

75

DA

හි කි දී පි කා

නමට

බාලාවතාර වර්ණනාව.

පණ්ඩිත යතිරල පසුකුන්ද නායක

සාමාන්‍යයන් වහන්සේ විසින්

සම්පාදනයයි.

භෝගල

ඇම. සී. පොඩ්ඩිකොඳු, අප්පුහාමියේ

ධනව්‍යාපෙන්

ඩී. සී. කන්තංගර ආදර්ශනා විසින්

අලුත්ගම

සම්ප්‍රකාශ යන්ත්‍රාලයෙහි

මුද්‍රාපිතයි.

ශ්‍රී. බු. ව. 2472

ක්‍රි. ව. 1928

විද්‍යා

පාඨය.

“භාසිගතෙ සන්තාන මස්තාසයො එතාය” යනු භාෂාගවිද්‍යායෙන් නිරූපනයකි. යමක්කරණකොට සභ්‍යයන්ගේ භාසිම පහලකරනු ලැබේද එය භාෂා ගසී කියති. ගමකුගේ අදහස් අතිකකුට අවබෝධකරවීම සඳහා කරණ වංශවහාරයන් කායවිකාතියන් දෙකම භාෂානාමයෙහි ඇතුළත්කොට සැලකිය යුතුය. යම්ගේ වංශවහාරයෙන් අදහස් ඇඟවීම භාෂා ගසී විවාදරහිතව පිළිගත්තාලද්දේද එසේම කායවහාරයෙන් අදහස් ඇඟවීමද භාෂාවකැසී විවාදරහිතව පිළිගතයුතුය. කාදම්මය, යාච්චය, ඉල්ලීමය, ප්‍රතිකෂයය, යතාදියෙහිදී පරෙත්, පලයන්, දිගත්, එපා, යනුවෙන් කරණ වංශවහාරවල භාෂාව වත් වත් ඒ අදහස්ම ඇඟවීමිහිස අත හෝ තිත හෝ වෙනත් ප්‍රත්‍යවකයක් ක්‍රියාකරවීම භාෂාව නොවත්වත් ගෙනුවත් නොමැති හෙයිනි.

මෙහි වාග්වාරයෙන් තීකුත්වන ගවදමාත්‍රයෙකුත් කායවාරයෙන් තීකුත්වන ක්‍රියාමාත්‍රයෙකුත් ගමකුගේ අදහස නොවිරදවා අතිකකු විසින් තේරුම් ගතහැකි ගෙයිතද වචනානොත් ඇඟවීමකැසී කොපය, රවාබැලීම ආදී ක්‍රියාවිධියෙකුත් ඇඟවීම හැකි හෙයිතද වාග්වාරයෙන් තීකුත්වන ගවදයමෙත්ම කායවාරයෙන් තීකුත්වන ක්‍රියාවද භාෂාවහාරයෙහි ඇතුළත් විය යුතුමය.

අතීතලොකයෙහි “භසනමුද්‍ර” නමින් භාෂාවක් පැවැති බවද මහෙෂමධපතිතුමන් කෙරීමේ පරිත්‍රාජිකාව ශමිග එත් වැදගත් ප්‍රභාවකදී ඒ භාෂාවෙන් අදහස් ගනුදෙනු කරගත් බවද වාචිකභාෂාව පමණ කායිකභාෂාව දියුණුවට නොපැමිණි බවද එය ක්‍රමයෙන් පිරිහීයන බවද දැන් පවා මිනිසුන් අතර යටතිලෙස පවත්නේ එහි විනාශවීමෙහෙයක් බවද පිළිගතයුතුය.

අධ්‍යයන, අධ්‍යාපන, පරිශීලන විෂයක නොවූ භාෂාවක් කායිකවුවද වාචිකවුවද පිරිහෙන්නීමය. එහෙයින් වජ්ජිකාලොකයෙහි පමණවත් අනාගතලොකයෙහි කායිකභාෂාව ජීවත් නොවන්නීයයි සිතමු.

මිනිසුන්ටත් දෙවියන්ටත් මුහුණත්වත් පමණක් නොව මෑත පසු ආදී තීරණීයත්වත් සවකීය සවකීයවූ භාෂාවේ විද්‍යාමාන යහ. ඔව්දෙන ආගේ භාෂාවෙන් නිකුත්කරණ සබදය ආගේම පැවැත්මේ දේශිතයයි. සබදයෙහි අදහස පමණක් නොව සවරූප යද මුහුණේ රූමතත් නොගෙයිත් සබදකළ ඔව්දෙනගේ පැවැත්ම පමණක්ම ඒවදෙනෙහි පමණක්ම පැමිණෙයි. කවුඩා නොගෙස් ආකාර සබද පවත්වයි. සවකීයයන් රැස්කිරීමටද පලවැඩවීමටද ඔහුගේ සබදය සමජීය. ඔවුන් අතර කථාකරගතයුතු කරුණු පමණක් නොව ලොකයාසමබකි තොරතුරුද ඔවුහු දන්න. කථා කරත්. ඒවූකලී මෑතපසින් අතරද භාෂාවත් පවත්නාවට සාක්ෂ්‍යයෝයි. මිනිසුන් අතර කවුහු රැස්කර පවතරණ රැස්කර ආකීගෙයිත් ඔවුන්ගේ භාෂාවත් සලසුණේද ක්‍රමානුකූලද එන නුමුත් නොඑසේවන මෑතපසින්ගේ භාෂාවත් අසම්පූර්ණයේද ක්‍රමානුකූලද වියයුතුය. එහෙත් ඔවුන්හට භාෂාවක් නැතැයි නිගමනයකිරීමට එය සාක්ෂ්‍යයක් වේනම් වැද්දන්වද කාපිරිත්වද භාෂාවක් නැතැයි කිවයුතුවෙයි.

එක්කිරිසන්ජනියන්විසින් කවත් කිරිසන්ජනියකගේ භාෂාව (ඉගෙන නොගතහොත්) තේරුම් නොගතහැකිය. ඒ පැවැත්ම මනුෂ්‍යජනීන් සලබකියෙන්ද එසේමයි. ජපනයේ හෝ බුරුමයාගේ භාෂාව (එය ඉගෙන නොගත්) සිංහලයාට විසිලූ වැඩි එසේම කවුඩුභාෂාව පමණක් ව්‍යකතානුකරණයක් නැත්තැයි. එහෙත් ජපනුන්ටත් බුරුමයන්ටත් භාෂාවක් නැතැයි කවුරු කියදද?

කිරිසනුන් හා මිනිසුන් අතර මූලාරම්භයේ පවත්ම පවත්නා අධිකසම්බන්ධතාව නිසා ඇතැම් කාලවල මිනිසුන් හා කිරිසනුන් වැඩිසබභාෂාවෙන්ම සවකීය අදහස් නුවමාරුකරගත්ව පෙනෙති. එහි අධිකපැවැත්මටුයේ කිරිසනුන්විසින් මිනිසුන්ගේ භාෂාව ඉගෙනීම නොව මිනිසුන්විසින් කිරිසනුන්ගේ භාෂාව ඉගෙනීම හැකි සිද්ධියෙහිදීය. රුහුණේ අධිපතිකම්කළ ක්‍රියායන්ගේ නාමයනම් කීසස ය. හෙතෙම කවුඩන්ගේ භාෂාවදත්හෙයිත් 'කාකම්භණකියස.' යන සමයකතාමයෙන් ප්‍රසිද්ධිය. කවුඩන්ගේ හැමකථාවක් ඔහු තේරුම්ගත්බැව් තදීයඅපදහයෙන් පෙනෙයි. එකල මාගමවිසු ඇතැම් මහාසචිරවරුන්ද කවුඩන්ගේ සලසුණිභාෂාව ඉගෙනගත්තවුන් බැව් පෞරුණික ශ්‍රවණයන්ගෙන් පෙනෙයි.

මැස්සාගේ ශබ්දය ඉතා සුලභය, අව්‍යාකෘතය, චිත්තය, නමුත් ඇතැම් පෞරුෂකිසිංහලයන් ඒ මෘශිකාභාව පවා දැනගෙන ණසිටි බැව් විහාරමහාදෙවියගේ චරිතකථාව දැන් නවුන්ගට විසමයජනක නොවේ. මැස්සන්ගේ කථාවට කන්යොමුකරගෙනසිටි ගම් වැසියා මිහමුවේරලෙසිටු මහමිවදය සොයාගත්තේ මැස්සාභාව දැනගෙන සිටීමේ ප්‍රතිඵලයක් වශයෙනි. ඉතාකුඩා සන්තකයට අයත් කුහුඹුවාට පවා භාෂාවක් හිමිබවද ඒ “කුහුඹුගාභාව” පවා දැනගත් රජුන් දඹදිවසිටිබවද ජනකඅටුවාව කියවා පුරුද්ද ඇත්තෝ දකිති.

මෙසේ සියගණන් නිදසුන්වලට අනුව අපවිසින් නිගමනය කරගත්තේ මිනිසුන්වමෙන්ම නිරිසනුන්වද භාෂාවන් පැවතී බවත් පවත්නා බවත්ය. එහෙත් මනුෂ්‍යයන්ගේ භාෂාවන්ම අති ව්‍යාප්තද ප්‍රයෝජනද ශ්‍රේෂ්ටද වනහෙයින් සිත්ගොමුකලපුත්තේ මනුෂ්‍යභාෂාවන් කෙරෙහිය. මනුෂ්‍යජාතීන්ගේ ප්‍රභේදයෝ ගම් පමණවෙද්ද, මනුෂ්‍යභාෂාවන්ගේ ප්‍රභේදයෝද එපමණම විය යුත්තාහ.

එහෙත් ඇතැම් භාරතීයයන් සලකනලෙස ලොකයෙහි භාෂාදෙකකි. එනම්, සංඝාතයන් ප්‍රාකෘතයන්ය.

“භාෂා මිධා සංඝාතා ව ප්‍රාකෘතාවෙ නි හෙදන්‍ය.”

යන්තෙන් කියනලද්දේ එයය. සංඝාතය එකකි. ප්‍රාකෘතයද එකකි. මෙසේ භාෂාදෙකක්ම යම් කියනලද්දේ සංඝාතය හැර ලොකයෙහි ඇතිතාක් භාෂාවන් ප්‍රාකෘතවශෙනයි සලකා ප්‍රාකෘතයෙහිම ඇතුළත්කොට සිතාගැනීමෙනි. ප්‍රකෘතිකම සංඝාතයයිද මනුෂ්‍ය විකෘතියම (එහි හෙදයම) ප්‍රාකෘතයයිද ඇතැම්කෙනෙක් කියති. ප්‍රාකෘතජනගන්ගේ භාෂාව ප්‍රාකෘතයයි තවත්කෙනෙක් කියති. මෙසේ විභාෂාවකැසී කීම ඇතැම්ආචාර්ය කෙනෙක් නොපිළිගෙන 1. සංඝාතය. 2. ප්‍රාකෘතය. 3. අස ප්‍රාංශය. 4. මිශ්‍රණය භාෂාවන්ගේ වාතුර්විධය කීහ. සියලුම දෙසියභාෂාවන් ප්‍රාකෘතභාෂායයිද කොපාලාදීමේලව්ණයන්ගේ භාෂාව අප ප්‍රංශභාෂායයිද නානාභාෂාවන්ගේ ව්‍යාමිශ්‍රණය මිශ්‍ර භාෂා යයිද ඔව්හු කීහ.

මෙයින්ද සතුටුකොටු තවත් ආචාර්යවරු භාෂාවන්ගේ ශ්‍රී විටභාවය=ශ්‍රීභාෂාතිය කීහ.

“සංඝාතං ප්‍රාකෘතං චෛව ප්‍රාංශයා එ සියාවිකා මාගයි ශ්‍රීභාෂාතිය ව ශ්‍රීභාෂාතිය ව ප්‍රකෘතිය භාෂා.”

යන්නෙන් 1. සංස්කෘතය, 2. ප්‍රාකෘතය, 3. අප්‍රකෘතය, 4. ඉන්ද්‍රියය, 5. ඉන්ද්‍රියයෙන්, 6. මානසි යයි ඔවුන්ගේ නම්
සහිතව. දැක්වූහ. මේ සහිතවත්ම බොහෝ ප්‍රාඥ
යන් විසින් භාෂාවෙන් සැලකූව පෙනේ.
නොවනුයේ මානසි යන්ගේ සහිතවත්ම මෙයට
පැවැත්වේ මේ භාෂාවක සමකයෙහි.

1. සංස්කෘතය නම් - කිසියම් දෙයකට අයත්
නොවූ සම්පූර්ණ භාෂාවකි. භාෂාවන්ගේ ප්‍රමුඛයා යයි කියනු
ලබන මීට දෙවන භාෂා යයිද නාමාන්තයකි. නාමාන්තය ග්‍රන්ථ
සමුදාය නිසා පොහොසත්වට පැමිණි මෙය ඵලාසාර බහුල
යෙකුත් අනුකවචන සමපන්නයෙකුත් යුක්තය. සවරයන් අඩුවූද
බහුලයන් අධිකවූද මෙය උච්චාරණ සුකර්මයෙන් විසුකතය.
එහෙත් නිතරම මෙය ව්‍යාකරණයෙන් පුනරුත්තව උගනුන්ගේම
සමාලය ලැබ ග්‍රන්ථවලට පවතිනි. මෙහි සවර, පතිර, පණයට
නිදසුනක් මෙසේයි.

“සංස්කෘතයෙහි නමා සහිතවත්ම මෙය සංස්කෘතයෙහි
නමට සමානවත්ම මෙය සුමුඛයන් සමානයි.”

2. ප්‍රාකෘතය නම් - සියලුම දෙයකට අයත් මේ නාමයෙන්
ගැනෙන නමුත් මෙතමන්ම යුක්ත භාෂාවකි. තත්සමය, තද්භවය,
දෙයිය, යයි තුන්විදුරු මිටුද බහුලයන්ට වඩා සවරයන් අධික
කොට ඇත්තාවූද සංස්කෘතයට වඩා උච්චාරණ සෞභාග්‍යයෙන්
යුක්තවූද සංස්කෘතයට පමණක් විනිශ්චයනායෙහි තබා සලකනු
ලබන්නාවූද භාෂාවකි. සංස්කෘතයෙන් ග්‍රන්ථයන්හි පමණක්
හෝ උගනුන් අතරම පමණක් නොව සාමාන්‍ය ජනයා අතරද
ව්‍යවහාර ප්‍රාචාරවකි. සංස්කෘතයේ ම දුහිතවත් වුවද සංස්කෘත
යෙහි මෙන් විවිධයන් වතුනි විහිතයන් ඇසුරු නොකරන්
නකි. ප්‍රාකෘතයෙහි නාමාන්තයෙන් ම විවිධයන් නාමයෙහි
වතුනි විහිතයන් නොමැතිය පේශවයී, මුර්ඛ, හුසව, යනමේ
සංස්කෘත ශබ්දයන් වෙනුවට අභුසරිය, මුකඩ, හසව, යනු ප්‍රාකෘත
යෙහි ව්‍යවහාරවන්නකි. “බමුණාට දෙව” යනු මේ භාෂාවෙන් කිය
නොත් “බමුණා දෙව” යයි කියවුණුය. මෙද බොහෝ ව්‍යාකරණ
ග්‍රන්ථයන්ගෙන් සුරක්ෂිත භාෂාවකි. මෙහි සවර, පතිර, පණයට
නිදසුනක් මෙසේයි.

“සංස්කෘතයෙහි විද්‍යාව: බද්ධවලා බද්ධවීණා
ඉවත්වූ නොහොදු නොහොදු මුහුණ අති අදහස් විස්තරය.”

3. අපහුංශය නම:- උත්කෘෂ්ටජනයාගේ හා මධ්‍යමජනයාගේ නොව තික්කෘෂ්ටජනයාගේ වාග්ව්‍යවහාරයෙහි පවත්නා භාෂාවකි. වග්කාවාග්‍යයන් “නලොසොපහුංශොධොරෙඵසා” යන සූත්‍රයෙන් කිපරිදි මේභාෂාවෙහි අධොරෙඵයාගේ ලොපා භාවය සිතියයුතු. “කවද නුඹ මට දෙන්නෙහිද;” යනු අපහුංශ භාෂාවෙන් කියතොත් “තුඉමඉකෙසෙදෙහිසි” යයි කිවයුතුවෙයි. “ඵමබාහි අලො ඵඅභාං පච්ඡගච්ඡිමො” යන අපහුංශවාක්‍යයෙහි තේරුම “දුන් අපි මොහුව පසුව යමු” යනුයි. මේ භාෂාව මූලික සංසකාරය හෝ අත්‍යභාෂාවක් මූලප්‍රකාශකොට ඇත්තී යයි ආවාග්‍යීයන් විසින් නොකියනලදී. ගොපාල කීර්තනදී මෙලච්ඡයන්ටම විශේෂයක් මේභාෂාවද ව්‍යාකරණනිපොදකාරයේ අනුශාසනය ලද්දීය. මෙහි ස්වරූපනිරූපණයට නිදසුනක් මෙසේයි.

“ලඉ වසසුල පිඳ දුබංකුඳ අමනාණං හුඤ්ජාසි
සුනනාභමසෙඛ භසෙඵාජන දහි ජමෙම වි ඡිදං ආසි.”

4. පෙශාචි නම:- පිශාවයන්ගේම වාග්ව්‍යවහාරයෙහි පවත්නා දෙතිය භාෂාවකි. මෙහි මූලප්‍රකාශකාරී ගෞරවෙහි (ගුරුසෙන ජනපදයෙහිවූ) භාෂාවකි. පිශාවශබ්දයෙන් මෙහි අද භස්කරන්තේ (ප්‍රෙත) අමනුෂ්‍යයන් නොව පිශාවනාමයෙන් ප්‍රකට ප්‍රදේශනිපයක වැසි මිනිසුන්ව ව කිවයුතුය. 1. පාණඩ්‍ය, 2. ගනක, 3. චාහලික, 4. සතර, 5. නොපාල, 6. කුණ්ඩල, 7. සුඳෙග, 8. ගොට, 9. ගකිර, 10. ගෙහව, 11. කනෙතාජන යනමේ දෙශයේ පිශාව දෙශයයි සලකනුලැබෙත්. භූතයනුද පිශාව පර්වතයයි ගත්තල්හි භූතභාෂායනුද පිශාවභාෂා යනුද එකක්ම යයි සැලකීම පහසුය. ගෞරවෙහි මේ භාෂාවගේ මාතෘභාෂාව වීම මෙය මනුෂ්‍යභාෂාවක්වීමට ප්‍රධාන සාක්ෂ්‍යයය. දහවදන, සළුඳු, කනා, යන සංයකාරශබ්දයන් වෙනුවට දහබතන, සබබඳු, කඳු, යනු මේ භාෂාවේ නාමයෝයි. “ඵච්ඡබා හරුඤ්ඤි නි මාගේ සිත ගත්තෙහිය” යනු මේභාෂාවෙන් කියතොත් “හිත අකං හරසි මෙ තලුති” යයි කිවයුතුය. අපහුංශයට වඩා මෙය ව්‍යාකරණයෙන් පරිපෝෂිතය. මෙහි ස්වරූපනිරූපණයට නිදසුනක් මෙසේයි.

“පණමනි පණිඅපසකුචිනිභෞලිචලණාගහලභසචිචි. මුම
දසසු භසදපසගෙසු ඵආදස භාණුබලං ලදුමි.”

5. **ශෛෂ්‍යයෙහි නම්:-** ගුරුසහනප්‍රකපදව්‍යාපිත්ගේ වාග්ව්‍යවහාරවිෂයක දෙයිය භාෂාවකි. සංස්කෘතයන් තත්කම හා තද්‍යව ප්‍රාකෘතයන් ලකව ප්‍රධානභාෂාව මහාරෂ්ට්‍රීය භාෂාවයයි සමහරුන් කියන නමුත් මහාරෂ්ට්‍රීය භාෂාවට වඩා ශෛරසෙනී භාෂාව ප්‍රධානයයි කීම යුක්තියකයේ පෙනෙයි. මෙහි මූලෝපපතිය ගුරුසහනප්‍රකපදය වුවත් මෙය බොහෝ ව්‍යාප්තභාෂාවක්ව පැවතීමට හේතුවූය. මෙහිද මූලප්‍රකෘතිය සංස්කෘතය මුඛය. එහෙයින් මෙයන් සංස්කෘතභාෂාවගේ ද්‍රව්‍යභාෂාවකි. තවද, කතාකතා, කාව්‍ය, යන සංස්කෘත ශබ්දයන්වෙනුවට ශබ්දණණ, කණණආ, කිව්, යනු මේ භාෂාවේ නාමයෝයි. “පුත්‍ර තෙමේ ඉහිදන්තෙක් වෙයි” යනු මේභාෂාවෙන් කියතොත් “පුත්‍රෙහි ඉහුද් දණණා හො ඉ” යයි කිවයුතුය. මේවූකලී සුක්‍ෂමවූ ව්‍යාකරණයන්ගෙන් පරිපූර්ණවූ සුශ්‍රේෂ්ඨභාෂාවකි. මෙහි ස්වරූපනිරූපණයට නිදසුනක් මෙසේයි.

“සංඝි මච්චි චූච්චිකුර දිණණා ක්‍රමසස ශභිද ධණුආසස චූච්චිමණිමොහණි සහො සඤ්චිච්චිච්ච සඤ්චි හොහි.”

6. **මාගධී නම් -** මහධදෙශව්‍යාපිත්ගේ වාග්ව්‍යවහාරයෙහි පැවැති දෙයියභාෂාවකි. මේභාෂාවගේ උපපතිය සංස්කෘතයෙන් වත් ප්‍රධානප්‍රාකෘතයෙන් වත් තොව ප්‍රාකෘතවිශේෂයකැයි සලකනු ලබන ශෛරසෙනීභාෂාවෙහි. එහෙයින් මෙය සංස්කෘතයට වඩා ශෛරසෙනීයට ආසන්නවූ භාෂාවකි. සංස්කෘතයෙහි ශාඛිතව්‍යුල, ආදර, දුච්ඡ, දක්, ශබ්දයන්වෙනුවට මේමාගධීයෙහි ශභිදව්‍යුල, ආලල, දුඤ්ඤ, දසක, යනමේ ශබ්දයෝ ව්‍යවහාරකරණු ලැබෙත්. “එස පුලිභෙ විඤ්චි” යන මාගධීවාක්‍යයෙහි තේරුම් නම් “මේපුරුෂයා සිරිසි” යනුයි. මෙහි ස්වරූපනිරූපණයට නිදසුනක් මෙසේයි.

“ශද මාණුසමංභාලිතෙ කුමභගහගභවසාහි ශඤ්චිදෙ ආණිඤ්චි සිආමි ශොණිදෙ චලිඤ්චදං ශමලෙහුච්චදි.”

මේභාෂාවගේ ස්වරූපය සැකෙවින් මෙහි දැක්වීමු. මොවුන්ගේ සවනභාෂාව මාගධීයයිද සඳහන් කෙරුණු. අතීත ආලි:- මහධදෙශය වනාහි ගඛනානදියෙන් දකුණටද ව්‍යවහාර කදියෙන් බස්නාහිරටද විකාශකලවිෂයෙන් උතුරටද අග්නිවෙලප්‍රදේශයකැයි සලකනු ලැබෙයි. බ්‍රහ්මගමසංඛනියෙන් අතීතයකිනිමත් මේප්‍රදේශයෙහිව්‍යාපිත් එකල දෙයියවූ සවනභාෂාව මෙයෙන් මාගධීය ව්‍යවහාරකරණලද්දීයයි සලකනු. එහෙත්

මොනම දෙයියහාමාවකවචන් අයත් කොටන හාමාවකවද මාගධී
 යයි කියනුලැබේ. ඒ වනාහි “තනහිහාසා” යන නාමකරය
 කින්ද අදුන්වනුලබන පාලිහාමාවයි. පාලිහාමාව මාගධීහාමාව
 හා බොහෝසෙයින් සාමාන නොවන්නකි. එහෙත් බුද්ධිමතුන්
 විසින් පාලිහාමා යයි කිවයුතුනැත මාගධීහාමානාමයත් මාගධී
 හාමායයි කිවයුතුනැත පාලිහාමානාමයත් අවිශේෂයෙන්
 යොදනලදකැන් අනලය. කිසිම දෙයකට ආවේනික නොවූ
 පාලිහාමාවත් මගධදෙයසථයන්ට සවිහාමාව වූ මාගධීහාමා වත්
 මෙසේ අවිශේෂයෙන් සැලකීමට හෙතු යුක්ති වූ කවරහුද? යනු
 සලසුණිණිවිනිවයකට පැමිණවිය නොහැකිය.

දෙයියමාගධීය ශෛරසෙතිය ආසුරුකොට සෑදුනාක්මෙන්
 පාලිහාමාව දෙයියමාගධීය ආසුරුකොට සවපාදිකවූවායයි සිතී
 මට නොහැකිය. මගධයෙහි උපන්හෙයින් බුදුරජනෙමේද මාගධී
 නම් වේ. ඒමාගධී (බුදුන්) ගේ හාමාව මාගධීනාමයෙන් කියනු
 ලැබේයයි සිතියහැකිය. තෙසේ වුවත් මාගධී, තනහි, සාලි,
 යන ශබ්දතුනම පයතිය ශබ්දයෙන් පොරණිකාවායතියත්
 විසින් අභිමතබවනම් සැකරහිතය.

සා මාගධී මූලහාසා නරු යායාදිකපටිකා
 බ්‍රහ්මානො ච සසුතාලාපා සමබ්‍රධා වාපි හාසරෙ.

යන මෙහි “මාගධී” යයි කියනලද්දේ පාලිහාමාව සදහාය. සහා
 සාගේපසිකාන තනහිහාසං මනොරමං” යි බුධිසොසවම්ම
 පාදයන්විසින් “තනහිහාසා” යයි කියනලද්දේ පාලිහාමාව සද
 හාය. ඒ වචනයන්ගේ ව්‍යාධ්‍යා කතීවූ කසුප්රජතුමන්විසින්ද
 “තනහිහාසං, පෙලබස්; (මගධිබස් යි යුසේයි.) හාමසතුන්ගේම
 මුල්බස්බවින් මගධිබස් මනොරම වෙත්;” යි කියනලදී. තනහි
 හාසං යන්නට “මගධී” “පාලි” යන වචනදෙකින්ම අභිදක්වන
 ලද්දේ පයතිය ශබ්දයෙනි.

මාගධීහාමාව සිඛානීකුමාරයන්හට සවිහාමාව වනුදු උන්
 වහන්සේගේ බුධාවසථාවෙන් පසුනම් (බුධිපරමපරගත) සවිහාමාව
 පාලිහාමාවමය. වෙදයට සංසකාරයමෙන්ම බුධිබවීමට යොග්‍ය
 හාමාව පාලි හෙවත් මාගධීහාමාවමය. මූලහාමාවසමබ්‍රධිකයෙන්
 ප්‍රාඥයන්ගේ මතානකරයෝ බොහෝවෙත්. ග්‍රහණානකරයන්හි
 ඒසමබ්‍රධිකයෙන් මොනමොනකරුණු දක්වන ලදනමුත් බුධිබවීම
 සමබ්‍රධි පොත්පත්කෙරෙහි විචාරයය තබන්නවුන්විසින්නම්
 එක්කෝ පාලිහාමාවම මූලහාමාවයයි පිළිගතයුතුය. නැත්නම්

සමහර ප්‍රධානමනපොත් කෙරෙහිද තනකතීන්කෙරෙහිද විශ්වාසය නොතැබියයුතුය පාලිභාෂාව මූලභාෂාව වශයෙන් දක්වන්නෝ එයට ප්‍රධාන හෙතුවශයෙන් කරුණුතුණක් දක්වති.

1. ආදිකලපිකයන් ව්‍යවහාන භාෂාවය.
2. බ්‍රහ්මයන් ව්‍යවහාන භාෂාවය.
3. ලදරුවන් ව්‍යවහානභාෂාවය. යනුයි.

මේ හෙතුවන්ගේ ව්‍යහනභාවය පිණිස මේවාකසයන් දක්වමු. 'මාතා දම්පි පිතා අකිකො තෙතං ජාතද්රනො සවෙ මානුකථං පඨ මං සුණාති? දම්ප්‍රභාසං භාසිසසති. සවෙ පිතුකථං පඨමං සුණාති? අකිකභාසං භාසිසසති. උභිතනමපි කථං අසුණනො මාගධික භාසං භාසිසසති. යො පි අගාමනෙ මහාඅරසුදුදු තිබ්බතො, තත්ඤ්ඤ කපෙනො තාමි තඤ්ඤි සොපි අතනො ධම්මකාය වචනං සමුථාපෙනො මාගධිකභාසමෙව භාසිසසති. තිරයෙ තිරච්ඡානගොතිගං පෙනගිවිගයෙ මනුසුලොකෙ දෙවලොකෙ ති සබ්බත් මාගධිකභාසාව උසුනනො, තත්ඤ්ඤ මට්ඨකිරුතඅකික ගොනකදම්ප්‍රභාසාදිකා භාසා පරිවතනති. අගමෙවෙකා යථා භුවච්චබ්‍රහ්මවොභාරඅදියවොභාරසබ්බාතා මාගධිකභාසා න පරි වතනති. සමමාසලබ්බොපි තෙපිටකං බුච්චවනං තනතිං අඤ්ඤ පෙනො මාගධිකභාසාය එව ආරෙපෙසි. කසමා? එවං හි අත්ථො ආහරිතුං සුඛං හොති.'

"එවං කසො ධම්මතිරුතතිසඤ්ඤිතාය සභාවතිරුතතියා මාගධිකාය සබ්බසතතානං මූලභාසාය පහෙදගතං ඤ්ඤාං තිරුතති පටිසම්භිදු."

"දෙමප්‍රමවකගේද ආපු (කෙලිභු) පියෙකුගේද පුත්‍රයාව පලමුවෙන් මවගේ කථාව ඇසුනොත් පුත්‍රතෙමේත් දෙමප්‍ර කථා කරන්නේය. පියාගේ කථාව ඇසුනොත් ආපු (කෙලිභු) භාෂාව කථාකරන්නේය. මව්පියදෙදෙනාගේම වචන අසන්නට නොලද හොත් හෙතෙම ස්වකීය ප්‍රථම වාගව්‍යවහාරය (කථාව) මාගධි භාෂාවෙන්ම කරන්නේය.

අපායය, තිරිසන්ගොතිගය, ප්‍රෙනලොකය, මනුෂ්‍යලොකය දිව්‍යලොකය, ගතමේහැමතැන්හි මාගධිභාෂාවම උසුනන (වැරි පැවැත්ම) වෙයි. ඔට්ට, කිරුත, අකික, දම්ප්‍රාදි භාෂාවන් කලින් කල විපයනීයවෙත්. බ්‍රහ්මයන්ගේ ව්‍යවහාරයවුද ආගතීයන්ගේ

ව්‍යවහාරයවූද මේ එකම මාගධිභාෂාව නොපෙරලෙයි. බුදුරජ තෙමේත් ත්‍රිපිටකබුදුවචනය පෙලට නගන්නේ මාගධිභාෂාවටම නැතිය. කුමක් හෙයින්ද? එසේ වූකල්හි අතීත පවුණුවාගැන්ම පහසුවෙයි. එහෙයිනි.

මෙසේ ධර්මනිරූපණනම්වූද සවභාවනිරූපණනම්වූද සියලුසත්‍යයන්ගේ මූලභාෂාවවූද මාගධිභාෂාව සමබකි ප්‍රභේදඥනය නිරූපණපටිසමන්ද නම් වේ” යනු සැකෙවින් ඒ වාක්‍යයන්ගේ අදහසයි. මේවනාහි බුදුන්වද්දු පටිසමන්ද මාගධි ආසුරුකොට දක්වාලූ තදඝණාවචනයයි. පාලිභාෂානකඥනයන් නිරූපණ ප්‍රතිසමන්දවත් එකතු සමබකිතාවෙන් යුක්තබවද මාගධිභාෂාව මූලභාෂාවබවද මෙයින් පෙනෙයි.

ආභූමිකෙනෙකුත් විසින් මේ පිලිබදව යම් යම් ප්‍රශ්නයන් ඉපදවිය හැකි නමුත් බෞද්ධලෝකයාගේ ගෞරවනමයකාරයට භාජනවූ බුදුවචනයන් තදජීකථාත් භාරගත්තවුන් වශයෙන් අප විසින් කියාගත්තේ ලෝකයෙහි මූලභාෂාව නම් මාගධිපර නාමධේය පාලිභාෂාව ම බවය.

කථාව්‍යවහාරයෙහි පවත්නා භාෂාවෝ කලින්කල වෙනස් වෙති. අව්‍යක්‍යයන් නිසාද නානාජාතිකයන්ගේ සමාලය නිසාද කලින්කල සනුප්‍රචාරයදීන් සදහා අවුතු වචනම ව්‍යවහාර කවියුතු නිසාද ඒ එසේ වියයුතුයි.

පාලිභාෂාව එසේ නොවේ. කිසිම හෙතුවකින් කිසිකලෙක වෙනස්නොවී මූලික ස්වරූපයෙන්ම පවත්නීය. එහෙයින් 1 වන ශතවෂීයේ පාලිග්‍රන්ථයකත් 30 වන ශතවෂීයේ පාලිග්‍රන්ථයකත් භාෂාව එකමය, දීපඛකර බුද්ධිකාලයෙහි පාලිභාෂාවම ගෞතම බුද්ධිකාලයෙහිත් එකාකාරමය, එසේ කිවහැක්කේ පාලිභාෂාවේ ප්‍රථම කොඨාසය සම්බන්ධව පමණකි. 1. දේශනාපාලි 2. අතීත කථාපාලි 3. විකාසපාලි 4. ප්‍රකරණපාලි යයි පාලි කොටස් සතරක් දක්නා ශ්‍රීවෙති.

1. දේශනාපාලි නම්:- 1. ධර්මසම්මන්ත්තපසකරණ 2. විභවනපසකරණ 3. කථාවචනුපසකරණ 4. ප්‍රගතලපසකරණ 5. ධාතුපසකරණ 6. යමකපසකරණ 7. පඨානපසකරණ 8. දීඝනිකාය 9. මජ්ඣිමනිකාය 10. සංගුකතනිකාය 11. අභිතුට්ඨකනිකාය 12. බුද්ධකනිකාය 13. පාරජිකා 14. පච්චි 15 පරිවාර 16. චූලවග්ග 17. මහාවග්ග යනමේ පොත්වල පවත්නා පාලියයි. මේ පාලි

කොටස කාලවශයෙන් වත් දෙශවශයෙන් වත් අන්‍යආකාරයකට නොපැමිණ එකාකාරව පවතියි.

අසීඝ්‍රආකාරයෙන් අවුලාවන්හි පවත්නා පාලිහි. අවුලා නම් ඉහතින් දැක්වූ පෙළට අගයන් පොත්වල දුරවබොධ ස්ථානයන් සුබොධකරනු පිණිස රචිත ග්‍රන්ථයෝයි. බ්‍රහ්මභාෂාමහාසම්මිච්ඡකාන

1. අත්ඝාලිනී (ධම්මසංඛයණී අවුලාව)
2. සමමොහවිනොදනී (විභංග අවුලාව)
3. පරමන්දිපනී (කථාවන්ත, පුගලපඤ්ඤනනී, ධාතුකථා, යමක, පඨාන යනමේ පඤ්ඤාප්‍රකරණයන්ගේ අවුලාව)
4. සමන්ත පාසාදිකා (පාරුජිකා, පාචිතනිය, චූලවග්ග, මහාවග්ග, පථිවාර යන මේ පොත් පයේ අවුලාව)
5. කඛිංචිකරණී (පානිමොක්ඛ අවුලාව)
6. සුමඛලවිලාසිනී, (දික්සති අවුලාව)
7. පපඤ්ඤාදනී, (මැදුම්සති අවුලාව)
8. සාරන්තපකාසිනී, (සංයුත්සති අවුලාව)
9. මනොරථසුරණී (අභිතුග්ගකරසති අවුලාව)
10. පරමන්තෙතිකා (බුදුකපාඨ අවුලාව)
11. පරමන්තෙතිකා (දම්පියා අවුලාව)
12. පරමන්තෙතිකා (සුතන නිපාත අවුලාව)
13. පරමන්තෙතිකා (භ්‍රතක අවුලාව)
14. විසුඛිමග්ග (පොදු අවුලාවක්) යනමේ පොත් තුළ සද; බ්‍රහ්මභාෂාමහාසම්මිච්ඡකාන, 1. පරමන්දිපනී (උදක අවුලාව) 2. පරමන්දිපනී (ඉතිචුග්ගක අවුලාව) 3. පරමන්දිපනී (විමානවන්ත අවුලාව) 4. පරමන්දිපනී (පෙතවන්ත අවුලාව) 5. පරමන්දිපනී (චේරගාථා අවුලාව) 6. පරමන්දිපනී (චේරගාථා අවුලාව) 7. නොතනි අභිකථා 8. විසුඛිමග්ග සති (අපදක අවුලාව) 9. පරමන්දිපනී (වරියාපිටක අවුලාව) යනමේ පොත් තවයද, උපසංඝායනාසම්මිච්ඡකාන 1. සම්මමපඤ්ඤානිකා (කිද්දා අවුලාව) මහානාමසම්මිච්ඡකාන 2. සම්මමපකාසිනී (පටි සමභිදා අවුලාව), 3. බ්‍රහ්මදකාසම්මිච්ඡකාන මධුරන්තපකාසිනී (බුච්චංස අවුලාව) යනමේ පොත් තුණද; මෙයේ ත්‍රිපිටකධර්මය සමනල සචිත්සක් ග්‍රන්ථයෝ අවුලා නම් වෙති. එහි දක්නා ලැබෙන පාලි “අසීඝ්‍රආකාරී” නම්වේ. ඒ වූකලී කාලවශයෙන්ද දෙශවශයෙන්ද ස්වල්පවශයෙන් වෙනස් විය හැකිකොටසකි.

විශාලපාලි නම්:- විකාවන්හි පාලිහි. විකා නම් ඉහත දැක්වූ අවුලාවන්හි වූ දුරවබොධස්ථානයන් සුබොධකරනු පිණිස රචිත ග්‍රන්ථයෝයි. බ්‍රහ්මභාෂාමහාසම්මිච්ඡකාන 1. දික්සති අවුලාවිකා 2. මැදුම් සති අවුලාවිකා 3. සංයුත්සති අවුලාවිකා 4. විසුඛිමග්ග විකා 5. අභිධම්ම අනු විකා යනමේ ග්‍රන්ථ පසද, ආනාදෙසථිවිකාන 1. අත්ඝාලිනී විකා 2. සමමොහවිනොදනී විකා 3. පඤ්ඤාප්‍රකරණ විකා යනමේ ග්‍රන්ථ තුණද, ශාපිසුත්‍ර සම්මිච්ඡකාන 1. සමන්ත පාසාදිකා

විකා 2 මනොරථසුරණී විකා දෙකද, චජීරබුඩිසුචිරකාන චජීර බුභිනම් විකාවද, බුබනාභසුචිරකාන කඛිබාචිතරණී විකාවද, සුමධගලසුචිරකාන විභාවිනී විකාවද තවත් විකාකීපයක්ද විකානාමයෙන් සලකනු ලැබෙත්. එහි දක්නාලැබෙන පාලිය “විකාපාලි” නම්වෙයි. එහි බොහෝ යෙදුම් බෙහෙවින් දෙසනා පාලියටද මදවශයෙන් අටුවාපාලියටද වෙනස්ය.

ප්‍රකරණයෝ නම්:- රතනත්‍රයගුණප්‍රකාශවශයෙන්ද ශාසන ඉතිහාසය දැක්වීම් වශයෙන්ද වෙනත් යම් යම් අදහස් පෙරටු කොටද ඒ ඒ බුභිමතුන් විසින් කරණලද ප්‍රසාදජනකවූ ගද්‍යය, පද්‍යය, ගද්‍යපද්‍ය, යයි ත්‍රිප්‍රකාරවූ කාව්‍යයෝයි. බොධිටංශය, සමන්ත කුටවච්ඡිණ්ණාව, අත්තනගලවංශය යනාදියයි. ඒප්‍රකරණයන්හිවූ පාලිය ප්‍රකරණපාලි නම් වේ. එය වනාහි අටුවා විකාවන්හිවූ භාෂාවට වඩා සංයකානාදි භාෂානතරයන්ගෙන් කඩා වඩා ගත් වචනවලින් යුක්තය ප්‍රකෘති ප්‍රත්‍යය විකල්පනය කුමක්වුවත් කණිණිමාධුරීයත් උච්චාරණසෞකයරීයත් සරලත්‍වයත් කල්ප නාකොට යොදනලද වචනබාහුලයෙන් යුක්තය. පාලිභාෂාවට හරවා ගන්නාලද සිංහලවචනයන්ගෙන් යුක්තය. අටුවා විකා ප්‍රකරණ සම්පාදකයෝ දෙශනාපාලිය මූලාශ්‍රයකොට ගත්හ. විකා ප්‍රකරණ සම්පාදකයෝ දෙශනාපාලීන් අටුවාපාලීන් මූලාශ්‍රය කොටගත්හ. ප්‍රකරණසම්පාදකයෝ දෙශනාපාලීන් අටුවාපාලීන් විකාපාලීන් මූලාශ්‍රයකොට ගත්හ. එහෙයින් දෙශනාපාලියටම ආවේනිකවූ අනුමිච්චන අටුවා විකා ප්‍රකරණයන්හිද දක්නා ලැබෙති. එහෙත් අටුවා විකා ප්‍රකරණ වලටම ආවේනිකවූ වච කයෝ දෙශනාපාලියෙහි නො දක්නාලැබෙති.

“ව්‍යාක්‍රියනො ව්‍යුත්පාද්‍යනො අජීවනතයා ප්‍රතිපාද්‍යනො ශබ්ද නොන” යනුව්‍යාකරණශබ්දයෙහි තීරුකතිවචනයි ව්‍යාකරණ. “මේ කරණකොට ශබ්දයෝ අජීවද්භාවයෙන් ප්‍රතිපාදනයකරනුලැබෙත්,, නුඹ ව්‍යාකරණනම්. භාෂාවකගේ ශබ්දව්‍යවහාරය අජීව්‍යබොධියට පහසුවනපරිදි සකස්කිරීම් ව්‍යාකරණය මගින් ම විග්‍රහය.

කිසියම් ජනතාවකගේ ශිෂ්ටාචාරයද ආරක්‍ෂණයද පිණිස නිතිධර්මයක් නැත්නම් ඒජනතාව මෙලවර්ද තීරුකකද වන් නිය. එසේම යම්භාෂාවක් සලබකිව ව්‍යාකරණය නැත්නම් භි ක්‍රමානුකූලද අජීව්‍යබොධියෙහි අසමජීද විශේයත්භව ජ්‍යෙෂ්ඨ ජනකද වූ භාෂාවක් විග්‍රහත්වීමය. කථාව්‍යවහාරයෙහි පවත්නා භාෂාවකට මෙන්ම ග්‍රන්ථගතභාෂාවකටද ව්‍යාකරණ නැත්නම්

ඒ භාෂාව අනාථවන්නීය. එහෙයින් වචනයන්ගේ නිරවද්‍යභාවයත් සරලතාවත් මෘදුකාවත් නිසැදෙනුයේත් සඳහා ව්‍යාකරණයක් අවශ්‍යමය. කථාව්‍යවහාරයෙහි පවත්නා භාෂාවක වචන ව්‍යවහාරය කලින්කල වෙනස්වන බැව්. යච්ඡියතලදී, එබඳු භාෂාවක ව්‍යාකරණයද භාෂාව සමගම කලින්කලවෙනස්විය යුතුය. එහෙයින් එබඳු භාෂාවක් සඳහා අතීතයෙහි කල ව්‍යාකරණයක් වර්තමානයෙහි නොපිරිමැසෙන බවත් නොයෙක් අඩුපාඩුවලින් යුක්ත විය යුතුවුවත් සත්‍යය.

අතීතයෙහි සිංහල භාෂාව සම්බන්ධයෙන් කරණලද සිංඛානන සබ්ග්‍රහ ව්‍යාකරණය වර්තමානයෙහි ප්‍රවීණ සිංහලයන්ගේ තබා නවීන සිංහලයන්ගේත් දෙමාපුත්‍රයන්ගේත් ලක්ෂ්‍යව පවත්නේ මේ නිසාය. එහෙයින් ඒ ආකාර භාෂාවක අතීත ව්‍යාකරණ කථාවරයන් තත්කාලානුරූපව සම්පාදිත ව්‍යාකරණයන් අනුව වාචිකමානිකයන් විසින්ද නවීන කාලයට යොග්‍ය වූ ව්‍යාකරණයෝ සම්පාදනය කටයුත්තක් වේ. අනාගතයෙහිද එසේ කටයුතුය. නමුත් වාචිකව හාරයෙහි නොව ග්‍රන්ථයන්හිම පවත්නා වූ එහෙයින් කලින්කල වෙනස් නොවන්නා වූ භාෂාවක් සම්බන්ධව අතීත ව්‍යාකරණයම වර්තමානයට පමණක් නොව අනාගතයටත් සරිලන්නේය. කාලය සමග වෙනස්වන වචන හෝ රීතීන් එහි නොලැබෙන හෙයිනි.

අතීතයෙහි වූ වර්තමානයෙහිත් එලෙසින්ම පවත්නා වූ ආදීම ව්‍යාකරණය සංස්කෘත ව්‍යාකරණය බව ප්‍රාචීන ලෝකයාගේ පිලිබැඳීමයි. සංස්කෘත ව්‍යාකරණය තරම් ග්‍රන්ථ සමූහයකින් යුක්ත වූ අතර ව්‍යාකරණයක් ලෝකයෙහි ඇතැයි නොසිතවූ. ඉතාම පූර්ව කාලයෙහි විසූ ප්‍රධාන සංස්කෘත ව්‍යාකරණ කථාවරූහම් 1. ඉද්‍ර 2. චන්ද්‍ර 3. කාශ්‍යාප්‍ය 4. ආපිභලි 5. ශාකමායන 6. පෘණි 7. අමර 8. ජෛනවද්‍ර යන මොවුන්ය. විශිෂ්ට ප්‍රඥපාච වශයෙන් යුත් මේ ආවාදීවරයන් විසින් වෙනවෙනම ව්‍යාකරණ ග්‍රන්ථ අටක් නිපදවන ලදහයි කියති. ඉන්ද්‍රාවාදී ප්‍රණිත ව්‍යාකරණය තාම මාත්‍රා විශිෂ්ට වූවකි. කාශ්‍යාප්‍ය, ආපිභලි, ව්‍යාකරණයෝ ද එසේමය.

ශක්වතම් ඇත්තකුගේ පුත්‍ර වූ ශාකවගන් විසින් සිය නමින් කළ ශාකවාද්‍ය ව්‍යාකරණය පැසසිය යුතු කෘතියකි. ඉන්ද්‍ර වාද්‍ය ආපිභලි ව්‍යාකරණයන් මෙන්ම ශාකමායන ව්‍යාකරණයද ප්‍රසිද්ධ පෘණිත ව්‍යාකරණයට වඩා වැඩිය. ඔවුන්ගේ ව්‍යාකරණවලින් උද්‍රවංශ පෘණිතීයාවාදීයන් සවකීය ව්‍යාකරණයෙහි ඇතු

ලක්කල දැකුම් සුභ්‍රයන්ගෙන් ඒ බව ප්‍රතීයමානවේ. ශාකවායන යන් මහත් ශ්‍රමණ සමූහයකගේ අභිපතීවූ ප්‍රවුජ්ජනසංඝයා විට “මහා ශ්‍රමණසංඝයා විපතිසීඝශාකවායනා” යනාදියෙන් පෙනෙයි. ඒ කෙසේවුවත් මේ ශාකවායන ව්‍යාකරණයන්හි නිතපරිවාර ව්‍යාකරණ ග්‍රන්ථයකින් සමන්විතයි.

පාණිනී තෙමේ පැලිලප්පුවර විසූ ‘උපවම්’ නම් පඬිවරයාගේ ශිෂ්‍යයන් සතරදෙනාගෙන් කෙනෙකි. මොහුවිසින් සිය නමින්කල (පාණිනී) ව්‍යාකරණය අතිව්‍යක්‍ෂ්‍යය, ප්‍රශස්තය, අඛණ සම්පූර්ණය, එහෙයින්ම පණිනිසමාජයෙහි අතිශය ගෞරවයෙන් සම්මානවිය. පරිනිපාටනවශයෙන් අතිශය පරිශීලනයට පත්වූ මේ මහාව්‍යාකරණය නදුපමටමහකවූ නොයෙක් පරිවාර ග්‍රන්ථයන්ගෙන් සමුලුලිතය. සංස්කෘත භාෂා මහාණිවය නරණයකිරීමට මෙතරම් ශක්තිමත්වූද නොවරදින සුළුද අතීන් ව්‍යාකරණ නොහොවක් නොමැතියි.

අමර යනු දුර්ගසිංහාවායනියන්ගේම අපරනාමයකි. හතරින් මත් බොධියකු වූ මෙතුමන් විසින් කරණලද ව්‍යාකරණ ග්‍රන්ථය කාතනත්‍රයයි, කා + කනත්‍ර නම් කුඩාග්‍රන්ථය යනුයි. මෙද පරිවාර ග්‍රන්ථයන්ගෙන් පොළොන්නරුව ප්‍රශස්තව්‍යාකරණයකි. සංස්කෘත භාෂාවේ ප්‍රවර්ධනය කිවයුතු වූ පොත්වලින් එකක්වන අමර ශෝභයද මෙතුමන්ගේ ම කෘතියකි.

පෛනෙප්‍ර නම් ජෛනභක්‍ෂික පඬිතුමෙකි. ජින යන්ත නිගණ්ඨ නාටපුත්‍රයාටද ව්‍යවහාරකලහ. ඒ ජිනගේ ධර්මය ජෛන යයි කියති. බුඛකාලයටත් පෙර ආරම්භ වූ ඒ ජෛනධර්මය කෙරෙහි භක්‍ෂිමත් පිරිසගෙන් අදත් දැඩිව නොසිත්ය. ඒ ලබ්ධියෙහි සුසථිරවමිතිවියේ ජෛනනම්. ඔවුන්ගුරුන් කෙනෙකු වූ ජෛනෙප්‍රයන්විසින් කරණලද්දේ ජෛනව්‍යාකරණයයි. අපටද කලක්ආවායනී වූ සතිශ්‍රවණවිද්‍යාභූෂණසම්බන්ධයන්ගේ ශිෂ්‍යයන් වූද අපගේ මිත්‍රයන් වූද බේවරදස, හරගොවිප්‍ර, යන ජෛනභක්‍ෂික මුහුණ්ඨයන් දේදෙනකු ලගම තිබී ජෛනව්‍යාකරණය මදක් කියවූ නමුත් දැන් ඒ සමබන්ධව සම්පූර්ණ විස්තරයක් දීම නොහැකියි. පසුව ඒ පොත ගෙන්වා බැලීමටද ආශාවක් නොවීය. මහා සංඝඝාතව්‍යාකරණ ග්‍රන්ථවෙන් එකක් වූ මීටද පරිවාර ග්‍රන්ථයක් වෙත් යයි සලකනු ලැබේ.

මෙකී ඉන්ද්‍රවක්‍රාදී මහාචාර්යවරුන්ගේ ගියමගට ඉදිරිම වෙනස් වූ මාතීයක ගමන්කල හි මොසදෙමාචාර්යගේ මුහුණ බොධිනම් අතිශය වමනකාරජනක ව්‍යාකරණයක් කලහ. අනන්‍ය

සහයන්හට මහත් උෂ්කරව්‍යාකරණයක් මෙන්හැඟෙන නමුත් අතිව්‍යාකෘත වූ ඒ ව්‍යාකරණය සංසකෘතභාෂාවේ දීර්ඝ අතිශයවත් කිරීමෙන් ඉතා ශක්තිමත්ය. අනුග්‍රහිතවරුපාලායනීදී අන්‍යාලායනී යන් විසින් සාරසවනාදී සංසකෘතව්‍යාකරණග්‍රන්ථ රචනා කරණලදී.

මෙහේ නානා ව්‍යාකරණයන්ගෙන් සමපූර්ණ වූ සංසකෘත භාෂාව ඒ කඩකුවෙන් මහත් ගෞරවයට පත්වූවාය. එහෙත් සිංහලභාෂාමුද්‍රි මහාභාෂාදී අතිවිඥානගත ග්‍රන්ථවලියන සිතනවිට "සංසකෘතභාෂාවට ව්‍යාකරණග්‍රන්ථයන්වැඩිය" යන හැඟීමට අවකාශ ලැබේ. මේ ව්‍යාකරණයාගේ මූලාශ්‍රය වෙදයයි, වෙදයෙහි වූ සංසකෘතවලට නොවෙනස්ව ලෞකික සංසකෘතයට ව්‍යාකරණ සම්පාදිතවිය. ව්‍යාකරණසූත්‍රයක මොනවා සදහන් වුවත් එයට අනුව වෙදයෙහි අකුරන්වත් වෙනස් නොකලහ. සූත්‍රය කින් නියතලද රීතිය වෙදවාක්‍ය හා නොගැලපෙනවැනක් වුවහොත් එහිදී සූත්‍රය නොසලකා වෙදවාක්‍යයට ඉඩදුන්න. ව්‍යාකරණ සංග්‍රහ විෂයෙහි සුදුසුතරම් අවබෝධයක් ඇතිකරගැනීමට කම් මේ සංසකෘතව්‍යාකරණයම හදුලි යුතුය.

අතිපලභාවයේ අන්‍යාකෘතකීර්තිමත් වීරජමාන වූ හැටපැව්දි පඬුවරයකු සංසකෘතව්‍යාකරණයෙහි විශේෂ සම්භූතකු වූ බව පෙනෙයි. ශාන්තඥභාවයෙන් මෙන්ම ශිලිව්‍යාධරයෙන්ද අලා මනකීර්තියට හාජන වූ දිගුලාගල මිහිකාශ්‍ය මාහිමියන්ට - තන්ගේ සංසකෘතව්‍යාකරණ කතීාවරයෙහි. එබඳුම වූ ශ්‍රී ශාප්පුත්‍ර මාහිමියන්වහන්ගේ සංසකෘත (වාඥ) ව්‍යාකරණයෙහි වඥා - වාඥීයත්බඳුවිය. පණිනියව්‍යාකරණයෙහි පාණිනිබඳුවිය. තොට කමුවේ ශ්‍රී රාසුලුමාහිමියන්වහන්ගේ සංසකෘතසහිත වූ අභිභාෂා වෙති පරමෙචර විය. ලඬකාඛනතාවගේ මේ අතිශ්‍රෙණ බුඛිමත් සුත්‍රවරයන්ගේ සංසකෘත ඥානය අදත් ලක්වැසියාට ප්‍රයෝජනද ගෞරවද සලස්වයි

මුත්වහන්ගේලා පාලිභාෂාමය නොයෙක් ග්‍රන්ථයන් කිරීමේ ප්‍රවර්තවය සංසකෘතානුසාරයෙන්ම ලබාගත්හ. පාලිභාෂාවද ව්‍යාකරණයද පොහොසත්වීමිසිසි මුත්වහන්ගේලාගෙන්අත්වූ උපකාරය මුත්වහන්ගේලාගේ සංසකෘත ඥානයේ එලයසි කිවහුණ.

සංඝකෘත ව්‍යාකරණය සම්බන්ධයෙන් මෙසේ කරුණු දක්වන ලද්දේ ප්‍රායෝගික වශයෙනි. පාලිභාෂාවට පාලිව්‍යාකරණ:- ව්‍යාකරණය ඉතාම අවශ්‍යය. ව්‍යාකරණ රහිතව පාලි භාෂාව ඉගෙනෙන්නන් නොහැකිය, එසේ ඉගෙනෙන්නන් එය ශාසන භාෂාවක් ඉගෙනෙන්නන් හුණේ අපායගමනටත් හෙතුවියහැකිය. ව්‍යාකරණය නොදන්නන් හුණිත් එකපාලිව්‍යාකරණයක් නිවරදියේ අභි දැක්විය නොහැකිය. වැරදියේ අභි දැක්වන්නා ධර්මය අධර්මයලෙසද අධර්මය ධර්මයලෙසද ප්‍රකාශකරන්නෙකි. එයම ශාසනභාෂාවටද ඔහුගේ පාප ප්‍රතිලාභයටද හෙතුවේ. ව්‍යාකරණ නොදන්නා තැනැත්තන් හුණිටිවකයම දැන ඉගෙනෙ සිටියත් අනිවු වල්අභකුමෙන් දහම් පදයක් පාසා සැක කරණබැවි

“යො නිරුතතිං නජානාති ජානාති පිචකතතයං,
පදෙ පදෙ විකමෙධයා වනෙ අකුමෙජො විම” “යන්නෙන් කියන ලදී.

බ්‍රිහද්වේද කලාණාඛයන් අතුරෙන් “කෘතං” “සමාසස්‍රණං” “භෙදවිච්ඡේදණං” යනුද ලක්‍ෂණත්‍රයකි. මෙහි සමාසස්‍රණං, යන්නෙහි අදහසනම් අනුනවු බ්‍යස්‍රණ සමපනති යෙන් යුක්තබවය, එහෙයින්ම අටුවාවෙහි-

“සිවිලධනිකස්‍රව දීඝරසං,
ගරුක ලුහුකස්‍රව නිගනභීතං
සම්බන්ධං විචාරිතං විමුක්තං
දසධා බ්‍යස්‍රණ බ්‍රහ්මයාපහෙදෙ” යි කියනලදී

මේ දශවිධ ව්‍යස්‍රණ ප්‍රභේදයම ව්‍යාකරණ නයින්ම දනුයුතුය. මෙහි සිවිලනම්, ක,ග,ච,ජ,ව,ඛ,න,ද,ආ,භ,ඛ,යන මොහුයි. 2. ධනිතනම් බ,ඝ,ඡ,කු,ඨ,ඪ,ඵ,ආ,භ,යන මොහුයි. 3. දීඝ, 4. රසං, 5. ගරුක, 6. ලුහුක, 7. නිගනතිතයෝ ප්‍රකටය. 8. පරපදය හා සම්බන්ධතොට කියනලද්ද හම්බන්ධයයි. 9. පදසිද කියන ලද්ද ව වචනයි. 10. විචාරිමයෙන් කියනලද්ද විමුක්තයි. මේ දශවිධ ව්‍යස්‍රණ සමපනතිය, නොදැන කියන කමිචාකාරය පවා කමාභිනොවේ. මෙපරිද්දෙන් පාලි ව්‍යාකරණය නොදන්නන් හුණිත් කිසිම බණපදයක තත්වය නොදැනගැනි හෙයින් ද කමිච වාකාරය පවා නොකියනු හෙයින්ද විනයයෙහි අතිසමුදාසවන බැවින්ද පාලිව්‍යාකරණය ශාසනිකයන් විසින් දනුයුතුමය.

එහෙයින් ම බුබුබුමයාගේ විරජිවනයද ප්‍රභවිම ජනතාවගේ නිරවද්‍යවූ බිමොච්චිවබොධිනයද සැලකූ විරජනනයේ අනුකවු සමපුණ්ණවූ පාලි ව්‍යාකරණ ග්‍රන්ථයන් සමපාදනය කලහ. පාලි භාෂාව බුදුදාදිකලපිකා භාෂාවක් පිළිබඳ ව්‍යාකරණයාගේ සමුද්භවය කොයිකාලයේ විද්‍යා ක්‍රියානොහැකි නමුත් වහිතමාන ලොකයෙහි පවත්නා ග්‍රන්ථයන් අනුවනම් කිවහැක්කේ සංස්කෘත ව්‍යාකරණයට හසුව තිපදවනලද බවයි.

පාණිනියට වඩා පැරණි ව්‍යාකරණ කිපයක් ගැන මෙහි කලින් සඳහන් කෙලෙමි. ඒ ව්‍යාකරණයන්ටත් පසුව සමපාදනය කරණලද පාණිනිය පවා ගටත්. පිරිසෙයින් (ගනවම් 32) අවුරුදු 3200 කින් පුළුස්සා කරණලදබැව් පෙනේ. පාලි ව්‍යාකරණ ග්‍රන්ථයන්ගේ ආදිම ව්‍යාකරණය පවා (ගනවම් 25 කට) අවුරුදු 2500 කට වඩා පැරණි නොවිය හැකිය. එහෙයින් සංස්කෘත ව්‍යාකරණය වැඩිමහලය, පාලි ව්‍යාකරණය බාලය. ආදිම පාලි ව්‍යාකරණ ග්‍රන්ථය කවොයන යයිද එය බුදුන්ගේ සමමුඛප්‍රවකවූ ක්‍රියාලව මහාසූත්‍රාසනය යන්ගේ කෘතියකැයිද ඇතැම් පාලි ශාඛිකයෝ කීහ. ලීභ, දුභුදු කියති. ලියති. මෙයින් ආදිම ව්‍යාකරණය සමබ්‍රහ්මිකය විරුධමත නොදක්වා කවුරුන් පිළිගනීති. එය ක්‍රියාලවකෘතියක් යන්න ගැන පමණක් ඇතැම් කෙනෙක් විරුධවෙති.

කවොයන, මහා නිරුකති, නොනතිපසකරණ යන ග්‍රන්ථය මහාසූත්‍රාලව කාතෘයන යන් වහන්සේගේම කෘතියුයි ශ්‍රී ශාරීපුත්‍රමහාසවාමිපාදගේ කියති “සෙමකොසදෙස”ද උත්වහන්සේගේම කෘතියකැයි බුරුම පණ්ඩිතයෝ කියති. විශෙසයෙන්ම විමලබුඩි මහා සථවිරයන්වහන්සේ සිතුයේ කවොයනය මහාසූත්‍රාලව කාතෘයන යන්ගේ කෘතියක් බවය. මේ අති ශ්‍රෙණි බුබුමතුන්ගේ මතය එකවරම ප්‍රතිකෞපය හෝ ප්‍රතිප්‍රභණය නොකොට මධ්‍යස්ථව කරුණු සිතියයුතුය.

කවොයන ව්‍යාකරණානුකූලවනම් (සබ්බොසබ්බදයබුදු) ආකාරානන සුචිලිඛිත ශබ්දයක ආමන්ත්‍රණ එකවරනයෙහි ආකාරානන (හෙති සබ්බො යන්නමෙන්) රූපයක් නොලැබෙයි. එහෙත් මහා නිරුකතියෙහි එබඳු රූපයක් ලැබෙයි. එසේ හෙයින් එකම කාලයක එකම කාරණයක් සමබ්‍රහ්මියෙන් එක් අදහසක කවොයන කතීන් මහා නිරුකති කතීන් නොපිහිටියහයි සිතියයුතුය. ක්‍රියාලව ඉතහසන්නාහයක මෙබන්දක් බලාපොරොත්තු විය

හැකිද? "පරසමඤ්ඤා පයොගෙ" යනු කාතෘත්වය පරිහාසයකි. සංසකාත ව්‍යාකරණ වලින් උපදෙස් ගැනීමට දෙරටුව විවෘතකී-
ර්මවූ මෙබන්දක් ක්ෂණාශ්‍රව මූලිකයින් නිකුත්විය හැකිද?

අටුවා වන්හි දක්නාලැබෙන පව්වනන, උපසොග, ඝරණ, සම්පදනීය, නියසකත, සාමි, යන මේ විභක්ති නාම මනා නිරුක්තියෙන් ගන්නාලද හෙයින් අටුවාවාරීන් විසින්ද ගරුකරණ ලද්දේ මහානිරුක්තියම බව නිසැකය. එබැවින් මහානිරුක්තිය කවචායන රහතන් ඉගන්සේගේ කෘතියක් ලෙසත් එයට වෙනස් විධිවලින්ගුත් කවචායනය පසුකලක විසූ කවචායන නම් ආවායවරයකුගේ කෘතියක් ලෙසත් සිතාගැනීම අතිශය යුක්තියුක්ත නොවිය හැකිද? මේ තනින වලට අනුව සිතනොත් ආදීම පාලිව්‍යාකරණය මහා නිරුක්තිය බවත් එහි කතී ක්ෂණාශ්‍රව මහාකාතෘත්වය යන් බවත් කවචායනය තනනාමධෙය සඵවිරකෙනෙකුගේ කෘතියක් බවත් තීරණය කටහැකිය. මේ මහානිරුක්තියෙන්ම මෙහි සහසක සබ්බභූතාභාර සඵවිරවරුන්ගේ තනනාම ව්‍යාකරණ දෙකම නම අප අතර නාමමාත්‍රාවශෙෂ වුවකි. බොහෝ පාලිව්‍යාකරණ කතීවරයෝ සවකිය ග්‍රන්ථයන්හි මතහෙද දැක්වියයුතු හැම අවස්ථාවක මහානිරුක්තිය ප්‍රමුඛකොට දැක්වූහ. අනුගමංඝාචායනී යන් වගන්සේගේද උරුහුල මාහිමියන් වගන්සේගේද, මහත් ගෞරවයට භාජනවූ ඒ ප්‍රශස්ත ව්‍යාකරණය නැති කාලයෙහි කවචායනය අග්‍රගණ්‍ය වියයි සිතමු. පරිවාරග්‍රන්ථ සමූහයකින් අලංකාරකරනුලැබූ මේ කවචායන මහාව්‍යාකරණය බෞධි ලොක-
යෙහි පාලිපාණිතීයයයි කීවයුතුබවට පැමිණියේය.

මේ උසස් ව්‍යාකරණය වනාහි පාලිභාෂාධර්මයනාධිපතියන්හි නියුක්තයන්හට පරමොපභාරවූවකි. එහෙයින්ම ආවදෙශ විදේශ දෙක්හිම පණ්ඩිතයෝ මීට පරිවාර ග්‍රන්ථ රචනාකිරීම්ට ඉදිරිපත්වූහ. මේවනාහි පරව්‍යාකරණයන් අනුවම රචනාකරණලද්දකි. මාන්ද්‍ර, ඡාණ්ඩී, දුභීසිංහ, සමීච්ඡාදීන්ගේ ව්‍යාකරණයෝ කවචායන ව්‍යාකරණයෙහි මාගීහදෙශකයෝවූහ.

ප්‍රශස්තවූ අනවද්‍යවූ අන්‍යදීයකෘතියක් අනුව සවකීය කෘතියක් කිරීම කතීහුගේ අගෞරවයට සවලපවශයෙන් වත් හෙතුවක් නොවන්නේය. එහෙත් මෙහිනම් එය කතීවරයාගේ අගෞරවය කෙරේවුවත් "රහත් කසයිත් හිමියන්" කෙරෙහි ආරොපණය කරණ කවචායන කතීහුට කලලකි. කාතෘත්‍රයන් කාතෘත්වයන් එක්තන්හි තබා බලත්හොත් කාතෘත්වයන් දුභීසිංහයන්ගේම පස්සෙන් ගමන්ගත් බැව් කා විසින් වුවත්

කිංචය කරනු කිසිකලෙක, කාතරායනය සමබකි පරිවාරග්‍රහණයන්
ගේ බොහෝවූ විසාරය අති ප්‍රසිද්ධ හෙයින් මෙහි සදහන් නොක
රමින. මොහොලොසනි ව්‍යාකරණය කවිවිද්‍යා ව්‍යාකරණයට
වඩා සරලද සමූහණද වුවත් ආචාර්ය පරවර වන්ති පදන
පාදන වශයෙන් බහුල ව්‍යවහාරයට පැමිණියේ කාතරායනය
මැයි. එහෙයින් කවිවිද්‍යා සමබකි පරිවර ග්‍රහණයන්ගේද
බහුල ව්‍යවහාරය විය.

බාලාවතාරයද මේ පරිවර ග්‍රහණයන්ගෙන් එකකි.

කවිවිද්‍යා ගෙහි පරිවර ග්‍රහණයන්ගේ හෙයින් නිතර කවිවි
ද්‍යා මහාසූත්‍රයක කලබැව් කිවයුතුය. බාලාවතාරයෙහි
නොලැබෙන සුත්‍ර රාශියක්ම කවිවිද්‍යා
බාලාවතාරයෙහි ඇති නමුත් කවිවිද්‍යා
නොලැබෙන එකම සුත්‍රයකුත් බාලාවතා
රයෙහි නොමැත්තේ එහෙයින්. සුත්‍රසමබකියෙන් එසේ වුවත්
වෘත්ති උද්භරණ විසාරවලදී බාලාවතාර කවිවිද්‍යා කවිවිද්‍යා
කය දෙක පමණක් නොව වෙනවෙන පොත් දෙසත් බැලූබව
පෙනෙයි. "විශ්වානං පදමදුතියං සොවා සොසා" යනාදිය බාලාවතා
රයේ දක්නා ලැබෙන්නේ එහෙයින්. බාලාවතාරයෙහිද වෙනත්
ව්‍යාකරණද බාලාවතාර කරණයෙහිදී කවිවිද්‍යා නන් විසින් අද
නබව පෙනෙයි. ඒ කෙසේ වුවත් බාලාවතාරය කරණලද්දේ ග්‍රහ
ණයකි. එකවිද්‍යාවගේ ගෞරවයටත් රජප්‍රසාද ලාභාදියටත් අපෙක්‍ෂා
නොවනොව බාලාවතාරයේ බුඬි වෘත්තිය සදහාමය. එහෙයින් ශිෂ්‍ය
යන්ගේ සුබවබෝධය පිණිසම හිතපරිදි වෘත්ති උද්භරණ
විසාරයන් දැක්වීම පමණක් නොව කාණ්ඩ පිළිවෙලට යෙදීමද
කලබැව් පෙනෙයි.

මෙහේ මේ අතිශය ප්‍රයෝජනවත්වූ බාලාවතාරය කරණ
ලද්දේ කවරකු විසින්ද යනු බාලාවතාර
බාලාවතාරයෙහි යන්ම නම් දැනගත නොහැකිය. බමු
කිකිනි නම් සුවිරකෙනෙකුත් විසින්
කරණලද බව පමණක් ප්‍රකට හෙයින් මෙහි කවි අරභයා යමක්
කිවයුතුය. සිංහල රජමාලාවෙහි අතිශය දීපතිමත් රජු වූද කිකිනි
ගෙන් හා ප්‍රතාපයෙන් අනන්‍ය සාධාරණ වූද රුවණරජුගෙන්
පසු ලක්දිව විසු වික්‍රමානන්දයන්ගේ සමන්විත මහරජු වූද මොලොන්
කිණි පුරය අගනුවරකොට ලබ්‍යා රජපාලනය කලා වූ ඒ ප්‍රථම
පරාක්‍රමබාහු මහරජුගේ අභිෂේකයෙන් පෙර පවත් ලක්

දිව භික්ෂුසමුහයා දෙනා (ජේතවන) හගිරි (අභගගිරි)මහවෙහෙරී (මහාවිහාර) නිකාය යයි කොටස් (සමාගම්) තුණකින් යුක්තව විසූහ. පොළොන්නරුවෙහිද මේ තුන්නිකායව ම අයත් සඛසයා විසූබවද වරක් ගජබාරජුගේ බැඟැපත් ඉල්ලීමපිට බහුව උපකාර පිණිස පරාක්‍රමබාහු රජුවෙත පැමිණි කියොජිත සඛසභාවට මේ තුන්නිකායම සමබන්ධවූබවද මහාවංශය කියයි.

ගජබාරජුගෙන් පසු ත්‍රිසිංහලයටම අධිරාජවූ පරාක්‍රමබාහුරජ තෙමේ යථෝක්ත නිකායත්‍රය සමගිකරවූයේය. එය නාවකාලික සමගියක් වූවත් නියම පිළිවෙළිනුත් ශාසනමමතියෙනුත් කරණ ලද්දක්ම විය. ඒ සඛසසාමග්‍රියෙහිදී සඛසයාගේ ප්‍රධානකමය දරණ ලද්දේ ශීලවුතයෙන් හා ධර්මශාසත්‍රඥභාවයෙන් අනුනවූ යටකි දිලුලාගල මහාකාශ්‍යප මාහිමියානත් වහන්සේ විසින්ය. එය නොයෙක් පොත්පත්වල පමණක් නොව පොළොන්නරුවෙහි සත්තසෙහිද සදහන්වූ සභායකි. මේ උසස් ශාසනසඛ්‍යතයෙහිදී තුන්රවීම ව්‍යක්තභික්ෂු සමුහයා රජුගේ ආරාධනයෙන්ම රජ රටට පැමිණ එයට සහභාගි වූහ. මේ ශාසන ඉතිහාසයත් පසු රජ තෙමේ භික්ෂුසඛසයාගේ සියලුම සුවපහසු සලස්වාලිය. එහෙයින් කාසිකමානසිකසැපවිහරණයෙන් යුත් භික්ෂුසඛසයා මේ කාල යෙහි ධර්මශාසත්‍රානුගත නොයෙක් ග්‍රන්ථයන් සමපාදනය කළහ.

අලාමකප්‍රඥපාටවයෙන් යුත් මහාසථවිරයන්වහන්සේලා සමුහයක් එකවිට විසූවාදීද අතිශයප්‍රයෝජනවත් ධර්මශාසත්‍රීය ග්‍රන්ථයක් ලඟලඟකාලයෙහි සමපාදිතවූද මෙතරම් ඵෙතිහා සික කාලයක් ලක්දිව කවදවත් නොපැවැත්තේය. සඛසයාගේ සියලුම පහසුවිහරණය රජතුමාගෙන් සිදුවනු සමගම සඛසයා විසින් කටයුතුව පැවැත්තේ ශාසනය හා ශාසත්‍රය දියුණුකිරීමත් ආරක්ෂාකිරීමත්ය.

ආගමධර්මයසම්බන්ධයෙන්ද පාලිභාෂාවසම්බන්ධයෙන්ද අප අතර දැන් පවත්නා ග්‍රන්ථයන්රහියකගේම නිෂපාතිකාලය මේ මහාපත්භ්‍රමබාහු කාලය සහ නද්දසන්නකාලයමැයි. මේ කාලය ග්‍රන්ථවනාසමය යයි කීවයුතුය. මේ රජතුමන් කරවූ නිකාය සාමග්‍රියෙහි සභායවනුපිණිස ත්‍රිසිංහලයෙන්ම ව්‍යක්තබහුග්‍රැහ භික්ෂුසඛසයා රජරට (පොළොන්නරුව) ට රැස්වූ නමුත් ප්‍රධා නකමය යථෝක්ත දිලුලාගල මහාකාශ්‍යප මාහිමියන්වහන්සේ කෙරෙහිම විය.

සංඝනාතභාෂාණීන්වයෙහි පාරිමහිරප්‍රාභාසයයිද සිලාදීගුණ මහිමයෙන් අභිත්තප්‍රාසයයිද සාලකියසුත්‍ර මෙ මහාසාමිපාදයන් වහන්සේ බ්‍රාහ්මවෛද්‍යාධ්‍යාය ආදී පොත් කෙළේය. තදග්‍රහිෂ්‍ය වූද යථොක්තශාසනසම්ප්‍රදායයෙහිදී අතීතය ප්‍රයෝජනවත් කෙනෙකු වූද සාමාන්‍යයන්ගේ අභාවයෙන් මහාසංඝනෙතාපද ප්‍රාභාවූද ශ්‍රී ශාඛිසුත්‍ර මහාසාමිපාදයෝ සාධනීදිපති, පරමාණී මඤ්ඤසා, අභිධම්මාණීසංග්‍රහසන්තය, සඤ්චිකාලධකාරය, ආදී ග්‍රන්ථයන් කළෝය. ඒ සංඝසාමග්‍රීය සදහා අනුරාධපුර වූ පාරමයෙන් වැඩමවූ මොග්ගලලාන මහාසම්මවිරපාදයන්වහන්සේ පොළොන්නරු ජේතවනාරාමයෙහි වැඩහිද සම්මපුණීන් වූ මොග්ගලලානමාහරණසද අභිධානපාදිපිකා නම් වූ පාලි කිසිඤ්ඤ වූද කෙළේය.

උන්වහන්සේ හා ශාරීපුත්‍ර මහාසාමිපාදයන්වහන්සේද මහා ශිෂ්‍යගණයා සමග ජේතවනයෙහිම වාසයකරමින් ශාසන ද්‍රව්‍ය කළබැව් පෙනෙයි. වොලිසශාරීසුත්‍ර නම් බහුලාන මහාසම්මවිර යන් පොළොන්නරු පශ්චිමාරාමයේ විසූවේත් මේ කාලයේදීය. මහාකාශ්‍යපයන්වහන්සේගේ ප්‍රධාන ශිෂ්‍යයා ශාරීපුත්‍ර සම්මවිරයන් වහන්සේ බැව් යටදක්වීම. මේ ශාරීපුත්‍රයන්වහන්සේගේ ශිෂ්‍ය සන් අතුරෙන් සංඝරක්ඛිතය, සුමංගලය, ධම්මකීර්තින යනාදී පුළුම්ම මහාසම්මවිරයන්වහන්සේලා සාමාන්‍ය ආචාර්යවිරයන් වහන්සේ සමග පරාක්‍රමබාහු රජුගේ ජීවමාන කාලයෙහිම පොළොන්නරුවෙහි විසූහ.

උන්වහන්සේලා අතුරෙන් සංඝරක්ඛිත සාමිපාදයෝ සුමො ඝාලධකාරය, වුත්තොදය ආදී ග්‍රන්ථයන් කළහ. සුමංගල සාමි පාදයෝ තිජාචාර්යයන්ගේ අභිධම්මාණීසංග්‍රහසන්තය ඇසුරු කොට විභාවිතිපිකාව කළහ. ධම්මකීර්ති පාදයෝ දුඨාචංශය, රුපාවකාරය, හා බ්‍රාහ්මකාරය ආදී පොත් කළහ. මේ කාල යෙහි ජී උතුමන්විසින් විරචිත ග්‍රන්ථයන් සමඟ සම්පුණීන් වූ ඤාණයන් මෙහි දැක්වීම ප්‍රායෝගික නොවන හෙයින් නොදක් වීම.

මෙතෙක් කරුණු දක්වන්ලද්දේ ධම්මකීර්ති පාදයන් අදහන් වා ලීම්ම බ්‍රාහ්මකාරය තදීයකෘතියක් බව ප්‍රකාශකිරීමත් පිණිසය. පරාක්‍රමබාහු රජතුමන්ගේ අභාවයෙන් පසු කරුණු ඉතා සංවේග ජනකයෙකු ව පැමිණියහ. රජය විසුවුල් විය. සතුරු ප්‍රධා නීන් වූහ. පරාක්‍රමබාහු රජතුමන් තමන්ම පරාක්‍රමබාහු වූ හෙයින් රජු අරුණාචල හටයේ තාවක් පිළියෙළකොට නොකැමීම නිසා අභිධාන රජ සතුරන් විසින් යටත්කරගන්නාලදී. එහෙයින්ම

අගනුවරවිසූ ව්‍යාකූල භික්ෂු සංඛ්‍යාව සහතික ශිෂ්‍යයන්ගේ කැටුම්බන වර්ධනය රාජ්‍යයෙන් මාධ්‍යයෙන් පැමිණියහ. සමහර කෙනෙක් විදේශ ගතවූහ. කාලිඛිනමාස තෙමේ ලබ්‍යාව නොගෙවූ ලෙසින් වැනසීය.

මාධ්‍යයෙන් වැඩිම වූ සංඛ්‍යාව මෙහි සඳහන් කළ ශාරීපුත්‍ර ශිෂ්‍ය සංඛ්‍යාවන්ගෙන් අද්විතීය වූ අතර, කුන්ඩල විජයබාහු රජුගේ ධර්මානුශාසනවලට මුත්තන්ගේලා අතරින් සංඛ්‍යාවන්ගේය. රජතුමා සහතික පුත්‍ර පැරකුම්බකුමරු මුත්තන්ගේ සහිතයෙහි ශාසනාගම ඉගැන්වීම පිණිස යෙදවීය. සංඛ්‍යාවන්ගේ මේ රාජකාරියට නොගෙවූ පොත් සමග බාලාවතාරයද ඉගැන්වූහි පරණලියවිලවල දක්නා ලැබේ.

බාලාවතාරය කරණලද්දේ ධර්මකීර්තිකෙනෙකුන් විසින් බව කවුරුත් පිළිගනී. ශාරීපුත්‍ර ශිෂ්‍ය ධර්මකීර්තිපාදයන්ගේ මේ කාලය වනතුරු ස්වදේශිකවූ අතින් ධර්මකීර්තිසථවිරකෙනෙකු නොසිටි බව ඓතිහාසිකයෝ පිළිගනී. එහෙයින් බාලාවතාර කතීන් මේ (පළමුවන) ධර්මකීර්තිපාදයන්ගේ එකම කෙනෙකු බව විවාදයකට පිළිගත යුතුය.

සංඛ්‍යාවන්ගේ ශිෂ්‍යවූ පැරකුම්බකුමරු තෙමේ (කලි කාලසාතිකාසභීඥ පණ්ඩිත) පරකුමබාහු නාමයෙන් ලබ්‍යාධරු විය. එතුමන් රජයානුශාසනා කළ මුල් කාලයෙහි සහතික වූ සංඛ්‍යාවන්ගේද සමාන වූ ධර්මකීර්තිපාදයන්ගේද ජීවත් වූහ. මේ ජීවත් වූ ප්‍රමාණය මගින් වැඩියෙහි සිතියහැකි නමුත් ධර්මකීර්තිපාදයන්ගේ ශතවර්ෂයකටත් වඩා ජීවත් වූ බැව් බොහෝ ග්‍රන්ථකරකයන් කිහිපයින් සැකසීමට හෙතෙමන් නොමැතියි. සහතික සහෝදරවූ ධර්මකීර්තිපාදයන් විසින් අළුත රචනා කළ බාලාවතාරය සහතික ශ්‍රේණි ශිෂ්‍ය රාජකාරියට (පැරකුම්බකුමරු) සංඛ්‍යාවන්ගේ විසින් උගන්වන ලද්දේය යන්නෙහි අවිශ්වාසයටත් පුළුල්වත් කිසිත් නැත. රජතුමන් උදර කුසලකරණයෙහි නියුක්ත වූ විසූ කාලයෙහි සංඛ්‍යාවන්ගේ වැඩ නොසිටියා විශ්වාසය එහෙත් රජතුමන් විසින් සමපාදිතවූ පලාබද්ගල අරණ්‍යසෙනාසන පුජාවෙහිදී ධර්මකීර්තිපාදයන් විසූ බව සලකයි.

එහෙයින් පලාබද්ගල පරමපරවේ ප්‍රථමයන් තත්කාලීන ධර්මානුශාසනවෘත්තීන්ගේ මේ ප්‍රථම ධර්මකීර්තිපාදයන්ගේය. මුත්තන්ගේගේ අභාවයෙන් පසු මේ පැරකුම්බකුමරුන්ගේ ශාසන සහතිකයන්හි සහතිකයේ යථෝක්ත සංඛ්‍යාවන්ගේ ම අග්‍ර ශිෂ්‍යවූ ධර්මකීර්තිපාදයන්ගේ සමාන ශිෂ්‍යවූ මේ ධර්මකීර්තිපාදයන්ගේය.

මෙහේ අතිප්‍රවෘත්තිය සලකන්නාවූ අපි බාලාවතාරකතී වරයා පලමුතව බිමකිනීතිපාදයෝයයි නිගමයකරමහ. එහෙයින් මේ ප්‍රභූතව්‍යාකරණය කරණලද්දේ මෙයින් හවුරුදු 760 කින් පමණ සුළුගෙහියයි පිළිගතයුතුය. ශ්‍රමණ ගුණබිමයෙන්ද භාග්‍යාගමභද්‍රනායෙන්ද අනුතවු ප්‍රථමබිමකිනීතිපාදයන් විසින් කරණලද මේ බාලාවතාරය කාතරායන ව්‍යාකරණසාගරයට පහසුවෙන් පැමිණෙනු කැමතියනට සරලනදියක්බදුයයි කීම සෑහෙයි

එහෙයින්ම මෙය පාලිභාෂාපරිශීලනයකරණ සියල්ලන් ගේම අත්පොතය. මෙය තිසියේ ඉගෙනගත්පසු කාතරායන ව්‍යාකරණය තබා මදවශයෙන් සංස්කෘතව්‍යාකරණයද දැනගත හැකිය. පාලිභාෂාව කෙරෙහි සැලකීමක් දක්වන කාලෙන් ආදරය දිනාගත් මේ ග්‍රන්ථය තෙමේ පන්සලක්පාසා පැතිරෙන්නට පටන්ගත්තේය. එහෙයින්ම මීට සත්‍ය, ශ්‍රද්ධාව, මිත්‍ර, සුභු චණ්ඩිත්‍ය, සද්ධිබ්‍රහ්මාණ්ඩ්‍යග්‍රන්ථයන්ද රචනාකිරීමෙහි ලාභෙක යපණිතයෝ අතලස වූහ.

ග්‍රන්ථකීවරයානන්ගේම ශාසනවංශයෙහිවූද ගබ්ලාදෙණි (දුනට වැලිවිටපරමපරවටඅයිති) විහාරයෙහි අතිපතිවච්චය භාග්‍යාගමග්‍රහසලාවූද වතුළුබිමකිනීතිපාදයන් විසින් කරණ ලද සවිභාර සත්තය අතිශය වමන්කාරජනකය. බාලයන්ගේ පුකෙරුවබොධයට සුදුසුව පැවති නොයෙක් සාහයෝ මේ සත් නය කරණකොට සුකරුවබොධයට පැමිණියහ. බාලාවතාරයෙහි නොමැති වැදගත් කරුණුපවා සවකියසත්තයට එකතුකලමුත් වහන්සේද බිමකිනීතිපරමපරවෙ ගෞරවය තහවුරුකළ ග්‍රන්ථ කතීවරයෙකි.

එහෙයින් බාලාවතාරයට සත්තයක් සැපයීම උන්වහන් සේට ඉතා සුළුකරණක්වූවද ආධුනිකයන්හට මහොපකාරයක් විය. එහෙත් සුත්‍රාදීයන් නොදක්වීම මේ සත්තයේ බලවත් පාඩුවකි. පෞරුණිකයයි සමහරුන් කියන බාලාවතාරපීතා නම් කුඩා පොතක් යම්කිසිවකු විසින් රචනාකල නමුත් එය පීතාබ්‍රහයන්ගෙන් සලසුණිණනොවූ සාමාන්‍යකෘතියකි.

ප්‍රථම බිමකිනීතිපාදයන්ගේ බාලාවතාරය වතුළුබිමකිනීති පාදයන්විසින් සිංහල ව්‍යාකරණයෙන් අතිශය ප්‍රයෝජනවත් බවට පමුණුවනලද්දේ යම්සේද එසේම හෝ ඵයටත් වඩා බාලාව තාරය ප්‍රයෝජනවත් බවටත් ගෞරවයටත් පත්කරණලද්දේද සුබොධිකාරීකාවාග්‍රීයන් විසිනි.

බාලාවතාරය කරණ ලද්දේ ශාසනය අතිශය දීප්තිමත්ව බලල මින් පැවති කාලයකදීය. ගබලාදෙණිසන්තය කරණ ලද්දේ අභාව ප්‍රාජානොවු යථොක්ත ශාසන දීප්තියෙන් ලක්දිව අලොකවත්ව පැවති කාලයෙහිය. සුබොධිකාව කරණ ලද්දේ ලබ්‍යකාවේ ශාසන ලොකය වැනති අකිකාරය බොහෝ කලක් පැවත යලිත් ශාසන ලොකය පිලිබද අරුණාලොකය පහල වූ කාලයෙහිය. හෙවත් වර්තමාන ශාසන ලොකය සමෘද්ධි මුලාවස්ථාවෙහිදීය.

එහෙයින්ම තත්කාල ශාසන ප්‍රවෘත්තිය අනුසමරණය කරණ කාවිසින් නමුත් සුබොධිකා කරණයෙහි දුග්ගරතාවත් ප්‍රයොජනා තිශයයත් තේරුම් ගත හැකිය. සුබොධිකාව කරණ ලදී; දහනව වන ශතවතියාගේ අන්තභාගයෙහිද විසිවන ශතවතියාගේ ආදී භාගයෙහිද සවකීය කිත්තිය මුලලෙවිති පැතිරෙව්වා වූද අපගේ ආවායෙහි තනම වූද අව්‍යාජයෙන්ම ලාබ්‍යකය පණති තයි රෙමණ් වූද සත්‍යයත් යුක්තියත් කරුණාවත් සවකීය සහායයන් කොට සිතුවා වූද බොධිසත්ථාවතාර වූ ත්‍රිපිටක මාගිගව්ච්චාසදී උපධ්‍යාස හික්කඩුවේ ශ්‍රී සුමබල මාගිගිගව්ච්චාසේ විසින්ය. සියලුම පණති තවරයන්ගේ මහත් ප්‍රශංසාවට භාජන වූ සුබොධිකාව සබ්‍යකියෙන් අප විසින් කුමක් කිය යුතුද?

මෙසේ ගබලාදෙණි සන්තයත් සුබොධිකාවත් අතිශය ප්‍රයො ජනවත් වුවද “තවමත් බාලාවතාරය තේරුම් ගැණීමේ නොහැකිය” යනු ඇතැම් ආශුභිකයන් කියන බව ඇත්තය. එහෙයින් “බාලාව තාරයට විසාරවණිණිකාවක් අවශ්‍යය” යන හැඟීමද එසේ කරණ ලෙස ලත් ආරාධනයන්ද ක්‍රියාවේ යොදවන්ට අපට සිදුවිය. මේ සඳහා ආරාධනා කල උතුමන්ගෙන් කෙනෙක් නම් මහනුවර උපොසිත පුභ්‍යාරාම විහාරවයාධිපති අතිගරු සහමුණේ ධර්ම කීර්ති ශ්‍රී සරණධකර සුමබල මාගිගව්ච්චාස මහානාසක මාගිගි ගත්වහන්සේය, ග්‍රන්ථවයානයෙහිදී මේ බව ප්‍රකාශ කරනු කැමැත්තෙන් ප්‍රථම භාගයෙහිදී ආරාධක අන්‍යමිත්‍රයකුගේ නම යෙදුන වූත් ග්‍රන්ථය මෙයින් අවසන්වන හෙයින් මෙහි ඒ මාගිගි ගත්වහන්සේගේ නම යොදන්ට සිදුවිය.

එහෙයින් තනිදීපිකා නම වූ මේ බාලාවතාරවණිණිකාව අප විසින් සමපාදිතය. මේ වනාහි අපේ තනිතන නොව
සබ්‍යදීපිකා බාලාවතාරයෙහි තනිතන දක්වන්නාවූ ව්‍යාධ්‍යාවකි. එහෙයින් මෙය තනිදීපිකා නමය. බාලාවතාරයෙහි අවශ්‍යයෙන්ම විසාරකටයුතු හැම තැනක් මෙහි විසාරකරණ ලද්දේ සිතමිහ.

මේ කෘතියෙහිදී පාලිව්‍යාකරණපොත් පමණක් නොව බෙහෙවින් සංස්කෘතපොත්ද අපට ප්‍රයෝජනවත් වූහ. සුබ්‍යොධිකා විකාව මෙහි ලා අතීතය ප්‍රයෝජනවත් වුවද මෙය සුබ්‍යොධිකාවක් ගබ්‍රාදෙණියන්තයත් වචනමාරුකිරීමෙන් යොදාගත්තාලද නාමමාත්‍රව්‍යාධ්‍යානයක් නොවනබැව් මේ පොත පරිශීලනය කරණ කාවිසින්වුවද පිළිගනු නිසැකය.

මේ ව්‍යාධ්‍යානය සමබක කවසුදුවලදී අපපිරිවෙන්හි උපා වායවීවුද අපේම ශිෂ්‍යයන්වුද බෝපිමියේ ජීනසේනතැනගේ හා තබදුව බෙමානඤ්ඤතැනගේත් ප්‍රයාසය අපේ ප්‍රයතනමාඤ්ඤය පිණිස විය.

මේ ව්‍යාධ්‍යාව සජීනිර්දේශයයි නොසිතමිහ, නොකියමිහ. පොත පරිශීලනයකරණ කාවිසින් තමුත් මෙහි දේශසථානයන් කරුණුසහිතව අපට දක්වතොත් එය ආයුසබ්‍රහ්‍මයක් ලෙස පිළිගණිමින් අවශ්‍යනම් විනියසංඝකරණයෙහිදී ප්‍රයෝජන ගත් නෙමු. මුදුණවාරයෙන් පැමිණි දේශයන් මෙහි විද්‍යමානබව කිව යුතුමය. විනියවාරමුදුණයෙහිදී ඒ දේශයන් සාකල්‍යයෙන්ම අපගභවනබව සැලකිය යුතුයි.

පොත මුදුණකරවනලද්දේ අපේ ප්‍රධාන දයකමහතකුටු අැමි හි. පොතිසිඤ්ඤ අප්පුහාමිගේ මහත් ධනපරිත්‍යාගයෙහි. පොතේ වැඩි අවසන්වීමට පෙර ඒ මහතා අවසන්වූ නමුත් ඒ මහතාගේ මුදලය අයිතිකාරයෝ මේ සදහා විශදම් කිරීමට නොමසුරුවූහ.

පශ්චාත්තිශාසන සංවර්ධනයට හිතවූ මේ ග්‍රන්ථපාදනයෙන් අපි ප්‍රීතිමිහ. බාලාවතාරපරිශීලනයෙහි නියුක්තවන්නෝ මේ මගින් එය සුවයේ අවබෝධනොවගෙණ ප්‍රීතිය යුත්තෝය. ප්‍රථමයෙන් ධනපරිත්‍යාගකළ මහත්මයා සහ ඒ මහත්මයාගේ ධනයෙහි අයිතිකරුවෝ පුණ්‍යඵලලාභයෙන් සුබ්‍යතද ප්‍රමුද්තද වන්නාහ.

“කිනෙතහි පාදසුසුසා යෙසං නඤ්ඤ ගරුතිහ,
යෙ තපසාදරපේකිණණා තෙව සාටු විවෙකිනො.”

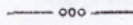
ශ්‍රී. මු. 2474 }
ක්‍රි. ව. 1931 }

සුබ්‍යොධිකරපරිවේණාධිපති,

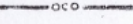
ගෝතල

සහිරල පඤ්ඤානඤ්ඤිඛාන
නාසක සභිවරයෝ වමිහ.

1. කාරුඤ්ඤපුඤ්ඤනිකරකරසනනිකාසො
පිලිකුච්ඡායා සුතසංවසථමහි ජාතො
රතනාදිපාල ථවිරවරියාසහො මං
පබ්බාජගිණ්ඨ මුනිසාසනවුඞ්ඞිකාමො
2. සුතතාහිධමමවිතයෙසු පච්ඡන්දනො
ගොඤ්ඤානෙසෙල ඉති විසුඤ්ඤාමජාතො
සිබ්බකද්දථවිරවරියුතතමො මං
බාලො විනෙසි සහිතමහි සසද්දසනො

3. සමමා භුජජ්ඣිතයසෙන මහාදිකෙන
රඤ්ඤ පරකකමභුජෙත සුපුජ්ඣසම්මි
වුජො වීරං පචරජෙතවනෙ විහාරෙ
සබ්බසාරතතමකරී සිඤ්ඤාභිසුඤ්ඤානා
4. සො දෙවදෙවතතයො පුතදෙව දෙව
ලොකං සමෙවම නිදසාන විසිඨධමමං
සන්දීපයං කීර තහිං නිදසාලයසම්මි
වාසං කරිණ්ඨ මුදමානමනො යසසි
5. ජජෙ පරකකම භුජමහි මහිභුජමහි
ලබ්බාය රජ්මනුසාසනි ධමමිකෝථ
නුඤ්ඤා පතීනසිඤ්ඤාලසබ්බානිඤ්ඤා
විජ්ජාලයං විජයබාහුමලංකරිණ්ඨ
6. තඤ්ඤාපභාය සුරලොකමථොපයානො
පතෙනා සුරවරියනං නිවසං වීරසං
සමුච්ඡාසනපචතනිමනුසාරිණා
ලබ්බොපගො සිඤ්ඤාමබ්බල වෙසධාරී
7. සබ්බකුච්ඡායසො නි විසුඤ්ඤා
සීලාද්දනෙකභුඤ්ඤාසඤ්ඤාසිතතෙනා
විජෙජාදසාබ්බපඤ්ඤානවරෙ දිකතභු
භුතො ධිපච්චමුපගො පඨමං තහිං ගො
8. සබ්බසාරෙ විබුධසෙබරසනනිහො සො
වාචිසුරවරියනො පිටකතතය සම්මි
පුතතං පිතෙව කරුණාධිකමානසො මං
සමපාපහි නිබ්බලවුඞ්ඞිපථං පතීනො

9. පවුරහිතවිධාගතෙහි තෙහි
සාවිරවරුවරියෙහි නුග්ගහිතො
අභිගතහිතසමපදෙ සමානො
විබුධසවො විබුධෙ නිසානසෙවි
10. සභිවල ඉති සාමපො සුධම්මො
සරසවිවෙණ විසාරතලලපෙසො
නිවිලපතපසසුපසෙතානං
මහිමනුගමම නිරුහතිසාරභුතං
11. භුහිගණකිරතෙක්කුපාලිවංස
ගභිගණපාලතතපපරෙත සමමො
විදිසසිතිසුමභිගලාධිතොභු
සාවිරවරෙත නියොජිතොත්ත සො භං
12. දසවලවරසාරදමහි සිකු
භුංග මහණසම තෙතන සමමිතමහි
මඤ්ඤසම නිවිමහි පෙස සුකෙත
ඉමමසරි වර සතසාදිසිතාධිතං
13. යදපි හමපමාදපො ති දෙසො
මම විබුධෙ තවගමතතෙ හ කොච්චි
තමබ්ලමපහංග බුබ්බිමනො
තවරතමෙව ඛමනතු යනතු පිතියං

පිට. පෙළ. අවද්‍ය. නිරවද්‍ය.

- 2. 16. විභවය, විභවය ✓
- 2. 21. වතුරිච්චි වතුරිච්චි ✓
- 6. 35. යුක්තින් යුක්තින් ✓
- 7. 13. සරපෙනති සාරපෙනති ✓
- 12. 23. වෙන්ද වෙන්ද ✓
- 16. 14. බ්‍යන්ඤ්ජ බ්‍යන්ඤ්ජන ✓
- 18. 7. ගැණීමය ගැණීමය ✓
- 19. 24. 10 වන 12 වන ✓
- 21. 11. සද්‍යතෙ සද්‍යති ✓
- 21. 28. රූපමා රූපා ✓
- 21. 34. අසරූපො අසරූපො,
තසමි අසරූපා ✓
- 22. 36. ඉඛ ඉඛ ✓
- 30. 4. ඡෙට් ඡෙට් ✓
- 31. 26. යට්+අ+ඊව යට් + අ + ඊව ✓
- 32. 33. 25 රසං. 1-26 යනු
හුඬු විධින සුත්‍රයි. රසං
යනු, අ, පු, න, දු, එක
වචනයි. මෙසේ මෙහි
පද එකකි. රසංකාලෙ
නිසුභොතා රසො, තං
රසං ✓
- 34. 26. කච්චි කච්චි ✓
- 40. 5. ඤෙ ඤෙ හොති, ✓
- 41. 11. බිඤ්ඤ සරෙ, සාරයා පර
කල්චි; බිඤ්ඤ ✓
- 42. 1. සාරය දීඤ, සාරය ✓
- 42. 13. බිජංච බිජංච ✓
- 43. 5. සංයොග සංයොගො ✓
- 43. 34. අ, පු, ස, ප්‍ර, අ, පු, ස, ප, ✓
- 45. 13. පඤ්ඤාසනා රකාරසස, ර
කාරයට; යො, ගකාර
දෙය වේ. පඤ්ඤාසනා ✓
- 45. 22. අකාරසස අකාරසස ✓
- 45. 22. අකාරයට අකාරයට ✓
- 47. 5. කොභං බිඤ්ඤොපාදො,
නිගහතින ලොපාදිය
කමකල්චි; එවුමංකොභං ✓

පිට. පෙළ. අවද්‍ය. නිරවද්‍ය.

- 47. 32. කිං අභං ගත තත්ති
“කුට්ඨොපං” ගත සුත්‍ර
ගෙන් කිඤ්ඤිත ලොප
යද “යද” දි සුත්‍ර ගෙන්
එකාරදෙයද සුච්චාර
ලොපයද කොට ප. මි
ණවීමෙන් “කොභං”
යනුවේ. ✓
- 49. 13. 39 විසාර 40 විසාර
(මෙතැන් පටන් විසාර
සහිතය ව මේ අනුව
පිළිවෙල විග්‍රහයකි.) ✓
- 53. 1. ගාපාමුදිතා ගාපාමුදිතා ✓
- 53. 15. වැදුම්ය වැදුම්ය ✓
- 55. 24. ලිඛිතඤ්ච 42 ලිඛිතඤ්ච ✓
- 57. 27. නොසං නොසං ✓
- 59. 18. සිටියේ; සිටියේද;
දමො, සුමො, ✓
- 61. 32. සරලොපෙ යනු, අ, පු,
ස, ස, එකවචනයි. ✓
- 63. 32. වාඉති බුච්චංචු උද්භර
ණයි. වා ඉති ✓
- 66. 10. වන්තේය වන්තීය ✓
- 69. 7. සෙසා නාම සෙසා ✓
- 70. 14. යොසස, විනියා යො,
ප්‍රත්‍යයයට; එ, එකාරදෙ
ය වේ; බුච්චො, බුච්චංචිද
විනියා බුච්චවචනගොති
බුච්චො යනුවේ. ✓
- 73. 3. මෙසේ එයනු එ, පු, අනු,
පු, ප්‍ර, එකවචනයි. මෙසේ ✓
- 73. 8. එකාරෙහොති එහොති. ✓
- 73. 24. බුච්චොති බුච්චොති, බුච්චොති
බුච්චොති යනු උද්භරණයි. ✓
- 74. 17. තනියා තනියාහොති. ✓

පිට. පෙළ අවද, නිරවද,.

76. 15 "සාගමෝ සෙ" ඉති, "සාගමෝ සෙ" යන සුත්‍රයෙන්; සෙ,සකාරය පරිකල්පි;සකාරගමෝ, සකාරගමවේ.

62 සාගමෝ සෙ 1-61

යන සකාරගම විධාන සුත්‍රයි.සාගමෝ යනු අ, පු, ස, පු, එක වචනයි. සෙ යනු, අ, පු, අනු, ස, එකවචනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි.

ආවේණිකි ආගමෝ, ආපුච්චි ගවුධානු ගමනාච්චියෙහිය, සක ආගමෝ සාගමෝ, සො සාගමෝ;

77. 11. 62 63. ✓

(මෙකැත් පටන් සුත්‍ර සංඛ්‍යාව මේ අනුව වියයුතුයි).

78. 7. පුරණාච්චි පුරණාච්චි ✓

78. 21. බුඩා, බුඬා, බුඬාසමා, බුඬෙහි, බුඬෙහි, යනු උදහරණයි. ✓

79. 11. පරිකාහො පරිකාහො ✓

79. 12. ජච්චි ජච්චිහොති ✓

80. 5. මාහි මාහි ✓

80. 27. රුපයො රුපයෝ ✓

80. 35. විභවනි විභවනි ✓

82 28. අංචචනසා, මුඛාදිනො, මුඛාදිබද්ධිනි කෙරෙන් පර වු;අංචචනසා ✓

82. 26. අත්තානං අත්තං අත්තානො, අත්තානං අත්තං අත්තානො යනු උදහරණයි. ✓

83. 35. කරණෙ, කරණ විභවනි යෙහිද; එවා, මෙසේමැයි; "සසා නො" ඉති, "සසා නො" යන සුත්‍රයෙන්. නොකාරෙ, නොකාරදෙ ගවේ; අත්තනො අත්තානං, එකල්හි අත්තනො අත්තානං යනුවේ. ✓

පිට. පෙළ. අවද, නිරවද,

71 සසා නො 1-213.

යනු ආදේශ විධාන සුත්‍රයි, සසා යනු, අ, පු, අනු, ම, එකවචනයි. නොයනු ඔ, පු, අනු,පු, එක වචනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි. සසා, සප්තසයමට; නො, නො යනාදේශවේ. ✓

84. 15. 70 අමභ 72 අමභ ✓

84. 15. බ්‍රහමභන බ්‍රහමභන ✓

84. 18. එක බ්‍රහ ✓

84. 29. අමභ අමභ ✓

85 13. 73 නනොසමභනි 1-212

යනු නිශ්පාදේශ විධාන සුත්‍රයි. නනො යනු පඤ්චමා ච්චියෙහි නිපපන්න නිපාත පදයි. සමං යනු, නි, පු, අනු, පු, එකවචනයි. නි යනු ඉ, පු, අනු, පු, පු, එකවචනයි. මෙසේ මෙහි පදතුනකි ✓

86. 3. 71. නාමහි 74. නාමහි ✓

86. 11. රඤ්ඤ රඤ්ඤහොති ✓

8. 12. රඤ්ඤ රුජෙන, රඤ්ඤ රුජෙන යනු උදහරණයි. ✓?

86. 16. සවිනහිසා සවිභවහිසා ✓?

86. 26. අනු, කි, ✓?

87. 5. රඤ්ඤ රඤ්ඤ ✓

87. 10. අනු, කි, ✓

91. 34. ප්‍රත්‍යයන් ප්‍රත්‍යයන් ✓

92. 18. පඨමෙයොමහි, ප්‍රථමායො ප්‍රත්‍යය පරිකල්පි;සවිභ නහි සා, විභවනි සහිතවු; නතු සා, නතුභාගයට; නොනාකාරෙ හොති, නොනායො දේශවේ. ✓

පිට. පෙළ අවද. කිරිමද.	පිට. පෙළ අවද. කිරිමද.
93. 2. අපි අපිපරෙසු ✓	127. 29. මේ මේ "සතෙව" ඉති;
93. 35. අ, අනු, අ, පු, අනු, ✓	"සතෙව" යන සුත්‍රයෙන්;
94. 29. නතුභාග නතුභාග ✓	භසා, ගසංඥ (සිවිභකති)
95. 9. ගුණවතා ගුණවනොත ගුණවනොති ගුණවනොති ගුණවතො ගුණවනාසා යනු උදහරණයි. ✓	යට; එ, එ යනාදෙශ මේ; ✓
95. 22. භාගයට භාගයට ✓	130. 17. යොනා යොනං ✓
98. (13-14) නිපාතයි නිපාතයි ✓	130. 19. යො යො ✓
99. 34. යථාලාභකය යථාලාභ ✓	132. 30. තදි-පෙ-ඉති ඉති, තදි
100. 13. ලොපො ලොපොහොති ✓	කහරි කුමාරි මුඛමණි න
101. 6. යොසුපරෙසු යොසු ✓	රුණි කුකුළු ඉති යන;
101. 33. හුසා හුසා ✓	ආදි, මේ ආදිය මේ. ✓
102. 8. ආලපනෙ අඤඤා, අඤඤා යනු උදහර ණයි. ආලපනෙ ✓	133. 21. මානතන මානතන ✓
105. (13-14) ආදිසු ආදිසු ආදිසු ✓	133. 30. ස, ස, කි, ස, ✓
105. 16. 90 ආදිනො 94 ආදිනො ✓	136. 17. රුජිති රුජිති ✓
(මෙතැන් පටන් සුත්‍ර සබ්බාච මේ අනුව විශයුතුයි.) ✓	136. 19. පතිසා පතිසා ✓
105. 23. 87 විසාර 89 විසාර. (මෙතැන් පටන් විසාර සබ්බාච මේ අනුව විශයුතුයි.) ✓	137. 6. බමමවාරිති බමමවාරිණි ✓
106. 10. තදනතන තදනතනර ✓	137. 33. "කඤ්ඤ"යි "තා" යි ✓
108. 27. වචන වචන ✓	140. (6-7) සම්නතනං සම්නතානං ✓
112. 80. යචලපන යචලපන ✓	144. 15. යතාදෙශ නිභතාදෙශ ✓
114. 27 පො ච පො ච ✓	21. අට්ඨිති අට්ඨිති අට්ඨි ✓
115. 11. සාරුප සාරුප ✓	145. 1. 126 විසාර 129 විසාර ✓
120. 29. කල හුසා කල ✓	145. 80 දණ්ඨිති දණ්ඨිති ✓
125. 9. සුභිනාසුච සුභිනාසුච ✓	147. 12. පට, පට කට, කට ✓
125. 11. පදගුකති පදදෙකති ✓	147. 12. මුට්ඨි, මුට්ඨිකමදය ✓
127. 15. ඡ ඡ ✓	148. 6. ලිගුයෙහි ලිගුයෙහි ✓
	149. 8. නොමැතියි නොමැතියි ✓
	150. 5. පරමු; පරෙ, පරමු; ✓
	150. 9. තාමකරෙ තාමකාරෙ ✓
	151. 2. යෙත් යෙත්තිසෙධා, සුභිසෙධ කලෙකෙධිත්; ✓

පිට. සෙල. අවදි.	හිරවදි.	පිට. සෙල. අවදි.	හිරවදි.
151. 2.	සමිකතං	සමිකතං	✓
161. 4.	හොනති	හොනති	✓
153. 18.	132.	179.	✓
164. 4.	නිපාත	නිපාත	✓
164. 12.	රසං,	රසං යානි,	✓
155. 31.	පසංඥ	පසංඥ	✓
155. 33.	ආයතං	ආයතං	✓
167. 21.	නිපාතනං	නිපාතනං	✓
157. 21.	3.	4.	✓
159. 13.	සබ්බසං	සබ්බසං	✓
160. 19.	චචක	චචක	✓
160. 20.	131.	134	✓
161. 10.	චං ඉති, චං යනු; එව, මතු සුත්‍රයෙහි වැටේ.		✓
161. 25.	අනු	සබ්බ	✓
162. 7.	1:4.	135	✓
162. 15.	චිතියං	චිතියං	✓
162. 30.	සෙසං, සෙස්ස; සබ්බං ඉම, සබ්බං ඉමදයමෙති;		✓
163. 10.	චන්ද	චන්ද	✓
1:3. 22.	යනාදී	යනාදී	✓
164. 8.	රචිත	රචිත	✓
163. 33.	සබ්බි	සබ්බි	✓
165. 11.	සබ්බසං	සබ්බසං	✓
165. 32.	එති ඉමෙහි, එති ඉමෙහි යනු උද්ගරණයි.		✓
166. 27.	යන	යනාදී	✓
171. 18.	ආදෙසවිම	ආදෙසවිම	✓
173. 16.	සාමන්ත	සාමන්ත	✓
173. 34.	සනතිකං	සනතිකං	✓
174. 17.	තාන	තානි	✓
175. 5.	විහකති	විහකති	✓
175. 7.	වෙත්	හොනති, වෙත්;	✓
176. 13.	අමහි	අමහි	✓
180. 26.	එක	ඔහු	✓
182. 7.	තචං ඉති, තචං යනු; එව, මතු සුත්‍රයෙහි වැටේ.		✓
184. 24.	චචනෙසු	චචනෙ	✓
187. 25.	චංචී	චංචී	✓
189. 17.	වෙ	වෙ	✓
190. 34.	සිචි	සිචි	✓
192. 3.	චකතං	චකතං	✓
192. 29.	ඉන්ද්‍රියං, සත්‍රිලිභවෙහි; තිස්සං තිස්සං නිචි නිචි, තිස්සං තිස්සං නිචි නිචි යනුවේ.		✓
193. 31.	තුසද්දෙන, තුසාරෙණ,		✓
32.	දුතියං, විතියං විහකති යද; එවං, මෙස්මෙඤ්ඤි; චතුති චතුතනං චතුසු යනු උද්ගරණයි. ඉන්ද්‍රි යං, සත්‍රි ලිභවෙහි; චක ස්සං චකස්සං චතුති යනුවේ.		✓ ?
194. 31.	තප්පසක	තප්පසක	✓
196. 10.	පච්ඤානං	පච්ඤානං	✓
196. 20.	පරමු;	පරසං, පරමු;	✓
197. 13.	නිපාතාදීහි නිපාතාදීහිච		✓
200. 23.	කොභංම	කොභංම	✓
200. 23.	සෙසවිස	සෙවිස	✓
205. 14.	කකරා	කකාරා	✓
205. 28.	අන්ච	අන්ච	✓
205. 30.	ප්‍රත්‍යයෝ	ප්‍රත්‍යයයෝ	✓
205. 31.	හිංහිං	හිංහං	✓
207. 19.	බියනු නිපාතයි. බියනු ඉ, පු, අනු, පු, පු, එක චචකයි.		✓
207. 25.	දදචනං	දදචනං	✓
208. 33.	201	206	✓ ?

පිට. පෙළ. අවදිය.	කිරවදිය.	
211. 5.	ඉමිස්මිං	ඉමසමිං ✓
212. 4.	හියො	හියො } හියො ✓
216. 14.	කාමං, කාමනමිචේ.	කාමං ඉති, කාම නමැයි; කිනනිතං, කියනලදි. ✓
217. 2.	එම	අධිකාරෙ ✓
223. 15.	කාන	කානං ✓
224. 13.	අධ්‍යාන	අධ්‍යාන ✓
228. 9.	යන්තෙහි	යන්තෙහි ✓
228. 13.	සංඥ	අතිදෙශ ✓
232. 13.	එත, රෙ	න සුරෙ අසුරෙ යනු උදහරණයි. න සුරෙ, සුර කොවන් නේ; අසුරෙ, අසුර නම වේ. එත, ✓
237. 15.	වේ	වේ ✓
243. 32.	යන;	යන; අනු, ✓
245. 20.	අඤ්ඤානු අපි අඤ්ඤානු	✓
246. 11.	සමබ්බක	සමබ්බකි ✓
248. 6.	කත්පුරිස	තපුරිස ✓
249. 32.	ආභිනො අග්ගි	භගවා, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ යි; ආභිනො අග්ගි ✓
250. 3.	පරිද්දෙන්;	කම්, සම කර නැතක; පරිද්දෙන්; ✓
250. 21.	මහපඤ්ඤ	මහපඤ්ඤ ✓
251. 17.	කුල්‍යාධි	ඉත්ථිං, සත්‍රී ලිඛිතයෙහි; කුල්‍යාධි ✓
251. 18.	ඉත්ථිං, සත්‍රී ලිඛිතයෙහි;	භාසිත ✓
252. 31.	අතැම	අතැමි ✓
253. 19.	කඤ්ඤ	කඤ්ඤ ✓
254. 23.	අකාර	අකාර ✓
256. 5.	බහු	බහු ? ✓
256. 6.	කානනිහු	කානනිහු ✓
256. 7.	බහු	බහු ? ✓

පිට. පෙළ. අවදිය.	කිරවදිය.	
257. 17.	අනතරං අනතරංසා	✓
257. 36.	20වන සුත්‍ර) 220 වන සුත්‍රයේ)	✓
261. 30.	වේ. වේ. හිතඤ්චවාදි	තඤ්ච (හිතද වාද්‍යද) යන වාක්‍යයෙහි හිත වාදිතං යි වේ. ✓
262. 22.	රථකාරෙ	රථකාරං ✓
263. 29.	නපුසක	නපුසක ✓
269. 18.	භාවා	භාවාපරා ✓
272. 33.	අ, පු,	අ, න, ✓
272. 23.	ආදෙ	ආදෙපන ✓
277. 3.	අ, පු, ය,	අ, පු, ක, ✓
279. 12.	අසංයොග	අසංයොග ✓
280. 20.	වණ්	වණ්ණි ✓
280. 31.	කියයි	කියායි ✓
281. 19.	බුච්ච	බුච්චි ✓
286. 22.	අනො	අකාරනානො ✓
286. 28.	මණ්ඩබෙබා,	සත්‍ය පුත්‍රත්ති නො, සත්‍ය පුත්‍රත්‍ය අපච්චං (සත්‍ය පුත්‍රත්‍ය නම් නැතැත්තාගේ පුත්‍රා) යන වාක්‍යයෙහි; සත්‍ය පුත්‍රත්තිනොයි වේ. මණ්ඩබෙබා, ✓
288. 26	විසඨො	විසිට්ඨො ✓
288. 29.	අග්ගඤ්ඤං	චිත්තං, චිත්ත ව; අග්ගඤ්ඤං ✓
293. 23.	දනසුතු	දනසුතු ✓
294. 14.	දෙවතා	දෙවතා ✓
294. 14.	අධ්‍යත	අධ්‍යය ✓
296. 2.	බකිනසා	වකාරෙත, වකාරෙයන්; හිතාද්‍ය නේ අපි, හිතාදි අපි යෙහිද(ඊසප්‍රත්‍යයවේ.) බකිනසා ✓

පිට. පෙළ. අවදිය. නිරවදිය.

- 297. 9. පාපො, අතිසයෙන, අති
ශක්ති; පාපො ✓
- 297. 11. පාපිටෙයා, වා, විකල්ප
යෙන්; පාපිටෙයා, ✓
- 298. 19. සාමාන්‍ය සාමන්‍ය ✓
- 300. 20. පඤ්ඤා වායද්දිනා, "ශද්"
දී සුත්‍රයෙන්; රසො,
ප්‍රසාද වේ. (එකල්හි)
පඤ්ඤා වා ✓
- 300. 23. වාතය වාතය ✓
- 203. 14. වේ. වේ. (එකල්හි) ආය
සමා යනුවේ. ✓
- 303. 26. ණ ණො, ✓
- 306. 13. ට, ඵ, ඡ, ඛ, ✓
- 305. 21. මනොගණා මනාදිනං
දිනං ✓
- 307. 20. ඔද්ච ශබ්දයට ✓
- 308. 5. කෙරෙත් කෙරෙත් ✓
- 308. 29. දියසො දියසොවා ✓
- 311. 14. ප්‍රත්‍යය ප්‍රත්‍යය ✓
- 312. 21. වේ. වේ. (එකල්හි) චුද්ද
ස, චුද්දස යනුවේ. ✓
- 313. 25. සොආදෙසෙ සොආදෙසෙ ✓
- 313. 25. සොර සොකාර, ✓
- 314. 6. අප්‍ර, අප්‍ර ඔ, ප්‍ර, අප්‍ර, ✓
- 314. 10. සොරදෙ සොකාරදෙ ✓
- 315. 29. දෙසඛද දසශඛද ✓
- 317. 7. වචනයි වචනයි. වයනු
නිපාතයි. ✓
- 317. 8. දෙකති තුනති. ✓
- 317. 12. කමිචේ කමිචේ; සො, ✓
- 317. 12. ජකාරතත ජකාරතතං ✓
- 317. 1. මිච්චලං මිච්චලං ✓
- 317. 1. පොරිසං පොරිසං ✓
- 317. 1. පොරිසං පොරිසං ✓

පිට. පෙළ. අවදිය. නිරවදිය.

- 324. 1. වාහි වාහි ✓
- 324. 20. ණොයා; ණො ණො, ණ ✓
- 325. 24. වචනෙ වචනෙ ✓
- 325. 30. වේ. සබ්බො පකාරෙ,
සියලු ප්‍රකාරය තෙමේ
යන අතීතෙහි හෝ;
සබ්බන පකාරෙන වා,
සියලු ප්‍රකාරයෙන් යන
අතීතෙහි හෝ, සබ්බථා,
සබ්බථා යනු වේ. අඤ්ඤ
ථතතා, අඤ්ඤථතතා ය
නුද; එවං, මෙයේ මැයි. ✓
- 326. 10. විහනනිහු විහනනිහු ✓
- 326. 30. හසමි හසමි ✓
- 326. 31. මලිනි මලිනො ✓
- 327. 6. තභිත තභිත ✓
- 328. 22. වචන වචන ✓
- 331(16.17) එමෙන එමෙන ✓
- 333. 18. මේ මේ ✓
- 335. 5. වෙත් වෙත් ✓
- 336. 9. මජ්ඣි මජ්ඣි ✓
- 336. 20. පුථම පුථම ✓
- 337. 32. අභව අභව ✓
- 338. 22. ක්‍රියා ක්‍රියා ✓
- 339. 8. කාරකයෙහි; කාරක
යෙහි; අපචචයො, අ
ප්‍රත්‍යය වේ; ✓
- 339. 8. වතනමානා භුඉති ආදීති,
භූ යනාදීච්ච; ඛාතුති,
ඛාතුන් කෙරෙත්; ක
තනරි, කතීආකාරකයෙහි
වතනමානා ✓

පිට. පෙළ. අවදිය. නිරවදිය.

339. 15. වෙන්වූ; යෙපව්වයා, යම් ප්‍රකාරය කෙනෙක්; වෙන්වූ; බාතු විභතනියො, බාතුය විභතනිය යන දෙක; නිසාය, ඇසුරුකොට; යෙපව්වයා, යම් ප්‍රකාරය කෙනෙක්; හොනනි, වෙද්ද;

341. 17. එ, බ,

341. 20. විග්‍රහ විග්‍රහ

342. 24. නාමහොනනි නාම

343. 28. විග්‍රහසුනමයි. භාවෙ, භාවකාරකයෙහිද; කමමනිව, කමකාරකයෙහිද; අතනනොපදනි හොනනි, ආතවනෙ පදයෝවෙන්. විග්‍රහ සුනමයි.

344. 9. එ, බ,

346. 26. භුබාතුහු භුබාතුච

347. 18. නම නම

347. 35. භවනනි භවෙය්‍යං

348. 8. සකමමක- සකමමකා-භාබාතුමහා

348(16.17)කුණකිකා කුණකිකා ඉතිව

351. 15. පඤ්චමි පඤ්චමිහොනි

351. 20. ලද්දේය. ලද්දේය. පව්වු පපනනාදි හෙදනො, වනිමානාදි හෙදයෙන්; අවුතෙතා (කාලො) වා, නොකියනලද කාලය හෝ; ගහෙතබෙබා, ගතසුත්තේය.

352. 33. 6රජහොතු 1රජහොතු2

356. 9. ගිණිමෙහි ගිණිමෙහි

357. 9. (ගනො) නි (ගනො)නි

පිට. පෙළ. අවදිය. නිරවදිය.

357. 23. වාච්‍ය වාච්‍ය ✓

361. 14. අපවමහසෙ අපවාමහසෙ ✓

362. 21. යනාදෙයවේ යනාදෙයවේ. සබබබාතුහි, සියලු බාතුන් කෙරෙන් පරවූ; උං විභතනියා, උං විභතනියට; ඉංසු ආදෙයො හොති, ඉංසු යනාදෙයවේ. ✓

364. 6. හවිසානනි හවිසානනි හොති ✓

364. 18. සඤ සංඤ ✓

365. 7. පතනි පතනිහොති ✓?

365. 26. අති ඇති ?

367. 19. වාචි වාචි ✓

368. 5. නිශ්චයකව නිශ්චය ✓

369. 26. භුචාදි, භුචාදි බාතු ගණයයි. ✓

370. 4. අපවවමෙයො අපවවමෙයො හොති ✓

370. 25. දෙතෙති දෙතෙති ✓

371. 28. විතෙත විතෙත ✓

372. 22. බාභ බාභු ✓

373. 3. “අඤ්ඤසුච” ඉති, “අඤ්ඤසුච” යන; ඉහ, මේ සුත්‍රයෙහි; වකා රෙත, වකාරයෙන්; ඡුසා, ඡු යන්තට; වුහි, වාචිවේ; සුණොති, සුණොති යනු උදහරණයි. උලොපො, උකාර ලොපයවේ, (එකල්හි) සුණනනි ඉති, සුණනනි යන; ආදි. මේ ආදියවේ ✓

373. 355 අඤ්ඤසුච 4-487 ✓

පිටි පෙළ අවදිය	නිරවදිය	පිටි පෙළ අවදිය	නිරවදිය
යනු වැනි විධාන සූත්‍රයි.	✓	388 12. විධාන	විධාන
අනෙකුත් යනු අ, ප්‍ර,	✓	389. 12. විසුද්ධා	විසුද්ධා ✓
ස, ස, බහුමවනයි ව	✓	389 25. කාරකාති	කාරකාති ✓
යනු නිසායයි. මෙසේ	✓	393 26. වාග්‍යී	වාග්‍යී ✓
මෙහි පද දෙකකි	✓	394. 12. 5-626	6-626 ✓
අනෙකුත් පුළු, හෙස්සන්	✓	395. 6. කාරකානම්	කාරකානම් ✓
පරකල්පිද වැඩිවේ.	✓	395. 29. වාචන	වාචන ✓
කුණුවනෙකි අනෙකුත්	✓	397. 15. විෂයෙහි	විෂයෙහි ✓
කපුළි සු, බාගු අව	✓	398. 31. 353	253 ✓
බොධිසාද්විගෙහිය. ණ	✓	401. 2. සිඤ්ඤ	සිඤ්ඤ ✓
ප්‍රකාශයයි. කෙසු අ	✓	401. 33. වචනෙහි	වචනෙහි ✓
නෙකුත්.	✓	405. 5. ආදේශ	ආදේශ ✓
සවාදී, සාදී බාගුගණ	✓	408. 1. 307	257 ✓
යයි. ✓	✓	408. 85. ආදේශි	ආදේශි ✓
373. 16. කල්පි	✓	415. 25. තසම්පාදිසු	තසම්පාදි ✓
31. කාර	✓	418 24	වේ. වේ (එකල්පි)
374. 17. පාඨය	✓	✓	හිකුටු, හිකුටු යනුවේ. ✓
374. 19. භාෂාව	✓	418 26	5-537 6-537 ✓
374. 25. සෙසනු අ, සෙසනු, ව,	✓	423. 14. කං	කුං ✓
376. (17-18) වචන වචනයි	✓	425. 5. ආදේශ	ආදේශ ✓
377. 2. 232 විසාර 284 විසාර	✓	438. 3. වදි + ය	වදි + ය ✓
(මෙහෙයන් පවත් විසාර	✓	428 18. පටිච්ඡාදය	පටිච්ඡාදය ✓
සබ්බසාම මේ අනුම පිලි	✓	428. 21. භාවකාර	භාවකාරක ✓
වෙල විග්‍රහයයි.)	✓	430 22. ගතණිං	ගතණිං ✓
377 28. ඊ, ප්‍ර,	✓	432 14. ලද්දන්	ලද්දමුත් ✓
380. 7. සතාදීච්චි; සතාදී	✓	435. 22. රකාර	කකාර ✓
බාගුහි,	✓	438. 17. හිම	හිම ✓
382. 8. ගමපි	✓	438 19. සසාති	පසාති ✓
382. 14. වින	✓	439 17. යනුද, සාදිභො	යනුද
382 28. වන	✓	පෙ-සාදිභො	✓
383. 23. කානිපසංඝා පසම්බන්ධය	✓	442. 19. සො	සො ✓
314 27 ඉවණණ ඉවණණ	✓	443. 3. හෙ	හෝ ✓
කාරෙ	✓	443. 24. කිරිමෙන්ද	කිරිමෙන් ✓
386. 11. කමපි	✓	450 14. පකා	පකා ✓
387. 28. කාමකො	✓	32. වේ. වේ.	✓
387. 29. ඊය	✓	සුදො, සබ්ද, චිත්තිය	✓

පිට. පෙළ. අවදිය. නිරවදිය.		පිට. පෙළ. අවදිය. නිරවදිය.	
456	30 වාක්‍ය	වාක්‍ය	✓ 514 11. ලැබේ. ලැබේ නිසු. තුන්
457.	9 තසස	තසස සාදි,	✓ තත්ති; තත්තියා, තාත්
459.	1. තුග	සුතුග	✓ යාවමේ
460. 14	බුබගමා	බුබගමා	✓ 519. 7. කතීන් කතීන්
461. 13.	බාතුනා	බාතුනා	✓ 522. 13. හෙද හෙද
461 25.	6-490	5-490	✓ 522 22 අගවිජිති අගවිජිති
462. 6.	6-478	5-478	✓ 524 2-29 කාරකයන් කාරකයන්
465 6.	අවිද්‍යමාන	අවිද්‍යමාන	✓ 525. 7 සුළුකත සුළුකත
465. 28	යොග	යොග	✓ 525. 15. විකති විකති
467. 10.	කමිම	කියා	✓ 525. 20 පැවැත් පැවැත්
469 24	කතන	කතනා	✓ 527. 11. නියමය නියමය
469 25.	තවෙතු	තවෙතු	✓ 528 10. වනද වනද
471. 6	යොග	යොග	✓ 528 81. වත්තේය වත්තේය
472. 4.	කතතුසකා	කතතුසකා	✓ 528 53. වවතිය වවතිය
472. 4.	තෙහං	තෙහං	✓ 530. 15. ඉත්ඵභුත ඉත්ඵභුත
472 10.	කතී	කතී	✓ 530 21. දියතු දියතු ඉති,
477. 1.	6-446	5-446	✓ 530 21. දෙනුලැබේවා දෙනු
477. 2	ප්‍ර, එ,	ප්‍ර, එ,	✓ ලැබේවා යන; අනෙහි,
479 4	බව	බව	✓ අභිසි
482. 23.	සමාය	සමායය	✓ 531 8. නදිමත්වසිතා-නදිම
485. 8.	සදෙන	සුදෙන	✓ අවවසිතා
486 2.	යනු	දෙසිනොයනු	✓ 531 27. ගොතමං
491. 27.	භුත	භුතං	✓ 531, 23. ගොගයෙතිද ගොගයෙතිද
493. 33.	හො	හො	✓ 532 28. දුතියා කුචි, කිසිතා
494. 7.	එත්ඵ	ඉහ	✓ නොත්ති; දුතියා
494. 13.	පධානං	පධානො	✓ 533 17. ගාමා ගාමං
495. 34.	අභමන	අභිමන	✓ 533. 33. තතංච තතං ච
496. 26.	කාරතෙතු	කාරතෙතු	✓ 534. 22. වසිසනං වසිසනං
500. 14	ක්‍රියාවද	ක්‍රියාවචද	✓ 23. වැසිම වැසිම
500 28.	විභකති	විභකතිය	✓ 536. 1. අඤ්ඤ අඤ්ඤ
502. 13	වෙනසෙති	වෙනසෙති	✓ 544 27 අනුභව අනුභව
503. 11	නිලාදි	නිලාදිකො	✓ 545. 5 බාතුබාතු බාතු
504. 7.	යත්	යත්-විසතියා, විසති ගබ්ඳය තමා	✓ 548 30. හොජන හොජන
506. 24.	විගමනව	විගමනව	✓ 549 12 අයාදෙග අයාදෙග
513. 9	ආදි	ආදිවා	✓ 557. 2 ඉච්ඡතාභීයන් ඉච්ඡතාභීයන්
513. 10.	යනාදිය	යනාදිය හෝ	✓ 558. 18 දිසාගොග දිසාගොග
513. 27.	බිදිමට	බිදිමට	✓

අභි ප්‍රතිතියට අතිශය බාධක ස්ථාන පමණක් මෙහි දක් වන ලදහ.

ပဋိက.

နံပါတ်.

၀၁	အဝဇ္ဇာ ကဏ္ဍခေါင်း	၀၁-၁၇
၀၂	အဘိဓာန် ကဏ္ဍခေါင်း	၁၇-၅၅.
	i အဝဇ္ဇာ အဘိဓာန်	၁၇-၃၄.
	ii ခဏ္ဍိယ အဘိဓာန်	၃၄-၃၇
	iii ဘိယုဒ အဘိဓာန်	၃၇-၄၃
	iv ဝိသုဒ္ဓိ အဘိဓာန်	၄၃-၄၇
	v နိဂမ္မိက အဘိဓာန်	၄၇-၅၅.

၀၃ ဘဝ ကဏ္ဍခေါင်း ၅၅-၂၁၆

i	အတ္တကော-အတ္တကော	၅၅-၁၂၇
ii	အတ္တကော-အတ္တကော	၁၂၇-၁၃၇
iii	အတ္တကော-အတ္တကော	၁၃၈-၁၄၇
iv	အတ္တကော-အတ္တကော	၁၄၇-၁၄၉
v	အတ္တကော-အတ္တကော	၁၄၉-၁၈၇
vi	အတ္တကော-အတ္တကော	၁၈၇-၁၉၈
vii	အတ္တကော	၁၉၈-၂၁၆

၀၄ အဘိဓာန် ကဏ္ဍခေါင်း ၂၁၇-၂၇၆

i	အဘိဓာန် & အဘိဓာန်	၂၁၇-၂၃၇
ii	အဘိဓာန် အဘိဓာန်	၂၃၇-၂၄၈
iii	အဘိဓာန်	၂၄၈-၂၅၈
iv	အဘိဓာန်	၂၅၉-၂၆၆
v	အဘိဓာန်	၂၆၆-၂၇၆

05 ភាសា កម្ពុជា	277-328
i ភាសា កម្ពុជា	277-328
a បុរាណ " "	277-286
b បុរាណ " "	287-299
c បុរាណ " "	299-306
d បុរាណ " "	306-318
ii ភាសា កម្ពុជា	318-325
iii បុរាណ ភាសា	325-328
06 ភាសា កម្ពុជា	328-392
01 ភាសា	328-370
i ភាសា កម្ពុជា	328-350
ii ភាសា " "	350-354
iii ភាសា " "	354-356
iv ភាសា " "	356-360
v ភាសា " "	360-361
vi ភាសា " "	361-363
vii ភាសា " "	364-364
viii ភាសា " "	364-366
ix ភាសា	366-370
02 ភាសា កម្ពុជា	370-371
03 ភាសា កម្ពុជា	372-373
04 ភាសា កម្ពុជា	373-375

05	කිහිටි ගාථා	375
06	ගාථා ගාථා	375-377
07	කාම ගාථා	377-381
08	පුභ ගාථා	381-382
⊛	මාමානුක කිහිටිය	382-392

07. කිහිටි කාම ගාථා 393-479

i	ගොනු කිහිටි	393-434
a	අ [කවිකව පෙරු වියුතු]	393-401
b	අභි-ඉ-අභි අභ	401-412
c	අ [පෙරු වහා අභ කාමුටු]	412-414
d	අ - [ඉටු කවිකව පෙරු]	414-415
e	ඉ -	415-417
f	අ-ඉ-අභ [කවිකව]	417-418
g	අ [පෙරුකව...]	418-419
h	භ [කවිකව]	419-420
i	භ [කවිකව]	420-422
j	ක - අභ	422-427
k	අභ - ඉටු } ඉටු-කවිකව	427-430
l	ඉටු	430-431
m	අ (කවිකව - ඉටුකව)	431-432
n	අ (කවිකව - ඉටුකව - අභිකව - අභිකව)	432-434
o	ඉටු	} කවිකවකව අභිකව?
p	අභ	
q	ඉ	

පිටු 7

→ ii ශ්‍රේණිගත මොවුන් තිනන

a ඔ [සංඛ්‍යාංක - ඉංග්‍රීසිය]

b 4-නි-පු

c ධ

d ඊ-ව

e දැනගත්තේ වගා ...

f න-තවතැ-නාව

g න (නව-කණ්ඩ)

h න (කණ්ඩ) - ශ්‍රේණිගත

i නව-4/4

j 250-තැ-නව-4/4

k කබ (4 කණ්ඩ)

l නව-20 (කණ්ඩ)

m 20 (4/4 - කණ්ඩ)

n 20-නව-තව

o කණ්ඩ (කණ්ඩ)

පිටු 8

434 - 479

434 - 435

435 - 482

437 - 478

438 - 439

439 - 445

445 - 450

450 - 459

459 - 461

461 - 465

465 - 467

467 - 468

468 - 469

469 - 471

471 - 478

478 - 479

08 කවි කෘතිය		477-576
01	පෝන-ප්‍රභවන කෘතිය	
a	i පෝන කෘතිය	479-506
	ii ප්‍රභවන කෘතිය	506-508
b	කවීන් පෝන & ප්‍රභවන	508-516
c	කවි-සමුහ-ප්‍රභවන-ප්‍රධාන කවි	516-518

02 විකෘති කෘතිය

i	කෘතිය	518-531
ii	කවීන්	531-532
iii	කවි	532-536
iv	සමුහ	536-544
v	ප්‍රභවන	544-557
vi	කවී	557-569
vii	ප්‍රධාන	569-576

කළමනාකරු	රු.සි.සු.අං	බලාවතර	සුත්‍රය
2	2	1	අක්බරාපාදයෝ එකවත්තාලිසං.
3	3	2	තත්ථොදන්තා සරා අච්ඨ.
4	4	3	ලහුමත්තා තයෝ රස්සා.
5	5	4	අඤ්ඤෙ දීසා.
6	8	5	සෙසා බ්‍යඤ්ඡනා.
7	9	6	වග්ගා පඤ්චපඤ්චසො මන්තා.
9	11	7	පරසමඤ්ඤා පයොගෙ.
8	10	8	අංඉති නිග්ගහිතං.
10	12	9	පුබ්බමධොධීතමස්සරං සරෙන වියොජයෙ.
12	13	10	සරා සරෙ ලොපං.
11	14	11	නායෙ පරං යුත්තෙ.
13	15	12	වා පරො අසරුපො.
14	16	13	ක්වචාසවණ්ණං ලුත්තෙ.
15	17	14	දීසං.
16	18	15	පුබ්බො ව.
17	19	16	යමෙදන්තස්සාදෙසො.

කළී:සු:අං	රු:සී:සු:අං	බාලාවකාර	සුත්‍රය
18	20	17	වමොදුදන්තානං.
20	27	18	දො ධස්ස ව.
21	21	19	ඉවණ්ණො යං නවා.
19	22	20	සබ්බො වං ති.
28	40	21	පර ද්වෙභාවො යානො.
48	43	22	ක්වච්චි පටි පතිස්ස.
22	28	23	ඵවාදිස්ස ඊ පුබ්බො ව රස්සො.
35	34	24	ය ව ම ද න ත ර ලා වාගමා.
26	38	25	රස්සං.
24	35	26	සරෙ ක්වච්චි.
44	24	27	අබ්භො අභි.
27	39	28	ලොපඤ්ච තත්‍රාකාරො.
29	42	29	වග්ගෙ සොසාසොසානං තතිසපයමා.
36	47	30	ක්වච්චි ඔ බ්‍යඤ්ජනො.
50	45	31	ඔ අවස්ස.
31	49	32	වග්ගන්තං වා වග්ගෙ.
34	52	33	මදා සරෙ.

කවි:සූ:අං	රූ:සි:සූ:අං	බාලාවකාර	සූත්‍රය
32	50	34	එහෙ ඤං.
33	51	35	ස යෙ ව.
37	57	36	නිග්ගනිකඤ්ච.
38	53	37	ක්වචි ලොපං.
39	54	38	බ්‍යඤ්ජනෙ ව.
40	55	39	පරො වා සරො.
41	56	40	බ්‍යඤ්ජනො ව විසඤ්ඤොගො.
51	59	41	අනුපදිට්ඨානං චූත්තයොගතො.
52	60	42	ජිනවචනසුත්තං හි.
54	62	43	තතො ව විභත්තියො.
55	63	44	සී යො අං යො නා හි ස නං ස්මා හි සනං ස්මිං සු.
286	65	45	ලිඛිගත්ථෙ පඨමා.
286	283	45	ලිඛිගත්ථෙ පඨමා.
104	66	46	සො.
83	67	47	සරලොපො මාදෙසපච්චයාදිමිති සරලොපෙ තු පකති.

කවි:සු:අං	රූ:සි:සු:අං	බාලාවකාර	සූත්‍රය
107	69	48	සඛ්ඛයොනීනමාච.
287	70	49	ආලපනෙ ච.
57	71	50	ආලපනෙ සී ගසඤ්ඤො.
246	72	51	අකාරපිතාදානන්තානමා.
248	73	52	ආකාරො වා.
220	74	53	සෙසනො ලොපං ගසීපි.
299	76	54	කම්මන්ථෙ දුතියා.
299	284	54	කම්මන්ථෙ දුතියා.
290	78	55	කත්තරි ච.
290	293	55	කත්තරි ච.
103	79	56	අනො නෙන.
101	80	57	සුභිස්චකාරො ඵ.
99	81	58	ස්මානිස්මිංනං මිහානිමිති වා.
288	83	59	කරණෙ තතියා.
288	291	59	කරණෙ තතියා.
295	85	60	සම්පදානෙ චතුන්ථී.
295	301	60	සම්පදානෙ චතුන්ථී.

කවි:සූ:අං	රූ:සි:සූ:අං	බාලාවකාර	සූත්‍රය
109	304	61	ආය වතුක්ඛේකවචනස්ස කු.
61	86	62	සාගමො සෙ.
89	87	63	සුනංභිසු ව.
297	89	64	අපාදානෙ පඤ්චමී.
297	307	64	අපාදානෙ පඤ්චමී.
108	90	65	ස්මාස්මිංනං වා.
303	92	66	සාමිස්මිං ජට්ඨි
303	315	66	සාමිස්මිං ජට්ඨි
304	94	67	ඔකාසෙ සත්තමී.
304	319	67	ඔකාසෙ සත්තමී.
189	113	68	සායා ව.
188	155	69	බ්‍රහ්මත්ත සබ රාජාදිකො අමානං.
211	126	70	අත්තන්තො භිස්මිමනත්තං.
213	127	71	සස්සනො.
272	120	72	අමිහ කුමිහ න්කු රාජ බ්‍රහ්මත්ත සබ සන්ඨු- පිතාදිභි ස්මා නාව.
212	129	73	තතො ස්මිං නි.

කළී:සු:අං	රු:සි:සු:අං	බාලාවකාර	සූත්‍රය
137	116	74	නාමිනි රක්ඛො වා.
169	117	75	රාජස්ස රාජ්‍ය සුනං නිසු ව.
135	118	76	රාජස්සා රක්ඛො රාජිනො සෙ.
136	119	77	රක්ඛො නාමිනි වා.
138	121	78	ස්මිමිනි රක්ඛො රාජිනි.
124	98	79	ආ සිමිනි.
122	99	80	න්තුස්ස න්තො.
92	100	81	න්තුස්සන්තො යොසු ව.
126	101	82	අවණ්ණා ව ගෙ.
127	102	83	තො තිතා සස්මිනාසු.
128	104	84	නාමිනි තං වා.
186	107	85	සිමිනි ගච්ඡන්තාදීනං න්තසද්දො අං.
187	108	86	සෙසෙසු න්තුව.
58	29	87	ඉවණ්ණවණ්ණා කුලා.
118	146	88	සපතො ව යොනං ලොපො.
88	147	89	යාසු කතනිකාරලොපෙසු දීසං.
96	148	90	යොස්වකතරස්සො කො.

කළු:සු:අං	රු:සි:සු:අං	බලාවකාර	සුත්‍රය
82	149	91	අංමො නිග්ගතිතං කුලපෙති.
117	124	92	කුලතො සස්ස නො වා.
215	141	93	කුලතො ව.
69	186	94	ආදිතො ඔ ව.
85	150	95	න සිස්මිමනපුංසකානි.
84	144	96	අසො රස්සමෙකචචනයොස්වපි ව.
225	151	97	යොනං නො.
247	152	98	කුලපා රස්සං.
224	153	99	නං කුතො කතරස්සා.
226	154	100	ස්මිංනි.
119	115	101	ලතො වොකාරො ව.
97	156	102	වෙවොසු ලො ව.
116	157	103	අකතරස්සා ලතො ය්වාලපනස්සවෙවො.
199	158	104	සන්ථුපිතාදීනමා සිස්මිං සිලොපො ව.
200	159	105	අඤ්ඤස්ථාරත්තං.
205	160	106	තතො යොනමො කු.

කවි:සු:අං	රූ:සි:සු:අං	බාලාවකාර	සූත්‍රය
207	161	107	නා ආ.
203	162	108	උ සස්මිං සලොපො ව.
201	163	109	වා නංමිති.
202	164	110	සන්ථුනන්තඤ්ච.
206	165	111	තතො ස්මිමි.
208	166	112	ආරො රස්සමිකාරෙ.
209	168	113	පිකාදීනමසිමිති.
74	169	114	යොසු ව.
75	170	115	අවංමිති ව.
76	171	116	ආවස්සු වා.
73	174	117	ගාව සෙ.
81	172	118	සුභිනාසු ව.
60	177	119	ආ සො.
114	178	120	සතෙ ව.
111	179	121	සතො නාදීනං.
216	180	122	සපතො ස්මිංයං වා.
59	182	123	තෙ ඉන්ථිබ්‍යා පො.

කළු:සු:අං	රු:සු:අං	බාලාවකාර	සුත්‍රය
112	183	124	පතො යා.
237	176	125	ඉත්ථියමතො ආපච්චයො.
238	187	126	නඤ්ඤිතො වා ඊ.
98	189	127	මාතුලාඤ්ඤාමානන්තමීකාරෙ.
242	192	128	භවතො භොතො.
239	190	129	භව භික භෙය්‍ය භන්තුහි.
241	191	130	න්තුස්ස තධිකාරෙ.
240	193	131	පතිහික්ඛුරාජීකාරන්තෙහි ඉනී.
91	194	131	පතිස්සිනීමිහි.
130	225	132	අමුස්සාදුං.
219	195	133	සිං.
218	196	134	අතො නිච්චං.
181	95	135	මනොගණාඤ්ඤො ස්මිංනානමිඤා.
184	96	136	ස සරෙ වාගමො.
182	97	137	සස්ස වො.
125	198	138	අං නපුංසකෙ.
217	199	139	යොනං නි නපුංසකෙහි.

කළු:සුදු:අං	රු:සි:සුදු:අං	බාලාවකාර	සූත්‍රය
164	200	140	සබ්බනාමකාරතෙ පඨමො.
110	201	141	තයො නෙව ච සබ්බනාමෙහි.
168	203	142	සබ්බතො නං සංසානං.
102	202	143	සබ්බනාමානං නංචිති ච.
179	204	144	සපතො ස්මිං සානං සංසා.
62	206	145	සංසාස්වෙකචචනෙසු ච.
66	205	146	සො රස්සං.
180	207	147	නෙතාහි ස්මිමායයා.
393	423	148	යදනුපපන්තා නිපාතනා සිජ්ඣන්ති.
174	211	149	එතතෙසං තො.
175	212	150	තස්ස වා නන්තං සබ්බත්ථ.
65	215	151	තතො සස්ස ස්සාය.
64	216	152	තස්සා වා.
63	217	153	එතිමාසමි.
172	218	154	අනපුංසකස්සා යං ස්මිමිහි.
171	219	155	අනිමි නාමිති ච.
170	220	156	සබ්බස්සිමස්සෙ වා.

කළින්:සංඛ්‍යාංකය	රැස්සින්:සංඛ්‍යාංකය	බාලාවකාර	සූත්‍රය
177	221	157	ඉමසද්දස්ස ව.
100	214	158	න තිමෙති කතාකාරෙති.
129	222	159	ඉමස්සිදමංසිසු නපුංසකෙ.
173	223	160	අමුස්ස මො සං.
178	224	162	සබ්බතො කො.
229	226	163	සෙසෙසු ව.
140	232	164	ත්වමහං සිමිති ව.
121	233	165	මයං යොමිති පඨමෙ.
143	235	166	කංමමංමිති.
144	234	167	කචංමමඤ්ච න වා.
146	236	168	කුම්භස්ස කුචංත්වමමිති.
162	237	169	වා ය්චජ්ජඨමො.
145	238	170	නාමිති කයා මයා.
210	239	171	කයාතයිනං කකාරො ත්චත්තං වා.
141	241	172	තච මම සෙ.
142	242	173	කුය්හං මය්හඤ්ච.
163	240	174	සස්සං.

කළු:සු:අං	රු:සි:සු:අං	බලාවතර	සුත්‍රය
120	243	175	අම්භස්ස මමං සච්භත්තිස්ස සෙ.
161	244	176	කුම්භම්භෙහි නමාකං.
139	245	177	කුම්භම්භාකං තයි මයි.
147	246	178	පදනො දුතියාවකුත්ථිජව්ඨිසු වො නො.
148	247	179	තෙමෙකචචනෙසු ච.
149	248	180	න අංථි.
150	249	181	වා තතියෙ ච.
151	250	182	බහුවචනෙසු වො නො.
132	228	183	යොසු ද්වින්නං ද්වෙ ච.
67	229	184	නො ච ද්වාදිනො නංථි.
133	230	185	තිචකුන්නං තිස්සො චතස්සො තයොචත්තාරො තිණි චත්තාරි.
87	231	186	ඉණ්ණමිණ්ණන්නං තිහි සඞ්ඛාහි.
134	251	187	පඤ්චාදීනමකාරො.
90	252	188	පඤ්චාදීනමත්තං.
250	260	189	ක්චචි තො පඤ්චමාත්ථෙ.
249	261	190	ත්වාදයො ච්භත්තිසඤ්ඤායො.

කළමනාකරු	රුකුළු	බලාපොරොත්තු	සුභ
234	265	191	ඉමසේ පං දානි හ තො බෙසු ව.
231	263	192	සබ්බසේසකස්සාකාරො වා.
230	262	193	ත්‍ර තො ටෙසු ව.
251	266	194	ත්‍රප් සත්තමියා සබ්බනාමෙති.
232	267	195	ත්‍රෙ නිච්චං.
253	269	196	කිංසමා වො.
227	270	197	කිසේස ක වෙ ව.
254	271	198	භිංභංභිඤ්චනං
228	272	199	කු භිං භංසු ව.
255	273	200	තමිහා ව.
257	275	201	යතො භිං.
256	274	202	ඉමසේමා හධා ව.
252	268	203	සබ්බතො ධි.
259	276	204	කිංසබ්බඤ්ඤෙකයකුභි දාදාවනං.
262	277	205	සබ්බසේස සො දාමිති වා.
260	278	206	තමිහා දානි ව.
261	279	207	ඉමසේමා රහිද්ධනාදානි ව.

කවි:සූ:අං	රූ:සි:සූ:අං	බාලාවකාර	සූත්‍රය
236	280	208	එත රනිමිහි.
235	281	209	අ ධුනාමිහි ව.
221	282	210	සබ්බාසමාවුසොපසග්ගනිපාකාදිහි ව.
318	331	211	නාමාන සමාසො යුක්තත්ථො.
326	339	212	ද්විපදෙ කුලායාධිකරණෙ කම්මධාරයො.
319	332	213	තෙසං විහත්තියො ලොපා ව.
320	333	214	පකති වස්ස සරන්තස්ස.
332	340	215	මහතං මහා කුලායාධිකරණෙ පදෙ.
603	334	216	තද්ධිතසමාසකිතකා නාමං වා'තවෙකුනාදීසු ව.
334	343	217	කම්මධාරයසඤ්ඤෙ ව.
328	341	218	උභෙ තප්පුරිසා.
335	344	219	අත්තං නස්ස තප්පුරිසෙ.
336	345	220	සරෙ අන.
327	348	221	සඛ්බායුඛ්බො දිගු.
323	349	222	දිගුස්සෙකත්තං.
329	351	223	අමාදයො පරපදෙහි.

කවි:සු:අං	රු:සි:සු:අං	බාලාවකාර	සූත්‍රය
330	352	224	අඤ්ඤපදත්ථෙසු බහුබ්බිභි.
333	353	225	ඉත්ථියං භාසිතපුම්මිත්ථි පුමාව වෙ.
339	350	226	ක්චචි සමාසන්ත ගතානමකාරන්තො.
331	357	227	නාමානං සමුච්චයො ද්වන්දො.
324	359	228	තථා ද්වන්දෙ පාණි කුරියෙ යොග්ග සෙනඪග මුද්දජන්තුක විවිධ විරුද්ධ විසභාගත්ථාදිනඤ්ච.
325	360	229	විභාසා රුක්ඛ තිණ පසු ධන ධඤ්ඤ ජනපදා දිනඤ්ච.
321	330	230	උපසග්ගනිපාතපුබ්බකො අබ්‍යායිභාවො.
322	335	231	සො නපුංසකලිඪගො.
344	337	232	සරො රස්සො නපුංසකෙ.
345	338	233	අඤ්ඤස්මා ලොපො ව.
343	336	234	අංචිභත්තිනමකාරන්තා අබ්‍යායිතාවා.
337	346	235	කදං කුස්ස.
338	347	236	කා'ජපත්ථෙසු ව.
346	361	237	වා ණා'පච්චෙ.

කවි:සු:අං	රූ:සි:සු:අං	බාලාවකාර	සුත්‍රය
398	363	238	තෙසං ණො ලොපං.
402	364	239	වුද්ධාදිසරස්ස වා'සංයොගන්තස්ස සණ්ණෙ ව.
407	365	240	අයුචණ්ණානාඤ්චායො වුද්ධි.
347	366	241	ණායන ණාන චච්ඡාදිතො.
348	367	242	ණෙයොසා කත්තියාදිති.
349	368	243	අතො ණි වා.
350	371	244	ණවොපක්චාදිති.
351	372	245	ණෙර විධවාදිතො.
352	373	246	යෙන වා සංසථිඨං තරති චරති වහති ණිකො.
353	374	247	තමධිතෙ තෙනකතාධි සන්තිධානනියොග සිජ්ජ භණ්ඩ ජීවිකත්ථෙසු ව.
403	375	248	මායුනමාගමො ධානො.
354	376	249	ණ රාගා තස්සෙදමඤ්ඤත්ථෙසු ව.
355	378	250	ජාතාදිනම්මියා ව.
358	381	251	තඤ්ඤ ධානම්මියො ව.

කවි:සු:අං	රු:සි:සු:අං	බාලාවකාර	සූත්‍රය
361	384	252	ආලු තබ්බහුලෙ.
365	390	253	විසෙසෙ කරතම්සිකිසිටියා.
264	391	254	වුඩ්ඵස්ස ජො ඉයිට්ඨෙසු.
265	392	255	පසත්ථස්ස සො ව.
366	398	256	කදස්සත්ථිති වී ව.
367	399	257	තපාදිකො සී.
368	400	258	දණ්ඩාදිකො ඉක ඊ.
370	402	259	ගුණාදිකො චන්තු.
371	403	260	සත්‍යාදීති මන්තු.
373	404	261	ආයුස්සුකාරාස මන්තුමිති.
372	405	262	සද්ධාදිකො ණ.
374	385	263	තජ්ජකතිචචනෙ මයො.
183	48	264	ඵතෙසමො ලොපෙ.
183	386	264	ඵතෙසමො ලොපෙ.
387	409	265	ද්විතීති තියො.
388	410	266	තියෙ දුකාපි ව.
386	407	267	චතුච්ඡෙ හි ඵ යා.

කළමනාකරු	රු.සංඛ්‍යාව	මාලාවකාර	සූත්‍රය
389	411	268	කෙසෙමිඳුපසදෙන අභිඥාපිච්චිච්චි දියච්චි' ච්චිච්චි.
375	406	269	සච්චිච්චිච්චිච්චි ච්චි.
385	253	270	ද්වෙකච්චිච්චිච්චිච්චි වා.
383	254	271	ච්චිච්චිච්චිච්චිච්චි ච්චි.
392	256	272	ච්චිච්චිච්චිච්චිච්චි ච්චිච්චිච්චිච්චි ච්චි ච්චිච්චි ච්චි.
378	257	273	ද්වෙක ච්චිච්චිච්චිච්චි.
381	258	274	ච්චි ච්චිච්චි.
382	255	275	ච්චිච්චිච්චිච්චිච්චි ච්චිච්චිච්චිච්චි.
377	412	276	ච්චිච්චිච්චිච්චිච්චි.
394	418	277	ද්වෙකච්චිච්චිච්චිච්චි ච්චි.
356	379	278	සච්චිච්චිච්චිච්චිච්චි.
70	30	279	කච්චිච්චිච්චිච්චිච්චි ච්චි.
357	380	280	ච්චි ච්චිච්චි ච්චිච්චිච්චිච්චි ච්චි.
362	387	281	ච්චිච්චිච්චිච්චිච්චි.
263	369	282	ච්චිච්චිච්චිච්චිච්චි.

කවි:සු:අං	රූ:සි:සු:අං	බාලාවකාර	සූත්‍රය
271	41	283	යවකං කලණදකාරානං බ්‍යඤ්ජනානි වලඤ්ජකාරත්තං.
404	377	284	ආත්තඤ්ච.
363	388	285	ණ ව්‍යමාදීහි.
364	389	286	රමණියාදිනො කණ
399	420	287	විභාගෙ ධා ව.
400	421	288	සබ්බනාමෙහි පකාරවචනෙ කු ටා.
401	422	289	කිමිමෙහි ටං.
459	424	290	භුවාදයො ධාතවො.
523	425	291	ධාතුස්සන්තො ලොපො' නෙකසරස්ස.
434	362	292	ධාතුලිඪිගෙහි පරා පච්චයා.
425	426	293	චත්තමානා කී අත්ති, සි ට, මී ම නෙ අන්තෙ, සෙවිහෙ, ඒ මීහෙ.
416	428	294	චත්තමානා පච්චුප්පන්තෙ.
408	429	295	අථ පුබ්බානි-විභත්තිනං ඡ පරස්සපදානි.
458	430	296	කත්තරි පරස්සපදං.
410	431	297	ද්වෙ ද්වෙ පයමමජ්ඣමුත්තමපුරිසා.

කවි:සු:අං	රූ:සි:සු:අං	බාලාවකාර	සූත්‍රය
412	432	298	නාමමිභි පයුජ්ජමානෙපි තුලායාධිකරණෙ පයමො.
447	433	299	භුවාදිකො අ.
413	436	300	තුමිහෙ මජ්ඣමො.
414	437	301	අමිහෙ උත්තමො.
480	438	302	අකාරො දීසං හිමිමෙසු.
409	439	303	පරාණාත්තනොපදානි.
456	440	304	කත්තරි ච.
455	444	305	අත්තනොපදානි භාවෙ ච කම්මනි.
442	445	306	භාවකම්මෙසු යො.
443	447	307	තස්ස චවග්ගයකාරවකාරත්තං සධාත්චන්තස්ස.
520	446	308	අත්තනොපදානි පරස්සපදත්තං.
426	450	309	පඤ්චමී තු අන්තු, හි ට, මී ම, තං අන්තං, ස්සු චිහො, ඵ ආමසෙ.
417	451	310	ආණාන්‍යාසිටියෙ'නුත්තකාලෙ පඤ්චමී.
481	452	311	හි ලොපං වා.

කවි:සු:අං	රු:සි:සු:අං	බාලාවකාර	සූත්‍රය
427	453	312	සත්තම් එයා එයාය, එයාසි එයාට, එයාම් එයාම, එට එරං, එටො එයාච්චො, එයාං එයාම්භෙ.
418	454	313	අනුමතිපරිකප්පෙත්ථෙසු සත්තම්.
428	459	314	පරොක්ඛා අ උ, එ ත්ථ, අං මීහ, ත්ථ රෙ, ත්ථො ච්චො, ඉං මීභෙ.
419	460	315	අපච්චක්ඛෙ පරොක්ඛා'තිනෙ.
460	461	316	ක්ච්චාදිවණ්ණානමෙකස්සරානං ද්චෙභාවො.
518	466	317	ඉකාරාගමො අසබ්බධාතුකම්භි.
429	455	318	භියාත්තනී ආ උ, ඔ ත්ථ, අං මීහ, ත්ථ ත්ථං, සෙච්චං, ඉං මීභසෙ.
420	456	319	භියොපභුති පච්චක්ඛෙ භියාත්තනී.
521	457	320	අකාරාගමො භියාත්ථනීඅප්පතනීකාලාතිපත්තිසු.
430	468	321	අප්පතනී ඊඋං ඔත්ථ, ඉං මීහ, ආ උ, සෙ ච්චං, අං මීභෙ.
421	469	322	සම්පෙ'ප්පතනී.

කවි:සූ:අං	රු:සි:සූ:අං	බාලාවකාර	සූත්‍රය
506	470	323	සබ්බකො උං ඉංසු.
431	472	324	භවිස්සන්ති ස්සති ස්සන්ති, ස්සසි ස්සථ, ස්සාමි ස්සාම, ස්සතෙ ස්සන්තෙ, ස්සසෙ ස්සච්භෙ, ස්සං ස්සාමිභෙ.
423	473	325	අනාගතෙ භවිස්සන්ති.
432	474	326	කාලාතිපත්ති ස්සා ස්සංසු, ස්සෙ ස්සථ, ස්සං ස්සාමා, ස්සථ ස්සිසු, ස්සසෙ ස්සච්භෙ, ස්සිං ස්සාමිභසෙ.
424	475	327	ක්‍රියාතිපන්නෝතිතෙ කාලාතිපත්ති.
440	540	328	ධාතූහි ණෙ ණය ණාපෙ ණාපයා කාරිතානි හෙත්ථත්ථෙ.
525	526	329	කාරිතානං ණො ලොපං.
485	527	330	අසංයොගන්තස්ස චුද්ධි කාරිතෙ.
457	530	331	ධාතූජ්ජච්චයෙහි විහත්තියො.
448	509	332	රුධාදිතො නිග්ගහිතපුබ්බස්ඤ්ච.
449	510	333	දිවාදිතො යො.
446	511	334	තථා කත්තරි ව.
450	512	335	ස්වාදිතො ඤාණා උණා ව.

කළී:සු:අං	රු:සී:සු:අං	බාලාවකාර	සුත්‍රය
487	434	336	අඤ්ඤෙසු ව.
451	513	337	කියාදිතො නා.
452	517	338	ගහාදිතො ජපණ්භා.
491	519	339	ගහස්ස සෙ ජපෙ.
492	518	340	හලොපො ණ්භාමිති.
453	520	341	තනාදිතො ඔයිරා.
513	521	342	උත්තමොකාරො.
514	522	343	කරස්සාකාරො ව.
444	448	344	ඉවණ්ණාගමො වා.
493	523	345	කරස්ස කාසත්තමජ්ජතනිමිති.
483	524	346	කරස්ස සජ්ජවිවයස්ස කාහො.
454	525	347	චුරාදිතො ණෙ ණයා.
436	534	348	භුජසසහරසුපාදිතිතුමිච්ඡත්ථෙසු.
461	462	349	පුබ්බො' බ්භාසො.
463	464	350	දුතියචතුත්ථානං පඨමතතියා.
475	529	351	කො ඛෙ ව.
464	467	352	කචග්ගස්ස චචග්ගො.

කළමනාකරු	රුහුණ	බලාපොරොත්තු	සමාජ
467	463	353	අන්තර්ජාතික සම්බන්ධතා වැඩි කිරීම.
474	531	354	බලාපොරොත්තු සහ වෙනත් සේවාවන් සැපයීම.
476	535	355	හරිත සමාජය.
437	536	356	ආයතනික සහ සමාජ සේවාවන්.
438	537	357	රජයේ සේවය.
439	538	358	නාමික සේවාවන්.
441	539	359	ධන සම්පත් සහ සේවාවන්.
552	546	360	ආයතනික සේවාවන්.
548	562	361	අන්තර්ජාතික සම්බන්ධතා.
626	563	362	කාර්මික සේවාවන්.
526	561	363	ධන සම්පත් සහ සේවාවන්.
623	553	364	කාර්මික සේවාවන්.
529	568	365	සමාජ සේවාවන්.
516	491	366	එ සේයා.
515	435	367	ඔ සේවාවන්.
595	564	368	ආයතනික සේවාවන්.
624	570	369	අන්තර්ජාතික සම්බන්ධතා.

කළු:සු:අං	රු:සු:අං	බාලාවකාර	සූත්‍රය
517	541	370	තෙ ආවායා කාරිතෙ.
621	573	371	කරස්ස ව තත්තං කුස්මිං.
530	577	372	විස රුජ පදාදිතො ණ.
625	554	373	ක ගා ව ජානං.
531	580	374	භාවෙ ව.
532	584	375	ක්වි ව.
617	586	376	ධාන්වන්තස්ස ලොපො ක්විමිති.
641	585	377	ක්විලොපො ව.
534	590	378	තස්සිලාදිසු ණි ත්වා වී ව.
535	591	379	සද්ද කුධ වල මණ්ඩත්ථ රුවාදිති සු.
536	592	380	පාරාදිගම්මිහා රු.
541	558	381	රමිති රන්තො රාදිතො.
537	593	382	භික්ඛාදිතො ව.
542	545	383	භාවකම්මෙසු තබ්බා'නීයා.
622	549	384	කුංකුනතබ්බෙසු වා.
551	550	385	රහාදිතො ණ.
574	625	386	සාසදිසතො තස්ස රිටියො ව.

කළී:සු:අං	රු:සි:සු:අං	බලාවකාර	සුත්‍රය
543	552	387	නොයා ව.
546	556	388	වද මද ගමු යුජ ගරහාකාරාදීහි ජ්ජ මිමග්ගය්හෙයායාවාරො වා.
544	557	389	කරමිහා රිච්ච.
549	596	390	නන්දාදීහි යු.
550	597	391	කත්තුකරණපදෙසෙසු ව.
553	598	392	සක්කොයං දාධානො ඉ.
555	599	393	ඉත්ථියමනියවො වා.
588	600	394	ගම බන හන රමාදීනමන්තො.
562	604	395	ඊසංදුසුහි බ.
630	653	396	සමාදීහි ටමා.
644	588	397	ඉ ය ත ම කිං එසානමන්තස්සරො දීසං ක්චචි දුසස්ස ගුණං දොරං ස ක්ථි ව.
557	612	398	අතීතෙ ත තචන්තු තාවී.
580	560	399	භුජාදීනමන්තො නො ද්චි ව.
587	619	400	ජනාදීන මා තිමිහි ව.

කළමනාකරු	රාජ්‍ය සේවක	බලාපොරොත්තු	සුඛසාධක
591	621	401	හත්තෙහි හොඳින් සකස් කරන ලද වාහන වාහන.
558	622	402	භාවකාමි මෙහෙයුම.
610	623	403	සබ්බකල්ප ගෙවී යයි.
589	632	404	රකාරො ව.
578	607	405	ධර්මය හිමි විය යුතුය.
613	608	406	හවුන්දාන මන්තනානං දො ධෙ.
614	615	407	සො සිකාරෙ.
575	626	408	සාදිසන්ත පුච්ඡි හන්ඡ හන්තාදිති වියො.
584	631	409	භිදාදිකො ඉන්ත අන්ත ඊණා වා.
559	606	410	බුධගමාදිත්ථෙ කත්තරි.
583	616	411	තරාදිති ඉණණො.
567	646	412	වත්තමානො මාන'න්තා.
490	481	413	හ විපරියයො ලො වා.
478	442	414	ගමිස්සන්තො චිජො වා සබ්බාසු.
657	650	415	සෙසෙ ස්සං න්තු මානානා.
606	684	416	අක්ඛරෙහි කාර.

කළී:සු:අං	රු:සි:සු:අං	බාලාවකාර	සූත්‍රය
563	636	417	ඉච්ඡන්ථෙසු සමානකත්තුකෙසු තවෙ තුං වා.
597	637	418	තවෙතුනාදීසු කා.
564	638	419	අරහසක්කාදීසු ව.
566	640	420	පුබ්බකාලෙ'කකත්තුකානං තුන ත්වාන ත්වා වා.
590	620	421	යාපානමීරී ව.
601	644	422	දිසා ස්වානස්වන්තලොපො ව.
608	642	423	දධන්තතො යො ක්වචී.
599	641	424	සබ්බෙහි තුනාදීනං යො.
445	449	425	පුබ්බරූපඤ්ච.
648	419	426	එකාදිතො සකිස්ස ක්ඛත්තුං.
302	286	427	ගති බුද්ධි භුජ පඨ භර කර සයාදීනංකා රිතෙ වා.
284	295	428	යො කාරෙති ස හෙතු.
282	75	429	යං කරොති තං කම්මං.
282	285	429	යං කරොති තං කම්මං.

කළමනාකරු	රැකියාකරු	බලාපොරොත්තු	සටහන
300	287	430	කාලද්ධිමත්වන සංයෝගය.
301	288	431	කම්මල් පවුලේ සේවකයෙකු.
308	289	432	කවච්චි දුකියා ජවයින්ට්ටේ.
309	290	433	කනියාසත්තමිනඤ්ච.
283	77	434	යො කරොති ස කන්තා.
283	294	434	යො කරොති ස කන්තා.
281	82	435	යෙන වා කයිරතෙ තං කරණං.
281	292	435	යෙන වා කයිරතෙ තං කරණං.
289	296	436	සනාදියොගෙ ව.
291	297	437	හෙත්චන්ටේ ව.
292	298	438	සත්තමාන්ටේ ව.
293	299	439	යෙනභිගච්චිකාරො.
294	300	440	විසෙසනෙ ව.
278	84	441	යස්ස දාතුකාමො රොවතෙ ධාරයතෙ පා තං සම්පදානං.
278	302	441	යස්ස දාතුකාමො රොවතෙ ධාරයතෙ පා තං සම්පදානං.

කළමනාකරු	රුහිඳු:අං	බාලාවකාර	සුඛය
279	303	442	සීලාස හනු යා සප ධාර පිහ කුඩ දුනිස්සො ස්සුය රාධික්ඛ පච්චාසුණ අනුපතිගිණ පුබ්බකත්තාරොචනත්ථ කදත්ථ කුමත්ථාලමත්ථ මඤ්ඤානාදරජ්ජාණිනි ගතාත්ථකම්මනිආසිසත්ථසම්මුතිනියස ක්කමාත්ථෙසු ව.
296	305	443	නමොයොගාදීස්චපි ව.
273	88	444	යස්මා දපෙතිං භයමාදත්තෙ වා කදපාදානං. (308)
273	308	444	යස්මා දපෙතිං භයමාදත්තෙ වා කදපාදානං. (308)
274	309	445	ධාතුනාමානමුපසග්ගයොගාදීස්චපි ව.
275	310	446	රක්ඛණත්ථානම්චීඡිතං.
276	311	447	යෙන වා දස්සනං

කළී:සු:අං	රු:සි:සු:අං	බාලාවකාර	සූත්‍රය
277	312	448	දුරන්තිකද්ධකාල නිමිමාන ත්වාලොප දිසා යොග විභත්තාරජ්ජයොග සුද්ධජ්ජමොචනහෙතු විචිත්තජ්ජමාණපුබ්බයොග බන්ධනගුණවචන පඤ්ඤකථන ථොකාතත්තුසු ව.
106	313	449	දිසොරෙති.
285	91	450	යස්ස වා පරිභ්ගහො තං සාමී.
285	316	450	යස්ස වා පරිභ්ගහො තං සාමී.
645	635	451	භ්‍යාදිති මති බුධි පූජාදිති ච ත්තො.
305	321	452	සාමිස්සරාධිපති දායාද සක්ඛි පථිභු පසුත කුසලෙති ව.
306	322	453	නිද්ධාරණෙ ව.
307	323	454	අනාදරෙ ව.
310	317	455	ජව්ඨි ව.
311	318	456	දුතියාපඤ්චමීනඤ්ච.
280	93	457	යොධාරො තමොකාසං.
280	320	457	යොධාරො තමොකාසං.

කළු:සු:අං	රු:සි:සු:අං	බාලාවකාර	සූත්‍රය
312	324	458	කම්මකරණනිමිත්තත්ථෙසු සත්තමී.
313	325	459	සම්පදානෙ ව.
314	326	460	පඤ්චමයත්ථෙ ව.
315	327	461	කාලභාවෙසු ව.
316	328	462	උප'ධ්‍යාධිකිස්සරච්චනෙ.
317	329	463	මණ්ඩිතුස්සුක්කෙසු තතියා ව.

හනු දීපිකා
හමු
බාලාවතාර වණිණනාව.

පණවිත සගිරල පඤ්ඤානන්ද නායක

සමාමිඤ්ඤන් චගන්තේ මිසිත්

සම්පාදිතයි.

ගෝතල

ශ්‍රී මි. ඩී. පොඩ්ඩිසේඤ්ඤ, අප්පුහාමිගේ

ධනවාසෙන්

ඩී. ඩී. කන්තංගර වෙදමහතා විසින්

අලුත්ගම

සම්මිප්පකාස යන්ත්‍රාලයෙහි

මුද්‍රාපිතයි.

ශ්‍රී. මු. ව. 2472

ක්‍රි. ව. 1928

සිංහල පාලන ය.

නඩුදීමකා

නමිනු

බාලාවතාර වර්ණනා.

පාලි භාෂාව ඉගෙනීම සලබා දීමට කොටස් දෙකක් වෙන් වී ඇත. එකක් වන්නේ පාලි භාෂාව ඉගෙනීමට නම් නදිය ව්‍යාකරණ ශාස්ත්‍රය ඉගෙන ගත යුතුය. ව්‍යාකරණ ශාස්ත්‍රයට නම් බාලාවතාරය වත් ගොද්න් ඉගෙන ගත යුතුය. එහෙයින් බාලාවතාරය දැනීම පාලි ව්‍යාකරණ දැනීමත් පාලි ව්‍යාකරණ දැනීම පාලි භාෂාව දැනීමටත් පාලි භාෂාව නිම සම්පූර්ණ ශාස්ත්‍රයෙන් විරහිතයටත් ඉවහල්වන බැව් කිව යුතුය.

මේ බැව් සැලකූ බමිකීර්තිපාදයෝ කාතන්ත ප්‍රවේශ වෘත්තියෙන් අනන්විතව බාලාවතාරය සම්පාදනය කළහ. දැනට අධ්‍යාපනයන්හි පුකරවූද, ක්‍රියාකාරීවනවූද මෙතරම් වරල ග්‍රහණයක් පාලිව්‍යාකරණ ග්‍රන්ථ සංගතියෙහි නැත්තේමය. පාලි ඉගෙනගන්නවූන් විසින් අනියමින් භාවිතයට බහුලිකාතය වූ මේ ග්‍රන්ථ සඳහා විරහනවූද නව්‍යවූද ව්‍යාකරණයන් කතිපයෙකි. එහෙත් එකම ව්‍යාකරණයකින් සුලු වෘත්තී අතීයන් හා පදසාධනයන් ඉගෙන ගත හැකියේ සම්පාදිත නොවූ ඒ ඒ ව්‍යාකරණයන් ගෙන් ලැබීය හැකි ප්‍රයෝජනයද සීමා සහිතය. එහෙයින් සුත්‍රානු දතහැකිවීමේ වෘත්තී ජාතනය සඳහා අනිකක්ද පදසිසිත් සඳහා අනිකක්ද බැලිය යුතුය. අවශ්‍ය විසාරවලින්ද ඒ ව්‍යාකරණයන් අසමන්විතයහ.

කරුණු මෙසේ පවත්නා අතර බාලාවතාරයට විසාර වර්ණනාවක් කරණු මැනවි බවට පරිවේණයට පත් වූ පොතුම්ල සරණනිසා සම්පිරයන් වගන්සේ ආදි සැලකිය යුතු ගිහිපැවිදි ගිතවතුන් විසින් ආරාධිත ගෙයින්ද ගිණයතගෙන් ප්‍රයෝජනානිය සැලකීමෙන්ද මේ විසාර ව්‍යාකරණයෙහි නිසුකතවිමු. මෙහි සුලු වෘත්තී උද්‍යාතයන්ගේ අවිද අවශ්‍ය වූ විසාරද දක්විමු. පදසිසි දක්වීමෙහිදී හැකි පරිණ සංකමිසා කරණු විසිස අවශ්‍ය සුලු පමණක් දක්විමු විසාර දක්වීමෙහිදී පාලිව්‍යාකරණ ග්‍රන්ථලින් පමණක් නොව සංසාත ව්‍යාකරණ ග්‍රන්ථලින්ද කරුණු දක්විමු.

පොතේ තනිය විශේෂත්වයට සලකා ගැනීමට අවකාශ
 විසාර නොකරණ නමුත් බාලාවකාරය හදාරණ සියලු කවීන්
 හටද හදාරවන ඇතැම් ප්‍රවේණයන්ටද මෙය අතීතය ප්‍රයෝජන
 බව ප්‍රමාණයක් මෙහි සඳහන් කරමු. සුභසුලුම ආරම්භයක්
 වන්නාට මාගේ පිරිවෙණේ උපප්‍රධානවරයා වූ බෝපිඳි
 සිංහසෙන නැත විසින් දරණලද ප්‍රයෝජන නිසා මෙතරම
 මනින නිකුත් කල හැකිවිය. සම්පූර්ණ පොත එකවරට නි
 කිරීම අපේ බලාපොරොත්තුව වුවද බොහෝදෙනාගේ බල
 ඉල්ලීම සහ ග්‍රන්ථ විශාලකම සලකා මෙසේ ප්‍රථමභාගය නි
 කෙලෙමු මේ ව්‍යාධිසානයෙහිද යම් යම් උපකාරකතා ඇති
 හැක. විනිශ්චය මුද්‍රණයෙහිදී ප්‍රයෝජනවත්වනු පිණිස ඒ න
 ලියුම්වලින් හෝ පත්‍රමාදියයෙන් දක්වීම පිණිස පාලි පණ
 යන්ට මෙසින් ආරාධනාකරමහ.

මෙහි සුභවලට මුලින් යෙදූ අඩක පරිපාචිය බාලාවකාරයේ
 සුභ සංවිධාන පරිපාචියයි. කාන්‍යායන සුත්‍රාදිකයන් මෙහි සුභ
 සාහයෙහි යොදා ඇත එහි මුලපටන් නාමකාණ්ඩයකින් පද
 වන ආචාර්ය වශයෙන්ද කාරක කාණ්ඩය දෙවන කොටස වී
 යෙදුණි. යනාදී ක්‍රමයෙන් ගෙන මෙහි සුත්‍රාවිසානයෙහි මුලි
 යෙදූ අඩකයන් අවමන්ගේ මේ සුත්‍රය කාන්‍යායනයෙහි 1 කා
 2 කාරක ආදී කොටසකට අයත් බවය එහෙත් කුඩා සුත්‍ර ක්‍ර
 යක් විසාරයට නොගත් බැවින් බාලාවකාර සුත්‍රාදික පරිපාචි
 මදක් විශාල වූ බවත් පද කිපයක් අන්ගැරි තිබෙන බවත් කී
 යුතුය. නමුත් විනිශ්චය මුද්‍රණයෙහිදී ඒ සියල්ල සම්පූර්ණකර
 බලාපොරොත්තුවෙන් මෙහි ශුචිපත්‍රයක් නොයෙදීමු.

මේ පොතේ මුද්‍රණය සඳහා සියලුම විෂයවල දරණ ලදී
 සුඛමාකර පිරිවෙණ විකාරයටානයෙහි කාරකාරනානාවුද විශා
 ස්ථානයෙහි නොයෙක් කටයුතු සඳහා සවනිය ධනාය නොමසුරා
 පරිත්‍යාග කරන්නාවුද ධනවත් ඇම්. ඩී පොතිසි පොතකදී
 හාමි විසින් බව ඉතා සනෙතාමයෙන් මෙහි සඳහන් කරමහ.

තංභා ස පුණ්ඩ විසටෙන පි බනනී බිර
 නිරා යටා හි පයමෙව පයං පහාග
 දෙසසුඤ්ඤනො තථරිවානු විහාය දෙසස
 නිදෙදස පනඛ මනිගමම හරනනු පිනං.

ශ්‍රී භාරතීශ්වරාවාසාදී සංකේත

මහරල පසුදැනගැනු නායක සභාව

සුඛමාකර පිරිවෙණ
 හෝණගල-ඉදුරාව

1928 ඔක්තෝබර් මස 27 වන දින
 හෝනගල සුඛමාකර පිරිවෙණේ දී.

ගුවේ පත්‍රය.

පිට	පෙළ	අවදා	නිරවද්‍ය
394	1	එකවචනයන්හි	එකවචන බහුවචනයන්හි
402	6	සංඥවිෂයෙහි	සංඥවිෂයෙහි
404	29	පණිනි	පාණිනි
404	4	360 අඤ්ඤාසුච 5-487	368 අඤ්ඤාසුච 5-487
404	10	368 එ අය 5-516	369 එ අය 5-516
407	16	වැලකිම්	වැලකිම්
407	24	රණධාතු	රණ ධාතුය
407	30	උකාරනත	උකාරනත
408	11	වාකයයි	වාකයයි
409	15	ආයාව	ආයාව
409	19	නෙ අවායා කාරිනෙ	නෙ අවායා කාරිනෙ
411	26	තුයම්	තුයම්
412	34	347	375
413	16	347	375
413	30	347	375
414	2	347	375
414	4	252	304
413	8	වන පෙළෙහි සුත්‍රාංකය 376 විය යුතු ය. මේ සුත්‍රය පවත් පොතේ අවසානය දක්වා ම මේ උභයකය පෙනේ. එබැවින් එකකින් සුත්‍රාංකය වැඩිවිය යුතුය.	
416	21	377 - 378 - 379	378 - 379 - 340
416	31	378	379
417	1	378	379
417	18	377	378
417	11	37	379
419	5	380	381
419	7	374	382
419	19	381	382
420	29	382	383
420	31	380	381
421	7	383	384
421	35	383	384
422	6	මකාරය	මකාරය
422	18	378	386
423	1	378	379
423	30	378	386
425	29	386	387
426	3	385	386
426	4	386	387

පිට	පෙළ	අවදා	නිරවදා
426	19	387	388
426	29	385	386
426	31	388	389
427	19	385	386
427	24	389	390
428	20	යනාඩානුන්	යනාදි බානුන්
428	31	වාදෙව්	වදෙව්
429	16	389	390
429	24	යයාං	යයාං
429	27	උකාරය	උකාරය
429	31	හීතයාවතනීඨා	හීතයාවතනීඨා
429	34	පත්තයයෙන්	පත්තයයෙන්
430	31	කරමනා	කරමනා
430	26	383	384
431	15	ගයනන	ගයනන
432	1	387	388
432	24	උපවෙසන	උපවෙසන
432	7	352	353
433	17	392	393
433	20	කරකයනුන්	කාරකයනුන්
433	28	387	388
435	34	395	396
436	13	396	397
436	26	396	397
438	4	397	398
438	16	සුත්‍රයෙන්	සුත්‍රයෙන්
440	3	බාභිනතයර	බාභිනතයව
440	4	ආදේශය ද වෙන්	ආදේශ ද වෙන්
440	26	ගුණේ ඉති	ගුණො ඉති
443	13	377	378
443	23	378	379
443	25	379	380
444	16	399	400
445	1	389	390
446	9	400	401
446	30	400	401
447	6	340	302
447	25	40	402
447	33	401	402
448	3	400	401
448	5	40	402

පිට	පෙළ	අවදා	ගිරවදා
449	12	400	401
449	13	402	403
450	36	400	401
451	3	403	404
451	19	භාවකලෙමසු ඉති	භාවකලෙමසු න ඉති
452	20	404	405
452	22	404	405
453	7	404	405
453	10	405	406
453	13	404	405
453	14	406	407
453	22	405 406	406 407
454	17	න කාරය	න කාරයට
454	26	407	404
455	17	407	408
455	22	408	409
456	7	මුද්ධා	මුද්ධා
461	23	ගගනති	සගනති
463	32	ත්‍රියාව	ත්‍රියාව
464	20	කතිල්	කල්ප
465	4	කතා	කතී
465	17	කි සිති	කි සිත්
467	7	කි යාද	කි යාද
471	18	සුබකාලො	සුබකාලො
485	27	සමයාදිත්	සමයාදිත්
489	8	විශොභීය	විශොභීය
490	29	නී පුණනෙ	නී පාපුණනෙ
491	16	අතත්	අතිත්
491	30	වි බාදුව ද	වි බාදුව ද
494	22	යොගයෙහි	යොගයෙහි
492	25	ප්‍රත්‍යයත්	ප්‍රත්‍යයයත්
495	24	ගතා	ගතා
496	23	මුත්තානුත්තනා	මුත්තානුත්තනා
500	14	පදනියාමේ	පදනියාමේ
500	25	විවාදි	විවාදි
501	34	විෂයෙහි	විෂයෙහි
502	6	අමිල්	අමිල්
502	9	වෙසෙසත්තා	වෙසෙසත්තා
506	13	සිංහයන සිංහයන	සිංහයන
511	3	නොයෙක්	නොයෙක්
513	8	දෙදෙනෙහි	දෙදෙනෙහි
516	16	අප්‍රදානය	අප්‍රදානය
519	20	බිරණ	බිරණ

සිංහල	අංකය	අවදා	භීරවදා
520	6	දුර්විතා නිදර්ශනයෙහි	දුර්විතා නිදර්ශනයෙහි
527	6	නදිමනුසිතා	නදිමනුසිතා
527	10	අභි	අභි
527	19	ආ, ඔ, ඉ, ප්‍ර,	ආ, ඉ, ප්‍ර,
528	26	මි.	මි.
529	4	විසූප්‍රවේශන	විසූප්‍රවේශන
531	28	පකත්‍රියා	පකත්‍රියා
531	31	යතනසුතනතයා	යතනසුතනතයා
533	27	කරකල්පය	කරකල්පය
533	35	පඤ්චෙනෙහි	පඤ්චෙනෙහි
534	7	කිං ශබ්දය	කිං ශබ්දය
539	8	ය	ය
539	35	ඉණ්දෙය්‍යතො	ඉණ්දෙය්‍යතො
540	17	විවිධො	විවිධො
541	32	අප්‍රාණික වාචකවේද	අප්‍රාණි වාචක වේද
544	13	නිපාතානකරයෙහි	නිපාතානකරයෙහි
545	10	භාමි	භාමි
545	28	වොරෙර	වොර
545	30	බ්‍රි විමය	බ්‍රි ය විමය
546	14	රුකබ්‍ර	රුකබ්‍ර
546	29	බාඤ්ච විශෙෂය	බාඤ්ච විශෙෂය
547	8	අනවතනන විලෝක	අනවතනන විලෝක
548	22	මජ්ඣෙකා අපි	මජ්ඣෙකා අපි
550	2	රකතනනිපාත මිච්චිතං	රකතනනිපාත මිච්චිතං
559	18	ප්‍රත්‍යයාදිකාරකය	ප්‍රත්‍යයාදිකාරකය
561	3	කඤ්චි	කඤ්චි
561	34	විශෙෂයෙහි	විශෙෂයෙහි
561	37	විග්‍රහවේද	විග්‍රහවේද
562	15	භෙදෙත	භෙදෙත
562	24	එහෙයින්	එහෙයින්
562	29	කි	කි
563	19	සුචෙ	සුචො
566	31	ඉ, ඊ,	ඊ, ඉ,
566	33	විකතීන්ගේ	විකතීන්ගේ
567	13	ලද්දේය	ලද්දේය
567	26	ඉච්ඡාය, ඉච්ඡාය	ඉච්ඡාය, ඉච්ඡාය
568	33	ප්‍රත්‍ය ප්‍රත්‍යයෙන්	ප්‍රත්‍යයෙන්
569	30	භෙද	භෙද
570	22	භසන කදියං	භසන කදියං

හතන දිවියා

නම වූ

බාලාවතාර වණිණිතාව.

නමොනසාස හඟවනො අරහනො සමො සමුබ්බසා.

බුඩං තිබාහි වැදිනා- බුඩබුජු විලොචනං
බාලාවතාරං හාසියං- බාලානං බුඬි වුඬියා.

පසන්ඪ සමුබ්බ දිවාතරං වරං
මනුඤ්ඤ සමමම නිසාකරං පරං
මුඬිඤ්ඤ පුඤ්ඤා එගණං නිරහිතණං
නමාමි හතසා රතනතතසං මුද.

සුඤ්ඤාචාර්යයෙහි රතනත්‍රයාහිවැදින පුළුකවූ සංඤ්ඤානිමිතනාදී
අතී පඤ්ඤාකය දක්වනු පිණිස ධර්ම කීර්ති පාදයෝතුමු “බුඩං
තිබාහිවැදිනා” යනාදී භාජාව ආරම්භකළහ.

බුඩබුජු විලොචනං බුඩං අභිවැදිනා බාලානං බුඬි වුඬියා
බාලාවතාරං හාසියං යනු මෙහි ක්‍රියා කාරක පද සමෘතියි.

හාසියං යන හවිසානති විහනති උනතමපුරුෂ එකවචනා
ධ්‍යාන ක්‍රියාව විසින් අහං යනු අධ්‍යාතාර උකත කතීයි, බාලාව
තාරං යනු අනුකත කමිසි, බුඬි වුඬියා යනු අනුකත සමප්‍රදානයි,
බාලානං යනු අනුකත සමෘතියි, අභිවැදිනා යන පුළුකියා
වෙන්ද අහං යනුම උකත කතීයි, බුඩං යනු අනුකත කමිසි.

බුඩං යනු විලොචනයි. බුඩබුජු විලොචනං යනු භනතුලාභී
කරණ විලොචනයි. බුඬි වුඬියා යනු විලොචනයි. බාලානං යනු
කද්දිනනායි කරණ විලොචනයි.

බුඩ, ප්‍රබුඩවූ; අබුජු, පිසුම් බඳු වූ; විලොචනං, ඇඹ් ඇති;
බුඩං, සමීඤ්ඤත්වගන්තේ; තිබා, තුන්ආකාරයකින්; අභිවැදිනා,
සකසා වැද; බාලානං, ආධුනිකයන්ගේ; බුඬි වුඬියා, ප්‍රඤ්චිවඬී
තය පිණිස; බාලාවතාරං, බාලාවතාරය; හාසියං, කියන්නෙමි

අමුණක් බුද්ධත්වය බුද්ධත්වයෙන් බුද්ධත්වය; බුද්ධත්වයෙන් යන
 බාහුක, කතීකාරකයෙහි නප්‍රත්‍යයයි, තං බුද්ධං චිත්තං එකවචනයි,
 තිහිවිභාගෙහි තිව්‍යා; තිභවද්‍ය කෙරෙත් ධාප්‍රත්‍යයයි, අභිවඤ්ඤානි
 අභිවඤ්ඤා අභිවඤ්ඤා අභිවඤ්ඤා යන බාහුක, කීප්‍රත්‍යයයි,
 අමුණක් බුද්ධත්වය; බුද්ධත්වයෙන් යන බාහුක, නප්‍රත්‍යයයි.
 අමුණක් සද්ධං කරොන්ති එතෙනාති අමුණ, අමුණ සද්ධං බාහුක,
 උප්‍රත්‍යයයි. අමුණක් අප්‍රතිමුණක්; අමුණක් සද්ධං උප
 පදකොට ඇති ජන ජනනෙ බාහුකයි. කීප්‍රත්‍යයයි, බුද්ධත්වය නාති
 අමුණක් වෙති බුද්ධත්වය; විශේෂයෙන් ලොවෙනති එතෙනාති
 විලොචනාති; විප්‍රති ප්‍රති දක්‍ෂණෙ බාහුකයි, යුප්‍රත්‍යයයි, බුද්ධත්වය
 ජනි විය විලොචනාති යස සො බුද්ධත්වය විලොචනො; තං බුද්ධ
 මුණක් විලොචනො; විචිතා එකවචනයි, වෙ අනෙච ලායන්ති ගණන
 නතිති බාලො; විශ්වද්‍රව්‍ය පද ලො ආදනෙ බාහුකයි, බලනති
 අසාය මනෙතන ජිවනාති බාලො, බල පාණෙන බාහුකයි
 තෙසං බාලො, ගණිති බහුවචනයි. වෙ අනෙච ලායන්ති ජිව
 නතිති වා. බාලො විශ්වද්‍රව්‍ය පද ද්‍රව්‍යදනෙ බාහුකයි. කී ප්‍රත්‍යයයි.
 අවතරනති සන්තනෙවනෙනාති අවතරො. අවප්‍රතිතර තර
 ජනෙ බාහුකයි. කීප්‍රත්‍යයයි, බාලොනං අවතරො බාලොචනාතො. තං
 බාලොචනාතං, චිත්තං එකවචනයි. බුද්ධත්වය එතෙනාති බුද්ධත්වයෙන් බුද්ධත්වය
 නෙ බාහුකයි, නිප්‍රත්‍යයයි, වධිතං බුද්ධත්වය වධිතං වධිතෙන බාහුකයි. නිප්‍රත්‍ය
 යයි, බුද්ධත්වය බුද්ධත්වය, තාය බුද්ධත්වය, වතුර්චි එකවචනයි

1. විශාරද:- අභිවඤ්ඤාන නිවර්තනෙයෙයෙදි සංඥා අභිවඤ්ඤා
 කය පලමුකොට දැක්විය යුතුබව

“සංඥා නිවර්තනං නිවර්තනං- පරිමාණං ප්‍රයෝජනං
 ප්‍රාතුක්ඛා සම්පන්නාණං- මජ්ඣිමනිකායෙදි විච්ඡිද්ධං.”

සංඥා. නිවර්තනං, කතීකාරකය, ප්‍රමාණය, ප්‍රයෝජනය, යන
 පස පලමුකොට කියා පසුව අභිවඤ්ඤා දක්වන්නෙය. “යන ආවාසෙයො
 කතීකාරකං පෙනෙන හෙතින් මෙහිද ඒ අභිවඤ්ඤා පලමුකොට
 කොට දක්වමිහ.

සංඥානම:- ව්‍යවහාර පහසුව සඳහා තබනු ලබන කාමයයි,
 සාමාන්‍ය සංඥා විශේෂ සංඥායි විප්‍රකාරවූ ඒ සංඥානමේ
 මෙහිද ඇත්තිය. පාලිව්‍යාකරණ යනු මෙහි කවචායන ව්‍යාකරණ
 යනු සාමාන්‍ය සංඥායි. බාලොචනාතං විශේෂ සංඥායි.

නිවර්තනම:- ග්‍රන්ථාරම්භයෙන් මුද්‍රිත හෙතුවයි. අනන්ත
 බහිර් වශයෙන් විප්‍රකාරවූ ඒ නිවර්තනද අවතර ඇත්තෙය. ධර්ම
 කීර්තිපාදයන්ගේ කරුණා සිංහ අනන්ත නිවර්තනයයිද මාගධි
 ව්‍යාකරණාතිලාපි ශිෂ්‍යාණො බහිර් නිවර්තනයයිද යන යුතුය.

කාර්යාලය:- ග්‍රන්ථාලයයි. මෙහි කාර්යාලයේ මෙයින් වම් පසින් පමණක් ප්‍රවේශයකි. පේරාදෙණිය සම්ප්‍රදේශයේ මෙහි දෙවන විහාරාධිපතිව විසු විනය ධර්මකීර්තිසාදයෝයි.

ප්‍රධාන කාර්යාලය:- උච්චතා, පරිවේණික, සහිත, කාණ්ඩ, යනාදී කාර්යාලයන් කොටස් කරනු ලබන ශාස්ත්‍රප්‍රමාණයයි. මෙහි සහිත කාණ්ඩය ආදී වශයෙන් කාණ්ඩ හතක්ද බණවර වශයෙන් අතිරේකයක් සහිත බණවර සතරක්ද ග්‍රන්ථවශයෙන් ග්‍රන්ථ 1009ක් පමණක් අකුරුවශයෙන් අකුරු 32300 ක් පමණක් වේ.

ප්‍රධාන කාර්යාලය:- යමක් උදෙසා ග්‍රන්ථවතය කරනු ලැබේ නම් ඒ ප්‍රධාන කාර්යාලය පාලිවිද්‍යාකරණ ග්‍රන්ථවශයෙන් ලැබිය හැකි ඵලය ප්‍රධාන කාර්යාලයේ වේ. ප්‍රධාන කාර්යාලය වනාහි මුඛ්‍ය ආක්‍රමණික වශයෙන් දෙපරිදි වේ. මෙහි බාලානං බුද්ධි වුච්චා යන්තෙන් දක්වාල පරිදි ආක්‍රමණයන්ගේ ශබ්දකාණ්ඩවලට වශයෙන් ප්‍රධාන වශයෙන් බුඛ්‍ය ප්‍රධාන කාර්යාලයයි. ග්‍රන්ථවතයෙන් ලැබෙන ආවේණික කීර්තිය ආදී ඵලවශ්‍ය ඵලය හා පාලිග්‍රන්ථවශයෙන් ලැබිය යුතු සම්මානවශී සම්මාන පාරලෝකික ඵලයද ආක්‍රමණික ප්‍රධාන කාර්යාලයයි.

මෙහි සංශුද්ධ අතීත ප්‍රධාන කාර්යාලයට අනුව විවරණය කටයුතුවූ බුද්ධි ක්‍රියාවලියේ සහාය ආදී ගාථාවේ ප්‍රථම මිනිසුන් පාදමය වනාහි ඉෂටදෙවතා සම්මානවූ සම්මාන ප්‍රණාමය පිණිසම විරචිතවද එහි සම්මාන පදනම වූ කාර්යාලයන් කොටස් වශයෙන් අතීත ප්‍රධාන කාර්යාලයෙන් හා කාර්යාලයන්ගේ සුක් බුද්ධිකාර්යම මුල්කොට ගත් බවද සලකිය යුතුය. ඒ කාර්යාලයේ විග්‍රහ වාක්‍යය මෙහි දක්වා ඇත. කාලග්‍රහණයේ සම්මානයෙන් අවබෝධකල අතීතයන්ද සමාජයා කේලය සමමාන නිදාමෙන් ජාතරණය කල අතීතයන්ද අතීතමාණිකයන් සමමානයෙන් විකසිතවීම් අතීතයන්ද මෙහි කොටස් අතීත කලපයන්ගෙන් සුක්ගෙයින් බුද්ධියේ සලකනු ලැබේ.

සාමාන්‍යයෙන් විවිධ කාර්යාලයන්ට අයත් වුවෝ මේ කාර්යාලයේ ඇතුළත් කොට ගණනු ලැබෙති. ඔවුහු නම් සුඛබුද්ධි, වතු සම්මාන බුද්ධි, පවේනබුද්ධි, සම්මාන බුද්ධි, සෝඛි, ධර්ම විනය ශබ්ද ශාස්ත්‍රාදීය උගත් භාෂාඥයන්ගේ සුඛ බුද්ධියේද වතුසාමාන්‍යව බෝධිකල අතීතවූ වතු සම්මාන බුද්ධියේද නමින් අවබෝධකල ධර්මය මෙරමානට කියාදී මොණ්ඩ පෙන්නීමේ අසමනිවූ පසේබුද්ධවරයෝ පවේන බුද්ධියේද සියල්ල දත් සම්මාන සන්වනන්ගේ සම්මාන බුද්ධියේද කියනු ලබති. මේ සතරවූද

වරයන් අතුරෙන් මේ ගාථාවෙහි අදහස් කරනු ලබන්නේ සජීඥබ්‍රහ්මයන්වහන්සේ මැයි. ඒ බව කුමකින් හැඟේදයත්? බ්‍රහ්ම ඔබ්බට විශේෂණවශයෙන් යොදාලූ බ්‍රහ්මවුත්විලෝචන ඔබ්බ යෙනි. ඒ විශේෂණයෙන් දක්වන ලක්ෂණය වනාහි අතික් තුන් බුදුවරයන්තවම අයත් නොවූවකි. සජීඥබ්‍රහ්මයන්ගේම අසුවක් පමණවූ කුඩා ලකුණුවලින් එකක්වූ හෙයින්. සුපුජ්ජිත නිලෝතප ලායමාන නෙත්‍රයන්ගේ අසාධිතය වනාහි සජීඥ බ්‍රහ්මයන්තවම ආවේනිකවූ ප්‍රත්‍යවහලක්ෂණයක් බවත් ඒ මේ ඔබ්බනතර සමායෝගයෙන්ම මෙහි සජීඥ බ්‍රහ්මයන්ම අදහස් කළ බවත් සැලකිය යුතුය.

බුදුරජානන් වැදීම පමණක් මෙහි පෙනෙනුදු බ්‍රහ්ම ඔබ්බ සංඛම්ඥයෙන්ම තත්ප්‍රභවවූ ධර්මයද තත්ප්‍රභවූ සඛ්‍යයද ගැණෙන බව ත්‍යාගානුගතය. එහෙයින් මෙහි ප්‍රණමය රත්න ත්‍රය විෂයක බැව් හැඟේ. තුන් පරිද්දෙකින් වැදීම කා විසි මුනි (කය වචන සිත) යන තුන් දෙවර්තම වැදීමයි. කසින් අවතන වීමත් වචනයෙන් ගුණ කථනියත් සිතින් ගුණ විතතනයත් කොට වැදීම තුන්පරිදි. වැදීමයයි සලකනු ලැබේ. වන්දනායි කීවද තමස්ක්‍රියාව හැඟෙන නුමුත් අභිවන්දිතායි අක්ෂරාධිකාරයෙන් සුකතකොට කියනලද්දේ සකසා වැදීම අභවනු පිණිසය. භය ලොභ මොහාදීන් මඛනාලුට වැදීම සකසා වැදීමනම් නොවේ. ශ්‍රමා ප්‍රඥ දෙකින් සුකතව වැදීම සකසා වැදීම නම් වේ. මේ ග්‍රන්ථයෙහි කතීවරයා වූ ධර්මකීර්තිපාදයෝ ස්වකීය ස්වමිච්ච සජීඥයන්වහන්සේතව සකසා වැදීමෙහිම උද්‍යුක්තයෝය. එහෙයින් මෙහි වන්දනක්‍රියාව අභි යන උපසංඝපද මිශ්‍රණයෙන් අතිශයාධිවත් බවට පැමිණවිය. මෙසේ මේ ගාථාවේ ප්‍රථම චිත්‍රියාචි දෙකින් ඉෂටදෙවතා සිඛ්‍යාත රත්නත්‍රය ප්‍රණමය කළ බවද තානිය වතුනීච්චදෙකින් සංඥදී අධීපකවුකය අභිප්‍රේත බවද පෙනෙයි.

බාලඔබ්බයෙන් ලදරුවන් හා තරුණයෝද අඥනයෝද ගණුලබත්. මේ ගාථාවේ බාලඔබ්බයෙන් ලදරුවන් හා තරුණයන් අදහස් කළ බවත් අඥයන් දුර්වලය බැවින් අදහස්නොකළ බවත් හැඟේ.

සාසිසං යනු වනිමානයෙන් නොකියා අනාගතයෙන් කියන ලද්දේ ආරම්භය (දැන්) වනිමානයෙහි වූවත් කෘතියත් අවසානයත් අනාගතයට අයත් බැවින්ය. ඉෂටදෙවතා ප්‍රණමය ආදී සත්ක්‍රියා කරණයෙන් ජනිත ප්‍රණය සමපතනී හෙතුවෙන්

නිරුපද්‍රැතවීම් නම් ඉදිරියට තිබෙන කාලයකුලු මේ ග්‍රන්ථය කරත් නෙමිය යනු කතීයයෙන් හැඟීමය. වෙනත් බොහෝ ග්‍රන්ථ කතීය වරුන් ග්‍රන්ථකර්මයෙහිදීම ග්‍රන්ථකරණ ප්‍රතිඥාව වතීම්:නගෙන් නොකොට අනාගතයෙන් කරණලදබැව් පෙනෙන්නේ මේ සුකතිය අනුගමනය කිරීමෙනැයි සිතිය යුතුය.

මෙසේ අකුරු දෙතිසකින් පමණ කටහැකිවූ මේ අනුඤ්ඤා ඡන්දෙ දිබ්බ ගාථාවෙන් ග්‍රන්ථකතීයෙන් සටහන් කරන ලද ග්‍රන්ථකරණ ප්‍රතිඥාවද ආශ්‍රිතියානුකවපා සබ්බසාන පරාජිඛිලාප යද ප්‍රකාශ කෙළේවි. තදනනතරව සම්ප්‍රතිඤ්ඤාකුලව ග්‍රන්ථ රචනය ආරම්භ කරනුවෝ කාතෘයන මහාසම්මර පුණීන් කාතෘයන සුත්‍රයන්ගෙන් මිතියසුත්‍රය උපනාසක කලහ.

1 අකබරා පාදයෝ එකවතනාලීසං. 2

යනු අකාර සංඥ සුත්‍රයි. අකබරා යනු අකාරනන පුලලීඛන කිහිපකන ප්‍රථමා බහුවචනයි, අපි යනු නිපාතයි, ආදයෝ යනු ඉකාරානන පුලලීඛන සමාසනන ප්‍රථමා බහුවචනයි, එකවතනාලීසං යනු නිකාභිතනන සමුලීඛන සමාසනන ප්‍රථමා එකවචනයි. මෙසේ මේ සුත්‍රයෙහි පද සතරකි.

ආදයෝ, අකාරය ආදිකොට ඇති; අකබරා අපි, අකුරුද; එකවතනාලීසං, එක්සාලීසක් වෙත්. සුත්‍රකතනාපකාරා, පිට කත්‍රයට උපකාරවූ; අකාරාදයෝ, අකාරය ආදිකොට ඇති; අකබරාපි, අකුරුද; එකවතනාලීසං, එක්සාලීසක් වෙත්, තං යථා, ඒ මෙසේයි; (ඔහු කවරහුද?) අ ආ - පෙ - අං ඉති, අ - පෙ - බිඤ්ඤ යන මොහුයි.

නකබරනතීනි අකබරා, නපුචී බරධාතු විනාශානීයෙහිය අප්‍රත්‍යයෙහි, නොහොත් නපුචී බරං යෙසං නෙ අකබරා, නෙ අකබරා අපෙතිනි අපි, අපසුචී ඉ ධාතු ගමනානීයි. ක්විප්‍රත්‍යයයි. ආදිය නෙති ආදී. ආපුචීද ධාතු ආදනානීයෙහිය. ඉප්‍රත්‍යයයි. අ ආදී යෙසං නෙ ආදයෝ නෙ ආදයෝ, එකෙන අධිකාවතනාලීසං එක වතනාලීසං සාඑකවතනාලීසං ආදයෝ යන විශේෂ ප්‍රථමා බහු වචනයට එකවතනාලීසංයනු විශේෂණයි.

2. විකාර:- ව්‍යාකරණග්‍රන්ථ කරණයෙහිදී ප්‍රථමයෙන්මදක් මියසුක්කි අකාර සංඥවග. එහෙයින් "අකබරාපාදයෝ එකවතනාලීසං" යන කාතෘයන සුත්‍රය මුල්කොට ගැනීම මේ ග්‍රන්ථ කතීය වරයාගේ අදහසය. පිටකත්‍රයෙහිද අඩුවා චිකාවලද ප්‍රකරණ යන්හිද වචන ව්‍යවහාරයට පැමිණි කාතෘයනවන- අඩුකාතෘයන-

නොතැරෙන නිසා අක්‍රමයකි කියනු ලැබේ. ඒ අක්‍රමයේ සංසනා තාදී භාෂානතරයන්හි අධික වුවත් මේ පාලිභාෂාවෙහි නම් එක් සාලිසකමවෙත්. ඉන් අධිකවූ එක අකුරක්වත් මෙහි ප්‍රයෝජන නොවන්නාසේම මේ සකලීක් එකෙන් හළසුතු අකුරක්ද නැත.- එහෙයින්ම

අධිකකර වනතැනි- එකතාලීසනො ඉතො
තබ්බවචනානිති- දිපෙනා වරියා සහො-යි

පෞරාණිකයෝ කීහ, සුත්‍රයෙහි ආදයො යන්න ආවායී වරයන්ගේ මනිහෙදයට ස්ථානයක්වෙයි අ ආදයො යන නන්හි පුළු අකාර ලොපයෙන් ශෛකරගැන්මෙන් සැක සහිත ආදයො යන්නක් ලැබෙන බවත් සංසය දෙසය සුත්‍ර ලක්‍ෂණයන්ගෙන් තොරවියයුතු බවත් මෙබඳු තැන්වල, පුළුසවර ලොපයෙන් සැකනවගතකැකි බවත් කියමින් මේ සකියට සමහරු කැමති නොවෙයි. මෙය නොකටයුතු සකියකැයි අන්‍යයන් තබා තොට ගවුළුවේ ශ්‍රී රාහුල සබ්බරාජයන්පවා තකීණය කොටතිබේ. අ ආදයො යන්නම සුත්‍රයෙහි පෙනෙන්නම් මේ තකීණ කිසිත් නැත. තබුන් අසඤ්භය සුත්‍ර ලක්‍ෂණයකැයි පිළිගත්තවුන් විසින්ම අප්‍රාක්‍ෂර භාවයද සුත්‍ර ලක්‍ෂණයකැයි පිළිගත යුතුය' අකාරය ලොපනොකොට තැබීමෙන් මේ සුත්‍රය අසඤ්භ ලක්‍ෂණයෙන් යුක්තවීම සමගම අධිකාක්‍ෂර දෙසයෙන් දුෂටවන්නේය. එහෙයින් එක සමාන දෙස දෙකකින් එකක් නසා එකක් තබා ගැනීම කෙසේනම් යුතුද? ආදයො යනු තද්දුණ සංවිඤ්ඤා බහු වුහි සමාසයයි. සවරය පරනිමිත්තෙන් පුළුසවරය ලොපවීම සිත්කල මේ සුත්‍රයට විරුධව තකීණයක් නැත. මොග්ගලොයන සුත්‍රයට පසසනු කැමැත්තෙන් ශ්‍රී රාහුල මාහිමියන් මේ සුත්‍රය සමකව තකීණය කල තබුන් උන්වහන්සේද මෙහි තරවද්දු තාව සලකන්නට ඇත.

මෙසේ මේ සුත්‍රයෙන් අක්‍ෂර සංඥාවට යටත් කල ඉණියෝ නම්:- අ ආ ඉ ඊ උ ඌ ඵ ඹ, කඛගසඛි, වජ්ජකිඤ්ඤා, ටංඛිසණ, තඵදධන, පඵබ්ගම, යරලව සගල ආ, යන මොහුයි. මේ අක්‍ෂර මාලාව ගැලපීම ඉතා නුවණින් කරණලද්දකි. පරව්‍යාකරණයන්ගේ වණිණමාලාව ගලපාගත් අකාරයෙන්ම පාලි වණිණ මාලාවද ගලපාගැනීමට පාලිව්‍යාකරණවායෑවරයෝ කැමති වූහ. මේ කැමැත්ත වනාහි පරව්‍යාකරණයන්ට අනුචයාම තියාම ඇඟිවුවක්නොව ගාසත්‍ර යුක්තීන් අනුව ඇතිවූවකි එය පසුව විසාර කරනු ලැබේ.

2 නායො දන්තා සරා අවධි. 1-3

යනු සවරසංඥ සුත්‍රයි, තත්ථ යනු සත්‍යමිත්‍යයෙහි නිපොනන නිපානපදයි. ඔදන්තායනු අකාරානන පුලුච්චින සමාසනන ප්‍රථමා බහුවචනයි, සරා යනු අකාරනන පුලුච්චින කිතකනන ප්‍රථමා බහුවචනයි. අභ යනු අකාරානන පුලුච්චින සඛ්ඛ්‍යා සද්ද ප්‍රථමා බහුවචනයි, මෙසේ මේ සුත්‍රයෙහි පදසතරකි.

තත්ථ, ඒ අක්‍ෂරයන් අතුරෙන්; ඔදන්තා, ඔකාරය අනන කොටඇති; අභ, අකුරැඅට; සරා, සවරනම්වෙන්.— තත්ථ අකම රෙසු, ඒ අකුරැ අතුරෙන්; ඔකාරනනා, ඔකාරය අනනකොට ඇති; අභ, අටදෙන; සරානාම, සවරනම්වෙන්.

තසමි තත්ථ, අමිතීති අනෙතා, අමගතීයං ධාතුයි, තප්‍රත්‍ය යයි, ඔ අනෙතා යෙසං තෙ ඔදන්තා, තෙ ඔදන්තා, සරනති ගච්ඡන්තීති සරා, සරධාතුගමනානීති, බ්‍යඤ්ඤානාති සරාපෙනතීති වා සරා, සරධාතු විතනනානීති, සරනති සද්දං කරොන්තීති වා සරා, සරධාතු ඔඛද්දීයෙහිය. අප්‍රත්‍යයයි. තෙ සරා,

3 මිඤ්ඤාණං:- අකාරයේ පටන් නිශ්චයිතය අවසන්කොටඇති වචනිණයෝ අක්‍ෂරයෙහි (2 විකාරයෙහි) කියනලදී. ඒ එක් සාමික් අකුරැ අතුරෙන් අටක් පමණ අක්‍ෂර සංඥව තුළම පවත්නා සවරසංඥවට අගත්යයි මෙයින් කියනුලැබේ. අක්‍ෂරමාලාවේ පෙනෙනලෙස අකාරයේපටන් ඔකාරය අනනනොටඇති අකුරැ අට සවරනාමයෙන් අභිඤ්චනුලැබෙත්. සවරයකුද රුචී අනුචී වශයෙන් විප්‍රභෙදවූ සංඥවත් අතුරෙන් අක්‍ෂරසංඥව මෙන්ම අනුචී සංඥවකි. සවර රනිතව උච්චාරණය නොකටහැකිවූ ව්‍යඤ්ඤාණයක් සවරාරුචීමෙන් පසු උච්චාරණය කටහැකි හෙයින් බ්‍යඤ්ඤාණයන් උච්චාරණය කරවන්නා සවරයයි කියනු ලැබේ. බ්‍යඤ්ඤාණ රනිතවූද සවරයා තමා හුදකලා උච්චාරණය කටහැකි බැවින් තෙමේම බබ්‍රාහුයි යුධ්‍ර නම්වේ. බ්‍යඤ්ඤාණ සහිතව හෝ රනිතව ව්‍යකතයේ ඔඛද කාරණයි හෝ සවර නම්වෙන්. 3මෙසේ නොයෙක් අනීගත නිසා සවර නම්වූ අකුරැ අටනම්:- අ ආ ඉ ඊ උ ඌ ඍ එ ඔ යන මොනුයි.

තත්ථ ඉති, තත්ථ යනු; වහනතෙ, මතු සුත්‍රයෙහි වැවේ.

3 ලභුමත්තා නායොරයසා. 1-4

යනු හුඤ්ඤාණ සුත්‍රයි. ලභුමත්තායනු, අ. පු. ස. පු. බහුවචනයි, නගො යනු, ඉ. පු. සඛ්ඛ්‍යා. පු. බහුවචනයි, රයසා යනු අ. පු යයි. නොයොත්. න පු. බහුවචනයි. මෙසේ මේ සුත්‍රයෙහි පද තුනකි.

තප්ප, ඒ සිරසන් අතුරෙන්; ලහුමතතා, ලහුමානු ඇති; තයො, තුන්දෙන; රසා, හුසවනම්වෙන්; තප්ප සරේප්ප, ඒ සිරසන් අතුරෙන්; ලහුමතතා, ලහුමානු ඇති; අ ඉ උ ඉති, අ ඉ උ යන. තයො, තුන්දෙන; රසා, හුසවනම්වෙන්.

ලහුකාමතතා යෙසං තෙ ලහුමතතා. තෙ ලහුමතතා, ලහුකභවයානේ කකාර ලොපයයි. රසනති අපතකං සද්දං කරො නතීති රසා. රසධාතු ආසාදනාඵයෙතියි. උත කරණඵයෙති හෝ වෙයි. අප්පතයයි. රසානාලො ඵතෙසංඅප්පි, රසානාලෙ නිසුතතාඵවා රසා, තසිත ණප්පතයයි. තෙ රසා:

4 විසතර:- අකාර මාලාවෙහි මුලින් වූ අකුරු අට සිරසෝගයි (3 වන විසතරයෙහි) කියනලදී. ඔවුන් අතුරින්ද අ ඉ උ යන අකාර ත්‍රිකය සරසංඥවනේම ප්‍රභේදයක් වූ හුසව සංඥ වට ඇතුළත් බව මෙයින් කීය. යම් අකාරයෝ ලහුමානු ඇත්තෝ නම් ඔවුහු හුසවයෙහි නම් කරනු ලබති. ඇසිපියහෙලීමේ අසුර ගැසීමේ පිදුලිපතනය යන මේවා ඉතා සුලුකාලයක් තුළ කට කැකිය. එයින් එක එක කාණ්ඩට ගතවන තරම් කාලය මාත්‍රාවකැයි සලකති. එබඳු මාත්‍රා එකක් ඇති අකුරු ලහුමානු යයිද එහෙයින්ම හුසවයෙහිද දනසුතුය. කෙවලමතතාභවදය නොයෙදූ ලහුමතතාභවදය යෙදීමෙහි ප්‍රයෝජනය නම් ඡන්දස්විෂ්‍යෙහි මාත්‍රා එකතමාරද ගැණීමයි. “බුභුභු ජුභු ජුභු” යනාදී භාථාවෙහි ප්‍රථමාකාරය වන බුකාරය දියසිමානුයනැයි කියති හුසව සරසන්සුත් බ්‍රහ්මන්දයම් දියසිම මතනම්වෙයි. බ්‍රහ්මන්දයෙහි පවත්නා අභිමාත්‍රාවක් හුසව සරසෙහි පවත්නා සම්ප්‍රණීණ මාත්‍රාවක් එකතු කොට සිතීමෙන් මේ දියසිමානු කලානය පහල විය. එක්මාත්‍රාවක් ඇත්තේ හුසවයෙහි නොකියා ලහුමානු ඇත්තේ හුසවයෙහි කියනලද්දේ මෙකී මාත්‍රා එකතමාර ගැණීම පිණිස මෙය කියති. ත්‍රිසඛ්‍යාවාවන “තයො” යන්න යෙදුවේ පරව්‍යාකරණයන්හි මෙන් තවත් හුසව සරසන් මෙහි නොගැණීම පිණිසය. යටති පරිදි එක මාත්‍රාවක් ඇත්ත හුසවයෙහි ගත් කල්හි අකාර ඉකාර උකාර තුනම ස අතික් එකමාත්‍රික සරසන් අකාර මාලාවෙහි නොමැති හෙයින් ඔවුන් තුන්දෙනාගේ පමණක් ගැණීම විවාද රහිතය. පරව්‍යාකරණයන්හි මෙන් මෙහි ත්‍රිමාත්‍ර සරුපවූ ප්‍රධානයක් උච්චතා නොවන හෙයින් (බ්‍රහ්මන්දයානු) අභිමානුය එකමාත්‍ර වූ හුසව සරසව්‍ය විමානු වූ දිස්සරස යන මේ තුන පමණක් ගතසුතු වෙයි. මුග්ධයාගේ භවදකිරීමෙහි අභි මාත්‍රාවක්ද නැදැත්තාගේ භවදකිරීමෙහි එක්මාත්‍රාවක්ද කවූ බැගේ භවදකිරීමෙහි මාත්‍රාදෙකක්ද ඇසෙන බැවකිනි-

4 අඥාඥ දීඝා. 1-5

යනු දීඝී සංඥ සුත්‍රයි. අඥාඥ යනු, අ, පු, සබ්බකාම, පු, බහු වචනයි. දීඝා යනු, අ, පු, කී, නොහොත් ත, පු, බහුවචනයි. මෙසේ මේ සුත්‍රයෙහි පද දෙකකි.

තත්ථ, ඒ ඤාතයන් අතුරෙන්; අඥාඥ, සෙස්සෝ කුමු; දීඝා, දීඝීනම්චෙත්. තත්ථ සරෙපු, ඒ ඤාතයන් අතුරෙන්; රසොති අඥාඥ, හුඬයන් කෙරෙන් අන්‍යයෝ; දීඝා, දීඝීනම්චෙත්; සංයොගතො පුබ්බ, සංයොගයානෙරෙන්පුච්චෙති; එ ඔ, එකාර ඔකාර දෙක; කච්චි, සම්භර තැනක; රසොඉච්ච, හුඬයන් මෙන්; උච්චෙනන, කියනුලැබෙත්; අනන්තරා, ඤාතයන් අනරක් නැති; බ්‍රහ්මඤ්ඤා, බ්‍රහ්මඤ්ඤා යෝ කුමු; සංයොගො, සංයොග නම්චෙත්. එත්ථ සෙසො; ඔසො සොපච්චි, යනු උදකරණයි

දවතී භවත්තීති දීඝො, දු බාකුගම්නාච්චියෙහි යි. සපුත්‍රයයි දීඝො කාලො එතස්සාච්චා දීඝො, අස්සාච්චියෙහි ණ පුත්‍රයයි.

5 විස්තර:— ඤාතයන් අතුරෙන් තුනක් හුඬයෝයයි (4වන විස්තරයෙහි) කියනලදී. අන්‍යවූ ඤාතයන් පස්දෙනකට දීඝී සංඥ වචන පිණිස මෙය කීක. ඤාත අව අතුරෙන් හුඬ ඤාත තුන අස්කලුච්ච ඉතිරිවන ඤාත පසම දීඝී ඤාතයයි මෙහිත් දැක්වූහ. දීඝී ඤාතය නම් යටතේ මාත්‍රාවන්ගෙන් දෙකක් ආචාර උච්චාරණ කාලය ඇත්තයි. බාලාවතාරය නම් කච්චායන පුළුල සොපාය මාතියවූ සම්ප්‍රභයකි. එහෙයින් කච්චායන මනානුසාරී බමිකීතීපාදයෝ හුඬ ඤාත තුනකුත් දීඝී ඤාත පසකුත් මෙසේ ඤාත අවක්ම දැක්වූහ. ජනවචන යොග්‍යවූ පාලි භාෂාවෙහි ඤාත අවක්ම ප්‍රමාණවන හෙයිනි. එහෙත් අති ප්‍රශස්ත පාලි ව්‍යාකරණ ග්‍රන්ථවර්ගයකුට මෙදාදාලායනාචාර්යයන් විසින් ද තදනුගතයන් විසින්ද එය නොපිළිගෙන ඤාත දහයක් බවත් දීඝීමෙන්ම හුඬද පසක් බවත් කියනලදී. කාන්‍යායනාචාර්ය පක්‍ෂය වනාහි අවර්ණිණ ඉච්චණිණ උච්චණිණ යන්හි මීස එ ඔ දෙකේ හුඬ නැතැයි සැලකීමත් මෙදාදාලායනාචාර්ය පක්‍ෂය විසින් ඒ දෙකේ හුඬ ඇතැයි සැලකීමත් මේ දෙපක්‍ෂයෙහි සිඳානන යෝයි. සංයොගයකින් පුච්චියෙහි පවත්නා එ ඔ දෙක ඇතැම් තැනකදී හුඬයන්මෙන් උච්චාරණය කරනව සිදුවන නමුත් එසේ නොවූ එ ඔ දෙක කිසිකලක හුඬොච්චාරණයෙන් යුක්තව නොලැබෙන හෙයින් කාන්‍යායනාචාර්යයෝ හුඬ එ ඔ දෙකක් නොදැක්වූහ. හුඬ එ ඔ දෙක අක්ෂර මාලාවට ඇතුළත්කල

මෛද්වලයාගේ වෛද්‍යවේදීන් විසින් කරන ලද්දේ හුඬු එ ම ඇතිබවට නිදහස් වශයෙන් සංයෝගපුළුභවයෙන්ම දක්වීමයි. කෙටිල උදහරණයක් නොමැතිවෙයි. අවිකල්පයෙන් සංයෝග පුළු එ ම දෙදෙනාගේ හුඬුචාරණයක් වේ නම් මෛද්වලයා යන මහය එක දෙයකින් පිදියයුතු නමුත් එබඳු උචාරණයක්ද නැත. සංයෝග පුළුචාර නිසා ඇතැම් තැනකදී එ ම දෙක හුඬුචාරණයෙන්ම උචාරණය කටයුතු නමුත් සංයෝග පුළු නිසා නිසියදීම ඔවුන්ගේ දිස්චාරණය ඊටවඩා අධිකව දක්නා ලැබේ. හුඬුචාරණයෙන්ම උචාරණය කටයුතුයයි කී තත්ව වුවත් කිසිකලක එ ම දෙක ගුරුවශයෙන් මස ලක් වශයෙන් නොසලකති. එහෙයින් කචාරණය මහය පිදියයුතුය. හුඬු එ ම දෙකක් නම් පාලි භාෂාවෙහි නැත්තාහුමයයි පිළිගත යුතුය. සංස්කෘත ව්‍යාකරණයෙහි නම් හුඬු එ ම දෙකක් කිසිකලක නොලැබෙත්මය. පාලි ව්‍යාකරණයෙන්ම ආශ්‍රය ධ්‍යානවූ සංස්කෘත ව්‍යාකරණයෙහි නැති නිසාත් ඒතවචන යොග්‍ය පාලි භාෂාවෙහි හුඬු එ ම දෙක නිෂ්ප්‍රයෝජන නිසාත් මෙහි සචර අවස්ථය යන නිගමනය කටයුතුය. "එන" "ඔබ" යන දෙකෙහි බ්‍යඤ්ජාරුච්චොච්ච අමුච්චු එ ම දෙක සංයෝගයා කෙරෙන් පුළුනිසාම හුඬුචාරණය කටයුතු බවට උදහරණයි. "සෙයො" "සොජි" යන දෙකෙහි සකාර බ්‍යඤ්ජාරුච්චු එ ම දෙක සංයෝගයා කෙරෙන් පුළුචාරණයෙන්ම උචාරණය කටයුතු බවට උදහරණයි. එහෙත් මේ සතර තත්වම උචාරණයෙහිදී හුඬුචාරණය වැනියයි කීමමුත් කායනි කාලයෙහිදී හුඬුචාරණය බවක්වත් හුඬුචාරණය වැනි බවක්වත් නැත. නියතයෙන්ම දීච්චු ගුරුඤ්ජාරයන් සතරක්ගේ සලකන හෙයින්.

5 සෙසා බ්‍යඤ්ජාරා. 1-6

යනු බ්‍යඤ්ජාර සංඥ පුත්‍රයි. සෙසා යනු අ, ප්‍ර, කි, ප්‍ර, බහු වචනයි. බ්‍යඤ්ජාරා යනු අ, ප්‍ර, කි, ප්‍ර, බහුච්චනයි. මෙයේ මේ පුත්‍රයෙහි පද දෙකකි.

සෙසා, සෙය්සෙ; බ්‍යඤ්ජාරා, බ්‍යඤ්ජාරා නම් වෙන්; සරෙ යච්චො, සචරයන් හැර; සෙසා, අච්චොච්චු; කාදයො, කකාරය ආදිකොච ආත්තාච්චු; නිගහනිතනො, නිගහනිතය කෙලවරකොච ආත්තාහු; බ්‍යඤ්ජාරා, බ්‍යඤ්ජාරා නම් වෙන්.

සිසානන්ති සෙසා, සිසානානු සියල්ල නොදෙදීම අනිගහනිය, ඤ ප්‍රත්‍යයයි. සෙච්චනනිච්චා සෙසා, සි සානු සෙච්චනානිගහනිය;

අප්‍රත්‍යයයි. බ්‍රහ්මණ්ඩයේ අනෙකුත් ඵලවත්ති බ්‍රහ්මණ්ඩය, විපුලී අක්ෂර බාහු ව්‍යාප්තවනාදියෙහිය; පු ප්‍රත්‍යයයි.

6 විස්තර: - පාලි අක්ෂර මාලාවෙහි මුලින්ම දක්වෙන අකුරු අට හුඟු දීඝවශයෙන් මිප්‍රහෙදවූ ස්වරයෝගයි (4 වන 5 වන විස්තරයන්හි) කියන ලදහ. තදවශිෂ්ටවූ තෙතිස් අක්ෂරයන්ගේ සාමාන්‍ය සංඥාව දක්වනු පිණිස “සෙතා බ්‍රහ්මණ්ඩය” යනු කියනු ලැබේ. සෙසු වූවෝ හෙවත් ස්වර සංඥාවෙන් බාහිරවූවෝ බ්‍රහ්මණ්ඩය නම් වෙත් යනු එහි අදහසයි. බ්‍රහ්මණ්ඩය ගබ්‍රහ්මණ්ඩයෙන් මුලින්ම අද්විත ව්‍යාප්ත කරන්නා හෝ උච්චාරණය ව්‍යාප්ත කරන්නා යනුයි. ස්වරයන්ගේ දේ ව්‍යාප්ත කරණ ලක්ෂණය තිබෙන හෙයින් ස්වරයන්ගටද බ්‍රහ්මණ්ඩය සංඥාව වන්නේදැයි සිතිය හැක. නමුත් විශේෂ සංඥාවක් ලබා සිටින ස්වරයන්ගට බ්‍රහ්මණ්ඩය සංඥාව නොලැබෙයි. ඉක්මනින් ගමන් කරන්නා යන අද්විත අපේක්ෂා කොට එක් වතුන්පාද වර්ගයකට අවශ්‍යයයි කියන නමුත් ඉක්මනින් ගමන් කරණ ව්‍යාප්ත වර්ගයකට අවශ්‍යයයි කියනු නොලැබීම මෙහි. මෙහි බ්‍රහ්මණ්ඩය සංඥාවෙන් අද්විත වනු ලබන්නෝ නම් ක - පෙ - අ - යන මොහුයි. මොවුන් කෙරෙහිමු අක්ෂරයන් සමග බ්‍රහ්මණ්ඩය සංඥයක් නම් නැත. පු වශේ කීම පමණක් අපේක්ෂා කොට ඒ ස්වරයන් සමග බ්‍රහ්මණ්ඩයන් සුකතකර තිබෙන නමුත් සියලුම බ්‍රහ්මණ්ඩය කායනි විධානයෙහිදී ක්. ග්. ව්. ආදී වශයෙන් හල් වර්ණයෝම ගණු ලැබෙත්. අක්ෂර මාලාවේදී සුබ්‍රහ්මණ්ඩය පිණිසම ස්වරාදි කතාරාදීන් දක්වූ නමුත් බ්‍රහ්මණ්ඩයෝ නම් ස්වර රහිතයෝමය.

6 වග්ග පඤ්ච පඤ්චසො මනනා. 1-7

සහ වර්ග සංඥ සුහුයි. වග්ග යනු අ, පු, කී, පු, බහුවචනයි. පඤ්චපඤ්චසො යනු තද්විත නා නිපාතපදයි. මනනා යනු අ, පු, ස, පු, බහුවචනයි. මෙසේ මේ සුහුයෙහි පදකුනකි.

මනනා, මකාරය කෙලවරකොට ඇත්තෝ; පඤ්චපඤ්චසො, පසක් පසක් බැගින්; වග්ග, වර්ග නම්වෙත්.

බ්‍රහ්මණ්ඩය, බ්‍රහ්මණ්ඩයන් අකුරෙන්; තදයො, කතාරය ආදීකොට ඇති; මකාරනා, මකාරය කෙලවරකොට ඇත්තෝ; පඤ්චපඤ්චසො, පසක් පසක් බැගින්; අනඛරචනනා, අක්ෂරවත් වූවාහු; වග්ග, වර්ග නම්වෙත්.

වග්ගීයනෙත උච්චාරිතනෙතනි වග්ගා,වග්ගිධාතු උච්චාරණයෙහිසි අප්‍රත්‍යයයි. වග්ගධාතුච්ච හෝ වෙයි. පඤ්චව පඤ්චව පඤ්ච පඤ්ච, පඤ්ච පඤ්ච විභාගෙන පඤ්ච පඤ්චසො. පඤ්ච පඤ්ච එනෙ සමජ්ඣිති වා පඤ්ච පඤ්චසො. අමනිති අනෙතා, අමධාතු ගමිතානිසි. තු ප්‍රත්‍යයයි. මො අනෙතා යෙසං තෙ මනතා.

7 විසාර:— අසාර මාලාවෙහි දක්වෙන අපව සාරයන්හැර ඉතිරි වණිණයන්හට බාඤ්ජන සංඥව වනබව (6 වන විසාර යෙහි) කියනලදී. ඒ බාඤ්ජනයන්ගේද ප්‍රභෙදකාරයක් දක්වීම මේ සුත්‍රයෙන් අදහස්කරනු ලැබේ. ඒ බාඤ්ජන සංඥවට අයත් අසාරයන් අතුරෙන් කතාරයේ පටන් මකාරය දක්වාවූ අකුරු පස්විස්ස වග්ගි සංඥවට අයත්බව දක්වූහ. ඔවුහු වතාහි ප්‍රථමාසාරයාගේ වශයෙන් නම්ලබත්. එවිට වග්ගිසංඝයා වග්ගි වචනි නවග්ගි පවග්ගියෙහි ගැණෙති. වග්ගිනාමයෙන් කිකල ඒවග්ගියට අයත් අකුරු පසම ගතයුතු නමුත් සමහර තැනක තනිඅකුරුද වග්ගිනාමයෙන් ගණුලැබේ. විනය පොත්වල දක්වෙන ජිබ්බග්ගිය පඤ්චවග්ගිය නාමවලින් සනමක් පශ්චාතක් ගැණෙන නමුත් ඇතැම්විට ඒ කොටස්වලට අයත් තනි හිසුනමක් සදහාද ඒ නම් යොදන්නාක්මෙති. සමූහ සමූහ වශයෙන් උච්චාරණය කරනු ලබන හෙයින් හෝ උනන්දුකරී ස්ථාන සාමාන්‍යයෙන් එකී භාවයට යන හෙයින් හෝ වග්ගියෙහි කියනු ලැබෙත්.

පඤ්ච පඤ්ච යනු විජ්ජාවෙහි විකියයි, සො යනු විභාගානි යෙහි තද්ධිත ප්‍රත්‍යයකි. පස පස ඇත්තේය යනඅර්ථය අපසකා වෙහිද තද්ධිත වශයෙන් පඤ්ච පඤ්චසොහි විගතක. එවිට අත් නාසායෙහි සො ප්‍රත්‍යයයි. එසේවූකල වග්ගියන්තටද අධ්‍යාතාර වශයෙන් ලැබෙන බාඤ්ජනායන්තටද මේ පදය දෙවරක් විශෙණෙමේ. මනතා යනු බහු වුහි සමාසය බව යටදක්වූ විග්‍රහයෙන් පෙනෙනවා ඇත. එයින් වග්ගිසාරයන්ගේ අනන්ත සීමාව දක්වූහ. මකාරය සීමාකොට ඇති අකුරු මකාරයත් සමගම වග්ගි ව්‍යවහාරයට අයත්බව ඒ සමාසපදය විසින් විශෙණයෙන් දක්වනු ලැබේ.

වග්ගානං, වග්ගියන් අතුරෙන්; පච්චිද්ධියා, පච්චිද්ධිත දෙවන බාඤ්ජන දේනද; සොච, සකාරයද; අපසාසා, අපසාසනම්වෙන්; උතතා, උතාරය නෙලවර කොට ඇති; අසෙසුද, අනාසයෝ; ජසාසා, සොසනම්වෙන්. සොසා සොස සඤ්ඤව, සොසාසොස සංඥවෝද; “පරසමඤ්ඤපසොසෙත” ඉති පරසමඤ්ඤපසොසෙත යන සුත්‍රයෙන්; සච්චග්ගිතා, සච්චග්ගිකාරණ ලදහ. ලිඛග ජිබ්බනාම

පද උපසංහ නිපාත තදානිත ආබ්‍යාත කම්මපාවවනියාදි සංඥාව,
 ලිඛිත සබ්බිකාම පද උපසංහ නිපාත තනිත ආබ්‍යාත කම්මපාවව
 නිය ආදි සංඥාවෝද; එවං, මෙතේමාසි; හෙවත් පරසමඤ්ඤප
 යොගෙ යන සූත්‍රයෙන්ම සම්මුභ කරණ ලදහ.

8 විසාර:— බ්‍යඤ්ඤානන්ගෙන් කොටසකට වර්ණංඤානල
 බව (7 වන විසාරයෙහි) කියනලදී. වර්ණංඤාව ලැබුවාවුද නො
 ලැබුවාවුද සියලු ව්‍යඤ්ඤානන් තවත් සංඥ දෙකකට ඇතුළත්
 කරනු පිණිස "වග්ගානං පඨමදුතියා" යනාදිය කීහ. වර්ණංඤා
 නන් අතුරෙන් කබ, වජ, චඨ, කඨ, පඨ, යන දශයද සකාර
 යද අසොභ සංඥාවට අයත් බවත් ගසඛ, ජකුඤ, ඛණ්ණ,
 දධන, බහම, යරලව, හල යන මොවුන් සොභ සංඥාවට අයත්
 බවත් මෙයින් කීහ. අසාර මිෂයකවු බොහෝ සංඥාවෝ පර
 ව්‍යාකරණයන්හි ඇත්තාහ. එහෙත් ඒ සියල්ල පාලි ව්‍යාකරණ
 යෙහි අවශ්‍යනොවන හෙයින් නොදක්වන ලදී. යම් යම් සංඥ
 කෙනෙක් මෙහින් අවශ්‍යනම් ඔවුන් යොදාගැනීම පිණිස මෙහිම
 අවකාශ තැබිය යුතුය. ඒ අවකාශය වනාහි "පරසමඤ්ඤපයො
 ගෙ" යන පරිභාෂා සූත්‍රයෙන් තබනලදී. මේ පරිභාෂා සූත්‍ර
 යෙන් වූකලී පාලිභාෂානුරූපවු කොහියම් සංඥාවක් තවුත් පර
 ව්‍යාකරණයෙන් ගතයුතුව නියයි. එයේ නොකියනලද නම්
 "මග්ග" ගබ්දදිය ශිද්ධකරණ නොහැකි හෙයිනි. ආවශ්‍යක
 සංඥාවක් කීපයක් නම් වශයෙන් මෙහි දක්වාලීම පිණිස ධම්
 කීන්හි පාදයෝ ලිඛිත සබ්බිකාම පද උපසංහාදි තාමයන් දක්
 වූහ. මේ සංඥාවන් සදහා අදහස්කලාසූත්‍රය පරිභාෂාසූත්‍රයකැයි
 කියනලදී.

7 පරසමඤ්ඤ පයොගෙ. 1-9

යනු පරිභාෂා සූත්‍රයි. පරසම ඤ්ඤ යනු ආ, ඉ, ස, ප්‍ර, බවුවව
 නයි. පයොගෙ යනු ඉ, පු, කී, ස, එකවචනයි. මෙසේ මේ සූත්‍ර
 යෙහි පද දෙකකි.

පයොගෙ, යෙදීමක් ඇතිකල්හි; පරසමඤ්ඤ, පරකිය (සංස්
 කෘත වෛශ්‍යාකරණයන්ට අයත්) සංඥාවෝ මෙහිද යොදනු
 ලැබෙත්.

පකඨං රාහි ආදදනිති පරො. පසුපිරාධාතු ආදනානීයෙ
 හිය. අ ප්‍රත්‍යයයි. සමමා ආජානාති එතායාති සමඤ්ඤ. සං ආ
 පුළුඤ්ඤානු දනීම් අනීයෙහිය. අප්‍රත්‍යයයි. පරසමිං-පරෙසං
 වා සමඤ්ඤ පරසමඤ්ඤ, පසුපිරිනං පයොගො. පසුළු පුරධාතු
 යෙදීම් අනීයෙහිය. ණ ප්‍රත්‍යයයි.

9 විසතර:— මෙයින් අදහස්කරන්නේනම් අවශ්‍ය සංඥාවන් මේ ග්‍රන්ථයෙහි ඇතුළත්වන නමුත් පාලී පදසාධනයෙහි තවත් යම් සංඥාකෙතෙක් උවමනාවෙන් නම් ඔවුන් සංස්කෘත විශාකරණයෙන් ගතයුතුබවය.

සිවිල ධනිකඤ්ච දීඝරඤ්ඤ-ගරුක ලුහුකඤ්ච නිග්ගහිතං
 සමබකිං චචජචිතං විමුත්තං-දහමා බ්‍යඤ්ඤ න බ්‍රහ්මියාපාභෙදෙ

යනු පාලීභාෂානුගත බ්‍යඤ්ඤ නඤ්චිතිරුපණය සදහා කියන ලද්දකි. සිවිලය ධනිකය දීඝය රඤ්ඤය ගරුකය ලුහුකය නිග්ගහිතය සමබකිය චචජචිතය විමුත්තය යනමේ දහය බ්‍යඤ්ඤ ප්‍රභෙදයෝය යනු එහි අදහසයි. සිවිල නම් කඟ, චජ, චච, තද, පබ, යන මොහුයි. ධනිත නම් බ ස ඡ ක්‍රි ඨ සි ඵ බ ඵ හ යන මොහුයි. දීඝරඤ්ඤ ප්‍රකටමැයි. පරපදය හා සමබකිකොච කීම සමබකි නම්වේ. පදවේදදකොට කීම චචජචිත නම්වේ. විවෘත මුඛයෙන් අනුනාසිකකොච කීම විමුත්ත නම්වේ. මෙකී සංඥාවන්ගෙන් යමක් හෝ උපධාදි යම්සංඥාවක් හෝ වක්‍යානුගේ විවක්‍යාවගෙන් ගතයුතුබව මේ සූත්‍රයෙන් දක්වන ප්‍රධාන අභිප්‍රායවේ.

පරිභාෂාසූත්‍රය එක්තැනක සිට සියලු ශාස්ත්‍රය බබුළුවන බව “පරිකො ව්‍යාප්තා භාෂා පරිභාෂා” යනාදි පරව්‍යාකරණ වචනවලින් පෙනේ. එහෙයින් මේ සූත්‍රයෙන් නොගතහැකි කිසිම සංඥාවක් නැතිබව නිශ්චය වශයෙන්ම දහයුකකි.

8 අං ඉති නිග්ගහිතං 1- 8

යනු නිග්ගහිත සංඥ සූත්‍රයි. අං යනු නිග්ගහිතත්‍යා, පු, අනු, පු, එකවචනයි. ඉති යනු නිපාතයි. නිග්ගහිතං යනු අ, න, කි, පු, එකවචනයි. මෙයේ මේ සූත්‍රයෙහි පද තුනකි.

අං ඉති, අං යන මෙහි බිත්දු වණිණය; නිග්ගහිතං, නිග්ගහිත නම්වේ. අං ඉති, අං යන මෙහි; අකාරතො පරං, අකාරයා කෙරෙන් පරව; යො බිඤ්ඤ, යම් බිඤ්ඤත්; සුයතො; අසනුලාබ්‍යෙද්? තං, එය; නිග්ගහිතං තාම, නිග්ගහිත නම්වේ.

වූලාමණී ආකාරො, සිඛාමාණීකරාකාරවු; බිඤ්ඤ, බිඤ්ඤවණීය ගෙම; නිග්ගහිතං ඉති, නිග්ගහිතයයි; උච්චතො, කියනු ලැබේ. කෙවලඤ්ඤ, හුදකලා බිඤ්ඤවණීණය; අපපයොගත්තා, නොයෙදිය හැකි බැවින්; අකාරො, අකාරයනම; සංකීර්ඨයතො, ගලපාකියනු ලැබේ. තොහොත් ලංකරනු ලැබේ.

කරණං නිග්ගහිත ගණනිති නිග්ගහිතං. කිපුචී ගතධාතු උපාදුනාචීගෙහිය. රඤ්ඤ සරං නිග්ගහිත ගණනිති වා නිග්ගහිතං ධාතු පෙරසේමැයි. න ප්‍රත්‍යයයි.

10 විස්තර:— සෞභාග්‍යාචාර්යයන් බාහුත්වයන් විප්‍රකාර කොට කියනලද නමුත් අක්ෂර මාලාවෙහි අනන්ත අක්ෂරය වන බිඳුම් ඒ දෙකොටසටම අයත්කොකල හෙයින් ඔහු සමකකිය යෙන් විශේෂවශයෙන් යමක් කිවයුතුය. එහෙයින් “අං ඉති නියතනි.” යන සුත්‍රය විනිනයි. අකාරයා නෙරෙහි පරව යො දනු ලබන බිඳුම් නියතනි නම් වනබව එහි අදහසයි. මෙහි බිඳුමෙන් පුළුස්සෙහි දැක්වෙන අකාරය උච්චාරණය පිණිස පමණක් යොදන ලද්දකි. වණිණ සංඛ්‍යාවෙහි ගැණෙන්නේ “ං” යන්න පමණකි. ඉති ශබ්දය අවචේදන ප්‍රකාරාදී අනි කිප යක වැටෙන නමුත් මෙහි අනන්තරාජීයෙහි මිස අනික් අනි යෙක්හි නොවැටෙයි. තමගට ඉක්බිතිව කියනලද බිත්දුව දැක්වීම ප්‍රයෝජනකොට ඇත්තේයි. උත්පත්ති ස්ථානයට කාරණය හඳුළුවා කියනුලබන නිසාහෝ හුඟු ස්වරයක් ඇසුරුකොටගනු ලබන නිසා නියතනියයි කියති. පුළුස්සාගෙහිවූ අකාරය රහිත කෙවල බිත්දුව තෙමේ ආකාරයෙන් සිළුමණක් බඳුය. එය හුදකලාව ශබ්දකොකට හැකිහෙයින් අකාරය හා ගලපා කිවයුතුය. අකාරය පමණක් මෙහි කිනමුත් කාරණොචිත වශයෙන් ඉකාර උකාරයන් සමගද ගලපා කියයුතුය. මුතිය වනබ්‍රං යනාදී තිද සුන් දක්නා ලැබෙන හෙයින්.

අකවකහා, අවණිණ කවහි හකාරයෝ; කණ්ඨජා, බොටු වෙහි හෝ බොටුවෙන් උපදිත්. ඉවචග්‍රයා, ඉවණිණ වචහි යකාරයෝ; කාපුජා, තල්ලෙහි හෝ තල්ලෙන් උපදිත්. උපවග්‍රයා, උවණිණ පවහියෝ; ඔඨජා, දෙතොල්හි හෝ දෙතොලින් උපදිත්. වචග්‍රයා, වචහි රකාර ශ්‍රකාරයෝ; මුඨජා, මග්‍රකගෙහි හෝ මග්‍රකගෙන් උපදිත්. තචග්‍රයා, තචහි ශ්‍රකාර හකාරයෝ දනකජා, දන්හි හෝ දන්වලින් උපදිත්. එ, එකාරයනෙම; කණ්ඨකාපුජෝ, බොටුවෙන් හා තල්ලෙන් උපදී. ඔ, ඔකාරය නෙම; කණ්ඨ ඔට්ඨජෝ, බොටුවෙන් හා දෙතොලින් උපදී. වො, වකාරයනෙම; දනකාඨජෝ, දන්වලින් හා තොල්වලින් උපදීයි.

සඤ්ඤ, සංඤ, කාණ්ඨසෙසි.

11 විස්තර:— මෙයින් අක්ෂරයන්ගේ උත්පත්ති ස්ථානයන් කිහි. මෙය සංස්කෘත ව්‍යාකරණානුසාරයෙන් කියනලද බැව් පෙනේ. අ ආ ක ඛ ග ස ඞ ඟ ය න මේ අක්ෂර අටබොටුවෙන් හෝ බොටුවටෙයි උපදින්නයි කියනලදහ. අනික් වණිණයන් හා

උත්පතනී ස්ථානද මෙසේම දකුණුය. උත්පතනී ස්ථාන වශයෙන් මොවුන්ගේ සාමාය ඇතත් මුතියාල ලක්ෂණ වශයෙන් නම් කැත. එහෙත් එකම මිනිසුන් රතු කපු ආදී ලක්ෂණයන්ගෙන් යුත් දරුවන් උපදින්නාගේ කාලාදී වශයෙන් සාමායක් නැතද එකම ස්ථානයෙහි ඉපදීමට බාධාවක් නැත. කණ්ඩය ආදී එකම ස්ථානයෙහි අවණිණය හා ඔවුන්ට අසමානවූ කවර්ගත් උපදින්නම් වවර්ග වවර්ගයන් එහිම උපදීද? නැත. සූත්‍රයෙහි වණිණිකානිවලින් අසමාන දරුවන් උපදින නමුත් කුකුල් වසු ආදී අතර ජනිතයක පැවරෙත් නුපදින්නාක් මෙනි. පාලි අක්ෂර මාලාවෙහි අක්ෂර දුක්ඛිමද බොහෝසෙයින් මේ උත්පතනී ස්ථානයන්ගේ සම්බන්ධය අනුවම පවත්නා බැව් කිවහුය. පාලි අක්ෂර මාලාවෙහි පෙණෙන අකුරු එක්සාමික නිසාය නිසිව වශයෙන් දෙවදැරුම් වෙති. සර අව නිසාය නමැහිද බ්‍රහ්මයන් නිසිව නමැහිද කියති. බ්‍රහ්මයන් කුමුනිසාය සම්බන්ධ සරයන් පිළිබඳ පැවතුම් ඇත්තෝ වෙති. සරයෝ නම් බ්‍රහ්මයන් නිසාපවර්තනෝ නොවෙත්. එහෙයින් නිසිව නම්වූ පරපටිබවූයන් ඇති බ්‍රහ්මයන් අසවත් නිසායනම්වූ සපටිබවූයන් ඇති සරයන් මූලත් යෙදීම යුක්තියක හෙයින් අක්ෂර මාලාවෙහි සරයන් පලමුකොටත් බ්‍රහ්මයන් දෙවනුකොටත් දක්වූහ.

නිසාය නම් යුත් සරයෝද එකජ (එකතැන උපදින) මිජ (දෙතැනක උපදින) වශයෙන් දෙවදැරුම් වෙති. අක්ෂරයන් පතනී ස්ථාන බැලීමෙන් එය දකනුය. ඔවුන් අතුරෙන් සරයන් වූ මිජයන් අසත් බොහෝවූ එකජයන් මූලත් යෙදීම යුක්තියක හෙයින් අ ආ ඉ ඊ උ ඌ ශ එ ඔ ය යෙදූහ. ඔවුන්ද උත්පතනී ස්ථාන පරිපාටියෙන් කණ්ඩජ කාලුජ ඔසජ වණිණි ක්‍රමයෙන් දක්වූහ.

වර්ග බ්‍රහ්මයන් අවර්ග බ්‍රහ්මයන් වශයෙන් බ්‍රහ්මයන්ගේද දෙකොටසක් වෙත්. ඔවුන්ගේද ගණනින් වැඩිවූ වර්ග බ්‍රහ්මයන් ප්‍රථමකොටද අඩුවූ අවර්ග බ්‍රහ්මයන් මිනිසු කොටද දක්වූහ.

අක්ෂර බ්‍රහ්මයන් කොම බ්‍රහ්මයන් වශයෙන්ද විප්‍රකාරවූ බ්‍රහ්මයන් අතුරෙන් ලහුකතා හෙතුවෙන් අක්ෂර බ්‍රහ්මයන් ප්‍රථමකොටද නොඑසේවූ කොම බ්‍රහ්මයන් මිනිසු කොටද දක්වූහ. අක්ෂරයන්ගේ ස්ථාන කරණ ප්‍රයතනාදීන් සම්බන්ධ අධික විසාරයක් සංස්කෘත ව්‍යාකරණානුසාරයෙන් දක්වීද

හැකිවුවද බාලාවතාරය හදුරන්තන්ගේ ප්‍රයෝජනයට සුදුසු පමණ මෙහි දුක්වූ හෙයින් අතිප්‍රපඤ්චය නොකරමහ.

මෙහෙයින් මෙහි සංඥාණය සමාජයයි.

—:—

ලෝක අයෝග ඉති, ලෝක + අයෝග යන; අයමි, මෙහි (සංහිතා කියනු ලැබේ) “පුබ්බමධොසීනමය්‍යරං සරෙන විශොජයෙ” ඉති පුබ්බ —පෙ— විශොජයෙ යන සුත්‍රයෙන් පුබ්බ බ්‍රහ්මඤ්ඤා, පුළුච්ච්ඤ්ඤා; සරෙනා, සරියාකෙරෙත්; පුච්ච්ඤ්ඤා නබ්බං, වෙන් කටයුතුයි.

9 පුබ්බමධොසීනමය්‍යරං සරෙන විශොජයෙ 1-10

යනු පරිභාෂාසුත්‍රයි. පුබ්බං යනු, අ, පු, ත, නොහොත් කී, දු, එකවචනයයි. අධොසීනං යනු, අ, පු, කී, දු, එකවචනයයි. අය්‍යරං යනු, අ, පු, ස, දු, එකවචනයයි. සරෙන යනු, අ, පු, කී, ත, එකවචනයයි. විශොජයෙ යනු, සප්තමි විහතති කථාභාෂාක පරිච්ඡේදයේ පුච්ච්ඤ්ඤා එකවචනයයි. මෙහේ මේ සුත්‍රයෙහි පද පසකි.

පුබ්බං, පුළුච්ච්ඤ්ඤා; අධොසීනං, යටපිටියක්නොට; අය්‍යරං, සර රහිතනොට; සරෙන, සරියාකෙරෙත්; විශොජයෙ, වෙන්කරන්නේය.

පුබ්බමධොසීනමය්‍යරං, ණ ප්‍රත්‍යයයි. පුබ්බමධොසීනමය්‍යරං විශොජයෙහි, පුබ්බමධොසීනමය්‍යරං ගමනාදියෙහිය, අප්‍රත්‍යයයි. අධොසීනමය්‍යරං අධොසීනමය්‍යරං, අධොසීනමය්‍යරං පුළුච්ච්ඤ්ඤා ගමනාදියෙහිය. නච්ච්ඤ්ඤා යසා සො අය්‍යරො, සරනිගච්ච්ඤ්ඤා සරො, සරමාතු ගමනාදියෙහිය, සරනිගච්ච්ඤ්ඤා සරො, සරමාතු ගමනාදියෙහිය. අප්‍රත්‍යයයි. විශොජයෙ යනු අධොසීනමය්‍යරං ක්‍රියාපදයක් බැවින් විග්‍රහ රහිතයි.

12 විස්තර:— මේද පරිභාෂාසුත්‍රයකි. මෙහි සරෙන යනු පඤ්චමයාදියෙහි හෝ සහාදියෙහි නාතියාවිභවකතියයි. සර ගබ්ඳයානෙරෙත් යොප්‍රත්‍යයට නාදාදෙශව ජට එකාදෙශවීමෙන් සිදුවූ මෙය පඤ්චමයාදියෙහි පඤ්චමයම යයි ඇතැම් අවධානය කෙරෙත් සිතයි. මෙහි අය්‍යර ග්‍රහණ සාමන්තියෙන්ම පුළුච්ච්ඤ්ඤා බ්‍රහ්මඤ්ඤා බව හැඟෙයි. සරිය සදහාම නම් අය්‍යරං යනු නොයෙදෙයි. සරියක් සරරහිත කරන්ට නොහැකි හෙයින්. සරියා කෙරෙත් බ්‍රහ්මඤ්ඤා පහකරන්නේයයි කීහේ

නම් ව්‍යාකූල රහිතව තේරුම්ගතකැඩිවන මේ සුත්‍රය මෙලෙසින් කියේ විශේෂ කැඩීමක් අනුවය. එසේ කියනලද නම් “සපිලවා” යනාදී කැන්වල සොපිලවා හි විසතීව නිබුතකල සවරයාකෙ රෙන් වෙන්කටසුත්‍ර ව්‍යඤ්ඤා කෝකදසි සැකසහිතය මේ පරිභාෂාසූත්‍රයාගේ ප්‍රයෝජනය නම් සනිකරනු ආමභී පදදෙකකින් පුළු පදයාගේ අග පවත්නා සවරාදාච්ච ව්‍යඤ්ඤා සවරයාකෙරෙන් වෙන්කොට ගැනීමය. ලොක + අගොයා යනමේ විසතී පදදෙකින් පුළුපදයවන ලොකබදය සබ්බකි අනත කතාරය සවරසහිතය. ඒ සවරයන් ව්‍යඤ්ඤායන් වෙන්කොට, ක් + අ, යන සවරාපයට පමුණුවාගත සුත්‍රවේ. එය මේ සුත්‍රයෙන් මිස අන්කිසිවකින් නොකටහැකිය. මේ උදහර ණයෙහිනම් පුබ්බං යනපදයෙන් ගනුලබන්නේ ලොකබදහත කතාරයයි. අන්‍ය විසතීවලදීද ක්‍රමය මේ මැයි. මෙසේ මේ පරිභාෂාසූත්‍රයෙන් සවර ව්‍යඤ්ඤායන්ගේ විශෝගය දක්වාලූ තේම පසුව ඔවුන්ගේ සංයෝගයටද පරිභාෂාසූත්‍රයක් දක්වනවා ඇත.

10 සරා සරෙ ලොපං. 1-12

යනු ලොපවිධාන සුත්‍රයි. සරායනු, අ, පු, කී, ප්‍ර, බහුවච නයි. සරෙ යනු, අ, පු, කී, ස, එකචචනයි, ලොපං යනු, අ, පු, කී, ප්‍ර, එකචචනයි. මෙසේ මේ සුත්‍රයෙහි පදතුනකි.

සරෙ, සවරයා පරකල්පී; සරා, පුළුසවරයෝතුමු; ලොපං, ලොපයට පැමිණෙත්. අනන්තරෙ, අතර කැන්කාමු; සරෙපරෙ, සවරයාපරකල්පී; සරා, සවරයෝතුමු; ලොපං, ලොපයට; පපෙපා නති, පැමිණෙත්.

සරබදයාගේ බාහුවිග්‍රහආදිය (වචන විසතරයෙහි) කියන ලදී. ප්‍රපපනං ලොපො, ප්‍රපනෙති වා ලොපො; ප්‍රපබාහු ලොප නාචීයෙහිය. ණ ප්‍රත්‍යයයි.

13 විසතර:— අක්‍ෂරමාලාවෙහි ප්‍රථමකොට සවරයන් දක් වනලද හෙයින් සනිවිධියෙහිදීද ප්‍රථමකොට සවරසනිනු දැක්විය යුත්තාහුය. ඒ සදහා මේ ප්‍රධාන සුත්‍රයයි. සවරයා පරකල්පී පුළුසවරයෝ ලොපයට පැමිණෙත් යයි කියු මේ සුත්‍රයෙහි නිමිත්ත නෛමිත්තකයෝ දෙදෙන එකචචන බහුවචන දෙකින් කියන ලදහ. ඊට කරුණුකිමි? ලොපයට නිමිතිවන සවරය එකක්ම හෙයින් සරෙ යනු එකචචන කලබවත් නෛමිත්තක සවරයන් ගණනින් වැඩිහෙයින් සරායනු බහුවචන කලබවත්ය.

නිමිත්ත සචරයෝනම් සාකල්‍යයෝ අවදේනකි. නොමිඟතික සචරයෝ සුසාවකි. එක් සචරයක් පරවුකල්ලී එකවිට සචර කීපයක් ලොප්කරනු පිණිස සරෙ යි එකවචනත් සරායි බහුවචනත් කළහසිද නවත් මනසකි. එයට නිදසුන්ද මෙසේ දුන්න. නයි, යනකි, උපෙය්‍යාසී, සබානොගසෙසවා යනුයි. එක් සචරයක් පරකල්ලී සචර එකක් දෙකක් තුනක් සතරක් ලොප්වූ බවට ක්‍රමයෙන් මොවුන් උදහරණයි.

“කයෙපරංසුනෙත” ඉති කයෙපරංසුනෙත යන සුත්‍රයෙන් අසාරො, සචර රතිනවු; බ්‍යඤ්ජනො, බ්‍යඤ්ජනගඤ්ජමේ; පර කබරං, පරකුරකරා; නෙතබ්බො, පැමිණිණිය යුත්තේය. ලොකගො, ලොකගොයි සනිවේ.

11 නියම පරං සුනෙත 1-11

යනු පරිභාෂාසුත්‍රයි. නයෙ යනු සප්තමිච්ඡානති කතීකාර ක පරිභෙමපද ප්‍රචම්පුරුෂ එකවචනයි. පරං යනු, අ, ප්‍ර, කී, දු, එකවචනයි. යුතො යනු අ, න, කි, ස, එකවචනයි. මෙසේ මේ සුත්‍රයෙහි පදතුනකි. අධොගිතං අසාරං යන පදදෙආද අනුවර්තනයවේත්.

සුනෙත, යොග්‍යභාෂානගෙහි; අධොගිතං, යවසිටියාවු; අසාරං, සචරරහිත බ්‍යඤ්ජනයා; පරං, පරසචරයකරා; නයෙ, පමුණු වන්නේය.

නයෙ යනු ආබ්‍යාත ක්‍රියාපදයක් බැවින් මිත්‍රහරහිතයි. පර ගබ්දයාගේ මිත්‍රහය කියනලදී. සුජිතබ්බං සුතතං, සුජබාතු යොගාච්චියෙහිග, න ප්‍රත්‍යයයි.

14 විස්තර:— සචරයානෙරෙන් බ්‍යඤ්ජනය, තොරකිරීම (10 වනවිස්තරයේ) කියනලදී. එතෙසින්ම එය මියොගපරිභාෂානම් දවේ. එසේ වෙන්කලාවූ සචරය ලොප්කලපසු ඉතිරිවන්නාවූ (හල්) බ්‍යඤ්ජනය යලින් සචරයක් හා එකතුකවසුතුබැව් මේ සුත්‍රයෙන් දක්වයි. එතෙසින්ම මෙය සංයොගපරිභාෂාසුත්‍රකම්ද වේ. යෙදියසුතු සාංනගෙහිදී වනාහි යවසිටි සචරරහිත බ්‍යඤ්ජනාසාරය ඉදිරියෙහිවූ සචරාසාරය කරා පමුණුවන්වයයි මෙසින් උගන්වයි. ලොක + අගො යන්න, ලොක් + අ + අගොයි වේ. 13 වෙනි විස්තරයෙහි කීපරිදි පුළුසචරන ලොප්කල කල්ලී ලොක් + අගොයි වේ. මෙහි යවසිටි සචරරහිත බ්‍යඤ්ජනයා නම් “ක්” කාරයයි. එය මේ සුත්‍රයෙන් පරාසාරයවන “අ”

කාරය කරා පැමිණවූ පසු ලොකයෙකායි පුළුඬුවලොපසසනීයක් ලැබේ. සුත්‍රයෙහි “සුනෙත” යයි යෙදීමෙන් අසුභකත්තිදී පරාක්‍ෂරයා කරා පැමිණවීමක් නැතිබැව් අභවයි. අසුභකතනම් පුළුපරාක්‍ෂරයන්ගේ වණිවශයෙන්වත් කාලවශයෙන්වත් ව්‍යවධානය (අතර) ඇතිනැතයි. “අනෙකාවණිමං අවධිමං” යනනත්ති පුළුපදයාගේ අනත්ව වණිවන මකාරයක් අපරපදයාගේ පුළු වණිවන අකාරයක් අතර බිඳු වණියක් තිබේ එයද බ්‍යඤ්ඤායකි. නමුත් එය පරාක්‍ෂරය කරා පැමිණවීමක් නැත. මකාරයට අකාරය ලොප්තොට හල්මකාරය අකාරය හා සංයෝගනිර්මිතද නැත්මය. මක්නිසාදයත්? බිඳු සබ්බසාන වණියෙන් අතර ඇතිවීම සබ්බසාන අසුත්ත හෙයිනි.

සරෙ ඉති, සරෙයන, අභමං, මෙති; ඔපයිලෙයිකොකාය සත්තම්, ඔපලෙයිකාධාර සත්තමියයි; නහො, එහෙයින් වණිව කාල ව්‍යවධානො, වණියෙන් හා කාලයෙන් අතර ඇතිතත්ති කාරයං නහොති, කායනීය නොවේ. මං අහායි ඉති, මං අහායි අනුද; පමාදමනුසුඤ්ඤානී ඉති, පමාදමනුසුඤ්ඤානී යන; ආදි ආපාසං, මේආදිවූ ආපාචෙවිති; ජනා-අපපමාදං ඉතිව, ජනාඅපප මාදං යනුද ජට ලද්දහරණයි. සබ්බසනිසු, සිහලු සනි මිඡයෙති; ආවං, මෙතේමැයි.

15 විස්තර:- සරයක් පරකල්පි පුළුඬුවරය ලොප්වනබව (13 වන විස්තරයෙහි) කියනලදී. නමුත් නිමිතනවූ පර සරයටත් නොමිතනවූ පුළුඬුවරයටත් මධ්‍යයෙහි අන්තිසි අක්‍ෂරයක් හෝ විරාම සබ්බසාන නවත්තාවක් හෝ වේ නම් එකල වණියෙන් කාලයෙන් ව්‍යවධානය හෙයින් ඒ සුත්‍රයෙන් කී කායනීය නොවන්නේය. එසේ නොවී මව හෙතුව වශයෙන් දක්වන්නේ සුත්‍රයෙහි කී සරෙ යන පද යෙහි පවත්නා විහන්තිය ඔපලෙයිකාධාරය බවය. ඒආධාරය ඇතිකල්පි ඉතාම ලංවූ දුරකොවූ නිමිතන ඇතිකල්පිය යන තේරුම ලැබේ. මේ ඔපලෙයිකාධාරය කාරක කාණ්ඩයෙහිදී විස්තර කවසුත්තකි. පරනිමිතන ඔපලෙයිකාධාරය වූ නොයින් ඒ නිමිතන නොමිතන දෙදෙනාගේ අතර වෙන වෙනම වණියක්වත් ඇතිකල කායනීය නොවන්නේය.

“අනෙකාවණිමං අවධිමං-අභිනිමං අහායි මෙ”

සන ගාපාචියෙහි භුත්පලක්ඛි සංඝිනා රතිතව පවත්නේ මේ ව්‍යවධානයක නිසාමය.

“පමාද මහසුඤ්ඤානි-බාලා දුමමබිකෝප්තා-
අපමාදඤ්ඤා මෙධාපි-ධනං සෙට්ඨං ව රතවති”

ගත්තෙහි චිතිය පාදනනයත් තෘතීය පාදදියත් කාලයෙන් විරාම සම්බන්ධ ව්‍යවහාරිකය ඇතිවෙයිත් නොමිනිකයත් නිවිතනයත් අදුරවර්තනි නොවනහෙයින් “ජනාපමාදං” යි සකිකෝපිය. වර්ණයන්හා කාලයෙන් අතර ඇතිවිට වෙනතැන් වලත් මෙහි කාශ්‍යීයාගේ ප්‍රතිසෙධය මේ නයිත්ම දහසුඤ්ඤා.

අනන්තරං, අනතුරුව; පරස්සසරස්ස, පරස්සරයාගේ; ලොපං, ලොපය; වකඛති, කියන්නේය; තස්මා, එහෙයින්; අනෙත, මේ සුත්‍රයෙන්; පුබ්බස්ස, පුබ්බසරයාගේ; ලොපො, ලොපයවෙමේ; සද්ධං, සද්ධා, හැරේ. නෙත ඵල, ඒ හෙතුවෙන්ම; සත්තමිතිද්දිස්සං, සත්තමියෙන් දක්වන ලද්දහුගේ; පරතා අපි, පරබවද; ගමිතං, ගාගේ.

මිච අනතුරුව පරස්සරයාගේ ලොපය සුත්‍රයකින්ම කියන හෙයින් මේ “සරාසරෙලොපං” යන සුත්‍රයෙන් පුබ්බසරෙලොප යම හැනෙතබවත් එහෙයින්ම සත්තමියෙන් දක්වනලද “සරො” යන පදයෙන් පරස්සිය හැනෙතබවත් මෙහි අදහසය.

සරෙ ඉති, සරෙ යනපදය; අබිකාසරො, මතු සුත්‍රයෙහි සම්බන්ධකරනුලැබේ. පනඉමෙ පනඉමෙඉති, පන + ඉමෙ පන + ඉමෙ යන; ඉහ, මෙහි (සංහිතා කියනු ලැබේ) සරොලොපං ඉති, සරො ලොපං යන මේ පදදෙක; ඵල, මතු සුත්‍රයෙහි වැටෙත්.

12 වාසථො අසරොපා 1-18

යනු පරස්සර ලොපවිධාන සුත්‍රයි. වා යනු ජීවහයි. පරො යනු අ, පු, කී, පු, එකවචනයි. අසරොපා යනු අ, පු, ඔ, ප, එක වචනයි. මෙයේ මේ සුත්‍රයෙහි පදනුනකි.

අසරොපා, අසමාන සිරුපවු; සරො, සිරයාකෙරෙත්; පරො සරො, පරස්සරයනෙමේ; වා, ව්‍යවහාරිකවිභාගාවශයෙන්; ලොපං, විභාගයට පැමිණේ. අසමානරූපමා, අසමාන සිරුපවු; සරමා, සිරයාකෙරෙත්; පරො සරො, පරස්සරයනෙමේ; වා, ව්‍යවහාරික විභාගාවශයෙන්; ලොපො, ලොපකරනු ලැබේ. පනමෙ පනිමෙ, පනමෙ පනිමෙ යි සකිවේ.

විති ගච්ඡතිති වා, වාගතිසං, ක්චි ප්‍රකාශයි. පරබබ්දයෙහි විග්‍රහ කියනලදී. සමානං රූපං යස්සකො සරොපො, නසරොපො අසරොපො.

16 විසඳුම:- පුළුස්සුරයාගේ ලොපය (13වන විසඳුමගේ) කියනලදී. පරස්සුරයාගේ ලොපය මේ සුත්‍රයෙන් කියනුලැබේ. සරාසරලොපය යන සුත්‍රයෙන් විභක්තිවචන විපයනීඝවගයෙන් පඤ්චමයනනවු සරාසන්තක්ද ප්‍රථමා එකවචනානනවු සරාසන්තක්ද ලොපය යන්තදමේසුත්‍රයා යොදනුලැබෙති. එහෙයින් අස මාන සරාසනෙරෙන් පරවු සරාසනෙමේ ලොපයට පැමිණේ යන අදහස මේ සුත්‍රයෙන් ගනනුයුතුය. අසමාන සරාසනම් සෑම සරාසනට ඔහුගේම හුස්ම දීඝීයන්හැර අන්‍ය සරාසනයි. අවශ්‍ය යට ඉවණ්දියද ඉවණ්දියට අවණ් උවණ්දියද අසමාන රූප සරාසනයි. පුළුස්සුරයාගේ අන්‍යසරාසන අකාරයෙන්ම පරපදයාගේ ආදිසරාසන ඉකාරයෙන්ම එහිදී මේසුත්‍රයෙන් පරපදයාගේ ආදි සරාසන ලොපකරනු ලැබේ. අනික් සරාසන සම්බන්ධවද මෙසේ මැයි. එහෙත් මේ සුත්‍රයෙහි දැක්වෙන වා යබ්දය විසින් ඇතැම් නැතක පරස්සුරලොපය වලක්වනු ලැබේ. මෙහි වා යබ්දය ව්‍යවස්ථිතවිභාසාවකයි. එහෙයින් මේ වා යබ්දයනෙමේ ලොපවිධිනුගේ නිත්‍යබවද අනිත්‍යබවද අසන්නබවද ප්‍රකාශ කරයි. “වක්ඛුන්ද්‍රියං” “යසාදනි” “සභින්ද්‍රියං” යනු ක්‍රමයෙන් ඊට නිදසුන් තුනකි. වක්ඛුන්ද්‍රියං යන්නෙහි නිත්‍යයෙන්මද යසාදනි යන්නෙහි අනිත්‍ය(විකල්ප)යෙන්ද පරස්සුරලොපයය. සභින්ද්‍රියං යන්නෙහි පුළුස්සුරලොපය මස පරස්සුරලොපයක් අසනන (නැත්) මැයි.

අවණ්දියක සරාසන-නිවේවාදිං විකාපරො
න ප්‍රපසනඤ්ඤනො දිසො-ආසෙවාදි විවර්ජනො

යනු බුබුදුසාවාසෙතීනකි. ඉදනි, ඉති, ඉම, එව. යනාදීන් ගේ මුල් සරාසන මස අවණ්දියකෙරෙන් පරවු අන් සරාසන ලොප නොකරනු ලැබේ. ආසි, එව යනාදියෙහි මුල්වු දීඝීවු සරාසන මස ඉවණ්දියකෙරෙන් පරවු සරාසනෙමේ ලොපකරනු නො ලැබේ යනු එහි භාවයි. මේ සුත්‍රයට බාලාවතාර උදහරණය නම් පනමේ පනිමේ යන්නයි. මෙහි පන + ඉමේ යි විසතීරූපයවේ. මෙය පන + අ + ඉමේ යයි වෙන්කොටගෙන පරවු ඉකාරයට මේ සුත්‍රයෙන් ලොපකොට සරාසන නකාර බන්ධනාසා සරාසන වෙත පැමිණවීමෙන් පනමේ කියාද පරස්සුරලොප විකල්ප පක්‍ෂයෙහි (13 වන විසඳුමගේ හිපරිදි) පුළුස්සුරය ලොපකිරීම ආදියෙන් පනිමේ කියාද සිදුවෙයි.

බුබුදුසු ඉව න උපෙති ඉති, බුබුදුසා + ඉව න + උපෙති යන; ඉහ, මෙහි (සංගීතා කියනු ලැබේ.)

13 කඩාසවණේන් ලුනෙහ 1- 14

යනු අසවණේදෙශවිධාන සූත්‍රයි. කුච්චි යනු සප්තමාසී යෙහි නිෂ්පන්න නිපාතයි. අසවණේන් යනු, අ, පු, ශ, උ, එක වචනයි. ලුනෙහ යනු, අ, පු, කී, ස, එකවචනයි. මෙසේ මේ සූත්‍රයෙහි පද්‍යුතකි. “සරාසරෙලොපං” යන සූත්‍රයෙන් මවන විපඤ්චාසවණයෙන් සරො යනුද සරෙ යනුද “වෘපරො අසරාපා” යන සූත්‍රයෙන් පරො යනුද මේ සූත්‍රයෙහි අනුවර්තනය වෙත්.

සරෙ ලුනෙහ, පුච්චිචරය ලොප්කල කල්හි; පරොසරො, පරසර්වනෙම; කුච්චි, කිසිතැනෙක්හි; අසවණේන්, අසවණේදෙශ යට පැමිණෙයි. සරෙ ලුනෙහ, පුච්චිචරය ලොප්කල කල්හි; පරසරාස, පරසරයහව; කුච්චි, කිසිතැනෙක්හි; අසවණේන් ගොහි ඉති, අසවණේදෙශවේනුයි. ඉ උ ඉති, ඉ උ යක, එතෙක මොවුන්ව, ආනාසනා, සානාසනාව; එ ඔ, එකාර ඔකාරදෙක වෙත්; බනුසොව නොපෙනී, බනුසොව නොපෙනී යනු උද හරණයි.

කසමං කුච්චි, නඤ්චවණේන් අසානී අසවණේන්, ලොපී සිඤ්චානි ලුනෙහ, ලුපධාතු ලොපනානීයෙහි, ත ප්‍රත්‍යයයි.

17 විස්තර:— අසමාන සරයාකෙරෙන් පරසරය ලොප් කරණබව (16වන විස්තරයෙහි) කියනලදී. එහෙත් සැමතන්හිදී එසේ නොව පරසරයට වෙනත් විධියක් වනබව මේ සූත්‍රයෙන් දක්වයි. පුච්චිචරය ලොප්කල කල්හි පරසරයට අසවණේ දෙශ වන බව- එනම් සානාසනාවයෙන් ඉවණිණයට එකාර යන් උවණිණයට ඔකාරයන් වනබව මෙහි තකියවේ. ඉවණිණය නෙමේ කාලුප්පය, එකාරය නෙමේ කණ්ඨකාලුප්පය, එහෙයින් උත්පතනී සානාසනායෙන් ඉවණිණයට එකාරය විය, උවණිණය නෙමේ ඔධ්මප්පය, ඔකාරය නෙමේ කණ්ඨකාලුප්පය, එහෙයින් උත්පතනී සානාසනායෙන් ඉවණිණයට ඔකාරය විය. මේ අසවණිනාව (16 වන විස්තරයෙහි) කියනලදී. තවත් ක්‍රමයකින් මෙහි අදහස ගතයුතු වේ. කෙසේදැයි? නඤ්ච එතෙසං සමණ්ඨොති අසවණේන් යන විග්‍රහයෙහි. එයින් අදහස් කරන්නේ අ, ඉ, උ, වලටමෙන් එ, ඔ, වලට සවකියවූ සවණී යක් නැතිබැවින් අසවණීයනු එ, ඔ, දෙකට නමක් බවත් අස වණී නාමයටම අයත් එම එකාර දිකාර දෙක පරසරවූ ඉ, උ,

වණිදෙකට ආදෙශකිරීම අසවණිදෙශ බවත්ය. මේ ක්‍රමය සුභකීර්තර බැව් කිවයුතුය. මුලදී දැක්වූ බකුසු + ඉව න + උපෙති යන විසන්ධිදෙක සන්ධිවලට පැමිණීම මේ සුත්‍රයෙන් කී රීති යට අනුව විසයුතුය. ඒ මෙසේයි. බකුස් + අ + ඉව බකුස් + ඉව බකුස් + ඵව බකුසුසව, න් + අ + උපෙති. න් + උපෙති, න් + ඔපෙති නොපෙති යනුයි. මේ පිණිස දැක්විය යුතු සුත්‍රයෝ මෙහි යට දක්වන ලදහ.

තත්‍ර අයං යානි ඉධ බහු උපකාරං සඛා ඉධ තථා උපමං ඉති, තත්‍ර + අයං, යානි + ඉධ, බහු + උපකාරං, සඛා + ඉධ, තථා + උපමං යන; එතස්මිං මෙහි (සනී කියනු ලැබේ.)

14 දීඝං 1-15

යනු දීඝී විධාන සුත්‍රයි. දීඝං යනු, අ, පු, කි, දු, එකවචනයි. මෙසේ මේ සුත්‍රයෙහි පද එකකි. සරෙ, ලුහෙත, පරො, සරො, කුච්චි, යන පද පසක්ම මෙහි අනුවර්තනය කටයුත්තාහ.

සරෙ ලුහෙත, (පුච්චි) සරලොපා කල කල්හි; පරොසරො, පරසරොපෙනමේ; කුච්චි, කිසිතැනෙක්හි; දීඝං, දීඝීයට පැමිණේ. සරෙ (පුච්චි) සරයා; ලුහෙත, ලොප්කල කල්හි; පරො සරො, පරවූ සරයනෙමේ; කුච්චි, කිසිතැනෙක්හි; ධානාසනනා, ධානාසනනාවූ; දීඝං, දීඝීයට; යාති, පැමිණේ.

13 විසතර:— පරසරොප ලොපයන් සුච්චිසරෙ ලොප්කල කල්හි අසවණිදෙශයන් (16 වන 17 වන විසතරවල) කියන ලදී. ඒ දෙකින්ම. නොරවූ අත්‍ය කායඝීයක්ද ඇතිබැව් මේ සුත්‍රයෙන්දක්වයි. එනම් පරවූසරොප ලොපයන් සුච්චිසරෙ ලොප් කලකල්හි අසවණිදෙශයන් නොව දීඝීය පමණක් වනබවය. එතෙක් ඒ දීඝීය ධානාසනනාවයෙන්ම වන්නේය. මේ සුත්‍රයෙන් විවිධ කායඝීයෙන් තත් + අ + අයං යනාදී විසන්ධි ක්‍රමයෙන් තත්‍රායං යානි බහුපකාරං සඛිධි තථාපමං යි සිදුවෙත්. කිංසු ඉධඉති, කිංසු + ඉධයන; අහු, මෙහි (සනී කියනු ලැබේ)

15 සුබ්බොව 1-16

යනු දීඝීවිධාන සුත්‍රයි. සුබ්බො යනු, අ, පු, සබ්බ නාම, පු, එකවචනයි. එ යනු නිපාතපදයි. මෙසේ මේ සුත්‍රයෙහි පද දෙකකි. සරෙ, ලුහෙත, කුච්චි, දීඝං යන පද මෙහි අනුවර්තනය කරනු ලැබෙත්.

සරෙ ප්‍රනෙත, (පර) සවරය ලොප්කල කල්හි; පුබෙබාව, පුච්චි සවරයද; කුච්චි, කිසිතැනෙක්හි; දීඝං, දීඝියට පැමිණේ. සරෙ, (පර)සවරය; ප්‍රනෙත, ලොප්කලකල්හි; පුබෙබාව, පුච්චිසවර තෙ මේද; කුච්චි, කිසිතැනෙක්හි; දීඝං, දීඝියට; යාති, පැමිණේ. පර සවරය ලොප්කොට පුච්චිසවරය දීඝිකිරීමෙන් කිංසු + ඉධ, කිංස් + උ + ඉධ, කිංස් + උ + ධ කිංස් + උධ කිංසුධසයි පදය සිඛවේ.

තෙ අප්ප් තෙ අහං ඉති, තෙ + අප්ප් තෙ + අහං යන; එත චෛති (සති කියනු ලැබේ.)

16 සමෙද නාසාදෙසො 1- 17

යනු යකාරාදෙශ විධානසුත්‍රයි. යං යනු, අ, න, අනුකරණ ශබ්ද, ප්‍ර, එකවචනයි. එ දනායස් යනු, අ, ප්‍ර, ස, ජ, එකවචනයි. ආදෙසො යනු, අ, ප්‍ර, කි, ප්‍ර, එකවචනයි. මෙයේ මේ සුත්‍රයෙහි පද තුනකි. සරෙ යනුද කුච්චි යනුද මෙහි අනුවර්තීතයි.

සරෙ, සවරය පරකල්හි; එදනායස්, අනාවු එකාරයට; යං, යකාරය ආදෙශවේ සරෙ පරෙ, සවරයා පරකල්හි; අනායස් එකාරයස්, පදනාවු එකාරයට; කුච්චි, සමහරකැනක; යො ආදෙසො හොති, යකාරාදෙශවේ. නාප්ප්, තාප්ප් යනු උදගරණයි. “දීඝං” ඉති, දීඝං යන සුත්‍රයෙන්; බ්‍රහ්මද්වේපරෙ, බ්‍රහ්මද්වේපරා පරකල්හි; කුච්චි, කිසිතැනෙක්හි; දීඝො, දීඝීවේ. නාසං, නාසං යනු උදගරණයි. කුච්චි ඉති, කුච්චි යනු; කිං, කුමටද? තෙතී, තෙතී යන නන්ති නොවන පිණිසයි.

අනෙතාව සො එවාති එදනො, නොහොත් එ එව්අනො එදනො, ආදියෙහිති ආදෙසො, ආපුච්චි දීඝ ධාතුප්‍රකෘතොති යෙහිය. ණ ප්‍රත්‍යයයි.

19. විකාර:— සවරය පරකල්හි පුච්චිසවරයට ලොප්චතබව (13 වන මිඤ්ඤයෙහි) කියනලදී. එහෙත් සවරය පරකල්හි පදනායෙහිවූ එකාර සවරයට යකාරාදෙශ වනබව මේ සුත්‍රයෙන් දක්වයි. එදනායස් යන නන්ති දකාරය සනිවයයෙන්වූ ආගමයෙකි. තෙ + අප්ප් යන උදගරණයෙහි පරපදදීයෙහිවූ අකාරය පරනිමිත්තෙන් පුච්චිපදනාවූ එකාරය ලොප්කටසුතු නමුත් එයේ නොකොට මේ සුත්‍රයෙන් යකාරාදෙශ කිරීමෙන් නාප්ප් සි ඛිචිය. දීඝං යන සුත්‍රයෙන් බ්‍රහ්මද්වේපරා පරකල්හි සමහර තැනක දීඝීවේ. එහිව තෙ + අහං, ත් + එ + අහං, ත් + ය් + අහං, ත් + ය් + අහං + නාසං යි සිඛවේ. පරනිමිතන අකාරයෙක්වනම්

එකල මේ ආදේශයවන්නේ තෙ මේ යෙ යනාදී රූපයන්ගේ එකාරයටම යයිද කියති. කවිග්‍රහණ සාමාජිකයන් සො + එනි යන තනතුරුපදවීමෙහිදී එකාරය පරකල්පි සුඵපද නිකාරය එකාරයට මේ යකාරාදේශය නොව ලොප්විය.

සො අයා අනු එහි ඉති, සො + අයා, අනු + එහි යන අක්ෂර මෙහි (සකි කියනු ලැබේ.)

17 වමොද්දනානං 1- 18

යනු වකාරාදේශ විධානසුත්‍රය. මං යනු, අ, න, අනු, ප්‍ර, එකවචනයි. ඔද්දනානං යනු, අ, ප්‍ර, ස, ජ, බහුවචනයි. මෙසේ මේ සුත්‍රයෙහි පද දෙකකි. සරෙ, කවි, ආදේසො, යන පද මෙහි අනුවර්තනය වෙත්.

සරෙ, සරයා පරකල්පි; ඔද්දනානං, පදනනවු ඔකාර උකාරයන්ට; ක්‍ර, කිසිතැනෙක්හි; මං, වකාරය ආදේශ වේ. සරෙ පරෙ, සරයා පරකල්පි; අනෙකාරාකාරානං, පදනනවු ඔකාර උකාරයන්ට; කවි, සමහරතැනක; වො ආදේ සො වොති, වකාරාදේශවේ. සවයා අකෙති, සවයා, අකෙති යනු උද්ගරණයි. කවි ඉති, කවි යනු; කිං, කුමටද;? තයස්ස සමෙතා යසමා, තයස්ස සමෙතා යසමා යන තනතුරු නොවන පිණිසයි. ඔව උච මඋ, ඔඋ එව අනනා ඔද් දනනා, මෙහිද දකාරය සකිප්පයි.

20. විසාර:— සරයා පරකල්පි සුඵසරයවු එකාරයට යකාරාදේශකිරීම (19 වන විස්තරයෙහි) කියනලදී. මේ සුත්‍රයෙන් කියනු ලබන්නේ නම් අනන එකාරයට යකාරාදේශය මෙන්ම අනන ඔකාර උකාර දෙකට වකාරාදේශවන බවය. සුත්‍ර දෙකකිම යො, වො, යි කියනුයුතුයැත් යං, මං, යි උච්චාරණ සෞකයයි සදහා කියනලදී. යං රූපං යි රූපයබිද නපුංකමය සලකා යකාර රූපය යන අනිප්‍රායෙන් යං යි යොදනලද යි ද කියත්, සො + අයා, අනු + එහි යන විසකින් ය + ම + අයා, අන් + උ + එහි යයි සිටිකල්හි මේ සුත්‍රයෙන් විනිත කායීය කොට පැමිණීමෙන් සවයා අකෙති යන සකිදේක ලැබෙත්. යමෙද්දනනායොදේසො යන සුත්‍රයෙන් මේ සුත්‍රයට අනනබිදය අනුවර්තනය වියහැකිව තිබියදී මෙහිත් අනනබිදය යෙදීම වනාහි ප්‍රයෝජනානාරයක් අපෙක්ෂා කිරීමෙන් කරණ ලද්දකි. යමෙද්දනනායොදේසො යන සුත්‍රයෙහි අනනබිදයෙන් කියන් තේනම් පදනනයෙහිමවු එකාරයට යකාරය වන බවයි. මේ සුත්‍රයෙහි අනනබිදය වනාහි පදමධ්‍යයෙහිද අනනයෙහිද වූ

මහාර උකාරයන්හට වකාරාදෙශය කියයි. නොහොත් මහාර උකාරයන්ට පමණක් නොව වෙනත් ස්වරයන්ටද වකාරාදෙශය වන බව කියයි. අනුවර්තීත කවි ශබ්දයෙන් තයො + අසපු සමෙතු + ආයසමා යන දෙකන්හි අවර්ණය පරව තිබියදීත් මහාර උකාරයන්හට වකාරාදෙශනොවන බව දක්වයි.

ඉධ අහං ඉති, ඉධ + අහං යන; ඉධ, මෙහි; (සංකී කියනු ලැබේ.)

18 දෙ බස ව 1-20

යනු ආදෙශවිධානසූත්‍රයි. දෙ යනු, අ, ප්‍ර, අනු, ප්‍ර, එකවච නයි. බස යනු, අ, ප්‍ර, අනු, ඡ එකවචනයි. ව යනු නිපා නයි. මෙසේ මේ සූත්‍රයෙහි පද තුනකි. සරෙ, යනුද කවි යනුද මෙහි අනුවර්තීතය වේ.

සරෙව, ස්වරයා පරකල්පිද; කවි, සමහරතැනක, බස බකාරයට; දෙව, දකාරයෙක්ද ආදෙශවේ. සරෙ පරෙ, ස්වරයා පරකල්පි; බස, බකාරයට; කවි, සමහරතැනක; දෙහොති, දකාරාදෙශවේ. දීසෙ, දීඝිකල්පි; ඉදහං, ඉදහං යනු උද හරණයි. කවි ඉති, කවි යනු; කීං, කුමටද? ඉධෙව යනනන්හි නොවන පිණිසයි. වකාරෙන, ව ශබ්දයෙන්; බ්‍රහ්මණෙ අපි බ්‍රහ්මණයා පරකල්පිද ආදෙශවේ. ඉද භික්ඛවෙ, ඉද භික්ඛවෙ යනු උදහරණයි.

21. විසර්ග:— ස්වරයක් පරකල්පි ස්වරයන් පිළිබඳව පමණක් නොව බ්‍රහ්මණයන් පිළිබඳවද සංකීවන බව මේ සූත්‍රයෙන් දක්වයි. ස්වරයා පරකල්පි බකාරයට දකාරාදෙශයමෙන්ම බ්‍රහ්මණයකු පරකල්පිද බකාරයට දකාරාදෙශය වේ. මෙහි බකාරයට දකාරයමෙන්ම සූත්‍ර විභාග සාමාන්‍යයෙන් වෙනත් අකුරුවලට වෙනත් ආදෙශයන්ද වන බැව් කියයි. දකාරයට කකාරයමෙන් සුගතයනුද තනකාරයට තු කාරයමෙන් අනුජ යනුද මේ ආදිය ඊට නිදසුන් වෙති. ඉධ + අහං නි නන්හි මේ සූත්‍රයෙන් බකාරයට දකාරයද ස්වරයට දීඝි කල්පි කල්පි ඉදහං යනු සිබයි. මේ දකාරාදෙශය මුකල්පි එක ශබ්දයාකෙරෙන් පරවු ඉධ ශබ්දයාගේ බකාරයටම වේයයි බුබු ප්‍රියාවාසඝී මතයි. අනුවර්තීත කවි ශබ්ද සාමාන්‍යයෙන් ඉධ + එව යනතැන බකාරයට දකාරාදෙශ නොවීය.

පති අනතං වුතති අසං ඉති, පතිඅනතං වුතති අසං යන ඉහ මෙහි (සංකී කියනු ලැබේ.)

යනු යකාරාදේශ විධානසුත්‍රයි. ඉවණේණො යනු, අ, ප්‍ර, ස, ප්‍ර, එකවචනයි. යං යනු, අ, ප්‍ර, අනු, උ, එකවචනයි. නවා යනු නිපාතයි. මෙසේ මේ සුත්‍රයෙහි පද තුනෙකි. අසරූපෙ යනුද සරෙ යනුද මෙහි අනුවර්තනය වේ.

අසරූපෙ සරෙ, අසමාන සවරයා පරකල්හි; ඉවණේණො, ඉවණේණයනෙම; නවා, කිසිතැනෙකි; යං, යකාරාදේශයට පැමිණේ. සරෙ පරෙ, අසමාන සවරයා පරකල්හි; ඉවණේණය, ඉවණේණයට; නවා, කිසිතැනෙකි; යොහොති, යකාරාදේශවේ.

වරුණීයති අනෙචා එනෙතාති වණේණො. වණේණධාතුසංචණීතාචීයෙහිය. අප්‍රත්‍යයයි. ඉ එව වණේණො ඉවණේණො.

22. විඤාර:— සවරයක් පරකල්හි තවත් සවරයකට බ්‍රහ්මන්ද්‍රණයක් ආදේශවන බව මෙයින් උගන්වයි. එහෙත් එසේවන්නේ අතීතමිත් කොසි සවරයකටත් නොව අසමාන සවරයක් පරකල්හි පූර්වමිති ඉකාර ඊකාර දෙදෙනාට පමණක් සමානරූප වශයෙන් මෙහි ඊකාරයාගේ ගැණීම වේ. මෙහි නවා ශබ්දය වෙනුවට කුච් ශබ්දය යොදා “ඉවණේණො යං කුච්” යි කීව හැකිව තිබියදී නවා ශබ්දය යොදන ලද්දේ කුච් නවා ශබ්ද දෙකම මෙබඳු තැන්වල සමානාචීවකවදුන්වීමටය එකාචීවත් හෙයින් කුච් නවා ශබ්ද දෙක පරිච්ඡේදය ශබ්දයෝයි. “යෙ අතිනතා හියො තෙ පරියොයා” යනු එහෙයින් කියන ලද්දකි. මේ නවා ශබ්දයෙන් යමිතැනෙකි යකාරාදේශය ප්‍රතිසිඛද? එතැනි වෙනසුත්‍රයකින් යකාරාදේශය කොවන්නේය. එහෙයින් මුත්තවාහි + අනුච්චො යනාදී තැන් සන්ධිතවුවාහු දක්නා ලැබේ. මුත්තා + අසු යන විසෂ්ඨයෙහි මේ සුත්‍රයෙන් යකාරාදේශ කල කල්හි මුත්තා යනු සිඛයි. (පව්‍රත්තං යන්ත ගත 23 වන විස්තරය බලනු.)

කතයකාරයා, කරණලද යකාරාදේශ ඇති; කියු, හි ශබ්දයට “සබ්බොවනති” ඉති “සබ්බොවනති” යන සුත්‍රයෙන් කුච්, කිසි තැනක; වාදෙසෙ, වකාරාදේශකලකල්හි; “පරවෙනාවොසානෙ” ඉති, “පරවෙනාවොසානෙ” යන සුත්‍රයෙන්; සරතො, සවරයා කෙරෙන්; පරබ්‍රහ්මන්ද්‍රණය, පරවු බ්‍රහ්මන්ද්‍රණයෙන්; ආනාසනන

වසා, ස්ථානාසන්න වශයෙන් වූ; විකෘත, මිනිසුන් වෙතින්, පව්වනනං වුත්තං, පව්වනනං වුත්තං යනු උද්ගරණයි. නවා ඉති, නවා යනු; කීං, කුමටද? පටයති, පටයති යන තැන ආදේශනෝචනබව දැක්වීමටය. එතැන්, මෙහි; “කවි පටිපතිස්ස” ඉති, කවි පටිපතිස්ස යන සුත්රයෙන්; පතිස්ස, පතිගබ්බයට; පටි, පටිගතාදේශවේ. වණණගතහ ඤං, වණණ ගබ්බයාගේ ගැණීම; සබ්බත්ථි, සියලුන්; රසාදීඝ සවග ගණන්ථං, හුඟවදීඝයන්ගේ සවගතය පිණිසයි.

23. විභාර:— ඉච්ඡේණොයනනවා යන සුත්රයෙන් කරණලද යකාරාදේශ ඇති නි ගබ්බයට “සබ්බොචනති” යන සුත්රයෙන් වකාරාදේශයක් ඒ වකාරයට “පරවෙනා වෙඨානෙ” යන සුත්රයෙන් මිසයක් කළ කල්හි පව්වනනං යනු සිඛවනබව යටදක්වූ බාලාචාර පාඨවලින් උගන්වයි. මේ විධානය නොපිළිගතයුතු හෙයින් පව්වනනං යන්න සම්බන්ධ සිහිද නොපිළිගතයුතුය. නොපිළිගතයුත්තේ කුමක්නිසාදැයි 24 වන විභාරයෙන් දැන හැක. මෙයට ප්‍රධාන සුත්‍රයනම් “සබ්බොචනති” යනුයි.

20 සබ්බොචනති 1-19

යනු වකාරාදේශ විධානසුත්‍රයි. සබ්බො යනු, අ, පු, සබ්බ, පු, එකවචනයි, වං යනු, අ, පු, අනු, දු, එකවචනයි. ති යනු, ඉ, පු, අනු, පු, එකවචනයි. මෙසේ මේ සුත්‍රයෙහි පද තුනකි. සරේයක්‍රත් කවිසක්‍රත් මෙහි අනුචරිතනයවෙත්.

සරේ, සවරයා පරකල්හි; කවි, කිසිතැනෙක්හි; සබ්බොති, සියලු නි ගබ්බයනෙම; වං, වකාරයට පැමිණේ.

24. විභාර:— සවරයක් පරකල්හි සියලු නි ගබ්බයට වකාරාදේශය මෙසින් කියනලදී. මෙහි නි ගබ්බය නම් අනිඉති පති ගබ්බයක් පිළිබඳ වූම නි ගබ්බයයි. සියලු නි ගබ්බය නම් සවරයක් බාහිරයක් (භ් + ඉ) එක්වූ මුළු නි ගබ්බයයි. මුඛමහාදීපනී කාර ආවායනී පාදයෝනම් තිකාරයට ඉකාරයට විෂ්කැසි යකාරයක් මෙහි සබ්බ ගබ්බයෙන් සලකත්. එහෙයින්ම ආවායනී මුඛප්‍රියයෝ කුමු “අක තයකාරසෙඝවායංචිධි” (මේ විධානයනම් නොතරණලද යකාරා දේශය ඇති තිකාරයටමය) වේ. මුඛමහාදීපනීකාරයක්ගේ අදහස් අනුව ධම්මිනීනීපාදයන් කී කතයකාරසෙඝනී සත්තට විරුධව මුඛප්‍රියවායනීගේ කී “අකතයකාරසෙඝව” යන්න අති ගෙය සුකතිසුකතබවේ සුත්‍රානතර පයෙහි ගණයෙන් පෙනේ.

21. පරවෙහාවෝධානේ 1-28

යනු විනිවිධාන සුත්‍රයි. පරවෙහාවෝ යනු, අ, පු, ස, පු, එක වචනයි. ධානේ යනු, අ, න, කි, ස, එකවචනයි. පරයනු පුප්‍රානමවේවිභක්‍යන්ත පදයකැයිද කියති. එසේ නම් මෙහි පද තුනකි. නැතහොත් පද දෙකකි. සරවහා යනුද බ්‍යඤ්ඤ නසස යනුද අනුවචිතනීයයි.

සරවහා, සාරයාකෙරෙත්; පර (සස) බ්‍යඤ්ඤනසස, පරවු බ්‍යඤ්ඤනසායේ; ධානේ, පුප්‍රාන ස්ථානයෙහි; වෙහාවෝ, විනිවිද වේ. (සාරයාකෙරෙත් පරවු බ්‍යඤ්ඤනසසෙමේ සුදුසුතන්හිදී විනිවිද පැමිණෙයි.)

විනාංභාවෝ, විභාවෝ, විභාවෝ එවවෙහාවෝ, පරසසවෙහාවෝ පරවෙහාවෝ, පරවෙහාවෝ මේ භාවයෙහිදය හා සමාසනොවුචකැයි ද කියත්. සියතෙ අසමිංහි ධානං, ධාධාතු ගමන් වැලැක්වීම අනිවාර්යය. පු පුප්‍රානයි. මෙහි ධානංගබ්‍යදය පුප්‍රානානිවාචකයි. එහිත් වතුනී විනිවිද වචනාකරයෝ ගැණෙත්.

පුප්‍රානදහරණයෙහි පනි+අග්නි යනු “ඉවණෙණොයනවාවා” යන සුත්‍රයෙන් විනිවිද කායනීයවීම ම ප්‍රායග්නි විසසුතුය. නමුත් ඒ ආදේශය මෙහි නොවීමෙන්ද පටිආදේශයවීමෙන්ද පටිග්නියයි සිදුවිය.

22. කුච්චපටිපතිස්ස 1-48

යනු ආදේශවිධානසුත්‍රයි. කුච්ච යනු සත්‍යමයනීයෙහි නිසා නත නිපාතයි. පටිපනු, ඉ, පු, අනු, පු, එකවචනයි. පතිස්ස යනු, ඉ, පු, අනු, ආ, එකවචනයි. මෙසේ මේ සුත්‍රයෙහි පදතුනකි. සරෙ යනුද බ්‍යඤ්ඤනෙ යනුද මෙහි අනුවචිතනය වේ.

සරෙ, සාරයා පරකල්හිද; බ්‍යඤ්ඤනෙ, බ්‍යඤ්ඤනසා පරකල් හිද; කුච්ච, සමකරතැනක; පතිස්ස, පතිගබ්‍යදයට; පටි, පටිපනාදේශවේ.

යථා එව ඉති, යථා + එවයන; ඉහ, මෙහි (සනි කියනු ලැබේ.)

23. එවාදිස්ස පි සුඛෙබ්බා ම රසෙසා 1-22

යනු ඊකාරාදේශ හා හ්‍රස්වවිධාන සුත්‍රයි. එවාදිස්ස යනු, ඉ, පු, ස, ආ, එකවචනයි. ඊයනු, ඉ, පු, අනු, පු, එකවචනයි. පුඛෙබ්බා යනු, අ, පු, ආ, පු, එකවචනයි. ව යනු නිපාතයි. රසෙසා යනු, අ, පු, ත, පු, එකවචනයි. මෙසේ මේ සුත්‍රයෙහි පද පහකි. සරවහා යනුද නවා යනුද මෙහි අනුවචිතනය වේ.

සරච්ඡා, සාරයානෙතරන්පරවු; එවාදියා, එව ශබ්දයානේ
 ආදි එකාරය සමබකව; නවා, කිසිතැනෙක්හි; ඊ, රියනාදෙශ
 වේ. පුබ්බාව, පුච්ඡනෙමේද; රසො, ත්‍රස්තවේ. සරච්ඡා
 පරසා, සාරයානෙතරන්පරවු; එවසා, එව ශබ්දයානේ; ආදිඑකා
 රො, ආදියෙහිවු එකාරයනෙමේ; නවා, කිසිතැනෙක්හි; රියනා,
 රියනාදෙශබවට; යාති පැමිණේ. පුබ්බාව, පුච්ඡනෙමේද;
 ධාතාසත්තං, සථාතාසත්තවු; රසො, ත්‍රස්තවට පැමිණේ. යථරිච
 යථෙච, යථරිච යථෙච යනු උද්භරණයි.

ආදියෙහි ආදි, ආපුච්ඡි ද ධාතු ගැණීම අතීතයෙහි, එවසා ආදි
 එවාදි, පුබ්බහවොපුබ්බො, රසොකාලෙ නිසුනෙතා රසො.

25. විඤාර:— “ඉවණණොසත්තවා” යන සුත්‍රයෙහි ඉකාරයා
 කෙරෙත් පරව වණණශබ්දයක් දක්නාලැබේ. එහි හෝ වෙන
 තැනක හෝ ව්‍යාකරණවිෂයෙහි වණණශබ්ද ප්‍රයෝගය නම්
 වෛය්‍යාකරණයන්ගේ ඥානානුගත යෙදීමක්ය. වණණශබ්දය
 යෙදවීමට ඒ වණණයට අයත් හුස්මක් දිසීමක් දෙකම ගතවු
 බව ඉන් අනවශ්‍ය. අවණණයයි කීමට අ ආ දෙකද ඉවණණයයි
 කීමට ඉ ඊ දෙකද යනාදි වශයෙනි. යම් අකුරකින් පරවකාර
 ශබ්දය යෙදුනිනම් එහිදී ඒ යෙදු අකුර පමණක් එනම් අකාර
 ඉකාර යනාදිවශයෙන් කිකල අයත්ත ඉයත්ත ආදියම ගතවු
 වෙති. මේ විනාහි සංයතාන ව්‍යාකරණ ග්‍රන්ථයන්හි සවිඤාරව
 දක්වන ලද්දක් වුවත් පාලි ව්‍යාකරණයෙහිදී අති විඤාර දක්
 විගසුත්තක් නොවේ.

“එවාදියාපුබ්බාවරසො” යන සුත්‍රයෙන් කායනි දෙකක්
 කීහ. එනම් සකිච්ඡන පද දෙකින් අපරපදයානේ ආදියෙහිවු
 එකාරයට විකාරයක් ආදෙශකිරීමත් පුච්ඡදයානේ අනතාසථර
 යට හුස්මකිරීමත්ය. යථා+එව, යථ+ආ+එව, යථ+අ+රිච
 යථරිච යනු ක්‍රමයෙන් මේ පදය සිදුවන ආකාරයයි. යථෙච
 යනු පුච්ඡනලොපයෙන් සකිවුකැනි-

න ඉමසා- කි අබ්ධිතා- ලහු එසාහි- අනන අත්ථං- ඉතො
 ආයති- කසමා ඉහ- සබ්බි එව- ඡ අහිසුඤ- පුථ එව- පා එව
 ඉති, න+ඉමසා- කි+අබ්ධිතං- ලහු+එසාහි. අනන+අත්ථං-
 ඉතො+ආයති- කසමා+ඉහ- සබ්බි+එව- ඡ+අහිසුඤ- පුථ+
 එව- පා+එව :: න, ඉහ; මෙහි (සකි කියනු ලැබේ.) වා ඉති
 වා යනු, එව, මතු සුත්‍රයෙහි වැටේ.

24 සම්මදනකරලාවාගමා 1-36

යනු ආගමවිධාන සුත්‍රයි. සම්මදනකරලා යනු, අ, පු, ස, ප්‍ර, බහුවචනයි. වයනු නිපාතයි. ආගමා යනු, අ, පු, සී, ප්‍ර, බහු වචනයි. මෙසේ මේ සුත්‍රයෙහි පද තුනකි. සරෙ යනුද වා යනුද අනුවචිතය වේ.

සරෙ, සචරයා පරකල්භි; සම්මදනකරලාව, ය, ම, ම, ද, න, ක, ර, ල, යන මොහුද; ආගමා, ආගමිවෙත්. සරෙ පරෙ, සචරයා පරකල්භි; යාදයො, යකාරාදීහු; වා, විකල්පයෙන්; ආගමාහො නහි, ආගමිවෙත්. චකාරෙන, ච යෙදියෙන්; ගොච, කකාරාගම දවේ. නයිමසා- නිවහිතිකං- ලහුමෙසාහි- අනනදන්ථං- ඉතො නායති- තමොනිහ- සබ්බිරෙච- ඡලහිඤ්ඤ- පුඵගෙච- යනු උද්ගරණයි.

26. විඤාර:- සචරයා පරකල්භි යකාරාදී බ්‍රහ්මකාක්ෂර අවදෙකානේද චකාර සාමන්තියයෙන් අන්‍ය බ්‍රහ්මකාක්ෂරයන්ගේද ආගමය මෙයින් කපිතය. චකාර සාමන්තියයෙන් ගකාරය පමණක් ආගමවේයයි "චකාරෙනගොච" යන්නෙන් දක්වයි. මෙහිද අනුවචිත වා යෙදිය ව්‍යවස්ථිත විභාගාවචනයි. එහෙයින් මේ ආගමයේ සම්හරතැනක නිත්‍යයෙන්මද සම්හරතැනක විකල්පයෙන්ද වෙත්. සම්හරතැනක කොණෙන්ම නොවෙත්යයිද සැලකියයුතුය. ආගම වන්නාවූ මේ බ්‍රහ්මකාක්ෂරයන්ගේ සචර රහිතවම ආගමවෙත්. ඔවුන් ආගමවූ පසු පරපදයේ අග චරය හා සම්බන්ධවීමෙන් ස සචර බ්‍රහ්මකාක්ෂරයට පැමිණෙනවට සැලකිය යුතුය. උද්ගරණ පදයන්ගේ සිහිය සුකරහෙයින් මෙහි විඤාර නොකරනු ලැබේ. මේ ආගමය මිනිසුන්ගේ සුඛො චිචාරණය පිණිසය. මෙහි පුඵගෙච යනු ගකාරාගමයට උද්ගරණ වශයෙන් දක්වන බව නමුත් අතිපසංගොචො යන්න යෙදිය යුතුය. පුඵගෙච යන්න වෙන සුචුරක් විෂයකොට ඇතිහෙයි නි. අනිපා + ඛො යන්න ශම් සුත්‍රයෙන් ගකාරාගමය හා වෙන සුත්‍රයකින් මකාරාගමයද කිරීමේ අභිප්‍රායොඛො යි සිඛ කටයුතුය.

රසාං ඉහි, රසාං යන සුත්‍රයෙන්; බ්‍රහ්මකාක්ෂර, බ්‍රහ්මකාක්ෂරයා පරකල්භි; කුචි, සම්හරතැනක; රසාං, ත්‍රස්ථවේ. පභෙච, පභෙච යනු උද්ගරණයයි. (රසාං, බ්‍රහ්මකාක්ෂරයා පරකල්භි කිසිතැනෙකකි පුමිඤ්ඤ පුඵගෙච පැමිණේ.)වා; ඉහි, වා යනු; කිං, කුම වද? ඡ අභිඤ්ඤ පුඵ ඵච පා ඵච, ඡ අභිඤ්ඤ-පුඵ ඵච- පා ඵච-

ගත තැන්වල ආගමනෝච්ච පිණිසයි. එන්, මෙහි; සරේ කිවි ඉති, සරේ කිවි යන සුත්‍රයෙන්; සරානං, සිරයන්ගේ; පකති ගොති, ප්‍රකාශිත වේ.

26. සරේ කිවි 1-24

යනු ප්‍රකාශිතවන සුත්‍රයි. සරේ යනු, අ, පු, කී, ස, එකවච නයි. කිවි යනු නිපාතයි, සරා යනුද පකති යනුද මෙහි අනු චනීකනීයයි.

සරේ, සිරය පරකල්හි; කිවි, කිසිකැනෙකි; සරා, සිර සෝ කුමු; පකති, ප්‍රකාශිතවන්; සංසාරූපං එව, සවිකීය සාරූප යම් වෙයි. න විකාරො ඉති, වෙනසක් නොවේය යන; අපේඨා, අනිධි.

සරත් ගච්ඡති සරො, සරධාකු ගමනානීයෙහිය; අප්‍රත්‍ය යයි. කාමං කවි.

අභි උග්‍රතො ඉති, අභි + උග්‍රතො යන; අහු, මෙහි; (අභි කීයනු ප්‍රාපෙ.)

අබ්‍යො අභි ඉති, අබ්‍යො අභි යන සුත්‍රයෙන්; අභියා, අභි ශබ්දයට; අබ්‍යො, අබ්‍ය යනාදෙශවේ. අබ්‍යුග්‍රතො, යනු උද්ගරණෙයි.

27. අබ්‍යො අභි 1-44

යනු ආදේශවිධාන සුත්‍රයි. අබ්‍යො යනු, අ, පු, අනු, පු, එක වචනයි. අභි යනු, ඉ, පු, අනු, පු, එකවචනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි. සරේ යනු මෙහි අනුචනීතයි.

අභි, අභිශබ්දය හෙමේ; සර, සිරයා පරකල්හි; අබ්‍යො, අබ්‍යයනාදෙශවේ.

සර සනි, සිර සංහිතායි.

27. විසාර:— පා එව යන තන්හි යවමදී සුත්‍රයෙහි ව ශබ් දයෙන් ගතාරාගමසනොව “රසං” යන සුත්‍රයෙන් පා ශබ්දයට ආකාරය හුස්මකලකල්හි පගෙව යනු සිඛවේයයි බාලාඛනාර ලාකාරවලින් පෙනෙන නමුත් එසේ නොවිය හැක. “රසං” යි සුත්‍රයක් තිබෙන බව පිළිගන්නවුන් විසින්ම “පාසාලානොකාර සො” යි සුත්‍රයක් තිබෙන බවද පිළිගත යුතුය. රසං යන සුත්‍රයෙන් මේ කාශීය කලකොත් පාසාලානොකාරයෝ යන සුත්‍රය නිරතීක වන්නේය. පගෙව යන්න සිදුකරනු පිණිසම කීසුත්‍රය ඉවතලා වෙනගමන්ගැන කීසුත්‍රයකට ඉඩදීමනොහැක. එහෙයින් පගෙව යනු සිදුවන්නේ රසං යන සුත්‍රයෙන් හුස්ම කිරීමෙන් නොව පාසාලානොකාරයෝ යන සුත්‍රයෙන් පා ශබ් දයා කෙරෙත් පරව ගතාරාගමයත් පා ශබ්දයාගේ අනන්‍ය ආකාරය හුස්මක් කිරීමෙන් බව පිළිගත යුතුය.

සරෙ කවි ගත්ත ප්‍රකාශිසන්නිද දක්වන පිණිස කියනලද සුත්‍රයකි. සරයක්පරකල්හි සමහරතැනක පුළුස්සරය ලොප්තො කර තිබුන පරිදිම තිබෙන්ට හැරීම ප්‍රකාශිතමිවේ. ජ + අභිඤ්ඤ පුට + එව- පා + එව- යනාදී වශයෙන් සකිනොවන පක්‍ෂය මේ ප්‍රකාශි සංස්ථිතිය අපෙක්‍ෂාකෙරෙයි.

සරයෙහි මෙහෙයින් සමාප්තයි.

බ්‍රහ්මඤ්ඤ ඉති, බ්‍රහ්මඤ්ඤ යනු; අභිකාරො, මතු සුත්‍රය හා සම්බන්ධ කරනු ලැබේ. කවි ඉති, කවි යනු; එව, මතු සුත්‍රයෙහි වැටේ. සො භික්ඛු-කවිච්ඡු නිං- ජානෙමතං ඉති, සො + භික්ඛු-කවිච්ඡු + නිං- ජානෙම + තං යන; ඉඛ, මෙහි (සකි කියනු ලැබේ.)

28. ලොප්ඤ්ඤ නිව්‍යාසාරො 1- 27

යනු ලොප හා ආගම විධානසුත්‍රයි. ලොපං යනු, අ, පු, කි, උ, එකවචනයි. ව යනු නිසානයි. නනු යනු සන්නාමයෙහි නිපෙක්‍ෂන නිපාතයි. අකාරො යනු, අ, පු, කි, උ, එකවචනයි. මෙසේ මේ සුත්‍රයෙහි පදසකරකි. සරා, බ්‍රහ්මඤ්ඤ, කවි, යනු මෙහි අනුච්ඡිතනියයි.

බ්‍රහ්මඤ්ඤ, බ්‍රහ්මඤ්ඤයා පරකල්හි; කවි, කිසිතැනක; සරා, පුළුස්සරයෝ; ලොපං, ලොපයට පැමිණෙත්. නනු, ඒ ලොප්කල සානෙහි; අකාරොච, අකාරආගමයදවේ. බ්‍රහ්මඤ්ඤ පරෙ, බ්‍රහ්මඤ්ඤයා පරකල්හි; කවි, කිසිතැනකදී; සරානං, සරයන්ගේ; ලොපො, ලොපය; හොති, වෙයි; නනුලුඤ්ඤ ආගම, ඒ ලොප්කල තන්හි; අකාරාගමොහොති, අකාරයෙක් ආගමවෙයි. විකාරෙන, විකාරයෙන්; ඔකාරකාරා අපි, ඔකාර උකාරයෝද ආගමවෙත්. සභික්ඛු- කවිච්ඡො නිං-ජානෙමුතං, සභික්ඛු කවිච්ඡො නිං ජානෙමුතං, යනු උදහරණයි. කවි ඉති, කවි යනු; කිං, කුමටද? සො මුති, සො මුති යන තන්හි නොවන පිණිසයි.

ප්‍රපක්‍ෂෙහි ලොපො, ප්‍රපක්‍ෂා කු විනාසානිඤ්ඤය, ඤ්ඤ ප්‍රකාශයි. කසමිං නනු, අ එව අකාරො, සානිඤ්ඤෙහි කාරප්‍රකාශයි.

28. විස්තර:— මෙද කාශ්ඨදෙකක් අභිසාරකරණ සුත්‍රයකි. එනම් බ්‍රහ්මඤ්ඤයක් පරකල්හි පුළුස්සර සරයන් ලොප්කල්හි මත් ලොප්කල සානෙහි සරයන් ආගම කිරීමත්ය. බ්‍රහ්මඤ්ඤයක් පරකල්හි සරයන්ගට ප්‍රකාශිම නොවී ලොපයද වන

බව මෙහි විශේෂයෙන් සැලකිය යුත්තය. මේ ලොප්වන සිරය අතිකක් නොව එක, ත, ශබ්දයන්ගේ එසො සො යන රූපයන් සම්බන්ධ ඔකාරයයි බ්‍රිඩ්‍රියාලාභීයෝ කියති. සුත්‍රයෙන්ම අකාරාගමයද ව ශබ්දයෙන් ඔකාර උකාරාගමයද මෙහි කී නමුත් ව ශබ්දයෙන් සිරයා පරකල්පිත් පුළුස්වරලොපය හා අකාරාගමය වනබැව් බ්‍රිඩ්‍රියාලාභී මතයයි. එස + අනෝ, එස + ආභොභො, එස + ඉද්‍යති යනු එයට තීදසුන්වෙත්. කවච්ඡු-ජාතෙම- යන දෙපලෙහි ඔකාර උකාරාගමයෙන් කවච්ඡු-ජාතෙමු යනු සිබ්‍රි බව පෙනේ. සුත්‍රයෙහි අනුවභීතිත කවච් ශබ්දයෙන් සමහරතැනක බ්‍රහ්මකයා පරකල්පිද ලොපයත් ආගමත් නොවන බැව් දක්වූහ. සො මුති යනු එකෙයින් සමුති යයි කොවිය.

උකොසො- ආබාතං ඉති, උ + ජෙ සො, ආ + බාහං යන; ඉහ, මෙහි (සකී කියනු ලැබේ.) වෙහාවෙහාසො ඉති, වෙහාවො සාහෙ යනු; එව, මතු සුත්‍රයෙහි වැටේ.

29. වග්ගෙ සොසා සොසානං තතිය පඨමා 1-29

යනු චිත්‍ර විධාන සුත්‍රයි. වග්ගෙ යනු, අ, ප්‍ර, කී, ස, එකවච්ච කයි. සොසාසොසානං යනු, අ, ප්‍ර, ස, ජ, බහුවච්චකයි. තතිය පඨමා යනු, අ, ප්‍ර, ස, ප්‍ර, බහුවච්චකයි. මෙයේ මේ සුත්‍රයෙහි පද තුනකි. මෙහි වෙහාවශබ්දය අනුවභීතිතයවන්නේ විහකති විපයතීස වශයෙන් චිතියාහතවය.

වග්ගෙ, වචී ව්‍රහ්මකයා පරකල්පි; සාහෙ, සුක්කසාන යෙහි; සොසාසොසානං, සොස අසොස අක්කරයන්හව; තතිය පඨමා, තුන්වන පලමුවන අක්කරයෝ; වෙහාවං, චිතියව යෙත්. වග්ගෙ, වචී ව්‍රහ්මකයා පරකල්පි; සොසාසොසානං, සොසා සොසමු; වතුන් උතිතානං, සතරවන දෙවන අක්කරයන්ව; තතිම ග්ගෙ, ඒ වචිතයෙහි; තතිය පඨමා, තුන්වන පලමුවන අක්කරයෝ; යථාසම්බාං, පිලිවෙලින්; සුතොසාහෙ, සුක්කසානයෙහි; චිතනංගනති, චිතාවයව යෙත්. උකොසො, උකොසො යනුද; රකො, භුසවකලුකල්පි; අකබාතං, අකබාතං යනුද උද්‍යරණයි.

වග්ගති ගච්ඡති වග්ගො, මෙහි ගමනාභීයෙහි වග්ගධාතුව හෝ වචිධාතුවයි. අප්‍රකාරයයි. තසමිං වග්ගෙ, සොසාව අසොසාව සොසාසොසා, තෙසං සොසාසොසානං, තතියාව පඨමාව තතිය පඨමා, තෙ තතිය පඨමා.

30. විසතර:— පර + සකසං. යන තන්ති බ්‍රහ්මදේවයා විසතරය පරකල්පි මකාරාගමයන් පුළුස්සා දැමීමට පෙරුණේ නිවීමෙන් පරො සකසං යනුද මකාරාගමය හා සම්බන්ධව පුළුස්සා දැමීමට පෙරුණේ මකාරාගමයන් කල්පකල්පි අභිප්පාදනවේදියා යනුද අවසන් දශකට මකාරාදේශකීර්මෙන් මනවිභාගයනුද සිසිලික.

බ්‍රහ්මදේවයාගේ මෙහෙයුමක් සමාජනයයි.

නිග්ගහිතං ඉති, නිග්ගහිතං යනු; අධිකාරො, මහාසුත්‍රයෙහි සම්බන්ධ කරනු ලැබේ. කිංකතො- සංජාතො- සංඝිතො- නංඛනං- නං මිත්තං ඉති, කිං + කතො- සං + ජ. ජනා, සං + ඝිතො- නං + ඛනං- නං + මිත්තං යන; ඉහ, මෙහි; (සකි කියනු ලැබේ.)

32 වග්ගොත්තං වා වග්ගෙ 1- 31

යනු වග්ගොත්තං දේශවිධානසුත්‍රයි. වග්ගොත්තං යනු, අ, පු, ස, දු, එකවචනයයි. වා යනු නිපාතයි. වග්ගෙ යනු, අ, පු, කී, ස, එකවචනයයි. මෙසේ මේ සුත්‍රයෙහි පද තුනකි. බ්‍රහ්මදේවයා යනු මෙහි අනුච්ඡිතයයි.

වග්ගෙ බ්‍රහ්මදේවයා, වග්ගොත්තං පරකල්පි; නිග්ගහිතං, නිග්ගහිතය තෙමේ; වා, ව්‍යවස්ථිත විභාගවශයෙන්; වග්ගොත්තං, වග්ගොත්තං දේශයට පැමිණේ. වග්ගොත්තං පරො, වග්ගොත්තං පරකල්පි, බ්‍රහ්මදේවයා, නිග්ගහිතයට; වා, ව්‍යවස්ථිත විභාගවශයෙන්; තඛිකතො- සංඝිතො- සංඝිතො- නකිත්තං- නමිත්තං, කිඛිකතො- සංඝිතො- සංඝිතො- නකිත්තං- නමිත්තං- යනු උදහරණයි. වා ඉති, වා යනු; කිං, කුමටද? නතං කමමං, නතං කමමං යන තන්ති නොවන පිණිසය. වානාසරන එව, වානාසරයන්ම; ලෙ, ලකාරය පරකල්පි; ලොච, ලකාරාදේශය වේ. පුලලිඛනං, පුලලිඛනං යනු උදහරණයි.

වජ්ජයනිති වග්ගො, වජ්ජයාතු වජ්ජනාභිසෙසිය. දප්පතියයි. අමනිති අනෙතා, අමනාතු ගමනාභිසෙසිය. කප්පතියයි. වග්ගොත්තං වග්ගොත්තො, නං වග්ගොත්තං.

31. විසතර:— නිග්ගහිතයද බ්‍රහ්මදේවයාගේ මෙහෙයුමක් සමාජනය බ්‍රහ්මදේවයාගේ මෙහෙයුමට පිළිබඳ කාණ්ඩ දැක්වීම ආබිදිකයන්ගේ කැමැත්තය. එහෙයින් මේ සුත්‍ර

තෙත්වර්ෂීය බසඤ්ඤායක් පරකල්පි නිග්ගහිතයට ඒ වර්ෂයෙහිම අනතිම බසඤ්ඤාය ආදේශවනබව කීහ. වර්ෂාතයන් පසක් තලුත් මෙහි ජාත්‍යපෙක්ෂාවෙන් එකවර්ෂ කලය. වර්ෂාතයෝ කම්, බ්, ඤ, ණ, න, ම, යන මොහුයි. කවර්ෂීය අක්ෂරයන් සෙන් කෝක, පරවුචත් ඉන් පුළුච්චු නිග්ගහිතයට කවර්ෂීයා සේ අනතිම අකුරවන ඩිකාරය ආදේශවන්නේය. අනික් වර්ෂීයතර සමබනවද මේ යුක්තිය මෙසේමය. කීර්තනො—පෙ—තවමිතයං යනු වර්ෂාතයාක්ෂර පසවම ක්‍රමයෙන් උදහරණයි. මෙහි වා ශබ්දය ව්‍යවස්ථිත විභාෂාවකයයි කීහ. එහෙයින්ම තණහරිකර ශබ්දදියෙහි තිත්‍යයෙන්මද තණහරොහී යතාදී යෙහි විකල්පයෙන්ද නිග්ගහිතයට වර්ෂාතයාදේශවන බවත් තතං කමමං කතං, බුඛං සරණං යතාදී තත්ති වර්ෂාතයාදේශ නොවන බවත් සැලකිය යුතුය. වා ශබ්දයක් අනුවර්ෂීය විය හැකිව තිබියදී පුත්‍රයෙහිම වා ශබ්දයක් කීහෙයින් එහි විශේෂ ප්‍රයෝජනශක්තිය. එනම් ලකාරය පරකල්පි බිත්දුවට ලකාරා දේශයයි. පුලුච්චිතං යනු මීට උදහරණයි.

වා ඉති, වා යනු; අධිකාරො, මතු පුත්‍රය හා සමබනිකරනු ලැබේ. එවං අස්ස, එතං අපොච ඉති, එවං+අස්ස, එතං+අපොච යන; ඉහ, අමෙහි (සකි.කියනු ලැබේ)

83. මද සපර 1- 34

යනු ආදේශවිධාන පුත්‍රයි. මද යනු, අ, පු, ස, ප්‍ර, බහුවච නයි. සපර යනු, අ, පු, කී, ස, එකවචනයයි. මෙසේ මේ පුත්‍රයෙහි පද දෙකයි. වා යනුද නිග්ගහිතය යනුද මෙහි අනුවර්ෂීය වේ.

සපර, ස්වරයා පරකල්පි; නිග්ගහිතයා, බිත්දුවට; වා, ව්‍යවස්ථිත විභාෂාවකයෙන්; මද, මකාරදකාරාදේශයෝ වෙත්. සපර පරෙ, ස්වරයා පරකල්පි; බිඤ්ඤා, නිග්ගහිතයට; මද, මකාර දකාරාදේශයෝ; වා, ව්‍යවස්ථිත විභාෂාවකයෙන්; තොනති, වෙත්. එවමස්ස එතදවොච, එවමස්ස එතදවොච යනු උදහරණයි. වා ඉති, වා යනු; කීං, කුමටද? මං අජ්නි, මං අජ්නි යන තත්ති තොචන පිණිසයි.

මොච දෙව මද, තො මද, සරති ශච්ඡතීති සඤ්ඤා, සරධානු ශච්ඡානීයෙහිය. සරති සඤ්ඤා කපරාතීති වා සපරො, සරධානු ශබ්දානීයෙහිය. අප්‍රත්‍යයයි.

32. විසතර:—සරය: පරකල්පි නිග්ගහිතයට මහාරදකාරා දෙයයෝවෙත්යයි සාමාන්‍යයෙන් කිවද ය,හ,එක, ගබ්දයන්කෙ රෙන් පරවුම නිග්ගහිතයට දකාරාදෙයයන් තදන්‍යයන් කෙ රෙන් පරවු නිග්ගහිතයට මහාරාදෙයයන් වනබව වා ගබ්ද යකහියෙන් සලකයි. මද යන සුත්‍රවිභාගයෙන් ධරයා පමු ණක් නොව ව්‍යඤ්ඤායා පරකල්පිද නිග්ගහිතයට මහාරාදෙය වෙයි. බුඛිමි, සරණම්, යනාදිය නිදසිතයි. ඵමමසා, එතදවොව යන පදයන්ගේ සිහිපු සුගමයි.

තං එව- තංගි ඉති, තං+ එව, තං+ගි යන; ඉහ, මෙහි (සනි කියනු ලැබේ.)

34. එහෙඤ්ඤං 1- 32

යනු ඤකාරාදෙයවිධාන සුත්‍රයි. එහෙ යනු, ආ, පු, ඡ, සි, එකවචනයයි. ඤං යනු, ආ, පු, අනු, උ, එකවචනයයි. මෙසේ මේ සුත්‍රයෙහි පද දෙකකි. නිග්ගහිතං යනුද වා යනුද මෙහි අනුවභී තය වේ.

එහෙ, එකාරයද හකාරයද පරකල්පි; නිග්ගහිතං, බිත්උ වණිණිය කෙමේ; වා, ව්‍යවසථිත විභාෂාවයෙන්; ඤං, ඤකාර යට පැමිණේ. එකාරයද, එකාරයද; කෙව; හකාරයද; පරෙ, පරකල්පි; බිඤ්ඤා, නිග්ගහිතයට; වා, ව්‍යවසථිත විභාෂාවය යෙන්; ඤෙ, ඤකාරාදෙයවේ. මිහෙත, මිච්ච කල කල්පි; ඤෙඤ්ඤව තමෙව තඤ්ඤි තංගි, තමෙඤ්ඤව යනුද ඤකාරය පමණ ක්ව තඤ්ඤි යනුද වේ. මිච්චිකල්පගෙඤ්ඤි ඤකාරනොව පුච්චිසුත්‍ර යෙන් මකාරව තමෙව යනුද මකාරනොව තංගි යනුද වේ.

එව භොව එභං සි සමාහාරවඤ්ඤ සමාසයෙහි සිඛව පසුව සප්තමී විභක්තාන්තවිමෙත් එහෙ යයි විය.

සංයොගො ඉති, සංයොගො යන; ඉහ, මෙහි; (සනි කියනු ලැබේ.)

35. ස සෙ ව 1- 33

යනු ඤකාරාදෙයවිධාන සුත්‍රයි. සහ යනු නිපාතපදයි, යෙ යනු, ආ, පු, අනු, ස, එකවචනයයි. ව යනු නිපාතයි. මෙසේ මේ සුත්‍රයෙහි පද තුනකි. නිග්ගහිතං යනුද වා යනුද ඤං යනුද මෙහි අනුවභීතය වේ.

යෙ, යකාරයා පරකල්පි; සහ, පරනිමිතයන් සමඟ; නිග්ගතිතං, නිග්ගතිතයනෙමෙ; වා, ව්‍යවස්ථිත විභාෂාවග්ගයන්; සදං, සදකාරයට පැමිණේ. යකාරෙ පරෙ, යකාරයා පරකල්පි; තෙන සහ, ඔහුසමඟ; ඛිඤ්ඤානා, නිග්ගතිතයනට; වා, ව්‍යවස්ථිත විභාෂාවග්ගයන්; සෙද්ද, සදකාරාදෙග්ගවේ. විතෙන, විනි කළ කල්පි; සසෙද්දගො සංයොගො, සසෙද්දගො යනුද විකල්ප පක්ෂයෙහි සංයොගො යනුද උද්ගරණයි.

33. විසතරා-කිසියම් ස්වරයක් හෝ බ්‍යඤ්ඤනයක් පරකල්පී පුළුච්ච මිස පරනිමිතයටත් සමඟ ආදේශවීමක් මෙයින් පෙර මෙහි කී කිසිම සුත්‍රයක නොපෙනෙයි. එහෙයින් මෙය විශේෂයෙන් කල්පනාවට ගාජනවිග්ග යුත්කකී. මෙයින් උගන්වන්නේ නම් පුළුච්ච නිග්ගතිතයක් මේනම් එකල නිග්ගතිතයටවන සදකාරාදෙග්ග හුදෙක් නිග්ගතිතයට නොව නිග්ගතිතයටත් යකාරයටත් දෙකටම වනබවය. මෙහි “යහයෙව” යි කීවයුත්ත උච්චාරණ සප්තකයෙහි සද්දා හකාරලොපයෙන් “සයෙව” යි කීහ- සං + යොගො- සසද්ද + ඔගො, විනව සසෙද්දගො යනුවේ.

වකඤ්ඤා අනිච්චං, අවසිරො ඉති, වකඤ්ඤා + අනිච්චං, අච + සිරො යන; ඉති, මෙහි; (සකී කියනු ලැබේ.) ආගමො කච්චි ඉති, ආගමො කච්චි යනු; එව, මතු සුත්‍රයෙහි වැටේ.

36. නිග්ගතිතයාච්ච 1- 37

යනු ආගමවිධාන සුත්‍රයි. නිග්ගතිතං යනු, අ, න, කී, ට්‍ර, එකවචනයි. ව යනු නිපාතයි. මෙසේ මේ සුත්‍රයෙහි පදදෙකකි. සරෙ යනුද බ්‍යඤ්ඤානෙ යනුද ආගමො යනුද කච්චි යනුද අනුච්චිතය වේ.

සරෙ, ස්වරයක් හෝ; බ්‍යඤ්ඤානෙ, බ්‍යඤ්ඤනයක් හෝ පරකල්පි; කච්චි, සමහරතැනක; නිග්ගතිතං ආගමො, ඛිඤ්ඤා ආගමය වේ. සරෙ වා, ස්වරයක් හෝ; බ්‍යඤ්ඤානෙ වා, බ්‍යඤ්ඤනයක් හෝ; පරෙ, පරකල්පි; කච්චි, කිසිතැනක; ඛිඤ්ඤාගමොභාසී, නිග්ගතිතාගමයවේ. වකඤ්ඤා අනිච්චං-අචං සිරො, වකඤ්ඤා අනිච්චං-අචං සිරො යනු උද්ගරණයි.

34. විසතරා:- ආගමය නම් මිතුරකුවැනිය, එනම් පුළුච්ච වචනිකයන්හට කිසිභානියක් නොවනසේ ඔවුන් අතරට පැමිණීමය. වකඤ්ඤා + අනිච්චං, අච + සිරො යන විසකී උද්ගරණදෙකින් ප්‍රථම උද්ගරණයෙහි වකඤ්ඤාභවන [උකාරයද අනිච්චග්ගදයේ ආදී ස්වරයද කිසියම් විකෘතියකට නොපමුණුවා තනම්බ්‍යයෙහි

වික්‍රමවත් ආගමිවීමෙන් "වකුටු අනිවං"සිදු මිනිසු උදුහරණයෙහි පුළුපදුනන අකාරයාගේද අපරපදුදි සකාරයාගේද අතර වික්‍රමවත් ආගමිවීමෙන් "අවං සිරො" යනුද සිදු වූහ. ප්‍රථම උදුහරණය ආරම්භවනවත් මිනිසු උදුහරණය බැරැද්දක පර නිමිතවත් නිදහසයි. නිශ්චිතය යනු කුමක්දයි (10 වන විස්තරයෙහි) දක්වා ඇත. මෙහි අනුවනියවු කවි බෙදිය වනාහි මා බෙදියාගේ අවි ඇත්තකි. එහෙයින් මේ ආගමියද විකල්පයෙහි-

විදුහං අග්ගං, තාසං අගං ඉති, විදුහං+අග්ගං, තාසං+අගං යන; ඉහ, මෙහි; (සකි කියනු ලැබේ.)

කවි ලොපං ඉති, කවි ලොපං යන සුත්‍රයෙන්; විඤු ලොපො, නිශ්චිතය ලොප් වේ.

37. කවි ලොපං 1- 38

යනු නිශ්චිතලොපවිධාන සුත්‍රයි. කවි යනු සප්තමාසී යෙහි නිවැරදි නිපාතයි. ලොපං යනු, අ, ප්‍ර, කි, ද්, එකවචනයයි. මෙසේ මේ සුත්‍රයෙහි පද දෙකකි. සරෙ යනුද නිශ්චිතය යනුද අනුවනීයයි.

සරෙ, ආර්ය පරකල්පි; නිශ්චිතං, නිශ්චිතයනම; කවි, කිසිකැනෙන්නි; ලොපං, ලොපයට පැමිණේ.(එකල්පි)විදුහග්ගං, විදුහග්ගං කියාද; දිසෙ,ආර්යව දිසිකල්පි; තාසාගං, තාසාගං කියාද වේ.

වුධානං සාසනං, සරාසනා ඉති, වුධානං සාසනං- සරාසනා යන; ඉහ, මෙහි; (සකි කියනු ලැබේ.)

බැරැද්දෙහිව ඉති, බැරැද්දෙහිව යන සුත්‍රයෙන්; විඤුලොපො, නිශ්චිතය ලොප් වේ.

38. බැරැද්දෙහිව 1- 39

යනු ලොපවිධාන සුත්‍රයි. බැරැද්දෙහිව යනු, අ, ප්‍ර, කි, ස, එකවචනයයි. මි යනු නිපාතයි. මෙසේ මේ සුත්‍රයෙහි පද දෙකකි. නිශ්චිතය යනුද කවි යනුද ලොපං යනුද මෙහි අනුවනීය නියයි.

බැරැද්දෙහිව, බැරැද්දෙහිව පරකල්පිද; නිශ්චිතං, නිශ්චිතයනම; කවි, කිසිකැනෙන්නි; ලොපං, ලොපයට පැමිණේ.

(එකලේ) බ්‍රහ්මානසාසනං කියාද(සිරය දීඝිකල කල්හි) සාරාගො කියාද වේ.

බිරං ඉව ඉති, බිරං + ඉව යන; ඉහ, මෙහි; (සකි කියනු ලැබේ.)

39. පරො වා සරො 1- 40

යනු ලොපවිධාන සුත්‍රයි. පරො යනු, අ, පු, කී, පු, එකවච තයි. වා යනු නිපාතයි. සරො යනු, අ, පු, කී, පු, එකවචතයි. මෙසේ මේ සුත්‍රයෙහි පද තුනකි. නිග්ගහිතව්‍යා යනුද ලොපං යනුද මෙහි අනුවචිතතය වේ.

නිග්ගහිතව්‍යා, නිග්ගහිතයා කෙරෙත්; පරො සරො, පර සිරසනෙම; වා, ව්‍යවස්ථිත විභාෂාවශයෙන්; ලොපං, ලොපයට පැමිණේ. බිඤ්ඤා, නිග්ගහිතයා කෙරෙත්; පරො සරො, පරවු සිරසනෙම; වා, ව්‍යවස්ථිත විභාෂාවශයෙන්; පුප්‍රපතෙ, ලොප කරනු ලැබේ. බිරංව, බිරංව යනු උදගරණයි.

35. විසාර:— පුච්ඡයෙහි දැක්වූ සුත්‍රවලින් බිත්දු වණියාගේ ස්ථානයෙහි ආදේශයද ඔහුගේ ලොපයද ආගමයද කියනලදී. මේ සුත්‍රයෙහි කියන්නේනම් නිග්ගහිතයට ආදේශයත් ආගමත් ලොපයත් තොව ඔහුකෙරෙත් පරවු සිරස ලොපවචන බවය. මෙසේ අනියමින් කිවද මෙහි ඉති, ඉව, ඉදහි, අපි, අපි, යනාදියෙහි පමණක් නිග්ගහිතයා කෙරෙත් පරවු සිරස සමහරතැනක ලොපවචන බවද සමහරතැනක නිග්ගහිත යට බ්‍යඤ්ජනාදේශවී කතමිති, දුගුමපී, සද්දිසමෙව යනාදී වශයෙන් සකිවනබවද කීය. සමහරතැනක පරසිරසා ලොපවුකල බිත්දුවට වර්ගානාදේශවේ. එහෙයින්අභිනඤ්ඤා ඉති යනමෙහි ඉතාරය ලොපකල කල නිග්ගහිතයට වර්ගානාදේශවීමෙන් අභිනඤ්ඤානි යනුවේ. බිරං ඉව කියූ විසාරියෙහි නිග්ගහිතය කෙරෙත් පරවු සිරස ලොපවීමෙන් බිරංව කියා වේ.

එවං අසා ඉති, එවං + අසා යන; ඉහ,මෙහි; (සකි කියනු ලැබේ.)

40. බ්‍යඤ්ජනො ව විසඤ්ඤාගො 1- 41

යනු ලොපවිධාන සුත්‍රයි. බ්‍යඤ්ජනො යනු, අ, පු, කී, පු, එකවචතයි. ව යනු නිපාතයි. විසඤ්ඤාගො යනු, අ, පු, ස, පු, එකවචතයි. මෙසේ මේ සුත්‍රයෙහි පද තුනකි. නිග්ගහිතව්‍යා යනුද පරෙ යනුද සරෙ යනුද පුප්‍රපතෙ යනුද මෙහි අනුවචිතතය වේත්.

නිගනතිකම්භා, නිගනතිකයා කෙරෙත්; පරෙ සරෙ, පරඤ්චරයා, පුතෙත, ලොප්කලකල්හි; බ්‍යඤ්ඤානොච, බ්‍යඤ්ඤානොතෙමේද; විසංකොඤ්ඤායො, විගත සංයොග ඇත්තේ වේ. බිඤ්ඤානො, නිගනතිකයා කෙරෙත්; පරෙ සරෙ, පරඤ්චරය; පුතෙත, ලොප්කලකල්හි; සංයොග බ්‍යඤ්ඤානො, සංයුක්ත බ්‍යඤ්ඤානොතෙමේ; විතථ සංයොගො නොති, විතථ සංයොග ඇත්තේ වෙයි. ඉති, එතෙයින්; පුබ්බසලොපො, පුළුභකාරයාගේ ලොපය වේ. එවං ස, එවං ස යනු උදහරණයි.

සංයුජ්ජනිති සංයොගො, සංයුජ්ජනිතානුගේදීම් අභියෙති ය. මෙයින් ගැණෙන්නේ පුළු වණියයි. විගතො සංයොගො යත්ත සො විසංයොගො, මෙයින් ගැණෙන්නේ පරවණියයි.

නිගනතිකසනි, නිගනතිකසනියයි.

36. විශාර:- නිගනතිකයා කෙරෙත් පරඤ්චරය ලොප්කරණ බව (35 වන විස්තරයෙහි) කියනලදී. මේ සුත්‍රයෙන් කියන්නේ නම් නිගනතිකයා කෙරෙත් පරඤ්චරය ලොප්කල කල්හි සෙස වන්නේ සංයුක්තයක් නම් එය විශාල (පහවූ සංයොග ඇත්තක්) වන බවය. සංයොග (එකතු) වූ වණි දෙකින් පුළු වණිය අපරවණියෙන් වෙන්කරදැමීම නොවත් අපරවණිය නිවෙත්ට කැර පුළුවණිය ලොප්කරදැමීම විසංයොග නම්. එවං + අසායන විසංයොගෙහි නිගනතිකයා කෙරෙත් පරවූ අකාරය 'පරොච්චසරො' යන සුත්‍රයෙන් ලොප්කල කල්හි "සා" යන සංයුක්තය ගෙනවේ. ඒ සංයොගයාගේ එකදෙනෙක් වූ මුල් "ස" කාරය මෙයින් ලොප්වේ. එවිට "එවංස" යනු වේ. පුප්ථං + අසායා උපාද්ධි යන තන්හිද මෙසේමවීමෙන් "පුප්ථංසා" යනු සිමිය. මේ සුත්‍රයෙහි ව ගැබ්ද ග්‍රහණයෙන් අකාරත්‍රයකගේ සංයොගයෙහිද පුළුභකාරය ලොප්කලවූවු බව කියනලදී. අග්ගි + අගාරං අග්ගාගාරං, අග්ගාගාරං යනාදිය ඊට නිදසුන් කෙරෙත්. එතෙත් ත්‍රාසකර සංයොගයෙන් උච්චාරණයටත් අභිප්‍රකාශීය වත් භානියත් නොවේනම් එවැනි ලොපයක් අවශ්‍ය නොවන බව මහාප්‍රාඥයන්ගේ පිළිගැණීමයි.

නිගනතික සද්ධිය වෙනෙකින් සමාජායි.

41. අනුපද්ධිතං වුත්තසොගතො 1- 51

යනු අභිදෙගවිධාන සුත්‍රයි. අනුපද්ධිතං යනු, අ, පු, ස, ජ, බහුවචනයි. වුත්තසොගතො යනු, අ, පු, ස, ජ, එකච්චනයි. මෙසේ මේ සුත්‍රයෙහි පද දෙකකි.

අනුපද්ධිතානං, නොදක්වනලද උපසංඝී නිපාතයන්ගේ සන්ධි
 හු; වුත්තයොගසො, කියනලද සුත්‍රයන් අනුව යෙදීමෙන් (සුත්‍රා
 නුසාරගේන්) දතයුත්තාග. ඉධ, මෙහි; අනිද්දිට්ඨා, නොදක්වන
 ලද; සක්ඛියො, සන්ධිහු; වුත්තානුසාරෙන, කියනලද (සුත්‍ර) අනු
 සාරගේන්; ඤෙය්‍යා, දතයුත්තාග. යථා, උදහරණ මෙසේයි.
 යදි එවං චොධි අභිතා ඉති, යදි + එවං, චොධි + අභිතා යන; ඉහ,
 මෙහි; යාදෙසෙ, යකාරාදෙගකල කල්හි; ඉමිනා සුභත්තන, මේ
 සුත්‍රයෙන්; දගකාර සංයොගස්ස, දකාර යකාර සංයොගයකව;
 ජො, ජකාරාදෙග මේ. ධගකාර යංයොගස්ස, ධකාර යකාර
 සංයොගයව; ඤො, ඤකාරාදෙගමේ. චිඤෙන, චිකිකල කල්හි;
 ගජෙථං- බොජ්ඣගිතා යි සිඛිමේ.

උප දසයිති නංති, උපදිට්ඨා, උපසුච්චිත ධාතු බැලීම අනියෙති
 ය. න ප්‍රත්‍යයයි. න උපදිට්ඨා අනුපදිට්ඨා නෙසං අනුපදිට්ඨා
 නං. වුත්තො සොගො වුත්තයොගො, නතො වුත්තයොගසො.

37. විකාර:- මේ සුත්‍රය වනාහි සවාදාරම් අනිදෙග සුත්‍ර
 යන් අතුරෙන් කායනිතිදෙග සුත්‍රනම්මේ. මෙය තමන් විසින්ම
 ලොප ආදෙග ආගමාදි ගමන් කවහැකි සුත්‍රයක් නොව ඒ ඒ
 කායනිගන් සදහා කියනලද සුත්‍රවලින්ම නොකියනලද
 කායනිගන්ද සිඛිකවසුතුබව තීරණකරණ සුත්‍රයකි. මෙහි
 කීහන උපදිට්ඨයෝ නම් යම් යම් සුත්‍රවලින් කායනි සදහා
 වෙන්කොට ගන්නාලද අහි, අධි, පුථ, පා, යනාදිහුයි.
 ඔව්හු "අචෙතා අහි" "අචෙතා අධි" "පුථස්ස බ්‍යඤ්ඤෙන" "පාසං
 වානෙතාරෙසං" යන සුත්‍රවලින් දක්වන ලද්දහ. අනුප
 දිට්ඨිගෝ නම් යම් යම් සුත්‍රවලින් නොදක්වනලද ප, පරා,
 උ, යදි, යනාදිහුය. උපදිට්ඨ (දක්වනලද) අනුපදිට්ඨ
 (නොදක්වනලද) උපසංඝාදීන් මෙසේ වෙන්කොට ගත්
 කල්හි ඒ ඒ සුත්‍රවලින් උපදිට්ඨයන් සමබ්ඛි කායනි කරණය තිස
 ගි සිද්ධිය. අනුපදිට්ඨයන් සමබ්ඛිව කීවයුත්තේ නම් වුත්ත
 යොග වශයෙන් දතයුතුබවය. වුත්තයොග නම්කියනලද
 සුත්‍රයි. සචර සඛි බ්‍යඤ්ඤෙන සඛි වානන සඛි සමපාදනත
 කරනු පිණිස කියනලද සුත්‍රම් වුත්තයොග නම්මේ. ඒ වුත්ත
 යොගයෙන් අවුත්තගෝද සිඛිකවසුත්තානුග යනු අහිප්‍රා
 යයි. මෙහි වානන සඛිසයි කියනලද්දේ ගාථා බ්‍යඛිතාදියෙහි
 වචන සිලවුබව පිණිස හෝ වානනය නොබිදි පැවැත්ම පිණිස
 හෝ අකාරගන්ගේ ආගම ලොපාදිග කිරීමෙන් දක්වියයුතු
 සන්ධියි. එයද සචර බ්‍යඤ්ඤෙන සඛිවලට ආතුලකි. මවන මවන

සුභවලින් නිපදවිය යුතු කාර්යයන් මිස මෙයින් නිපදෙන කාර්යයක් නැති නමුත් සිද්ධිත්තේ ප්‍රවේශයොපාය හෙයින් “ඉච්ඡා සුභතත” (මේසුභයෙන්) යි සමහර ඥාති සිඛනීර්මෙහිදී මිත්තකරණලද බව පෙනෙයි. යඤ්ජන-වෛජිකියා යන උද්භරණ-දේහනියනිකොට ගත්කල යදි+එවං, බොධි+අඛනායසී සිඛිනබව මෙහි ආරභාණ්දීම නිසා. මේ දෙක දකාර ඛකාරයේ ඉකාරයන්හට “ඉච්ඡාණොගනවා” යන සුභයෙන් යකාරාදේශයක් “ගමනං කලනදකාරාතං බසඤ්ජනානි වලඤ්ජනාරතතං” යන සුභයෙන් “ද්‍රව්‍ය” යන්නට ජකාරයක් “බස” යන් කට කිකාරයක් ආදේශකොට විචිතල කල්හි සිදු වේ.

අසද්ධසංයෝගෙ අසමානසන්ගේ සංයෝගයෙහි; එකසරු පතාව, එකඤ්ජන බවද වේ. පරිඑකතා ඉති පරි+එකතා යන; ඉත, මෙහි; යාදෙසෙ, යකාරාදේශකල කල්හි; පයෙහසතා, පයෙහ සතාසි සංහිතාව වේ. වණණාතං, වණ්ණන්ගේ; බහුතතං, බහුල භාවයද; විපරිතතාව, විපරිතතභාවයද වේ. සරහි; ඉති එවං, සා+ඉති, බ්‍රහ්මාව, බ්‍රහ්මාභාවයො, අහි අහවි; සුඛං, දුකඛං, ජ්වො, ඉති. ස+රහි, ඉති+එවං, සා+ඉති, බ්‍රහ්මා+එව, බ්‍රහ්ම+ආබොධො, අධි+අහවි, සුඛං, දුකඛං, ජ්වොයන; ඉත, මෙහි; (සනිකිගනුලාමෙ) මාගමො, මකාරාගමය වේ. සකාරෙ, සකාරයෙහි; අකාරයො, අකාරයට; උච්චිකාරාදේශයද වේ. සුමරහිසී සිඛයි. ඉසා, ඉකාරයට; ජවා, ජකාරාදේශය වේ. ඉච්චිවංසී සිඛයි. පරලොපෙ, පරඤ්ජන ලොපකල කල්හි; අකාරයො, අකාරයට; ම, මකාරාදේශය වේ. ජොතිසී සිඛයි. මාගමෙ, මකාරාගමයද; පුබ්බරසොව, පුච්චිත මුඛයද කල කල්හි; එකාරයො, එකාරයට; ඉ, ඉකාරාදේශය වේ. බ්‍රහ්මව සී සිඛයි. වාදෙසෙ, වකාරාදේශකල කල්හි; ගවකාරවිපරිතතො, ගකාරවකාරයන්ගේ විපරිතතය වේ. බවතාභාවොසී සිඛයි. අභියස, අභියසිදයට; කුච්චි, සමහරකානක; අභො, අභියතාදේශය වේ. ද්‍රව්‍ය, ද්‍රව්‍යකල කල්හි; අභාහවි සී සිඛයි. ක්‍රිස්තනා, නිගන්තිතයටද; මකාරයොව, මකාරයටද; එ, එකාරාදේශය වේ. සුඛං, දුකඛං, ජ්වොසී සිඛයි.

32. විගාර:- පරි + එකතා යන නැන ඉකාරයට “ඉච්ඡාණොගනවා” යන සුභයෙන් යකාරාදේශකල කල්හි රකාර සංයෝගය වේ. එහි රකාරය ශ්‍රැතියෙන්ද ලිපියෙන්ද යකාරයට අසමානවූ මුඛිජ අකාරයකි. යකාරයද එසේම වූ තාලුජ අකාරයකි. මොවුන්ගේ සංයෝගය අයෝග්‍යය: දුර්වච්චාරනිසං. එහෙයින් “දේශියාව” යන සුභයෙහි වකාරයෙන් රකාරයටද යකාරයක් ආදේශනීර්මෙහි පයෙහසතා ගනු සිඛයි.

ස + රතී යන තන්ති “යවමදනතරලාචාගමා” යන සුත්‍රයෙහි ව ශබ්දයෙන් මකාරාගමයද “ලොපඤ්ච තත්‍රාකාණො” යන සුත්‍රයෙහි වකාරයෙන් අකාරලොපය හා උකාරාගමය හෝ “පුඵසුඤ්ඤා” යන සුත්‍රයෙහි සුත්‍රවිභාගයෙන් උකාරාදෙශය හෝ කිරීමෙන් සුමරහි යනු සිඹයි. අමුතු අකුරක් ගැණීමද නිබ්‍රහ්මඤ්ඤායෙන් වෙන සඵරයකට පරිවර්තනය කිරීමද මෙහි වඤ්ඤාසුඤ්ඤා යන් විපරිකල්පයන් වේ.

ඉති + ඵලං යන තන්ති කකාරසඵ ඉකාරයට “වමොදුදහතානං” යන සුත්‍රයෙහි සුත්‍ර විභාගයෙන් නොහොත් අධික අනත ශබ්ද ග්‍රහණයෙන් වකාරාදෙශව ඉකෙචං යි සිඹයි.

සා + ඉඤ්ච යන තන්ති “චා පණො අභරුපා” යන සුත්‍රයෙන් ඉකාරලොපයද “යද” දී සුත්‍රයෙන් සාකාරසඵ ආකාරයට මකාරද කිරීමෙන් සොඤ්ඤා සිඹයි.

බ්‍රුහා + ඵමි යන තන්ති “යවමදනතරලාචාගමා” යන සුත්‍රයෙන් මකාරාගමයද “රසසං” යන සුත්‍රයෙන් සාකාරසඵ ආකාරයට ත්‍රස්ඵද “යද” දී සුත්‍රයෙන් ඵකාරයට ඉකාරාදෙශද කිරීමෙන් බ්‍රහ්මච යි සිඹයි.

බහු + අබාධො යන තන්ති “වමොදුදහතානං” යන සුත්‍රයෙන් වකාරාදෙශයද “යද” දී සුත්‍රයෙන් හකාර වකාර මාරුවද කිරීමෙන් බවහාබාධො යි සිඹයි.

අභි + අභවි යන තන්ති අභිශබ්දයට “යද” දී සුත්‍රයෙන් අභිශකාරාදෙශයද “පුඤ්ඤාච” යන සුත්‍රයෙන් දීඪියද කිරීමෙන් අභිභවි යි සිඹයි.

පුඛං - දුක්ඛං යන දෙතන්ති නිශ්ඤානිකයටත් ජ්වො යන තැන මකාරයටත් “යද” දී සුත්‍රයෙන් ඵකාරාදෙශකිරීමෙන් පුඛෙ දුක්ඛෙ ජ්වෙයිද සිඹයි.

රදනං, රකාර දකාරයන්ට; ලො, ලකාරාදෙශවේ. පලි බොධො, පරිලාභො යනු උද්භරණයි. සරෙචා, සිරයක් හෝ; බ්‍රහ්මඤ්ඤාචා, බ්‍රහ්මඤ්ඤායක් හෝ; පරෙ, පරකල්පී; ඕඤ්ඤො, නිශ්ඤානිකයට; කුච්චි, කිච්චිකෘතෙක; මො, මකාරාදෙශවේ; මම අභාසි, බ්‍රහ්මච භරණමි යනු උද්භරණයි. පුඤ්ඤා, පුඤ්ඤාසුඤ්ඤා; මො, මකාරයතෙම; පරං, පරකුර කරා; නනෙතබ්බො, තොපභිභවණික සුත්තෙය. අසුභ්‍රාමිතී, ඕඤ්ඤො, නිශ්ඤානිකයා නොවේ; පරසරානං, පරසරයන්ගේ; අඤ්ඤාසුඤ්ඤාසුඤ්ඤා,

අත්‍ය ස්වභාවය වේ. කං ඉමිතා, එවං ඉමං, කිං අහං ඉති, හං + ඉමිතා, එවං + ඉමං, කිං + අහං යන; ඉහ, මෙහි; ඉසා, ඉකාරයට; අ, අකාරාදේශවේ. තදමිතා යනු උද්භරණයි. ඉසා, ඉකාරයට; උ, උකාරාදේශවේ. අකාරසාම, අකාරයටද; එ, එකාරාදේශවේ. එවුමං ජනනං යනු උද්භරණයි. වාක්‍යසුබ්වචාරණත්වං, වාක්‍යයාණේ සුබ්වචාරණය පිණිසද; ජන්ද අභානිත්වං, ජන්දකතොක්ෂිමි පිණිසද; විභිණ්ණලොපො අපි, විභිණ්ණලොපය වේ. පටිසඛියාය යොනිසො ඉති, පටිසඛියාය යොනිසො යන; ඉහ, මෙහි; සුබ්වචලොපො, සුබ්වචාරණ ලොපවේ. පටිසඛියා යොනිසො යනු උද්භරණයි. අලොපු ඉති අපද, අලොපු යනාදියෙහි; අකාරලොපො, අකාරය ලොපවේ. ලොපුති සිලාප්ල වන්ති යනු උද්භරණයි. වූක්‍යකෙදය, වාක්‍යයාණේ කොබ්දීම පිණිස; විකාරො අපි, විභිණ්ණිකාරයද වේ. අකරමිහසෙනෙතොදො, අකරමිහසෙනෙතොදො යනාදියෙහි; සකාරයෙහි; ගුරුතො, ගුරුවූ; එකාරසාම, එකාරයට; ඉමිතා, මෙ සුත්‍රයෙන්; ලපු අකාරො, ලපු අකාරයෙන් වෙයි. අකරමිහසෙනෙතොදො යනු උද්භරණයි.

89. විකාර:— පරිබොධො, පරිද්ශනා යන දෙකන්හි “දොධසාම” යන සුත්‍රයෙහි ව ග්‍රහණයෙන් උකාරයටත් දකාරයටත් ලකාරාදේශවීමෙන් පලිබොධො පරිලාභොයයි සිඛයි.

මං අහාසි, බුබං, සරණං, ගට්ඨාමි යනතුන්තන්හි “මද්ශරෙ” යන සුත්‍රයෙන්ද තත්සුත්‍ර විභාගයෙන්ද ස්වරයා පරිකල්පිත් බ්‍යඤ්ඤා පරිකල්පිත් ක්‍රමයෙන් නිග්‍රහිතයට මකාරාදේශ වීමෙන් මම අහාසි බුබම් සරණම් යි සිඛයි.

කං ඉමිතා යන තන්හි “මද්ශරෙ” යන සුත්‍රයෙන් නිග්‍රහිතයට දකාරාදේශයද “යද” දී සුත්‍රයෙන් ඉකාරයට අකාරාදේශයද කිරීමෙන් තදමිතායි සිඛයි.

එවං ඉමං යන තන්හි “ක්‍රවි ලොපං” යන සුත්‍රයෙන් බිඤ්ඤාපයද ඉකාරයට “යද” දී සුත්‍රයෙන් උකාරාදේශයද නොව ස්වභාව ලොපා භාත්‍යාක්‍ෂරය පරිකල්පය කාරා පමිණවීමෙන් එවුං යි සිඛයි.

පටිසඛියා යොනිසො යන තන්හි වාක්‍ය සුබ්වචාරණය පිණිස “යද” දී සුත්‍රයෙන් අකාරලොපය කිරීමෙන් පටිසඛියා යොනිසො යයි.

අලාභනිසිද්ධතා යන්නෙහි ජන්දය රැකගැනීම පිණිස අකාරයට "ගද" දි සුක්‍රයෙන් ලොප්කිරීමෙන් ලාභනිසිද්ධතා යනුද සිද්ධයි.

අකරමිභයෙහි යන තත්වි වාතය නොවිද පැවැත්වීම පිණිස "ගද" දි සුක්‍රයෙන් සකාරය එකාරයට අකාරයෙහි කිරීමෙන් අකරමිභයෙහි යි සිද්ධයි.

වාක්‍ය සුබ්‍රවිචාරණය නම් වාක්‍යය සුවයේ කීමයි. පටි සබ්ධය නොතිබෙන යන තත්වි එකම කැලප් ගකාරය අත්‍යන්ත සාමිපකාරීත්ව නිසා උච්චාරණය සුකර නොවේ. මූල වචනවල අග ගකාරය ලොප්කිරීම මෙහි සුචාරවිචාරණය පිණිසම විය.

ජන්දය නොපිරිනෙලීම නම් අකාර සබ්ධය නිමයෙන් රචනය කවසුකුටු පදයෙහි පාද තුනක අකාර එක් සබ්ධයාවකුත් එකක ඊට අධික හෝ ඕන හෝ සබ්ධයාවකුත් වෙන්නම් ඒ වැඩිදුබව කසා සමාකාර සබ්ධයාවක් කැබීමයි. ලාභනිසිද්ධතා පිලිප්ලවනා යන්න අලාභනිසිද්ධතා නිවුණොත් අකාර එකොලොපකින් සම්පූර්ණයකු වුණු විට නම් ජන්දය නොරැකෙන්නේය. එහෙයින් අකාරයලොප් විය ලාභනි කිවද අලාභනි කිවද අධිකයෙහි වෙනසක් නැතිනෙයින් ඒ අධිකාකාරලොපය කළාත්මෙන් වෙනතැන්වලදීද අධික රැකෙන හැටිත්වලා ජන්දය රැකීමට අකාර ලොපාදිය කවසුකු බව සිතිය යුතුය.

වාතය නොවිදීමනම් ඒ ඒ වාතයන්ට කී ගුරුලක්‍ෂණිකයා කීමමය වෙනස් නොකොට පැවැත්වීමයි. අකරවකසකයෙහි එසේම නිවුනිනම් ගුරුලක්‍ෂණ සතරින් පරව ගණය කිරීමෙන් සම්පාදනය වූ වාතය බිඳුනානම් වෙයි. එබැවින් සකාර රුකටු ගුරු අකාරයවන එකාරය ලක්‍ෂණ අකාරයක් වූ අකාරයට පරිවර්තනය කිරීමෙන් මෙහි වාතය රැකගත යුතුබව සිතිය යුතුය. එවිට ලක්‍ෂණ සතරින් පරව ලක්‍ෂණ ගුරුත්වෙන් සුත් ගණය ලැබේ. මෙහි විකාරයයි කියන ලද්දේ ප්‍රකාරීත්ව එකාරයට විකාරීත්ව අකාරයක් ආදෙශකර ගැනීමයි.

අකාර නියමා ජන්ද-ගුරු ලක්‍ෂණයමො හවෙ වුනා දිනො සංයෝගාදි පුබ්බො-රයොව ගුරු ලක්‍ෂණ රකො
යථා, ආ, අයො, ආ, අ.

එවමකුදු පි පෙකුදු යො-සංතිනා තනතියා සිතා
සංතිනා නි ව චණ්ණොතං-සනති ව බසවිධානතො
වොමිඤ්ඤාක සනි.

අකබරනියමො, අකාර නියමයනෙමේ; ඡන්දං, ඡන්දය නම් වන්නේය; ගරුලුහු නියමො, ගුරුලුහු නියමයනෙමේ; වුත්ති හවේ, වෘත්තීන්ම වන්නේය. දීඝො, දීඝීඝරයද; සංයොගාදි සුචෙඝා රයොව, සංයොගාදියෙන් සුචිචු හුඤ්ඤාචරයද; ගරු, ගුරුනම් වන්නේය. රයොභු, හුඤ්ඤා වනාහි; ලුහු, ලුහුනම් වන්නේය.

යථා- උදහරණ මෙසේයි. ආ අයං, අං. අ. යනුයි.

එවං, මෙසේ; තනතිශාතිතා, පාලියට හිතවූ; අඤ්ඤ අපි සංහිතා, අතහවුද සන්ධිහු; චිඤ්ඤායතා, දහසුන්තාහුය. සංහිතා ඉතිච, සංහිතානවුද; වණ්ණොතං, අකාරයන්ගේ; අබ්භවමානතො ඝනති, අතරක් කැසියේ ලංකිරීමයි.

මානිමලුහු සංහිතයි.

39. විකාර:- අකාරයන්ගේ නියමය ඡන්දය යයිද ගුරුලුහු නියමය වෘත්තයයිද මෙහි සාමාන්‍යයෙන් කීහ. ඡන්දයශාසත්‍රය සවබන්ධ මූලිකතාවය මෙයින් එලිදරවකරණ ලද්දේ වේ. එක් අකුරකින්සුත් ඡන්දය උකතා යයිද ව්‍යාකරණයකින්සුත් ඡන්දය අත්‍යන්තායයිද ත්‍ර්‍යාකරණයකින් සුත් ඡන්දය මධ්‍යායයිද මේ ආදී වශයෙන් එක් අකුරෙහි පටන් අකුරු 26 දක්වා ඡන්දය සමීච් සෙක් දක්වන ලදහ. ඔවුහු නම්වශයෙන්:- උකතා, අත්‍යන්තා, මධ්‍යා, ප්‍රතිඝ්ණා, සුප්‍රතිඝ්ණා, ගායත්‍රි, උඡ්ඡේත්, අනුච්චේත්, වෘතනී, පඛකනී, ත්‍රිච්චේත්, ජගනී, අතිජගනී, ශක්චිරි, අතිශක්චිරි, අවේ, අතහවේ, ධෘතී, අතිධෘතී, කෘතී, ප්‍රකෘතී, ආකෘතී, විකෘතී, සංකෘතී අතිකෘතී, උකෘතී, සන මොහුයි.

මොවුහුතුරෙන් එක් එක් ඡන්දයට අයිති වෘත්තයෝ රාශි යකි. එනම් උකතාඡන්දයට වෘත්ත 2. අත්‍යන්තා 4. මධ්‍යා 8. ප්‍රතිඝ්ණා 16. සුප්‍රතිඝ්ණා 32. යනාදී වශයෙනි. මෙසේ සලකන කල අකාරයන්ගේ නියමය වූ ඡන්දසතුල වෘත්තයන් පවත්නාවම පෙනේ. බුඩං තිඛාතිච්චදිචා යනාදී ගාථාව ඡන්දය වශයෙන් මෙහි දක්වූ (අභවාකාරපරිමිත) අනුච්චේත් නම් ඡන්දයට අයත් බව පෙනෙයි. ගුරුලුහුසංඥවන් "අකබරනියමො" යනාදී ගාථාවේ ප්‍රථමාභිසෙති සදහන්කල හෙයින් ඔවුන්ගේ ස්වරූප නිරූපණය කරනු පිණිස මිනිශාචීය කීහ. දීඝී ඝරයත්, සංයොගය නියා හිතය සහමොවුන් කොරෙන් සුචියෙහි වූ හුඤ්ඤාචරයත්, ගුරු නමැයිද නොඑසේ වූ හුඤ්ඤාචරය ලුහුනමැයිද යනු එහි තේරුම

ය. ආ, අයස, අං, අ, යන උද්ගරණයන්ගෙන් පලමුවන තුන ක්‍රමයෙන් කෙවල දිසිය, දිසියට පැමිණි සංයෝග පුළු හුසිය, දිසියට පැමිණි නිශ්චිත පුළුහුසිය යන තුනටද අනන්ත නිදහ්‍ය ලක්‍ෂ්‍යවද උද්ගරණයි. ඒ උද්ගරණ සතරෙහි ආ, අයස, අං, යන තුනම තුරුහුස. අ යනු ලක්‍ෂ්‍ය.

"පාලිභාෂාවට නිතවු වෙනත් සන්ධිත මෙහි දක්වු ක්‍රමයට අනුව දතයුත්තානුය. සන්ධිත අනිකකින් අතරක් ඇති නොවන සේ පුළුපරවණියන්ගේ ගැලපීමයි" යනු අපරගාථාවේ සාමාන්‍ය අදහසයි. වෙනත් සන්ධිතයයි දක්වන ලද්දට අනුව මෙහි සාමාන්‍ය සනි විකාරයක් කරනු ලැබේ.

ශ්‍රී ලංකාවට වැරදිය යුතු ලෙස පාලි භාෂාවේ අකුරු අඩුකිරීම වෙනස්කිරීම ආදියෙන් ගැලපීම සනිසා කියනු ලැබේ. පාලි භාෂාවට වැරදි ඒ සනිසා වනාහි ප්‍රධාන වශයෙන් සන්ධිත ලෙසට දක්වන ලද්දේය. ඒ මෙසේයි-

- 1 ලොපසනි, 2 ආගමසනි, 3 ආදෙයසනි, 4 විකාරසනි, 5 ප්‍රකානිසනි, 6 දීඝසනි, 7 හුසියනි, යන මොනුයි.

1. ලොපසනිය වනාහි පුළුසරලොප, පරසරලොප, බ්‍යඤ්ඤකලොප, නිශ්චිතලොපයයි සභ්‍යාකාරවේ. ලොහයො, පන මේ, පවිසංඛායොනිසො, කොහං යනු ක්‍රමයෙන් උද්ගරණයි.

2. ආගමසනිය වනාහි සචරාගමය, බ්‍යඤ්ඤකාගමය, නිශ්චිත කාගමය ඒ තුන් ආකාරවේ. ජාහෙමුංච, සබ්බිතෙරව, වනමුං අනිච්චං යනු ක්‍රමයෙන් උද්ගරණයි.

3. ආදෙයසනියද සචරාදෙය, බ්‍යඤ්ඤකාදෙය, නිශ්චිතාදෙය වශයෙන් තුන් ආකාරවේ. සවංස, ඉච්චතං, එකමිද්දං යනු ක්‍රමයෙන් උද්ගරණයි.

4. විකාරසනිය වනාහි පුළුසරවිකාර, පරසරවිකාරයයි දෙයාකාරවේ. මුතොලය, මහොදක යනු ක්‍රමයෙන් උද්ගරණයි.

5 ප්‍රකානිසනියද සචර ප්‍රකානිය බ්‍යඤ්ඤක ප්‍රකානියයි දෙයාකාරවේ. අහො අච්චියං, සො ඛමං දෙසෙත් යනු ක්‍රමයෙන් උද්ගරණයි.

6. දීඝසනියද පුළුසර දීඝ පරසර දීඝ වශයෙන් දෙයාකාර වේ. කිං සුඛ, භ්‍යාහං යනු ක්‍රමයෙන් උද්ගරණයි.

7. හුසියනියද සනිදෙස අනිදෙස වශයෙන් දෙයාකාර වේ. පගෙව, හොවාදිනාම යනු ක්‍රමයෙන් උද්ගරණයි.

පදසනිය වණිසනියයි සියලු සන්ධිත් දෙවදුරුමකොට ඇතැම් ආවාය්ඪයෝ සැලකූහ. නමුත් සාධාරණ පදසනියටද සාහු යනාදිය වණිසනියටද ඔව්හු නිදසුන් කෙරෙහි.

සවර සනි බසඤ්ඤා සනි වොමසාසක සනියයි තුන්වැදුරුම කොටද සවර සනි බසඤ්ඤා සනි වෘත්ත සනියයි තුන්වැදුරුම කොටද දක්වන්.

එහෙත් සියලුම සන්ධිත් පුළුච්ඡාසන සන්වැදුරුම සනියෙහි ද පසුව ති පදසනි වණිසනියයි දෙවැදුරුම සනියෙහිද ඇතුළත්වන බැවින් නැවත නැවතත් කොටස් කිරීම උචිත නැත. ලොපසන්ධියෙහි මුකලී පුළුච්ඡාසනසන්ධියම 64 වැදුරුම කොටද 66 වැදුරුමකොටද දක්වති. ක්‍රමයෙන් ඒ සැවසනරට උදුහරණ මෙසේයි.

න	+	අසී	=	නසී
යසා	+	ආසවා	=	යසාසවා
යසා	+	ඉඤ්ඤානි	=	යසාඤ්ඤානි
යසා	+	ජ්ඣසා	=	යසාඤ්ඤා
අජ්	+	උපොසප්ථො	=	අජ්ඤ්ඤාසප්ථො
එක	+	උභනානි	=	එකභනානි
යසා	+	එකෙ	=	යසාසකෙ
මම	+	මදනං	=	මමොදනං

සවර අවම පරිකල්පි අකාරයාගේ ලොපය විග්‍රහ තැනි.

සොතුකාමා+	අත්ථ	=	සොතුකාමත්ථ	
මා	+	ආවුසො	=	මාවුසො
වාතුරා	+	ඉඤ්ඤො	=	වාතුරඤ්ඤො
සබ්බො	+	ජ්ඣියො	=	සබ්බඤ්ඤො
තදා	+	උච්චිති	=	තදච්චිති
නාගනාසා	+	උභරා	=	නාගනාසුරා
තසා	+	එවං	=	තසංවං
අච්ඡො	+	මසො	=	අච්ඡොසො

සවර අවම පරිකල්පි අකාරයාගේ ලොපය විග්‍රහ තැනි-

ලහනනි	+	අත්ථ	=	ලහනනත්ථ
අග්ගි	+	ආනිභො	=	අග්ගානිභො
නිනි	+	ඉමානි	=	නිනිමානි
අභි	+	ජ්ඣන	=	අභිඤ්ඤා
ඉසී	+	උභතම	=	ඉසීභතම

උඹී	+	උඹ්මයෝ	-	උඹුමියෝ
නොති	+	එතං	-	නොනෙතං
අගති	+	ඔහානො	-	අගහොහානො

සඹර අටම පරකල්හි ඉකාරලොපය වියයුතු නැති.

ඉනචී	+	අයං	-	ඉනචායං
බනනතී	+	ආලුක	-	බනනතාලුක
මහී	+	ඉච	-	මහීච
හිකුනුනී	+	ඊරිතං	-	හිකුනුනීරිතං
හාභීරචී	+	උදකං	-	හාභීරචීදකං
රාජනී	+	උරු	-	රාජනුරු
කාමුකී	+	එසා	-	කාමුකොසා
හිකුනුනී	+	මව්ඥ	-	හිකුනුනොව්ඥ

සඹර අටම පරකල්හි ඊකාරලොපය වියයුතු නැති.

උච්ඡ	+	අහකං	-	උච්ඡහකං
බාතු	+	අංගනනානී	-	බාතංගනනානී
බාතු	+	ඉන්ද්‍රියානී	-	බාතින්ද්‍රියානී
බාතු	+	ඊරිතා	-	බාතිරිතා
මාතු	+	උපධිංතං	-	මාතූපධිංතං
බිතු	+	උරු	-	බිතුරු
අනෙතනු	+	එතං	-	අනෙතනෙතං
විජ්ජ	+	ඔහානො	-	විජ්ජහොහානො

සඹර අටම පරකල්හි උකාරලොපය වියයුතු නැති.

වාමුරු	+	අද්දස	-	වාමුරද්දස
ජමු	+	ආදීනී	-	ජමොදීනී
ජමු	+	ඉසාරො	-	ජමොසාරො
ජමු	+	ඊරිතො	-	ජමොරිතො
මුටු	+	උදරං	-	මුටුදරං
සරභු	+	උඹ්	-	සරභුමි
නාහනාසුරු	+	එසා	-	නාහනාසුරොසා
ජමු	+	මතනා	-	ජමොතනා

සඹර අටම පරකල්හි උඹකාරලොපය වියයුතු නැති.

පුතනාමෙ	+	අනචී	-	පුතනාමනචී
මෙ	+	ආසී	-	මොසී
මෙ	+	ඉසාරො	-	මොසාරො
මෙ	+	ඊරිතං	-	මොරිතං

ගාථාමේ + උදිතා - ශාථාමුදිතා
 සොහනාමේ + උරා - සොහනාමුරා
 සුතං මේ + එතං - සුතංමේතං
 ලඛො මේ + ඔකාසො - ලඛොමොකාසො
 ඔබර අවම පරකල්හි එකාරලොපය විශසුභු නැති.

උරො + අසා - උරසා
 එසො + ආවුසො - එසාවුසො
 තිසෙසා + ඉතිසො - තිසිතිසො
 චතසෙසා + ඊතිසො - චතසිතිසො
 සතෙසා + උපලබ්හති - සතභුපලබ්හති
 වතසෙසා + උභිසො - වතසුභිසො
 කුසො + එතං - කුසොඵ
 වතකාරො + ඔසා - වතකාරොසා
 ඔබර අවම පරකල්හි ඕකාරලොපය විශසුභු නැති.

මෙහේ සැටසතර වැදෑම්ය.

එක් සවරයක් පරකල්හි එකවිට සුළුඔබර දෙකක් ලොප් විමද භුනක් ලොප්විමද යන ක්‍රමයෙන් තවත් සකී කොටස් දෙකක් කොට සලකති. යනහි (යා + අ+අනාහි) යනුද උපපයාං හි (උප+ඉ+අ+එයාංහි) යනුද එයට තීද්‍රුන් කෙරෙත්. මේ සසැට විධිසෙන් තොරවු සුළුඔබරලොපයක් නම් නැත.

පරඔබරලොපසහතිස වී වැදෑරුම්ය. උදහරණ මෙසේහි.

යසා + ඉද්‍රති = යසිද්‍රති
 නව + ඊතිසො = නවිතිසො
 මම + උසානො = මමසානො
 තව + උරායො = තවරායො
 එත + එතො = එතනො
 ඔමක + ඔමනො = ඔමකමනො

අකාරයානෙරෙත්පර ඉකාරාදීන්ගේ ලොපයහි.

ඡායා + ඉව = ඡායාව
 සාවා + ඊතිනා = සාවාඊනා
 සානුමා + උදෙති = සානුමාදෙති
 පසා + උනානා = පසානානා
 එසා + එව = එසාව
 පසුසු + ඔසාසො = පසුසුසාසො

ආකාරයා කෙරෙත් පර ඉකාරාදීන්ගේ ලොපයහි.

ඉති	+	අපි	=ඉතිපි
ද	+	ආපො	=දිපො
මුති	+	උසහො	=මුතිසහො
භූමි	+	උභා	=භූමිසා
වුභි	+	එවසා	=වුභිවසා
මුති	+	ඔවදති	=මුතිවදති

ඉකාරයාකෙරෙන්නට අකාරාදීන්ගේ ලොපයයි.

අසාමණි	+	අපි	=අසාමණිපි
ඉසි	+	ආයු	=ඉසියු
නදි	+	උදකා	=නදිදකා
පඬවි	+	උභො	=පඬවිභො
දිසදසයි	+	එව	=දිසදසයිව
නදි	+	ඔරපාර	=නදිරපාර

ඊකාරයාකෙරෙන්නට අකාරාදීන්ගේ ලොපයයි.

හෙතු	+	අපි	=හෙතුපි
උතු	+	ආහාර	=උතුහාර
වකු	+	ඉපදිය	=වකුපුපදිය
මනුවායු	+	ඊරිතා	=මනුවායුරිතා
උජ්	+	එව	=උජ්ව
නිබ්බාතු	+	ඔහින	=නිබ්බාතුහින

උකාරයාකෙරෙන්නට අකාරාදීන්ගේ ලොපයයි.

අකතඤ්ඤ	+	අපි	=අකතඤ්ඤපි
වදඤ්ඤ	+	අපි	=වදඤ්ඤපි
ජලබ්බු	+	ඉව	=ජලබ්බුව
සබ්බඤ්ඤ	+	ඊරිතා	=සබ්බඤ්ඤරිතා
සබ්බඤ්ඤ	+	එව	=සබ්බඤ්ඤව
ජලබ්බු	+	ඔනතා	=ජලබ්බුනතා

උභකාරයා කෙරෙන්නට අකාරාදීන්ගේ ලොපයයි.

විනෙද	+	අභං	=විනෙදභං
තෙ	+	ආවරණං	=තෙවරණං
කෙ	+	ඉමෙ	=කෙමෙ
එතෙ	+	ඊරිතා	=එතෙරිතා
එතෙ	+	උපසම්මනාති	=එතෙප සම්මනාති
එතෙ	+	උපසම්මනාති	=එතෙප සම්මනාති

කෙ	+	එවිංගකා	=කෙවිංගකා
මැලේකි	+	මිකාසසා	=මැලේකි කාසසා
එකාරයා කෙරෙන් පර අකාරාදීන්ගේ ලොපයයි.			
සො	+	අහං	=සොහං
මොග්ගලොකො	+	ආසී	=මොග්ගලොකොසී
විකතාරො	+	ඉමෙ	=විකතාරොමෙ
කෙපො	+	ඊරණං	=කෙපොරණං
අධො	+	උරකං	=අධොරකං
අධො	+	උඉරපබ්බතං	=අධොරපබ්බතං
පාකො	+	එව	=පාකොව
පාපො	+	මිරොතිකා	=පාකො රොතිකා

එකාරයා කෙරෙන් පර අකාරාදීන්ගේ ලොපයයි.

මේ දෙපණස් විධියෙන් තොරවූ පරසිරලොපයක් නොමැතියි.

සක්විභාසය දැනගනු කැමැත්තවූන්ගේ ප්‍රයෝජනය පිණිස මෙහි සැකෙවින් දක්වන ලදී. විසාර විභාගය වූකලී ගුණානන්ද පරිච්චේදනයෙන් දැනගනුය. ග්‍රන්ථවලාපාදියෙන් මෙහි මිට වඩා විසාර නොදක්විය හැක.

සක්විභාසය මෙහෙයින් සමාජනයයි.

මෙසේ සාමාන්‍යයෙන් සක්විභාසය දක්වා හදුනන තරමට කාමකාණ්ඩය දක්වනු කැමති ආචාර්ය්‍යපාදයෝ ජිනවචන සුභතංගී යනාදිය ආරම්භ කෙරෙත්.

ජිනවචන සුභතංගී ඉති, ජිනවචන සුභතංගී යනු; සබ්බජ්ඣ, සියලු තත්වි, අධිකාරො, සබ්බකිකරනු ලැබේ.

ලිඛිතයෙහි පව්වනො. 1-53

යනු පරිභාෂා සුත්‍රයි. ලිඛිතං යනු, අ, ආ, කි, ප්‍ර, එකවචනයි. ව යනු නිපාතයි. නිපව්වනො යනු වර්තමාන විභක්ති සකමික බාහු කමිකාරක අනමනෙපද ප්‍රථමපුරුෂ එකවචනයි. මෙසේ මේ සුත්‍රයෙහි පද තුනකි.

ජිනවචන සුභතංගී, සථිඥවචනාච සුදුසුමුම; ලිඛිතයෙහි, ලිඛිත යද; නිපව්වනො, නිපදවනු ලැබේ. බාහුසව්වය විභක්ති වරුකං, බාහුස ප්‍රත්‍යය විභක්තිය යන මොවුන්ගෙන් භ්‍යොරවු; අනු සුභතං, අනුසෙන් සුභතවු; සද්දං, සබ්බ සථිඥ පස කෙම;

ලිඛිත නාම, ලිඛිත නම වේ. ජනවචන සෛයාංකං, සජ්ඣෙවචනවය සෛයාංකං; ලිඛිතං, ලිඛිතය; ඉධ, මෙහි; ජපියති, කඩනු ලැබේ. නිපජාදියතිව, නිපදවනුත් ලැබේ.

ජනවතී, ජනෝ ජ ධාතු දිතීම් අනීයෙහි යි. ඉත ප්‍රත්‍යයෙහි චුච්චති අනෙකානි චචනං, චච ධාතු ව්‍යක්ත චචනානීයෙහි යි. යු ප්‍රත්‍යයෙහි. ජනස්චචනං ජනවචනං, යුජ්ඣතඛිං යුත්තං, යුජ් ධාතු යෙදීම් අනීයෙහි යි. හ ප්‍රත්‍යයෙහි. ජනවචනස්‍ය යුත්තං, ජනවචන යුත්තං.

ලිඛිතී ගච්ඡති ලිඛිතං, ලිඛිත ධාතුගමනානීයෙහි යි. ලීනං අත්ථං ගමයතිච්චා ලිඛිතං, ලීන සද්ද්‍රපපද ගවු ධාතුයි.

40. සංහාර:— ජනවචනසුත්තංහි යනු අධිකාරසුත්‍රයකි. අධිකාරය නම් එක් සුත්‍රයකින් කොටසක් හෝ වූ එසුත්‍රයම හෝ අනික් සුත්‍රයක් නොහොත් සුත්‍රයන් හා සම්බන්ධ කර ගැනීමයි. සිහ ගතික අධිකාරය, මනෝගතික අධිකාරය, යථානුපුබ්බික අධිකාරයයි එය තුන්වැදෑරුම් වේ. සිංහයා යම්තැනෙක්හි හෝතා අතරම පුජාවරදිශාවලෝභනය කරන්නාක් මෙන් එක් තැනක පවත්නා සුත්‍රයක් හෝ සුත්‍රපදයක් තමහට පුජියෙහිත් අපරයෙහිත් පවත්නා සුත්‍රයක් හා සම්බන්ධකිරීම සිහගතික අධිකාරයයි. මෘගියා යම්සේ පැන පැන ගමන්කරන්නේද? එසේම යම් සුත්‍රයක් හෝ සුත්‍රපදයක් තමන් සම්පයෙහිම වූ සමහර සුත්‍රයන් ඉක්මවා ගබ්බෙහි පවත්නා සුත්‍රයන් හා සම්බන්ධවන්නේ මනෝගතික අධිකාරයයි. යම් සුත්‍රයක් හෝ සුත්‍රපදයක් තමන්ට සම්පවු සුත්‍රයේ පවත් පිළිවෙලින්ම අපරසුත්‍රයන් හා සම්බන්ධවීමේ ඒ යථානුපුබ්බික අධිකාරයයි. මේ තුන්වැදෑරුම් අධිකාරයන්ගෙන් “ජනවචනසුත්තංහි” යනු සිහගතික අධිකාරයයි. නම හව පුජීභාගවර්තීවුද පරභාගවර්තීවුද සුත්‍රයන් හා සම්බන්ධවන හෙයිනි. යථානුපුබ්බිකාධිකාරයෙහිද සමහරෙක් කියත්. නාමයෙහි කිහිනුලබන පදයන් පමණක්නොව සනීයෙහි කියනු ලබන අක්ෂරයන් ගැලපීමද සජ්ඣෙවචනයට සුදුසු සේ කටයුතුහෙයිනි. මේ අධිකාරසුත්‍රය සනීසුත්‍රයන්හාද සම්බන්ධ කටයුතු බැවින් මෙහි සිහගතික භාවය ප්‍රශංසාකර මැයි.

පස්මරාත් දිනුහෙයිත් මුදුරජානන් වහන්සේ ජන නම් වේ. ඒ ජනායානන්සේ චචනය (වූච්චචනය) ජනවචන නම් වේ. ඊට සෛයාංකං වූයේ ජනවචනසුත්ත නම් වේ. මෙයින් ජනවචනයට සෛයාංකො වූ හලනාදි ශබ්දයන් ප්‍රතික්ෂේපනබැව් පෙනේ. මේ

සුලුයෙහි වූ අවධාරණයකින් "සි" ශබ්දය තෙමේ ජිනානු කුලකයම තහවුරු කරයි. මෙසේ අධිකාරකොට ගත් ජිනවචන සුත්තයෙහි ගන්න ලිඛනයට නිපවටතෙ යන පරිභාෂාසුලුය හා සමබන්ධකරනු ලැබේ. එවිට ඒ සුලුයෙන් හා ව ශබ්දයෙන් සජ්ඣ වචනයට යොග්‍ය වූම ලිඛනය (පාරිපදිකය) නිපදවනු ලැබේ. තබනු ලැබේ යනාදිය ගතසුඛය.

ලිඛනය යනු කුමක්ද? බාහුත් නොවූ ප්‍රත්‍යයන් නොවූ විභ කතින් නොවූ අක්ෂරයන් යුක්තවූ ශබ්ද රූපයයි. ලිතං අත්ථං ගමයතීති ලිඛනං, අප්‍රකච්චි අක්ඛි අභවානුසි ලිඛනමච්චි. යම් ශබ්දයක් හුණේ ප්‍රකාශී සාරූපය ලිඛනයයි කියනු ලැබේ. බුඛි යනු බාහුමක්වත් ප්‍රත්‍යයක්වත් විභකතියක්වත් නොව අව යවූ ප්‍රකාශී රූපයයි. එය විභකති ගන්තාභුරු ප්‍රකච රූප ආවය නොගණිමය. ප්‍රාතිපදිකය යනුද ලිඛනයටම පරිභාෂා නාමයකි.

"රුකෙධාති වචනං ලිඛනං-ලිඛනෙතො තෙන දීපිතො"

යනාදියද මෙහිලා සලකිය යුතුය.

බුඛි ඉති, බුඛි කියා; ඕතෙ, සිටිකල්හි.

43 නතො ව විභකතියො. 1-54

යනු විභකතී විධානසුඛයි. නතො යනු පඤ්චමාසීයෙහි නිෂ්පන්න නිපාතයි. ව යනු නිපාතයි. විභකතියො යනු, ඉ, ඉ, කි, ප්‍ර, චනුවචනයි. මෙසේ මේ සුලුයෙහි පද තුනකි. ජිනවචන සුත්තමා යනුද ලිඛනමා යනුද විභකතී විපරිභාෂ වශයෙන් අනුවර්තනයයි.

ජිනවචනසුත්තමා, බුඛිවචනානුරූපවූ; නතො ලිඛනමා, ඒ ලිඛනයානෙතරන්; විභකතියො, විභකතීහු වෙන්. තසමා ලිඛනා, ඒ ලිඛනයානෙතරන්; පරා, පරවූ; විභකතියො, විභකතීහු; නොනති, වෙන්. විකාරෙත, ව ශබ්දයෙන්; තෙසං, ඔවුන්ගේ; ඵකචචනාදි පඨමාදි සඤ්ඤව, එකවචනාදි සංඤ් චෝද ප්‍රථමාදි සංඤ්චෝද වෙන්.

තසමා නතො, විභජනතීහි විභකතියො, විසුචි ගජ බාහු වෙන්කිරීම් අක්ෂරයෙහිය. ති ප්‍රත්‍යයයි.

41. විභකර:— ලිඛන යනු කුමක්දයි (40 වන විස්තරයෙහි) කියනලදී. ඒ ලිඛනයානෙතරන් පරව විභකතීහු වෙන් ය යනු මෙම සුලුයෙන් උගන්වයි. සජ්ඣ වචනයට යොග්‍ය වූ යම් ලිඛන යක් (40 වන විස්තරයෙහි) කියනලද නම් ඒ ලිඛනයානෙතරන්

පරව විභක්තිහු වෙති. බෙදන තැනැත්තේ විභක්ති නම්. යම් නාමයක් ප්‍රථම විනිශ්චයයෙන් බෙදන්නේ (නාම) විභක්ති නම් වේ. යම් ධාතු වක් වචිතමානාදි නාමයාදි කාලවලට හා ප්‍රථමාදී පුරුෂවලට බෙදන්නේ (ආකඩ්‍යාත) විභක්ති නම් වේ. ඒ විප්‍රකාර විභක්තීන් අතුරෙන් යථොක්ත ලිඛනය (නාමයා) කෙරෙන් පරව යොදනු ලබන්නෝ නාම විභක්තිහු වෙති. මේ සුත්‍රයෙහි වකාර සාමන්‍යයෙන් ඒ විභක්තීන්ගේ එකවචන බහුවචන සංඥාවේද ප්‍රථමා විනිශ්චයාදි සංඥාවේද වෙත් යයි ඇතැම් කෙනෙක් කියති. තවෙතුනාදී ප්‍රත්‍යයාහත නිපාතයන් කෙරෙහුත් නාම විභක්තීන් වීම වකාරයාගේ ප්‍රයෝජනයයි අතික් ආවායතීකෙනෙක් කියති. ඒ ප්‍රයෝජන දෙකම මේ වකාරයෙන් ලැබිය යුතුයේ පෙනේ. එකවචන බහුවචන සංඥාවන්ද පඨමා දුතීයා හතීයා වතුචී පඤ්චම් ජට්ඨි සහනම් යන සංඥාවන්ද වෙන් වෙන්වූ සංඥ සුත්‍ර චලිත් නොකියන ලද හෙයින් මෙහි වූ වකාරයෙන්ම ගැණීම යුතුය. තවෙතුනාදී ප්‍රත්‍යයාහත නිපාතයන් කෙරෙන් පරවද නාම විභක්තීන් වන බව වෙන සුත්‍රයකින් නොකියන ලද හෙයින් මේ ව ශබ්දයෙන්ම ඔවුහු ගත යුතු වෙත්. එහෙයින් මෙහි ආවායතී මත දෙකම ප්‍රතිග්‍රහණය කට යුතුය.

සියො අං යො නාහි සනං සමාහි සනං සමිං සු ඉති, සියො අං යො නාහි සනං සමාහි සනං සමිං සු යන සුත්‍රයෙන්; විභතීයො, විභක්තීහු වෙත්. සියො ඉති, සි යො යන දෙක; පඨමා, ප්‍රථමා විභක්තියි. අං යො ඉති, අං යො යන දෙක; දුතීයා, විනිශ්චිත කතීයි. නාහි ඉති, නා හි යන දෙක; හතීයා, හතීයා විභක්තියි. සනං ඉති, ස නං යන දෙක; වතුචී, වතුචී විභක්තියි; සමාහි ඉති, සමා හි යන දෙක; පඤ්චම්, පඤ්චම් විභක්තියි. සනං ඉති, ස නං යන දෙක, ජට්ඨි, ජට්ඨි විභක්තියි. සමිං සු ඉති, සමිං සු යන දෙක; සහනම්, සහනම් විභක්තියි. නාසං, ඔවුන්ගේ; අතීය මපසඤ්ච, තිගම රහිතව පැමිණීම ඇති කල්හි; වතනී ව්ච්චසා, වතනාවිචක්‍යා වශයෙන් වේ.

44 සියො අං යො නාහි සනං සමාහි සනං සමිං සු 1-55

යනු විභක්ති සංඥ සුත්‍රයි. සියො අං යො නාහි සනං සමා හි සනං සමිං සු යනු ඊ, පු, ස, පු, බහුවචනයි. මෙසේ මේ සුත්‍රයෙහි එක් පදයකි. විභතීයො යනු අනුවචිතතීයයි.

සියො අං යො නාහි සනං සමාහි සනං සමිං සු, සි යො අං යො නා හි, ස නං සමා හි ස නං සමිං සු යන මොහු; විභතීයො විභක්තිහු නම් වෙත්.

සිව යොව අංව යොව නාව හිව සව නංව සමාව හිව සව නංව සමංව සුච, සියො අංයො නාහි සනං සමාහි සනාසමංච.

42. විසාර:- මේ සුත්‍රය විහක්කීන්ගේ සංඥ කරණ බැවින් බුඛප්‍රියාවාය්‍යී මතය පරිදි සංඥ සුත්‍රයකි. විහකහි ප්‍රත්‍යයන් නියම කරණ හෙයින් න්‍යාස මතය පරිදි නියම සුත්‍රයකි. පරිභාෂාවන් අතුරෙන් සඤ්ඤාබ්‍යාපරිභාෂා නම්වන පරිභාෂා සුත්‍රයක් බව තවත් ආවාය්‍යීමකයකි. මේ මනානකරයන් අතුරෙන් බුඛප්‍රියාවාය්‍යී මතය සැලකියයුතුය. නොඑසේවිනම් මේ සුත්‍රය සුචී සුත්‍රය හා එක යොග කටයුතු හෙයින්.

45 ලිඛනයේ පඨමා 2-285

යනු ප්‍රථමා විහකහි විධාන සුත්‍රයි. ලිඛනයේ යනු අ, ප්‍ර, ස, ස, එකවචනයයි. පඨමා යනු ආ, ඉ, කී, ප්‍ර, එකවචනයයි. මෙසේ මේ සුත්‍රයෙහි පද දෙකකි.

ලිඛනයේ, ලිඛනයාගේ අභියෙහි; පඨමා, ප්‍රථමා විහකහියවේ.

යො, යමෙක්කෙමේ; කමමකතතාදි අවන්තනරං, කමිය කතීය යනාදි අත්‍ය අවස්ථාවකට; අපපකො, නොපැමණීමේද; සංසාරපට්ඨා, සමකිය සචරුපයෙන් සිටියේදැඩො, අමිඡුද; සො, හෙතෙම; ලිඛනයොනාම, ලිඛනාචිකම්මේ; තස්ස, ඔහුගේ; අභිධානමනෙත, කථන මාත්‍රයෙහි; පඨමා විහකහි හොති, ප්‍රථමා විහකහියවේ. තස්සා අපි, ඒ ප්‍රථමා විහකහියගේද; අනියමේ, නියමයක් කැහි කල්හි; එකමහි, එකක්; වතතබ්බෙ, කිවයුතු කල්හි; එකවචනං, එකවචනයකි; සි, සිප්‍රත්‍යයවේ. අනෙත, මේ කරණකොටසෙහි; වුච්චෙන ඉති, කී ජ ලැබෙනුයි; වචනං, වචනනම්. එකස්ස අන්තස්ස, එක් අභියක්නු, වචනං, කීම, එකවචනං, එකවචන නම්; බහුවචනං, බහුවචනයද; එවං, මෙසේයි.

ලිඛනහි ගව්ඡනීහි ලිඛනං, ලිඛනධාතු ගමනාචියෙහිය. අප්‍රත්‍යයයි. අරහි පවිතතනීහි අන්තො, අරධාතු පැවතීම අචියෙහිය. අරීයහි ඤ්ඤනීහි වා අන්තො, අරධාතු දැනීම අචියෙහිය. අසනි හවනීහි වා අන්තො, අස ධාතු වීම අචියෙහිය ය. එ ප්‍රත්‍යයයි. ලිඛනස්ස අන්තො ලිඛනයන්තො, තස්මිං ලිඛනයන්තො, පසීගනිආදිමහි උච්චාරීයහි නි පඨමා, පඨමාතුච්චත්තවචනාචියෙහිය. ම ප්‍රත්‍යයයි.

43. විසාර:- ලිඛනයා කෙරෙන් පරව විහක්කීන් වනබව (41 විසාරයෙහි)කියනලදී. ඒ විහක්කීනු කවරහුදැයි සියො-පෙ-සු- යන සුත්‍රයෙන් කියයි. සි ආදිප්‍රත්‍යය තුළ ස දෙක දෙක

බැඳිත් ක්‍රමයෙන් ප්‍රථමාදී විභක්ෂී සතට අයත් වෙත්. ඔවුන්ගේ ප්‍රථමය එකවචනයටද විනිශ්චය බහුවචනයටද ඇතුළත්. ඔවුන් මෙසේ පිළිවෙළින් දක්වන ලද නමුත් වක්‍රයන්ගේ කැමැත්ත පරිදි විනිශ්චය නැතිවූදී යම් පදයක් සිදුකරනු කලකි අංශයා නාහි ආදී ප්‍රත්‍යයක් යොදාගතයුතු. එහිදු පළමුවෙන්ම ප්‍රථමා විභක්ෂී විධානය කරනු කැමැත්තෙන් ලිඛනයේ පස්මා යන සුත්‍රය කීහ. ලිඛනාදීය දක්වන්නාහු "යමෙක් කම් කතී; ආදී අවස්ථානකරයතව නොපැමිණීමේ යටතේ ස්වරූපයෙන් හිටියේ අම්ප්‍රධියේද එතෙම ලිඛනාදී කම්වේ" යයි කීහ. ඒ ලිඛනාදී මාත්‍රයෙහි වන විභක්ෂීන්හැමෝ ප්‍රථමා නම් වන්නීය. විභක්ෂී ඔබදය අපසන්නා කිරීමෙන් මෙහි පස්මා යයි සූත්‍ර ලිඛිත කොට දක්වූහ.

ලිඛනාදීය වනාහි නොයෙක් ආවෘත්තයන් විසින් නොයෙක් පරිද්දෙන් වර්ණනා කරණලදී. කෙසෙල්ගේ ආදීන්ගේ අන්‍යන්‍යතරයෙහිදු පත්‍රයන් අප්‍රකටවූයේන්ම නිෂ්පන්න පදයන්ගේ පළමුවෙන් පිහිටුවාගතයුතු රූපය අප්‍රකට අවයව හෙයින් ලිඛිත වූයේත් සැලකිය යුතුය. මෙසේ අප්‍රකට අවයව රූපයක් නම් ශ්‍රීමය වූයි. එය බ්‍රහ්මය යයි සිදුකර ගැනීමේ උපාය පසුව විශාරච්චනවා ඇත. ලිඛනාදීය දක්වා එහි ප්‍රථමා විභක්ෂීය වන බව කීම සුත්‍රයෙහි ප්‍රශෝජන යයි. ප්‍රථමාව වනාහි වෙනත් නොයෙක් අවයවයන්හි පවත්නීය. 1 ප්‍රාතිපදිකාච්චමාත්‍රය; 2 † ලිඛිත මාත්‍රය; 3 පරිමානමාත්‍රය; 4 වචනමාත්‍රය; යනු එසේ අද්‍රන්වාදියුතු අදිකිපයකි. සක්කා, අජී, ආභ, යනාදීහු 1 වැන්නට උදාහරණයි. ඒ උදාහරණ පදයන්ගේ ලිඛිතභේදයක්වත් වචන භේදයක්වත් ප්‍රමාණ භේදයක්වත් නොසලකා ඔවුන් කෙරෙන් ප්‍රථමාවවන්නීය. රූකෙතා, පක්කා, විතනං යනු 2 වැන්නට උදාහරණයි. ඒ උදාහරණ පදයන්ගේ පුලලිඛිත සම්ප්‍රලිඛිත නපුංසක ලිඛිතය වර්තනකට යොදා වූ චිත්තයන් විද්‍යමානහෙයින් ඔවුන් කෙරෙහි දක්නා ලැබෙන ප්‍රථමා විභක්ෂීය ලිඛිතමාත්‍ර ප්‍රථමාවට (ත්‍රිලිඛිත) උදාහරණයෙන් සැලකිය යුතුය. බාට්, ඉද්දණා, ආලකා, යනු 3 වැන්නට උදාහරණයි. ද්‍රව්‍යයන්ගේ ප්‍රමාණ කථනා හෙතුවෙන් ඔවුන් ප්‍රමාණ වචනබවත් ඔවුන් කෙරෙහි දක්නා ලැබෙන ප්‍රථමාව ප්‍රමාණ මාත්‍රයෙහි ප්‍රථමාව බවත් සැලකිය යුතුය. එකො, වෙ යනු 4 වැන්නට උදාහරණයි.

† මෙහි ප්‍රාතිපදිකයන් ලිඛිතයන් දෙකක්කොට සිසිකලදී.

මෙහිවද මධ්‍ය ප්‍රථමාවෙන් ප්‍රභේද දක්වන්නෝ 1 ලිඛනාභී 2 කර්නුභී 3 කම්මාභී; 4 කරණාභී 5 සම්ප්‍රදානාභී 6 අපාදනාභී 7 සාමන්භී 8 සභාමන්භී 9 දිශාසොකාභීන්ති ද ප්‍රථමාව මන්තිමසි කිත.

නිදසුන්:-

- 1 වන්නට- බ්‍රහ්මෝ දසබලෝ සන්ථා සබ්බසුඤ්ඤා දිපදුභතමො
- 2 " - නති වෙරෙත වෙණාති සම්මන්තිධි කුදුවන.
- 3 " - යෙන සබ්බම පසේණානො ජංලිතො ජලිතිඤ්ඤා
- 4 " - යො තිකුචු ජෙසස චිඤ්ඤානා සො ථානා වාචෙති ගණනාති
- 5 " - නදෙති කරතං තඤ්ඤා නව පසාංචිඉඤ්ඤා
- 6 " - මිච්ඡාදයො ඉමෙ ධම්මා බ්‍රහ්මෝ දුරතරො හවෙ
- 7 " - සබ්බම බ්‍රහ්මා බලපතනා පච්චිකානඤ්ඤා යං බලං
- 8 " - ලොකො ජානොව සම්බ්‍රහ්මො හගමා විතාමිඤ්ඤා
- 9 " - සෙතො තරති සම්බ්‍රහ්මො තත්ථ සො උපසඛනමි

අනො ඉති, අනො යනු; එව, මතු සුත්‍රසෙති වැටේ.

46 සො 1-104

යනු ඕකාරාදෙශ විධාන සුත්‍රයි. සි යනු; අ, ප්‍ර, අනු, ජ, එක වචනයි. ඕ යනු ඕ, ප්‍ර, අනු, පුහතවිභවනික, ප්‍ර, එකවචනයි; මෙසේ මෙහි පද දෙකයි.

අනො, අකාරානන්යා කෙරෙත් පරමු; සි, සිවිතකතිකට; ඕ, ඕකාරාදෙශවේ.

අකාරානන්යා, අකාරානන්යා කෙරෙත්; පරය්‍ය, පරමු; සිය්‍ය, සිපුහතයට; ඕහොති, ඕකාරාදෙශවේ. (මේ සුත්‍රය එක පදයයි නවමාසකටිකාකාරයෝ කියා එ බවට කරුණුන් දක්වූහ. පද දෙකක්කොට ගැනීම මොහෝ ආචාර්යවරුන්ට අහිමිකය. තවද මෙහි සි යනු ප්‍රථමා එකවචනයයි සමහර කෙනෙක් සලකති. එකෙක් කප්පි එකවචනවට භාරගැනීම වඩා සුභවති සහකත කෙසින් මෙහිද එසේ හදහන් කරණලදී.)

47 සරලොපො මාදෙශපච්චිකාදිමිත්තරලොපෙකු පභාති 1-83

යනු ලොපනා ප්‍රභාති විධාන සුත්‍රයි. සරලොපො යනු; අ, ප්‍ර, ස, ප්‍ර, එකවචනයි. අමාදෙශපච්චිකාදිමිති යනු; ඉ, ප්‍ර, ස, ස, එකවචනයි. යු යනු නිසානයි. පකති යනු; ඉ, ඉ, කි, ප්‍ර, එකවචනයි. මෙසේ මෙහි පද පසකි.

අමාදෙසපපච්චයාදීමහි, අං විභක්ඛිය විභක්ඛනාදෙය ධරය ප්‍රත්‍යය යනාදිය පරකල්පි; සරලොපපා, පුළුඬු ධරය ලොප්චේ; සර ලොපෙච්ච; පුළුඬු ධරය ලොප්කල කල්පිම; පකති, පරධරයට ප්‍රකාතිචේ.

අං ආදිසු පරෙසු, අං ආදිය පරකල්පි: සරය්, ධරයට; ලොපපා හොති, ලොප්චේ. නසම් කතෙ චු, ඒ ලොපය කල කල්පිම; කුචාදිකා, කුචාසට්ඨණං උනෙත යන සුත්‍රයෙන්; අස චණ්ණං පනෙත, අසචණ්ණාදෙය පැමණි කල්පි; පකතිහොති, ප්‍රකාතිචේ.

සරයඬු ලොපයඬුයන්ගේ විග්‍රහය යට කියනලදී. ආදිය නොති ආදෙසා, ආපුළුදිසඬාචු බැලීම් අචයෙහිය. න්‍යප්‍රත්‍යයයි. පච්ච ඵනති පච්චයා, පතිපුළු ඉධාචු ගමනාච යෙහිය; න්‍යප්‍රත්‍යයයි. අච ආදෙසා ච පච්චයා ච අමා දෙසපපච්චයා, ආදියති ආදි, ආපුළු ද ඬාචු දීම් අචයෙහිය. ඉප්‍රත්‍යයයි. අමාදෙසපපච්චයා ආදි යෙසං තෙ අමාදෙසපපච්චයාදෙයො, පකරණං පකති පපුළු කරඬාචු කිරීම්අචයෙහිය නිප්‍රත්‍යයයි.

44. විසාර:— ධරයක් පරකල්පි පුළුඬුයන්ගේ ලොපය (මෙහි 13 වනවිසාර යෙහි) කියන ලදී. මේසුත්‍රයෙන් කියනු ලබන්නේ අචිභක්ඛියද විභක්ඛනාදෙය ධරයද ප්‍රත්‍යය ධරයද ආගම ධරයද පරකල්පි පුළුඬුයාගේ ලොපයද ඵගේ ලොප්කල කල්පි කුචා සට්ඨණං උනෙත යන සුත්‍රයෙන් පැමණියකැකි අසචණ්ණාදෙය වැලැක්වීම සම්බන්ධ ප්‍රකාතියද වන බවය. නිමිත්ත වශයෙන් මෙහි දක්වනලද අං විභක්ඛි ආදිහුද ධර පුළු වූවෝමය. ඵගෙහිත් ඔවුන්ගේද ධරයඬු සලකා සරා සරෙ ලොපං යන සුත්‍රයන්ම හැමකැක පුළුඬු ලොපය කටහැකිව තිබියදී මේ “සරලොපො මාදෙසපපච්චයා දීමහි” යන්න කුමට විනිතදයි සිතිය හැකිය. මේ සුත්‍රයෙන්ම පුළුඬු ලොප්කල නැතමිස අතින් මොනම සුත්‍රයකින්වත් පුළුඬු ලොප්කල නැතකදී ප්‍රකාතිහාවය නොවීමද අකාරනක පුලුඬු මානව යඬු ප්‍රථමා ඵකච්චාය සිදුකරණකල සි හට ඔකාරාදෙසවූ කල්පි යඬුනකධරයත් විභක්ඛනාදෙසධරයත් අ + ඔ යි ලංම හිච්චිච මා පරො අසරාපා යන සුත්‍රයෙන් ඔකාර යටද ලොපය පැමණියහැකි නමුත් සරලොපො- යනාදි සුත්‍රයෙන් පුළුඬු ලොප් කල බැවින් පරධර ලොපය ගැන සිතිය යුත්තක්ම නැතිවීමද ප්‍රයෝජනවශයෙන් සලකා මේ සුත්‍රයවිනිතය.

මේ සුත්‍රයෙහි අමාදෙසපසුවමයාදීමෙහි යන්තෙහි අංශබද්ද යෙන් අං විභක්තියද ආදෙස ශබ්දයෙන් භ්‍යාදී විභක්තීන්ට වන ආදෙස ස්වරද පව්වය ශබ්දයෙන් තද්ධිත ආඛ්‍යාත කිත්ත (ස්වර) ප්‍රත්‍යයද ආදීශබ්දයෙන් ආඛ්‍යාත කිත්තයන්හි වූ ආශමස්වරද ශන්තාලදී. මෙහි ආදෙස ශබ්දය පව්වය ශබ්දය හා සහවාරි භාවයෙන් හදුල බැවින් ප්‍රත්‍යාතිය කෙරෙත් පර විභක්තෘදෙශ යම් ශණ්ද්‍රැබේයයිද එහෙයින්ම අඛ්‍ය ආභ යනාදී පද දෙශය පර කල්හි අඛ්‍යාතය හන්වා ආභ යනාදීයෙහි මේ සුත්‍ර යෙන් පදයන්ගේ අන්තය ස්වරලොපය නොවේයයිද කියන ලදී. මෙහි ආදෙසපව්වයාදීමෙහි යයි සාමාන්‍යයෙන් කිවද මා පරො අසරුපා යනාදී සුත්‍රයන් වැලැක්වීම පිණිස මේසුත්‍රය කී හෙයින් හුදු ස්වරය හෝ බ්‍යාඤ්ජනාඤ්ජරය පිළිබද ස්වරය හෝ ශණ්ද්‍රැබේයයි න්‍යායයෙහි කියනලදී. මෙහි තුශබ්දය අවධාරණානීයි. හික්ඛුති යනාදී තැන්වල සුච්චරයාගේ ලොපය නැවැත්වීම එහි ප්‍රයෝජනයයි.

නිශෙ පරං. සුභෙත, නගෙ පරං. සුභෙත යන සුත්‍රයෙන් විභිත කාශීයමේ. උපරි, මන්තෙහිද; සර ලොපාදී, ස්වරලොප ආදීය; එං, මෙකිපරිද්දෙනි. බ්‍රමො, ප්‍රථමා විභක්ති එකවචන යෙහි බ්‍රමො යනු සිඛයි. බ්‍රහ්මිහි, බත්වච්චයක්; වචනබෙබ, කිය යුතුතන්හි; බ්‍රහ්වචනං, බ්‍රහ්වචන ප්‍රත්‍යය වූ; යො යොප්‍රත්‍යමේ, අනො වා ඉති, අනො වා යනු; එව මතු සුත්‍රයෙහි වැටේ.

48 සබ්බසොනීන මා ඵ 1-107

සනු ආදෙශ විධාන සුත්‍රයි. සබ්බසොනීනං යනු ඉ, ප්‍ර, ස, ම, බ්‍රහ්වචනයි. ආ එ යනු එ, ප්‍ර, ස, ප්‍ර, බ්‍රහ්වචනයි. මෙසේ මේ සුත්‍රයෙහි පද දෙකකි

අනො, අකාරාන්තයා කෙරෙත් පරවූ; සබ්බසොනීනං, සියලු නො ප්‍රත්‍යය හා නිකාරාදෙශයන්හට; වා, ව්‍යවස්ථිත විභාෂාවක යෙන්; ආ එ, ආකාර එකාරාදෙශයෝ වෙත්.

අකාරාන්තයා, අකාරාන්තයා කෙරෙත්; පරෙසං, පරවූ; පඨම උනියා යොනීනං, ප්‍රථමා විනියා යො විභක්තීන්ට හා නිකාරාදෙශයන්ට; යථා පඛ්‍යාතං, පිළිවෙළින්; වා, ව්‍යවස්ථිත විභාෂාවක යෙන්; ආ එ යොනී, ආකාර එකාරාදෙශයෝ වෙත්. වා ඉති, වා යනු; කිං, කුමටද? අය්‍යයො, අය්‍යයො යන තන්හි යො ප්‍රත්‍යයට එකී ආදෙශයන් නොවන පිණිසය.

සබ්බ ඉබ්බයෙහි චිත්‍රභාග කියනලදී. යොව යොව යො, නිව නිව නී, යොව නිව යො නී, සබ්බෙව්ව තෙ යොනි වානි සබ්බ යොනි, තෙසං, සබ්බයොනිකං, ආ ව ඵ ව ආ ඵ, තෙ ආ ඵ.

48. චිත්තාර:-බ්‍රහ්ම ඉබ්බයා තෙරෙත් පරව ඵකාචියක් කිවමනා කල්හි සි ප්‍රත්‍යය යොදා මිනටි සො යන සුත්‍රයෙන් මිතාරාදෙශ කල කල්හි බ්‍රහ්ම + ම යයි දක්නාලැබේ. ඉන්පසු සරලොපාදී සුත්‍රයෙන් බ්‍රහ්ම ඉබ්බයාද අකාරය ලොප්කල කල්හි බ්‍රහ්ම + ම කියා සිටියි. ඉන්පසු න සෙ පර. සුභෙත යන සුත්‍රයෙන් හල් දකාර ධකාරයන් මිකාරයකරා පාමිණ්චිමෙන් බ්‍රහ්මො යයි අකාරානන් පුලලිභා බ්‍රහ්ම ඉබ්බ ප්‍රථමා ඵකවචනයෙහි පදරූපයක් සිදු වේ. සර ලොප් කිරීමේ පාමිණ්චිමී ආදිය වෙනත් තාමපද සිමකිරීම වලදී මෙකී විධියෙන් මෙකී සුත්‍රවලින් කවසුතුය. මෙසේ ඵක ඵචනයෙහි බ්‍රහ්මා යන පදරූපය සිඬි කලපසු බහුවචනයෙහි පද සිඬිය දක්වනු පිණිස සබ්බ යොනි නාමා ඵ යන සුත්‍රා විනිනවිය. මේ සුත්‍රයෙන් කියනු ලබන්නේනම් අකාරානකයා තෙරෙත් පරවු යො විහක්තින්ටත් නි යන ආදෙශ රූපයටත් ව්‍යවහාරිත විහාසාවශයෙන් පිලිවෙලින් ආකාරාදෙශයක් ඵකාරාදෙශයක් වන බවය. යොප්‍රත්‍යයයෝ වනාසි ප්‍රථමා විනියා බහුවචනයන්ගේ වශයෙන් දෙදෙනෙකි. ආලපන යො ප්‍රත්‍යයන් සමගනම් තුනක් වුවද එය ප්‍රථමා යො ප්‍රත්‍යය මය. නි ආදෙශයෝද යො නානානි නසුංසෙතෙති-අනොනිවිමං යන සුත්‍රදෙකින් වන හෙයින් දෙදෙනෙකි. එහෙයින් සුත්‍රයෙහි යොනිකංකිවත් කායසීසීයා විශ්වාකීව නිකියදී සුත්‍රයෙහි ම සබ්බ ඉබ්බයක් යෙදීමේ ප්‍රයෝජන කුමක්දයි සිතියහැක. යම්තෙයකින් යොනිකං යන්න පමණක් සුත්‍රයෙහි කියෙන්නම් එක්කෝ ප්‍රථමා බහුවචනවු යො ප්‍රත්‍යය හා ඔහු පිලි බදවුම නි ආදෙශයක් නැත්නම් විනියා බහුවචන යො ප්‍රත්‍යය හා ඔහු පිලිබද නි ආදෙශයක් පමණක් යොනිකං යන බහු වචනයෙන් අපෙක්ෂා කරණලදාසි සැකයක් හටගනහැක. නමුත් සබ්බ ඉබ්බය යොදා ඇතිනෙක් යො ප්‍රත්‍යයන්ටත් නි ආදෙශයන්ටත් යයි හත්කල ඒ සැකය දුරුවන්නේය. එහෙයයි. යො විහක්තින්ගේත් නිකාරයන්ගේත් මුළුලටම ආ, ඵ, ආදෙශ වනබව දක්වනුපිණිස සබ්බඉබ්බය යොදනලද්දේය යන මනා නකාරයන්ද දක්නා ලැබෙන නමුත් එහි යම්කිසි සුදුසුබවක් නොපෙනෙයි. මෙහි ආදෙශයෝ ආ ඵ වශයෙන් දෙදෙනෙකි. ආදෙශයෝ යො, නී, හො, තී, වශයෙන් සතරකි. එහෙයින් ආදෙශ ආදෙශයන් සබ්බකියෙන් දෙකක් සතරක් පිලිබදව

යම් විමර්ශනක් හට නොගනු පිණිස වෘත්තීයයෙහි ස්ථා සඳහා යි කියන ලදී. මෙහි පිළිවෙල නම් ප්‍රථමා යො වචනයට හා ඔහුගේම ආදේශ රූපය වූ නිකාරයට ආකාරාදේශයක් මිනිය යොප්‍රත්‍යයට හා ඔහුගේම ආදේශ රූපයක් වූ නිකාරයට එකාරාදේශයක් වීමය. ඉතාම අඩුවශයෙන් සමහර කැනක ප්‍රථමා බහුවචන යො ප්‍රත්‍යයට එකාරාදේශය දක්නා ලැබෙන හෙයින් මේ යථා සංවිධාන යන්ත ක්ෂේත්‍රයොප්‍රත්‍යයෙහි ඇතැම් ආවාදයීයත් සලකන නමුත් සුත්‍රවිභාගයෙන් ශිඛකට්ඨානී එබඳු පදයක් දෙකක් නිසා මේ යථා සංවිධාන යන්ත අක්ෂරයොත් බුඩි වචනයෙහි නොලැබෙන විධියේ පදරූප සමූහයක් පද සිද්ධි විධියෙන් ලැබෙන හෙයින් මහත් වරදක් වියහැක. එහෙයින් මෙහි යථා සංවිධාන යන්ත අවශ්‍යමය.

අනො වොන යන සුත්‍රයෙන් අනො යන්ත අනුවර්තීත හෙයින් අකාරාන්තයා කෙරෙන් පරවු යොකාර නිකාරයන්ටම ආ එ ආදේශයන් වනබව සලකිය යුතුය. එහෙයින් දකෂිණො අට්ඨිති යනාදී හැන්වල මේ ආදේශයෝ නොවුහ.

අනොවා යන සුත්‍රයෙන් මෙහි වාගන්ත අනුවර්තීත හෙයින් අකාරාන්තයා කෙරෙන් පරවු වන්ට වුවත් මේ ආදේශයන් ව්‍යවස්ථිත විභාෂා වශයෙන් වන බව සලකිය යුතුය. අහි ශබ්දයාකෘතරන් පරව යො ප්‍රත්‍යය යොදු සො සංකතරයොෂ්ඨො යන සුත්‍රයෙන් විනිත භාග්‍යීය කල කල්හි අහ්‍යයො යන පද රූපය දක්නා ලැබෙන නමුත් එහි අහ්‍ය යන අකාරාන්ත ස්වරූපය කෙරෙන් පරවු යො විභක්තීන්ට මෙකී ආදේශයන් නොවන බව සලකිය යුතුය. මේ ආදේශ දෙක පුලලීඛනයෙහි නිත්‍යයෙන්ද නපුංසක ලීඛනයෙහි අනිත්‍යයෙන්ද වෙත්. යො සංකතරයොෂ්ඨො යන සුත්‍රයෙන් අක්ෂරයා කැන නම් නොවෙත්මය. බහුවචනයක් කිව මනා කල්හි බුඩි ශබ්දයා කෙරෙන් පරව යොප්‍රත්‍යය යෙදිය යුතුය. බුඩි + යො යි සිටිකල්හි මේ සුත්‍රයෙන් යො හට ආකාරාදේශ භල කල්හි බුඩි + ආයි සිටියි. ස්වර ලොපය කල කල්හි බුඩි + ආයි සිටියි. ස්වරූපය කල කල්හි අකාරාන්ත පුලලීඛන බුඩි ශබ්ද ප්‍රථමා බහුවචනයෙහි බුඩි. යන පදරූපය ලැබේ.

ලීඛනේ පඨමා ඉති, ලීඛනේ පඨමා යනු; එව, මතු සුත්‍රයෙහි වැවේ.

49 ආලපනෙ ව 2-237

යනු ප්‍රථමා විභක්ති විධාන සුත්‍රයි. ආලපනෙ යනු අ, න, කි, ස, එකවචනයි. ව යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි.

ආලපනෙව, ආලපනාදීය අධිකකොට ඇත්තාවූද; ලිඛන පෙඨ, ලිඛනාදීයෙහි; පඨමා, ප්‍රථමා විභක්තිය වේ.

අභිමුඛි කරණං, අනභිමුඛසා අභිමුඛකිරීම; ආලපනං, ආලපන නමවේ. නදහිකෙ,ඒ අධිකකොට ඇති; ලිඛනෙච්ච, ලිඛනාදීයෙහි, පඨමාභොගි, ප්‍රථමා විභක්තිය වේ. ආලපනෙ සි ගසඤ්ඤා, ඉති, ආලපනෙ සි ගසඤ්ඤා යන සුත්‍රයෙන්; සිඤ්ඤා, සි ප්‍රත්‍යය හට ගසඤ්ඤා, ග යන සංඥාව වන්නේය.

ආලපියතෙති ආලපනං, ආ පුළුල්පඨානු වාක්‍යාදීයෙහිය, සු ප්‍රත්‍යයයි, ව් අබද්‍යොති විග්‍රහය කියනලදී.

46 විසාරය:— ලිඛනාදීයෙහි ප්‍රථමා විභක්තිය වන බව (43 වන විස්තරයෙහි) කියනලදී. එසේ නම් ආලපනාදීය අධිකකොට ඇති ලිඛනාදීයකිවමනාකල්පි කවර විභක්තියක් වන්නීද යනුවිකතනියය. එහිද ප්‍රථමා විභක්තියම වන බව දැක්වීම පිණිස මේ සුත්‍රය විහිතය. එහෙයින් ලිඛනෙච්ච පඨමා යන මුළු සුත්‍රයම මෙහි අනුවර්තනය. ආලපනය නම් කමහට අභිමුඛ නොවූ ශමි කිසිවෙකු අභිමුඛ කිරීම පිණිස කරනු ලබන වාග් ච්ඡාදනයයි. ලගම සිටින කෙනෙකු කමහට අභිමුඛ කිරීමත් දුර සිටින්නෙකු කමන්වෙත කැඳවීමත් දෙකම ආලපනයෙහි සලකනු ලැබේ. විදාමාන වස්තුවක්හුගේ අභිමුඛ කිරීම සඳහා තවු ඒ ආලපනය වනාහි ක්‍රියා තිප්පාදනයට ඉවහල් නොවන හෙයින් (ක්‍රියා තිප්පාදනයෙහිදී උපකාර කිරීමට ශක්තිමත් නොවන හෙයින්) කාරක තාමයට ඇතුළත් නොවේ. ක්‍රියාවගේ විශේෂණ මාත්‍රයකි. එහෙයින් ආලපනාදීය අධිකකොට ඇති ලිඛනාදීයකිවමනාකල්පි ප්‍රථමා විභක්තියම වේ.

50 ආලපනෙ සි ගසඤ්ඤා 1-57

යනු සංඥ සුත්‍රයි. ආලපනෙ යනු. අ, න, කි, ස, එකවචනයි. සි යනු, ඉ, පු, අභු, පු, එකවචනයි. ගසඤ්ඤා යනු අ, පු, ස, පු, එකවචනයි. මෙසේ මෙහි පද තුනකි.

ආලපනෙ, ආලපන යෙහිමු; සි,සි ප්‍රත්‍යය නෙමේ; ගසඤ්ඤා, ග යන සංඥ ඇත්තේ වේ.

47 විභාග:— සි ප්‍රත්‍යය වනාහි ප්‍රථමා එකව්වකය අදුන් වන ලකුණ බව 4; වන විභාගයෙන් පෙනෙනවා ඇත. ආල පතානීය ප්‍රකාශකරණ ප්‍රථමා විභක්තියෙහිද එ සිප්‍රත්‍යය වන්නේය, එය ආලපතයට යොග්‍යවනසේ පදසිඛිත් දක්වීමෙහිදී “සි” නාමයෙන් තොව “ග” නාමයෙන් සැලකිය යුතුබව මේ සුත්‍රයෙන් දක්වයි. “ආලපතෙ සිගො”යි කිවද මේ ප්‍රයෝජනය ලැබිය හැකිව තිබියදී ගසසෙකුදුයයි කියන ලද්දේ කුමක් සදහාදැයි සිතිය හැක. එසේ කරණ ලද්දේ ආලපතෙ සි ගොයයි කියනලද නම් ප්‍රථමා නිර්දේශට “ගො” යන්නෙන් ගකාරාදෙශය කියන ලදුයි යන සැකය වැලැක්වීම පිණිසය. සකුකුකුකුකුකු ආකාරනත සත්‍රීලිඛිත කෙසින් මෙහි ගසසෙකුකුකු නොකියා ගසසෙකුකුකු කියනලද්දේ කෙසේද යනු සිතියහැක. මෙහිවූ සමාසය බහුක්‍රීති සමාසයයි. ග ඉති සකුකුකු යසා සො ගසසෙකුකු යනුයි. එහිත් අන්‍යානීය ප්‍රකාශවේ. බහුක්‍රීති සමාසය වනාහි වාච්‍ය ලිඛිත බැවින් සමාසවීමෙන් පලමු ඒ ඒ ශබ්දයන්හට අයත්ව පැවති ලිඛිතයන්හට ඉදිරිපත්විය නොදෙයි. එහෙයින් අසමාසයෙහිදී ආකාරානතවූ සකුකුකු ශබ්දයට අයත් සත්‍රීලිඛිතය සමාසයෙහිදී අනාව ප්‍රාජාව අකාරනත පුලලිඛිත ගසසෙකුකු ශබ්දය වේ. ඔහු කෙරෙන් පරව සි ප්‍රත්‍යයත් සි හට ඔකාරාදෙශයත් කිරීමෙන් ගසසෙකුකු යනු සිදු වේ.

ගෙ ඉති, ගෙ යනු; එව, මතු සුත්‍රයෙහි වැටේ.

51 අකාරපිතාදුන්නානමා 1-24

යනු ආකාරාදෙශ විධාන සුත්‍රයි. අකාරපිතාදුන්නානං යනු, අ, පු, ස, ෂ, බහුවචනයි. ආ යනු ආ, පු, අනු, ප්‍රාජාවචනයි. ප්‍ර, එකවචනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි.

ගෙ, ග සංඥා පරකල්භි; අකාරපිතාදුන්නානං, අකාරය පිතුශබ්දදීන්ගේ අන්‍යය යන මොවුන්හට; ආ, ආකාරාදෙශවේ;

ගෙ පරෙ, ග සංඥා පරකල්භි; අකාරො, අකාරය නෙමේද; පිතු සඤ්චි අන්‍යාරාජාදිනං අන්‍යාච, පිතුශබ්ද සඤ්චිශබ්ද අන්‍යශබ්ද රාජශබ්දදීන්ගේ අන්‍යය නෙමේද; ආන්‍යා, ආකාර බවට; යාති, පැමිණෙයි.

කරණං කාරො, කරධාතු කරණානීයෙහිය. ණ ප්‍රත්‍යයයි. අ එවකාරො අකාරො, නොනොත් අ එව අකාරො. යානීයෙහි කර ප්‍රත්‍යයයි. පානීහි පිතා, පාධාතු පාලනානීයෙහිය. ඊතු

ප්‍රත්‍යයයි. ආදියතෙ පසමං ගණනියතෙ හි ආදී. ආපුච්ඡ දා ධාතු දනාභීයෙහිය. ඉප්‍රත්‍යයයි. පිතු ආදී යෙසං තෙ පිතාදයො අමතීති අනෙතා අමධාතු ගමනාභීයෙහිය. ත ප්‍රත්‍යයයි. පිතාදීතං අනෙතා පිතාදුනෙතා. අකාරොච පිතාද්‍යනෙතාච අකාර පිතාද්‍යනතා. තෙසං අකාර පිතාද්‍යනතානං.

48 විඥාර:— ප්‍රථමා එකච්චන බහුච්චන පදරූපයන් ගේ සිහිය 45 වන විස්තරයෙහි කියනලදී. ප්‍රථමාවගේම හෙද යක්වු ආලපනායාගේ පද රූපයන් පිළිබද පිබිය තෙසේද යනු සිහිය සුභුචන ගෙයින් ඒ දක්වනු පිණිස මේ සුත්‍රය විහිතවීය. අවණණා ච ගෙ යන සුත්‍රයෙන් ගෝ නොගෙනු යන සුත්‍රයෙන් ගෙ යන පදය මෙහි අනුවර්තීතයි. එහෙයින් ගසඤ්ඤා එනම් ආලපනායෙහි විහිත සි ප්‍රත්‍යයා පරකල්පි ගබ්දනා අකාරයවද පිතු සද්ද ආදී ගබ්දයන්ගේ අත්‍යයවද ආකාරාදෙශය වන්නේය යනු මෙයින් දක්වයි.

ආකාරොචා ඉති, ආකාරොචා යන සුත්‍රයෙන්; ගෙ පරෙ, ගසංඤා පරකල්පි; ආකාරසා ආකාරයච; චා, විකල්පයෙන්; රසායා, හ්‍රස්වච්ච.

52 ආකාරො චා 1-248

යනු හ්‍රස්ව විධාන සුත්‍රයි. ආකාරොයනු, අ, පු, කි, පු, එකච්චනයි. චා යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පදදෙකකි. ගෙ, ග සංඤා පරකල්පි; ආකාරො, ආකාරය නෙමේ; චා, විකල්පයෙන්; රසායා, හ්‍රස්වයච පාමණේ. (විග්‍රහය සුගමයි.)

49 විඥාර:—අකාර පිතාද්‍යනතානමා යන සුත්‍රයෙන් විහිත ආකාරයවිකල්පයෙන් හ්‍රස්ව කරනුපිණිස මේ සුත්‍රය කියනලදී. ගෙ යනුද රසායා යනුද මෙහි අනුවර්තීතයි. මේ සුත්‍රයෙන් ආකාරය විකල්පයෙන් හ්‍රස්වයොච ආලපන එකච්චනයෙහි බුච්චි සිදු බුච්චා සිදු පදරූපදෙකක් සිදුකෙරෙත්. අදුරවච්චිතෙකු කාදච්චමේදී ව්‍යවහාරය පිණිස මෙකී හ්‍රස්ව කරණ ලද්දකි ඇතැම්හු කියත්. එය බෙහෝ සෙයින් සත්‍යය, එසේවුවද කිසිතැනෙක අදුරයථා මනුෂ්‍යයෙහිම ආකාරානනු පදද දක්නාලැබෙත්.

53 සෙසනො ලොපං ගසිසි 1-220

යනු ලොපවිධාන සුත්‍රයි. සෙසනො යනු, අ, පු, කි, ප, එක ච්චනයි. ලොපං යනු, අ, පු, කි, වි, එකච්චනයි, ගසි යනු, ඉ, පු, ස, පු, බහුච්චනයි. අපි යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද සතරකි.

සෙසුයො, අවසෙසයා කෙරෙත් පරවු; ගසි අපි, ගසංඥ සි ප්‍රත්‍යයෝද; ලොපං, ලොපයව පැමිණෙත්

මො සිං ආවාච සවානො ගගෙසමා ඉති ආදි; සො සිං සාවච සවානොගසෙමා යනාදි සුත්‍රවලින්; තිඤ්ඤිති අසෙඤ්ඤ; දක්වන ලද්දවුන්ගෙන් අන්‍යවු; අවණණ ඉවණණ උවණණ ඔකාරාන්‍යා, අවණණාන්‍යා ඉවණණාන්‍යා උවණණාන්‍යා ඔකාරාන්‍යයෝ; සෙසානාම, සෙසයෝනම් වෙත්; හෙති, ඔවුන්ගෙන්; පරෙ, අන්‍යවු; ගසි, ගසංඥ සි ප්‍රත්‍යයෝ; උප්‍යානො; ලොප් කරනු ලැබෙත්. හෙබ්‍රිබ්‍රුඩා, හෙබ්‍රිබ්‍රුඩා සි සිවිසි. මො, මො ප්‍රත්‍යය වේ. බ්‍රුධා, (බ්‍රුච්චිතයෙහි) බ්‍රුධායනු වේ.

සිසතීති සෙසො, සිසතාතු සිගල්ල නොයෙදීම අතීතෙහිය. ණ ප්‍රත්‍යයයි. සෙසමා සෙසයො, උප්‍යානෙහි ලොපො, උප්‍යානු විනාශාතීතෙහිය. ගව සිව ගසි, මෙ ගසි.

50 වීඤජර:— සෙසයාකෙරෙත් පරවු ගසංඥ සිවිහක්කිඤ ලොපයව පැමිණෙත්ය යනු මේ සුත්‍රයෙන් දක්වයි. යම් ශබ්ද කෙනෙකුන්ගෙන් පරවු ගසංඥ සිප්‍රත්‍යයයන්හට යම් යම් ආදේශයන් නොවෙත් නම් මෙහි සෙස නාමයෙන් දක්වනු ලබන්නෝ ඔවුහුය. සො-සිං-ආවාච-සවානො ගගෙසමා-ආසිමහි-අංනිපුංසකො-අවණණාවගො-සුචග්‍යාභාසිමහි-ගනෙච-බ්‍රුච්චානො ගගෙසමා යනාදි සුත්‍රවලින් සිප්‍රත්‍යයට යම් යම් ආදේශයන් දක්වාලූ බැවින් එබඳු ආදේශ විශේෂයකට ගවත්තෝච ඉතිරිව පවත්නා යම් ගසංඥ සිවිහක්කිති කෙනෙක් වෙත්නම් අවණණාන්‍යා ඉවණණාන්‍යා උවණණාන්‍යා ඔකාරාන්‍යා ගසිදයන් කෙරෙත් පරවු ඒ ගසංඥ සිවිහක්කීන්ගේ ලොපය මෙයින් නියමිතය. මෙයින් මෙය දක්වන ලද්දේ බ්‍රුඩි ගසිදයාගේ ආලපන එක වචන පදරූපය සමබක සිවිග දක්වනු පිණිසය. ආලපනා ගේ ව්‍යක්තභාවය පිණිස යොදන හෙ ගසිදය සාමාන්‍ය නිපාත යකි. බ්‍රුඩි ගසිදයාකෙරෙත් පරව ආලපන සි ප්‍රත්‍යය යෙදුනලු බ්‍රුඩි සි සි සිවිසි. ආලපනෙ සි ගසෙඤ්ඤ, ගන සුත්‍රයෙන් සි ගව ගසංඥතොට අභ්‍යාසමිනාදානාන්‍යාන්‍යා ගන සුත්‍රයෙන් ආකාරය කල කල්හි බ්‍රුඩා සි සි සිවිසි. ආකාරොවා ගන සුත්‍රයෙන් හ්‍රයධකල කල්හි බ්‍රුඩි සි සි සිවිසි. මෙහි සිහට යම් කිසි සුත්‍රය කින් කරණලද ආදේශ විශේෂයක් නැති හෙයින් සෙසයො ලොපො ගසිසි යන සුත්‍රයෙන් ලොප් වේ. හෙ ගසිදය හා යෙදු

කල්පි බුඩ්ධ ශබ්ද ආලපන එකවචනයෙහි හෙ බුඩ්ධ යි පදයක්ද හුඟු කොකල කල්පි බුඩ්ධ යි පදයක්ද ලැබෙයි. බුඩ්ධ ශබ්දයා කෙරෙත් පරච යො ප්‍රත්‍යය කොට ඕහට සබ්බසොභිතමාමි යන සුත්‍රයෙන් ආකාරාදේශ කල කල්පි බුඩ්ධ ශබ්ද ආලපන බහුවචන යෙහි බුඩ්ධ යන රූපය ලැබේ.

51 කම්මජෙඨ දුතියා 2-239

යනු චිතියා විභක්ති විධාන සුත්‍රයි. කම්මජෙඨ යනු, අ, පු, ස, ස, එකවචනයි. දුතියා යනු, ආ, ඉ, න, ප්‍ර, එකවචනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි.

කම්මජෙඨ. කම්මානීයෙහි; දුතියා, චිතියා විභක්තියවේ.

යං, යමක්; කරොති, කෙරේද; තං, එය; කම්මංනාමි, කම්මනම් වේ; තන්ඨ, එහි; දුතියාහොති, චිතියා විභක්තිය වේ;— (අං යන චිතියා ප්‍රත්‍යය වේ.) බුඩ්ධං, බුඩ්ධ ශබ්ද චිතියා එක වචනණෙහි බුඩ්ධ යන පද රූපය ලැබේ.

කරියනෙ සච්චනියනෙ ති කම්මං, කරධානු කරණානීයෙහිය, රම්මප්‍රත්‍යයයි. අරියනෙ ඤයතෙති අනේවා, අරධානු දුතීම් අනීයෙහිය, අසති භවතීති වා අනේවා, අසධානු වීම් අනීයෙහිය, ඊ ප්‍රත්‍යයයි, කම්මමෙව අනේවා කම්මජෙඨා, කම්මසංචා අනේවා කම්මජෙඨා, තසම් කම්මජෙඨ, චිත්තං පුරණී දුතියා, ච ශබ්දයා කෙරෙත් පුරණානීයෙහි තිය ප්‍රත්‍යයයි, සා දුතියා,

51 විස්තර:— ලිඛිතානීයෙහිත් ආලපනානී යෙහිත් ප්‍රථමා විභක්තිය වනබව (43 වන 46 වන විස්තරයන්හි)කියනලද හෙයින් චිතියා විභක්තිය වියයුතු අනීයක්ද දැක්විය යුතුය. ඒ දක්වනු පිණිස මෙ සුත්‍රය විහිඟය. කතීභාරක ක්‍රියාවකින් අනු ඝනවන්නේද කම්ම භාරක ක්‍රියාවකින් උඝනවන්නේද කම්ම නම්වේ. කතීභාරක ක්‍රියාවකින් අනු ඝනවන්නේ යමක්නම් එහි චිතියා විභක්තිය වනබව මෙයින් කියයි. චිතියා විභක්තිය වනාහි කම්මානීයෙහි වන්නියයි සුත්‍රයෙහි තියමිත නමුත් 1. ප්‍රථමානීය. 2. නාතියානීය. 3. සම්ප්‍රදානානීය. 4. පඤ්චමානීය 5 සඤ්චමානීය, 6. අත්‍යන්තසංයෝගය, 7. මෙව්‍යනීය, 8. හෙතනීය, 9. කම්මප්‍රචචනිය යෝගය, යන මෙතෙක් දර්ශනේදී වන්නියයි ආවායනී වරයෝ කියති.

- 1— අත්තනාව අන්තරාං සමමන්තබ්ධං.
- 2— සමණෝ ගොතමෝ මං නාලපියතී.
- 3— පච්චාරොවෙමි නං.
- 4— පුබ්බෙත ගාමං.
- 5— එතං සමණං.
- 6— මාසමධිතො — ජොජනං චනරාජ්.
- 7— නං වො පත සමච්චතං ගොතමං.
- 8— පුජිසං ගාමං ගමියති.
- 9— පබ්බජ්ඣමනු පබ්බජ්ඣ.

තනියා ඉති, තනියා යනු; එව, මතු සුත්‍රයෙහි වැටේ.

55 ඝානනපිට 2-290

යනු තනියා විභක්ති විධානසුත්‍රයි. කතකරියනු උ, පු, කී, ස, එකවචනයි. ව යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි.

කතකරිව,කතීකාරාතයෙහිද; තනියා, තනියා විභක්තියවේ.

යො යමෙක් තෙමේ; කරොති, ක්‍රියාව ජනරේද; සො, හෙ තෙම; කතතාතාම. කතී තමිවේ. තජ්ච, ඒකර්ත්‍රථියෙහි; තනියා හොති, තනියා විභක්තියවේ; තා, තාප්‍රත්‍යය වේ.

කරොතිති නතතා, කරධාතු කිරිමි අජීයෙහිය,තු ප්‍රත්‍යයයි.

52 විසතර:— කමමනේ දුතියා යන සුත්‍රයෙන් කමාජී යෙහි චීතියා විභක්තිය වනබව 51 වන විසතරයෙහි කියනලදී. කර්ත්‍රථීයෙහි තනියා විභක්තිය වනබව දක්වනු පිණිස මේසුත්‍රය රචනාකරණලදී. කරණේ තනියා යනසුත්‍රයෙන් තනියා යනු මෙහි අනුවචිතියයි. ක්‍රියාව කරණ තැනැත්තේ කතී තමිවේ. මේ ක්‍රියා සාධකත්‍වය හෙතුකොට ගෙන කතී තෙමේ ඉධ්‍ය වශයෙන් කාරක තාමය ලබයි. මෙසු කමාදිකාරකයෝවු කලී ක්‍රියා නිෂ්පාදනයට නිමිතිවුවාසු අඹ්‍රධ්‍ය වශයෙන්මකාරකතාමයලබත්. කතීතෙමේ කතී කාරක ක්‍රියා විෂයෙහි උග්‍රතවද කමාකාරක ක්‍රියාවත් හා භාවකාරක ක්‍රියාවත් විෂයෙහි අනුකතවද සිටියි. එහෙත් තනියා විභක්තියට ගොවරවන්තේ කමිභාව ක්‍රියා විෂයෙහි අනුකත කතීමැයි. කතීකාරක ක්‍රියා යොගයෙහි උකතකතීතෙමේ ප්‍රථමා විභක්තිය ඇසුරු හෙරෙයි. එහි විධි සුත්‍රය ලිඛනයේ පච්චා යනුයි. ගබ්දජීති කාරයෝ භාවකාරක ක්‍රියා යොගයෙහිද කතී උකතවන බවත් එහෙයින් ප්‍රථමා විභක්තිය ඇසුරු කරණ බවත් කියමින් “අයමිතානොපති

සනී" යනාදිය නිදර්ශිත වශයෙන් දැක්වූහ. මෙසේ කවුචියෙහි තෘතීයාව වනබව කියු මේ සූත්‍රයෙහි විකාරබලයෙන්— 1 ඉසව්ව ඉසව්ව, 2 ක්‍රියාවලිය, 3 පුබ්බාදියෝගය, 4 කාලාවය, 5 අඛානාවය, 6 ප්‍රථමාවය, 7 කමාවය, 8 පඤ්චමාවය, 9 සත්‍යමාවය, යනාදි අවයව්‍යව නිදර්ශිත වේ.

- 1- නිදර්ශනවන පරිබාජන මග්ගකම්
- 2- එතොතොතිව බාරාණසිං පායාසි
- 3- මාසෙන පුබ්බා-පිනරා සද්දිසො-මානරා සමේ
- අභිනා කලහො-මාධාස නිපුණො-ගුලෙන මිසාකො
- 4- කාලෙන ධම්ම සාකච්ඡා
- 5- සොජනෙන ධාවනී
- 6- අනන්තා ච අනන්තං සම්මන්තනී
- 7- කිලෙහි වපනී
- 8- සුමුත්තාමයං නොන මහා සමණෙන
- 9- දහතිණෙන විරුලකො

යනු ක්‍රමයෙන් ඊට උදාහරණයි.

56 අනොනෙන 1-103

යනු ආදේශ විධාන සූත්‍රයි. අනොනෙන පඤ්චමාවයෙහි නිපා තයි. නා යනු ආ, ප්‍ර, අනු, සු, එකවචනයි. එන යනු, අ, ප්‍ර, අනු, ප්‍රත්ත, ප්‍ර, එකවචනයි. මෙසේ මෙහි පද තුනකි.

අනො, අකාරයා කෙරෙන් පරවු; නා, නාප්‍රත්‍යය තෙමේ; එන, එන, යනාදේශය වේ.

අකාරාපරො, අකාරයා කෙරෙන් පරවු; නා, නාප්‍රත්‍යය තෙමේ; එනං, එනාදේශයට; යාති, පැමිණෙයි; බුචෙන යනු උදාහරණයි. හි, හිප්‍රත්‍යයමේ;

53 විසාර:— මෙහි අසමා අනො යනු විග්‍රහයෙහිත් අකාරානන නාමය ගැනේ. ඒ අකාරානන නාමයා කෙරෙන් පරවු තෘතීයාවටද කරණයටද අගන්වු නා ප්‍රත්‍යයකට එන යන ආදේශය වනබව මෙහිත් නියා බුචෙන යන පදය උදාහරණකොට දැක්වූහ. බුචි ශබ්දයා කෙරෙන් පරව නා ප්‍රත්‍යය යොදා බුචි නා යි සිටි කල්හි මේ සූත්‍රයෙන් නා නට එනාදේශයකොට පුළුවන ලොපයද ස්වරබ්‍යාස්ප්‍රත සමායෝගයද කිරීමෙන් බුචි ශබ්ද තෘතීයා කරණ එකවචනයෙහි බුචෙන යන පද රූපය සිදු කවුණුය.

57 සුභි සමාචාරො ඵ 1-101

යනු ආදේශ විධාන සුත්‍රයි. සුභිසු යනු, ඉ, පු, ස, ස, බහු වචනයි. අකාරො යනු, අ, පු, කී, පු, එකවචනයි. මෙසේ මෙහි පද තුනකි.

සුභිසු, සුප්‍රත්‍යය හි ප්‍රත්‍යය දේන පරකල්හි; අකාරො, අකාරය තෙමි; ඵ, එකාරාදේශ වේ.

සුභිසු පරෙසු, සුභි යන ප්‍රත්‍යයන් පරකල්හි; අකාරයා, අකාරයට; එකාරොනොහි, එකාරයෙක් වේ.

5: විඤ්ජර:— සුව හිව සුභි, තෙයු සුභිසු, යනු විභූත හෙයින් අකාරානාක තාමයා කෙරෙන් පරවු සඤ්ජමි බහුවචන ප්‍රත්‍යය වන සුකාරයත් තානියා කරණ පඤ්ජමි බහුවචන ප්‍රත්‍යය වන හි කාරයත් පරකල්හි සුඵඤ්ජ අකාරයහට එකාරාදේශ වනබව මෙහින් කියයි. මෙහි සුකාර හිකාරයන් උච්චිවෙලින් යොදන උද්දේ සුචොචාරණය සදහාය.

58 සමාහි සමිනනං ඤායමි චා 1-99

යනු ආදේශ විධාන සුත්‍රයි. සමාහි සමිනනං යනු, නිඤ්ජින නන, පු, ස, ජ, බහුවචනයි. ඤාහිමි යනු, ඉ, පු, ස, පු, බහුවචනයි. චා යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද තුනකි.

සමාහි සමිනනං, සමා හි සමිං යන ප්‍රත්‍යය තුනට; චා, විකල්පයෙන්; ඤාහිමි, ඤා හි මිහි යන ආදේශතුන වෙත්.

සබ්බසද්දෙහි, සියලු ශබ්දයන්කෙරෙන්; පරෙසං, පරවු; සමාහි සමිනනං, සමාප්‍රත්‍යය හි ප්‍රත්‍යය සමිං ප්‍රත්‍යයයන්ට; යථා සංඛ්‍යං, පිලිවෙලින්; ඤාහිමි ඉති, ඤාහි මිහි යන; එතෙ, මේ ආදේශතුන; චා, විකල්පයෙන්; ඤානනි, වෙත්.

සමා ව හිව සමිං ව සමාහිසමිං, කෙසං සමාහිසමිනනං, ඤා ව හිව මිහි ව ඤාහිමි, තෙ ඤාහිමි.

55 විඤ්ජර:— බ්‍රහ් ශබ්ද තානියා බහුවචන පද රූපය සිදු කිරීම පිණිස ශබ්දනාම අකාරයට එකාරයක් වනබව 54 වන විඤ්ජරයෙහි කියනුදී. එතෙත් ඒ පද සිහිය එපමණයින්ම සවුඤ්ජණකොචන බැවින් මේ සුත්‍රය දක්වුන. සියලු ශබ්දයන් කෙරෙන් පරවු පඤ්ජමි එකවචන තානියා කරණ පඤ්ජමි බහු වචන සඤ්ජමි එකවචන ප්‍රත්‍යයන් වන සමාහිසමිං යන මොවුන් හට ක්‍රමයෙන් ඤාහිමි ආදේශයන් වන බව මෙහින් කිය.

හි සමා සමිතනං යයි විභක්ති පරිපාටියෙන් කිව යුතු එසේ නොකියා සමාහිසමිතනං යි උභපරිපාටියෙන් කියන ලද්දේ සමා වචනය මක්තෙහිද අනුවාසීනි පිණිසයි. මේ සුත්‍රයට නිදසුන් වශයෙන් බුබෙහි යනු දක්වුන. බුබ් ශබ්දයා කෙරෙත් පරව හි ප්‍රත්‍යය යොදා බහු පරකල්හි ශබ්දනම් අකාරයට 54 වන විඤ්ඤයෙහි කී පරිදි එකාරාදෙශකොට හි ප්‍රත්‍යයහට මේ සුත්‍රයෙන් හි යනාදෙශයකල කල්හි තෘතීයා කරණ පඤ්චමී බහුවචනයන්හි බුබෙහි යන පද රූපයද හි ආදෙශය නොකල පක්‍ෂයෙහි එකී විභක්තීන්හි බුබෙහි යන පද රූපයද ලැබේ.

59 කරණේ නාතියා 2-299

යනු නෘතීයා විභක්ති විධාන සුත්‍රයි. කරණේ යනු, අ, න, ක්, ස, එකවචනයයි. තතීයා යනු අ, ඉ, හ, ප්‍ර, එකවචනයයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි.

කරණේ, කරණාචීයෙහි; තතීයා, තෘතීයා විභක්තිය වේ. යෙත, යමක් කරණකොට; කසිරතෙවා; කරනු ලැබේද; තං, එය; කරණං නාම, කරණ නම්වේ. තත්ථ, එකරණාචීයෙහි; තතීයා, තෘතීයා විභක්තියවේ. සබ්බං, සියල්ල; කප්‍යුසමං, කතී විභක්තිය හා සමානයයි.

කසිරතෙ තෙතාහි කරණං, කරධාතු කරණාචීයෙහිය, යු ප්‍රත්‍යයයි. තමම කරණේ, තිණණං පුරණී තතීයා, සා තතීයා,

56 විඤ්ඤයෝ— තතීයා අචීයෙහි තෘතීයාව වනබව 52 වන විඤ්ඤයෙහි කියන ලදී. තතීයා අචීයෙහි පමණක් නොව කරණාචීයෙහිද තෘතීයා විභක්තිය වන බව මෙයින් දක්වයි. කරණේ නම් ක්‍රියා ශිච්ඡට ඉවහල් වන කාරකයයි. එරජුකාරුකිං ජිනුති යන තන්හි වෘක්‍ෂවෙඡ්දන. ක්‍රියාවට එරජුනා යන්න අති ශයින් උපකාර වන්නේය. එහෙයින් එය කරණයයි. ඒ කරණේ ප්‍රකාශකිරීම පිණිස යොදන විභක්තිය නම් තෘතීයාවයි. කරණයෙහි පමණක් නොව 1 කතීයාචී, 2 කවීචී, 3 ප්‍රතික්‍ෂේපාචී, 4 තෙත්චීචීයෙහිද තෘතීයා විභක්තිය වන බව සම්මුත කාරකයෝ කියති.

- 1— සවාකකාතො හගචනා ධමමම;
- 2— නිලෙහි බෙතො වපනි
- 3— කිං තෙ ඉධ මාසෙහි
- 4— විජ්ජාස වසනි

යනු ක්‍රමයෙන් උද්‍යතරණයි. කරණ විභක්තියට අයත් පද රූපයන්ගේ සිතිය සමකී සියල්ලම කතී (තෘතීයා) විභක්තියට සමානයේ සැලකිය යුතුය.

66 සම්පදනෙ චතුෂ්ඨී 2-295

යනු චතුර්ථී විභක්තී විධාන සූත්‍රයි. සම්පදනෙ යනු, අ, න, කී, ස, එකවචනය, චතුෂ්ඨී යනු, ඊ, ඉ, ක, ප්‍ර, එකවචනයයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි.

සම්පදනෙ, සම්පදන කාරකයෙහි; චතුෂ්ඨී, චතුර්ථී විභක්තිය වේ.

යස, යමෙකුට; දතුකාමොවා, දෙකු කැමැත්තේද; රොවනෙවා, රුවිකෙරේද; ධාරයනෙවා, දරාද; තා, එය; සම්පදනං නාම, සම්පදන කාරක නම; තත්ථ, එහි; චතුෂ්ඨීභොති, චතුර්ථී විභක්තිය වේ; ස, ස ප්‍රත්‍යය වේ;

සමමාපදීයනෙති සම්පදනං, සං ප සුථී ද ධාතු ද නාමීයෙහිය. සු ප්‍රත්‍යයයි; චතුෂ්ඨී පුරණී චතුෂ්ඨී, චතුෂ්ඨීදය කෙරෙත් පුරණාර්ථයෙහි ඵ ප්‍රත්‍යය හා සමුදර්ථයෙහි ඊ ප්‍රත්‍යයයි.

67 විඥාර:— තෘතීයා විභක්තිය වනාහි කාතී කරණාදී අනීයන්ති චන්තියෙ 52 ච න 56 ච න විඥාර වලින් කියනලදී. චතුර්ථී විභක්තිය කවර අනීයන්ති චන්තීදෙහි දැක්වීම මේ සූත්‍රයෙන් අදහස් කරණලදී. යමෙකුට යමක් දෙකු ලැබේ නම් එය ලබන තැනැත්තේ සම්පදනා කම වේ. මෙහි සම්පදන ඉහණයෙන් දතුකාමාමි රොවනාමාමි සම්ප්‍රහකරනු ලැබෙත්. සූත්‍ර විභාගයෙන් 1 කර්තෘර්ථ, 2 කමිචාර්ථ, 3 කරණාර්ථ, 4 පසුච්ච මාර්ථ, 5 සංඝාර්ථ, 6 සප්තමාර්ථ, 7 අන්‍යන්ත සංයෝගය, යනාදී අර්ථයන්හිද චතුර්ථීය වේ.

- 1— අසනකතා වසම ධනාකෘත්තාස
- 2— සහගාය ගච්ඡති
- 3— අකාරාස මරණ චණණං වණණති
- 4— විරමිථායසමනෙතා මම චචතාස
- 5— මහනො ගණාස ගතතා
- 6— හගවනො භිනාපානුකම්මාස
- 7— විරරතතාස

යනු ක්‍රමයෙන් උද්‍යතරණයි. අනොවා ඉඪී, අනොවා යනු; එව, මිතුසුත්‍රයෙහි වැටේ.

61 ආය වතුදෙප්තවවනසහ හු 1-100

යනු ආදේශ විධාන සුත්‍රයි. ආය යනු, අ, පු, අනු, ප්‍රාන විභක්තික, පු, එකවචනයි. වතුදෙප්ත වචනසහ යනු, අ, නපු, ස, ජ, එකවචනයි. හු යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද තුනකි.

අතො, අකාරයා කෙරෙත් පරමු; වතුදෙප්ත වචනසහ, වතු ර්ථවිභක්ති එකවචනයහට; ආය තු, ආය යනාදේශයද; වා වික ප්‍රායෙන් වන්නේය.

අකාරා පරසා, අකාරයා කෙරෙත් පරමු; වතුදෙප්තවච නසහ, වතුර්ථවිභක්ති එකවචනයහට; වා, විකප්‍රායෙන්, ආයො භොති, ආය යනාදේශ වේ; බ්‍රහ්මය යනු උදහරණයි.

වතුනතං පුරණී වතුථී, පුරණාථීයෙහි එ ප්‍රත්‍යය හා සත්‍රී අභීයෙහි ඊ ප්‍රත්‍යයයි, බ්‍රව්වහී අනෙකානි වචනං, වච බ්‍රාහ්ම කථ නාථීයෙහිය, පු ප්‍රත්‍යයයි. එකසා වචනං එකවචනං, වතුථීයා එකවචනං. වතුදෙප්ත.වචනං, තසා වතුදෙප්ත වචනසහ,

68 විශර:— වතුර්ථී එකවචන ප්‍රත්‍යයනම් ස ප්‍රත්‍යය බව 48 වන විශරයෙහි කියනලදී. ඒ ප්‍රත්‍යයට සමහර තැන කදී ආය යන්නක් ආදේශ වනබව මේ සුත්‍රයෙන් කියයි. ආය සසාහු යයි සුත්‍රය රචනා කළත් මෙකී කායථීය විශභාකී නමුත් ජථී එකවචන ප්‍රත්‍යයත් ස ප්‍රත්‍යයම වැචිත් ඔහුට ආදේශවීම වැලැක්වීම පිණිස සුත්‍රයෙහි වතුථී යන්න ඇතුළත්කරණලදී. ආය වතුථීයා හු යයි සුත්‍රය රචනා කළත් එම කායථීය විශභාකී නමුත් වතුර්ථී බහුවචනයට ආදේශය වැලැක්වීම පිණිස වතු දෙප්ත වචනසහ යයි එකවචන ශ්‍රවණය කරණලදී. සුත්‍රයෙහි හුකාරය වැචී අකුරකි. අකුරු වැචිවීමෙන් අථීයිකායද වන හෙයින් ඒ හු ශබ්දබලයෙන් වතුර්ථී එකවචන ප්‍රත්‍යයට ජථං යනාදේශය සමහර තැනක වන බව සැලකිය යුතුය. වා ශබ්ද යෙන් අථං ආදේශයද වේයයි ඇතැම් ආචාර්යයන් කියනුදු හෙද තුශබ්දයෙන්ම විශභාක. හිතථං යනු ජථං ආදේශයවද යදථං යනු අථං ආදේශයවද උදහරණයි. බ්‍රහ්මය යන පද රූපය සිඛනරනු පිණිස මෙහි මේ සුත්‍රය දක්වනලදී. බ්‍රහ්ම ශබ්දයා කෙරෙත් ස ප්‍රත්‍යය යොදා ගිහට මේ සුත්‍රයෙන් ආය ආදේශ කොට පුථීඨරය ලොප්කොට පැමිණවීමෙන් බ්‍රහ්මය යන වතුර් ථී විභක්ති එකවචන රූපය සිදුකවුණුය. ආය ආදේශය වික ප්‍රායෙහින් බ්‍රහ්ම ශබ්ද වතුර්ථී විභක්ති එකවචනයෙහි බ්‍රහ්මය යන පද රූපයද සාගමො සෙ යන සුත්‍රයෙන් (සෙ, සකාරයා පරකල් හි; සාගමො, සකාරාගමවේ,) සකාරාගම කළකල්හි වතුර්ථී එක වචනයෙහිම බ්‍රහ්මය යන පදරූපයද ලැබේ.

මේ සුත්‍රයෙන් නිගමිත ආයාදේශය පුං කපුංඝක ලිඛන යන්ගේ විශයෙන් ගමනාචාරියාතුන්ගේ කමිමය, තයනාචාරියාතුන්ගේ කමිමය, විභක්ති විපක්ෂිතය, නදඵලය, යන සතර ස්ථාන යන්හි වේගයි ආචාර්යයෝ කියති. 1 මුලාය පටිකසෙසයය, 2 අපෙපාසකාය ගවජනි, 3 විරමථායසමනෙතා මම වචනාය,මහ නො ගණය හංචනා, අසකකතා විසම ධනඤ්ඤාය, 4 අභි ඤ්ඤාය, සම්බොධාය, නිබ්බාණාය යනු ඊට උදාහරණයි. මේ ආදේශය තාදච්ඡිගයෙහි ලිඛිතත්‍රයෙහිම වේගයිද කියති.

තං, තං ප්‍රත්‍යය වේ; දීඝං ඉති, දීඝං යනු; එව, මතු සුත්‍රයෙහි වැටේ.

62 සු නං ගි සු ව 1-69

යනු දීඝි විධාන සුත්‍රයි; සුනංගිසු යනු, ඉ, ප, ස, ය. බහුවචනයි, ව යනු නිපාතයි; මෙසේ මෙහි පද දෙකකි;

සුනංගිසුච, සුනංගි යන මේ ප්‍රත්‍යයන් පරකල්පිද; දීඝං, ශබ්දනතඤ්ඤායෝ දීඝිභව පැමිණෙත්.

සුනංගිසු පරෙසු, සුනංගි යන ප්‍රත්‍යයන් පරකල්පි; සරාතං, සවර ඝන්ගේ; දීඝොකොති, දීඝියවේ; වසඤ්ඤා, වකාරයෙන්; කුච්චි, සමහරතැනෙක; න, දීඝිය නොවේ. බුඛාතං යනු උදාහරණයි.

69 විසාරය:— සුව නංව හිව සුනංගි යනු විග්‍රහ ගෙයින් සු ආදී ප්‍රත්‍යය තුනම පරකල්පි ශබ්දනතඤ්ඤායෝ දීඝිචන බව මෙයින් කියයි. මෙහි “යොසු කත නිකාරලොපෙසු දීඝං” යන සුත්‍රයෙන් දීඝං යන්හා අනුවර්තනයවේ. විශබ්දබලයෙන් සමහර තැනක මෙකී ප්‍රත්‍යයන් පරකල්පි දීඝිය නොවේ. බුඛාතං යනු මේ සුත්‍රයෙන් සිදු වූ පද රූපයකි. බුඛි ශබ්දයානෙතරෙන් පරව නං ප්‍රත්‍යය යොදා ශබ්දනතඤ්ඤායෝ මේ සුත්‍රයෙන් දීඝි කල කල්පි බුඛාතං යනු සිඛවේ. වතුර්ච්ඡි ඡන්ධි විකතයිදෙත් හිම බහුවචන පද රූපයන් සවරූපයෙන්ද සිඛියෙන්ද එකාකාර බැව් සැලකිය යුතුය.

63 අපාදුනෙ පඤ්චමි 2-297

යනු පඤ්චමි විභක්ති විධාන සුත්‍රයි, අපාදුනෙ යනු, අ, න, කි, ස, එකවචනයි, පඤ්චමි යනු, ඊ, ඉ, හ, ප්‍ර, එකවචනයි, මෙසේ මෙහි පද දෙකකි.

අපාදුනෙ, අපාදුන කාරකයෙහි; පඤ්චමි; පඤ්චමි විභක්තිය වේ.

යසමා, යමෙකු කෙරෙන්; අපෙතිවා, පහළේද; භයංවා, බියවේද; ආදායකවා, ගණිද; කං, එය; අපාදනංකාම, අපාදන නතමි වේ; තදඵ, ඒ අපාදන කාරකයෙහි; පඤ්චමි හොති, පඤ්චමි විභකතිය වේ; සමා, සමාප්‍රත්‍යය වේ;

අප ආ දදතීති අපාදනං, අප ආපුච්ච දු ඛාතු දුකානිඤ්ඤයං; යු ප්‍රත්‍යයයි; පඤ්චනං පුරණී පඤ්චමි, පඤ්ච ඔබ්බදයාකෙරෙන් පුරණානිඤ්ඤ ම ප්‍රත්‍යයත් සත්‍රී අනිඤ්ඤ ජී ප්‍රත්‍යයත් වූකැති.

60 විස්තර:— අපාදනය නම් පහවීමය. අපාදන ඔබ්බද යෙන්ම බියවීමය ගැණීමය යන අනිඤ්ඤ වාච්‍යවෙන්. ඒ අපාදන කාරකයෙහි වන්නාවූ විභකතිය පඤ්චමි විභකතියයි. ඔහුගේ ප්‍රත්‍යය සමා ප්‍රත්‍යයයි.

අනො ආ එ ඉති, අනො ආ එ යනු; එව, මතු සුත්‍රයෙහි වැටේ.

64 සමා සමිනනං වා 1-103

යනු ආදෙශ විධාන සුත්‍රයි. සමාසමිනනං යනු, නී, පු, ස, ම, බ්‍රහ්මවචනයි, වා යනු, නීපාතයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි.

අනො, අකාරයා කෙරෙන් පරවූ; සමා සමිනනං, සමා සමි: ප්‍රත්‍යයන්ව; වා, විකල්පයෙන්; ආ එ, ආකාර එකාර දෙක හොත්ති, වෙන්.

අකාරා පරෙසං, අකාරයා කෙරෙන් පරවූ; සමා සමිනනං, සමා සමි ප්‍රත්‍යය දෙකව; වා, විකල්පයෙන්; ආ එ, ආකාර එකාරදෙක; හොත්ති, වෙන්;

61 විස්තර:— අකාරානත නාමයා කෙරෙන් පරවූ පඤ්චමි එකවචන සමාප්‍රත්‍යයටත් සපනමි එකවචන සමිං ප්‍රත්‍යයටත් ක්‍රම යෙන් ආකාරා දෙකෙන් එකාරාදෙකෙන් වනබව මෙයින් කීය. අනොනොන ගත සුත්‍රයෙන් අනො යනුද සබ්බසොනනි මා එ යන සුත්‍රයෙන් ආ එ යනුද මෙහි අනුචර්තනයවූ හෙයින් අකාරානත නාමයා කෙරෙන් පරවූම යපොගත ප්‍රත්‍යය දෙකව ආ එ ආදෙශයන් වනබව සැලකිය යුතුය. සමාව සමිංව සමා සමිං යනු විග්‍රහයි. බ්‍රහ්ම යනුද බ්‍රහ්ම යනුද මීට උදාහරණයි. බ්‍රහ්ම ඔබ්බදයා කෙරෙන් සමා ප්‍රත්‍යය යොදා බ්‍රහ්ම මේ සුත්‍රයෙන් ආ ආදෙශ කොට පැමිණවූ කල්හි බ්‍රහ්ම යනුද බ්‍රහ්ම ඔබ්බදයා කෙරෙන් සමිං ප්‍රත්‍යය යොදා බ්‍රහ්ම මේ සුත්‍රයෙන් එකාරාදෙශකොට පැමිණවූ කල්හි බ්‍රහ්ම යනුද බ්‍රහ්මයි. සමා ප්‍රත්‍යයට සමා හි සමිනනං මොහි මහිවා යන සුත්‍රයෙන් මහා යනාදෙශ කළ කල්හි බ්‍රහ්මහා යනුද

එයේ නොකළ කල්හි බුඛිතො යනුද සිඛිවේ. බුඛි ශබ්දයා කෙරෙත්ති ප්‍රත්‍යය යොදා ඵලං සමාහි සමිතො ඛොතිච්චි වා යන සුත්‍රයෙන් හි යනාදෙශයද සුහිසාකායො එ යන සුත්‍රයෙන් එකාරාදෙශද කලි කල්හි බුඛෙහි යයිද හි යනාදෙශ නොකළ කල්හි බුඛෙහි යයිද පඤ්චමි බහුවචනයෙහි පද රූප දෙකක් වෙත්.

65 සාමිසමිං ජසී 2-303

යනු ඡේසී විභක්ති විධාන සුත්‍රයි. සාමිසමිං යනු, ඊ, පු, න, ස, එකච්චනයි. ජලිසී යනු, ඊ, ඉ, න, පු, එකච්චනයි. මෙයේ මෙහි පද දෙකකි.

සාමිසමිං, සාමසපියෙහි; ජසී, ඡේසී විභක්තිය වේ.

යසා, යමෙකුයේ; පරිඤ්ඤා වා, අයිතියක් හෝවේද; නං, එය; සාමිතාමි, සාමිතමිවේ; තත්ථ, එහි; ජසී, ඡේසී විභක්තියවේ; බුඛිසා-බුඛිතං යනු උදහරණයි.

සං අසා අපච්චි සාමි, අත්‍යන්තියෙහි ඊ ප්‍රත්‍යයයි, ඡන්තං පුරුණී ජසී, පුරුණාපියෙහි එප්‍රත්‍යය හා සථි අපියෙහි ඊ ප්‍රත්‍යයයි.

62 විස්තර:— යමෙකුයේ අයිතිය ප්‍රත්‍යය කරනුයේ සාමි නමිවේ. ඒ සාමසපියෙහි වන්නාවූ විභක්තිය ඡේසී නමි වේ. බුඛි ශබ්දයා කෙරෙත් පරච ඡේසී එකච්චන ස ප්‍රත්‍යය යොදා සාමි මො ඡෙ යන සුත්‍රයෙන් සකාරාශම කිරීමෙන් බුඛිසා යනුද බහු වචන නං ප්‍රත්‍යය යොදා සුනං. භිසුච යන සුත්‍රයෙන් දීඛී කිරීමෙන් බුඛිතං යනුද සිඛි කච්චයුය.

66 ඛතාසෙ සත්තමි 2-304

යනු සත්තමි විභක්ති විධාන සුත්‍රයි. ඛතාසෙ යනු, අ, පු, කී, ස, එකච්චනයි, සත්තමි යනු, ඊ, ඉ, න, පු, එකච්චනයි, මෙයේ මෙහි පද දෙකකි.

ඛතාසෙ, ඛතාසාපියෙහි; සත්තමි, සත්තමි විභක්තිය වේ. යො, යමෙක් නෙමේ; ආධාරො, ආධාරය වේද; නං, එය; ඛතාසං නාමි, ඛතාසකාරක නමි වේ; තත්ථ, එහි; සත්තමි නොති, සත්තමි විභක්තිය වේ; සමිං, සමිං ප්‍රත්‍යයවේ; බුඛෙ බුඛිච්චි බුඛිසමිං යනු උදහරණයි. පු, පු ප්‍රත්‍යයවේ; බුඛෙපු යනු උදහරණයි.

අචකසති දීපනිති ඛතාසො, අච පුමි කසමාතු දීප්‍යන්තියෙහි, ඡප්‍රත්‍යයයි; නසමිං ඛතාසෙ, සත්තන්තං පුරුණී සත්තමි, පුරුණාපියෙහි ප්‍රත්‍යය හා සථි අපියෙහි ඊ ප්‍රත්‍යයයි.

63 විභවය:— ක්‍රියාවට ආධාරවූ කාරකය තෙමේ ඕනෑම කාරක නම්වේ. එහි වන්නාමු විභවය නම් සත්‍යම විභවයයි. බුද්ධ ශබ්දයා කෙරෙහි සමං ප්‍රත්‍යයකොට සම, සමින්නං වා යන සුත්‍රයෙන් ප්‍රත්‍යයට එකාරාදෙශකොට පැමිණවූ කල්හි බුද්ධ ශබ්ද සමංහට සමාහි සමින්නං මහාහිමහිවා යන සුත්‍රයෙන් මහි ආදෙශය කළ කල්හි බුද්ධමහි සබ්ද එම ආදෙශය නොකළ කල්හි බුද්ධමහි සබ්ද සත්‍යම එකවචනයෙහි පදරූප භූතක් වෙත්. සුප්‍රත්‍යයකොට සුහි සමිකාරො එ යන සුත්‍රයෙන් ශබ්දත්‍යය අකාරයට එකාරාදෙශ කිරීමෙන් බුද්ධසු සි බහුවචනයෙහි පදරූප එකක් වේ.

බුද්ධ, සඵලයන් වහන්ස; බුද්ධා, සඵලයන් වහන්සේ; බුද්ධං, සඵලවරයා; සරතො, සිහිකරන්නාහට, සුඛං දදති, (ලොකික ලොකොත්තර) සැපදෙයි; තපො, එහෙයින්; බුද්ධත, සඵලයන් වහන්සේ විසින්; දුක්ඛරං, නොකටහැක්ක; කිං, කුමක්ද; බුද්ධත, සඵලයන් වහන්සේ කරණකොට; මහිමයො, මහන්සාහි ඇති; මුත යො අපි, මුනිහුපවා; සුඛිජාතා, සුවපත්වූහ; බුද්ධස්ස එව, සඵලයන් වහන්සේටම; මනං, සිත; දදෙ, දෙන්නෙමි; අහං, මම; බුද්ධා, සඵලයන් වහන්සේ කෙරෙහි; අච්චුතංපදං, මොක්කපදය; ලභෙයො, ලබන්නෙමි; බුද්ධස්ස, සඵලයන් වහන්සේගේ; ඉඛි, සාහිසොමෝ; කිං, කුමක්නමි; ත කෙරෙ, නොකරන්නීද; භවතොව, භවයන් භවයක්පාසා; මම, මාගේ; භතනී, ආදරය; බුද්ධ, සඵලයන් වහන්සේ කෙරෙහි; අච්චි, වේවා,

64 විභවය:- අකාරාත්‍ය පුලුච්ඡිත බුද්ධ ශබ්දයට අයත් සියලු පදරූපයන්ගේ සිහිනු යට දක්වනලදහ. ඒ සියලු පදයන් එකපදයෙකි සහිතකොට මේ භාෂාවෙන් දක්වයි. මෙහි ප්‍රථමා ආමන්ත්‍රණ විනියා තානියා කරණ සමුද්දන අපාදන සාම් ඕනෑම සබ්ධාත සියලුම විභවයන්ට අයත් එකවචන පදරූපයෝ දක්නා ලැබෙයි. මෙහි දදති යනු වර්තමාන විභවය ප්‍රථම පුරුෂ එකවචන හෙයින් බුද්ධා යනු උක්ත කතීයි. සුඛං යනු අනුක්ත කම් විනියායි. කිං දුක්ඛරං හොහි යනුද ක්‍රියා කාරක පද සමබන්ධයි. කිං යනුද දුක්ඛරං යනුද එහි උක්ත ප්‍රකාහි විනාහි කතීපද දෙකයි. ජාතා යන කාදන්ත බහුවචන ක්‍රියාවට මුතයො යනු උක්ත ප්‍රකාහි කතීයි. සුඛි යනු උක්ත විකාහි කතීයි. මහිමයො යනු මුත යො ගන්තට තුලාසි කරණ විශෙෂයයි. දදෙ යනු අනාගත කාලික සත්‍යම විභවයෙහි උත්තම පුරුෂ එකවචනයෙන්ද අහං යනුම උක්තකතීයි. පදං යනු

අනුකතකමිසි. අවමුසං. යනු එහි භූලාංගිකරණ විශේෂණයයි. න කෙරෙ යනු සඳහාම විභක්ති ප්‍රථම පුරුෂ එකවචන ක්‍රියායි. ඉති යනු එහි උක්තකතියයි. කිං යනු අනුකතකමිසි. අනු යනු අස බාහුවෙන් පඤ්චමී විභක්ති ප්‍රථම පුරුෂ එකවචනයෙහි සිඬවු ක්‍රියාවකි. භත්තියනු එහි උක්තකතියයි. මම යනු භත්තිය නන්තට තිත්තාධිකරණ විශේෂණයයි.

ඉතොපරං, මෙයින් මක්තෙහි; තතියා පඤ්චමීනංච, තානී යා පඤ්චමී විභක්තීන්ද; වතුජීඡට්ඨිනංච, වතුර්ඡි ෂේඡී විභ ක්තීන්ද; සරුපතතා, සමාකරුප ඇති හෙයින්, පඤ්චමී ඡට්ඨියො පඤ්චමී ෂේඡී විභක්තීදෙක; භියො, භොහෝ හෙයින්; උපෙකම් තෙන, උපෙකා කරනු ලැබෙත්.

අත්තසි, අත්ත ශබ්දයාකෙරෙන් පරව සිප්‍රත්‍යයවේ. මුඛම ත්‍යගබරාජාදිතො ඉති, මුඛමත්තගබරාජාදිතො යනු; එව, මතු සුත්‍රයෙහි වැවේ.

67 ංයා ව 1-189

යනු ආදේශ විධාන සුත්‍රයි. සි යනු, ඉ, පු, අනු, ඡ, එකවච නයි. ආ යනු, ආ, පු, අනු, පු, එකවචනයි. ච යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද තුනකි.

මුඛමත්තගබරාජාදිතො, මුඛමිශබ්ද අත්තශබ්ද සබ්ශබ්ද රාඡශබ්දදීන් කෙරෙන් පරවු; සි, සිප්‍රත්‍යයව; ආ ච, ආකාරා දේශ වේ.

මුඛමාදිතො, මුඛමිශබ්දදීන් කෙරෙන් පරවු; සිය්‍ය, සි ප්‍රත්‍ය යව; ආ හොතී, ආකාරාදේශ වේ. අත්තා, අත්තා යනු උද්ගරණයි. යොනමානො ඉති, යොනමානො යන සුත්‍රයෙන්; මුඛමාදිතො, මුඛමිශබ්දදීන් කෙරෙන් පරවු; යොනං, යො ප්‍රත්‍යයන්භව; ආනොතතං, ආනො යනාදේශ බව වේ. අත්තානො, අත්තානො යනු උද්ගරණයි. (යොනං, යො ප්‍රත්‍යයන්භව; ආනො, ආනො යනාදේශවේ;) හෙ අත්ත-අත්තා යනු ආලපන එකවචනයි. යො, යොප්‍රත්‍යයවේ. අත්තානො යනු ආලපන බහුවචනයි.

68 විභක්තරා— මුඛ ශබ්දයාගේ පදරුප සිඬින් අවසන්වන හුරු තාතියා පඤ්චමී වතුර්ඡි ෂේඡී විභක්තීන් සමබකි කායරීය වෙන් වෙන් වශයෙන්ම කියනලද නමුත් නැවත නැවතත් එසේ කීමෙන් මුත් බාහුලයත් අධ්‍යයනයෙහි අධික ප්‍රශංසයත් මිස විශේෂ ප්‍රයෝජනයක් නැත්තේය. එහෙයින් මේ අත්ත ශබ්ද

යාගේ පද රූපයේ දැක්වීමේ පටන් එකසමාන විභක්ති දෙක කින් එකක් පමණක් දක්වා අනික කදනුසාරයෙන් දකගන්ට සැලැස්වීම බාලාවකාර කතීයේ අදහසය. තෘතීයා පඤ්චම් විභක්තිහු එකදෙගයකින්ද වතුර්ථි ඡේදි විභක්තිහු සළුප්‍රකාර ගෙන්මද අන්‍යාන්‍ය සමානතාවෙන් යුක්තය. එහෙයින් මේ තැන් පටන් තෘතීයා වතුර්ථි විභක්තිදෙක සමබකතාවයේ සමණක් දක්වා පඤ්චම් ඡේදි විභක්තිදෙක සමබක තාවයේ තොතීයා හරිත බැව් කීම පිණිස “ඉතො පරං” යනාදි වාක්‍යය රචිතය.

යෘ ව යන සුත්‍රයෙන් කටහැකි කාශ්‍යීය නම් බ්‍රහ්ම අත්‍ය සච රාජ ආදි ශබ්දයන් කෙරෙහි පරවු සිභට ආකාරාදෙගය කිරීමයි. මේ සුත්‍රයට අනුවර්තනය විය හැකි වා ශබ්දය වලක්වනු පිණිස වකාරයක් සුත්‍රයට කරණලදී. අත්‍ය ශබ්දයා කෙරෙහි පරව සිප්‍රත්‍යය යොදා මිභට මේ සුත්‍රයෙන් ආකාරාදෙගකොට පැමිණවු කල්හි අත්‍යා යන ප්‍රථමා එකවචන පදරූපය සිඛවේ. බහුවචනයෙහි යො ප්‍රත්‍යය යොදා මිභට “යො න මානො” යන සුත්‍රයෙන් ආනො ආදෙගය කොට පැමිණවු කල්හි අත්‍යානො යන ප්‍රථමා බහුවචන පදරූපය සිඛවේ. යොනමානො යන සුත්‍රයෙහි යො නං යන බහුවචනය වනාහි ප්‍රථමා ආලපන විතීයා විභක්ති තුන ම සමබකි යො වචනයන්ගේ ගැණීම පිණිසය. අත්‍ය ශබ්දයා කෙරෙහි පරව ආලපන සි ප්‍රත්‍යය යොදා මිභට ගසංඤකොට අකාරපිභාද්‍යන්‍යානමා යන සුත්‍රයෙන් ශබ්දත්‍යයට ආකාරාදෙගය හා “ආකාරොවා” යන සුත්‍රයෙන් හ්‍රස්වද කොට “ඡසසතො ලොපං ගසිටි” යන සුත්‍රයෙන් ගසංඤ ලොපය කළ කල්හි (භ) අත්‍ය යනුද හ්‍රස්ව නොකළ කල්හි අත්‍යයනුද සිඛයි. ආලපන බහුවචනයෙහි (හවහෙතො) අත්‍යානො යනුද ප්‍රථමා බහුවචනය මෙන් සිඛ කටහුකි.

බ්‍රහ්මත්‍යසඛරාජාදිනො අමානං ඉති, බ්‍රහ්මත්‍යසඛරාජාදිනො අමානං යන සුත්‍රයෙන්; අං වචනය, අං ප්‍රත්‍යයට; වා, විකල්පයෙන්; ආනං, ආකං යනාදෙගය වේ.

68 බ්‍රහ්මත්‍යසඛරාජාදිනො අමානං 1-188

යනු ආදෙග විධාන සුත්‍රයි. බ්‍රහ්මත්‍යසඛරාජාදිනො යනු, ඉ, ප්‍ර, ස, ප, එකවචනයයි, අං යනු, නි, ප්‍ර, අනු, ප්‍ර, එකවචනයයි. ආනං යනු, නි, ප්‍ර, අනු, ප්‍ර, එකවචනයයි. මෙසේ මෙහි පද තුනකි.

බ්‍රහ්මත්‍යසඛරාජාදිනො, බ්‍රහ්ම අත්‍ය සඛ රාජ යනාදි ශබ්ද ගන් කෙරෙහි පරවු; අං, අංප්‍රත්‍යය හෙමේ; වා, විකල්පයෙන්; ආනං, ආනං යනාදෙග වේ.

බ්‍රහ්මි වූයේ ගවජනිති බ්‍රහ්මා, බ්‍රහ්මාතුමාවිතානීයෙහිය, ම ප්‍රත්‍යයයි. අදහි බාදනිති අත්තා, අද බාතු භක්‍ෂණානීයෙහිය, ත ප්‍රත්‍යයයි. සහති බමනිති සබා, සහබාතු ඉමසිමි අනීයෙහිය, අ ප්‍රත්‍යයයි. රක්‍ෂෙත්තිති රාජා, රක්‍ෂෙත්තාතුරාගානීයෙහිය, ණ ප්‍රත්‍යයයි. බ්‍රහ්මා ච අත්තා ච සබා ච රාජා ච බ්‍රහ්මත්තාබරාජානො, බ්‍රහ්මත්තාබරාජානො ආදයො යෙසං තෙ බ්‍රහ්මත්තාබරාජා දයො, තත්තා බ්‍රහ්මත්තාබරාජාදනො,

66 විස්තර:— සාමාන්‍ය අකාරාත්‍ය පුලුච්චිත ශබ්දයකදී අං ප්‍රත්‍යයට විශේෂාදේශයක් නැතත් බ්‍රහ්මාදී ශබ්දයන්ගෙහි එබිත්දක් විකල්පයෙන් විශසුභ්‍යය. එහෙයින් බ්‍රහ්මශබ්දදීත් කෙරෙත් පරවු අං ප්‍රත්‍යයකට ආනං ආදේශය වනබව දක්වීමට මේ සුත්‍රය රචිතය. ආදේශය විකල්ප හෙයින් විනියා එකවචන ගෙහි අත්තානං අත්තං යි පදරූප දෙකක් වෙයි. අත්තශබ්දයා කෙරෙත් පරව අං ප්‍රත්‍යය යොදා ඕනට මේ සුත්‍රයෙන් ආනං ආදේශය කල කල්හි අත්තානං යිද අං ප්‍රත්‍යය යොදා පුළිසවර ලොපයකොට පැමිණවූ කල්හි අත්තං යිද සිබයි. අත්තානො යන බ්‍රහ්මවචන පදරූපයාගේ සිබිය පෙරමෙහි. අත්තශබ්දයා කෙරෙත් නා ප්‍රත්‍යය යොදා ඕනට “අත්තානෙත” යන සුත්‍රයෙන් එන යනාදේශකොට පැමිණවූ කල්හි අත්තන යිද එනාදේශ නොනොටඅත්තනා යිද තානියා එකවචනයෙහි පදරූප දෙකකි. (පත්තනි, එක්පක්‍ෂයෙක්හි; ජනවචනා කුරොධෙන, බ්‍රහ්මවචනයට අවිරාම පරිද්දෙන්; එනාභාවො; එතයන්තගේ නොවීමයි.) එනා දේශය විකල්පයේ බ්‍රහ්මවචනයෙහිත් අවුච්චිකා ප්‍රකරණවලත් අත්තනා යන පදරූපයද දක්නා ලැබෙන ගෙයිනි.

අත්තානෙතා හිසමි මනාතං ඉති, අත්තානෙතා හිසමි මන නතං යන සුත්‍රයෙන්; හිමිති, හිප්‍රත්‍යය පරකල්හි; අත්තනාසං, අත්තශබ්දයාගේ අත්තයට; අත්තා, අත යනාදේශ වේ; අත්ත හෙති-අත්තනෙහි යනු උද්ගරණයි.

69 අත්තානෙතා හිසමි මනාතං 1-211

යනු ආදේශවිධාන සුත්‍රයි. අත්තානෙතා යනු, අ, පු, ප, පු, එකවචනයයි, හිසමි- යනු, ඉ, පු, අනු, ස, එකවචනයයි, අත්තනං යනු, අ, න, ක, ව, එකවචනයයි, මෙයේ මෙහි පද තුනකි.

හිසමි, හිප්‍රත්‍යය පරකල්හි; අත්තානෙතා, අත්තශබ්දයාගේ අත්තය හෙමේ; අත්තනං, අත යනාදේශබවට පැමිණේ.

අත්තසා අනෙකා අත්තානෙතා, සො අත්තානෙතා, අත්තසා
 හාමො අත්තතං, තං අත්තතං;

67 විසාරය:— අත්තසානිදං කෙරෙත් භිජුත්තය යොදු
 ඛහව “සමාති සමිත්තං මහාතිමිතිවා” යන සුත්‍රයෙන් හි යනා
 දෙයයද “අත්තානෙතා හිසමි මත්තතං” යන සුත්‍රයෙන් අන යන
 දෙයයද “සුති සමිකාරො එ” යන සුත්‍රයෙන් එකාරාදෙයයද කල
 කල්හි අත්තනෙති යයිද හි යනාදෙයය ඒකලා පක්ෂයෙහි අත්ත
 නෙති යයිද පදරූප සිහිනු වෙති, කරණ කාරකයෙහිද එකවචන
 බහුවචන දෙක්හිම සියලු පදරූපයන්ගේ සිහිය මෙසේ මැයි.
 “සයා නො” යන සුත්‍රයෙන් අත්තසානිදං කෙරෙත් පරවු ස
 ප්‍රත්තයහව නො යනාදෙයකල කල්හි අත්තසානිද වතුර්ථි ඡේදි
 එකවචනයෙහි අත්තනො යයිද අත්තසානිදං කෙරෙත් නං
 ප්‍රත්තය යොදු “සුතංතිසු ව” යන සුත්‍රයෙන් දීඝිකල කල්හි වතු
 ර්ථි ඡේදි බහුවචනයන්හි අත්තානං යිද සිඛයි.

70 අමතකුමහනතුරාප් බ්‍රහමනන
 සබසන්ධිපිතාදිති සමා නා ව 1-372

යනු අතිදෙය සුත්‍රයි. අමතකුමහනතුරාප් බ්‍රහමනනසබ
 සන්ධිපිතාදිති යනු, ඉ, පු, ස, ප, එකවචනයි. සමා යනු ආ, පු, අනු,
 පු, එකවචනයි. නා යනු ආ, පු, අනු, පු, එකවචනයි. ඉව යනු
 තිපාතයි; මෙසේ මෙහි පද සතරකි.

අමත, අමතසානිදය; කුමහ, කුමහසානිදය; නතු, නතුප්‍රත්තයානන
 සානිදය; බ්‍රහම, බ්‍රහමසානිදය; අත්ත, අත්තසානිදය; සබ, සබසානිදය;
 සන්ධි, සන්ධිසානිදය; පිතු, පිතුසානිදය; ආදිති, යනාදිත් කෙරෙත්
 පරවු; සමා, සමාප්‍රත්තයනෙමි; නා ඉව, නා ප්‍රත්තයනෙමි.

අමතාදිතො, අමතසානිදදිත් කෙරෙත් පරවු; සමා, සමාප්‍රත්තය
 නෙමි; නා ඉව, නා ප්‍රත්තයනෙමි; හොති, වෙයි. අත්තනා යනු
 උදහරණයි.

අමතො ව කුමහො ව නතු ව රාජා ව බ්‍රහමා ව අත්තා ව
 සබා ව සන්ධා ව පිතා ව අමතකුමහනතුරාප් බ්‍රහමනනසබසන්ධි
 පිතරො, අමතකුමහනතුරාප් බ්‍රහමනනසබසන්ධි පිතරො ආදී යෙ
 සං තෙ අමතකුමහනතුරාප් බ්‍රහමනන සබසන්ධි පිතාදයො, තෙහි
 අමතකුමහනතුරාප් බ්‍රහමනන සබසන්ධිපිතාදිති.

68 විසාරය:— බ්‍රහමාදි සානිදසානිදයෙහි පංචමි එකවචන
 සදරූපය තෙමේ තාහියා එකවචන පදරූපයක්කුගේ සචරූපය

අරුරු කරයි. එහෙත් තෘතීයාවෙහි මිස පඤ්චමයෙහි එබඳු පදයක් සිඛිවීමට කිසියම් සුත්‍රයක් බාලාචිතාරයෙහි නොදක්වන ලදී. එහෙයින් පංචමී විභක්ති ප්‍රත්‍යයද තෘතීයා විභක්ති ප්‍රත්‍යය වැනි කරගැනීම ම අවශ්‍යය. මේ පිණිස මෙම සුත්‍රය දක්වනලදී. අමනශබ්දදීත් කෙරෙත් පරමු පංචමී එකවචන සමාප්‍රත්‍යය තෘතීයෙකවචනමු තාප්‍රත්‍යය හා සමානබව සුත්‍රයෙහි අදහසයි. මෙහි හතු යනු ප්‍රත්‍යයන්ගේ අන්‍යභාගය දක්වීමකි. අත්‍යාජී යෙහි වනතු ප්‍රත්‍යයත් මනතු ප්‍රත්‍යයත් ඉමනතු ප්‍රත්‍යයත් කිතක යෙහි තවහතු ප්‍රත්‍යයත් එයින් අදහස් කරනු ලැබේ. මෙහි සමා ප්‍රත්‍යය නා ප්‍රත්‍යය වැනිනොට ගැනීමෙන් අන්‍යශබ්ද පංචමී එකවචනයෙහි අන්‍යතායි සිඛිවිය.

තෛකාසමිතනී ඉති, තෛකාසමිතනී යන සුත්‍රයෙන්; සමීනො, සමී ප්‍රත්‍යයට; නී, නී යනාදෙශවේ; අන්‍යතනී යනු උද්භරණයි. (තෛකා, ඔහුකෙරෙන් පරමු; සමී, සමී ප්‍රත්‍යය තෙමේ; නී, නී යනාදෙශවේ;) අන්‍යතනං ඉති, අන්‍යතනං යන; භාවතීද්දෙසෙන භාවතීර්දෙශයෙන්; සුමහිච, සුප්‍රත්‍යය පරකල්පිද; අනො, අන යනාදෙශවේ. අන්‍යතෙසු යනු උද්භරණයි. රාජා, රාජශබ්දය තෙමේ; අන්‍යා ඉච, අන්‍ය ශබ්දය මෙහි. නා, තාප්‍රත්‍යය වේ.

69 විශාර්ථ:— අන්‍ය ශබ්දයා කෙරෙන් පර සමී ප්‍රත්‍යයට “තෛකා සමීනනී” යන සුත්‍රයෙන් නියතාදෙශකල කල්පි සප්තමී එකවචනයෙහි අන්‍යතනී යන පදරූපය වේ. අන්‍යානෙතා හිසම් මනතනං යන සුත්‍රයෙන් නියත ලද්දේ හි ප්‍රත්‍යය පරකල්පි අන්‍ය ශබ්දන්තයට අන යනාදෙශවන බවයි. අන්‍යානෙතා හිසම්මනො යි සුත්‍රය රචනාකලත් ඒ කායනීය සිදුවිය හැකිව තිබියදී අන්‍යත ග්‍රහණයක් කල බැව් සුත්‍රයෙන් පෙනේ. ඒ අක්ෂරාධිකාරයෙන් අනීඨිකාරයක්ද සැලකියයුතුය. එනම් හිප්‍රත්‍යය පරකල්පි මෙන්ම සුප්‍රත්‍යය පරකල්පිද අන්‍යශබ්දන්තයට අන යනාදෙශය වන බවයි. එහෙයින් අන්‍යශබ්දයා කෙරෙන් පරව සුප්‍රත්‍යය යොදා “අන්‍යානෙතා හිසම් මනතනං” යන සුත්‍රයෙහි භාවතීර්දෙශ ශතනීයෙන් අන්‍යශබ්දන්තයට අන යනාදෙශයද “සුමහිචකාණො ඵ” යන සුත්‍රයෙන් එකාරාදෙශයද නොට පැමිණවූ කල්පි සප්තමී බහුවචනයෙහි අන්‍යතෙසු යනු සිඛිවේ. රාජශබ්දයද බ්‍රහ්මාදී ශබ්දගණයට ඇතුළත් බැවින් ප්‍රථමා විභිසා විභක්තීන් පිළිබඳ පදරූපයන්ගේ සිඛිය අන්‍යශබ්දයෙහි මෙහි. තෘතීයා විභක්ති එකවචනයෙහි පවත් වෙතැයිවූ පදරූපයන් දක්නා ලැබෙන හෙයින් ඔවුන්ගේ සිඛිය සදහා මෙහැන්සිට සුත්‍ර දක්වායුතුය.

සවිභවතියා රාජයා ඉඟි, සවිභවතියා රාජයා යනු, එව, මතු සුත්‍රයෙහි වැටේ.

71 නාමි රඤ්ඤ චා 1-137

යනු ආදේශ විධාන සුත්‍රයි. නාමි යනු, ආ, පු, අනු, ස, එකවචනයි, රඤ්ඤ යනු, ආ, පු, අනු, පු, එකවචනයි. චා යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද තුනකි.

නාමි, නා ප්‍රත්‍යය පරකල්හි; සවිභවතියා, විභවතියාහිනවු; රාජසද්දයා, රාජ ශබ්දයට, චා, විකල්පයෙන්; රඤ්ඤ, රඤ්ඤ යනාදේශ වේ.

නාමි, නා ප්‍රත්‍යය පරකල්හි; සවිභවතියා, විභවතියාහිනවු; රාජසද්දයා, රාජශබ්දයට; චා, විකල්පයෙන්; රඤ්ඤ, රඤ්ඤ යනාදේශවේ. රඤ්ඤ යනුද රාජෙන යනුද උදාහරණයි.

70 විශාර:— රාජශබ්ද නාතියා එකවචනයෙහි රඤ්ඤ යන පදයක් පාලියෙහි දක්නා ලැබේ. එය කෙසේ සිදුවේදැයි පරීක්ෂණය කරන්නවුන් විසින් මේසුත්‍රය අවශ්‍යයෙන් දහසූත්‍රය, අවසාන මමං සවිභවතියා යන සුත්‍රයෙන් සවිභවතියා යනුද “රාජයා රඤ්ඤ රාජනො ඤ” යන සුත්‍රයෙන් රාජයා යනුද මේ සුත්‍රයට අනුවචිතනය වෙත්. එහෙයින් නා ප්‍රත්‍යය පරකල්හි විභවතියා ප්‍රත්‍යයන් සහිතවුම රාජශබ්දයට විකල්පයෙන් රඤ්ඤ යනා දේශය මේ සුත්‍රයෙන් විනබව කිත. රාජශබ්දයා කෙරෙන් පරව නාප්‍රත්‍යය යොදා ප්‍රත්‍යයටත් රාජශබ්දයටත් දෙකටම මේ සුත්‍රයෙන් රඤ්ඤ යනාදේශය කිරීමෙන් රඤ්ඤ යනුද ආදේශ විකල්පයෙහිත් වුව ශබ්ද නාතියෙකවචනය මෙන් සිබිකිරීමෙන් රාජෙන යනුද වේ.

72 රාජයා රාජ්‍ය සුතං හි සු ම 1-169

යනු ආදේශ විධාන සුත්‍රයි. රාජයා යනු අ, පු, අනු, ම, එකවචනයි. රාජ්‍ය යනු, උ, පු, අනු, පු, එකවචනයි. සුතංහි සු යනු, ඉ, පු, ස, ස, බහුවචනයි. ම යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද සතරකි. සබ්බසා යනු මෙහි අනුවචිතනීයයි.

සුතංහි සු, සුතංහි යන ප්‍රත්‍යයන් පරකල්හි; සබ්බසා, සිඤ්ඤ; රාජයා, රාජශබ්දයට; රාජ්‍ය, රාජ්‍ය යනාදේශ වේ.

සුතංහි සු පරෙසු; සුතංහි යන ප්‍රත්‍යයන් පරකල්හි; රාජයා, රාජ ශබ්දයට; රාජ්‍ය, රාජ්‍ය යනාදේශය; භොති, වේ. වකාරෙන වශබ්දයෙන්; ක්‍රමි, සමහරතැඟක; ත, ඒ ආදේශය නොවේ.

සුනංභි සුච ඉති, සුනංභි සුච යන සූත්‍රයෙන්; දීඝෙ, දීඝී කළ කල්හි; රාජ්‍යභි රාජ්‍යභි, රාජ්‍යභි රාජ්‍යභි යනු සිදුවෙයි. රාජෙති රාජෙති, රාජෙති රාජෙති යනුද සිඹයි.

සම්භතනියං ඉති, සම්භතනියං යනු; අධිකාරො, මතු සූත්‍රය හා සම්බන්ධ කරනු ලැබේ. රාජයං රාජෙත්‍යා රාජිනො ඝෙ ඉති, “රාජයං රාජෙත්‍යා රාජිනො ඝෙ” යන සූත්‍රයෙන්; ඝෙ, සප්තකය පරකල්හි; රාජෙත්‍යා රාජිනො කොතනී, රාජෙත්‍යා රාජිනො යනාදෙත දෙක වෙත්.

73 රාජයං රාජෙත්‍යා රාජිනො ඝෙ 1-135

යනු ආදේශ විධාන සූත්‍රයි. රාජයං යනු, අ, පු, අනු, ඝ, එන වචනයි. රාජෙත්‍යා රාජිනො යනු, ඔ, පු, ස, පු, බහුවචනයි. ඝෙ යනු, අ, පු, අනු, ස, එකවචනයි. මෙසේ මෙහි පද තුනකි.

ඝෙ, සප්තකය පරකල්හි; සම්භතනියං, විභතනී සභිතවු; රාජයං, රාජෙත්‍යා රාජිනො; රාජෙත්‍යා රාජිනො, රාජෙත්‍යා රාජිනො යන ආදේශ දෙක වෙත්. රාජෙත්‍යා රාජිනො, රාජෙත්‍යා රාජිනො යනු උද්ගරණයි.

රාජකෙ දිපපතෙති රාජා, රාජධාතු දිප්තානුච්ඡයෙති, අප්‍රත්‍යයයි. ජනං රාජෙත්‍යා චා රාජා, රාජධාතු රුද්‍රවීම් අච්ඡයෙති, ණ ප්‍රත්‍යයයි. රාජෙත්‍යා ච රාජිනො ච රාජෙත්‍යා රාජිනො.

71 විග්‍රහර:— සබ්බකො නං සංඝාතං යන සූත්‍රයෙන් විභතනී විපයනී ස වශයෙන් සබ්බකං “යනු රාජයං රාජ්‍ය සුනංභි සුච” යන සූත්‍රය හා සම්බන්ධ කරනු ලැබේ. සජාමී බහුවචන සූත්‍රත්‍යයත් වතුර්ථථී ඡේඨී බහුවචන නං ප්‍රත්‍යයත් තෘතීයා පඤ්චමී බහුවචන හි ප්‍රත්‍යයත් පරකල්හි සියලුම රාජෙත්‍යා රාජිනො දෙය වේ. සූත්‍රයෙහි මහාරජ තෙමේ අවධාරණාච්ඡයෙහිය. එකෙසින් රාජ්‍ය ආදේශය සම්භර නැතකදී නොවන්නේය. රාජෙත්‍යා කෙරෙන් පරව හි ප්‍රත්‍යය යොදා ඔහු පරකල්හි මෙම සූත්‍රයෙන් රාජෙත්‍යා රාජිනො රාජ්‍ය ආදේශයත් රාජ්‍යෙන් නෙති උකාරයට “සුනංභි සුච” යන්නෙන් දීඝීයත් හි ප්‍රත්‍යයට හි යනාදේශයත් කළ කල්හි රාජ්‍යභි යනුද හි ආදේශය නොකළ කල්හි රාජ්‍යභි යනුද සිඹයි. බ්‍රිඛිගබ්ද තෘතීයා බහුවචනයෙහි මෙන් රාජෙති රාජෙති යන පදරූප දෙක සිඹිකටයුතුය. වතුර්ථථී ඡේඨී එන වචන සප්තකය යොග්‍යයෙහි පදරූප දක්වනු පිණිස රාජයං රාජෙත්‍යා රාජිනො ඝෙ (සම්භතනිය පරකල්හි රාජෙත්‍යා රාජිනො යනාදේශවනබව දක්වාලූ) යන සූත්‍රය විභිතය. සම්භතනී ප්‍රකණ්ණ එහි අනුච්ඡේදන ගෙසින් රාජෙත්‍යා රාජිනො

තෙරෙන් පරව සප්තය ආදිය ගිවිසුවත් ප්‍රත්‍යයවත් මේ සුත්‍රයෙන් රඤ්ඤා යනාදියෙන් රාජතො යනාදියෙන් කලකල්හි රඤ්ඤා රාජතො යන පදරූප දෙක ලැබෙති.

රඤ්ඤා කම්භිවා ඉති, රඤ්ඤා කම්භිවා යන සුත්‍රයෙන්; කම්භිනං ප්‍රත්‍යය පරකල්හි; වා, විකල්පයෙන්; රඤ්ඤා, රඤ්ඤා යනාදිය මේ. රඤ්ඤා, රඤ්ඤා යනු උද්ගරණයි. රාජ්‍යනං-රාජානං, රාජ්‍යනං-රාජානං යනු විකල්ප පක්‍ෂයෙහි උද්ගරණයි.

74 රඤ්ඤා නමහි වා 1-136

යනු ආදේශ විධාන සුත්‍රයි. රඤ්ඤා යනු නිශ්ඤානිකතා, පු, අනු, උපා විභක්තික, පු, එකවචනයි. කම්භි යනු නිශ්ඤානිකතා, පු, අනු, ස, එකවචනයි. වා යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද තුනෙකි.

කම්භි, නං ප්‍රත්‍යය පරකල්හි; වා, විකල්පයෙන්; සවිභත්තිසා, විභක්ති සහිතවූ; රාජසා, රාජශබ්දයට; රඤ්ඤා, රඤ්ඤා යනාදිය මේ.

සමාසා, සමාවචනා සමා; නා භූලා නතා, නා වචනා සමාන බැවින්; නාමිහි; නා ප්‍රත්‍යය පරකල්හි; වා, විකල්පයෙන්; රඤ්ඤා, රඤ්ඤා යන ආදේශ මේ. රඤ්ඤා, රඤ්ඤා යනු උද්ගරණයි. රාජසා, රාජසා යනු විකල්ප පක්‍ෂයෙහි උද්ගරණයි.

සම්මිහි රඤ්ඤා රාජ්‍යනි ඉති, සම්මිහි රඤ්ඤා රාජ්‍යනි යන සුත්‍රයෙන්; සම්මිහි, සම්මි ප්‍රත්‍යය පරකල්හි; රඤ්ඤා රාජ්‍යනි, රඤ්ඤා-රාජ්‍යනි යන ආදේශදෙක; සොනති, වෙන්. රඤ්ඤා රාජ්‍යනි, රඤ්ඤා රාජ්‍යනි යනු උද්ගරණයි, රාජ්‍ය-රාජ්‍ය, රාජ්‍ය-රාජ්‍ය යනු සපාමි බහුවචනයෙහි පදරූපයෝයි.

75 සම්මිහි රඤ්ඤා රාජ්‍යනි 1-138

යනු ආදේශ විධාන සුත්‍රයි. සම්මිහි යනු නිශ්ඤානිකතා, පු, අනු, ස, එකවචනයි. රඤ්ඤා රාජ්‍යනි යනු ඉතාරානා, පු, අනු, පු, එකවචනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකෙකි.

සවිභක්තිසා-රාජසා යන පදදෙක මෙහිද අනුවචනීතිය යි.

සම්මිහි, සම්මි ප්‍රත්‍යය පරකල්හි; සවිභක්තිසා, විභක්ති සහිත වූ; රාජසා, රාජශබ්දයට; රඤ්ඤා රාජ්‍යනි, රඤ්ඤා-රාජ්‍යනි යන ආදේශ දෙකවෙන්.

72 විකල්ප- රාජශබ්දයා තෙරෙන් පරව නං ප්‍රත්‍යය

යොදා ඒ ශබ්ද ප්‍රත්‍යය දෙකටම රඤ්ඤං යන ආදේශය කිරීමෙන් වක්‍රරීඨි ජ්‍යෙෂ්ඨ විභතති දෙදෙනාගේ බහුවචනයෙහි රඤ්ඤං යන පදරූපයද, බ්‍රහ්මශබ්දයෙහි මෙන් වක්‍රරීඨි ජ්‍යෙෂ්ඨ විභතතින්ගේ බහුවචනය පිළිබඳ කාශ්‍යීය කිරීමෙන් රාජානං යන පදරූපයද රාජ්‍ර්‍ය යන ආදේශය හා දීඝීය කිරීමෙන් රාජ්‍ර්‍යං යන පදරූපයද සිඛ්වෙයි. පඤ්චමී සමාප්‍රත්‍යය තෘතීයා කා ප්‍රත්‍යය වැනිකොට ගත්තෙහිත් රාජශබ්දයා කෙරෙන් පරමු සමා ප්‍රත්‍යයවද “නාමහි රඤ්ඤා වා” යන සුත්‍රයෙන් රඤ්ඤා යන ආදේශය කලකල්හි පඤ්ච මෞක වචනයෙහි රඤ්ඤා යනුද විකල්පයෙන් රාජසමා යනුද සිඛ්වෙයි. රාජශබ්දයා කෙරෙන් පරව සමී ප්‍රත්‍යය යොදා ඒ දෙක වම “ගමිමහි රඤ්ඤා රාජ්‍යී” යන සුත්‍රයෙන් රඤ්ඤා යන ආදේශයත් රාජ්‍යී යන ආදේශයත් කලකල්හි සප්තමෞක වචනයෙහි රඤ්ඤා යනුද රාජ්‍යී යනුද සිඛ්වෙයි. රාජශබ්දය කෙරෙන් පරව සප්තමී බහුවචන සුප්‍රත්‍යය යොදා “රාජස්‍ය රාජ්‍ර්‍ය සුතංගිසු වා” යන සුත්‍රයෙන් රාජ්‍ර්‍ය යන ආදේශය කලකල්හි රාජ්‍ර්‍ය යනුද බ්‍රහ්ම ශබ්දයෙහි මෙන් කාශ්‍යීය කිරීමෙන් රාජේසු යනුද සිඛ්වෙයි.

බ්‍රහ්ම ශබ්දය වනාහි අකාරාන්තවූද පුලුච්චිකවූද කිහික ශබ්දයෙකි. අත්‍යශබ්දය ද එසේය. නමුත් මේ ශබ්ද දෙකෙහි පද රූපයන්ගේ බොහෝ සෙයින් අසමානතාව දක්නා ලැබේ. නිසැකව පද සිඝීය පිණිස වෙන වෙන සුත්‍ර රචනා කලහ. බ්‍රහ්ම ශබ්දය වනාහි අකාරාන්ත ප්‍රකෘතික ඕකාරාන්ත ස්වරූප ශබ්දයකි. අත්‍ය ශබ්දය වනාහි අකාරාන්ත ප්‍රකෘතික අකාරාන්ත ස්වරූප ශබ්දයකි. මෙසේ වීමට හේතුව මෙහි සුත්තේ සංස්කෘත භාෂානුසාරයෙනි. සංස්කෘතයෙහි වනාහි ස්වරාන්ත හල න්‍ය වශයෙන් ශබ්ද දෙකොටසක් දක්වත්. බ්‍රහ්ම ශබ්දය එහි ස්වරාන්ත ශබ්දගණයට අයත් ශබ්දයකි. අත්‍ය ශබ්දය හලන්ත පුලුච්චික ශබ්දගණයට අයත් ශබ්දයකි. සංස්කෘතයෙහි මේ “අත්‍ය” ශබ්දය වෙනුවට වෘචකාර කරනු ලබන්නේ “අත්මන්” ශබ්දයයි. පාලියෙහි හලන්ත නාමයන් අප්‍රකට හෙයින් අකාරාන්තවූම අත්‍ය ශබ්දය වේ. එහෙත් වර්තමානමේදී බොහෝ සෙයින් අත්‍ය ශබ්දය ආත්මන් ශබ්දය අනුව යන බව පෙනෙයි.

ඒ මෙසේයි:—

	සංස්කෘත	පාලි
ප්‍ර.	ආත්මා ආත්මානෝ ආත්මානා = ප්‍ර.	අත්‍යා අත්‍යානෝ
වි.	ආත්මානං ආත්මානෝ ආත්මනා = වි.	අත්‍යානං, අත්‍යා
අත්‍යානෝ

යනාදී ක්‍රමයෙනි.

මෙසේ හෙයින් බ්‍රිඞ් ශබ්දයට වඩා අනන්‍ය ශබ්දයෙහි පදරූප
යන්ගේ වෙනස ලැබෙන්නේ සංස්කෘත ආත්මන් ශබ්දය අනුව
යාමෙන් බව පැහැදිලිව පෙනෙයි. බ්‍රිඞ් ශබ්දය ව්‍යුහලී සමාස
යෙහිත් අසමාස යෙහිත් නොවෙනස්ව වර්තාගෙන නමුත් අනන්‍ය
ශබ්දය අසමාසයෙහි එක්විධියකටත් සමාසයෙහි අනික් විධිය
කටත් වර්තාගෙයි. බහුලීහි සමාසයෙන් සමාස කලකල්හි අනන්‍ය
ශබ්දය බ්‍රිඞ් ශබ්දයට සමානව වර්තාගිය යුතුයි. පතිත ශබ්දයත්
අනන්‍ය ශබ්දයත් දෙක බහුලීහි සමාසයෙන් සමාස කලකල්හි "පති
තභෙතා-පතිතනනා,, යනාදී වශයෙන් සාමාන්‍ය අකාරාක්‍ෂවු
බ්‍රිඞ් ශබ්දය මෙන් සියලු විභක්තින්හි දක්නා ලැබේ. අව්‍යයිමාව
සමාසයෙන් සමාසවූ කල්හි ඒ සමාසයට අයත් එකඛ්‍යතා තා
නපුංසකඛ්‍යතා අනන්‍ය ශබ්දයටද ලැබෙයි. පවචනතං යනාදිය
ඊට නිදසුන් වේ. තත්පුරූප සමාසයෙහි වූකලී බ්‍රහ්මාදී ගණ
යට අනන්‍ය ශබ්දය නොවෙනස්ව පවතීයි. අනන්‍ය යනාදිය
ඊට නිදසීනයි.

රාජ ශබ්දයද සාමාන්‍ය අකාරාක්‍ෂ ශබ්දයකට වඩා වෙනස්
වූ පදරූපයන් ගෙන් යුක්තය. ඊට හෙතුව ඒ ශබ්දයද බ්‍රහ්මා
දීගණයටම අඤ්ඤත් ව පැවැත්මයි. අනන්‍ය ශබ්දය මෙන්ම රාජ
ශබ්දයද අකාරාක්‍ෂ ප්‍රකෘතික ආකාරාක්‍ෂ ශබ්දයයි. මෙය
සංස්කෘත "රාජත්" ශබ්දය අනුගමනය කරයි.

සංයෝග.

පාලි.

පු. රාජා රාජානෝ රාජානා = පු. රාජා රාජානෝ
මි. රාජානං රාජානෝ රාජා = මි. රාජානං-රාජං-රාජානෝ
යනාදී වශයෙනි.

මේ රාජ ශබ්දයද සමාසයෙහිදී අසමාස රාජ ශබ්දයට වඩා
වෙනස්වූ පදරූපයන් දක්වයි. කම්බාරය නතපුරූප සමාස
යන්හිදී රාජ ශබ්දය නෙමේ විකල්පයෙන් බ්‍රහ්ම ශබ්දයට
වැටී වෙයි. මහාරාජ යනු මහත්ත ශබ්දයත් රාජ ශබ්දයත්
කම්බාරය සමාසයෙන් සම්පන්නව සිටියි. ඒ මහාරාජ ශබ්දය
නෙමේ බ්‍රහ්මාදීගණයට අයත් රාජ ශබ්දය මෙන්ද සාමාන්‍ය
අකාරාක්‍ෂ පුලීඞ්හික ශබ්දයක්මෙන්ද වර්තාගෙයි. මහාරාජා-
මහාරාජානෝ; මහාරාජො-මහාරාජා යනාදී වශයෙනි. කම්බ
බාරය, නතපුරූපය, මිඤ්ඤ යන මේ සමාසයන්හිදී සබ්, අහත්,

රාජ්‍යය යන මේ ශබ්දයන්ගේ අකාරාන්ත භාවය සංස්ථාන
 ගෙහිදී නිත්‍යයෙන්ම වන්නේය. ප්‍රියසබ්‍ය, පරමාභ්‍ය, මහාරාජ්‍ය
 යනු නිදසුන්කොට එහි දක්වත්. පාලියෙහිද මේ ඊතිය අනුගම
 නග කලබව මේ බ්‍රහ්මාදිගණයට අයත් ශබ්දයන්ගෙන් පෙනෙයි.

මෙසේ එකම අකාරාන්ත ශබ්දයෝ මාගධී භාෂාගෙහි වර
 නැගෙන කල වෙනස් වෙනස් පදරූපයන්ගෙන් යුක්ත වෙත්.
 එහෙයින් අකාරාන්ත ශබ්ද සමූහය දෙපරිදි කොට බෙදනු
 ලැබේ. එනම් සාමාන්‍ය අකාරාන්ත විශේෂ අකාරාන්තය යන
 දෙපරිදිදෙනි. යම් ශබ්දයක ප්‍රකාශී රූපය තෙමේ මාගධී
 සංස්ථාන දෙකෙහිම අකාරයක් අන්‍යකොට ඇත්තේවේද එය
 භාෂා දෙකටම අන්‍යවශයෙන් සමානව පවත්නා හෙයින්
 සාමාන්‍ය අකාරාන්තයෙහි කියනු ලැබේ. යම් ශබ්දයක ප්‍රකාශී
 රූපය තෙමේ මාගධීගෙහි පමණක්ම අකාරාන්තවේද සංස්ථාන
 ගෙහි අන්‍යවූ අක්ෂරයක් අන්‍යකොට ඇත්තේවේද, එය විශේෂ
 අකාරාන්තයෙහි කියනු ලැබේ. චිරකාලගතකල ප්‍රථමා විභක්ති
 රූපය මහාරාජ්‍යව පෙනෙන බුද්ධ ශබ්දදීය සාමාන්‍ය අකාරා
 නතයි. ආකාරාන්තව පෙනෙන අන්‍ය ශබ්දදීය විශේෂ
 අකාරාන්තයි.

ගුණවන්ත සි, ගුණවන්ත ශබ්දයා කෙරෙන් සි ප්‍රත්‍යය වේ.
 සවිභක්තිසා නතුසා ඉති, සවිභක්තිසා, නතුසා යනු; එව, මතු
 සුත්‍රයෙහි වැටේ. ආසිමති ඉති, ආසිමති යන සුත්‍රයෙන්; සිමති, සි
 ප්‍රත්‍යය පරකල්පි; නතුසා, නතු භාගයට; ආ, ආකාරාදෙශ වේ.

76 ආ සිමති 1-124.

යනු ආදෙශ මිඛි සුත්‍රයි. ආ යනු ආ, ප්‍ර, අනු. ප්‍ර, එකවචනයි.
 සිමති යනු ඉ, ප්‍ර, අනු, ස, එකවචනයි. මෙසේ මෙහි පද
 දෙකෙහි.

සිමති, සි ප්‍රත්‍යය පරකල්පි; සවිභක්තිසා, විභක්ති සතිනවු;
 නතුසා, නතුභාගයට; ආ, ආකාරාදෙශ වේ. ගුණවා, ගුණවා
 යනු උද්ගරණයි.

77. විගර්:-“අමහසා මමිං සවිභක්තිසා සෙ” යන සුත්‍රයෙන්
 සවිභක්තිසා යනුද “නතුසා නෙතා” යන සුත්‍රයෙන් නතුසා යනුද
 මේ සුත්‍රයෙහි අනුවචිතය වේ. එහෙයින් විභක්ති සතිනවුම නතු
 භාගයට සි පරකල්පී ආකාරාදෙශය වන බව සැලකිය යුතුය.
 නතු යනු වනතු, මනතු, ඉමනතු නවනතු යන මේ ප්‍රත්‍යයන්ගේ

විකාර මකාර ඉම තව යන මොවුන් හැර ඉතිරිකොටසයි. එහෙයින් ජව ආදෙශවන්නාවූ ආකාරය තෙමේ වනතු, මනතු, ඉම නතු කවනතු ප්‍රත්‍යයන්ගේ විකාර මකාර ඉම තව යන මොවුන් ඉතිරිවනිකියදී නතුභාගයට පමණක් ආදෙශවේ. නතු යනු ප්‍රත්‍යයන්ගේ භාගයක් (නොටසක්) හෙයින් ජව නතු භාගයයි කියනු ලැබේ. ගුණවනතු ශබ්දයා කෙරෙත් පරව සි ප්‍රත්‍යය යොදා නතු භාගය සහිතවූ සිතට ආකාරාදෙශය හා පුළුඬවරලොපය නොට පැමිණවූකල්හි ගුණවා යනු ප්‍රථමා එකවචනයෙහි සිද්ධයි.

යොමහි පසමෙ ඉති, යොමහි පසමෙ යනු; එව, මතු සුත්‍ර යෙහි වැවේ.

77 නතුයා නොහා 1-122.

යනු ආදෙශ විධාන සුත්‍රයි. නතුයා යනු ඊ, පු, අනු, ජ, එක වචනයයි. නොහා යනු ම, පු, අනු, පු, එකවචනයයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි.

පසමෙ යොමහි, ප්‍රථමා යො ප්‍රත්‍යය පරකල්හි; ස විභතනියා, විභතනි සහිතවූ; නතුයා, නතුභාගයට; නොහා, නොහා යන ආදෙශය වේ. ගුණවනොහා, ගුණවනොහා යනු උද්ගරණයි.

74 විභතර:- ගුණවනතු ශබ්දයාගේ ප්‍රථමා බහුවචන රූපය නිපදවනු පිණිස මේ සුත්‍රය විරචිතය. “අමතසා මමං සවිභතනියා සො, යනසුත්‍රයෙන් සවිභතනියා යනුද” මයං යොමහි පසමෙ” යන සුත්‍රයෙන් පසමෙ යනුද යොමහි යනුද මේ සුත්‍රයෙහි වැටෙයි. එහෙයින් ප්‍රථමාවෙහි පමණක් බහුවචන යො ප්‍රත්‍යය පරකල්හි යො ප්‍රත්‍යයත් සහිතවූ නතු භාගයට නොහා යන ආදෙශය වන බැව් නිශ්චය කටයුතුය. ගුණවනතු ශබ්දයා කෙරෙත් යො ප්‍රත්‍යය යොදා ප්‍රත්‍යය සහිත නතු භාගයට මේ සුත්‍රයෙන් නොහා යනාදෙශය කල කල්හි ගුණ වනොහා යන පද රූපය සිද්ධි වේ.

සුනංහිසු අනතං ඉති, සුනං හිසු අනතං යනු; එව, මතු සුත්‍ර යෙහි වැවේ.

75 නතුයා නොහා යොසු ව 1-93.

යනු ආදෙශ විධාන සුත්‍රයි. නතුයා යනු ඊ, පු, අනු, ජ, එක වචනයයි. අනොහා යනු අ, පු, කි, පු, එකවචනයයි. යොසු යනු ම, පු, අනු, ස, බහුවචනයයි. ව යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පදසතරකි.

සුනංහිසු, සු, නං, හි, යන ප්‍රත්‍යයන් පරකල්හිද; යොසු ව, යො ප්‍රත්‍යයන් පරකල්හිද; නතුයා, නතුභාගයාගේ; අනොහා, අනොහා නෙමේ; අනතං, අකාර බවට පැමිණේ.

සුනංහිසු, සු, නං, හි යන මේ ප්‍රත්‍යයයන්ද; යොසු, යො ප්‍රත්‍යයයන්ද; චකාරෙත, ච ශබ්දයෙන්; අක්‍ෂරසුසු අපි, සෙන් සන්ද පරකල්පී; නතුයස, නතුභාගයාගේ; අනන්‍යා අනිත්‍යය නෙමි; අනතං, අකාර බවට; යාහි, පෑමිණෙයි. ගුණවන්තා, ගුණ වන්තා යනු උදහරණයි.

75 විෂය: - ගුණවන්තා ශබ්ද ප්‍රථමා බහුවචනයෙහි ගුණ වන්තා යන පද රූපය පමණක් නොව ගුණවන්තා යන පද රූපයක්ද සිදුවන බව මේ සූත්‍රයෙන් කීය. "සුනංහි සුච" යන සූත්‍රයද "පක්‍ෂාදීන මන්තං" යන සූත්‍රයෙන් අනතං යනුද මේ සූත්‍රය හා සම්බන්ධ කරනු ලැබෙයි. එහෙයින් සු, නං, හි, යො, යන මේ ප්‍රත්‍යයයන් පර කල්පිත වශයෙන් සාමන්‍යයෙන් වෙතත් ප්‍රත්‍යයයන් පරකල්පිත නතු භාගයාගේ අනිත්‍ය නෙමේ අකාර සෙන් වේ යනු මෙහි අදහසයි. මේ සූත්‍රයෙහි වශබ්දයෙන් සමුච්චිතවූ ප්‍රත්‍යයයෝ නම් අං, නා, යවා, සම්, යන මොවුයි. එහෙයින් මොවුන් පරකල්පිත අනිත්‍ය වීමෙන් ගුණවන්තං, ගුණ වන්තා, ගුණවන්තාසමා ගුණවන්තාසමා යන පද රූපයේද සිදුවේ. ගුණවන්තා ශබ්දයා කෙරෙන් පරව යො ප්‍රත්‍යය යොදු නතු භාගයාගේ අනිත්‍යවූ උකාරයට මේ සූත්‍රයෙන් අනි කල කල්පි ගුණවන්තා යො යනු දක්නා ලැබේ. නැවත "සබ්බයොති නමා ඵ" යන සූත්‍රයෙන් යො හට ආකාරාදේශ කොට වූච්චරය ලොපා පෑමිණ වූ කල්පි ප්‍රථමා බහුවචනයෙහි ගුණවන්තා යන පද රූපයද සිදුවේ. නවද මේ සූත්‍රයෙහි නතුයස යි සේඛි විභක් තිය යොදනලදී. ඒ සේඛි විභක්ති නොමේර ම "ආදේශ නෙමේ අනන්‍යට වේ" යනු හඟවයි. එසේ තිබියදීත් අනන්‍ය ශබ්දය යෙදු හෙයින් ඒ අනන්‍ය ශබ්දයාගේ අභිකල්පය වේ. එහෙයින් "සද්ද බිදකා අන්‍යාගිකො හොති" යන න්‍යායානුකූල අභිකල්ප අභියන් ද ප්‍රකාශ කෙරෙයි. එනම් කිසිනැතෙක්හි ගුණවන්තා ශබ්දයා කෙරෙන් පරවූ යො ප්‍රත්‍යයයන්ට ඉකාරාදේශය වනබවයි. ගුණවන්තා යනු ඊට උදහරණ කෙරෙත්.

ස විභක්තියා ඉති, සචිභත්තියා යනු; අධිකාරො, මතු සූත්‍ර යන් හා සම්බන්ධ කරනු ලැබේ. අං ඉති, අං යනු; ඵච, මතු සූත්‍ර යෙහි වැටේ.

79 අවණ්ණො ව ගෙ 1-126

යනු ආදේශ විධාන සූත්‍රයි. අවණ්ණො යනු අ, සු, ස, ප්‍ර, බහුවචනයයි. ව යනු නිපාතයි. ගෙ යනු අ, අනු, ස, එකවචනයයි. මෙසේ මෙහි පද තුනෙකි.

හෙ, ගසංඥයා පරකල්පි; සවිභක්තිස්ස, විභක්ති සතිතවු; නතුස්ස, නතු භාගයට; අං, අං යන ආදේශයද; අවණණා ච, අ ආ දෙකද වෙත්.

හෙ පරෙ, ගසංඥයා පරකල්පි; සවිභක්තිස්ස; විභක්ති සති තවු; නතුස්ස, නතු භාගයට; අං අ ආ, අං ආදේශය, අකාරාදේශය, ආකාරාදේශය යන මොහු; භොනති, වෙත්. හෙ ගුණවං- ගුණව- ගුණවා, හෙ ගුණවං, ගුණව, ගුණවා යනු උදාහරණයි. ඡයා ඡයාප්‍රත්‍යය වේ. ගුණවනො ගුණවන්තා, ගුණවනො ගුණ වන්තා යි සිදුවේ. අන්තං, අකාරභාවය වේ. ගුණවන්තං ගුණ වනො, ගුණවන්තං ගුණවනො යි වේ.

78 විස්තර:— ග සංඥයා පරකල්පි විභක්ති සතිත නතුභා ගයට අං ආදේශයත් අකාරාදේශයත් ආකාරාදේශයත් කිරීම පිණිස මේ සුත්‍රය රචනා කරණ ලදී. “අමහස්ස මමං සවිභක්ති ස්ස ඡෙ” යන සුත්‍රයෙන් සවිභක්තිස්ස යනුද “නතුස්සනො” යන සුත්‍රයෙන් නතුස්ස යනුද “අං තපුංසකෙ” යන සුත්‍රයෙන් අං යනුද මේ සුත්‍රය හා සම්බන්ධ කරනු ලැබේ. එහෙයින් මෙහි ආදේශ තුන ග සංඥය පරකල්පි ඒ ග සංඥය වූ සි ප්‍රත්‍යයත් සමග නතු භාගයට වන්තාභ, ග සඥය නම් 47 වන විස්තරයෙහි කී පරිදි “ආලපනෙ සි ගසංඥස්ස” යන සුත්‍රයෙන් කරණ ලද සංඥ අැති ආලපන සිප්‍රත්‍යයයි. ගුණවන්තා ශබ්දයා කෙරෙත් ගසංඥක සි ප්‍රත්‍යය යොදා ඔහු පරකීම්භෙන් ශබ්දභවයටත් නිම්තවූ සි ප්‍රත්‍යයටත් අං ආදේශ කොට පැමිණවූ කල්පි “ගුණ වං”යිද අකාරාදේශකොට පැමිණවූ කල්පි “ගුණව”යිද ආකාරා දේශ කොට පැමිණවූ කල්පි “ගුණවා”යිද ආලපන එකවචන යෙහි සිඛිඛි. ගුණවන්තා ශබ්දයා කෙරෙත් යො ප්‍රත්‍යය යොදා ඔහුටද නතුභාගයටද “නතුස්සනො” යන සුත්‍රයෙන් නොනා යන ආදේශය කළ කල්පි ගුණවනො යනුද ගුණවන්තා ශබ්දයා කෙරෙත් යො ප්‍රත්‍යය යොදා “නතුස්සනො යො සු ව” යන සුත්‍ර යෙන් නතුභාගයෙහි උකාරයට අකාරයද “සබ්බයොතින මාඵ” යන සුත්‍රයෙන් යො ප්‍රත්‍යයට ආකාරාදේශයද පූච්ඡවරලොපය හා පරනග්‍යයද කළ කල්පි ගුණවන්තා යනුද ගුණවන්තා ශබ්දයා කෙරෙත් පරව අං ප්‍රත්‍යය යොදා නතුභාගයාගේ උකාරයට “නතුස්සනො ඡො සු ව” යන සුත්‍රයෙහි ව ශබ්දයෙන් අකාරා දේශ කොට ස්වරලොපයෙන් පැමිණවූ කල්පි ගුණවන්තං යනුද

විනිසා බහුවචන යො ප්‍රත්‍යය යොදා නතුභාගයාගේ උකාරයට අකාරයන් යො ප්‍රත්‍යයට එකාරයන් ස්වරලොපය හා පරතයක යන් කළ කල්හි ගුණවනෙක යනුද සිද්ධයි.

“නොතිනා සසම් නාසු” ඉති, නොතිනා සසම් නාසු යන සුත්‍රයෙන්; සවිභක්තිය, විභක්ති සහිතවූ; නතුභා, නතුභාගයට; නාමනි, නාප්‍රත්‍යය පරකල්හි; නා, නා, යන ආදේශයද; සස, ස ප්‍රත්‍යය පරකල්හි; නොකාරො, නො යන ආදේශයද; සම්චක්, සම් ප්‍රත්‍යය පරකල්හි; තිච, තිකාරාදේශයද; චා, විකල්පයෙන් වේ.

80 නොතිනාසසම්නාසු 1-127

යනු ආදේශ විධික සුත්‍රයි. නොතිනා යනු ආ, පු, ස, පු, බහුවචනයි, සසම්නාසු යනු ආ, පු, ස, ස, බහුවචනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි.

සසම්නාසු, ස-සම්-නා යන ප්‍රත්‍යය තුන පරකල්හි; සවි භක්තිය, විභක්ති සහිතවූ; නතුභා, නතුභාගයට; චා, විකල්පයෙන් නොතිනා, නො-ති-නා යන මේ ආදේශ තුන වෙත්.

නො ච තිච චාච, නොතිනා, කෙ නොතිනා; සච සම්ච නාච සසම්නා, නෙසු සසම්නාසු.

77 විසතර:— සවිභක්තිය යනුද නතුභාගය යනුද චා යනුද මේ සුත්‍රයෙහි අනුවචිතය වෙත්. එතෙසින් ස ප්‍රත්‍යය පරකල්හි ඔහු සමග නතුභාගයට “නො” යනුද සම් ප්‍රත්‍යය පරකල්හි ඔහු සමග නතුභාගයට “ති” යනුද නා ප්‍රත්‍යය පරකල්හි ඔහු සමග නතු භාගයට “නා” යනුද විකල්පයෙන් වෙත් යයි කියන ලදී. ගුණවනතු ශබ්දයා කෙරෙන් නා ප්‍රත්‍යය යොදා ප්‍රත්‍යය චත් නතු භාගයටත් මේ සුත්‍රයෙන් නා යන ආදේශය කළ කල්හි තෘතීයෙක වචනයෙහි “ගුණවනා”යිද විකල්ප ගෙයින් ගුණ වනතු ශබ්දයා කෙරෙන් නා ප්‍රත්‍යය යොදා නතුභාගයාගේ අනක්‍යයට අනිකු කොට නා ප්‍රත්‍යයට “අනොනොන” යන සුත්‍රයෙන් එකාදේශය කළ කල්හි “ගුණවනොන” යිද සිදුවෙයි. ගුණවනතු ශබ්දයා කෙරෙන් තෘතීයා කරණ පඤ්චම් බහුවචනයන්හි හි ප්‍රත්‍යයද නතුභාගයට අනියද හි ප්‍රත්‍යයට හි යන ආදේශයද “සුභී සචකාරො එ” යන සුත්‍රයෙන් එකාරයද කළ කල්හි ගුණව නෙකති යයිද හි ආදේශය නොකළ පක්‍ෂයෙහි ගුණවනෙකති යයිද සිදුවේ. ගුණවනතු ශබ්දයා කෙරෙන් වගුර්ථී ෂ්ඡ්ඡී එක වචන ස ප්‍රත්‍යය යොදා මේ සුත්‍රයෙන් ඕනට නො යන ආදේශය

කළ කල්හි ගුණවතො යනුද විකල්ප පක්ෂයෙහි නතුහට අති කිරීමෙන් ගුණවත්තය යනුද සිදුවේ.

“නමහි තංවා”ඉති, නමහි තංවා යනු සුත්‍රයෙන්; කමහි, තං ප්‍රත්‍යය පරකල්හි; සවිභක්තිස්ස විභක්ති සතිනවු; නතුස්ස, නතුභා ගයට; වා, විකල්පයෙන්; තං, තං යන ආදේශයවේ. ගුණවතං ගුණවත්තානං, (වතුර්ථිෂ්ඨි ඛනුවචනගන්ති) ගුණවතං ගුණව ත්තානං යි සිදුවේ. සමා, සමාප්‍රත්‍යයවෙමේ; නා ඉච්ච, නා ප්‍රත්‍යය මෙන්වේ. ගුණවති, ගුණවතෙහි, ගුණවභක්ති, ගුණවත්තසමිං, ගුණවත්තසු, සප්තමි විභක්ති එකචචන ඛනුවචනගන්ති ගුණවති —පෙ— ගුණවත්තසු යි සිදුවෙත්.

81 නමහි තං. චා 1-128

යනු ආදේශ විධාන සුත්‍රයි. නමහි යනු නියතභිතතා, පු, අනු ඝ, එකචචනයි, තං යනු නි, පු, අනු පු, එකචචනයි, වායනු නිපා තයි. මෙසේ මෙහි පද තුනකි.

නමහි, තං ප්‍රත්‍යයපරකල්හි; සවිභක්තිස්ස, විභක්ති සතිනවු; නතුස්ස, නතුභාගයට; වා, විකල්පයෙන්, තං, තං යන ආදේශයවේ.

7: විස්තර:— මේ සුත්‍රයෙන් තං ප්‍රත්‍යය පරකල්හි එය සමීභ නතුභාගයට තං ආදේශය නිබැවින් ගුණවත්තඛනිදයා කෙරෙත් පරච තං ප්‍රත්‍යය යොදා ඒ ප්‍රත්‍යය සතිනවු නතුභාගයට තං ආදේශ කළ කල්හි වතුර්ථිෂ්ඨි ඛනුවචන ගන්ති විකල්පයෙන් ගුණවතං සිදු ආදේශ නොවු පක්ෂයෙහි අප්‍රභා දිසිය කළ කල්හි ගුණවත්තානං සිදු සිද්ධවේ. ගුණවත්තඛනිදයා කෙරෙත් පරච සමිං ප්‍රත්‍යය යොදා විභක්ති සතින නතුභාගයට හි ආදේශය කළ කල්හි ගුණවති සිදු, නතු භාගානගයට අනිය හා සමිං ප්‍රත්‍යයට එකාරාදේශය කළකල්හි ගුණවත්ත සිදු සමිං ප්‍රත්‍යයට මහි ආදේශ කළ කල්හි ගුණවත්ත මහි සිදු එසේ නොකළ පක්ෂයෙහි ගුණවත්තසමිං සිදු සප්තමි එකචචනගෙහි සිදුවේ. ඛනුවචනගෙහි සු ප්‍රත්‍යය යොදා නතුභා ගයට අනිය නොව ඒ අකාරයට එකාරාදේශ නොව පැමිණ වු කල්හි ගුණවත්තසු යයි සිද්ධයි.

ගුණවත්තඛනිදය වනාහි ගුණ ඛනිදයා කෙරෙත් පරච අක්ෂරයෙහි වනතු ප්‍රත්‍යය විමෙන් සිදුවු තසිත නාමසත්

හෙයින් එය උකාරානත ශබ්දගණයෙහි ඇතුළත් කොට දැක්විය යුතුය. එහෙත් දක්වා තිබෙන්නේ අකාරානත ශබ්දගණයටම ඇතුළත් කොටය. මේ ශබ්දය වනාහි සංස්කෘතයෙහි නම් වතුප්‍රත්‍යයානතවුවත් "ගුණවත්" ශබ්දයයි. එය හලනත ශබ්දයකි. හලනතශබ්දයන් පාලියෙහි අප්‍රකට හෙයින්ද පදරූපයන්හි කිසි නැතහත් උකාරයුත පදයක් නොලැබෙන හෙයින්ද මෙය ගුණවත ශබ්දයම වියයුතුය. මෙහි ප්‍රත්‍යයවත් උකාරයෙහි ප්‍රයෝජනය නම් අනත ප්‍රත්‍යයානතයන් වෙන්නොට හැඳින හැකිමය. එහෙයින් ගුණවතකු එලවනකු ආදී ශබ්දයන්ගේත් ගව්න්ත මහනත ආදී ශබ්දයන්ගේත් සංකරයක් නොවන්නේය. මේ ප්‍රයෝජනය පිණිසම ගුණවත ශබ්දය ගුණවතකු ශබ්දය වශයෙන් සලකන ලදී.

ගව්න්ත සි, ගව්න්ත ශබ්දයා කෙරෙන් පරව සි ප්‍රත්‍යය වේ; සිමහි ගව්න්තාදීනං නත සද්දො අං ඉති, "සිමහි ගව්න්තාදීනං නත සද්දො අං"යන සූත්‍රයෙන් නත සද්දො, නත ශබ්දයට; වා, විකල්පයන්; අං, අං යන ආදේශය වේ. සිලොපො, සිප්‍රත්‍යයාගේ ලොපය වේ. ගව්න්, ගව්න් සි (ප්‍රථමා එකවචනයෙහි) සිමහි. සියා, සිප්‍රත්‍යයට; ම, මකාරාදේශ වේ. ගව්න්තො, ගව්න්තො යි සිව්වේ.

82 සිමහි ගව්න්තාදීනං නත සද්දො අං 1-186

යනු ආදේශ විධාන සූත්‍රයි. සිමහි යනු ඉ, ප්‍ර, අනු, ස, එක වචනයයි. ගව්න්තාදීනං යනු ඉ, ප්‍ර, ස, ම, බහුවචනයයි. නත සද්දො යනු අ, ප්‍ර, ස, ප්‍ර, එකවචනයයි. අං යනු නි, ප්‍ර, අනු, ප්‍ර, එකවචනයයි. මෙසේ මෙහි පද සතරකි.

සිමහි, සිප්‍රත්‍යය පරකල්හි; ගව්න්තාදීනං, ගව්න්ත ශබ්ද දීන්ගේ; නත සද්දො, නත ශබ්දය නෙමේ; වා, විකල්පයන්; අං, අං ආදේශ වේ.

ගව්න්තීහි ගව්න්තො,ගනු ධාතු මමනානීයෙහිය. නත ප්‍රත්‍යයයි. ගව්න්තො ආදී යෙසං නෙ ගව්න්තොදයො, නෙසං ගව්න්තොදීනං, නත ඉති සද්දො නත සද්දො

79 විකාර:— වනකු ප්‍රත්‍යයානත ගුණවතකු ශබ්දයාගේ පදසිද්ධිය දක්වා අනතුරුව නත ප්‍රත්‍යයානත ගව්න්ත ශබ්දදීන්ගේ පදසිද්ධිය දක්වනු පිණිස මේ සූත්‍රය විනිතය. "සසර වාගමො" යන සූත්‍රයෙන් මෙහි වා ශබ්දය අනුවචීතය වන හෙයින්

සි ප්‍රත්‍යය පරකල්පි ගවේෂණ ශබ්දයින්ගේ අන්තර්ගත "නත" යන්න විකල්පයෙන් අං ආදේශයට පැමිණෙන බැව් මෙයින් කිහි. ගවේෂණ ශබ්දයා කෙරෙන් පරව සි ප්‍රත්‍යය කොට මේ සුත්‍රයෙන් අං යන ආදේශය හා සි ප්‍රත්‍යයට "සෙයනො ලොපං ගසිපි'ක සුත්‍රයෙන් ලොපයද කල කල්පි ප්‍රථමෙක විවිධයෙහි ගවේෂණ ශබ්ද සි ප්‍රත්‍යයට "සො" යන සුත්‍රයෙන් ඕකාරාදේශ කොට සුළුකාරලොපය කිරීමෙන් පැමිණි කල්පි ගවේෂණ ශබ්ද පද රූප දෙකක් වෙති.

ගවේෂණාදිනං නතසද්‍යො ඉති, ගවේෂණාදිනං නතසද්‍යො යනු; එව, මතු සුත්‍රයෙහි වැටේ.

88 සෙසෙසු නතු ට 1-187

යනු අතිදේශ විධාන සුත්‍රයි. සෙසෙසු යනු අ, ප්‍ර, කි, හ, බ්‍රහ්මවතයි. නතු යනු ඊ, ප්‍ර, අනු, ප්‍ර, එකවචනයි. ඉව යනු නීපා නයි. මෙයේ මෙහි පද තුනකි.

සෙසෙසු, සෙසු විභක්ති ප්‍රත්‍යයෙන් පරකල්පි; ගවේෂණාදිනං, ගවේෂණ ශබ්දයින්ගේ; නත සද්‍යො, නත ශබ්දය නෙමේ; නතු ඉව, නතු යන්න මෙන් දත සුත්‍රයේය.

ව්‍රිතතං සිකා, කියන ලද්ද හැර; සෙසෙසු, සෙසු විභක්ති ප්‍රත්‍යයෙන් පරකල්පි; ගවේෂණාදිනං, ගවේෂණ ශබ්දයින්ගේ; නත සද්‍යො, නත ශබ්දය නෙමේ; නතු ඉව, නතු ශබ්දය මෙන්; ද්‍රව්‍යබො, දත සුත්‍රයේය. ගවේෂණා ගවේෂණා ඉති ආදී, ගවේෂණා ගවේෂණා යනාදිය වේ සෙසං, සෙසස; ගුණවනතු සමං, ගුණවනතු ශබ්දය සමානයි. ගවේෂණාදයො කාම, ගවේෂණ ශබ්දයින් නම්; අන්තපාවචයනා, අන්ත ප්‍රත්‍යය අන්ත කොට ඇත්තෝයි.

80 විකාර:— නත භාගය නතු භාගය වැනි කර නොගත හොත් අන්ත ප්‍රත්‍යයාන්ත ශබ්දයන්ගේ පද සීමිය පිණිස සුත්‍ර කීපයක් රචනා කටයුතු වෙති. නත නතු දෙකම එකාකාරයයි ගතහොත් නතු භාගය සම්බන්ධයෙන් කිසු සුත්‍රවලින්ම නත භාග ය සම්බන්ධි කායර්ෂියද කට හැකිය. එහෙයින් මේ සුත්‍රය ඒ ප්‍රභේදනය පිණිස දක්වන ලද්දකි. සි ප්‍රත්‍යය පරකල්පි නත භාගයට ආදේශයක් කී හෙයින් ඒකීයන ලද්ද හැර අතින් සියලු විභක්ති ප්‍රත්‍යයයෝම මෙහි සෙස කාමයෙන් ගැණෙත්. එහෙයින් සි ප්‍රත්‍යය හැර යො අං ආදී ප්‍රත්‍යයන් පරකල්පි ගවේෂණ ශබ්ද

යාගේ පද සිහිග ගුණවනතු ගබ්දයෙහි මෙන් දනසුතුය. ගව්න් නන ගබ්දයා නෙරෙන් පරව යො ප්‍රත්‍යය යොදා බිතට “නතුයා නෙතා” යන සුත්‍රයෙන් නෙතා ආදේශය කල කල්හි ගව්න් නෙතා යනුද යො ප්‍රත්‍යයට ආකාරාදේශ කල කල්හි ගව්න් නෙතා යනුද සිඛිසි. යෙසු සියලුම පද සිහිගු ගුණවනතු ගබ්දයෙහි මෙහි. ගුණවනතු ආදී ගබ්දයන් වනතු ප්‍රත්‍යයානන වුවත් ගව්න් නන මහනනාදී ගබ්දයෝ අනන ප්‍රත්‍යයානනයෝ වෙති. ගුණවනතු ආදී වනතු ප්‍රත්‍යයානන ගබ්දයෝ තනිතයෙහිද ගව්න් නන මහනනාදී අනන ප්‍රත්‍යයානන ගබ්දයෝ තනිතයෙහිද ගැනෙහි. තමුත් සි පරකල්හි හැර වනතු මනතු ප්‍රත්‍යයානන ගබ්දයාගේත් අනන ප්‍රත්‍යයානන ගබ්දයන්ගේත් පදසිහි සමබකියෙන් වෙන සත් නැත. මෙතෙකින් ආකාරානන ගබ්දයන්ගේ පද සිහිග දක්වා අතිගෙත් ප්‍රකට නොවන නෙයින් ආකාරානන ගබ්දයන් නොදක්වා ඉකාරානන ගබ්දයන් දක්වනු පිණිස “අගි සිලො පො” යනාදිය දැක්වුන.

අගි සිලොපො, අගි ගබ්දයා නෙරෙන් පර සි ප්‍රත්‍යයාගේ ාලොපයමේ. ඉවණ්ණ වණණාජකිලා ඉති, “ඉවණ්ණ වණණාජකිලා” යන සුත්‍රයෙන්; යථා සකිතං, පිට්‍රිවෙට්‍රින්; ඉවණ්ණ වණණානං, ඉවණ් උවණ් යන්ට; කිල සඤ්ඤ, කිල යන සංඤ දෙක වෙත්.

84 ඉවණ්ණ වණණාජකිලා 1-78

යනු සංඤ පුත්‍රයි. ඉවණ්ණ වණණා යනු අ, ප්‍ර, ස, ප්‍ර, බහු වචනයි. කිලා යනු අ, ප්‍ර, ස, ප්‍ර, බහුවචනයි. මෙතේ මෙහි පද දෙකකි.

ඉවණ්ණ වණණා, ඉවණ් උවණ් දෙක; කිලා, කිල යන සංඤ ඇත්තෝ වෙත්.

ඉ එව වණණා, ඉවණණා, උ එව වණණා උවණණා, ඉවණණා ව උවණණා ව ඉවණ්ණවණණා, නෙ ඉවණ්ණ වණණා, නෙව ලොව කිලා, නෙ කිලා.

81 විකාරය:— “ආලපනෙසිගසඤ්ඤ” යන සුත්‍රයෙන් සඤ්ඤ යනු මෙහි අනුවර්තය වන හෙයින් පුලුලිග ත පුංසක ලිඛිතයෙහි ඉවණ්ණානන උවණ්ණානන ගබ්දයන් සමබකි ඉ ඊ උ ආ කාරයන්හට ක්‍රමයෙන් කිල සංඤවන් වන බව මෙයින් කිත. ඉවණ්ණයට කිසංඤවන් උවණ්ණයට ලසංඤවන් විම ක්‍රම යෙන් විමකම් වේ. එය යථාලාභතය වගයෙන් විගයි කියයි.

මේ සංඥාවේ වනාහි ලිඛිතාන්තය පමණක් ඇසුරු නොකෙරෙයි. ආචාර්යවරයෙහිද ලිඛිතමධ්‍යයෙහිද පුලුල්වික නපුංසක ලිඛිත දේදේ නාගේ අන්තයෙහිද දක්නා ලැබෙන හෙයිනි.

කිලතො වා ඉති, කිලතො වා යනු; එව, මතු සුත්‍රයෙහි වැටේ.

85 සපතො ව යොනං ලොපො 1-118

යනු ලොප විධාන සුත්‍රයි. සපතො යනු අ, ප්‍ර, ස, ප, බහු වචනයි. ව යනු නිපාතයි. යොනං යනු ඔ, ප්‍ර, ස, ම, බහු වචනයි. ලොපො යනු අ, ප්‍ර, කී, ප්‍ර, එකවචනයි. මෙසේ මෙහි පද සතරකි.

සපතොව, සසංඥ පසංඥයන් කෙරෙන්නද; කිලතොව; කිසංඥලසංඥයන් කෙරෙන්නද පරවු; යොනං, යො ප්‍රත්‍යයන්ව, වා, විකල්පයෙන්; ලොපො, ලොප් වේ.

සපකිලතො, සසංඥ පසංඥ කිසංඥ ලසංඥයන් කෙරෙන්න පරවු; යොනං, යො ප්‍රත්‍යයන්ව; වා, විකල්පයෙන්; ලොපො, ලොප් වේ.

සොව පොව සපා, තතො සපතො, යොව යොව යොව යො, නෙසං යොනං.

82 විකාර:— “කිලතො සත්‍ය නො වා” යන සුත්‍රයෙන් කිලතො යනු මේ සුත්‍රයෙහි අනුවචිතය වේ. එහෙයින් කිසංඥ ලසංඥයන් කෙරෙන්නද සසංඥ පසංඥයන් කෙරෙන්නද පරවු යො ප්‍රත්‍යයන් හට මේ සුත්‍රයෙන් විකල්පයෙන් ලොප් වන බව සැලකිය යුතුය. මෙහි කිල යනුයෙන් පුත්‍රනපුංසක ලිඛිතයන්හි ඉ, ඊ, උ, ඌ කාරයන්ද ස යනුයෙන් සත්‍රී ලිඛිතයෙහි ඉ, ඊ, උ, ඌ කාරයන්ද ගැණෙන බව සැලකිය යුතුය. එහෙයින් පුලුල්විකයෙහි හා නපුංසක ලිඛිතයෙහි ඉකාරාන්ත ඊකාරාන්ත උකාරාන්ත ඌකාරාන්ත ශබ්දයන්ද සත්‍රී ලිඛිතයෙහි ආකාරාන්ත ඉකාරාන්ත ඊකාරාන්ත උකාරාන්ත ශබ්දයන්ද කෙරෙන්න පරවු යො ප්‍රත්‍යයන්ව මේ සුත්‍රයෙන් විකල්පයෙන් ලොප් වන බැව් පෙනේ.

86 යොපු කකතිකාරලොපෙපු දිසං. 1-88.

යනු දීඪී විධාන සුත්‍රයි. යොපු යනු ඔ, ප්‍ර, ස, ස, බහු වචනයි. කත නිකාර ලොපෙපු, යනු අ, ප්‍ර, ස, ස, බහු වචනයි. දිසං යනු අ, ප්‍ර, කී, වී, එකවචනයි. මෙසේමෙහි පද තුනකි.

කතනීකාරලොපෙසු, කරණලද නිකාරය හා ලොපය ඇති; යොසු, යො ප්‍රත්‍යයෙන් පරකල්පි; දීඝං, (හ්‍රස්වයෝ) දීඝීයට පැමිණෙත්.

කතො, කරණලද; නිකාරොච, නිකාරාදෙශයද; ලොපොච, ලොපයද ඇත්තේ; යෙසං, යම් යො විභක්තීන් සම්බන්ධවද; තෙසු යොසු පරෙසු, ඒ යො විභක්තීන් පරකල්පි; සරානං, සාරයන්ගම; දීඝො හොති, දීඝීය වේ. අග්නී, අග්නී යනු උද්භරණයි.

යොච යොච යොච යො, තෙසු යොසු, අකර්ශිතෝති කතො, කර බාහු කරණානීයෙහිය. ත ප්‍රත්‍යයයි. කරණං කාලො කර බාහුයි. ණ ප්‍රත්‍යයයි. නි ඵල නිකාරො, නිකාරොච ලොපොච නිකාරලොපා, කතා නිකාරලොපා යෙසං තෙ කත නිකාරලොපා, තෙසු කතනිකාර ලොපෙසු.

83 විෂයවර්ග:— කරණලද නිකාරාදෙශය ඇති යො ප්‍රත්‍යයන්ද කරණලද ලොපය ඇති යො ප්‍රත්‍යයන්ද පරකල්පි පුළු යෙහි වූ සාරයට දීඝීය වන බව මෙයින් කීව. කරණලද නිකාරාදෙශය ඇති යො ප්‍රත්‍යය නම් නපුංසක ලිඛිත ගබ්ද යක්ත්‍රයේ ප්‍රථමා ආලපන වීඛියා බහුවචන යො ප්‍රත්‍යයයි. කරණලද ලොපය ඇති යො ප්‍රත්‍යය නම් “සපතොච යොනං ලොපො” යන සුත්‍රයෙන් ලොප්කල යො ප්‍රත්‍යයයි. අග්නී යනු මේ සුත්‍රයේ අද්වන්වා දීයප්‍රභූ උද්භරණයකි. අග්නී ගබ්දයා කෙරෙත් පරව යො ප්‍රත්‍යය යොදා ගිතව “සපතොච යොනං ලොපො” යන සුත්‍රයෙන් ලොප් කොට මේ සුත්‍රයෙන් දීඝීකල කල්පි ඉකාරානිත අග්නී ගබ්ද ප්‍රථමා බහුවචනයෙහි අග්නී යනු සිද්ධයි.

පකෙඛ, ලොප් නොවූ පක්‍ෂයෙහි; අනතං ඉති, අනතං යනු; ඵල, මතු සුත්‍රයෙහි වැවේ.

87 යොසම්බන්ධයෙහි පෙඛා 1-96.

යනු ආදේශ විබාහ සුත්‍රයි. යොසු යනු ම, පු, ස, ස, බහුවචනයි. අකාරයෙහි යනු අ, පු, ස, පු, ඵකච්චනයි. කේඛ යනු ආ, පු, අපු, පු, ඵකච්චනයි මෙසේ මෙහිපද තුනකි.

යොසු, යො ප්‍රත්‍යයෙන් පරකල්පි; අකාරයෙහි, නොකරණ ලද හ්‍රස්ව ඇති; ජකේ, ක්‍රීඩංශුය තෙමේ; අනතං, අකාර භාවයට පැමිණේ.

යොපු, යො ප්‍රත්‍යයෙන් පරකල්පි; අකතරයෝ, නොකරණ ලද හුඬය ඇති; කො, ක්‍රියා, ක්‍රියාංශය තෙමේ; අත්තං, අකාරබවට; යාති, පැමිණේ; ආලපනෙ, ආලපනයෙහිද; තථා, එසේ මැයි.

යොව යොව යොව යො, තෙපු යොපු, කතො රයො යො සො කතරයො; තකතරයො; අකතරයො.

81 විකාර:-“පඤ්චාදීනමත්තං” යන සුත්‍රයෙන් මෙහි අත්තං යනු අනුවභීතවේ. යො ප්‍රත්‍යයෙන් පරකල්පි හුඬ නොකළ ක්‍රියාංශයට අකාරාදේශය වන බව මෙයින් කීහ. ක්‍රියාංශයට අකාරාදේශය වන බව මෙයින් කීහ. ක්‍රියාංශයට අකාරාදේශය වන බව මෙයින් මෙහි අදහස්කරන්නේ “අකොරයමෙකවචනපොඨව්” යන සුත්‍රයෙන් කටකැකි හුඬකරණ ඇත්තනු (ඊකාරය) හැර (ප්‍රකාරී) ඉකාරයට පමණක් අකාරය වන බවය. අග්‍රයො යනු ඊව නිදර්ශනයි. අග්‍රී ශබ්දයා කෙරෙත් යො ප්‍රත්‍යය යොදා ශබ්දකත ඉකාරයට ක්‍රියාංශකොට ඒ ක්‍රියාංශ ලත් ඉකාරයට මේ සුත්‍රයෙන් අකාරාදේශ කල්පනාදී අග්‍රයොයි ප්‍රථමා බහු වචන රූපයක් සැදෙයි.

88 අමෙමා නිගහනිතං ක්‍රියාපෙති. 1-32.

යනු ආදේශ විධාන සුත්‍රයි. අමෙමා යනු අ, පු, ස, ප්‍ර, එකවචනයි. නිගහනිතං යනු අ, න, ක්‍රී, වී, එකවචනයි. ක්‍රියාපෙති යනු අ, පු, ස, ප, බහු වචනයි. මෙහේ මෙහිපද තුනකි.

ක්‍රියාපෙති, ක්‍රියාංශ ලසංඥ පසංඥයන් කෙරෙත් පරවු; අමෙමා, අං ප්‍රත්‍යය හා මකාරය තෙමේ; නිගහනිතං, නිගහනිතයට පැමිණේ.

ක්‍රියාපනො, ක්‍රියාංශ ලසංඥ පසංඥයන් කෙරෙත් පරවු; අං, අං ප්‍රත්‍යයද; මොව, මකාරයද; බිඤ්ඤං, නිගහනිතයට; යනති, පැමිණෙත්. අග්‍රී, අග්‍රී යනු උද්භරණයි. අග්‍රී අග්‍රයො, විනිශා බහු වචනයෙහි අග්‍රී, අග්‍රයො යි සිද්ධයි. අග්‍රීතා, තානිතා එකවචනයෙහි අග්‍රීතා යි සිද්ධයි. දීපෙ, “සුතංති සුව” යන සුත්‍රයෙන් දීඝිකල්ප කල්පි; අග්‍රීති අග්‍රීති, තානිතා බහුවචනයෙහි අග්‍රීති අග්‍රීතියයි සිදුවේ.

අංව මොව අමෙමා; කොව ලොව පොම් ක්‍රියාපා මෙහි ක්‍රියාපෙති.

85 විසතර:— ඉවණිනන උවණිනන ශබ්දයන් කෙරෙන් පරවු අං ප්‍රත්‍යයද මකාරයද නිග්‍රහිතය වන බව මෙයින් කීහ. අමෙමා යනු සමාහාරවන්දය වුවද නපුංසක ලිඟ නොවී පුලුලිඟ වූ තැනි සුහ්‍රයුමයෙන් සලකනවිට ක්‍රීලපෙයි යන්න මෙහි අනු වර්තනය කටහැකි බව පෙනෙයි. එසේ කල්හි සුහ්‍රයෙහිම ක්‍රීලපශබ්දය ඇණීමෙන් අනවන්තේ විකල්පය වැලැක්වීම පිණිස එසේ යන් බවය. මේ සුහ්‍රයෙන් නියමිත කායනීය නිත්‍ය විධානයකි. මා ශබ්දනුවර්තනයට අවකාශ තැබුව හොත් මෙය නිත්‍ය විධානයක් නොවන්නේය. එහෙයින්, අග්නිං යනු මේ සුහ්‍රයෙන් සිදුවූ පදයකි. අග්නි ශබ්දයා කෙරෙන් පරව අං ප්‍රත්‍යය යොදා මිකට මේ සුහ්‍රයෙන් නිග්‍රහිතාදෙශ කලකල්හි විනිසා විගතකී එකවචනයෙහි ඒ පදරූපය සැදෙයි. මේ අං ප්‍රත්‍යය නිග්‍රහිතවූ බවට උදාහරණයි. මකාරයට නිග්‍රහිතා දෙශවූ බවට පුලුලිඟං යනු උදාහරණයි. ප්‍රම ශබ්දයන් ලිඟ ශබ්දයන් සමාහතල කල්හි ප්‍රම ශබ්දයාගේ මකාරයට නිග්‍රහිතා දෙශයක් ලකාරය පරකල්හි නිග්‍රහිතයට “වග්‍රහතං වා වග්‍රහ” යන සුහ්‍රයෙහි වාග්‍රහණයෙන් ලකාරාදෙශයන් කල කල්හි ප්‍රම+ලිඟං, පුං+ලිඟං, පුලුලිඟංහි සිදුවේ. අග්නි ශබ්දයා කෙරෙන් පර යො ප්‍රත්‍යයට “ඝපතො ව ග්‍රහතං ලොපො” යන සුහ්‍රයෙන් ලොපයන් “ග්‍රොපකතනිකාර ලො පෙපු දීඝං” යන සුහ්‍රයෙන් දීඝයන් කල කල්හි අග්නි යනුද යො ප්‍රත්‍යය ලොප් නොකොට “ග්‍රො ඛ්‍රහත රග්‍රොප් රෙඛා” යන සුහ්‍රයෙන් ශබ්දහත ඉකාරයට අකාරය කල කල්හි අග්‍රයො යනුද විනිසා බහුවචනයෙහි සිදුවෙයි, අග්නි ශබ්දයා කෙරෙන් නා ප්‍රත්‍යය කිරීමෙන් අග්නිනායි සිදුවෙයි. හි ප්‍රත්‍යය කොට බහුව භි යනාදෙශයන් ශබ්දහත ස්වරයට දීඝීයන් කිරීමෙන් අග්නීහි යනුද හි යන අදෙශය නොකිරීමෙන් අග්නීහි යනුද සිදුවෙයි.

ක්‍රීලපො සසා නො වා ඉති, “ක්‍රීලපොසසා නො වා” යන සුහ්‍රයෙන්; වා, විකල්පයෙන්; සසා, ස ප්‍රත්‍යයට; නොතනං, නොකාර බව වේ. අග්නිනො, අග්නිනොහි සිඛ්‍රය; අග්නිසා විකල්ප පක්‍ෂයෙහි අග්නිසා නියා වේ. අග්නිනං, වතුර්වේ මේඛි බහුවචනයන්හි අග්නිනං යි වේ.

89 ක්‍රීලපො සසා නොවා. 1-117.

යනු ආදෙශ විධාන සුහ්‍රයි. ක්‍රීලපො යනු අ. පු, ස, ජ, බහු වචනයයි. සසා යනු අ, පු, අනු, ම, එකවචනයයි. නොයනු

ම, ප්‍ර, අනු, ප්‍ර, එකවචනයි. වා යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද සතරකි.

කිලතො, කිසංඥ ලසංඥයන් කෙරෙත් පරවු; සංඝ, සප්තස යව; වා, විකල්පයෙන්; නො, නො යන ආදේශ වේ.

කොවලොව කිලා, තතො කිලතො වාහි ගච්ඡති වා, වා බාභු ගමනානිසෙය්හි ය.

86 විසාර:— පුලලිඛන නපුංසකලිඛන දෙකේහි පවත්නා ඉකාරානන ඊකාරානන උකාරානන ලකාරානන ශබ්දයන් කෙරෙත් පරවු සම්භක්තිශව විකල්පයෙන් නො යන ආදේශය වන බව මෙහිත් කිය. ඉකාරානන පුලලිඛන අග්නි ශබ්දයාගේ ඉකාරයට ඉවණකුටණකේඤ්ඤා යන සුත්‍රයෙන් කි සංඥව ලැබේ. ඔහු කෙරෙත් ස ප්‍රත්‍යය යොදා ඛනව මේ සුත්‍රයෙන් නො ආදේශය කල කල්හි වතුර්ථි ඡන්ධි එකවචනයන්හි අග්නිනො යන පද රූපයලැබේ. විකල්ප පක්ෂයෙහි “සංගමොපෙ” යන සුත්‍රයෙන් සකාරය ආගමි කල කල්හි අග්නියං යන පදය පිදුණි. බහුවචනයෙහි අග්නි ශබ්දයා කෙරෙත් තං ප්‍රත්‍යය යොදා දිඝි කල කල්හි අග්නිතං යි වේ.

කිලතො ව ඉති, “කිලතොව” යන සුත්‍රයෙන්; සමාස, සමා ප්‍රත්‍යයට; නා, නා යනාදේශවේ. අග්නිනා, පඤ්චමි එකවචන යෙහි අග්නිනා යනු සිද්ධයි.

අග්නිවහි අග්නිසමිං අග්නීපු, සප්තමි විභක්ති එකවචන බහු වචනයන්හි අග්නිවහි අග්නිසමිං අග්නීපු යන පද රූපයෝ වෙත්.

90 කිලතො ව 1-215.

යනු ආදේශ විධාන සුත්‍රයි. කිලතො යනු අ, ප්‍ර, ස, ප, බහු වචනයි. ව යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි.

කිලතොව, කිසංඥ ලසංඥයන් කෙරෙත්ද පරවු; සමා, සමා ප්‍රත්‍යය හෙමේ; වා, විකල්පයෙන් නා, නා යනාදේශ වේ.

87 විසාර:— මේ සුත්‍රය “අවනතුචන-පෙ-සමානාව” යන සුත්‍රය මෙන් අත්දේශ සුත්‍රයක්කොව ආදේශවිති සුත්‍රයකි. අවන තුචනාදි සුත්‍රයෙන් සමා ප්‍රත්‍යය නා ප්‍රත්‍යය මෙන් කරනු ලැබේ. එහෙයින් නා ප්‍රත්‍යය නිමිතීකොට යම් කාශ්ඨයක්නුගේ පෑම ශ්ලීම වේනම් ඊට අවකාශ ලැබේ. ඒ එසේමැයි.

රාජ ශබ්දයා කෙරෙහි සමාප්‍රත්‍යය යොදා තාවත්කල කල්හි “කාමි රක්‍ෂකවං” යන සූත්‍රයෙන් විනිතකායනීය විමෙත් පඤ්චම එකච්චතයෙහි රක්‍ෂක යන පද රූපයක්ද හිදුළේ. මේ සූත්‍රයෙන් සමා සට නාදෙශ කල නන්හි නම් එබඳු යම් කිසි කායනීයක් පැමිණික හොත් එය වලක්වා මැයි. අයහි ශබ්දයා කෙරෙහි සමා ප්‍රත්‍යයද ඊට මේ සූත්‍රයෙන් නා යන ආදේශයද කල කල්හි පඤ්චම එකච්චතයෙහි අයහිනායිද විකල්පයෙන් නා ආදේශය නොකල කල්හි අයහිමනායිද අයහිසමායිද පද රූප තුනක් වෙත්. අයහිමහි යනාදීන්ගේ පද සිඛිය පහසුයි.

ආදි, ආදි ශබ්දය තෙමේ; අයහි ඉට, අයහි ශබ්දය මේනි. සමිනො පන, සමි ප්‍රත්‍යයට වනාහි; ආදිනො ඔව ඉති, “ආදිනො ඔව” යන සූත්‍රයෙන්; අංච, අං යන ආදේශයද; ඔව; ඔකාරාදේශ යද; වා, විකල්පයෙන්වේ. ආදිං ආදේශ ආදිමහි ආදිසමිං ආදිසු, ආදිං ආදේශ ආදිමහි ආදිසමිං ආදිසු යනු සප්තමි එකච්චත බහුච්චකයි.

90 ආදිනො ඔව 1-60.

යනු ආදේශ විධාන සූත්‍රයි. ආදිනො යනු පඤ්චමයනීයෙහි නිපෙතන නිපාතයි. ඔ යනු ඔ, පු, අනු, ප්‍ර, එකච්චකයි. ව යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද තුනකි.

ආදිනො, ආදි ශබ්දයා කෙරෙහි පරවු; සමි, සමි ප්‍රත්‍යය තෙමේ; වා, විකල්පයෙන්; අං, අං යන ආදේශයද; ඔව, ඔකාරාදේශයද වේ.

87 විසතර:— ආදි ශබ්දයා කෙරෙහුත් වෙනත් සමහර ශබ්දයන් කෙරෙහුත් පරවු සමි ප්‍රත්‍යයට ඔකාරාදේශයක් අං ආදේශයක් වන බව මේ සූත්‍රයෙන් කීග. “අමා පනොසමි සමානං වා” යන සූත්‍රයෙන් අං යනුද සමි යනුද වා යනුද මේ සූත්‍රයෙහි අනුවර්තනය වෙත්. එහෙයින් සමි ප්‍රත්‍යයට විකල්පයෙන් අං ආදේශයද ඔකාරාදේශයද වනබව සැලකිය යුතුයි. ආදි ශබ්දයා කෙරෙහි සමි ප්‍රත්‍යය කොට ඕහට අං ආදේශකොට ශබ්දන්ත ඉකාරය හට කිසංඤ කොට “අමො නිග්ගතිතං කිලපපති” යන සූත්‍රයෙන් අං ආදේශයට නිග්ගතිතාදේශය කල කල්හි ආදිං යනුද සමි ප්‍රත්‍යයට ඔකාරාදේශ කොට පුච්චි යටරය ලොප් කොට පැමිණිවූ කල්හි ආදේශ යනුද සමි ප්‍රත්‍යයට මහි ආදේශය කල කල්හි ආදිමහි යනුද සමි ප්‍රත්‍යය සවරූපයෙන් නිබන්ධ වැර කල්හි ආදිසමිං යනුද සප්තමි එකච්චතයෙහි සිබයි. ආදිසු ආදිසු යන පදයන්ගේ සිඛිය සුකරයි.

මෙහි ව්‍යාජ බලයෙන් දිවා ශබ්දයා කෙරෙත් පර සමීං හට ආ ආදේශයද රතනී ශබ්දයා කෙරෙත් පර සමීං හට මකාරාදේශයද බාරාණසී ශබ්දයා කෙරෙත් පර සමීං හට ආං ආදේශයද විමෙන් දිවා, රසොකා, බාරාණසීං යන පද රූපයෝ සිදුවෙත්. පුළු උදකරණ දෙකෙහි පුළු සාරය ලොථනොට පැමිණවීමෙන්ද අනාභිමි උදකරණයෙහි ආං ආදේශයට “අලෙමා නිගනනිතං ක්වල පෙති” යන සුත්‍රයෙන් නිගනනිත ආදේශය හා “අසොරයා මෙක වචන යොසවිව” යන සුත්‍රයෙන් ඊකාරයට හ්‍රස්වවීමෙන්ද පද සිහි තුන වෙත්. ඉකාරානත පුලුච්චිත ශබ්දයන්ගේ සාරූප නිරූපණය කොට තදතනාව ඊකාරානත පුලුච්චිත ශබ්දයන්ගේ පදසිහිය දක්වනු කැමැත්තෝ දැනෙහි සි යනාදිය කීහ.

දැනෙහිසි, දැනෙහි ශබ්දයා කෙරෙත් පරව සි ප්‍රත්‍යය වේ. අසොරයාමාදිනා, “අසොරයා මෙකවචනයොසවිව” යන සුත්‍රයෙන්; රසොක, හ්‍රස්වය; සමපනත, පැමිණිකල්හි; නසියම් මනපුංසකාති ඉති, “න සියම් මනපුංසකාති” යන සුත්‍රයෙන්; සිමහි, සි ප්‍රත්‍යය පරකල්හි; අනපුංසකානා, නපුංසක ලිඟ නොවුවන්හට; කරසොකා, හ්‍රස්වනොවේ. සි ලොපො, සි ප්‍රත්‍යයාගේ ලොපයවේ. දැනෙහි ප්‍රථමෙක වචනයෙහි දැනෙහි යනු සිධායි. යො ලොපො, යො ප්‍රත්‍යය ලොථ කල කල්හි; දැනෙහි, ප්‍රථමා බහුවචනයෙහි දැනෙහි යනු සිධායි.

91 න සියම් මනපුංසකාති 1-88.

යනු ප්‍රත්මෙධ විධාන සුත්‍රයි. න යනු නිපාතයි. සියමීං යනු ඉ, ඉ, අඝ්‍ර, හ, එකවචනයයි. අනපුංසකාති යනු අ, න, හ, ප්‍ර, බහු වචනයයි. මෙගේ මෙහි පද තුනකි.

සියමීං, සි ප්‍රත්‍යය පරකල්හි; අනපුංසකාති, නපුංසක වථ ජිත ලිඛනගෝ; න රසොක, හ්‍රස්වයට නොපැමිණෙති.

88 විකාර:— එකවචන ප්‍රත්‍යයන් හා යො ප්‍රත්‍යයන් පර කල්හි ක්ව සංඥ ලසංඥ පසංඥයන්ගේ හ්‍රස්වය “අසොරයා මෙක වචනයොසවිව” යන සුත්‍රයෙන් කියනලදී. ඒ හ්‍රස්වය එකවචන පුළු සි ප්‍රත්‍යය පරකල්හි පුලුච්චිත සහි ලිඛන ශබ්දයන්ගේ ක්ව සංඥ ලසංඥ පසංඥයන් පිළිබදව නොවන බව මේ සුත්‍රයෙන් කීහ. “අසො රසො මෙකවචනයොසවිව” යන සුත්‍රයෙන් මෙහි රසො යනු අනුච්චිතනය වෙයි. එහෙයින් ක්වල ප සංඥයන්ගේ හ්‍රස්වය වනාහි සි ප්‍රත්‍යය පමණක් පරකල්හි නපුංසක ලිඛනයෙහි

මහ පුලුච්චික යනු ලිඛිත දෙකේ නොවන බව මෙහි කියවෙයි. මේ ප්‍රතිපේධය කල ගෙයින් දැනටී ගබ්දා නෙරෙත් පරවු පි ප්‍රත්‍යය "සෙසතො ලොපං ගපිපි" යන්නෙන් ලොප් කොට ගබ්දානා දීඝී යිරය හුඟි නොකොට ප්‍රථමෙක වචනයෙහි දැනටීයයි පදය සිඳුකටයුතුය. දැනටී ගබ්දා නෙරෙත් යො ප්‍රත්‍යය යොදා "සපතො ව යොතං ලොපො" යන සුත්‍රයෙන් මිඟව ලොපකල කල්හි ප්‍රථමා බහුවචනයෙහිද දැනටී යයි සිදුවේ.

පනෙති, (සපතොව යොතං ලොපො යන සුත්‍රයෙන්) යො ප්‍රත්‍යය ලොපය නොකල පසංයෙහි;

82 අහොරයා මෙකවචනයොඤ්ච 1-84.

යනු හුඟි විධාන සුත්‍රයි. අහො යනු අ, පු, ස, ප්‍ර, එකවච නයි. රයාං යනු අ, පු, කී, වි, එකවචනයි. එකවචනයොඤ්ච යනු ඕ, පු, ස, ස, බහුවචනයි. අපි යනුද ව යනුද නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද පසකි.

එකවචනයොඤ්ච, එකවචන ප්‍රත්‍යයන් හා යො ප්‍රත්‍යයන් පර කල්හි; අහො, සසංඤ්. වර්ජන කුලප සංඤ්‍ය තෙමේ; රයාං, හුඟියට පැමිණේ.

එකවචනයොඤ්ච, එකවචන ප්‍රත්‍යයන් හා යො ප්‍රත්‍යයන් පරකල්හි; කුලපා, කසංඤ් ලසංඤ් පසංඤ්‍යෝ; රයාං, හුඟියට; යන්ති, පැමිණේ.

තහො අහො, එකවචනඤ්ච යොව එකවචනයො, තෙසු එකවචනයොඤ්ච.

89. විගාර:- එකවචන ප්‍රත්‍යයන්ද බහුවචන ප්‍රත්‍යයන් අතුරෙන් යො ප්‍රත්‍යය පමණක්ද පරකල්හි කි සංඤ් ලසංඤ් පසංඤ්‍යන් හට හුඟිය වන බව මේ සුත්‍රයෙන් කීක. පුං නපුං සක ලිඛිත ගබ්දයන්ගේ ඉවණිණියට කි සක සංඤ්වත් උච ඒණියට ල යන සංඤ්වත් යනු ලිඛිත ගබ්දයන්ගේ අන්‍යත්‍රී ඉවණිණි උචණිණියන්ට ප යන සංඤ්වත් "ඉවණිණිවණිණොපකුලා" "තෙ ඉවණිණො පො" යන සුත්‍ර දෙකෙන් විනිතයක. හුඟිවු ඉකාර උකාරයන්ගේ නැවත හුඟියක් නොලැබෙන ගෙයින් කි, ල, ප යන සංඤ්වන්ට අන්වුච්චද මිවුහු මේ සුත්‍රයෙහි අනභිප්‍රත්‍යයක. එහෙයින් මේ සුත්‍රයෙන් හුඟි කරනු ලබන කි, ල, ප, සංඤ්‍යෝ නම් පුං යනු නපුංසක ලිඛිත ගබ්දයන්ගේ අන්‍යයෙහිවු ඊකාර

ලාකාර දෙදෙනයි. එකවචන ප්‍රත්‍යය සියල්ලමද බහුවචනයෙහි යො ප්‍රත්‍යයන්ද පරකල්පි මොවුන්ගේ හුස්මය විය යුතුය. එහෙත් සුත්‍රස්ථ අපි ශබ්දග්‍රහණයෙන් සි පරකල්පි පුං ලිඛිත යනු ලිඛිත දෙකෙහි ඊකාර ලාකාරයන්ගේ හුස්මය නවත්වයි. මේ සාමාන්‍ය නිෂේධනයම "න සියම් ම කපුංසකාති" යන සුත්‍රයෙන් තහවුරු කෙරෙයි. එ ශබ්දය නෙමේ අවධාරනයාච්චෙයෙහි වේ.

කිතො කතරණා ඉති, කිතො කතරණා යනු; එව, මතු සුත්‍රයෙහි වැරේ.

-98 යොනං නො 1-225

යනු ආදේශ විධාන සුත්‍රයි. යොනං යනු ඔ, පු, ස, ජ, බහු වචනයයි. නො යනු ඔ, පු, අනු, පු, එකවචනයයි. මෙහේ මෙහි පද දෙකකි.

කතරණා, කරණලද හුස්ම ඇති; කිතො, කිසංඥයා කෙරෙත්; යොනං, යො ප්‍රත්‍යයන්ව; නො, නොයන ආදේශය වන්නේය.

කතරණා, කරණලද හුස්ම ඇති; කිතො, කිසංඥයා කෙරෙත්; (පරවු) යොනං, යො ප්‍රත්‍යයන්ව; නොයන නොති, නොකාරාදේශ භාවය වේ. දණ්ඨිනො, දණ්ඨිනො යනු උදු හරණයි.

90 විකාර:-"නං කිතොකතරණා" යන සුත්‍රයෙන් කිතො යනුද කතරණා යනුද මේ සුත්‍රයෙහි අනුවචිතනය වේ. එහෙ සින් කරණලද හුස්ම ඇති කිසංඥයා කෙරෙත් පරවු යො ප්‍රත්‍යයන්හට නො යනාදේශය මෙහින් කිහි. මෙහි කරණලද හුස්ම ඇත්තේ නම් "අකොරණා මෙක වචනයොසාපි ච" යන සුත්‍රයෙන් කරණලද හුස්ම ඇති කිසංඥයා දණ්ඨි ශබ්දයා කෙරෙත් පරවු යො ප්‍රත්‍යය යොදු ශබ්දාන්ත ඊකාරයට කිසංඥ කොට මිහට අකොරණා මෙක වචනයො සාපිච යන සුත්‍රයෙන් හුස්මකොට යො ප්‍රත්‍යයට මේ සුත්‍රයෙන් නො යනාදේශ කල කල්හි ප්‍රඵමා, ආලපන, මිතියා බහුවචනයන්හි දණ්ඨිනො යන පද රූපය සිදුවේ.

කි ලපාරයාං ඉති, කිලපාරයාං යන සුත්‍රයෙන්; ගෙ පරෙ, ගසංඥයා පරකල්හි; කිලපානං, කිසංඥ ලසංඥ පසංඥයන්ගේ; රජයාං, හුඬවග වේ. ගෙ දණ්ඩි, ගෙ දණ්ඩි යනු උද්ගරණයි. දණ්ඩි, දණ්ඩිනො, ආලපන ඛනුච්චතයෙහි දණ්ඩි යනුද දණ්ඩි නො යනුද සිද්ධයි.

94 කිලපාරයාං .1-247

යනු හුඬව විධාන සුත්‍රයි. කිලපා යනු අ, පු, ස, පු, ඛනුච්චතයි. රයාං යනු අ, පු, හී, ච, චකච්චතයි. මෙගේ මෙහි පද දෙකකි.

ගෙ, ගසංඥයා පරකල්හි; කිලපා, කිසංඥ ලසංඥ පසංඥ යෝ; රයාං, හුඬවට පැමිණෙත්; (විග්‍රහ: සුභමයි)

91 විසාර:-“ගොතෙතු” යන සුත්‍රයෙන් ගෙ යනු මෙහි අනු ච්චිතනයවේ. එතෙයින් ගසංඥයා පරකල්හි ලිඛිතයෙහි මඛද්දන්ත ජිකාර ලාකාරයන්ගේ හුඬවට වන ඛව මෙයින් කීත. ගසංඥයා නම් ආලපනයෙහි සි ප්‍රත්‍යයයි. එතෙයින් මෙයින් හී හුඬවට ආලපන චකච්චතයට පමණක් අයත් වේ. “අනෙරයාං මෙකච්චතයොසා පි ච” යන සුත්‍රයෙහි චකච්චතාප්‍රකණ්ණයෙන් මෙයද සිද්ධතව ගැහිවුළුද න සිසම් මි නපුඤ්ඤාති යන සුත්‍රයෙන් විසිත ප්‍රතිමෙධය චලය්චිනු පිණිස මේ සුත්‍රය රචිත බැව් සැලකිය යුතුයි. දණ්ඩි ශබ්දයා නෙරෙන් ආමිනුණ්හි ප්‍රත්‍යය කොට “කිලපාරයාං” යන සුත්‍රයෙන් ඛඛද්දන්ත ජිකාරයට හුඬව කොට ගසංඥ සි ප්‍රත්‍යය ලොප්තල කල්හි ආලපන චකච්චතයෙහි (ගෙ) දණ්ඩියයි සිදුවේ. දණ්ඩි දණ්ඩිනො යන පද රූපයන්ගේ සිසිල සුකරයි.

චා අං ඉති, චා අං යනු; ච්ච, මතු සුත්‍රයෙහි වැවේ.

තං කිනො කතරයාං ඉති, “තං කිනො කතරයාං” යන සුත්‍රයෙන්; අං ඉති අසා, අං යන මේ ප්‍රත්‍යයට; චා, විකල්පයෙන්; තං තං ආදේශ වන්නේය. දණ්ඩිනං, දණ්ඩිනං යනු උද්ගරණයි. දණ්ඩි, දණ්ඩි යනු විකල්ප පක්‍ෂයෙහි උද්ගරණයි. දණ්ඩි දණ්ඩිනො, දණ්ඩි දණ්ඩිනො යනු ඛනුච්චතයෙහි උද්ගරණයි. දණ්ඩිනා දණ්ඩිහි දණ්ඩිහි යනු කාතියා උද්ගරණයි. දණ්ඩිනො දණ්ඩිනං යනු චතු ර්ථී උද්ගරණයි.

95 නිං කිතො කතරයො 1-224

යනු ආදේශවිධාන සුත්‍රයි. නං යනු නි, පු, අනු, ප්‍ර, එකවචනයි. කිතොයනු පඤ්චමසථියෙහි නිපොන්න නිපාතයි. කතරයො යනු අ, පු, ස, ප, එකවචනයි. මෙසේ මෙහි පද තුනකි.

කතරයො, කරණේද ප්‍රභවය ඇති; කිතො, කිසංඥයා කෙරෙත්; අං, අං ප්‍රත්‍යය තෙමේ; වා, විකල්පයෙන්; නං, තංආදේශය වන්නේය.

කිසංඥාති කිතො, කතො රසො යසො යො කතරසො තයො කතරයො.

92 විගතර:- “අං යමිතො පසඤ්ඤතො” යන සුත්‍රයෙන් අං යනුද “ඝපතොයමිං යං වා” යන සුත්‍රයෙන් වායනුද මේ සුත්‍රයෙහි අනුච්ඡිතනය වේ. එහෙයින් කරණේද ප්‍රභවය ඇති කිසංඥයා කෙරෙත් පරවු අං ප්‍රත්‍යයව විකල්පයෙන් අං ආදේශය වන බව මෙයින් දක්වයි. දණ්ඩි ශබ්දයා කෙරෙත් අං ප්‍රත්‍යය යොදා ශබ්දානුකරණයට කිසංඥතොට එයට “අසො රසමෙකවචන යොධෙපි ච” යන සුත්‍රයෙන් හුඤ්ඤතොව අං ප්‍රත්‍යයව මේ සුත්‍රයෙන් විකල්පයෙන් තං ආදේශ කළ කල්හි දණ්ඩිනං යනු සිදු වේයි. විකල්ප පක්ෂයෙහි කි සංඥවත් ක්‍රමයත් තොට “අචමා, නිගානිතං කිලපෙති” යන සුත්‍රයෙන් අංහව නිගානිතාදේශ කළ කල්හි දණ්ඩිංශයි සිදුවේ. දණ්ඩිනං යනාදින්ගේ සිද්ධිය හුතරයි.

කිතො කතරයො ඉති, කිතො කතරයො යනු; එව, මතු සුත්‍රයෙහි වැටේ. යමිහානි ඉති, යමිහානි යන සුත්‍රයෙන්; යමිතො, හමිං ප්‍රත්‍යයට; නි, නියතාදේශය වේ. දණ්ඩිනි, දණ්ඩිනි යනු උද්භරණයි. දණ්ඩිපු, දණ්ඩිපු යනු සපාමි බහුවචන උද්භරණයි.

96 යමිහානි 1-226

යනු ආදේශවිධාන සුත්‍රයි. යමිං යනු, නි, පු, අනු, ප්‍ර, එක වචනයි. නි යනු ඉ, පු, අනු, ප්‍ර, එකවචනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි.

කතරයො, කරණේද ප්‍රභවය ඇති; කිතො, කි සංඥයා කෙරෙත් පරවු; හමිං, හමිං ප්‍රත්‍යය තෙමේ; නි, නියත ආදේශය වේ. (අනුකරණ ශබ්ද බැවින් විග්‍රහ නැති.)

93 විග්නර:-“නං කිංචො කතරස්සා” යන සූත්‍රයෙන් කිංචො යනුද කතරස්සා යනුද මෙහි අනුවචිතනය වෙත්. එහෙයින් ප්‍රකානියෙන් ඉකාරානනු ඉබ්දයන්ගේ අන්තර් ඉකාරයෙන් පරවු සමීං හට මෙහි නි ආදෙශය නොවේමැයි. ව්‍යාධි ඉබ්දය ප්‍රකානියෙන් ඉකාරානනය ඔහු කෙරෙන් පරව සමීං ප්‍රත්‍යය යොදු නි ආදෙශය කල නොහැක. දැන්වී ඉබ්දය වුකලී ප්‍රකානි යෙන් ජිකාරානනය. ඔහු කෙරෙන් සමීං ප්‍රත්‍යය යොදු ඉබ්දනන ජිකාරයට ඉසව්‍යකාට මේ සූත්‍රයෙන් නි ආදෙශය කල කල්හි දැන්වීහි යනු සිඹයි.

ජිකාරානන ඉබ්දයන්ගේ ස්වරූප නිරූපණය කොට දන් ජිකාරානන ඉබ්දයන් දක්වනු පිණිස හිකනු සි ලොපො යනාදිය හියත්.

හිකනු සිලොපො, හිකනු ඉබ්දයා කෙරෙන් සි ප්‍රත්‍යය ලොපය වේ.

වා යොනං ඉති, වා යොනං යනු; එව, මතු සූත්‍රයෙහි වැවේ. ලහො වොකාරො ව ඉති, “ලහො වොකාරොව” යන සූත්‍රයෙන්; ලහො, ලසංඤයා කෙරෙන් පරවු; යොනං, යො ප්‍රත්‍යයෙන්ව; වා, විකල්පයෙන්; වොතතා, වොකාර බව වේ.

97 ලහො වොකාරො ව 1-119.

යනු ආදෙශ විධාන සූත්‍රයි. ලහො යනු පඤ්චමාණියෙහි නිපෙන්න නිපාතයි. වොකාරො යනු අ, ප්‍ර, කී, ප්‍ර, එකවචනයයි. ව යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද තුනකි.

ලහො, ලසංඤයා කෙරෙන් පරවු; යොනං, යො ප්‍රත්‍යය යන්ව; වා, විකල්පයෙන්; වො කාරොව, වොකාරා දෙශද වේ. (විග්‍රහ සුභමිසි)

94 විග්නර:- හිකනු ඉබ්දයා කෙරෙන් පරව සි ප්‍රත්‍යය කොට “සෙසකො ලොපං ගසීසි” යන සූත්‍රයෙන් සිහට ලොප් කල කල්හි ප්‍රථමා එකවචනයෙහි හිකනු යනු සිඹයි.

“කිලහො සසකො වා” යන සූත්‍රයෙන් වා යනුද “සපහො ව යොනං ලොපො” යන සූත්‍රයෙන් යොනං යනුද මේ සූත්‍රයෙහි අනු වචිතනය වෙත්. එහෙයින් ලසංඤයා කෙරෙන් පරවු යො ප්‍රත්‍ය

යන්ව විකල්පයෙන් වෙහෙයුමක් වන බව මෙයින් කිය. මෙහි කාරණයන්ගෙන් ලාංඡනය කෙරෙහි පරවු යො ප්‍රත්‍යයෙන්ව නොදෙන වේ. ජනප්‍රියතා යනු ඊට නිදසුනි. වකාරයෙන් හිසි ශබ්දයක වෙහෙයුමක් දෙනු වලක්වයි. අඩු යනු ඊට නිදසුනි.

අනුකං අකාරයො ඉති, අනුකං අකාරයො යනු; එව, මතුසුත්‍රයෙහි වැටේ.

98 වෙවොසු ලො ව 1-97

යනු අනුචිතාන සුත්‍රයි. වෙවොසු යනු මි, ප්‍ර, ස, ස, බහුච්චනයි, ලො යනු, අ, ප්‍ර, අනු, ප්‍ර, එකච්චනයි. ව යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද තුනකි.

වෙවොසු, වෙවො යන දාදෙශයන් පරකල්පි; අකාරයො, නොකරණලද ප්‍රත්‍යය අති; ලො ව, ලාංඡනය නෙමේ; අනුකං, අකාර බවට; පැමිණේ.

වෙවොසු, වෙ වො යන දාදෙශයන් පරකල්පි; අකාරයො, නොකරණලද ප්‍රත්‍යය අති; ලො, ලාංඡනය නෙමේ; අනුකං, අකාර බවට; පැමිණේ. නිකඛවො, නිකඛවො යනු උදකරණයි. පනෙති, අකාරාදෙශ නොවූ පනෙතෙහි; යො ලොපදීකා, යො ප්‍රත්‍යය ලොපය හා දීකීච වෙත්. හිකඛු, හිකඛු යනු උදකරණයි. හෙ හිකඛු, ආලපන එකච්චනයෙහි හෙ හිකඛු යනු වේ.

99 විශාර: = වෙ වො යන දාදෙශයන් පරව: සිටිකල්පි ප්‍රකාශයෙන්ම ප්‍රත්‍ය උකාරයට අකාරය දාදෙශවන බව මෙයින් කිය. හිකඛු ශබ්දය කෙරෙහි යො ප්‍රත්‍යය නොව 94 වන විශාරයෙහි කියන ලද පරිදි ලෙකා වොකාරො ව යන සුත්‍රයෙන් වො දාදෙශ කොට ශබ්දකාර උකාරයට මේ සුත්‍රයෙන් අකාරාදෙශ කල කල්පි ප්‍රථමා බහු ච්චනයෙහි හිකඛවො යනු සිද්ධයි. විකල්ප පනෙතෙහි යො ප්‍රත්‍යය ලොපය හා දීකීච කල කල්පි හිකඛු යනු සිද්ධයි, මේ සුත්‍රයෙහි වකාරය අනුකං යනු අදෙශයන් වැටේ. අනුකං යනු කියන ලදී.

අකාරයො ලෙකා යාලපනසු වෙ වො ඉති, අකාරයො ලෙකා යාලපනසු වෙ වො යන සුත්‍රයෙන්; ආලපනෙ, ආමන්තූණයෙහි; යොකං, යො ප්‍රත්‍යයට; වෙවොකාරො, වෙ වො යන දාදෙශයන් වෙත්. අනුකං, අකාර බව වේ. හිකඛවෙ-හිකඛවො,

භීතියට- භීතියට- සහ උද්භරණයි. භීතිය, වෙ වෙ ආදේශ නොවූ පක්ෂයෙහි භීතියෙහි සිදුවෙයි. භීතිය, භීතියට- භීතිය සහ වීතියා භීතියා භීතියා වන බහුවචනයි. සෙසං, සෙසන්; අතභී ඉච්, අතභී ශබ්දය මෙහි.

99 අකතරණයා ලක්ෂණා ආලපනායා වෙ වො 1-116

යනු ආදේශ විධාන සූත්‍රය අකතරණයා යනු අ, ප්‍ර, ස, ණ, එකච්චනයි. ලක්ෂණා යනු පඤ්චමානීයෙහි නිෂ්පන්න නිපාතයි. ආලපනා යනු, අ, ප්‍ර, ස, ණ, එකච්චනයි. වෙ වො යනු ඕ, ප්‍ර, ස, ප්‍ර, බහුවචනයි. මෙසේ මෙහි පද සඟරකි.

අකතරණයා, නොකරණලද ප්‍රභව ඇති; ලක්ෂණා, ලක්ෂණයා කෙරෙන්; ආලපනායා, ආලපනයෙහි යො ප්‍රත්‍යයන්ට; වෙ වො වෙ වො, යන ආදේශයන් වෙත්.

කතො රණො යණ්ණා කතරණො, නකතරණො අකතරණො, නකතො අකතරණො, යොච්ච නං ආලපනං වෙච්චි ආලපනං නණ්ණා ආලපනණ්ණා, වෙ ව වො ව, වෙ වො වෙ වො වො.

96 විකාර: - "ලක්ෂණා වොකාරො ව" යන සූත්‍රයෙන් ප්‍රච්ඡි යො ප්‍රත්‍යයන්ට වොකාරො දේශන කරණලදී. මේ සූත්‍රය වතානී ආලපන යො ප්‍රත්‍යයට වෙකාරයන් වොකාරයන් දේශනම ආදේශ වන බව දැක්වීම පිණිස කරණ ලද්දකි. නොකරණලද ප්‍රභවය ඇති ලක්ෂණ (උකාරානා) ශා කෙරෙන් පරවුද ආලපන යට අයත්වුද යො ප්‍රත්‍යයට වෙ වො යන ආදේශ දේශන වන බව සූත්‍රයෙන් පෙනේ. අකතරණ නාමයෙන් වලක්වන ලද්දේ ලක්ෂණානාමයයි. භීතිය ශබ්දයා කෙරෙන් පරව ආලපන යො ප්‍රත්‍යය යොදා ගතව මේ සූත්‍රයෙන් වෙ යනාදේශයද වො යනාදේශයද කොට ශබ්දනා උකාරයට "වෙ වොසුලො ව" යන සූත්‍රයෙන් අච්චිකල කල්හි භීතියට යනුද භීතියට යනුද සිදුවී වෙයි. භීතිය ශබ්දයාගේ සෙසු පදරූපයන් සමඟ සිදුවිය සුකරය.

ජනතු-ජනතු-ජනතවො, ජනතු-ජනතු-ජනතවො යනුද; එවං, මෙසේයි. ලක්ෂණා වොකාරොච්ච ඉච්, "ලක්ෂණා වොකාරොච්ච" යන; ඉච්, මේ සූත්‍රයෙහි; කාරණානුකූලන, කාර ශබ්දයාගේ ශාණිමෙන්; යොනං, යො ප්‍රත්‍යයන්ට; නොනනං, නොකාර

බවද; ච කාරණ, ච ශබ්දයෙන්; කුච්චි, කිසි තැනක; වො කොතං, වොනො ආදේශයන්ගේ; අභාවොච, නොවීමද; විසෙ සො, වෙනසයි, ජන්තුනො-ජන්තුයො, ජන්තුනො-ජන්තුයො යනු ජිව උද්භරණයි.

97 විසතරං= ජන්තු ශබ්දයා කෙරෙන් පරම සි ප්‍රත්‍යය යොදා ඕකට ලොප් කිරීමෙන් ප්‍රථමෙක වචනයෙහි ජන්තු යනුද බහුවචනයෙහි යො ප්‍රත්‍යය යොදා ඕකට ලොපයත් අන්ත දීඝීයත් කළ කල්හි ජන්තු යනුද යො ප්‍රත්‍යයට වො ආදේශය හා උකාරයට අභිය කිරීමෙන් ජන්තුවො යනුද සිබයි. ජන්තු ශබ්දයා කෙරෙන් පරමු යො හට නො ආදේශ කිරීමෙන් ජන්තු නො යනුද “ලතො වොකාරො ච” යන සුත්‍රයෙහි කාරග්‍රහණයෙන් වො ආදේශයත් නො ආදේශයත් නොවූ කල්හි ජන්තුයො යනුද ප්‍රථමා බහුවචනයෙහි සිද්ධයි.

සඤ්චි, සඤ්ච ශබ්දයා කෙරෙන් සි ප්‍රත්‍යය වේ.

සඤ්ච පිතාදින මා සිසමිං සිලොපො ච ඉති, “සඤ්ච පිතාදින මා සිසමිං සිලොපො ච” යන සුත්‍රයෙන්; සඤ්චාද්‍යන්තසා, සඤ්ච ශබ්ද දීන්ගේ අන්තයට; ආ, ආකාරාදේශවේ. සි ලොපො ච, සි ප්‍රත්‍යය ලොපයද වේ. සඤ්චා, සඤ්චා යනු උද්භරණයි.

100 සඤ්ච පිතාදින මා සිසමිං සිලොපො ච 1-199

යනු ආදේශ හා ලොපවිධාන සුත්‍රයි. සඤ්ච පිතාදිනං යනු ඉ, පු, ස, ෂ, බහුවචනයි. ආ යනු ආ, පු, අනු, ප්‍ර, එකවචනයි. සිසමිං යනු ඉ, පු, අනු, ස, එකවචනයි. සිලොපො යනු ආ, පු, ස, ප්‍ර, එකවචනයි, ච යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද පසකි.

සිසමිං, සි ප්‍රත්‍යය පරකල්හි; සඤ්ච පිතාදිනං, සඤ්ච ශබ්ද පිතු ශබ්දදීන්ගේ අන්තයනෙම; ආ, ආකාරාදේශ වේ; සිලො පොච, සි ප්‍රත්‍යය ලොපයද වේ.

සාසනීති සඤ්චා, සාසධානු අනුශාසනානීයෙහිය. රඤ්ච ප්‍රත්‍ය යයි. පාතීති පිතා, පා ධානු රක්‍ෂණානීයෙහිය. රිතු ප්‍රත්‍යයයි. සඤ්චා ච පිතා ච සඤ්ච පිතරො, සඤ්ච පිතරො ආදී යෙසං නෙ සඤ්ච පිතාදයො, නෙසං සඤ්ච පිතාදිනං, සිසමිලොපො සිලොපො

98 විසඳුම:— සි ප්‍රත්‍යය පරකල්පි සඳු ඔබ්බ පිටු ඔබ්බ දිත්තේ අන්ත උකාරයට ආකාරාදේශයද යලි සි හට ලොපයද මේ සුත්‍රයෙන් කියන ලදී. මේ වනාහි උකාරාන්ත ප්‍රකෘතීන් ඔබ්බ ගණයක් ආකාරාන්ත ස්වරූපයට පමුණුවා දක්වමිනි. මේ ඔබ්බ ගණයට අයත්වන්නේ රඳු, රිඳු, රාඳු යන මේ ප්‍රත්‍යයන් අන්ත කොට ඇති කෘදන්ත ඔබ්බ සමූහයයි. සංස්කෘතයෙහි සාකාරාන්තවූ මේ ඔබ්බයන්ගේ ප්‍රථමා එකවචනය නිතරම ආකාරාන්තව දක්නා ලැබේ. පාලියෙහි සාකාරාන්ත ඔබ්බයන් නැති හෙයින් මේ ඔබ්බයන්ගේ ප්‍රකෘතීය උකාරය වශයෙන් ගත් නමුත් ප්‍රථමා එකවචනය නිතරම සංස්කෘතයට අනුව ආකාරාන්ත ස්වරූපයෙන් සිටියි. එහෙයින් සඳු ඔබ්බයා කෙරෙත් පරව සි ප්‍රත්‍යය යොදා මේ සුත්‍රයෙන් ඔබ්බන්ත උකාරයට ආකාරාදේශයක් සි හට ලොපයක් කල කල්පි ප්‍රථමෙක වචනයෙහි සන්ධා යනු සිඛවෙයි. සි ප්‍රත්‍යය හැර වෙන කිසිම ප්‍රත්‍යයක් පරකල්පි ඔබ්බන්තයට ආකාරාදේශය නොවීම් මෙහි කියන ලක්ෂණයයි.

සඳු පිතාදීතං ඉති, සඳු පිතාදීතං යනු; අධිකාරො, මතු සුත්‍රය හා සබන්ධකරනු ලැබේ.

101 අඤ්ඤාචාරතභං 1-200

යනු ආදේශවිධාන සුත්‍රයි. අඤ්ඤාසු යනු අ, ප්‍ර, ස, ස, බ්‍ර වචනයි. ආරතභං යනු අ, ත, ත, ම, එකවචනයි. මෙයේ මෙහි පද දෙකකි.

අඤ්ඤාසු, සෙසු ප්‍රත්‍යයන් පරකල්පි; සඳු පිතාදීතං, සඳු පිතු ආදී ඔබ්බයන්ගේ අන්තය නෙමේ; ආරතභං, ආරාදේශ වචන පැමිණේ.

සිතො අඤ්ඤාසු, සි ප්‍රත්‍යය හැර සෙස්සන් පරකල්පි; සන්ධා දුන්නසා, සඳු ඔබ්බදිත්තේ අන්තයට; ආරො හොති, ආර යන ආදේශය වේ. ආරසා භාවො ආරතභං.

99 විසඳුම:— සඳු ඔබ්බදිත්තේ කෙරෙත් පරවු සි ප්‍රත්‍යය හට ආකාරාදේශ වන බව 98 වන විසඳුමෙහි කියනලදී. මෙහි කියන්නේ නම් ඒ සි ප්‍රත්‍යය හැර අනික් ප්‍රත්‍යයයන් පරකල්පි

සඳුබද්ධයන්ගේ අයත් බවට අයත් බවට අයත් අන්තර්ගත ආරාධනාදෙයට පැමිණෙන බවයි. තවදුරටත් මෙහි "ආරක්ෂා" යන භාව නිර්දේශ බලයෙන් සමහර නැතහොත් ආරාධනාදෙය නොවන බව සඳු, සඳුබද්ධයන් යන උද්ගරණවලින් සැලකිය යුතුය.

102 නොහොත් මොහු 1-206

යනු ආදේශවිධාන සුත්‍රයි. නොහොත් යනු පඤ්චමාණිකයෙහි නිපොන්න නිපාතයි. යොනං යනු ඕ, පු, ස, ට, බහුවචනයි. ඕ යනු ඕ, පු, අනු, පු එකච්චනයි. තු යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද සභරකි.

නොහොත්, ඒ ආරාධනාදෙය කෙරෙහි පරවු; යොනං, යො ප්‍රත්‍යයෙන්; ඕ, ඕකාරාදේශය වන්නේය.

නොහොත් ආරාධනාදේශය කෙරෙහි; යොනං, යො ප්‍රත්‍යයෙන්; ඕ කොනි, ඕකාරාදේශය වේ. සන්ධාරො යනු උද්ගරණයි. (හෙ) සන්ධ සන්ධ, (හෙ) සන්ධ සන්ධ යනු ආලපන එකච්චනයි. (භවනො) සන්ධාරො යනු ආලපන බහුවචනයි. සන්ධාරො සන්ධාරො යනු විනිශ්චය එකච්චන බහුවචනයි.

100 විස්තර:—සි ප්‍රත්‍යය හැර අන්‍ය ප්‍රත්‍යයෙන් පරකල්පි සඳුබද්ධයන්ගේ අන්තර්ගත ආරාධනාදේශය වන බව 99 වන විස්තරයෙහි කියනලදී. ඒ ආරාධනාදේශය කෙරෙහි පරවු යො ප්‍රත්‍යය හට ඕකාරාදේශය වන මේ සුත්‍රයෙන් කීහ. "අඤ්ඤාඤ්ඤාඤ්ඤා" යන සුත්‍රයෙන් "ආරක්ෂා" යන පඤ්චමාණික පදයක් විශිෂ්ට විපරිනාම වශයෙන් මෙහි අනුචිතතාවය වේ. එහෙයින් "ආදේශකරනු ලැබූ ආරාධනාදේශය කෙරෙහි පරවු යො විභක්තින්හට ඕකාරාදේශය වේ" යන අදහස ලැබේ. මෙහි නිපාතයක් වූ තු බවද සාමන්තියෙන් වෙනත් බවද අයත් කෙරෙහි පරවු යො හටද ඕකාරාදේශය වන බව කීහ. වතුරො, භාවො, උභො යනාදී නැන්වල ඒ දක්නා ලැබේ. මේ තු බවද අයත්ව යො ප්‍රත්‍යය හට ඕකාරාදේශය අතින් කායනියන් වෙත වෙත සුත්‍ර වලින් කල කල්පි පොකරඤ්ඤා යනු සිඛිවේයයි බ්‍රහ්මප්‍රියාවායනියන්ගේ මතයෙකි. සඳුබද්ධයා කෙරෙහි පරව යො ප්‍රත්‍යය යොදා "අඤ්ඤාඤ්ඤාඤ්ඤා" යන්නෙන් බවද අන්තර්ගත ආරාධනාදේශය කොට මේ සුත්‍රයෙන් යො ප්‍රත්‍යයට ඕකාරාදේශයකොට පැමිණවූ කල්පි ප්‍රථම බහුවචනයෙහි සන්ධාරො යනු සිඛි, ආලපනයෙහි

සි ප්‍රත්‍යය යොදා ගැනීමට ආකාරාදේශයද ඊට හුඬුද සිතට ලොපද කල කල්හි (හෙ) සන්ධි යයිද සි හට ආ ආදේශ කිරීමෙන් (හෙ) සන්ධියයිද ආලපන එකවචනයෙහි රූප දෙකකි. ආලපන බහුවචනයෙහි යො ප්‍රත්‍යය කොට ගබ්‍රන්‍යයට ආරාදේශ කොට ගොහට මේ සුත්‍රයෙන් ඔකාරාදේශ කල කල්හි සන්ධාරො යයිද සිඛවෙයි. සන්ධාරො-සන්ධාරෙ-සන්ධාරො යන පදයන්ගේ සිඛිත සුකරයි.

නා ආ ඉති, “නා ආ” යන සුත්‍රයෙන්; ආරතො, ආරාදේශයා කෙරෙන් පරවු; නායස, නා විභක්තිහට; ආ, ආකාරා දේශවේ. සන්ධාරා, නානියා එකවචනයෙහි සන්ධාරා යනු සිඛයි. සන්ධාරෙහි සන්ධාරෙහි, නානියා බහුවචනයෙහි සන්ධාරෙහි සන්ධාරෙහි යනු සිඛයි.

103 නා ආ 1-207.

යනු ආදේශවිධාන සුත්‍රයි. නා යනු ආ, ප්‍ර, අනු, ප්‍රුක්‍ය විභ කතික, ප්‍ර, එකවචනයයි. ආ යනු ආ, ප්‍ර, අනු, ප්‍රුක්‍ය විභක්තික, ප්‍ර, එකවචනයයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි.

තතො, ඒ ආරාදේශයා කෙරෙන් පරවු; නා, නා විභක්ති නොමේ; ආ, ආකාරාදේශවේ.

101 විසතර:-“තතො යොනමොකු”යන සුත්‍රයෙන් තතො යනු මේ සුත්‍රයෙහි අනුවචිතනය වේ. එහෙයින් “අඤ්ඤාසංචාරතතං” යන සුත්‍රයෙන් ආරයන ආදේශයවූ පසු ඒ නිමිතත හෙකු වෙන් පරවු නා ප්‍රත්‍යයට ආ යන ආදේශය වන බව සැලකිය යුතුයි. සන්ධි ගබ්‍රන්‍යා කෙරෙන් පරව නා ප්‍රත්‍යය යොදා ඒ පර නිමිත්තෙන් ආරාදේශකොට මේ සුත්‍රයෙන් නා ප්‍රත්‍යයට ආකාරාදේශ කල කල්හි නානියා කරණ එකවචනයන්හි සන්ධාරා යනු සිඛයි. පඤ්චම් එකවචනයෙහිද සමා ප්‍රත්‍යය නාවත් කිරීමෙන් මෙහි නායනියන් කලකල්හි සන්ධාරා යි සිදුවේ. සන්ධාරෙහි සන්ධාරෙහි යනු සුකරයි. ආරාදේශයෙන් පසු අකාරාතන වනහෙයින් “සුනිඤ්ඤාරො එ” යන සුත්‍රයට බලය ලැබේ.

104 උ සසම්භ ලොපො ව 1-203

යනු ලොප හා ආදේශ විධාන සුත්‍රයි. උ යනු උ, ප්‍ර, අනු, ප්‍රුක්‍ය විභක්තික, ප්‍ර, එකවචනයයි. සසම්භ යනු අ, ප්‍ර, අනු, ස, එක වචනයයි. සලොපො යනු අ, ප්‍ර, ස, ප්‍ර, එකවචනයයි. ව යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද සතරකි.

සහමිං, ස ප්‍රත්‍යය පරකල්හි; සඤ්ච පිතාදිතං, සඤ්ච පිතු ආදි
 ශබ්දයන්ගේ අන්තයට; උ, උකාරාදේශය වේ. සලොපොච, ස
 ප්‍රත්‍යය ලොපයද; වා, විකල්පයෙන් වේ.

සෙ, ස ප්‍රත්‍යය පරකල්හි; සඤ්චාද්‍යනකසු, සඤ්ච ශබ්දදීන්ගේ
 අන්තයට; උභොති, උකාරාදේශ වේ; වා, විකල්පයෙන්; ස
 ලොපොච, ස කාර ලොපයද වේ. සඤ්ච සඤ්චනො සඤ්චසු, සඤ්ච
 සඤ්චනො සඤ්චසු යනු උද්භරණයි, සසු ලොපො සලොපො.

108 විකාර:—වතුර්ඤ්චි ස්ථිති එකවිචනයන්ගේ සලකුණවූ
 ස ප්‍රත්‍යය පරකල්හි සඤ්ච ශබ්දදීන්ගේ අන්තයට උකාරාදේශ
 වන බවද විකල්පයෙන් ස ප්‍රත්‍යය ලොප් වන බවද මේ සූත්‍ර
 ගෙන් කීය. “සඤ්චපිතාදිත මාසිසමිං සි ලොපො ච” යන සූත්‍රයෙන්
 සඤ්චපිතාදිතං යනු අනුවර්තනය වේ. සඤ්ච ශබ්දදීය ප්‍රකාශි
 ගෙන්ම උකාරාන්තය එකෙහිත් නාවිත උකාරයක් ආදේශකීර්ම
 නිවේලයේ කැමෙයි. “අඤ්ඤාද්‍ය ඤාරතං” යන සූත්‍රයෙන් සි ඤාර
 අවශේෂ ප්‍රත්‍යයන් පරකල්හි ආරාදේශය කීයේය. මේ උකාරා
 දේශය නොකීගේ නම් ස පරකල්හිද ආරාදේශය වියසුතුය. එය
 වලක්වනු පිණිස උකාරාන්ත ශබ්දයා හට යලිත් උකාරා දේශ
 යක් කීයකලදී. සඤ්ච ශබ්දයා කෙරෙන් ස ප්‍රත්‍යය ගොදු ශබ්ද
 න්තයට මේ සූත්‍රයෙන් උකාරාදේශයද ප්‍රත්‍යයට ලොපයද කල
 කල්හි සඤ්ච යනුද ස ප්‍රත්‍යයට නො ආදේශ කල කල්හි සඤ්ච
 නො යනුද සකාරාශමය කල කල්හි සඤ්චසු යනුද වතුර්ඤ්චි
 ස්ථිති එකවිචනයන්හි සිබියි.

වානමිති ඉති, “වානමිති” යන සූත්‍රයෙන්; නමිති, තං ප්‍රත්‍යය
 පරකල්හි; වා, විකල්පයෙන්; ආරො, ආර යනාදේශ වේ; සඤ්චා
 රාතං, සඤ්චාරාතං යනු උද්භරණයි.

109 වා නමිති 1-201

යනු ආදේශවිධාන සූත්‍රයි. වා යනු නිපාතයි. නමිති යනු නි,
 ප්‍ර, අනු, ස, එකවිචනයයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි.

නමිති, තං ප්‍රත්‍යය පරකල්හි; සඤ්චපිතාදිතං, සඤ්චපිතු ආදි
 ශබ්දයන්ගේ අන්තයට; වා, විකල්පයෙන්; ආරතං, ආරයනා
 දේශ බව වේ.

103 විස්තර:— “සඳු පිතාදිතමා සියම් සිලොපොව” යන සූත්‍රයෙන් සඳුපිතාදිතං යනුද “අකොකොඨා රතතං” යන සූත්‍රයෙන් ආරතතං යනුද මේ සූත්‍රයෙහි අනුවර්තනය වෙත්. එහෙයින් නං ප්‍රත්‍යය පරකල්පි සඳු ශබ්දදීත්ගේ අනන්‍ය උකාරයට ආරාදේශය විකල්පයෙන් වන බව සැලකිය යුතුය. සඳු ශබ්දයා කෙරෙත් පරව නං ප්‍රත්‍යය යොදා ශබ්දන්‍යයට මේ සූත්‍රයෙන් විකල්පයෙන් ආරාදේශ නොව දීඝීකූ කල්පි වතුරැච්චි ඡේඨි බහුවචනයෙහි සභාරාතං යනු සිදුවේ.

සඳුතාතනඤ්ච ඉති, “සඳුතාතනඤ්ච” යන සූත්‍රයෙන්; නමි, නං ප්‍රත්‍යය පරකල්පි; සභාරාද්‍යන්‍යය, සඳු ශබ්දදීත්ගේ අනන්‍යයට; චා, විකල්පයෙන්; අනතං, අකාර බව වේ. දීඝෙ, දීඝී කූ කල්පි; සභාරාතං, සභාරාතං යනු සිඛි.

106 සඳුතාතනඤ්ච 1-202

යනු ආදේශවිධාන සූත්‍රයි. සඳුතො යනු උ, පු, කි, ම, එක වචනයි. අනතං යනු අ, ත, හ, ප්‍ර, එකවචනයි. ම යනු නිපාතයි. මෙතේ මෙහි පද තුනෙකි.

නමි, නං ප්‍රත්‍යය පරකල්පි; සඳුතො ව, සඳුශබ්දයාගේද අනන්‍යයට; චා, විකල්පයෙන්; අනතං, අකාර බව වේ.

104 විස්තර:— “චා නමි” යන සූත්‍රය මෙහි අනුවර්තනය වේ. “චා නමි” යන සූත්‍රයෙන් ආරාදේශකොට සභාරාතං යන පදය සිදුකරනු ලබන බව 103 වන විස්තරයෙහි කියන ලදී. සභාරාතං යන පදය සිදුකරනු පිණිස මේ සූත්‍රය දක්වනලදී. සඳු ශබ්දය මේ සූත්‍රයෙන් අවර්තන කිරීමෙන් අකාරාතක ශබ්දයක් බවට පැමිණේ. ඉක්බිති “පුතංහිපු ම” යන සූත්‍රයෙන් දීඝීකූ කල්පි සභාරාතං යන පදය සිදුවේ. මේ සූත්‍රයෙහි ව ශබ්දය තෙමේ පිතු ශබ්දදීගේ සම්පිණ්ඩනය කෙරේ.

තනො සම් මි ඉති, “තනො සම් මි” යන සූත්‍රයෙන්; ආරතො, ආරාදේශයා කෙරෙත් පරවු; සම්තො, සම් ප්‍රත්‍යයට; ඉ, ඉකාරාදේශ වේ.

107 තනො සම් මි 1-206

යනු ආදේශවිධාන සූත්‍රයි. තනො යනු පඤ්චමාස්ථියෙහි නිපොන නිපාතයි. සම් යනු නි, පු, අනු, ප්‍ර, එකවචනයි. ඉ යනු ඉ, පු, අනු, ප්‍ර, එකවචනයි. මෙතේ මෙහි පද තුනකි.

තනො, ඒ ආරාදෙශයා කෙරෙත් පරවු; සමිං, සමිං ප්‍රත්‍යය තෙමේ; ඉ, ඉකාරාදෙශ වේ.

105 විස්තර:— සමිං ප්‍රත්‍යය පරනිමිත්තෙන් සඳුඳු ශබ්ද දිත්තේ අත්‍යයට ආරාදෙශ කළ පසු ඒ ආරාදෙශයෙන් පරව සිටි සමිං හට ඉකාරාදෙශ වන බව මේ සුත්‍රයෙන් කියන ලදී. මෙහි “තනො යොනමොභු” යන සුත්‍රයෙන් තනො යනු අනුව චිත්ත කට හැකිව තිබියදී සුත්‍රයෙහිම තනො යි යෙදූ හෙයින් අධිකාරීයක් හඟවයි. අධිකශබ්දමධිකාරීයං ගමයති. “සඤ්ඤිකා අත්ථාධිකො භොති” යනු එහි න්‍යායයයි. එසේ අධිකවූ තනො යන්නෙහි එලය නම් ආරාදෙශයා කෙරෙත් පමණක් නොව අත්‍යවූ ශබ්දයන් කෙරෙත්ද පරවු සමිං හට ඉකාරාදෙශ කීරී මයි. භුචි-දිචි යනු ඊට උදාහරණයි.

ආරො රසා මිකාරෙ ඉචි, “ආරො රසා මිකාරෙ” යන සුත්‍රයෙන්; ඉමචි, ඉකාරය පරකල්පි; ආරසා, ආරාදෙශයට; රසො, ප්‍රසාදය වේ. සත්ථි, සඤ්ඤි එකවචනයෙහි සත්ථි යනු සිඛිති. සත්ථාපරසු, බහුවචනයෙහි සත්ථාපරසු යනු සිඤ්ඤි. නන්තාදි, නන්ත ශබ්දයද; එවං මෙසේයි.

108 ආරො රසා මිකාරෙ 1-208

යනු ප්‍රසාදිධාන සුත්‍රයි. ආරො යනු අ, ප්‍ර, අනු, ප්‍ර, එකවචනයි. රසං යනු අ, ප්‍ර, කී, චි, එකවචනයි. ඉකාරෙ යනු අ, ප්‍ර, කී, ස, එකවචනයි. මෙසේ මෙහි පද තුනකි.

ඉකාරෙ, ඉකාරය පරකල්පි; ආරො, ආරාදෙශය තෙමේ; රසං, ප්‍රසාදයට පැමිණේ. ඉචිව ඉකාරො.

106 විස්තර:— “තනොසමිමි” යන සුත්‍රයෙන් සමිංහට ඉකාරාදෙශය කියන ලදී. එයම පරව සිටි කල්හි “අඤ්ඤාසාරතනං” යන සුත්‍රයෙන් විනිත ආරාදෙශයට ප්‍රසාද වන බව මේ සුත්‍රයෙන් දක්වූහ. සඳුඳු ශබ්දයා කෙරෙත් පරව සමිං ප්‍රත්‍යය යොදා ආරාදෙශ කොට සමිං හට ඉකාරාදෙශ කොට මේ සුත්‍රයෙන් ආරාදෙශය කළ කල්හි සත්ථි යනු සිදු වේ. සත්ථාපරසු යනු සුකරයි. නන්ත ශබ්දය මුළු මනින්ම සඳුඳු ශබ්දයමෙකි.

පිතා, පිතූශබ්දය තෙමේ; සත්ථා ඉචි, සඳුඳු ශබ්දයමෙකි; පිතාදිනමසිමචිඉචි, “පිතාදිනමසිමචි” යන සුත්‍රයෙන්; සිතො අඤ්ඤාසු, සිප්‍රත්‍යය හැර සෙස්සන් පරකල්පි; ආරසා, ආරාදෙශයට; රසො

එව, හුඬයම; විසෙසසා, වෙනසයි. පිතරො, පිතරො යනු උද කරණයි. නමගි, නං ප්‍රත්‍යය පරකල්ගි; පිතුනං ඉති අපි, පිතුනං යනුද; හොති, වෙයි, හාහුපසභුතයො, හාහුආබදදීනුද; එවං, මෙසේයි.

109 පිතාදින මයිමයි 1-209

යනු හුඬවිධාන සුත්‍රයි. පිතාදිනං යනු ඉ, පු, ස, ම, බහුවච කයි. අ සිමිති යනු ඉ, පු, ස, ස, එකචචනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි.

අයිමෙ, සිවර්ජන ප්‍රත්‍යය පරකල්ගි; පිතාදිනං, පිතු ආබද දීන්ගේ; ආරො, ආරාදෙශය හෙමෙ; රය්‍යං, හුඬයට පැමිණේ.

පිතු ආදී සෙසං හෙ පිතාදෙශො, හෙයං පිතාදිනං, න සි අසි නමගි අසිමගි.

107 විසකර්.-“ආරො රය්‍ය මිතාරො” යන සුත්‍රයෙන් ආරො යනුද රය්‍යං යනුද මේ සුත්‍රයෙහි අනුවචිතනය වේ. එහෙයින් ප්‍රථමා සි ප්‍රත්‍යය හැර සෙසු විභක්තීන් පරකල්ගි ආරාදෙශ යාගේ හුඬයට පමණක් සරුඤ්ඤි ගබ්දයට වඩා මේ පිතු ගබ්දයෙහි ඇති වෙනසයි. සත්ථාරො යයි සරුඤ්ඤි ගබ්දයෙහිදී ආරාදෙශයෙන් විගසුත්ත මෙහි ආරාදෙශය හුඬවීමෙන් පිතරොයි සිදු වෙයි. එහිආදී අතික් විභක්තීන් පරකල්ගිද වත්තාවූ ආදෙශයහට හුඬවීමෙන් පිතරං පිතරෙ පිතරො යනාදියද මෙසේම සිදු කවියුතුයි. සරුඤ්ඤි ගබ්ද වතුර්ඤ්ඤි බහුවචනයෙහි සත්ථාරානං සත්ථානං පදරූප දෙකක් දක්වන ලද නමුත් මෙහි පිතරානං පිතානං යනු පමණක් තොර පිතුනං යන පදරූපයක්ද දක්වන ලදී. මෙසේ උකාරානන පුලිච්ඡ ගබ්දයන්ගේ ධරූප කිරූප ණය කොට උභකාරානන ගබ්දයන් දක්වනු කැමැත්තෝ අහිභු යනාදිය කීහ.

අහිභු, ප්‍රථමා එකචචනයෙහි අහිභු යනු වේ. රසෙස, හුඬ කල කල්ගි; අහිභු වො, බහුවචනයෙහි අහිභුවො යනුවේ. යො ලොපසා, යො විභක්ති ලොපය වේ. අහිභු, බහුවචනයෙහි අහිභු යනු වේ. සෙසං, සෙස්ස; හිකුඤ්ඤි, ඉච, හිකුඤ්ඤි ගබ්දය මෙහි, රසෙසා එව, හුඬයම; විසෙසසා, වෙනසයි. සබ්බසුඤ්ඤි, සබ්බසුඤ්ඤි ගබ්දයද; එවං, මෙසේයි. පුබ්බෙ ඉච, පුච්චෙහි මෙත්; යොනං,

යො ප්‍රත්‍යයයන්ට; නොකාරොව, නොකාරාදෙශදවේ. සබ්බඤ්ඤා නො සබ්බඤ්ඤා, ප්‍රථමා චිතියා බහුවචනගන්ති සබ්බඤ්ඤා නො සබ්බඤ්ඤා යනුවේ.

108 විඤ්ඤා:- අනිභු ඉබ්බදයා නොරෙත් සි ප්‍රත්‍යය යොදු ඕභව ලොප් කිරීමෙන් ප්‍රථමෙක වචනයෙහි අනිභුයෙහි සිටියි. යො ප්‍රත්‍යය යොදු ඕභව “ලජනා චොකාරො ව” යන සුත්‍රයෙන් වො ආදෙශකොට “අකොරයා මෙකචචනයොස්ථි ව” යන සුත්‍ර යෙන් ලසංඤ්චු ඉබ්බදනක උභකාරය ප්‍රභව කළ කල්හි ප්‍රථමා බහුවචනයෙහි අනිභුවො යයි සිතියි. තෙසු සියල්ල භික්ඛු ඉබ්බදය මෙහි. ප්‍රභවකර ගැණීම පමණක් වෙතසයි. සබ්බඤ්ඤා ඉබ්බදයද මෙහෙමැයි. “යොනං නො” යන සුත්‍රයෙන් යො ප්‍රත්‍යයට නො යන ආදෙශය කිරීමෙන් ප්‍රථමා බහුවචනයෙහි එක් පක්‍ෂයෙක්හි සබ්බඤ්ඤා නො යයිද යො ප්‍රත්‍යය ලොප් කළ පක්‍ෂයෙහි සබ්බ ඤ්ඤා යයිද සිතියි.

ගො, ගො ඉබ්බද ප්‍රථමා එකචචනයෙහි ගො යනුවේ.

ගාව ඉති, ගාව යනු; එව, මතු සුත්‍රයෙහි වැටේ. යො සුච් ඉති, “ගො සුච්” යන සුත්‍රයෙන්; ගො සද්දකාරයා, ගො ඉබ්බද යාගේ ඕකාරයට; ආවො, ආව යනාදෙශ වේ.

110 ගො සුච 1-74

ගොසු යනු ඕ, පු, ස, ස, බහුවචනයි, ව යනු නිපාතයි. මෙහේ මෙහි පද දෙකකි.

ගො සුච, ගො විභක්තීන් පරකල්හිද; ගො, ගො ඉබ්බදයාගේ ඕකාරයනෙමේ; ආව, ආව යනාදෙශවේ.

තනො යොන මොතු ඉති, “තවො යොන මොතු” යන; ඉභ, මේ සුත්‍රයෙහි; තු සද්දක, තු ඉබ්බදයෙන්; යොනං, යො ප්‍රත්‍යය යන්ට; ඕ, ඕකාරාදෙශවේ. ගාවො, ගාවො යනු උද්ගරණයි. ආල පනෙ, ආලපනයෙහිද; තථා, එසේයි.

109 විඤ්ඤා:- “ගාවසෙ” ගතසුත්‍රයෙන් ගාවයි අනු චිතියනය වන ගෙයින් ප්‍රථමා ආලපන චිතියා බහුවචනයන්ට අයත්වූ යො ප්‍රත්‍යයයන් පරකල්හි ගො ඉබ්බදයාගේ අනුභව ඕකාරයට

ආව යන ආදේශය වන්නේය. සුත්‍රයේ ව ඉබ්දය සමපිණ්ඩිකානු හෙයින් නා සමා සමිං ස යන මේ ප්‍රත්‍යයන් පරකල්පිද මෙහි ආදේශය වන බව සැලකිය යුතුය. ගො ඉබ්දයා කෙරෙහි පරව ගො ප්‍රත්‍යය යොදා “ගො සුව” යන සුත්‍රයෙන් ඉබ්දනක ඔකාර යට ආව යනාදේශකොට “නතො ගොන මොහු” යන සුත්‍රයෙහි වූ ඉබ්ද බලයෙන් ගො ප්‍රත්‍යයට ඔකාරාදේශ කිරීමෙන් ප්‍රථමා බහුවචනයෙහි භාවෙයයි සිදුවෙයි.

111 අමඞි ව 1-75

යනු ආදේශවිධාන සුත්‍රයි. අව යනු අ, පු, අනු, පු, එකච්ච නයි. අමඞි යනු හි, පු, අනු, ස, එකච්චනයි. වයනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද තුනකි.

අමඞි ව, අං ප්‍රත්‍යය පරකල්පිද; ගො, ගො ඉබ්දයාගේ ඔකාරය නෙමේ; අව, අව යනාදේශද; ආව, ආව යනාදේශද වේ.

අමඞි පරෙ, අං ප්‍රත්‍යය පරකල්පි; ගො සද්දෙකාරස, ගො ඉබ්දයාගේ ඔකාරයට; ආවආවා ගොනනි, ආව අව යන ආදේශයේ වෙත්. ව සද්දෙන, ව ඉබ්දයෙන්; හි නං වජ්ජෙනසු, හි නං ප්‍රත්‍යයෙන් තොරකොට ඇති; සසපෙසු අපි, සසස්සත් පරකල්පිද වෙති.

ආවසුචා ඉති, “ආවසුචා” යන සුත්‍රයෙන්; අමඞි, අං ප්‍රත්‍යය පරකල්පි; ආවසුචා, ආවසුචාගේ අනන්‍යව; චා, විකල්පයෙන්; උනනා, උකාර බව වේ.

112 ආවසුචා වා 1-76

යනු ආදේශවිධාන සුත්‍රයි. ආවසුචා යනු අ, පු, අනු, පු, එකච්චනයි. උ යනු උ, පු, අනු, පු, එකච්චනයි. වා යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද තුනකි.

අමඞි, අං ප්‍රත්‍යය පරකල්පි; ආවසුචා, ආවසුචාගේ අනන්‍යව; වා විකල්පයෙන්; උ, උකාරාදේශ වේ.

ආශ්‍රිත, චිතියා එකවචනගෙහි උකාරාදෙශය විමේන් ආශ්‍රිත
 යනුද; ආවා; චිකලා පක්ෂගෙහි ආවා යනුද; ගවා, අවාදෙශව
 ගවා යනුද වේ. ජයා, ජයා විභක්තිය වේ. ආවො, බහුවචන
 ගෙහි ආවො යනු වේ. ආවෙන ගවෙන ගොහී ගොහී, තෘතීයා
 කරණ එකවචන බහුවචනයන්හි ආවෙන-ගවෙන-ගොහී ගොහී
 යනු වේ.

110 විකාර:—“ආවශෙ” යන සුත්‍රයෙන් ගො යනුද ආව
 යනුද “අවමහි ව” යන සුත්‍රයෙහි අනුච්චිතනය වේ. එකෙහින් අං
 ප්‍රත්‍යයද ව ශබ්ද සමුච්චයෙන් හි නං ප්‍රත්‍යය දෙක තොරකොට
 ඇති වචනක් ප්‍රත්‍යයන්ද පදකල්පි භෞ ශබ්දභාගේ ඔකාරය
 තව අව ආදෙශයද ආව ආදෙශයද වන බැව් “අවමහි ව” යන සුත්‍ර
 යෙන් කීහ. ගො ශබ්දයා කෙරෙන් චිතියා එකවචන අං ප්‍රත්‍යය
 ගොද “අවමහි ව” යන සුත්‍රයෙන් ශබ්දනක ඔකාරයට ආව යනා
 දෙශ කොට ආවාදෙශයාගේ අනන්‍ය අකාරයට “ආවසුචා” යන
 සුත්‍රයෙන් උකාරාදෙශ කොට ආශ්‍රිත යන පදයද උකාරාදෙශය
 නොකොට ගාවං යන පදයද අවාදෙශය කොට ගවා යන පද
 යද නිපදවිය යුතුය. ආවයන ආදෙශ රූපයාගේ අනන්‍යයට වික
 ලාපයෙන් උකාරාදෙශවන බව “ආවසුචා” යන සුත්‍රයෙන් කීහ.
 එකෙහින් ආශ්‍රිතයද ගාවංයද පදරූප දෙකක් කීහ. චිතියා බහු
 වචන ජයා ප්‍රත්‍යය ගොද ශබ්දනක ඔකාරයට ආව ආදෙශයෙන්
 ප්‍රත්‍යයට ඔකාරාදෙශයක් කිරීමෙන් ආවො යනු සිඛිකට්ඨකුභි
 ගාවෙන ගවෙන ගොහී ගොහී යන මේ පදයන්ගේ සිද්ධිය
 සුකරයි.

ආවශෙ ඉති, “ආවශෙ” යන සුත්‍රයෙන්; සහ, ස ප්‍රත්‍යය පර
 කල්පි; ඔසා, ඔකාරයට; ආවො, ආවාදෙශවේ. ගාවසා, ගාවසා
 යනු උද්ගරණයි. ගවසා, ගවසා යනු අවාදෙශ පක්ෂගෙහි
 උද්ගරණයි.

113 ගාව ශෙ 1-73

යනු ආදෙශ විධාන සුත්‍රයි. ගො යනු ඔ, ස්, අනු, ලුපා, හ,
 එකවචනයි. ආව යනු අ, ප්‍ර, අනු, ලුපා, ප්‍ර, එකවචනයි. සෙ, යනු
 අ, ප්‍ර, අනු, ස, එකවචනයි. මෙසේ මෙහි පද කුණකි.

සෙ, ස ප්‍රත්‍යය පරකල්පි; ගො, ගො ශබ්දභාගේ අනන්‍ය
 කෙම; ආව, ආවාදෙශ වේ.

බාලාචකාරයෙහි පුලුච්ඡික කාණ්ඩය මෙහෙයවන සමාජනය. මෙහි බ්‍රඩ්, අනන්, රාජ, ගුණවන්ත, ගව්න්ත, අයහි, ආදී, දණ්ඩි, හිනවු, ජනතු, සන්ද්‍ර, නන්ත, පිතු, භාතු, අහිතු, සම්බන්ධ, ගොයන මොවුන්ගේ වශයෙන් ශබ්ද සහ ශ්‍රෝසක් කියනලද බැව් පෙනේ. පාලි නාම වරකැහිල්ලෙහි දක්වා තිබෙන පටිපාටියට අනුවම මෙහි ශබ්දයන් මේ පොතෙහිද දක්වා තිබෙන බැව් පෙනේ. එහෙයින් මේ ශබ්දයන්ගේ සියලුම පදරූපයන් සෙවීම මේ පොතෙහිම නොහැකි නම් නාමවරකැහිල්ල බැලූ කෙණෙහි දැනගත හැක. මෙහි ඒ ඒ ශබ්දයන් වර්තනා නොදක්වන්නේ ඒ නිසාය.

පුලුච්ඡිකයට අයත් නාම ශබ්දයෝ 1 අකාරාන්ත, 2 ආකාරාන්ත, 3 ඉකාරාන්ත, 4 ඊකාරාන්ත, 5 උකාරාන්ත, 6 ඌකාරාන්ත, 7 ඔකාරාන්ත, 8 නිගන්තිකාන්ත වශයෙන් අවටදුරුම් වෙත්. 1. බ්‍රඩ්, 2. මා, 3. අයහි, 4. දණ්ඩි, 5. හිනවු, 6. අහිතු, 7. ගො, 8. කී, යනු එනේ අලුත්වා දිය යුතු ශබ්ද අවකි. ආකාරාන්ත ශබ්දයන් ඉතා බහුලව නැති හෙයින් බාලාචකාරයෙහි නොදක්වන ලද නමුත් පාලියෙහි ශබ්ද කීපයක් දක්නා ලැබෙන හෙයින් ආකාරාන්ත පුලුච්ඡික ශබ්දයන්ගේ අත්තිලිය පිළි ගත යුතුය. මේ ශබ්දයන්ගේ ප්‍රකෘතියත් අන්තයත් වශයෙන් දසවැදෑරුම් හෙදයක්ද කියති.

1. අකාරාන්ත ප්‍රකෘතික ඔකාරාන්ත ශබ්දය, 2. උකාරාන්ත ප්‍රකෘතික ආකාරාන්ත ශබ්දය, 3. අකාරාන්ත ප්‍රකෘතික ආකාරාන්ත ශබ්දය, 4. ආකාරාන්ත ප්‍රකෘතික ආකාරාන්ත ශබ්දය, 5. ඉකාරාන්ත ප්‍රකෘතික ඉකාරාන්ත ශබ්දය, 6. ඊකාරාන්ත ප්‍රකෘතික ඊකාරාන්ත ශබ්දය, 7. උකාරාන්ත ප්‍රකෘතික උකාරාන්ත ශබ්දය, 8. ඌකාරාන්ත ප්‍රකෘතික ඌකාරාන්ත ශබ්දය, 9. ඔකාරාන්ත ප්‍රකෘතික ඔකාරාන්ත ශබ්දය, 10. නිගන්තික ප්‍රකෘතික ඔකාරාන්ත ශබ්දය යන මොවුන්ගේ වශයෙනි. 1. බ්‍රඩ්, 2. සන්ද්‍ර, 3. අනන්, 4. සා, 5. අයහි, 6. දණ්ඩි, 7. හිනවු, 8. අහිතු, 9. ගො, 10. කී, යනු ක්‍රමයෙන් එනේ අලුත්වා දිය යුතු ශබ්දයෝයි. මෙහි බ්‍රඩ් ශබ්දය අකාරාන්ත නමුත් ප්‍රථමා එකවචනයට වරකැහිමේදී බ්‍රඩ්ගෙයහි ඔකාරාන්ත පදයක් ලැබේ. සන්ද්‍ර ශබ්දය උකාරාන්ත නමුත් ප්‍රථමෙක වචනයෙහි සන්ධියෙහි ආකාරාන්ත පදයක් ලැබේ. අනන් ශබ්දය අකාරාන්ත නමුත් ප්‍රථමෙක වචනයෙහි අන්තයෙහි ආකාරාන්ත පදයක් ලැබේ. සා යනු ආකාරාන්ත ශබ්ද

යක්වම් ප්‍රථමෙක වචනයෙහිද සා සි ආකාරාන්ත පදයක් ලැබේ. සෙසු ශබ්දයන්ද මේ නසින් යොදා බැලුවිට මෙහි දශ ප්‍රභේදයෙහි යුක්ති යුක්තතාව පෙනෙයි. කිංශබ්දය වනාහි නියත නිතාන්ත වුවද ප්‍රථමෙක වචනයෙහි “කො”යි පදයක් ලැබෙන හෙයින් නියතනිත ප්‍රකාශිත ඔකාරාන්ත ශබ්දයයි සැලකිය යුතුය. මෙහි දුරවලොඬ ශබ්දය නම් සා ශබ්දය පමණකි. එහෙයින් එය මෙසේ වර්තැගිය යුතුයි.

	එකවචන	බහුවචන
ප	= සා	සා
ආ	= (හෙ) ස, (හෙ) සා	(හවනො) සා
ඈ	= සං	සෙ
භ	= සෙත	සාහි, සාහි.
ච	= සසා, සාය	සානං
ප	= සා, සමා, සසමා	සාහි, සාහි
ඡ	= සසා	සානං
ඪ	= සෙ, සමහි, සසමිං	සාසු.

පුලුලිඛ ශබ්දයන් දක්වීමට අනතුරුව සත්‍රී ලිඛිත ශබ්ද යන් දක්වනු පිණිස කඤ්ඤ සිලොපො යනාදිය කිහි.

කඤ්ඤ සිලොපො, කඤ්ඤ ශබ්දයා තෙරෙන් පර සිප්‍රත්‍යය ලොප්වේ. ආසො ඉති, “ආසො” යන යුත්‍රයෙන්; ඉපිඨො, සත්‍රී ලිඛිතයෙහි; ආකාරසා, ආකාරයට; සසඤ්ඤ, සසත සංඥව වේ යො ලොපො, යො ප්‍රත්‍යය ලොප්කල කල්හි; කඤ්ඤ, කඤ්ඤ යනුද, පතෙබ්, ලොප් නොකල පක්‍ෂයෙහි; කඤ්ඤයො, කඤ්ඤ යො යනුද වේ.

116 ආසො 1-60

යනු සංඥවිධාන සුත්‍රයි. ආ යනු ආ, ප්‍ර, අනු, ප්‍ර, එකවචනයි. සො යනු ආ, ප්‍ර, අනු, ප්‍ර, එකවචනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි.

ඉපිඨොසා, සත්‍රාභිවාචකවූ; ආ, ආකාරය තෙමේ; සො, සසං ඥවේ. (හෙ) කඤ්ඤ, (හෙ) කඤ්ඤ යනු උද්ගරණයි. කඤ්ඤ කඤ්ඤයො, ආලපක බහුවචනයෙහි කඤ්ඤ-කඤ්ඤයො යනු වේ. කඤ්ඤං-කඤ්ඤ -කඤ්ඤයො, විධියා එකවචන බහුවචන යන්හි කඤ්ඤං-කඤ්ඤ-කඤ්ඤයො යනු වේ.

116 සතො ව 1-114

යනු ආදේශවිධාන සුත්‍රයි. සතො යනු පඤ්චමසඤ්චියෙහි නිෂපන්න නිපාතයි. එ යනු ඵ, ප්‍ර, අනු, ප්‍ර, එකවචනයි. ඵ යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද කුහෙකි.

සතො ව, සසංඥො කෙරෙත්ථ පරමු; ගඤ්ඤ, ගසංඥොච; ඵ, එකාරාදේශ වෙ.

ආය එකවචනඤ්ඤ ඉති, ආය එකවචනඤ්ඤ යනු; එව, මතු සුත්‍රයෙහි වැටේ. "සතොනාදිනං ඉති, සතොනාදිනං" යන සුත්‍රයෙහි; නාදේශවචනානං, නාදාදි එකවචන ප්‍රත්‍යයන්ව; ආයො, ආය යනාදේශ වේ. කඤ්ඤාය-කඤ්ඤාහි-කඤ්ඤාය යනු තෘතීයා විභක්ති උද්භරණයි. කඤ්ඤාය-කඤ්ඤානං යනු චතුර්තී විභක්ති උද්භරණයි.

117 සතො නාදිනං 1-111

යනු ආදේශවිධාන සුත්‍රයි. සතො යනු පඤ්චමසඤ්චියෙහි නිෂපන්න නිපාතයි. නාදිනං යනු ඉ, ප්‍ර, ස, ආ, චසුවචනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි.

සතො, සසංඥො කෙරෙත් පරමු; එකවචනානං; එකවචනමු; නාදිනං; නා ආදි ප්‍රත්‍යයන්ව; ආය, ආයාදේශය වේ.

නා ආදි යෙසං භෙ නාදේශො භෙසං නාදිනං.

118 සපතො සමිං යං වා 1-216

යනු ආදේශ විධාන සුත්‍රයි. සපතො යනු අ, ප්‍ර, ස, ප, එකවචනයි. සමිං යනු නි, ප්‍ර, අනු, ආ, එකවචනයි. යං යනු නි, ප්‍ර, අනු, ප්‍ර, එකවචනයි. වා යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද සතරකි.

සපතො, සසංඥ පසංඥයන් කෙරෙත් පරමු; සමිං, සමිං ප්‍රත්‍යයව; වා විකර්පයෙන්; යං, යං ආදේශවේ.

සපෙති, සසංඥ පසංඥයන් කෙරෙත් පරමු; සමිතො, සමිං ප්‍රත්‍යයව; වා විකර්පයෙන්; යං ගොති. යං ආදේශවේ. කඤ්ඤායං-කඤ්ඤාය-කඤ්ඤායු, කඤ්ඤායං-කඤ්ඤායු කඤ්ඤායු යනු සප්තමී විභක්ති උද්භරණයි.

112 විශ්කර:- කඤ්ඤ ශබ්දයා කෙරෙත් පර සි හව “සෙස පො ලොපං ශබ්ද”යන සුත්‍රයෙන් ලොප් කල කල්හි ප්‍රථමෙක ච්චකයෙහි කඤ්ඤ යි සිඛිති. යොප්‍රත්‍යය කොට “ආසො”යන සුත්‍රයෙන් ශබ්දකත ආකාරයට සසංඥ කොට “සප පො ච යොනං ලොපො” යන සුත්‍රයෙන් යොහට ලොප් කල කල්හි ප්‍රථමා ආල පන චිතියා ඛහ්‍රච්චකයන්හි කඤ්ඤ යිද යො ප්‍රත්‍යය ලොප් නො කල කල්හි කඤ්ඤයො යිද සිඛිති. කඤ්ඤ ශබ්දය ආකාරානන්‍යය්‍යී ලිඛිත හෙයින් අන්‍යා ආකාරයට “ආසො”යන සුත්‍රයෙන් සසංඥ ච කල පසු “සප පො ච යොනං ලොපො”යන සුත්‍රයෙන් සසංඥකාරීයට අවකාශ ලැබේ. ආලපන සිප්‍රත්‍යය යොදා හිතව ගසංඥකොට “සතෙ ච”යන සුත්‍රයෙන් ඔහුට එකාරාදෙකොට පැමිණීමෙන් කඤ්ඤ යි සිඛිති. ඛහ්‍රච්චකයෙහි පදසිඛිය ප්‍රථමා ඛහ්‍රච්චකයෙහිමෙති. “සතෙ ච”යන සුත්‍රයෙහි එකාරයෙන් පසංඥයා කෙරෙත් පර ගසංඥයටද එකාරාදෙශ වේ. නන්‍දමාන, ගෙට්ඨී යින යනාදිය ඊට නිදසුන්වේ. “ගතො නාදීනං” යන සුත්‍රයෙන් නා ප්‍රත්‍යයට ආශ ආදෙශකොට පැමිණීමෙන් නාදීනෙක ච්චකයෙහි කඤ්ඤය යනු සිඛිති. කඤ්ඤහි යනාදීන්ගේ සිඛිය සුකරයි. සප්තමි එකච්චකය සිඛිකරනු පිණිස “සප පො යමිං යං වා” යන සුත්‍රය විනිතය. මෙහි සසංඥය නම් ය්‍යී ලිඛිත ආකාරානන්‍ය ශබ්දයන්ගේ අන්‍යා සචරයයි. පසංඥය නම් ය්‍යී අනීය පචසක ඉච්චිණ් උච්චිණ් නන ශබ්දයන්ගේ අන්‍යා සචරයයි. ආකාරානන්‍ය ඉකාරානන්‍ය ඊකාරානන්‍ය උකාරානන්‍ය උභකාරානන්‍ය ය්‍යී ලිඛිත ශබ්දයන් කෙරෙත් පරවු යමිං ප්‍රත්‍යයට මේ සුත්‍රයෙන් යං ආදෙශය වේ. කඤ්ඤ ශබ්දයා කෙරෙත් පරව යමිං ප්‍රත්‍යය යොදා එයට මේ සුත්‍රයෙන් යං ආදෙශ කල කල්හි කඤ්ඤයං යි සප්තමි එකච්චකයෙහි සිඛිති. යං ආදෙශ නොවූ පසංඥයෙහි “සතො නාදීනං” යන සුත්‍රයෙන් ආශ ආදෙශව කඤ්ඤ ය යි සිඛිති. ඛහ්‍රච්චක පදරූපය සුකරයි.

රනති සිලොපො, රනති ශබ්දයා කෙරෙත් පර සි ප්‍රත්‍යය ලොප් වේ. තෙ ඉච්චිඛාපො ඉති, “තෙ ඉච්චිඛා පො” යන සුත්‍රයෙන්; ඉච්චිඛං, ය්‍යී ලිඛිතයෙහි; ඉච්චිඛ්‍ය ච්චිණ් නං, ඉච්චිඛ්‍ය උච්චිණ් නන්‍යට; පසංඥ, පසංඥ වේ.

119 තෙ ඉච්චිඛා පො 1-59

යනු සංඥ සුත්‍රයි. තෙ යනු අ, ප්‍ර, ශබ්දනාම, ප්‍ර, ඛහ්‍රච්චකයි. ඉච්චිඛා යනු අ, ප්‍ර, ස, ප්‍ර, ඛහ්‍රච්චකයි. පො යනු අ, ප්‍ර, ස, ප්‍ර, එකච්චකයි. මෙහි මෙහි පදතුනකි.

ඉව්විසා, සත්‍රී අවිප්‍රකාශකවු; හෙ, ඒ ඉව්විසා උව්විසායෝ; පො, පසංඥක වෙත්.

ඉව්විසා ආවිසා ඉව්විසා හෙ ඉව්විසා, ප ඉව්වි සංඥක යසා පො.

යො ලොපදිසා, යො ප්‍රත්‍යය ලොපය හා දිසිය වෙත්. රත්තී, රත්තී, යනු වේ. පසෙකි, එයේ නොකල පසායෙහි; රත්තියො, රත්තියො යනු වේ. ආලපහෙ, ආලපහෙයෙහිද; තපා, එසේයි. රත්තී-රත්තී-රත්තියො, විනියා විහසති එකවචන බහුවචනයන් හි රත්තී-රත්තී-රත්තියො යනුවේ

113 විසාර:—ඉව්විසායට නිසංඥවත් උව්විසායට ලසංඥවත් වනබව 81 වන විසාරයෙහි කියන ලදී. මෙහි කියන්නේ නම් සත්‍රී අවි ප්‍රකාශකවු ඉව්විසා උව්විසායන්හට පසංඥව වන බවයි. “ඉව්විසා ව්විසායා” යන සුත්‍රයෙන් මෙහිද ඉව්විසා ව්විසායා යනු අනු වර්තනයවේ. රත්තී ශබ්දයා කෙරෙත් සිප්‍රත්‍යය යොදා මගට “සෙසතො ලොපං හපිට්ඨ” යන සුත්‍රයෙන් ලොපකල කල්හි රත්තී යි ප්‍රථමෙක වචනයෙහි සිදුවෙයි. බහුවචනයෙහි යො ප්‍රත්‍යය යොදා “සපතො ව යොනා ලොපො” යන සුත්‍රයෙන් මිභව ලොපකොට “යොසු තො නිකාර ලොපෙපසු දිසා” යන සුත්‍රයෙන් දිසී කල කල්හි රත්තී යයිද යො ලොපය නොකල කල්හි රත්තියො යයිද ප්‍රථමා බහුවචනයෙහි සිදුවිය. ආලපහෙයෙහිත් මෙසේ මැයි. විනියා එකවචන බහුවචනයන්ගේ සිතිය සුකරයි.

එකවචනයා නාදිතං ඉති, එකවචනයා නාදිතං යනු; එව, මතු සුත්‍රයෙහි වැවේ. පතොයා ඉති, “පතොයා” යන සුත්‍රයෙන්; නාදෙකවචනාතං, නා ආදී එකවචනයන්හට; යා, යා ආදෙශ වේ. රත්තීයා; රත්තීයා යනු උදාහරණයි. රත්තී-රත්තීයි, තානී යා බහුවචනයෙහි රත්තී-රත්තීයි යනුවේ. රත්තීයා-රත්තීයං, වතුරත්තී මෙහි විහසතිත්ති රත්තීයා-රත්තීයං යනුවේ. රත්තීයං රත්තීයා-රත්තීයු, සපතම විහසතියෙහි රත්තීයං-රත්තීයා රත්තීයු යනුවේ.

120 පතො යා 1-112

යනු ආදෙශ විධින සුත්‍රයි, පතො යනු පඤ්චමාසීයෙහි නිෂ්පහන නිපාතයි. යා යනු ආ, පු, අනු, ප්‍ර, එකවචනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි.

පතො, පසංඥයානෙරෙත් පරවු; එකවචනාතං, එකවචනවු; නාදිතං, නාආදීන්ට; යා යා යන ආදෙශය වේ.

නදී, නදී ඔබද ප්‍රථමා එකවමනගෙහි නදී ලියනු වේ. සෙසා, සෙසා; රැකි ඉව, රැකි ඔබදය මෙහි. අභතතා, සසංඥනොවන බැවින් රජතො එව, හුඤ්ඤම; විසෙසො, වෙතසසි. යාඤ, යාඤ ඔබදය තෙමේ; රැකි ඉව, රැකි ඔබදය මෙහි. මාඤ ධිඤ දුහිඤ දුදයො, මාඤ ඔබද ධිඤ ඔබද දුහිඤ ඔබදදිඤ; පිතා ඉව, පිඤ ඔබදය මෙහි. ජලඤ, ජලඤ ඔබදය තෙමේ; නදී ඉව, නදී ඔබදය මෙහි.

11: විසාර: = "පතො යා" යන සුත්‍රයෙන් නා, ස, සමා, ස, සමා, යන එකවමන විභක්ති ප්‍රත්‍යයන්ට යා යන ආදේශය කියන ලදී. එරහසින් ඉවණ්ණොනන උවණ්ණොනන යනු ලිඛිත ඔබදයන්ගේ තාතියා, වතුරජී, පඤ්ඤම, ඡෙසි, සප්තම විභක්ති එකවමනයන්හි යාකාර සුත් පද රූපයක් සිදුවේ. නදී ඔබද යද රැකි ඔබදයමෙන් වේ. වෙනස්වූයේ ප්‍රථමා එකවමන ය පමණි.

රැකිඔබදය ඉකාරානනවද නදී ඔබදය රකාරානනවද ප්‍රථමා එකවමනගෙහි දක්නා ලැබේ. පදයන් සිද්ධිකරණෙල "අකොර සොමෙතවමනගොසවපි ව" යන සුත්‍රයෙන් හුඤ්ඤම පමණක් රැකිඔබදයාගේ පදසිඛිතව වඩා මෙහි ඇති වෙතසසි. යාඤ ඔබද ගෙහි පදරූපයෝ මුළුමනින්ම රැකි ඔබදය වැනි වෙත්. මාඤ, ධිඤ, දුහිඤ ඔබදයෝද එසේම පිඤ ඔබදය වැනිවෙත්. ජලඤ ඔබදයෙහි සියලු පද රූපයෝ නදී ඔබදය මෙන් වෙත්.

කඤ්ඤ ඉහි, කඤ්ඤ යසි; සීතන, සිරි කල්හි;

121 ඉජ්ඣමගො ආපච්චගො 1-2:7

යනු ප්‍රත්‍යය විධාන සුත්‍රයි. ඉජ්ඣං යනු ජ්, ඉ, කී, ස, එක වමනයි. අතො යනු පඤ්ඤමයාච්චගෙහි නිපෙතන නිපතයි. ආපච්චගො යනු අ, පු, ස, පු, එකවමනයි. මෙසේ මෙහි පද තුනයි.

ඉජ්ඣං, සත්‍රී අච්චගෙහි; අතො, අකාරානන නාමියාකෙරෙන්; ආපච්චගො, ආ ප්‍රත්‍යයවේ.

ඉජ්ඣං, සත්‍රී අච්චගෙහි; වතනමානා, පවත්නාමු; අකාර නතතො, අකාරානනයා කෙරෙන්; ආපච්චගො ගොති, ආ ප්‍රත්‍යයවේ. සරලොප පකතාදී, භිරලොපය හා ප්‍රකාති ආදීය වේ. කඤ්ඤ, කඤ්ඤ යනු වේ.

ඉච්චතිච ඉජ්ඣ, ඉපු ධාඤ කාමිතිචීච අච්චගෙහි. එ ප්‍රත්‍යය හා ජ් ප්‍රත්‍යයයි. තසං ඉජ්ඣං, පති එතිහි පච්චගො, පති සුචී ඉ ධාඤගමනාච්චගෙහි. අප්‍රත්‍යයයි. ආ එව පච්චගො ආපච්චගො.

115 විස්තර:— සත්‍රී අළු ප්‍රකාශනවූ අකාරාදියු ඔබ්දයක් නැත්තේය. එසේ නැතිවූයේ ඒ අළුයෙහිවූ අකාරාදියු ප්‍රකාශි යක් වුවද ඔහු කෙරෙත් ආ ප්‍රත්‍යය වන හෙයිනි. මේ ඊට, ක්ව, ක්ව, සු ප්‍රත්‍යයයි. මූලින් අකාරානවූ “කඤ්ඤ” යන ප්‍රකාශි ය නබාදසුව මේ සුත්‍රයෙන් ආ ප්‍රත්‍යය කොට සුච්ඡිකරය ලොපා පැමිණිදම ආදියෙන් “කඤ්ඤ” යන ප්‍රකාශි ය ලැබේ. පසුව ඔහු කෙරෙත් පරව සි ප්‍රත්‍යය යොදා ලොප්කොට ප්‍රථමෙකවචනය සිඛිකරනු ලැබේ. සෙසු ආකාරානන සත්‍රී ලිඛිත ඔබ්දයන් සමබන්ධවද රීතිය මෙසේ මැයි.

ධාතුපථවය විභක්තිවජ්ජන මන්වලලිඛිතං ඉති, “ධාතුපථවය විභක්තිවජ්ජනමන්වලලිඛිතං” යන; (ධාතුය, ප්‍රත්‍යය, විභක්තිය යන මෙයින් තොරවූ අළුචන්වූ ඔබ්දරූපය ලිඛිත ය නමැයි) මවන කො, කීම හෙයිත්; පථවයනනසා, ප්‍රත්‍යයානනය නමා; අලි ඛිතතා, ලිඛු කොවන හෙයිත්; තඛිතාදි සුත්‍රය, “තඛිතාදි” සුත්‍රයෙහි; වකාචෙත, ව ඔබ්දයෙන්; නාමා ඉව කභත, නාමය වැනි කලකල්සි; සාදි, සිප්‍රත්‍යයාදිය මො ඊ ඉනිත්, ඊ ඉනි යන ප්‍රත්‍යය යන් පරකල්සිද; එවං, මෙසේයි. අජා-එළකා-පෙ-ඉනි ආදි, අජා-එළකා-කොකිලා-අසා-මුසිකා-බලාකා-මනු-ජරා යනාදියද; එවං, මෙසේයි.

ඉනිතං ඉති, ඉනිතං යනු; අභිකාචො, මතුසුත්‍රයෙහි සමබන්ධ කරනු ලැබේ.

122 නදදිනො වා ඊ 1-233

යනු ප්‍රත්‍යය විධාන සුත්‍රයි. නදදිනො යනු ඉ, සු, ස, ප, එක වචනයි. වායනු නිපාතයි. ඊ යනු ඊ, සු, අනු, ප්‍ර, එකවචනයි. මෙසේ මෙහි පද තුනකි.

ඉනිතං, සත්‍රී අළුයෙහි; නදදිනොවා, නද ඔබ්දදින් කෙරෙත්; ඊ, ඊ ප්‍රත්‍යය වේ.

ඉනිතං, සත්‍රී අළුයෙහි; නදදිනොවා, නද ඔබ්දදින් කෙරෙත්; අනදදිනොවා, නදදියෙන් අනන්‍යවූ ඔබ්දයෙන් කෙරෙත්; ඊ කොහි, ඊ ප්‍රත්‍යය වේ.

නද ආදි යෙසං හෙ නදදයො, නකො නදදිනො.

116 විස්තර:— ධාතුය, ප්‍රත්‍යය, විභක්තිය යන මොවුන් හෙත් තොරවූද අළුචන්වූද ඔබ්දරූපය ලිඛිතයයි. 40 වන විස්තර යෙහි කියන ලදී. එසේ හෙයිත් “ඉනිතමනො ආපථවයො”

“නදදිනො ඊ ඊ” යනාදි සුත්‍රවලින් කරනු ලබන ප්‍රත්‍යයයන් සහිත වූ කණ්ණාදී ආදී ප්‍රත්‍යයවත් ශබ්දයන්ට වලිභ්‍ය සංඥ ඇති විය නොහැක. එවිට තාම බවක් නැත. එහෙයින් “නභිත සමාස කිත්‍යා තා මං වා තවේතුනාදි සුච්” යන සුත්‍රයෙහි විකාරබලයෙන් බුඬු කම්චත් කරනු ලැබෙත්. එසේ නාමබවලත් ආ ඊ ආදී ප්‍රත්‍යයානත ශබ්දයන් කෙරෙන් “තනො ම විභතියො” යන සුත්‍රයෙන් විභක්ති ප්‍රත්‍යයයෝ වෙත්. ඉන්පසු ආකාරානත ඊකාරානත ශබ්දයෝ ප්‍රථමාදී විභක්‍යාචයන්හි වරතැභිය හැකිබවට පැමිණෙත්. අජ, එලක, කොකිල, ආදී අකාරානත ශබ්දයන් කෙරෙන් යුද්ධ අචයෙහි ආ ප්‍රත්‍යයකොට අජා, එලකා යනාදිය නිපදවීමද මේ නිසින් වේ.

නද, මාතුල ආදී ශබ්දයන් කෙරෙන් ඊ ඉති ආදී ප්‍රත්‍යයයන් යෙදූ කල්හිද රීතිය මෙසේ වැඩි. නදදී ශබ්දයන් කෙරෙනුත් නදදී නොවූ ශබ්දයන් කෙරෙනුත් යුද්ධ අචයෙහි ඊ ප්‍රත්‍යය වේයයි කියූ මේ සුත්‍රයෙහි වා ශබ්දය විකල්පවාවී නොව සමුච්චය වූවකි. මෙහි නදදී ශබ්ද ප්‍රත්‍යයෙන් අවිඤ්ඤාණක නද නගර ශබ්දදීයද අනදදී ශබ්දප්‍රත්‍යයෙන් සවිඤ්ඤාණක කුමාර තරුණ ශබ්දදීයද යනු ලැබෙත්. මේ කොට ශබ්දත් ප්‍රත්‍යයවත් වූ පසු කම්චත් කොට විභක්ති ප්‍රත්‍යය යොදා ඔවුන්ට ලොපාදෙශාදිය කීරීමෙන් වරතැභියයුතු ශබ්දයෝ වෙත්.

මාතුලාදී නමානතන මිකාරෙ ඉති, “මාතුලාදී නමානතන මිකාරෙ” යන සුත්‍රයෙන්; ඊමිති, ඊ ප්‍රත්‍යය පරකල්හි; මාතුලාදී නතසස, මාතුල ශබ්දදීන්ගේ අන්තයට; ආනො, ආන යන ආදේශය වේ; මාතුලාති ඉති ආදී, මාතුලාති යනාදිය වේ. අනදදිනොවා, අනද ශබ්දදීන් කෙරෙන්ද; ඊ, ඊ ප්‍රත්‍යය වේ. සබ්, හතී, සබ් හතී යනු උදහරණයි.

128 මාතුලාදී නමානතන මිකාරෙ 1-93

යනු ආදේශ විධාන සුත්‍රයි. මාතුලාදී නං යනු ඉ, ප්‍ර, ස, ම, බිඬුවවනයි. ආනතනං යනු, අ, න, ත, ප්‍ර, එකවවනයි. ඊකාරෙ යනු අ, ප්‍ර, ස, ස, එකවවනයි. මෙසේ මෙහි පදකුනකි,

ඊකාරෙ, ඊ ප්‍රත්‍යය පරකල්හි; මාතුලාදී නං, මාතුල ශබ්දදීන්ගේ අන්තයට; ආනතනං, ආන යනාදේශබව වේ.

මාතුලො ආදී යෙසං තෙ මාතුලාදයො, තෙසං මාතුලාදී නං, ආනතන හාවො ආනතනං, තං ආනතනං, ඊ එව ඊකාරො තසමි ඊකාරෙ.

117 විභවය:- නදබද්දීන් කෙරෙහිද නදා ගඟදකොටු
 ගඟදයන් කෙරෙහිද ඊ ප්‍රත්‍යය වනබව 116 වන විචාරයෙහි
 කියන ලදී. මෙයින් කියන්නේ නම ඒ ඊ ප්‍රත්‍යය පැකල්හි
 මාතුල ගඟද්දීන්ගේ අනන්‍ය අකාරයට ආන යන ආදේශයකිනු
 බවයි. මෙහි, “ආනනක” යන භාවනීඊදේශයෙන් කද්දිගඟදයාගේ
 දීකාරයට යො, නා, ස යන මේ විභවය පරකල්හි විභවයෙහි
 පෙරා පෙරා යන ආදේශ දෙක කියන ලදහ.

මාතුලගඟදයා කෙරෙහි ඊ ප්‍රත්‍යය කොට ගඟදනක අකා
 රයට මේ සුත්‍රයෙන් ආන ආදේශකොට “මාතුලානී” යන ඊකා
 රාහක සත්‍රී ලිඛිත තාමය සෑදියුතුයි. සබ, හනු යන ගඟදයන්
 ගෙන් පරව ඊ ප්‍රත්‍යය කොට පැමිණෙමු කල්හි සබ, හනී යනු
 සෑදියුතුයි.

124 හවහො හොහො 1-242

යනු ආදේශවිධාන සුත්‍රයි. හවහො යනු අ, ප්‍ර, අනු, ආ, එක
 වචනයි. හොහො යනු අ, ප්‍ර, අනු, ප්‍ර, එකවචනයි. මෙසේ මෙහි
 පද දෙකකි.

ඊමහි, ඊ ප්‍රත්‍යය පරකල්හි; හවහො, හවහන ගඟදයට;
 හොහො, හොහොදේශ වේ.

ඊමහි, ඊ ප්‍රත්‍යය පරකල්හි; හවහනස, හවහන ගඟදයට;
 හොහොහොනි, හොහ යන ආදේශය වේ. හොනී, හොනී යනු
 ලදහරණයි.

භවවිභවකණය භවනුහි ඉති, “භවවිභව කණය භවනුහි,
 යන සුත්‍රයෙන්; ඊ, ඊ ප්‍රත්‍යය වේ. මාණම්—පෙ—ගොනම්,
 මාණම්, නාවිකී, වෙනතෙස්සී, ගොනම් යනු ලදහරණයි.

125 භව භවික කණය භවනුහි 1-239

යනු ප්‍රත්‍යයවිධාන සුත්‍රයි. භවවිභවකණය භවනුහි යනු
 ඊ, ප්‍ර, ස, ප, බහුවචනයි. මෙසේ මෙහි පද එකකි.

ඉච්චිය, සත්‍රී අභියෙහි; භවවිභව කණය භවනුහි, භව-
 විභව-කණය-භව-නු යන මේ ප්‍රත්‍යයානව ගඟදයන් කෙරෙහි;
 ඊ, ඊ ප්‍රත්‍යය වේ.

භවො ව භවිකො ව කණයො ව කො ව නනු ව භවවිභව
 කණයභව නනු හෙහි භවවිභව කණයභවනුහි.

නතුරු සහ මිනිසුන් ඉති, “නතුරු සහ න. මිනිසුන්” යන සුත්‍රයෙන්; නතුරු සහ, නතුරු සහිතව; වා, විකල්පයෙන්; නො, තකාරා දෙයවේ. ගුණවතී—පප— සිතිමනනී යනු උදහරණයි.

නතුරු සහ, නතුරු සහිතව; නතුරු ව්‍යාප්තියෙන්, නතුරු සමානව වේ. මහති—මහනනී, මහනී මහනනී යනු උදහරණයි.

126 නතුරු සහ මිනිසුන් 1-241

යනු ආදේශවිධාන සුත්‍රයි. නතුරු සහ යනු උ, පු, අනු, ඔ, එකවචනයි. තං යනු අ, ත, අනු, පු, එකවචනයි. ඊකාරය යනු අ, පු, කී, ස, එකවචනයි. මෙසේ මෙහි පද තුනකි.

ඊකාරය, ඊ ප්‍රත්‍යය සරකල්පි; නතුරු සහ, නතුරු සහිතව; වා, විකල්පයෙන්; තං, තකාරා දෙයවේ.

118 විකාරය:—“ඉන්ද්‍රියමනො ආපච්චනො” යන සුත්‍රයෙන් ඉන්ද්‍රියං යනුද “තදදිනොවා ඊ” යන සුත්‍රයෙන් වා යනුද ඊ යනුද “භවභික්ඛ භෙය්‍යභි නතුති” යන සුත්‍රයෙහි අනුවචිතනං වෙන්. එහෙයින් යනු අභියෝගී ව ප්‍රත්‍යයාදිය කෙරෙන් විකල්පයෙන් ඊ ප්‍රත්‍යය වන බව එයින් කියා, එහි පෙනෙන භවදි ප්‍රත්‍යය පසම නිසි ප්‍රත්‍යයයෝ වේහි “නතුරු සහ මිනිසුන්” යන සුත්‍රයෙන් වන්නේ ඊ ප්‍රත්‍යය පරකාරී නතුරු තකාරාදෙයවේ. ගුණ වනතුරු සහිතයා කෙරෙන් ඊ ප්‍රත්‍යය කොට නතුරු මේ සුත්‍රයෙන් තකාරාදෙය කල කල්පි ගුණවතී යනුද එසේ නොකල පසමයෙහි ගුණවතී යනුද සිඛිවෙයි. නතුරු ප්‍රත්‍යයෙන් පරව ඊ ප්‍රත්‍යය වන බැව් කී හෙයින් මහනී යන්න කෙසේ සිදු වේදැයි අවිනිශ්චිතය. එහෙයින් “නතුරු සහ මිනිසුන්” යන කියා.

එයින් අනවන්තේ නම නතප්‍රත්‍යය සමබනි නතයන්තවද “භෙභෙසුනතුච” යන සුත්‍රයෙන් නතු වැනි බව විමස. එසේ කල කල්පි මහනන සහිතයා වෙමේ මහනතුරු මෙන් වන්නේය ඔහු කෙරෙන්ද ඊ ප්‍රත්‍යය කීරීමට “භවභික්ඛාදි” සුත්‍රයෙන් නිමමකයි. එහෙයින් මහනන සහිතයා කෙරෙන් යනු අභියෝගී ඊ ප්‍රත්‍යයද “නතුරු සහ මිනිසුන්” යන්නෙන් තකාරාදෙය කල කල්පි මහනී යනුද එසේ නොකල කල්පි මහනනී යනුද සිඛිවෙයි.

127 අනිග්‍රහණ රාජකාරයෙහි ඉති 1-240

යනු ප්‍රත්‍යයවිධාන සුත්‍රයි. පනි හිකනු රාජකාරයෙහි යනු, අ, පු, ස, ප, ඔනුවචනයි. ඉති යනු ඊ, පු, අනු, පු, එකවචනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි.

ඉච්චිය, යනු අභියෝග; පති හිඤ්ඤා රාජකාරනොති, පති
 ශබ්දය හිඤ්ඤා ශබ්දය රාජ ශබ්දය ඊකාරාන්ත ශබ්දය යන
 මොවුන් කෙරෙත්; ඉනි, ඉනි ප්‍රත්‍යය වේ.

පත්‍යාදිති, පති ශබ්දයෙන් කෙරෙත්; ඊකාරනොති ච,
 ඊකාරාන්තයන් කෙරෙත්; ඉච්චිය, යනු අභියෝග; ඉනිකොති,
 ඉනි ප්‍රත්‍යය වේ.

පති ච හිඤ්ඤා ච රාජා ච පති හිඤ්ඤා රාජානො-ඊ ඵච ඊකාරො ඊ
 කාරො අනෙතො යෙසං තෙ ඊකාරන්තා- පති හිඤ්ඤා රාජානො ච
 ඊකාරන්තා ච පති හිඤ්ඤා රාජකාරන්තා- තෙති පති හිඤ්ඤා ඊ
 කාරනොති

පතිසයිනිමිති ඉති, “පතිසයිනිමිති” යන සූත්‍රයෙන්; පත්‍ය
 න්තියා, පතිශබ්ද න්තියා; අනෙත, අකාර බව කළ කල්හි, සර
 ලොපාදෙ, සරලොපාදි සූත්‍රයෙහි; කුකාරෙන, කු ග්‍රහණයෙන්;
 ලොපාභාවො, ලොපන නොවීමයි. මාපරො අසරාපො ඉති, “මා
 පරො අසරාපො” යන සූත්‍රයෙන්; ඉලොපො, ඉකාර ලොපය වේ.
 දිසො ච, පුළිසාර දිසියද වේ. ගහපත්‍යානි-පෙ-භුගතාවිනි ඉති
 ආදි, ගහපත්‍යානි-හිඤ්ඤා-රාජිනි-මෙධාවිනි-භපසයිනි-බමම
 මාරිණී-භගදය්‍යාවිනි-භුගතාවිනි-යනාදිය උදාහරණයි.

128 පතිසයිනිමිති 1-91

යනු ආදෙශවිධි සූත්‍රයි ආනියා යනු ඉ, පු, අනු, ම, එකවච
 නයි ඉනිමිති යනු ඊ, පු, අනු, ය, එකවචනයි. මෙතේ මෙහි පද
 දෙකකි. අත්‍යං යනු මෙහි අනුවචිතය වේ.

ඉති මිති, ඉනි ප්‍රත්‍යය පරකල්හි; පතියා, පතිශබ්දයාගේ
 අත්‍යය ව; අත්‍යං, අකාරබව වේ.

ඉච්චිඛිනා, යනු ලිඛිතශබ්දයෝධි.

219 විසාර:— යනු අභියෝග ඊ ප්‍රත්‍යය වන බව 116
 වන විසාරයෙන් කියනලදී. මෙයින් කියන්නේ නම් ඊ
 අභියෝග ඊ ප්‍රත්‍යය පමණක් නොව ඉනි ප්‍රත්‍යයද වන බවයි.
 ඉච්චියා යන්න මෙහිද අනුවචිතය වේ. එහෙයින් යනු අභියෝග
 පතිශබ්දය හිඤ්ඤා ශබ්දය රාජ ශබ්දය ඊකාරාන්ත ශබ්දය
 යන මොවුන් කෙරෙත් ඉනි ප්‍රත්‍යය වන්නේයයි පැලකියුතුයි.
 “පතිසයිනිමිති” යන සූත්‍රයෙන් ඉනි ප්‍රත්‍යය පරකල්හි පති ශබ්
 ද්‍යන්තව අකාරාදෙශය කියනලදී. “සරලොපො මා
 දෙසපපච්චියා ද මිති සරලොපෙකුපකති” යන සූත්‍රයෙහි කුකාර
 බලයෙන් පුළිසාර ලොපය ප්‍රතිභවයි. “මා පරො අසරාපො” යන
 සූත්‍රයෙන් පර සාරයට ඉකාරයාගේ ලොපය වේ. “පුලෙඛා ච”
 යන සූත්‍රයෙන් දිසිය වේ. ගහපති ශබ්දයා කෙරෙත් ඉනි
 ප්‍රත්‍යය කොට ශබ්දයා ඉකාරයට අකාරය කොට පුළි සාර
 ලොපය චලත්ව ප්‍රත්‍යයාගේ ආදිම ඉකාරය ලොපකොට දිසි

කළු කල්හි ගහපතානී යනු සිඳුයි. පති හිකුලු රාජ යන ශබ්ද කුතව ගහපතානී, හිකුලුනී, රාජනී යන කුත උද්‍යරණයි, මෙවා විනී යනාදිය ඊකාරානතයව උද්‍යරණයි.

කඤ්ඤ, රතනී, නදී, යාගු, මාතු ඩිතු, දුතිතු, ජලබු, අජ්, නගරී, මාතුලානී, සබ්, හොනී, මානවී, ගුණවතී, මහතී, ගහප තානී, මෙධාවිනී, ධම්මවාජිනී" යන මොවුන්ගේ වශයෙන් මෙහි කබ්ද දසනවයක් කීයනලදබැව් පෙනේ. මොවුන්ද ජලබුකබ්දය දක්වා තාමවරතැහිල්ලුව අනුව දක්වා තිබෙන හෙයින් ශබ්ද රූපයන් ඒ මගින් සොයාගැනීම පහසුයි.

සඤ්ඤ ලිඛනයව අයත් නාමයෝ 1. ආකාරානත, 2. ඉකාරානත 3. ඊකාරානත, 4. උකාරානත, 5. ඌකාරානත, 6. ඔකාරානත, 7. නිශ්ශතීතානත වශයෙන් සන්වැදුරුම් වෙත්.

1. කඤ්ඤ, 2. රතනී, 3. නදී, 4. යාගු, 5. ජලබු, 6. හො, 7. කීං යනු එසේ අදුන්වා දියයුතු ශබ්ද සතකි.

සඤ්ඤ ලිඛනයෙහි අකාරානතයා කෙරෙත් ආ ප්‍රත්‍යයවී ආකාරානතවච්ච පැමිණීම ශබ්දය ශබ්දකියෙන් ගැනෙනබැවින් අකාරානත සඤ්ඤ ලිඛන ශබ්දයක් නොමැතිවී. මේ ශබ්දයන්ගේද අනතයන් ප්‍රත්‍යානියන් වශයෙන් අවචැදුරුම් කෙදයක්ද කීයති. හේ මෙසේයි:-

1. ආකාරානත ප්‍රත්‍යානික ආකාරානත ශබ්දය, 2. ඉකාරානත ප්‍රත්‍යානික ඉකාරානත ශබ්දය, 3. ඊකාරානත ප්‍රත්‍යානික ඊකාරානත ශබ්දය, 4. උකාරානත ප්‍රත්‍යානික උකාරානත ශබ්දය, 5. ඌකාරානත ප්‍රත්‍යානික ආකාරානත ශබ්දය, 6. ඔකාරානත ප්‍රත්‍යානික ඌකාරානත ශබ්දය, 7. නිශ්ශතීතානත ප්‍රත්‍යානික ආකාරානත ශබ්දය යන මොවුන්ගේ වශයෙනි. 1. කඤ්ඤ, 2. රතනී, 3. නදී, 4. යාගු, 5. මාතු, 6. ජලබු, 7. හො, 8. කීං, යනු එසේ අදුන්වා දියයුතු ශබ්දයෝයි.

මෙහි කඤ්ඤ ශබ්දය ආකාරානතවා මෙන්ම වරතැහිමෙහිද ප්‍රථමෙහි වචනයෙහි කඤ්ඤ ඩී රූපයක් ලැබෙයි. මාතු ශබ්දය උකාරානත නමුත් ප්‍රථමෙහි වචනයෙහි මාතා යි ආකාරානතව දක්වා ලැබේ. කීං ශබ්දය නිශ්ශතීතනමුවද ප්‍රථමෙහි වචන යෙහිදී "කඤ්ඤ"යි ආකාරානතව දක්වා ලැබේ.

බාලාවකාරයෙහි සඤ්ඤ ලිඛනයෙහි මෙතෙකින් සමාප්තයි.

සඳු ලිඛිත ශබ්දයන් දක්වීමට අනතුරුව නපුංසක ලිඛිත ශබ්දයන් දක්වනු කැමැත්තෙන් "විනය සි" යනාදිය සිත.

විනය සි, විනය ශබ්දයා කෙරෙන් පරව සි ප්‍රත්‍යයවේ.

නපුංසකෙහි අතො නිවම ඉති, නපුංසකෙහි අතො නිවම යනු; එව, මතු සුත්‍රයෙහි වැවේ.

129 සිං 1-219

යනු ආදේශවිධාන සුත්‍රයි. සි යනු ඉ, පු, අනු, පු, එකවච නයි. අංයනු නි,පු,අනු, පු, එකවචනයි. මෙසේ මෙහි පදදෙකකි.

අතො, අකාරාන්තවු; නපුංසකෙහි, නපුංසක ලිඛිත නාම යන් කෙරෙන් පරවු; සි, සි ප්‍රත්‍යය තෙමේ; නිවම, සත්‍යයෙන්; අං, අං යනාදෙය වේ.

අකාරන්තෙහි නපුංසකෙහි, අකාරාන්ත නපුංසක ලිඛිත ශබ්දයන් කෙරෙන් පරවු; සිය, සි ප්‍රත්‍යයව; නිවම, අවිකල්ප යෙන්; අං ගොති, අං යනාදෙය වේ. විනයා යනු උදගරණයි.

යොනං හි නපුංසකෙහි ඉති, යොනං නි නපුංසකෙහි යනු; එව, මතු සුත්‍රයෙහි වැවේ.

130 අතො නිවම 1-218

යනු ආදේශවිධාන සුත්‍රයි. අතො යනු පසුබුරුමයෙහි නිෂ්පන්න නිපාතයි. නිවම යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි.

අතො, අකාරාන්තවු; නපුංසකෙහි, නපුංසක ලිඛිත ශබ්ද යන් කෙරෙන්; යොනං, යො ප්‍රත්‍යයෙන්ව; නිවම, අවිකල්ප යෙන්; නි, නියනාදෙය වේ.

අකාරන්තෙහි නපුංසකෙහි, අකාරාන්ත නපුංසක ලිඛිතයන් කෙරෙන්; යොනං, යො ප්‍රත්‍යයෙන්ව; නිවම, සත්‍යයෙන්; නිගොති, නියනාදෙය වේ. නිය, නි ආදේශයව; ආ, ආකාරා දෙය වේ. විනයා යනු උදගරණයි. පනෙක, එක් පක්ෂයෙක්හි; යොඤාදිනා, "යොසු" යනාදි සුත්‍රයෙන්; දීසෙ, දීඝිකල් කල්හි; විනයානි, විනයානි යනු සිදුවේ. ගලොපෙ, ගසංඥය ලොප් කල් කල්හි; (හෙ) විනය විනයා, (හෙ)විනය විනයා යනු සිදුයි. විනයා විනයානි, විනයා-විනයානි යනු ආලපන බහුවචනයෙහි සිදුයි. විනයං, විනයා එකවචනයෙහි විනයංයි සිදුවේ. නිය, නි ආදේශ

යට; එ, එකාරාදේශ වේ. විනෝ, විනෝ යනු උද්භරණයි. විනෝ, එකාරාදේශ නොවූ පක්ෂයෙහි විනෝ යනු වේ. සෙසං, සෙස්ස; බුධො ඉච, බුධි ශබ්දය මෙහි.

120 විශාර:- “යොතං ති නපුංසකෙහි” යන සූත්‍රයෙන් නපුංසකෙහි යනුද “අතොතිච්චං” යන සූත්‍රයද “සිං” යන සූත්‍රයට අනුවච්චිතය වෙයි. එහෙයින් අකාරානක නපුංසක ලිඛනයන් කෙරෙත් පරවු සි ප්‍රත්‍යයට අවිකල්පයෙන්ම අං ආදේශවන බව මේ සූත්‍රයෙන් කීහ. විත්‍ය ශබ්දයා කෙරෙත් පරව සි ප්‍රත්‍යය යොදා මිභට මේ සූත්‍රයෙන් අං ආදේශය කොට ස්වරයන් ලොපා පැමිණවීමෙන් විත්‍යං සි ප්‍රථමෙක වචනයෙහි පද රූපය වේ. “යොතං ති නපුංසකෙහි” යන සූත්‍රය “අතො තිච්චං” යන සූත්‍රයෙහි අනුවච්චිතය වේ. අකාරානක නපුංසක ලිඛිත ශබ්දයන් කෙරෙත් පරවු යො ප්‍රත්‍යයයන්ට අවිකල්පයෙන් ති යතාදේශය එයින් කීහ. විත්‍ය ශබ්දයා කෙරෙත් යො ප්‍රත්‍යය යොදා මිභට මේ සූත්‍රයෙන් ති යතාදේශයන්ට “සබ්බයොනිනි මාඵ” යන සූත්‍රයෙන් ආකාරාදේශයන්ට පැමිණවූ කල්හි විත්‍යා යනුද නිභට ආකාරාදේශ නොකළ පක්ෂයෙහි “යොසු කතනිකාරලොපෙසු දීඝං” යන සූත්‍රයෙන් දීඝී කළ කල්හි විත්‍යානි යනුද ප්‍රථමා බහු වචනයෙහි සිදුවෙත්. විත්‍ය ශබ්දයා කෙරෙත් ආලපන සි ප්‍රත්‍යය යොදා මිභට ගසංඤ්ඤාකොට “අකාරපිතාද්‍යතානමා” යන සූත්‍රයෙන් ආකාරාදේශයන්ට ඒ ආකාරයට විකල්පයෙන් “ආකාරො වා” යන සූත්‍රයෙන් හ්‍රස්ව කොට ගසංඤ්ඤා ලොපකළ කල්හි (හෙ) විත්‍ය සි සිඛිසි. විකල්පයෙන් ආකාරය හ්‍රස්ව නොකොට ගසංඤ්ඤාපය කළකල්හි (හෙ) විත්‍යා සි සිඛිසි. බහුවචනයෙහිවූ පදයන් දෙදෙනාගේ සිඛිය ප්‍රථමායෙහි මෙහි.

විනිශේයක වචනයෙහි අං ප්‍රත්‍යය කොට ස්වර ලොපය හා පැමිණවීම කළ කල්හි විත්‍යා සිදු බහුවචනයෙහි යො ප්‍රත්‍යයට නි ආදේශ හා දීඝී කළ කල්හි විත්‍යානි සිදු නිභට එ ආදේශ කළ කල්හි විත්‍යා සිදු සිඛිසි. තානිශේයකවචනයෙහි පටන් විත්‍යාන-විත්‍යානි-විත්‍යානි යතාදී වශයෙන් හැම විභක්තිවචනයම බුඛි-ශබ්දයමෙන් වරතැගිය යුත්තාහ. පුලලිඛන නපුංසක ලිඛන හෙදය නිසා ඒ විභක්ති රූපවල නිසියම නොසම බවක් නම් නැත්මය.

මනසි, මන ශබ්දයා කෙරෙත් සි ප්‍රත්‍යය වේ. මනං, මනං යනු ප්‍රථමෙක වචනයයි.

නා, නා ප්‍රත්‍යය වේ. වා ඉති, වායනු; එව, මහු සුත්‍රයෙහි වැටේ.

131 මනෝගණාදිනෝ සමිනනාන මි ආ 1-181

යනු ආදේශවිධාන සුත්‍රයි. මනෝගණාදිනෝ යනු, ඉ, පු, ස, ප, එකවචනයි. සමිනනානං යනු, ආ, පු, ස, ඡ, බහුවචනයි. ඉ ආ යනු, ආ පු, ස, පු, බහුවචනයි. මෙසේ මෙහි පද තුනකි.

මනෝගණාදිනෝ, මනෝගණ්‍ය ඉබ්දදීන් කෙරෙත්; සමිනනානං, සමි ප්‍රත්‍යය නා ප්‍රත්‍යය යන මොවුන්හට; වා, විකල්පයෙන්; ඉ ආ, ඉකාර ආකාර දෙක වෙත්.

මනාදිනෝ, මන ඉබ්දදීන් කෙරෙත්; සමිනනානං, සමි ප්‍රත්‍යය නා ප්‍රත්‍යය යන මොවුන්ට වා, විකල්පයෙන්; ඉ ආ, ඉකාර ආකාරාදෙශයෝ; හොනති, වෙත්.

මනෝගණෝ ආදි යෙසං නෙ මනෝගණාදයෝ, තතො මනෝගණාදිනෝ, සමිං ව නා ව සමිනනා, තෙසං සමිනනානං, ඉව ආව ඉ ආ, නෙ ඉ ආ.

121 විසාර:— සාමාන්‍ය නපුංසක ලිඟු ඉබ්දයන්ට වඩා වෙනස් විධියකින් පද සිහින්ද වරතැගීමද මනෝගණ්‍ය ඉබ්ද යන් පිළිබඳව දක්නා ලැබෙයි. එකෙක් ප්‍රථමාවිනිශා විභක්ති වලදී විත්ත ඉබ්දදීයට වඩා වෙනසක් නොමැතියි. මේ ගණයට අයිති ඉබ්දයන් කෙරෙත් පරවු සමිං ප්‍රත්‍යයට ඉකාරාදෙශයන් නා ප්‍රත්‍යයට ආකාරාදෙශයන් වන බව මේ සුත්‍රයෙන් කිහි. “තය්‍ය වා නතනං සබ්බන්ධ” යන සුත්‍රයෙන් වා ඉබ්දය මෙහි අනු වර්තනාය වන හෙයින් මෙහි ආදේශයෝ විකල්පයෙන් වෙන්යයි සැලකිය යුතුය. මෙහි ආදි ඉබ්දයෙන් බිල ඉබ්දයන් පද ඉබ්ද යන් ගැණෙහි.

132 ස සරේ වාගමෝ 1-184

යනු ආශම්භිධාන සුත්‍රයි. ස යනු අ, පු, අනු, ලී, පු, එකවචනයි. සරේ යනු, අ, පු, කී, ස, එකවචනයි. වා යනු නිපාතයි. ආගමෝ යනු අ, පු, කී, පු, එකවචනයි. මෙසේ මෙහි පද හතරකි.

සරේ, ස්වරයා පරකල්පි; මනෝගණාදිනෝ, මනෝගණ්‍ය ඉබ්දදීන් කෙරෙත්; වා, විකල්පයෙන්; ස ආගමෝ, සකාරා ගමය වේ.

විභතොදෙසෙ, විභක්තින්ට ආදේශවු; සරේ පරේ, ස්වරයා පරකල්පි; මනාදිනෝ, මන ඉබ්දදීන් කෙරෙත්; වා, විකල්ප

යෙන්; සාගමෝ හොඳි, සකාරාගමිය වේ, මනසා, මනසා යනු උද්ගරණයි. (විග්‍රහ සුභමයි.)

122 විසතර:— මනෝගණ්‍ය ශබ්දයන් කෙරෙන් පරවු සමීනා යන ප්‍රත්‍යයන්ට ඉ ආ යන ආදේශ දෙක වන බව 121 වන විසතරයෙහි කියනලදී. මේ සූත්‍රයෙන් කියන්නේ නම් එසේ විහක්තීන්ට ආදේශවූ ස්වරයන් පරකල්පි මනශබ්දදීන්කෙරෙන් පරව සකාරාගමිය වන බවයි. ශබ්දන්‍යයටත් විභක්තෘදේශස්වරයටත් අතර මෙහි සකාරාගමියවූ කල්හි විත්ත ආදී සාමාන්‍ය නපුංසක ලිඟුශබ්දයකදී නොලැබෙන විභක්ති රූපයන් ලැබෙන බවටෙන්නේ. “මනෝගණ්‍යදිතො” යනාදී සූත්‍රයෙන් මෙහි මනෝගණ්‍යදිතො යි අනුවච්ඡිතයවේ. මන ශබ්දයා කෙරෙන් නා ප්‍රත්‍යය යොදා මහට 121 වන විසතරයෙහි කියනලද තරින් ආකාරාදේශ කොට සකාරාගමියද කොට පැමිණවූ කල්හි “මනසා” යන විභක්ති රූපයක් නෘතීයයෙක වචනයෙහි ලැබෙයි. අන්‍යපක්‍ෂයෙහි විත්ත ශබ්දයෙහි මෙන් මනෙත යි සිදු වෙයි. බහුවචන යන්තිදී සාමාන්‍ය නපුංසක ලිඟු ශබ්දයන්ට වඩා වෙනසක් නොමැතියි. යටදක්වූ සූත්‍රයෙන් තෘතීයා සභාමි එකවචනවලදී මිස ස්වරාදේශයන් සකාරාගමියක් නොකටහැකි වෙයිත් වතුර්ජනී පඤ්චමි විභක්තීන් සදහා “සය්‍ය වො” යන සූත්‍රය පිරවිතයි.

133 සය්‍ය වො 1-182

යනු ආදේශ විධාන සූත්‍රයි. සය්‍ය යනු අ, ප්‍ර, අනු, ඔ, එකවචනයයි. ව යනු නිපාතයි. ම යනු ම, ප්‍ර, අනු, ලුප්ත විභක්තීක, ප්‍ර, එකවචනයයි. මෙසේ මෙහි පද තුනකි.

මනෝගණ්‍යදිතො, මනෝගණ්‍ය ශබ්දදීන් කෙරෙන් පරවු; සය්‍ය ස ප්‍රත්‍යයට; ම ව, මකාරාදේශද වේ.

මනාදිතො, මන ශබ්දදීන් කෙරෙන්; සය්‍ය, ස ප්‍රත්‍යයට; ම හොඳි, මකාරාදේශ වේ. ව සද්දෙත, ව ශබ්දයෙන්; සමාය්‍ය, සමා ප්‍රත්‍යයට; ආ ව, ආකාරාදේශද වේ. මනසො-මන සා-මනයි යනු උද්ගරණයි. සෙසං, තෙස්ස; විත්තං ඉව, විත්ත ශබ්දය මෙහි.

123 විසතර:— මෙහිද “මනෝගණ්‍යදිතො” යනු අනුවච්ඡිතනය වේ. මනෝගණ්‍ය ශබ්දදීන් කෙරෙන් පරවු ස ප්‍රත්‍යයට මකාරාදේශයද ව ශබ්දයෙන් සමා ප්‍රත්‍යයට ආකාරාදේශයද වන බව මෙහි කියන. මන ශබ්දයා කෙරෙන් පරව ස ප්‍රත්‍යය යොදා

බිහිව මේ සුභ්‍රයෙන් ඔකාරාදෙශයද පුළු සුභ්‍රයෙන් සකාරාගම
 යද කොට පැමිණවූ කල්හි වතුර්නී අජ්ඨි එකවචනයන්හි
 මතසො යයි සිදුවේ. සමා ප්‍රත්‍යයට මෙහි ව ඉබ්ද බලයෙන් ආකා
 රාදෙශයන් යටතීසේ සකාරාගමයන් කොට පැමිණවූ කල්හි
 පඤ්චමි එකවචනයෙහි මතසා යයිද සමා ප්‍රත්‍යයට මනොගණාදී
 සුභ්‍රයෙන් ඉකාරාදෙශයකොට පෙර හී සේ සකාරාගම කොට
 පැමිණවූ කල්හි මතසි යයිද සිදුවෙති මෙහි නොකී සියලු පද
 රූපයෝම චිත්ත ඉබ්දයෙහි මෙන් සිදුවෙත්. එහෙයින් සෙසං
 විත්තං ච (සෙස්ස විත්ත ඉබ්දයා මෙහී) යනු යින.

මකං, මත ඉබ්දයද, සිරං, සිර ඉබ්දයද; උරං, උර ඉබ්දයද;
 තෙජං, තෙජ ඉබ්දයද; රජං, රජ ඉබ්දයද; ඔජං, ඔජ ඉබ්දයද;
 වයං, වය ඉබ්දයද; පයං, පය ඉබ්දයද; යසං, යස ඉබ්දයද; තපං,
 තප ඉබ්දයද; වචං, වච ඉබ්දයද; වෙහං, වෙහ ඉබ්දයද, (යත)
 එවං ආදී, මේ ආදී ඉබ්ද සමූහය හෙමේ; මනොගණො, මනො
 ගණයට අයත් වේ.

124 විසාරය:— සාමාන්‍ය නපුංසක ලිඛිත ඉබ්දයකට වඛා
 මනො ගණිත ඉබ්දයන්ගේ විශේෂයක් පවත්නා බව 121 වන
 විසාරයෙහි සැකෙවින් කියනලදී.

මේ ශාථාවෙන් කීයන්ගේ ඒ ඉබ්ද ගණයට අයිරි ඉබ්ද
 නාමයි. ශාථාවෙහි මනොගණිත ඉබ්ද දෙලසක්ම ත්‍රියා නවත්
 ඉබ්දයන් ඇතුළත්කර ගැණීමට අවකාශ තබනු පිණිස ආදී ඉබ්
 දයක්දයොදනලදී. ඇතැම් ආචාර්යවරයෙක්තෙමේ මනොගණ
 යට අයත් ඉබ්ද සොලසක් දක්වයි. ඔවුහු හම්මත, වච, වය, තෙජ,
 තප, වෙහ, තම, ගස, අය, පය, සිර, ජන්ද, සර, උර, රහ, අහ
 යන මොහුයි. අහ ඉබ්දයහැර මේ දක්වූ ඉබ්ද සියල්ලම සංසඤාත
 හාමාවෙහි සකාරාන්ත ඉබ්දයෝයි. මොවුන් මනොගණයට ඇතු
 ලත්කිරීමේ ප්‍රයෝජනය නම් තෘතීයා කරණ වතුර්නී අජ්ඨි සප්තමි
 එකවචනයන්හි පිළිවෙලින් නා, ස, සමං යන ප්‍රත්‍යයන්හටද
 පඤ්චමි එකවචන සමා ප්‍රත්‍යයටද ආ, ඔ, ඉ, ආ යන ආදෙශයන් කර
 ගැණීමත් ඒ ආදෙශ ස්වරයන් පරකල්හි සකාරාගම කරගැණීමත්
 ය. යම් ඉබ්ද කෙනෙකුන්ගේ යථොක්ත විභක්ති විෂයෙහි සා, ඉසා,
 සි, සා යන පද රූපයෝ දක්නා ලැබෙත් නම් ඔවුහුද මනොගණ
 යෙහි ඇතුළත් ඉබ්දයෝයයි සලකනු ලැබෙත්. එසේම සමාස
 යෙහිදීත් තඨිතයෙහිදීත් මධ්‍යයෙහි ඔකාර සහිත ඉබ්දයෝ
 ලැබෙත් නම් ඔවුහුද මධ්‍ය විභක්ති එකවචනයෙහි ඔකාරාන්ත

රූප දක්නා ලැබෙත් නම් ඔව්හුද මනෝගණකයෙහි ඇතුළත් ශබ්දයෝගයෙහි සලකනු ලැබෙත්. මේ ගණයට ඇතුළත් සමහර ශබ්දයන් මනෝගණයට ඇතුළත් නොව සලකන්නේ ශබ්ද වශයෙන් වශයෙනි. සර ශබ්දය මනෝගණකයෙහි අවිශේෂයෙන් මෙහි කිවද ජලාශය (විලක්) වාමනතන්හි මිස (අ, ආ, ආදී) සවරයන් වාමන තන්හි මනෝගණක නොවේ. අය ශබ්දය තෙමේ යකඩ වාමන තන්හි මිස අභිවෘත්තිය සැපය යනාදී අනිවාරක තන්හි මනෝගණක නොවේ. වය ශබ්දය තෙමේ ආඥා සහය සම්බන්ධ වශයෙන් අනිවාරක තන්හි මිස ව්‍යයානී වාරක කල්හි මනෝගණක නොවේ. වාස ශබ්දය තෙමේ වස්ත්‍රානී වාරක තන්හි මිස වාසය කිරීමේ අනියෙහිදී මනෝගණක නොවෙයි. වෙක ශබ්දය තෙමේ විකර්මානී වාරක තන්හි මිස තැවීමේ ආදී අනිවාරක තන්හි මනෝගණක නොවේ. ඡන්ද ශබ්දය තෙමේ උකතාදී ඡන්දය වාරක තන්හි මිස රූපීය ආදී අනියෙන් අනියක් වාරක තන්හි මනෝගණක නොවේ. මෙසේ සමහර ශබ්දයන් අනිවාරකයන් දැකගෙන මනෝගණකයෙන් සැලකිය යුතුය. මනෝගණයට අයත් නොවන හැම කල්හි ශබ්දය තෙමේ විකර්ම ශබ්දයෙන් වර්තනනු ලැබේ.

ගුණවනනු යි, ගුණවනනු ශබ්දයා කෙරෙත් පරව සි ප්‍රත්‍යය වේ.

අං නපුංසකෙ ඉති, “අං නපුංසකෙ”යන සුත්‍රයෙන්; සිමහි, සි ප්‍රත්‍යය පරකල්හි; සවිභතනිසා, විභතනි සහිතවූ; නඤ්ඤ, නඤ්ඤ භාගයට; අං, අං ආදේශ වේ. ගුණවං යනු උදාහරණයි.

134 අං නපුංසකෙ 1-125

යනු ආදේශ විධාන සුත්‍රයි. අං යනු නි, පු, අ, පු, එකවච නයි. නපුංසකෙ යනු අ, ක, ස, ස, එකවචනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි.

නපුංසකෙ, නපුංසක ලිඛිතයෙහි වැටෙන්නාවූ; සිමහි, සි විභතනි පරකල්හි; සවිභතනිසා, විභතනි සහිතවූ; නඤ්ඤ, නඤ්ඤ භාගයට; වා, විකල්පයෙන්; අං, අං යන ආදේශය වේ. (සවිභතනිසා යනුද නඤ්ඤ යනුද වා යනුද සිමහි යනුද මෙහි අනුවචි තීර්ණයි)

න පුමා ව න ඉති ව නපුංසකා නයමිං නපුංසකෙ.

නතුරු, නතුරුගායන; අනෙක, අකාර බව කළ කල්හි; ගුණවතනාති යනු උදහරණයි. යොනො අඤ්ඤා, යො ප්‍රත්‍යය හැර සෙස්ස; පුමෙ ඉව, පුලුලීඛයෙහි මෙහි. ගව්තං, ගව්තන ගබ්දයද; එවං, මෙසේමැයි.

අට්ඨි, ඉකාරානන්තපුංසක ලීඛිත අට්ඨි ගබ්ද ප්‍රථමෙක විචිත යෙහි අට්ඨි යි සිඛියි. වා ඉති, වායනු; එව, මතු සුත්‍රයෙහි වැරවේ. යොනං නි නපුංසකෙහි ඉති, “යොනං නි නපුංසකෙහි” යන සුත්‍ර යෙන්, වා, විකල්පයන්; යොනං, යො ප්‍රත්‍යයන්ව; නි, නි යනාදෙගවේ. අට්ඨි නි යනු උදහරණයි.

136 යොනං නි නපුංසකෙහි 1-217

යනු ආදේශ විධාන සුත්‍රයි. යොනං යනු ඔ, පු, ස, ආබ්‍රව්ව නයි. නි යනු ඉ, පු, අ, පු, එකවචනය. නපුංසකෙහි යනු අ, න, ස, ප, බහුවචනය. මෙසේ මෙහි පද තුනකි.

නපුංසකෙහි, නපුංසක ලීඛ ගබ්දයන් කෙරෙත් පරවු; යොනං යො ප්‍රත්‍යයන්ව; වා, විකල්පයන්; නි, යනාදේශ වේ. (මෙහි වා ගබ්දය අනුවර්තනීයයි.)

යො ව යො ව යො ව යො තෙසං යොනං, නපුමා ව න ඉත්ථි ව නපුංසකං තෙහි නපුංසකෙහි.

කුච්චා, කුච්චාඤ්ඤා බැවින්; යො ලොපෙ, යො ප්‍රත්‍යය ලොප් කළ කල්හි; අට්ඨි යනු උදහරණයි. ආලපන, ආලපනයෙහිද; කපා, එසේමැයි; අභිං, අට්ඨිනි, යනු විනිශා උදහරණයි. සෙසං, සෙස්ස; අග්ගි ඉව, අග්ගි ගබ්දය මෙහි.

දඤ්ඤි සි, දඤ්ඤි ගබ්දයා කෙරෙත් සි ප්‍රත්‍යය වේ. අභ්‍යන්තා, සංඤ්ඤා රහිත තෙහින්; රසෙසා, හ්‍රස්ව වේ. දඤ්ඤි යනු සිද්ධයි. යොනොඅඤ්ඤා, යො විභක්තිය හැර සෙස්ස; පුමෙ ඉව, පුලුලීඛ යෙහි මෙහි. ආයු, ආයු ගබ්දය තෙම; අභි ඉව, අට්ඨි ගබ්දය මෙහි.

නපුංසක ලීඛිතා, නපුංසක ලීඛ ගබ්දයෝයි.

126 විශාරද: - උකාරාන්ත නපුංසක ලිඛිත ශබ්දයන් දක්වනු පිණිස ගුණවන්තූ හි යතාදිය කිහි. ගුණවන්තූ ශබ්දය වනාහි පුලුච්ඡයෙහිදී ප්‍රථමෙක චචනයෙහි ගුණවා යි සිටිනබව 73 වන විශාරදයෙහි කියනලදී. නමුත් නපුංසක ලිඛිතයෙහි එසේ නොව ගුණවා යි එම විභක්තියෙහිදී ලැබෙයි. එය සිදුවන්නේ ගුණවන්තූ ශබ්දයා කෙරෙත් සි ප්‍රත්‍යය කොට මීගටද නතුභාග යටද "අං නපුංසකෙ" යන සුත්‍රයෙන් අං ආදේශ කොට පෑමිණ මිමෙති, බහුවචනයෙහි යො ප්‍රත්‍යය යොදා මීගට "නතුභාග නතො යොසු ම" යන සුත්‍රයෙන් අචමකොට "අනොති එචිං" යන සුත්‍රයෙන් නි ආදේශය හා "යොසු කතනිකාර ලොපෙසු දීඝං" යන සුත්‍රයෙන් දීඝීද කළකල්හි ගුණවන්තූනි යනු සිදුවෙයි. ප්‍රථමා ආලපන මිතියා බහුවචනයන් හැර අනික් හැම විභක්තිවල මේ ශබ්දය පුලුච්ඡයෙහි ගුණවන්තූ ශබ්දයමෙන් පද රූප ලබයි. "යොනං නි නපුංසකෙහි" යන සුත්‍රයෙන් ඉවණිණොන්ත උවණිණොන්ත නපුංසක ලිඛිතයන් කෙරෙත් පරවු යො ප්‍රත්‍යයයන්ට නි යතා දේශය කිහි. අහි ශබ්දයා කෙරෙත් සි ප්‍රත්‍යයයන්ට මීගට ලොප් කිරීමෙන් ප්‍රථමෙක චචනයෙහි අට්ඨි යයිද යො හට "යොනං නි නපුංසකෙහි" යන සුත්‍රයෙන් නි ආදේශ හා "යොසු කතනිකාර ලොපෙසු දීඝං" යන සුත්‍රයෙන් දීඝීද කළ කල්හි අහිනි යයි සිදුවේ. නි ආදේශ නොවූ පක්ෂයෙහි අට්ඨි යයි සිදු වෙයි. ආලපන මිතියා විභක්තීන්හි පද සිහිනු සුකරවෙත්.

අනික් විභක්තීහු අග්නිශබ්දයමෙන් සිදුකටහැකි පද රූපයන් ඇත්තෝය. දණ්ඨී ශබ්දයා කෙරෙත් සි ප්‍රත්‍යය ලොප්කොට ඊකාරය හුකට කිරීමෙන් ප්‍රථමෙක චචනයෙහි දණ්ඨී යනු සිදු වෙයි. නපුංසක ලිඛිත දණ්ඨී ශබ්දය තෙමේ දඹු ඇති පුරුෂ යතු නොව දඹු ඇති කුලයක් ගෘහයක් ආදිය වාචක මේ. යො ප්‍රත්‍යය පරකල්හි "අනොරයා මෙකචචනයො ඔට්ඨි ව" යන සුත්‍රයෙන් ශබ්දන්ත ඊකාරයානට ත්‍රස්මකොට යලිත් "යොසු කතනිකාර ලොපෙසු දීඝං" යන සුත්‍රයෙන් දීඝී කළ කල්හි ප්‍රථමා බහු චචනයෙහි දණ්ඨී යයිද නි ආදේශකළ පක්ෂයෙහි දණ්ඨී යයිද සිදුවෙයි. යො ප්‍රත්‍යය පරකල්හි මිස අන් ප්‍රත්‍යයක් පරකල්හි වෙතසක් නැත. පුලුච්ඡයෙහිමෙන් පද රූපයන්ගේ සිහිසමෙයි. ආසු ශබ්දය සම්පූර්ණයෙන්ම අට්ඨි ශබ්දයමෙන් සිදුකට යුතුය.

බාලාමනාරයෙහි නපුංසක ලිඛිත කාණ්ඩය මෙතෙකින් සමාප්තය.

මෙහි විකෘත, මත, ගුණවන්ත, ගව්චන, අට්ඨි, දණ්ඨි, ආශ්‍රිත, ශබ්ද සහකාරී, පමණේද මනෝගණයට අයත් ශබ්ද සමූහයක කියන ලදී. මොවුන්ද මෙසේ පාලිවර්තැතිල්ලට අනුව යොදා තිබෙන බැව් කීවයුතුය.

අප්‍රකට හෙයින් මෙහි ආකාරානන් ශබ්දයන් නොදැක්වූ නමුත් ආකාරානන් නපුංසක ලිඛිත ශබ්දයන්ද යටලා වශයෙන් පාලියෙහි ලැබෙන බැව් කීවයුතුය. අය්‍යඛා ශබ්දය එසේ අද්‍රැන්වා දියයුතු එක් ශබ්දයකි. මෙය බහුලිකි සමාය ශබ්දයකි. ශබ්දයෙන් වාච්‍යවන්නේ නපුංසක ලිඛිත පද්‍යයක්ම නම් එකල්හි නපුංසක ලිඛිත බව ඇසුරු කෙරේ. එකල ශබ්දය වර්තැති යුත්තේ මෙසේය අය්‍යඛං, අය්‍යඛා, අය්‍යඛානි—හෙ අය්‍යඛ, හෙ අය්‍යඛා, හෙ අය්‍යඛානි—අය්‍යඛං, අය්‍යඛෙ, අය්‍යඛානි—අය්‍යඛෙක, අය්‍යඛෙති, අය්‍යඛෙති යනාදී වශයෙනි. “සරො රසො නපුංසකෙ” යන සූත්‍රයෙන් ආකාරයට හුස්ම කිරීම මෙහි ප්‍රධාන කාර්යය වේ. ඉන්පසු පදසිද්ධිය විකෘත ශබ්දයෙහි මෙකී. ආනු සමායයෙහිවූ මුඛනාසිකා ශබ්දයද මෙබඳු ශබ්දයෙකි. එහෙත් සමාකාරවදය එකවචනයෙන්ම යුක්ත හෙයින් මුඛ නාසිකා ශබ්දයෙහි බහුවචන පදරූපයන් නො ලැබෙත්. ලැබෙන්නේ එකවචන මැයි. මුඛනාසිකං—හෙ මුඛනාසික—මුඛනාසිකං—මුඛනාසිකෙන—මුඛනාසිකෙන—මුඛනාසිකය්‍ය යනාදී වශයෙනි.

උභකාරානන් ශබ්දයෝද පාලියෙහි විරල හෙයින් බාලාවකාරයෙහි නොදක්වන ලදහ. එහෙත් නපුංසක ලිඛිතයෙහි ගොත්‍රභූ, ධමමඤ්ඤ ආදී කන්පය ශබ්ද කෙනෙකුන්ගේ අය්‍යකී නිය දක්නා ලැබේ. එහි “සරො රසො නපුංසකෙ” යන සූත්‍රයෙන් උභකාරයට හුස්ම කොට ආශ්‍රිත ශබ්දයෙහි මෙන් පදරූපයන්ගේ සිහිය කටයුතුය.

ඔකාරානන් ශබ්දයන්ගේ විරලතාව නිසා ඔවුන්ද බාලාවකාරයෙහි නොදක්වන ලද නමුත් හො ශබ්දය ඔකාරානන් නපුංසක ලිඛිත ශබ්දයක් වශයෙන් දක්විය යුතුය. විකෘතයො යනු එබන්දකි. මෙහි ප්‍රධාන කාර්යය නම් ශබ්දයාගේ ඔකාරයට “සරො රසො නපුංසකෙ” යන සූත්‍රයෙන් ඉස්වාදෙයනිරී මිඬි. හුස්වාදෙය සවිස්තරව කියන ලද්දේ සංයකාත ව්‍යාකරණයෙහිය. පාලියෙහි ඒ සවිස්තරයෙන් යමක් නොකියන ලද නමුත් මේ සූත්‍රයෙන් මෙතැන හො ශබ්දයා ඔකාරයට උභකාරාදෙය

යන් වන බව පෙනේ. එවිට අබිදය උපකාරානන් බවට පැමිණෙයි. එකල අබිදයාගේ චරිතයීම ආයු අබිදයෙහි මෙකි. පද සිහි ක්‍රමයද ඒමය.

1 ආකාරානන් ප්‍රකෘතීක නිග්ගහිතානන්ය, 2 ආකාරානන් ප්‍රකෘතීක නිග්ගහිතානන්ය, 3 ආකාරානන් ප්‍රකෘතීක ආකාරානන්ය, 4 ආකාරානන් ප්‍රකෘතීක ආකාරානන්ය, 5 ආකාරානන් ප්‍රකෘතීක ආකාරානන්ය, 6 ආකාරානන් ප්‍රකෘතීක ආකාරානන්ය, 7 ආකාරානන් ප්‍රකෘතීක ආකාරානන්යයි ප්‍රකෘති අනන්වයෙහන් නපුංසක ලිඛිත අබිදයෝද සන් වැදුරුමය.

විනයා, 2 අසාධා, 3 අධි, 4 දණ්ඩි, 5 ආයු, 6 ගොනුභූ, 7 විනයභූ යනු ක්‍රමයෙන් එසේ අඳුන්වා දියයුතු අබිදයෝදි.

කට, කට අබිදය; ජීව, ජීව අබිදය; යහි, යධි අබිදය; සිඤ්ඤ, සිඤ්ඤ අබිදය; රෙණුපපභූතයො, රෙණු අබිදය යනාදීනු; පුමිජභි ලිඛිතා, පුලලීභූ යනු ලිභූ ඇත්තෝ වෙත්. විපද වතුපද ජාති වා විනො ව, දෙපා ජාති සිව්පා ජාති සන්ධන් වාචක අබිදයෝද (පුලලීභූ සහි ලිඛිත ඇත්තෝ වෙත්. යථා, උදකරණ මෙසේයි.) කවො, පුලලීභූතයෙහි කවොයි වේ. ඊපවවයෙ, ඊ ප්‍රත්‍යය කල කල්හි; කටි, සහි ලිඛිතයෙහි කටිවේ. එසො යධි එසා යධි ඉති ආදී, එසො යධි එසා යධි යනාදියවේ. විපද ජාතිවාචනො, දෙපා ජාතිවාචක අබිදයෝ, යථා, මෙසේයි. බතනියො, පුලලීභූතයෙහි බතනියොයි වේ. ආපපවවයෙ, ආ ප්‍රත්‍යය කල කල්හි; බතනියා, සහි ලිඛිතයෙහි බතනියායි වේ. සමණො, පුලලීභූතයෙහි සමණොයි වේ. ඊමහි, ඊ ප්‍රත්‍යය කල කල්හි; සමණි, සහි ලිඛිතයෙහි සමණි යි වේ. ඉතිආදී, මේ ආදියයි. වතුපද ජාති වාචනො, වතු පද ජාතිවාච අබිදයෝ; යථා, මෙසේයි. ගජො, පුලලීභූතයෙහි ගජො යි වේ. ආ, ආ ප්‍රත්‍යයවේ. ගජා, සහි ලිඛිතයෙහි ගජා යි වේ. ව්‍යගෙකා, පුලලීභූතයෙහි ව්‍යගෙකා යි වේ. ඊමහි, ඊ ප්‍රත්‍යය කල කල්හි; ව්‍යග්ගි, ව්‍යග්ගි යනු වේ. ඉති ආදී, යනාදියයි.

ධම්ම, කම්ම, —පෙ—මධු ආදයො, ධම්ම අබිදය—පෙ—මධු අබිදය යනාදීනු; පුම නපුංසක ලිඛිතා, පුලලීභූ නපුංසක ලිභූ ඇත්තෝ වෙත්. නගර අවච්ඡිපපමුඛා, නගර අබිද අවච්ඡි අබිදදීනු; ඉති නපුංසක ලිඛිතා, සහි ලිභූ නපුංසක ලිභූ ඇත්තෝ වෙත්.

නව-පප-කලසාදයෝ, නව ශබ්දය —පප— කලස ශබ්දය යනාදිහු; සබ්බ ලිඛිතා, සියලු ලිඛිත ඇත්තෝ වෙත්. නාමිකතා, නම කරණලද ශබ්දයෝද; සබ්බතාමානි ව, සචිතාමයෝද; සබ්බ ලිඛිතා, කුන් ලිඛිත ඇත්තෝ වෙත්. යථා, උදාහරණ මෙසේයි.

තවො, පුලලිඛිතයෙහි තවො යි වේ. ඊමහි, ඊ ප්‍රත්‍යය කල කල්හි; නවි, සත්‍රී ලිඛිතයෙහි නවි යි වේ. නවං, තපුංසක ලිඛිතයෙහි නවං යි වේ. ඉති ආදි, යනාදියයි. නාමිකතා, නමකරණ ලද්දේ; යථා, මෙසේයි, දෙවදනො, පුලලිඛිතයෙහි දෙවදනො යි වේ. ආ, ආ ප්‍රත්‍යය වේ. දෙවදනො, සත්‍රී ලිඛිතයෙහි දෙවදනො යි වේ. දෙවදනං, තපුංසක ලිඛිතයෙහි දෙවදනං යි වේ. ඉති ආදි, යනාදියයි.

127 විකාර:—පුලලිඛිතාදි වශයෙන් එක එක ලිඛිතය ඇසුරු කරණ ශබ්දයන් දක්වා අනතුරුව විලිඛිත ක්‍රීලිඛිතාන් ඇසුරු කරණ ශබ්දයන් දක්වනු පිණිස පුමිනී ලිඛිතා ඝට් යනාදිය කීවා. ඝට් ශබ්ද පට ශබ්දදීහු පුලලිඛිතයෙහි පමණක්වත් සත්‍රීලිඛිතයෙහි මෙසේත්වත් නොව ඒ දෙකේම යෙදෙත්. එපමණක් නොව දෙසා සතුන් හා සිව්පා සතුන් ප්‍රකාශකරණ ශබ්දයෝද ඒ ලිඛි දෙකේම වෙති. මේ ශබ්දයෝ තපුංසක ලිඛිතයෙහි පමණක් නොයෙදෙත්. මේ ශබ්දයෝ පුලලිඛිතයෙහි යම් අභියෝග ප්‍රකාශකරත් නම් සත්‍රී ලිඛිතයෙහිද අවිශේෂයෙන් එම අභියෝග ප්‍රකාශ කෙරෙත්. අභී වෛසාම්‍යයක් නම් නොවේ. ඝට් ශබ්දයා කෙරෙත් සි ප්‍රත්‍යය යොදා ඕනට ඕකාරාදෙශ නොව පෑමිණවූ කල්හි පුලලිඛිතයෙහි ඝට්වශයින්ද 'කද්දිනො වා ඊ' යන සුත්‍රයෙන් ඊ ප්‍රත්‍යය කල කල්හි ඝට්වශයින්ද යිද වේ. අකාරානත පුලලිඛිත ශබ්දයක් වශයෙන් හා ආකාරානත සත්‍රීලිඛිත ශබ්දයක් වශයෙන්ද වරතැගීමත් පද සිතියත් කවයුතුය. බන්ධන ශබ්දය පුලලිඛිතාභීයෙහිදි බන්ධනො යිද සත්‍රී අභීයෙහි ආ ප්‍රත්‍යය කිරීමෙන් බන්ධනො යිද යිදුවෙයි. ඒ දෙකද අකාරානත පුලලිඛිත ආකාරානත සත්‍රී ලිඛිත ශබ්ද දෙකක්ගේ ගතයුතු වෙත්, සමණ ශබ්දය පුලලිඛිතයෙහි සමණො යිද ඊ ප්‍රත්‍යය කිරීමෙන් සත්‍රී අභීයෙහි සමණී යිද වේ. ගජ, ව්‍යයහ ශබ්ද ද මෙසේයි. ගජ ශබ්දයා කෙරෙත් සත්‍රී ලිඛිතයෙහි ආ ප්‍රත්‍යයව ගජා යයිද ව්‍යයහ ශබ්දයා කෙරෙත් ඊ ප්‍රත්‍යය විමෙන් ව්‍යහී යිද වේ. මේ හැම ශබ්දයෝ ලිඛිතභෙදය නිසා අභී භෙදයට නොපැමිණියෝය. එකජාතීය සත්‍රී පුරුෂයන්ම ප්‍රකාශ කලහ.

මොව්නු වහාහි පුලුච්ඡු සත්‍රී ලීඟ වශයෙන් විලිඛිතයෝවුහ. ධම්මනම්ම ඝබ්දදීනු පුලුච්ඡු නපුංසක ලීඟ වශයෙන් ඵලීඟ ආත්තෝවෙත්. පුලුච්ඡක පක්ෂයෙහි ධම්මා, ධම්මා යනාදී වශයෙන් අකාරාන්ත පුලුච්ඡු ඝබ්දයක් මෙන්ද නපුංසක ලීඛන පක්ෂයෙහි ධම්මා ධම්මාහි යනාදී වශයෙන් අකාරාන්ත නපුංසක ලීඟ ඝබ්දයක් මෙන්ද ගතයුතුයි. කමම, බ්‍රහ්ම ආදී අන්‍ය ඝබ්දයන්ද මෙසේ වැයි. මේ ඝබ්දයන් පුලුච්ඡු වශයෙන් ගත්තත් නපුංසක ලීඟ වශයෙන් ගත්තත් අතීතයෙහි වෙනසක් නොමැතියි. සත්‍රී ලීඟ නපුංසක ලීඟ වශයෙන් විලිඛිත ඝබ්දයන් දක්වනු පිණිස තඟර, අවමීඝබ්ද දෙක මෙහි උදාහාරයක.

මෙසේ විලීඟ ඝබ්දයන් දක්වා ත්‍රිලිඛිත ඝබ්දයන් දක්වනු පිණිස තච, පුච, පුර, පනන, මණ්ඩල, කලය ඝබ්දයෝ දක්වන උදක. ඔවුනු පුලුච්ඡකයෙහි නවො යනාදී වශයෙන් අකාරාන්ත පුලුච්ඡු ඝබ්ද වශයෙන්ද සත්‍රී ලීඛිතයෙහි තච යනාදී වශයෙන් ජකාරාන්ත සත්‍රී ලීඟ ඝබ්ද වශයෙන්ද නපුංසක ලීඛිතයෙහි තචො යනාදී වශයෙන් අකාරාන්ත නපුංසක ලීඟ ඝබ්ද වශයෙන්ද තනුත්තාහ. මෙහි දක්වෙන පුර ඝබ්දය සත්‍රීනපුංසක සබ්බසාච විලිඛිත ඝබ්දයක් මිස සච් (ඡ්) ලීඛිත ඝබ්දයක් නොවේ. පුර ඝබ්ද තඟර ඝබ්ද දෙකම එකසේ සත්‍රී නපුංසක ලීඟ පමණක් ලබන හෙයිනි. නමිකල ඝබ්දයෝ නම් ව්‍යවහාර සුකර තාව පිණිස නමි තබනු ලබන ඝබ්දයෝයි. ඔවුනු ත්‍රිලීඛිතයෙහි වෙත්. දෙවදනනා, දෙවදනනා, දෙවදනනා යනු ලීඛිතහ්‍රයට උදාහරණයි.

සච් නාමයන් ද ත්‍රි ලීඛිත නමුත් ඔවුන් දීඡී විසාර යනින් දක්විය යුතු හෙයිනි මේ කාණ්ඩයෙහිම උදාහරණ නොදී මෙතැන් පටන් දක්වනු පිණිස සබ්බකතර යනාදියකින.

සබ්බ, සබ්බ ඝබ්දය — ඵප — අචන ඉතී, අචන ඝබ්දය යන මොහු; සබ්බනාමාහි, සච් නාම ඝබ්දයෝ නම් වෙත්. සබ්බො, සබ්බ ඝබ්දය නොම; බුඤ්ඤා ඉච්, බුඞි ඝබ්දය මෙහි. අයං විනෙසා, මේ වෙනසයි. යො ඉතී, යො යනු; එච්, මිතු සුත්‍රයෙහි වැවේ.

156 සබ්බනාමකාරනෙ පඨමො 1-164

යනු ආදෙශවිධාන සුත්‍රයි. සබ්බනාමකාරනො යනු, අ, පු, ස, ප, එකවචනයි. එ යනු, එ, පු, අනු, ච, එකවචනයි. පඨමො යනු අ, පු, කී, පු, එකවචනයි. මෙසේ මෙහි පද තුනකි.

සබ්බන්ධාමකාරතො, සඵනාම ඉබ්බසන් සබ්බන්ධි අකාරයා කෙරෙත් පරවු; පඨමො යො, ප්‍රථමා විභක්ඛියට අයත් යො ප්‍රත්‍යය හෙමේ; ඵ, ඵකාරයට පැමිණේ.

සබ්බාදීතං, සබ්බ ඉබ්බදිත්තේ; අකාරතො, අකාරයා කෙරෙත් පරවු; පඨමො යො, ප්‍රථමා විභක්ඛියට අයත් යො ප්‍රත්‍යය හෙමේ; ඵතතං, ඵකාර බවට; යාති, පැමිණේ; සබ්බෙ යනු උද්භවණයි.

සබ්බසං නාමාති, සබ්බන්ධාමාති; සබ්බන්ධාමාතං අකාරො, සබ්බන්ධාමකරො තතො සබ්බන්ධාමකාරතො, පඨියති ආදිමිති උච්චාරි යතීති පඨමො, පඨධාතුච්චාකත වචනාධීයෙහිය, මප්‍රත්‍ය යයි, සො පඨමො.

128 විස්තර:- සබ්බ ඉබ්බසේ පවත් අමත ඉබ්බස දක්වා මෙහි කියනලද ඉබ්බසේ සඵනාම නම් වෙත්. 127 වන විස්තර යෙහි කීසේ “සබ්බන්ධාමාති ව” යනු දක්වෙන බැවින් මොවුන්ගේ ත්‍රිලිඛිත නාව සිමි මැයි. ලිඛිතයෙහිම වරතැගෙන නාමයන් හෙයින් සඵනාමයයි සමහර ආචාර්යී කෙනෙකුන් කියනලද නමුත් ඒ නොපිළිගත යුතුය. ත්‍රිලිඛිතයෙහිමු සියලු නාමයන් හට විශේෂණව යෙදිය හැකි හෙයින් සඵනාම නම් වෙත්යයි සැලකිය යුතුය. සඵනාම සංශයද “පරසමසුඤ්ඤ පඨොගෙ” යන් නෙන්ම කරණ ලදී. පුලුච්චිතික නාම ඉබ්බසකට විශේෂණය වන්නාමු සඵනාම ඉබ්බස නොමෙද පුලුච්චිතිකම වේ. ඔහු නපුං සක ලිඛිත නාමයන් සබ්බන්ධවද මේ මෙසේමැයි. සබ්බොබුභො, සබ්බො කඤ්ඤ, සබ්බං විතතං යනු ඊට නිදර්ශනයයි. මෙසේ දක්වන ලද සඵනාම ඉබ්බසේ සන්විසි දෙනෙක් පමණ වෙත්. ඔවුන් කුමරන් සඵනාම සඤ්ඤපක ප්‍රස්ථාපයෙහි මෙහි දෙවිසි ඉබ්බ සෙනෙකුන් ඇතුළත් කොට කී බව පෙනෙයි. ඔවුන්ගෙන් ප්‍රථම ඉබ්බස වන සබ්බ ඉබ්බසාගේ ප්‍රථමෙක වචනය බුද්ධි ඉබ්බස මෙහි. බහුවචනයෙහි වෙනස දක්වනු පිණිස “සබ්බන්ධාම කාරතො පඨමො” යයි කීහ. අකාරාන්ත සඵනාම ඉබ්බසන් කෙරෙත් පරව යො ප්‍රත්‍යය යොදා ඕනට මේ සුත්‍රයෙන් අවි කලපයෙන් ඵකාරාදෙන නොට සවරලොප් පැමිණවීම් ආදිය කල කල්හි ප්‍රථමා බහුවචනයෙහි සබ්බෙහි සිදුවෙයි. සබ්බ ඉබ්බසා කෙරෙත් පමණක් නොව සඵනාම ඉබ්බසන්ට අයත් අකාරා නකමු කොසි නාමයා කෙරෙත් පරවු ප්‍රථමා බහුවචන යො ප්‍රත්‍යයට මේ සුත්‍රයෙන් ඵකාරාදෙන විශයුතුය.

තයෝ නෙව ව සබ්බකාමෙහි ඉඟි, “තයෝ නෙව ව සබ්බකාමෙහි” යන සූත්‍රයෙන්; සඤ්ඤා සම්මානං. ස—සමා—සම්මං යන ප්‍රත්‍යයන්හට; ආය ආ ඵ, ආය, ආ, ඵ යන ආදේශයෝ; ත ගොනථි, නොවෙත්. සබ්බස්ස යනු උද්භරණයි.

137 තයෝ නෙව ව සබ්බකාමෙහි 1-110

යනු ප්‍රතිෂේධවිධාන සූත්‍රයි. තයෝ යනු ඉ,ප්‍ර,සම්භ්‍යාසද්දා, ප්‍ර, බහුවචනයි. ත යනුද එව යනුද ව යනුද නිපාතයි. සබ්බකාමෙහි යනු, ආ, ත, ස, ප, බහුවචනයි. මෙසේ මෙහි පද පසකි.

සබ්බකාමෙහි, අකාරාත්‍ය සඵනාම ශබ්දයන් කෙරෙත් පරවු, ස, සමා, සම්මං යන ප්‍රත්‍යයන් හට; තයෝ, ආදේශ තුන; ත එවමනො වන්නෝද වෙත්.

129 විකර්— සාමාන්‍ය තාම පද සිතියමෙහිදී ස, සමා, සම්මං යන ප්‍රත්‍යයන්හට ආය, ආ, ඵ, යන ආදේශ තුන එක නමුත් සඵනාමයන් සබ්බකාම පද සිතියමෙහිදී එසේ නොවන බව මෙයින් කිය. “අනොනෙත” යන සූත්‍රයෙන් අනො යනුද “සමා සම්මානං වා” යන සූත්‍රයද “ආයවතුනෙත්තවචනස්සතු” යන සූත්‍රයද මෙහි අනුවර්තනය වේ. එහෙයින් අකාරාත්‍ය ශබ්දයන් කෙරෙත් පරවු වතුර්ථී එකවචන ස ප්‍රත්‍යයට විශේෂ ආය ආදේශයද සමා, සම්මං යන පසුමි සප්තමි එකවචන ප්‍රත්‍යය දෙකට විශේෂ ආ, ඵ ආදේශ දෙකද අකාරාත්‍ය සඵනාම ශබ්දයන් කෙරෙත් පරවු ස, සමා, සම්මං යන ප්‍රත්‍යයවලට නොවන බව සැලකිය යුතුය. මෙහි ව ශබ්දය අනො යන පදයාගේ ශාඛිම විභිසයයි ඇතැම් ආවායනී කෙනෙක් කියති. මේ ප්‍රතිෂේධ සමහර තැනකදී වැලැක්වීම හෙවත් මෙහි ප්‍රත්‍යයන්ට මෙහි ආදේශයන්වීම විභිසයයි තවත් ආවායනී කෙනෙක් කියති. ශ්‍රේණියෙහි මිස මුඛයෙහි පවත්නා සඵනාම ශබ්දයන් කෙරෙත් පරවු එකී ප්‍රත්‍යයන්හට එකී ආදේශයන් වන බවට සුදුසු උද්භරණ සුලභ නොවන හෙයින් මෙහි සදහන්කළ විනිස ආවායනී මතය තවදුරටත් කරුණු කොයා භාරගත යුත් තක්සේ පෙනේ. මෙසේ මේ සූත්‍රයෙන් ප්‍රතිෂේධ කරණලද ආය ආදේශය ඇති බැවින් සබ්බස්ස යනු මිස සබ්බාය යන පදයන් සබ්බ ශබ්දයෙහි නොපෙදෙයි. වෙනත් සඵනාම ශබ්දයන් හේද වතුර්ථී විභකතියෙහි මේ නියමය මෙසේමය. සබ්බස්ස යන්නෙහි සිතිය මුඛය යන්න මෙහි. එය යට දක්වන ලදී.

183 සබ්බන්ධනා නං සංඝාතං 1-168

යනු ආදේශවිධාන සුත්‍රයි. සබ්බන්ධනා යනු පඤ්චමාඤ්චිකෙහි නිපෙතන නිපාතපදයි. නං යනු නිශ්ඤානිතභව, අනු, ණ, එකච්ච නයි. සංඝාතං යනු නිශ්ඤානිතභව, පු, ය, පු, බහුච්චනයි. මෙසේ මෙහි පද තුනකි.

සබ්බන්ධනා, සියලු සජ්ඣාම ශබ්දයන් කෙරෙත් පරවු; නං, නං චච්චනයි; සංඝාතං, සංඝාතං යන ආදේශයෝ වෙත්.

සබ්බාදිකො, සබ්බශබ්දදීත් කෙරෙත් පරවු; නං ඉච්ච්චන නං යන මේ ප්‍රත්‍යයට; සංඝාතං භොතන්, සං ඝාතං යන ආදේශ දෙකවෙත්.

සං ච ඝාතං ච සංඝාතං නෙ සංඝාතං

අකාරො එ ඉති, අකාරො එ යනු; එච, මතුසුත්‍රයෙහි වැළඹේ.

184 සබ්බන්ධනාමානං නාමන්ච 1-162

යනු ආදේශවිධාන සුත්‍රයි. සබ්බන්ධනාමානං යනු අ, පු, ය, ණ, බහුච්චනයි. නාමන්ච යනු නිශ්ඤානිතභව, අනු, ය, එකච්චනයි. ච යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද තුනකි.

නාමන්ච, නං ප්‍රත්‍යය පරකල්පී; සබ්බන්ධනාමානං, සජ්ඣාම ශබ්ද යන්තේ; අකාරො, අකාරය නෙමේ; එ, එකාරයෙක් වේ.

නාමන්ච, නං ප්‍රත්‍යය පරකල්පී; සබ්බාදිකං, සබ්බ ශබ්දදීත්තේ; අකාරයා, අකාරයට; එකොති, එකාරයක් වේ. සබ්බන්ධනං සබ්බන්ධනං යනු උද්ගරණයි.

180 විස්තර:— සජ්ඣාම ශබ්දයන්ගේ ඡේදී බහුච්චන පද සිඛීය පිණිස “සබ්බන්ධනා නං සංඝාතං” යන සුත්‍රය විරචිතය. සියලු සජ්ඣාමයන් කෙරෙත් පරවු චතුර්ථී ඡේදී බහුච්චන ප්‍රත්‍යයන්හට සං ආදේශයද සානං ආදේශයද වන බව එයින් සැලකිය යුතුය. “සුභිසංඝාතො එ” යන සුත්‍රයෙන් අකාරො එ යනු “සබ්බන්ධනාමානං නාමන්ච” යන සුත්‍රයෙහි අනුච්චිතතය වේ. නං ප්‍රත්‍යය පරකල්පී අකාරොහි සජ්ඣාම ශබ්දයන්ගේ අනන්ත අකාරය එකාරයක් වන බව එයින් සැලකිය යුතුය. මේ විධානය සජ්ඣාමයන් පිළිබඳව හෙයින් සාමාන්‍ය නාම විෂයෙහි නොවන්නේය. අකාරය එකාරයක් වේයයි කීමෙන් අකාරොහි සජ්ඣාම ශබ්දයන් සබ්බන්ධනාම මේ උකත්තිය සැලකිය යුතුය. එකෙයින් සජ්ඣාමයන්හට නං විභක්තියද සංඝාතං ආදේශයන්ද ආචි කල්පිත් අමුඝං ඉමෙඝං යනාදී තන්ති මේ සුත්‍රයෙන් විනිත කාශ්ඨීය නොවේ.

මෙහි දක්වූ සුත්‍රදෙක්වීම කියූ කාංශ්‍රීය “සබ්බසං-සබ්බසානං” යන උද්ගරණ දෙක්වී දක්නාලැබේ. සබ්බ ඉබ්දයා කෙරෙහි පරව නං ප්‍රත්‍යය යොදා ගිහව “සබ්බන්තො නං සංසානං” යන සුත්‍රයෙන් සං ආදෙශයද, සානං ආදෙශයද කොට “සබ්බතාමානං නමිතිව” යන සුත්‍රයෙන් නං ප්‍රත්‍යය පරිකල්පී ඉබ්ද්‍යතා අකාරයට එකාරාදෙශනාව වැරදිවූ කල්හි සබ්බසං යිද සබ්බසානං යිද ඕදුමේ. නං ප්‍රත්‍යයට සං-සානං යන ආදෙශයන් කල කල්හිත් නං ප්‍රත්‍යය අතීකල්පී මේන් සිතා එකාරාදෙශය කටහැකිය. නං ප්‍රත්‍යයටවූ ආදෙශයද නං ප්‍රත්‍යය වැනි කොට සැලකීමේ රිහිතව අනුව ඒ එසේ වන්නේය. සබ්බ ඉබ්ද්‍යාණේ අනිත් පද රූපයෝ බ්‍රහ්මඉබ්ද්‍ය වැනි හෙයින් මෙහි නොකියන ලදහ.

ඉප්ඵිය, යනුලිඛනයෙහි; ආ, ආප්‍රත්‍යය වේ. සබ්බා සනු උද්ගරණයි. සබ්බා, සබ්බා ඉබ්ද්‍ය කෙමේ, කඤ්ඤ ඉච්ච, කඤ්ඤ ඉබ්ද්‍යයමෙහි. අභං විභෙයො, මේ වෙනසයි.

වා ඉති, වා යනු; එව්, මිඟු සුත්‍රයෙහි වැවේ.

140 සපතො සමි. ඝානං. සංඝා 1-122.

යනු ආදෙශ විධාන සුත්‍රයි. සපතො යනු, අ, පු, ඝ, ප එකවචනයි. ස්මිං සානං යනු අ, පු, ස, ම, බහුවචනයි. සංඝා යනු ආ, පු, ඝ, පු, බහුවචනයි. මෙසේ මෙහි පද පුනිති.

සපතො, සසංඤ පසංඤන්කෙරන්පරවු; ස්මිං ඝානං; ස්මිං ප්‍රත්‍යය ස ප්‍රත්‍යය යන මොවුන්ට; සංඝා, සංඝා යනා දෙශයෝ; වා, විකල්පයෙන් වෙත්.

සපසඤ්ඤතො, සසංඤ පසඤචු; සබ්බාදිතො, සබ්බ ඉබ්ද්‍ය දීන් කෙරන් පරවු; ස්මිං සානං, ස්මිං ප්‍රත්‍යය සප්‍රත්‍යය යන මොවුන්ට; වා, විකල්පයෙන්, සංඝා හොනති, සංඝා යනා දෙශයෝ වෙත්.

කොච පොච සපා, තන්තො සපතො, ස්මිංච සච ස්මිං සා; පතසං ස්මිං සානං, සංච සාච සංඝා, නෙ සංඝා

සංඝාපසචකචචනෙසුච ඉති, “සංඝාපසචකචචනෙසුච” යන සුත්‍රයෙන්; සාගමො, සකාර්ගමවේ.

141 සංඝා ඥානවචනෙසු ට 1-62

යනු ආගම විධාන සුත්‍රයි. සංඝාසු යනු ආ, පු, ස, ස, බහුවචනයි. එකචචනෙසු යනු ආ, ක, ස, ස, බහුවචනයි. එසනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද තුනකි.

එකචචනෙසු, එකචචනවු; සංඝාසු, සංඝා යනාදෙයයන් පරකල්භි; ඝාගමො, සකාරාගමය වේ. (විග්‍රහ සුගමයි.)

142 ඝො රසං 1-66

යනු හ්‍රස්ව විධාන සුත්‍රයි. ඝො යනු, ආ, පු, අනු, ප්‍ර, එකචචනයි. රසං යනු ආ, පු, ක, වී, එකචචනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි.

එකචචනසංඝාසු, එකචචනසන්හිවු සංඝා යන ආදෙයයන් පරකල්භි; ඝො, සසංඥයනෙමේ; රසං, හ්‍රස්වගම වෑමිණේ.

සබ්බස්සා, සබ්බාය, සබ්බාසං, සබ්බාසානං, සබ්බස්සං, සබ්බායං, සබ්බාසු, යනු උදගරණයි.

131 විස්තර:— සුල්ලිච්චගයෙහි අකාරානන්ත සබ්බ ඉබ්දය දක්වූ පසු සුල්ලිච්චගයෙහි ආකාරානන්ත සබ්බා ඉබ්දය දක්විය යුතුය. සබ්බ ඉබ්දය කෙරෙහි පරව “ඉත්ථිමනො ආපචචි යො” යනසුත්‍රයෙන් ආප්‍රත්‍යය නළු නෙණෙහිම සබ්බා ඉබ්දය වන්නේය. ඒ ඉබ්දය අවිශේෂයෙන් කියවොස් කඤ්ඤ ඉබ්දය මැනිය යුතුය. එහෙයින්ම සබ්බා කඤ්ඤව මී මෙහි කිත. විශේෂවිගයෙන් කිසිනොස් සාමාන්‍ය නාම ඉබ්දයක් වන කඤ්ඤ ඉබ්දයට වඩා අමුතුවන නැත් සඵ නාමඉබ්දයන්වූ සබ්බා ඉබ්දයෙහි කිසිස යුතුය. ඒ අමුතු දක්වනු වීමේසම “සපනොස්මි සානං සංඝා” යන සුත්‍රය මිනිතය. මේ සඵනාමයක් සසංඥයට හෝ පසංඥයට අයත්ද? ඒ සඵනාමයාභවෙත් පරමු ස්මි. ප්‍රත්‍යයටත් සප්‍රත්‍යයටත් සං ආදෙයයන් යානං ආදෙයයන්වනබව එයින්කිත. සසංඥයහා පසංඥය කුමක්ද යනු 112 වන 113 වන විස්තරයන්හි කියන ලදී. ස්මිංප්‍රත්‍යයට සං සප්‍රත්‍යයට සංඝාදෙයයන්වූ කල්හි සකා ණගමය මිණිය “සංඝායෙවකචචනෙසුච යනසු”ත්‍රයකිත. එක වචන ප්‍රත්‍යයන්වම අයත්වූ සංඝා යනාදෙයයන් පරකල්භි පමණක් මෙම සකාරාගමය විය යුතු හෙයින් මේ සුත්‍රයෙහි

සංසාරය යන්නක් ඇතුළත් කරණ ලදී. “සබ්බසත්තං සංසාරං” යන්නෙන් කී ආදේශය විලෝකිතම. මෙහි එකවචන සංසාරය යන්නෙන් අදහස් කරණ ලදී. විභක්ති ප්‍රත්‍යයට ආදේශවීම සංසාරය නොවුන් ගතයුතු හෙයින් මනසා යතාදී නන්තී පෙනෙන ආශම සකාරය සහිත ආකාරය හෙයින් සාකාරය පරකල්පී මේ සුත්‍රයෙන් විනිත කායකිය නොවන්නේය.

“සංසාරස්සං” යන සුත්‍රයෙන් කටහැක්කේ සංසාරයට ප්‍රයුච්ඡති. මෙහි සංසාරය නම් සබ්බා ශබ්දය චිත්‍රිත ද ආකාරයයි. මිඟට මේ සුත්‍රයෙන් ප්‍රයුච්ඡ කල්පී සබ්බ යනු දක්නා ලැබෙයි. මේ ප්‍රයුච්ඡ කටහැකිවන්නෙන් එක වචන සංසාර නොදේශයන් පරකල්පී පමණකි. සබ්බා ශබ්දය කෙරෙහි සප්‍රත්‍යය යොදා මිඟට “සප්‍රත්‍යං සම්මං සංසාරං” යන සුත්‍රයෙන් සා ආදේශය හොට “සංසාරස්සං” යන සුත්‍රයෙන් සාකාරයට ප්‍රයුච්ඡිතේන සබ්බායං යන පද රූපය සිදු වේ විකල්ප පක්ෂයෙහි “සත්තං” යන සුත්‍රයෙන් සප්‍රත්‍යය හට ආදේශය නොව පැමිණි කල්පී සබ්බායං යනු චිත්‍රිතම. නං ප්‍රත්‍යයට සං, සං ආදේශ දේශන හොට අර්ථය බහු වචනයෙහි සබ්බායං සබ්බාසංසාරං යි සිඛි වේ. සම්මං ප්‍රත්‍යයට සං ආදේශයද සාකාරයෙහිද සංසාරයට ප්‍රයුච්ඡ කළ කල්පී සත්තමී එකවචනයෙහි සබ්බස්සං යිද විකල්පයෙන් සම්මං ප්‍රත්‍යයට සං ආදේශ කළ කල්පී සබ්බායං යිද සිදු වේ.

143 නොනාහි සම්මායො 1-150.

යනු ප්‍රතිශේධ විධාන සුත්‍රය. නස්ස නිපාතපදය. එනාහි යනු ආ, ඉ, සබ්බතාම, ප, බහු වචනයි. සම්මං යනු, නිපාත විධාන, ප්‍ර, අනු, ම, එකවචනයි. ආයො යනු, ආ, ප්‍ර, ස, ප්‍ර, බහු වචනයි. මෙසේ මෙහි පද සතරකි.

එනාහි, මේ සබ්බා ශබ්දයින් කෙරෙහි පරවු; සම්මං, සම්මං ප්‍රත්‍යයෙහි; ආයො, ආයො නොදේශයෝ; න, නොවෙත්.

සප්‍රත්‍යයෙහි, සංසාර පසුභූ ඇත්තාවු; සබ්බාදීහි, සබ්බා ශබ්දයින් කෙරෙහි පරවු; සම්මං, සම්මං ප්‍රත්‍යයට; ආයො; ආයො සනාදේශයෝ; න කොන්ති, නොවෙත්. නපුංසකෝ නපුංසක ලීඛනයෙහි; සබ්බං සබ්බානී යනු උද්ගරණමී. දුතියා, විනිශ්චය; එවං, මෙසේයි.

සබ්බද්දො, සබ්බා ඉබ්බද්දිහු, නපුංසකො, නපුංසක ලිංග
 යෙහි, නතියාදිසු, නාතියාදි විහන්ති විෂයෙහි; සකසකපුම
 සමා, සඛකිය සකිය පුලලිඛගය චාන්තාග. සසදුන්තා,
 සඉබ්බදය කෙළවරකොට ඇති ඉබ්බදයෝද; එවං, මෙසේයි.
 පුබ්බපරාපරෙතිභු, පුබ්බ ඉබ්බ පරඉබ්බ අපරඉබ්බයන්
 කෙරෙත් පරවු; ස්මිනො, ස්මිං පුත්තාසහට; සද්දනුපපන්නා
 නිපාතනා සිස්සන්ති ඉති, “සද්දනුපපන්නා නිපාතනා සිස්සන්ති”
 යන සුත්රයෙන්; අනීඨියං, පුංඤාපුංඤා ලිඛිතවයෙහි;
 චා, විකල්පකන්; එ, එකාරයෙන් ආදෙශවේ. පුබ්බෙ,
 පුබ්බස්මිං ඉති ආදි, පුබ්බෙ පුබ්බස්මිං ගතාදිය වේ.

132 විස්තර:— “සබ්බනාමකාරතෙ පඨමො” යන සුත්‍ර
 යෙන් සබ්බනාමිකො යනුද “සපකොස්මිං සාතං සංසං” යන
 සුත්‍රයෙන් සපකො යනුද මේ සුත්‍රයෙහි අනුවර්තීතය වේ.
 එවිට මේ සුත්‍රයෙන් දැක්වෙන්නේ සසංඥවුද පසංඥවුද
 සඵතාම ඉබ්බදයන් කෙරෙත් පරව භෙදෙහි ලබන
 ස්මිං පුත්තාසව ආස ආදෙශයන් යා ආදෙශයන් නො
 වන බවය. ආකාරාන්ත ඉවණ්ණාන්ත ඉවණ්ණාන්ත සත්‍රීලිඛිත
 ඉබ්බදයන් කෙරෙත් පරවු ස්මිං පුත්තාසහට ආයාදෙශ
 යන් යාදෙශයන් (112 වන 114 වන විස්තරවල) කියනලදී.
 සාමාන්ය නාමවිෂයෙහි එසේවුවද සඵතාමෙයන් විෂයෙහි එය
 ප්‍රතිෂේධ කටයුතුය. මේ ප්‍රතිෂේධය නාත්මම ආකාරාන්ත
 සඵතාම සත්‍රීලිඛිත ඉබ්බදයන් විෂයෙහි සබ්බසං යනාදි
 ඉද රූපයන්ගේ සීඨිය නොලැබිය හැකිය. එහෙත් භාෂා
 වේදි එබඳු පදයන්ගේ සුලභත්වය නිසා ඔවුන්ගේ සාධනය
 වද උපායමානීය ආවරණය නොකොට තැබිය යුතුය. සුක්ඛී
 මෙසේ වූයෙන් “නොතාහි ස්මිතොයා” යනු දැක්විය යුතු විය.
 මෙහි වන්දසමාස විෂයක ආයයා යනු ආයව යා ච ආයයා යි
 ගන්තල ආදෙශ දෙක වෙන්නොට ගතහැක. සඵතාමත්වය
 හා සපසංඥත්වය පෙන්නුම් කරනු වන්නා වශයෙන් ලැබෙද්දීත්
 “එතාහි” යන පදයාදෙශයන් ස්වරූපය සිතියහැක. එහෙත්
 කාතායක ක්‍රමානන සුත්‍ර පරිපාටියේ හැටියට මෙයින් මත්
 ගෙහිවූ සුත්‍රයන් කෙරෙහි මෙය අනුවර්තීතය වන බව දැක්වීම
 මෙහි ප්‍රයෝජනයි. මේ සුත්‍රයට දියුණු උදහරණය මීට
 උඩ (131 වන විස්තරයෙහි) කියනලදී. පුලලිඛිත සබ්බ ඉබ්බ
 යද සත්‍රීලිඛිත සබ්බා ඉබ්බදයද යට දැක්වූ හෙයින් නපුංසක

ලිඛිත සබ්බ ඉබ්දය ගැන වැඩි විස්තර දැක්විය යුතු නොවේ. එහි ප්‍රථමා විනිශ්චය එකවචන බහුවචයන්ගේ රූපයෝ සාමාන්‍ය නිපුණතා ලිඛිත ඉබ්දය මෙන් ගතයුත්තාහ. එහෙයින් සබ්බ සබ්බාති යන පද රූපයන් නිදසුන් කොට තිබේ. ඔවුන්ගේ සිඛිය වනාහි 120 වන විස්තරයෙහි කීනසින් දනනුය. ප්‍රථමා විනිශ්චය දෙක මෙසේ වෙන්කොට ගත්කල නානිශ්චේ පටන්වූ අනිත් විනිශ්චි රූපයන් ගැන යමක් කියවුණය. තපුංසක ලිඛිතයෙහි පච්ඡනා සබ්බ, කතර, කතම්, උභය, ඉතර, අඤ්ඤ, අඤ්ඤහර, අඤ්ඤනම, පුඛි පර, අපර, දකඛිණ, උත්තර, අපර, අධර. එක, ය යනමේ නොයි ඉබ්දයන් නානිශ්චේ පටන් ඒ ඒ ඉබ්දයන් සම්බන්ධ පුලුලිඛිත පදරූපයන් වැනි ඡකාටම- එනම් නාපුංසක ලිඛිත සබ්බ ඉබ්දය පුලුලිඛිත සබ්බ ඉබ්දය වැනි කොටත් නපුංසක ලිඛිත කතර ඉබ්දය පුලුලිඛිත කතර ඉබ්දය වැනි කොටත් මේ අදී වශයෙන් සැලකිය යුතුබව දක්වූහ. පුඛි ඉබ්ද පරඉබ්ද අපරඉබ්දයන් කෙරෙහි පරවූ යම්මි ප්‍රත්‍යයට යද්දී සුත්‍රයෙන් විකල්පයක් එකාරාදේශ කල කල්හි සජ්චම් එක වචනයෙහි පුඛි, පර, අපර යන රූපයෝ ලැබෙත්. අනිත් සථිතාම ඉබ්දයන්ගේ සජ්චමෝකවචනයෙහි එවැනි පද රූපයක් නැත.

144 යදනුපපන්නා: ගිපනනා: සිජ්ඣනනි 3-393.

යනු පරිනාමා සුත්‍රයි. යදනුපපන්නා: යනු අ, පු, ස, පු, බහුවචනයි. නිපානනා: යනු ඊ, න, කි, ඝ, එකවචනයි. සිජ්ඣනනි යනු ආචාරාන නිශාපදයි. මෙසේ මෙහි පද භූතකි. (සෙ, අනුපපන්නා සහි ගැණීමෙන් පද සතරක්ද කියවේ.)

යදනුපපන්නා, යම් ඉබ්දකෙනෙක් නිජ්චනනා ගොවු වානුද, (මව්නු) නිපානනා, නිපානනයෙන්; සිජ්ඣනනි, සිදු කරනු ලැබෙත්.

උපපථොසුති උපපන්නා, උපපුච්චපදධාතු ගමනාචී යෙහිස; තපුත්‍යයයි. න උපපන්නා අනුපපන්නා යෙ අනුපපන්නා යදනුපපන්නා. නිබ්බන්ධනනි නිපපනනි වා සිලෙතානි නිපානි, නිපුච්චි පනධාතු ගමනාචී යෙහිස. ඤීප්‍රත්‍යයයි.

133 විස්තර:— මේ සුත්‍රය පරිනාමා සුත්‍රයයි කිවද නිපානන සුත්‍රයයි කිවද යෙදෙයි මේබදු සුත්‍ර කාන්තායන ව්‍යාකර

ශ්‍රේණියේ තුන හතරකට වඩා නැත. ව්‍යාකරණ ග්‍රන්ථකර්තෘ වරයෝ සුබකිය නිදහසද පාඨකයන්ගේ සුබෝධතාවද අපහසුකරමින් මේ බදු සුහුරුවකරති. සංඥ සුහු වීඛි සුහු වලින් යම් යම් සංඥන් විධිත් දක්වාලූ ග්‍රන්ථකර්තෘ විසින් යම් සංඥ කෙතෙක් විධිනෘනක් නොදක්වන ලද්දකු නම් ඔවුන් නිපාතන නම් විශරණ විධියෙන් නොහොත් මේ නිපාතන සුහුයෙන් සිදුකටසුකු බව දැක්වීම මෙහි අභිප්‍රායයි. සංඝකාන වෙව්‍යාකරණයන් විසින්ද නිපාතන විධිය ස්විකාතබව ඔවුන්ගේ ව්‍යාකරණ ග්‍රන්ථවලින් දක්නා ලැබේ. ව්‍යාකරණයෙහි සුහු ලක්ෂණයෙන් නුපත් සියල්ල නිපාතන යෙන් සිඛය යනු ඔවුහු කියති, සක්ඛමාසාදීන් සමබකියෙන් කියු සුහුනුසාරයෙන් සිඛනොකට වැනිවූද භාෂාවෙහි දක්නා ලැබෙන්නාවූද සක්ඛ සමාසාදීහු නිපාතන තනින්ම සිදු කටසුකු වෙත්. පාලියෙහි එක් ආවායනී කෙතෙකුත් සුහු දක්වා සිදුකරණ පදය අතික් ආවායනී කෙතෙකුත් විසින් නිපාතනකියෙන් සමග්‍රහ කරනු ලැබේ.

සංඝකානෙයහි බාහත් + පතී: යන්න නිපාතන යක්ති යෙන්ම බාහපතී: යයි සිදුවිය යුතුය. පාලියෙහිද වෙව්‍යායහ සනු නිපාතන විධියෙන්ම සිදුවිය යුතුයයි ඇතැම් වෙව්‍යාකරණයන් විසින් සලකනු ලැබේ. බාහපතී ශබ්දයෙන් වචනාධිපතී දෙවියකු (සුරගුරුහු) කියති. වෙව්‍යායහ ශබ්දයෙන්ද ව්‍යාසු සම්වලින් වචනාදණලද රථයක් කියති. මෙබඳු නිදසුන් සංඝකානෙයහින් පාලියෙහින් දුලිභ නොවන නමුත් මෙපමණකින් තත්වය සලකාගත යුතුයි. මේ සුහුයෙහි නිපාතිනායි විශයන්ත නිපාතන විධියෙන්ම ඉතාරයට අකාරාදෙශවීමත් නිපාතනා යි සිදුවිය.

එකසදෙද, එකශබ්දය නොම; සඛධ්‍යා, සඛධ්‍යාධීය; අනුලා, අසමානාධීය, අංඤ, අනාධීය; අසහායනෙථා, අසහාය (සහායයකු නැති) අථය යහමේ අථ ඇත්තේවේ. යද, යම්කලෙක; සඛධ්‍යාධීය, සඛධ්‍යාධී ඇත්තේවේද; නද, එකල්හි; එකවචනා, එකවචනාවේ. අඤ්ඤත්, අතික් අථයන්හී; සඛවචනොව, බහුවචනයද වේ. යාදීනං, යහබද, දිත්තේ; ආලපනං, ආමන්ත්‍රණ විහක්තියක්; නත්ථි, නාත.

තසි, තඤ්ඤානෙරත් සි පුත්‍රය වේ. සිමිති සං අන පුංසකයා ඉති, සිමිති සං අන පුංසකයා යනු; එව, මතු සුහු යෙහි වැටේ.

145 එනතෙසං තො 1-174.

යනු ආදේශ විධාන සුත්‍රයි. එනතෙසං යනු අ, ප්‍ර, ස, ම, බ්‍රව්වනයි. තො යනු අ, ප්‍ර, අනු, ප්‍ර, එකව්වනයි. මෙසේ මේහි පද දෙකකි.

සීමිති, සිප්‍රත්‍යය පරකල්හි; අනපුංසකත්‍ය, නපුංසක තොවු ලිඛිතය සම්බන්ධ; එතතෙසං, එතඟබ්ද තඟබ්දයන්ගේ; තො, තකාරය තෙමේ; සං, සකාරයට පැමිණේ.

සීමිති, සිප්‍රත්‍යය පරකල්හි; අනපුංසකත්‍යා, නපුංසකල්ලු තොවු, එත න ඉච්චිතෙසං, එත න යනමේ ශබ්දයන්ගේ; තකාරත්‍ය, තකාරයට; සොහොති, සකාරාදේශවේ. සො යනු උද්ගරණයි.

134 විස්තර:— සජීනාමිශබ්දයක්ම වන එකශබ්දය වනාහි 1 සභිබ්‍රා, 2 අනුලය, 3 අසත්‍යය, 4 අත්‍ය යන අළු කිසියකම පවතියි.

1 එකව්වනියං, 2 එතොමිහි සමවාසව්‍යුච්චො, 4 වරන්ති එකෙ පරවාර්ඡනා, 3 එතො චරෙ බ්‍රහ විසාණ කපෙපා, යනු පිළිවෙලින් ඒ අළුයන්ට උද්ගරණයි. මේ අළුයන් අතුරෙන් සම්බ්‍රාමිසෙහි පමණක් පවත්නා එත ශබ්දය තෙමේ සත්‍යයෙහි එකව්වනියානයි. අනික් අළුයන්හි එකශබ්දය තෙමේ එකව්වනයෙහිත් බ්‍රව්වනයෙහිත් වෙයි එකව්වන පත්‍රයෙහිත් බ්‍රව්වන පත්‍රයෙහිත් වරතැගිමත් පදසිඛියන් සබ්බ ශබ්දය මෙකී. ය, ත, එත, ඉම, අමු, කිං, භුමිහ, අමිහ ශබ්දයන්ගේ ආලපනයක් තැන, අනභිමුඛව්‍රව්‍ය අභිමුඛ කිරීමි බවත් මේ ශබ්දවලින් තොලැබෙන හෙයිනි.

සජීනාමි ශබ්දයක්මවු තඟබ්දයාගේ ස්වරූප නිරූපණය කරනු පිණිස “තසි” යනාදිය කිහි. තඟබ්දයා කෙරෙන් පරව සිප්‍රත්‍යය සොද “එත තෙසං තො” යන සුත්‍රයෙන් තකාරයට සකාරාදේශයන් සිප්‍රත්‍යයට මකාරාදේශයන් කොට පැමිණවීමෙන් සො යන ප්‍රථමේකව්වන රූපය ලැබෙයි. එතො ච තො ච යයි ව්‍යුසමාසයෙන් සමස්ත හෙයින් එත තෙසං යන්නෙන් එත ශබ්දයත් තඟබ්දයත් දෙක හනුලැබේ “අනිපුංසකත්‍යාං සීමිති” යන සුත්‍රයෙන් අනපුංසකත්‍ය යනුද සීමිති යනුද “අමුසමො සං” යන සුත්‍රයෙන් සං යනුද

මේ සුත්‍රයෙහි අනුවචිතය වන හෙයින් සමුද්‍රාලිඛන ප්‍රථමේ ක වචනිකත්වයේ එතෙක් යන ඉතිරියන්ගේ නිකාර බ්‍යඤ්ජනය කව සකාරය වන බැව් පැහැදිලිය. නසුංසකලිඛනයෙහි කම් මේ ආදේශය නොවන්නේය.

146 නසුංස චා නතතං සබ්බං 1-176.

යනු ආදේශ විධාන සුත්‍රයී. නසුංස යනු අ, පු, සබ්බංම, ඓ, එකවචනයයි. චා යනු නිපාතයි. නතතං යනු අ, නි, ව, ප්‍ර, එකවචනයයි. සබ්බං යනු සඵනමාර්ථයෙහි නිපාතන නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද සතරකි.

සබ්බං, සියලු ලිඛනයන්හි, නසුං, සඵනාමි නිකාරය හට; චා, විකල්පයෙන්; නතතං, නිකාරභාවය වේ.

නිලිමෙඛනපු, තුන් ලිඛනයෙහි; සබ්බාදි නිකාරසුං, සඵනාමි යන්ගේ නිකාරයට; චා, විකල්පයෙන්; නොහොඬි, නිකාරාදේශය වේ. නෙ නෙ යනු උද්භරණයි. ජෙසං, ජෙසංස; සබ්බසමං, සබ්බ ඉතිරිය සමානයි. නතතං, එව, නිකාරනිය, පමණක්; විජෙසසො, මවනසමි. ඉභ්බියං, සමුද්‍රාලිඛනයෙහි; භා, නා, නායො, නා, නායො ඉති ආදී, සා, නා, නායො, නා, නායො, යනාදිය වේ.

135 විසතර:— සිප්පනය පරකල්පි (ප්‍රථමේකවචනයෙහි) නිකාරයාගේ නිකාරයට සකාරාදේශය (133 වන විසතරයෙහි) කියනලදී. අනික් ප්‍රත්‍යයයන් පරකල්පි කායනී සිඛිය වන අසුරු මේ සුත්‍රයෙන් දක්වයි. සබ්බනාමසුංස යනු මේ සුත්‍රයෙහි අනුවචිතය වේ. එහෙයින් තුන්ලිඛනයෙහිම සඵනාමි ඉතිරියයක නිකාරයකට විකල්පයෙන් නිකාරාදේශවන බව මේ සුත්‍රයෙන් කියන. “එකතෙසං භො” යන සුත්‍රයෙන් කලහණය අනුවචිතය වියහැකිව තිබියදීත් සුත්‍රයෙහිම කලහණය කිරීමේ ප්‍රයෝජන නම් එතෙක් ඉතිරිය හැර නිකාරය පමණක් ගැනීමයි. එහෙයින් සඵනාමිඉතිරිය ගණයට අයත්වූ නිකාරයට නිකාරාදේශය වේයයි කීමෙන් හැඟෙන්නේ නිකාරයට පමණක් නිකාරාදේශය වන බවත් එතෙක් ඉතිරියාගේ නිකාරයට එසේ නොවන බවත්ය. තුන්ලිඛනයා කෙරෙහි පරව භො ප්‍රත්‍යය කොට “සබ්බනාමි කාරතෙ පඨමො” යන සුත්‍රයෙන් යොහට එකාරාදේශයකට නිකාරයට මේ සුත්‍ර

යෙන් නිකාරාදේශ කළ කල්හි නො යනුද නිකාරාදේශයනොවූ පක්ෂයෙහි නො යනුද සිඛවෙයි. නිකාරයට නිකාරාදේශකිරීම හැර අනික් සියල්ල මෙහි සඛා ශබ්දය මෙනි. සත්විඛනයෙහි වූකලී නශබ්දනනය හට “ඉතියමතො ආපසුවිතො” යන සූත්‍රයෙන් ආ ප්‍රත්‍යය කිරීමද නිකාරයට සිකාරාදේශද සි ප්‍රත්‍යය ලොපයද කළ කල්හි ප්‍රථමමකවචනයෙහි සා යනුද නිකාරයට නිකාරාදේශ කිරීමෙන් නා, නායොයිද එසේ නොකිරීමෙන් නා, නායොයිද ප්‍රථමා බහුවචනයෙහි සිඛිසි. නිකාරාදේශය හැර මෙහිද ශෙෂ සියල්ල සඛා ශබ්දයමෙන් දැනුනුයි.

147 නානො සස සංඝ 1-65.

යනු ආදේශ විධාන සූත්‍රයි. නානො යනු පඤ්චොඤ්චියෙහි නිෂ්පන්න නිපාතයි. සස යනු අ, ප්‍ර, අනු, ම, එකවචනයයි. සංඝය යනු අ, ප්‍ර, අනු, ප්‍රථම විභක්තික, ප්‍ර, එකවචනයයි. මෙසේ මෙහි පද තුනකි. එනිමොනො යනුද නාය යනුද වා යනුද මෙහි අනු වර්තනීයයි.

නානො, (එනිමොනො) ඒ එනා ඉමා ශබ්දයන් කෙරෙන්නද; නාය, නා ශබ්දයා කෙරෙන්නද; සස, සප්‍රත්‍යයට; සංඝ, සංඝාදේශය නොමේ; වා, විකල්පයෙන් වේ.

නා එනා ඉමාහි, නාශබ්ද එනා ශබ්ද ඉමා ශබ්දයන් කෙරෙන්න (පරවූ) සස, සප්‍රත්‍යයට; වා, විකල්පයෙන්; සංඝායො හොති, සංඝය යනාදේශවේ.

සංඝායෙවකච්චනොසු ඉ ඉති, සංඝායෙවකච්චනොසු ඉ යනු; එච්, මතු සූත්‍රයෙහි වැටේ.

148 නසා වා 1-64.

යනු ආදේශ විධාන සූත්‍රයි. නසා යනු, ආ, ඉ, අනු, ම, එක වචනයයි. වා යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි.

එකවචනොසු සංඝාසු, එකවචන සංඝාදේශයන් පරකල්හි; නසා, නාශබ්දයාගේ ආකාරය නොමේ; වා, විකල්පයෙන්; ඉ, ඉකාරයෙන් වේ.

එකවචන සංඝාසු, එකවචනයෙහිවූ සංඝා යනාදේශයන් පර කල්හි; නා සද්දසා, නා ශබ්දයාගේ; ආ, ආකාරය නොමේ; වා, විකල්පයෙන්; ඉකාර, ඉකාරබවට; යාති, පැමිණෙයි.

නිසාය, නිසා, නසා, නාය, නාසං, නාසානං, නිසාං, නසාං, නායං, නාසු යනු විකල්පයෙන් මු ඥායාදෙශයටත් ඉකාරාදෙශයටත් උදගරණයි. නිසාං, නසාං, නායං, නාසු යනු නායබිද ස්ථ නම් උදගරණයි. නපුංසක, නපුංසකලිඛනයෙහි; නං ඉති ආදී, නං යනාදිය වේ.

136 විසතර:— ආකාරානන සශ්‍රීලිඛිත නායබිදයාගේ ප්‍රථමා විභක්තික උදගරණයේ (134 වන විසතරයෙහි) දක්වන ලදහ. චතුර්ත්විෂ්ඨී ආදී අතර විභක්තික උදගරණයන් දක්වනු පිණිස “නනනා සසස සාය” “නසා වා” යන සුත්‍රයන් රචනාකලයි. මේ සුත්‍ර දෙකෙහිම විශේෂ වශයෙන් දැක්විය යුත්තක් නොමැතියි. නායබිදයා කෙරෙන් පරම ස ප්‍රත්‍යය යොදා බිභට “නනනා සසස සාය” යන සුත්‍රයෙන් සාය යනාදෙශයක් “නසා වා” යන සුත්‍රයෙන් ඉකාරාදෙශයක් කල කල්හි නිසාය යනාදිය සිදුවෙති. ඔවුන්ගේ සිහිය සුගම් කෙසින් මෙහි දැක්විය යුතු නොවේ. මෙම යබිදයාගේ නපුංසකලිඛිත ප්‍රථමා විභිසා එකවචන රූපය නං යයි දක්නා ලැබේ.

එසො, එනායබිද පුලලිඛන ප්‍රථමා එකවචනයෙහි එසො යයි සිඛවේ. සෙසං, සෙස්ස; සබ්බ සමං, සබ්බ යබිදය හා සමානයි. ඉන්ධං, සශ්‍රීලිඛනයෙහි; එසා යි සිඛියි. සංසාසෙවක වචනෙසු ව ඉති, සංසාසෙවක වචනෙසු ව යනු; එව, මතු සුත්‍රයෙහි වැවේ.

140 එතිමාස මි 1-63.

යනු ආදෙශ විධාන සුත්‍රයි. එතිමාසං යනු, ආ, ඉ, ස, ම, බසු වචනයි. ඉගනු ඉ, පු, අනු, පු, එකවචනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි.

සංසාසෙවකවචනෙසු, එකවචන සංසා යනාදෙශයන් පරකල් හි; එතිමාසං, එනායබිද ඉමා යබිදයන්ගේ; (අනන්‍යතෙම) ඉ, ඉකාරාදෙශවේ.

එකවචනසංසාසු, එකවචන සංසා යනාදෙශයන් පරකල්හි; එනා ඉමානං, එනායබිද ඉමායබිදයන්ගේ; අනන්‍ය, අනන්‍යයට; ඉතොහි, ඉකාරාදෙශවේ. එතිසාය —පෙ— යනු උදගරණයි. නපුංසක, නපුංසකලිඛනයෙහි; එතං ඉති ආදී, එතං යනාදිය වේ.

137 විසතර:— එනායබිද ප්‍රථමා එකවචනය හැර සෙසු විභක් තිනු සබ්බ යබිදය වැන්නාහයි “එසො, සෙසං සබ්බ සමං” යන්නෙන්

කියනලදී. එසේම එතාගබ්දයද සබ්බා ගබ්දය වැනියෙහි කිව
 යුතුය. විශේෂ ස්ථානයක්වූ ප්‍රථමෙකවචනයෙහි එතාගබ්දයා
 කෙරෙහි පරව සි ප්‍රත්‍යය යොදා ගබ්දනත තකාරයට “එතනෙසං
 නො” යන සුත්‍රයෙන් සකාරාදෙශයද සිහට ලොපයද කළ කල්හි
 එසා යනු සිදුවෙයි. ගබ්දයට අයිති අනික් පදයන්ගේ සිහිය
 පිණිස “එනිමාසමි” යන සුත්‍රය විරචිතය. එයින් කියන්නේ නම්
 එකවචන ප්‍රත්‍යයයන්ට ආදේශවූ සංසා යන දෙක පරකල්හි එතා
 ගබ්දයාගේ පමණක් නොව ඉමා ගබ්දයාගේත් අන්‍යත්‍යට ඉකාරා
 දේශවන බවයි. “සංසාසෙවක වචනෙසුව” යන සුත්‍රය මෙහි අනු
 වර්තනීයය. එතාව ඉමාව සි වචනෙසමාසයෙහි එනිමා යයි සිදුවිය.
 සුත්‍රයෙහිවූ එනිමා යනු අනුකරණ විෂයකවූ සඵකාමයි. අනුකර
 ණත්‍යට පැමිණියාවූ සඵකාම ගබ්දයද සුඛතාමකියෙන් ගැනෙන
 හෙයින් සුත්‍රය එනිමානං යි කිවයුතු නමුත් එසේ නොකියා එනි
 මාසං යි කියනලද්දේ අනුකරණත්‍යට පැමිණි සඵකාමයන්ගේ
 සිහියද ඇතැම්විට සඵකාම ගබ්දයන් සමබකි නියමවලට අනුව
 පවත්නා බව දැක්වීමටය.

මෙහි අනුවර්තනත්‍යට වකාරයද අයත්ය. එහි ප්‍රයෝජනය
 නම් සුත්‍රයෙහි කි ගබ්ද දෙදෙනාගේ පමණක් නොව සඵකාම
 ගබ්දමවූ අඤ්ඤා, එතා, ඉහරා ගබ්දදීන්ගේද අන්‍ය ආකාරය
 ඉකාරය වීමයි. එහෙයින් අඤ්ඤායා, අඤ්ඤායාං, එකියා,
 එකියාං, ඉහරියා, ඉහරියාං, යතාදිය දක්නා ලැබෙති මෙහි
 එකියාං, එකියා, ඉමියාං, ඉමියා යතාදී පදයන්ගේ සිහිය
 සුකාරය. විහක්ති ප්‍රත්‍යයට වන්නාවූ ආදේශය පරකල්හි ගබ්දනත
 ආකාරයට මේ සුත්‍රයෙන් ඉකාරාදේශ කිරීමම වෙනසයි. මේ
 ගබ්දයාගේ නපුංසකලිඛිඛ ප්‍රථමෙකවචනයෙහි එතා ඝන රූපය
 වේ.

ඉම සි, ඉමගබ්දයා කෙරෙහි සි ප්‍රත්‍යයවේ. අනපුංසකයායං
 සිමිති ඉති, “අනපුංසකයායං සිමිති” යන සුත්‍රයෙන්; ඉමියා, ඉම
 ගබ්දයට; අයං, අයං යතාදේශවේ සිලොපො, සිප්‍රත්‍යය ලොපය
 වේ. අයං, ඉමෙ, ඉදිං, ඉමෙ යනු සිමියි.

160 අනපුංසකයායං සිමිති 1-172

යනු ආදේශ විධාන සුත්‍රයි. අනපුංසකයායං යනු, අ, න, ස,
 ෂ, එකවචනයි. අයං යනු නි, ප්‍ර, අනු, ප්‍ර, එකවචනයි. සිමිති යනු
 ඉ, ප්‍ර, අනු, ස, එකවචනයි. මෙසේ මෙහි පද තුනකි.

සිමිති, සිප්පනය පරකල්හි; අනුප්‍රාසනය, නුප්‍රාසකලිඛන නොවූ; සබ්බස්ස ඉමස්ස, සියලු ඉමඟබ්බදස්ස; අස්ස, අස්ස යනාදෙඟ වේ.

නුප්‍රාසනි, නාභිමද්දන්ති නුප්‍රාසො, ප්‍රසධාච්ච මැඩිමි අභිභෙති ය; අප්‍රාසනයයි. නුප්‍රාසො එව නුප්‍රාසකං, න නුප්‍රාසකං අනුප්‍රාසකං, නස්ස අනුප්‍රාසනය.

137 විගාර:— සමිතාමඟබ්බදස්ස වූ ඉම ඟබ්බදස්සගේ පදසිඛිය දක්වනු පිණිස මේ සූත්‍රය රචිතය. “සබ්බස්සමස්සොවා” යන සූත්‍රයෙන් සබ්බස්ස යනුද ඉමස්ස යනුද මේ සූත්‍රයෙහි අනුචිතතීයයි. එහෙයින් සිප්පනය පරකල්හි ප්‍රාසනිලිඛනවිෂයයෙහිම වූ මුළු ඉමඟබ්බදස්සට අස්ස ආදෙඟය කිරීම මේ සූත්‍රයෙන් කටයුතුය. නුප්‍රාසකලිඛන යෙහිදී අන්‍යාකාර පදසිඛියක් දක්විය යුතු හෙයින් මෙහි අනුප්‍රාසක ග්‍රහණය කරණලදී. නුප්‍රාසන ඟබ්බදස්සගේ නිරුක්තිය කීපවිඛියකින් දක්වයි. මෙහි දැක්වූ විග්‍රහ ලාභ්‍යය භාදනනාටෙත්තත්තපුරුම සමස්සයටත් අස්සය. පිරිමිගෙකුමෙන් සතුරන් මැඩ පැවැත්වීමට සමත් නොවන්නේය යනාදිය සලකා නුප්‍රාසනි යනාදිය කියයි. නවත් මනසක් නම් ව්‍යසමාසය ගනිමකොට ඇති නත්තපුරුම සමස්සය බවයි. ඉති ව ප්‍රමා ව ඉතිප්‍රමං, න ඉති ප්‍රමං අනුප්‍රාසකං යනු එහි විග්‍රහයි. ඒ නොය පරිදි නම් ඉතිප්‍රම ඟබ්බදස්සට නුප්‍රාසන යනු ආදෙඟයක් වශයෙන් වූ බව කිවියුතුයි.

මේ මත දෙකම සැලකිය යුතුයේ පෙනෙන හෙයින් ගත යුතුය. ඉමඟබ්බදස්ස කෙරෙන් පරව සි ප්‍රාසනය යොදා බිහව මේ සූත්‍රයෙන් අස්ස ආදෙඟයක් “සොසනො ලොපං ගසිට්ඨ” යන්නෙන් සි ප්‍රාසනය ලොපයක් කළ කල්හි ප්‍රථමෙකවචනායෙහි අස්ස යන පද රූපය ලැබේ. ඉමඟබ්බදස්ස කෙරෙන් යො ප්‍රාසනය යොදා බිහව “සබ්බතාමිකාරතො පඨමො” යන සූත්‍රයෙන් එකාරාදෙඟ කොට පැමිණවීමෙන් ඉමෙ යනු සිදුවෙයි. ඉමං ඉමෙ යන විචි යෙකවචන බහුවචනයන්ගේ සිඛිය සුගතියයි.

අනිමිතාමිති ව ඉති, “අනිමිතාමිති ව” යන සූත්‍රයෙන්; ඉමස්ස, ඉමඟබ්බදස්ස; අනො, අන යනාදෙඟයද; ඉමි ව, ඉමි යනාදෙඟයද වේ. අනෙත ඉමිතා, තාභිතාචරණ විභක්ති එකවචනයන්හි අනෙත යනුද ඉමිතා යනුද වේ.

151 අතිම නාමික ව 1-171.

යනු ආදේශ විධාන සුත්‍රයි. අතිම යනු ඉ, පු, ස, පු, බහුවචනයි. නාමිකි යනු, ආ, පු, අනු, ස, එකච්චනයි. ච යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද තුනකි.

නාමිකි, නා ප්‍රත්‍යය පරකල්පි; සබ්බස්ස ඉමස්ස, සියලු ඉම ශබ්දයට; අතිම, අන ඉමි යන ආදේශ දේහ දෙවන්.

අන ච ඉමි ච අතිමි, නෙ අතිමි.

138 විසාර:— නානියා කරණ විභක්තීන්ගේ එකච්චන ප්‍රත්‍යය වූ නා ප්‍රත්‍යය පරකල්පි ඉම ශබ්දයට අන ආදේශයක් ඉමි ආදේශයක් මේ සුත්‍රයෙන් කියනලදී. “සබ්බස්සමස්සෙ වා” යන සුත්‍රයෙන් සබ්බස්සමස්ස යනු මෙහි අනුචේතනීය හෙයින් මුළු ඉමි ශබ්දයට මේ ආදේශයන් වන බව සැලකිය යුතුය. මෙහි චකාරය ප්‍රතිභේදාච්චිච්චන වෙයි. “සබ්බස්සමස්සෙ වා” යන සුත්‍රයෙහි වූ වා ශබ්දය මෙහි අනුචේතනීය වැලැක්වීම ඒ චකාරය විසින් කරණලදී. ඉම ශබ්දයා කෙරෙහි නා ප්‍රත්‍යය කොට ඉම ශබ්දයට මේ සුත්‍රයෙන් අන යනාදේශයක් “අනොනෙත” යන සුත්‍රයෙන් නා ප්‍රත්‍යයට එනාදේශයක් කොට පැමිණවීමෙන් අනෙත යනුද නා ප්‍රත්‍යයට එනාදේශය නොකොට ඉම ශබ්දයට ඉමි යනාදේශය කොට ඉමිනා යනුද සිඛිකටයුතුය.

සබ්බස්සමස්සෙ වා ඉති, “සබ්බස්සමස්සෙ ච” යන සුත්‍රයෙන්; සුනංහිසු, සුනංහි යන ප්‍රත්‍යයයන් පරකල්පි; වා, විකල්පයෙන්; ඵ, එකාරාදේශවේ.

152 සබ්බස්සමස්සෙ වා 1-170.

යනු ආදේශ විධාන සුත්‍රයි. සබ්බස්ස යනු අ, පු, සබ්බ, ඡ, එකච්චනයි. ඉමස්ස යනු අ, පු, සබ්බ, ඡ, එකච්චනයි. ඵ යනු ඵ, පු, අනු, පු, එකච්චනයි. වා යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද සතරකි.

සුනංහිසු, සුනංහි යන ප්‍රත්‍යයයන් පරකල්පි; සබ්බස්ස ඉමස්ස, සියලු ඉම ශබ්දයට; වා, විකල්පයෙන්; ඵ, එකාරාදේශවේ. එහි ඉමේහි යනු උදහරණයි.

139 විසාර:— “රාජස්ස රාජු සුනංහිසු ච” යන සුත්‍රයෙන් සුනංහිසු යනු මෙහි අනුචේතනීය වන හෙයින් සුනං හි ප්‍රත්‍යය

තුන පරකල්පි සියලු ඉමඟබදයට විකල්පයෙන් එකාරාදෙශවතා බව මේ සුත්‍රයේත් කියන එහෙයින් ඉම ඟබදයා කෙරෙහි පරව හි ප්‍රත්‍යය යොදා මෙයින් ඟබදයට එකාරාදෙශ කිරීමෙන් එහි යනුද ආදේශය නොකිරීමෙන් ඉමෙහි යනුද සිබිකටස්සුය.

එ ස සමා ස්මිං සං සා සචතනං ඉති, චා ස සමා ස්මිං සං සා සචතනං යනු; එව, මනු සුත්‍රයෙහි වැටේ.

153 ඉමසද්දස්ස ව 1-177.

යනු අකාරාදේශ විධාන සුත්‍රයි. ඉමසද්දස්ස යනු අ, සු, ස, ඡ, එකවචනයයි. ව යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි.

ස සමා ස්මිං සං සාසු, ස සමා ස්මිං යන ප්‍රත්‍යයෙන් හා සංසා යන ආදේශයන් පරකල්පි; ඉමසද්දස්ස ව, ඉම ඟබදයට; අතනං, අකාරාදේශ බව වේ.

සසමා ස්මිං සා සු, සසමා ස්මිං සං සා යන මොවුන් පරකල්පි; ඉමස්ස, ඉමඟබදයට; චා, විකල්පයෙන්; අතනං හොති, අකාරාදේශ වේ. අස්ස ඉමස්ස එසං එසානා ඉමෙසං ඉමෙසානං යනු වතුර්ථථී ඡඡඨී එකවචන බහුවචනයන්ට උදාහරණයි. අසමා ඉමමිඤා ඉමසමා එහි ඉමෙහි යනු පඤ්චමී එකවචන බහුවචනයන්ට උදාහරණයි. අස්මිං ඉමමිහි ඉමස්මිං එසු ඉමෙසු යනු සප්තමී එකවචන බහුවචනයන්ට උදාහරණයි.

ඉමස්ස සද්දො ඉමසද්දො- නොහොත්, ඉමො ව සො සද්දො වාහි ඉමසද්දො යි තත්පුරුඡ සමාසය හෝ කමධාරය සමාසය මෙහි දක්නාලැබේ.

140 මි කතර:— ඉමඟබදයට “අනිමි නාචිච්ච” යන සුත්‍රයෙන් අන ඉමි යන ආදේශයන් වන බව (138 වන විභාගයෙහි) කියන. මේ සුත්‍රයෙන් කියන්නේ එපමණක් නොව වෙනත් ආදේශයක් එනම් අකාරාදේශය වන බවයි. “සසමා ස්මිං සං සා සචතනං” යන මුළු සුත්‍රයද ‘තස්ස චා තතනං’ යන සුත්‍රයෙන් වා යන්නද මෙහි අනුව නිත්‍යවනකෙසින් ස සමා ස්මිං යන ප්‍රත්‍යය තුනක් සං සා යනමේ ආදේශ දෙකක් පරකල්පි මුළු ඉමඟබදයට විකල්පයෙන් අකාරාදේශවෙයි. ඉමඟබදයා කෙරෙහි පරව ව වතුර්ථථී ඡඡඨී සු ප්‍රත්‍යය යොදා මේ සුත්‍රයෙන් ඟබදයට අකාරාදේශයක් සකාරාගමයක් කිරීමෙන් අස්ස යනුද පඤ්චමී සමා ප්‍රත්‍යය යොදා ඟබදයට

අකාරාදේශ කිරීමෙන් අසමා යනුද ස්මිං ප්‍රත්‍යය යොදා එසේ කිරීමෙන් අස්මිං යනුද යනු ලිඛිත වතුරුළු සේසි සප්තමි විභක්තින්හිදී ප්‍රත්‍යයයන්ට ආදේශවූ සා සං යන මොවුන් පරකල්පි ශබ්දයට අකාරාදේශකිරීමෙන් අසා අසං යනුද සිඛිකවත්‍යතුය. ඉමස්ස යනාදිය සුභමය.

අතප්‍රකට, අකාරාදේශවට කල පක්‍ෂයෙහි; නතිමෙහි කතා කාරෙහි ඉති, “න තිමෙහි කතාකාරෙහි” යන සුත්‍රයෙන්; සමා ස්මිහනං, සමා ස්මිං ප්‍රත්‍යයයන්ට; මහාමිහි, මහාමිහි යනාදේශයෙන්; න සිප්ඛිනො, සිදුනොවෙත්.

164 න හිමෙහි කතාකාරෙහි 1-100.

යනු ප්‍රතිමෙහි සුත්‍රයි. න යනු නිපාතයි. තිමෙහි යනු අ, ප්‍ර, ස, ප, බහුවචනයයි. කතාකාරෙහි යනු අ, ප්‍ර, ස, ප, බහුවචනයයි. මෙසේ මෙහි පද තුනකි.

කතාකාරෙහි, කරණලද අකාරාදේශ අභි; තිමෙහි, න ශබ්ද ඉමශබ්දයන් කෙරෙන් පරවූ; සමා ස්මිහනං, සමා ස්මිං ප්‍රත්‍යය දෙකට; මහාමිහි, මහාමිහි යන ආදේශ දෙක; න, නොවෙත්.

හො ව ඉමො ව හිමා තෙහි තිමෙහි- කතා අකාරා යෙසං නෙ කතාකාරා තෙහි කතාකාරෙහි.

141 විස්තරය:— ඉමශබ්දයට අකාරාදේශ වන බව (140 වන විස්තරයෙහි) කියන ලදී. එසේ කිරීමෙන් සිදුවන එක් අමුත්තක් නම් පලවූ සුත්‍රයකින් විශ්වාසී කාශ්‍යීයක් වැලැක්වීමයි. ඒ විශ්වසම මේ සුත්‍රය විරචිතය. ඉමශබ්දයා කෙරෙන් පරවූ සමා ස්මිං ප්‍රත්‍යය දෙකට මහාමිහි යන ආදේශ දෙක වන බව (55 විස්තරයෙහි) කියන ලදී. එහෙත් ඉමශබ්දයට (140 විස්තරයෙහි) කිලෙසද න ශබ්දයට අත්‍ය විධානයකින්ද අකාරාදේශවූ පසු යථොක්ත ආදේශයන් නොවෙත් යනු මෙයින් ප්‍රකාශ කෙරෙයි. “සමාහි ස්මිහනං මහා භ මිහි වා” යන සුත්‍රයෙන් සමා ස්මිහනං මහාමිහි යනු මේ සුත්‍රයෙහි අනුවචිත නය වන හෙයින් පසුවමී සප්තමි විභක්ති දෙක්කිම මේ ප්‍රතිමෙහිය පවතියි. එහෙත් ශබ්දයට අකාරාදේශන නොවන පක්‍ෂයෙහි නම් එකී ප්‍රත්‍යයයන්ට එකී ආදේශයන් කිරීම නොවලක්වයි. අකාරාදේශ කල පක්‍ෂයෙහි අසමා අස්මිං යනුද නොකල පක්‍ෂයෙහි ඉමසමා ඉමස්මිං තසමා තස්මිං යනුද සුභමයි.

ඉතිහාසය, සම්ප්‍රදායිකයෙහි; අයං, අයං යනුවේ. සෙසං, සෙසය; එතාඉච, එතා ශබ්දයමෙති; සං සා පු, සං සා යනාදෙශයන් පර කල්හි; අතතං එච, අතාර ඛච පමණක්; විසෙසො, වේතසයි. නපුංසනෙ, නපුංසක ලිඛනයෙහි; සවිහතනියා වා ඉති, සවිහතනියා වා යනු; එච, ඔහුසුත්‍රයෙහි වැවේ. ඉමෙසිදමංසිසු නපුංසනෙ ඉති, “ඉමෙසිද මංසිසු නපුංසනෙ” යන පුත්‍රයෙන්; ඉමෙසා, ඉමෙශබ්දයට; වා, විකල්පයෙන්; ඉදං, ඉදං යනාදෙශවේ. ඉදං ඉමං ඉමෙ ඉමානි, ප්‍රථමා එකච්චක ඛනුවචනායන්ති ඉදං ඉමං ඉමෙ ඉමානි යනු උද්ගරණයි. දුතියා, විනියාවද; එචං, මෙසේයි.

142 විස්තරය— ඉමෙශබ්ද සම්ප්‍රදායිකයෙහිද ප්‍රථමෙකවචනා පුලිච්චනයෙහි මෙති. “අනපුංසකයායං සිමිති” යන්නෙන්ම සි පරකල්හි අයං ආදෙශයත් සි ප්‍රත්‍යය ලොපයත් කිරීමෙන් අයං යනු සිදුකරගතයුතුයි. සම්ප්‍රදායික ඉමෙශබ්දයාගේ ප්‍රථමෙක වචනය හැර සෙසු විහත්ති වචනයෝ එතා ශබ්දය මෙන් දන යුත්තාහ. එහෙයින් ඉමා ඉමායො ඉමං ඉමායො යනාදි පදයෝ එතා ශබ්දයට අනුව නිපදවාගත යුත්තෝය. අමුත්ත නම් සංසා යනාදෙශයන් පරකල්හි ශබ්දයට අතාරාදෙශය කිරීම පමණකි. එහෙයින් අසා අසං යනු වතුර්ණි භේදි සප්තම් එක වචනායන්ති දක්නා ලැබෙති. අතාරඛච නොකල පක්ෂයෙහි ඉමියා ඉමියං යනාදිය එතියා එතියං යනාදිය මෙන් දන යුතුය. මෙසේ ඉමෙශබ්ද පුං සම්ප්‍රදායිකයෙහිම රූප දක්වා නපුංසක ලිඛන රූපයන් දක්වනු පිණිස “ඉමෙසිදමංසිසු” යනාදිය රචනාකළහ.

155 ඉමෙසිදමංසිසු නපුංසනෙ 1-139.

යනු ආදෙශ විධාන සුත්‍රයි. ඉමෙසා යනු අ, පු, සබ්ධ, ෂ, එක වචනයි. ඉදං යනු නිගාහිතනත, පු, අනු, පු, එකවචනයි. අංසිසු යනු, ඉ, පු, ස, ස, ඛනුවචනයි. නපුංසනෙ යනු, අ, න, ක්, ස, එක වචනයි. මෙසේ මෙහි පද සතරකි.

නපුංසනෙ, නපුංසක ලිඛනයෙහි; සවිහතනියා, විහත්ති සහිතවූ; ඉමෙසා, ඉමෙශබ්දයට; වා, විකල්පයෙන්; අංසිසු, අං ප්‍රත්‍යයත් සි ප්‍රත්‍යයත් පරකල්හි; ඉදං, ඉදං යනාදෙශවේ.

අං ච සි ච අංසි නෙසු අංසිසු (නපුංසනෙ 137 විස්තරයබලනු)

143 විස්තර:— “සබ්බසම්මයෙස වා” “අම්හස්ස මනං සති භතතිස්ස සෙ” යන සූත්‍රවලින් වා යන්නක් සම්මතව සහිතය යන්නක් මෙහි අනුවර්තනය වන හෙයින් නපුංසකලිඛිතයෙහි අං සි ප්‍රත්‍යය දෙන පරකල්පි විභක්ති සහිතවූම ඉමඤ්චිදයට විකල්පයෙන් ඉදං යනාදේශය වන බව මේ සූත්‍රයෙන් කියයි. අංසි ප්‍රත්‍යයෙන් නම් ප්‍රථමාවෙහිත් මිනියාවෙහිත් එකවචනයන් අකචන ලකුණුයි. එහෙයින් මේ ඉදං ආදේශයවන්නේ ප්‍රථමා මිනියා එකවචන ප්‍රත්‍යයෙන් පරකල්පි ඔවුන් සහිතවූ ඉමඤ්චිදයට බව සැලකිය යුතුය. ඉදං යනු මෙසේ සිදුවූ ප්‍රථමා මිනියා එකවචනයයි. ඉමං යනු ඉදං ආදේශය නොවී ඉමඤ්චියා කෙරෙත් අං ප්‍රත්‍යයට පූජි ස්වරය ලොපව සිදුවූ වචනයයි. ඉමෙ ඉමානි යන පදයෝ පුගම යහ.

අමු සි, අමු ඤ්චියා කෙරෙත් පරව සි ප්‍රත්‍යය වේ. වා අන පුංසකස්ස සිමිති ඉති, වා අනපුංසකස්ස සිමිති යනු; එව, මතු සූත්‍ර යෙහි වැටේ. අමුස්ස මො සං ඉති, “අමුස්ස මො සං” යන සූත්‍ර යෙන්; ඡස්ස, මකාරයට; වා, විකල්පයෙන්; සො, සකාරාදේශවේ. ඩ්‍රලොපො, සි ප්‍රත්‍යය ලොපය වේ. අසු, අසු යනු උද්ගරණයි.

156 අමුස්ස මො සං 1-173.

යනු ආදේශ විධාන සූත්‍රයි. අමුස්ස යනු, උ, පු, සබ්බ, ඡ, එක වචනයයි. මො යනු, අ, පු, අ, පු, එකවචනයයි. සං යනු, අ, පු, අනු, වී, එකවචනයයි. මෙසේ මෙහි පද තුනකි.

සිමිති, සි ප්‍රත්‍යය පරකල්පි; අනපුංසකස්ස, නපුංසකලිඛිත නොවූ; අමුස්ස, අමුඤ්චියායෝ; මො, මකාරයතෙමේ; සං, සකාර යට පැමිණේ.

144 විස්තර:— “අනපුංසකස්සයං සිමිති” යන සූත්‍රයෙන් අනපුංසකස්ස යනුද සිමිති යනුද “සබ්බසම්මයෙස වා” යන සූත්‍ර යෙන් වා යනුද මෙහි අනුවර්තනය වන හෙයින් සි ප්‍රත්‍යය පර කල්පි නපුංසකලිඛිත නොවූ අමු ඤ්චියායෝ මකාරය විකල්ප යෙන් සකාරය වන බව මෙයින් කිය. අමුඤ්චියා කෙරෙත් පරව සි ප්‍රත්‍යය සොද ඤ්චිතන ස්වරය ව්‍යඤ්ජනයෙන් විශෝභ කළ කල්පි අම+උ සි යයි දක්නාලැබේ. මේ සූත්‍රයෙන් හල් මකාරය හල් සකාරයට පරිවර්තනය කළ කල්පි අස්+උ සි යයි දක්නාලැබේ. ස්වර රහිත ව්‍යඤ්ජනය පරාක්ෂරය කාරා පමුණු මා;

සි හට ලොප්කල කල්හි අසු යන ප්‍රථමේකච්චන රූපය පුලුලිබ්බි කවුද සුලුලිබ්බිකවුද අමුඛබ්බියෙහි ලැබේ. මේ සුහ්‍රය අනුවනී නයන් රතිතව ගතහොත් අමුඛබ්බියාගේ මකාරය සකාරයට පැමිණෙයි සාමාන්‍යයෙන් ගතහැක. එහෙයින් පරනිමිතක කකාර දක්ව තිබියදී සකාරාදෙයවීමෙන් අසුකො අසුකා යනාදිය ව්‍යවහාරයෙහි පවත්නා බව පෙනේ. ඒ වනාහි සකාරාදෙය යෙන් පසුව කකාරාගමවීමෙන් සිඛියයි ද සලකති.

සඛිතො කො ඉති, “සඛිතො කො” යන සුහ්‍රයෙන්; සඛි හාමනො, සඵනාමයන් කෙරෙන්; කාගමො, කකාරාගමය වේ.

157 සඛිතො කො 1-178.

යනු ආගම විධාන සුහ්‍රයි. සඛිතො යනු, අ, පු, සඛිබ, ප, එකච්චනයි. නොහොත් පඤ්චමාඤ්චියෙහි නිප්පන්න නිපාතයි. කො යනු, අ, පු, අනු, පු, එකච්චනයි මෙසේ මෙහි පද දෙකකි.

සඛිතො සඛිතාමනො, සියලු සඵනාමඛබ්බියන් කෙරෙන්; වා, විකල්පයෙන්; කො, කකාරාගමවේ. සො ඉති, “සො” යන සුහ්‍රයෙන්; ඔ, ඔකාරාදෙයවේ. අමුකො, අමුකො යනු උදගරණයි. පසකබ, කකාරාගම නොවූ පසයෙහි; අමු අමු අමුයො, අමු අමු අමුයො යි සිඛියි. පුඛෙඛ ඉව, පෙරමෙන්; යොනො, යො ප්‍රත්‍යය යන්ට; වොකාරො, වොකාරාදෙයය; න, නොවන්නේය. අමුං අමු අමුයො, මිතිය මිහක්තියෙහි අමුං අමු අමුයො යි සිඛියි. සඛිබාදිකාරියො අඤ්ඤානු, සඵනාමික කායනී විධානය හැර; සෙසො, සෙස්ස; භිකඛු ඉව, භිකඛුඛබ්බියය මෙහි.

145 විසාර:— සියලු සඵනාමඛබ්බියන් කෙරෙන් පරව කකාරාගමය දක්වීම පිණිස “සඛිතො කො” යන සුහ්‍රය මිරිපිත බැව් පෙනේ. ආගම වන්නාවූ මේ කකාරය තෙමේ ඤාණිප්‍රකාශක වේ. මෙහි අමුඛබ්බියා කෙරෙන් පමණක් කකාරාගමය පෙන්නු නමුත් “සඛිතාමකාරතෙ පඨමො” යන සුහ්‍රයෙන් සඛිතාම තො යනුද “නසො වා නතතං සඛිබන්” යන සුහ්‍රයෙන් මා යනුද අනුවර්තනය වන හෙයින් ඕනෑම සඵනාම ඛබ්බියකින් පරව විකල්පයෙන් මේ ආගමය කරගතහැකි බැව් සැලකිය යුතුය. එපමණක් නොව සඵනාමඛබ්බිය කිසියදීම යලින් සඛිතො යයි සඵඛබ්බිය ග්‍රාණය කිරීමේ ශක්තියෙන් සඵනාම නොවූ ඛබ්බියන් කෙරෙන්ද මේ සුහ්‍රයෙන් කකාරාගමය වන බව කියති. හිතක පොතක ඛබ්බියය ඊට නිදසුන් වේ. අමු ඛබ්බියා කෙරෙන්

සි ප්‍රත්‍යය යොදා කතාරාගමයද සිහට මතාරාදෙශයද කොට පැමිණීමෙන් ප්‍රථමමෙකවචනයෙහි අමුණො යනු සිඛකටයුතුය. අමු අමු අමුයො යනාදිය සුභමයි. අමු ශබ්දය පුලුලිඛගපක්‍ෂයෙහි තිකුණු ශබ්දය මෙකි. එහෙයින් (94 වන විඤ්ඤායෙහි කි ෪෮දී) යො ප්‍රත්‍යයෙන් හට වො ආදෙශ විශයුතු නමුත් ඒ වලක්වනු පිණිස “පුඛිඛෙව යොනං ඝවාකාරො න” යනු කීහ. එබැවින් අමුශබ්ද ප්‍රථමා ආලපන බහුවචනයන්හි අමුචො කියා කෝ අමචො නියා පදයක් නොලැබේමය. අමු ශබ්දය පිලිබද ඉතිරි විභක්ති පද රූපයෝ හිකුණු ශබ්දය වැන්නාහ. එහෙත් හිකුණු ශබ්දය සුඛි නාමයකි. අමු ශබ්දය සමීනාමයකි. සමීනාම ශබ්දයක් සුඛි නාම ශබ්දයක් වැනියෙහි කියන්නන් සමීනාමයට ආවේනිකමු කටයුතු හැරග. එහෙයින් අමුශබ්දයා කෙරෙත් පරවු නං ප්‍රත්‍යයට සං සා ආදෙශවිම ආදිය හැර අනික් සියලු විධියෙන් අමුශබ්දය හිකුණු ශබ්දය වැනියෙහි ගතයුතුවම දක්වනු පිණිස “සබ්බාදිකාරියාඤ්ඤානු” යනු කීහ.

ඉන්ධියං සත්‍රිලිඛනයෙහි; අපු, ප්‍රථමා එකවචනයෙහි අපුසයි සිඛයි. සෙසං, සෙත්ස; යාගු සමං, යාගු ශබ්දය සමානයි. අගං විශෙසො, මේ වෙනසයි. අමුණා අමුයා අමුසා- අමුසානං- අමුසාං අමුයං අමුසු, වතුර්භි ඡන්ධි සජ්නමී එකවචන බහුවචන යන්හි අමුණා අමුයා අමුසං අමුසානං- අමුසාං අමුයං අමුසු යයි සිඛයි. නපුංසකෙ, නපුංසකලිඛනයෙහි; සවිභතභිසං අංසිපු නපුංසකෙ ඉති, සවිභතභිසං අංසිපු නපුංසකෙ යනු; එට, මතු සුත්‍රයෙහි වැවේ. අමුණා දුං ඉති, “අමුණා දුං” ගත සුත්‍රයෙන්; අමුණා, අමුශබ්දයට; අදුං, අදුං යනාදෙශවේ. අදුං අමු අමුනි ප්‍රථමාවිභක්තියෙහි අදුං අමු අමුනි යයි සිඛයි. දුකියා, මිනියා වද; එවං, මෙසේයි.

158 අමුණාදුං 1-130.

යනු ආදෙශ විධාන සුත්‍රයි. අමුණා යනු, උ, පු, සබ්බ, ඡ, එකවචනයයි. අදුං යනු, නී, පු, අනු, පු, එකවචනයයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි.

නපුංසකෙ, ක්ලිවලිඛනයෙහි; අංසිපු, අං සි ප්‍රත්‍යයෙන් පර කල්පි, සවිභතභිසං, විභක්ති සහිතමු; අමුණා, අමුශබ්දයට; අදුං, අදුං යනාදෙශවේ.

146 විසාරය:— අමුඛබිදයාගේ සත්‍රිලිඛිත ප්‍රථමමෙකවචන යෙහිද මකාරයට සකාරාදෙයක් සිහට ලොපයක් කිරීමෙන් අසුයයි සාදන සුත්‍රය. සඵතාමකායභීයන් විසසුත්‍ර විභක්ති වලදී හැර අන් හැමතැනදී සත්‍රිලිඛිත අමුඛබිදය යාගු ඛබිදය වැනි වෙයි. අමුසා: අමුසං අමුසානං අමුසාං යන තැන්වල සඵතාම හෙතුවෙන් සා සං සානං යන ආදෙයන් විම පමණක් වෙතසයි. නපුංසකලිඛන ප්‍රථමා: විනියා එකවචනයන්හි අදුං යන පදය දක්නාලැබේ. එය සිදුකරනු පිණිස “අමුසාදුං” යන සුත්‍රය විරචිතය. “අමිතස්ස මමං සවිගතානිස්ස සෙ” යන සුත්‍රයෙන් සවිගතනියස්ස යනුද “ඉමස්සිද මංසිසු නපුංසකෙ” යන සුත්‍රයෙන් අංසිසු යනුද නපුංසකෙ යනුද “අමුසාදුං” යන සුත්‍රය හා සමබන්ධකරනු ලැබේ. එහෙයින් නපුංසකලිඛනයෙහි අං සි ප්‍රත්‍යයෙන් පරකල්පි විභක්ති සහිතවූ ඉමඛබිදයට අදුං යන ආදෙයයම්ම සුත්‍රයෙහි ප්‍රයෝජනය වෙයි. මේ විධියෙන් නපුංසකලිඛන ප්‍රථමා: විනියා එකවචන දෙකේහි අදුං යන පද රූපය ලැබේ. නපුංසකලිඛන අමුඛබිදයාගේ ඉතිරි විභක්ති රූපයෝ සුවසේ දැනගතකැක්කෝය.

සෙසෙසු ව ඉති, “සෙසෙසු ව” යන සුත්‍රයෙන්, සබ්බජා, සියලු තන්හි; කියස්, නිං ඛබිදයට, කො, කකාරාදෙයවේ. කො-කා-කං ඉති, කො-කා-කං යන; ආදී, මේ ආදිය වේ. ලිඛන භක්තිය, ලිඛනු යෙහි; සබ්බසමො, සබ්බ ඛබිදය හා සමයි.

159 සෙසෙසු ව 1-229.

යනු ආදෙය විධාන සුත්‍රයි. සෙසෙසු යනු, අ, සු, නි, ස, බහුවචනයයි. ව යනු නිපාතයි. මෙසේමෙහි පද දෙකකි.

සෙසෙසු ව, අවශෙෂ විභක්ති ප්‍රත්‍යයෙන් පරකල්පි; කියස්, නිං ඛබිදයට; ක, කකාරාදෙයවේ.

147 විසාරය:— මේ වනාහි නිග්ගහිතානත ඛබිදයක් සාරානන්තවචන පමුණුවාගැනීම පිණිස ආදෙය විශෙෂයක්හුගේ දුක් විමකි. “කියස් ක වෙ ව” යන සුත්‍රයෙන් කියස් යනුද ක යනුද මෙහි අනුවර්තනය වන හෙයින් ව ප්‍රත්‍යයෙන් අකාරවූ විභක්ති ප්‍රත්‍යයෙන් පරකල්පිද සමහර තැනක කිං ඛබිදයට කකාරාදෙයය වන්නේය යනු මෙහි අදහසය. “කියස්.ක වෙ ව” යන සුත්‍රයෙන් ප්‍රධාන වශයෙන් වන්නේ ව ප්‍රත්‍යය පරකල්පි පමණක් කිං ඛබිදයට කකාරාදෙයයි. ව ප්‍රත්‍යය නොවූත් සම්

ඉර අක්ෂරයක් පරිකල්පිත ඒ සුත්‍රයේ ව්‍යාජයෙන් කතාරාදේශ විශ්වාසය. එහෙයින් මෙහි සෙසු කාමයෙන් ගන්‍යුන්තෝ නම් විභක්ති ප්‍රත්‍යයෙන්ම බව සැලකිය යුතුය.

සුත්‍රයේ ව්‍යාජයෙන් සමහර තැනක මේ ආදේශය බලක් වන හෙයින් කිං කියා කියමිං යනාදී පදයෝ දක්නා ලැබෙති. කිං ශබ්දයා කෙරෙත් පරව සි ප්‍රත්‍යය යොදා ඔහු පරිකල්පිත මේ සුත්‍රයෙන් කිං ශබ්දයට කතාරාදේශයක් සි ප්‍රත්‍යයට ඔකාරාදේශයක් කොට පැමිණවීමෙන් පුලුලිඛ ප්‍රථමා එකවචනයෙහි කො යනුද කතාරාදේශයක් සහිත අභියෙහි ආප්‍රත්‍යයක් සි ලොපයක් කිරීමෙන් සහිලිඛයෙහි කා යනුද කතාරාදේශයක් සි ප්‍රත්‍යයට අං ආදේශයකොට පැමිණවීමත් කිරීමෙන් කපුසක ලිඛයෙහි කං යනුද සිඛිකටයුතුය. කිං ශබ්දයට කතාරාදේශ කළ කල්හි ප්‍රකාරය “ක” නම්වේ. තුන්ලිඛයෙහිම ඔහුගේ ඵද සිඛියත් වර්තාගිමත් සබ්බ ශබ්දය වැනි හෙයින් මෙහි විඤ්ඤා දක්වියයුතු නොවේ. මේ ශබ්දය ගැන මනාහරයෝ බොහෝ වෙති. ඔවුන්ගේ සාමන්‍ය භාෂණය මෙහි සැකෙවින් දක්වනු ලැබේ. මෙහි දක්වනලද්දේ සම්පාම ගණයට අයත් කිං ශබ්දයාගේ තුන්ලිඛයට අයත් පදරූපයන්ගේ ප්‍රවෘත්තියයි. කිං ශබ්දය ව්‍යාජි සම්පාම ගණයට පමණක් නොව සුඛිකාම ගණයටද අයත්ය. ශබ්දයාගේ අභිපරිඤාතයෙන්ම ශබ්දය සම්පාම ගණයට අයත් බව හෝ ද්‍රව්‍යාමගණයට අයත් බව දනායුතු හිසා ශබ්දභියෝ මෙහි දක්වනු ලැබෙත්.

1 නිකුභිය, 2 අනියමාභිය, 3 පුන්තාභිය, 4 නිජ්ඵලාභිය, 5 ප්‍රතිග්‍රහණාභිය, 6 පදාමාභිය, 7 සමානාභිය, 8 දෙව්‍යාභිය, 9 කායාභිය, 10 ශිෂ්‍යාභිය, 11 ජලාභිය, 12 සුඛාභිය, යනමේ අභියෙන් කිං ශබ්දය දක්නා ලැබේ.

1. කිං නුඛො රාජා යො ලොකං භ රතබ්බි.
2. යං කිසුච්ච රූපං අනිතානාගත පච්චිසඤ්ඤං.
3. කිං සුඛ විතං පුරිසස්ස සෙයං.
4. කිං හෙ වංකලි ඉමිතා පුනිකාසෙතා.
5. කිං ත නාභාමි හෙ වචො.
6. කිසුද්ද්දෙතො පතිතො තද.
7. කිහ්භරාතං රාජා.
8. නාකිතං සන්තිකං ගතා.

9. කෘයෙ කායානුපයසී විහරති.
10. කෙසලෙඡ්ඳන මනුසුත්තා.
11. කුන්තාරඛාන මාගණා.
12. කරුණාවිය සතොසු.

මේ ආදී අනි රාශියක කිංශබදය දක්නා ලැබේ. මෙහි සමහර අනික වන්නේ කිංශබදය නොව න ශබදයයි ඇතැම් ආචාර්ය කෙනෙකුන් සලකන නමුත් කිංශබදයම යයි නොගැඹුණිම තරම් සාධක නොදක්වාලූ හෙයින් මේ හැම අනි යන්හි පවත්නේ කිංශබදයම යයි නිගමය කටයුතුය. මේ අනිගන් අනුරෝග මුලින් හි අනි ඡටිකයෙහිදී කිංශබදය සඵ නාමගණයට ඇතුළත්වන බව ඇලකිය යුතුය. යම් අනි පක්ෂයකදී සඵනාමගණයට ඇතුළත්වේ නම් එහිදී ලිඛිතයට අයත් සබ්බ ශබදයමෙන් කිංශබදය වර්තාගිය යුතුය. යම් අනිපක්ෂයකදී සුඛ නාමයට ඇතුළත්වේ නම් එහිදී බ්බ ශබද ඵනන ශබදදී අකාරාන්ත පුලලිඛිත නපුංසකලිඛිත ශබදයක් මෙන් වර්තාගිය යුතුය. සඵනාම ගණයට අයත් ත්‍රිලිඛිත කිංශබදය වර්තාගීට නො- කෙ, කා- කායො, කං- කෙ- කානි, යනාදී විභක්තෘන්තපදරූපයෝ තුන්ලිඛිතවිභිම දක්නා ලැබෙති. ඔවුන් කෙරෙන් සාමාන්‍යාචාරවක, චි, චන, චනං, යන ප්‍රත්‍යය යන් එක්වීමෙන් කොචි කෙචි කඤචි කෙචි කෙනචි යනාදී වශයෙන් පුලලිඛිතයෙහිද කාචි කඤචි කායචි යනාදී වශයෙන් යත්‍රිලිඛිතයෙහිද කිඤචි කාචි යනාදී වශයෙන් තපුංසකලිඛිත යෙහිද සිදුවූ පදයෝ දක්නා ලැබෙති. චන, චනං ප්‍රත්‍යයන් යෙදීමද මෙසේ මැයි. එහෙත් පුං තපුංසක ලිඛිතවයෙහිම කෙචි කිඤචි කමිභා කස්මා කමිහි යන පදරූපයන් කෙරෙන්ද යත්‍රි ලිඛිතයෙහි කායො කාචි කාසානං කායං කාසං යන පදරූපයන් කෙරෙන්ද පරව චි චන චනං යන ප්‍රත්‍යයයෝ නොයෙදෙත්. මොහු චනාභි නිපාතනයෙන් ලැබෙන චි චන චනං යන ශබද තුනකැයිද කියති. ශබදවයෙන් වුවත් ප්‍රත්‍යය වශයෙන් වුවත් යෙදෙන චි චන චනං යන මොවුන් නිසා අනිය මෙතන් විමක් නම් නැත.

තුමිභසී, තුමිභ ශබදයා කෙරෙන් සි ප්‍රත්‍යය වේ. අමිභ සී, අමිභ ශබදයා කෙරෙන් සි ප්‍රත්‍යය වේ. සවිභක්තිසහ තුමිභා- මිභානං. ඉති, සවිභක්තිසහ තුමිභාමිභානං යනු; අධිකාරො, මිභා- යුත්‍රය හා සමිභකිකරනු ලැබේ.

160 නිමහං සිමිති ව 1-140.

යනු ආදේශ විධාන සූත්‍රයි. නිමහං යනු, නි, පු, ස, ලු, පු, බහුවචනයි. සිමිති යනු, ඉ, පු, අනු, ස, එකච්චනයි. ව යනු නිපාතයි මෙසේ මෙහි පද තුනකි.

සිමිති, සි ප්‍රත්‍යය පරකල්පී: සවිභක්තියු, විභක්ති සතිනවු; කුමනාමනානං, කුමන අමිත ශබ්දයන්ට; කිං අහං, කිං අහං යන ආදේශ දෙක මෙහි. සිමිති, සි ප්‍රත්‍යය පරකල්පී; සවිභක්තීනං, විභක්ති සතිනවු; කුමනාමනානං, කුමිත අමිත ශබ්දයන්ට; කිං අහං, කිං අහං යන ආදේශයන්; ගොතති, වෙත්. ච සද්දෙන, ච ශබ්දයෙන්; කුමනියු, කුමන ශබ්දයට; කුචං ච, කුචං යන ආදේශ යද මේ. කිං කුචං අහං, කුමිත අමිත ශබ්ද ප්‍රථමං එකමචිත යෙහි කිං කුචං අහං යනුවේ. යො, යො ප්‍රත්‍යය වේ. කුමිතෙ, කුමිත ශබ්ද ප්‍රථමං බහුවචනයෙහි කුමිතෙ යනු උදහරණයි.

148 විසාර:— යුක්තදකීචාවක කුමිත ශබ්දයද අස්මදකී චාවක අමිත ශබ්දයද ලිඛිතභෙදය අපෙක්ෂානොකොට ත්‍රිලිඛිත යෙහිම එකාකාර පද රූපයන්ගෙන් යුක්තවුවේ වෙති. එහෙයින් ඒ ශබ්ද දෙදෙනාගේ පද සිතිය සඳහා සූත්‍ර දක්වනුවේ “නිමහං සිමිති ච” යනු නිත. “කුමනාමනානං තසි මසි” යන සූත්‍රයෙන් කුමිතාමනානං යනුද “අමිතියු මමං සවිභක්තියු සෙ” යන සූත්‍රයෙන් වචන විපරිණාස වශයෙන් සවිභක්තීනං යනුද මේ සූත්‍රය හා සම්බන්ධ කරනු ලැබේ. එහෙයින් සි ප්‍රත්‍යය පරකල්පී ප්‍රත්‍යයන් සමග කුමිත ශබ්දයට කිං ආදේශයක් අමිත ශබ්දයට අහං ආදේශයක් සූත්‍රගත වකාරයෙන් කුමිත ශබ්දයට කුචං ආදේශයක් වචනව සූත්‍රයෙන් අදහස්කරනු ලැබේ. කුමිත ශබ්දය කෙරෙන් සි ප්‍රත්‍යය යොදා ශබ්දයටත් ප්‍රත්‍යයටත් කිං යනුද ච ශබ්දයෙන් කුචං යනුද ආදේශයකට ප්‍රථමෙක චචනයෙහි කිං කුචං යන පද රූප දෙකද අමිත ශබ්දයා කොරෙන් පරව සි ප්‍රත්‍යය යොදා ප්‍රත්‍යයටත් ශබ්දයටත් මේ සූත්‍රයෙන් අහං ආදේශය කොට ප්‍රථමෙකච්චනයෙහි අහං යන පද රූපයද නිපදවිය යුතුය. කුමිත ශබ්දයා කෙරෙන් පරව ප්‍රථමං බහුවචන යො ප්‍රත්‍යය යොදා ඕකට “සබ්බිකාමකාරසෙ පඨමො” යන සූත්‍රයෙන් එකාරාදේශ කළ කල්පි කුමිතෙ යයි පද රූපයක්ද ලැබෙයි.

මයං යොමිති පස්මෙ ඉති, “මයං යොමිති පස්මෙ” යන සුත්‍රයෙන්; අමිහස්ස, අමිහ ඉබ්දයට; මයං, මෙයං යන ආදේශය; කොති, චේ. මයං, අමිහ ඉබ්ද ප්‍රථමා බහුවචනයෙහි මයං යනු චේ.

161 මයං යොමිති පස්මෙ 1-121.

යනු ආදේශ විධාන සුත්‍රයි. මයං යනු, නි, ප්‍ර, අනු, ප්‍ර, ප්‍ර, එක වචනයයි. යොමිති යනු, ඔ, ප්‍ර, අනු, ස, එකවචනයයි. පස්මෙ යනු, අ, ප්‍ර, කි, ස, එකවචනයයි. මෙසේ මෙහි පද තුනකි.

පස්මෙ යොමිති, ප්‍රථමා යොප්‍රත්‍යය පරකල්පි; සවිභක්තිස්ස, විභක්ති සහිතවූ; අමිහස්ස, අමිහ ඉබ්දයට; මයං, මයං යන ආදේශවේ. (“අමිහස්ස මමං සවිභක්තිස්ස සෙ” යන සුත්‍රයෙන් අමිහස්ස යනුද සවිභක්තිස්ස යනුද මෙහි අනුච්චිතනය වේ)

තං මමමිති ඉති, “තං මමමිති” යන සුත්‍රයෙන්; අමිති, අං ප්‍රත්‍යය පරකල්පි; තං මං හොචති, තං මං යන ආදේශයෝ වෙත්.

162 තං මමමිති 1-143.

යනු ආදේශ විධාන සුත්‍රයි. තං මං යනු නි, ප්‍ර, ස, ප්‍ර, බහුවචනයයි. අමිති යනු නි, ප්‍ර, අනු, ස, එකවචනයයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි.

අමිති, අං ප්‍රත්‍යය පරකල්පි; සවිභක්තිතං, විභක්ති සහිතවූ, කුමිකාමිහානං, කුමිහ අමිහ ඉබ්දයෙන්, තං මං. (පිලිවෙලින්) තං මං යන ආදේශයෝ වෙත්. “අමිහස්ස මමං සවිභක්තිස්ස සෙ” යන සුත්‍රයෙන් වචන විපයභීස වශයෙන් සවිභක්තිතං යනුද “කුමිකාමිහානං තයි මයි” යන සුත්‍රයෙන් කුමිකාමිහානං යනුද මෙහි අනුච්චිතනයයි.

තං ව මං ව තං මං නෙ තං මං.

තචං මමඤ්ච නචා ඉති, “තචං මමඤ්ච නචා” යන සුත්‍රයෙන්; අමිති, අං ප්‍රත්‍යය පරකල්පි, නචා, ඒකල්පයෙන්; තචං මමං ව, තචං මමං යන ආදේශ දෙකද වෙත්.

163 තචං මමඤ්ච නචා 1-144.

යනු ආදේශ විධාන සුත්‍රයි. තචං මමං යනු, නි, ප්‍ර, ස, ප්‍ර, ප්‍ර, බහුවචනයයි. ම යනුද නචා යනුද නීපාතයි. මෙසේ මෙහි පද තුනකි.

සවිභක්තීන්, විභක්ති සහිතවූ; කුමිභාමිභානං, කුමිභ අමිභ
 ඔබ්දයන්ට; අමිති, අං විභක්තීය පරකල්ති, තවා, විකල්පයෙන්;
 තවං මමං, තවං, මමං යන ආදේශ දෙක වෙත්. (“අමිභස්ස
 —පප—සෙ” යන සූත්‍රයෙන් සවිභක්තීන් යනුද “කුමිභාමිභානං
 නයි මයි” යන සූත්‍රයෙන් කුමිභාමිභානං යනුද “තං මමමිති”
 යන සූත්‍රයෙන් අමිති යනුද මෙහි අනුවර්තනීයයි.)

තවං ච මමං ඵ තවං මමං, තෙ තවං මමං.

කුමිභස්ස කුචං නි මමිති ඉති, “කුමිභස්ස කුචං නි මමිති”
 යන සූත්‍රයෙන්; කුමිභස්ස, කුමිභ ඔබ්දයට; කුචං, කුචං යනාදේශ
 යද; කිංච, කිං යනාදේශයද වේ. තං තවං කුචං කිං මං මමං,
 කුමිභ ඔබ්ද විතීයා එකවචනායෙහි තං තවං කුචං කිං යනුද අමිභ
 ඔබ්ද විතීයා එකවචනායෙහි මං මමං යනුද උදාහරණයි.

164 කුමිභස්ස කුචං නි මමිති 1-146.

යනු ආදේශ විධාන සූත්‍රයි. කුමිභස්ස යනු, අ, පු, සබ්බ, භ,
 එකවචනයි. කුචං කිං යනු, තී, පු, ස, පු, බහුවචනයි. අමිති
 සනු, තී, පු, අනු, ස, එකවචනයි. මෙසේ මෙහි පද තුනකි.

අමිති, අං විභක්තීය පරකල්ති; සවිභක්තීස්ස, විභක්ති සහි
 තවූ; කුමිභස්ස, කුමිභ ඔබ්දයට; කුචං කිං, කුචං කිං යන ආදේශ
 දෙක වෙත්. (“අමිභස්ස —පප—සෙ” යන සූත්‍රයෙන් සවිභක්ති
 ස්ස යනු මෙහි අනුවර්තනීයයි) කුචං ච කිං ච කුචං කිං, තෙ
 කුචං කිං

ආකං ඉති, ආකං යනු; එච, මතු සූත්‍රයෙහි වැවේ. “වාඤ්ච
 ප්‍රසංඝමො” ඉති, “වාඤ්චප්‍රසංඝමො” යන සූත්‍රයෙන්; දුතීයා යොස්ස,
 විතීයා යො පුත්‍රාස්සට; වා, විකල්පයෙන්; ආකං, ආකං යනාදේශ
 වේ. කුමිභාකං කුමිභෙ, කුමිභ ඔබ්ද විතීයා බහුවචනායෙහි කුමි
 භාකං කුමිභෙ යනුද; අමිභාකං අමිභෙ, අමිභ ඔබ්ද විතීයා බහු
 වචනායෙහි අමිභාකං අමිභෙ යනුද; උදාහරණයි.

165 වාඤ්චප්‍රසංගමො 1-163

යනු ආදේශ විධාන සූත්‍රයි. වා යනු නිපාතයි. යො යනු,
 ඔ, පු, අනු, පු, එකවචනයි. අප්‍රසංගමො යනු, අ, පු, ස, පු, එක
 වචනයි. මෙසේ මෙහි පද තුනකි.

තුමිහාමිහෙහි, තුමිහ අමිහ ශබ්දයන් කෙරෙත් පරවු; අප්පඨ මො, ප්‍රථමා නොවු; යො, ජයා ප්‍රත්‍යය තෙමේ; වා, විකල්පයෙන්; ආකං, ආකං ආදේශවේ. (“තුමිහාමිහෙහි තමාකං” යන සුත්‍රයෙන් තුමිහාමිහෙහි යනුද ආකං යනුද මෙහි අනුවර්තනීයයි.)

න පඨමො අප්පඨමො, ජයො අප්පඨමො.

නාමිති නයා මයා ඉති, “නාමිති නයා මයා” යන සුත්‍රයෙන්; නාමිති, නා ප්‍රත්‍යය පරකල්පි; නයා මයා භයානති, නයා මයා යන ආදේශයෝ වෙත්.

166 නාමිති නයා මයා 1-145.

යනු ආදේශ විධාන සුත්‍රයි. නාමිති යනු, ආ, පු, අ, ස, එක වචනයි. නයා මයා යනු, ආ, පු, ස, ලු, ප්‍ර, බහුවචනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි.

නාමිති, නාප්‍රත්‍යය පරකල්පි; සවිහත්තීනං, විහත්ති සතිනවු; තුමිහාමිහානං, තුමිහ අමිහ ශබ්දයන්ට; භයා මයා, නයා මයා යන ආදේශ දෙක වෙත්. (“අමිහායා මිමං සවිහත්තීයා සො” යන සුත්‍රයෙන් වචන විපයභීස වශයෙන් සවිහත්තීනං යනුද “තුමිහාමිහා නං තයි මයි” යන සුත්‍රයෙන් තුමිහාමිහානං යනුද මෙහි අනුවර්තනීයයි.)

නසා ව මයා ව නයා මයා, නෙ නයා මයා.

නයා තයිනං නකාරො කිත්තං වාඉති, “නයා තයිනං නකාරො කිත්තංවා” යන සුත්‍රයෙන්; නසා, නකාරයට; වා, විකල්පයෙන්; කො, කි යන ආදේශය වේ. කියා නයා මයා තුමිහෙහි අමිහෙහි, තුමිහ අමිහ ශබ්ද නානියා එකවචන බහුවචනකන්ති කියා නයා මයා තුමිහෙහි අමිහෙහි යනු උදාහරණයි

167 නසා නයිනං නකාරො කිත්තං වා 1-210.

යනු ආදේශ විධාන සුත්‍රයි. නයා තයිනං යනු, ඉ, පු, ස, ම, බහුවචනයි. නකාරො යනු, අ, පු, කී, ප්‍ර, එකවචනයි. කිත්තං යනු, අ, න, ත, ප්‍ර, එකවචනයි. වා යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද සතරකි.

නයා තයිනං, නයා තයි යන ආදේශයන්ගේ; නකාරො, නකාරය තෙම; වා, විකල්පයෙන්; කිත්තං, කිකාරබවට පැමිණේ.

නයා ව තයි ව නයා තයි, නෙසං නයා තයිනං, තච්ච නකාරො සො නකාරො, කියා භාවො කිත්තං.

තව මම සෙ ඉති, “තව මම සෙ” යන සුත්‍රයෙන්; සෙ, ස ප්‍රත්‍යය පරකල්පි; තව මම හොඹා, තව මම යන ආදේශයෝ දෙක.

166 තව මම සෙ 1-141.

යනු ආදේශ විධාන සුත්‍රයි. තව මම යනු, අ, ප්‍ර, ස, ප්‍ර, බහු වචනයි. සෙ යනු, අ, ප්‍ර, අනු, ස, එකවචනයි. ජේසේ මෙහි පද දෙකකි.

සෙ, ස ප්‍රත්‍යය පරකල්පි; සවිභක්තීනං, විභක්ති සතිතවු; තුමිහාමිහානං, තුමිහ අමිහ ශබ්දයන්ට; තව මම, තව මම යන ආදේශ දෙක වෙත්. (“අමිහස්ස —පෙ— සෙ” යන සුත්‍රයෙන් සවිභක්තීනං යනුද “තුමිහාමිහානං තයි මයි” යන සුත්‍රයෙන් තයි මයි යනුද මෙහි අනුවචිතනීයයි.)

තව ව මම ව තව මම, තෙ තව මම

තුයං මයං ව ඉති, “තුයං මයං ව” යන සුත්‍රයෙන්; සෙ, ස ප්‍රත්‍යය පරකල්පි; තුයං මයං ව, තුයං ආදේශය හා මයං ආදේශයද වේ.

169 තුයං මයං ව 1-142.

යනු ආදේශ විධාන සුත්‍රයි. තුයං මයං යනු, නි, ප්‍ර, ස, ප්‍ර, ප්‍ර, බහුවචනයි. ව යනු නිපාතයි මෙසේ මෙහි පද තුනකි.

සෙ, ස ප්‍රත්‍යය පරකල්පි; සවිභක්තීනං, විභක්ති සතිතවු; තුමිහාමිහානං, තුමිහ අමිහ ශබ්දයන්ට; තුයං මයං, තුයං මයං යන ආදේශ දෙක වෙත්. (“අමිහස්ස —පෙ— සෙ” යන සුත්‍රයෙන් සවිභක්තීනං යනුද “තුමිහාමිහානං තයි මයි” යන සුත්‍රයෙන් තුමිහාමිහානං යනුද “තව මම සෙ” යන සුත්‍රයෙන් සෙ යනුද මෙහි අනුවචිතනීයයි.)

තුයං මයං ව තුයං මයං, තෙ තුයං මයං

සස්ස ඉති, “සස්ස” යන සුත්‍රයෙන්; සස්ස, ස ප්‍රත්‍යයට; වා, විකල්පයෙන්; අං, අං ආදේශවේ.

170 සස්ස 1-163.

යනු ආදේශ විධාන සුත්‍රයි. සස්ස යනු, අ, ප්‍ර, අනු, ම, එක වචනයි. අං යනු නි, ප්‍ර, අ, ප්‍ර, එකවචනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි.

තුමිහාමිහෙහි, තුමිහ ශබ්ද අමිහ ශබ්දයන් කෙරෙත් පරවු; සසස, සප්ප්පයට; වා, විකල්පයෙන්; අං, අංසනාදෙශවේ. (“තුමිහා මිහෙහි නමාකං” යන සුත්‍රයෙන් තුමිහාමිහෙහි යනුද “වාචිප්පඨ මො” යන සුත්‍රයෙන් වා යනුද මෙහි අනුවච්චනිකියයි.)

අමිහයා මමං සවිහත්තියා සෙ ඉති, “අමිහයා මමං සවිහත්තියා සෙ” යන සුත්‍රයෙන්; සෙ, ස ප්‍රත්‍යය පරකල්චි; අමිහයා, අමිහ ශබ්දයට; මමං ව, මමං ආදේශයද වේ. තච්ච තුස්සං තුමිහං, තුමිහ ශබ්ද වතුර්ථී ඡන්ධි එකච්චනයෙහි තච්ච තුස්සං තුමිහං යනුද; මම මස්සං අමිහං මමං, අමිහ ශබ්ද වතුර්ථී ඡන්ධි එකච්චනයෙහි මම මස්සං අමිහං මමං යනුද උදාහරණයි.

171 අමිහයා මමං සවිහත්තියා සෙ 1-120

යනු ආදේශ විධාන සුත්‍රයි. අමිහයා යනු, අ, ප්‍ර, සබ්බ, ඡ එකච්චනයි. මමං යනු, ති, ප්‍ර, අ, ප්‍ර, එකච්චනයි. සවිහත්තියා යනු, ඉ, ප්‍ර, ස, ඡ, එකච්චනයි. සෙ යනු, අ, ප්‍ර, අ, ස, එකච්චනයි. මෙසේ මෙහි පද සතරකි.

සෙ, ස ප්‍රත්‍යය පරකල්චි; සවිහත්තියා, විහත්ති සතිතවු; අමිහයා, අමිහ ශබ්දයට; මමං, මමං යන ආදේශය වේ.

සහ විහත්තියා යො වන්නතො සො සවිහත්ති, නසස සවිහත්තියා.

තුමිහාමිහෙහි නමාකං ඉති, “තුමිහාමිහෙහි නමාකං” යන සුත්‍රයෙන්; නං ච්චනයා, නං ප්‍රත්‍යයට; ආකං, ආකං යන ආදේශය වේ. තුමිහාකං අමිහාකං, තුමිහ අමිහ ශබ්ද වතුර්ථී ඡන්ධි ඛ්‍යවච්චනයන්හි තුමිහාකං යනුද අමිහාකං යනුද උදාහරණයි.

172 තුමිහාමිහෙහි නමාකං 1 161.

යනු ආදේශ විධාන සුත්‍රයි. තුමිහා මිහෙහි යනු, අ, ප්‍ර, ස, ප, එකච්චනයි. නං යනු, ති, ප්‍ර, අ, ප්‍ර, එකච්චනයි. ආකං යනු, ති, ප්‍ර, අ, ප්‍ර, එකච්චනයි. මෙසේ මෙහි පද තුනකි.

තුමිහා මිහෙහි, තුමිහ ශබ්ද අමිහ ශබ්දයන් කෙරෙත් පරවු; නං, නං ප්‍රත්‍යය; ආකං, ආකං යන ආදේශ වේ.

තුමිහො ව අමිහො ව තුමිහාමිහා, තෙති තුමිහාමිහෙහි.

මමා. ස්මා ප්‍රත්‍යය තෙම; තා ඉච්, තා ප්‍රත්‍යය මේනි. කුමිතා මිතානං තයි මයි ඉනි, “කුමිතාමිතානං තයි මයි” යන සුත්‍රයෙන්; ස්මි මයි, ස්මිං ප්‍රත්‍යය පරකල්නි; තයි මයි, තයි මයි යන ආදේශ දෙක; හොනනි, වෙස්.

178 කුමිතාමිතානං තයි මයි 1-189

යනු ආදේශ විධාන සුත්‍රයි. කුමිතා මිතානං යනු, අ, ස්, ස, ම, බහුවචනයි. තයි මයි යනු, ඉ, ප්‍ර, ස, ප්‍ර, බහුවචනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි.

සවිභක්තිනං, විභක්ති සහිතවූ; කුමිතාමිතානං, කුමිත අමිත ශබ්දයන්ට; ස්මිමහි, ස්මිං ප්‍රත්‍යය පරකල්නි; තයි මයි, තයි මයි යන ආදේශ දෙක වෙස්. (“අමිතයා —පෙ— යෙ” යන සුත්‍රයෙන් සවිභක්තිනං යනුද “ස්මිමහි රඤ්ඤා රාජනි” යන සුත්‍රයෙන් ස්මිමහි යනුද මෙහි අනුවර්තනීයයි.)

මෙ කතෙ, තකාරයට නිකාරය ආදේශ කළ කල්නි; තයි තයි මයි කුමිතෙසු අමිතෙසු, කුමිත අමිත ශබ්ද සජනම් එකච්චන බහුවචනයන්හි තයි තයි මයි කුමිතෙසු අමිතෙසු යනු උදහරණයි ලිඛිතත්‍යයෙ, තුන් ලිඛුයෙහි; සමිං, සමානයි.

149 විස්තර:— කුමිත අමිත ශබ්දයන්ගේ ප්‍රථමාවිභක්ති එක ච්චන රූපය සම්බන්ධ පදයිතිය මේ ශබ්දරචනයෙහිම දක්වා ඇත. යො ප්‍රත්‍යයහට “සබ්බතාමකාරතෙ පඨමො” යන සුත්‍රයෙන් එකාරාදේශකොට පැමිණවූ කල්නි කුමිතෙ යයි කුමිත ශබ්ද ප්‍රථමා බහුවචන පද රූපයක් ලැබෙයි. යො ප්‍රත්‍යය යොද ප්‍රත්‍යයටත් අමිත ශබ්දයටත් “මයං යොමිති පඨමෙ” යන සුත්‍රයෙන් මයං යන ආදේශය කළ කල්නි අමිත ශබ්ද ප්‍රථමා බහුවචන තෙහි මයං යයි පද රූපයක් ලැබෙයි. මිනියාදී අන්‍ය විභක්ති රූපයන්ගේ සිහිනු ඉතා පහසුවෙන්, විභක්ති ප්‍රත්‍යයක් පරකල්නි කුමිත අමිත ශබ්ද දෙකටම එක්තාවූ ආදේශයන් වූකලී විභක්ති ප්‍රත්‍යයටත් සමිගම වෙත්ය යනු මෙහි දක්නා ලැබෙන විශේෂ යයි. “තයා තයිනං තකාරො නිත්‍යං වා” යන සුත්‍රය හැර මෙහි සදහන්කොට තිබෙන සියලුම සුත්‍රයන් ඒ ඒ විභක්තින් ඇසුරු කොට පවත්නා ආදේශ විශේෂයන් දක්වනු සඳහාම විරචිත බැව් පෙනේ. තවද මේ කුමිත අමිත ශබ්දයන්ගේ වතුර්ථී ශ්‍රේණි ඔහු ච්චනයන්හි කුමිතෙ අමිතෙ යන පද රූපද කුමිතා අමිතං යන

පද රූපද අමිත ශබ්දයෙහි අස්මාකං යන පදරූපයද ඇතැම් ආචාර්ය භෞතී කෙනෙක් කියත්. එක්අයෙකු වාච්චන තන්ති පවා භෞරවය පිණිස මේ ශබ්දයන්ගේ බහුවචන යෙදීමද සිටිනකි. මේ ශබ්ද දෙකේනිම සාමාන්‍ය පදයන් සමෘතිය යම් විශේෂ විධාන යක් නැති තවුත් සමහර විභක්ති කෙනෙකුන් පරකල්පි ආදේශ විශේෂයක් දක්නා ලැබේ. එහෙයින් ඒ දක්වනු පිණිස “පදනො දුතියා වතුපී ඡසිසු වො නො” යනාදිය හදලහ.

174 පදනො දුතියා වතුපී ඡසිසු වො නො 1-147.

යනු ආදේශ විධාන සුලුයි. පදනො යනු, අ, න, කි, ප, එක වචනයයි. දුතියා වතුපී ඡසිසු යනු ඊ, ඉ, ස, ස, ඹනුවචනයයි. වො නො යනු, ඔ, ජ, ස, ප්‍ර, බහුවචනයයි. මෙසේ මෙහි පද තුනකි.

පදනො, පදයානෙරෙන් පරවු; සවිභක්තිතං, විභක්ති සහිතවු; තුමිභාමිභාතං, තුමිභ අමිභ ශබ්දයන්ට; දුතියා වතුපී ඡසිසු, මිතියා වතුපී ඡසිසු විභක්තින් පරකල්පි; නවා, විකල්පයෙන්; වොනො, වොනො යන ආදේශයේ වෙත්.

අත්පෙරාතකා, අතීය දක්වන්නාවු; වණණා, වණණියෝ තුමු; පදං, පදනම්. දුතියා වතුපී ඡසි බහුවචනෙසු, මිතියා වතුපී ඡසි බහුවචනයන්; පරෙසු, පරකල්පි; පදස්මා, පදයා කෙරෙන්; පරෙසං, පරවු, සවිභක්තිතං, විභක්ති සහිතවු; තුමිභා මිභාතං, තුමිභ අමිභ ශබ්දයන්හට; වොනොකාරා, වොනො යන ආදේශයේ; නවා, විකල්පයෙන්; ගොතනි, වෙත්. රකබතු වො (නොප රකිවා) පඤ්ඤ නො (අප බලාවා) දදහි වො (නොපව දෙහි) දදහි නො (අපව දෙව) සඬා වො (නොපගේ ශ්‍රඩාවය) සත්ථා නො (අපගේ ශාසනාවරයාය) යනු උදහරණයි. නවා ඉති, නවා යනු; කිං, කුමටද? එසො අමිභාතං සත්ථා යන තන්හි නො වන පිණිසය.

පජ්ජති අනෙතාති පදං, පද බාතු ගමනානීයෙතිය. අ ප්‍රත්‍යයයි. පදස්මා පදනො, විත්තං පුරණී දුතියා වතුනනං පුරණී වතුපී ඡනනං පුරණී ඡති- දුතියා ව වතුපී ව ඡති ව දුතියා වතුපී ඡසියො, නාසු දුතියා වතුපී ඡසිසු- වොව නොව ආනො, නෙ ඡවානො.

150 විභතර:— මේ වතාහි තුමිභ අමිභ ශබ්දයන් සමෘතිය ආදේශ විශේෂ දක්වනු සදහා කියන ලද්දකි. “අමිභයා මිමිං සවිභක්තියා සෙ” යන සුත්‍රයෙන් වචන විපර්යාස වශයෙන්

සුවිභක්තිනං යනුද “තුමිභාමිභානං තසි මසි” යන සුත්‍රයෙන් තුමිභාමිභානං යනුද “කචං මමං ච නචං” යන සුත්‍රයෙන් නචං යනුද මෙහි අනුචරිතනය වෙයි. (මෙහි නචං යන්න නොච චා යන්න “චා තතිජය ච” යන සුත්‍රයෙන් අනුචරිතනය වේයයි කරුණු සහිතව සුඛොධිකාචෙහි කියනලද්ද පිළිගතයුතුයයි කිව යුතුය. එහෙත් කච්චායන පරිවාර ශ්‍රැති කොසිලායේත් දක්නා ලැබෙන හෙයින් නචං යනු මෙහි යෙදීම.) එහෙයින් මිනියා වතුර්ථි ඡේදි විභක්තින් පරකල්හි පදයා කොරෙන් පරවු විභක්ති සහිතවූ තුමිභ අමිභ ශබ්ද දෙකට සමහරතැනක වො නො යන ආදේශ දෙක වනබව මෙයින් සැලකිය යුතුය. මෙහි අනිගමින් කිවද මිනියා වතුර්ථි ඡේදි විභක්තින්ගේ බහුවචන යන් පරකල්හි පමණක් ආදේශයෝ වෙති. එකචචනගන්ති තෙමෙ යන ආදේශ දෙකක් වෙනම දක්වාලූ හෙයින්. පදය සනු කුමක්දයි අභවාලිමට මෙහි කියනලද්දේ “අභ්වජ්ජාතකා චණ්ණා පදං” යනුයි. අභ්ව දක්වන වණ්ණයෝ පදනමවෙන් යනු එහි තේරුමයි. අකුරු එකකින් හෝ කීපයකින් හෝ යුක්තවූ විභක්තූන්ත වචනයෝ පදනම්. එය නාමපදය ආකාරාකපදය උපසගිපදය නිපාතපදයයි සකරවාදැරුමිවේ. ඒ සකරවාදැරුමි පදයන් කොරෙන්ම පරවු තුමිභ අමිභ ශබ්දයන්හට මේ ආදේශ යෝ වෙති.

නාමයාකොරෙන්= සඛා වො- සභා නො
 ආඛ්‍යාතයාකොරෙන්= දදති වො- දදති නො
 නිපාතයාකොරෙන්= එචං ශ්‍රී වො සිකඛිතඛිං- මා නො
 අජ්ජවිකනතිං සු

උපසගියාකොරෙන්= ඉතිපි චො ඛනති- එචම් මෙ නො
 යනු උද්ගරණයි.

ක්‍රියා ශෝභයෙන් තොරවූ උපසගියන් නිපාත නාමයෙහිම ඇතුළත්වන හෙයින් උපසගියන් ගණනට නොගනහොත් නාමා ඛ්‍යාත නිපාතපදයන් කොරෙන් පරවු තුමිභ අමිභ ශබ්දයන්ට මේ ආදේශයන් වන බැව් සැලකිය යුතුය.

මෙහි “රකඛතු වො- පඤ්ඤා නො” යනු විනියා බහුවචනයටද “දදති වො- දදති නො” යනු වතුර්ථි බහුවචනයටද “සඛා වො- සභා නො” යනු ඡේදි බහුවචනයටද උද්ගරණ වශයෙන් දක්වුන. නචං යනු මෙහි අනුචරිතනයකැයි මුලදීම දක්වා ඇත. ඒ අනු චරිතනය පරිදි මේ ආදේශයන් නොවන කැන් දක්වනු පිණිස

“එසො අමානං සන්ධා” යනු දක්වන ලදී. ඒ සාමාන්‍යාත්මකයකි. අනුවර්තීත නවා ශබ්දයෙන් ගාථාපාදයක්වුයේ ආදි භාගයෙහිද ව එව ආදි අවසායක්වුයේ යොගයෙහිද මේ ආදේශයන් නොවන බව කිවයුතුය. ඒ විශේෂාත්මකයයි. ඊට උදාහරණ මෙසේයි.

න ංසා වාමි න රොදම්- නව සුඛාන මානව
 කුශ්භං වාපි මහාරාජ- මේභං ව රඨ මිඛිතං

“එවමිදං දීඝමධානං සන්ධාවිතං සංසරිතං මමිඝෙඛව කුමිභා නඝඛ” යනුයි.

මෙහි අනුවර්තීත නවා ශබ්දය වූ කල්හි අනුවර්තීතකය වූයේ මණ්ඩුක ගතික අධිකාර වශයෙනි. එහෙයින් “නවං මමිඝඛ නවා” යන සුත්‍රයට පහත තීබෙන “නාමිති තඡා මයා- කුමිභසා කුමං කමිමිති” යන සුත්‍රදෙකටම මේ අනුවර්තීතකය නොපි (මෙහි යාගේ පැනගාම මෙන්) සුත්‍ර දෙකක් අනභරදමා මේ සුත්‍ර යට පැනගත්බව පෙනෙයි. පදයක් කෙරෙන් පරව නැති කුමිභ අමිභ ශබ්දයන්ට මේ ආදේශ නොවන හෙයින් “නව ඝඛති” “මම මිභෙතා” යනාදී නැන්වල වො නො යනු ආදේශ නොවූහ.

පදනො ඉති, පදනො යනු; අධිකාරො, මතු සුත්‍රය ආ සමිඛති කරනු ලැබේ. තෙමෙඛවවනෙ ඉති, “තෙමෙඛවවනෙ” යන සුත්‍රයෙන්; වතුච්චී ජඨෙකවවනෙසු, වතුච්චී අමිච්චි විභක්ති එකවවන යන්ති; නෙ මෙ ගොනති, නෙ මෙ යන ආදේශයෝ වෙත්. දදම් නෙ, දදති මෙ, ඉදං නෙ, අයං මෙ, යනු උදාහරණයි.

175 නෙ මෙ කවවනෙ 1-148.

යනු ආදේශ විධාන සුත්‍රයි. නෙ මෙ යනු, එ, ජ, ස, ප්‍ර, බහු මවනයි. එකවවනෙසු යනු, අ, න, ස, ස, එකවවනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි.

පදනො, පදයා කෙරෙන් පරවු; සවිභක්තිතං, විභක්ති සහිතවු; කුමිභාමානං, කුමිභ අමිභ ශබ්දයන්ට; වතුච්චී ජඨිසු, වතුච්චී අමිච්චි විභක්තින්ති; එකවවනෙ, එකවවනස පරකල්හි; නෙ මෙ, නෙ මෙ යන ආදේශ දෙක වෙත්.

නෙව මෙව නෙමෙ, තෙ තෙමෙ, වුච්චිතෙ තෙ තෙති වචනං වච ධාතු වාසන වචනානි යෙහිස. සු ප්‍රභාසයි. එකසා වචනං එකවවනං, තස්මිං එකවවනෙ.

151 විභක්ති- “අමිභසා - පෙ - සෙ” යන සුත්‍රයෙන් සවිභක්තිතං යනුද “කුමිභාමානං තයි මයි” යන සුත්‍රයෙන් කුමිභා

මහානං යනුද “තචං මමං ච නචා” යන සුත්‍රයෙන් නචා යනුද “පදනො—පෙ—නො” යන සුත්‍රයෙන් පදනො යනුද වතුන් ජඬු සු යනුද මෙහි අනුවචනනයවෙත්. එහෙයින් පදයා කෙරෙත් පරවු විභක්ති සහිතවු කුමන අමත ශබ්දයන්ට වතුර්ථී අභිධි විභක්ති එකවචනයන්හීදී තෙ මෙ යන ආදෙශයන් වන බව මේ සුත්‍රයෙන් කියයි. දදුමි තෙ—දදුහි මෙ යනු වතුර්ථී විභක්තියටද ඉදං තෙ—අයං මෙ යනු අභිධි විභක්තියටද උදගරණයි. මෙසේ මේ ආදෙශ විශේෂයන්ගේ පැමිණීම නිසා කුමන අමත ශබ්දයන්ගේ වතුර්ථී අභිධි විභක්තිවලට අගත්විශසුකු කුශ්භං, ඔස්භං, තච, මම, අමිභං, මමං යනාදීන්ගේ වැලැක්වීමක් නොවේ. සිදුවන අනුත්ත නම් ඒ විභක්ති රූපවලට තෙ මෙ යන නවත් විභක්ති රූපදෙකක් ලැබීම පමණකි.

නාමිහි ඉති, “නාමිහි” යන සුත්‍රයෙන්; අමිහි, අං ප්‍රත්‍යය පර කල්හි; නිසෙධො, වැලැක්වීම වේ. පසෙට්තං—අර්ථි මං යනු උදගරණයි.

176 නාමි 1-149.

යනු ප්‍රතිමෙධ විධාන සුත්‍රයි. න යනු නිපාතයි. අමිහි යනු නි, පු, අනු, ස, එකවචනයයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි.

පදනො, පදයා කෙරෙත් පරවු; සවිභත්තිතං, විභක්ති සහිතවු; කුමිභාමිභානං, කුමිභ අමිභ ශබ්දයන්ට; අමිහි, අං විභක්තිය පරකල්හි; තෙමෙ, තෙමෙ, යන ආදෙශයෝ; න, නොවෙත්. (“අමිභයං—පෙ—සෙ” යන සුත්‍රයෙන් සවිභත්තිතං යනුද “තෙමෙකමිචතෙ” යන සුත්‍රයෙන් තෙ මෙ යනුද මෙහි අනු වචනනීයයි.)

චා තතිශ්‍ය ච ඉති, “චා තතිශ්‍ය ච” යන සුත්‍රයෙන්; තතිශ්‍ය කචචනෙ, තාතිශා එකවචනයෙහි; චා, විකල්පයෙන්; තෙ මෙ, තෙ මෙ යන ආදෙශයෝ; භොනති, වෙත්. කභං තෙ තශා චා තතං මෙ මසා චා පනු උදගරණයි.

177 චා තතිශ්‍ය ච 1-156.

යනු ආදෙශ විධාන සුත්‍රයි. චා යනු නිපාතයි. තතිශ්‍ය යනු, ඉ, නි, නි, ඉ, එකවචනයයි. ච යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද තුනකි.

පදනො, පදයා කෙරෙත් පරවු; සවිභත්තිනං, විභක්ති සහිතවු; තුමිභාමිභානං, තුමිභ අමිභ ශබ්දයන්ට; තතියෙ එකවචනෙ ව, තාතියා එකවචනය පරකල්පිද; වා, විකල්පයෙන්; නෙමෙ, නෙමෙ යන ආදේශයෝ වෙත්. (පුළොක්ත සුත්‍රයන්ගෙන් සවිභත්තිනං, තුමිභාමිභානං, පදනො, යන පදද “නෙමෙකවචනෙ” යන සුත්‍රයද මෙහි අනුවචිතතීයයි.)

බහුවචනෙසු වොනො ඉති, “බහුවචනෙසු වොනො” යන සුත්‍රයෙන්; තතියා බහුවචනෙසු, තාතියා බහුවචනයන්හි; වොනො ගොච්ඡි, වො නො යන ආදේශයෝ වෙත්.

178 බහුවචනෙසු වොනො 1-151.

යනු ආදේශ විධාන සුත්‍රයි. බහුවචනෙසු යනු, අ, න, ස, ස, බහුවචනයයි. වොනො යනු, ඔ, පු, ස, පු, බහුවචනයයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි.

පදනො, පදයා කෙරෙත් පරවු; සවිභත්තිනං, විභක්ති සහිතවු; තුමිභාමිභානං, තුමිභ අමිභ ශබ්දයන්ට; තතියා බහුවචනෙසු, තාතියා බහුවචනයන් පරකල්පි; වා, විකල්පයෙන්; වොනො, වොනො යන ආදේශ දෙක වෙත්. (පුළොක්ත සුත්‍රයන්ගෙන් සවිභත්තිනං යනුද තුමිභාමිභානං යනුද පදනො යනුද වා යනුද තතියා යනුද මෙහි අනුවචිතතීයයි.)

වුවචනෙ නෙතෙති වචනං, වචධාතු ව්‍යක්ත වචනාචියෙහි ස. සුප්‍රත්‍යයයි. බහුභ්‍යාං වචනං බහුවචනං, තෙසු බහුවචනෙසු, වො ව නො ව වොනො, නෙ වොනො.

බහුවචනෙත, මෙ සුත්‍රයෙහි බහුවචන (භ්‍රහණ) යෙන්; පඨමෙ ශොචිති ව, ප්‍රථමී යො ප්‍රත්‍යය පරකල්පිද වොනො යන ආදේශ වෙත්. කතං වො- කතං නො යනු තාතියා බහුවචනයට උද්ගරණයි. භාමිං වො භවෙත්ඝොථ- භාමිං නො භවෙත්ඝොමී යනු ප්‍රථමා බහුවචනයට උද්ගරණයි.

152 විශේෂය:— “පදනො දුතියා වතුච්ඡි ජඪිසු වොනො” “නෙමෙකවචනෙ” “වා තතියෙ ව” “බහුවචනෙසු වොනො” යන සුත්‍රවලින් සථිකාමශබ්ද-ගණයට අයත් තුමිභ අමිභ ශබ්දයන්ට ප්‍රථමා, මිතියා තාතියා වතුච්ඡි භජ්ඨි විභක්ති බහුවචනයන්හි “වො” “නො” යන ආදේශ දෙකද තාතියා වතුච්ඡි භජ්ඨි විභක්ති එකවචනයන්හි “නො” “මෙ” යන ආදේශ දෙකද නිශ්චිතය.

සමීකරණයට අනන්තයක් ලෙසින් වර්තමාන ආකාරය හා මවුන්ගේ පදසිති ක්‍රමය සමීකරණයේ අනාවරණය දක්වන ලදී. මේ කොටසට අනන්තයක් ලෙසින් සමීකරණයට මට මෙතෙක් ආකාරයකින්ද වර්තමාන ලෙසින් සමීකරණය ව්‍යවහාරය වනාහි බොහෝ පරීක්ෂාවෙන් කටයුතුය. නොඑසේවිනම් සමීකරණයකර ගෙන් පෙනෙන සුඛනාමයන්ගේද වර්තමාන පදසිතියන් කෙරෙහි මූලාසනයක. බාලාවතාරයෙහි වූකලී සමීකරණයෝ:- 1. සබ්බ, 2. කතර, 3. කතම, 4. උභය, 5. ඉතර, 6. අඤ්ඤ, 7. අඤ්ඤතර, 8. අඤ්ඤතම, 9. පුබ්බ, 10. පර, 11. අපර, 12. දකුණ, 13. උතතර, 14. එක, 15. ය, 16. ත, 17. එත, 18. ඉම, 19. අමු, 20. කී, 21. තුමස, 22. අමිත, යන ලෙසින් 22 ක් දක්නාලැබෙති. 23. අධර, 24. උභ, 25. ම, 26. ති, 27. වතු, යනමේ ලෙස පඤ්ඤාද සමීකරණයන්ටම ඇතුළත් කොට ඇතැම් ආවරණවරයන් දක්වාලූ හෙයින් මුළුල සමීකරණය ලෙසින් 27 ක් සහිත කටයුතුය. මොවුන්ගේ සමීකරණවල වනාහි සියලුම අනුගතයන් නොවන හෙයින් සමීකරණ පඤ්ඤාද අනු අනු පමණක් අධික පරිපාටියෙන් මෙසේයි. 1. සකලානුගතය- 2. 3. විවිධ අනුගතය- 4. විසමුදානුගතය- 5. 6. අනුගතය- 7. 8. අනුගතය- 9. 10. 11. 12. 13. දිශා දෙසාදී අනුගතය- (මොවුන් පුලුච්ඡිතයෙහි කාලදෙසාදී අනුගතය පුලුච්ඡිතයෙහි දිශාදී අනුගතය නැවතකලීච්ඡිතයෙහි සාධානාදී අනුගතය කියවේ.) 14. එකානුගතය- 15. අනුගතය- 16. අනුගතය- 17. සමපානුගතය- 18. අනුගත සමපානුගතය- 19. දුරානුගතය- 20. විවිධ අනුගතය- 21. යුග්මදානුගතය- 22. අනුගතය- 23. අනුගතය- 24. 25. ව්‍යානුගතය- 26. කුසලයෙහි 27. වතුරනුගතය- වන්තාවූ සබ්බ ලෙසින්දීය. මේ ලෙසින් මෙහි අනුගතය පිටත් කන්හි සමීකරණ ව්‍යවහාරය කොටුවකි.

අඤ්ඤාද සමීකරණ බාලානුගතය පුබ්බලෙසින්ද පුබ්බලෙසින්ද දකුණ ලෙසින්ද කුසලානු (සමීකරණය නානු) ගෙහිද උභය ලෙසින්ද හා පරලෙසින්ද උභයනුගතයෙහිද දක්නාලැබෙති. එහෙත් එකකැන කදීවත් සමීකරණය ලෙසින් ඇතුළත් කොට සලකනු නොලැබෙත්. අනුගතයේ සමීකරණයට අනන්තයක් සමීකරණයෙහි 1. අනුගතය, 2. අනුගතය, 3. අනුගතය, 4. අනුගතය, 5. අනුගතය, යනමේ කන්හිදී සමීකරණවල කොටුවකි. යම් අනු පඤ්ඤාද සමීකරණවල කොටුවකි.

බත් නම් එහිදී සඵනාම පදයන්ගේ සිසිල සදහා කියනලද ප්‍රථමා බහුවචනයට එකාරාදේශය කිරීම් ආදී සඵනාම කාර්යයන් නොගණිත්, සුඛතාමයට අයත් කාර්යය පමණක් ගණිත්. එහෙයින් බෙහෙවින් සඵනාමයන්ගේ වෙනස සෙවියයුත්තේ ඒ ඒ ආදේශ රූපයන්ගෙන් බව සැලකිය යුතුය. සබ්බ ඉබ්දය සඵනාමය කැසී මෙහි කියනලදී. නමුත් සමාසයෙහිදී අන්‍ය පදයක් හා සම්බන්ධිතව සඵනාමයාගේ අභිය අප්‍රධානවත් සම්බන්ධිත අතින් පදයාගේ අභිය ප්‍රධානවත් දක්නා ලැබේ නම් එතැන සඵනාම නිය නොවන්නේය.

1. සබ්බ ඉබ්දය වනාහි අභිඉබ්දය හා බහුමුඛසමාසයෙන් සමාස කල කල්හි අභිකතනොපාස සබ්බා යෙන සො අභිසබ්බො යයි සබ්බ ඉබ්දභිය අප්‍රධානව පවත්නේය. එසේවූ තන්හි සබ්බ ඉබ්දය සඵනාම නොවේ. එහෙයින් සුඛතාමය සේ පදරූපයෝ යෙදිය යුත්තාහ.

2. සබ්බ යනු යම්කෙනෙකු සදහා ව්‍යවහාරකරනු ලබන නාමයක් විනම් ඒ සබ්බ ඉබ්දයද සඵනාම නොවන්නේය. සබ්බ යනු ඊශ්වරයාට සංඥවකි. එය සම්පූර්ණයෙන්ම සුඛතාමයෙහි ඇතුළත්ය.

3. වෙනත් ඉබ්දයක් සමග සබ්බ නාමඉබ්දයක් ව්‍යද්‍යමාසයෙන් සමාසවිනම් එහිදීද සඵනාමකිය නොලබයි. තුමාමානාං නයි මයි යනාදී නැන්වල නං හට සං සානං ආදේශ නොවී සුඛතාමයකගේ මෙන් ඡේසී බහුවචනය පෙනෙන්නේ ඒ හිසාය.

4. නාතියා තත්පුරුෂ සමාසයෙන් සමාසය ලත් සඵනාම ඉබ්දයද සඵනාමත්වය නොලබයි. මාසෙන පුබ්බො මාසපුබ්බො යන නාතියා තත්පුරුෂ සමාසයෙහි මාසපුබ්බ ඉබ්දය දක්නා ලැබේ. එය සඵනාමකිය නොලබයි.

5. එසේම නාතියා තත්පුරුෂ සමාසයට යොග්‍යව කාලෙන පුබ්බො යනාදී නන්හි ස්‍රීස වාක්‍යයෙහි අසමාසව සිටි සඵනාම ඉබ්දයද සඵනාමකිය නොලබයි. සඵනාම ගණයට අයත් සියලු ඉබ්දයෝ මෙකී අවස්ථාවන්හි සඵනාමකියෙන් නොරවෙත්.

ය, භ, ඵ, කිං ඉබ්දයන් කෙරෙන් “තතක” “තභිත” ප්‍රත්‍ය යන් විමෙන් සෑදෙන යතතක, තතතක, ඵතතක, කිතතක, කිභිතක යනාදීහු සඵනාම නොවෙත්. එහෙයින් ඔවුහු ය, භ, ආදී ඉබ්දයන්

මෙක් සමීකාරක කාශ්‍යයන්ට යටත් නොවී ලිඛිතවූ සුඛ කාමරිකීන් අනුකරණය කරති. එකඟබිදුරා හෙරෙත් විච්චනය ෙනිමෙන් සැදෙන එකවල ශබ්දයෙහි ඇතැම් රූපයක් සමීකාරිකිය අනුගමනය කරණබව “එකඟෙව්” යයි ප්‍රථමා බහුවචන යෙහි දක්නා ලැබෙන හෙයින් කියවුණුය.

මෙසේ සැකෙවින් සමීකාරකයන් දක්වා තදනනතරව සඛිධ්‍යා කාමයන් දක්වනු පිණිස බමිකිරිකිපාදයෝ “සඛිධ්‍යා වුවුවනෙ” යනාදිය ආරම්භකලක.

සඛිධ්‍යා, සඛිධ්‍යා ශබ්ද සමුහය; වුවුවනෙ, කියනු ලැබේ. එක සදෙදු; එකඟබිදුරාතෙම; සඛිධ්‍යාතෙසු, සමීකාරකයන්හි; වුහෙයා, කියන ලද්දේය. වාදයෝ, මඟබිදුරා ආදිතොටඇති; අභ්‍යර්ථනා, අභ්‍යර්ථ ශබ්දය අන්‍යතොටඇති ශබ්දයෝ; බහුවචනා, බහු වචනානගයෝයි.

සමීකාරකීසා ඉච්චුම නපුංසක සඛිධ්‍යා ඉතිව, සමීකාරකීසා යනුද ඉච්චුම නපුංසක සඛිධ්‍යා යනුද; අභිකාමරා, මතු සුත්‍රය හා සමබන්ධකරනු ලැබේ. යොසු මිනනං වෙ ව ඉති, “යොසු මිනනං වෙ ව” යන සුත්‍රයෙන්; මිසා, මඟබිදුරා; වෙ- වෙ යනා දෙයවේ. වෙ වෙ ප්‍රථමා මිනියා බහුවචනයන්හි වෙ වෙ යනු උදහරණයි. මිහි මිහි, තානියා කරණ පඤ්චමී බහුවචනයන්හි මිහි මිහි යනු උදහරණයි.

179 යොසු මිනනං වෙ ව 1-182.

යනු ආදෙශ විධාන සුත්‍රයි. යොසු යනු ම, පු, ස, ස, බහුවච නයි. මිනනං යනු, ඉ, පු, සඛිධ්‍යාසද්ද, ඡ, බහුවචනයි. වෙ යනු එ, පු, අනු, පු, පු, එකවචනයි. ව යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද සතරකි.

යොසු, යො ප්‍රත්‍යයෙන් පරකල්හි; සමීකාරකීනං, මිහක්හි සහිතවූ; ඉච්චුම නපුංසක සඛිධ්‍යානං, සමීකාරක පුලචිත නපුං සකලිඛිතසඛිධ්‍යා ඇති; මිනනං, මඟබිදුරා; වෙ ව, වෙ යනා දෙයද වේ.

යො ව යො ව යො, තෙසු යොසු

182 මිහතරා:— සඛිධ්‍යාවචන එක ශබ්දයට අනිකුරුව කිවු යුත්තේ ම ශබ්දයයි. මේ ශබ්දයේ පවත් අභ්‍යර්ථ ශබ්දය දක්වා වූ සියලුම සඛිධ්‍යා ශබ්දයන් බහුවචනානග හෙයින් මොවුන්ගේ

එකවිවික රූපයක් නොසෙවිය යුතුය. එසේම ත්‍රිලිංගයෙහිම එකාකාරවූ පදරූපයන් දක්නා ලැබෙන හෙයින් ලිංගිකයෙකු විෂයක පදයෝද මෙහි නැත්තාය. එහෙයින් ත්‍රිලිංගයටම පොදු වී ශබ්දයාණේ ප්‍රථමා විනිසා පද රූපයන් සිදුකරගනු පිණිස මේ සුත්‍රය විනිසය. සවිභක්තිනං යනුද ඉන්ද්‍රියම නපුංසක සච්ඛ්‍යා නං යනුද මෙහි අනුවභිතනය වන බැවින් යො ප්‍රත්‍යයයන් පරකල්පි ත්‍රිලිංගයෙහිම විභක්ති සහිතවූ වි ශබ්දයට වෙ යනාදෙශයද වන බව මෙහි අදහසය. මෙහි විධාය යයි එකවචනියෙන් කිවහැකිව හිතියදී විභතං යි බහුවචනයෙන් කියනලද්දේ සච්ඛ්‍යා වාචක වී ශබ්දය බහුවචනයෙහිම වන බව දක්වනු පිණිසය. වි ශබ්දයා කෙරෙන් පරව යො ප්‍රත්‍යය කොට ප්‍රත්‍යයටත් ශබ්දයටත් මේ සුත්‍රයෙන් වෙ යනු ආදෙශ කල කල්පි වී ශබ්ද ප්‍රථමා විනිසා බහුවචන දෙක්හිම වෙ යන පදසිතිය වේ. සුත්‍රයෙහි ව ශබ්ද බලයෙන් විභක්ති ප්‍රත්‍යය සහිතවූම වී ශබ්දයට යො ප්‍රත්‍යය පරකල්පි “දුචෙ” යන ආදෙශයද, නා, අං, නං, ප්‍රත්‍යය යන් පරකල්පි විභක්ති ප්‍රත්‍යය රහිතවූ වි ශබ්දයට, වය, උභ, උභය, දුචි, යන ආදෙශයන්ද වන බව කියති. දුචෙ, වයෙත, වයං, උචිභතං, උභයෙසං, දුචිභතං, යනු ඊට ක්‍රමයෙන් උද්ඝරණයි. තානිසා කරණ පඤ්චමී බහුවචනයන්හිවූ විනි විනි යනු සුගමයි.

188 නො ව වාදිතො නමති 1-67.

යනු නකාරාගමී විධාන සුත්‍රයි. නො යනු, අ, පු, අ, පු, එක වචනයි. ව යනු නිපාතයි. වාදිතො යනු, ඉ, පු, ස, ප, එකවචනයි. නමති යනු, නි, පු, අ, ස, එකවචනයි. මෙසේ මෙහි පද සකරකි.

නමති, නං ප්‍රත්‍යය පරකල්පි; වාදිතො, විශබ්දදින් කෙරෙන්; නො ව ආගමො, නකාරාගමියද වේ.

නමති, නං ප්‍රත්‍යය පරකල්පි; වාදිතො, විශබ්දදින් කෙරෙන්; නකාරාගමො කොති, නකාරාගමිය මේ විභතං වීසු, වතුර්ජඪි ඡෂ්ඨි බහුවචනයන්හි විභතං යනුද සප්තමී බහුවචනයෙහි වීසු යනුද උද්ඝරණයි. ලිංගිකතයෙ, තුන්ලිංගයෙහි; සමං, සමානයි.

වී ආදියෙසං තෙ වාදයො, තපතො වාදිතො

154 විස්තර:— වි ශබ්දය ආදී සච්ඛ්‍යා ශබ්ද කීපයකගේ වතුර්ජඪි ඡෂ්ඨි පදසිතිය පිණිස මේ සුත්‍රය විරචිතය. මෙකුක

ගතික අනුවර්තනයෙන් “සාහමො සෙ” යන සුත්‍රයෙන් මෙහි ආගමො යනු අනුවර්තනය වේ. එහෙයින් නං ප්‍රත්‍යය පරකල්පී සම්බන්ධාවක වී ශබ්දයින් කෙරෙන්නාකාරාගමීය වන බව මෙහි අදහසය. මෙහි ආදී ශබ්දයෙන් අතීතයෙන් සියලු සම්බන්ධ, ශබ්දයන් ගතයුතුයයි සිතිය හැකි නමුත් අදාර්ශ ශබ්දයෙන් ඔබ්බට මේ ආදී ශබ්දයෙන් බලය නැතිබැව් පෙනෙයි. එහෙයින් වී ශබ්දයේ පවත් අදාර්ශ ශබ්දය දක්වා ඇති ශබ්ද සොලස පමණක් මේ ආදී ශබ්දයෙන් ගතයුතුය. සුත්‍රයෙහි වී ශබ්දය වනාහී වේතත් ආගමයක් දක්වයි. එනම් සම්ප්‍රීච්චයෙහි තී වතු ශබ්දයන් කෙරෙත් පරව “ඤා” ආගමයයි. අදාර්ශ ශබ්දයෙන් ඔබ්බට වූ සම්බන්ධ ශබ්දයන් කෙරෙත් නාකාරාගමී නොවනහෙයින් සහසානං යනාදී තත්ති නාකාරාගමී නොවීය. නං ප්‍රත්‍යය පරකල්පී පමණක් වේයයි කී හෙයින් විසු තිසු යනාදී තත්තීද නාකාරාගමී නොවීය. වී ශබ්දයා කෙරෙත් පරව නං ප්‍රත්‍යය යොදා මේ සුත්‍රයෙන් නාකාරාගමීය කල කල්පී චිත්තං යි සිබ්බි. ව්‍යාජයෙන් සම්ප්‍රීච්චයෙහි නං ප්‍රත්‍යය පරකල්පී තී වතු ශබ්දයන් කෙරෙත් පරව ඤා ආගමය වීමෙන් තිසුනං වහසානං යනු සිබ්බි. වී ශබ්දයා කෙරෙත් සු ප්‍රත්‍යය යොදා ශබ්දනතයට දීඨිකිරීමෙන් විසු යනු සිබ්බි.

191 තී වතුනං තිසො වහසො තයො වහාරො තිණි වහාරි 1-188

යනු ආදේශ විධාන සුත්‍රයි. තී වතුනං යනු, උ, පු, ස, ම, බහුවචනයි. තිසො වහසො තයො වහාරො තිණි වහාරි යනු, ඉ, පු, ස, ලු, පු, බහුවචනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි.

යොසු, යො ප්‍රත්‍යයෙන් පරකල්පී; සවිතත්තිනං, විහත්ති සති ත්වු; තී වතුනං, තී ශබ්ද වතුශබ්දයන්හට; තිසො වහසො තයො වහාරො තිණි වහාරි; තිසො වහසො තයො වහාරො තිණි වහාරි යන ආදේශයෝ වෙත්.

ඉපිපුච්චි නපුංසකෙසු, සත්‍රි පුං නපුංසකලිච්චයන්හි; යොසු, යො ප්‍රත්‍යයෙන් පරකල්පී; සවිතත්තිනං, විහත්ති සතිතවු, තී වතුනං, තී ශබ්ද වතුශබ්දයන්හට; තිසො වහසො ආදේශො; තිසො වහසො යනාදී ආදේශයෝ; හොනති, වෙත්. තයො- තයො- තිහි- තිහි- තිහනං, පුඵඵා මිතියා කරණ පසුම්ඵ වතුර්ථී ඡණ්ඨි බහුවචනයන්හි තයො- තයො- තිහි- තිහි- තිහනං යනු උදහරණයි.

තයෝ ව චන්ද්‍රාචාරෝ ව තිචන්ද්‍රාචාරෝ, තෙසං තිචන්ද්‍රාචාරෝ,
 තිචන්ද්‍රාචාරෝ ව චන්ද්‍රාචාරෝ ව තයෝ ව චන්ද්‍රාචාරෝ ව තිචන්ද්‍රාචාරෝ ව චන්ද්‍රාචාරෝ
 ව තිචන්ද්‍රාචාරෝ ව තයෝ ව චන්ද්‍රාචාරෝ තිචන්ද්‍රාචාරෝ, තෙ
 තිචන්ද්‍රාචාරෝ ව තයෝ ව චන්ද්‍රාචාරෝ තිචන්ද්‍රාචාරෝ.

155 විචාරය:— ති චන්ද්‍රාචාරෝ ගබ්දයන්ගේ ලිචන්ද්‍රාචාරෝ
 යෝ ප්‍රත්‍යයන් පරිකල්පි විශ්ලේෂණ ආදේශනීපයන් දක්වීම පිණිස
 මේ සුත්‍රය විචිතය. “යෝසු විචාරෝ වෙ ව” යන සුත්‍රයෙන් යෝසු
 යනුද “ඉච්චිතං —පෙ— සෙ” යන සුත්‍රයෙන් වචන විචාරයාස
 වශයෙන් සවිචාරිතං යනුද “ඉච්චිතං නපුංසක සච්චාරං”
 යන සුත්‍රය ඉච්චිතං නපුංසක සච්චාරං යනුද මේ සුත්‍රය හා සම
 බන්ධන කරනු ලැබේ. එහෙයින් ප්‍රථමා විචාරා යෝ ප්‍රත්‍යයන්
 පරිකල්පි තුන් ලිචන්ද්‍රාචාරෝ ති චන්ද්‍රාචාරෝ ගබ්දයන්ගේ පිළිවෙළින්
 තිචන්ද්‍රාචාරෝ යනාදී ආදේශයන් වන බව මෙයින් කිත. පිළිවෙළනම්
 පුංලිචන්ද්‍රාචාරෝ තයෝ වචන්ද්‍රාචාරෝ යන දෙකද සමුදායයන්
 තිචන්ද්‍රාචාරෝ වචන්ද්‍රාචාරෝ යන දෙකද නපුංසක ලිචන්ද්‍රාචාරෝ තිචන්ද්‍රාචාරෝ
 යන දෙකද විචාරිතී සච්චාරු ති චන්ද්‍රාචාරෝගන්තව වීමය. ති
 ගබ්දයන්ගේ තුන්ලිචන්ද්‍රාචාරෝ තයෝ තිචන්ද්‍රාචාරෝ යනුද වචන්ද්‍රාචාරෝ
 ගව චන්ද්‍රාචාරෝ වචන්ද්‍රාචාරෝ යනුද ආදේශයන්ය. ති ගබ්
 දයා තෙරෙන් ප්‍රථමා විචාරා යෝ ප්‍රත්‍යයන්ගේ යෝසු ගබ්දයන්
 ගම්භ ඔවුන්ට මේ සුත්‍රයෙන් තයෝ තයෝගම් ආදේශ කල්පි
 පුංලිචන්ද්‍රාචාරෝ ති ගබ්ද ප්‍රථමා බහුවචන්ද්‍රාචාරෝ විචාරා බහුවචන්ද්‍රාචාරෝ
 ගන් තයෝ තයෝ යනු සිච්චාරු. තිචන්ද්‍රාචාරෝ යන තාචාරෝ
 කරණ පඤ්චමී රූපයන් හා අච්චි රූපයද සුගම්ය.

ඉච්චිතං මිච්චිතං තිචන්ද්‍රාචාරෝ ගබ්දාචාරෝ ඉච්චි, “ඉච්චිතං මිච්චිතං
 නනං තිචන්ද්‍රාචාරෝ” යන සුත්‍රයෙන්; තිච්චිතො, ති ගබ්දයා
 තෙරෙන් පරවු; නං ඉච්චි, නං යන; ඉච්චි, මේ ප්‍රත්‍යයව; ඉච්චිතං,
 ඉච්චිතං යන ආදේශයද; ඉච්චිතංව, ඉච්චිතං යන ආදේ
 ශයද වේ. තිච්චිතං- තිච්චිතං- තිච්චි, වතුර්ච්චි ගබ්දා සච්චාරු
 බහුවචන්ද්‍රාචාරෝ තිච්චිතං- තිච්චිතං- තිච්චි යනු උදාහරණයි.

156 ඉච්චිතං මිච්චිතං තිචන්ද්‍රාචාරෝ 1-97.

යනු ආදේශ විධාන සුත්‍රයි. ඉච්චිතං මිච්චිතං යනු, ති, පු,
 ස, ල, ප්‍ර, බහුවචන්ද්‍රාචාරෝ. තිචන්ද්‍රාචාරෝ, ඉ, සච්චාරා, ප, බහුවචන්ද්‍රාචාරෝ,
 සච්චාරාචාරෝ යනු, ආ, ඉ, ති, ප, බහුවචන්ද්‍රාචාරෝ මෙයේ මෙහි පද
 තුනකි.

නීති සම්බන්ධයන්, සම්බන්ධයන් වන නි ඉබ්දියා නොරෙත්; නං, නං ප්‍රත්‍යයට; ඉබ්දියා මිබ්දියා නො, ඉබ්දියා ඉබ්දියා නො, යන ආදේශ දෙක වෙයි.

ඉබ්දියා ව ඉබ්දියා නො ව ඉබ්දියා මිබ්දියා නො, තෙ ඉබ්දියා මිබ්දියා නො, සම්බන්ධයන් නි සම්බන්ධය, සං සුචී බන්ධාධාතු කථනා ජී යෙතිය. අප්‍රත්‍යයයි, තානි සම්බන්ධය-

156 විස්තර:- නි ඉබ්දියාගේ වතුර්ජනී මන්දි විහක්ති රුප යන් දක්වනු විශේෂ මේ සුත්‍රය විනිතය. "උභාදිකො නමිකතං" යන සුත්‍රයෙන් මෙහි නං යනු අනුවචනා නය වේ. එහෙයින් සම්බන්ධය වන නි ඉබ්දියා කෙරෙත් පරවු නං ප්‍රත්‍යයට ඉබ්දියා ඉබ්දියා නො යන ආදේශ දෙක වෙත්ය යනු මෙහි අදහසයි. සුත්‍ර යෙතිම නීති යන බහුවචන නිදේශය තෙමේ සම්බන්ධය වන නි ඉබ්දියා බහුවචන යෙතිම වේය යනු අභවයි. නි ඉබ්දියා කෙරෙත් නං ප්‍රත්‍යය යොදා මිභට මේ සුත්‍රයෙන් ඉබ්දියා ඉබ්දියා නො යන ආදේශ දෙක කිරීමෙන් නිබ්දියා යනුද නිබ්දියා නො යනුද සිටි වෙයි. ස්ත්‍රීලිඛිතයෙහි නි ඉබ්දියා නොරෙත් යො ප්‍රත්‍යය යොදා බහු සම්භ නි ඉබ්දියාට "නි වතුනතං" යනාදී සුත්‍රයෙන් නිසො යනු ආදේශ කල කල්හි ප්‍රථමා මිතියා දෙක්හිම නිසො- නිසො යනු සිටියි. නීති නීති යනු සුභවයි.

කොවාදෙ, "කො ව වාදිකො නමි" යන සුත්‍රයෙහි, වකා රෙන, ව ඉබ්දියාගෙන්; නමිති, නං ප්‍රත්‍යය පරකල්හි; සං ආභමො, සං යන ආභමය වේ. වාගනො, වචනානාදේශ කල කල්හි; නිසො නො යනු වේ. නීසු යනු සජ්චමි බහුවචනයි. නසුසනො, නසුසකලිඛිතයෙහි, නිබ්දියා- නිබ්දියා- ප්‍රථමා මිතියා දෙක්හි නිබ්දියා- නිබ්දියා යයිද නිබ්දියා- නිබ්දියා- තානියා කාරණ පසුමුණින් නීති යයිද නීති යයිද සිටියි. වතනා රො, වතුඉබ්දියා ප්‍රථමා මිතියා දෙක්හි වතනා රො යනු වේ. මි සරෙ ව ඉති, "මි සරෙ ව" යන; ඉහ, මේ සුත්‍රයෙහි; වකා රෙන, ව ඉබ්දියාගෙන්; යොසු, යො ප්‍රත්‍යය ගෙන් පරකල්හි; උසො, උසාරයට; උරො, උරයනාදේශ වේ. තනො යොන මොතු ඉති, "තනො යොන මොතු" යන; ඉහ, මේ සුත්‍රයෙහි, තු සරෙත, තුකාරයෙන්; යොනං, යො ප්‍රත්‍යය ගෙන්; මි, මිකාරාදේශ වේ. වතු රො, වතු රො යනු සිටියි.

157 විස්තර:- වතුඉබ්දියා ප්‍රථමා මිතියා දෙක්හිම වතනා රො යන පද රුපයක් සිටියි. එහෙත් මිභවකාරයෙහි වතු රො ගත් 25

නක්ද ඒ විභක්තින්තිම දක්නා ලැබේ. ඔහුගේ සිතිය මෙසේය. වතුශබ්දයා කෙරෙන් පරව යො ප්‍රත්‍යය යොදු ඔහු පරකල්කි “ඔ සර ව” යන සුත්‍රයෙහි වකාරයෙන් ශබ්දතන උකාරයට උර යනාදෙශවේ. “තනො යොන මොතු” යන සුත්‍රයෙහි ව ශබ්ද යෙහි යො ප්‍රත්‍යයන්තට ඔකාරාදෙශවේ. සාර ව්‍යඤ්ජනයන් ගේ සමායොගය කළ කල්හි වතුරො යනුවේ. වතුහි වතුහි වතුනා වතුසු යන පදයන්ගේ සිතිය සුකාරයි. සත්‍රිලිඛිතයෙහි වතසො වතසො වතුහි වතුහි යනුද සුගමයි.

පුණේ ඉව, පෙරමෙන්, (“නො ව වාදිනො නමහි” යන සුත්‍ර යෙහි වකාරයෙන්) සං ආශමා, සං යනු ආගම වේ. යද්දිනා, යද්දි සුත්‍රයෙන්; උසා, උකාරයට, අතනා, අකාරබවවේ. (එකල්හි) වතසානනා, වතුර්ථමි මඡ්ඡි විභක්තින්ති වතසානනා යිද; වතුසු, සඵතමි බහුවචනයෙහි වතුසු යිද වේ. නප්‍රංසක, නප්‍රංසක ලිඛිතයෙහි; වතනාරි, වතනාරි යයි ප්‍රථමා විතීයා දෙක්හි වේ. පඤ්චාදින මකාරො ඉති, “පඤ්චාදින මකාරො” යන සුත්‍රයෙන්; යොසු, යොප්‍රත්‍යයෙන් පරකල්කි; සවිභක්තියා, විභක්ති සහිතවූ; පඤ්චාද්‍යනනසා, පඤ්ච ශබ්දයන්ගේ අනතයට; අතනා, අකාර භාවය වේ පඤ්ච- පඤ්ච, ප්‍රථමා විතීයා බහුවචනයන්හි පඤ්ච පඤ්ච යනු උදගරණයි.

153 පඤ්චාදින මකාරො 1-134.

“නු ආදෙශ විධාන සුත්‍රයි. පඤ්චාදිනං යනු, ඉ, ප්‍ර, ස, ම, බහුවචනයි. අකාරො යනු, අ, ප්‍ර, ක්‍ර, ප්‍ර, එකච්චනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි.

යොසු, යො ප්‍රත්‍යයෙන් පරකල්කි; සවිභක්තියා, විභක්ති සහිතවූ; ඉඤ්චම නප්‍රංසක සඛ්‍යානං, ත්‍රිලිඛිතවූ; පඤ්චාදිනං, පඤ්ච ශබ්දයන්ගේ අනතය නෙමේ; අකාරො, අකාරයෙක් වේ.

පඤ්ච ආදි යෙසං නෙ පඤ්චාදෙසො, නෙසං පඤ්චාදිනං, අඵච අකාරො සො අකාරො

158 විසාර:— “අමාසා මමං සවිභක්තියා සෙ” යන සුත්‍ර යෙන් වචන විපච්ඡාස වශයෙන් සවිභක්තියා යනුද “යොසු විභක්තියා ච ව” යන සුත්‍රයෙන් යොසු යනුද ඉඤ්චම නප්‍රංසක සඛ්‍යා යනුද මේ සුත්‍රය හා සමබන්ධ කරනු ලැබේ. එහෙයින් යො ප්‍රත්‍යයෙන් පරකල්කි ත්‍රිලිඛිතවූම විභක්ති සහිතවූ පඤ්ච

ශබ්දදීන්ගේ අත්‍යය අකාරයක් වන බව මෙයින් උගන්වයි. ප්‍රකාශියෙන්ම අකාරාන්තවූ පඤ්ච ශබ්දදීන්ගේ අත්‍යය යළිත් අකාරාදේශයට පැමිණවීමෙන් කවර ප්‍රයෝජනයක්දැයි සිතිය හැකි වන්නේය. මේ වනාහි වෙන ආදේශ දෙකක් වැලැක්වීම ප්‍රයෝජන කොට ඇත්තකි. යො ප්‍රත්‍යය පරකල්පී මේ ආදේශය නොකළහොත්, අ, ඵ, ආදේශ දෙක පැමිණිය හැක. දැන් ඒ වලක්වනලද්දේ මේ අකාරාදේශය විසිනි. ප්‍රයෝජනය එය වේ. පඤ්ච ශබ්දයා කෙරෙන් යො ප්‍රත්‍යය කොට ප්‍රත්‍යය සහිත ශබ්ද න්‍යායට මේ සුත්‍රයෙන් අකාරාදේශ කිරීමෙන් ප්‍රථමා විතියා දෙක් හිම පඤ්ච පඤ්ච යනු සිබයි.

පඤ්චාදින මහතං. ඉති, “පඤ්චාදින මහතං” යන සුත්‍ර යෙන්; සුනංහිසු, සු නං හි යන. ප්‍රත්‍යයයන් පරකල්පී; පඤ්චාදින න්‍යාය, පඤ්ච ශබ්දදීන්ගේ අත්‍යයට; අත්‍යං, අකාරබව වේ. අයං, මේ; ඵද්දිසානං, එකාර දීඪියන්ගේ; අපවාදො, වැලැක්වීමයි. පඤ්චිති- පඤ්චමහතං- පඤ්චසු- යනු උදහරණයි. ලිඛිතත්‍යය, තුන්ලිඛ්‍යයෙහි; සමං, සමානයි. ඡසත්‍යඅභිනවදසාදණො, ඡ සත්‍ය අභි නව ද ස ශබ්ද ආදිකොට ඇති; අභාරසනතා, අභාරස ශබ්දය අත්‍යකොට ඇති ශබ්දයෝ; ඵවං, මෙසේයි.

184 පඤ්චාදින මහතං 1-90.

යනු ආදේශ විධාන සුත්‍රයි. පඤ්චාදිනං යනු, ඉ, ප්‍ර, ස, ම, බහුවචකයි. අත්‍යං යනු, අ, න, ත, ප්‍ර, එකවචකයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි.

සුනංහිසු, සු නං හි යන ප්‍රත්‍යයයන් පරකල්පී; පඤ්චාදිනං, පඤ්ච ශබ්දදීන්ගේ අත්‍යය වෙමේ; අත්‍යං, අකාරබව වේ.

පඤ්ච ආදි යෙසං තෙ පඤ්චාදණො, තෙසං පඤ්චාදිනං, අසසාචො අත්‍යං, තං අත්‍යං.

159 විගාර:- “සුනංහිසු ව” යන සුත්‍රයෙන් සුනංහිසු යනු මේ සුත්‍රයෙහි අනුවචිතනයවේ. එහෙයින් සු නං හි යන ප්‍රත්‍යය යන් පරකල්පී පඤ්ච ශබ්දයේ පවත් අභාරස ශබ්දය දක්වාවූ ශබ්දයන්ගේ අත්‍යයට අකාරාදේශ වනබව මෙයින් කිය. මේ හිද ප්‍රකාශියෙන්ම අකාරාන්ත ශබ්දයන්ගේ අත්‍යයට යළිත් අකාරා දේශය කුමවද? යන ප්‍රශ්නය පහළවේ. එහෙයින් “ඵද්දිසානම පවාදො” යයි කතීවරයාම කීයේය. සු නං හි යන ප්‍රත්‍යයයන්

පරකල්පි ගබ්බදානනයට පැමිණිය හැකි එකාරාදේශයක් දීඝීයත් වැළැක්වීම පිණිසම මේ ආදේශය කියෙයයි එයින් තෝරැම්භග යුතුය. සුත්‍රයෙහි අත්තං යන භාවනිදේශය නෙමේ සකාර දේදද නොකුන්ගේ ආගමයද උකාරයට අකාරාදේශයද කියයි, වඩු ගබ්බදයා කෙරෙත් නං ප්‍රත්‍යයද යොදා මේ භාවනිදේශයෙන් සසං ආගමයද ගබ්බදානන උකාරයට අකාරාදේශයද නං පරකල්පි විභිකානදාදේශයද කළ කල්හි විභසානනා යයි වඩුගබ්බද සත්‍රීලිභිග වඩුජ්ඣී ඡෙද්දී විභක්තින්හි දක්නා ලැබේ. ති ගබ්බදයා කෙරෙත් නං ප්‍රත්‍යය කොට මෙයින් සසං ආගමය කළ කල්හි එකී විභක්ති වලම කියානනං යී දක්නා ලැබේ. පඤ්චහි පච්ඤ්ඤානං පඤ්චසු යන පදයන්ගේ සිඨිය සුගමයි. ලිඛිතත්‍රයෙහිම එකසමානයි. ඡ ගබ්බදයේ පවත් අශාරභ ගබ්බදගතෙක් සියලු සඛිඛා ගබ්බදයෝ මේ නයිත්ම දනුන්නාහ. කීවියුතු වෙනසක් නැති හෙයින් ඔවුන් ගේ විසාරය මෙහි නොදක්වනලදී.

ආනවුතිභා, තවුති ගබ්බදගතෙක්; විසතාදයො, විසති ගබ්බද දිඞු; ඉඤ්චිලිභිගා, සත්‍රීලිඛිකයෝය. එකවචනනනා, එකවචනය අනනකොට ඇත්තෝය. විසති, විසති ගබ්බදග නෙමි; රතති ඉච, රතති ගබ්බදග මෙති. තිංසති, තිංසති ගබ්බදගද; එවං, මෙසේයි. වනනාලීසං පඤ්ඤාසං සද්දෙහි, වනනාලීසං පඤ්ඤාසං ගබ්බදගත් කෙරෙත් පරවු; සඛ්ඛාසං විභක්තිනං, සියලු විභක්තින්හට; සඛ්ඛා සමාදද ඉති, “සඛ්ඛාස මාවුසො” යනාදිවු; ඉහ, මේ සුත්‍රයෙහි; ආදිසද්දෙන, ආදි ගබ්බදයෙන්; ලොපො, ලොපය වේ. සභී, සභී ගබ්බදග නෙමි; විසති ඉච, විසති ගබ්බදග මෙති. සත්තති අසීති නවුති, සත්තති අසීති නවුති ගබ්බදගෝද; එවං, මෙසේයි. සතං, සත ගබ්බදග; නපුංසකං, නපුංසකලිගුයි. එකවචනනනං, එකවච නානනයි. සහසාරාදි, සහසා ගබ්බදදිගද; එවං, මෙසේයි. කොපි, කොපි ගබ්බදග, විසති ඉච, විසති ගබ්බදග මෙති. රාඝිගෙදගෙහි වනාහි; සඛ්ඛාඤ්ච, සීගලු තන්හි; බහුවචනං අපි, බහුවචනයද වේ. යථා, උදහරණ මෙසේයි බ්‍රහ්මදනනා, සථිඤ දනනගෝ; වෙ විසතිගො, දෙවිස්සති. (සතලීසති) දිනසට්ඨා, දිනස සමිකු ස්ථිතාවෝ; (පාය) තියො විසතිගො, නොවිස්සති. (භාවනි) අඤ්ඤත්‍ර, සෙසු තන්හිද; එවං, මෙසේයි.

යඤ්ඤෙසු, යම් අඤ්ඤන්හි; එසා එසො එභං ඉති, මෝ තොමෝය-- මේ නෙමේය-- මේකය යන; ලොකායා, ලොකයාගේ; පසිඛි, ප්‍රසිඛිය, හොති, වේද;? නාති ඉමාති අඤ්ඤා, ඒ මේ අඤ්ඤෝ;

විප්‍රමතපුංසකානි ඉති, සත්‍රිපුංතපුංසකයෝ යයි; ලොකෙන, ලොකයා විසින්; උච්චනො, කියනු ලැබෙත්.

160 විසතර:— රතනිශබ්දය ඉතාරානනය. සත්‍රිලිඛිතය. විසති ශබ්දයද ඉතාරානන සත්‍රිලිඛිතය. එහෙයින් වරතැගිමෙ හිදී විසති ශබ්දය නෙමේ රතනි ශබ්දය අනුවයයි. නමුත් රතනි ශබ්දයෙහි මෙන් බහුවචන පදයෝ නම් විසති ශබ්දයෙහි නො ලැබෙත්. එහෙයින් විසති, හෙවිසති, විසතිං, විසතායා, විසතායං යනාදී විශයෙන් එකච්චන රූපයෝමි ලැබෙත්. අනිසේන් බහු චචන හෙයින් බහුවචන පදයකට විශෙෂණව පැවැත්මට බාධා වක් නම් නැත. විසතිය නම් දසක දෙකකි. තිංසති ශබ්දයද සමුණිණියෙන්ම විසති ශබ්දය වැනිය. තිංසතිය නම් දසක තුනකි. වතනාලීසං පසුදසං යන ශබ්ද දෙකින් පරවු ප්‍රථමාදී සෑම විභක්තියක්ම “සබ්බාස මංචුසොපසගතිපාඤ්ඤි” යන සුත්‍රයෙහි ආදී ශබ්දයෙන් ලොප්කරනු ලැබේ. එහෙයින් සෑම විභක්තියෙහි වතනාලීසං පසුදසං යනුම ලැබෙයි. විසං තිංසං යනුද ශබ්දයන් විශයෙන් ගණ බවුන් කෙරෙත් පර විභක්ති මේතයිනම් ලොප්කිරීමෙන් විසං තිංසං යනුද දක්නා ලැබෙයි. සසි සතනති අසිති නවුති ශබ්දයෝද විසති මෙන් එකච්චන විභක්තිවල පමණක් වරතැගෙත්. සහ ලකි ආදී ශබ්දයෝ නපුංසක ලිඟද එකච්චනද වෙත්. කොටි ශබ්දය එකච්චන වුවද සත්‍රිලිඛිතයෙහි වරතැගිය යුතු හෙයින් විසති ශබ්දය වැනියයි කියනලදී. මෙසේ එකච්චනකියෙන් දක් වනලද විසති ශබ්දදිහු රාශිහෙදය ඇති කල්හි නම් බහුවචන යෙහිද වෙති. රාශිහෙදය නම් සමුභවශයෙන් වෙන්කොට සිති ෙයි. විංසතිය රාශියකි. විංසති දෙකක් තුනක් ආදිය රාශිහුගේ හෙදයයි. ඒ රාශිහෙදය ඇතිතැන් දක්වනු පිණිස “වෙ විසති යො” “තිසො විසති යො” යනු දක්වුහ. විසති දෙකක් සමීඤ දහනයෝ යයි කීවෙන් සමීඤාග් වහන්සේගේ “සමච්චතනාලීස දනන” නම් ලක්ෂණ විශෙෂය කීයේ වෙයි. මෙහි වතනාලීසය කියනලද්දේ විසති දෙකක් කීමෙනි. එහෙයින් එය රාශි හෙද යකි. දිනසටිකාවෝ නම් දවසට අයත් පැය ගණනකි. එහි තිසො විසති යො (විසති තුනක්) සයි දක්වනලද්දේ හැටපැයටය. “සටිකාසච්චාහොරතති” “පැය හැටක් දිවාරාත්‍රීයකි.” යන්න හා එය සැසඳෙයි. මෙහි සැට කියනලද්දේ විසති තුනක් කීමෙනි. එහෙයින් එයද රාශි හෙදයකි. එවැනි රාශිහෙදයක් ඇති තැනදී බහුවචනයන්ගේද විම අප්‍රතිසිඛිය.

“එසෙ සො එතනට්පසිති” යනාදිය දක්වන ලද්දේ ලොක ප්‍රතීතිය වශයෙන් ලිඛිත ග්‍රන්ථය කටයුතුවට දක්වීමටය. සත්‍ය ලක්ෂණ ප්‍රකාශක ශබ්දයන් සත්‍ය ලිඛිතකයයිද පුරුෂ ලක්ෂණ ප්‍රකාශක ශබ්දයන් පුලුච්චිතකයයිද උභයමුත්තක ශබ්දයන් කප්‍රාසක ලිඛිතකයයිද ගතයුතුවට ප්‍රධාන රීතියය. එහෙත් ලිඛිතශබ්දය සැලකිය යුත්තේ ලොකප්‍රතීතිය අනුවය. එසා, එසො, එතං, මෝ නොමෝය, මේනමේය, මේය යනු ලොකප්‍රතීතිය අනුව සත්‍ය පුත්තප්‍රංසකයයි ලෝවැස්සා විසින් කියනු ලබන හෙයින් ඒ එසේ භාගන යුතුය.

මේ භාටාව ආයතීතියකි. මොහු සතරක් ගණයක් වශයෙන් සලකා එවැනි ගණ අටක් ප්‍රථමාචියෙහිද අටක් මිතිතාචියෙහිද යොදා බ්‍රහ්මකය කරණ ලද්ද ආයතීතී නම්වේ. යනු ආයතීතීතියෙහි සාමාන්‍ය ලක්ෂණයයි. මේ භාටාව ඒ ලක්ෂණ වලින් යුක්ත හෙයින් ආයතීතියෙහි කියනු ලැබේ.

මේසේ සබ්ධා ප්‍රහෙද සැකෙවින් දක්වා දැන් ලිඛිත මිතිර්මුක්තයන් දක්වනු කැමැත්තෝ “අලිඛිතා වුච්චන්තා” යනු කිත.

අලිඛිතා, අලිඟු ශබ්දයෝ; උච්චන්තා, කියනු ලැබෙත්.

155 කවිතො පඤ්චමාසෙට් 1-250.

යනු ප්‍රත්‍යය විධාන සුත්‍රයි. කවි යනු, සප්තමසථීයෙහි නිඡ්පන්න නිපාතයි. තො යනු, මි, පු, අනු, පු, ප්‍ර, එකවචනයි. පඤ්චමාසෙට් යනු, අ, පු, ස, ස, එකවචනයි. මේසේ මෙහි පද තුනකි.

කවි, සමහරනැතක; පඤ්චමසෙට්, පඤ්චමි විභක්තසථීයෙහි; තො, තො ප්‍රත්‍යය වේ.

කස්මිං කවි, පඤ්චන්තං පුරණී පඤ්චමි, පඤ්චමියා අන්තො පඤ්චමසෙට්, තස්මිං පඤ්චමසෙට්.

ලිඛිතතො, ලිඛිතයාකෙරෙන්; කවි, සමහරනැතක; පඤ්චමසෙට්, පඤ්චමි විභක්තසථීයෙහි; තොපච්චියො හොති, තො ප්‍රත්‍යයවේ. නොදණො විභතති සඤ්ඤා(යො) ඉති, “නොදණො විභතති සඤ්ඤා(යො)” යන ප්‍රච්ඡේදයන්; තොපච්චිකී, තො ප්‍රත්‍යයෙහි පවති; දුත්තා තොතො, දුති ප්‍රත්‍යය අන්තකොට ඇත්තවුන්හට; විභක්ති සඤ්ඤා, විභක්ති සංඥාව වේ. නාමො, එහෙයින්; තදන්තාතං අපි, එය අන්තකොට ඇත්තවුන් ද; විභක්තා තොතො, විභක්තසථීය

බැවින්; පදනම, පදබව; සිඬ, ඉඟි, සිඬනුයි; පුන, නැවත; නි විහක්නි, විහක්නි නොවේ. වොරසමා, වොරසමා යන වාක්‍යයෙහි; (සොරැකෙරෙත් යන අභියෝග) වොරනො, වොරනො යනුවේ. පිතිනො මානිනො, පිතිනො මානිනො යනුවේ; එවං, මෙසේ මැයි. එසු, මෙහි, පිතාදින මසිමහි ඉති, “පිතාදින මසිමහි” යන; අඟු, මේ සුභ්‍රයෙහි; අසිමහිගහනනෙත්, අසිමහි ග්‍රහණයෙන්; නොමිහි, නො ප්‍රත්‍යය පරකල්හි; පිතාදිනං, පිතාදිනෙදිනෙත්; උඟු, උතාරාදෙයවේ.

161 විකාශ:— අලිඛිතවිධානයෙහි පලමුකොට කියනලද්දේ නො ප්‍රත්‍යයයි. එය “කවි නො පඤ්චවිෂ්‍යෙත්” යන සුභ්‍රයෙන් විනිතය. සජීනාමයන් කෙරෙනුත් සුඛනාමයන් කෙරෙනුත් මේ ප්‍රත්‍යයාගේ වීම දක්නාලැබේ. වොරනො යනාදිය සුඛනාමයවද යනො තනො යනාදිය සජීනාමයවද උදහරණ වෙයි. මේ නො ප්‍රත්‍යයාදියට “නොදෙය විහක්නි සඤ්ඤායො” යන සුභ්‍රයෙන් විහක්නි සංඥවන හෙයින් විහක්නාන්තකිරීම් වශයෙන් පදබවට පැමිණවීමට නැවතත් විහක්නියක් නොදෙයදිය යුතුය. නො ප්‍රත්‍යය වනාහි පඤ්චමායායෙහි වනබැව් මෙහි කිතමුත් තානියා ෂ්ඡසි සජනමි අභියෝගනිද වන බැව් පෙනේ. එසේ පඤ්චමයට අගත් නොවනබව පෙනෙන හෙයින්ම බාලාවකාරයෙහි ඇතැම් සුභ්‍රවල පෙනෙන පඤ්චමායායෙහි නිෂ්පන්න නිපාතයයි කිව යුතු පදයන් පඤ්චම විහක්නි වශයෙන්ම දක්වමු. “මුත්මත්ත සබරාජාදිනො අමානං” යන සුභ්‍රයෙහි මුත්මත්ත සබරාජාදිනො යනු, අ, පු, ස, පඤ්චමයයි දක්වීම මෙහි. තානියා ෂ්ඡසි සජනමි විහක්නිනවද අගත්වූ නො ප්‍රත්‍යාන්තය එසේ විහක්නිනම නෙන් දක්වනලද්දේ විහක්නි සංකාර සම්භාව නැතිවනු පිණිසමය.

උදහරණ:—

- තානියායෙහි = රොගනො (රොග විස්ත)
- භෞතියෙහි = පරතො දුකපච්චයා (අනුන්වදිම් ප්‍රත්‍යයයෙන්)
- සජනමායෙහි = පුරතො (ඉදිරියෙහි)
- පඤ්චමායෙහි = අගහිතො (ගින්නෙන්)

මේ ප්‍රත්‍යයෙන් සවබකි ලිඛිතහෙදය මෙන්ම වචන හෙද යක්ද නැත. එනවචනයටත් බහුවචනයටත් එකසේ සමානය. එහෙයින් වොරනො යන්නට සොරහු කෙරෙත් කියා හෝ සො රැන් කෙරෙත් කියා අභියෝගනිද කිරිදය. එහෙත් එය ස්ථා නොවන වශයෙන්ම කටයුතුය.

186 නිදර්ශන විභවනිසංකල්ප 1-249

යනු සංඝ සුත්‍රය. නිදර්ශන යනු, ඉ, පු, ස, ප්‍ර, බහුවචනයි. විභවනිසංකල්ප යනු, අ, පු, ස, ප්‍ර, බහුවචනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි.

නිදර්ශන, නො ප්‍රත්‍යය ආදිකොට ඇත්තෝ; විභවනිසංකල්ප, විභවනි සංඝ ඇත්තෝ වෙත්.

නො ආදිකොට නො නිදර්ශන, විභවනිසංකල්ප, නො විභවනිසංකල්ප, නො විභවනිසංකල්ප.

162 විකාර:— මේ සුත්‍රය සංකල්පනපටිපාටි සුත්‍රයකැයිද කියති. මෙහි සංකල්ප යනු ආකාරාන්ත සම්ප්‍රීච්චික පදයක්මෙන් සිතෙන නමුත් එය එසේ නොවේ. සුත්‍රයෙහි අගට යොග්‍යත්වක් වැටී තිබීමෙන් ඒ සිතීමට වැඩියක්ම අනුබල ලැබෙන නමුත් බහු ප්‍රීති සමාසයෙන් සමාසවූ නො ප්‍රත්‍යයාදිය වාච්චන මේ පද යෙහි එසේ සම්ප්‍රීච්චිකබවක් නැත්මය. නිදර්ශන යන පුලලිච්චි ප්‍රථමා බහුවචනයට තුල්‍යාධිකරණව විකාරිකාවයෙන් යෙදෙන මෙහි ප්‍රත්‍යය නම් විභවනි සංකල්ප යනුයි. පසුව ප්‍රථමා බහුවචන රූපයවීමෙන් විභවනිසංකල්පයෙහි විය. බහුප්‍රීතිසමාසය අත්‍යපදවී ප්‍රධාන වැඩිත් මෙයින් පුලලිච්චි පදවියක් වාච්චන නෙයින් මෙහි සම්ප්‍රීච්චික සංකල්පය බවද පුලලිච්චිකව හුස්මවී ති. තය. එහෙත් එසේවියයුතු තැන “කව” දී සුත්‍රයෙන් ඒ හුස්ම වලකාලන බවත් සමාස බවේ පරිද්දෙන් එසේ හුස්ම කොට නැවත දීච්චිකවයුතුබවත් ඇතැම් ආචාර්යවරුන් කියත්. නො කම් නමුත් සංකල්පය බවද මේ වනම් යොකාරයද සෙසුවිය යුතුය. මේ සියලු මතභේදවලටම හෙතුවී තිබෙන්නේ අග පෙ නෙත යොකාරයයි. එහෙයින් එය වැඩි අකුරකැයි සිතිය යුතුය. එකල්හි මෙහි නිරාකුලභාවයද විභවනි සංකල්පය යනු විභවනි සංකල්පය බවද ප්‍රථමා බහුවචනය බවද වැටෙනවා ඇත. නිදර්ශන යන්නෙන් නො ප්‍රත්‍යය පටන් දැනි ප්‍රත්‍යය අවසන්කොට ඇති ප්‍රත්‍යයයෝ සංඝ ලැබෙත්. පුරිසො පුරිසො යනාදිය විභවනිසංකල්ප නෙයින් යලිත් ඔවුන් කෙරෙත් විභවනිසංකල්ප නැතුවෙම පසුවම ආදි විභවනිසංකල්පයින් සිටි පු නො ආදි ප්‍රත්‍යයයන්ටම විභවනි සංකල්පයට නාමයෙන් පරව ඔවුන් යෙදූ පසු නැවතත් විභවනි ප්‍රත්‍යයයන් නොයෙදියයුතුබව දක්වනු පිණිස මේ සුත්‍රය රචන බැව් පෙනේ. එහෙයින්ම විභවනිසංකල්ප වොරනො,

පිනිනො, මානිනො, ගතාදී පදයන් පසුද්වමි විකක්ති කරගැනීමට යලිත් කිසිවක් කටයුතු නොවේමය. “පිනාදිත මසිමිති” යන සූත්‍රයෙහි “අපිමිති” යන්නෙහි බලයෙන් පිකු මාකු ශබ්දයන්ගේ උතාරය හට ඉතාරාදෙශවීමය.

167 ඉමයයි පිටිකුතිනො වෙසු ව 1-234.

යනු ආදෙශ විධාන සූත්‍රයි. ඉමයා යනු, අ, පු, සබ්බ, ම, එත වචනයි. ඉ යනු, ඉ, පු, අ, පු, පු, එතච්චනයි. එකුතිනොවෙසු යනු, අ, පු, ස, ස, ඛත්‍රච්චනයි. ව යනු නිපාතයි. මෙයේ මෙහි පද සතරකි.

එකුතිනොවෙසු, එං-දුනි-හ-නො-ධ-යනමේ ප්‍රත්‍යය හන් පරකල්හි; සබ්බයා ඉමයා, සියලු ඉම ශබ්දයට; ඉ, ඉතාරාදෙශවේ.

එං ආදිසු පරෙසු, එං ප්‍රත්‍යයාදිය පරකල්හි; ඉමයා, ඉමශබ්දයට; ඉ, නොයි, ඉතාරාදෙශවේ. ඉතො, ඉතො යනු උද්භරණයි.

එං ව දුනි ව් හ ව නො ව ධ ව එංදුනිනොධා, තෙසු එකුතිනො වෙසු.

168 විකාර:— “සබ්බෙසා තස්ස කාරො වා” යන සූත්‍රයෙන් සබ්බෙසා යනු මෙහි අනුවචිතනය වන කෙසින් එං ආදී ප්‍රත්‍යය හන් පරකල්හි සියලුම ඉම ශබ්දයට ඉතාරාදෙශ වනබව මෙයින් හැඟේ. ඉතො යනු මෙයේ සිදුවුවකි. ඉඪං- ඉදුනි- ඉහ- ඉධ යනු අතික් ප්‍රත්‍යයන් සදහා උද්භරණයි.

සබ්බෙසා තස්ස කාරො වා ඉති, “සබ්බෙසා තස්ස කාරොවා” යන සූත්‍රයෙන්; නොපෙසු, නො-එ- ප්‍රත්‍යයෙන් පරකල්හි; එතයා, එතශබ්දයට; වා, විකල්පයෙන්; අතො, අතාරබ්ව වේ. අතො, අතාරාදෙශ කල කල්හි අතො යනුද; එතො, විකල්ප පසුයෙහි එතො යනුද උද්භරණයි. පකො, විකල්ප පසුයෙහි; සරලොපාදිතා, “සරලොපො” යනාදී සූත්‍රයෙන්; අතාර ලොපො, ශබ්දාත්ත අතාරය ලොප්වේ.

169 සබ්බෙසා නස්ස කාරො වා 1-231.

යනු අති විධාන සූත්‍රයි. සබ්බෙසා යනු, අ, පු, සබ්බ, ම, එත වචනයි. එතයා යනු, අ, පු, සබ්බ, ම, එතච්චනයි. අතාරො යනු, අ, පු, කි, පු, එතච්චනයි. වා යනු නිපාතයි. මෙයේ මෙහි

පද සතරකි. තොටේසු, නො ප්‍රත්‍යය ට ප්‍රත්‍යයෙන් පරකල්හි; සබ්බසා එතස්ස, සියලු එතබ්බදයට; වා, විකල්පයෙන්; අකාරො, අකාරාදෙශවේ. (“හුතොටේසු ව” යන සුත්‍රයෙන් තොටේසු යනු මෙහි අනුවර්තනීයයි.)

හුතොටේසු ව ඉති, “හුතොටේසු ව” යන සුත්‍රයෙන්; කිස්ස කිං ශබ්දයට, කු, කු යනාදෙශවේ. කුතො, කුතො යනු උද්ගරණයි.

189 හුතොටේසු ව 1-230.

යනු ආදේශ විධාන සුත්‍රයි. හුතොටේසු යනු; අ, පු, ස, ස, බහුවචනයි. ව යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි.

හුතොටේසු ව, හු ප්‍රත්‍යය නො ප්‍රත්‍යය ට ප්‍රත්‍යය යන මොවුන් පරකල්හිද; කිස්ස, කිං ශබ්දයට; කු, කු යනාදෙශවේ. (“කිස්ස ක වෙ ව” යන සුත්‍රයෙන් කිස්ස යනුද “කුතිංකොට ව” යන සුත්‍රයෙන් කු යනුද මෙහි අනුවර්තනීය කටයුතුය.)

ත්‍රො ව තො ව ටො ව හුතොටො, තෙසු හුතොටේසු.

කුචිතො ඉති, “කුචිතො” යයි; පුත්‍රතවිධාකරණෙන, සුත්‍රය දෙකට බෙදීමෙන්; සත්‍යමානෙථ ච, සප්තමි විභක්තියනීයෙනිද; තො භොති, තො ප්‍රත්‍යය වේ. ආදිස්මිං, ආදිස්මිං යන්තෙන් දක්වන අනීයෙහි; ආදිතො, ආදිතො යනුවේ.

164 ඕසානෙ:— පඤ්චමානීයෙහි තො ප්‍රත්‍යය වනාහි එත ශබ්දයා කෙරෙන් පරව යොදා මුළු එත ශබ්දයට “සබ්බසානසාසා කාරො වා” යන සුත්‍රයෙන් අකාරාදෙශකොච අතො යනුද “සර ලොපා”දී සුත්‍රයෙන් එතශබ්දනත අකාරාන ලොප්කොට ප්‍රත්‍යය තො කාරය හා සම්බන්ධකොට එතො යනුද සිඛිකටයුතුය. කිං ශබ්දයා කෙරෙන් පරව තොප්‍රත්‍යය යොදා මනු පරකල්හි “හුතොටේසු ව” යන සුත්‍රයෙන් කිං ශබ්දයට කු ආදේශ කල කල්හි කුතො යනු සිඛිවේ. හු- ට- ප්‍රත්‍යයෙන් පරකල්හි කිං ශබ්දයට මේ සුත්‍රයෙන් කු ආදේශව කුහු- කුනථ- යනු සිඛිවේ. “කුචි තො පඤ්චමානෙථ” යන සුත්‍රයෙහි අග කොටස ගැන තොසලකා “කුචි තො” යන වාග්‍ය පමණක් ගණ සැලකුවොත් සම්භර තැනක තො ප්‍රත්‍යයවේය යන අනීය කියයුතුය. ඒ සම්භර තැන වෙනුවට මෙහි සප්තමානීය සලකා තිබේ. එකෙහිත්

(ආදිස්මිං) ආදියෙහි යන අද්වය සලකා ආදිතො යයි යොදා තිබේ. ආදිශබ්දය කෙරෙන් පරව සප්තමාස්මියෙහි මේ ප්‍රත්‍යය වූයේ “කච්චි තො” යන සුත්‍ර විභාගයෙන් බව මෙහි කිය.

ත්‍රුප්සතමියා සබ්බතාමෙහි ඉති, “ත්‍රුප්සතමියා සබ්බතාමෙහි” යන සුත්‍රයෙන්; සතමයන්, සප්තමාස්මියෙහි : ත්‍රුප්පවචයා භොජනී, ත්‍රුප් යන ප්‍රත්‍යය දෙක වෙත්. සබ්බස්මිං, සබ්බස්මිං යන අද්වයෙහි; සබ්බත්‍ර සබ්බත්, සබ්බත්‍ර යනුද සබ්බත් යනුද උද්ගරණයි. විතතං, සබ්බත් යන තත්ති විතිය වේ.

190 ආච සතමියා සබ්බතාමෙහි 1-251.

යනු ප්‍රත්‍යය විධාන සුත්‍රයි. ත්‍රුප් යනු, අ, ප්‍ර, ස, පුප්, ප්‍ර, බ්‍රුච්චනයි. ආත්තමියා යනු, ඊ, ඉ, න, ඡ, එකච්චනයි. සබ්බතාමෙහි යනු, අ, න, ස, ප, බ්‍රුච්චනයි. මෙසේ මෙහි පද තුනකි.

සබ්බතාමෙහි, සප්තමාස්මියෙහි කෙරෙන් පරව; සත්තමියා, සප්තමි විභක්තින්; අන්ත, අද්වයෙහි; කච්චි, සමහරකැකක; ත්‍රුප්, ත්‍රු- ප්- යන ප්‍රත්‍යය දෙක වෙත්.

ත්‍රො ච පො ච ත්‍රුප්, නෙ ත්‍රුප්, සතතනනං පුරුස්සි සතතමි, තසා සතතමියා, සබ්බතං (සද්දතං විසෙසනවිසෙසන ලබ්භමානා ති) නාමානි සබ්බතාමානි, තෙහි සබ්බතාමෙහි.

අත්‍ර- අත්- එත්, අත්‍ර- අත්- එත් යනුද; එවං, මෙසේමැයි. ත්‍රෙ නිච්චං ඉති, “ත්‍රෙ නිච්චං” යන සුත්‍රයෙන්; පුබ්බ, පුච්චි උද්ගරණයෙහි; එතසා, එතසබ්දයට; අ, අකාරාදෙශවේ.

191 ත්‍රෙ නිච්චං 1-252.

යනු ආදෙශ විධාන සුත්‍රයි. ත්‍රෙ යනු, අ, ප්‍ර, අත්‍ර, ස, එකච්චනයි. නිච්චං යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි.

(“සබ්බසෙතසා කාචො වා” යන සුත්‍රයෙන් සබ්බසා යනුද එතසා යනුද අකාරො යනුද මෙහි අනුච්චිතයයි.)

ත්‍රෙ, ත්‍රු ප්‍රත්‍යය පරකල්පි; සබ්බසා එතසා, සියලු එතසබ්දයට; නිච්චං, අච්චිකල්පයෙන්; අකාරො, අකාරාදෙශවේ.

165 විසාර:— “කච්චි තො පසුච්චිතෙත්” යන සුත්‍රයෙන් කච්චි යනුද අන්ත යනුද මෙහි අනුච්චිතය වේ. එකෙහිත් සප්තමාස්මියෙහි කෙරෙන් පරව සප්තමි විභක්තියෙහි සමහර

තැනක හු- එ- යන ප්‍රත්‍යයෙන් වනබව මේසූත්‍රයෙන් කිහි. සබ්බ
 ශබ්දයා කෙරෙත් පරව මේ සූත්‍රයෙන් හු ප්‍රත්‍යය කළ තැන
 සබ්බහු සිදු එ ප්‍රත්‍යය කොට “වග්ගෙ-පෙ-පඨමා” යන සූත්‍ර
 යෙන් විචි කළ තැන සබ්බත්‍ය සිදු සිදුවෙයි. ය- ත- ආදී ඔපී
 නාම ශබ්දයන් කෙරෙත් මේ ප්‍රත්‍යයෙන් විමෙන් යත්‍ර- යත්‍ර-
 තත්‍ර- තත්‍ර- යනාදිය වෙයි. ය ශබ්දයා කෙරෙත් පමණක් පරව
 ප්‍රථමානියෙහිද මේ ප්‍රත්‍යය දෙකම වෙයි. “යත්‍ර හි නාම උච
 කොපි- යත් එතාදිසො සත්‍රා-” යනු ඊට නිදසුන් වෙත්. එක
 ශබ්දයා කෙරෙත් මේ ප්‍රත්‍යයෙන් යොදා ශබ්දයට අකාරාදෙශ
 කළ කල්හි අත්‍ර- අත්‍ර යනුද එසේ නොකළ කල්හි එත්‍ර යනුද
 සිමයි.

කුත්‍ර, (කිං ශබ්දයා කෙරෙත් හු ප්‍රත්‍යයකොට “කු හිංගංජු ව”
 යන සූත්‍රයෙහි ව ශබ්දයෙන් කිං ශබ්දයට කු ආදෙශ කළ කල්හි)
 කස්මිං (කොහි) යන අනිෂෙහි කුත්‍ර යනුද; කුත්‍ර, (එප්‍රත්‍යයකොට
 ‘වග්ගෙ-පෙ-පඨමා’ යන සූත්‍රයෙන් තකාරය විචිකොට කු
 ආදෙශ කළ කල්හි කස්මිං යන අනිෂෙහිම) කුත්‍ර යනුද උදහර
 නෙයි. සෙසෙසු ව ඉති, “සෙසෙසු ව” යන සූත්‍රයෙන්; කාදෙසෙ,
 කකාරාදෙශ කල්හි; කත්‍ර, කත්‍ර යනු සිමවේ.

192 සෙසෙසු ව 1-239.

යනු ආදෙශ විධාන සූත්‍රයි. සෙසෙසු යනු, අ, පු, කී, ස, බහු
 වචනයි. ව යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි. (“කියා
 ක වෙ ව” යන සූත්‍රයෙන් කියා යනුද ක යනුද මෙහි අනුවර්තනී
 යයි.)

සෙසෙසු ව, අවශෙෂ විභක්ති ප්‍රත්‍යයෙන් පරකල්පිද; කියා,
 කිං ශබ්දයට; ක, කකාරාදෙශවේ.

කියානති සෙසා, සිස ධාතු සියල්ල නොසෙදීම් අනිෂෙහිය,
 න ප්‍රත්‍යයයි. තෙසු- සෙසෙසු.

කියමා වො ව ඉති, “කියමා වො ව” යන සූත්‍රයෙන්; වචනව
 යො, ව ප්‍රත්‍යය වේ.

193 කියමා වො ව 1-253.

යනු ප්‍රත්‍යය විධාන සූත්‍රයි. කියමා යනු, කී, පු, සබ්බ, ප, එක
 වචනයි. වො යනු, අ, පු, අ, පු, එකවචනයි. ව යනු නිපාතයි.

මෙසේ මෙහි පද තුනකි. (“කවි නො පඤ්චමානෝ” යන සූත්‍රයෙන් කවි යනුද අනෙක් සූත්‍රය “ත්‍රුථ —පෙ— නාමෙහි” යන සූත්‍රයෙන් සබ්බතාමෙහි යනුද මෙහි අනුච්ඡිකතය කවසුනුය.)

කිසමා, කිං ඉබ්දයා කෙරෙත්; සත්‍යමියා අනෙථ, සප්තමි විහක්ඛාසමියෙහි; කවි, සමහරනැතෙත්ති; මො ව, ව ප්‍රත්‍යයද වේ.

කිසසා ක මෙ ව ඉති, “කිසසා ක මෙ ව” යන සූත්‍රයෙන්; කො, කිං ඉබ්දයාට කතාරාදෙශවේ. කතාර අකාරලොපො, කතාරයාගේ අකාරය ලොපවේ. කි, කප්මං යන අකාරයෙහි ක්ව යයි සිහිවේ.

194 කිසසා ක මෙ ව 1-227.

යනු ආදේශ විධාන සූත්‍රයි. කිසසා යනු, කි, ප්‍ර, සබ්බ, ම, එක වචනයි. ක යනු, අ, ප්‍ර, අ, ප්‍ර, ප්‍ර, එකවචනයි. මෙ යනු, අ, ප්‍ර, අ, ස, එකවචනයි. ව යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද සතරකි.

මෙව, ව ප්‍රත්‍යය පරකල්පිද, කිසසා, කිං ඉබ්දයාට; ක, කතාරාදෙශවේ. කිං ඉබ්දයා කෙරෙත් “කිසමා මො ව” යන සූත්‍රයෙන් සප්තමියෙහි ව ප්‍රත්‍යය නොව “කිසසා ක මෙ ව” යන සූත්‍රයෙන් කිං ඉබ්දයාට කතාරාදෙශනොව “පරලොපා”දී සූත්‍රයෙන් කතාරයාගේ අකාරය ලොපකළ කල්පි ක්ව යනු සිහිවේ.

හිං හං හිඤ්චනං ඉති, “හිං හං හිඤ්චනං” යන සූත්‍රයෙන්; කිසමා, කිං ඉබ්දයා කෙරෙත්, හිං ආදිසාවචියා, හිං ආදී ප්‍රත්‍යය යෝ මෙත්.

195 හිං හං හිඤ්චනං 1-254

යනු ප්‍රත්‍යය විධාන සූත්‍රයි. හිං හං හිඤ්චනං යනු, හි, ප්‍ර, ස, ප්‍ර, ප්‍ර, බහුවචනයි. මෙසේ මෙහි පද එකකි. “ක්වචි —පෙ— නෝ” යන සූත්‍රයෙන් ක්වචි යනුද අනෙක් සූත්‍රය “ත්‍රුථ —පෙ— නාමෙහි” යන සූත්‍රයෙන් සත්‍යමියා යනුද “කිසමා මො ව” යන සූත්‍රයෙන් කිසමා යනුද මෙහි අනුච්ඡිකතය වේ.

සත්‍යමියා අනෙථ, සප්තමි විහක්ඛිනුගේ අකාරයෙහි; කිසමා, කිං ඉබ්දයා කෙරෙත්; ක්වචි, සමහරනැතක; හිං හං හිඤ්චනං, හිං හං හිඤ්චනං යන ප්‍රත්‍යයෝ මෙත්.

හිං ව හං ව හිඤ්චනං ව හිං හං හිඤ්චනං, තෙ හිං හිං හිඤ්චනං.

කු හිංහංසු ව ඉති, “කු හිංහංසු ව” යන සූත්‍රයෙන්; කිසා, කිං-
 ශබ්දයට; කු, කු ආදේශ වේ. චිකාරක, මෙහි චිකාරයෙන්;
 හිසාමිතං ද්විතංසු ව, හිසාමිතං ද්විතං යනි ප්‍රත්‍යයෙන් පරකල්-
 හිද වේ. කුහිං කුහං කුහිසාමිතං යනු උදාහරණයි.

196 කු හිංහංසු ව 1-225

යනු ආදේශ විධාන සූත්‍රයි. කු යනු, උ, පු, අ, ලී, ප්‍ර, එකවච-
 නයි. හිංහංසු යනු, කි, පු, ස, ස, බහුවචනයි. ව යනු නිපාතයි.
 මෙසේ මෙහි පද කුතකි. “කිසා ක වෙ ව” යන සූත්‍රයෙන්
 කිසා යනු මෙහි අනුවර්තනීයයි.

හිංහංසු ව, හිංහං ප්‍රත්‍යයෙන් පරකල්හිද; කිස්ස, කිං ශබ්ද-
 යට; කු, කු යනාදේශවේ.

හිං ව හං ව හිංහං, තෙපු, හිංහංසු.

තමා ව ඉති, “තමා ව” යන සූත්‍රයෙන්; හිංහං, හිං- හං-
 යන ප්‍රත්‍යය දෙක වෙත්. තහිං- තහං- යනු උදාහරණයි.

197 තමා ව 1-255

යනු ප්‍රත්‍යය විධාන සූත්‍රයි. තමා යනු, අ, පු, සබ්බ, ප, එකවච-
 නයි. ව යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි. (“ක්වචි-
 —පෙ— තෙ” යන සූත්‍රයෙන් සත්තමියා යනුද “හිංහං හිසාමි-
 තං” යන සූත්‍රයෙන් හිංහං යනුද මෙහි අනුවර්තනීයයි.

තමා ව, ත ශබ්දයා කෙරෙන්නද; සත්තමියා අතෙ, සත්තමි-
 විභක්තිනුයේ අනියෙහි; ක්වචි, සම්භරතානෙක; හිංහං, හිංහං
 යන ප්‍රත්‍යය දෙක වෙත්.

යතො හිං ඉති, “යතො හිං” යන සූත්‍රයෙන්; හිං, හිං ප්‍රත්‍යය
 වේ. යහිං යනු උදාහරණයි.

198 යතො හිං 1-257

යනු ප්‍රත්‍යය විධාන සූත්‍රයි. යතො යනු, අ, පු, සබ්බ, ප, එකවච-
 නයි. හිං යනු, කි, පු, අ, ලී, ප්‍ර, එකවචනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙක
 කි. මෙහිද ක්වචි- අතෙ- සත්තමියා- යන පද අනුවර්තනීයයි.

යතො, ය ශබ්දයා කෙරෙන්න; සත්තමියා අතෙ, සත්තමි-
 විභක්තිනුයේ අනියෙහි; ක්වචි, කිසිතානෙක්හි; හිං, හිං ප්‍රත්‍යය
 වේ.

ඉමසමා හධා ව ඉති, “ඉමසමා හධා ව” යන සුත්‍රයෙන්; හධා හ ප්‍රත්‍යය බි ප්‍රත්‍යය යන දෙක වෙත්. ඉහ ඉධ යනු උදාහරණයි.

199 ඉමසමා හධා ව 1-256.

යනු ප්‍රත්‍යය විධාන සුත්‍රයි. ඉමසමා යනු, අ, ප්‍ර, සබ්බ, ප, එක වචනයි. හධා යනු, අ, ප්‍ර, ස, ප්‍ර, බහුවචනයි. ව යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද තුනකි. මෙහිද ක්වචි- අනෙථ- සත්‍යමයා යන පද අනුවචිතනය කටයුතුවෙත්.

ඉමසමා, ඉමඝබ්දයා කෙරෙත්; සත්‍යමයා අනෙථ, සප්තමි විහක්ඛාසථීයෙහි; ක්වචි, කිසිතැනෙක්හි; හ ධා ව, හ ප්‍රත්‍යය බි ප්‍රත්‍යය යන දෙකද වෙත්. (ඉමඝබ්දයා කෙරෙත් පරම් මේ සුත්‍රයෙන් හ- බි- යන ප්‍රත්‍යය කොට “ඉමසසිත්ථංදුතිහතොබසුම” යන සුත්‍රයෙන් ඉමඝබ්දයට ඉකාරාදේශ කල කල්හි ඉමිමිම- යන අථීයෙහි ඉහ යනුද ඉධ යනුද සිබයි.

හො ව ධො ව හධා, තෙ හධා.

සබ්බතො බි ඉති, “සබ්බතො බි” යන සුත්‍රයෙන්; බි, බි ප්‍රත්‍යය වේ. සබ්බබි, සබ්බමිම- යන අථීයෙහි සබ්බබි යනු වේ.

200 සබ්බතො බි 1-253.

යනු ප්‍රත්‍යය විධාන සුත්‍රයි. සබ්බතො යනු, අ, ප්‍ර, සබ්බ, ප, එකවචනයි. බි යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි. ක්වචි යනුද අනෙථ යනුද සත්‍යමයා යනුද අනුවචිතනය කටයුතුය.

සබ්බතො, සබ්බ ඝබ්දයා කෙරෙත්; සත්‍යමයා අනෙථ, සප්තමි විහක්ඛාසථීයෙහි; ක්වචි, සමහරතැනෙක්හි; බි, බි ප්‍රත්‍යය වේ.

කාලෙ ඉති, කාලෙ යනු, අධිකාරො, මතුසුත්‍රය හා සමබකි කරනු ලැබේ. කිං සබ්බඤ්ඤකයකුහි දදුවනං ඉති, “කිං සබ්බ ඤ්ඤකයකුහි දදුවනං” යන සුත්‍රයෙන්; කිං ආදිතො, කිං ඝබ්ද දීන් කෙරෙත්; ද, ද ප්‍රත්‍යයද, දුවනං ව, දුවනං ප්‍රත්‍යයද වේ. කමිමිං කාලෙ, කවරකාලෙක්හි යන අථීයෙහි; කද, කුදුවනං, කද යනුද කුදුවනං යනුද වේ.

201 කිං සබ්බඤ්ඤකයකුහි දදුවනං 1-259.

යනු ප්‍රත්‍යය විධාන සුත්‍රයි. කිං සබ්බඤ්ඤකයකුහි යනු උ, ප්‍ර, ස, ප, බහුවචනයි. දදුවනං යනු නි, ප්‍ර, ස, ප්‍ර, බහුවචනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි.

කාලෙ, කාලාචාරියෙහි; කිංසබ්බසෙක්ඛනෙහි, කිංශබ්බසෙක්ඛනෙහි-
 සබ්බසෙක්ඛනෙහි- අභිඤ්ඤා සෙක්ඛනෙහි- එක සෙක්ඛනෙහි- ය සෙක්ඛනෙහි- කු ආදේශය
 යන මොවුන් කෙරෙහි; දු දුවනං, දු දුවනං යන ප්‍රත්‍යය
 දෙක වෙත්.

කිං ව සබ්බසෙක්ඛනෙහි අභිඤ්ඤා ව එකො ව යො ව කු ව කිං සබ්බ
 සෙක්ඛනෙහි, නෙහි කිං සබ්බසෙක්ඛනෙහි, දු ව දුවනං ව දුදුව
 නං නෙ දුදුවනං.

166 විස්තර:— “ක්වච්චෙනො පඤ්චමාසෙථ” යන සුත්‍රයෙන්
 ක්වච්චි යනුද අනෙකුත් යනුද “ත්‍රථ සත්තමයා සබ්බතාමෙහි” යන
 සුත්‍රයෙන් සත්තමයා යනුද මෙහි අනුචරිතතය වෙයි. එහෙයින්
 කාලෙ කිමසුකු කල්හි සත්තම විගත්තාචාරියෙහි කිංශබ්බසෙක්ඛනෙහි
 කෙරෙහි දු, දුවනං, යන ප්‍රත්‍යය දෙක වනබව මෙහිත් කිය.
 මෙහි අවිඤ්ඤාසෙක්ඛනෙහි ක්වච්චි කිං, සබ්බ, අභිඤ්ඤා, එක, ය, යන
 මේ සෙක්ඛනෙහි කෙරෙහි දු ප්‍රත්‍යයද කු සෙක්ඛනෙහි කෙරෙහි දුවනං
 ප්‍රත්‍යයද වන බැව් නිශ්චය කටයුතුය. මෙහි කු සෙක්ඛනෙහි නම්
 කිංශබ්බසෙක්ඛනෙහි “කු හිංහංසු ව” යන සුත්‍රයෙන් වූ ආදේශයයි. එවිට
 සුත්‍රයෙහි මූලත් අගත් දෙකන්හිම කිංශබ්බසෙක්ඛනෙහි කිබ්බ වෙතෝ.
 එහි විඤ්ඤා ප්‍රත්‍යයෙහි නම් කිං ආදි සෙක්ඛනෙහි කෙරෙහි දු
 ප්‍රත්‍යයත් කු ආදේශයෙන් විකාන්වන කිංශබ්බසෙක්ඛනෙහි කෙරෙහි
 දුවනං ප්‍රත්‍යයත් වනබව දැක්වීම මැයි.

කල්මං කාලෙ, කවරකලෙක්ඛි යන අචාරියෙහි; කද කුදුවනං,
 කද යනුද කුදුවනං යනුද වේ. මේ පද දෙකම මේ සුත්‍රයෙන්
 කිංශබ්බසෙක්ඛනෙහි දු, දුවනං ප්‍රත්‍යයෙන් වීමෙන් කිංශබ්බ
 සෙක්ඛනෙහි ආදේශයෙන් යා කු ආදේශයෙන් දු සිදුවුවේ වෙයි.
 කිංශබ්බසෙක්ඛනෙහි කාලාචාරියෙහි දුවන ප්‍රත්‍යය දු කිංශබ්බසෙක්ඛනෙහි
 කාලාචාරියෙහි දු නිසානන විඤ්ඤාසෙක්ඛනෙහි සිදුව මේ අචාරියෙහිම කුදු
 වන යන පදයක්ද වේ. සබ්බසෙක්ඛනෙහි, අභිඤ්ඤා, එක, ය, යනුද
 මෙසේම යොදනන යුතුය

සබ්බසෙක්ඛනෙහි සො දුම්ඛි වා ඉඨි, සබ්බසෙක්ඛනෙහි සො දුම්ඛි වා” යන
 සුත්‍රයෙන්; සබ්බසෙක්ඛනෙහි, සබ්බ සෙක්ඛනෙහි; වා, විකල්පයෙන්; සො,
 සකාරාදේශයේ. සදු සබ්බසෙක්ඛනෙහි, සබ්බසෙක්ඛනෙහි කාලෙ (සාමකල්හි) යන
 අචාරියෙහි සදු යනුද සබ්බසෙක්ඛනෙහි යනුද සිබයි.

201 සබ්බසෙක්ඛනෙහි සො දුම්ඛි වා. I-262.

යනු ආදේශ විධාන සුත්‍රයි. සබ්බසා යනු, අ, පු, ස, ම, එක වචනයි. සො යනු, අ, පු, අ, පු, එකවචනයි. දුමිති යනු, ආ, පු, අ, ස, එකවචනයි. වා යනු, නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද සකරනි.

දුමිති, දු ප්‍රත්‍යය පරකල්පි; සබ්බසා, සබ්බ ඉබ්දයට; සො සකාරාදේශවේ.

තමනා දුති ව ඉති, “තමනා දුති ව” යන සුත්‍රයෙන්; දුති, දුති ප්‍රත්‍යයද; දු ව, දු ප්‍රත්‍යයද වේ. තදුති තදු, තක්මිං කාලෙ (එකල්පි) යන අනියෙහි තදුති යනුද තදු යනුද උදහරණයි.

202 නමනා දුති ව 1-260.

යනු ප්‍රත්‍යය විධාන සුත්‍රයි. තමනා යනු, අ, පු, ස, ඊ, එකවචනයයි. දුති යනු, ඉ, පු, අ, පු, පු, එකවචනයයි. ව යනු නිපාතයි. මේ සේ මෙහි පද තුනකි. කාලෙ යනුද සත්තමියා යනුද අනෙව් යනුද ක්වචි යනුද දු යනුද මෙහි අනුවචනීයයි.

සත්තමියා අනෙව්, සත්තමි විභක්තිහුගේ අනියෙහි; තමනා, ත ඉබ්දයා කෙරෙන්; කාලෙ, කාලානියෙහි; ක්වචි, ක්විතානෙන් හි; දුති ව, දුති ප්‍රත්‍යයද; දු ව, දු ප්‍රත්‍යයද වේ. (මෙහි වකාර ගෙන් දු ප්‍රත්‍යය සමුච්චියයි.)

යදදිනා, “යද” දී සුත්‍රයෙන්; ඉමසදද, ඉමඉබ්දයා කෙරෙන්ද; සමාකාපරෙති ව, සමාන ඉබ්ද අපරඉබ්දයන් කෙරෙන්ද; යථා සබ්බසං, පිළිවෙළින්; ජ්ජ ජ්ජ්ජභවයා, ජ්ජ ජ්ජ්ජ යන ප්‍රත්‍යයයෝ වෙත්. ඉමසමානානං, ඉමඉබ්ද සමානඉබ්දයන්ට; අසා ට, අකාර සකාරාදේශයෝද වෙත්. අජ්ජ සජ්ජ් අපරජ්ජ් යනු උදහරණයි.

167 විස්තර:— කාලය බැගෙන කල්පි සප්තමිත්‍යනියෙහි ඉම ඉබ්ද සමානඉබ්ද අපරඉබ්දයන් කෙරෙන් පරව “යදනුපපනනා නිපාතනා සිජ්ඛනනා” යන සුත්‍රයෙන් ජ්ජ ජ්ජ්ජ ප්‍රත්‍යයයෝ පිළි වෙළින් වෙත්. පිළිවෙළ තම ඉමඉබ්දයා කෙරෙන් ජ්ජ්ජ ප්‍රත්‍යය යන් සමාන අපර ඉබ්දයන් කෙරෙන් ජ්ජ්ජ ප්‍රත්‍යයයන් වීමය. මුල් ඉබ්දයන්ගෙන් ඉමඉබ්දය මුළුල්ලට අකාරයන් සමාන ඉබ්දය මුළුල්ලට සකාරයන් වෙති. එහෙයින් මේ කාලයෙහි යන අනියෙහිත් සමාන කාලයෙහි යන අනියෙහිත් අන්‍ය කාල යෙහි යන අනියෙහිත් අජ්ජ, සජ්ජ්, අපරජ්ජ් යන උදහරණේ සමභවය දක්කා ලැබේ.

ඉමසමා රහිමුතා දැනි ව ඉති, “ඉමසමා රහිමුතාදැනි ව” යන සුත්‍රයෙන්; රය්‍යාදිපසච්චයා, රහි ආදී ප්‍රත්‍යයයෝ වෙත්.

203 ඉමසමා රහිමුතා දැනි ව 1-261.

යනු ප්‍රත්‍යය විධාන සුත්‍රයි. ඉමසමා යනු, අ, පු, සබ්බ, ප, එකච්චනයි. රහිමුතාදැනි යනු, ඉ, පු, ස, ලු, පු, බහුච්චනයි. ව යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද තුනකි. මෙහි ව ග්‍රහණයෙන් සත්‍යමිසා, අනෙච්ච, කාලෙ, ඝන පද අනුවර්තනය වෙත්.

කාලෙ, කාලාදීය වාච්චනන්ති; ඉමසමා, ඉමසබ්බදයා කෙරෙන්; සත්‍යමිසා අනෙච්ච, සත්‍යමි විභක්තිහුගේ අතීතෙහි, රහි මුතා දැනි ව, රහි මුතා දැනි යන ප්‍රත්‍යය තුන වෙත්.

රහි ව මුතා ව දැනි ව රහිමුතාදැනි, තෙ රහිමුතාදැනි.

එන රහිමෙහි ඉති, “එන රහිමෙහි” යන සුත්‍රයෙන්; ඉමසය, ඉමසබ්බදයට; එතො, එතයනාදෙශවේ. එතරහි යනු උද්ගරණයි. ඉමසබ්බදයා කෙරෙන් පුළුසුත්‍රයෙන් රහිප්‍රත්‍යය කොට මේ සුත්‍රයෙන් ඉමසබ්බදයට එන යන ආදේශය හල කල්හි ඉමස්මිං කාලෙ (මේ කාලයෙහි) යයි වාච්චනන්ති එතරහි යනුවේ.

204 එත රහිමෙහි 1-236.

යනු ආදේශ විධාන සුත්‍රයි. එත යනු, අ, පු, අනු, ලු, පු, එක ච්චනයි. රහිමෙහි යනු, ඉ, පු, අනු, ස, එකච්චනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි. “ඉමසබ්බදයාදැනිහතොධෙසු ව” යන සුත්‍රයෙන් ඉමසය යනුද “සබ්බසොත්ඨස්සකාරො වා” යන සුත්‍රයෙන් සබ්බසය යනුද මෙහි අනුවර්තනයයි.

රහිමෙහි, රහි ප්‍රත්‍යය පරකල්හි; සබ්බසය ඉමසය, සියලු ඉමසබ්බදයට; එත, එත යනාදෙශවේ.

අ මුතාමිති ව ඉති, “අ මුතාමිති ව” යන සුත්‍රයෙන්; ඉමසය ඉමසබ්බදයට; අ, අකාරාදේශවේ. අමුතා යනුද ඉදුනි යනුද උද්ගරණයි.

205 අ මුතාමිති ව 1-235.

යනු ආදේශ විධාන සුත්‍රයි. අ යනු, අ, පු, අ, ලු, පු, එකච්චනයි. මුතාමිති යනු, අ, පු, අ, ස, එකච්චනයි. ව යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද තුනකි. සබ්බසය යනුද ඉමසය යනුද මෙහි අනුවර්තනයයි.

ධුතාමිති ව, ධුතා ප්‍රත්‍යය පරකල්පිත; සබ්බස්ස ඉමස්ස, සියලු ඉමඤ්චිදයට; අ, අකාරාදෙශවේ. ඉමඤ්චිදයා කෙරෙන් “ඉමස්මා රති ධුතා දුති ව” යන සුත්‍රයෙන් ධුතා ප්‍රත්‍යය හා දුති ප්‍රත්‍යයද කොට ධුතා ප්‍රත්‍යය පරකල්පිත ඉමඤ්චිදයට “අ ධුතාමිති ව” යන සුත්‍රයෙන් අකාරාදෙශ කළ කල්පිත ඉමස්මිං කාලො (මේකාලයෙහි) යන අතීයෙහි අධුතා යනුද දුති ප්‍රත්‍යය පරකල්පිත ඉමඤ්චිදයට “ඉමස්සි — පෙ — සුවි” යන සුත්‍රයෙන් ඉකාරාදෙශ කළ කල්පිත එම අතීයෙහි ඉදති යනුද සිඛයි.

ලොපං ඉති, ලොපං යනු; එව, මතු සුත්‍රයෙහි වැවේ.

206 සබ්බස්ස මොච්චෙසොපසංගා නිපානාදීති ව 1-221.

යනු ලොපවිධාන සුත්‍රයි. සබ්බස්සං යනු, ආ, ඉ, සබ්බ, ඡ, බසු වචනයි. ආච්චෙසොපසංගානිපානාදීති යනු, ඉ, ජ, ස, ප, බසුච්චිතයි. ව යනු නිපාතයි. මෙඤ් මෙහි පද තුනකි.

ආච්චෙසොපසංගානිපානාදීති, ආච්චෙසො ඤ්චිදය උපසංගිතය නිපාතය යනමේ ආදීන් කෙරෙන් පරච්චි; සබ්බස්සං, සියලු විභක්තින්ගේ; ලොපො, ලොපය වේ.

එතෙහි, මොච්චන් කෙරෙන්; පරා, පරච්චි; සබ්බා විභක්තී, සියලු විභක්තීහු; ප්‍රපසනෙන, ලොපකරනු ලැබෙත්. නිං ආච්චෙසො, තුමිභෙ ආච්චෙසො යනු උදාහරණයි.

උපෙචච අත්ථං සජ්ඣතීති උපසංගා, උපසුචී සජ්ඣතා භූතා නාච්චෙසොති. අප්‍රත්‍යයයි. පදනං ආදීම්ඤ්චිච්චෙසොනෙසු නිපතනනීති නිපාතා, නිපුචී පත ධාතු භූතානාච්චෙසොති. ණ ප්‍රත්‍යයයි. ආච්චෙසො ච උපසංගා ච නිපාතා ච ආච්චෙසොපසංගානිපාතා, ආච්චෙසොපසංගානිපාතා ආදීයෙසං තෙ ආච්චෙසොපසංගානිපාතාදයො, තෙහි ආච්චෙසොපසංගානිපාතාදීති.

168 මිඤ්ඤරං — “සෙසනො ලොපං ගසීටි” යන සුත්‍රයෙන් මෙහි විභක්ති විපර්යාස වශයෙන් ලොපො යනු අනුච්චිත තය කටයුතුය. එහෙයින් ආච්චෙසො ඤ්චිදය, උපසංගිත, නිපාතය, යනාදීන් කෙරෙන් පරච්චි සියලුම ප්‍රචම්භාදී විභක්තින් ලොපකට යුතු බව මෙයින් කීව. මෙහි ආදී ඤ්චිදය තෙමේ සම්භර තැන කදී සුත්‍රාභ්‍ය පදයන් කෙරෙන් පරවිභක්තින්ගේද ලොපය ප්‍රභාශකරයි. ආච්චෙසො ඤ්චිදය වෙන් වශයෙන් දක්වන ලද්දේ ඔහුගේ අව්‍යය භාවය වෙසෙසා දක්වනු සඳහාය. ආච්චෙසො ඤ්චිදයා කෙරෙන් පරච්චි විභක්තින්ට (සපමාචිතයට) ලොපවන බව කීදසුනෙන්ම දක්වා නදනනකරම උපසංගිත නිපාතයන් දක්වන.

උපසහනනිපාතා, උපසහී නිපාතයෝ; වුවවනොන, කියනු ලැබෙත්. ප පරා—පෙ—උප, ප පරා—පෙ—උපයන; එතෙ විසති, මේ විස්ස; උපසහනා, උපසහීනම් වෙත්. ව ක ව—පප— හියෙයා සොමතතාය ඉති, ව —පප— හියොසොමතතාය යන; ආදයො, ආදිනු; නිපාතා, නිපාත නම්වෙත්.

169 විගහර:— ආකඛ්‍යාත කිතක පදයන්ගේ මූලීන් යොදන ප ආදී අක්‍ෂරයෝ උපසහීනම් වෙති. ඔවුහු ගණනින් 20 ක් වෙයි. මේ විස්ස උපසහීයයි කියනලද නමුත් සමහර තැනකදී මෙයින් සමහරක් නිපාත නම් අව්‍යය නොවසෙහි ඇතුළත්සේ පෙන්නේ. ඒ එසේවන්නේ ආඛ්‍යාතයාගේ හෝ කිතක නාමයාගේ පූර්විකාව වැනි නොවූ කල්හිමය. උපසහී නොවසට අගන්යයි කී සමහර පද ආතැම් අනුගතදී ඉඩ නාමවයෙන්ද දක්නා ලැබෙති. මෙහි උපසහීයක් යයි කී පති යන්න සාමාන්‍යවීයයි දී ඉතාරානනා පුලුච්චිත පති ශබ්දය වශයෙන් දක්නා ලැබීම මෙහි

පදයන්ගේ ආදී මධ්‍යතාගයන්හි නිපාතය (පැවැත්ම) වන්නේ නිපාත නම්වෙත්. උපසහීයන්ගේ මෙන් නිපාතයන්ගේ සබ්ධ්‍යා කියමසක් නැත. නිපාතයන්ට අගත්තොට දක්වාලූ ඇතැම් ශබ්දයන්ද පූර්විකාමසන් ලෙස ගණන්ගනීති. ලිඛිත වචන ව්‍යවහාරයට යොග්‍යනොවූ තන්හි නිපාතයයි සලකනු ලබන ඒ සමහර ශබ්දයෝ ලිඛිතවචන ව්‍යවහාරයට යොග්‍ය නත් හිදී පූර්විකාමයටද සමීකාමයටද ඇතුළත්නොව සලකනු ලැබෙත්. පෘථිවිවචන “කු” ශබ්දයද කාලාච්චිවචන “අඛා” ශබ්දයද ප්‍රත්‍ය ඝ්‍යාච්චිවචන “සකඛි” ශබ්දයද යනාදිය එසේ පූර්විකාමයටද යුජ්ම දච්චිවචන “වො” “නො” දෙන සමීකාමයටද ඇතුළත්නොව කිත. උපසහී නිපාතයන් සමඛකිට දක්වියයුතු විගහර බොහෝය. නමුත් ග්‍රන්ථ භූගස්තීහිගේන් ඒ මෙහි නොදක්වමින. ඒඥසුන් විසින් තදච්චි විගෙෂයද තත්ප්‍රසොජනගන්ද ග්‍රන්ථානතරපරිඥනගෙන් දතයුතුය.

යෙ, යම් ශබ්දකොතෙක්; නිලිබෙහසුව, ලිඛිතවුගෙහිද; සබ්ධාසු විභතතිසුව, සියලු විභක්තින්හිද; ගබ්ධසු වචනෙසුව, සියලු වචන යන්හිද; සද්ධා, සමානවෙත් නම්; කෙ, ඔවුහු; නිපාතා ඉති, නිපාතයෝ යයි; කිතනිතා, කියන ලදහ.

යථා, ඒ මෙසේයි; උච්චි, උස්වූ, රැකෙනා, වැනකය; ලතා සරං වා, උච්චි ලතා උච්චි සරං කියා හෝ වේ. (උච්චි, උස්වූ;

ලතා, වැලය; උව්ව, උස්වූ; සරං, ගාගග) උව්ව, උස්වූ; රුකෙබා, වෘක්ෂය නෙමේය; උව්ව, උස්වූ; ගෙරුකඩ, එබඹා වෘක්ෂය; රුකඩං —පෙ— රුකෙබ ඳ, රුකඩං —පෙ— රුකෙබ කියා හෝ වේ. ඉති ආදී, යතාදියයි. උව්ව, උස්වූ; රුකෙබා, වෘක්ෂය නෙමේය; උව්ව, උස්වූ; රුකඩා වා, වෘක්ෂයෝය කියා හෝ වේ. ඉති ආදී, යතාදියයි. ලතාසරාති, ලතා සර ශබ්දයෝද; එවං, මෙයේ යෙදීම පුත්තානුයි.

170 විග්නර:— නිපාතයන්ගේ සාමාන්‍ය ලක්ෂණය මෙහි නී ගාථාවෙන් දක්වූහ. මෙය සංස්කෘත පද්‍යයක් පාලියට නගා ගැනීමකි. මෙහි ත්‍රිලිඛගය නම් පුංඤ්ඤි නපුංසක යන ලිඛගග්‍ර යයි. සියලු විභක්තිහු නම් ප්‍රථම, චිතිය, ආදීනුයි. සියලු වචන යෝ නම් එකවචන බහුවචන දෙකයි. යම් ශබ්දකෙනෙක් මෙකී ලිඛගයන්හිදීද විභක්තීන්හිදීද වචනයන්හිදීද ආත්‍යථානියකම (අතින් ආකාරයකට) නොපැමිණ එකාකාරවම පවතින්නම් බව්‍ර ක්‍රීපාත වෙන් යනු මෙහි අදහසයි. ඒ බව දක්වනු පිණිස උව්ව, රුකෙබා යතාදිය කියා මෙහි රුකඩ ශබ්දය පුලුලිඛිතයි. ලතා ශබ්දය ස්ත්‍රිලිඛිතයි. සර ශබ්දය නපුංසක ලිඛිතයි. මේ ශබ්ද තුනවම තුන්වරට විශේෂණ වේමිනුත් උව්ව, යන නිපාත ශබ්දය කිසියම් අමුත්තකට නොපැමිණියේය ලිඛගග්‍රයටම “සද්ධ” ව සිටියේය. රුකෙබා, (හෙ) රුකඩ, රුකඩං, රුකෙබන, රුකඩය්, රුකඩා, රුකෙබ, යනු රුකඩ ශබ්ද ප්‍රථමා ආලපන විනියා කරණ තාතියා වතුර්ථම ෂ්ඨි පඤ්චමි සප්තමි විභක්ති එකවචන පදයෝයි. මේ සියලුම විභක්ති වචනවලට විශේෂණවූ උව්ව, ශබ්දය කිසිම විභක්තියකදී කිසියම් විතෘතියකට නොපැමිණ ස්වකීය ප්‍රකෘතියෙන්ම පැවැත්වේය. සියලු විභක්තීන්හි සමා නව සිටියේය. රුකෙබා රුකඩා යනු එකවචන බහුවචනයි මේ දෙකවම විශේෂණයවූ උව්ව, ශබ්දය කිසියම් අමුත්තකට නොපැ මිණ ස්වප්‍රකෘතියෙන්ම පැවැත්වේය. සියලු වචනයන්හි සමානව සිටියේය. ලතා ශබ්දය හා සර ශබ්දය සමග සප්ත විභක්තියෙහි හා වචන දෙකකිද යොදා බැලුවත් උව්ව, ශබ්දය “උව්ව” යිම සිව්නුමිය අමුත්තකට නොපැමිණේ. මෙසේ ලිඛගය නිසාවත් විභක්තිය නිසාවත් වචනය නිසාවත් ස්වකීය ප්‍රකෘතිය වෙනස් නොකරණ ශබ්දයෝම නිපාත නමැයි දතපුත්තාය.

උභයෙපු, නිපාතොපසගී සඛ්‍යාත දෙපඤ්ඤෙහි; විභක්ති, විභක්තිය; අතත, ආත්මය; ක්‍රිය, ක්‍රියාය; දෙස, ප්‍රදෙශය; සමය,

කාලය; දිසා, දිශාවය; ගුණ, ගුණය යන මොවුන්; අපේක්ෂිත, අපේක්ෂා කොට ඇත්තාවුන් කෙරෙත්; සබ්බා අපි විභවතියො, සියලු විභවතීන්; යථා යොගං, යෙදෙන යෙදෙන පරිද්දෙන් වෙත්. අසේඤ්ඤිකා, සෙස්සන් කෙරෙත් වනාහි; පඨමා, ප්‍රථමාවිභවතීය වේ.

උපසඨීන් නිපාතන් අනුරෙත් විභවතීයාදිය අච්ඡිකොට ඇත්තාවුන් කෙරෙත් යෙදෙන යෙදෙන පරිද්දෙන් කොසි විභවතීන් කොඵසේවුවන් කෙරෙත් ප්‍රථමාවිභවතීය පමණකුත් යෙදෙන බව මෙහින් කිහි.

තං යථා, ඒ මෙසේයි. අධි අනෙතා සද්දෙහි, අධිශබ්ද අනෙතා ශබ්දයන් කෙරෙත්; සත්‍යමි, සත්‍යමි විභවතීය වේ. සයං සද්දා, සයං ශබ්දයා කෙරෙත්; තනියා, තනියා විභවතීයද; ඡ්ඛි ව, ඡ්ඛි විභවතීයද වේ. තමො සද්දා, තමො ශබ්දයා කෙරෙත්; පඨමා ව, ප්‍රථමාවද; දුතියා ව, චීතියාවද වේ. පාරං සද්දා, පාරං ශබ්දයා කෙරෙත්; සත්‍යමි, සත්‍යමි විභවතීය වේ. දිවා සද්දා, දිවා ශබ්දයා කෙරෙත්; පඨමා, ප්‍රථමාවද, දුතියා, චීතියාවද; සත්‍යමි ව, සත්‍යමි විභවතීය වේ. හෙයා සද්දා, හෙයා ශබ්දයා කෙරෙත්; සත්‍යමි, සත්‍යමි විභවතීය වේ. උච්චං සද්දා, උච්චං ශබ්දයා කෙරෙත්; සබ්බා අපි, සියලු විභවතීන් යෙදෙත්. පසද්දව, ප ශබ්දයා කෙරෙත්; ව සද්දා ව, ව ශබ්දයා කෙරෙත්; පඨමා, ප්‍රථමාව වේ. හෙ සද්දා, හෙ ශබ්දයා කෙරෙත්; ආලපනෙ පඨමා, ආලපනෙ පඨමාව වේ. අසේඤ්ඤිකා අපි, සෙස්සන් කෙරෙත්; තථා, එසේම යෙදෙන යෙදෙන පරිද්දෙන් වෙත්. උපසඨීයා, උපසඨීයෝ; සබ්බෙ අපි, සියල්ලෝම; සද්දනතරෙන සභා, අභ්‍යා ශබ්දයක් සමග පසුපසින්, යොදනු ලැබෙත්. නිපාතානු, නිපාතයෝ වනාහි; කෙච්චි, සමහරෙක්; මිත්‍රං අපි, තනිවද යොදනු ලැබෙත්. යථා, උදාහරණ මෙසේයි. පභාරො- පභාරනි, (පභාර, ගසයි) සා ව සො ව භාසනි වා කරොති වා, (ආද මිත්‍රද කියයි කරයි) සොච්චි ඉති, (ගහපතක් වේවා) යන; ආදි, මේ ආදියයි.

171 විභවතී:— විභවතීයාදිය ඇති කල්හි උපසඨී නිපාතයන් කෙරෙත් යෙදෙන පරිද්දෙන් කොසි කොසි විභවතීන් යෙදෙන බව කියනු ලැබේ. අධි යනු උපසඨී ශබ්දයකි. අනෙතා යනු නිපාත ශබ්දයකි. ඒ දෙකින්ම පරව සත්‍යමි විභවතීය වේයි. අධිච්චි (සත්‍රිය කෙරෙහි) අනෙතා නගරං (ඇතුළු නුවර) යනාදී තනි ඒ දක්නා ලැබේ. සයං යනු නිපාත ශබ්දයකි.

ඔහුකෙරෙහි පරව තෘතීය ශ්‍රේණි විභක්ති දෙකම වෙති. සයං කතං (තමා විසින් කරණලද්ද) සයං පභා (තමාගේ ප්‍රභාව) යනාදී තන්ති ඒ දක්නාලැබේ. සයං ශබ්දයා කෙරෙහි ප්‍රථමාවද වන්තියයි සයං භවති (තෙමේ වෙයි) යනු නිදසුන් කර මින් සුබෝධිතා කතීවරයානෝ කීහ.

නමො යනු නිපාත ශබ්දයකි. ඔහු කෙරෙහි ප්‍රථමා විතීයා විභක්තිහු වෙති. නමො තස්ස (උන්වහන්සේට නමස්කාරවේවා) ඊ මො කරොති නාගස්ස (නාගයාට වදුව) යනාදී තන්ති ඒ දක්නා ලැබේ.

පාරං යනු නිපාත ශබ්දයකි. ඔහු කෙරෙහි පරව සප්තමී විභක්තිය වේ. පාරං තිළිති (පරතෙර සිටිය) යනාදී තන්ති ඒ දක්නා ලැබේ. මේ ශබ්දයා කෙරෙහි විතීයාවිභක්තියද වනබව පාරංගතො (පරතෙරතියේ) යනු නිදසුන්කොට දක්වා තිබේ.

දිවා යනු නිපාත ශබ්දයකි. ඔහු කෙරෙහි ප්‍රථමා විතීයා සප්තමී විභක්තිහු වෙති. දිවා ඉති මඤ්ඤමානො (දවල්යයි සිත මින්) දිවා කරො (දවල් කරන්නා- සුයතීයා) දිවා තපති (දවල් බිඳලයි) යනාදී තන්ති ඒ දක්නා ලැබේ.

හෙයා යනු නිපාත ශබ්දයකි. ඔහු කෙරෙහි සප්තමීය වේ. හෙයා පඨවියං (පොළොව යට) යනාදී තන්ති ඒ දක්නාලැබේ. ඒ ශබ්දයා කෙරෙහි ප්‍රථමාවද වනබව දසකමකරා හෙයා (දස්කම් කරුවෝ පහක්ය) යනාදියෙන් පෙනේ. උච්චං ශබ්දය 170 වන විභක්තියෙහි කියනලදී.

ප යන උපසගී ශබ්දයා කෙරෙහිත් ව යන නිපාත ශබ්දයා කෙරෙහිත් ප්‍රථමාව වේ. හෙ යන නිපාත ශබ්දයා කෙරෙහි ආලපනානී ප්‍රථමාව වේ. යම් නිපාතයක් හෝ උපසගීයක් යම් විභක්තියක් හතීද ඒ නිපාතයාගේ හෝ උපසගීයාගේ අනීආතී හියලු නිපාතොපසගීයෝම ඒ විභක්තින්ම ගණිති. මෙහි සයං ශබ්දය දක්වනලදී. ඒ හා සමානානී ආතී සාමං ශබ්දදියද සයං ශබ්දය හන්නා විභක්තින්ම ගණිති. හෙ ශබ්දය මෙහි දක්වන ලදී ඒ හා සමානානී ආතී පේ අරෙ යනාදියද හෙ ශබ්දය හන්නා විභක්තින්ම ගණිති. මේ හැම ශබ්දයක් කෙරෙහි පරමු විභක්ති ප්‍රත්‍යයයන්ට මේ සුත්‍රයෙන් ලොප්වේ.

උපසඟී සියල්ලම අත්‍යශබ්දයක් සමග මිස තනිකර නොගෙදෙත්. පණායෝ පහරනි යන දෙපලෙහිම ප යන උපසඟීය නොම හාර, හරනි යන කිතක ආච්ඡාදන ශබ්ද දෙක සමගම යෙදුනාක් මෙනි.

නිපාතයෝ වූකලී අත්‍යශබ්දයන් සමගද සමහරක් තනිවද ගෙදෙත්. සා ව සො ව භාසනි වා කරොති වා යන තැන්වල විකාර වාකාරයෝ ශබ්දනතරයන් සමග යෙදුනාහ. සොචී යනු තනිම යෙදුන නිපාතයකි. සමාසයෙහි යෙදුනාවූ උපසඟීයෝ ක්‍රියායෝගරහිත හෙයින් නිපාතවම් ලබන්යයි සමහරු සිතති.

එකෙක ලිඛනං, එක එක ලීඟු ඇත්තය; මිලිඛනං, දෙලීඟු ඇත්තය; තිලිඛනං, තුන්ලීඟු ඇත්තය; අලිඛනං ව අපි, ලීඟු තැත්තයයිද; ඉති, මෙපස්; නාමං, නාමය නෙමේ; චතුරා, සතර පරිද්දෙනින් වේ. අත්ථං, අත්ථය කරා; තමහි ඉති, නැපමිනුයි. නාමං, නාම තමවේ.

172 විභවර්— නාමය වනාහි සතරවැදූරුම් වේ. එනම් තනිලිඛනයක් ඇති වූව කඤ්ඤ විතත ආදී ශබ්දද ධම්ම මුඛි ආදී ලිඛන දෙකට සාධාරණ ශබ්දද මණ්ඩල කලයාදී ත්‍රිලිඛනයටම අගත් ශබ්දද වොරනො සම්බන්ධ නාදී ලිඛන ග්‍රහණය නොකරණ ශබ්දද යන මොවුන්ගේ වශයෙනි. මොවුන් සවිස්තරව මෙහි ප්‍රකාශකොට ඇත. එහෙයින් ගලින් විස්තර කටයුතු නොවේ. නාම ශබ්දය වනාහි “තම” ධාතුහු කෙරෙත් ණ ප්‍රත්‍යයවීමෙන් සිදුවූවකි.

නතච්ඡිකා

තමවූ

බාලාවතාර වණිනාවෙහි

සංස්කෘත සංස්කෘත ප්‍රථම පාඨය

මෙහෙයින් සමාප්තයි.

නාමානං සමාසො යුක්තඥො ඉති, නාමානං සමාසො යුක්තඥො යනු; අධිකාරො, සමාසයෙහි සමිකි කරනු ලැබේ.

සමාසො ඉති, සමාස නම; භික්කුන්තං, වෙන්වෙන් වූ අතී අති; පදනං, පදයන්ගේ; එකස්සා, එකානිච්චයි. යුක්තඥො ඉති, යුක්තානී නම; අඤ්ඤාමඤ්ඤා සමිකිඥො, අනෙකානන්ගේ සමිකිකානීයයි. විහාසා ඉති, විහාසා යනු; අධිකාරච්චිං, අධිකාර කච්චුති (කුමක් සඳහාද?යත්) වාක්සත්ථං, වාක්ස ප්‍රණීසයි.

මහනො ව සො, මහත් වූයේත් හෙනෙමේ ය; විරො ව ඉති, වීර වූයේත් හෙනෙමේ ය යන; වාක්ස, වාක්සයෙහි;

213 නාමානං සමාසො යුක්තඥො 3-318

යනු සංඥ සුත්‍රයි. නාමානං යනු, අ, න, ස, ම, ඛ, වචනයි. සමාසො යනු, අ, පු, කි, පු, එ, වචනයි. යුක්තඥො යනු, අ, පු, ස, පු, එ, වචනයි. මෙයේ මෙහි පද තුණකි.

නාමානං, නාමයන්ගේ; යුක්තඥො, අනෙකානන්ගේ සමිකිකානීය වෙමේ; සමාසො, සමාස නම වේ.

අපේක්ෂ නමනති ති නාමානි, අපේ නාමෙනති ති වා නාමානි, නම ධාතු නාමිමි අතීයෙහි ය, ණ ප්‍රත්‍යයයි. නාමං ව නාමං ව නාමං ව නාමං ව නාමං ව නාමානි, තෙසං නාමානං, සමසන න ති සමාසො, සමසනං වා සමාසො, සං පුච්චි අප්‍රධාතු ක්‍ෂේප ණානීයෙහි ය. ණ ප්‍රත්‍යයයි. යුක්තීයො ති යුක්තො, යුක්තී තඤ්ඤා ති වා යුක්තො, යුක්තාතු යෙදීමි අතීයෙහි ය. තප්‍රත්‍යය යයි. අරීයනෙ ඤ්ඤනෙ ති අඤ්ඤා, අරධාතු ඤ්ඤානීයෙහි ය, අසති භවති ති වා අඤ්ඤා, අසධාතු චිමි අතීයෙහි ය. අරති පච්චනති ති වා අඤ්ඤා, අරධාතු පච්චනිමි අතීයෙහි ය. ණ ප්‍රත්‍යය යයි යුක්තො අඤ්ඤා යුක්තඥො, නොනොත් යුක්තො අඤ්ඤා යය්‍ය සො යුක්තඥො, සො යුක්තඥො.

175 විසතර:— නාමකාණ්ඩයට අනතුරුව සමාස කාණ්ඩය දක්වනු කැමැති ආවායතීපාදයේ “නාමානං සමාසො යුක්තඥො” යනු ප්‍රථමකොට දක්වුන. නාමනාම ය සථිතාම ය සමාසනාම ය

තද්ධිතනාමය කිතකතාමයයි පස්වැදූරුම් වූ නාමයන්ගේ සාන්‍යප කරනු ලැබීම සමාස නම් වෙයි. ඔබ්ද සමාස අතී සමාස වශයෙන් ප්‍රධාන කොටස් දෙකකට සියලු සමාසය අයත් වන්නේය. පුළුන (විහගතී ලොපය කළ) සමාසය අලුත (විහකතී ලොපය නොකළ) සමාසය යන දෙකොටසෙහි ඒ ඇතුළත්ය. මේ සුත්‍රයෙහි ප්‍රකාශනයයි කියනලද්දේ සමසමාන පදයන්ගේ අන්‍යෝන්‍ය සම්බන්ධයයි. අන්‍යෝන්‍ය සම්බන්ධ නැතිකල්හි නාමයන්ගේ සමාසයක් නැතිබව එයින් හැඟෙයි. එහෙත් සුත්‍රයෙහි මුල්කොටස පමණක් “නාමානං සමාසො” යයි වෙන්කොට තත් කල්හි නම් ප්‍රකාශනය වූ නාමයන්ගේ ද සමාසයට බාධා වක් නොමැති යි. සුත්‍රය වූකල් “නාමානං යුත්තන්තො සමාසො” යයි කිවයුතු කල්හිත් එසේ නොකියා “නාමානං සමාසො යුත්තන්තො” යයි කියනලද්දේ මේ ප්‍රයෝජනය පිණිසම ය.

එහෙයින් ප්‍රධාන වශයෙන් යුක්තාතී නාමයන්ගේ ද අප්‍රධාන වශයෙන් අයුක්තාතී නාමයන්ගේ ද සමාසය මේ සුත්‍රයෙන් නියමිතය. 188 වන විධාරය බලනු නාමයන්ගේ ම ගැලපීම සමාසයයි කිවහයින් නාම ඔබ්දයකුත් ආබ්‍යන්ත ක්‍රියා පදයකුත් එක්කොට සමාසයක් නොවන බැව් හැඟෙයි. එහෙයින් ‘දෙවදයො පවති’ යන තන්හි කතීන් ක්‍රියාවන් මිස සමාසයක් නැත. එහෙත් ‘පාති’ යන වර්තමාන ආබ්‍යන්ත ක්‍රියා පදයත් “මොකඛ” යන කෘදන්ත පදයත් එක්වීමෙන් සෑදුන “පාතිමොකඛ” ඔබ්දය ද “එති” යන ආබ්‍යන්ත විධික්‍රියා පදයත් “පස්සික” යන තභිත පදයත් එක්වීමෙන් සෑදුන “එතිපස්සික” ඔබ්දය ද ආබ්‍යන්ත පදයක් හා නාමපදයක් හුණේ සමාසයට නිදසුන් නොවෙත්දැයි සිතිය හැකිය. තවුත් “පාතිමොකඛ” “එතිපස්සික” ඔබ්දදෙකම තභිතයෙහි වූ ස්වාතීයෙහි ණ ප්‍රත්‍යය යත් යොග්‍යාතීයෙහි ණික ප්‍රත්‍යයයත් ලදීත් සිදු වූ තභිත පදයෝ ම වෙත්. සමාසයෝ නොවෙත්. එහෙයින් ආබ්‍යන්ත යන් හා සමාසයක් නැත යන තීර්ණය වෙනස් කිරීමට ඒ උද්භරණයෝ ප්‍රමාණ නොවෙත්; නමුත් “අනඤ්ඤතං ඤස්සාමිතිඤ්ඤ” යනුත් සමාසයක් නොවේද? එහි “ඤස්සාමි” යනු ආබ්‍යන්ත ක්‍රියාවක් නොවේ ද? යි සිතිය හැකිය. එසේය. එය සමාසයකි. “ඤස්සාමි” යනුද ආබ්‍යන්ත ක්‍රියාවකි. එහි ආබ්‍යන්ත ක්‍රියාවටත් ඉඤ්ඤ ඔබ්දයටත් අතර ඉති ඔබ්දයකි. එය නිපාතයකි. එහෙයින්ම එය

නාමයට ඇතුළත්ය. එවිට සමාසයට බාධාවක් නැත. සකක
 රෝකී - කරැතරෝකී - අනොසිකමමං යනාදියෙහි නම් ආධ්‍යාත
 පද හා සමාසය දක්නා ලැබේ. පලමු උදාහරණයන්හි මෙන්
 මෙහි විරැඬව කිවයුත්තක් ද නැත. එහෙයින්ම එහි ආධ්‍යාතය
 හා සමාසයම යයි පිළිගතයුතුය. එකල්හි නාමයන්ගේ යුක්තිය
 නිසා සමාස යයි කීමෙහි විශේෂාචාර්යන් නොපෙනේ. එහෙත්
 මෙබඳු පද භාෂාවෙහි විරලයහ. එහෙයින් භූයෝවිෂයනීය
 සලකා නාමයන්ගේ යුක්තිය සමාසයයි කීමට ඉන් බාධාවක්
 නැත. සංසකෘත භාෂාවෙහි වෛදිකයෙහි ආධ්‍යාතයන්ගේම
 සමාසය පෙනෙන නමුත් එවැන්නක් මෙහි අනභිමතය.
 ඇතැම් ආවායනීකෘතෙක් ක්‍රියාකාරීතාමයන් හා ඊ ප්‍රත්‍යයානතා
 දීන්ගේ සමාසය වේයයි මලිනිකරිය, අලකුකරිය, පුරොහුය,
 තිතරහුය, උරසිකරිය, මනසිකරිය, තුණ්හිහුය යනාදිය උදා
 හරණ කළහ. නාමයන්ගේ යුක්තිය සමාස යයි කී
 හෙයින් උපසථි නිපාතයන්ගේ සමාසයක් නැතැයි ද අව්‍යයිභාව
 සමාසාදියෙහි උපසථි නිපාතයන්ගේ සමාසය දක්නා ලැබේ
 න්නේ කෙසේදැයි ද සිතියහැකිය. උපසථි නිපාතයන් ද පඤ්ච
 විධි නාමයන්හි ඇතුළත් බැවිනුත් නාමයෙන් තොරව උපසථි
 නිපාතයන්ගේ හෝ උපසථියන්ගේ හෝ නිපාතයන්ගේ හෝ පම
 ණක් සමාසයක් නැති බැවිනුත් ඔවුන්ගේ සමාසය ද “නාමානං
 සමාසො” යන්නෙන්ම ගැණෙන බැවින් එසේ කොසිතිය යුතුය.
 එකපද භාවය ද එකොට්ඨාරණය ද එකවිභක්ත භාවය ද
 සමාසයාගේ ප්‍රයෝජනයයි.

“භවො රඤ්ඤ පුනො දෙවදත්තසා” යන වාක්‍යයෙහි
 වචන සතරක් පෙනෙති. මෙයින් 1 වන ? වන වචන දෙකත්
 3 වන 4 වන වචන දෙකත් වෙන් වෙන් වශයෙන් අන්‍යෝන්‍ය
 සම්බන්ධතාව ලබති. එවිට රජනුගේ භටයා ය දෙවිදත්තගේ
 පුතා ය යනු නිරුක්තුව වැටහෙයි. අන්‍යෝන්‍ය සම්බන්ධතාව
 ඒ මග. රජනුගේ පුත්‍රයා ය යන අතීය ගැණීම පිණිස යෙදු
 තැනක නම් “රඤ්ඤ පුනො” යන වචන දෙක “රජපුත්‍ර”
 යයි සමාස වේ. මෙහි රඤ්ඤ යන පදය භවො යන පදයට ද
 පුනො යන පදය දෙවිදත්තසා යන පදයට ද සම්බන්ධයි.
 එහෙයින් මෙහි රඤ්ඤ පුනො යන වචන දෙක සමාස

මෙම රාජපුත්‍රාශ්‍රයේ සිදු නොවේ. එසේ නොවීමට හේතුව නම් ඒ පද දෙකෙහි අනෙකුත් සමබන්ධයක් නැති හෙයින් යුක්තාශ්‍රයක් නැති බවය. මෙහි රාජශ්‍රයේ හටගත් පුත්‍රාශ්‍රයේ දේවදන්ත ශ්‍රී සුරජශ්‍රයේ මිස රාජශ්‍රයේ පුත්‍රාශ්‍රයේ අපෙක්ෂා නොකරන්නේ ම ය. එහෙයින් මෙහි රාජපුත්‍රාශ්‍රයේ සමාසයක් වීමට අවකාශ නැත. 231 වන සුත්‍රයෙන් විභාසා යනු අනු වර්තනය වෙයි. විභාසා යන්නක් සමාස සුත්‍රයන්හි අනු වර්තනය කිරීමේ ප්‍රයෝජනය නම් සමාස වියහැකි වූ පදයන්ගේද සමාසය නොවී වාක්‍යය පැවැත්මට අවකාශ නැතිවෙයි. එහෙත් මේ විකල්පය තෙමේ නිත්‍යසමාසයෙහිදී බලපවත්වන්නේ නොවේ. එහි සමාසනොවී පැවැත්මක් නැතිවෙයි. එය අවසරයාට සමාසයෙහි දැක්වුණ. “මහනොව ව නො වී රෙ ව” යනු සමාසයක් නොව සමාස වාක්‍යයකි.

214 විපදේ තුල්‍යාධිකරණේ කම්මධාරණො. 3-326

යනු කම්මධාරණ සමාස සංඥ සුත්‍රයි. ද්විපදේ යනු, අ, න, ස, ප්‍ර, බ, වචනයි තුල්‍යාධිකරණේ යනු අ, න, ස, ප්‍ර, බ, වචනයි. කම්මධාරණො යනු, අ, ප්‍ර, ක්, ප්‍ර, එ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද තුණකි. (213 වන සුත්‍රය මෙහි අනුවර්තනීයයි.)

තුල්‍යාධිකරණේ, සමානාධිකරණේ ඇති; ද්විපදේ, පද දෙකක් සමාස කරනු ලැබේද්දී; තාමාතං නාමයන්ගේ; යුක්තාපෙක්ෂා; අනෙකුත් සමබන්ධය ඇති; සමාසය, ඒ සමාසය තෙම; කම්මධාරණො, කම්මධාරණ නම් වේ.

පර්ජනනෙතෙති පදං, පද ධාවු ගමනාශ්‍රයෙහි ය, අ ප්‍රත්‍යය යයි. ද්‍රෝ පදනී සමාහරානී විපදං, තානි විපදේ, තුල්‍යං සමානං අධිකරණං යසං තං තුල්‍යාධිකරණං, තානි තුල්‍යාධිකරණේ, කම්මම්ම ද්‍රවයං ධාරෙතී නි කම්මධාරණො, කම්ම ශ්‍රී පදපදකොට ඇති ධර ධාවු ද්‍රවී අභියෙහි ය, ණ ප්‍රත්‍යය යයි.

භික්ෂාසචනනී නිමිත්තා, වෙන් වෙන්ව පැවැත්ම නිමිතිකොට ඇති; සද්ධා, ශ්‍රී පදයේ තුමු; එකසමී වානුනි, එක්වසතු වෙකි; පච්ඡනා, පැවැත්තානු; තුල්‍යාධිකරණො, සමානාධි කරණයෝයි;

විශේෂතා විශේෂයානුකූලතා, විශේෂණ විශේෂය වූ; සමානාධිකරණය, තුල්‍යාධිකරණ වූ; ද්‍රෝ පද, පදදෙනක්; යද, යම් කාලයක; සමයය නො, සමාස කරනු ලැබෙද්දී; නද, එකල්හි; සො සමාසය, ඒ සමාසය; කම්මධාරයො නාම, කම්මධාරය නම් වේ. ඉධ, මෙහි; සමාසසුත්තානි, සමාස සුත්‍රයෝ, සංඥාදායක, සංඥ මුඛයෝ; සමාසවිධායකානි, සමාසවිධායක ද වෙත්.

176 විස්තර:— නාමයන් සංකෛප කරනු ලැබීම සමාස නාමය මෙහි 175 වන විස්තරයෙහි කියන ලදී. ඒ සමාසයෝ නම්වශයෙන් කීපයක් වෙති. ඔවුන්තුරෙන් එකක් නම් කම්මධාරය යි. කම්මධාරය සමාසය තුමක්දැයි ඇදින්වීම පිණිස මේ සුත්‍රය විකිතය. තුල්‍යාධිකරණ වූ පද දෙදෙනෙකුන්ගේ සමාසය කම්මධාරය සමාසය නම් වේ යනු මෙහි අදහසයි. දෙපදයන්ගේ යයි මෙහි කියනලද්දේ ඉන් අඩුව සමාසයක් නොවන හෙයිනි. හතරපස්පදයන්ගේ ද සමාසයට එයින් බාධාවක් නැත. මේ සමාසයාගේ නාමය වූකලී අනිකුතාමයයි. කම්මය මෙන් දරන්නා කම්මධාරය වේ ය යනු එහි අර්ථයයි. කම්මය වනාහි ක්‍රියාවක් ප්‍රයෝජනයත් යන දෙකම දරයි. එමෙන් ම විශේෂණ විශේෂයන් දෙදෙන දරණ හෙයිනි මේ සමාසය කම්මධාරය නම් වෙයි. මෙහි ද්විපදෙ යනු ද තුල්‍යාධිකරණය යනු ද සපනම් නොව තප්‍රාසකලිඛන ප්‍රථමා බහුවචනයෝ යි. වෙන් වෙන්ව පැවැත්ම නිමිතිකොට ඇති ශබ්දයන් එක්වසනුවෙකි විශේෂණ විශේෂණකීයන් පැවැත්ම තුල්‍යාධිකරණයෙහි කිහි. සමයයමාන පදයන්ගේ ඒ තුල්‍යාධිකරණයා ඇතිකල ම කම්මධාරය සමාස යාගේ අසතිකිය කිවයුතුය. මේ සුත්‍රය සංඥ සුත්‍රයකි. එහෙත් සමාසවිධායක සුත්‍රානතරයක් නැති හෙයිනි මෙය ම විධායක සුත්‍රය ද වෙයි.

අගතිත විශේෂතා, නොගන්නාලද විශේෂණ ඇති; මුඛි, මුඛි නොමෝ; විශේෂණමති, විශේෂණයෙහි; න උපපාද්‍යති ඉති, නො උප දිනුයි; විශේෂණං, විශේෂණය; පුබ්බං හොති, පෙරටු වෙයි.

177 විස්තර:— තුල්‍යාධිකරණ විශේෂණ විශේෂණයන්ගේ සමාසය කම්මධාරයෙහි කී නමුත් ඒ දෙකින් තුමක් පෙරටු විය

සුභද්‍ර යනු අවිනිශ්චිතය. ඒ නිශ්චය කරනු පිණිස “අගතිත විසෙසනා” යනාදිය කිය. මහාවීර ශබ්දයෙහි පූජිතාගය විශේෂණයි. පරභාගය විශේෂයි. පළමුකොට විශේෂණ වූ මහනත ගුණය ග්‍රහණය කළ කල්හි පසුව විශේෂය වූ වීර පදයෙහි බුද්ධි උපදනා බැව් මෙහිදී පෙනේ. එහෙයින් මහනත යනු පූජිතාගයෙහිත් වීර යනු පරභාගයෙහිත් යොදවීම යුක්තියකි. එහෙත් යම්කලක වීරපුරිස ශබ්දාදියෙහි මෙන් වීරශබ්දය විශේෂණ ව පවතිනොත් එවිට වීරශබ්දය පූජිතාගයෙහි මිස පරභාගයෙහි නොයෙදේ මය. එහිදී ප්‍රධාන පදය වූ විශේෂය අනිත්‍රත් අප්‍රධාන පදය වූ විශේෂණය මූලිත්‍රත් යෙදියයුතු බව සැලකිය යුතුය. එහෙත් මේ රීතියෙන් වෙනස් වූද පැවතුම් දක්නා ලැබෙන හෙයින් මෙය බාහුල්‍යවෘත්තිය යයි සිද්ධිකරනුයුතුය. 190 වන විස්තරය බලනු.

සමාසෙන එව, සමාසය විසින් ම; තුල්‍යාධිකරණනතසය, සමා නාධිකරණභාවය; වූතනභූතා, කියනලද හෙයින්; තපසකාසි තස්ථා, ඒ ප්‍රකාශ කරනු පිණිස; පසුතතා, යොදනලද; සමාසනො අතිරිභතා, සමාසයෙන් ඉතිරි වූ; ව සො ඉතී, ව සො යන; එනෙ, මොවුන්; වූතනවිභානමපපයොගො ඉතී, වූතනවිභානමපපයොගො යන; සුතා, යුක්තියෙහිත්; තපසජ්ජනෙන, නොයොදනු ලැබෙත්. අසුඤ්ච, සෙසු තත්ති ද; එවා, මෙසේයි.

178 විස්තර:- “මහනතා ව සො විරො ව” යන වාක්‍යයෙහි මහනත ශබ්දයත් වීර ශබ්දයත් හැර “ව” “සො” යන අකුරු දෙක ක් ද දක්නා ලැබෙති. මවුනු වනාහි මහනත වීර ශබ්දයන්ගේ සමා නාධිකරණ භාවය ප්‍රකට කරනු පිණිස ම යොදනලදහ. ඒ අකුරුදෙක ලොප්නොකොට සමාසය සිදුකළ නොහැකිය. එබැ විත් ඒවා ලොප්කිරීම නොඅනුමානවම කටයුතුය. නමුත් කිසි යම් යුක්තියකට අනුව මිස එය නොකටහැකිය. ඒ පිණිස පවත්නා යුක්තියනම් “වූතනවිභානමපපයොගො” (කියනලද අවි ඇති පද යන්ගේ යලි නොයෙදීම) යනුයි. සමාසය කිරීමට පෙර වාක්‍ය යෙහි “ව” “සො” යෙදිය යුතුවූයේ යම් (තුල්‍යාධිකරණකරණ ප්‍රකාශ කිරීම සංඛ්‍යාත) ප්‍රයෝජනයක් පිණිස නම් සමාසකල කල්හි සමාසය විසින්ම ඒ (තුල්‍යාධිකරණකරණසංඛ්‍යාත) ප්‍රයෝජ

කය සලස්වනු ලැබේ. තුල්‍යාධිකරණ පදයන්ගේම සමාසය හෙයින්. සමාසය විසින් ම තුල්‍යාධිකරණයේ ප්‍රකාශ කරණලද හෙයින් ඒ විනිස යොදා ලූ “ව” “සො” යන පදදෙක ඉතිරිවුව හොත් ඔවුහු ව්‍යන්ධක නම් වෙත්. ඒ ව්‍යන්ධකයන්ගේ අප්‍රයෝගය (නොයෙදීම-ලොප්කිරීම) කටයුතුය. එහෙයින් මේ න්‍යායට අනුව “ව” “සො” දෙක ලොප් කටයුතු වෙත් මය. වෙන තැන්වලදී ද මේ රීතිය මෙසේ මය. දැන් වනාහි මහනොහොරි රො යන පුළුපර සවිභක්තික පදයන්ගේ ශෛෂ්‍යය සිහි කටයුතුය. තදකනකර වී කුමක් කටයුතුද? යනු මේ ලභ සුත්‍රයෙන් කියති.

215. තෙසං විභතියො ලොපා ව 3-319

යනු ලොපවිධාන සුත්‍රයි. තෙසං යනු අ, ප්‍ර, ස, ෂ, ඛ, වච නයි. විභතියො යනු ඉ, ඉ, කී, ප්‍ර, ඛ, වචනයි. ලොපා යනු අ, ප්‍ර, කී, ප්‍ර, ඛ, වචනයි. ව යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද සතරකි. (213 වන සුත්‍රයෙන් විභතී විපයනීය වශයෙන් සුත්‍රාභානං යනු මෙහි අනුවච්ඡිතයයි.)

සුත්‍රාභානං, අනන්‍යානං සමිඛානී අභි; තෙසං, ඒ සමාස යන්ගේ; විභතියො, විභතීන්; ලොපා ව, ලොප්කටයුත්තෝ ද වෙත්.

සුත්‍රාභානං, සුකතානී අභි; තෙසං සමාසානං, ඒ සමාස යන්ගේ; පුබ්බතතර පදනං, පුළුප්පකර පදයන් සමිඛානී වූ; විභතී, විභතීන්; ප්‍රප්‍රපන, ලොප්කරනු ලැබෙත්. වනාහරන, ව ශබ්දයෙන්; කුච්චි, සමහර තැනෙක; ත, ලොප්කරනු නොලැබෙත්. තනො, එහෙයින්; මහනන වීර ඉති ව, මහනන කියා ද වීර කියා ද; රූපප්‍රපනං, රූපයන්ගේ පැමිණීම අභි කල්හි;

තනොනච්ඡි ති හෙ, නනුධාතු විභතරානීයෙහිය; කී ප්‍රත්‍යයෙයි. තාදිසානං තෙසං, විභජ්‍යනී තී විභතියො, වි පුළුප් හජ්ඣාතු චෙදිම් අනිපයෙහිය, තී ප්‍රත්‍යයෙයි. තා විභතියො, ලොපනීයො ලොපා, ප්‍රප ධාතු විභතරානීයෙහිය, ණ්‍ය ප්‍රත්‍යයෙයි.

179 විසඳුර:— “ධාමානං සමාසො සුත්‍රානන්‍යො” යන සුත්‍රයෙන් සුත්‍රාභානං යනුද සමාසානං යනුද මෙහි අනුවච්ඡිතයයි.

එබැවින් යුක්තාභාවය වූ ඒ සමාස තාමයන්ගේ විභක්තිහු ලොප් කටයුත්තක සහ සහ මේ සූත්‍රයෙන් කිහි, මෙහි “ලොපා” යන්න ලුප් වාදානුකූල කෙරෙත් කමිකාරකයෙහි ණ ප්‍රත්‍යය හා පකාර යකාර සංයෝගයට පකාරාදෙශයත් විමෙන් සිඛවිය. 213 වන සූත්‍රයෙන් අනුවචිතය කටහැකි වූ ම යුක්තාභාවයට සමාසයට සමාසයන්ගේ ගැණීම පිණිස ම මෙහි “තොෂං” යන්න යොදාලනු ඇත. අනුවචිතය විශ්වාසීව තිබියදී සූත්‍රයෙහි ම තොසං යන්න යෙදීම ආධිකාරයෙකි. එහෙයින් එයින් ප්‍රයෝජනාත්මකයක් දක්වති. එනම් සමාසයන්ගේ පමණක් නොව තද්විත ආකාරයක කිහිකයන්ගේ ද විභක්ති ප්‍රත්‍යය පද අක්ෂර ආගමයන්ගේ ලොපයයි. උදාහරණ—

1. සමාස- මහනොතා ව සො විරො ව මහාචර
2. තද්විත- වසිට්ඨස්ස අපට්ඨං වාසිට්ඨ
3. ආධිකාර- විච්චිට මිච අද්දං ධාතං විච්චිටායතී
4. කිහික- කුමභං කථොති කී කුමභකාර

මෙහි 1 වන උදාහරණයෙහි මේ සූත්‍රයෙන් විභක්තිය ලොපය ද තොසං ග්‍රහණයෙන් ව සො අක්ෂරයන්ගේ ලොපය ද දනවුණුය. “වුක්තාභාවයකමපායොගො” යන න්‍යායයට අනුව සිදුවන ව සො කාරයන්ගේ ලොපය මේ තොසං ග්‍රහණයෙන් ම වන බැවින් සැලකිය යුතුය. 178 විභක්තිය බලනු.

2 වන උදාහරණයෙහි මේ සූත්‍රයෙන් විභක්තිය වූ “ක” කාරයාගේ ලොපයත් තොසං ග්‍රහණයෙන් ආගම සකාරය හා අපට්ඨ ඉබ්දයාගේ ලොපයත් සැලකිය යුතුය.

3 වන උදාහරණයෙහි මේ සූත්‍රයෙන් විභක්තිය වූ “අං” කාරයාගේ ලොපයත් තොසං ග්‍රහණයෙන් ඉච්ච ඉබ්දයාගේ ලොපයත් සැලකිය යුතුය.

4 වන උදාහරණයෙහි මේ සූත්‍රයෙන් ද්විතීයා විභක්තිය ලොපයත් තොසං ග්‍රහණයෙන් විකරණ ම ප්‍රත්‍යය හා ආධිකාර කී ප්‍රත්‍යය යාගේ ලොපයත් සැලකිය යුතුය.

සුත්‍රයෙහි වූ ව ශබ්දය තෙමේ අවධාරණාදී වචනයි. අවධාරණය තෙමේ සන්නිවේදන නිවහනක යන අතී දෙකෙහි ම දක්නා ලැබේ. මෙහි නිවේදනාදීහෙයින් සමහර කැනෙක විභකති ලොපය නවත්වයි. එහෙයින් පහසුකරුදී ශබ්දයන්ගේ ද්විතීයාදී විභකති මාත්‍රය ලොප්නොකොට අලුප්ත සමාස වශයෙන් නිපදවීමය. මෙසේ විභකති ලොපයත් ව කාර සො කාර ලොපයත් කළ පසු දන් මහනභවීර යයි පද සුන්මය ශෙෂවෙයි. නද නනකරව කුමක් කටයුතුදැයි දක්වනු පිණිස මේ ලභ සුත්‍රය රචිතය.

216 පකති වයස සරනායා. 3-320

යනු ප්‍රකෘති විධාන සුත්‍රයි. පකති යනු ඉ, ඉ, කි, ප්‍ර, එ, වචනයි. ව යනු නිපාතයි. අයා යනු අ, පු, ස, ෂ, එ, වචනයි. සරනායා යනු අ, පු, ස, ෂ, එ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද සතරකි.

විභකතිසු ලුනාසු, විභකති ලොප්කළ කල්හි; සරනායා, සරනායා වූ; අයා, මේ සමාස පදයහට; පකති ව, ප්‍රකෘති ද වේ.

විභකතිසු ලුනාසු, විභකතින් ලොප්කළ කල්හි; සරනායා, සරනායා වූ; පුබභුතයා ව, පුළු වූ ද; පරභුතයා ව, අපර වූ ද; අයා සමාසපදයා, මේ සමාස පදයහට; පකති හොති ඉති, ප්‍රකෘති වේය යන මේ විධානයෙන්; ඉහ, මෙහි; ලුනාකාරා, ලොප්කළ අකාරයෝ; පුන, නැවත; ආතීයනො, පමුණුවනු ලැබෙත්. තනො, ඉන්පසු; මහනභවීර ඉති, මහනභවීර නියා; සිනො, සිටි කල්හි;

පකරණං පකති, පපුළු කරධාතු නිරිමි අතීයෙහිය, පකරිය නි ති මා පකති, ප පුළු කරධාතු නැබිමි අතීයෙහි හෝ වෙයි. නි ප්‍රත්‍යයයි. සා පකති, එහි ගව්නි ති අයං, ඉ ධාතු ගමනාතී යෙහිය, තාදීසයා අයා, සරනායා ගැන ව වන සුත්‍රය බලනු.

180 විකාර්:- සමාසයන්ගේ විභකති ලොප්කටයුතු බව 179 වන විකාරයෙහි කියනලදී. මහනො ව සො වීරො ව යයි ආරම්භයෙහිදී ම දක්වූ වාක්‍යයෙහි ව සො යනු ලොප්වන බව 178 වන විකාරයෙහි කියනලදී. එවිට මහනො වීරො 29.

යන පද දෙක දක්නා ලැබෙයි. මහනභ වීර ශබ්දයන් කෙරෙත් පර සි හට 45 වන සුත්‍රයෙන් ඔකාරදෙය කිරීමෙන් මහනො වීරෙ යනු ලැබෙයි. සි හට ඔකාරදෙය කළපසු ම පර නිමිත්තෙන් තකාර රකාරසඵ අකාරයෝ 45 වන විසතරයෙහි කී ලෙස ලොප් වෙයි. එවිට ලැබෙන මහත්ත වීර ශබ්දයන්ගේ අනන්ත ගල්වණියන් සමග යථොක්ත ඔකාරය එකතු කළ කල්හි මහ නො වීරෙ යනු සිදුවෙයි මෙහි සිහට ආදේශවූ ඔකාරය පර කල්හි පූජිතවරු අකාරය ලොප්වන්නාසේම නිමිත්ත වූ ඔකාරයද විනාශ වී ලොපනයෙන් ලොප් වෙයි. එකල්හිත් ලැබෙන්නේ මහත්ත වීර කියාමය. 215 වන සුත්‍රයෙන් විනාශ වී ප යනාස වශයෙන් විභවනීය යනු ද ප්‍රත්‍යාසු යනු ද මෙහි අනුවර්තනයයි. එහෙයින් මෙයින් කියන්නේ නම් විනාශ වී ලොපය කළ කල්හි පූජිත වරු ද ස්වකත සමාස පද යට ප්‍රකාශි වන බවය. එනම් කල්හි ලොප්කළ අකාරයන් යලිත් ඒ කිලින සථනවලටම පවුණුවා ගතයුතු බවය. ප්‍රකාශි යයි මෙහි කියන ලද්දේ ස්වරානන්‍යයන්ගේ අනන්‍යවරය යථාපූජිත තිබෙන්නට හැරීම ය. මෙසේ විශේෂ විධානයක් නැතත් මේ ප්‍රකාශි ය විශාලී යයි ද සිතිය හැකි හෙයින් මෙය නිර්ණිත සුත්‍රයක්ද සි සිතිය හැකිය. එසේ නොසිතිය යුතුය. මෙයින් අති සුක්ෂම ව්‍යාකරණ රීතියක් උගන්වාලූ හෙයින්

ඒ මෙසේයි:— ලොපය සම්බන්ධ මිහිරුන න්‍යාය ය ව්‍යංකා ග්‍රහණී න්‍යාය යයි න්‍යාය දෙකකි. 1. මිහිරුන (ව්‍යංක) ය පවත්නා කල්හි පමණක් ඒ ව්‍යංක නිමිති කොට පැවති සෙවණුල්ල පවත්නේය. ව්‍යංක සංඛ්‍යාත නිමිත්ත නැතිවනු සමගම ඡායා සංඛ්‍යාත නොමිත්තිය ද නැති වෙයි.

2. සදඵලීය නිමිති කොට ව්‍යංකාග්‍රහ පාණණයෙන් ජලය වැටිණයි. නමුත් නොමිත්තය එසේ ව්‍යංක වූ කල්හි නිමිත්ත (සදඵලීය) නැතිවුවත් නොමිත්තිය (ගැලු වතුර) නැති නොවෙයි.

1. එසේම සමහර නැතක නිමිත්තාකාරය නැතිවනු සමගම නොමිත්තියාකාරය ද නැතිවන්නේ ය. කෘත දුස්සං යනාදියෙහි මෙහි.

2. සමහර තැනක නිමිත්තාඝරය සමපූර්ණයෙන්ම විනාශ වුවත් නෛමිතකියව කිසි ගාතීයක් නොවන්නේය හුර්හො යනාදියෙහි මෙහි.

මහනඟ වීර ශබ්දයන්ගේ අනුභවය ලොපයට නිමිත්තවූ සවර (මකාර)ය කැඩීවූ හෙයින් මහිරුභනායයට අනුව නෛමිතක වූ අකාරලොපය ද කැඩීවූ හෙයින් ලුප්තාකාරයන් කැවතත් යවකිය ස්ථානවලට පමුණුවා ප්‍රකෘතිය ඇති කෙළේය. මේ වනාහි මේ සුත්‍රය ගතීකොට පවත්නා සුඝම නඩ පරීක්ෂණය වේ. මේකාක් කී කාශ්‍යයන්ට අනුව දෑත් පවත්නේ මහනඟ වීර යනුයි. තදනනතරව කුමක් කටයුතුද? යනු ප්‍රකාශ කරනු පිණිස මේ ලභ සුත්‍රය විකිතය.

“මහනං මහා භූලායිකරණේ පදෙ” ඉතී, “මහනං මහා භූලායිකරණේ පදෙ” යන සුත්‍රයෙන්; මහනඟය, මහනඟ ශබ්දයට; මහා, මහා යනාදෙය වේ.

217 මහනං මහා භූලායිකරණේ පදෙ 3-382.

යනු ආදෙය විධාන සුත්‍රයි. මහනං යනු අ, පු, කී, ම, බ, වචනයි. මහා යනු ආ, පු, අනු, ලු, පු, එ, වචනයි. භූලායිකරණේ යනු අ, න, ස, ස, එ, වචනයි. පදෙ යනු අ, න, කී, ස, එ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද සතරකි.

භූලායිකරණේ, සමානායිකරණේ ඇත්තාවූ; පදෙ, පදය පර කල්හි; මහනං, මහනඟ ශබ්දයට; මහා, මහා යන ආදෙයය වේ.

මහිතනෙ පුජ්‍යතෙ තී මහා, මහ ධාතු පුජ්‍යතාභීයෙහිය, අනුභව ප්‍රත්‍යයයයි. තෙසං මහනං, භූලං සමානං අයිකරණං යසස් තං භූලායිකරණං, තසමිං භූලායිකරණේ, පඤ්ඤානෙතෙ තී පදං, පදධාතු ගමනාභීයෙහිය, අප්‍රත්‍යයයයි. තසමිං පදෙ.

181 විසයර්:— මේ වනාහි මහනඟ ශබ්දයට මහා ආදෙය කරගැනීම පිණිස විකිතය. සමානායිකරණේ වූ පදයක් උනතර පදයව පවත්නා කල්හි පුළුදෙය වූ මහනඟ ශබ්දයට මහා යනු ආදෙය කටයුතුව මෙහි අදහසය. (මහනඟ ශබ්දයට පමණක්

තොට මිනින ශබ්දයටත් වේ.) මහතං සි බහුවචනායෙන් කීම වනාහි මහා ආදේශය පමණක් තොට මහ ආදේශය ද වන බව දැක්වීමට ය. මහබහය මහපඵල යනාදී තන්හි ඒ දක්නා ලැබේ. 'මහතා මහා' යන කොටස වෙන් කොට ගත් කල්හි සුභු විභාගයකි. ඒ බලයෙන් තුල්යාභිකරණ නොවූ උත්තර පදයන් ඇති කල්හිත් මහා ආදේශය වන බව ද අන්‍යවූම පදයක් පරකල්පිත් වාක්‍යයෙහිදී මහා ආදේශය වන බව ද සැලකිය යුතුය. "මහාබොධි" "මහා තෙ උපාසක පරිව්භාගො" යනාදී තැන්වල ඒ දක්නා ලැබේ. මහාබොධි ගත්තෙහි මහතො බුච්ඡය බොධි යනු වාක්‍යයි. මෙසේ මහතන ශබ්දයට මහා ආදේශය වූ හෙයින් දන් පවත්වන "මහාචරි" කියා යි.

218 නද්ධිතසමාසකිතකා නාමං චා තචෙතුනාදිසු ච 3-603

යනු අභිදේශ සුභුසි. තචිත සමාස කිතකා යනු, අ, පු, සා, පු, බ, වචනයි. නාමං යනු අ, ත, කී, ද, ඵ, වචනයි. ඉච යනු නිපාත සි අතචතුනාදිසු යනු ඉ, පු, ස, ස, බ, වචනයි. ච යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද පසකි.

අතචතුනාදිසු ච, තචෙතුනාදි ප්‍රත්‍යයෙන් රහිත තන්හි ද; නද්ධිත සමාස කිතකා, නද්ධිතය සමාසය කිතකය යන මොහු; නාමං ඉච, නාමය මෙන් දතසුත්තාහ.

තචෙපපතුති පච්චයෙ, තචෙ ආදි ප්‍රත්‍යයෙන්; චජ්ජනා, හැර; නද්ධිතාදයො, නද්ධිතසමාසාදිහු; නාමං ඉච, නාමයමෙන්; දච්චිබ්බා, දතසුත්තාහ. තනො, ඉන්පසු; චිතතිච්ඡාය, චකතා විචක්‍ෂාවශයෙන්; සතාදි, සි ප්‍රත්‍යයාදිය වේ. මහාචරො මහාචරො ඉති ආදි, මහාචරො මහාචරො යනාදිය වේ.

තචිතො ච සමාසො ච කිතකො ච තචිතසමාසකිතකා, තෙ තචිතසමාසකිතකා, තමචි තී නාමං, තාමචි තී චා නාමං, තම ධාතු නැමිම අභිදේශය, ණ ප්‍රත්‍යයයි. තචෙ ච තුනො ච තචෙ තුනො, ත තචෙතුනා අතචතුනා, අතචතුනා ආදි යෙසං තෙ අතචතුනාදයො, තෙසු අතචතුනාදිසු.

182 විස්තර:— “මහාචාර්ය” යයි පදය ලැබෙන බව 181 වන විස්තරයෙහි කියනලදී. එහෙත් එය තවම සමාජ නාම ශබ්දයක් යයි කිවුයුතු බවට පැමිණ නැත. එබැවින් සමාජ නාම සංඥාව දීම පිණිස මේ සුත්‍රය විහිතය. නාමය කෙරෙත් ප්‍රත්‍යය යෙදීමෙන් සිදුවන තභිතය ද ශබ්දයන් කීපයක් එකතුවීමෙන් වන සමාජයද ධාතු ව කෙරෙත් පරව ප්‍රත්‍යය යෙදීමෙන් වන කිතකය ද යන මේ කොටස් තුනම නාමයට අයත්ය. නාමය වැඩි කොට සැලකිය යුතුය. එහෙත් කිතකයෙහිම ඇතුළත් තව වන වූය යන මේ ප්‍රත්‍යයන් විෂයයෙහිදී මේ කියු නාමවද භාවය නොමැත්තේය. මෙසේ මේ සුත්‍රයෙන් නම්වත් කළපසු ඔහුකෙරෙත් සියයා යනාදී විභක්ති ප්‍රත්‍යයන් කොට මහාචාර්ය මහාචාර්ය යනාදී වෘත්තයන් අකාරාන්ත පුලුලිභ්‍ය ශබ්දයන් මෙන් සියලු විභක්ති වචනාන්ති වර්තැගියුතුය. පදසිද්ධිනු වනාහි බ්‍රිහස්පතී සිහිසෙහි කී සුත්‍රවලින් ම කටයුත්තය.

කමමධාරය, කමමධාරය සමාජය ද; ද්විපදය ව, ද්විදෘසමාජය ද; තපුරිසො ව, තත්පුරුසමාජය ද යන; තයො, තුන්දෙන; පරපදො, පශ්චිමී පදයෙහි; ලිඛිතො, ලිඛිතය; ලාභිනො, ලබන පුලුලෝය. බහුබ්‍රිහි, බහුබ්‍රිහි සමාජය තෙමේ; පදන්තපර, අන්‍යපදයෙහි ලිඛු ලබන සුළුය.

183 විස්තර:— පද දෙකක් හෝ වැඩිගණනක් එකතුවී සමාජවූ කල්හි එයින් කොතන පිහිටි පදයට අනුව ලිඛිත විශේෂය සැලකිය යුතුද යනු මෙයින් දැක්වූහ. කමමධාරය සමාජයන් වෘත්තසමාජයන් තත්පුරුස සමාජයන් සුචිපදයට නොව අපර පදයට අයත් ලිඛිතය ලබති. බහුබ්‍රිහි සමාජය වූකලී සුචිපදයටවත් අපර පදයටවත් අයත් ලිඛිතය නොව සමාජයෙන් වෘත්තවූ අන්‍ය පදයාගේ ලිඛිතය ලබයි. ඉඤ්චරතනං, කක්කුමානවා, රාජාණා, මහාබහුමානවකං යනු ක්‍රමයෙන් ඊට උදාහරණයි. මෙහි ප්‍රථම උදාහරණත්‍රිකයෙහි රතන, මානව, ආණා, ශබ්දයන් හට අයත් නපුංසක පුං, ස්ත්‍රී, ලිඛිතත්‍රය වූය. අන්‍යම උදාහරණයෙහි මහන බහු ශබ්දයේවත් මානවක ශබ්දයේවත් ලිඛිතය නොවී අන්‍යපදයවූ වන ශබ්දයාගේ ලිඛිතය වූ නපුංසක ලිඛිතය වීය. අවසානිභාව දිගු සමාජයන්ගේ නපුංසකත්වය තිගමිත ගෙයින් මෙතන්හි ඔවුන් ගැන නොකීහ.

රත්නා ව සා පටි ව ඉති, රත්නා ව සා පටි ව යන වාක්‍යයෙහි; රත්නපටි, රත්න පටි යයි ද; මහනතී ව සා සඳා ව ඉති, මහනතී ව සා සඳා ව යන වාක්‍යයෙහි; මහාසඳා, මහාසඳා යනු ද වේ. එක, මෙහි; “කම්මධාරයසඤ්ඤ ව” ඉති, “කම්මධාරය සඤ්ඤ ව” යන සුත්‍රයෙන්; පුබ්බපදෙ, පුඵපදය; පුමෙව කතන, පුලුච්ඡිතයෙහි මෙන් කලකල්හි; ආ ඊ පඨව්වයානා, ආකාර ඊකාර ප්‍රත්‍යයයන්ගේ; තිච්ඡනි, වාලාක්මයි.

219 කම්මධාරය සඤ්ඤ ව 3-334

යනු අභිදේශ සුත්‍රයි. කම්මධාරයසඤ්ඤ යනු ආ, පු, ස, ස, එ, වචනය ව යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි

කම්මධාරය සඤ්ඤ ව, කම්මධාරය නම් සමාසයෙහි ද; ඉතියා, සත්‍රිච්ඡිතයෙහි පවත්නාවූ; කුලාසාධිකරණෙ පදෙ, කුලාසාධිකරණ පදය පරකල්හි; භාසිතපුමා, උකතපුංසක වූ; ඉපඵ වෙ, සත්‍රිච්ඡිත ශබ්දයක් වේනම් එය; පුමා ඉව, පුලුච්ඡිතක ශබ්දයක් මෙන් දනුපත්තේය.

කම්මම්ච අවයං ධාරෙතී ති කම්මධාරයො, කම්ම ශබ්දය උපපද කොට ඇති ධර්මාභු දුර්ග්ඵ අතීයෙහිය, ඡන් ප්‍රත්‍යයයි. කම්මධාරයො නි සඤ්ඤ ය සස සො කම්මධාරය සඤ්ඤ, තසමි කම්මධාරය සඤ්ඤ.

184 විසතර:— 217 වන සුත්‍රයෙන් කුලාසාධිකරණෙ යනුද පදය යනුද “ඉතියමහාසිත පුමිභි පුමාව වෙ” යන සුත්‍රය ද මෙහි අනුවර්තනයයි. එහෙයින් මෙයින් කියන්නේ නම් සමානාධි කරණ පදයක් පරපදව ඇතිකල්හි කම්මධාරය සමාසයෙහි ද උකතපුංසක සත්‍රිච්ඡිතක ශබ්දය පුලුච්ඡිතක වනබවය. 198 වන විසතරය බලනු. මේ පුලුච්ඡිතකමෙහි ප්‍රයෝජනය නම් පුඵපද සඨ සත්‍රි ප්‍රත්‍යය නාතිකර දුම්මය. පටි ශබ්දයට කුලාසාධිකරණවූ රත්නා ශබ්දය ආ ප්‍රත්‍යයානත සත්‍රි ච්ඡිතක ශබ්දයකි. පුංචත් නො කොට ඒ ශබ්දය පටිශබ්දය හා සමාස කලහොත් රත්නාපටිය පදය ලැබිය යුතුය. එහෙත් පදය නම් රත්නාපටි ම ඒ යුතුය. එබැවින් මේ සුත්‍රයෙන් රත්නා ශබ්දය සමිඤ්චි සත්‍රි ච්ඡිත ලක්ෂණය වූ ආකා

රජ ගැරදමා පුලුච්චික රත්ත ශබ්දය කරගත් පසු රත්තපටි ශබ්දය ම ලැබේ. මහනත ශබ්දයාගේ ස්ත්‍රීලිඛිත පක්ෂය මහනති යනුයි. එහි ද ස්ත්‍රීලිඛිත ලක්ෂණය වූ ඊ ප්‍රත්‍යය ගැර දුමුකල්හි ශෛ වන්නේ ප්‍රකෘති මහනත ශබ්දයයි. ඔහුට 181 වන විසාර යෙහි කී පරිදි මහා ආදේශය කළ කල්හි මහාසඬා යනු ලැබෙයි. මෙහි කමමාරය යි කී පමණින් මේ සමාසය ගැණෙන කල්හිත් සඤ්ඤ ශබ්දය යොදන ලද්දේ තස්සා මුඛං තං මුඛං, කුකුඤ්චා අණ්ඨා කුකුචණ්ඨා යනාදි සමාස ද මෙහි ම ඇතුළත් කිරීම සදහාය. ච ශබ්ද ග්‍රහණයෙන් තස්සා භාෂවා තත්තං, තං ඉච අත්තාතමාවරති තායති, තාසං වෙලායං තද්‍ය යනාදි තද්ධිත ආබ්‍යාත නාම ප්‍රයෝග ද ගැණෙත්. මේ වනාහි වෙන සමාස යක් සදහා කියතලද්දක් කමමාරය සමාසයට ද අයත් කර ගැණීම පිණිස විභිත සූත්‍රයකි.

නිලං ව තං, නිල් වූයේත් ඒ මඟ; උපලං ව ඉති, උපල් වූයේත් ඒ මඟ යන වාක්‍යයෙහි; නිලුපලා, නිලුපලං කියා සමාසය වේ. සන්චි ඉච, සිරියක් වැනි නු යි; සන්චි, සන්චි නම් වේ. සන්චි ව සා, (සමවත් බැවින්) සිරියක් වැනි වුවාක් ඕ තොමෝ ය; සාමා ව ඉති, සාමා වුවාත් ඕ තොමෝ ය යන වාක්‍යයෙහි; සන්චිසාමා, සන්චිසාමා යයි සමාස වේ. නාචි, ස්ත්‍රීයයි මුඛං එච, මුඛණ්ම; වඤ්ඤ, වඤ්ඤා වැනි වූයේ යන වාක්‍යයෙහි; මුඛවඤ්ඤ, මුඛවඤ්ඤ කියා සමාසය වේ. විශෙසන විශෙසසානං, විශෙෂණ විශෙෂණයන් යෙදීම; යථෙ ව්ඪතතා, විචක්ෂා වශයෙන් වන හෙයින්; කුච්චි, සමහර තැනක; විශෙසනං, විශෙෂණය; පරං භගාහි, පරව වේ. බන්ධන භූතනා ඉති ආදි, බන්ධන භූතනා යනාදි යයි. ඉච්චා ව, (විචක්ෂා-කියනු) කාමැත්ත ද; යථාතත්ති, පෙළ වූ පරිද්දෙහි.

185 විසාර:— නිලුපලං, සන්චිසාමා, මුඛවඤ්ඤ, යනු නපුං සහ ස්ත්‍රී පුලුච්චික කමමාරය සමාස පද තුණකි ඔවුන්ගේ වාක්‍ය අප්‍රයෝගයත් විභාගි ලොපයත් ප්‍රකෘති කිරීමත් පෙරකී යාමින් ම දනසුතු ය. මේ සමාසයට අයත් ප්‍රභේද (190 වන විසාර රය බලනු) අතුරෙන් මේ පද තුණ ක්‍රමයෙන් විශෙෂණ සුච්චද උපමාන සුච්චද උපමානොතනර පද සමාසයෝ යි. උපල ශබ්දය වෙසෙසන නිල ශබ්දය මුලින් යෙදුන හෙයින් නිලුපලං යනු විශෙෂණ සුච්චද යයි ද, සන්චි යන උපමාන පදය මුලින් යෙදුන හෙයින් සන්චිසාමා යනු උපමාන සුච්චද යයි ද, වඤ්ඤ යන උපමාන පදය අතින් යෙදුන හෙයින් මුඛවඤ්ඤ යනු උපමානොතනර පද යයි ද සැලකිය යුතුය. විශෙෂණ විශෙෂණයන් අතුරෙන් විශෙෂණය මුලින් විශෙෂණ අගිනුත් යෙදීම බහුල ව්‍යවහාරය

වුවද එසේ කිරීමට නියමයක් නැත. නියමය නම් ඒ විෂයා වශයෙන් විශේෂණ පදය මූලින් හෝ අනිත් යෙදිය යුතු බව කෙටිත් විශේෂණ විශේෂය පද දෙකින් කැමැති පදයක් මූලින් යෙදීම ය. එහෙත් ඒ කැමැත්ත සුකති රහිත වූ මති මාත්‍රයක් වී නම් අනුකරය. එහෙයින් ඒ විවිෂයාව වනාහි පෙළට (බ්‍රබ් වචනයට) අවිරුචිවම් යෙදිය යුතුය. බන්තිය යන විශේෂය පදය බහුල ව්‍යවහාරය පරිදි නම් අනව යෙදිය යුතුය. නමුත් එය මූලවත් විශේෂණය වූ භූත පදය අනවත් යොදා බන්තියභූතයා යයි කියන ලද්දේ පුළුඹානියට නිදසුන් වශ යෙහි. බන්තියො ව සො භූතො ව යනු ඒ සමාස උදායෝ විභ්‍රත යි. පද සිතිය පෙර මෙනි. 177 වන විභාරය බලනු

න සඤ්, න ශබ්දය කෙරෙත්; සි, සි ප්‍රත්‍යය වේ. නසා ඕකව; ලොපො, ලොප් වේ න සුරො අසුරො යනු උදාහරණ යි. න සුරෙ, සුර නොවන්නේ; අසුරො, අසුර නම් වේ. එසා, මේ උදාහරණයෙහි; කම්මධාරයෙ කන්ත, කම්මධාරය සමාසය කල කල්හි; “උභෙ තප්පරිසා” ඉති, ‘උභෙ තප්පරිසා’ යන සූත්‍ර යෙන්; තප්පරිස සඤ්, තත්පුරුෂ සංඤ් වේ.

220 උභෙ තප්පරිසා. 3—328

යනු සංඤ් සූත්‍ර යි, උභෙ යනු අ, පු, සබ්බ, පු, බ්, වචන යි. තප්පරිසා යනු අ, පු, ස, පු, බ්, වචන යි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි.

උභෙ (දිගු කම්මධාරයා), දිගු කම්මධාරය යන සමාස දෙක; තප්පරිසා, තත්පුරුෂ නම් වෙත්.

පුරුහි ති පුරිසො, පුරධාතු පුරණානියෙහි ය, ඉස ප්‍රත්‍යය යයි. තසා පුරිසො තප්පරිසො, තප්පරිසො විශා හි තප්පරිසො තෙ තප්පරිසා.

186 විභාර:— 214 වන සූත්‍රයෙන් කම්මධාරයො යනු ද 223 වන සූත්‍රයෙන් දිගු යනු ද 213 වන සූත්‍රයෙන් වචන විපයනීස වශයෙන් සමාසා යනු ද මේ සූත්‍රයෙහි අනුවර්තනී යයි. කම්මධාරය සමාසයත් දිගු සමාසයත් දෙකම තත්පුරුෂ සංඤ් ලත් සමාස

සට අයත් බව මෙහි අදහස ය. මෙසේ කමිටුවාරය සමාසය ද නැපුරුම සමාස බවට පමුණුවා ගන්නා ලද්දේ න යන නිපාතයට අකාරාදේශ කරගැනීම සඳහා ය. “නපුරිස” යනු ගරු සංඥාවකි. එයින් අදහස් කරන්නේ නම් “නපුරිස” ශබ්දය යම්සේ නසා පුරිසො නපුරිසො යයි සමාස කරනු ලැබේ ද? නපුරිස නමින් යුත් සමාසය ද එබඳු ම ය යනුයි. “නපුරිස සඳු සද්ධනතා අයං සමාසොපි නපුරිසො” යනු එහෙයින් කියන ලදී.

“අතනං නසා නපුරිසෙ” ඉති, “අතනං නසා නපුරිසෙ” යන යුත්තයෙන්; නසා, න භාරයට; අ, අකාරාදේශ මේ.

221 අතනං නසා නපුරිසෙ 3-335

යනු ආදේශ විධාන යුත්තයි. අතනං යනු, අ, න, ත, ප්‍ර, එ, වචනයි. නසා යනු, අ, ප්‍ර, අනු, ඡ, එ, වචනයි. නපුරිසෙ යනු අ, ප්‍ර, ස, ස, එ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද තුණකි.

නපුරිසෙ, නැපුරුම සමාසයෙහි; නසා, නභාරයට; අතනං අකාරාදේශ බව මේ.

විග්‍රහ:- 189, 220 වන යුත්තයන්හි බලනු.

187 විකාර:- කමිටුවාරය සමාසය නැපුරුම සමාස බවට පමුණුවා ගන්නා ලද්දේ කුමක් පිණිසද? යනු 186 වන විකාරයෙහි කියන ලදී. තදනුකුලවූ කායනී සිද්ධිය සඳහා මේ යුත්තය විභිතය. තත් පුරුමනාමානතභිතකල කමිටුවාරය සමාසයෙහි උත්තරපදය පරව තිබියදී පුරිපදය නකාරයෙන් ඒනම් ඕනව අකාරයක් ආදේශකිරීම මේ යුත්තයන් ය. මෙතැන නකාරයයි සලකන ලද්දේ සුර ශබ්දයට පුරිභාගයෙහි වූ නකාරබ්‍යඤ්ජනයයි උත්තර පදයෙන් ආදි භාගය බ්‍යඤ්ජනයක් ව තිබෙනතුරු මේ නයින් ඒ පුරිපද නකාර යහට අකාරාදේශ විය යුතු ම ය. එවිට න සුර යයි කලින් පැවති පදවය සමාස වීසින් එක පදයක් ව ආදේශ අකාරයෙන් ද යුක්තව අසුර යයි දක්නා ලැබේ. ඔහුගේ වර නැගීමත් පද සීමියක් වූව ශබ්දදියෙහි මෙහි. අකාරාදේශයට සාධනය වූ මේ නකාරය කෙමේ නිපාතයක් වශයෙන් අළු සයක පවත්නේ වෙයි.

එනම්:— 1 නන්‍යදාය, 2 නදහාව, 3 නදන්‍ය, 4 නදල, 5 අප්‍රශසන, 6 විරෝධ යනු ඒ අනිම භවක යයි. මොවුන්ට ක්‍රමයෙන් උදහරණ මෙසේ යි.

1. න මුහවණෝ අමුහවණෝ (බමුණකු වැනිය යන අනිම)
2. පාපසා අපාවෝ අපාපං (පවි නැත යන අනිම)
3. න සටො අසටො (කම්‍රය නොවූයේ යන අනිම)
4. න උදරා අනුදරා (කුඩා උදරයක් ඇත්තී යන අනිම)
5. න කෙසා අකෙසා (යහපත් කෙස් නැත්තී යන අනිම)
6. න සුරෝ අසුරෝ (දෙවියන්ගේ සතුරු යන අනිම)

මේ දක්වන ලද්දේ ප්‍රසර්‍යප්‍රතිෂේධානීය පයඤ්ඤප්‍රතිෂේධානීය යන විප්‍රකාර වූ න නිපාතයට උදහරණයි. මෙහි දෙවන උදහරණය ප්‍රසර්‍යප්‍රතිෂේධයෙහි ය. සෙස්ස පයඤ්ඤ ප්‍රතිෂේධයෙහි ය. ප්‍රසර්‍යප්‍රතිෂේධානීය නම් උත්තරපදනීයාගේ අභාවය (නිෂේධය) කීමයි. පයඤ්ඤප්‍රතිෂේධය නම් උත්තරපදනීයාගේ අන්‍ය ආරෝපණයයි. සමාන වූවක් ගැණීම යි. මෙහි දක්වූ අනිම භවකය අතුරෙන් සුරශබ්දයාගේ පුළුභාගයෙහි යොදන න ශබ්දය විරෝධානීයයි කෙතෙක් නියති. තන්‍යදායානීයයි නවත් කෙතෙක් නියති. එහෙත් දෙවියන්ගේ සතුරෝ ය යන අනිමයන් දෙවියන් වැන්නෝ ය යන අනිමයන් අනීඤ්ඤ භවවම අසුර පදයෙහි ආරෝපණය වන හෙයින් මේ මගින් දෙකම පිළිගතයුතු සේ පෙනේ. මේ සූත්‍රයෙහි අනුවර්තනීය කිසිවක් නැති හෙයින් ද සූත්‍රයෙහි ම ව, වා, අපි, ආදී අවයවයන් පවා නැති හෙයින් ද මේ අකාරාදේශය නිත්‍ය විධියකැයි සිතියයුතු නමුත් ඒ එසේ නොවේ. අකාරාදේශය රහිතවූ න නිපාත පුළු පදයන් භාෂාවෙහි දක්නා ලැබෙන හෙයින් මෙය විකල්පවිධියෙහි ලා සැලකිය යුතුය.

1	න	+	අක	නාක	(දිව්‍යලෝකය)
2	න	+	කුල	නකුල	(මුහුට්)
3	න	+	අසච්ච	නාසච්ච	(ඇත්ත)

යනාදීහු නිදර්ශනයෝ වෙති. සූත්‍රයෙහි “නප්‍රජරිසෙ” යන අන්‍යාසපදය නොසලකා “අනන්‍යං න සංඝ” යන පුළු මධ්‍ය පදයන්

වෙන්කොට ගත්කල සුත්‍රවිභාග යයි කියනු ලැබේ. ඒ ශක්තියෙන් තනපුරුෂ සමාසයෙහි පමණක් නොව බහුතීඛි සමාසයෙහි ද සමහර නැතක මේ ආදේශය වන බැව් සැලකිය යුතුය. අමලොයනාදිය උදාහරණයි. ආදේශය වනාහි අකාර යයි. ආදේශය නිකාරයයි. එහි ආදේශය කෙරෙහි පැවති බලය ම ආදේශය කෙරෙහි ද පවත්නේය. න යන නිපාත ශබ්දය කෙරෙහුත් සුර යන නාම ශබ්දය කෙරෙහුත් පරව යි ප්‍රත්‍යය යොදා ඔවුන්ගට ලොප්කලි කල්හි න + සුර යයි ලැබෙන පදයෙහි සුඵපදය වන නිකාරයගට මේ සුත්‍රයෙන් අකාරදෙශ වූ පසු අසුර යනු ලැබෙයි. පසුව නම්වත් කොට අසුර ශබ්දය කෙරෙහ් ප්‍රත්‍යය යොදා පද සිඛි කිරීම් ආදිය කටයුතුය. කමිමාරයසමාසයට තනපුරුෂ සංඥව කරණ ලද්දේ මොන ප්‍රයෝජනයක් පිණිස ද? යනු මේ විසතරයෙන් පැහැදිලිය.

න අසො, අභව නො වූයේ යන අනියෙහි; අනසො, අනසා කියා වේ. එත, මෙහි; “සරෙ අන්” ඉති, “සරෙ අන්” යන දුත්‍රයෙන්; නසා, නිකාරයට; අන්, අන් යනාදේශය වේ.

222 සරෙ අන් 3-336

යනු ආදේශ විධාන සුත්‍රයි. සරෙ යනු අ, ප්‍ර, කි, ස, එ, වචනයි. අන් යනු න, ප්‍ර, අනු, ලි, ප්‍ර, එ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි. 215 වන සුත්‍රයෙන් නසා යනු ද නපපුරිසෙ යනු ද මෙහි අනුවර්තනීයයි.

සරෙ, සවරය පරකල්හි; නපපුරිසෙ, තනපුරුෂ සමාසයෙහි; නසා, නිකාරයට; අන්, අන් යනාදේශය වේ.

187 වන විසතරය බලනු.

“නාමානං සමාසො” ඉති, “නාමානං සමාසො” යයි; සුත්‍රො, සුත්‍රය; විධා කතො, දෙපරිදි කලිකල්හි; කුච්චි, සමහර නැතක; අසුත්‍රනන්තානං අපි, යුක්තානී නැත්තවුන්ගේ ද; සමාසො, සමාසය වේ. න පුන ගේයා, නපුනගේයා යන තන්හි; අපුනගේයා, අපුනගේයා යි සමාසය වේ. ගාථා, ගාථාවෝයි. ඉති ආදි, යනා

දියයි. එනම්, මෙහි; ගෙයෙහි, ගෙයෙහිද යා; සමබන්ධය, සමබන්ධ වූ; න සඳො, න ශබ්දය හෙමේ; අසුන්නනෙහි අපි, යුක්තානී (අනෙකාන සමබන්ධය) නැත්තාවූ ද; පුනෙහි, පුන ශබ්දය හා; යෝග විභාගවලා, සුත්‍රවිභාග බලයෙන්; සමසහනෙ, සමස කරනු ලැබේ.

188 විස්තර:— “අපුනගෙයා” යනු සමාස ශබ්දයකි. මෙහි න පුන ගෙයා යයි ශබ්ද භූණකි. මෙයින් පුළුපදය වූ න ශබ්දය නෙමේ අනන්තපදය වූ ගෙයා ශබ්දය සමග මිස මධ්‍යවර්තී පුන ශබ්දය සමග යුක්තානීය ඇත්තේ නොවෙයි. යුක්තානීය නම් සමසහන පදයන්ගේ අනෙකාන සමබන්ධයයි. ඒ යුක්තානීය රහිත ගෙයින් මෙහි සමාසය වන්නේ කෙසේද? සි දුක්ඛියසුත්‍ර ගෙයින් “නාමානං සමාසො ති” යනාදිය කිය. සුත්‍ර විධාකරණය නම් සුත්‍රය දෙකොටසක් කිරීමයි. සුත්‍රවිභාගය යනු ද මිට ම නමකි සුත්‍රය එසේ බෙදියහැක්කේ “නාමානං සමාසො” යනු එක් පක්‍ෂයකටත් “යුක්තනෙහි” යනු අනිත් පක්‍ෂයටත් වෙන් කිරීමෙනි. ඒ වෙන් කිරීමේ බලයෙන් යුක්තානී රහිත ඇතැම් තැනක ද සමාසය කටහැකිය. එහෙයින් ගෙයා ශබ්දය හා යුක්තානී ඇති න ශබ්දය නෙමේ යුක්තානීවත් නොවූ පුන ශබ්දය හා සමාස වන්නේය. එවිට පුන න ගෙයා යන්න වෙනුවට න පුනගෙයා යි ද නකාරයට අකාරාදෙශවීමෙන් අපුනගෙයා යි ද සිදු වේ. අනෙකාසං කාරෙත්වා, අමුලා මුලං ගන්වා යනාදී යෙහි ද න කාරයාගේ සමබන්ධය මෙසේ ම ය.

නගො ලොකා, ලොක භූණක්; සමානටා, එක්කොට සලකන ලද්දකු (යන වාච්‍යයෙහි); නිලොකං, නිලොක නම් වේ. එනම් මෙහි; “සඛිත්‍යාපුබ්බො දිගු” ඉති “සඛිත්‍යාපුබ්බො දිගු” යන සුත්‍ර යෙන්; කමමාරයසහ, කමමාරය සමාසයට; දිගුසඤ්ඤා, දිගු නාමය වේ. “දිගුසෙසකතනං” ඉති, “දිගුසෙසකතනං” යන සුත්‍ර යෙන්; එකතනං, එකවචන බව ද; නපුංසකතනං, නපුංසකලීභු බව ද වේ.

223 සඛිත්‍යාපුබ්බො දිගු 3-327

යනු සංඥ සුත්‍රයි. සඛිත්‍යාපුබ්බො යනු අ, පු, ස, ප්‍ර, එ, වචනයි. දිගු යනු අ, පු, කී, ලු, ප්‍ර, එ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි. 207, 208 වන සුත්‍රවලින් සමාසො යනු ද කමමාරයො යනු ද මෙහි අනුවර්තනයයි.

සංඛ්‍යාප්‍රබේධා, සංඛ්‍යාචාලක ශබ්දයක් පුළුකොට ඇත්තාවූ; කම්මධාරයෝ සමාසෝ, කම්මධාරය සමාසය නොවේ; දිගු, දිගු නම් වේ.

සංඛ්‍යායනෙති සංඛ්‍යා, සං පුළු බ්‍යාධාතු කථනානිශේෂී ය, සංඛ්‍යා ප්‍රබේධ යත්ත සො සංඛ්‍යාප්‍රබේධා, සො සංඛ්‍යාප්‍රබේධා; වෙ භාවෝ දිගු, දිගු විශාසී දිගු, විහි ලක්ෂණෙති ගතො අව ගතො ති වා දිගු, වි ශබ්දය උප පදකොට ඇති ගමුධාතු අවබෝ ධානිශේෂී ය. රූ ප්‍රත්‍යය සි.

189 විඤ්ජ:— දිගු නාමයෙන් සමාසයක් වෙන්කොට දැක්වීම ආචාර්යවරයන්ගේ කැමැත්තය. එහෙත් කම්මධාරය සමාසයාගේ ම ප්‍රභේදයක් වූ එය මෙහි ඇතුළත්කොට දැක්වීම ධර්මකීර්තිපාදයන්ගේ කැමැත්තය. එහෙයින් මේ සුත්‍රය මෙතැන්හි දැක්වූහ. විශේෂණ විශේෂණ පදයන්ගේ ගැලපීම වූ කම්මධාරය සමාසය ම සංඛ්‍යාචාලක පදයක් පුළුපද ව ඇතිකල්හි දිගු යන නාමානුකරයකින් යුක්තවන බව මෙහි අදහසය. “වෙ භාවෝ දිගු” යනු සංඛ්‍යා පුළුකියන් භූලාභිකරණකියන් ඇතිව සිදුවූ සමාස පදයකි. මේ සමාසය ද ඒ සමාස පදය මෙන් එකී ලක්ෂණ දෙකින් යුතුව පවත්නා හෙයින් දිගු යයි කියනු ලැබේ. සංඛ්‍යා පුළුකිය නපුංසක ලිංගිකවචනකිය යන ලක්ෂණ දෙකින් දන්තාලද හෙයින් දිගු යයි ද කෙනෙක් කියත්. එහෙත් මේ ලක්ෂණය අසමාහාර දිගු සමාසයෙහි නොලැබේ. මේ දිගු සමාසය සමාහාර අසමාහාර වශයෙන් දෙපරිදි වේ. සමූහය ප්‍රධානකොට ඇත්තේ සමාහාර දිගු නම්. කිලොකං, චතුසව්වං, පඤ්චසිකිංපදං, ඡලාසනනං, යනාදිය නිදර්ශිතයි. අවයව ප්‍රධානකොට ඇත්තේ අසමාහාර දිගු නම්. චතුර්ද්විසා, සත්ත යොජනානී, දසසහසසවකකවාලානී, යනාදිය නිදර්ශිතයි.

මේ දිගු සමාසය පුළුපදනිප්‍රධාන උත්තරපදනිප්‍රධාන වශයෙන් ද දෙපරිදි වේ. වඤ්ජනකයං, රකතකකයං, මාරතතයං, යනාදිය පුළුපද ප්‍රධානයට ද කිලොකං යනාදිය උත්තරපද ප්‍රධානයට ද උදාහරණයි. මෙහි කී එකවචනභාවයත් නපුංසක භාවයත් විකල්පයෙකි. [සංඛ්‍යා චාලක පදයක් පුළුපදය වුවද අන්‍ය පදනියක් ප්‍රධානකොට ඇති තන්හිදී නම් සමාසය දිගු කොට බහුමුතිය වන්නේය. කිලොකං යනු අන්‍ය පදනිප්‍රධාන නොවන හෙයින් ද පුළුපදය සංඛ්‍යාචාලක පදයක්ව පවත්නා හෙයින් ද දිගුනම් සමාසයට අයත්ය.

යනු එකකි නපුංසකකි විධාන සුත්‍රයි. දිගුසොසොසොසො යනු උ, ප්‍ර, ක්, ඡ, එ, වචනයි. එකතනං යනු, අ, න, න, ප්‍ර, එ, වචනයි. මෙයේ මෙහි පද දෙකකි. “සො නපුංසකලිඛිතො” යන සුත්‍රයෙන් නපුංසකලිඛිතො යනු මෙහි අනුවචනනීයයි.

දිගුසොසො, සමාහාර දිගු සමාසයාගේ; එකතනං, එකවචන භාවය වේ. නපුංසක ලිඛිතො, එය නපුංසක ලිඛිතා ද වේ.

එකසො භාවො එකතනං, නං එකතනං,

190 විස්තර:— කම්මධාරය සමාසය මෙහි ඉතා සැකෙවිත් දක්වාලූ නමුත් තනප්‍රභේදයෙන් නව දෙකක් වෙති.

ඒ මෙයේයි— 1 විශේෂණ පූජීපද, 2 විශේෂණ උතතරපද, 3 විශේෂණ උභයපද, 4 උපමානොතතරපද, 5 සමිභාවනා පූජීපද, 6 අවධාරණ පූජීපද, 7 න නිපාත පූජීපද, 8 කු පූජීපද, 9 පාදි පූජීපද යන මොවුන්ගේ වශයෙනි.

1. විශේෂණ පදය අභිනුක් විශේෂණ පදය මුලිනුක් යොදා ගලපන සමාසය විශේෂණපූජීපද නම් වේ. මහාවිරො යනාදිය උදහරණයි.

2. විශේෂණ පදය මුලිනුක් විශේෂණ පදය අභිනුක් යොදා ගලපන සමාසය විශේෂණොතතරපද සමාස නම් වේ. සාරිපුතත තොරො යනාදිය උදහරණයි.

3. මුලපදයත් අගපදයත් දෙකම විශේෂණ පදයන්ගෙන් ම සුකතකොට ගලපන සමාසය විශේෂණොභයපද නම්. අකු බධිරො යනාදිය උදහරණයි.

4. උපමෙය පදය මුලිනුක් උපමාන පදය අභිනුක් යොදා ගලපන සමාසය උපමානොතතරපද නම් වේ. මුඛවඤ්ඤ යනාදිය උදහරණයි.

5. මධ්‍යවචිත් වූ සමිභාවනාචී ඉභි ශබ්ද ලොපයෙන් ගලපන සමාසය සමිභාවනාපූජීපද නම් වේ. ධම්මවුච්චි යනාදිය උදහරණයි.

6. අවධාරණානුකූල නිපාතයෙන් වෙහෙසක පදයක් පූර්ණාග්‍රහණයෙන් පවත්නාලෙස ගලපන සමාසය අවධාරණපූර්වක නම් වේ. ඉන්ධනං යනාදිය උදාහරණයි.

7. න යන නිපාතය පූර්වකය සේ ගලපන සමාසය නුනිපාත පූර්වක නම් වේ. අකුසලං යනාදිය උදාහරණයි.

8. කු යන නිපාතය පූර්වකය සේ ගලපන සමාසය කුපූර්වක නම් වේ. භාපුරිසො යනාදිය උදාහරණයි.

9. ප, ටි, අති, ආදි අව්‍යයයක් පූර්වකය සේ ගලපන සමාසය පාදිපූර්වක නම් වේ. පාවචනං, විකපොපා, අතිදෙවො, යනාදිය උදාහරණයි.

අනුමාන කෙනෙක් මෙහි 7, 8, 9, වන ප්‍රභේදයන් හැර මේ සමාසය සවැදුරුම් යයි ද නවත් කෙනෙක් 3 වන ප්‍රභේදය ද හැර පස්වැදුරුම් යයි ද කියයි.

දිගු සමාසය ද නද්‍රවිතානුකූලයෙහිත් සමාහාරයෙහිත් උත්තරපද පරතමයෙහිත් වීම් වශයෙන් කුන් වැදුරුම් කොට ද කියයි. පඤ්චගු, හිභුචන, පඤ්චවධන ශබ්දයෝ නිදසුන් වෙති.

නාමධාරය සමාසයයි.

නපපුරිසො ඉති, නපපුරිසො යනු; එව, මතු සුත්‍රයෙහි වැටේ.

225 අමාදයො පරපදෙහි 3—329

යනු නපපුරුම සමාස සංඥ සුත්‍රයි. අමාදයො යනු ඉ, පු, ස, ප්‍ර, බ, වචනයි. පරපදෙහි යනු අ, න, ස, ප, බ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි. 213 වන සුත්‍රය ද, 220, 231 යන සුත්‍රවලින් නපපුරිසො යනු ද විභාසා යනු ද මෙහි අනුවර්තනීයයි.

අමාදයො, අං විභක්තෘන්තාදීහු; පරපදෙහි, පරපදනාමයන් හා; විභාසා, විභක්තෘන් සමාස කරනු ලැබෙත් නම්; කාමානං,

නාමයන්ගේ; යුක්තයො, අන්තරාන්ත සමීක්ෂාණී. ඇති; සමාසො, ඒ සමාසය නෙමේ; තප්පර්සො, තප්පරුෂ නම් වේ.

ආං ආදී යෙසං නෙ අමාදයො, ජරානි ච කානි පදනි වෙති පරපදනි, තෙති පරපදෙති.

දුක්ඛනාදයො, විනිශා විභක්තාන්තාදිහු; පරපදෙති නාමෙති, පඤ්චම පද වූ නාමයන් හා; යදා, යම් කලෙක; සමසන්තො, සමාස කරනු ලැබෙත් ද?; හදා, එකල්හි; සො, සමාසො, ඒ සමාසය නෙමේ; තප්පර්සො නාම; තප්පරුෂ නම් වේ. ආමිං ගතො, ගාමිං ගතො යන වාක්‍යයෙහි; ගාමගතො, ගාම ගතො යයි සිදු වේ. පසා වාසිට්ඨ ගාමිං ගතො තියොසා ආවණිභුති, පසා වාසිට්ඨ ගාමිං (වසිඪ්ඨ පුත්‍රා ගමි බලව) ගතො තියොසා ආවණිං (නියා නෙමේ සාවනට ගියේය) යන; අහු, මෙහි; අනුහතන්තාය, යුක්තාණී රහිත බැවින්; න සමාසො, සමාස නොවේ. අඤ්ඤානු, ඤෙසු තන්ති ද; නථා, එසේ; ඤෙය්‍යො, දහයුතුයි. රඤ්ඤා (රජු විසින්) ගතො, (නාන ලද්දේය) යන වාක්‍යයෙහි; රාජගතො, රාජගතො යි සිදු වේ.

191 විස්තර:— “අමාදයො පරපදෙති” යනු තප්පරුෂ සමාස විධායක ද සංඤක ද සූත්‍රයයි. මෙහි “අමාදයො” යන්නෙන් අදහස් කරන ලද්දේ ආං ආදී ප්‍රත්‍යයෙන් අනතකොට ඇති විනිශාදී විභක්තාන්ත පද සමූහයයි. ප්‍රථමාවත් ආලපනයත් හැර අවශිෂ්ට සියලු විභක්තාන්ත පදයෝ ම තප්පරුෂ සමාසනිෂ්ට සුදුසු වෙත්. ප්‍රථමාන්තයත් ඡන්ද්‍යන්තය සමග සමාස වන බව සමහරු කියති. අභිසම්පථලී, අභිසන්තාසානකී යනාදිය ඔවුහු උදහරණ කෙරෙති. මෙහි පරපද නාමයෙන් සලකනලද්දේ සමසාමාන පදදෙකින් උත්තර පදයයි. එහෙයින් මේ සූත්‍රයෙන් අදහස් කරන්නේ නම් විනිශා නානිශාදී විභක්තාන්ත පදයක් උත්තර පදයක් හා සමාස කිරීම තප්පරුෂ සමාසය බවයි. ගාමගතො යනු උදහරණයකි. ගාමිං යන විනිශාන්ත පදයාගේ විනිශා විභක්ති ප්‍රත්‍යය වන “ආං” යන්න ලොප්කොට ගැලපු කල්හි විනිශා තප්පරුෂ සමාසයෙහි “ගාමගත” ශබ්දයක් ලැබෙයි. මේ මෙසේ විශතැකී වුවත් සමහර නානකදී ලැබෙන “ගාමිං ගතො” යන්න “ගාමගතො” යයි සමාස නොකට ගැනිය. ඊට හෙතුව නම් සමසාමාන පදදෙක වාක්‍ය

දෙකකට අයත් ව ගමකකිය රහිත ව පැවැත්ම යි. නිදසුනක් වශයෙන් “පසස වාසිටිය ගාමං, ගතො තිසෙසා සාවතියං” යන්න කිය. මෙහි පෙනෙන ගාමං යනු පූර්වභාෂායාගේ අන්තිම වචන යයි. පසස යන ව්‍යාජන ක්‍රියාවගේ අනුකත කණ්ඨය ද වෙයි. ගතො යනු අපර වාක්‍යයාගේ ආදිම වචන යයි. ගමුධ භූවෙන් නිපන් කාදන්ත ක්‍රියාවක් ද වෙයි. එහෙයින් වාක්‍ය දෙකක් එක ලග යෙදීමෙහි දී සාමීපික වශයෙන් පමණක් දැක්ක හැකි වන මේ “ගාමං” යනුත් “ගතො” යනුත් කවදුවත් සමාස නො වේ. අන්‍යෝන්‍යාපෙක්ෂා රහිත පදයන් ලංලංච කිවුනු පමණින් සමාස නො වන බව මෙසේ අන් තන්හි ද මේ තසින් ම දන යුතු ය. පදයක්කුගේ මෙන් ම ගද්‍යයක්කුගේ ද ද්විතාම මධ්‍ය යෙහි සමාස නො කටයුතු බව මෙයින් හැගේ. මේ ද්විතීයා නතපුරුම සමාසය “ගත සිත අතීත අතීතකතන පතන ආපතන” ශබ්දදීත් සමග සමාස වේ යයි ද ගත ශබ්දදීය කිනකතන හෙ යින් ත්‍රිලිඛිතිය යයි ද නවනතු මාන අතන ආදී කිනකප්‍රත්‍යයා නතයන් සමග සමාස නො ව වාක්‍යය පමණක් සිටී යයි ද කියන ලදී.

රුජගතො යනු තෘතීයා සමාසයට නිදසුනකි. රුජශබ්දය කෙරෙන් පර තෘතීයා විභක්තිය ලොප්කොට ගැලපීම හෙයින්. තෘතීයා නතපුරුමය “කිනක පුබ්බ සද්දිස සම උනන්ථ කලග නිපුණ මිසසක සබ්ල” ශබ්දදීත් හා සමාස වේ.

කිවචනෙහි, කිවච ප්‍රත්‍යයානතයන් සමග; භියො, බොහෝ සෙයින්; අධිකත්වවනෙ, අධිකාභී වචනයෙහි සමාසය වේ. තබ්බ අතීය ණ්‍ය රිච්චපච්චයා, තබ්බ අතීය ණ්‍ය රිච්ච යන මේ ප්‍රත්‍යයයෝ; කිවචා, කිවච ප්‍රත්‍යය නම් වෙත්. ට්‍රිතිතිඤ්ඤං, සතුති නිඤ්ඤ, අජ්ඣාරොපිතන්ථං, නගනලද අභී ආභි; වචනං, වචනය; අධිකත්වවනං, අධිකාභී වචන නම් වේ. සොණලෙ යො කුපො ඉති ආදී, සොණලෙයො කුපො යනාදිය යි. සො ණෙහි, සුනබයන් වීසින්; යථා, යම සේ; ලියනනෙ, ලෝනා ලා බේ ද?; තථා, එපරිද්දෙන්; පුණ්ණතනා, පිරුණු බැවින්; ට්‍රිති, සතුති යයි. තෙහි, ඔවුන් විසින්; උච්චිට්ඨතනා, ඉඳුල්කළ බැවින්; නිඤ්ඤ, නිඤ්ඤ ද වෙයි.

දධිනා, දී සමග; උපසිත්තං, හනනලද; හොජනං, බොජුන; දධිහොජනං, දධිහොජන නම් වේ. සමාස පදෙන එව, සමාස පදය විසින් ම; උපසිත්ත ක්‍රියාය, උපසිත්ත ක්‍රියාව; කථනා, කීමෙන්;

එක්, මෙහි; අයුත්තන්, අයුක්තන් වෙත්; නැති, නැත්තේ ය. උපසිතන සඳාපයොගො, උපසිතන ශබ්දයාගේ නොයෙදී ම තෙමේ; පුබ්බි ඉච්, පෙර මෙහි.

192 විසඳුම:— කිව්ව ප්‍රත්‍යයයන් වශයෙන් මෙහි දක්වන ලද්දේ නම් “භාවකමෙමසු තබ්බානියා” යන සුත්‍රයෙන් විහිත තබ්බ අතීය ප්‍රත්‍යය දෙක ද, “භොං ව” යන සුත්‍රයෙන් විහිත භොං ප්‍රත්‍යය ද, “කරච්ඤා ඊච්චො” යන සුත්‍රයෙන් විහිත ඊච්ච ප්‍රත්‍යය ද වෙත්. මොවුන්ගේ මේ ප්‍රත්‍යයයක් අනන්තකොට ඇත්තේ කිව්වන නම් වෙයි. ඒ කිව්ව ප්‍රත්‍යයානන් හා සමග තානිං: තනපුරුෂ සමාසය බෙහෙවින් වන්නේ අධිකානී වචනය ඇති කල්හි ය. අධිකානීවචන නම් සතුහින් තිඤ්ඤත් පිණිස ආරෝපිත අනීවත් වචනයයි. සොභෙහි යන තානියානන් හා සමාස වූ ලෙය ශබ්දය මෙහි දක්වූ භොං යන කිව්වප්‍රත්‍යයානන් යයි. එය යෙදී තිබෙන්නේ අධිකානී වචන බව ඇති සොභ ශබ්දය සමග ය. සොභලෙය ශබ්දයෙන් වාච්චන්තේ ලීද යි. බල්ලන් විසින් පියඟුනි නරම් ජලයෙන් පිරි පැවැත්ම සතුහින් බල්ලන් විසින් ඉදුල් කරනු ලැබීම තිඤ්ඤති. මෙහි සතුහින් තිඤ්ඤ අධාරෝපිත අධිකානීවචනය ඉතා පැහැදිලිය. සොභ ශබ්දය කෙරෙන් පර තානියා විහිතිය ලොප් කිරීමෙන් සොභ ලෙය යනු සිඤ්ඤි කවසුතු ය.

දධිභොජනං නම් දී (මිදුනු කිරි) සමග මුසුකළ බතයි. මෙහි “දධිනා උපසිතනං භොජනං” යන වාච්චන්තේ පෙනෙන ලෙස නම් දධිශබ්දය සමාස වියයුත්තේ උපසිතන ශබ්දය සමග ය. නමුත් සමාසවූයේ භොජන ශබ්දය සමග ය. එහෙයින් මෙහි සුක්තානීවද්භාවය නැත්තාසේ පෙනෙයි. මෙහි උපසිතන ශබ්දය උච්චිතා නැත. කුමක් හෙයින් ද? යත්: උපසිතන ශබ්දයෙන් කිව යුත්ත සමාස පදය විසින් ම කිවහැකි හෙයින්. උපසිතන ශබ්දය නෙමේ වාච්චන්තේ “වුත්තට්ඨානමපායොගො” යි දක්වූ නියමය අනුව ලොපය ම ලබයි. එහෙයින් ප්‍රයෝජන රහිත වූ උපසිතන ශබ්දය ගණනට නොගෙන දධිශබ්දයාගේත් භොජන ශබ්දයාගේත් අන්‍යෝන්‍ය සම්බන්ධය සැලකිය යුතු ය. එවිට අසුක්තානී වචන් නැත. එහෙයින් ම “දධිභොජනං” යි සමාස විය.

කරණේ හු, කරණ කාරකයෙහි විනාහි, අසිනා (කවුචු කරණකොට ගෙණ වූ) කලහො, (කොලහලය කෙමේ) යන වාක්‍ය යෙහි; අසි කලහො, අසිකලහ යයි සිදු වේ. බුද්ධිය (බුදුන්ට) දෙයාං, (දියයුත්ත) යන වාක්‍යයෙහි; බුද්ධි දෙයාං, බුද්ධිදෙයාස යි සිදු වේ. පරසසපදං (අන්‍යයා පිණිස පදය) යන අනියෙහි; පරසස පද යි සිදු වේ. අත්තනො පදං ඉති ආදී, (නමා පිණිස පදය යන අනියෙහි) අත්තනොපදං යනාදිය ද; එවං, මෙසේ යි. එත්ථ, මේ (පරසසපදං අත්තනොපදං යන) දේ නන්ති; විභත්‍යලොපො, විභකති ලොපය නොවේ. -වොරසමා (සොරු කෙරෙත් වූ) හයං, (බිය ය) යන වාක්‍යයෙහි; වොරහයං, වොරහය යි සිදු වේ. බක්ඛනමුත්තො ඉති ආදී, බක්ඛනසමා (බැමමෙන්) මුත්තො, (මිදුනේ) යන වාක්‍යයෙහි බක්ඛනමුත්තො යනාදිය ද; එවං, මෙසේ යි. රසෙකඤ (රජහුනේ) පුත්තො, (පුත්‍රනෙමේ) යන වාක්‍යයෙහි, රජ පුත්තො, රාජපුත්ත යි සිදු වේ.

193 විසාර:— “අසිකලහො” යනු කරණ විභකති සමාස යයි. එහි පූර්වපදයාගේ කරණ විභකති ප්‍රත්‍යය ලොප්වීමෙන් සමාස විය. බුද්ධිදෙයාං යනු වතුඪී විභකති සමාස යයි. පූර්වපද යාගේ වතුඪී විභකතිය ලොප්වීමෙන් සමාසය විය වතුඪී විභකතිය “තදනීය අත්ථ හිත දෙයා” ශබ්දය යනාදීන් හා සමාස වේ යයි ද අත්ථශබ්දය හා නිත්‍යසමාස වන හෙයින් එය සච්ඡිබ්‍රිතිය යයි ද කියනලදී. පරසසපදං අත්තනොපදං යනු වතුඪී විභකති සමාස යයි. එහි පරශබ්ද අත්ත ශබ්දයන් කෙරෙත් පර වූ වතුඪී විභකති ප්‍රත්‍යයයන්හට ලොප්නොථී සමාසය වූ හෙයින් අනිමාත්‍ර සමසනය මිස ශබ්ද සමසනයක් නැත. එහෙයින් ඔවුහු අලුණා වතුඪී තනපුරුෂ සමාස පද යයි සලකනු ලැබෙත්. මේ වොර හයං බක්ඛන මුත්තො යනු පඤ්චමී තනපුරුෂ සමාස යයි. එහි ද පූර්වපදයන් කෙරෙත් පර වූ පඤ්චමී විභකති ප්‍රත්‍යයයන් ලොප් වී සමාස වූහ. මේ පඤ්චමී විභකතිය “අපගමන හය විරහි මො වත” යනාදි අනීඤානී උත්තර පදයන් හා සමාස වේ. රජපුත්තො යනු ලුණාමභයී තනපුරුෂ සමාස යයි. එහි පූර්වපදය කෙරෙත් පර වූ මභයී විභකති ප්‍රත්‍යය ලොප් වී සමාසය විය.

ලාභමණසස, (බවුණාගේ); කණහා, (කපු වූ); දන්තා ඉති, (දන්ත) යන; අත්‍ර, මේ වාක්‍යයෙහි; ඡට්ඨි, ඡෂ්ඨිවිභකති නොමෝ; දන්තා පෙකඩා, දන්ත ශබ්දය අපෙකෂා කරන්නිය. ඉති, එහෙයින්; කණෙහත, කණහ ශබ්දය හා; සමබක්ඛාහාවා, සමබක්ඛයක් නැති

හෙයින්; න සමාසො, සමාස නොවේ. යද්, ඥ, යම් කලෙක වනාහි; කණ්ඤා ව නො දන්නා ව ඉති; කණ්ඤා ව නො, (කළුපුවෝන් ඔහුය); දන්නා ව ඉති, (දන් වුවෝන් ඔහු ම නුයි) කම්මධාරයො, කම්මධාරය සමාසය වේ ද?; නද්, එකල්හි; ඡට්ඨි, ඡෂ්ඨි විභකති නොමෝ; කණ්ඤ දන්නා පෙකධා ඉති, කණ්ඤදන්න ශබ්දය අපෙක්ෂා කරන් නී නුයි. බ්‍රාහ්මණකණ්ඤදන්නා ඉති, බ්‍රාහ්මණකණ්ඤදන්නා යයි. සමාසො, සමාසය නොවේ; හොති එව, වේ ම ය.

194 විස්තර:— බ්‍රාහ්මණකණ්ඤදන්නා යන සමාස පදයෙහි ශබ්ද වශයෙන් තුණකි. එයින් බ්‍රාහ්මණ ශබ්දය ඡෂ්ඨි විභකතියෙහිත් කණ්ඤ ශබ්දය හා දන්න ශබ්දය ප්‍රථමා විභකතියෙහිත් අයිතිය ඇත්තෝය. වාක්‍යය යොදා දුටුව බ්‍රාහ්මණස්‍ය යනු ද කණ්ඤා යනු ද දන්නා යනු ද ඔවුහු වෙන් වශයෙන් දක්නා ලැබෙති. මොවු නතුරෙත් සුඵපදයෙහි වූ ඡෂ්ඨි විභකතිය වනාහි නමහට අනතුරුව පවත්නා කණ්ඤ ශබ්දය නොව ඉන් ඔබ්බෙහි පවත්නා දන්න ශබ්දය අපෙක්ෂා කරයි. එහෙත් ඒ අපෙක්ෂක අපෙක්ෂ්‍ය ශබ්ද දෙදෙනා අතරෙහි කණ්ඤ ශබ්දය පවත්නා හෙයින් එකවිටම බ්‍රාහ්මණකණ්ඤදන්නා යයි සමාසපදය නොවිය හැකිය. එනන්හි තුමක් කටයුතු ද? දන්න ශබ්දයාහේ විශේෂණය වූ කණ්ඤ ශබ්දය පළමුකොට දන්න ශබ්දය හා සමාස කරගත යුතුය. එය කම්මධාරය සමාසයෙහි. විභකති ලොපය ද වාක්‍ය අප්‍රයෝගය ද මහාවීර ශබ්දයට කී හයින් ය. එසේ කොට කණ්ඤදන්න ශබ්දය නිපදවා ගත්පසු ලැබෙන්නේ ශබ්දතුණක් නොව දෙකකි. එවිට වාක්‍යය නම් බ්‍රාහ්මණස්‍ය කණ්ඤදන්නා යනු යි. එහි බ්‍රාහ්මණස්‍ය යන ඡෂ්ඨි විභකතිය කණ්ඤදන්න ශබ්දය අපෙක්ෂා කරයි. එහෙයින් බ්‍රාහ්මණ ශබ්දය කෙරෙත් පර වූ ඡෂ්ඨි විභකති ප්‍රත්‍යය ලොප් වී බ්‍රාහ්මණ කණ්ඤදන්න යන සමාස නාමය විය. මෙය කම්මධාරය සමාසය ගනීහොට ඇති (ඡෂ්ඨි) නනපුරුෂ සමාස පදයකි.

රඤ්ඤ මාගධස්‍ය ධනං ඉති, රඤ්ඤ මාගධස්‍ය ධනං යන; අහු, මෙහි; රඤ්ඤ ඉති, රඤ්ඤ යන; ඡ්ඨි, ඡෂ්ඨි විභකති නොමෝ; ධනං, ධන (ශබ්ද) ය; අපෙක්ෂාවො, අපෙක්ෂා කෙරෙයි. මාගධං, මාගධ ශබ්දය; න, අපෙක්ෂා නො කෙරෙයි. රාජ එව, රජනෙමේ ම; මාගධ සඤ්ඤා, මාගධ ශබ්දයෙන්; වූවිනෙ ඉති, කියනු ලැබේ නුයි; හෙදනාවා, වෙනසක් නැති හෙයින්; සම්බන්ධා

භාවෝ ඉති, සමිකිය නැත්තේ නුසි; තුලසාධිකරණෙන, සමා නාධිකරණ වු; මාගධෙන සහ, මාගධ ශබ්දය සමග; රුජ, රුජ ශබ්දය තෙමේ; ත සමසානෙ, සමාසකරනු නො ලැබේ. සමිකියෝ, සමිකිය තෙමේ; දව්වේසා හි, දෙදෙනකු කෙරෙහි පිහිටියේ ම ය.

රකෙසා අසො පුරිසො ව ඉති, රකෙසා (රජහුගේ) අසො (අභියා ද) පුරිසො ව (පුරාමයා ද) යන; අහු, මෙහි; රකෙසා අසො රකෙසා පුරිසො ඉති ව, රකෙසා අසො රකෙසා පුරිසො යයි; පවෙචකං, වෙන් වශයෙන්; සමිකියො, සමිකියවන හෙයින්; සාපෙකතා, අපෙකා සහිත බව; අභි ඉති, ඇත්තේ නුසි; ත සමා සො, සමාස නොවේ. අසො ව පුරිසො ව ඉති, අසො ව පුරිසො ව කියා; දාසෙකතෙ තු, දාසෙක සමාසය කල කල්හි වනාහි; රුජ සාපුරිසා ඉති, රුජසාපුරිසා යයි; හොති ඵව, (සමාසය) මේ මය. අසානපෙකතා, අනෙකක් අපෙකා නොකරණ හෙයින්.

රකෙසො ගරුපුතො ඉති, රකෙසො ගරුපුතො යන; අහු, මෙහි; රාජපෙකතො අපි, රාජ ශබ්දය අපෙකා කරන්නාවූ ද; ගරුතො, ගරුශබ්දයාගේ; පුතෙනන සහ, පුතන ශබ්දය හා; සමාසො, සමාසය වේ. ගමකතා, ගමාමානකිය හෙයින්. ගමක තාං අපි, ගමාමානකිය ද; සමාසයා, සමාසයට; නිබන්ධනං, කරුණයි. නඤ්ඤ, එහි; ගරුතො පුතො ඉති, ගරුතො පුතො යයි; විශාහො, විග්‍රහය වේ. අඤ්ඤ, සෙසු තන්හි ද; ඵවා, මෙයේ යි.

රුපෙ සඤ්ඤා, රුපෙ (රුපයෙහි) සඤ්ඤා (සංඥාව) යන වාක්‍යයෙහි; රුපසඤ්ඤා, රුපසඤ්ඤා යි වේ. කවචි, සමහර නැතන තිදසං, තිදසුනියෙහි (සපාමසමාසය) වේ. කුපෙ මණ්ඩුකො වීය, කුපෙ (ඵදෙහි) මණ්ඩුකො වීය (මානියකු වැනිය) යන වාක්‍යයෙහි; කුපමණ්ඩුකො, කුපමණ්ඩුක යයි සමාස වේ. නගරකානො ඉති ආදි; නගරෙ කානො (නුවර කවුඩා) යන වාක්‍යයෙහි නගරකානො යනාදිය ද; ඵවා, මෙයේ යි. අහු, මෙහි; උපමාය, උපමාවෙන්; තිදු, තිදුව; ගමානො, හැගේ. අනොවාසිකො ඉති ආදො, අනොවාසිකො යනාදියෙහි; විහතාලොපො, විහතාලො පය නොවේ.

නපසුපිසො, නපපුරුප සමාසයයි.

195 විසාර.— “රකෙසො මාගධියා ධනං” යන වාක්‍යයෙහි වූ පදවුකයෙන් පූඵපද යුගමය මෙහි විහතනය ද අපර පදය

ප්‍රථමා විභක්තිය ද ඇසුරු කෙරෙහි. එහි ප්‍රථම පදය වූ රඤ්ඤා යන්නෙහි ඡෂයි විභක්ති නොමෝ ධන ශබ්දය මිස මාගධ ශබ්දය අපේක්‍ෂා නොකරයි. කුමක් හෙයින්ද? යන්: තද්ධිතනන මාගධ ශබ්දයෙන් ප්‍රකාශ වන්නෙන් රජු ම ය. රාජශබ්දයෙන් ප්‍රකාශවත් නෙන් රජු ම ය. එහෙයින් රාජශබ්දයෙහිත් මාගධ ශබ්දයෙහිත් වෙනසක් නැත. වෙනසක් නැතිව එකක්වන හෙයින් ම රාජ ශබ්දයාගේ ද මාගධ ශබ්දයාගේ ද සමබන්ධය උවමනා නැත. එබැවින් රාජමාගධ යයි සමාසයක් නොවේ. රාජ මාගධ ධනා යි ද සමාසයක් නොවේ. රාජධනං හෝ මාගධධනං කියා නම් සමාසයට බාධාවක් නැත. දෙදෙනෙකු කෞරවී පිතිවිය යුතු සමබන්ධයට එකල්හි බාධාවක් නැති හෙයිනි. (සමබන්ධයාගේ විසතරය කාරක කාණ්ඩයෙහි බලනු.)

රඤ්ඤා අසො පුරිසො යන වාක්‍යයෙහි ඡෂ්‍යානන වූ රාජ ශබ්දය නෙමේ අසස ශබ්දයත් පුරිස ශබ්දයත් හා වෙන් වශයෙන් සමබන්ධ වෙයි. එහෙයින් එකවිට ම රාජසපුරිසා යයි සමාස නොවේ. පදනතර සාපේක්‍ෂකතියෙහි. එහෙත් පලමුකොට ම අසො ව පුරිසො ව අසසපුරිසා යයි ද්විජ සමාසය වූ පසු නම යලි රාජශබ්දය හා සමාසය වේ. අන්‍ය වූ පදයක් කෙරෙහි අපේක්‍ෂා වක් රාජශබ්දයාගේ නැති හෙයිනි.

රඤ්ඤා ගරුපුත්තො යන වාක්‍යයෙහි රාජ ශබ්දය අපේක්‍ෂා කරන්නාවූ ද ගරුශබ්දය පුත්තශබ්දය හා සමාස වේ. පලමු කොට ගරුනො පුත්තො ගරුපුත්තො යයි තනපුරුෂ සමාස වී පසුව රාජශබ්දපේක්‍ෂකතිය ලබන්නා ගරුපුත්ත ශබ්දය බැවින් රාජශබ්දයත් ගරුපුත්තශබ්දයත් තනපුරුෂ සමාස ව රාජගරු පුත්ත ශබ්දය ලැබේ. එයට හෙතුව නම් අනිප්‍රතිතිය මැයි. අනි ප්‍රතිතිය ද සමාසයට කරුණක්වන බැවිනි. මෙසේ වූ රාජගරු පුත්තශබ්දය නෙමේ ඡෂයි තනපුරුෂ සමාසය ගනීකොට ඇති ඡෂයි තනපුරුෂ සමාසය මැයි.

රුපසඤ්ඤා යනු සප්තමී විභක්ති සමාසයට උදාහරණයි. එහි ප්‍රථමපදය කෙරෙන් පර සප්තමී විභක්තිය ලොප්වීමෙන් රුප සඤ්ඤා යයි සිදු වේ. කුපමණ්ඩුක කගරකාක ශබ්දයෝ ද සප්තමී තනපුරුෂ සමාසයෝ ම ය. අනිසයන් නිකුටක් ප්‍රකාශවන කල් හි ද සප්තමාසභීයෙහි තනපුරුෂසමාසය වන බව කීමට බවුහු.

නිදහසකි. කුපමකොක නගරකාක ශබ්දයෙන් ලිංගිකයකු වැනි වූ ද නුවරකවුඩකු වැනි වූ ද මිනිසකු කියයි. එයින් මෝඩ යෙකුත් ආතමගෞරවය නැති නිලීයකයකුත් කියති. අනෙක වාසික යනු අලුපන සපනම් සමාසයට උදහරණයි. පුළුපදය කෙරෙහි පර වූ සපනම් විභකති ප්‍රත්‍යයාගේ ලොපාභාවයෙන් අනෙකවාසික යනු සිදු වෙයි. ආදිශබ්දයෙන් ජනෙසුතො යනා දිය වේ.

සුත්‍ර නියමය පරිදි මෙහි පිළිවෙළින් “අමා”දිත්ට උදහරණ දක්වන ලදහ. එසේ ම මේ නනුරූඡ සමාසයෙන් සමාසකිය ලබන “අවමනන” ශබ්දයෙහි අං ආදි විභකතීන් අනනකොට ඇතිපුළුපදය පරව යෙදෙන බව ද සැලකිය යුතුය. මොවුනතුරෙන් “අති” ආදිනු අතික්‍රාන්තාදුකීයෙහි ද්විතීයාව සමග සමාස වෙත්. අවමනනං, පතතජ්විකො, ආපතතජ්විකො, පවමකො, අකුතං යනාදිය උදහරණ යි. “අව” ආදිනු අවකුට්ඨාදුකීයෙහි තෘතීයාව සමග සමාස වෙත්. අවසකාකිලො, පවමනනං, අවමසුරං යනාදිය උදහරණ යි. “පරි” ආදිනු ගිලානාදුකීයෙහි චතුර්තීය හා සමාස වෙත්. පරියජේකිකො, අලංකමො, අලංචවකො යනාදිය උදහරණ යි. “ති” ආදිනු නිඡක්‍රාන්තාදුකීයෙහි පඤ්චමීය හා සමාස වෙත්. තිබ්බාණං, තිකොකාසමිඛී, පාවරියො, පරතියො යනාදිය උදහරණ යි. “උපරි” ආදිනු මහාකාදුකීයෙහි ඡෂ්ඨීය හා සමාස වෙත්. උපරිගඛනං, ගෙට්ඨාගඛනං, අනනකාසමාපතනි, අභිමාසකං, අසිරන්තං, පුබ්බරන්තං, අපරරන්තං යනාදිය උදහරණ යි.

මෙහි අලුපන සමාසය වශයෙන් පරසසපදං, අතතකොපදං, අනෙකවාසිකො යන චතුර්තී සපනම් උදහරණ පමණක් පෙනෙන තත් ද්විතීයාවෙහි පටන් සියලු විභකති විෂයයෙහි ම අලුපන සමාස ඇත්තාය. අමනනද්‍රෙ, සතසානතං, පරසසපදං, පරතොකොසො, ගවමපතිතෝරො, පුබ්බතිවාසො යනු පිළිවෙළින් උදහරණ යි. මේ සියලු තන්හි ම නිත්‍ය සමාසය යි.

තසස පුරිසො නපුරිසො යනු නපුරිස ශබ්දයෙහි විග්‍රහ යි. නපුරිස ශබ්දය සමාසවූ සේ මේ සමාසගත පදයන් ද සමාස වන බැවින් මීට නපුරිස නාමය ව්‍යවහාර යි. යම් සේ නපුරිස ශබ්දය උත්තර පදුකී ප්‍රධාන බැවින් උත්තර පදුකීයෙහි ම පවත්නේ වේ ද?. එසේ ම මේ සමාසය ද පුළුපදුකීය හැර උත්තරපදුකී

යෙහි ම පවත්නේය. ඇතැම් ආවායනී කෙනෙක් මේ තනපුරුෂ සමාසය සංකෛප වශයෙන් සුඛිතපුරුෂ කාමමධාරයනපුරුෂ, දිගුතපුරුෂ වශයෙන් තුන්වැදූරුම් යයි ද විසාර වශයෙන් ප්‍රථමා තනපුරුෂ චිතියාතනපුරුෂාදීන්ගේ වශයෙන් සත්වැදූරුම් යයි ද කියත්. ඇතැම් කෙනෙක් සචෙක්කප වශයෙන් සුඛිතපුරුෂ, මිසාකතපුරුෂ වශයෙන් දෙවැදූරුම් යයි ද විසාර වශයෙන් චිතියාදි වශයෙන් හා කමමධාරය දවිගු තනපුරුෂ සමාසයන්ගේ වශයෙන් අටවැදූරුම් යයි ද කියත්. “අමාදයො පරපදෙහි” යන සුත්‍රයෙහි අමාදයො යන්නෙන් ප්‍රථමා තනපුරුෂය වලක්වන බව සමහර ආවායනී කෙනෙකු කී නමුත් “උභෙ තපුරුෂා” ශාත සුත්‍රයෙහි ප්‍රථමා තනපුරුෂය ගත් හෙයින් “අබ්බපිපථලී” “අබ්බකොසාහකී” යනාදියෙහි ප්‍රථම පදය උතතර පදකියෙන් පෙරළෙන තන්හි ද “බ්බිං සරණං ගතො” යනාදියෙහි ඉති ශබ්දලොපසංස්කරයෙහි ද ප්‍රථමා තනපුරුෂය ලැබේ යයි සමහර ආවායනී කෙනෙක් කීහ. එහෙත් ඛනුල මානිමියන් විසින් කාණ්‍යායන මතය පරිදි “සරණං ගතො” සරණ ගතො යන්න හැර “සරණං ඉති ගතො සරණ ගතො”යි ඉති ශබ්දලොපයෙහි ප්‍රථමා තනපුරුෂ යයි කී ආවායනී මතය තුමබණ්ඩන ප්‍රයාසයක් නොට එය වෛයසාකරණයන්ට අනතිමත හෙයින් තීරසන යයි කියන ලදී.

තනපුරුෂ සමාසයයි.

226 අඤ්ඤපදනෙඡ්ඡ බහුබ්බිති 3-330

යනු බහුච්චි සමාස සංඥවිධි සුත්‍රයි. අඤ්ඤපදනෙඡ්ඡ යනු, අ, පු, ස, ස, බ, වචනයි. බහුබ්බිති යනු, ඉ, පු, ස, ප්‍ර, එ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි. 213 වන සුත්‍රය ද 231 වන සුත්‍රයෙන් විභාසා යනු ද මෙහි අනුවච්ඡනනීයයි.

අඤ්ඤපදනෙඡ්ඡ, (සමසාමාන පදයන්ගෙන්) අන්‍යපදයන්ගේ අනුයෙහි; විභාසා, විකල්පයෙන් සමාස භරතූ ලැබෙද්දී? කාමානං; කාමයන්ගේ; සුත්තනෙඡ්ඡා, අන්‍යාන්‍ය සම්බන්ධී ඇති; සමාසො, ඒ සමාසය තෙමේ; බහුබ්බිති, බහුච්චි නම් වේ.

අඤ්ඤාති ව තාති පද්ධති වෙ ති අඤ්ඤපදනී, අඤ්ඤපදනං අන්‍යං අඤ්ඤපදනං, තෙපු අඤ්ඤපදනෙඡ්ඡ, බහවො විභයො යසා සො බහුබ්බිති, බහුබ්බිති වියා ති බහුබ්බිති, සො බහුබ්බිති,

අප්‍රසාදමත්‍යානාං, ප්‍රථමා විභක්‍යන්‍යන නො වූ; අප්‍රසාදසං පදනං, අන්‍ය පදයන්ගේ; අප්‍රසාද, අද්විතීයත්වය; වෙ වා, දෙකක් වූ හෝ; ඛුනුති වා, බොහෝ වූ හෝ; නාමානි, නාමයෝ; යද, යම් කලෙක්කි; සමයානෙත, සමය කරනු ලැබෙද්දී; තද, එකල්කි; සො සමාසො, ඒ සමාසය නෙමේ; ඛුනුබ්බිති නාම, ඛුනුබ්බිති නම් වේ.

ආගතා සමණා, (ආවා වූ ශ්‍රමණයෝ) යං (යම් ආශ්‍රමයකට ද?) සො (ඒ ආශ්‍රමය හෙමේ) යන වාක්‍යයෙහි; ආගතසමණො, ආගතසමණ කියා සමාස වේ. විහාරො, විහාර යයි.

196 විස්තර:- සමසමාන පදයන්ගෙන් අන්‍ය වූ අද්විතීය විෂය සකොට ද්විතීයාදි විභක්‍යන්කි පද දෙකක් හෝ වැඩිගණනක් යොදා කරනු ලබන සමාසය නෙමේ ඛුනුබ්බිති නම් වේ. මෙහි “අප්‍රසාද මත්‍යානං” යන්නෙන් ප්‍රථමාන්‍යයාගේ සමාසය ප්‍රතිසිද්ධිය. ඛුනුබ්බිති යන මෙහි ඛුනුබ්බිතියාගේ ද විභිඛ්‍යයාගේ ද අද්විතීය අප්‍රධාන ව බොහෝ විදැනී යම් මිනිසකු ඛුනුබ්බිති ඛුනුබ්බිතිය නෙමේ ප්‍රකාශ කෙරෙයි. එසේම සමාස කරනු ලබන පද දෙකක හෝ වැඩි ගණනක අද්විතීය නොසලකා සමාසයෙන් වාච්‍යවන අන්‍යාදියක් අප්‍රසාද සකොට පද ගැලපීම ඇත්තේ යම් සමාසයෙක්කි නම් ඒ ඛුනුබ්බිති නම් වෙයි. ඛුනුබ්බිති ඛුනුබ්බිතිය මෙන් මුළු සමාසයම අන්‍ය පද්‍යවූ ප්‍රධාන වැඩිත් ඛුනුබ්බිති යයි කියනු ලැබේ. ආගත ඛුනුබ්බිතිය සමණ ඛුනුබ්බිතියත් ඛුනුබ්බිතියත් ප්‍රථමා ඛුනුබ්බිතියයි. එහෙත් ඒ ඛුනුබ්බිතිය දෙකකි ම වූ අද්විතීය අප්‍රසාද නොසකොට ආවා වූ ශ්‍රමණයන් ඇති ස්ථානයක් ඒ සමාසයෙන් වාච්‍ය වේ. එහෙයින් ආගත සමණ ඛුනුබ්බිතිය අද්විතීය නම් “සඛිඤ්ඤාමය” යනුයි. අද්විතීය පන්සල නම් ඛුනුබ්බිතිය ආගතසමණ ඛුනුබ්බිතිය වියයුතුයි. අද්විතීය ගාභය නම් ආගත සමණං යි වියයුතුයි. මෙහි පදසිද්ධි කරණයෙහිදී විභක්‍යනි ලොපයත් වාක්‍ය අප්‍රයෝගයත් පෙර කී නයින් දහයුතුය. “යං සො” යනු වාක්‍යයට අයත් සකොටසයි. එය “වුත්තට්ඨාන මප්‍රසාදො” යන්නෙන් විනාශයට පැමිණේ. සුත්‍රයෙහි අප්‍රසාද යනු ඛුනුබ්බිතිය කිරීමේ ප්‍රයෝජනය ගැන. 201 වන විස්තරය බලනු.

ඒකානි ඉද්ධියානි යෙන සො, (දිකතලද ඉද්ධියෝ යමකු විසින් ද හෙතෙම) යන වාක්‍යයෙහි; ඒකිද්ධියො, ඒකිද්ධිය නම් වේ. භගවා, භාගවතුන් වහන්සේ යි. ආභිභො අහනි යෙන සො (කර්ණලද යිත්ත යමකු විසින් ද හෙතෙම) යන වා...

ආතිතයෙහි, ආතිතයෙහි කියා වේ. අභ්‍යන්තරයෙන් වා, අභ්‍යන්තරයෙන් කියා හෝ වේ. ඉති ආදිය, යනාදියෙහි; යටපත්, විවිධයන් පරිදිදෙන; විසේෂනයක්, විසේෂනයක්; පරතා, පරබව යි.

කරණේ කු, කරණ විභක්තිය: සමාසයෙහි මුකලී; ජනනා රුකෙකා සෙන සො, (සිදිනලද වෘක්කය යමකින් ද හෙතෙම) යන වාක්‍යයෙහි; ජනනරුකෙකා, ජනනරුකක යයි සමාස වේ. එරසු, පොරොවයි, දිනනා සුඛෙකා යසස සො, (දෙනලද සුවන් යමකුට ද? හෙතෙම) යන වාක්‍යයෙහි; දිනන සුඛෙකා, දිනන සුඛක යයි සමාස වේ. රාජ, රජතෙමෙ යි. නිගන්තා ජනා යසසා සො, (නිකල්ලු ජනසෝ යමක්හු කෙරෙත් ද හෙතෙම) යන වාක්‍යයෙහි; නිගන්තජනො, නිගන්තජන යයි සමාස වේ. ගාමො, ගමයි. දසබලාති, බල දසසක්; යසස, යමකුගේ ද; සො, හෙතෙම; දසබලො, දසබල නම් වේ. භගවා, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ යි. සමො, සමයෙක් හෙමේ; යසස, යමකුට; තඤ්ච, නැත්තේ ද?; සො, හෙතෙම; අසමො, අසම නම් වේ. එසා, මෙහි; "අතතා නසා" ඉති; "අතතා නසා" යන; යොග විභාගෙන, සුත්‍ර විභාගයෙන්; තසා, තකාරයට; අ, අකාරාදෙශ වේ. පවුතා ජිවතා යසස සො, (හෙත් දිව යමකු ගේ ද හෙතෙම) යන වාක්‍යයෙහි; පවුතජිවතා, පවුතජිවත යයි සමාස වේ. මගනී පසු, යසස සො, (මගන් නුවණ යමකු ගේ ද? හෙතෙම) යන වාක්‍යයෙහි; මහාපසු, මහාපසු යයි සමාස වේ. දීප්පු, (මේ) දෙතන්ති ම; "දීප්පුං භාසිතපුම්භී පුමා ව වේ" ඉති, "දීප්පුං භාසිතපුම්භී පුමා ව වේ" යන සුත්‍රයෙන්; පුම්භාචාතිදසා, පුම්භාචාතිදසාගේ අතිදෙශයෙන්; පුම්භාචාතිදසා, පුම්භාචාතිදසාගේ අතිදෙශයෙන්; අ ජප්පව්වයානං, අ ජ පුත්‍රය යන්නේ; අභාවො, නොවීමයි.

197 විස්තර:- ජිකිද්දිය, ආතිතයෙහි, ජනනරුකක, දිනන සුඛක, නිගන්තජන, දසබල, අසම යන මේ සමාස පදයෝ තාත්වික කරණ වතුම් පසුමි මෙහි විභක්තීන්හට උදහරණයෝයි. මොවුන්ගේ වාක්‍ය අප්‍රදොශයන් විභක්තී ලොපයන් පෙර මෙහි. ආතිතයෙහි යන්න වෙනුවට අභ්‍යන්තරයෙහි යයි යෙදුවන් වරදක් නැත. එහි අවුත්ත නම් විශේෂණ පදය මුලින් යෙදීම! වෙනුවට අතින් යෙදීමයි. අසම ශබ්දයෙහි පුම්භීපදය මු නකාරයට අකාරාදෙශ කටපුතු නමුත් 221 වන සුත්‍රය මිස ඊට සුත්‍රයක් නැත. එහෙත් ඒ සුත්‍රයෙන් ද මේ සමාසයෙහි එසේ නොකටහැකිය. එබැවින්

ඒ සුත්‍රය දෙකට බෙදා “අතනං නසං” යන නොටස පමණක් ගත් කල්හි කොසි සමාසයක වුවත් නකාරයට අකාරාදෙශ කොට අසම යයි සිදුකරවුණුය. ජීවහා ශබ්දයාගේ විශේෂණය වන පහුත ශබ්දය ද පහුතා යයි විශයුතුය. එවිට සමාස පදය උැබෙන්නේ පහුතා ජීවහා කියාය. එහෙත් එබඳු ව්‍යවහාරයක් නැති හෙයින් පුළුපදසථ දීඝීඤ්චරය ප්‍රභවයට පමුණුවා ගත යුතුය. ඒ ප්‍රභවයට හෝ ඔහුගේ ලොපයට හෝ කිසියම් විධානයක් නොමැති හෙයින් තත්කායභීය සදහා මේ සුත්‍රය දක්වත්.

227 ඉන්ද්‍රියමානින පුමිති පුමා ච වෙ 3-333

යනු අභිදෙශ විධාන සුත්‍රයි. ඉන්ද්‍රියං යනු ඊ, ඉ, කි, ස, එ, වචනයයි. භාසිතපුමා යනු අ, පු, ස, පු, එ, වචනයයි. ඉන්ද්‍රියං යනු ඊ, පු, න, පු, එ, වචනයයි. පුමා යනු අ, පු, කි, පු, එකවචනයයි. ඉච්ච යනු ද වෙ යනු ද නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද සයකි. 217 වන සුත්‍රයෙන් භූලාසාධිකරණේ යනු ද පදෙ යනු ද මෙහි අනුවර්තන කීයයි.

භූලාසාධිකරණේ පදෙ; සමානාසාධිකරණේ පදයක් පරකල්හි; ඉන්ද්‍රියං, සත්‍රිලිඛනයෙහි; භාසිත පුමා, උකතප්‍රංසක වූ; ඉන්ද්‍රිය වෙ, සත්‍රි අභි ප්‍රකාශක ශබ්දයක් මේ නම් එය; පුමා ඉච්ච, පුලලිඛනික ශබ්දයක් මෙහි.

ඉච්චති ඉච්චෙති හි වා ඉන්ද්‍රිය, ඉසුධාභූ ඉච්චානීයෙහිය, එ ප්‍රත්‍යය හා ඊ ප්‍රත්‍යය යි. තසං ඉන්ද්‍රියං, භාසිතො හි භාසිතො, භාස ධාතු කථනානීයෙහිය, ත ප්‍රත්‍යයයි. පුමානිති පුමා, පුධාභූ පචිත්‍රකිරිමි අනීයෙහිය, ම ප්‍රත්‍යයයි. භාසිතො පුමා යෙන සො භාසිතපුමා, සො භාසිතපුමා, ඉන්ද්‍රිය (ලිඛනං) අසං අන්ද්‍රිය හි ඉන්ද්‍රිය (සදෙ), සො ඉන්ද්‍රිය,

198 විකාර:— සත්‍රි ලිඛනයෙහි භූලාසාධිකරණේ වූ උත්තර පදය පරකල්හි පුමියෙහි කියන ලද පුලලිභව අභි සත්‍රිලිඛනික ශබ්දයක් මේ නම් එය පුලලිභූ ශබ්දයක් මෙන් දනසුතුය යනු මෙහි අදහසයි. මෙහි ඉන්ද්‍රිය ශබ්දයෙන් අදහස් කරන්නේ සත්‍රියභූ හෝ ඉන්ද්‍රිය ශබ්දය ම හෝ නොව සත්‍රි අභි ප්‍රකාශක වූ ශබ්දයකි.

භාෂිතපුම් ශබ්දයෙන් අදහස් කරන්නේ (සමාසයෙන් පෙර) කියන ලද පුලුඳු ඇතිබවය. භාෂිතපුම් යනු ද උක්තපුංසක යනු ද සමානාතීවත් ශබ්ද දෙකකි. එක ම ශබ්දයක් තෙමේ තුන් ලිඛනයෙහි ම ඒ ඒ ලිඛනානුරූප ව වරතැනිය හැකි වේ නම් තුන් ලිඛනයෙහි දී ම එක අතීයක් ම ප්‍රකාශකරන්නේ නම් හෙවත් ලිඛන හෙදය නිසා අතීයහදය නොවන්නේ නම් ඒ ශබ්දය තෙමේ උක්ත පුංසක හෝ භාෂිතපුම්, ශබ්ද යයි කියනු ලැබේ. මෙය බෙහෙවින් ලැබෙන්නේ තුණ්ශබ්ද විෂයෙහි ය. පහුත ශබ්දය මෙබන්දකි. එය පුලුලිඛනයෙහි දී බුද්ධ ශබ්දය මෙන් ද සත්‍රිලිඛනයෙහි දී කඤ්ඤ ශබ්දය මෙන් ද තපුංසක ලිඛනයෙහි දී චිත්ත ශබ්දය මෙන් ද වරතැනීමත් පද සිද්ධියත් ලබන ශබ්දයකි. එහෙත් ඒ කිසි ලිඛනයෙක්හි දී ශබ්දය තෙමේ නමාගේ (විශාල) අතීය වෙතක් නොකරයි. එක ම අතීය ප්‍රකාශකරමින් (ප්‍රධාන) විශේෂ ශබ්ද යක් අපේක්ෂා කරයි විශේෂය වශයෙන් පුරිස ශබ්දය ලදහොත් තෙමේ ද පුලුලිඛන ශබ්දයක් ව පහුතො යයි සිටියි. ඉළු ශබ්දය ලදහොත් සත්‍රිලිඛන ශබ්දයක් ව පහුතො යයි සිටියි. කුල ශබ්දය ලදහොත් තපුංසක ලිඛන ශබ්දයක් ව පහුතො යයි සිටියි. සෑම උක්තපුංසක-භාෂිතපුම් ශබ්දයක්වුණේ පැවැත්ම මෙසේ ය. මෙහි පුලුලිඛන ශබ්දයත් පවණක් කියනලද නමුත් තපුංසක ලිඛන ශබ්දයත් සබ්බකා රිතිය ද මේ මය.

එහෙයින් උක්තපුංසක වූ තපුංසක ලිඛන ශබ්දය තෙමේ ද තුල්‍යාධිකරණ පදයක් උක්තපද ව ඇති කල්හි තපුංසක ලිඛන ශබ්දයක් මෙන් ද තසුතුය යන නිගමනයට පැමිණිය යුතුය. මහාපඤ්ඤා කුලං යනු නිදසුනකි. මේ පුලුඳු මේනුත් තපුංසක ලිඛන මේනුත් දුනාභවයුතු යයි කීමේ අදහස නම් සමාසයෙහි දී පුළු පදය සත්‍රිලිඛනයක් ව “ආ” හෝ “ඊ” ප්‍රත්‍යයානත ව දක්නා ලැබේ නම් ඒ සත්‍රිලිඛන භාවය තසා පුංලිඛන තපුංසක ලිඛන බවට පවුණුවා ගැණීමය. මෙහි කී “පහුතර්චයා” “මහාපඤ්ඤ” යන සමාසයන් නිරාකුල ව සිද්ධකරගැණීමට අවශ්‍ය රිතිය මෙයින් කියේ වෙයි. මේ පුංවත් කිරීම ඇතැම් ආචාර්ය කෙනෙක් පුළුපද යට ද සමහර කෙනෙක් පරපදයට ද ඇතැම් කෙනෙක් උභය පදයට ම ද කියත්. එහෙත් පරපදයෙහි එවැන්නක් අනවශ්‍ය හෙයින් පුළුපදයට පමණක් පුංවත් කිරීම යුක්ත යුක්තය. ඒ වගා

ශබ්දය ආකාරානන් සත්‍රීලිඛිතිය. මෙහි පහුත ශබ්දය ද එසේය. එහෙයින් ශබ්ද දෙක අනෙකානන් තුලාසාධිකරණය ලැබුන. පඤ්ඤ ශබ්දය ආකාරානන් සත්‍රීලිඛිතිය. මෙහි මහනතී ශබ්දය ඊකාරානන් සත්‍රීලිඛිතිය. එහෙයින් අනෙකානන් තුලාසාධිකරණයි. ජ්‍යො පඤ්ඤ යන විශේෂය ශබ්දයන්ගේ ප්‍රංචන් බවක් මේ සුත්‍රයෙන් නොලැබෙන හෙයින් ඔවුන්ගේ අනන් ආකාරයට “කච්චි ධාතූ” දී සුත්‍රයෙන් හෝ “කච්චි සමාසා” දී සුත්‍රයෙන් හුච්චය හෝ අකාරය වේ. එවිට “පහුත ජ්වහ” “මහනතී පඤ්ඤ” යයි ශබ්ද දෙක ලැබෙයි. මේ සුත්‍රයෙහි කී නයින් පුජෝතතර පදයන් වන පහුත මහනතී පදයන්ගේ “ආ” “ජ” ප්‍රත්‍යයයෝ වලක්වනු ලැබේ. මෙහි “පුබ්බතතර පද” යයි කියන ලද්දේ පුච්ච වූ පහුත ජ්වහා යනුත් උතතර වූ මහනතී පඤ්ඤ යනුත් සදහාය. පුච්චපදයෙහි ප්‍රථම පදයට ආ ප්‍රත්‍යයත් උතතර (අපර) පදයෙහි ප්‍රථම පදයට ඊ ප්‍රත්‍යයත් වැලැක්වූ පසු ඔවුන්ගේ සත්‍රීකියක් නැත. එනල “පහුත ජ්වහ” “මහනතී පඤ්ඤ” ශබ්දයෝ ලැබෙයි. මොවුන්ගේ ද වාක්‍ය අප්‍රයෝග විභක්ති ලොපයන් පෙර මෙකී. මහනතී ශබ්දයට 217 වන සුත්‍රයෙන් මහා ආදේශය වේ. අන්‍ය පදය පුලලිඛිත වී නම් “පහුත ජ්වහ” “මහා පඤ්ඤ” ශබ්දයෝ වූහ ශබ්දය මෙන් ද සත්‍රීලිඛිත වී නම් කඤ්ඤ ශබ්දය මෙන් ද නපුංශක ලිඛිත වී නම් විතත ශබ්දය මෙන් ද වරතැඟිය පුත්තාහ.

“කමමධාරය සඤ්ඤ ව” යන සුත්‍රය ද මේ සුත්‍රය හා සම්බන්ධය. එහෙයින් මේ ප්‍රංචදහාවය කමමධාරය බහුලීනී සමාසවලදී ද කාදන්තයෙහිදී ද නභිතයෙහිදී ද නාමධාතු විෂයයෙහිදී ද ලැබෙයි.

1.	සුඤ්චි ව සා හරියා වෙ ති	සුඤ්චරහරියා
2.	සුඤ්චි හරියා යසා සො	සුඤ්චරහරියො
3.	අනානං සුඤ්චිං මඤ්ඤහෙ යා සා	සුඤ්චමානීනී
4.	සුඤ්චියා භාවො
අභිසයෙන ධවලා	සුඤ්චතා, සුඤ්චතනං
ධවලනරා, ධවලනම
5.	සුඤ්චිමිචාවරති	සුඤ්චයතෙ

යනාදීහු තීදගීන වෙත්. “කමමධාරය සඤ්ඤ ව” යන සුත්‍රයෙහි “සඤ්ඤ” ශබ්දග්‍රහණයෙන් කමමධාරය බහුලීනී සමාස පමණක් නොව තනපුරුෂ සමාසය ද සම්බන්ධිතය. තසා වූචං තං වූචං, කුකකුචියා අණං කුකකුචණං යනු ඊට තීදසුනී.

විශේෂණයක් හුලාසිකරණයක් ඇත ද පුළුඹදිය උකහපුංසක (භාසිත පුම) ශබ්දයක් නොවේ නම් එහි දී පුංචිදාන වය ප්‍රතිඵලයි. ගඹගාභරිය සනාදිය නිදර්ශයයි. මෙහි ගඹගා ශබ්දය ද භරියා ශබ්දය ද යන දෙක ම සම්ප්‍රීච්චිත ද විශේෂණ විශේෂය ද වන නමුත් ගඹගා ශබ්දය උකහපුංසක ශබ්දයක් නොවන හෙයින් ගඹගභරියා යි පුංචිත් නොවීය. සමහර ශබ්ද යෙක්හි දී මොන කාරණක් කිසාවන් පුළුඹදිය පුංචිත් නොවන් හේය. මිටිලාභරිය, රසිකාජාය, වාමොරුභරිය, දන්තාජාය ශබ්දදියෙහි එය දැක්ක යුතුය.

මෙබඳු සමහර ශබ්දකෙනෙක් සමාස ස්වරූපයෙන් පෙනෙන කන් අසමාසකයෙන් සලකනු ලැබෙත්. එබන්දෙහි දී පුංචිත් වීමට පුළුඹදියක් නැති හෙයින් පුංචිත් බවක් නොකිය යුතුය. නන්දදේවී යනු නිදසුනි. මේ ශබ්ද දෙක සමාසවුවත් නොවුවත් මෙසේ ම පවතීත්. අසමාස පක්ෂයෙහි නම් ආකාරානුරූකාරානු ශබ්ද දෙකින් පර ව සි ප්‍රත්‍යය කොට ලොප්කිරීමෙන් පද දෙකක් සාදගතයුතුය. එවිට පුංචිත් බවට කී නිමිති රහිතය. සමාස වී පුංචිත් වී නන්දදේවී යයි සිටින බව ඇතැම් ආචාර්ය කෙනෙකුන් සලකන නමුත් සමාසවුවත් පුංචිත් නො වූ පදයන්ගෙන් මේ ද එකකැයි නොසැලකීමට කරුණක් නැත.

“සුවි සමාසනගතාන මහාරනෙතා” ඉති, “සුවි සමාසනගතාන මහාරනෙතා” යන පුත්‍රයෙන්; අනන්‍යා, අනායට; අතනං, අකාර බව වේ. කාරණාණෙන, කාර ශබ්ද ග්‍රහණයෙන්; ආ, ආකාරයක් ද; ඉ ව, ඉකාරයක් ද වේ. ඉත්‍යං, සම්ප්‍රීච්චිත යෙහි; ඉවණණනා, ඉවණණනය කෙරෙන් ද; කිණො හි ව, නු ප්‍රත්‍යයානනයන් කෙරෙන් ද; කපච්චියො අපි, කකාර ප්‍රත්‍යයක් ද වේ.

228 කවචි සමාසනගතාන මහාරනෙතා 3-3:9

යනු ආදේශ විධාන සුත්‍රයි. සුවි යනු සත්‍යවිච්චියෙහි නිෂ්පන්න නිපාතයි. සමාසනගතානං යනු අ, පු, ස, ෂ, බ, ච්චනයි. අකාරො යනු අ, පු, කි, ප්‍ර, එ, ච්චනයි. අනෙතා යනු අ, පු, කි, ප්‍ර, එ, ච්චනයි. මෙසේ මෙහි පද සතරකි.

සුවි, සමහර තැනක; සමාසනගතානං, සමාසානතාව ප්‍රමණියවූ රජාදී නාමයන්ගේ; අනෙතා, අනසවරයනෙම; අකාරො, අකාරයෙක් වේ.

කසම්බං කවි, සමාසය සහ අනෙකුත් සමාසනො, සමාසනං ගතො සමාසනගතො, අ එව අකාරො, අමෙති නි අනෙකා, අමධානු ගමනානීයෙති ය, න ප්‍රත්‍යයයි.

199 විකාර:— සමාසයෙහි දී පුළුල්පදනායට පුංචිත්කිරීම කී සේ ම උත්තර පදනාය ගැන කුමක් කටයුතු දැයි කීවයුතුය. එහෙයින් මේ සූත්‍රය විනිතය. සමාසනාතයට පැමිණී තාමයන්ගේ අනන්තභවයට අකාරදේශවන බැව් මෙයින් කීහ. එහෙත් සමාස, න්‍යායාගේ අක්‍රමයට අකාරයක්ව ම පවතී නම් යලි අකාරාදේශ කිරීම කුමක් පිණිස දැයි සෙවිය යුතුවෙයි. රාජදී ශබ්දගණ යෙහි වූ අකාරාන්ත ශබ්දය වර්තැගීමේ දී ප්‍රථමාවෙහි ආකාර ස්වරූපය ලබයි. එය “සා ව” යන සූත්‍රයෙන් වෙයි. එහෙයින් ඒ ගණයට අයත් ශබ්දයක් වන රාජශබ්දය ද ශබ්දනතරයක් හා සමාස ව උත්තරපද ව සිටි කල්හිත් යථොක්ත ආකාර භාවය අත්නොහරී ම ය. එවිට මහාරාජ ශබ්දය වර්තැගිය යුත්තේ මහාරාජා මහාරාජානො යනාදී වශයෙනි. මහාරාජ යන සමාස ශබ්දයාගේ අනන්තභවය වන අකාරයට මේ සූත්‍රයෙන් යලිත් අකාරාදේශ කළ කල්හි “සා ව” යන සූත්‍රයෙන් විශකැකි ආකාරය නොවන්නේය. එවිට මහාරාජ ශබ්දය රාජදී ගණයෙන් ඉවත් ව පුරිසාදී ශබ්දගණයට විකල්පයෙන් ඇතුළත් වෙයි. එහෙයින් මහාරාජො මහාරාජ යයි විකල්පයෙන් ශබ්දය වර්තැගීම ලබයි. දෙවරාජො, වනතාරො මහාරාජා යනාදියෙන් ඒ බව පැහැදිලිය. ඇතැම් ආචාර්ය කෙනෙක් මෙහි අ ව කො ව අකා, අකා + අනෙකා අකාරනෙකා යයි කියා සමාසානතයෙහි අ, ක යන ප්‍රත්‍යය දෙකක් වන බවත් ර කාරය සකීය පිණිස වූවක් බවත් කියා අප්‍රත්‍යයට පක්‍ෂවගව ශබ්දය ද උද්ගරණ කලහ. සූත්‍රයෙහි කාරශබ්ද ප්‍රයෝගයෙහි ප්‍රයෝජනය නොමේ ම කියයි. එනම් ආකාර ඉකාරයන්ගේ ද කකාරයාගේ ද වීමයි. ආකාරය පව්වකඩමවා ශබ්දයෙහි ද ඉකාරය පුරහි, පු, පු, පුහි ශබ්දයන් කෙරෙන් පර ගකි ශබ්දනතයෙහි ද පෙනේ. කකාරය වන්නේ සුලලිඛික ඉකාර ජකාරාන්ත ශබ්දයන් කෙරෙන් පරවත් පුලලි ඛිකික පුප්‍රත්‍යයාන්ත ශබ්දයන් කෙරෙන් පරවත් ය. ඇතැම් කෙනෙක් මේ කාරග්‍රහණයෙන් විතනගු, දිගු යන නන්හි උකාරා ඡදශය ද වන බව කීහ.

යථා, උද්ගරණ මෙසේයි; විසාලං අකම් යසා, (විසාල ඇස් ඇත්තේ යමකුගේ ද හෙතෙම) යන වාක්‍යයෙහි; විසාලකෙඩා,

විසාලකඩ සි වේ. පව්වකෙබ්බා ධම්මො යසස සො, (ප්‍රත්‍යක්ෂ චූ ධම්මො ඇත්තේ යමකුගේ ද හෙතෙම) යන වාක්‍යයෙහි; පව්වකඩධම්මො, පව්වකඩධම්මො සි වේ. සිලොපො, සි ප්‍රත්‍යය ලොපයයි. සොහනො ගනො යසස සො, (යහපත් ගද ඇත්තේ යමකුගේ ද හෙතෙම) යන වාක්‍යයෙහි; සුගන්ධි, සුගන්ධි සි වේ. බහු කන්තියො යසස සො, (බොහෝ කාන්තිහු යමකුගේ ද හෙතෙම) යන වාක්‍යයෙහි; බහු කන්තියො, බහුකන්තියො සි වේ. බහු නදියො යසස සො, (බොහෝ නදිහු යමකුගේ ද හෙතෙම) යන වාක්‍යයෙහි; බහු නදියො, බහුනදියො සි වේ. සමුද්දො, මුහුද සි එනම්, මේ උදහරණයෙහි; “යද” දිනා, “යදනුපපන්නා”දී සුත්‍රයෙන්; රසොසා, ප්‍රභව වේ. බහවො කන්තාරො යසස සො, (බොහෝ කන්තාරු යමකුගේ ද හෙතෙම) යන වාක්‍යයෙහි; බහුකන්තාරුකො, බහුකන්තාරුක සි වේ. මන්තා බහවො මාතරියා යසස සො, (මන් වූ බොහෝ ඇත්තු යම් තැනෙක්කී ද එතැන) යන වාක්‍යයෙහි; මන්තබහුමාතරියො, මන්තබහුමාතරියො සි වේ. වනං, වනයයි. තුලාධිකරණො, සමානාධිකරණ බහුත්‍රියයි.

200 විසාරය:— විසාලකඩ, පව්වකඩධම්මො, සුගන්ධි යන සමාස පදයන්ගේ අන්තර්ගත පුත්‍රයෙන් හා කාරග්‍රහණයෙන් අ, ආ, ඉ, ආදෙශවීමෙන් විසාලකඩ, පව්වකඩධම්මො, සුගන්ධි යයි සිදු වූහ. මොවුන්කෙරෙන් පර වූ සිහට ලොප වූ හෙයින් මොවුහු ප්‍රථමෙක වචනයෝ යි. බහුකන්ති, බහුනදී, බහුකන්තා යන සමාසයන් කෙරෙන් පර ව කාරග්‍රහණයෙන් හා ප්‍රත්‍යය වීමෙන් ද නදී ශබ්දාන්තයට ප්‍රභව වීමෙන් ද බහුකන්තියො, බහුනදියො, බහුකන්තියො යයි සිදු වූහ. මවුන් කෙරෙන් පර සිහට ලොප නොකොට ඔකාරා දෙශ කළහ. *මෙහෙක් දක්වනලද උදහරණයේ ද්විපද බහු ත්‍රියට උදහරණය. මන්තබහුමාතරියො යනු ත්‍රිපද බහුත්‍රියට උදහරණයි. එහි මාතරියො ශබ්දයට ම සමවැඩි වියයුතු වූ මන්ත ශබ්දයකුත් බහු ශබ්දයකුත් දක්නා ලැබෙන හෙයින්. මෙහෙක් දක්වනලද්දේ තුලාධිකරණ බහුත්‍රීහි සමාස විෂයකයෝ ම ය. තුලාධිකරණ නම් සමානලිඛනවිභාග වචන භාවයයි. මාතරියො ශබ්දය පුලුච්ච ද ප්‍රථමා ද එකවචන ද වන්තාක්මෙන් තද්වශෙණ වූ මන්ත බහු ශබ්දයෙක ද භන්ලිඛන විභාග වචනාශ්‍රිතය. තුලාධිකරණයෙහි සමාන විභාගයන්ගේ සංසර්ඛණ බෙහෙවින් මෙසේ මැ යි. මන්තබහුමාතරියො ශබ්දය පසුව නිපාසනලිඛනයට පැමිණියේ වන ශබ්දය අපෙක්ෂා කිරීමෙනි.

සුවණ්ණ වණ්ණා, සුවණ්ණයා විස වණ්ණා; යසා සො, (සවණ්ණයාගේ වැනි වණ්ණය යමකුගේ ද හෙතෙම) යන වාක්‍ය යෙහි සුවණ්ණවණ්ණ යි වේ. වජීරපාණී, වජීරං පාණීමති යසා සො (වීජීර අනෙති මුයේ යමකුගේ ද හෙතෙම) යන වාක්‍ය යෙහි වජීරපාණී යි වේ. උරසිලොමො, උරසි ලොමානි යසා සො (උරසිනි ලොමි යමකුගේ ද හෙතෙම) යන වාක්‍යයෙහි උරසිලොමි යි වේ. එඡ, මෙහි; විභක්තාලොපො, විභක්ති ලොප ය නොවේ. අනෙඡ ඉති, අනෙඡ යයි; බහුක්තාලොපො, බහුවචන ග්‍රහණයෙන්; ක්වි, සමහර භාෂා; පඨමනානං අපි, ප්‍රථමා විභක්තානායන්ගේ ද සමාසය වේ. සංහතුණො, සහ හෙතුනා යො වික්තනෙ සො (හෙකුව සමග යමෙක් පවති ද හෙ තෙම) යන වාක්‍යයෙහි; සහෙකුක යි වේ. “යද්” දිනා, “යද්” දි සුත්‍ර යෙන්; සහසා, සහ ශබ්දයහට; ඡසා, සකාරාදෙශ වේ සහසායි, සහන වා අධි වා යෙ තෙ (සහක් ගෝ අටක් මුව හු යම කෙනෙක් ද මවුහු) යන් වාක්‍යයෙහි සහසායි යි වේ. මාසා, මාසයෝ යි එඡ, මෙහි; අකුඤ්ඤදනො, අකාරාදෙශික නම; වා සද්දසා, වා ශබ්දයාගේ; අනො, අනියයි. දක්ඛිණපුබ්බා, දක්ඛිණසා ව පුබ්බසා ව දිසාය යං අනාරුලංසා (දකුණු දිශාව ගේත් නැගෙනහිර දිශාවගේත් යම් අතරක් වේ නම් එය) යන වාක්‍යයෙහි දක්ඛිණපුබ්බා යි වේ. දිසා, දිසාවයි. භික්ඛාසිකාරණො භික්ඛාසිකාරණ බහුත්‍රිති සමාස යයි. අපසම්භනානං ඉති, ප්‍රථමානායන්ගේ සමාසය නොවේය යනු; කිං කුමක් හෙයින් ද? යත්: දෙසිනො බුද්ධික යො ධම්මො, (බුද්ධන් විසින් දෙශනා කරනලද යම් ධර්මයක් වේ ද) යන තත්ති සමාස නොවන හෙයිනි.

201 විස්තර:— සුවණ්ණවණ්ණ වජීරපාණී ආදී ශබ්දයෝ භික්ඛාසිකාරණ බහුත්‍රිති. සුවණ්ණ ශබ්දයට විභක්තිය වණ්ණ ශබ්දයෙහි නොවූයෙන් ද වජීර ශබ්දයට විභක්තිය පාණීශබ්දයෙහි නොවූයෙන් ද මොවුන්ගේ භික්ඛාසිකාරණත්වය සැලකිය යුතුය උරශබ්දය මනොගණිකයි. උරසි යනු එහි සහාමි එකවචනය. එය ලොප් කොට සමාස කරන්නොත් ලැබෙන්නේ උරලොම ශබ්දයයි. එහෙත් ව්‍යවහාරයෙහි එබන්දක් නොලැබේ. ලැබෙන්නේ උරසිලොම ශබ්දය මැයි. එහෙයින් එහි විභක්ති ලොපය නොවේ. එය අලුත් සහාමි බහුත්‍රිති සමාසපදයකි. ප්‍රථමා විභක්තානායන්ගේ සමාසයක් නොවන බව 196 වන විස්තරයෙහි කියන ලදී. එහෙත් සමාස විධායක (226 වන)

සුභ්‍රයේ දක්නා ලැබෙන “අපේපු” යන බහුවචන ග්‍රහණ ශතකි
 යෙන් ප්‍රථමානනයන්ගේ ද සමාසය වන බව මෙහි කියති. නො
 එසේනම් සහෙකුක ආදී සමාස ශබ්දයන් නොසිදුවියහැකි හෙයිනි.
 නමුත් මෙය බහුල ව්‍යවහාරයක් නොවේ. දෙසිතො බුද්ධික
 යො ධරේමො යනු දෙසිතබුද්ධිධරේමො යයි සමාස නොවීම
 ප්‍රථමානනයාගේ සමාස ප්‍රතිෂේධයට නිදර්ශනයකි. සහෙකුක යන
 සමාස පදයෙහි අත්‍ය පදය යො යනුයි. සත්‍යටය යන සමාසපදයේ
 අත්‍ය පදය වා ශබ්දයයි. දකුණටත් නැගෙනහිරටත් අතර වූ
 දිශාව දකුණින් ප්‍රබෝ යයි කියනු ලැබේ. එනම් අනේදිශාවයි.

මෙසේ සැකෙවින් දක්වන ලදුවත් මේ බහුලීහි සමාසය නෙමේ
 බොහෝ විසාර සහිතව දැක්විය යුත්තකි. එහෙත් බාලාවතාරය
 සරල ග්‍රහයක් හෙයින් අධික විසාර නොදක්වීම දෙමාරොපණීය
 නොවේ. මේ සමාසය නෙමේ නව වැදූරුම් වේ:-

- 1 ද්විපද, 2 භින්නාධිකරණ, 3 තිපද, 4 නතිපාතප්‍රබවපද,
- 5 සහප්‍රබවපද, 6 උපමානප්‍රබවපද, 7 සංවිධානපද, 8 දිසනතර
- ලත්, 9 ව්‍යතිහාර ලක්ෂණ යන මොවුන්ගේ වශයෙනි.

- 1 ආගතකමණ, 2 ජිත්තපාණී, 3 ඔනිතපත්තපාණී, 4 අසම,
- 5 සපරිවාර, 6 කාකසුර, 7 ද්විහනිහ, 8 පවර්මනකරා, 9 දණ්ඩා
- දණ්ඩී යනු ක්‍රමයෙන් ඔවුන්ට උදහරණයි. මෙහි ද්විපද තිපද යයි
 වෙන්කොට කී නමුත් ඉන් වැඩිපදයන්ගේ සමාසය ද අප්‍රතිශ්ඛිය.
 ද්විපද බහුලීහි නෙමේ ප්‍රථමාදී සියලු විභකතින්හි වේ.

- 1 සහෙකුක, 2 පටිපත්‍යාදික, 3 ජිතමාර, 4 උපහටබලි
- 5 නිදක්ලෙස, 6 විතරග, 7 ආකිණ්ණමනුසා ශබ්දයෝ ක්‍රම
- යෙන් ප්‍රථමාවෙහි පටන් සභාමිය තෙක් එසේ විභග්‍යාණීයන්හි
 වූවේ වෙති.

නවද මුළු බහුලීහි සමාසය ම නද්‍යුණසංවිඤන, අනද්‍යුණ
 සංවිඤන වශයෙන් දෙවැදූරුම් කොට කියති. ලබ්ධිකණණ, බහුධන
 ශබ්දයෝ නද්‍යුගරණ වෙත්. යමකුගේ එල්වෙන කන් ඇතිබව
 නද්‍යුණයෙන් ම දනහැකි නමුත් බහුධන භාවය එසේ දනහැකි
 විභන සංවිධාන ගුණයක් යමකු කෙරෙහි නැත. එහෙයින්
 ලබ්ධිකණණ ශබ්දය වැනි සියලුම ශබ්දයන් නද්‍යුණ සංවිඤන
 බහුලීහි යයි ද තත්සවරූප නොවූ සියලුම ශබ්දයන් අනද්‍යුණ
 සංවිඤන බහුලීහි යයි ද සලකති.

බහුලීහි සමාසයයි.

යනු ද්විජ සමාස සංඥ විධාන සූත්‍රයි. නාමානං යනු, අ, න, ක්, ඡ, ඛ, ච්චනයි. සමූච්චයෝ යනු, අ, පු, ක්, ප්‍ර, ඵ, ච්චනයි. ද්විජෙ යනු, අ, පු, (ක්) ස, ප්‍ර, ඵ, ච්චනයි. මෙසේ මෙහි පද කුණකි. 213 වන සූත්‍රය ද 231 වන සූත්‍රයෙන් විභාසා යනු ද මෙහි අනුවච්චනී යයි.

නාමානං, එක විභක්තික නාමයන්ගේ; විභාසා, විකල්පයෙන්; සමූච්චයෝ, යම් පිටුකිරීමක් වේ ද; නාමානං, නාමයන්ගේ; සමාසෝ, ඒ සමාසය නෙමේ; ද්විජෙ, ද්විජ නම් වේ.

සමූච්චනෝති ති සමූච්චයෝ, සං උ පුචී චි ධාතු රැස්කිරීම අභියෝගිය, ණ ප්‍රත්‍යය යයි. දවති ගවඡනී ති ද්විජෙ, උ ධාතු ගමනාභියෙහිය. අ ප්‍රත්‍යය යි. දෙවි ව දෙවි ව ද්විජෙ, ද්විජයා ද්විජ සදිසත්තා වා ද්විජෙ,

සමූච්චයෝ ඉති, මෙහි සමූච්චය නම්; පිණිකරණං, පිටු කිරීමයි. එකවිභක්තිකානං, සමාන විභක්ති ඇත්තාවූ; නාමානං, නාමයන්ගේ; යෝ සමූච්චයෝ, යම් පිටුකිරීමක් වේ ද?; සො, නෙතෙම; ද්විජෙ නාමි, ද්විජ සමාස නම් වේ. ඉදං සුත්‍රං, මේ සූත්‍රය; බහුවචන විභසං, බහුවචන විභසකයි. වනෙ, ව සුරියෝ ව, (සද් ද හිරු ද) යන වාක්‍යයෙහි, වඤසුරියා, වඤසුරියා යි වේ. ති ව්ඡනති ඉති ආදි, ති ව්ඡනති යනාදීච්ච; ක්‍රියා සමබකි ආමඤඤතො, ක්‍රියාවක් සමබකි සමානභවයෙන්; එත් අපි, මේ සමාසයෙහි ද; එකභවතා, එකභවී බව; අඡචි, ඇත්තේය. නරනාරියො, තරෝ ව නාරී ව, (පුරුෂයා ද යත්‍රිය ද) යන වාක්‍යයෙහි නරනාරියෝ යනු ද; අකබරපදනී, අකබරනී ව පදනී ව (අකුරු ද පද ද) යන වාක්‍යයෙහි අකබරපදනී යනු ද; එවං, මෙසේ මැයි.

මෙහි දී ඉති යන වචන වලට අර්ථ දැක්වීමක් ඇත.

202 විකාර:— සමාන විභක්තික නාමයන් දෙදෙනෙකුන්ගේ හෝ වැඩිගණකකගේ පිටුකිරීම ද්විජ සමාස නම් වේ. මේ සමාසය නෙමේ වකාරයාගේ අභියෝගී කරනු ලබන හෙයින් වකාරාභි සමාස යයි ද කියනු ලැබේ. වකාරයාගේ අභියෝග නෙමේ සමූච්චය, අකාරවය, ඉතිරිතරයෝග, සමාහාර යයි සතර වැදුරුම් වේ. මෙයින් ප්‍රථමාභිදේකයෙහි සමාසවීමක් නොමැතියි. ද්විතියාභිදේකයෙහි සමාස වෙයි. ඔවුනතුරෙන් ද ඉතිරිතරයෝගය නෙමේ බහුවචනයෙහි ම ද සමාහාරය නෙමේ එකවචනයෙහි ම ද සමාස

වේ. එහෙත්, ඉතිරි කරගෙන අපේක්ෂා කොට ම “ඉදං සුඛං ඛහු වචන විසයං” යි කීහ. මෙහි වනාහි පුළුඵර පද දෙක ම ප්‍රධාන වන හෙයින් එකානිවචක් කෙසේ ලැබිය හැකි ද? යන ප්‍රශ්නය තීරාකරණය කරනු පිණිස “ගිට්ඨනීතාදි ක්‍රියා සම්බන්ධ සාමසුද්දෙවො” යනාදිය කීහ. සමසාමාන පදයන් දෙදෙනාගේ ම සමාන බහුවචනත්වය අපේක්ෂා කොට ගිට්ඨ නම් ගව්ඡනී යනාදි බහුවචන ක්‍රියාවක් ම ලැබිය යුතුය. එසේ ලැබෙන්නාවූ ක්‍රියා සම්බන්ධයාගේ සාමාන්‍යයෙන් මේ සමාසයෙහි ද එකානිවච අන්තේ මය. එදෙද ව සුරියො ව යන තන්ති විෂයකි ලොපයත් විකාර සම්බන්ධ වාක්‍යයාගේ අප්‍රයෝගයන් කළ කල්හි වැද සුරිය යයි සමාසන නාමය ලැබේ. පසුව විභක්ති ප්‍රත්‍යය යෙදීමෙන් වැද සුරියා වැද සුරියෙ යනාදිය සාදාගත යුතුය. කර්තාරියො අනඛරපදනී යනු සුගමයි.

230 නථා දච්ඤෙ පාණිතුරිය යොග්ග සෙනඛිහ බුද්දජනතුහු විවිධ විරුද්ධ විසභාගන්ධාදීනං 2—324

යනු එකකි නපුංසකකි විධාන සුත්‍රයි. නථා යනු නිපාතයි. දච්ඤෙ යනු, අ, ප්‍ර, ස, ස, එ, වචනයි. පාණි තුරිය යොග්ග සෙනඛිහ බුද්දජනතුහු විවිධ විරුද්ධ විසභාගන්ධාදීනං යනු, ඉ, ප්‍ර, ස, ෂ, බ, වචනයි. ව යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද සහරකි. 233 වන සුත්‍රයෙන් නපුංසකලිඛිතං යනු ද 224 වන සුත්‍රයෙන් එකකතං යනු ද මෙහි අනුවර්තනීයයි.

(යථ, දිතු සමාසයෙහි යමෙස් ද?;) හථා, එපරිද්දෙන්; දච්ඤෙ, සමාහාර දච්ඤ සමාසයෙහි; පාණි —පෙ— විසභාගන්ධාදීනං = පාණි, පාණිසඛිතානීය, තුරිය, තුය්‍යාඛිතානීය; යොග්ග, යුගාඛිතානීය; සෙනඛිහ, සෙනඛිතානීය; බුද්දජනතුහු, ක්ෂුද්‍රජනතුහුකානීය; විවිධ විරුද්ධ, විවිධ විරුද්ධානීය; විසභාගන්ධාදීනං ව, විසභාගානීය යනාදීන්ගේ ද; එකකතං, එක වචන බව ද; නපුංසක ලිඛිතං, නපුංසක ලිඛිතබව ද වේ.

පාණිතො ව තුරියානි ව යොග්ගානි ව සෙනා ව පාණිතුරිය යොග්ගසෙනා, පාණි —පෙ— සෙනාතං අඛිතානි පාණි —පෙ— සෙනඛිතානි, බුද්දා ව නෙ ජනතුයො වෙති බුද්දජනතුහු, විවිධෙන ආකාරෙන විරුද්ධා විවිධවිරුද්ධා, විවිධා ව නෙ සභාගා වෙති විසභාගා, පාණිතුරිය යොග්ග සෙනඛිතානී ව විවිධවිරුද්ධා ව විසභාගා ව පාණි —පෙ— විසභාගා, නෙ අන්ධා යෙසං නෙ පාණි —පෙ— විසභාගන්ධා, නෙ ආදි යෙසං නෙ පාණි —පෙ— විසභාගන්ධාදියො, නෙ පාණි —පෙ— විසභාගන්ධාදීනං,

203 විසාර.— සමාහාර ද්වන්ද්වසමාසයෙහි පු දාතාම ශබ්ද යන් එකවචනයටත් නපුංසකලිඛයෙවත් අයත් බව මේ සුත්‍රයෙන් කීක. ද්විගුණමාසය වනාහි නිත්‍යයෙන් එකවචන ද නපුංසක ලිඛිතා ද වේ. ඒ දිගු සමාසයෙහි මෙන් මේ සමාහාර ද්වන්ද්ව සමාසයෙහි ද පාණ්‍යඛනානිදීන්ගේ එකතියත් නපුංසකතියත් වන්නේය. පාණ්‍යඛනානිදීන් යයි වෙන් කොට කීමෙන් අතිශය මිත්‍යන්ගේ එකතව නපුංසකතිය ප්‍රතිශ්ලිඛිත බව කිවයුතු වෙයි. පාණ්‍ය නම් පණ අතරින් වේ. අඛන නම් ඔවුන්ගේ අවයවයෝයි. එහෙයින් සතියන්ගේ වක්‍රය ශ්‍රෝතස් ආදී අවයවයන් ද්වන්ද්ව සමාසයට අයත් කොට කියන නමුත් එකතියත් නපුංසකතියත් වන්නේය. කුයසි නම් වාද්‍යය තදව්‍යවයෝ තුයසිඛන නම් වෙන්. යොග්‍ය නම් සීසාමේ උපකරණ ගෝ වාහනයි. තදව යවයෝ යොග්‍යඛන නම් වෙන්. සෙනා නම් සමුහයයි. ඔවුන්ගේ අවයවයෝ සෙනාඛන නම් වෙන්. බ්‍රහ්මචරිනුක නම් කුඩා සතියෝයි. මේ ගැර ඇටනැති සතියෝ යයි ද. සියයකින් පහක් සම්පූර්ණ වන සතියෝ යයි ද, මුග්ධින් දක්වා ඇති සතියෝ යයි ද, කියා මෙසේ මනානතර කීපයක් ද ඇත්තාහ. විවිධ විරුද්ධ නම් නොයෙක් පරිදි විරුද්ධතාව ඇත්තෝය. විසභාග නම් ලක්ෂණ වශයෙන් විවිධ වූ ද පරමානු වශයෙන් සදාශ වූ ද ශබ්දයෝය. මෙකී සියලු අනියන්හිදී තදනු ප්‍රකාශන ශබ්දයන්ගේ එකතියත් නපුංසක ලිඛිතයත් කිවයුතුය.

විවිධෙන ආකාරෙන, නොයෙක් අයුරින්; විරුද්ධා, විරුද්ධවූවෝ; විවිධ විරුද්ධා, විවිධ විරුද්ධ නම් වෙන්. සභාගා, සභාගයෝ නම්; සද්දසා, සදාශයෝය. විවිධා ව නෙ, විවිධ වූවෝත් ඔහුය; සභාගා ව ඉති, සදාශ වූවෝත් ඔහු ම නුයි; විසභාගා, විසභාග නම් වෙන්. දිගු සමාසය, දිගු සමාසයෙහි; යථා, යම්සේ ද? නථා, එමෙන්; ද්වන්ද්ව, සමාහාර ද්වන්ද්ව සමාසයෙහි; පාණ්‍යඛනානිදීනං, පාණ්‍යඛනානිදීන්ගේ; එකතතං, එකවචන බව ද; නපුංසකතතං ව, නපුංසකලිඛ බව ද; හොති, වෙයි. වක්‍රසොනං, වක්‍ර ව සොනං ව (ඇස ද කණ ද) යන වාක්‍යයෙහි වක්‍රසොනං යි වේ. ගීතවාදිතං, ගීතඤ්ඤ වාදිතඤ්ඤ, (ගීතය ද වාද්‍යය ද) යන වාක්‍යයෙහි ගීතවාදිතං යි වේ. යුගනඛලං, යුගඤ්ඤ නඛලඤ්ඤ (විය ද නගුල ද) යන වාක්‍යයෙහි; යුගනඛලං යි වේ. හතස්සං, හතස්ච ව අස්සා ව (ඇතු ද අස් ද) යන වාක්‍යයෙහි හතස්සං යි වේ. අසිවම්මං, අසි ව මම්මඤ්ඤ (කවු ව ද පලිභ ද) යන වාක්‍යයෙහි අසිවම්මං යි වේ. ඛංස මභංසං, ඛංසා මභංසා ව (ඇටමැස්සෝ ද මදුරුවෝ ද) යන වාක්‍යයෙහි ඛංසමභංසං යි වේ. කාරොප්පකං; කාරා ව උප්පකා ව. (කවුවෝ ද

මහමුහුණෝ ද) යන වාක්‍යයෙහි කාකොලුකං සි;වේ. නාමරූපං, නාමං ව රූපං ව (නාමය ද රූපය ද) යන වාක්‍යයෙහි නාමරූපං සි වේ. නාමං, නාමය තෙමේ; නමන ලක්‍ෂණං, නාමිම ලක්‍ෂණ කොට ඇත්තේය. රූපං, රූපය තෙමේ; රූපන ලක්‍ෂණං, නාසිම ලක්‍ෂණකොට ඇත්තේය. එවිං, මෙසේ; එතෙ ධම්මා, මේ ධර්මයෝ; ලක්‍ෂණතො, ලක්‍ෂණ වශයෙන්; විවිධා, නානාප්‍රකාර වෙත්. පරමත්තකො, පරමාත්ම වශයෙන්; සභාගා ව, සදාශයෝ ද වෙත්.

ආදිසදෙදන, සුත්‍රයෙහි ආදි ශබ්දයෙන්; අඤ්ඤාසා අපි, වෙන තත්තිත් එනමු කපුංසකභීය වේ. නිත්‍යාලිඛිතානං, වෙනත් මු ලිඛිතආදී ශබ්දයන් සමඛක්‍ෂිව; යථා, උදාහරණ මෙසේයි. ඉත්තිපුමං ඉත්ති ව පුමා ව (සත්‍රිය ද පුරුෂයා ද) යන වාක්‍යයෙහි ඉත්තිපුමං සි වේ. “යද”දිනා, “යදනුපපන්නා” දි සුත්‍රයෙන්; රසොසා, ප්‍රසව වේ. දසි දසං, දසි ව දසො ව (දසි ද දත් ද) යන වාක්‍යයෙහි දසිදසං සි වේ. පනනාවිවරං, පනනා ව විවරං ව (පාත්‍රය ද සිවීර ද) යන වාක්‍යයෙහි පනනාවිවරං සි වේ. ගඛිනාසොණං, ගඛිනා ම සොණො ව (ගඛිනා නම් ගත ද සොණ නදීය ද) යන වාක්‍යයෙහි ගඛිනාසොණං සි වේ. සඛිනාපරිමාණනං, සඛිනාප්‍රමාණ වාචක ශබ්දයන්ගේ උදාහරණ මෙසේ යි. තිකචතුස්සං, තිකඤ්ච චතුස්සකඤ්ච (තුණ ද භතර ද යන වාක්‍යයෙහි තිකචතුස්සකං සි වේ. සිපපිනා, ශිලපීන් වාචක ශබ්දයන්ගේ උදාහරණ මෙසේයි. චේණරථකාරං, චේණො ව රථකාරො ව (කුළුපොතු ද රිය වඩු ද) යන වාක්‍යයෙහි චේණරථකාරං සි වේ. පුද්දකාකං, වැදෑන් වාචක ශබ්දයන්ගේ උදාහරණ මෙසේයි. සාකුහනිකමාගචිකං, සාකුහනිකො ව මාගචිකො ව (ලිහිණිවැද්ද ද මුච්චවැද්ද ද) යන වාක්‍යයෙහි සාකුහනිකමාගචිකං සි වේ. අප්පාණි ජාතිකං, ප්‍රාණිජාතික නොවූ ශබ්දයන්ගේ උදාහරණ මෙසේයි. ආරසනි, ආරො ව සනි ව (විදිකකටුව ද සැත්කටුව ද) යන වාක්‍යයෙහි ආරසනි සි වේ. එකාකිසායන මුගඛණනං, සමාන ගැද්දීම ආදී මුගඛණයන් වාචක ශබ්දයන්ගේ උදාහරණ මෙසේයි. කාසකලාපං, කයො ව කලාපො ව (කස් නම් වරණය හදුරන්නා ද කලාප නම් වරණය හදුරන්නා ද) යන වාක්‍යයෙහි කාසකලාපං සි වේ. ඉභි ආදී, මේ ආදියයි.

204 විස්තර:— 230 වන සුත්‍රයට මෙහි නිදසුන් කීක. සුත්‍ර යෙහි ම කී 1 පාණ්‍යඛ්‍යානීය, 2 තුග්‍යඛ්‍යානීය, 3 සොග්‍ගඛ්‍යා නීය, 4 සෙතාඛ්‍යානීය, 5 ක්‍ෂුද්‍රජනතු කානීය, 6 විවිධවිච්චානීය

7 විසභාගාඪීය ගත මොවුන්හට ක්‍රමයෙන් 1 චක්‍රසෂෝකං, 2 භීත වාදිතං, 3 සුගතඛකලං, 4 භස්සං, 5 ඛංසමකසං, 6 කාකො ලුකං, 7 කාමරූපං ගත මොවුන් උද්ගරණ වෙත්. මේ පදයන්ගේ සිද්ධියෙහිදී විභකත් ලොපයත් වාක්‍ය අප්‍රයෝගයත් පෙරමෙහි එසේ සාදගත් පසු “චක්‍රසෂෝක” ශබ්දදිත්‍ර ලැබෙහි. ඔවුන්හට මේ සුත්‍රයෙන් නපුංසකකිංශත් එකවචනකිංශත් කිරීමෙන් “චක්‍රසෂෝකං” යනාදිත්‍ර ව්‍යවහාරයෙහි ලැබෙත්. මොවුන්ගේ බහුවචන පදසිද්ධිය අනවශ්‍යය. එහි නොලැබෙන හෙයිනි. සුත්‍ර යෙහි ආදිශබ්ද බලයෙන් 1 භික්‍යාලිඛිත ශබ්දයන්ගේ ද, 2 සඛියා ප්‍රමාණවාචක ශබ්දයන්ගේ ද, 3 ශිලපිවාචක ශබ්දයන්ගේ ද, 4 ලුඛි (වාදිදන්) වාචක ශබ්දයන්ගේ ද, 5 අප්‍රාණ්ජාභීවාචක ශබ්දයන්ගේ ද, 6 සමානජ්ඣායක මුඛමණවාචක ශබ්දයන්ගේ ද එකම නපුංසකකිංශ කීහ. ඔවුන්ගේ උද්ගරණයෝ:-

ඉපිපුමං, දසිද්දසං යනු සත්‍රිලිඛිත සුලලිඛිත වශයෙන් භික්‍යාලිඛිත ශබ්ද දෙකක් සමබකිවූ තැනි. මේ දෙතැන්හි ම සත්‍රිලිඛිත ඊකාරය “යද්”දී සුත්‍රයෙන් භ්‍රෑවී විය. පත්තවීචරං යනු සුලලිඛිත නපුංසකලිඛිතයන්ගේ වශයෙන් භික්‍යාලිඛිත ශබ්ද දෙකක් සමබකි වූ තැනි. ආධිපව්වපරිවාරො, ජන්දපරිසුද්ධි, පටිසනීපාමනායං, පුත්තදරො යනාදියෙහි එකකිංශ මුත් නපුංසකකිංශක් නොවේ. 2 කීකවභුංකං, 3 වේණරථකාරං 4 සාකුන්තිකමාගමිකං, 5 ආරසප්ඵි, 6 කඨකලාපං යනු සඛියා, ප්‍රමාණවාචකාදීන්ට උද්ගරණයි. මෙහි කඨකලාපයෝ නම් වේද විශේෂයක් හා කලාප නම් ව්‍යාකරණ විශේෂයාගදරන්තෝ යි.

231 විභාසා රූකඛ කිංශ පසු ධන ධක්ඛද්ද ජනපදදිතකව ?-325

යනු එකකි නපුංසකකි විධාන සුත්‍රයි. විභාසා යනු නිපාතයි. රූකඛකිංශපසුධනධක්ඛද්දජනපදදිතං යනු, ඉ, පු, ස, ම, බ, වචනයි. ව යනු නිපාතයි. ඉසේ මෙහි පද තුනකි. 230 වන සුත්‍රයෙන් ද්විජන්ද යනු ද 224 වන සුත්‍රයෙන් එකතනං යනු ද 233 වන සුත්‍රයෙන් නපුංසකලිඛිතං යනු ද මෙහි අනුවර්තකීයයි.

ද්විජන්ද, ද්විජන්දමාසයෙහි; රූකඛ කිංශ පසු ධන ධක්ඛද්ද ජනපදදිතං, වාක්‍යවාචක ශබ්දය නාණවාචක ශබ්දය පඤ්චවාචක ශබ්දය ධනවාචක ශබ්දය ධාන්‍යවාචක ශබ්දය ජනපදවාචක ශබ්දය යනාදීන්ගේ; එකතනං, එකවචනභාවය ද; නපුංසකලිඛිතං, නපුංසක ලිඛිතභාවය ද; විභාසා, විකලාපයන් වේ.

රුකබා ව නිණාති ව පසුවා ව බතානි ව බසුකුති ව ජනපද ව රුකබානිනපසුබනබසුකුජනපද, රුකබානි —පෙ— ජනපද ආදි යෙසං නෙ රුකබා —පෙ— ජනපදදයො, තෙසං රුකබා —පෙ— ජනපදදිනං,

ච්ඡෙද, ද්වන්ද්වසමාසයෙහි; රුකබාදිනං, වෘක්ෂවාචන ශබ්දදීන් හේ; එකවචන බව ද; නපුංසකභතා ව, නපුංසක ලිඟබව ද; වා, විකල්පයෙන්; හොති, වේ.

205 විකාර:— ද්වන්ද්වසමාසස්ථ සමහර ශබ්දයන්ගේ එකකි නපුංසකභතිය අවිකල්පයෙන් වන බව 224 වන සුත්‍රයෙන් කීව. මෙයින් කියන්නේ නම් විකල්පයෙන් එකකිසත් නපුංසකභතියත් වන ශබ්ද කොටසකි. 1 වෘක්ෂවාචක, 2 තාණවාචක, 3 පල (සිච්චා) වාචක, 4 බන වාචක, 5 ධාත්‍යවාචක, 6 ජනපදවාචක, ශබ්දයන්ගේ හා ආදි ශබ්දයෙන් වෙනත් ශබ්දයන්ගේ එකකි නපුංසකභතිය විකල්ප බැව් මෙයින් පෙනේ. පූජී සුත්‍රයෙහි ම මේ ශබ්දයන් ද ඇතුළත් කොට දැක්වියහැකි වූ නමුත් එසේ කළ හොත් මේ ශබ්දයන්ගේ එකකි නපුංසකභතිය පිළිබඳ විකල්ප භාවය නොලැබෙන හෙයින් මෙසේ වෙනස් සුත්‍රයක් රචනා කළහ. මොවුන්හට ක්‍රමයෙන් උදහරණ දක්වනු කැමැති බමුණි කීර්තිපාදයෝ 1 ධවබදිර, 2 මුඤ්ඤබබ්භජ, 3 අජෙලක, 4 නිරසුකුසුචණණ, 5 සාලියව, 6 කාසිකොසල ශබ්දයන් දැක්වූහ.

ධවබදිරං, ධජවා ව බදිරො ව (ද්ව ව නීතිරී ද) යන වාක්‍ය යෙහි ධවබදිරං යි ද; ධවබදිර, විකල්පයෙන් ධවබදිරා යි ද වේ. මුඤ්ඤබබ්භජං, මුඤ්ඤ ව බබ්භජො ව (මුඤ්ඤනණ ද බබ්භජනණ ද) යන වාක්‍යයෙහි මුඤ්ඤබබ්භජං යි ද; මුඤ්ඤබබ්භජා, විකල්පයෙන් මුඤ්ඤබබ්භජා යි ද වේ. අජෙලකං, අජා ව ඵලකා ව (එඑවා ද නිර එවා ද) යන වාක්‍යයෙහි අජෙලකං යි ද; අජෙලකා, විකල්පයෙන් අජෙලකා යි ද වේ. නිරසුකුසුචණණං, නිරසුකුසු ව සුචණණං ව (අමුරන් ද රත්රන් ද) යන වාක්‍යයෙහි නිරසුකුසුචණණං යි ද; නිරසුකුසුචණණානි, විකල්පයෙන් නිරසුකුසුචණණානි යි ද වේ. සාලියවං, සාලි ව යවො ව (හැල් ද යව ද) යන වාක්‍යයෙහි සාලියවං යි ද; සාලියවා, විකල්පයෙන් සාලියවා යි ද වේ. කාසි කොසලං, කාසි ව කොසලො ව (කාසිරව ද කොසොල්ලව ද) යන වාක්‍යයෙහි කාසිකොසලං යි ද; කාසිකොසලා, විකල්පයෙන් කාසිකොසලා යි ද වේ.

මේ හැම ශබ්දයකගේ විකල්ප පක්ෂයෙහි ඒ ඒ ශබ්දයන්ට අයත් ලිභය ද බහුවචනභවය ද මෙහි දැක්වූ උදහරණ වලින්ම දකුණුය.

ආදිකදෙදන, සුභ්‍රයෙහි ආදි ශබ්දයෙන්; අභේදසු අපි, වෙනත් අතීතයන්හි ද; වා, විකල්පයෙන් එකකි නපුංසකත්වය වේ. යථා, උදාහරණ මෙසේ යි. නිව්විචාරොධිනං, සත්‍යයෙන් විරුද්ධ වූ; අද්දබ්බානං, ද්‍රව්‍ය නොවූවන්ගේ එකත්‍ව නපුංසකත්වය වේ. කුසලාකුසලං, කුසලං ව අකුසලං ව (කුසල් ද අකුසල් ද) යන වාක්‍යයෙහි කුසලාකුසලං යි ද; කුසලාකුසලාති, විකල්පයෙන් කුසලාකුසලාති යි ද වේ. සකුණිනං, පක්ෂිවාචක ශබ්දයන්ගේ එකත්‍ව නපුංසකත්වය වේ. බකබලාකං, බකො ව බලාකා ව (කො කා ද කොකිති ද) යන වාක්‍යයෙහි බකබලාකං යි ද; බකබලාකා, විකල්පයෙන් බකබලාකා යි ද වේ බ්‍රහ්මඤ්ඤානං, බ්‍රහ්මඤ්ඤානවාචක ශබ්දයන්ගේ එකත්‍ව නපුංසකත්වය වේ. දධිකතං, දධි ව සතං ව (දී ද හිතෙල් ද) යන වාක්‍යයෙහි දධිකතං යි ද; දධිකතාති, විකල්පයෙන් දධිකතාති යි ද වේ. දිසානං, දිසාවාචක ශබ්දයන්ගේ එකත්‍ව නපුංසකත්වය වේ. පුබ්බාපරං, පුබ්බා ව අපරා ව (පෙර දිග ද අපරදිග ද) යන වාක්‍යයෙහි පුබ්බාපරං යි ද පුබ්බාපරා, විකල්පයෙන් පුබ්බාපරා යි ද වේ.

ද්විතීය, ද්විතීය සමාස යයි.

206 විස්තර:— මේ කියන ලද්දේ ද්විතීය සමාසයයි. ද්විතීය යන්තෙහි කෘදන්ත විග්‍රහය 229 වැන්නෙහි කියන ලදී. ද්වි ව ද්වි ව ද්විතීය සමාස විග්‍රහයක් ද වේ. එහිදී ද්විතීය යනු ආදේශයකි. ද්වි ව ද්වි ව යන්නෙන් නිපත් ද්විතීය ශබ්දය මෙන් මේ සමාසය ද ව්‍යාජනීයෙහි විභිත වූයේ උභය පද ප්‍රධාන වූයේ පදද්විතීයයන් අතීතීභාවයක් ප්‍රකාශකරන්නේ ද්විතීය සමාසයයි කියනු ලැබේ. “ද්විතීය සද්දසද්දසතා අසං සමාසොපි ද්විතීයසමාසො” යයි කියන ලද්දේ එහෙයිනි. මේ සමාසය උභය පද ප්‍රධාන වූව ද ඊතියක් අනුව සුචි භාගයෙහි හා අපරභාගයෙහි පද යෙදිය යුතුය ඒ මෙසේයි:—

1 අලප්ඵ්‍යවර ශබ්දයකුත් බහුඵ්‍යවර ශබ්දයකුත් එක්ව සමාස වන තත්වයේ අලප්ඵ්‍යවර ශබ්දය සුචිපදය ව ද බහුඵ්‍යවර ශබ්දය අපර පදය ව ද යෙදේ. වෘක්ෂරිය, නිගමජනපද, සුරාසුර යනාදිය හිදැකියි.

2 ඉවණිණාන්ත හෝ උවණිණාන්ත ශබ්දයක් හා අන්‍ය ස්වරූපයක ශබ්දයක් සමාසවන තැනදී ඉවණිණාන්ත උවණිණාන්ත ශබ්ද සුචිපද ව ද අන්‍ය ස්වරූපයක ශබ්ද උත්තරපද ව ද යෙදෙත්. අභේද සුම, ධාතුලිඛන ශබ්දදිය හිදැකියි.

3. සරපයක් ආදියෙහි ඇති අකාරාන්ත ශබ්දයක් නො එසේ වූ අකාරාන්ත ශබ්දයක් හා සමාසවීමේ දී සරපයක අකාරාන්ත ශබ්දය පුළුපදවත් අනික පරපදවත් යෙදේ. අත්වැරීම, අත් සඳු යනාදිය නිදර්ශනයි.

4. පිදියසුන්තෙකුත් අතිශයින් පිදියසුන්තෙකුත් ප්‍රකාශ වන ශබ්ද සුඛමයක්වුණේ සමාසවීමෙහිදී අතිශයින් පිදියසුන්තා ප්‍රකාශ වන ශබ්දය පුළුපදය ලෙසත් අනික අපර පදය ලෙසත් යෙදේ. සාරිපුතතමොග්ගලාතා, මාතාපිතරො, සමිණ බ්‍රාහ්මණ යනාදිය නිදර්ශනයි

සරප ශබ්දයන්ගේ එකශෙෂකෘතිය ද මේ සමාසයෙහි දක්නා ලැබේ. සරප ගවේදකශෙෂය නම් එක සමාන ශබ්දදෙකක් හෝ තුනක් හෝ කීපයක් හෝ සමාස වූ කල්හි ඒ ශබ්ද දෙකින් එකක් ද තුනෙන් දෙකක් ද යනාදී වශයෙන් ලොප්කොට එකක් ඉතිරිකොට එය බහුවචනකයෙන් සැලකීමය. පුරිකොට පුරිකොට පුරිසා, දෙවොට දෙවොට දෙවොට දෙවොට දෙවො යනු නිදර්ශනයි. මේ සමාසයෙහි සමහර තැනක පුළුපදය ලොප් වේ. මාතා ව පිතා ව යන වාක්‍යයෙහි මාතුශබ්දය ලොප් කොට පිතුශබ්දය ශෙෂකොට ගත්කල පිතරො යන බහුවචන රූපය ලැබේ. ඊට අනුව කිවයුත්තේ “මව්පිය දෙදෙන” ය කියායි. සමහර තැනක පර පදය ලොප් වේ. සාරිපුතතා ව මොග්ගලාතො ව යන වාක්‍යයෙහි මොග්ගලාතා ශබ්දය ලොප්කොට සාරිපුතතා යි සිටී. ඊට “සාරිපුත් මුගලන් දෙනම” යයි අනුව කිවයුතුය. මෙතන් එකශෙෂ ශබ්දයන්ගේ නෂ්ටය ද මේ තනින් ම දතයුතු ය.

ද්වය සමාස යයි.

අධිසඳු, අධිශබ්දය කෙරෙන්; සමිං, සමිං ප්‍රත්‍යය වේ. නසා, ඔහට; ලොපො, ලොප් වේ. අධිසඳුදෙන, අධිශබ්දය හා; තුලාසාධි කරණහතා, සමානාධිකරණ බැවින්; ඉපචිසඳු, අපි, ඉපචිශබ්දය කෙරෙන් ද; සමිං, සමිං ප්‍රත්‍යය වේ. නිව්වසමාසහතා, නිත්‍ය සමාසය බැවින්; ආධාරභූතායං ඉත්‍රියං ඉති, ආධාරභූතායං ඉත්‍රියං (ආධාර වූ සත්‍රිය කෙරෙහි) යයි; පදනතරෙත, අන්‍ය පදයකින්; විග්‍රහො, විග්‍රහය වේ.

අධි ඉත්‍රියං ඉති, අධි ඉත්‍රියං (සත්‍රිය කෙරෙහි) යයි; සිතො, සිටි කල්හි;

232 උපසංහනිපාතපුබ්බකො අබ්බසීභාවො 3-321

යනු අව්‍යයිතාව සමාස සංඤ්චිධාන සුත්‍රයි. උපසංහනිපාත පුබ්බකො යනු, අ, පු, ස, පු, එ, වචනයි. අව්‍යයිතාවො යනු, අ, පු, ස, පු, එ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි. 213 වන සුත්‍රය මෙහි අනුවචිතකියයි.

නාමිනං, නාමයන්ගේ; යුත්තන්තො, අන්තරාන්ත සම්බන්ධානී ඇති; උපසංහනිපාතපුබ්බකො, උපසංහනි නිපාතයන් පුළුකොට ඇති; සමාසො, සමාසයකෙමේ; අබ්බසීභාවො, අව්‍යයිතාව නම් වේ.

උපෙච්ච අත්ථං සජ්ඣතී ති උපසංහනා, උපසුච්චී සජ්ඣානු සම්මා නීයෙහිය, ණ ප්‍රත්‍යය යයි. පදනං ආදී මර්ඤ්ච පරිනාමානෙසු නිපතනී ති නිපාතා, නිපුළුපතධානු ගම්නානීයෙහිය, ණ ප්‍රත්‍යය යයි. උපසංහනා ච නිපාතා ච උපසංහනිපාතා, උපසංහනිපාතා පුබ්බෙ යස්ස සො උපසංහනිපාතපුබ්බකො, අබ්බසීභාවො ආබ්බසීභාවො, බ්‍යය ඉන්ද්‍රියපද භූ ධාතු චීම අනීයෙහිය. ණ ප්‍රත්‍යය යයි. න බ්‍යයිතාවො අබ්බසීභාවො, අනබ්බසීභාවො අබ්බසීභාවො, සො අබ්බසීභාවො

උපසංහනාදිපුබ්බකො, උපසංහනාදිය පෙරටු කොට ඇති; සද්දො, ශබ්දය තෙතේ; විභක්තාන්තාදිසු, විභක්තාන්තාදියෙහි; සමාසො හොති, සමාස වේ. අබ්බසීභාවො සංඤ්චා ච, අව්‍යයිතාව සංඤ්චා ඇත්තේ ද වේ.

207 විස්තර:— උපසංහනි ශබ්දයන් හා නිපාත ශබ්දයන් පුළුපද කොට ඇති සමාසය කෙරෙහි අව්‍යයිතාව නම් වේ. උපසංහනි නිපාතයන් පෙරටුළුම් මාත්‍රයෙන් සමාසය අව්‍යයිතාව වෙතොත් අසුර ශබ්දදිය ද පුළුච්චිති න නිපාතාදිය නිසා අව්‍යයිතාව විය යුතු ය. තමුත් එය කම්මධාරය සමාස පදයකි. එහෙයින් උපසංහනි නිපාතයන්ගේ පෙරටුළුම් මාත්‍රයෙන් කොට ඔවුන්ගේ අනීය ප්‍රධාන ව පවත්නා කල්හි පමණක් අව්‍යයිතාව සමාසය වන බව දනුයුතුය. “උපසංහනිපාතපුබ්බක” යයි කිවයුතු කන්හි භාගාරයට භාගාර දෙය වීමෙන් “උපසංහනිපාත.පුබ්බක” ශබ්දය සිදු වෙයි. එවිට එහි තේරුම නම් උපසංහනි නිපාතයන් ප්‍රධානකොට ඇති සමාසය අව්‍යයිතාවය බවයි. යම් සමාසයක් පුළුපදය වූ උපසංහනියෙන් හෝ නිපාතයාගේ අනීය ප්‍රධාන කොට ඇත්තේ පරපදය වූ නාමයාගේ අනීය අප්‍රධාන කොට ඇත්තේ නම් හෝ අව්‍යයිතාව නම් වේ. අව්‍යය යනු ලිඛිතවශයෙන් හා වචන වශයෙන් ව්‍යය

රහිත හෙයින් උපසම් නිපානයන්ට ම නමකි ඒ අවසරයන්ගේ අදාළ ප්‍රකාශනරන්ගේ අවසරිතාව නම් වේ. අවසරය නොවූවක් අවසර වන හෙයින් ද අවසරිතාව නම් වේ. සුළුභාගයෙහි පවත්නා, අවසරය ශබ්දය නිසා අපරභාගයෙහි පවත්නා අවසරය නොවූ නාමික ද අවසරය බවට පැමිණීමය යනු එහි අදහස යි. මෙය සුළුවර්තී පදයාගේ ම අදාළ ප්‍රධාන කොට ඇති සමාසය බැවින් සමාසාදායී ලැබෙන්නේ නිතරම සුළුපදයාගේ වශයෙනි. මෙය නිත්‍යසමාසයක් හෙයින් අත්‍ය සමාසවලදී මෙන් විග්‍රහයක් නොමැති යි. විග්‍රහයක් වශයෙන් ලැබියහැක්කේ සමසාමාන පදයන්ගේ වශයෙන් සටපද විග්‍රහයක් නොව විභක්‍යන්‍යාදීන්ගේ වශයෙන් අසට පද විග්‍රහයක් මැයි. එහෙයින් ම “අධික” යන සමාස පදයාගේ විග්‍රහය “ආධාරභූතායං ඉත්‍යියං” යි මෙහි කිහි. සෙසු තන්හි ද මේ මෙසේ මැයි. මෙහි ආධාරාදීන්හි වූ අධිශබ්දය කෙරෙන් සමං ප්‍රත්‍යය යොදා ඕනට 212 වන සූත්‍රයෙන් ලොප් කටයුතුය. ඉත්‍යී ශබ්දය කෙරෙන් සමංප්‍රත්‍යය කොට ඕනට 123 වන සූත්‍රයෙන් යං ආදේශ කටයුතුය. එහිට වාක්‍යය ලැබෙන්නේ අධිඉප්ඵියං යනුයි. මේ සූත්‍රයෙන් අවසරිතාව සංඥාකාට විභක්ති ලොප්කළි කල්හි අධිත්‍යී යි පදය ලැබේ. තදනනතර ව කාණ්ඩ දක්වනු පිණිස මේ ලග සූත්‍රයන් කිහි.

“සො නපුංසකලිඛෙතා” ඉතී, “සො නපුංසකලිඛෙතා” යන සූත්‍රයෙන්; අවසරිතාවො, අවසරිතාව සමාසය තෙමේ; නපුංසකලිඛෙතා, නපුංසකලිභූ ඇත්තේ වේ. “ශද” දිතා, “ශදනුපපන්නා” දි සූත්‍රයෙන්; එකවචනො ව, එකවචන ඇත්තේ ද වේ.

233 සො නපුංසකලිඛෙතා 3—322

යනු නපුංසකලිඛි විධාන සූත්‍රයි. සො යනු, අ, පු, ස, පු, එ, වචනයි. නපුංසකලිඛෙතා යනු, අ, පු, ත, පු, එ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි. 232 වන සූත්‍රයෙන් අවසරිතාවො යනු මෙහි අනුවචනනීය යි.

සො අවසරිතාවො, ඒ අවසරිතාව සමාසය තෙමේ; නපුංසකලිඛෙතා, නපුංසකලිභූ ඇත්තේ වේ.

නපුංසකසස ලිඛිතං නපුංසකලිඛිතං, නපුංසකලිඛිතං එතස්සාහි නපුංසකලිඛිතා, සො නපුංසකලිඛිතා,

“සරො රසෙසා නපුංසකෙ” ඉතී, “සරො රසෙසා නපුංසකෙ” යන සූත්‍රයෙන්; රසෙසා, හුඬ වේ.

234 සරෝ රසෝගා නිපුංසකෙ 3-344

යනු ප්‍රකටවිධාන සුත්‍රයි. සරෝ යනු, අ, ප්‍ර, ක්, ප්‍ර, එ, වචනයි. රසෝගා යනු, අ, ප්‍ර, ක්, (ත) ප්‍ර, එ, වචනයි. නිපුංසකෙ යනු, අ, න, ක්, ස, එ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද තුණකි. 228 වන සුත්‍රයෙන් සමාසයා යනු ද අනෝයා යනු ද මෙහි අනුවචිතනීය යි.

නිපුංසක, නිපුංසකලිඛිතයෙහි; සමාසයා, සමාසයායේ; අනෝයා සරෝ, අනෝයාසරෝ තෙමේ; රසෝගා, ප්‍රකට වේ.

විග්‍රහ සුහම්යි.

235 අඤ්ඤාමා ලොපො ව 3-345.

යනු ලොපවිධාන සුත්‍රයි. අඤ්ඤාමා යනු, අ, ප්‍ර, ඝ, ප, එ, වචනයි. ලොපො යනු, අ, ප්‍ර, ක්, ප්‍ර, එ, වචනයි. ව යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද තුණකි. 228 වන සුත්‍රයෙන් ක්වි යනු ද 236 වන සුත්‍රයෙන් විභතනීතං යනු ද අඛ්‍යායිභාවා යනු ද මෙහි අනුවචිතනීය යි.

අඤ්ඤාමා, අනාරානතයෙන් අත්‍ය වූ; අඛ්‍යායිභාවා, අඛ්‍යායි භාව සමාසය කෙරෙහි පර වූ; විභතනීතං, විභතනීන්ට; ක්වි, කිසි තැනෙකකි; ලොපො ව, ලොප් ද වේ.

අනාරානතා, අකාරානත නොවූ; අඛ්‍යායිභාවා පර, අඛ්‍යායිභාව සමාසයකෙරෙහි පර වූ; සබ්බා විභතනී, සියලු විභතනීහු; ලුප්ඤ්ඤ, ලොප් කරනු ලැබෙත්. අධිත්‍රී, අධිත්‍රී යි සිද්ධ වේ. විභතනීතං, විභතනීන්ගේ; අනෝ, අනීය නම; ආධාරාදි, ආධාරවිභකතාදි යයි. ඉධ, මෙහි; අධිසඤ්ඤා, අධිසබ්දය තෙමේ; ආධාරෙ, ආධාරාදී යෙහි; වතනන, වැටේ. (එහෙයින්) අධිත්‍රී ඉති, අධිත්‍රී යන; එතං පදං, මේ පදය තෙමේ; ඉත්‍රීයං ඉති, සත්‍රීය වෙරෙහිය යන, එතං අත්‍රී, මේ අත්‍රීය; වදති, කියයි.

208 විකාර:— “අධිත්‍රී” යි පදය ලැබෙන බව 207 වන විකාරයෙහි කියන ලදී. ඉන් පසු අඛ්‍යායිභාවය තෙමේ නිපුංසක ලිඛිත වන්නේ යයි 233 වන සුත්‍රයෙන් ද නිපුංසකත්‍රීය ලත් සරෝග ප්‍රකට වන්නේ යයි 234 වන සුත්‍රයෙන් ද කියන ලදී. නිපුංසකලීඛ ලත් හෙයින් ම “අඤ්ඤාමා”දී සුත්‍රයෙන් එක වචනත්‍රීය ද වන්නේය. කවචිත් පදය පවත්වන “අධිත්‍රී” යනු මැයි. ඉන් පසු කවචිත්තේ නම අධිත්‍රී බවද නිපුංසකලීඛ බවට පවුණුවා බවද නිකාරය ප්‍රකට කිරීම යි. 235 වන සුත්‍රයෙහි

“අයුතුකම” යන්නෙන් අදහස් කරන්නේ අකාරුණ නො වූ
 ශබ්දයන් භාවය. අකාරුණ ශබ්දයන් සම්බන්ධ විශේෂ විධාන
 යක් කී හෙයින් මෙහි ඉකාරාදීන් ගැණීම ම කටයුතුය. අධිපති
 යන්නෙහි ස්වරය ද දුන් හුය්ව කොට ය. එහෙයින් ශබ්දය
 ලැබෙන්නේ “අධිති” යනුයි. එය අකාරුණ නො වූ ඉකාරුණ
 ශබ්දයකි. ඔහු කෙරෙත් පර වූ විභක්තින්ගේ ලොපය විශුද්ධ
 ම ය. එහෙයින් මෙසේ සහදි විභක්තින්ගේ ලොපය කලපසු
 “අධිති” යන විභක්තියන පදය ලැබේ. එහි අභිධ නම් සත්‍රිය
 කෙරෙහි යනුයි. සෑම විභක්තියෙහි පදය ලැබෙන්නේ මෙලෙසින්
 මය. පුළුච්ඡාන සුත්‍රයෙන් විභක්තිලොපය නිශ්චිත වුව ද
 “අභිධිතිය” “අභිධිතිය” යනාදියෙහි විභක්තිලොපය
 නොවේ යයි ද අභිධිතිය ආවායම් කෙනෙක් කීහ.

සම්පං නගරය, (නුවර සම්පය) යන වාක්‍යයෙහි; උපනගරං,
 උපනගරං යි වේ “අං විභක්තිනමකාරුණබ්‍යසිභාවා” ඉති,
 “අං විභක්තින මකාරුණ බ්‍යසිභාවා” යන සුත්‍රයෙන්; කුටි, සම්භර
 නැතහොත්; විභක්තිනං, විභක්තින්ට අං, අං ආදේශ වේ. කුටි ඉති,
 කුටි යනු; කිං, කුමට ද?; උපනගර, උපනගරෙ යන තත්ති
 නොවන පිණිස යි.

236 අං විභක්තින මකාරුණබ්‍යසිභාවා 3-343

යනු ආදේශවිධාන සුත්‍රයි. අං යනු, නි, පු, අනු, ලි, ප්‍ර, එ,
 වචනයි. විභක්තිනං යනු, ඉ, ඉ, කි, ඡ, බ, වචනයි. අකාරුණ
 බ්‍යසිභාවා යනු, අ, පු, ස, ප, එ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද තුනකි.
 228 වන සුත්‍රයෙන් කුටි යනු මෙහි අනුවචනිතියයි.

අකාරුණබ්‍යසිභාවා, අකාරුණ අව්‍යසිභාව සමාසය කෙ
 රෙන් පර වූ; විභක්තිනං, විභක්තින්ට; කුටි, කිසිතැනෙක; අං,
 අං ආදේශය වේ.

අකාරුණ අනෙකා යස සො අකාරුණො, අකාරුණො ව
 සො අව්‍යසිභාවො වෙ කි අකාරුණ බ්‍යසිභාවො, නනො
 අකාරුණබ්‍යසිභාවා, විභක්ති, අව්‍යසිභාව ශබ්දයන්ගේ විග්‍රහ
 43, 232 වන සුත්‍රයන්හි බලනු.

209 විභක්තිනං— යම් අව්‍යසිභාව සමාස පදයක් අකාරුණ
 නොවේ නම් ඔහුකෙරෙත් පර වූ විභක්තින් ලොප කටයුතු බව
 203 වන විභක්තියෙහි කියන ලදී. මෙයින් කියන්නේ නම්

අකාරුණික වූ අව්‍යයිතාව සමාසය කෙරෙහි පර වූ විභක්තින්හට අං යන්නක් ආදේශවන බවය. එහෙත් අනුවර්තීත කිවි ශබ්ද සාමන්විතයෙන් සමහර තැනක එසේ නොවන බව ද සැලකිය යුතුය. මේ අං අදේශය පඤ්චී විභක්තියෙහි කොහෙත්ම නො වන්නේය. තෘතීයා ෂ්ඡසි සප්තමී විභක්තින්හි විකල්පයෙන් වන් නේය. එහෙත් ෂ්ඡසි විභක්තියෙහි වන විකල්පය ඇතැම් ආවායැ කෙනෙකුන්ට අනභිමතය. එහෙයින් පඤ්චමියෙහි දී උපනගරසමා සි ද තෘතීයාවෙහි උපනගරං උපනගරෙන සි ද, ෂ්ඡසියෙහි උපනගරං උපනගරස්ස සි ද, සප්තමියෙහි උපනගරං උපනගරෙ සි ද පදරූපයෝ ලැබෙත්. උපනගර ශබ්දයෙහි උපශබ්දය සම්පෘෂ්ඨි වාවකයි. එහෙයින් නුවර සම්පයෙහි යන අර්ථයෙහි උපනගර ශබ්දය කෙරෙහි පර ව සම්ප ප්‍රත්‍යය යොදා බිහව මේ සුත්‍රයෙන් අං ආදේශකොට පෑමිණිමෙන් උපනගරං සි සිදු වෙයි. විභක්තිලොප වාක්‍ය අප්‍රයෝගයන් පෙර මෙනි.

අහාවො මඛබ්බානං, (මැස්සන්ගේ නොවීම) යන වාක්‍යයෙහි; නිලමඛබ්බං, නිලමඛබ්බං සි වේ. රසෙසා, ආකාරය හුණු වේ. අනුපුබ්බො පේරානං, (සථවිරවරුන්ගේ ක්‍රමය) යන වාක්‍යයෙහි; අනුපේරං, අනුපේරං සි වේ. අනතිකකමම සත්තං, (ශක්තිය නො ඉක්මවා) යන වාක්‍යයෙහි; යථාසත්තී, යථාසත්තී සි වේ. යෙ යෙ බුද්ධා, (යම් යම් වෘද්ධකෙනෙක්) යන වාක්‍යයෙහි; යථාබුද්ධා, යථා බුද්ධා සි වේ. චිච්ඡායං, මෙය චිපසාවෙහි සමාසයි. ගත්තකො පරිචෙඡදෙ ජ්වස්ස, (ජීවයාගේ පරිචෙඡදය යම් පමණ වේ ද?) යන වාක්‍යයෙහි; යාවජ්වං, යාවජ්වං සි වේ. අවධාරණේ, මේ අවධාරණාදියෙහි සමාසයි. ආ පබ්බතා බෙත්තං, (පච්චිතය දක්වා කෙන ය) යන වාක්‍යයෙහි; ආපබ්බතං බෙත්තං, ආපබ්බතං බෙත්තං සි වේ. මරියාදයං, මේ සමාසය මයරියාදාදියෙහි ය. වජ්ජමානා, හැර දමනු ලබන්නාවූ; සීමා, සීමානොමෝ; මරියාදා, මයරියාදා නම් වේ. පබ්බතං විනා ඉති, පච්චිතය හැරය යන; අත්ථො, අර්ථියි. ආච්චනා සීතං, (දිය කෙළවරකොට සීතය) යන වාක්‍යයෙහි; ආච්චනා සීතං, ආච්චනා සීතං සි වේ. අභිවිධිමිති, මේ සමාසය අභිවිධි අර්ථයෙහි ය. ගග්ගමානා, ගඤ්ඤ ලබන්නාවූ; සීමා, සීමානොමෝ; අභිවිධි, අභිවිධි නම් වේ. ජලනොත ඝහ ඉති, ජලනතය සමගය යන; අත්ථො, අර්ථියි. ආසඤ්ජයොගෙ, “ආ” ශබ්දයාගේ යෙදීමෙහි; “ධාතුනාමා” දීනා, “ධාතුනාමානං” යනාදී සුත්‍රයෙන්; අපාදනවිධානෙන එව, අපාදනවිධානයෙන් ම; වාක්‍යං අපී, වාක්‍යය ද; සිද්ධං, සිද්ධි විය. අඤ්ඤත්‍රු, අත්තන්ති ද; තථා, එසේ ම ය.

210 විසාර:— නිමමකබ්බං, අනුපේරං, යථාබුද්ධිං, යථාච්චං, ආපබ්බතං, ආජලනතං යන භෑම පදයක විභක්තින්ව අං ආදේශ ය ද යථාසභති ශබ්දය කෙරෙන් පර විභක්තියට ලොපය ද වුහ. මකබ්බතා, පේර, බුද්ධි, ජීව, පබ්බත, ජලනත, සත්ති ශබ්දයන් කෙරෙන් සුඵභාගයෙහි වු නි, අනු, යථා, යථ, ආ යන මේ අව්‍යය පදයෝ සවිප්‍රධානවුවානු තමන්ගේ අනියට නාමපදයන් යටකර ගත්හ. නි ශබ්දය අභාවානියෙහි ද, අනුශබ්දය ක්‍රමානියෙහි ද, යථා ශබ්දය ඒපසානියෙහි ද, යථාශබ්දය අවධාරණ (නියම) අනියෙහි ද, ආ ශබ්දය මයනිද අභිවිධි අනියෙහි ද පවතින්. ආ කාරය නෙමේ මයනිද, අභිවිධි, ක්‍රියායෝග, අලප, වාහ්‍ය, සමරණ, අනියන්ති පවත්තේ වේ. එසින් මෙහි මයනිද අභිවිධි අනියෙහි පමණක් ගත්හ. මයනිද (පිමා) ව හැරදමා ඉන් මොබ්බ ප්‍රකාශ කිරීම මයනිදනී යයි ද සීමාවක් සමග ම ප්‍රකාශකිරීම අභිවිධියනී යයි ද සලකති. ආපබ්බතං බෙත්තං, ආජලනතං සීතං යි විසු නිදසුන් වලින් ඒ සලකාගතහැකිය. මේ සමාසය අවිග්‍රහ හෝ අසවපද විග්‍රහය යි කියන ලදී. එහෙත් ආපබ්බතා යන සවපද විග්‍රහයක් ද මෙහි පෙනේ. ඒ වනාහි “ධාතුනාමාන මුපසග්ග සොගාදීසවච ච” යන සුත්‍රයෙන් වූ අපාදන විධානයෙන් ම සිද්ධය. මෙසින් හැඟෙන්නේ නම් මේ සමාසය සමහර නානක සවපද විග්‍රහයෙන් ද සුක්‍රත බවයි. වෙනත් අවශ්‍ය නන්තිදී මේ රීතිය මෙසේ ම දකුණුය.

උත්තමො චීරො, (උතුම් චීරනෙමේ) යන වාහ්‍යයෙහි; පචීරො, පචීර යි සිද්ධයි. ඉති ආදො පන, මේ ආදි හන්ති චනාහි; ප්‍රබ්බපදස් ප්‍රධානතතාභාවා, පූඵපදනියාගේ ප්‍රධානතතා කැති ගෙසින්; අව්‍යසීභාවාභාවො, අව්‍යසීභාව සමාසයාගේ නො වීමයි. කම්මධාර යො එව, කම්මධාරය සමාසය ම වේ. එවං, මෙසේ ම, විසිටෙඤා ධම්මො, (වෙසෙසනලද ධම්මය) යන වාහ්‍යයෙහි; අභිධම්මො, අභි ධම්ම යි සිදු වේ. කුච්ඡතං අනතං, (නිද්දිතවු ආහාරය) යන වාහ්‍යයෙහි; කදන්තං, කදන්ත යි වේ. එස්, මෙහි; “කදං කුස්ස” ඉති, “කදං කුස්ස” යන සුත්‍රයෙන්; සරෙ, සාරය පරකල්හි; කුස්ස, කු ශබ්දයට; කදදෙසො, කද යන ආදේශය වේ.

237 කදං කුස්ස 3-337

යනු ආදේශවිධාන සුත්‍රයි. කදං යනු, අ, න, අනු, ප්‍ර, එ, වචනයි. කුස්ස යනු, උ, ප්‍ර, අනු, ං, එ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි. 217, 222 වන සුත්‍රවලින් තප්පරිසෙ යනු ද සරෙ යනු ද මෙහි අනුවර්තනීය යි.

තපපුරිසෙ, තන්පුරුම සමාසයෙහි; සරෙ, සවරය පරකල්හි; කුසා, කු ශබ්දයට; කදං, කදදෙය වේ.

අප්පකං ලවිණං (සවලාචු ලුහුය) යන වාක්‍යයෙහි; කාලවිණං, කාලවිණං යි සිදු වේ. එසා, මෙහි; “කාපප්පෙසු ව” ඉති, “කාපප්පෙසු ව” යන සුත්‍රයෙන්; කුසා, කු ශබ්දයට; කා, කා යනාදෙය වේ. බහුවචනෙන, (සුත්‍රයෙහි) බහුවචනයෙන්; අසුඤ්ඤා අපි, අන් තන්හි ද; කචි, විකල්පයෙන් කා ආදෙය වේ. කුච්ඡි නො පුරිසො (නිඤ්ඤ පුරුමයා) යන වාක්‍යයෙහි; කා පුරිසො, කා පුරිසො යි ද; වා, විකල්පයෙන්; කු පුරිසො, කු පුරිසො යි ද වේ. අසුරුදි අසුර ශබ්දාදිය ද; එවං, මෙයෙයි.

238 කාපප්පෙසු ව 3-338

යනු ආදෙය විධාන සුත්‍රයි. කා යනු ආ, පු, අ, ලු, පු, එ, වච නයි. අප්පෙසු යනු අ, පු, ස, ස, බ, වචනයි. ව යනු නිපාතයි. මෙයේ මෙහි පද තුණකි. 221, 237 වන සුත්‍රවලින් තපපුරිසෙ යනු ද කුසා යනු ද මෙහි අනුවර්තනීය යි.

තපපුරිසෙ, තන්පුරුම සමාසයෙහි; කුසා, කු ශබ්දයට; අප්පෙසු ව, අප්පෙසුමෙහි ද; කා, කා යනාදෙය වේ.

අප්පා ව නෙ අප්පා වෙහි අප්පාප්පා, නෙසු අප්පෙසු.

211 විසාර:- උපසග්ගී නිපාතයන්ගේ පුද්ගල විෂයකර නිසා සමාසයකෙමේ අව්‍යයිභාව නම්වේ යයි 207 වන විසාරයෙහි කියන ලදී. එසේ නම් පචිර, අභිධම්ම, කදන්ත, කාලවිණ, කාපුරිස ශබ්දයන්හි පුළු පදයන් වශයෙන් දක්නා ලැබෙන ප, අභි, කු, යන අව්‍යයයන් නිසා පචිර ශබ්දාදීහු ද අවිසමයෙහි කිවහැකි නමුත් මෙහි එසේ කිවයුතු නොවේ. කුමක්හෙයින්ද? යත්. පචිරාදීන් පුළු පදව පවත්නා නමුත් ඒ අව්‍යය පදයන්ගේ අප්පා එම සමාස පදයන්හි ප්‍රධානව නොපවත්නා හෙයිනි. පුළුච්ඡිති අව්‍යයයාගේ අප්පා ප්‍රධානනොවී නම් සමාසය ද අව්‍යයිභාව නොවන බැව් දතයුතුය. යුක්තිය මෙසේ හෙයින් පචිර ශබ්දාදීහු කල්මධාරය සමාසාන්තයෝ ම වෙත්. “කල්මධාරය සප්පෙසු ව” යන සුත්‍රය 237, 238 වන සුත්‍රයන්හි අනුවර්තනය කටයුතු හෙයින් කුච්ඡිතං අන්තං යි නිත්‍යසමාසවයෙන් අසපද විග්‍රහය හා කල්මධාරය සංඥ ද කොට සමාසකල්ප කල්හි කු අන්ත යයි පැවැති කල “කදං කුසා” යන්නෙන් පුළු පදයට කදදෙය කොට පැමිණවීමෙන් කදන්තං යි සිදු වේ. කුලවිණ යයි පැවැති කල්හි

“කාපපජන්සු ව” යන්නෙන් විකල්පයෙන් කා ආදෙශවීමෙන් කාලවණං යි සිදුවේ. “කාපපජන්සු ව” යන සුත්‍රයෙහි බහුවචන බලයෙන් කු පුරිස යයි පැවති නන්හි පුළුපදයට කාදෙශවීමෙන් කාපුරිස යයි ද නො එසේ වීමෙන් කුපුරිස යයි ද සිදුවෙයි. අසුර යනු 184 වන විසතරයෙහි බලනු.

අව්‍යයිභාව සමාසො, අව්‍යයිභාව සමාසය ද; කම්මධාරයක තපපුරිසා ද්‍රෝ, කම්මධාරය තත්පුරුෂ සමාස දෙක ද; ද්‍රෝද්‍රෝ ව, ද්‍රෝද්‍රෝ සමාසය ද; බහුබිහි ව, බහුවිහි සමාසය ද යන මොහු; පුබ්බ පර උභය අඤ්ඤපද්‍රෝපපධානා, පුළු පද්‍රෝ උභය පද්‍රෝ උභය පද්‍රෝ අත්‍ය පද්‍රෝ යන මොවුන් ප්‍රධාන කොට අන්තා හයි; ද්‍රෝද්‍රෝ, ද්‍රෝද්‍රෝය.

අව්‍යයිභාවො, අව්‍යයිභාව සමාසයයි.

212 විසතර:- මෙහි අදහස නම් අව්‍යයිභාව සමාසය පුළු පද්‍රෝ ප්‍රධාන බවත් කම්මධාරය සමාසය හා තත්පුරුෂ සමාසය පර පද්‍රෝ ප්‍රධාන බවත් ද්‍රෝද්‍රෝ සමාසය උභය පද්‍රෝ ප්‍රධාන බවත් බහුවිහි සමාසය අත්‍ය පද්‍රෝ ප්‍රධාන බවත් ය. ද්‍රෝ සමාසය ගැන විශේෂයෙන් නොකියන ලද්දේ එය කම්මධාරය සමාසයෙහි ම ද්‍රෝද්‍රෝ හෙයින් ස්වභාවයෙන් ම පරපද්‍රෝ ප්‍රධාන හෙයිනි.

1 උපනගරො, 2 මහාවීරො, 3 ගාමගතො, 4 කිලොකං, 5 වතුපුරිසා, 6 ආගතසම්මනො, යනු පද්‍රෝ ප්‍රධානත්වට ක්‍රමයෙන් නිදර්ශනය.

1 වන නිදසුන අව්‍යයිභාව සමාසයටය. එහි නගර සම්පය යන අර්ථය ලැබෙන්නේ පුළු පද්‍රෝ සම්පාදිතවක උපනගරාද්‍රෝ ප්‍රධාන වූ හෙයිනි.

2 වන නිදසුන කම්මධාරය සමාසයටය. එහි පුළු පද්‍රෝ මහා සන්න පරපද්‍රෝ වීර යන්නට විශේෂයෙන් අප්‍රධානව වීරශබ්දාද්‍රෝ යම් තහවුරු කරමින් පවතින හෙයින් පරපද්‍රෝ ප්‍රධානමය.

3 වන නිදසුන තත්පුරුෂ සමාසයටය. එහි ද ගාමගතො යේ අර්ථය අප්‍රධානව පරපද්‍රෝ ගත ශබ්දයෙන්ම අර්ථය ප්‍රධානව පවතී. ගත ශබ්දයෙන් වාච්‍ය පද්‍රෝ මිස ගාම ගතො විසින් අතිකත් කිවනොහැක. අන්විධියකින් පැවතිය ද නොහැකිය. එහෙයින් එය ද පරපද්‍රෝ ප්‍රධානමය.

4 වන නිදසුන දිගු සමාසයටය. එහිදී පුළුපදයට සබ්බා වාවක හි ශබ්දය වනාහි පරපදය වූ ලොක ශබ්දයෙන් වාච්‍යවූ අනිය ප්‍රධානතොටම පවතිනු මිස සවිප්‍රධානව නොපවත්නේය. එහෙයින් හෙද පර පදයේ ප්‍රධානත්වය.

5 වන නිදසුන ආකෘතියටය. එහි පුළුපදයට ව්‍යංග්‍යය පරපදයටවත් පරපදයට සුරියශබ්දය පුළුපදයටවත් යටත් නැත. දෙදෙන ම එක සමානව ක්‍රියාකෙරෙත්. නිසංගතිය යනාදී වූ එකම අපර ක්‍රියාවකින් උක්ත ද වෙත්. එහෙයින් එය උභයපදයේ ප්‍රධානත්වය.

6 වන නිදසුන බහුප්‍රීතිසමාසයටය. එහි පුළුපදයට ආගත ශබ්දයේවත් පරපදයට සමාන ශබ්දයේවත් අනිය ප්‍රධානතොටම ඒ දෙදෙනාගේම සමාසයෙන් කියවෙන්නාවූ විහාර, සංචාරාදී පදනතරයකින් වාච්‍යානුමාන ප්‍රධාන වෙයි. එහෙයින් එය අන්‍ය පදයේ ප්‍රධානත්වය.

මේ කියතලද්දේ අව්‍යාජිභාව සමාසයයි. මේ වනාහි අනික් සමාසවලට වඩා දුරවබොධ සමාසයකි. අන්‍ය සමාසයන් කොයි ශිඛුචලත් කොයිවචනවලත් යෙදෙන නමුත් මේ සමාසය නපුංසක ලිඛුගෙහිත් එකවචනයෙහිත් පමණක් යෙදෙයි. මෙය නිත්‍යසමාසය හෙයින් සමාසාධිකාරයෙහි ලැබෙන විභාසා යන්න මේ සමාසය හා සම්බන්ධ නොවෙයි. නිත්‍යහෙයින්ම මෙය අවිග්‍රහ (විග්‍රහ රහිත) යයි කියනු ලැබේ. විග්‍රහ සහිතවෙතොත් එසේ වන්නේ සමසාමාන පදයන්ගෙන් අන්‍යවූ පදයකිනි. 176 වන විස්තරයද බලනු. මේ සමාසය බාලාවතාරයෙහි සංකෛපයෙන් කිතමුත් බොහෝ විස්තර වශයෙන් දැක්විය යුත්තකි.

1 සම්පාදී, 2 අභාවාදී, 3 පශ්චාදී, 4 යොග්‍යතාදී, 5 විපසාදී, 6 අනුපුළුදී, 7 ප්‍රතිලෝමාදී, 8 සමාධිකාරී, 9 මයනිදාදී, 10 අභිවිධාදී, 11 අසමාධිකාරී, 12 අධිකාරී, 13 නිපාත පුළුක, 14 අනාභිකුමණාදී, 15 පරිච්ඡේදාදී, 16 පරිභාසාදී, 17 සාකල්‍යාදීයෙහි මේ සමාසය වන බැව් කියයි.

1 උපතගර, 2 නිමමකසික, 3 අනුචාත, 4 අනුරූප, 5 අනුච්චි මාස, 6 අනුපේර, 7 පටිසොත, 8 සුභියක, 9 ආපාණකොටික, 10 ආකුමාරක, 11 උබ්භිකක, 12 අධිජනි, 13 යථාමුඛක, 14 යථා සකම, 15 යාවතාසුක, 16 නිරොපබ්බත, 17 සමකසික යනාදිය ක්‍රමයෙන් නිදසිතයි.

කාරකාරී, සුභපදවී, පගවිනානාචාර්යන්ගේ මේ සමාසය වන බව අධිකරණ, සවිශ්වාස, සනීති යන උද්භරණයන්ට අනුව සංසකාන ශාස්ත්‍රිකයෝ කියති. මෙහි ප්‍රභේද නිරවශේෂ වශයෙන් කාපිපිත්වත් නොකියන ලදහ. එහෙයින් නිදසුන් ලැබෙන පරිදි ප්‍රභේද පරිඥාය කටයුතුය.

අව්‍යය්‍යාම සමාසයයි.

සමාස කාණ්ඩය මෙහෙයින් සමාපනයයි.

යනු ප්‍රත්‍යය විධාන සූත්‍රයි. වෘත්තීය පදයි. ණො යනු අ. ප්‍ර. ක, ප්‍ර. එකවචනයි. අපවෙච යනු අ, න, ක්‍රී, ස, ඵ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද තුනෙහි 42 වන සූත්‍රයෙන් විභක්ති විපර්යාස වශයෙන් ලිඛිතවූයේ යනු මෙහි අනුවචනිතයයි.

අපවෙච, අපත්‍යාචීයෙහි; ලිඛිතවූයේ, මෙහි විභක්තිය නාමය කෙරෙත්; වෘත්තීය, විකල්පයන්; ණො, ණ ප්‍රත්‍යය වේ.

ණ (කාරො) එකස්‍ය අචී තී ණො, න පතති වංඝො ඵනතාති අපවචං, න පුචී පතධාතු ගමනාචීයෙහිය; ය ප්‍රත්‍යය යයි. කසමිං අපවෙච.

ඡධිනතා, සද්‍ය, මෙහි විභක්තිය නාමය කෙරෙත්; තස්‍ය, ඔහුගේ; අපවචා ඉති, දරු ය යන; අසමිං අසෙච, මේ අචීයෙහි; වෘත්තීය, විකල්පයන්; ණො භොති, ණ ප්‍රත්‍යය වේ. වෘත්තීය, වෘත්තීය; වෘත්තීය, වෘත්තීය පිණිසයි; ණොන ඵච, ණ ප්‍රත්‍යය විධිත්ම; අපවචසස්‍ය, අපත්‍යාචීය නමා; වුත්තතා, කියනලද්‍ර භෙදින්; අපවචසද්‍යසයොගො, අපවච භෙදයාගේ නොයෙදීම වේ; “නෙසං විභත්‍යාදෙ, “නෙසං විභත්‍යාදො” යනාදී සූත්‍රයෙහි; නෙසං ගතණෙන, නෙසං භෙදයාගේ ගැණීමෙන්; විභත්‍යාදොපො, විභත්‍යාගේ ලොපය වේ; උත්තරත්‍ර, ඔත්තෙහිද; තථා, එසේමයි “නෙසං ණො ලොපං” ඉති, “නෙසං ණො ලොපං” යන සූත්‍රයෙන්; පවචයානං, ප්‍රත්‍යයන්ගේ; ණස්‍ය ණකාරයට; ලොපො, ලොප් වේ.

213 විකල්පය:— සමාස කාරණයට අනතුරුව තද්ධිත කාණ්ඩය දක්වනු කැමැති ධර්මකීර්තිපාදයෝ “වෘත්තීය” යන සූත්‍රය රචනාලිඛ. මේ සූත්‍රයෙහි වෘත්තීය වනාහි සමාස තැනකදී තද්ධිත ප්‍රත්‍යය නොවී තද්ධිත ප්‍රත්‍යයෙන් කියවුත්ත වෘත්තීයෙන්ම කීමට අවකාශ තැබීම පිණිස කියන ලද්දකි. එහෙයින් සූත්‍රයෙහි අදහස නම් අපත්‍යාචීයෙහි විකල්පයෙන් ණ ප්‍රත්‍යය වන බවය. අපත්‍යාචී දරුවෝයි. එයින් පුත්‍රයන් පමණක්. නොව නපුරා (මුණුබුරු) ආදී තත් පරමපරාගත සියල්ලෝම කියනු ලැබේ. ද්‍රව මිනිබිරි ආදී සූත්‍රී සත්‍යය ද කියනු ලැබේ. එසේ පුත්‍ර දුහිතා ආදී පරමපරාගත සියල්ලන් ප්‍රකාශකිරීම සිදුවන අපත්‍යාචී යෙහි ණ ප්‍රත්‍යය වන බව. මෙහි කීන. මෙය වන්නේ මෙහි විභක්තිය නාමය කෙරෙත් පරවච. එහෙත් ඒ මෙහි විභක්තිය ලොප්වන හෙයින් ලැබෙන්නේ ලිඛිත මාත්‍රයයි.

එහෙයින් ලිඛිත කෙරෙත් පරව ඡේදි විභක්තිහුගේ අජීයෙහි මේ ප්‍රත්‍යය වන බව සැලකිය යුතුය. ප්‍රත්‍යය නම් උපකාරයකි. කාමියාගේ අපත්‍යාච්චිදීය ප්‍රකාශකිරීමට උපකාරවන වචනණය හෝ වචනණයන් තඛිතයෙහි ප්‍රත්‍යය නාමයෙන් සලකති. ණ ප්‍රත්‍යය අපත්‍යාච්චියෙහි ම කරණ ලද්දක් හෙයින් ඔහු විසින් ම අපත්‍යාච්චිය ප්‍රකාශකරනු ලැබේ. එහෙයින් පුත්‍රාච්චිය දක්වනු පිණිස වාක්‍යයෙහි යෙදූ අපච්චි ශබ්දය තෙමේ “වුත්‍රාච්චිනමපප යොගො” යන නියමයෙන් අප්‍රයෝග කරනු ලැබේ. වයිට්සිය යයි කිතන්හි වූ ඡේදි විභක්තිය ද “නොසං විභක්තියො ලොපා ව” යන සූත්‍රයෙහි නොසං ශබ්ද බලයෙන් ලොප්කරනු ලැබේ. දැන් වනාහි විභක්ති ලොපයත් වාක්‍ය අප්‍රයෝගය හෙවත් අපච්චි ශබ්දය මකා දැමීමත් කලපසු පදය ලැබෙන්නේ වයිට්ස + ණ කියයි.

මෙහි ප්‍රත්‍යය ණකාරයතෙමේ අනුබන්ධයකි. අනුබන්ධය නම් කිසියම් තාවකාලික ප්‍රයෝජනයක් පිණිස යොදාගනු නැවත හැර දමන වචනණ ස්වරූපයකි. ඔහුගේ යෙදීමෙන් බලාපොරොත්තු වන එකම ප්‍රයෝජනය නම් ඔහු පරනිමිත්තෙන් සුචියට වෘද්ධිය කරගැනීමයි.

මේ සූත්‍රය “ණො වා පච්චි” යයි නොකියා “වා ණපච්චිව” යයි කීමත් පකාර ද්විතීයත් සුඛාවචාරණය පිණිසයි

240 නොසං ණො ලොපං 4-398

යනු ලොපවිධාන සූත්‍රයි. නොසං යනු අ, ප්‍ර, ස, ඡ, බ, වචනයි. ණො යනු අ, ප්‍ර, අනු, ප්‍ර, එ, වචනයි ලොපං යනු, අ, ප්‍ර, කී, ද්වී, එ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද තුණකි

නොසං, ඒ ණකාරානුබන්ධි ප්‍රත්‍යයයන්ගේ; ණො, (අනුබන්ධි) ණ කාරයතෙම; ලොපං, ලොපයට පෑමණේ.

“වුද්ධාදිසරණ වා සංයොගනනණ සණේ ව” ඉති, “වුද්ධාදිසරණ වා සංයොගනනණ සණේ ව” යන සූත්‍රයෙන්; සණකාරෙ, ණ කාර සහිත ප්‍රත්‍යයයා; පරෙ, පරිකල්පි; අසංයොගනනණ, සංයොගානන නොවූ; ආදිසරණ, ආදිසරණය; වුද්ධි, වෘද්ධිවේ. නණො අපි, ඒ වෘද්ධියගේ ද; අනියමෙ, නියමයක් නැතිකල්පි;

241 වුද්ධාදිසරණ වා සංයොගනනණ සණේ ව 4-402

යනු වෘද්ධිවිධාන සුත්‍රයි. වුද්ධි යනු, ඉ, ඉ, කී, ප්‍ර, එ, වචනයි. ආදිසරසා යනු, අ, ප්‍ර, ස, ෂ, එ, වචනයි. වා යනු, නිපාතයි; අසං යොගනතයා යනු, අ, ප්‍ර, ස, ෂ, එ, වචනයි. සණේ යනු, අ, ප්‍ර, ස, ස, එ, වචනයි. ව යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද සගනි.

සණේ, ණකාර සහිත ප්‍රත්‍යයය පරකල්පි; අසංයොගනතයා, සංයොගනත නොවූ; ආදිසරසා, ආදි සවරයහට; වා, විකල්ප යෙන්; වුද්ධි ව, වෘද්ධි ද වේ.

වදානං වුද්ධි, වදානානුව වෘද්ධිම අභියෝගීය, කී ප්‍රත්‍යයයි. ආදි ව සො සරෙ වානි ආදියන්, තසා ආදියරසා, සංයුජ්ජ නා සංයොගො, සංයුජ්ජ යුජ්ජානු යෙදීමේ අභියෝගීය, සංයොගො අනො යසා සො සංයොගනො, න සංයොගනො අසංයොග නො, තසා අසංයොගනසා; සා සණෙන (ණනානො) යො චිතනෙන සො සණො, තසම් සණො.

214 විඤාර: සණකාර ප්‍රත්‍යයය පරකල්පි සංයොගනත නොවූවනුයේ ආදියෙහිවූ සවරයට වෘද්ධිවන බව මේ සුත්‍රයෙන් කීය. සණකාර ප්‍රත්‍යය නම් ණකාර අනුබන්ධ සහිත ප්‍රත්‍යයයි. ඔහුගේ එකම ප්‍රයෝජනය නම් වෘද්ධියයි. කිතකයෙහි අනුබන්ධ විඤාරය බලනු, මෙහි ආදි සවරය නම් තාමයාගේ ආදි භාගයෙහි (මුලම) පවත්නා බ්‍රහ්මකාරුච්චි ද නොවූ ද අ, ඉ, ඊ, උ, ඌ, යන මොවුන්ගෙන් එකකි. සංයොගනත නම:- යම් ශබ්දයකුගේ ආදි සවරයට වෘද්ධිවේ යයි කියනොත් ඒ ආදි සවරය කෙරෙහි පරව සංයුක්ත වණ්ණයක්කුගේ විද්‍යමානතාවයි. එබඳු සංයුක්ත යක් අනතකොට ඇති කල්හි නම් වෘද්ධි නොවන්නේය යනු බහුල ව්‍යවහාරයයි. සියලු කාරුණ්‍ය එක්කොට ගත් කල්හි මෙයින් හැඟෙන්නේ සානුබන්ධ ණ ප්‍රත්‍යය පරව ඇතිකල්හි උතතර වණ්ණය සංයොගයක් නොවී පවත්නා කල්හි සුච්චි වණ්ණය අ, ඉ, ඊ, උ, ඌ, යන මොවුන්ගෙන් එකක්වී නම් ඔහුට වෘද්ධි වන බවය. මේ සුත්‍රයෙහි ද වා ශබ්දය වචනවිභාසා වාවකයි. 16, 31 වන විඤාරයන් බලනු. එහෙයින් වසිටි ශබ්දාදියෙහි කිත්‍යයෙන් ද උච්චිත ශබ්දාදියෙහි විකල්පයෙන් ද වෘද්ධි වන බවත් නීලශබ්දාදියෙහි වෘද්ධි නොවන බවත් කිය යුතුය. මෙසේ වෘද්ධිවිධානය කල නමුත් කවර වණ්ණයකට කවර වෘද්ධියක් වන්නී ද යනු අවිනිශ්චිත හෙයින් මේ ලඝ සුත්‍රය කීය.

212 අසුච්චිකාරා වාසො වුද්ධි. 4-107

යනු වෘත්තීයම සුත්‍රයි. අයුච්ඡේදනං යනු, අ, ප්‍ර, ස, ම, බ, වචනයි. ව යනු, නිපාතයි. ආයො යනු, ඔ ප්‍ර, ස, ප්‍ර, බ, වචනයි. වුද්ධියනු ඉ ඉ, කි, ප්‍ර, බ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද සතරකි.

අයුච්ඡේදනං, අකාර ඉච්ඡේණ උච්ඡේණයත්ථව; ආයො, ආකාර එකාර ඔකාරයෝ; වුද්ධි, වෘද්ධිනු වෙත්.

ඉ ව උ ව යු, යු එව චණණා යුචණණා, අ ව යුචණණා ව, අයු චණණා; නොසං අයුචණණානං, ආ ව එ ව ඔ ව ආයො, තො ආයො; වණණ වුච්ඡි ඔච්ඡියන්ගේ විග්‍රහ 19, 342 වන සුත්‍රයන්හි බලනු.

අකාර ඉච්ඡේණුච්ඡේදනං, අකාරය ඉච්ඡේණය උච්ඡේණය යන මොවුන්ගට; ආ එ ඔ, ආකාර එකාර ඔකාරයෝ; වුච්ඡියො නොනති, වෘද්ධිනු වෙත්. ව සද්දක, යුත්‍රයෙහි ව ඔච්ඡියෙන්; කුච්ඡි සමහරතැනක; ත, නොවෙත්; තච්ඡිතතා, තච්ඡිත බැවින්; කාමං ඉච්ඡි කතෙ, තාමය වැනි කළ කල්හි; සාදි, සි විහසනි ආදීනු වෙත්.

215 විසාර:- ණතාර සහිත ප්‍රත්‍යය පරකල්පි පුච්ඡිව වෘත්තී වන බව 214 වන විසාරයෙහි කියන ලදී. එහෙත් කුමනට කුමක් වෘත්තීවන්තේද්ධි එහි නොකී හෙයින් ඒ දක්වනු පිණිස මේ සුත්‍රය රචනාකළහ. එහි කී සාමාන්‍ය වෘත්තීය මෙහි නියමිතොට කීය වෘත්තීය ලැබියයුතු ච්ඡේදනයෝ අ, ඉ, ඊ, උ, ඌ, කාරයන්ගේ වශයෙන් පස්දෙනෙකි. වෘත්තී වච්ඡේදනයෝ ආ, එ, ඔකාර වශයෙන් තුන්දෙනෙකි. එහෙයින් දිවිප්‍රසංඛිතයෙහි මුලානොවෙනු පිණිස ක්‍රමය මෙසේ දක්වනුය. අකාරයට ආකාරය ද ඉ ඊ කාරයන්ට එකාරයද උ ඌ කාරයන්ට ඔකාරය ද වශයෙනි. වෘත්තීය නම් වැඩිමයි. අසාරයට ආකාරය කිරීම ද ඉකාර ඊකාරයන්ට එකාරය කිරීමද උකාර ඌකාරයන්ට ඔකාරය කිරීමද වැඩිම බව පෙනෙතවා ඇත. 241 වන සුත්‍රයෙහි කී වුච්ඡිඔච්ඡිය මෙහි අනුවර්තය කටකැකිව කිසියදී යලිත් මේ සුත්‍රයෙහි වුච්ඡිඔච්ඡිය ඇතුළත් කිරීමේ විශේෂ ප්‍රයෝජනයක් දක්නා ලැබේ. එනම් උකාර පදයාගේ ද ආදී ස්වරයට වෘත්තීය විධාන කිරීමයි. නෙගමජාතපද ඔච්ඡියෙහි ජාතපදයනු උකාරපදයයි. එය කලින් පැවැත්තේ ජන පද කියා යි. නුච්ඡිත් එහි මේ පුන (නැවත) “වුච්ඡි” ඔච්ඡි සාමාන්‍යයෙන් වු වෘත්තීය නිසා ජාතපද යි විය. සමහරතැනක වෘද්ධිනොකිරීම විකාරයෙහි ප්‍රයෝජන යයි බාලාවතාරයේ කී වචනය විසාර දක්විය යුත්තකි. ඒ සමහර තැන නම් ප්‍රකෘතියෙන්ම ආ, එ, ඔ, කාරයන් ආදී ස්වරව පවත්නා තැනයි. ඒ තැන්වල ප්‍රකෘතියෙන්ම

ආ, එ, ඔකාරයන් දක්නට ලැබෙන කල්හි යලිත් වෘතී නාමය පිහිටුවා ඒ අකුරම ඇතිකරගැනීම නිනානාත. කරණලද වෘතීන්ට නාවන වෘතීකිරීම නිෂ්පලවෘතීන්ට ප්‍රකෘතියෙන් වෘතී ස්වරූපයෙන් පවත්නවුන්ට ද නාවන වෘතීකිරීමක් නිනානාත. භාරදොජ, වෙසාමිනන, ගොනම, ශබ්දයන්ගේ ආදී ස්වරයන්ට වෘතීකල්ප ක්‍රියම අමුතු ස්වරූපයක් නොලැබෙන හෙයිනි. එහෙත් ඒ අදහස දියසුන්තේ 'අසුවණණොනං' යයි කී සථාන නියමයෙන් බවත් වකාර යන්ත්‍රයෙන් වෘතී වෘතීයන් මෙන් ම අවෘතී අ, ඉ, උ, වෘතීයන් පිටුකරණ බවත් මනානාර වශයෙන් දක්නා ලැබේ, විකෘතී වූ ආ එ ඔකාර වෘතීය පමණක් නොව ප්‍රකෘතී වූ ආ, එ, ඔකාර යන්ගේ වෘතීය ද පිටුකරණ බව තවත් මතයකි. ඒ කෙසේවුවත් මේ සුත්‍රය වනාහි අකාර ඉවණී උවෘතීයන්හට ආ එ ඔකාරයන් වෘතීවනබව දක්වයි. වසිට්‍ය + ණ සි පවත්නා බව 218 වන විස්තරයෙහි කියනලදී. දැන් මේ සුත්‍රයෙන් වකාරසඵ අකාරය ආකාරය බවට පැමිණවූ (වෘතීකල්ප) කල්හි වෘතීය + ණ යයි ද අනුබන්ධය ලොප්කල්ප කල්හි වෘතීය + ආ යයි ද ස්වර ලොප්කොට පැමිණවූ කල්හි වෘතීය යයි ද රූපය ලැබේ. මෙය නද්‍රවිනායකි. එහෙයිනි 218 වන සුත්‍රයෙන් නම්වන්නොට වෘතීය ශබ්දය කෙරෙත් පරව සි යො ආදී ප්‍රත්‍යයන් යොදා වෘතීයො වෘතීයො යනාදිය බුද්ධ ශබ්දයෙහි මෙන් සිඛකටයුතුය. එහෙත් මෙය පුලලිඛිත විය යුතුද? අතීත් ලිඛිත විය යුතුද? යනු නොකිවහොත් මූලාපිය හැකිවන හෙයිනි ඒ වලක්වනු පිණිස මිලහට යුග්‍ය දක්වත්

තඛිතා, තඛිතයෝ තුමු; අභිධේයලිඛිතවිභතතිවචනා;=අභිධේය, තමන් විසින් වාච්‍ය පද්‍රවිභව බදුමු; ලිඛිතවිභතති වචනා, ලිඛ ද විභතති ද වචන ද ඇත්තෝ; සියු, වත්තාහ. තියෙයා, බොහෝ හෙයිනි; සමුහභාවජා, සමුහානී භාවානීයන්හි වූ ප්‍රත්‍යය යෝ ද; සහතෙච්ච, ස්වානීයෙහි වූ; ණො, ණ ප්‍රත්‍යය ද යනමොහු; නපුංසකෙ, නපුංසකලිඛිතයෙහි වෙත්; තා තු, තාප්‍රත්‍යය වනාහි; ඉන්දිය, යනිලිඛිතයෙහි වේ; ධාදී, ධා ප්‍රත්‍යය ආදීකොට ඇති; එං පවචයන්තාකා, එං ප්‍රත්‍යය අන්තකොට ඇති; තෙ, ඒ ප්‍රත්‍යයයෝ; තිපාතා, තිපාත නම් වෙත්.

216 විස්තර:— තඛිතයෝ වූකලි සාමාන්‍යයෙන් වාච්‍යලිඛිත වෙත්. හෙවත් තද්විතයන් විසින් කියසුන්ත පුරුෂ පද්‍රවිභව නම් තඛිතය පුලලිඛි වේ. යනි පද්‍රවිභවයන් හෝ උභය මුඛතක පද්‍රවිභවයන් තම් තඛිතය යනිලිඛිත හෝ නපුංසකලිඛිත වේ. විභතති

වචනයෝ ද එසේම යොග්‍ය පරිද්දෙන් වෙත්. විශේෂයෙන් කිය යුත්තක් නම්, බෙහෙවින් සමූහානුකූලයකි ද භාෂානුකූලයකි ද වන්නාවූ ප්‍රත්‍යයයන් භාෂානුකූලයකි වන ණය ප්‍රත්‍යය ද නපුංසක ලිංගික වන බවයි හෙවත් බොහෝ සේයින් සමූහානුකූලතාවය ද භාෂානුකූලතාවය ද භාෂානුකූලතාවය ද නපුංසක ලිංගයෙහි වන බවයි. එහෙත් සමූහානුකූලතාවය දෙකේ ම වූ නා ප්‍රත්‍යය යනු ලිංගයෙහි ම වේ. හෙවත් නා ප්‍රත්‍යයානත තනිතම සහිතයෙහි වේ. ධා ප්‍රත්‍යයෙහි පවත් එං ප්‍රත්‍යය අනතකොට ඇති ප්‍රත්‍යයයෝ හෙවත් ඒ ප්‍රත්‍යයානත තනිතමයෝ නිපාත නම් වෙත්. එහෙයින් ම ලිඛිත විශේෂ රහිතයෝ වෙත්.

වසිට්ඨය, වසිට්ඨයානේ; අපවචං, දරු වූ; පොසො, පුරුෂ කෙම; වාසිට්ඨා, වාසිට්ඨ නම් වේ; ඉන්ද්‍රී, යනුනොමෝ; වාසිට්ඨි, වාසිට්ඨි නම් වේ; නපුංසකං, නපුංසකතෙමේ; වාසිට්ඨං, වාසිට්ඨ නම් වේ. විකප්ප විධානතො, විකප්ප විධාන ගෙයින්; තඨිතො, තඨිත යෙන්; සමාසය, සමාසයහට; අවචනතං, අතිශයින්; බාධා අභාවා, බාධාවක් නැති ගෙයින්; වසිට්ඨාවචං ඉති අපි, වසිට්ඨා පවචං යි ද; හොති, වේ.

217 විස්තර:— වාසිට්ඨ ශබ්දය කෙරෙන් යෙදෙන්නේ කවර ලිඛිතය ද යනු දැන් දනවැනිය. සංස්කෘතයෙහි අපත්‍යානුකූලතාවය පුං සහිත ලිඛිතයෙහි පමණක් වේ යයි කී නමුත් පාලියෙහි ලිඛිතයම හප්තය කරණ බැව් 216 වන විස්තරයෙහි කී නමින් සැලකිය යුතුය. වාසිට්ඨ ශබ්දය ද අපත්‍යානුකූලතාවය ශබ්දයකි. විශේෂ විධානයක් නොලත් තනිතමයකි. එහෙයින් වාසිට්ඨ ශබ්දයෙන් පුරුෂ පදනුයක් වාච්‍යකල්පි ශබ්දය කෙරෙන් පරව සි ප්‍රත්‍යය යොදා මනුට ඔකාරාදෙය කිරීමෙන් වාසිට්ඨා යනු ද සහිත පදනුයක් වාච්‍යකල්පි ශබ්දය කෙරෙන් සහිත අනු ප්‍රකාශන ජ ප්‍රත්‍යය යොදා මනුකෙරෙන් පර සි හට ලොප් කිරීමෙන් වාසිට්ඨි යනු ද (පුං සහිත සබ්ධාන) උභය මූකතානුකූලතාවය වාච්‍යකල්පි ශබ්දය කෙරෙන් පරව සි ප්‍රත්‍යය යොදා ඕහට අං ආදෙය කිරීමෙන් වාසිට්ඨං යනු ද සිචිතවසුතුය. වාසිට්ඨ ශබ්දයාගේ බහු වචන රූපය ද විනිශාදි විහකති රූප ද ලිඛිතයෙහි ම සුර, මිනි, සුණ, ශබ්දයන්ගේ මෙකි. වාසිට්ඨ ශබ්ද ක්ෂපාදනයෙහි දී ඉවහල් වූ ණ ප්‍රත්‍යය විකප්පයෙන් වේ යයි 213 වන විස්තරයෙන් පෙනෙයි. ඒ විකප්පයෙහි ප්‍රයෝජන නම් තද්ධිතනිවක් නොමැති වාක්‍ය මාත්‍රයෙන් ද වසිට්ඨ පුත්‍රානුකූල ප්‍රකාශනවහැනි බව දැක්වීම ය. එය “වසිට්ඨාවචං” යන සමාස පදයෙන් දැක්විය හැකිය. එහෙයින්

විකල්පයෙන් තදබිත ප්‍රත්‍යය වීම සමාසය වැලකීමටම හෙතුවක් නොවන බැව් “විකප්පිධානතො -පෙ- හොති” යන්නෙන් කිහ.

සාමසෙක, සාමාන්‍යානුකූල; අතිමනෙ, කැමැතිකල්ලි; සදො, ශබ්දය තෙම; පුමෙන වා, පුලුච්චිතයෙන් හෝ; නපුංසකෙන වා, නපුංසකලිඛනයෙන් හෝ; නිද්දිසාති, දක්වනු ලැබේ; ඉති, මෙසේ වූ නිසමය; සද්දසන්දිද්ද, ශබ්දශාසත්‍රය දන්නෝ; විදුං, දකිත්.

වා අපවෙව ඉති ව, වා යනු ද අපවෙව යනු ද; අධිකායො, මනු සුත්‍ර හා සම්බන්ධ කරනු ලැබේ.

243 ණායන ණානා වච්ඡාදිනො. 4--347

යනු ප්‍රත්‍යයවිධාන සුත්‍රයි. ණායනණානා යනු අ, පු, ස, පු, බ වචනයි. වච්ඡාදිනො යනු, ඉ, පු, ස, ප, එ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි. 239 වන සුත්‍රයෙන් වා යනු ද අපවෙව යනු ද මෙහි අනුවර්තිය යි.

අපවෙව, අපන්‍යානුකූලයෙහි; වා, විකල්පයෙන්; වච්ඡාදිනො, වච්ඡ ඉබ්දාදිය කෙරෙත්; ණායන ණානා, ණායන ප්‍රත්‍යය ණාන ප්‍රත්‍යය යන දෙක වෙත්.

ණායනො ව ණානො ව ණායන ණානා, තෙ ණායන ණානා, වච්ඡ ආදී යෙසා තෙ වච්ඡාදයො, නතො වච්ඡාදිනො.

වච්ඡාදිනො, වච්ඡඉබ්දාදිවූ; ගොත්‍රගණනො, ගොත්‍රගණවාවී ශබ්දය කෙරෙත්; ණායනො ව, ණායන ප්‍රත්‍යය ද; ණානො ව, ණාන ප්‍රත්‍යය ද; වා, විකල්පයෙන්; හොති, වෙ. අපවවා, අපන්‍ය නම්; පපුන්‍යපපභුති, වූනුබුරා පවත් කොට ඇති; ගොත්‍රං, ගොත්‍ර යයි; කච්චසා, කච්ච නම් තැනැත්තන්ගේ; අපවවා, පුත්‍ර තෙමේ; කච්චායනො, කච්චායන නම් ද; වා, නොහොත්; කච්චා නො, කච්චාන නම් ද වෙ. සංයොගනනතා, සංයොගානන බැවින්; න වුද්ධි, වෘද්ධි නොවේ.

218 විසාර:- පුත්‍රානුකූලයෙහි ණ ප්‍රත්‍යය වන බව 213 වන විසාරයෙහි කියන ලදී. මෙහි කියන්නේ නම් එපමණක් නොව ඒ අනුකූලයෙහි ම ණායන ණාන යන ප්‍රත්‍යය දෙකක් ද වන බවය. එහෙත් එසේ වන්නාහු අතීතයින් කොසි ශබ්දයක් කෙරෙත් නමුත් පරව නොවෙත්. ගොත්‍රානුකූලවී ශබ්ද ගණයන් අතුරෙන් එකක් වන වච්ඡඉබ්දාදිගණයෙන් පරව පමණක් වෙයි. තො

එසේනම් විශේෂ සුත්‍රයක් තැන ද ප්‍රථම සුත්‍රයෙන් ම මේ ප්‍රත්‍යය දෙක ද කිවහැකිය. ශබ්දය ගොත්‍රවාචී ශබ්දයකුත් ගණය වර්ජාදී ගණයත් ඒනම් ඔහු කෙරෙහි පමණක් මේ ප්‍රත්‍යය දෙක වෙත් යයි දනවුණි. මෙහි ද අනුබන්ධ ණ්‍යය වෘද්ධිය පිණිසම ය. එවිට ප්‍රත්‍යය විශයෙන් ගතයුත්තේ ආයන ආන දෙක පමණකි. අනු බන්ධ ණ්‍යකාරය පරවුවත් කවචායන යනාදියෙහි ආදී ස්වරයට වෘද්ධි නොවේ. සායොගාන්තය දක්නා ලැබෙන හෙයිනි. එබැවින් කවච ශබ්දය කෙරෙහි ආයන ප්‍රත්‍යය යොදා කවචායන යයි ද ආන ප්‍රත්‍යය යොදා කවචාන යයි ද පදදෙක නිපදවාගත යුත්තාහ. විභක්තිලොපාදිය පෙරවෙති. සුත්‍රයට සුදුසු පරිදි වච්ජායන යයි උද්ගරණ කටයුතු වුවද ලොකප්‍රසිද්ධ ශබ්දයක් ම දක්වනු කැමැතිව කවචායන යනාදිය දැක්වූහ. වච්, කණ්‍ය, අශ්විවේස, සකට, කවච, ගුණල, මුඤ්, කුඤ් ශබ්දාදිය වච්ජාදී ගණයයි.

“ණෙයො කන්තිකාදීහි” ඉති, “ණෙයො කන්තිකාදීහි” යන සුත්‍රයෙන්; ණෙයො, ණෙය ප්‍රත්‍යය වේ; විනතාය, ගරුඛිමානා වගේ; අපචිං, පුත්‍ර (පුපුත්‍ර) නෙමේ; වෙනතෙයො, වෙනතෙයො නම් ද; වා, විකලායෙන්; විනතෙයො. විනතෙයො නම් ද වේ; පකෙච, එක්පක්‍ෂයෙක්හි; න වුඞ්; වෘඪි නොවේ. ණෙයො ඉති, ණෙයො යන; යොගවිභාගෙන, සුත්‍රවිභාග බලයෙන්; නසා, බිකට; දියතෙ ඉති, දෙකු ලැබිය යන; අපෙ අපි, අභීයෙහි ද; ණෙයො, ණෙය ප්‍රත්‍යය වේ; යසා, ගමෙකුට; දක්ඛණා, දක්ඛණානොමෝ; දියතෙ, දෙකු ලැබේ ද; සො, හෙතෙම; දක්ඛ ණෙයො, දක්ඛණෙයො නම් වේ.

244 ණෙයො කන්තිකාදීහි. 4-348

යනු ප්‍රත්‍යය විධාන සුත්‍රයි. ණෙයො යනු, අ, පු, අනු, ප්‍ර, එ, වචනයි. කන්තිකාදීහි යනු, ඉ, පු, ස, ප, බ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි. 239 වන සුත්‍රයෙන් වා යනු ද අපවෙච යනු ද මෙහි අනුවච්ජායන යි.

අපවෙච, අපනායාඪියෙහි; කන්තිකාදීහි, කන්තිකාශබ්දාදීන් කෙරෙහි; වා, විකලායෙන්; ණෙයො, ණෙය ප්‍රත්‍යය වේ.

219 විශකර:- මිච කලිග් (239 243 වන සුත්‍රවලින්) කියන ලද්දේ පුලලිගු ශබ්දයන් කෙරෙහි ම අපනායාඪී ප්‍රත්‍යයයන් වන බවය. මෙහි කියන්නේ නම් ආකාරාන්ත සමුලිඛිත ශබ්දයන් කෙරෙහි අපනායාඪීයෙහි ප්‍රත්‍යයයන් වන බවය. එනම් කන්ති කාදී ශබ්දගණය කෙරෙහි ණෙය ප්‍රත්‍යය වන බවය. කන්තිකා, විනතා, රෙහිණි, ගඛයා, ශබ්දාදිය කන්තිකාදී ශබ්දගණයයි. විනතා

ශබ්දය කෙරෙහි ණය (එය) ප්‍රත්‍යය කොට විභක්ති ලොපාදී
 යන් පුළුඹට වෘතීන් කලකල්හි වෙනතෙය්‍ය ශබ්දය ද වෘතී
 නොකල තන්හි විතනෙය්‍ය ශබ්දය ද ලැබේ. මෙහි වෘතීය වැල
 කීමට ප්‍රකට හෙතුවක් නැති නමුත් වෘද්ධිකතික වත් රතික
 වත් පෙලෙහි දක්නා ලැබෙන හෙයින් වෘතීය විකලා කලහ.
 මේ සුත්‍රය පද දෙකකින් යුත් කුඩා සුත්‍රයක් වුවද එහි පද
 විභාගයක් හෙටත් සුත්‍රය දෙකොටසක් කරගැනීමක් පෙනෙයි.
 ඒ පද විභාගය නම්- “කතනිනාදීහි” යන්න නොසලකා
 “ණෙය්‍ය” යන්න පමණක් සලකා ගැනීමයි. ඒ යුක්තියෙන්
 අපත්‍යාචීයෙහි පමණක් නොව වෙනත් අචීයක එනම් යමෙ
 කුට දීමක් ප්‍රකාශවන අචීයෙහිත් ණය ප්‍රත්‍යය වන බව
 සලකිය යුතුය. දකඛිණෙය්‍යා යනු නිදසුනි. එසේ අචීය
 අතීතක් වුවත් ශබ්දගණය නම් එකක් ම බව නිදසුනෙන් ද
 පෙනෙයි. දකඛිණෙය්‍ය ශබ්දයෙහි විග්‍රහය පොතෙහි ම තිබේ.
 මෙහි වෘතීය වලක්වනලද්දී සංයෝගාගතයා විසින් ය.

215 අනො ඤි වා 4-349

යනු ප්‍රත්‍යාචීයාන සුත්‍රයි. අනො යනු පඤ්චමූලයෙහි
 නිපාතන නිපාතයි. ණී යනු, ඉ, ජ, අ, ජ, එ, වචනයි. වා යනු
 නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද තුණකි. 239 වන සුත්‍රයෙන් වා
 යනු ද අපවේ යනු ද මෙහි අනුවච්චිතිය යි.

අපවේව, අපත්‍යාචීයෙහි; අනො, අකාරාන්ත නාමය
 කෙරෙහි; වා, විකලායෙන්; ණී වා, ණී ප්‍රත්‍යය ද වේ.

අකාරාන්තො, අකාරාන්තය කෙරෙහි; අපවේව, අපත්‍යාචී
 යෙහි; වා, විකලායෙන්; ණී භොති, ණී ප්‍රත්‍යය වේ. පුන
 වා සද්දෙන, නැවත වා ශබ්ද (ග්‍රහණ) යෙන්; ණීනො, ණීක
 ප්‍රත්‍යය වේ, අකාරාන්තා, අකාරාන්ත නාමය කෙරෙහි ද; අනකා
 රාන්තා ව, අකාරාන්ත නොවූ නාමය කෙරෙහි ද; ඛො අපි, බ
 ප්‍රත්‍යයක් ද වේ. දකඛී, දකඛියා අපවේව (දකඛියාගේ පුතා) යන
 වාක්‍යයෙහි දකඛී යි වේ. සකාපුත්‍රනිකො, සකාපුත්‍රතයා අපවේව
 (සකාපුත්‍රක නම් නැතැත්තාගේ පුතා) යන වාක්‍යයෙහි සකා
 පුත්‍රනිකො යි වේ. මණ්ඩෙඛො, මණ්ඩියා අපවේව (මණ්ඩියාගේ
 පුතා) යන වාක්‍යයෙහි මණ්ඩිඛො යි වේ. භාතුඛො, භාතුතො
 අපවේව (භාතුතූගේ පුතා) යන වාක්‍යයෙහි භාතුඛො යි වේ. ද්විතො,
 එහි ද්විතිය ද වේ.

220 විසාරජ- අපත්‍යාචීයෙහි අකාරාන්ත නාමය කෙරෙහි
 ණී ප්‍රත්‍යය ද වන බව මේ සුත්‍රයෙන් තිබේ. 239 වන සුත්‍රයෙන්
 අනුවච්චිතනය වියහැකි වා ශබ්දය නිබන්දි මේ සුත්‍රයෙන් යලිත්
 වා ශබ්දයක් ඇතුළත් කිරීමේ ප්‍රයෝජනය නම් අකාරාන්තය

කෙරෙත් ම අපත්‍යාඥීයෙහි ම ණික ප්‍රත්‍යයක් ද අකාරනනමුත් නොවුත් ශබ්දයන් කෙරෙත් බ ප්‍රත්‍යයක් ද නිර්මය. දකබ, සත්‍ය පුත්‍රක, මණ්ඩ, භාගු ශබ්දයන් කෙරෙත් පරව ක්‍රමයෙන් ණි ණික බ ප්‍රත්‍යයන් කොට විභයන්ලොපාදිය නිර්මෙත් දකබ සත්‍ය පුත්‍රක මණ්ඩබ භාගුබ යන පදයෝ සිදුකරනු ලැබෙත්. භාගුශබ්දය කෙරෙත් වූ බ ප්‍රත්‍යය දරීත ව භාගුබබ යයි විය. ණික ප්‍රත්‍යයෙහි කකාරයට යකාරදෙශමෙත් සත්‍යපුත්‍රක ශබ්දය සිදු විය. යාත්‍යයන් වහන්සේගේ ග්‍රාවක යනාදීයි. අපත්‍යාඥීයෙන් ශිෂ්‍යයන් ද ගැණෙන බැව් එයින් පෙනේ. ආදිවච, කොණ්ඩඤ්ඤ යනාදිය ද මේ සුත්‍රයෙහි වා ශබ්ද ග්‍රහණයෙන් ම සිව්කිරීම යොග්‍ය බැව් පෙනේ.

“ණවො පච්චාදීති” ඉති, “ණවො පච්චාදීති” යන සුත්‍රයෙන්; ණවො, ණව ප්‍රත්‍යය වේ; මණුනො අපච්චො, (මණුහුගේ පුත්‍රා) යන වාක්‍යයෙහි; මාණවො, මාණව නම් වේ; “ණෙර විධිවාදිනො” ඉති, “ණෙර විධිවාදිනො” යන සුත්‍රයෙන්; ණෙරො, ණෙර ප්‍රත්‍යය වේ. සමණඤ්ඤ අපච්චො, (ග්‍රමණයාගේ පුත්‍රා-ගෝලයා) යන වාක්‍යයෙහි සාමණෙරො, සාමණෙර යි වේ.

246 ණවො පච්චාදීති. 4-350

යනු ප්‍රත්‍යයවිධාන සුත්‍රයි ණවො යනු, අ, පු, අනු, පු, ඵ, වචනයි. උපච්චාදීති යනු, ඉ, පු, ස, ප, ඵ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි 239 වන සුත්‍රයෙන් අපච්චො යනු ද වා යනු ද මෙහි අනුවච්චනීය යි.

උපච්චාදීති, උපච්ච ආදී ශබ්දයන් කෙරෙත්; අපච්චො, අපත්‍යාඥීයෙහි; වා, විකල්පයෙන්; ණවො, ණව ප්‍රත්‍යය වේ.

උපච්ච ආදී යෙසං නෙ උපච්චාදයො, තෙහි උපච්චාදීති, උපච්ච, මණු, භගු, පණු, උපකච්චාදු, උපබ්ඤ්ඤ ශබ්දාදිය උපච්ච ශබ්දාදී ගණයයි.

247 ණෙර විධිවාදිනො. 4-351

යනු ප්‍රත්‍යයවිධාන සුත්‍රයි. ණෙර යනු, අ, පු, අනු, පු, ඵ, වචනයි. විධිවාදිනො යනු ඉ, පු, ස, ප, ඵ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි. 239 වන සුත්‍රයෙන් වා යනු ද අපච්චො යනු ද මෙහි අනුවච්චනීය යි.

අපච්චො, අපත්‍යාඥීයෙහි; වා, විකල්පයෙන්; විධිවාදිනො, විධිවා ශබ්දාදිය කෙරෙත්; ණෙර, ණෙර ප්‍රත්‍යය වේ.

විධිවා ආදී යෙසං නෙ විධිවාදයො, නතො විධිවාදිනො. විධිවා, බනුකි, සමණ, නාලික ශබ්දාදිය විධිවා ශබ්දාදියයි.

“යෙන වා සංසඨං තරති වරති වහති ණිකො” ඉති,
 “යෙන වා—පෙ—ණිකො” යන සූත්‍රයෙන්; ණිකො, ණික ප්‍රත්‍යය
 වේ. වා කාරෙන, වා ශබ්දයෙන්; තෙකපො, නොයෙක් අක්ෂී
 යෙහි; තෙකපපච්චයා ව, නොයෙක් ප්‍රත්‍යයෝ ද වෙත්; සත්තන
 සංසථො, (සාතයෙන් මිශ්‍රිතවූයේ) යන වාක්‍යයෙහි; ණාතිකො,
 ණාතික යි වේ. ඔදනො, ආභාරයයි. උඵවෙපන, පසුරෙන්;
 තරතීති, තරණය කෙරේ නුයි; ඔඵමපීනො, ඔඵමපීන යි වේ. වා,
 විකල්පයෙන්; උඵමපිකො, උඵමපීන යි වේ. පකො, ඒ පක්‍ෂයෙහි;
 න වුඛි, වාචි නොවේ; සකචන වරතීති, (හැලෙන් හැසිරෙයි)
 යන වාක්‍යයෙහි; සාකචිකො, සාකචික යි වේ; සීසඤන වහතීති,
 (සීසින් උසුලානුයි) යන වාක්‍යයෙහි; සීසිකො, සීසික යි වේ;
 න වුඛි, වාචි නොවේ.

248 යෙන වා සංසඨං තරති වරති වහති ණිකො 4—352

යනු ප්‍රත්‍යයවිධාන සූත්‍රයි. යෙන යනු, අ, පු, ස, කරණාච්චි
 කාරිතා එකච්චනයි. වා යනු නිපාතයි. සංසඨං යනු අ, න,
 කී, ප්‍ර, ඵ, වචනයි. තරති වරති වහති යන තුණම වනිමින
 විභක්ති කාරිතා කාරක පරිභෙදපද ප්‍රථම පුරුෂෙකච්චන
 ක්‍රියාවෝයි. ණිකො යනු අ, පු, අනු, ප්‍ර, ඵ, වචනයි. මෙසේ
 මෙහි පද සකති. මෙහි ද වා යනු අනුවර්තීතිය යි.

යෙන වා, යමකින් හෝ; සංසථා, මිශ්‍රකරණ ලද ද; තරති,
 එතර වේ ද; වරති, හැසිරේ ද; වහති, උසුලා ද; (සන මේ අච්චි
 යන්ති) වා, විකල්පයෙන්; ණිකො, ණික, ප්‍රත්‍යය වේ.

සංසඤ්චි, සංසඨං, සංපුච්චි සඤ්චානු ඇලීම් අච්චියෙහිය.
 න ප්‍රත්‍යයයි.

221 විසාර:- අපකාරාච්චි කභිතයට අනතුරුව සංසථාදි
 කභිතය දක්වනු පිණිස මේ සූත්‍රය විහිතයි. මෙහි යෙන යන
 කරණ විභක්ති එකච්චනය තෙමේ වෙන්වූයෙක් යෙන වා
 සංසථා, යෙන වා තරති, යෙන වා වරති, යෙන වා වහති යයි
 සතරවරක් සමිකූය ලබයි. යමකින් මිශ්‍රකිරීම ය, යමකින්
 තරණය කිරීම ය, යමකින් හැසිරීම ය, යමකින් ඉසිලීම ය යන
 මේ අච්චිතනි නාමයකෙරෙන් විකල්පයෙන් ණික ප්‍රත්‍යය වන
 බව මේ සූත්‍රයෙහි අදහසය. සූත්‍රයට අනුවර්තීතිය වූ වා ශබ්දය
 තෙමේ 239 වන සූත්‍රයෙහි කී විකල්පාච්චි වාචන වා ශබ්දය මැයි.
 එහෙත් මේ සූත්‍රයෙහි හෙතෙම සමුච්චයාච්චි වාචකයි. එහෙයින් ම
 වාචාරයෙන් නොයෙක් අච්චිතනි නොයෙක් ප්‍රත්‍යයෙන් වන

බව බිම්කිරිපාදයෝ තුමු කීහ. සුභ්‍රයෙහි කී අළු පරිපාටියට ක්‍රමෝද්ගරණ දක්වනලද්දේ 1 සාතික 2 ඔළුමික 3 සාකටික 4 සිහික යන මොවුන්ගේ වශයෙනි. ඝන, උළුම, සකට, සිස යන ශබ්දයන් කෙරෙත් ණික ප්‍රත්‍යයයන් ආදී සවරයන්ට වැඩිත් විභක්ති ලොපත් කිරීමෙන් ඔවුහු නිපදවනු ලැබෙත්. උළුමික ශබ්දයාගේ වාසිය විකලාභයින් එක් පක්‍ෂයෙක්හි උළුමික යනු ම දක්නා ලැබේ. නවීනම අභිධේය ලිඛිතය සි 216 වන විස්තරයෙහි කීම මෙහි ද සැලකිය යුතුය. මෙහි ඝාතිකො යි පුලුලිඛිතපාඨය දක්වනලද්දේ ඔදනො යන වාච්‍යය අපකෂානොව ය. වාච්‍යයා සශ්‍රීලිඛිත විනම් සාතිකී යි ද නපුංසක ලිඛි විනම් ඝාතිකා යි ද වන්නේය. ඔළුමිකො, ඔළුමිකී, ඔළුමිකා, සාකටිකො, සාකටිකී, සාකටිකා, සිසිකො, සිසිකී, සිසිකා යනු ද මෙසේයි. වාචාරයෙන් නොපැයක් අළුයන්හි නොයෙක් ප්‍රත්‍යයයන් වන බව කියනලද ගෙයින් ඔවුන් දක්වත්.

ඉතිලිඛිතො, සශ්‍රීලිඛිත ශබ්දය කෙරෙත්, එයසනො; එයසන ප්‍රත්‍යය ද; ණකො ව, ණක ප්‍රත්‍යය ද වේ. වමපායං ජානො (වමපාකරයෙහි වූජය) යන වාච්‍යයෙහි; වමපායසනො වමෙපායක යි වේ. බාරාණසෙයසනො, බාරාණසීයං ජානො (බර ණස උපන්නේ) යන වාච්‍යයෙහි බාරාණසෙයසන යනු ද; එවා, මෙසේයි. ණකො, ණක ප්‍රත්‍යය වේ. කුසිතාරායං වසති ඉති, (කුසිතාරා තරයෙහි වෙසේ) යන වාච්‍යයෙහි; කොසිතාරකො, කොසිතාරක යි වේ. ජනපදකො, ජනපද වාචී ශබ්දයන් කෙරෙත්; ණකො ව, ණක ප්‍රත්‍යය ද වේ. මහධෙසු වසති (මහධරට වෙසෙයි) තෙසා ඉසුරො වා (ඒ මහධයාගේ අභිපතීනුයි හෝ) යන වාච්‍යයෙහි; මාගධකො, මාගධක යි වේ. තජජාතියා, ඒ ඒ ජාතියෙන්; විසිට්ඨකො, විසිට්ඨකො යි වේ. අජාතියො, අජාතිය ප්‍රත්‍යය වේ. අසුජාතියා විසිට්ඨො (අග්‍ර ජාතියෙන් වෙසෙසන ලද්දේ) යන වාච්‍යයෙහි; අසුජාතියො, අසුජාතිය යි වේ. සො, සො ප්‍රත්‍යය වේ. අගනනි ජාතිකබිං (අග්‍රයයි දන යුක්ත) යන වාච්‍යයෙහි; අගනකො, අගනකො යි වේ. චතනං, චත වේ.

222 විස්තර: - සුභ්‍රයෙහි වාචාරයෙන් කටහැකිද මෙයින් කීහ. එයසන, ණක, අජාතිය, සො, යන ප්‍රත්‍යය සතර ජාත්‍යයී වාසානී ජ්‍යෙෂ්ඨ විසිට්ඨකො ඉතව්‍යානීයන්හි පදිතිත්. එහෙයින් වමෙපායක, කොසිතාරක, මාගධක, අසුජාතිය, අගනකො යන පදයෝ දක්නා ලැබෙත්. ඔවුන්ගේ සිහිනු සුකරගහ. මෙසේ සුභ්‍රයකීනුත් වා ශබ්දයකීනුත් ණික ප්‍රත්‍යයට ගොභ්‍ය නැත් කියනලද නමුත් තදන්‍ය වූ ද ස්ථානයන් දක්නා ලැබෙන ගෙයින් තවත් සුභ්‍රයක් රචනාකළහ.

249 නම්බිනෙ තෙතකතාදි සන්නිධාන නියෝග සිප්පහණ්ඩි
 ජීවිකාපොසු ව 4-313

යනු ප්‍රත්‍යයවිධාන සුත්‍රයි. නං යනු අ පු, සබ්බ, ද, ඵ, වචනයි. අධිතෙ යනු වර්තමාන විභක්ති නව්‍යාකාරක ආත්ම තෙපද ප්‍රථම පුරුෂ එකවචනයි. තෙතකතාදි සන්නිධාන නියෝග සිප්ප හණ්ඩි ජීවිකාපොසු යනු අ, පු, ස, ස, බ, වචනයි. ව යනු නිපාත යි. මෙයේ මෙහි පද සතරකි. 239, 248, වන සුත්‍රයන්ගෙන් වා යනු ද ණිකො යනු ද මෙහි අනුවච්චිය යි.

නං අධිතෙ, එය හදුරයි යන අභිඥෙහි ද; තෙතකතාදි, එයින් කරණලද්දේය යනාදි අභිය; සන්නිධාන, (එහි) හටගැණීමේ අභිය; නියෝග, නියුක්තාභිය; සිප්ප, ශිලාපභිය; හණ්ඩ, හාණ්ඩාභිය; ජීවිකාපොසු ව, ජීවිකාභිය යන මෙතෙක් අභිය යන්ති ද; වා, විකල්පයෙන්; ණිකො, ණික ප්‍රත්‍යය වේ.

කර්මිත්‍යා නි කතං, කර්මාතු කිරිමි අභියෙහි ය. ත ප්‍රත්‍යය යයි. කතං ආදි යෙසං තෙ නාතාදයො, සන්නිධානබ්බා නි සන්නිධානා, සං නි පුච්චි ධා ධාතු හටගැණීමේ අභියෙහි ය. පු ප්‍රත්‍යයයි. සප්පති අනොනා නි සිප්පං, සප්පධාතු ගමනාභියෙහි ය. අ ප්‍රත්‍යයයි. හණ්ඩි නි ති හණ්ඩං, හනිධාතු හාණ්ඩාභියෙහි ය. ක ප්‍රත්‍යයයි. ජීවනනි එතෙනා නි ජීවිකං, ජීවධාතු පණදුරිමි අභියෙහි ය. ණිච්චි ප්‍රත්‍යයයි. අරියතෙ ගමසතෙ නි අපො, අරධාතු ඥනාභියෙහි ය. ඵ ප්‍රත්‍යයයි. සන්නිධාන ව නියෝගො ව සිප්පඤ්ච හණ්ඩඤ්ච ජීවිකඤ්ච සන්නිධාන නියෝග සිප්ප හණ්ඩ ජීවිකානි, තෙත කතාදි ව සන්නිධාන-පෙ-ජීවිකානි ව තෙතකතාදි සන්නිධාන නියෝග සිප්ප හණ්ඩ ජීවිකානි, තානි එව අත්‍යා තෙතකතාදි-පෙ-ජීවිකානා, තෙසු තෙතකතාදි-පෙ-ජීවිකාපොසු.

නං අධිතෙ ඉච්චාදිසු අපොසු, එය හදුරයි යනාදි අභියෙහි ද; ආදිසද්දක, ආදි ශබ්දයෙන්; හතාදිසු ව; හතාදි අභියෙන්හි ද; වා, විකල්පයෙන්; ණිකො හොති, ණික ප්‍රත්‍යය වේ.

223 විස්තර:- එය හදුරයි යනාභියෙහි ද එයින් කරණ ලද්දේය යනාදි අභියෙහි ද එහි සන්නිධාන (හටගැණීමේ) අභියෙහි ද එහි නියුක්තාභියෙහි ද එය ඔහුගේ ශිලාය යනාභියෙහි ද එය ඔහුගේ හාණ්ඩය යනාභියෙහි ද එය ඔහුගේ ජීවිකාවය යනාභියෙහි ද ආදි ශබ්දයෙන් වෙනත් අභියෙන්හි ද ණික ප්‍රත්‍යය විකල්පයෙන් වන බව මේ සුත්‍රයෙන් කිත. පුච්චි 37.

සුභ්‍රයෙන් කී අනියන්ගෙන් පිටවූ බොහෝ අනියන්හි ණික ප්‍රත්‍යය විශයෙන් මේ සුභ්‍රයෙනි. එහෙයින් ම මෙහි ආදි ශබ්දයක් ද එකතු කරණලදී. මෙහි චිතියානී තෘතියානී සප්තමයනී ප්‍රථමානී කරණානී අෂ්ටමයනී ම නාමය කෙරෙහි මේ ණික ප්‍රත්‍යය වන බව තීරණය වලින් පෙනේ.

අභිධම්මං අධිකෙ ඉති, (අභිධම්මය හදාරයි) යන වාක්‍යයෙහි; අභිධම්මිකො, අභිධම්මික යි ද; වා, විකල්පයෙන්; අභිධම්මිකො, අභිධම්මික යි ද වේ. පයෙඛ, එක් පක්‍ෂයෙක්හි; න චුති; වාසි නොවේ. වචසා කතං කම්මං, (වචනසේන කරණලද ක්‍රියාව) යන වාක්‍යයෙහි; වාචසිකං, වාචසික යි ද වේ. මානසිකං, මනසා කතං කම්මං, (සිතිය කරණලද ක්‍රියාව) යන වාක්‍යයෙහි, මානසිකා, මානසික යනු ද; එවං, මෙසේ මැයි එසා, මෙහි; “ස සතර වාගමො” ඉති, “ස සතර වාගමො” යන; ඉභ, මෙහි; අනුචිතකිත ආදිසදෙන, අනුචිතකය කරණලද ආදි ශබ්දයෙන්; සාගමො, සකාරාගම වේ; ඉරිතර සන්ධිතා වේදනා, (සිරුරෙහි හටගත් වේදනාව) යන වාක්‍යයෙහි; සාරිකා, සාරිකා යි වේ. වාගර කියුතො, (දෙරටුවෙහි කියුකතවූයේ) යන වාක්‍යයෙහි; දෙවාරිකො; දෙවාරික යි වේ; එසා, මෙහි; “මා යුත මාගමො ධාතො” ඉති, “මා යුත මාගමො ධාතො” යන සුභ්‍රයෙන්; වකාරතො පුබ්බ, වකාරයෙන් පූච්ඡෙහි; ඔකාරාගමො, ඔකාරයෙක් ආගම වේ.

සිප්පං ඉති, සිලා නම; හිතාදිකලා, හිතාදි කලා විශේෂයයි; විණා අස්ස සිප්පං ඉති, (විණාවාදනය මොහුගේ සිලාය) යන වාක්‍යයෙහි; වෙණිකො, වෙණික යි වේ අහු, මෙහි; විණා ඉති, විණා කම්ම; විණාවාදනං, වෙණ වැසීමයි; ගනකා අස්ස හණ්ඩං ඉති, (සුගතිය මොහුගේ හාණ්ඩය) යන වාක්‍යයෙහි; ගනිකො, ගනික යි වේ. මගෙ හන්තා ජ්වති ඉති, (මුවන් මරා ජ්වත් වෙයි) යන වාක්‍යයෙහි; මාගවිකො, මාගවික යි වේ. වකාරාගමො, වකාරයෙක් ආගම වේ. ජාලෙන හතො, (දූපලන් තසග ලද්දේය) යන වාක්‍යයෙහි; ජාලිකො, ජාලික යි වේ. සුතොතන බ්‍රහ්ම, (ප්‍රසිත් බ්‍රහ්මලද්දේය) යන වාක්‍යයෙහි; සුතනිකො, සුතනික යි වේ. වාපො අස්ස ආයුසධං ඉති, (දුක්ත මෝහට ආයුධය) යන වාක්‍යයෙහි; වාපිකො, වාපික යි වේ. වාතො අස්ස ආබාධො, (වාතය කෙමේ මෝහට ආබාධයි) යන වාක්‍යයෙහි හෝ, වාතො අස්ස අපි ඉති වා, (වාතය මෝහට ඇත්තේය) යන වාක්‍යයෙහි හෝ; වාතිකො, වාතික යි වේ; බ්‍රහ්ම පසතො, (බ්‍රහ්ම කෙරෙහි පැහැදුනේය)

යන වාක්‍යයෙහි; බුඬිකො, බුඬික යි වේ; වජ්‍යන කීනං භණ්ඩං (වග්නුයෙන් විකුට ගන්නා ලද භාණ්ඩය) යන වාක්‍යයෙහි; වජ්‍යිකං, වජ්‍යික යි වේ; කුමෙතා අය්‍යා පරිමාණං, (දසමුණක් මොහුගේ පමණය) යන වාක්‍යයෙහි හෝ; තමරහති, (ඊට සුදුසුය) යන වාක්‍යයෙහි හෝ; නොසං රාසි වා, (ඔවුන්ගේ සමූහය) යන වාක්‍යයෙහි හෝ; කුමතිකො, කුමතික යි වේ; අකොධන දිඛති ඉති, (පසාචිත් ක්‍රීඩා කෙරේය) යන වාක්‍යයෙහි; අකතිකො, අකතික යි වේ. මගධෙසු වසති (මගධයෙහි වෙසේය) යන වාක්‍යයෙහි හෝ; ජාතො ඉති වා, (උපන්නේ නුයි) යන වාක්‍යයෙහි හෝ; මාගධිකො, මාගධික යි වේ. ඉති ආදී යනාදියයි.

224 විගාර:- ආහිධම්මක, වාවසික, සාරීරික, දෙවාරික වෙණික, ගඬික, මාගචික යනු ක්‍රමයෙන් සුත්‍රොක්‍යාඪීයන්ට උද්භරණයි. ජාලික, සුතතික, වාසික, වාතික, බුඬික විචික, කුමතික, අකතික, මාගධික යනු සුත්‍රයෙහි ආදී ශබ්දයට නිදර්ශිතයි. මේ හැම පද ම නාමය කෙරෙන් පරව ඒ ඒ අතීතයන්හි ණික ප්‍රත්‍යය වී පුළුල්ව වෘත්තීමෙන් සිදුවෙති. ආහිධම්මක යි වෘත්තීත පක්‍ෂය ද ණික ප්‍රත්‍යය විෂයකොට ඇත්තකි. මන ශබ්දය කෙරෙන් ණික ප්‍රත්‍යය යොදා කායචිකාලිචිට ලැබෙන්නේ මාතික යනුයි. එහෙත් 137 වන සුත්‍රයෙහි ආදී ශබ්දයෙන් සකාරාගමය කොට ස් ඉක යි පැවතිනල්ලි සකාර ඉකාර සංයෝගකල පසු 'සික' යි ලැබීමෙන් මාතසික යනු සිදු වේ. ආදී ධරයාගේ වෘත්තියයි. දු+ආර ශබ්දය කෙරෙන් ණික ප්‍රත්‍යය කොට ධරය පරකල්ලි උපසගීය්‍ය උපකාරයට 'වමො දුදනතානං' යන්නෙන් වකාරාදේශ කලිකල්ලි ආරික යයි ලැබේ. මෙහි ආදේශකල වකාරයෙන් පුළුල්යෙහි වෘත්තීත ආගම විශයෙන් ලැබෙන ඔකාරයෙන් දෙවාරික යයි ලැබේ. මෙසේ සුත්‍රයෙන් ද ආදී ශබ්දයෙන් ද නොයෙක් නාමයන් කෙරෙන් ණික ප්‍රත්‍යය වන බැව් උද්භරණ සහිතව කී නමුත් තවත් බොහෝ තත්ව මේ ප්‍රත්‍යය වනබව දක්නා ලැබෙයි. අකාලික සන්ධික, එහිපක්‍ෂික යනාදිය එසේ ලැබෙන පදයෝයි.

250 මා සුත මාගමො ධානෙ 4-403

යනු ප්‍රතිමෙධි හා ආගමවිධාන සුත්‍රය මා යනු නිපාත යි සුතං යනු උ, පි, ස, ම, බ, වචනයි. ආගමො යනු අ, පි, කි, ප්‍ර, එ, වචනයි. ධානෙ යනු, අ, න, කි, ස, එ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද සතරකි. ආදීසරානං, අසංයෝගනානං යි වචන විපච්චාස සහිතව 241 වන සුත්‍රය මෙහි අනුවර්තනීයයි.

සමඟ ව, ණකාර සහිත ප්‍රත්‍යය පරකල්පි ද; අසංයෝගනාතානං, සංයෝගාත්‍යා රහිත වූ; ආදිසරානං, ආදිසවර වූ; යුතං, ඉවණිණ උවණිණයන්ට; මා වුසි, වෘසි නොවේ; සානෙ, යෝග්‍ය ස්ථානවෙයි; ආගමො, වෘසි ආගමය වේ.

ඉ ව උ ව යු, තෙසං යුතා, ආගවණිති ආගමො, ආ පුච්චි ගමු ධාතු ගමනාච්චියෙහිය. අප්‍රත්‍යයයි. සො ආගමො, සීගතෙ අසමිං කී සාතං, සා ධාතු ගමන්වැලැක්වීම් අච්චියෙහි ය යු ප්‍රත්‍යයයි. තසමිං සානෙ.

225 විසාර:— ණානුබකි ප්‍රත්‍යය පරකල්පි නාමයා හේ ආදි ක්වරයට වෘසි වන බව 218 වන විසාරයෙහි කියන ලදී. එසේ ගැමි තත්ති වේ නම් දෙවාරික වෛයාකාරණාදී ආතෘම් පදයන් සිඛකරගත නොහැකිය. එහෙත් භාෂාවෙහි පෙපණෙන ඒ පදයන්ගේ සිහිය ද දුක්විය යුතුය. එහෙයින් ම මේ සුත්‍රය විහිතය. සමහර තැනකදී වෘසිය නොවන බවත් අවශ්‍ය ස්ථානයන්හිදී වෘසි ආකමය වන බවත් මේ සුත්‍රයෙහි තේරුමය. මෙහි වා ශබ්දයෙන් අදහස් කරණලද්දේ ඉකාර උකාරයන්ට ආදෙශ වූ සකාර වකාරයන් ගෙන් පූච්චිභාග සහිඛ්‍යාත ස්ථානයයි. ද් + ආරික-චාරික - ද් + වාරික - දෙවාරික යනු ද වී + ආකරණ-වී + යාකරණ-වී + යොකරණ-වෙච්චාකරණ යනු ද මේ පදයන්ගේ මූල ප්‍රකෘතියෙහි පටන් පද සිහිකරගන්නා ක්‍රමයයි.

251 ණ රාගා, තෙන රත්තං ධාසෙදම්ඤ්ඤෙවසු ව 4—354

යනු ප්‍රත්‍යයවිධාන සුත්‍රයි ණ යනු, අ, පු, අනු, ලු, ආ, එ, වචනයයි. රාගා යනු, අ, පු, කී, ප, එ, වචනයයි. තෙන යනු, අ, පු, සබබ, ත, එ, වචනයයි. රත්තං යනු අ, න, කී, ප, එ, වචනයයි. තසං යනු අ, පු, සබබ, ම, එ, වචනයයි. ඉදං යනු අ, න, සබබ, පු, එ, වචනයයි අඤ්ඤෙවසු යනු අ, පු, ස, ස, බ, වචනයයි. ව යනු කීටානයයි. මෙසේ මෙහි පද අටකි. 238 වන සුත්‍රයෙන් වා යනු මෙහි අනුවචිතියයි

රාගා, රජතවාවි ශබ්දය කෙරෙත්; තෙන රත්තං, එයින් රදනා ලද්දේය යන අච්චියෙහි ද; තසං ඉදං, ඔහුගේ මේය යන අච්චියෙහි ද; අඤ්ඤෙවසු ව, වෙනත් අච්චියන්හි ද; වා, විකල්ප යෙන්; ණ, ණ ප්‍රත්‍යය වේ.

රඤ්ඤානං රාගො, රඤ්ඤානං රුද්ධිමි අනිසංසි ය. ණ ප්‍රත්‍යයයි.
 කතො රාගා, රඤ්ඤානං රුද්ධිමි අනිසංසි ය. ණ ප්‍රත්‍යයයි.
 තං ප්‍රත්‍යයයි. තං ප්‍රත්‍යය, අනෙකු ව නෙ අනං වෙති අනෙකු ව,
 තෙසු අනෙකු වෙති

ගෙන රත්‍යය ඉති ආදි අනෙකු, එයින් රදනා ලද්දේය
 යනාදි අනිසංසි; වා, විකල්පයන්; ණො ගොති, ණ ප්‍රත්‍යය වේ;
 කාසාවෙන රත්‍යය, (කාසවින් රදනා ලද්ද) යන වාක්‍යයෙහි;
 කාසාවං, කාසාව යි වේ; තිලං පිතං ඉති ආදි, තිලෙන රත්‍යය
 (තිලින් රදනා ලද්ද) යන වාක්‍යයෙහි තිලං යනු ද පිතෙන
 රත්‍යය (රත්වන් පැහැයෙන් රදනා ලද්ද) යන වාක්‍යයෙහි පිතං
 යනාදිය ද; එවං මෙයෙ යි; ත වුචි, වාචි කොවේ; මනිසංසු ඉදං,
 (මනිසංසු මෙය) යන වාක්‍යයෙහි; මානිසං, මානිස යි වේ; සිහිනා,
 අහයි.

226 විස්තර:- රජනවාවි තෘතීයානන ශබ්දයෙන් ද ඉදමනී
 යෙහි ඡායානනන කෙරෙන් ද වෙනත් අනිසංසි ද ණ ප්‍රත්‍යය
 වන බව මෙයින් කිය. කාසාවං මානිසං යනු නිදර්ශනයි. සුත්‍රයෙහි
 කී අනෙකු වෙති යන්නෙන් 1 අවිදුරුනී, 2 ජාතානී, 3 ආගතානී
 4 නිසුකතානී 5 සමුතානී 6 දෙවතානී 7 අධාරතානී 8 විෂයානී
 9 විදුමතානී 10 නිවේදනානී 11 නිවාසානී ආදි නොයෙක්
 අනි ගත සුත්තාහ. ඔවුන්ට ක්‍රමයෙන් 1 වෙදිස 2 මාධුර
 3 කොසිතාර 4 වෙසාව 5 මාධුර 6 බුච්ච 7 නෙමිතත 8 වාස න
 9 ඔදුමිත 10 සාගර 11 සාකුල යන මොහු නිදසුන් වෙත්. පද
 යන්ගේ සිඛිය සුකරයි. මෙහි නිලපිතාදි ශබ්දයන්ගේ වාද්‍යීය
 නොවන බව 21෪ වන විස්තරයෙහි කියන ලද නයිත් දකුණුයි.
 සුත්‍රයෙහි ව ශබ්දය තෙමේ රජනානිවාවිනෙන් අනාස වූ ශබ්ද
 සමුහය ග්‍රහණය කෙරෙයි අනෙකු යනු ද සමිපිනිතය කෙරෙයි.

රාජපොරිසං, රාජපුරිසංසු ඉදං [රාජපුරිසංසං මෙය] යන.
 වාක්‍යයෙහි රාජපොරිසං යනුද; එවං, මෙයෙ ය; එනු, මෙහි; 'අසු,
 වණ්ණානං වා' ඡද, 'අසු වණ්ණානං වායො' යනාදි සුත්‍රයෙහි;
 පුත වුචිගතනෙකු, නැවත වුචි ශබ්දය ගැනීමෙන්; උකතරපදසං,
 පඬවී පදයාගේ; වුචි, වාචි ය වේ; මගධෙහි ආගතො, (මගධ
 යෙහි ආගේ) යන වාක්‍යයෙහි ගෝ; තත්‍ර ජාතො (එහි උපන්නේය)
 යන වාක්‍යයෙහි ගෝ; තෙසං ඉසාරො ඔවුන්ගේ අධිපතියා) යන
 වාක්‍යයෙහි ගෝ; තෙ අසු නිවාසො ඉති වා, (.ඒ ඔහුගේ නිවා

සහ යන වාක්‍යයෙහි හෝ; මාගධො, මාගධ සි වේ. කන්තිකාදීහි පුනො, (කැති නැකත යනාදියෙන් යුක්තවූයේ) යන වාක්‍යයෙහි; කන්තිකො, කන්තික සි වේ. මායො, මාස යයි. බුධො අයො දෙවතා ඉති, (බුදුන් මොහුගේ දෙවිය) යන වාක්‍යයෙහි; බුධො, බුධ සි වේ. ව්‍යාකරණං අවෙති, (විගරණ දැනිය) යන වාක්‍යයෙහි හෝ; අභිනෙ ඉති, (හදුරයි) යන වාක්‍යයෙහි හෝ; වෙයාකරණො, වෙයාකරණ සි වේ. එසා, මෙති; “මා යුතං” ආදීනා, “මා යුතං” යනාදී සුත්‍රයෙන්, ගකාරනො පුබ්බ, ගකාරය කෙරෙත් පූච්ඡයෙහි; ඒ ආගමො, එකාරාගම වේ; යසා, ගකාරයාගේ; චිත්තං, ද්විතාවය වේ. සගරෙති නිබ්බතො, (සගරයන් විසින් නිපදවන ලද්ද) යන වාක්‍යයෙහි; සාගරො, සාගර සි වේ. ඉති ආදී, මේ ආදිය වේ.

227 විස්තර:- රාජපොරිස, මාගධ, කන්තික, බුධ, වෙයාකරණ, සාගර යන මේ හැම පදයෙකිනි ඉදමනි ආගමිකාද්‍යනි නියුගතානි දෙවතානි අධ්‍යයනානි නිච්චානන්තනිනි හ පුත්‍රය වීය. රාජපුරිස ශබ්දය කෙරෙත් හ පුත්‍රය වූ කල්හි රජ යන පූච්ඡයෙහි පමණක් තොව පුරිස යන උත්තර පදයෙහි ද වෘත්තිය කියති. රජශබ්දයේ අමුතු වෘත්තියක් නැත. පුරිස ශබ්දයෙහි උකාරය වෙනුවට ඔකාරයක් දක්නා ලැබේ. එසේ උත්තර පදයාගේ ආදී ස්වරයට වෘත්තිය ස්වරා වශයෙන් තවත් දක්නා ලැබේ. ඒ වනාහි “අසුචණ්ණානං” යනාදී සුත්‍රයෙහි පුත (නැවත) වුච්චිශබ්දය යෙදීමේ එල වියොජයයි. නියුගතානි යට දුත් උද්ගරණයෙහි කන්තික යනු කැති නැකතින් යුත් මාසයයි. පුත්සදීන් යුත් කැතිනැකත සතිත මාසය කන්තික (ඉල්) මාසය නම්. මාගධර ආදී අනිත් මාස නාමයෝ ද මෙසේම දතයුත්තෝ ග සගර යනු රාජත්‍ය නාමයකි. ඒ සගරයන් විසින් පූච්ඡිග සමුද්‍රය සාරණ ලද්දයි ද එහෙයින් උපචාර වශයෙන් මුළු සමුද්‍රයම සාගර නාමයෙන් කියනු ලැබේ යයි ද පෞරුණිකයෝ කියති.

252 ජාතාදීන මිමියා ව 4--355

යනු පුත්‍රය විධාන සුත්‍රයි. ජාතාදීනං යනු ඉ, පු, ස, ඡ, බ, වචනයි. ඉමියා යනු අ, පු, ස, පු, බ, වචනයි. ව යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද තුනකි. 239 වන සුත්‍රයෙන් වා යනු අනුවර්තීතියයි.

ජාතාදීනං, ජාතාදී ශබ්දයන්ගේ අච්ඡියෙහි; වා, විකල්පයෙන් ඉමියා ව, ඉම ඉග යන පුත්‍රයයෝ ද වෙති.

ජාතාදීප්ත, ජාතාදි අභ්‍යන්තී; ඉමො, ඉම ප්‍රත්‍යය ද; ඉයො ව, ඉය ප්‍රත්‍යය ද වේ. ව සදෙදන, ව ශබ්දයෙන්; කියො ව, කිය ප්‍රත්‍යය ද වේ,

ජාතො ආදි යෙසං නෙ ජාතාදයො, නෙසං ජාතාදීනං, ඉමො ව ඉයො ව ඉමියා, නෙ ඉමියා,

පච්ජා ජාතො, (පසුව වූයේ) යන වාක්‍යයෙහි; පච්ඡිමො, පච්ඡිම යි වේ. මනුස්සජාතියා ජාතො, (මිනිස් දෑයෙහි උපන්නේ) යන වාක්‍යයෙහි; මනුස්සජාතියො, මනුස්සජාතිය යි වේ. අනෙත නිසුභො, (කෙලවර යෙදුනේ) යන වාක්‍යයෙහි, අනතීමො අනතියො, අනතීම යි ද අනතිය යි ද වේ. අකුකීමො, අකුකිසුභො (අදුරෙහි යෙදුනේ) යන වාක්‍යයෙහි අකුකීමො යනු ද; එවං, මෙසේසි, පුභො අසං අත්ථි, (සුභයක් මොහුව ඇත්තේය) යන වාක්‍යයෙහි; පුත්තීමො, පුත්තීම යි ද; පුත්තියො, පුත්තිය යි ද වේ; කපටියො, කපටා අසං අත්ථි (කැප මොහුව ඇත) යන වාක්‍යයෙහි කපටියො යනු ද; එවං, මෙසේසි.

228 විස්තර:— ජාතාදී නිසුභොදී අස්ත්‍යාදීයෙහි ඉම ප්‍රත්‍යය ද ඉය ප්‍රත්‍යය ද වන බව මේ සූත්‍රයෙන් කිය. ව ශබ්ද සමුවවයෙන් කිය ප්‍රත්‍යය ද දහසුතුය පච්ජා ශබ්දය කෙරෙන් ඉම ප්‍රත්‍යය කොට පච්ඡිමො යනු ද මනුස්සජාති ශබ්දය කෙරෙන් ඉය ප්‍රත්‍යය කොට මනුස්සජාතියො යනු ද විය යුතුය. මේ ප්‍රත්‍යය ත්‍රිලිඛිත වේ. එනෙසින් පච්ඡිමො පච්ඡිමො පච්ඡිම යි ත්‍රිලිඛිතයෙහි දක්නා ලැබේ. නිසුභොදීයෙහි ඉම ඉය ප්‍රත්‍යයෙන් යෙදීමෙන් අනතීම අනතිය ශබ්ද දෙක ද කිය ප්‍රත්‍යය වීමෙන් අකුකිය ශබ්දය ද ලැබේ. පුත්තාශබ්දය කෙරෙන් මේ ප්‍රත්‍යය දෙක යෙදීමෙන් පුත්තීම පුත්තිය ශබ්දයෝ ද ලැබෙති. සචාදී නාචාදීයන්හි ද ඉය ප්‍රත්‍යය වන බව භාතභාතිය, බොධිපතතිය, ශබ්දයන්ගෙන් පෙනෙයි. කිය ප්‍රත්‍යය වනාහි අයත්බව ප්‍රකාශනීර්ම අභ්‍යන්තී ද වේ යයි සකිය පරකිය ශබ්දයන්ගෙන් පෙනෙයි. සුත්‍රයෙහි ව ශබ්ද බලයෙන් සාවිච්චි හිතාදී නාචාදීයෙහි ද ය භ්‍ය ප්‍රත්‍යයෙන් වන බව කච්චඤා; සච්ච, මෙජ්ඣ, පාරිසජ්ජ, ආරුප්ප, යනාදි නිදසුන් වලින් දක්න යුතුය.

“කදසස වඩානමියො ව” ඉති, “කදසස වඩානමියො ව” යන සුත්‍රයෙන්; ඊයො, ඊය ප්‍රත්‍යය වේ. වකාරෙන, වකාරයෙන්; තිතාදානො අපි, තිතාදි අජීෂෙහි ද; ඊය ප්‍රත්‍යය වේ. ඛණිතස්ස ආනං, (ඛිමිමට කරුණුය) යන වාක්‍යයෙහි; ඛක්‍ර නිදං, ඛක්‍ර නිද යි වේ; වචනමනස්ස හිතං, (සක්මණට හිත වූයේ) යන වාක්‍යයෙහි; වඛක්‍ර නිදං, වචනමනීය යි වේ.

“ආලු තබ්බහුලො” ඉති, “ආලු තබ්බහුලො” යන සුත්‍රයෙන්; ආලු, ආලු ප්‍රත්‍යය වේ. අභිජ්ඣා ඛහුලො, (විෂම ලොභය ඛහුලුකොට ඇත්තේ යන වාක්‍යයෙහි; අභිජ්ඣාලු, අභිජ්ඣාලු යි වේ.

253 කදසස වඩාන මියො ව 4-358

යනු ප්‍රත්‍යය විධාන සුත්‍රයි. තං යනු අ, න, සබ්බ, ප්‍ර, එ, වචනයි. අස්ස යනු අ, පු, සබ්බ, ඡ, එ, වචනයි. ආනං යනු අ, න, කි, ප්‍ර, එ, වචනයි. ඊයො යනු අ, පු, අනු, ප්‍ර, එ, වචනයි. ව යනු නිපාතයි. මෙයේ මෙහි පද පසකි. වා යනු මෙහි අනුවච්ඡීයයි.

තං, එය, අස්ස, ඊට; ආනං, කරුණුය යනාදියෙහි ද; වා, විකල්පයෙන්; ඊයො, ඊය ප්‍රත්‍යය වේ.

245 ආලු තබ්බහුලො 4-361

යනු ප්‍රත්‍යය විධාන සුත්‍රයි. ආලු යනු උ, පු, අනු, ලු, ප්‍ර, එ, වචනයි. තබ්බහුලො යනු අ, පු, ස, ස, එ, වචනයි. මෙයේ මෙහි පද දෙකකි. වා යනු මෙහි අනුවච්ඡීයයි.

තබ්බහුලො, එය බොහෝ කොට ඇත්තේ ය යනාදියෙහි; වා, විකල්පයෙන්; ආලු, ආලු ප්‍රත්‍යය වේ.

තස්ස ඛහුලො තබ්බහුලො, හො තබ්බහුලො.

229 විසාර:— කාරණාදී හිතාදී අරභාදීයන්හි ඊය ප්‍රත්‍යය ද තබ්බහුලාදී (එය බොහෝකොට ඇත යන අරුත) යෙහි ආලු ප්‍රත්‍යය ද වන බැව් මේ සුත්‍රදෙකින් කිත. ඊය ප්‍රත්‍යය ඡන්දනාය කෙරෙහුත් ආලු ප්‍රත්‍යය අවච්ඡානන ප්‍රථමානනය කෙරෙහුත් වන බව නිදසුන්වලින් පෙනෙයි.

255 විසෙසෙ හරනමිසිකිසිධො. 4-365

යනු ප්‍රත්‍යය විධාන සුත්‍රයි. විසෙසෙ යනු අ, පු, කි, ස, එ, වචනයි. හරනමිසිකිසිධො යනු අ, පු, ස, ප්‍ර, බ, වචනයි. මෙයේ මෙහි පද දෙකකි. වා මෙහි යනු අනුවච්ඡීයයි.

විසෙසය, අභියෝගයාදියෙහි; වා, විකල්පයෙන්; තරතමයකි කිසිවිසින්, තර තම ඉගැන්වීම ඉගැන්වීම යන ප්‍රත්‍යයයෙන් වෙත්.

විසෙසයනෙහි විසෙසය, විසුළු සිසු ධාතු සියල්ල නොයෙදුණු අයුරෙහි ය. ණ ප්‍රත්‍යයයි. තසමිං විසෙසය, තරො ව තමො ව ඉගැන්වීම ව ඉගැන්වීම ව ඉගැන්වීම ව තරතමයකි කිසිවිසින්, නො තරතමයකි කිසිවිසින්,

අභියෝගය, උත්කෘතියෙහි; තරදයො, තර ප්‍රත්‍යයාදීහු; හොනති, වෙත්. අයං, මේතෙම; එතෙසං, මොවුන් අතුරෙන්; අභියෝගය, අභියෝගය; පාපො ඉති, පවිටු නුයි; පාපතරො, පාපතර නමි ද; පාපතමො, පාපතම නමි ද; පාපිකො, පාපික නමි ද; පාපියො, පාපිය නමි ද; පාපිටො වා, පාපිට නමි ද වේ,

230 විග්‍රහය:— මෙහි විග්‍රහයාදී නම අභියෝගයෙහි ගෙවත් වැඩිබව කීමයි. කවුරුත් පාපයෝ ය. නමුත් මොහු වැඩි පාපයා යයි කියනු කැමැතිවුවහොත් ඒ අභියෝගයෙහි ප්‍රත්‍යය කීරීමට මෙයින් ප්‍රත්‍යයයන් යොදාගෙන පාපතර යනාදිය කිවහැකිය. එයින් හැඟෙන්නේ අන්‍ය පාපිත්ව වඩා පාපියකු බව ය. මේ අභියෝගයාදී හැඟවීමට තර, තම, ඉගැන්වීම, ඉගැන්වීම, ඉගැන්වීම යන ප්‍රත්‍යය පසක් මෙහි කීහ. මෙයින් තර ප්‍රත්‍යයට වඩා තම ප්‍රත්‍යය ද එයට වඩා ඉගැන්වීම ප්‍රත්‍යය ද එයට වඩා ඉගැන්වීම ප්‍රත්‍යය ද අභියෝගයට බව ප්‍රත්‍යයකරයි. අභියෝගයට බව අභියෝගයට ඉගැන්වීම ප්‍රත්‍යයට වඩා ඉගැන්වීම ප්‍රත්‍යයක් නැත. පාපයබදය කෙරෙත් තර ප්‍රත්‍යය යෙදීමෙන් ලැබෙන අභියෝගයාදීයට වඩා තම ප්‍රත්‍යය යෙදීමෙන් අභියෝගයාදීය හැඟෙයි. එතෙසින් පාපතර පාපතම පාපික පාපිය පාපිට යනු ක්‍රමයෙන් පාපාභිය ප්‍රත්‍යය කීරීමෙන් වෙයි. අන්‍යයාදීයෙන් අභියෝගයාදීයක් කීවීමකා කල්හි මොවුන් අතුරෙන් ප්‍රත්‍යය දෙකක් ද එකට යෙදෙන බැව් පෙනේ. ඒ ඉතා යථා වශයෙනි. පාපිටි ගබ්දය කෙරෙත් තර ප්‍රත්‍යය වීමෙන් සිදුවූ පාපිටිතර ගබ්දය මෙයට කීරුණු ය. මේ ප්‍රත්‍යයයෝ තුළු ප්‍රථමානත නාමය කෙරෙත් ම වෙත්. දෙදෙනෙකුත් අතුරෙන් එකෙකුගේ අභියෝගයට බව කීමෙහි දී තර ප්‍රත්‍යයත් බොහෝ දෙනෙකුත් අතුරෙන් එකෙකුගේ අභියෝගයට බව කීමෙහි දී තම ප්‍රත්‍යයත් වන බැව් සංසකාන ගාබ්දියෝ කියති. මොවුන් ගුණ ගබ්දයන් කෙරෙත් ම වන බව කීහ. සංසකාන ගාබ්දියෝ කීම් ගබ්දය කෙරෙත් ද එකාරානත අවයවයන් කෙරෙත් ද අබ්‍යන්තර කෙරෙත් ද ප්‍රත්‍යය දෙකක් දක්වයි. කිංතරං, ප්‍රාග්‍රහණ තරං, පවතිතරං, කිංතමං යනාදී කීරුණ ද දක්වයි.

“වුද්ධියා ජො ඉසිට්ඨසු” ඉති, “වුද්ධියා ජො ඉසිට්ඨසු” යන සූත්‍රයෙන්; වුද්ධියා, වුද්ධි ශබ්දයට; ජාදෙසො, ජකාරාදෙශ කළකල්හි; “සරලොපා”දො, “සරලොපා”දි සූත්‍රයෙහි; පකනිතත භණෙන, පකති ශබ්දයාගේ ගැණීමෙන්; පකතාභාවො, ප්‍රකෘතිය නොවන හෙයින්; ඉසා, ඉකාරයට; ඵ, ඵකාරාදෙශ වේ. ජෙයොසා ජෙට්ඨා, අගමෙතොසං අතිසයෙන වුද්ධො යන වාක්‍යයෙහි ජෙයා නම් ද ජෙට්ඨ නම් ද වේ.

256 වුද්ධියා ජො ඉසිට්ඨසු 1-264

යනු ආදෙශවිධාන සූත්‍රයි. වුද්ධියා යනු අ, ප්‍ර, අනු, ෂ, ඵ, වචනයි. ජො යනු අ, ප්‍ර, අනු, ප්‍ර, ඵ, වචනයි. ඉසිට්ඨසු යනු අ, ප්‍ර, ෂ, ස, ඛ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද තුණකි.

ඉසිට්ඨසු, ඉස ඉට්ඨ ප්‍රත්‍යයෙන් පරකල්හි; වුද්ධියා, වුද්ධිශබ්දයට; ජො, ජකාරාදෙශ වේ.

ඉසො ව ඉට්ඨා ව ඉසිට්ඨා, තෙසු ඉසිට්ඨසු

231 විසතර:— සුචි සූත්‍රයෙන් ඉස ඉට්ඨ ප්‍රත්‍යය දෙක පරකල්හි ඔවුන්ගෙන් පුච්ඡාගයෙහි වූ වුද්ධිශබ්දයට ජකාරාදෙශයක් වෙයි. මෙහි වුද්ධි ශබ්දය වනාහි වියයින් වැඩිම අනියෙහි පවත්නේය. වුද්ධිශබ්දය කෙරෙන් ඉස ප්‍රත්‍යය කොට ශබ්දයට ජකාරාදෙශ කළ කල්හි පදය ලැබෙන්නේ ජ ඉස නිසායි. එවිට “සරලොපො—පෙ—පකති” යන සූත්‍රයෙහි පකති ශබ්ද සාමාජිකයෙන් ප්‍රකෘතිවීම වලක්වා “කවුචාසවණ්ණං ප්‍රතො” යන සූත්‍රයෙන් ප්‍රත්‍යය ඉකාරයට ඵකාර සබ්ධාන අසවණ්ණාදෙශය වේ. යකාරය ද්විත්ව ද වේ. එවිට අග මෙතොසං අතිසයෙන වුද්ධො (මොවුන් අතුරෙන් මෙතෙම ඉතා වැඩිමහලු) යන වාක්‍යයෙහි ජෙයා යනු ලැබේ. ජෙට්ඨ ශබ්දය ද හැමලෙසින් ජෙයා ශබ්දය හා සමානයි. මේ ජකාරාදෙශය වනාහි අතිසයාච්චන් ප්‍රත්‍යය සියල්ල පරකල්හි නොව ඉස ඉට්ඨ ප්‍රත්‍යය දෙක පරකල්හි පමණක් වේ.

“පසන්ඨසා සො ව” ඉති, “පසන්ඨසා සො ව” යන සූත්‍රයෙන්; සාදෙසො, සකාරාදෙශ කළ කල්හි; සෙයොසා සෙට්ඨා, අග මෙතොසං අතිසයෙන පසන්ඨා යන වාක්‍යයෙහි සෙයා යනු ද සෙට්ඨ යනු ද; ඵවං, මෙසේ යි.

257 පසන්ඨසා සො ව 1-265

යනු ආදෙශවිධාන සූත්‍රයි. පසන්ඨසා යනු අ, ප්‍ර, අනු, ෂ, ඵ, වචනයි. සො යනු අ, ප්‍ර, අනු, ප්‍ර, ඵ, වචනයි. ව යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද තුණකි. 256 වන සූත්‍රයෙන් ජො යනු ද ඉසිට්ඨසු යනු ද මෙහි අනුවචිතියයි.

ඉබ්‍රෙවිසු, ඉය ඉච්‍ච ප්‍රත්‍යයෙන් පරිකල්පි; පසුපස, පසුපස
 ශබ්දයට; සො ව, සකාරාදෙශ ද; පො, ජකාරාදෙශ ද වේ. අයමෙ
 කෙසෙ අතිසයෙන පසුපස (මෙතෙම මොවුන්වූවරන් ඉතා
 පසුපස ලද්දේය) යන වාක්‍යයෙහි සෙයස, සෙව්ස, පෙයස,
 පෙව්ස යන පදයෝ සිදුවෙති.

“නදසාප්ති ති වි ව” ඉති, “නදසාප්ති ති වි ව” යන සුත්‍ර
 යෙත්; වි, වි ප්‍රත්‍යය වේ. මෙධා අසා අති ඉති, (ධාරණප්‍ර ඥව
 මොහුව ඇත්තේය) යන වාක්‍යයෙහි; මෙධාචී, මෙධාචී යනු වේ.

එවා, මෙසේ ම; “නපාදිතො සී” ඉති, “නපාදිතො සී” යන
 සුත්‍රයෙන්; සී, සී ප්‍රත්‍යය වේ. ද්විතනං, විනිව වේ; නපසී, නප-
 අසා අති (මොහුව නපස ඇත) යන වාක්‍යයෙහි නපසී යනු වේ.

258 නදසාප්ති ති වි ව 4-366

යනු ප්‍රත්‍යයවිධාන සුත්‍රයි. නං යනු අ, න, සබ්, ප්‍ර, එ, වච
 නයි. අසා යනු අ, ප්‍ර, සබ්, ෂ, එ, වචනයි. අති යනු, අංඛ්‍යන
 ක්‍රියයි. ඉති යනු නිපාතයි. වි යනු ඊ, ප්‍ර, අනු, ප්‍ර, එ, වචනයි.
 ව යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද සයකි. වා යනු මෙහි අනුවච්චි
 නියයි.

නං, එය; අසා, මොහුව; අති ඉති, ඇත්තේය යන අවිච්චි;
 වා, විකල්පයෙන්; වි ව; වි ප්‍රත්‍යය ද වේ.

259 නපාදිතො සී 4-367

යනු ප්‍රත්‍යයවිධාන සුත්‍රයි. නපාදිතො යනු ඉ, ප්‍ර, ස, ප, එ
 වචනයි. සී යනු ඊ, ප්‍ර, අනු, ප්‍ර, එ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද
 දෙකකි. 258 වන සුත්‍රයෙන් නදසාප්ති ති යනු ද 239 වන සුත්‍ර
 යෙන් වා යනු ද මෙහි අනුවච්චි නියයි.

නපාදිතො, නප ශබ්දාදීන් කෙරෙන්; නං, එය; අසා,
 මෝහට; අති ඉති, ඇත්තේය යන අවිච්චි; වා, විකල්පයෙන්;
 සී, සී ප්‍රත්‍යය වේ.

නප ආදි යෙසං කෙ නපාදයො, නතො නපාදිතො,

232 විකාර— මේ සුත්‍ර දෙක ම අසත්‍යවී ප්‍රත්‍යය ප්‍රකාශන
 සුත්‍රයන්ය. එයින් 258 වන සුත්‍රය වි ප්‍රත්‍යය ද ඔහුගේ ව ශබ්දය
 තෙමේ ස ප්‍රත්‍යය ද ඉල, ව, ආල, ආදී ප්‍රත්‍යය නිපයක් ද දක්
 වයි. එහි නාම ශබ්දයෙහි නියම නැති නමුත් බොහෝ සේ ආ
 කාරානන සම්ප්‍රීච්චික ශබ්දයන් කෙරෙන් ම වි ප්‍රත්‍යය දක්නේ

ලැබෙයි. එහෙත් වහාරයෙන් කී ප්‍රත්‍යයයන් සම්බන්ධව නම් එවැනි නත් නැත්තේය. (ගහපත් නුවණැත්තනු යන අතීතයකි) සුමේධ සොයනු ද (ලෝමයෝ මොහුව ඇත්තාන යන අතීතයකි) ලොම සොයනු ද දක්නා ලැබෙන හෙයිනි. පිච්ච්ලැ(පිල් ඇත්තා) කෙසව (කෙහෙ ඇත්තා) වාචාල (බොහෝ වචන ඇත්තා) යනු ඉල, ව, ආල, ප්‍රත්‍යයන්ට තිදහීනයි. 259 වන සුත්‍රය වෙමේ තප ආදී ශබ්දයන් කෙරෙත් පරව අක්‍යාච්චියෙහි සි ප්‍රත්‍යය වන බව කියයි. මේ තපාදී ගණය නම් සංඝාතයෙහි දී සතා රාන්තව ලැබෙන මන, තම, තප, යස, ආදී ශබ්ද සමූහයයි. ඔවුන් කෙරෙත් පර ව සි ප්‍රත්‍යයත් ඔවුට ද්විතියත් කළ කල්හි (තප + සි) තපස්සී යි පදසිද්ධිය වේ. තපාදී ගණයෙන් පර ව මිය අක්‍ය ශබ්දගණයකට අයත් නාමයකින් පර ව මේ ප්‍රත්‍යය වූ බවට තිදහීනකක් නොදක්නාලදී.

“දණ්ඩාදිනො ඉක ඊ” ඉති, “දණ්ඩාදිනො ඉක ඊ” යන සුත්‍රයෙන්; ඉකො, ඉක ප්‍රත්‍යය ද; ඊ ව, ඊ ප්‍රත්‍යය ද වේ. දණ්ඩකො දණ්ඩ, (මොහුව දඩු ඇත) යන වාක්‍යයෙහි දණ්ඩක යි ද දණ්ඩී යි ද වේ “ගුණාදිනො වනතු” ඉති, “ගුණාදිනො වනතු” යන සුත්‍රයෙන්; වනතු, වනතු ප්‍රත්‍යය වේ. ගුණවා, ගුණො අස්‍ය අති (ගුණය මොහුව ඇත) යන වාක්‍යයෙහි ගුණවා යි ද; පඤ්ඤවා, පඤ්ඤ අස්‍ය අති (නුවණ මොහුව ඇත) යන වාක්‍යයෙහි පඤ්ඤවා යි ද වේ. යදදිනා, “යදනුපපන්නා”දී සුත්‍රයෙන්; රස්‍යො, (පඤ්ඤවා යන නන්හි) භුසව වේ. “සත්‍යාදිති මනතු” ඉති, “සත්‍යාදිති මනතු” යන සුත්‍රයෙන්; මනතු, මනතු ප්‍රත්‍යය වේ සතිවා, සති අස්‍ය අති (මොහුව සිතිය ඇත) යන වාක්‍යයෙහි සතිවා යි ද භානුමා, භානු අස්‍ය අති (මොහුව රමෙය ඇත) යන වාක්‍යයෙහි භානුමා යි ද වේ

260 දණ්ඩාදිනො ඉක ඊ 4-368

යනු ප්‍රත්‍යයවිධාන සුත්‍රයී දණ්ඩාදිනො යනු, ඉ, පු, ස, ප, ව, වචනය ඉක ඊ යනු ඊ පු, ස, ප, බ, වචනයයි. මෙයේ මෙහි පද දෙකකි. නං අස්‍ය අති ඉති යනු ද වා යනු ද මෙහි අනුවචිතියයි.

දණ්ඩාදිනො, දණ්ඩ ශබ්දාදින් කෙරෙත්; නං අස්‍ය අති ඉති, එය මොහුව ඇත යන අතීතයකි; වා, විකල්පයෙන්; ඉක ඊ, ඉක ඊ යන ප්‍රත්‍යය දෙක වෙත්.

දණ්ඩා ආදී යෙසං තෙ දණ්ඩාදයො, තනො දණ්ඩාදිනො, ඉකො ව ඊ ව ඉක ඊ, තෙ ඉක ඊ,

261 ගුණාදිනෝ වනතු 4-370

යනු ප්‍රත්‍යයවිධාන සූත්‍රයි. ගුණාදිනෝ යනු ඉ, පු, ස, ප, එ, වචනයයි. වනතු යනු උ, පු, අනු, ප්‍ර, එ, වචනයයි මෙසේ මෙහි පද දෙකකි. තං අස්ස අත්ථි ඉති යනු ද වා යනු ද මෙහි අනුවච්චියයි.

ගුණාදිනෝ, ගුණ ශබ්දාදීන් කෙරෙත්; තං අස්ස අත්ථි ඉති, එය මොහුට ඇත යන අර්ථයෙහි; වා, විකල්පයෙන්; වනතු, වනතු ප්‍රත්‍යය වේ.

ගුණෝ ආදි යෙසං තෙ ගුණාදයො, තතො ගුණාදිනෝ,

262 සත්‍යාදිති මනතු 4-371

යනු ප්‍රත්‍යයවිධාන සූත්‍රයි. සත්‍යාදිති යනු ඉ, පු, ස, ප, බ, වචනයයි. මනතු යනු උ, පු, අනු, ප්‍ර, එ වචනයයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි. තං අස්ස අත්ථි ඉති යනු ද වා යනු ද මෙහි අනුවච්චියයි.

සත්‍යාදිති, සති ශබ්දාදීන් කෙරෙත්; තං අස්ස අත්ථි ඉති, එය මොහුට ඇත යන අර්ථයෙහි; වා විකල්පයෙන්; මනතු, මනතු ප්‍රත්‍යය වේ.

සති ආදි යෙසං තෙ සත්‍යාදයො, තෙහි සත්‍යාදිති,

238 විස්තර: - ප්‍රථමාන්ත වූ දණ්ඩශබ්දාදි අකාරාන්තයන් කෙරෙත් අස්සාදියෙහි ඉක, ඊ, යන ප්‍රත්‍යය දෙක වන බව 260 වන සූත්‍රයෙන් කීහ. දණ්ඩශබ්දය කෙරෙත් ඉක ප්‍රත්‍යය ද ඊ ප්‍රත්‍යය ද කොට ස්වරලොපාදිය කිරීමෙන් දණ්ඩක යනු ද දණ්ඩී යනු ද ලැබෙයි. දඩු ඇති පුරුෂයකු ප්‍රකාශ කිරීමෙහි දී දණ්ඩකො, දණ්ඩී යනු ද ස්ත්‍රියකු ප්‍රකාශ කිරීමෙහි දී දණ්ඩිනී යනු ද තප්‍රංසකයකු ප්‍රකාශ කිරීමෙහි දී දණ්ඩී යනු ද විය යුතුය. සූත්‍රයෙහි ආදි ශබ්දයෙන් ධවමිකො, ධවමී, සඛිකො, සඛිනී, යනාදීහු සාධ්‍ය වෙත්.

ප්‍රථමාන්ත ගුණශබ්දාදි අකාරාන්තයන් කෙරෙත් පරව වනතු ප්‍රත්‍යය වන බව 261 වන සූත්‍රයෙන් කීහ. මේ ප්‍රත්‍යය ඍතේ උචාරය වනාහි නාමපද සිද්ධියෙහි දී ප්‍රභාජනවත් වන අනුවච්චියකි. ගුණශබ්දය කෙරෙත් වනතු ප්‍රත්‍යය කොට ස්වර ලොපාදිය කලකල්හි ගුණවනතු යනු ලැබෙයි. ගුණවා සි ලැබෙන්නේ 80 වන සූත්‍රයෙන් නියමිත කායකී කළ පසුග.

ගුණවා යන්තෙන් ගුණඇති පුරුෂයකු ප්‍රකාශකරයි. සක්‍රියක ප්‍රකාශකවයුතු තත්වය දී 127 වන 131 වන සුත්‍රයන්ගෙන් විනිත කායකීකිරීමෙන් ගුණවතී යි ද නපුංසකයකු ප්‍රකාශකවයුතු තත්වය දී 134 වන සුත්‍රයෙන් කායකී කිරීමෙන් ගුණවං යි ද සිඳු කවයුතුයි. අකාරාණතයන් කෙරෙන් පමණක් නොව ආකාරාණත, ඉකාරාණත, ජකාරාණත, උකාරාණත ශබ්දයන් කෙරෙන් ද මේ ප්‍රත්‍යය වන බව පඤ්ඤවා, රසමිවා, යසස්සිවා මස්සවා යනාදී නිදසුන් වලින් දකියුතුය. එහි පඤ්ඤ ශබ්දය කෙරෙන් වනතු ප්‍රත්‍යය යෙදුපසු යද දී සුත්‍රයෙන් ආකාරය හුස්ම කොට පඤ්ඤවා යි නිපදවයි. නුවණැති පිරිමියකු සදහා පඤ්ඤවා යි ද ස්ත්‍රියකු සදහා පඤ්ඤවතී යි ද උභයමුක්තකයකු සදහා පඤ්ඤවං යි ද යොදවයි.

සංසකාව භාවිතයෙන් ඔවුන්ගේ භාෂානුරූප සේ මේ ප්‍රත්‍යය විශයුතු ස්වභාවයන් සවිඤ්ඤාව වී තිබේ. 1 මකාර උපධා සංඥකොට ඇත්තය. 2 අවණිණිය උපධාසංඥකොට ඇත්තය, 3 මකාරාණතය, 4 අවණිණාණතය, 5 කිප්සමාහාරය අනන්තකොට ඇත්තය යන මොවුන් කෙරෙන් වේ යයි කියමින් පිළිවෙලින් 1 ලක්ෂ්මිවන්, 2 යශස්වන්, භාස්වන්, 3 කිංවන්, 4 ඥනවන්, විද්‍යාවන්, 5 විද්‍යකිවන් යනු නිදසුන් කෙරෙහි. පාලියෙහි මෙබඳු සවිඤ්ඤා විධානයක් නැති හෙයින් ප්‍රයෝගානුසාරයෙන් දකියුතුයි. කෙසේ වෙතත් අකාරාණත ආකාරාණතයන් කෙරෙන් බහුලතාවෙන් මේ ප්‍රත්‍යයෙන් විම පාලියෙහි භාෂාවිත රීතියයි. ප්‍රථමාණත සහිත ශබ්දාදී අනකාරාණතයන් කෙරෙන් පරව මනතු ප්‍රත්‍යය වන බව 262 වන සුත්‍රයෙන් කීය. මෙහි උකාරය වනතු ප්‍රත්‍යයෙහි මෙහි. සහිත ශබ්දය කෙරෙහින් භානුශබ්දය කෙරෙහින් මනතු ප්‍රත්‍යය යොදා සහිතතතු, භානුමනතු යයි සිරිකල්හි 80 වන සුත්‍රයෙන් කායකී කිරීමෙන් සහිතා, භානුමා යි නිපදවිය යුතුයි. සිහිඇති, රුස්ඇති, පුරුෂයකු ප්‍රකාශකවයුතු කල්හි සහිතා භානුමා යයි ද ස්ත්‍රියකු ප්‍රකාශකවයුතු කල්හි සහිතවි භානුමතී යි ද උභයමුක්තකයකු ප්‍රකාශකවයුතු කල්හි සහිමං භානුමං යි ද ලැබෙයි. මේ ප්‍රත්‍යයකෙමේ අකාරාණත වූ ද ආකාරාණත වූ ද නාමයන් කෙරෙන් නොවන්නේය. තදන්‍ය ස්වරාණතයන් කෙරෙන් යථාලාභ වශයෙන් වන්නේය. මෙහි “සත්‍යාදීහි මනතු” යනු උච්චාරණයෙහි දී සත්‍යාදීහි + ඉමනතු වැනි ශ්‍රැතියක් ලැබේ ම ය. ඒ ශ්‍රැතියට අනුව මෙහි ඉමනතු ප්‍රත්‍යයක් ද කිවයුතුය. ශ්‍රැයමානකිකයෙන් ප්‍රත්‍යයාදීන් හැඳින්වෙන සම්භර ව්‍යාකරණයන්හි දක්නා ලැබෙන හෙයින් මෙහි පමණක් විශේෂයක් නොවේ. එසේ ශ්‍රැයමානකිකයෙන්

ලැබෙන ඉමනනු ප්‍රත්‍යය වනාහි අකාරාන්තයන් කෙරෙන් ද වන්නේය. පුත්තමා වැනිමා යනු එසේ අඳුන්වා දිය යුතු කැන් ය. ඒ තැන්වල අසත්‍යතාවයෙහි පුත්ත වැනි අබ්‍රහ්මයන් කෙරෙන් වූයේ ඉමනනු ප්‍රත්‍යය මැයි. ප්‍රත්‍යයාන්ත උකාරය වනතු ප්‍රත්‍යයෙහි මෙහි. මතු ප්‍රත්‍යය සඳහා සංඝකාන ශාබ්දිකයෝ වතු ප්‍රත්‍යය සමබන්ධයෙන් පමණ කරුණු නො කීහ. එහෙත් ඔවුන්ගේ කීදසුන් වලින් පෙනෙන්නේ මේ ප්‍රත්‍යය අනකාරාන්තයන් කෙරෙන් ම වන බව ය. මේ ප්‍රත්‍යය යන්ගේ වීම අභිසංඝාතී අනිගන්ති යයි සංඝකාන ශාබ්දිකයෝ කියති. පාලියෙහි ද අස්ස, අසමිං යයි අභිසංඝාතී විභවනි වලින් වාක්‍ය ගතයුතු ගෙයින් සංඝකානයෙහි මෙන් ම වියයුතුය. ගුණො අස්ස-අසමිං වා අත්ථි, දණ්ඩො අස්ස-අසමිං වා අත්ථි, සත්ථි අස්ස-අසමිං වා අත්ථි යනාදී නයින් වාක්‍ය ගොථකය කටයුතුය.

“ආයුසුකාරසමනනුමහි” ඉති, “ආයුසුකාරසමනනුමහි” යන සුත්‍රයෙන්; උස්ස, උකාරසව; අස්, අස් යනාදෙක වේ. (එකල්හි) ආයසමා, ආයු අස්ස අත්ථි (මොහුට ආයු ඇත) යන වාක්‍යයෙහි ආයසමා යි වේ.

263 ආයුසුකාරසමනනුමහි. 4-373

යනු ආදෙශවිධාන සුත්‍රයි. ආයුස්ස යනු උ, න, අනු, ඡ, ඵ, වචනයි. උකාරො යනු අ, පු, නි, පු, ඵ, වචනයි. අස් යනු බ්‍ය, පු, අනු, පු, ඵ, වචනයි. මනනුමහි යනු, උ, පු, අනු, ස, ඵ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද සභරකි.

මනනුමහි, මනනු ප්‍රත්‍යයයා පරකල්හි; ආයුස්ස, ආයුසබ්දයා යේ; උකාරො, උකාරය නෙමේ; අස්, අස් යනාදෙක වේ.

කරණං කාරො, කරධාතු කිරීම් අනියෙහි ය. උ ඵ ව උකාරො, සො උකාරො,

“සඤ්ඤාදිනො ණ” ඉති, “සඤ්ඤාදිනො ණ” යන සුත්‍රයෙන්; ණො, ණ ප්‍රත්‍යය වේ. සඤ්ඤා, සඤ්ඤා අස්ස අත්ථි (මොහුට සුධාව ඇත) යන වාක්‍යයෙහි සඤ්ඤා යි වේ.

264 සඤ්ඤාදිනො ණ 4-372

යනු ප්‍රත්‍යයවිධාන සුත්‍රයි. සඤ්ඤාදිනො යනු ඉ, පු, ස, ප, ඵ, වචනයි. ණ යනු අ, පු, අනු, පු, ඵ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි. තං අස්ස අත්ථි ඉති යනු ද වා යනු ද මෙහි අනුවර්තියයි.

සඤ්ඤාදිනො, සඤ්ඤාසබ්දාදීන් කෙරෙන්; තං අස්ස අත්ථි ඉති, එස මොහුට ඇත යන අනුවර්තිය; වා, විකල්පයෙන්; ණ, ණ ප්‍රත්‍යය වේ.

234 විසාර:- ප්‍රථමානතායන් කෙරෙන් අත්‍යන්තියෙහි ඡායෙහි හෝ සප්තමි විභකතින්ගේ අතීතයෙහි ණ ප්‍රත්‍යය වන බව මෙයින් කිහි. ස්වාතීතියෙහි ද ණ ප්‍රත්‍යය වන්නේ මේ සුත්‍රයෙන් ම යයි සැලකිය යුතුය. සඳා පඤ්ඤ ආදී ආකාරනතා සත්‍යලිඛිතා ශබ්දයන් කෙරෙන් අත්‍යන්තියෙහි ණ ප්‍රත්‍යය යොදා අනුබන්ධි ණකාරය හා පූළිසවරය ද ලොප් කොට පැමිණවීමෙන් සඳා, පඤ්ඤ, යයි අකාරනතා ශබ්දයෝ ලැබෙති. සැදහැනි, නුවණැති පුරුෂයකු කියයුතු කල්හි සඳො, පඤ්ඤ සි ද සත්‍රියකු කිවයුතු කල්හි යලිත් ආ ප්‍රත්‍යය වී සඳො, පඤ්ඤ සි ද උභයමුඛතක යකු කිවයුතු කල්හි සඳො, පඤ්ඤ සි ද මොවුන්ගේ ලිඛිතත්‍රයෙහි රූපයෝ ලැබෙති. මෙහි වෘද්ධිය නොවීය. අත්‍යන්තියෙහි මෙන් ස්වාතීතියෙහි ද මේ ප්‍රත්‍යය වන්නේය. පාප, සුඛ, යන මොවුහු ද තාමශබ්දයන් වශයෙන් පාපො, සුඛො, පාපී, සුඛා, පාපො, සුඛො, යි ලිඛිතත්‍රය අසුරු කෙරෙති.

“තපපකතිවචනෙ මයො” ඉති, “තපපකතිවචනෙ මයො” යන සුත්‍රයෙන්; මයො. මය ප්‍රත්‍යය වේ.

265 තපපකතිවචනෙ මයො 4-374

යහු ප්‍රත්‍යයවිධාන සුත්‍රයි. තපපකතිවචනෙ යනු අ, න, ස, ස, ඵ, වචනයි. මයො යනු අ, ප්‍ර, අනු, ප්‍ර, ඵ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි. වා යනු මෙහි අනුවර්තනීයයි.

තපපකතිවචනෙ, එයින් කරණ ලද්දේ ය යන අතීතියෙහි; වා, විකල්පයෙන්; මයො, මය ප්‍රත්‍යය වේ.

තත්‍ය පකති වා තෙන පකතං වා තපපකති, තපපකතියා වචනං තපපකති වචනං, තත්‍යං තපපකති වචනෙ,

සුවණේණන පකතං, (රතීන් කරණ ලද්දේය) යන වාක්‍යයෙහි; සොවණේණමයං, සොවණේණමය යි ද; වා, විකල්පයෙන්; සුවණේණමයං, සුවණේණමය යි ද වේ. පජෙඛ, එක් පක්‍යයෙකින්; “යද” දිනා, “යද” දි සුත්‍රයෙන්; වුද්ධි, වෘද්ධි වේ.

235 විසාර:- එයින් කරණලද්දේ ය යන අතීතියෙහි ද එයින් නිපන්නේ ය යන අතීතියෙහි ද ස්වාතීතියෙහි ද මය ප්‍රත්‍යය වේ. සො වණේණමයං, ගොමයං, සිලමයං, යනු නිදර්ශනයි. මේ ප්‍රත්‍යය පර කල්හි ආදී ස්වරයට වෘද්ධිකිරීමට නීමිත්තක් නැත. මය ප්‍රත්‍යය ණානු බන්ධියක් නොවන හෙයිනි. වෘද්ධිය තීයමකාරණ ලද්දේ සණ කාර ප්‍රත්‍යය පරකල්හි බව 241 වන සුත්‍රයෙන් පෙනෙනවා ඇත.

මෙහි සභකාර ප්‍රත්‍යයක් නැති හෙයින් වෘද්ධිය අතීයමින බැවින් “යද” දී සුත්‍රයෙන් එක් සත්‍යයෙක්හි වෘද්ධිය කිහි. මේ ප්‍රත්‍යයානන්‍යය ද ත්‍රිලිඛිතය. එහෙයින් සුලලිඛිතයෙහි සොවණණ මයො සි ද සුත්‍රිඛිතයෙහි සොවණණමයා සි ද නපුංසක ලිඛිතයෙහි සොවණණමයං සි ද විය යුතුය. සංසකාන ශාබදිකයෝ මය ප්‍රත්‍යය තද්රූපානියෙහි ද දක්වමින් විභේදමයං සකාදිය නිදසුන් කළහ විභේද සවරූපකොට ඇත්ත (ලොකය) සකාදීය ඔවුහු කැමැති වෙති. ආගතානී, විකාරානී, අවයවානී, ඉදමනී, ශ්‍රේණිනීදියෙහි ද මේ ප්‍රත්‍යය වන බව සංසකාන වෛශ්‍යාකරණ යෝ කියති. දෙවදන්‍යමය, අසමමය, කපොකමය, ගොමය, ත්‍රිමය සකාදිය නිදසුන් කෙරෙති.

266 එනෙස මො ලොපෙ 1--183

යනු ආදේශවිධාන සුත්‍රයි. එනෙසං යනු, අ, ප්‍ර, සබ්බ, ම, බ, වචනයි. ඔ යනු, ඔ, ප්‍ර, අනු, ප්‍ර, එ, වචනයි. ලොපෙ යනු, අ, ප්‍ර, කි, ස, එ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද ආණකි. 136 වන සුත්‍රයෙන් මනොගණෝදිනං සි විභතති වචන විපරිණාම වශයෙන් මෙහි අනුවච්චීතියයි.

ලොපෙ, විභතති ලොපය කළ කල්හි; එනෙසං මනොගණෝදිනං, මේ මනොගණෝදි ශබ්දයන්ගේ අන්‍යය නෙම; ඔ, ඔකාර යෙක් වේ.

විභතතිලොපෙ, විභතතිලොපය කළ කල්හි; මනාදිනං, මනොගණ ශබ්දාදීන්ගේ; අන්‍යය, අන්‍යයට; ඔ ගොතී, ඔකාරාදෙශ වේ. මනොමයං, මනසා පකතං (සිතින් කරණ ලද්ද) යන වාක්‍යයෙහි මනොමය වේ.

236 විභතර:--මනොගණික ශබ්දයෝ කවරහු දැයි 124 වන විභතරයෙහි කියනලදී. ඒ මනොගණික ශබ්දයන්ගේ අන්‍යයට ඔකාරයක් වන බව මෙයින් කීහ. මෙහි ලොප යයි අතීයමින් කිව ද විභතති ලොපය ම ගතයුතුය. මනසා යන නානියා විභකතානන්‍යය කෙරෙන් මය ප්‍රත්‍යය යොදා “නෙසං විභතතියො ලොපා ව” යන්නෙහි නෙසං ග්‍රහණයෙන් විභතති ලොප කොට මන ශබ්දාන්‍යයට මේ සුතුරෙන් ඔකාරයෙක් ආදේශ කළ කල්හි මනොමයං සි පදය ලැබෙයි. මේ ඔකාරය වනාහි විභතති ලොපය ඇති කල්හි ම වියසුත්තකි. එහෙයින් මනසා තපසා සකාදී තැන්වල ඔකාරාදෙශය නොවිය. 136 වන සුත්‍රයෙන්

මෙහි ද ආදි ශබ්දය අනුවච්ඡිකතය වේ. ඒ ආදි ශබ්ද බලයෙන් මනෝගණිත නොවූ ද ඇතැම් ශබ්දයන්ගේ අන්තර්ගතය මිකාරාදේශ වේ. ආපොසමෙන, වායොසමෙන යනාදිය ඒ සඳහා තිදසුන් කෙරෙහි. ආපෙන සමෝ, වායුනා සමෝ යි සිටි පද යන්ගේ තෘතීයා විභක්තිය ලොප් කොට මේ සුත්‍රයෙන් අන්තර්ගත මිකාරාදේශ කිරීමෙන් ආපොසමෙන, වායොසමෙන යනු සිදු වෙයි. මේ සුත්‍රයෙන් මිකාරාදේශය වන්නේ මනෝගණිත ශබ්දයන්ගේ අක්ෂරයට ය. හෙ ද විභක්තිය ලොප් කල කල්හි ම ය.

සඛ්ඛාසුරණේ ඉති, සඛ්ඛාසුරණේ යනු; අධිකාරො, මතු සුත්‍රයන් හා සමබන්ධකරනු ලැබේ. “ද්විතීති තියො” ඉති, “ද්විතීති තියො” යන සුත්‍රයෙන්; තියො, තිය ප්‍රත්‍යය වේ. “තියෙ දුතා පි ව” ඉති, “තියෙ දුතා පි ව” යන සුත්‍රයෙන්; ද්විතීතං, ද්වි තී ශබ්දයන්ට; දුතා, දු ත යන ආදේශයේ වෙත්; ද්විතනං පුරණො, (දෙදෙනකුන්ගේ පිරිම කරන්නේ) යන වාක්‍යයෙහි; දුතියො දුතිය යි වේ; තතියො තිණණං පුරණො (තුන්දෙනෙකුන්ගේ පිරිම කරන්නේ) යන වාක්‍යයෙහි තතියො යනු ද; එවං, මෙසේ යි. ‘චතුච්ච්චි ඵසා’ ඉති, ‘චතුච්ච්චි ඵසා’ යන සුත්‍රයෙන්; ඵසා, ඵ ස යන ප්‍රත්‍යයයේ වෙත්. චතුච්ච්චි, චතුතනං පුරණො (සතර දෙනෙකුන්ගේ පිරිම කරන්නේ) යන වාක්‍යයෙහි චතුච්ච්චි යනු වේ; ඡ්චෙච්චා, ඡ්චනං පුරණො (සදෙනෙකුන්ගේ පිරිම කරන්නේ) යන වාක්‍යයෙහි ඡ්චෙච්චා යනු වේ.

267 ද්විතීති තියො 4--387

යනු ප්‍රත්‍යය විධාන සුත්‍රයි. ද්විතීති යනු, ඉ, පු, ස, ප, බ, වචනයි. තියො යනු අ, පු, අනු, ප්‍ර, එ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි වා යනු මෙහි අනුවච්ඡිකයයි.

සඛ්ඛාසුරණේ, සඛ්ඛාසුරණෙසීයෙහි; ද්විතීති, ද්වි තී ශබ්ද යන් කෙරෙත්; වා, විකල්පයෙන්; තියො, තිය ප්‍රත්‍යය වේ,

ද්වි ව ති ව ද්වි තී, තෙහි ද්විතීති,

268 තියෙ දුතා පි ව 4--388

යනු ආදේශ විධාන සුත්‍රයි. තියෙ යනු අ, පු, අනු, ස, එ, වචනයි. දුතා යනු අ, පු, ස, ප්‍ර, බ, වචනයි. අපි යනු ද ව යනු ද තිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද සතරකි. 267 වන සුත්‍රයෙන් විභක්ති විපයනීඝ වශයෙන් ද්විතීතං යනු මෙහි අනුවච්ඡිකයයි.

තියෙ, කිය ප්‍රත්‍යය පරකල්පි; ද්විතීතං, ද්වි ඉබද කි ඉබද
යන්ව; ද්‍රතා අපි ච, ද්‍ර-ත-යන ආදෙශයෝ ද වෙන්.

ද්‍ර ච නො ව ද්‍රතා, නෙ ද්‍රතා,

269 වතුචෙප්ති ඵයා 4-386

සනු ප්‍රත්‍යයවිධාන සුත්‍රයි. වතුචෙප්ති යනු, අ, ප්‍ර, ස, ප, බ, වචනයි. ඵයා යනු, අ, ප්‍ර, ස, ප්‍ර, බ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි. සඛිඛ්‍යාපූරණෙ යනු ද වා යනු ද මෙහි අනුවච්ඡිතියයි.

සඛිඛ්‍යාපූරණෙ, සඛිඛ්‍යාපූරණානුයෙහි, වතුචෙප්ති, වතුඉබද
ඡ ඉබදයන් කෙරෙත්; වා, විභලාසයෙන්; ඵයා, ඵ ය යන ප්‍රත්‍යය
දෙක වෙත්.

වතු ව ඡ ව වතුච්ඡා, තෙහි වතුචෙප්ති, ඵො ව යො ව ඵයා, නෙ ඵයා

237 විසාර:-- සඛිඛ්‍යා තද්ධිතයව අයත් සුත්‍ර කීපයකට ම
සඛිඛ්‍යාපූරණෙ යන්න සම්බන්ධකරනු ලැබේ. මෙය "සඛිඛ්‍යාපූරණෙ
මො" යන සුත්‍රයෙන් වන අනුවච්ඡිතයකි. ඡෂ්ඨී විභක්‍යානත
මි, ති ඉබදයන් කෙරෙත් සඛිඛ්‍යාපූරණානුයෙහි තිය ප්‍රත්‍යය වන
බව 267 වන සුත්‍රයෙහි අදහසයි. ද්විඉබද කිඉබදයන් කෙරෙත්
පර වූ විභයන්තව ලොපය කළකල්හි ශෙෂවන්නේ ද්විතීය,
කිතීය යනුයි. 268 වන සුත්‍රයෙන් තිය ප්‍රත්‍යය පරකල්පි වි ඉබද
යට ද්‍ර ආදෙශයන් තිඉබදයට න ආදෙශයන් කළ කල්හි ද්‍රතීය,
තතීය යි ලැබෙයි. මේ සුත්‍රයෙහි අපි ඉබද බලයෙන් තිය ප්‍රත්‍යය
පරකල්පි පමණක් නොව වෙනත් යම් යම් ඉබදපරකල්පි ද
ද්විඉබදයට ද්‍ර, දී යන ආදෙශයන් වන බව දුරතත, දීරතත යනාදී
යෙන් පෙනෙයි. මෙසේ සිඬා වූ ද්‍රතීය තතීය ඉබද දෙකින් දෙවන
තුන්වන යන පූරණානුය ලැබෙයි. දෙදෙනෙකුන්ගේ ද තුන්
දෙනෙකුන්ගේ ද පිරිමි කරන්නේ ද්‍රතීය නම් ද තතීය නම් ද මේ.
මේ ද පුරුෂපදනුයෙහි ද්‍රතීයො යි ද සත්‍රි පදනුයෙහි ද්‍රතීයා යි ද
න-පුංසක පදනුයෙහි ද්‍රතීයං යි ද ලැබෙයි. තතීය ඉබදය ද මෙසේ
මැයි.

වතු ඉබද ඡ ඉබදයන් කෙරෙත් පර ව පිලිවෙලින් ඵ, ය යන
ප්‍රත්‍යය දෙක පූරණානුයෙහි වන බව 269 වන සුත්‍රයෙහි අදහස
යි. මිඵුනු ද ඡෂ්ඨී විභක්‍යානතය කෙරෙත් ම වෙහි. සුත්‍රයෙහි
වතුචෙප්ති යන තන්ති වකාරය තෙමේ ද්විතී සනීයකි. සතරවන

යනාදියෙහි වතුන් යි ද සවන යනාදියෙහි ජට්ඨ යි ද සිදු වෙයි. වතු ශබ්ද ඡ ශබ්දයන්ගේ විභක්තිලොපය පෙර මෙකි. මෙසේ සිදු වූ ජට්ඨ ශබ්දය කෙරෙත් යලිත් ස්වාධීයෙහි මුත්තයයක් විමෙන් ජට්ඨම යනු ද සිද්ධවීය ' පුරණාදියෙහි යම ප්‍රත්‍යයයෙන් එය සිදුවී යයි ද අත්‍යයෝ කියති. කෙසේ නමුත් සංස්කෘතයෙහි නම් මේ පදය ඡසම් මිස ඡසම්ම යයි කවදවත් නොලැබෙයි. ඔවුහු කති, කතිපය ශබ්දයන්කෙරෙත් ද එ. ප්‍රත්‍යය නැමැති වෙති. කතිඵ, කතිපයඵ යනු නිදසුන් කෙරෙත්. මේ ඵ, ය ප්‍රත්‍යයානත යෝ ද ලිඛනත්‍රයෙහි වතුන්යා, වතුන්චී, වතුන්චං යි ද ඡවට්ඨා, ඡට්ඨි, ඡට්ඨං යි ද සිදු වෙති. මොවුහු ද ඡසම්පනතය කෙරෙත් ම වන ප්‍රත්‍යය දෙකකි.

270 නෙසමභිස්ථපපදෙනාසිස්ථසිඛි දිවසිඛිදියසිඛිඛිඛිඛිඛි 4—389

යනු ආදෙශවිධාන සුත්‍රයි. නෙසං යනු, අ, පු, සබ්බ, ඡ, බ, වචනයි. අභිස්ථපපදෙන යනු, අ, න, ස, ත, ඵ, වචනයි. අභිස්ථසිඛි දිවසිඛිදියසිඛිඛිඛිඛිඛි යනු, අ, පු, ස, පු, බ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද තුණකි.

අභිස්ථපපදෙන, අසිඛි යන උපපදය සමඟ; නෙසං, ඵ වතුන් උත්ථය තතිය ශබ්දයන්ට; අභිස්ථසිඛි දිවසිඛි දියසිඛිඛිඛිඛිඛි, අභිස්ථසිඛි දිවසිඛිදියසිඛි අසිඛිඛි යන මේ ආදෙශයෝ වෙත්.

උප සම්පයම්ච පදං උපපදං, අසිඛි ඵච උපපදං අභිස්ථපපදං, නෙන අභිස්ථපපදෙන; අභිස්ථසිඛිඛි ව දිවසිඛිඛි ව දියසිඛිඛි ව අසිඛි ඛිඛිඛි ව අභිස්ථසිඛි දිවසිඛිදියසිඛිඛිඛිඛිඛි, නෙ අභිස්ථසිඛි --පෙ-- අසිඛිඛිඛි,

වතුන් උත්ථය තතියානං, වතුන් උත්ථය තතිය ශබ්දයන්ට; අභිස්ථපපදෙන සඟ, අසිඛිඛිඛි උපපදය හා සමඟ; අභිස්ථසිඛි දිවසිඛි දියසිඛිඛිඛිඛිඛි, අභිස්ථසිඛි දිවසිඛි දියසිඛි අසිඛිඛිඛි යන ආදෙශයෝ කොනති, වෙත්. අසිඛිඛි, අසිඛිඛි; වතුන්යා, සතරවනු වූයේ; අභිස්ථසිඛි, අභිස්ථසිඛි නම් වේ; අසිඛිඛි, අසිඛිඛි, උත්ථයො, දෙවනු වූයේ; දිවසිඛි, දිවසිඛි නම් ද; දියසිඛිඛිඛි, දියසිඛි, නම් ද වේ; අසිඛිඛි, අසිඛිඛි; තතියො, තුන්වනු වූයේ; අසිඛිඛිඛි, අසිඛිඛි නම් වේ.

233 විගන්ත:-- මේ වනාහි පුරණාදී තද්ධිතයෙහි සුත්‍රම විධි යක්ත්‍රගේ දක්වීමකි. යම්කලක වතුන් ශබ්දයන් උත්ථය ශබ්දයන් තතිය ශබ්දයන් අසිඛි ශබ්දය උපපද නොව ඇත්තෝ වෙද් ද?

අඩක් වතුය, අඩක් දුතිය, අඩක් තනිය ශබ්දයෝ වෙද් ද? එකල උප පදය සහිතවූ ම වතුන් ශබ්දයට අභිප්‍රේෂය යනුත් එසේ ම වූ දුතිය ශබ්දයට දිවයිස්-දියයිස් යනුත් එසේ ම වූ තනිය ශබ්දයට අඩස්තිය යනුත් ආදේශ වෙති. මෙහි හෙයං යන්නෙන් ගැනෙන්නේ වතුය, දුතිය, තනිය ශබ්ද තුණ මැ යි. ඒත් අඩස්තන උපපද තාමය සහිත වූ ම ශබ්ද පමණකි. උපපද රහිත වූ කෙවල ශබ්දයෝ මෙහි නොගැණෙත්. වතුයා දුතිය තනිය යන තද්ධිත ශබ්දයන්ගේ සිද්ධිහු 237 වන විස්තරයෙහි ප්‍රකාශකරණ ලදහ. ඒ ශබ්ද තුණ කම්හට මුලින් වූ අඩස් යන උපපදය පමණක් ඇති කල්හි මේ ආදේශයන් ලබන්. ක්‍රමය මෙසේයි.

1 අඩස් වතුය 2 අඩස් දුතිය 3 අඩස් තනිය යන මේ ශබ්ද යන්ට 1 අභිප්‍රේෂ 2 දිවයිස්-දියයිස් 3 අඩස්තිය යන මේ ආදේශ යෝග්‍ය. මොවුහු ද පුරණාතීයෙහි ම වූහ. පුළුයෙහි වූ අඩස්ශබ්දය තෙමේ අපරහාගයෙහි වූ සබ්බසාවගේ මූලාශ්‍රයෙන් හරිඅඩක් ප්‍රකාශ කරයි. වතු නම් සතරයි. වතුයා නම් සතරවකුයි. අඩකින් සතර පිරිම ඇත්තේ අභිප්‍රේෂ නම් වේ. එනම් තුණකුත් හරිඅඩකි. අඩකින් දෙක පිරිම ඇත්තේ දිවයිස් ද දියයිස් ද වේ. එනම් එක කුත් හරිඅඩකි. අඩකින් තුණ පිරිම ඇත්තේ අඩස්තිය නම් වේ. එනම් දෙකකුත් හරිඅඩකි. තුණගමාර, එතහමාර, දෙකහමාර යන ව්‍යවහාරයට අනුව ද සැලකීම යුතුය. අවේශන වතුයෝ, අවේශන දුතියෝ, අවේශන තනියෝ යයි තනපුරුෂ සමාස වාක්‍ය යෙන් පැවතීකල්හි සමාස වශයෙන් විභක්ති ලොපය කළ කල්හි යථොක්ත අඩස් වතුය, අඩස් දුතිය, අඩස් තනිය ශබ්දයන්ගේ ලැබී ම වේ. දෙකහමාර යනාදියෙහි අඩස්තෙය්‍ය ශබ්දයක් ද දක්නා ලැබෙන තමුත් ඒ අතීතක් නොව අඩස්තිය යි විසූ නැත ම ඉතාර් යට වෘතීයත් යකාරයට ද්විතීයත් කිරීමෙන් වූ මෙහි ම විකෘතියකි. මෙහි ද ලිඛිතත්‍රයට ආධාරණාතීයෙන් අඩස්තියෝ, අඩස්තියා, අඩස් තියා යනාදි වශයෙන් පදරූප දැක්ක යුත්තාහ.

“සබ්බසාපුරණේ මො” ඉති, “සබ්බසාපුරණේ මො” යන සුත්‍ර යෙන්; මො, ම ප්‍රත්‍යය වේ. පඤ්චමො, පඤ්චනං පුරණො (පස්දෙනකුන්ගේ පිරිමි කරන්නේ) යන වාක්‍යයෙහි පඤ්චම යි වේ. ඉන්ද්‍රියං, සත්‍රිලිඛිතයෙහි; පඤ්චනං පුරණී (පසක් පුරන්නී) යන වාක්‍යයෙහි; පඤ්චමි, පඤ්චමි යි වේ. එතො ව දස ව ඉති, එතො ව දස ව (එක ද දහය ද) කියා; ච්ච්ඤ කතො, ච්ච්ඤ සමාසය කළ කල්හි;

271 සබ්බසාපුරණේ මො 4-375

යනු ප්‍රත්‍යයවිධාන සුත්‍රයි. සබ්බසාපුරණේ යනු, අ, පු, ස, ස, එ, වචනයි. මො යනු, අ, පු, අනු, පු, එ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි. 189 වන සුත්‍රයෙන් විභක්ති විපඥාස වශයෙන් පඤ්චාදිති යනු ද 239 වන සුත්‍රයෙන් වා යනු ද මෙහි අනුවච්ඡිතයි.

සබ්බසාපුරණේ, ගණන් පිරිමි අභිඥෙහි; පඤ්චාදිති, පඤ්ච ශබ්දාදීන් කෙරෙන්; වා, විකල්පයෙන්; මො, ම ප්‍රත්‍යය වේ.

සබ්බසායතෙ එතායා ති සබ්බසා, සංපුච්චි බ්‍යාධාතු කථනාභි ඥෙහිය. ඤී ප්‍රත්‍යයයි. පුරිඥති අනෙතා ති පුරණො, පුරධාතු පිරිමි අභිඥෙහිය. යු ප්‍රත්‍යයයි. සබ්බසාතං පුරණො, සබ්බසා පුරණො, තයමිං සබ්බසාපුරණේ,

272 ද්‍රෝකට්ඨාන මාතාරො වා 4-385

යනු ආදේශවිධාන සුත්‍රයි. ද්‍රෝකට්ඨානං යනු, අ, පු, ස, ස, ඩ, වචනයි. ආකාරො යනු, අ, පු, කී, පු, එ, වචනයි. වා යනු, තිපා තයි. මෙසේ මෙහි පද තුනකි. 273 වන සුත්‍රයෙන් සබ්බසාතේ යනු අනුවච්ඡිතයි.

සබ්බසානෙ, සබ්බසාවචක පදයක් උත්තරපද ව ඇතිකල්හි; ද්‍රෝකට්ඨානං, ද්‍රවී එක අවධි ශබ්දයන්ගේ අන්තයනෙම; වා, විකල්පයෙන්; ආකාරො ආකාරාදේශ වේ.

ද්‍රවී ව එකො ව අවධි ව ද්‍රෝකට්ඨා, තෙසං ද්‍රෝකට්ඨානං, ආ එව ආකාරො, සො ආකාරො,

සබ්බසානෙ, සබ්බසාවචකපදයක්; උත්තරපදෙ, උත්තරපද ව ඇතිකල්හි; ද්‍රවී එක අවධි ඉති, ද්‍රවී එක අවධි යන; එතෙසං, මොච්ඡන්ගේ; අන්තස්ස, අන්තයව; ආ හොති, ආකාරාදේශ වේ. එකාදය, එකාදස යනු වේ. පඤ්චව, පඤ්චශබ්දය මෙහි; ද්වාදස, ද්‍රෝ ව දස ව (දෙක ද දසයද) යන වාක්‍යයෙහි ද්වාදස යනු ද; එවං, මෙසේයි.

299 විකර්:- සබ්බසාපුරණාභිඥෙහි වන්නාවූ ම ප්‍රත්‍යය ද වාච්‍ය ලිඛිතයි. සාමාන්‍යයෙන් සබ්බසාපුරණාභිඥෙහි යයි කිව ද මේ ප්‍රත්‍යය වන්නේ පඤ්ච සත්‍ය ආදී සම්භර ශබ්දයන් කෙරෙන් මය. පු, කී, වතු, ඡ, ශබ්දයන් කෙරෙන් වෙන වෙන ප්‍රත්‍යයන් කිහිපෙකි. පඤ්චමො, සත්‍යමො, අවධිමො යනාදීන් පුලුච්ඡිතයෙහි ද පඤ්චමි යනාදීන් සත්‍රිලිඛිතයෙහි ද පඤ්චමං යනාදීන් තප්‍රංසකලිඛිතයෙහි ද ප්‍රචමාරුපය ලැබෙයි. අකාරාන්ත පුලුච්ඡිත ඊකාරාන්ත සත්‍රි ලිඛිත අකාරාන්ත තප්‍රංසකලිඛිත ශබ්දයන් මෙන් වර්තාගිය යුතුයි.

එක ම තැනකදී මේ ප්‍රත්‍යය වෙනුවට සම ප්‍රත්‍යය වේගයි කියන ලද නමුත් නොනවත් එසේ නොවේ යයි සැලකිය හැකිය. සම ප්‍රත්‍යය බවට තිදසුන් දක්වන ආචාර්ය පක්‍ෂය නෙමේ “ජංඛමං භගවා බ්‍රැහ්මි” යන්න කෙරෙහි සිත් යොමු කරයි. නමුත් ඒ තිදසුන පවා පද්‍යවිෂයයෙහි මුත් ගද්‍යවිෂයයෙහි සුලභ නොවන හෙයින් ජංඛම ශබ්දය ම උභයුක්තව ප්‍රියය. ජ ශබ්දය කෙරෙහි 269 වන සුත්‍රයෙන් සම ප්‍රත්‍යය වීමෙන් සිද්ධ වූ පූරණානී තඹන ජංඛම ශබ්දය කෙරෙහි ගාථා විෂයයෙහි පමණක් යලිත් සාධාරණයෙහි ම ප්‍රත්‍යය වන බව බහුතරා වාග්‍යමතය වේ. ඒ සුත්‍රයේ සුක්‍රමයෙහි පරි ප්‍රත්‍යය වීමෙන් හෙයින් ශබ්දය මුත් හෙයින් ශබ්දයක් නොමැතියි. මේ හෙතු සුත්‍රයේ සලකා ගත් පසු ජ ශබ්දය කෙරෙහි සම ප්‍රත්‍යය කොට ජංඛම ශබ්දය නිපද විය යුතු බවත් ඔහු කෙරෙහි පරව සාධාරණය ම ප්‍රත්‍යය කිරීමෙන් ජංඛම ශබ්දය නිපදවිය යුතු බවත් එවිට සම ප්‍රත්‍යය යනින් පලක් නැති බවත් වැටහෙනවා ඇත එහෙත් සම ප්‍රත්‍යය යයි කියන ලද්දේ අනිප්‍රශස්ත ආචාර්යාණ්ඩයෙකුගේ බැවින් මනාකරණ වශයෙන් හෙ ද මතක නැති නොකට යුතුයි. සංඛ්‍යාවාදීන් පදයක් උභයන් පද ව ආදී කල්හි සංඛ්‍යාවාදීන් ම පුළුපදයන් වන ද්වි, එක, අට්ඨ ශබ්දයන්ගේ අන්තර් ආකාර දෙයක් වන බව දැක්වීමට “ද්විකට්ඨාන මාතාරො වා” යි සුත්‍රය විරචිතය. ද්විදහන, එකව්‍යතන, අට්ඨපුත්‍රිස ශබ්දවලදී මේ ආකාර දෙයක් නොවූයේ උකතර පදයන් සංඛ්‍යාවාදීන් නොවන හෙයින්. මෙහි ද වා ශබ්දය වචනවික විකාසා වාචක හෙයින් මේ ආදේශය නිත්‍ය අනිත්‍ය අසන්න විධිවලින් සුක්‍රමය. දස ශබ්දය පරකල්හි නිත්‍යයෙන් ද්වි, එක, අට්ඨ ශබ්දයන්ගේ අන්තර් ආකාර දෙයක් වන හෙයින් ද්වාදස, එකාදස, අට්ඨාදස, යනු අවිකල්පයෙන් ලැබේ. විසති ශබ්දයේ පවත් නමුති ශබ්දය හෙයින් පවත්නා ශබ්දයන් පරකල්හි ද්වි ශබ්දයට විකල්පයෙන් ආකාර දෙයක් වන හෙයින් බාවිසති, ද්වි විසති, ද්වා වනකාලීසති, ද්වි වනකාලීසති යනාදීන් විකල්පයෙන් ලැබෙති. එක අට්ඨ ශබ්දයන්ගේ අන්තර් ආකාර ද්විකල් විසති, තිංසති ආදී ශබ්දයන් පර කල්හි කොහෙත් ම ආකාර දෙයක් නොවන හෙයින් එක විසති අට්ඨවිසති යනාදීන් ලැබෙති.

“යද් දිනා, ‘යද්’දී සුත්‍රයෙන්; කිසස, කි ශබ්දයට; නෙ ආදේශය, නෙ සනාදේශ කල් කල්හි; “එකාදිතො දස ර සංඛ්‍යාවනෙ” ඉති, “එකාදිතො දස ර සංඛ්‍යාවනෙ” යන සුත්‍රයෙන්; දස සද්ද, දස

ශබ්දයෙහි; දස, දකාරයට; රො, රකාරාදෙශ වේ. තෙරස, තයො ව දස ව (තුණ ද දහය ද) යන වාක්‍යයෙහි තෙරස යි සිද්ධියි. වා යනු මෙහි අනුවච්ඡිතියයි.

273 එකාදිතො දස ර සඛ්‍යානො 4-383

යනු ආදෙශවිධාන සූත්‍රයි. එකාදිතො ඥ, ඉ, ජ, ස, ප, එ, වචනයි. දස යනු ඥ, ජ, අනු, ළ, ඡ, එ, වචනයි. ර යනු, ඥ, ජ, අනු, ළ, ප, එ, වචනයි. සඛ්‍යානො යනු, ඥ, න, ක්, ස, එ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද සතරකි. වා යනු මෙහි අනුවච්ඡිතියයි.

එකාදිතො, එක ශබ්දදිත් කෙරෙත් පර වූ; දස, දස ශබ්දයාගේ දකාරයට; සඛ්‍යානො, සඛ්‍යාවාවක පදයක් උභ්‍යන්තර පද ව ඇතිකල්හි; වා විකල්පයෙන්; ර, රකාරාදෙශ වේ.

එකො ආදි යෙසං නෙ එකාදයො, තතො එකාදිතො; සඛ්‍යායනෙනොනා කි සඛ්‍යානං, සාපුච්චි බ්‍යාධාභු කාචානාච්චි යෙහිය. යු ප්‍රත්‍යයයි. තසමිං සඛ්‍යානො,

240 විසාර:- කි ශබ්දයාගේ කිකාරයට “යද”දී සූත්‍රයෙන් නො ආදෙශ කිරීමෙන් හා මේ සූත්‍රයෙන් දකාරයට රකාරාදෙශ කිරීමෙන් ද තෙරස ය යි සිදු වේ. මෙහි දස යයි සාමාන්‍යයෙන් කිව ද ශබ්දදියෙහි වූ දකාරයට ම ය යනු නිශ්චය කරවුණුයි.

“වතුපපදසං ලොපො තුහාරපදදිවසං චුවො පි නවා” ඉති, “වතුපපදසං ලොපො තුහාරපදදිවසං චුවො පි නවා” යන සූත්‍රයෙන්; වතුසදෙද, වතුශබ්දයෙහි; තුසං, තුකාරයට; ලොපො, ලොප් වසං, වකාරයට, මේ. චු ව, චු යනාදෙශය ද මේ. චුදදස, (ඵකල්හි) වහනාරො ව දස ව (සතර ද දසය ද) යන වාක්‍යයෙහි චුදදස යනු වේ.

274 වතුපපදසං ලොපො තුහාරපදදිවසං චුවො පි නවා 4-392

යනු ලොප හා ආදෙශවිධාන සූත්‍රයි. වතුපපදසං යනු, ඥ, න, ස, ඡ, එ, වචනයි. ලොපො යනු, ඥ, ජ, ක්, ප්‍ර, එ, වචනයි, තු යනු, උ, ජ, අනු, ප්‍ර, එ, වචනයි. උභ්‍යන්තරපදදිවසං යනු, ඥ, ජ, ස, ඡ, එ, වචනයි. චුවො යනු ඹ, ප්‍ර, ස, ප්‍ර, බ, වචනයි. අපි යනු ද නවා යනු ද නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද සතකි. ගණනෙ යනු ද දසසං යනු ද “ගණනෙ -ප- ඊතිතුති” යන සූත්‍රයෙන් මෙහි අනුවච්ඡිතියයි.

ගණනො, ගණනෙහි ඇතුළත් වූ; දසසං, දස ශබ්දයාගේ ආදි යෙහි වූ; වතුපපදසං, වතු යන උපපදයාගේ; තු, තුකාරයනම;

ලොපො, ලොප් වේ. උතතරපද්දිවසා, උතතරපදයානේ ආදී භාගයෙහි වූ වකාංශව; නවා, කිසිතැනෙකකි; වුවො අපි, වූ වො යන ආදේශයෝ ද වෙත්.

වතු එව උපපදං, වතුපපදං, තසා වතුපපදසා; උතතරඤ්ච කං පදඤ්චෙති උතතරපදං, උතතරපදයා ආදී උතතර පද්දි, උතතරපද්දියම්ච වො උතතරපද්දිවො, තසා උතතර පද්දිවසා, වූ ව වො ව වූවො, නෙ වූවො,

241 විභතර:-සුචිභාගයෙහි වතු ශබ්දයත් පරභාගයෙහි දස ශබ්දයත් ඇතිකල්හි සුචිභාගයෙහි වූ වතුශබ්දය තෙමේ වතුප පද නම් වේ. ශබ්දයට මූලින් යෙදෙන පදය උපපද යයි සලකන හෙයිනි. ඒ උපපදයෙහි ව, තු යයි අක්ෂර දෙකකි. එයින් අත්තාක්ෂරය වන තු කාරයට මේ සුත්‍රයෙන් ලොප්කොට ආදී අක්ෂරය වන වකාරයට වූ ආදේශය ද දකාරයට ද්විත්වය ද කළකල්හි වූද්ද ස යි ද, වො ආදේශය කළ කල්හි වොද්ද ස යි ද සිදු වේ. ජෙහි වත්තාරො ව දස ව (සතර ද දහය ද) යනු වාක්‍ය යයි. මේ සුත්‍රයෙහි අපි ශබ්ද ශ්‍රවණයෙන් උපපද නො වූ නත් හි ද තුකාරලොපය කිව යුතුය. තාලීසං, වත්තාලීසං, වුත්තාලීසං, වොත්තාලීසං යන තැන්වල ඒ දත්තා ලැබේ. දස ශබ්දය සතර වරක් තබා ඔහුට “සරූපාන මෙකසෙසවසකිං” යන සුත්‍රයෙන් එක ශෙෂ (එක් දස ශබ්දයකගේ ඉතිරි වීම) කොට දස යො යි තබා දස ශබ්දයට “ගණනෙ -පෙ- පිරිකිතුති” යන සුත්‍රයෙන් වත්තාර යන ආදේශයත් යො විභතරීයට ඊසං යන ආදේශයත් කළ කල්හි වත්තාරීසං යනු ලැබේ. “ල දරානං” යන සුත්‍රයෙන් රකාරයට ලකාරාදේශ කළ කල්හි වත්තාලීසං යයි ලැබෙයි. එහි අනුපපද වකාරය ලොප් කළවිට තාලීසං යි ද, වූ ආදේශ කළවිට වුත්තාලීසං යි ද, වො ආදේශ කළවිට වොත්තාලීසං යි ද වෙයි. වුලලාසිති යනු ද මේ සුත්‍රයෙන් ම සිද්ධ යයි කියති. එහි මූල්පදය වතුරාසිති යනු යි. තුකාරයට මේ සුත්‍රයෙන් ලොපයත් වකාරයට වූ ආදේශයත් රකාරයට “ල දරානං” යන සුත්‍රයෙන් ලකාරාදේශයත් ලකාරයට “පරඤ්චොචො ඤානෙ” යන සුත්‍රයෙන් ද්විත්වයත් කිරීමෙන් වතුරාසිති යන්න වුලලාසිති යයි ලැබෙයි. වුලලාසිති නම් සුවාසුව (34) යි. සුත්‍රයෙහි නවා යන්න විකල්ප වාචියි. එහෙයින් සමහර තැනක මෙකී ආදේශයත් ලොපයත් නොවන බව සැලකිය යුතුයි.

“දසෙ සො නිව්ඤ්ච” ඉති, “දසෙ සො නිව්ඤ්ච” යන සුත්‍රයෙන්; ජසා, ජ ශබ්දයට; සො ආදේශය, සොකාරාදේශ කළ කල්හි; “ල දරානං” ඉති, “ල දරානං” යන සුත්‍රයෙන්; දස සද්ද,

දස ශබ්දයෙහි; දස, දසාරයට; ලො, ලකාරාදෙශ වේ. සොලස, ඡ ව දස ව (සය ද දසය ද) යන වාක්‍යයෙහි සොලස යි ද; අධාරස, අධ ව දස ව (අව ද දසය ද) යන වාක්‍යයෙහි අධාරස යි ද සිදු වෙයි.

275 දසෙ සො ඡ වචනෙ 4-378

යනු ආදෙශවිධාන සූත්‍රයි. දසෙ යනු, අ, ප්‍ර, අනු, ස, එ, වචනයි. සො යනු, ඔ, ප්‍ර, අනු, ප්‍ර, එ, වචනයි. නිවචං යනු ද ව යනු ද නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද සකරකි. “ස ඡසා වා” යන සූත්‍රයෙන් ඡසා යනු මෙහි අනුවනීතිය යි.

දසෙ, දස ශබ්දය පරකල්පි; නිවචං, අචිකල්පයෙන්; ඡසා, ඡ ශබ්දයට; සො, සොකාරාදෙශ වේ.

276 ල දරානං 4-381

යනු ආදෙශ විධාන සූත්‍රයි. ල යනු, අ, ප්‍ර, අනු, ප්‍ර, ප්‍ර, එ, වචනයි. දරානං යනු, අ, ප්‍ර, ස, ඡ, ඛ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි. 271 වන සූත්‍රයෙන් සඛිඛානං යනු ද ‘ස ඡසා වා’ යන්නෙන් වා යනු ද මෙහි අනුවනීතිය යි.

සඛිඛානං, සඛිඛාවාචක ශබ්දයන්ගේ; දරානං, දකාර රකාරයන්ට; වා, චිකල්පයෙන්; ල, ලකාරාදෙශ වේ.

දෙ ව රො ව දරා, තෙසං දරානං,

“විසතිදසෙසු ඛා ද්වියා තු” ඉති, “විසතිදසෙසු ඛා ද්වියා තු” යන සූත්‍රයෙන්; ද්වියා, ද්වි ශබ්දයට; ඛා, ඛා යන ආදෙශ වේ. ඛා විසති, ද්වි ව විසති ව (දෙක ද විසස ද) යන වාක්‍යයෙහි ඛා විසති යනු උද්ගරණ යි.

277 විසතිදසෙසු ඛා ද්වියා තු 4-382

යනු ආදෙශවිධාන සූත්‍රයි. විසතිදසෙසු යනු, අ, ප්‍ර, ස, ස, ඛ, වචනයි. ඛා යනු, අ, ප්‍ර, අනු, ප්‍ර, එ, වචනයි. ද්වියා යනු, ඉ, ප්‍ර, අනු, ඡ, එ, වචනයි. තු යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද සකරකි. වා යනු මෙහි අනුවනීතිය යි.

විසතිදසෙසු, විසති ශබ්ද දසශබ්දයන් පරකල්පි; ද්වියා ද්විශබ්දයට; වා, චිකල්පයෙන්; ඛා තු, ඛා යන ආදෙශ ද වේ.

විසති ව දස ව විසතිදසා, තෙසු විසතිදසෙසු,

282 විසතර:-- සොලස, වක්‍යාලීසං යනාදී නන්ති ලකාරා දෙශය කෙසේ සිදුවන්නේද යි දක්වීම පිණිස “ල දරානං” යන සූත්‍රය විනිතය සඛිඛාවාචක ශබ්දයන්හි ලැබෙන්නා වූ

දකාරයටත් රකාරයටත් ලකාරාදෙශ කිරීම් ම මේ සුත්‍රයෙහි ප්‍රයෝජනයයි. “ස ඡය්‍ය වා” යන සුත්‍රයෙන් මෙහි වා ශබ්දය අනුවර්තනය වේ. ඒ වා ශබ්දය ද වචනවිභාසා වාචක යි. එහෙයින් සොලස යන තන්හි තීත්‍යයෙන්ම ද වචනාලීසං යන තන්හි විකල්පයෙන් ද ආදේශය වන නමුත් පණණිරස, පඤ්ච දස යනාදී තන්හි නොහෙය්මි ආදේශය නොවන බව සැලකිය යුතුය. විසති ශබ්දයත් දස ශබ්දයත් පරිකල්පී ද්වි ශබ්දයට බා ආදේශය වන බැව් 277 වන සුත්‍රයෙන් කීහ. බාවීසති, බාරස යනාදිය නිදර්ශකය. දො ව විසති ව (දෙක ද විස්ස ද) යන වාක්‍යයෙහි ද්විවිසති යයි යොදා ද්වි ශබ්දයට බා ආදේශ කිරීමෙන් ද, දො ව දස ව (දෙක ද දසය ද) යන වාක්‍යයෙහි ද්වි ශබ්දයට බා ආදේශ කිරීමෙන් ද ඒ පදදෙක සිඳු කෙරේ. සුත්‍රයෙහි කු ශබ්දය සමුවචයානීයෙහිය. එහෙයින් බා ආදේශය පමණක් නොව ද්වි ශබ්දයට ම ද්‍ර, දී, දො යන ආදේශයන් ද වන බව කීහ. දුරතත, දිරතත, දොහල යනාදිය නිදර්ශකය.

එකාදසනං පුරණො, එකොලසකතේ පිරිම කරන්නන් (යන අනීයෙහි); එකාදසමො, එකාදසම යි වේ. “එකාදිනො දසසී” ඉති, “එකාදිනො දසසී” යන සුත්‍රයෙන්; ඉනීයො, සත්‍රී අනීයෙහි; ජ, ජ ප්‍රත්‍යය වේ. එකාදසී ඉති ආදී, එකාදසී යනාදිය වේ.

278 එකාදිනො දසසී 4-377

ඉනු ප්‍රත්‍යයවිධාන සුත්‍රයි. එකාදිනො යනු, ඉ, පු, ස, ප, ඛ, වචනයි. දසසී යනු, අ, පු, අනු, ම, එ, වචනයි. ජ යනු, ජ, පු, අනු, පු, එ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද තුනකි. 271 වන සුත්‍රයෙන් සඛිතාපුරණෙ යනු ද “ස ඡය්‍ය වා” යන සුත්‍රයෙන් වා යනු ද මෙහි අනුවර්තනයයි.

සඛිතාපුරණෙ, ගණන් පිරිම අනීයෙහි; එකාදිනො, එක ශබ්දයෙන් කෙරෙත් පර වූ; දසසී, දස ශබ්දයෙන් අන්තය සමාකම්භ; වා, විකල්පයෙන්; ජ, ජ ප්‍රත්‍යය වේ.

243 විකාර: - හුදෙක් සත්‍රී අනීයෙහි වන්නාවූ පුරණානී ප්‍රත්‍යයෙක් මේ සුත්‍රයෙන් කථිතයි. මෙහි දසසී යනු අන්තා පෙක්ෂා මෙහි යයි. එහෙයින් දස ශබ්දයෙන් අන්තයෙහි පුරණා නීය ඇති කල්හි ජ ප්‍රත්‍යය නියමිත බැව් මෙයින් හැඟේ. එක, වතු, පඤ්ච ආදී සඛිතාවාචක ශබ්දයන් කෙරෙත් පර ව දස ශබ්දය ඇති කල්හිත් පුරණානීභාවය ඇති කල්හිත් පමණක් මේ ප්‍රත්‍යයයෙන් සමිභවය කිවයුතුය. එකො ව දස ව (එක ද දසය ද) යන වාක්‍යයෙහි එකාදස ශබ්දය වූ පසු යළි ශබ්දනත

යෙහි ඊ ප්‍රත්‍යය වීමෙන් එකාදසී යනු සිද්ධයි. වාතුදදසී පඤ්චදසී යනාදිය ද මෙසේ මැයි. පුරුණානුස්තර නැති තත්වයේ මේ ප්‍රත්‍යය නොවන හෙයින් එකාදස, පඤ්චදස යනාදිය දක්නා ලැබෙයි.

“චාදිතො කො නෙකතෙඨ ච” ඉති, “චාදිතො කො නෙකතෙඨ ච” යන සුත්‍රයෙන්; කො, ක ප්‍රත්‍යය වේ. දො පරිමාණාති අස්‍ය ඉති, (දෙකක් ප්‍රමාණ වුවාහු මොහුටය) යන වාක්‍යයෙහි; ද්විකං, ද්වික යි සිදු වේ. තිකාදි, තිණ් පරිමාණාති අස්‍ය ඉති (තුණක් ප්‍රමාණ වුවාහු මොහුටය) යන වාක්‍යයෙහි තිකයනාදිය ද; එවං, මෙසේ මැයි.

279 චාදිතො කො නෙකතෙඨ ච 4-394

යනු ප්‍රත්‍යයවිධාන සුත්‍රයි. චාදිතො යනු, ඉ, පු, ස, ප, බ, වචනයි. කො යනු, අ, පු, අනු, ප්‍ර, එ වචනයි. අනෙකතෙඨ යනු, අ, පු, ස, ස, එ, වචනයි. ච යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද සතරකි.

අනෙකතෙඨ, අනෙකානුසංයමි; චාදිතො, ද්වි ශබ්දදීත් කෙරෙත් පර ව; කො ච, ක ප්‍රත්‍යය ද වේ.

න එතො අනෙතො අනෙතො එව අනෙඨ අනෙකතො, තයමිං අනෙකතෙඨ,

244 විශාරද:—සබ්බසාමාමික ද්වි ශබ්දදීත් කෙරෙත් පර ව සමුහානුසංයමි හෝ ප්‍රමාණානුසංයමි ක ප්‍රත්‍යය වන බව මෙයින් කියා. මෙයට පසු “සමුහතෙඨ කණණො ව, ගාම ජන බංඞු සභායාදිති තා” යන සුත්‍රවලින් කියනු ලබන සමුහානු ප්‍රත්‍යයේ සබ්බසා ශබ්දයන් අපෙක්‍ෂා කොට නොකියන ලදහ. එහෙයින් වශෙෂයෙන් මේ සුත්‍රය විගිතයයි කීව යුතු ය. මෙහි ව ශබ්දය සමුවචයානුසංයමි ම ය. කවචායනුසංයමි මේ සුත්‍රයට උචිත් දක්වන ලද්දේ “යදනුපපනතා නිපාතනා සිප්ඛානති” යන සුත්‍රය යි. මෙහි ව ශබ්දයෙන් සමුවචය කරන්නේ එහි වූ නිපාතනා යන්න යි. එබැවින් මේ සුත්‍රයෙහි කී ක ප්‍රත්‍යය සබ්බසාමාමික ද්වි ශබ්දදීත් කෙරෙත් සමුහානුසංයමි හෝ ප්‍රමාණානුසංයමි වන බව ද මෙයින් සිදුවන ද්වික තික යනාදීන් නිපාතන නයින් සිද්ධිකටයුතු බව ද සැලකිය යුතු ය. දෙදෙනෙකුන්ගේ සමුහය හෝ දෙකක් ප්‍රමාණකොට ඇත්ත ද්වික යයි ද, තුන් දෙනෙකුන්ගේ සමුහය හෝ තුණක් ප්‍රමාණකොට ඇත්ත තික යයි ද කියති. වතුණක පඤ්චක ඡඤක ශබ්දදීය ද මෙසේ මැයි.

“සමුහතෙ කණණො ච” ඉති, “සමුහතෙ කණණො ච” යන සුත්‍රයෙන්; කණ් ව, කණ් ප්‍රත්‍යය ද; කො ච, ක් ප්‍රත්‍යය ද වේ. මානුස්‍යතො, මනුස්‍යානා සමුහතො (මිනිසුන්ගේ සමුහය) යන වාක්‍යයෙහි මානුස්‍යක යි ද; වා, විකල්පයෙන්; මානුස්‍යො, මානුස්‍ය යි ද වේ. කෙ කතෙ, ක් ප්‍රත්‍යය කලි කල්හි; “කිලාත මිසුවා සරෙ වා” ඉති, “කිලාතමිසුවා සරෙ වා” යන; ඉත, මේ සුත්‍රයෙහි; වාකාරත, වාකාරයෙන්; ඉස්‍ය, ඉකාරයට; අයාදෙසෙ, අය

යන ආදේශය කළ කල්හි; ද්වයං, ද්විත්වං සමුපහා (දෙදෙනෙකුන්ගේ සමූහය) යන වාක්‍යයෙහි ද්වයං යි ද; තයං, තිණණං සමුපහා (තිදෙනෙකුන්ගේ සමූහය) යන වාක්‍යයෙහි තයං යි ද වේ. එවං, මෙතේ; “ගාමජනබඤ්ඤා සතායාදීභි තා” ඉතී, “ගාමජනබඤ්ඤා සතායාදීභි තා” යන සූත්‍රයෙන්; තා, තා ප්‍රත්‍යය වේ. ගාමතා ගාමානං සමුපහා (ගම් රැස) යන වාක්‍යයෙහි ගාමතා යි ද; තාගර තා, තාගරානං සමුපහා (නුවරැන් රැස) යන වාක්‍යයෙහි තාගරතා යි ද සිදු වේ.

280 සමුහපෙඨ කණණා ව. 4—356

යනු ප්‍රත්‍යයවිධාන සූත්‍රයි. සමුහපෙඨ යනු, අ, පු, ස, ස, එ, වචනයි. කණණා යනු, අ, පු, ස, පු, බ, වචනයි. එ යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද තුණකි. 289 වන සූත්‍රයෙන් වා යනු මෙහි අනුවර්තනීයයි.

සමුහපෙඨ, සමුහානීපයහි; වා, විකල්පයෙන්; කණණා ව, කණ ප්‍රත්‍යය ණ ප්‍රත්‍යය යන දෙක ද වෙත්.

සමුපහා එව අපේඪා සමුහස්ස වා අපේඪා සමුහස්සො, තයමි සමුහපේඪා, තණ ව ණො ව කණණා, තෙ කණණා,

මේ ප්‍රත්‍යය දෙදෙනාගේ මි ණකාරානුබන්ධය ආදිවාද්ධිය පිණිසයි. මානුස්සත, මානුස්ස යන දෙපලෙන් ඒ පෙනෙයි. 218 වන විස්තරය බලනු

291 කුලාන මිසුවා සරෙ වා 1—70

යනු ආදේශවිධාන සූත්‍රයි. කුලානං යනු, අ, පු, ස, ඡ, බ, වචනයි. ඉසුවා යනු, අ, පු, ස, පු, බ, වචනයි. සරෙ යනු, අ, පු, කී, ස, එ, වචනයි. වා යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද සතරකි. වා යනු මෙහි අනුවර්තනීයයි

සරෙ, සාරය පරකල්හි; කුලානං, කුසංඥ ලසංඥයන්ට; වා, විකල්පයෙන්; ඉසුවා වා, ඉය උච්ච යන ආදේශ දෙක ද වෙත්.

කො ව ලො ව කුලා, තෙසං කුලානං, ඉයො ව උචො ව ඉසුවා, තෙ ඉසුවා,

245 විස්තර:— කුලසංඥයෝ කවරුද යනු 82 වන විස්තරයෙහි දක්වන ලදී. ඔවුන්ට යම් යම් ආදේශයෝ ද 91, 102 වන සූත්‍රවලින් කියනලදහ. මෙහි කියන්නේ නම් සාරයක් පරකල්හි පුළුඹෙහිවූ කුසංඥයට ඉය ආදේශයක් ල සංඥයට උච ආදේශයක් වන බවය. අයහි + අහාරෙ, පුපු + ආසනෙ යන දෙතන්හි මේ සූත්‍රයෙන් නියමිත ආදේශ දෙක කොට පැමිණවීමෙන් අහහි යාහාරෙ, පුපුචාසනෙ යනු සිඬු කටයුතුය. මේ සූත්‍රයට “අමා පතො සමිසව්‍යානං වා” යන සූත්‍රයෙන් වා යනු අනුවර්තනීය වෙයි.

එහෙත් සුත්‍රයෙහි ම යළි වා ශබ්දයක් කීහ. මෙයින් අනුවභීතයට වා ශබ්දය විභාෂා පිණිස ම ය. සුත්‍රයට වා ශබ්දය නම් අනුනාසිකයක් හුණේ විශිෂ්ට කලානය පිණිසය. එනම් මෙහි කී පරිදි ද්විශබ්ද කිශබ්දදිත්තේ ක්‍රී සංශ්‍යට අයාදෙශය පිණිසය. ද්වි + අ, ත් + අ යි පවිත්තා කල්හි මෙහි වා ශබ්ද බලයෙන් අයාදෙශ ව ද්වි, තය යන පදයෝ සිද්ධ වූහ.

282 ගාම ජන බන්ධු සභායාදිති නා 4-357

යනු ප්‍රත්‍යයවිධාන සුත්‍රයි. ගාම ජන බන්ධු සභායාදිති යනු, ඉ, ප්‍ර, ස, ප, බ, වචනයි. තා යනු, ආ, ප්‍ර, අනු, ලු, ප්‍ර, එ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි. 239 වන සුත්‍රයෙන් වා යනු ද 280 වන සුත්‍රයෙන් සමුහතො යනු ද මෙහි අනුවභීතනීයයි.

ගාම ජන බන්ධු සභායාදිති, ගාම ජන බන්ධු සභාය ආදී ශබ්ද යන් කෙරෙත්; සමුහතො, සමුහානීයෙහි; වා, විකලායෙන්; තා, තා ප්‍රත්‍යය වේ.

ගාමො ව ජනො ව බන්ධු ව සභායො ව ගාමජනබන්ධුසභායා, ගාමජන බන්ධු සභායා ආදී යෙසං තෙ ගාමජන බන්ධු සභායාදයො, තෙහි ගාමජන බන්ධු සභායාදිති,

283 ණ්‍යත්තතා භාවෙ භූ 4-362

යනු ප්‍රත්‍යයවිධාන සුත්‍රයි. ණ්‍යත්තතා යනු, ආ, ප්‍ර, ස, ප්‍ර, බ, වචනයි. භාවෙ යනු, අ, ප්‍ර, කි, ස, එ, වචනයි. භූ යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද තුනකි. 239 වන සුත්‍රයෙන් වා යනු මෙහි අනුවභීතීයයි.

භාවෙ, භාවානීයෙහි; වා, විකලායෙන්; ණ්‍යත්තතා භූ, ණ්‍යත්ත තා යන ප්‍රත්‍යයෝ ද වෙත්.

ණ්‍යො ව තෙතො ව තා ව ණ්‍යත්තතා, තෙ ණ්‍යත්තතා, භවතං භාවො, භූ ධාතු චීම් අනීයෙහිය. ණ් ප්‍රත්‍යය යයි. තසම් භාවෙ,

භාවතො, භාවානීයෙහි; ණ්‍යත්තතා තොනත්, ණ්‍යත්ත තා යන ප්‍රත්‍යයයෝ වෙත්. භූ සද්දෙන, භූ ශබ්දයෙන්; තතො ව, තතන ප්‍රත්‍යය ද වේ. සතන්තාදිපු අපි; ස්වානීයෙහි ද; ණ්‍යො, ණ්‍ය ප්‍රත්‍යය වේ. සතතො, ස්වානීයෙහි; තා ව, තා ප්‍රත්‍යය ද වේ.

අයො, මොහු කෙරෙත්; සද්දසුණානී, ශබ්දයෙහි දෙදෙන; තොනති, වෙත් නු යි; භාවො, භාව නම් වේ. සො, ඒ භාවය නම්; සද්ද ව්‍රිතතීයා, ශබ්දයන්ගේ පැවැත්මට; නිමිත්තභූතා, නිමිති වූ; නාමසූචි, නාමය ද; ජාති, ජාතිය ද; දබ්බං, ද්‍රව්‍යය ද; ක්‍රියා, ක්‍රියා ද; භූණො, භූණය ද යන මොහුයි.

යථා, මෙසේයි; ව්‍යුස්ස, ව්‍යු ඉබ්බයානේ; භාවො, භාවය (ප්‍රවෘත්ති නිමිත්ත) තෙමේ; ව්‍යුත්තං, ව්‍යුත්ත නමි වේ. ඉහ, මෙහි; නාමවසා, නාමයානේ වශයෙන්; ව්‍යු ස්සෙ, ව්‍යු ඉබ්බය තෙමේ; ව්‍යුද්දබ්බ, ව්‍යු ස්සෙතාන උවසයෙහි; ව්‍යුත්තං, පවතියි. නිමිත්තා සාරුපානුගතං, නිමිත්තාසාරුපානුගත වූ; සුඤ්ඤා, ඤානය ද පවතියි. එවං, මෙසේ ම; මනුස්සන්තං ඉති, මනුස්සන්තං යනු; මනුස්සජාතිවසා, මනුස්සජාති වශයෙනි. “ගද”දිනා, “ගද”දි සුත්‍රයෙන්; ඊස්ස, ඊ ප්‍රත්‍යයට; රස්සො, හුස්සි කලි කල්හි; දණ්ඨන්තං ඉති, දණ්ඨන්තං යනු; දණ්ඨාදිබ්බසම්බන්ධා, දණ්ඨ ස්සෙතාන උවසයානේ සම්බන්ධයෙනි. පාවකන්තං ඉති, පාවකන්තං යනු; පවත ක්‍රියා සම්බන්ධා, පවත ක්‍රියාවෙන් සම්බන්ධයෙනි. නිලනතං ඉති, නිලනතං යනු; නිලගුණවසා, නිලගුණයානේ වශයෙනි. එවං, මෙසේ; ඤාදිසු අපි, ඤා ප්‍රත්‍යයාදීන් විෂයයෙහි ද; යථායොගං, යෙදෙන යෙදෙන පරිද්දෙන්; ඤෙය්‍යං, දතසුතුයි.

246 විස්තර:— භවනං භාවො යනු භාවඉබ්බයානේ එක් නිවේනකයකි වීම මාත්‍රය භාවය යනු එහි අදහසයි එසින් අදහස් කරන්නේ නම් ධාතුවක් හුන් අභාවබොධක ඉබ්බයකි. භවනනි අසමානි භාවො යනු ද නවත් නිවේනකයකි. මේ හෙතෙම කොට ගෙන (ඉබ්බයත් බ්‍රහ්මිත්) වෙන් කුසි භාවය වේ යනු එහි අදහසයි. එසින් අදහස් කරන්නේ නම් ඉබ්බයානේ පැවැත්මට නිමිති වූ නාමාදි පඤ්චක ය යි. “හොන්තා සවා ගදදසුඤ්ඤාති භාවො සො සද්දවුත්තියා” යන්නෙහි අදහස ද ඒ මග. එසේ ඉබ්බ ප්‍රවෘත්තියට නිමිති කීපයකි. එනම් නාමය, ජාතිය, උවසය, ගුණය, ක්‍රියාය යන මොහුයි. මොවුන්ගේ විසතරය මත්තෙහි දක්වනු ලැබේ. මෙහි සැකෙහිත් දක්වන ලද්දේ එකෙහි. ව්‍යුත්තං, මනුස්සන්තං, දණ්ඨන්තං, පාවකන්තං, නිලනතං යනු ජාත්‍යාදි පඤ්චකය සදහා නිදර්ශනයයි. මෙහි ව්‍යු ඉබ්බය ව්‍යු උවසයෙහි පවත්නේ නාම වශයෙන් මිස ජාති උවසාදීන්ගේ වශයෙන් නොවේ. මෙහි පවත්නා ඤානය ද ජාති උවසාදි සාරුපානු සාරයෙන් නොව සංඤ (නාමා) නුසාරයෙන් ම ය. අතීත් ඉබ්බ ව්‍යුත්තයෙහි ද ඉබ්බ බ්‍රහ්මිත්ගේ පැවැත්ම මෙසේ ම ය. මනුස්සන්තං යන නන්ති ජාති වශයෙන්ම ද දණ්ඨන්තං යන නන්ති උවස වශයෙන් ම ද පාවකන්තං යන නන්ති ක්‍රියා වශයෙන් ම ද නිලනතං යන නන්ති ගුණ වශයෙන් ම ද ඉබ්බ බ්‍රහ්මිත් දෙදෙනාගේ පැවැත්ම ද ත සුත්‍රය. ව්‍යු, මනුස්ස, දණ්ඨ, පාවක, නිල ඉබ්බයන් කෙරෙත් මේ 283 වන සුත්‍රයෙහි කී තා ප්‍රත්‍යය

කොට විභකති ලොපාදිය කිරීමෙන් ව්‍යුත්ත, මනුසංඝනා, දණ්ඨිතනා, පාචකතනා, නිලතනා යන ශබ්දයන්ගේ සිද්ධිය කටයුතුය. දණ්ඨි ශබ්දගත ජිකාරය “යද්” දීන් හුඬි ලී, නපුංසකලීභූ කෙසින් විභා ශබ්දදියෙහි මෙන් ව්‍යුත්තං යනාදි විභකති රූපයන් නිපදවීම කටයුතුය. සුත්‍රයෙහි නි පටි පාටියට අනුව ණ්‍ය ප්‍රත්‍යයෙන් සිද්ධවූ නිදසුන් භාවය ප්‍රකට කරනු පිණිස දැක්වියයුතු නමුත් ඔවුහු තන ප්‍රත්‍යයාණනා යන් මෙන් සුලභ නොවෙති. සුත්‍රයෙහි භූ ශබ්දය සමූච්චියාණී යෙහිය. එකෙසින් භාවාණීයෙහි තනන ප්‍රත්‍යය ද ස්වාණීයෙහි ණ්‍ය, තා යන ප්‍රත්‍යයෝ ද වෙති.

ණ්‍යා, ණ්‍ය ප්‍රත්‍යය වේ.

284 අවණේණා යෙ ලොපයච 1-268

යනු ලොපවිධාන සුත්‍රයි. අවණේණා යනු, අ, ප්‍ර, ස, ප්‍ර, එ, වචනයි. යෙ යනු, අ, ප්‍ර, අනු, ස, එ, වචනයි. ලොපං යනු, අ, ප්‍ර, ක්‍ර, ද්‍රී, එ, වචනයි. ච යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද සතරකි,

යෙ, යකාරය පරකල්පි; අවණේණා ච, අවණේණයනෙමේ ද; ලොපං, ලොපයට පාමිණේ.

යෙ පරෙ, යකාරය පරකල්පි; අවණේණා, අවණේණය නෙමේ; ලුප්‍යනෙ, ලොපකරනු ලැබේ. වකාරෙන, ච ග්‍රහණයෙන්; ඉකාරො අපි, ඉකාරයනෙමේ ද ලොපකරනු ලැබේ.

247 විස්තර:- අං ආදි ප්‍රත්‍යයවත් ස්වරයක් පරකල්පි පූච්චි ස්වරයාගේ ලොපය 47 වන සුත්‍රයෙන් කියන ලදී. එසේ තිබී යදී අවණේණලොපය සඳහා නැවත මේ සුත්‍රය රචනා කෙළේ ප්‍රත්‍යය පරකල්පි අවණේණ ඉවණේණයන්ගේ ම ලොපය පිණිසයි. මෙහි යකාරය යි ගන්තාලද්දේ ණ්‍ය ප්‍රත්‍යයෙහි අනු බන්ධය ලොප් වූ කල්හි ශෛෂ්ඨික යකාරය යි. සුත්‍රයෙහි ච ශබ්දයෙන් ශ්‍රීකාරලොපය වේ යයි මේ පොතේ ද වෙනත් සමහර පොතක ද කියන ලද නමුත් “සබ්ධස්‍ය සො දමනි චා” යන් තෙත් අනුවචීතය වන චා ශබ්දය වැලැක්වීම යයි සමහර කෙනෙක් කීයකි. එ දෙවිධිය ම මේ ච ශබ්දයෙන් වීමට බාධා වක් නැතිකෙසින් දෙක ම පිළිගත යුතු සේ පෙනේ.

“යචනං තලනදකාරානං බ්‍යඤ්ජනානි චලඤ්ජකාරතනං” ඉති, “යචනං—පෙ--ජකාරතනං” යන සුත්‍රයෙන්; යකාර ප්‍රත්‍යානං, යකාර සහිත වූ; තාදීනං, තකාරාදීන්ට; චාදයො, චකාරාදීහු වෙත්. කාරගෛහණෙන, කාර ශබ්දයාගේ ගැණීමෙන්; සකපභමාදිනො, ස ක ප භ ම යනාදි අක්ෂරයන් කෙරෙන් පර වූ; යකාරයා:

සකාරයට; ප්‍රබේධන සහ, පුළුල් සමඟ; කුඩා, සමහර තැනක; පුබරුපඳව, පුළුල් රූපය ද වේ. ද්විත්වය, ද්විත්ව වේ.

285 සවනං නලඤ්ඤකාරානං බ්‍යඤ්ඤනාති
චලඤ්ඤකාරානං 1-271

යනු ආදේශවිධාන සුත්‍රයි. සවනං යනු, උ, පු, ක, ඡ, ඛ, වචනයි. නලඤ්ඤකාරානං යනු, අ, පු, ක්, ඡ, ඛ, වචනයි. බ්‍යඤ්ඤනාති යනු, අ, ක, ක්, ප්‍ර, ඛ, වචනයි. චලඤ්ඤකාරානං යනු, අ, ක, ක, දු, එ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද සතරකි. ඒවා යනු මෙහි අනුවචනීය යි.

සවනං, සවන් වූ; නලඤ්ඤකාරානං, නිකාර ලකාර ණකාර දකාරයන් සමූහයකි; බ්‍යඤ්ඤනාති, බ්‍යඤ්ඤනයෝ; චා, විකල්පයෙන්; චලඤ්ඤකාරානං, චකාර ලකාර ඤකාර ජකාර බවට පැමිණෙත්.

යො එතස්ස අපඨි ති යවා, හෙයං සවනං, කරණං කාරො, කරබාහු කරණාච්චයෙති ය. ණ ප්‍රත්‍යය යි. තො ව ලො ව ණො ව ද්‍රො ව නලඤ්ඤ, නලඤ්ඤ එව නලඤ්ඤකාරා, තෙසං නලඤ්ඤකාරානං, වො ව ලො ව ඤො ව ජො ව චලඤ්ඤ, චලඤ්ඤ එව චලඤ්ඤකාරා, චලඤ්ඤකාරානං භාවො චලඤ්ඤකාරානං, හං චලඤ්ඤකාරානං.

248 විසතර:— මේ වනාහි බ්‍යඤ්ඤනාසර කීපයකට ආදේශ කීපයක් වන බැව් දක්වන සුත්‍රයකි. “නලඤ්ඤකාරානං” යන්නෙන් දක්වන ලද ක, ල, ණ, ද යන මේ බ්‍යඤ්ඤනයෝ ආදේශයෝ (ආදේශය ලබන්නෝ) යි. ඔවුන්ගට ආදේශවන්නෝ නම් පිළිවෙලින් ව, ල, ඤ, ජ යන මොවුහුය. ආදේශයන් සකාර සුක්කකල්පි පමණක් මේ ආදේශයෝ වෙති. මෙහි සවනං යනු නලඤ්ඤකාරානං යන්නට විශේෂණ වශයෙන් කියන ලද්දේ එම නිසාය. මෙහි කියන සකාරය නම් ණ ප්‍රත්‍යයෙන් ණකාරානුබන්ධය ලොප් කිරීමෙන් ලැබෙන සකාරය යි. එහෙයින් සකාර සහිතව භ් + ය, ල් + ය, ණ් + ය, ද් + ය යයි සිලි කල්පි නකාර සකාර සංයෝගයට චකාරය ද, ලකාර සකාර සංයෝගයට ලකාරය ද, ණකාර සකාර සංයෝගයට ඤකාරය ද, දකාර සකාර සංයෝගයට ජකාරය ද වන බැව් සැලකිය යුතුය. සුත්‍රය “සවනං නලඤ්ඤනං බ්‍යඤ්ඤනාති චලඤ්ඤකාරානං” යි නිවහැකි කල්පිත් කාර ග්‍රහණයක් ඇතුළත් කිරීම ආධිකාරයකි. එහෙයින් එයින් අභිධානිකය ද කිවයුතුය. එහි එලල නම් සකාර සහිත සකාරයට සකාරයක් කකාරයට කකාරයක් පකාරයට පකාරයක් භකාරයට භකාරයක් මකාරයට මකාරයක් ආදේශ කිරීමය. මේ ආදේශයෙන් නම් පුළුල්, පවිම්, මාත්‍රය යි. සුත්‍රාකත තකාරාදීන්ට චකාරා

දිනේ වූ බවට නිදහිත නම:- 1 පණිවිඩං 2 කොසලලං 3 සාමඤ්ඤං 4 සොහජ්ජං යනුයි. කාර ග්‍රහණයෙන් ආදේශ වුවන්ට නිදහිත නම:- 5 පොරිසං, 6 තෙපකං, 7 සාරුපං, 8 මහබහං, 9 ඔපමං යනුයි.

1 පණිවිටයා භාවො (පණිවිත නම) 2 කුසලයා භාවො (දක්ඛ බව) 3 සමණයා භාවො (මහණ නම) 4 සුභදයා භාවො (මිතුරු නම) 5 පුරිසයා භාවො (පිරිමි නම) 6 නිපකයා භාවො (දක්ඛ බව) 7 සරුපයා භාවො (සරුප් බව) 8 උසහයා භාවො (ගොන් කම) 9 උපමාය භාවො (උපමා බව) යනු මවුන්ගේ වාක්‍යයෝ යි. සුත්‍රයෙහි යවතං යන විශේෂණය කී හෙයින් යවන් නො වූ තකාරාදීන්ට වකාරාදී ආදේශයෝ නො වෙත්. තිණදලං යන මෙහි තකාරාදීය ඇතත් යවන් බව නැති හෙයින් ආදේශ නොවූහ එසේම බ්‍රහ්මභවයට යකාර යුක්ත භාවය ඇතත් කලණදකාරයෝ නොවෙත් නම් ආදේශයෝ නොවෙති. ආල හං යන්නෙහි යකාර භාවය ඇතත් තකාරාදී භාවය නැති හෙයින් ආදේශ නොවීය. ත ල ණ ද කාර යයි කීමෙන්ම බ්‍රහ්මභව බව හැඟෙද්දීත් යලි බ්‍රහ්මභව නොවී යි කීමෙන් ද ප්‍රයෝජන විශේෂයක් ඇත මවුනු නො යනාදී තිදසුන් අනුව ඒ ප්‍රයෝජනය සැලකිය යුතුය. මවුනු නො යන තන්හි මුසු බාහුව ප්‍රාණ න්‍යායාච්ඡේදය මුහු කෙරෙත් නිපාතන විධියෙන් තසු ප්‍රත්‍යය ද නිපාතන විධියෙන් ම බාහුනුගේ අජන වූ සකාර ලොපය ද ඒ විධියෙන් ම බාහුනුගේ ආදී වණ්ණයට උකාරයට අකාරාදේශ ද කළ කල්හි මත්‍ය ශබ්දය ලැබේ. තාච්ඡා හා ප්‍රත්‍යය වීමෙන් මත්‍ය නා යි පදය ලැබේ. මත් + ජ් උ නා යන තන්හි යකාර යුක්ත වූ ද උකාරයට (යුකාරයට) මේ සුත්‍රයෙන් විනින කායච්ඡේද නොවී යකාර යුක්ත නාච්ඡේදයට වකාරාදේශයකට දැවී කළපසු මවුනු නා යි සිද්ධ වෙයි. පණිවිටං කොසලලං සාම ඤ්ඤං සොහජ්ජං පොරිසං තෙපකං සාරුපං මහබහං ඔපමං යනු උදාහරණයි. පණිවිත, කුසල, සමණ, සුභද, පුරිස, නිපක, සරුප, උසහ, උපමා ශබ්දයන් කෙරෙත් 288 වන සුත්‍රයෙන් ණ්‍ය ප්‍රත්‍යය කොට යවන් වූ තකාරාදීන්ට මේ සුත්‍රයෙන් වකාරාදී ආදේශයන් කොට වාද්දිය හා ද්විතිය කිරීමෙන් පණිවිඩ බවද, ආදේශ සාදා ගත් පසු යලි මුහු කෙරෙත් නපුංසක ලිඛිත පද සිද්ධි විධානය කළ පසු පණිවිටං යනාදී විභක්‍යන්ත පද රූපයෝ සිදුකරනු ලැබේ.

286 ආත්‍යකවු 4-104

යනු ආදේශවිධාන සුත්‍රයි. ආත්‍යං යනු, අ, න, ත, ප්‍ර, ඵ, වචනයි. ව යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි. 242 වන සුත්‍රයෙන් සමණ යනු ද 250 වන සුත්‍රයෙන් යුතං යනු ද ආත්‍ය යනු ද මෙහි අනුවර්තීය යි.

සමන, ණකාර සහිත ප්‍රත්‍යයය පරකල්පි; සානෙ, යොග්‍ය ස්ථානයෙහි; සුතං, ඉකාර උකාරයන්හට; ආතතං, ආකාරභාවය වේ. (ව ශබ්දයෙන් රිකාරාගම ද වේ.)

ඉ උ ඉති, ඉකාර උකාර යන; එනෙසං, මොවුන්ට; ආ හොති, ආකාරාදේශ වේ. සානෙ, යොග්‍ය ස්ථානයෙහි; රිකාරාගමො ව, රිකාරාගමය ද වේ. සරලොපාදිනා “සරලොපො මාදේශප්‍රච්චයා ද්විතී සරලොපෙ භූ පකති” යන සුත්‍රයෙන්; ඉලොපො, ඉකාර ලොපය වේ. ඉසිනො, සාසිහුගේ; භාවො, භාවය නොම; ආරියං, ආරියා නම් වේ. මුද්‍රතා, මුද්‍රණය භාවො (මොලොක් බව) යන වාක්‍යයෙහි මුද්‍රතා යනු ද; අරහතා, අරහතායා භාවො (රහත්බව) යන වාක්‍යයෙහි අරහතා යනු ද; එවං, මෙසේයි. නතයා, නත භාගයට; යද දිනා, “යදනුප්‍රපන්නා නිපාතනා සිජ්ඛාගති” යන සුත්‍රයෙන්; ලොපො, ලොප් වේ. පුප්‍රජ්‍යතයා භාවො, (පුප්‍රජ්‍යත් බව) යන වාක්‍යයෙහි; පුප්‍රජ්‍යතනනා, පුප්‍රජ්‍යතනනා යි වේ. අකිඤ්චනං එව, (කිසිවක් නැත්තේ ම) යන වාක්‍යයෙහි; ආකිඤ්චඤ්ඤං, ආකිඤ්චඤ්ඤ යි වේ. කුණ්ඩණියා අපච්චං, (කුණ්ඩණියගේ දරුවනමේ) යන වාක්‍යයෙහි; කොණඩ ඤ්ඤඤ, කොණඩඤ්ඤ නම් වේ. එනච්, මෙහි; වුඩාදො, ‘වුඩාදි සරසා වා සායොගනතයා සමෙච්’ යන සුත්‍රයෙහි; වාකාරෙන, වා ග්‍රහණයෙන්; සංයොගනතයා අපි, සංයොගනතයාගේ ද; වුද්ධි, වෘද්ධිය වේ. පදය භිතං (පයට හිතවුයේ) යන වාක්‍යයෙහි; පජ්ජං, පජ්ජ නම් වේ. ධනාය සංවනතතිනං, (ධනාය පිණිස පවත්නේ) යන වාක්‍යයෙහි; ධඤ්ඤං, ධඤ්ඤ නම් වේ. සතිනො සම්භුතං (සතියෙන් හටගත්තේ) යන වාක්‍යයෙහි; සච්චං, සච්ච නම් වේ. ඉලොපො, ඉකාරලොපය වේ. ද්වීජ්ජ, ධඤ්ඤං සච්චං යන දේහනන්ති; න වුද්ධි, වෘද්ධි නොවේ. දෙවො එව, (දෙවනෙමේ ම) යන වාක්‍යයෙහි; දෙවතා, දෙවතා නම් වේ.

249 විස්තර:— ඉකාර උකාරයන්ට ආකාරාදේශයන් යොග්‍ය ස්ථානයෙහි රිකාරාගමයන් දැක්වීම පිණිස “ආතතඤ්ච” යන සුත්‍රය විනිතය. ඉසි ශබ්දය කෙරෙත් ණ්‍ය ප්‍රත්‍යය ද ශබ්දාදි යෙහි ඉකාරයට මේ සුත්‍රයෙන් ආකාරාදේශය ද රිකාරාගමය ද “අවිණේණා යෙ ලොපඤ්ච” යන සුත්‍රයෙහි විකාරයෙන් ඉකාර ලොපය ද “අවතං” යනාදී සුත්‍රයෙහි කාර ග්‍රහණයෙන් අවත්වූ සකාරයට පුච්ච්ච (සකාර)ය ද 21 වන සුත්‍රයෙන් ද්විතීය ද කල් කල්හි ආරියං ශබ්දය සිදු වේ. යළි විනත ශබ්දය මෙන් කායභීය වේ. මුද්‍රතා, අරහතා යනු සුගමයි. පුප්‍රජ්‍ය න ශබ්දය නෙරෙත් තනන ප්‍රත්‍යය කිරීමෙන් පුප්‍රජ්‍යතනනං යි ද. අකිඤ්චන ශබ්දය නෙරෙත් ස්වාභීයෙහි ණ්‍ය ප්‍රත්‍යය ද 241 වන

සුභ්‍රයෙන් විහිත වෘද්ධිය ද 285 වන සුභ්‍රයෙන් විහිත ශක්‍ය රාදේශය ද 21 වන සුභ්‍රයෙන් විහිත ද්විත්වය ද කලි කල්හි ආකිඤ්ච ඤ්ඤං සි වේ. කුරුඹණී නම් යනුයකි. ඇගේ පුත්‍රයා කිවසුතු තනති කොණ්ඩඤ්ඤ යයි කියනු ලැබේ. ණ්ඩ යන සංයෝගය අනන්‍යකොට ඇති බැවින් කුකාරයට උකාරයට වෘද්ධිය නොවිය හැකි නමුත් සවාද්ධික පදයම දක්නා ලැබෙන හෙයින් 241 වන සුභ්‍රයෙහි වා ශබ්දයෙන් සංයෝග පූර්විභාගයෙහි ද වෘද්ධිය කිව යුතුයි. කුණ්ඩණී ශබ්දය කෙරෙන් ණ්‍ය ප්‍රත්‍යයත් 285 වන සුභ්‍රයෙන් ඤ්‍යකාරාදේශයත් 241 වන සුභ්‍රයෙන් වෘද්ධියත් 21 වන සුභ්‍රයෙන් ද්විත්වයත් කිරීමෙන් කොණ්ඩඤ්ඤ යනු සිද්ධයි. පද ශබ්දය කෙරෙන් ගිතාභීයෙහි ණ්‍ය ප්‍රත්‍යය ද ධන ශබ්දය කෙරෙන් සංවන්තනික (පැවැත්ම) අභීයෙහි ණ්‍ය ප්‍රත්‍යයද සහි ශබ්දය කෙරෙන් සම්භුතාභීයෙහි ණ්‍ය ප්‍රත්‍යය ද කොට පජ්ජං, ධඤ්ඤං, සචං යන පදයෝ නිපදවිය යුත්තාහ. පජ්ජ ශබ්දයට වෘද්ධි කිරීමෙන් පාජ්ජං යන්නක් ව්‍යාඛ්‍යාවන්හි දක්නා ලැබෙනත් භාෂාවෙහි එවැන්නක් අවිද්‍යමාන හෙයින් එය මෙහි අන්තර්ගතය. ද්විසු සි මෙහි කියන ලද්දේ ද මේ වෘද්ධිය අපේක්ෂා කොටය. සහි ශබ්දයාගේ ඉකාර ලොපය වනාහි “අවණ්ණො යෙ ලොපස්ථි” යන සුභ්‍රයෙහි ව්‍යාජයෙන්ය. මේ නැන්වල වෘද්ධිය නොවුයේ අසංයෝගානන්‍ය ආදී ස්වරයන් නැති හෙයින්. දෙව ශබ්දය කෙරෙන් සවාභීයෙහි නා ප්‍රත්‍යය කොට දෙවතා යනු සිද්ධි කටයුතුයි.

“ණ විසමාදිති” ඉති, “ණ විසමාදිති” යන සුභ්‍රයෙන්; භාවෙ, භාවාභීයෙහි; ණො, ණ ප්‍රත්‍යය වේ. වෙසමං, විසමණ භාවො (විසම බව යන වාක්‍යයෙහි වෙසමං යි වේ.

287 ණ විසමාදිති 4-363

යනු ප්‍රත්‍යය විධාන සුභ්‍රයි. ණ යනු, අ. පු. අනු, ලු, පු, එ, වචනයි. විසමාදිති යනු, ඉ, පු, ස, ප, බ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි. 283 වන සුභ්‍රයෙන් භාවෙ යනු මෙහි අනුවභීතිය යි.

භාවෙ, භාවාභීයෙහි; විසමාදිති, විසම ශබ්දයින් කෙරෙන්; ණ, ණ ප්‍රත්‍යය වේ.

උජ්ජනො භාවො, (සාජ්ජ බව) යන වාක්‍යයෙහි; අජ්ජවං, අජ්ජව යි වේ. එස, මේ නිදසුනෙහි; උස, උකාරයට; ආනෙත, ආකාර බව කලකල්හි; පරුකාරණ, පර උකාරයට; යද්දිනා, යද්දි සුභ්‍රයෙන්; අවො, අව යනාදේශ වේ. “රමණියාදිනො කණී” ඉති, “රමණියාදිනො කණී” යන සුභ්‍රයෙන්; කණී, කණි ප්‍රත්‍යය වේ. මානු ඤ්ඤකං, මනු ඤ්ඤකං භාවො (සිත්කලු බව) යන වාක්‍යයෙහි මානු ඤ්ඤක යි වේ.

288 රමණියාදිතො කණි 4--364

යනු ප්‍රත්‍යවිධාන සුත්‍රයි. රමණියාදිතො යනු, ඉ, ප්‍ර, ස, ප, ඵ, වචනයි. කණි යනු, ණ, ප්‍ර, අනු, ප්‍ර, ප්‍ර, ඵ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි. 283 වන සුත්‍රයෙන් භාෂ්‍ය වනු මෙහි අනුවච්ඡිතියයි.

භාෂ්‍ය, භාවානීයෙහි; රමණියාදිතො, රමණිය ශබ්දද්වන් කෙරෙත්; කණි, කණි ප්‍රත්‍යය වේ.

රමණියො ආදී යෙසං නො රමණියාදයො, තනො රමණියාදිතො,

“විභාගෙ ධා ව” ඉති, විභාගෙ ධා ව” යන සුත්‍රයෙන්; ධා, ධා ප්‍රත්‍යය වේ. විකාරෙත, ව ග්‍රහණයෙන්; සොපඵච්චයො ව, යො ප්‍රත්‍යය ද වේ. එකෙන විභාගෙන, (එක් ප්‍රකාරයකින්) යන අනී යෙහි; එකධා, එකධා යි වේ. නිපාතතතා, නිපාත බැවින්; සිලො පො, සි ප්‍රත්‍යය ලොපය වේ. පදවිභාගෙන, (පදයන්ගේ හෙද යෙන්) යන අනීයෙහි; පදසො, පදසො යි වේ.

289 විභාගෙ ධා ව 4--399

යනු ප්‍රත්‍යවිධාන සුත්‍රයි. විභාගෙ යනු, අ, ප්‍ර, ස, ප, ඵ, වචනයි. ධා යනු, ආ, ප්‍ර, අනු, ප්‍ර, ඵ, වචනයි වී යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද තුනකි.

විභාගෙ, විභාගානීයෙහි; ධා ව, ධා ප්‍රත්‍යය ද වේ.

විවිධො භාගො විභාගො, තයමිං විභාගෙ,

“සබ්බතාමෙහි පකාරවචනෙ තු ථා” ඉති, “සබ්බතාමෙහි පකාරවචනෙ තු ථා” යන සුත්‍රයෙන්; ථා, ථා ප්‍රත්‍යය වේ. තුකාරෙන, තු ශබ්දයෙන්; ඵඨා ව ඵඨතා ප්‍රත්‍යය ද වේ. සබ්බො පකාරො, (සියලු ප්‍රකාරය තෙමේ) යන අනීයෙහි හෝ; සබ්බත පකාරෙන ථා, (සියලු ප්‍රකාරයෙන්) යන අනීයෙහි හෝ; සබ්බථා, සබ්බථා යනු වේ. අඤ්ඤඵඨතා, අඤ්ඤත පකාරෙණ (අන් ප්‍රකාරයකින්) යන අනීයෙහි අඤ්ඤඵඨතා යනු ද; එවං, මෙසේ මැයි.

290 සබ්බතාමෙහි පකාරවචනෙ තු ථා 4--165.

යනු ප්‍රත්‍යවිධාන සුත්‍රයි. සබ්බතාමෙහි යනු, අ, න, ස, ප, ව, වචනයි. පකාර වචනෙ යනු, අ, න, ස, ස, ඵ, වචනයි. තු යනු නිපාතයි. ථා යනු, ආ, ප්‍ර, අනු, ප්‍ර, ඵ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද සතරකි.

පකාර වචනෙ, ප්‍රකාර වචනානීයෙහි; සබ්බතාමෙහි, සඵතාම ශබ්දයන් කෙරෙත්; ථා තු, ථා ප්‍රත්‍යය ද වේ.

290 විභාර:- ප්‍රකාර වචනානීය අතී කල්හි පමණක් සමහර සඵතාම ශබ්දයන් කෙරෙත් පරව විභාගි විශෙෂයක් නො මැකීව ථා ප්‍රත්‍යය ද තුකාර බලයෙන් ඵඨතා ප්‍රත්‍යය ද වන බැවි

මේ සුත්‍රයෙන් කීහ. සබ්බො පකාචො (සියලු ප්‍රකාරය තෙමේ) සබ්බිත පකාචොත (සියලු ප්‍රකාරයෙන්) යනාදී වශයෙන් ප්‍රථමාදී සියලු විභක්තිවලට අයත් වාක්‍ය ක්‍රියානලද්දේ විභක්ති විශේෂයක් අපේක්ෂා නොකරණ් හෙයිනි. ය ශබ්ද න ශබ්දදීන් කෙරෙන්නම් මේ ප්‍රත්‍යයවීමෙන් යථා නථා යනාදීන්ගේ සිදුවීම ද මේ නයින් සැලකිය යුතුයි. අඤ්ඤ ශබ්දය කෙරෙන් ඵඤ්ඤා ප්‍රත්‍යය යෙදීමෙන් අඤ්ඤා පකාචො අඤ්ඤං පකාරං අඤ්ඤාන පකාචොත යනාදී කොසි වාක්‍යයෙහිත් අඤ්ඤ පකාරා සි සිද්ධි වෙයි. මේ ධා, සො, ථා, ඵඤ්ඤා, ථං යන ප්‍රත්‍යයානතයන් කොසිවත් නිපාත හෙයින් මොවුන් කෙරෙන් පර විභක්තිහු ලොප් කරනු ලැබෙත්. මොවුන් විභක්ති විෂයයෙහි වර්තැගිමක් ද නැත. එහෙත් භාවයෙහි ඵඤ්ඤා ප්‍රත්‍යය වීමෙන් සිද්ධි වී යයි සලකන අඤ්ඤ ඵඤ්ඤා යනාදීන්ගේ විභක්ති ග්‍රහණය මෙයින් නොවලකි.

“කිම්මෙති ථං” ඉති, “කිම්මෙති ථං” යන සුත්‍රයෙන්; ථං, ථං ප්‍රත්‍යය වේ කාදෙසෙ, කිං ශබ්දයට කකාරදෙශ කළ කල්හි; කථං, සො පකාචො කිං පකාරං කෙන පකාචොත යනාදී වාක්‍යයන්හි කථං සි සිද්ධි වේ. ඉ ආදෙසෙ, ඉම්ශබ්දයට ඉකාරාදෙශ කළ කල්හි; ඉඤ්ඤං, අයං පකාචො ඉම් පකාරං ඉම්නා පකාචොත යනාදී වාක්‍යයන්හි ඉඤ්ඤං සි වේ.

291 කිම්මෙති ථං 4-401

යනු ප්‍රත්‍යයවිධාන සුත්‍රයි. කිම්මෙති යනු, අ, පු, ස, ප, බ, වචනයි. ථං යනු, නි, පු, අනු, ලු, පු, ඵ, වචනයි. මෙයේ මෙහි පද දෙකකි. 290 වන සුත්‍රයෙන් පකාරවචනෙ යනු මෙහි අනුවච්චිතයයි.

කිම්මෙති, කිං ශබ්ද ඉම් ශබ්දයන් කෙරෙන් පරව; පකාර වචනෙ, ප්‍රකාර වචනාච්චියෙහි; ථං, ථං ප්‍රත්‍යය වේ.

කිං ච ඉමො ච කිම්මො, තෙහි කිම්මෙති,

ථං ඉති, ථං යයි; ජයාග විභාගෙන, සුත්‍රය බෙදීමෙන්; ථං, (වචනත් ශබ්දයන් කෙරෙන් ද) ථං ප්‍රත්‍යය වේ. බහුතං; බහුවො පකාරා බහුං පකාරං බහුනා පකාචොත යනාදී වාක්‍යයන්හි බහුතං සි සිද්ධි වේ.

අම්ලිනං, කිලීචි නොවුවක්; මලිනං කරොති ඉති, කිලීචි කෙරෙයි යන; ආදි අසො, මේ ආදි අභියෙහි; අභුභ කභිභාවො, අභුභ නභිභාවය; ගම්මමානො, ගැලෙනකල්හි; කරභු යොගෙ සති, කර කරණේ භු සභිභායං යන ධාතුන්ගේ යෙදීම ඇති කල්හි; යදදිනා, යදදි සුත්‍රයෙන්; නාමනො, නාමය කෙරෙන්; ඊපචචයො, ඊ ප්‍රත්‍යය වේ. මලිනිකරොති යනු උද්ගරණයි. සෙතං, සුදයි. අභසමනො, හළ නොවුවක්; භසමනො කරණං ඉති, හළවුවක් කිරීමය යන අභියෙහි; හසමකරණං, හස්මකරණං යනු උද්ගරණයි. කච්චයා, කාච්චයාගේයි. අම්ලිනො, කිලීචි නොවුවක්; මලිනො හචති ඉති, කිලීචි වේය යන අභියෙහි; මලිනි හචති, මලිනි හචති යනු උද්ගරණයි සෙතො, සුදයි ඊපචච යනෙතො අචි, ඊ ප්‍රත්‍යයානත වුවේ ද; නිපාතො, නිපාතයි. අභුභ

තබ්‍යාවේ ඉති, අභූත තබ්‍යාවේ යනු; කිං, කුමක් පිණිසද?; කටං, කෙරෙහි සටො භවති. යන තන්හි ඊ ප්‍රත්‍යය නොවන හෙයිනි කර්තුණ්‍යානෙ ඉති, කර්තුණ්‍යානෙ යනු; කිං, කුමක් පිණිස ද?; අමලිනො මලිනො ජායතෙ යන තන්හි ඊ ප්‍රත්‍යය නොවන හෙයිනි.

අවසාවනො, පෙර භවගත් අවසාවා ඇති; අඤ්ඤං අවසාවං, අතින් අවසාවකින්; අභූතං, කො වූ; වැනුණො, වයනුවකගේ; තාය අවසාවං, ඒ පෙර නොවූ අවසාවෙහි යුක්තව; භවනං, වීම; අභූත තබ්‍යාවං, අභූත තබ්‍යාව යයි; චිද්‍රං, දකිත්.

251 විසාර:- මලිනිකරොති, මලිනිතවති යනාදීන් සාධනය සමබක රීතිය තද්ධිත කාරණිකයෙහි ම කිව යුතුය. කුමක් හෙයින් ද? යත්: මලිනි භවති යනාදී ඊකාරනන පදයන් ද අවසන් තද්ධිතකාරණයන් ගැණෙන හෙයිනි. මෙකී උද්ගරණයන්ගේ ඊ ප්‍රත්‍යය වනාහි අභූතතද්‍රව්‍යාවාණීයෙහි වූවකි. නෙත අවසන්ත රේත භාවො තබ්‍යාවො, අභූතං තබ්‍යාවො අභූත තබ්‍යාවො, යන නිවේන වලින් අභූතතද්‍රව්‍යාවය ඇදිතගත යුතුය. පෙර කිසියම් අවසාවකින් (තනුවසකින්) යුක්තවීම තබ්‍යාව නම්. එබඳු අන්‍ය අවසාවකින් නොවූවකුගේ ඒ නො වූ අවසාවානතරයෙන් යුක්තවීම අභූතතද්‍රව්‍යාව නම්. “අවසාවතො” යනාදී භාවාවෙන් ද මේ අදහසම සූත්‍ර වෙයි. පෙර භවගත් අවසාවා ඇත්තා වූ ද අනෙක් අවසාවකින් යුක්ත නොවූ ද ඒ නොවූ අවසාවෙහි යලි යුක්තවීම අභූතතබ්‍යාව යයි සලකනු ලැබේ. “ප්‍රාගවසාවනො වසාවානතරණ භූතසාජාතසාතනතරං තද්ධිතනො ලාභො වසාවානතරණ ජනම අභූතතද්‍රව්‍යාව:” යන තද්ධිත පරිශිෂ්ටානතීය ද යථොක්ත අභිප්‍රාය ම නිගමනය කරයි. නිදසුන් දක්වමින් මෙයන් තේරුමකර ගැනීම පහසුය. යම් කලෙක අභූත තද්‍රව්‍යාවාණීයන් ගැණේද? කර්තෘභූ භූ ධාතු හෝ අස ධාතුවන් යෙදී තිබේ ද? එකල්හි නාමය කෙරෙත් ඊ ප්‍රත්‍යය වේ. මලිනිකරොති යන පදය කෙරෙහි සිත් යොමු කරනු. මෙහි ශබ්දය හෝ නාමය “මලින” යන්නයි. ඔහු කෙරෙත් පරව කර ධාතුවෙන් කීපත් අපර ක්‍රියා පදයකි. පර්භාග වශයෙන් කර්තෘභූක ක්‍රියා යොගයන් සුචිතාග වශයෙන් අකාරානන නාම සමතවයන් මෙහි පෙනේ. මේ යුතුකම්වලින් යුක්තවනු සමගම අභූත තද්‍රව්‍යාව (පෙර නො වූ අවසාවක ශබ්දාණි පාමිණිම) න් මෙහි නිසඛන හෙයින් මලිත ශබ්දය කෙරෙත් “අදහුපපන්නා” යනාදී සූත්‍රයෙන් තද්ධිත ඊ ප්‍රත්‍යය වීය. එසේ සිදු වූ මලිනි යන්න කීපාතයක් හෙයින් ඔහුගේ විභක්තිවූ 212 වන සූත්‍රයන් ලොප් වෙත්. එවිට මලිනිකරොති යනු ලැබේ. කිලිචි කෙරෙයි. යනු එහි අභිපි කුමක් ද? සුදුසු. සුදු වනාහි කලින් “අවසාවානතරයකට නොපැමිණ ප්‍රකෘති අවසාවෙන් සිටියේ වෙයි. පසුව ඒ පෙර නොපැමිණි අවසාව සම්බන්ධ

කලීචෙ භාවයට පත් කෙරෙයි. නම් එකල මලිනිකරොති යයි කීවසුතු බවට පැමිණේ. භසමිකරණං යනු ද මෙසේ ම යි. කරධාතුක ක්‍රියාව පමණක් නොව කාදන්තාය ද පරභාගයෙහි පැවැත්මෙන් මේ ඊ ප්‍රත්‍යය වියහැකි බවත් භසමිකරණං ශබ්දයෙන් කීහ. මලිනිභවති මලිනිභවතං යන සියල්ල ම ප්‍රථම කී පදය මෙහි. මේ ඊ ප්‍රත්‍යයවීමට කර ධාතුවත් භූ ධාතුවත් පමණක් කියන ලද නමුත් සංස්කෘත ශාබ්දිකයෝ අභ ධාතුව ද ඇතුළත් කළහ. පාලියෙහි ද මලිනිසියා යනාදීන් වියහැකි හෙයින් මෙහි ද ඒ ධාතුව නොගැනීමට කරුණක් නැත.

යම තැනක නාමයකින් පරව කර භූ ධාතුවත් යෙදී කීවුනත් අනුත තඤ්ඤාචාර්යීය නොහැරේ නම් එකැන මේ ඊ ප්‍රත්‍යය නොවන්නේ ම ය. සටං කරොති සටො භවති යන දෙකත්හි කමිත් කතීන් වන සට ශබ්දය කෙරෙන් ඊ ප්‍රත්‍යය නොවූයේ ඒ නිසාය. යම තැනක අනුතතඤ්ඤාචාර්යීය හැඟෙතත් කර භූ ධාතුවත් යෙදීමක් නැත්නම් එතන්හි ද නාමය කෙරෙන් ඊ ප්‍රත්‍යය නොවන්නේය. අමලිනො මලිනො ජායතෙ යන තන්හි මලින ශබ්දය කෙරෙන් ඊ ප්‍රත්‍යය නොවූයේ ඒ නිසාය.

ශාබ්දික කාණ්ඩය මෙතෙකින් සමාප්තයි.

පව, පව යන ධාතුව; පාසො, පිසිම් අභීයෙහි වැවේ. පව ඉති, පව සි; සිනො, සිටිකල්හි;

292 භූවාදයො ධාතවො 5-459

යනු සංඥ සුත්‍රයි. භූවාදයො යනු, ඉ, පු, ස, පු, බ, වචනයි. ධාතවො යනු, ට, පු, කී, පු, බ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි

භූවාදයො, භූ සත්‍යායං යනාදීහු; ධාතවො, ධාතූහු නම් වෙත්.

භූ ඉති, භූ යන; ආදයො, මේ ආදී වූ; සද්ද, ශබ්දයෝ වුමු; ධාතවො නාම, ධාතූහු නම් වෙත්.

භූ ආදී යෙසං තෙ භූවාදයො, නොහොත් භූ ච වා ච භූවා, භූවා ආදී යෙසං තෙ භූවාදයො, තෙ භූවාදයො, අත්‍යං දධාති ති ධාතු, ක්‍රියත්‍යං ධාරෙති ති වා ධාතු, ධා ධාතු දුර්මි අභීයෙහිය, භූ ප්‍රත්‍යය යයි.

252 විසාරය:— නදනිත කාණ්ඩයට අනතුරුව ආබාහන කාණ්ඩය දක්වනු කැමැති ආවාය්‍යීපාදයෝ “භූවාදයෝ බාහවෝ” යන සුත්‍රය රචනාකළහ. ආබාහනය නම් බාහුන් තෙරෙන් පරව ප්‍රත්‍යය යෙදීමෙන් සිදුවනවස්තුවේය. එහෙයින් බාහුනු කවරනු දැයි ප්‍රථමයෙන් අලුත්වාලිය යුතුය. ක්‍රියාවෙන් අනිය දරන්නා හෝ ක්‍රියාවෙන් මූලාවස්ථාව බාහු නම් වේ. ඒ බාහු ශබ්දයෙන් අලුත්වාදිය සුන්තෝ නම් භූවාදීහුය. මේ “භූවාදයෝ” යන්න නොයෙක් ආවාය්‍යීයන්ගේ මහ ප්‍රකාශයට භාජන වූවකි. “භූ ආදයෝ” යයි කීව්නු නැත “යව මද” දී සුත්‍රයෙන් වහාරයට “භූවාදයෝ” යනු වී යයි ඇතැම් කෙනෙක් කියති. එහෙත් භූ බාහුව අකමිවකය. අකමිවකයන්ට පමණක් නොව සකමිවකයන් වත් බාහු සංඥාව දියයුතුය. එහෙයින් භූ බාහුවත් වා බාහුවත් දෙක භූවාදයෝ කී නමින් සැලකිය යුතුය යනු අන්‍යාචාර්යයන්ගේ මතයයි. වා බාහුව සකමිවක බව සත්‍යතෙයින් මේ ද්විතීය මතය යුක්තීකරය. මෙසේ ද්විතීයි කල්පනාවන් පාවති හෙයින් සුචි කල්පනාවට අනුව භූවාදයෝ යයි කී තැන වහාරය ආගම සැකියෙන් වී යයි ද ද්විතීය කල්පනාවට අනුව භූ, වා ප්‍රකාර බාහුන් යයි සලකා වා කාරය බාහු ශබ්දයක් ම යයි ද කීහ. කාන්‍යයන ශ්‍රේය්‍යාචාරණයෝ සියලුදෙන මේ මිනි දෙකින් බැඳුනාහ. නමුත් මෙහි වෙනත් සැලකිය යුත්තක් ද තිබේ. භූ බාහුනුගේ අකමිවක භාවය අනිවිකල්පන වශයෙනි. සමහර අනියකදී අකමිවක වුවත් සමහර අනියකදී සකමිවකය. වීම අනියෙහි අකමිවකවන්නායේ ම පැමිණීම අනියෙහිදී සකමිවකය. එහෙයින් භූ ශබ්දයට බාහු සංඥාවීමෙන් අකමිවක බාහුන් පමණක් නොව සකමිවක බාහුන් ද ඇතුළත්වන බව සැලකිය හැකිය. එක ම බාහුව සකමිවකත් අකමිවකත් වන නෙයින්. ප්‍රසිද්ධිය නිසා ම නොව මේ සුක්‍රිය ද නිසා භූ ශබ්දය මුල්කොට ම බාහුසංඥ නියමය සඳහා මේ සුත්‍රය රචනා කළ බැව් සැලකිය හැකිය. සංස්කෘත ශාබ්දිකයන්ගේ සුත්‍රය ද මෙයම ය. මේ සුත්‍රයට විනාකල ඇතැම් ප්‍රසිද්ධ සංස්කෘත වෛය්‍යාකරණයෝ හුදෙක් භූ බාහුව මිස වා බාහුවක් මෙහි අදහස් කළ බව නො පිළිගත්හ. එහෙයින් භූ ආදී ශබ්දයෝ බාහුසංඥ ලබන්ය යන මතය යුක්තීවම බැව් නොසැලකීමට කරුණු නැත.

බාහවෝ යයි මෙහි යොදන ලද්දේත් සංස්කෘතානුසාර යෙන් ම ය. පාලියෙහි බාහු ශබ්දය සනීලිඛිතිය. නමුත් සංස්කෘත ශාබ්දිකයන් අනුව හිය පාලිශාබ්දිකයෝ ද ව්‍යාකරණ ග්‍රන්ථයන්හි බාහුශබ්දය පුලලිඛිතකමියෙන් සැලකූහ. නොඑසේ වීනම් සුත්‍රය වියයුත්තේ “භූවාදයෝ බාහුයෝ” කියායි.

“ධාතුසංකේතා ලොපො නෙකසරස්ස” ඉතී, “ධාතුසංකේතා ලොපො නෙකසරස්ස” යන සුත්‍රයෙන්; කච්චි, සමහර තැනකදී; ධාතූනිකස්ස, ධාතුනුගේ අන්තයට; ලොපො, ලොප් වේ.

293 ධාතුසංකේතා ලොපො නෙකසරස්ස 5-523

යනු ලොපච්චිකා සුත්‍රයි. ධාතුසංස යනු, උ, පු, කී, ඡ, ඵ, වචනයි. අනෙකා යනු, අ, පු, කී, පු, ඵ, වචනයි. ලොපො යනු, අ, පු, කී, පු, ඵ, වචනයි. අනෙකසරස්ස යනු, අ, පු, ඡ, ඡ, ඵ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද සතරකි. කච්චි ධාතූදී සුත්‍රයෙන් කච්චි යනු මෙහි අනුච්චිකානීයයි.

අනෙකසරස්ස, එකසරකොටු; ධාතුසංස, ධාතුනුගේ; අනෙකා, අන්තය නෙමේ; කච්චි, සමහර තැනක; ලොපො, ලොප් වේ.

න එකො අනෙකො, අනෙකො සරො යස්ස සො අනෙක සරො,නස්ස අනෙකසරස්ස,

253 විසාර:—යට කී සුත්‍රයෙන් ධාතුසංඝ ලත් ශබ්දය ගෙමේ එකසරය අනෙක සර යයි ද්විප්‍රකාර වේ. යා, පා, භූ, මා, ආදී සර එකකින් පුනත වූයේ එකසර යයි ද, පව, ගමු, කීලුමු, ආදී සර දෙකකින් හෝ වැඩිගණනකින් පුනත වූයේ අනෙකසර යයි ද කියනු ලැබේ. ඔවුනතුරෙන් යමක් අනෙකසර නම් ඔහුගේ අන්තය ලොප් කටයුතු බව මේ සුත්‍රයෙන් කියයි. ඒත් සමහර තැනකදීය. මෙහි මුලදීම නබාගත් “පව” යන ශබ්දය දැන් ධාතුවකි. අනෙක සර ධාතුවකි. මේ රීතියට අනුව ඔහුගේ ද අන්තය ලොප් වියයුතු බව සිත්ති කටයුතුය.

“ධාතුලිඛෙහි පරාපච්චියා” ඉතී, “ධාතුලිඛෙහි පරාපච්චියා” යන සුත්‍රයෙන්; ධාතුමා, ධාතුනු නෙකරන්; අනෙකපච්චිය පච්චිය නොයෙක් ප්‍රත්‍යයයන්ගේ පැමිණීම ඇතිකල්ලි; වග්ච්චිකානො, වචනානුගේ කැමැත්ත පරිද්දෙන් වේ.

294 ධාතුලිඛෙහි පරා පච්චියා 5-434

යනු පරිනාමා සුත්‍රයි. ධාතුලිඛෙහි යනු, අ, න, ස, ප, බ, වචනයි. පරා යනු, අ, පු, කී, පු, බ, වචනයි. පච්චියා යනු, අ, පු, කී, පු, බ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද තුනකි.

ධාතුලිඛිත, ධාතුන් හා ලිඛිතයන් කෙරෙත්; පරා, පරව; පවචයා, ප්‍රත්‍යයයෝ වෙත්.

ධාතුවො ව ලිඛිතාති ව ධාතුලිඛිතාති, නෙති ධාතුලිඛිතෙති, පරිචච ඵතසපා ඵලමෙති ති පච්චසො, පතිපුච්ච ඉ ධාතු ගමනානී යෙතිස, අප්‍රත්‍යය යයි.

254 විඥාර.— ප්‍රත්‍යයයෝ වනාහි ධාතුන් කෙරෙණුත් ලිඛිතයන් කෙරෙණුත් පර ව වෙත්. ලිඛිතය කුමක් දැයි 40 වන විඥාරයෙහි කියනලදී. ඔහු කෙරෙත් ප්‍රත්‍යයන් එම ද 41 වන විඥාරයෙහි කියනලදී. ධාතුන් කෙරෙත් ප්‍රත්‍යයයන්එම යයි කීවිට එසේ වන්නේ ණ ආදි කාදන්ත ප්‍රත්‍යයයෝ ද? නැතහොත් ති ආදි ආබ්‍යන්ත ප්‍රත්‍යයයෝ ද? යනු අවිනිශ්චිත හෙයින් ධාතුන් කෙරෙත් ආබ්‍යන්ත කාදන්ත ප්‍රත්‍යයයන්ගේ ප්‍රසංගය වන්නේය. එකල්හි ප්‍රත්‍යය වන්නේ වන්තානු (කියන්නා) හේ කැමැත්තට අනුවය. ඒ කැමැත්තට අනුව අබ්‍යන්ත ප්‍රත්‍යයයන් ම දක්වනු පිණිස මේ ලක සූත්‍රය විභිතය.

“වන්තමානා- තිඅන්ති සිඵ මිම- හෙඅනෙත සෙවෙන එමෙහ” ඉති, “වන්තමානා තිඅන්ති සිඵ මිම- හෙඅනෙත සෙවෙන එමෙහ” යන සූත්‍රයෙන්; තසාදීනං, ති ප්‍රත්‍යයාදීන්ට; වන්තමාන සසඤ්ඤ, වචිතමාන විභකති සංඥව වේ.

295 වන්තමානා ති අන්ති සි ඵ මි ම හෙ අනෙත
සෙ වෙන එ මෙහ 5-425

යනු සංඥ සූත්‍රයි. වන්තමානා යනු, ආ, ඉ, කි, ප්‍ර, ඵ, වචනයි. ති අන්ති සි ඵ මි ම හෙ අනෙත සෙ වෙන එ මෙහ යනු, එ, පු, ස, ප්‍ර, ප්‍ර, බ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි.

තිඅන්ති සිඵ මිම - හෙඅනෙත සෙවෙන එමෙහ, තිඅන්ති සිඵ මිම- හෙඅනෙත සෙවෙන එමෙහ යන මේ ප්‍රත්‍යය දෙදළස; වන්තමානා, වන්තමාන විභකති නමි.

වන්තති ති වන්තමානා, වතු ධාතු පැවතිමි අනියෙහිය මාන ප්‍රත්‍යය යයි. හා වන්තමානා; ති ව අන්ති ව සි ව ඵ ව මි ව ම ව නෙ ව අනෙත ව සෙ ව වෙන ව ඵ ව වෙන ව තිඅන්ති සිඵ මිම හෙඅනෙත සෙවෙන එමෙහ, නෙ තිඅන්ති —පෙ— එමෙහ,

“කාලො” ඉති, “කාලො” යන මෙය; අට්ඨවිභක්ති විධානො අඤ්චිතකතීන්ගේ ම විධානයෙහි; සබ්බසං, සියලු නන්ති; ඊතං නො, වැඩේ.

කාලො, කාලය නෙමේ; අතීත ව්‍යතමාන අනාගත ක්‍රිය ලක්කණො, අතීතක්‍රියා වර්තමානක්‍රියා අනාගතක්‍රියා ලක්කණ කොට ඇත්තේය. ආරඬු අනිට්ඨෙන ක්‍රියො, පවත්ගන්නා ලදීන් නොනිමි ක්‍රියාවෙහි; පච්චුප්පනො කාලො, වර්තමාන (පවත්නා) කාලය (වේය) යි; මනො, දන්නා ලද්දේය.

ක්‍රියා සන්නාත විවේච්ඤො, ක්‍රියාසන්නාතියගේ සිද්ධි (අවසන්ති) මෙහි; කාලො, කාලයනෙමේ; අතීනො ඉති, අතීත (ඉකුත්) යයි; ගම්පනො, හැගේ. ක්‍රියාය, ක්‍රියාවගේ; අනාරමෙහො, පවත් නොගැණීමෙහි; අනාගතො, අනාගත කාලයයි; පතීයනො, හැගේ.

අද්දබ්බභුතං, ද්‍රව්‍ය නො වූ; කත්තාදිකාරකභග්ගාමසාධියං, කතී ආදි කාරක සමුහය විසින් සිද්ධිකටයුතු වූ; කත්තකම්මට්ඨං, කතී කමිම දෙකේන පිතිටියා වූ; පදනං, පදනිය; ක්‍රියං, ක්‍රියාව යයි; තබ්බිද්ද, ඒ දන්නෝ; ඉවත්තනී, කැමැති වෙත්.

265 විස්තර:— ආබ්‍යාත විභක්ති අවෙති ම “කාලො” යන්න සමානත්‍වයෙන් පවත්නේය. (පැවතිය යුතුය.) කාලය නම් අතීත (ඉකුත්) වූ ද වර්තමාන (පවත්නා) වූ ද අනාගත (නොපැමිණියා) වූ ද ක්‍රියා ලක්කණකොට ඇත්තය. කාලගබ්දය සිදුවූයේත් කර ධාතු ඇසුරුකිරීමෙන්ය. “කාලො ති වෙත්ත කිරියා” යි කී හෙයින් ඒ තාමයෙන් අදහස් කරන්නේ යාමී ඊමි පිසිමි ආදි ක්‍රියාවක් ම ය. ඒ ක්‍රියාව වනාහි අතීතාදි ප්‍රහෙද වශයෙන් තුන් වැදැරුමිය. ඉක්මනිය කාලය අතීත යයි ද, පවත්නා කාලය වර්තමාන යයි ද, නොපැමිණි කාලය අනාගත යයි ද මෙහි කීහ. ද්‍රව්‍යයක් නොවූ ද කතී කරණාදි කාරක සමුහය විසින් සිද්ධිකටයුතු වූ ද කතීන් කමිමයන් කෙරෙහි පිතිටියා වූ ද පදනිය ක්‍රියා යයි ඒ ක්‍රියා දන්නෝ (වෙවෙසාකරණයෝ) දනිති.

296 ව්‍යතමානා පච්චුප්පනො 6—416

යනු විභක්ති විධාන සුත්‍රයි. ව්‍යතමානා යනු, ආ, ඉ, ත, ප්‍ර, ඵ, වචකයි. පච්චුප්පනො යනු, අ, පු, කී, ස, ඵ, වචකයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි.

පවුළුපන නො කාලෙ, පවන්තා ක්‍රියාව හැඟෙන කල්හි; වහන මානා, වහිනමාන විභක්තිය වේ.

පවුළුපන කාලෙ, පවන්තා කාලයෙහි; වහනමාන විභක්තිය හොඳි, වහිනමාන විභක්තිය වේ.

වහනකි කි වහනමානො, වහුධාතු පැවතීම අනියෙහිය. මාන ප්‍රත්‍යය යයි. වහනමානො කාලො එනිසා; කි වහනමානා, සා වහන මානා, තං තං පටිච්ච උප්පන්නා පවුළුපනො, පති උපුච්චි පද ධාතු ගමනානියෙහි ය. න ප්‍රත්‍යය යයි. නයමිං පවුළුපනො,

256 විස්තර:— පවන් ගන්තාලදුව අවසන් නොවූ ක්‍රියාව ආභි කල්හි ඒ පවුළුපනක යයි ද එහි වහිනමාන විභක්තිය වන්නේ යයි ද කීහ. වහිනමාන යනු පවන්තා කාලයට නමකි. ඒ කාලය විෂයකොට පවන්තා ක්‍රියාව දක්වනු සඳහා යොදන ප්‍රත්‍යය දෙළ ස ද උපචාර වශයෙන් වහිනමාන විභක්තියයි කියනු ලැබෙත්. ඒ වනාහි 295 වන සූත්‍රයෙන් කී කි ආදි ප්‍රත්‍යය ගණ යයි. ඒ ප්‍රත්‍යය යන් සහිත ක්‍රියාමාත්‍රය එනම් වහිනමාන විභක්තිය පවන්තා කාලය කියවි කල්හි යෙදිය යුතු වේ. මෙයින් කියන්නේ නම් වහිනමාන කාලානියෙහි වහිනමාන විභක්තිය වනබවයි. ප්‍රාධානිය යෙන් මේ මෙසේ වුව ද අනිතානාගතානියන්ති ද වහිනමාන විභක්තිය වන බව කීව යුතුය. “කුතො නු නිං ආගච්ඡයි” (නුඹ කොහි සිට ආයෙහි ද?) යනු නමන් වෙත පැමිණි නුන් කෙනෙකු ගෙන් විවෘතකි. පැමිණීමේ ක්‍රියාව අවසන්වුවක් හෙයින් මෙය අනිතානියෙහි වහිනමාන විභක්තිය ප්‍රයෝග යයි සලකති. මේ වූකලී අනිතයට සාම්ප්‍රිත වහිනමාන යයි. සාව, පුරෙ, පුර් යන තිපාත යන්ගේ යෝගයෙහි නම් අනාගතානියෙහි වහිනමාන විභක්තිය කීව යුතුය. “සාවදෙව අනන්ධා සදන්තං බාලස්ස ඡයන්” “පුරෙ අධිමො දිපනි” “පුරා ධස්සන් දෙවො” යනු කීදහිනයි. “නිරයං තානු ගච්ඡාමි” ධූවං බුඛො ගමාමහං” “නාසනි වා සනෙති වා” යන තැන්වල එකානන්තානිය අවසරණවිආනිය අනියමානිය යන මෙහි ද අනාගතානියෙහි වහිනමාන විභක්තිය කීව යුතුය. නවද 1 පවන්තාපරත, 2 පවනතාවරත, 3 නිච්චප වහන, 4 සාම්ප යයි වහිනමාන ප්‍රභෙද සහරක් යයි ද එයින් සාම්පය අනිතසාම්පය අනාගතසාම්ප යයි දෙවැදැරුම් යයි ද කියති. 1 උපාසනො විකාලෙ න භුඤ්ඤි, 2 ඉහ බාලකා කීලනකි, 3 පබ්බතා නිට්ඨනකි, 4 රජගගතො ආගච්ඡාමි, සාවච්ඡං

ගවණම යනු කීදැයිනයි. මේ සබ්බකා අති දීඝී විසාරය 'ග්‍රන්ථාකාර පරිශීලනයෙන් දනනුය.

තසා අපි, ඒ වන්තමාන විභතියුගේ ද; අතියමෙ, තියම යක් නැති කල්හි;

297 අප් පුබ්බාති විභතනිනං ඡ පරස්සපදනි 5-408

යනු සංඥ සුත්‍රයි. අප් යනු නිපාතයි. පුබ්බාති යනු: අ, න, කි, ප්‍ර, බ, වචනය විභතනිනං යනු, ඉ, ඉ, කි, ම, බ, වචනය. ඡ යනු, අ, න, සං, ප්‍ර, බ, වචනය. පරස්සපදනි යනු අ, න, ස, ප්‍ර, බ, වචනය. මෙසේ මෙහි පද පසෙකි.

අප්, අනතුරුව; විභතනිනං, වන්තමානාද් විභතනින්ගේ; පුබ්බාති, පුළු පුළු; ඡ, පද සදෙන; පරස්ස පදනි, පරසෙමපද නම් වෙත්.

අට්ඨවිභතනිනං, (වන්තමානාද්) විභතනි අට්ඨෙනාගේ; පුබ්බාති, පුළු පුළු; යාති යාති ඡ පදනි, යම් යම් සපදනෙනෙත් වෙද් ද?; නාති නාති, ඒ ඒ පදයෝ; පරස්සපදනි නාම පරසෙමපද නම් වෙත්.

පුබ්බ ඉබ්ද විභතනි. ඉබ්දයන්ගේ විග්‍රහ වන 48 වන සුත්‍ර යන්හි බලනු. පරස්ස අත්‍යය පදං පරස්සපදං, නාති පරස්සපදනි,

257 විසාර:— මේ වනාහි පරසෙමපද සංඥව සඳහා රචනා කරනලද සුත්‍ර යයි. මෙහි “අප්” ඉබ්දය නොයෙක් අවස්ථාවන්හි පවත්නා නිපාතයකි. අධිකාර, මඛගල, නිමපනා, අවධාරණ, අනන්තර, අපාදන අවස්ථාවන්හි එය පවති යයි කියන ලදී. “අප්” යන නිපාතය මයභිද්ධියෙහි යයි ද කියති. ඒ අනුව අප් ඉබ්දයට අභී දියසුන්හේ “මෙතැන් පටන්” කියයි. කියා නිමවනලද්ද ද කියනු ලබන දෙය ද අපෙක්ෂාකිරීම අප් ඉබ්දයෙහි ඉහතිය වේ. කියනලද්ද අපෙක්ෂාකිරීම අනුව නම් අප් ඉබ්දයට අභී දියසුන්හේ “අප්, කියනලද හඳුනා කාණ්ඩයට අනතුරුව” කියයි. කියනු ලබන කොටස අපෙක්ෂාකිරීම අනුව නම් අප් ඉබ්දයට අභී දියසුන්හේ ‘අප්, මත්වෙති කියනු ලබන්නාවුන් සබ්බකාව’ කියයි. අප් යනු මඛගල-භීවාවන යයි ගත්කල අභීය දියසුන්හේ “මඛගලයක් වේව.” කියයි. ඒ නානාභී කලානය කෙසේ වුවත් මෙහි මයභිද්ධිය ම ප්‍රශස්තතරය. මේ සුත්‍රයෙහි “පරස්ස පදනි” කී පදය විභතනි ලොපය රචිතවූ තනුප්‍රාණ සමාසාන්ත පදයකි. මේ පරස්සපද සංඥව ගන්නාලද්දේ සංකෘත ඉබ්දකියන්ගේ පරසෙමපද සංඥවෙති. ඔවුහු එය තත් අසුරින් දක්වත්.

ක්‍රියාජනාර්ථය (නමා භාර) අතිකොකු කර යනසුලු චිතම් එහි පරසෙමපදය වියසුතුය යනු ඔවුන්ගේ එක් අදහසකි. “පර ගාමී වෙන් එලං පරසෙමපදං” “පරොදෙශ්‍යක එලබොධින සවරුපයොගණං පරසෙමපදං” යනු සංස්කෘත ශාබ්දිකයන්ගේ කියමයෝයි. “ආනමගාමී වෙන් එලං ආනමනෙපදං” ක්‍රියා ජනාර්ථය නමා කර එන සුලු නම් ඒ ආනමනෙපදයයි. සංස්කෘතයෙහි මෙත් පරසෙමපදික ආනමනෙපදික උභය පදික ධාතුන් වෙන්කොට දක්වීමක් පාලියෙහි නැත. එහෙත් ක්‍රියා වරතැම්මට අනුව ඉහා පරික්‍ෂාකාරී වෙනොත් පාලී යෙහි ද එබලු වෙනසක සවරුප මාත්‍රයක් නොදක්න හැකි නොවේ. පාලියෙහි දක්වන විභක්ති අවෙති ම මුල් ප්‍රත්‍යය ඡටකය පරසෙමපදනියෙන් ගතසුතු බව මේ සුත්‍රයේ අදහසයි. එවිට හි, අනති, සි, එ, මි, ම, - නු, අනනු, ආදි ප්‍රත්‍යයයෝ අවසා ශ්‍රිසක් පරසෙමපද යයි වෙන් කරනු ලබන්. පරසෙමපද සංඥාවෙන් ගතසුතු ප්‍රයෝජනය “කතතරි පරසෙමපදං” යනාදි සුත්‍රානුසාර යෙන් දනසුතුය.

“කතතරි පරසෙමපදං” ඉති, “කතතරි පරසෙමපදං” යන සුත්‍ර යෙන්; පරසෙමපදං, පරසෙමපදය වේ.

298 කතතරි පරසෙමපදං 5—458

යනු පරසෙමපද විධාන සුත්‍රයි. කතතරි යනු, උ, ප්‍ර, කි, ස; එ, වචනයි. පරසෙමපදං යනු, අ, න, ස, ප්‍ර, එ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි. ධාතුහි යනු මෙහි අනුවර්තනීයයි.

ධාතුහි, සියලු ධාතුන් කෙරෙන් පරව; කතතරි, කතී කාරනයෙහි; පරසෙමපදං, පරසෙමපදය වේ.

(විග්‍රහ සුභමයි.)

තසා අපි, ඔහුගේ ද; අතියමෙ, තියම රහිත කල්හි;

299 වෙ වෙ පසිම ඔප්කි මුනතම පුරිකා 5—410

යනු සංඥ සුත්‍රයි. දො දො යනු, ඉ, න, ස, ප්‍ර, බ, වචනයි. පසිම ඔප්කි මුනතම පුරිකා යනු, අ, ප්‍ර, ස, ප්‍ර, බ, වචනයි මෙසේ මෙහි පද දෙකකි. 297 වන සුත්‍රයෙන් විභක්තිනං යනු ද විභක්ති විපස්කාසවයෙන් පරසෙමපදනං යනු ද 305 වන සුත්‍රයෙන් අනන නොපදනං යනු ද මෙහි අනුවර්තනීයයි.

විභක්තිකං, වචිතමානාදි සිංහල විභක්තිත්ව අයත් වූ; පරසා පදනං, පරසෙමපදයන්ගේ ද; අතනනොපදනං, ආනම්නෙපද යන්ගේද; දෝ දෝ, පදදෙකක් දෙකක්; පසම මජ්ඣම උත්තම පුරිසා, ප්‍රථම මධ්‍යම උත්තමපුරුෂ නම වෙත්.

ප්‍රථම ආදිමති පවත්නති ති පසමො, ප්‍රථමාතු විසාරාදි යෙති ය. අම ප්‍රත්‍යය යයි. මරෙති හවො මජ්ඣමො, ඉම ප්‍රත්‍යය යයි. උත්තරාති ති උත්තමො, උපුච්චි තරධාතු තරණය කිරිමි අදි යෙති ය. ණ ප්‍රත්‍යය යයි. පසමො ව මජ්ඣමො, ව උත්ත මො, ව පසම මජ්ඣමුත්තමො, පසම මජ්ඣ මුත්තමො ව හෙ පුරිසා, වෙ ති පසම මජ්ඣමුත්තම පුරිසා, හෙ පසම මජ්ඣමුත්තම පුරිසා,

අට්ඨ විභක්තිසු, විභක්ති අටෙති ම; පරසාපදනං, පරසෙමපද යන්ගේ ද; අතනනොපදනං ව, ආනම්නෙ පදයන්ගේ ද; දෝ දෝ පදනි, පද දෙකක් දෙකක්; පසම මජ්ඣම උත්තමපුරිසා නාම, ප්‍රථමපුරුෂ මධ්‍යමපුරුෂ උත්තමපුරුෂ නම වෙත්. යථ, ඒ මෙසෙයි:- ති අතති ඉති, ති අතති යන දෙක; පසමො, පුරිසො, ප්‍රථමපුරුෂයි. සි ථ ඉති, සි ථ යන දෙක; මජ්ඣමො, මධ්‍යමපුරුෂයි. මි ම ඉති, මි ම යන දෙක; උත්තමො, උත්තම පුරුෂයි. අතනනොපදෙසු අපි, ආනම්නෙපදයන්හි ද; හෙ අනෙත ඉති, හෙ අනෙත යන දෙක; පසමො, ප්‍රථමපුරුෂයි. සෙ චෙන ඉති, සෙ චෙන යන දෙක; මජ්ඣමො මජ්ඣමපුරුෂයි. එමෙන ඉති, එ මෙන යන දෙක; උත්තමො, උත්තමපුරුෂයි. උපුච්චි, මත්තෙති ද; හථා, එසෙ මිඬයි.

258 විස්තර:- වචිතමාන විභක්තිත්ව අයත් ප්‍රත්‍යය දෙලස 295 වන සුත්‍රයෙහි හීග. මෙයින් කියන්නේ නම් ඒ ප්‍රත්‍යය දෙලස ප්‍රථමාදි පුරුෂ තුණට බෙද ගතයුතු බවයි. පරසෙමපද යෙහි ප්‍රත්‍යයයන් වන ති අතති දෙක ප්‍රථම පුරුෂ යයි ද, සි ථ දෙක මධ්‍යම පුරුෂ යයි ද, මි ම දෙක උත්තම පුරුෂ යයි ද කියති. ආනම්නෙ පදයෙහි ද හෙ අනෙත යන ප්‍රත්‍යය දෙක ප්‍රථම පුරුෂය යන ආදි ක්‍රමයෙන් සැලකිය යුතුය. මේ රීතිය වචිතමාන විභක්ති යට පමණක් සීමා කරණලද්දක් නොව පඤ්චම ආදි අතින් විභක්ති සභාව ද සාමාන්‍යයි. මෙසේ පුරුෂතාමයෙන් වෙන්කොට ගැනීම සිංහල වෛශ්‍යාකරණයන්ගේ කැමැත්තයි. මෙසේ අඬව විභක්තිත් හි ම වූ සභානුවක් පමණ ආබ්‍යාන ප්‍රත්‍යයෙන් දෙකින්දෙකක් ප්‍රථමපුරුෂ යයි ද දෙකින්දෙකක් මධ්‍යමපුරුෂ යයි ද දෙකින්

දෙතෙක් උභතම පුරුෂ යයි ද කියනු ලැබේ. ප්‍රථම පුරුෂය
 කෙබඳු තැනෙකිනි වේ ද? යනු මේ ලඟ සූත්‍රයෙන් කිත.

300 නාමමති පසුජ්ජමානෙපි තුල්‍යාධිකරණේ
 පඨමො 5—412

යනු ප්‍රථම පුරුෂ විධාන සූත්‍රයි. නාමමති යනු, අ, න, කී, ස,
 එ, වචනයි. පසුජ්ජමානෙ යනු, අ, න, කී, ස, එ, වචනයි. අපි
 යනු නිපාතයි. තුල්‍යාධිකරණේ යනු, අ, න, ස, ස, එ, වචනයි.
 පඨමො යනු, අ, පු, කි, පු, එ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද පසකි.
 “සබ්බසමෙකානිධානෙ පරො පුරිසො” යන සූත්‍රයෙන් පුරිසො
 යනු මෙහි අනුවචනීතියයි.

තුල්‍යාධිකරණේ, සමානාධිකරණ චූ; නාමමති, (සාධකවාචි)
 නාමයක්; පසුජ්ජමානෙ අපි, යොදනු ලබන කල්හි ද; (නොයො
 දනු ලබන කල්හි ද) පඨමො පුරිසො, ප්‍රථම පුරුෂය වේ.

පකාරණේ සුඤ්ඤතෙ ති පසුජ්ජමානං, පචුච්ඡි සුඤ්ඤාභු ඥේමි
 අභිසෙතිය, මාන ප්‍රත්‍යය යයි. භුලෙහි නිරෙතී තී තුලං, තුල
 ධාතු නිරණාභියෙහි ය, අ ප්‍රත්‍යය යයි. තුලිතබ්බං තුලං, තුලාය
 භාච්චා වා තුලං, අධිකරණෙ ති අධිකරණං, අධි පුච්ඡි කර ධාතු
 කරණාභියෙහි, සු ප්‍රත්‍යය යයි. තුලං (සමානං) අධිකරණං
 යෙස තං තුල්‍යාධිකරණං, තසමිං තුල්‍යාධිකරණේ,

තුල්‍යාධිකරණභූතෙ, සමානාධිකරණ චූ; නාමමති, (සාධක
 වාචි) නාමයක්, පසුජ්ජමානෙ අපි, යොදනු ලබන කල්හි ද; අපා
 සුජ්ජමානෙ අපි, නොයොදනු ලබන කල්හි ද; පඨමො පුරිසො
 වොති, ප්‍රථම පුරුෂය වේ.

259 විසාර:— මේ වනාහි ප්‍රථම පුරුෂයාගේ තතු අභවිම
 පිණිස විභිත සූත්‍රයයි. සාධක වශයෙන් තුල්‍ය චූ අධිකරණය (සමා
 නාධිකරණය) ඇති නාමපදයක් කතීතියෙන් යොදනු ලබන
 කල්හි ද අනුකත සමුච්චය (නොකියතලද්දක් පිඩුකිරීම) අභිසෙති
 අපි ශබ්ද බලයෙන් එබඳු නාමයක් නො යොදනු ලබන කල්හි ද
 ප්‍රථම පුරුෂය වන බව සූත්‍රයේ අදහසයි. මෙහි සාමාන්‍යයෙන්
 නාම යයි කිව ද වෙන සූත්‍ර දෙකකින් තුල්‍ය අමත ශබ්ද සබ්බානන
 නාමයන් වෙන්කළ හෙයින් තදන්‍ය සච්ඡාමයෝ ද සාමාන්‍ය
 නාමයෝ ද මෙයින් ගණු ලැබේ. එහෙයින් තුල්‍ය අමත ශබ්දයන්

ගෙත් තොර වූ සියලු ම නාමයන් සමග යුක්තවූයේ ප්‍රථම පුරුෂ
 යයි ගනුයුතුය. මෙහි තුල්‍යාධිකරණ යයි කියන ලද්දේ කුමක් ද?
 නාමයාගේත් ආබ්‍යාන්තරයාගේත් තුල්‍යාධිකරණ භාවය කුමක් ද?
 යනු සිතිය යුතුය. තුමග අවන ශබ්දයත් ද සහිත වූ සියලු ම නාම
 ශබ්ද ප්‍රයෝගය නෙමේ ශබ්ද ප්‍රවාහනිය (පැවැත්ම) නිමිතියකොට
 නිමිතනවනන (නිමිතිආභි) සාධක යයි කියූ කාරකය ප්‍රකාශකරයි.
 එසේම ආබ්‍යාන්තරය නෙමේ ද ක්‍රියා පැවැත්ම නිමිතියකොට
 නිමිතන සාධක යයි කියූ කාරකය ප්‍රකාශකරයි. මෙසේ ගත් කල්හි
 නාමයත් ආබ්‍යාන්තරයත් දෙක ම සාධක සම්බන්ධ එක ම කාරක
 යක් ප්‍රකාශකරණ බව නිශ්චය කරවුණුය. එකල්හි එකජාතීය
 ක්‍රියා කරණය හෙයින් නාමයාගේත් ආබ්‍යාන්තරයාගේත් අනන්‍යතා
 තුල්‍යාධිකරණකීය ප්‍රකාශී සිද්ධි මැ යි. “සො පවතී” යනු
 මෙසේ අදහස් වා දියයුත්තකි. මෙහි “සො” යන නාමයෝගය
 නෙමේ ද සාධක (කාරක) සම්බන්ධ කතීාවාවන ම වෙයි. පවති
 යන්නෙහි පරසෙමපදික නි ප්‍රත්‍යයය ද “නතනරි පරසොපදං”
 (කතීසාධකයෙහි පරසෙමපදය වේ) යයි කී හෙයින් සාධක
 සම්බන්ධ කතීාවාවන ම වෙයි. එහෙයින් “සො” යන කතීපදයත්
 “පවති” යන ක්‍රියාපදයත් ඔවුනොවුන් තුල්‍යාධිකරණයි. කි අන්ති
 ආදී පරසෙමපදික ප්‍රත්‍යයයක්වුණේ යෝගය නැති තැනකදී
 “සො” යන තුල්‍යාධිකරණ නාම ප්‍රයෝගය නැත්තාසේ ම එහි නාම
 ප්‍රයෝගය රහිත තන්හි පරසෙමපදික (ප්‍රථම පුරුෂයාට අයත්)
 ක්‍රියාප්‍රයෝගයක් ද නැත. “නෙන පවචනෙ සො” යන තිදසුනෙන්
 එය බලාගනුයුතුය. මෙහි “පවචනෙ” යන ක්‍රියාවට කතීවචනයෙන්
 නෙන යි යෙදුව ද ක්‍රියාව හා සම්බන්ධවන්නේ ඒ කතීපදය නොව
 “ඔදනො” යන කමිපද යයි. එහි තුල්‍යාධිකරණ වූයේ නාමාබ්‍යාන්තර
 දෙදෙනාගේ එක ම කමිකාරක වාචිකී යයි. මෙසේ යුක්ත
 යුක්තතා අනුව “සො පවතී” යනාදී වචනයන් තුල්‍යාධිකරණ නාම
 පදයක් කතීවචනයෙන් යොදනු ලබන කල්හි ද නොයොද නමුත්
 පවති යනාදී වචනයන් අබ්‍යාන්තරවචනයෙන් ගනගැනී කල්හි ද
 ප්‍රථමපුරුෂ ක්‍රියාව ම වන්නේ යයි නිශ්චය කරවුණුය.

ගයා අට, ඔහුගේ ද; අතියමේ, නියමයක් නැති කල්හි;
 එකමිනි, එකානියක්; චන්තනබබ, කිවයුතු කල්හි; එකවචනා,
 එකවචනා වූ; හි, කී ප්‍රත්‍යය වේ.

“කතනරි” ඉති, “කතනරි” යන මෙය; මිකරණ විධාන,
 විකරණ ප්‍රත්‍යය කරන්නාවූ; සබ්බතථ, සියලු යුග්‍රහන්ති; චන්තන,
 වැටෙයි.

යනු විකරණ ප්‍රත්‍යය විධාන සුත්‍රයි. භූමාදිනෝ, යනු, ඉ, පු, ස, ප, එ, වචනයි. අ යනු, අ, පු, අ, ලු, පු, එ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි. 287 වන සුත්‍රයෙන් විභයනී විපයනීය වශයෙන් පරෝ යනු ද පච්චයෝ යනු ද 336 වන සුත්‍රයෙන් කන්තරි යනු ද මෙහි අනුවච්චනීයයි.

භූමාදිනෝ, භූ මා යනාදි ධාතුකණය කෙරෙන්; පරෝ, පර ව; කන්තරි, කතීකාරකයෙහි; අපච්චයෝ, අ ප්‍රත්‍යය මේ.

භූ ඉති ආදීහි, භූ යන මේ ආදී වූ; ධාතුහි, ධාතුන් කෙරෙන්; කන්තරි, කතීකාරකයෙහි; වන්තමානා පඤ්චමී හියත්තනීසු, වන්තමානවිභයනී පඤ්චමීචකනනී හියත්තනීවිභයනීන්හි; අපච්චයෝ හොති, අකාර ප්‍රත්‍යය මේ. යාදි විකරණ, යකාරාදි විකරණ ප්‍රත්‍යයයෝ ද; එං. මෙසේයි.

භූ මා ව භූචා, භූමා ආදී යෙසං තෙ භූමාදයෝ, නපතා භූමාදිනෝ,

පුබ්බාපර භාගධානා, පුළුභාගයන්හි සිටීමෙන්; නිත්‍යා, වෙන් වූ; ධාතුචිගත්තියෝ, ධාතුය විභක්තිය යන දෙක; නිසස්සය, අපුරු කොට; යෙ පච්චයා, යම් ප්‍රත්‍යය කෙතෙක්; හොති, වෙද්දැ. තෙ, ඒ ප්‍රත්‍යයයෝ; විකරණ සිටුං, විකරණ නම් වන්නා හුය. සො ඔදනං පච්චි, සො (හෙතෙම) ඔදනං (බත) පච්චි (පිසයි) යනු උදහරණයි. බහුමහි, බහුවච්චියක්; වන්තමෙබ්, කිවසුතු කල්හි; බහුච්චකං, බහුවච්චනය වූ; අනනී, අනනි ප්‍රත්‍යය මේ. සරලොපාදි, සර ලොප් කිරීම ආදිය මේ. තෙ පච්චන, තෙ (ඔවුහු) පච්චන (පිසත්) යනු උදහරණයි.

260 විභාර:- “භූමාදිනෝ අ” යන්නෙන් විකරණ ප්‍රත්‍යයයක් කීග. මෙහි වකාරය ආගම සතියෙන් වූවක් ද යන සැකයට අව කාශයක් නැත්තේය. අකමික සකමික හොයි ධාතු කෙරෙනුත් භූමාදි ගණයෙහි අප්‍රත්‍යය විභසුතු හෙයිනි. විකරණ විධානයෙහි කැම නැත ම කන්තරි යනු අනුවච්චනය කරණ හෙයිත් විකරණ ප්‍රත්‍යයයන්ගේ වීම කතීකාරකයෙහි ම යයි නියමය කවසුතුය. විකරණ ප්‍රත්‍යය වන්නේ පුළුභාග සම්බන්ධ ධාතුවටවත් අපර භාග සම්බන්ධ ආකර්මක ප්‍රත්‍යයටවත් නොව ඒ ධාතුවත් ප්‍රත්‍යයත් අපුරුකොට ඔවුන්ගේ මධ්‍යයෙහිය. ධාතුප්‍රත්‍යයයන් නැත්නම් විකරණයන් ද නොවන බැව් සැලකිය යුතුය. මේ විකරණය කතීකාරකයෙහි ම වූවත් විභක්තී අවෙති ම නොවන බවත් වන්තමානා, පඤ්චමී, හියත්තනී විභක්තීන්හි පමණක් මන

බවත් සැලකිය යුතුය. බුද්ධිප්‍රියාවාදියන් විසින් සභාවේ විවිධත්වය ද ගන්කාලද කමුත් එහි අප්‍රත්‍යයෙන් පලක් නැති හෙයින් මෙහි එය නොගන්කාලදී. ආධ්‍යාතය පවත්වන්නේ මේ සිට මේවනතුරු කි සියලු විධිවිලීන් ම දැන් කේරුමිගනනුත්තේ පවතී, පවතී යනා දිය සිද්ධිකවසුතු ආකාරයයි. “පව”යන්න නමා මහට 292 වන සුත්‍රයෙන් බාතු සංඥකොට ඔහු කෙරෙත් පරව 300 වන සුත්‍රයෙන් “කි” ප්‍රත්‍යය යොදා 293 වන සුත්‍රයෙන් බාච්ඡනාය ලොප් කොට 301 වන සුත්‍රයෙන් විකරණ අප්‍රත්‍යය කොට සවර රහිත විකාරයන් විකරණ අකාරයන් සංයුක්ත කිරීමෙන් “පවකි” යනු සිද්ධිකවසුතුයි. එය වචිතමාන විනානි පරපෙසමපද ප්‍රථම පුරුෂ එකවචනයයි. බහුවචන “අකි” ප්‍රත්‍යය යොදා 47 වන සුත්‍රයෙන් සවරය ලොප් කොට සෙස්ස මෙකි නමින්ම කොට “පවකි” යනු සිද්ධිකවසුතුය. “සො” යනු ද “කෙ” යනු ද වුලාසිකරණ න ශබ්ද ප්‍රථමා එක වචන බහුවචනයයි. එහෙයින් ම උක්ත කතීයයි. දෙතන්ති ම “ඔදනං” යනු අනුක්‍රමකමයි.

“පසුරුමානෙපි වුලාසිකරණෙ” ඉති ව, “පසුරුමානෙපි වුලාසිකරණෙ” යනු ද; අධිතාරො, මතු සුත්‍ර හා සබ්බකිකරනු ලැබේ.

302 තුමෙහ මජ්ඣිමො 5-313

යනු මධ්‍යම පුරුෂ විධාන සුත්‍රයි. තුමෙහ යනු, අ, පු, ස, ස, එ, වචනයයි. මජ්ඣිමො යනු, අ, පු, න, ප්‍ර, එ, වචනයයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි. “සබ්බකිකරණො” නොපුරුසො” යන සුත්‍රයෙන් පුරුසො යනු මෙහි අනුවචිතනීයයි.

වුලාසිකරණෙ, සමානාසිකරණෙ වූ; තුමෙහ, තුමෙහ ශබ්දය; පසුරුමානෙ අපි, යොදනු ලබන කල්හි ද; (නොපුරුසො යනු ලබන කල්හි ද) මජ්ඣිමො පුරුසො, මධ්‍යම පුරුෂය වේ.

මජ්ඣිමො භවො මජ්ඣිමො, සො මජ්ඣිමො.

වුලාසිකරණෙ, සමානාසිකරණෙ වූ; තුමෙහ, තුමෙහ ශබ්දය; පසුරුමානෙ අපි, යොදනු ලබන කල්හි ද; අපපුරුසො නො අපි, නොපුරුසො ලබන කල්හි ද, මජ්ඣිමො, පුරුසො නොහි, මධ්‍යම පුරුෂය වේ. තිං පවසි- තුමෙහ පවච, තිං (නෝ) පවසි (පිපසි) තුමෙහ (නොපි) පවච පිතනු යනු උදාහරණයි.

යනු උත්තමපුරුෂ විධාන සුත්‍රයි. අමෙහ යනු, අ, පු, ස, ස, එ, වචනයි. උත්තමො යනු, අ, පු, කී, පු, එ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි. මෙහි ද පුළුචාකා සුත්‍රවලින් පුරිසො, පසුජ්ජමානො, අපි, තුලාසිකරණෙ යනු අනුවර්තීයයි.

තුලාසිකරණෙ, සමානාධිකරණ වූ; අමෙහ, අමහ ශබ්දය; පසුජ්ජමානො අපි, යොදනු ලබන කල්හි ද; (නොයොදනු ලබන කල්හිද) උත්තමො පුරිසො, උත්තම පුරුෂය වේ.

තුලාසිකරණෙ, සමානාධිකරණ වූ; අමෙහ, අමහ ශබ්දය; පසුජ්ජමානො අපි, යොදනු ලබන කල්හි ද; අපසුජ්ජමානො අපි, නොයොදනු ලබන කල්හි ද; උත්තමො පුරිසො හොති, උත්තම පුරුෂය වේ.

(මේ සුත්‍රයෙහි ම කිවසුතු විෂයාර ගැන 259 වන විස්තරය බලනු.)

යනු දීඝී විධාන සුත්‍රයි. අකාරො යනු, අ, පු, කී, පු, එ, වචනයි. දීඝං යනු, අ, පු, කී, පු, එ, වචනයි. හිමමෙසු යනු, අ, පු, ස, ස, බ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද තුනකි.

හිමමෙසු, හි මි ම යන ප්‍රත්‍යයෙන් පරකල්හි; අකාරො, අකාරය නොම; දීඝං, දීඝීයව පැමිණේ.

අකාර, දීඝ ශබ්ද විග්‍රහ 81, 4 වන සුත්‍රයන්හි බලනු. හි ම ම ම ව හිමිමා, නොසු හිමමෙසු.

හි ආදීසු, හි ප්‍රත්‍යය ආදීය පරකල්හි; අකාරයො, අකාරයව; දීඝො හොති, දීඝී වේ. අහා පවාමි මයං පවාම, අහං (මම) පවාමි (මිසම) මයං (අපි) පවාම (මිසමු) යනු උදාහරණයි.

231 විස්තර:— තුලාසිකරණ තුලහ ශබ්දය සමබකි තන්හි මධ්‍යමපුරුෂයෙහි ද එබඳුවූ ම අමහ ශබ්දය සමබකි තන්හි උත්තම පුරුෂයෙහි ද ආච්ඡාදන ක්‍රියාව වෙයි. එනිමාන විනතන් මධ්‍යම පුරුෂයෙහි නමි ධාවුහු කෙරෙන්න පරව සි, එ යන ප්‍රත්‍යය යෙදී මෙන් පවසී, පවඵ යයි ක්‍රියා සිද්ධියවන නමුත් උත්තමපුරුෂයෙහි

එසේ නොවේ. බාහුනු කෙරෙත් පරව යොදන මිකාරය ද මිකාර
 ය ද පරකල්හි පුළුවර්ති අකාරය දීකියට පැමිණීමෙන් පමාමි, පව,
 ම යයි සිදුවෙයි. සුත්‍රයෙහි කී “හි” ප්‍රත්‍යය නම් මේ ලභට කියනු
 ලබන පඤ්චමි විභක්තික ප්‍රත්‍යය යයි. “හිමෙසු” යයි සුත්‍රයෙහි කියේ
 නම් මිකාරපරකිය එයින් ම සලකාගතහැකි නමුත් මිකාරය ද
 ඇතුළත්කොට ම සුත්‍රය රචනා කළහ. එය අක්ෂරාධිකාරයකි.
 එහෙයින් අධ්‍යාපිකාරය ද කිවයුතුයි. ඒ න්‍යායානුගතව සමහර
 නැතහ “හි” ප්‍රත්‍යය පරකල්හි දීකී හොඹි නවත්තා බව කියති.
 එහෙයින් “ගව්ප්හි” යනු ලැබේ. සුත්‍රයෙහි මිකාර ශ්‍රවණයෙන් ම
 ආත්මනෙපද උත්තමපුරුෂ බහුවචන “මෙහ” ප්‍රත්‍යය සම්බන්ධ
 මිකාරය ද ගණු ලැබේ. එහෙයින් “මෙහ” ප්‍රත්‍යය පරකල්හි ද
 අකාර දීකීනාවෙන් “පවමෙහ” යයි. සිඛිකටයුතුය.

305 පරාත්මනෙපදා පද්‍යනි 1-109

යනු ආත්මනෙපද සංඥ සුත්‍රයි. පරාති යනු, අ, න, කී, ප්‍ර, බ,
 වචනයි. අත්මනෙපද්‍යනි යනු, අ, න, ස, ප්‍ර, බ, වචනයි. මෙසේ
 මෙහි පද දෙකකි. 296 වන සුත්‍රයෙන් විභක්තිනං යනු ද ඡ
 යනු ද මෙහි අනුවර්තීතියයි.

විභක්තිනං, අඤ්ච විභක්තින්තේ; පරාති, පඤ්චම වූ; ඡ, පදසහ,
 අත්මනෙපද්‍යනි, ආත්මනෙපද නම් වෙත්.

පර ගබ්දයෙහි ඒ ශ්‍රවය 7 වන සුත්‍රයෙහි කියනලදී. අත්මනෙපදා
 අත්මනෙපද්‍යනි අත්මනෙපද්‍යනි, තාති අත්මනෙපද්‍යනි,

අවසි විභක්තිනා, විභක්ති අවදෙතාතේ ම; පරාති, පඤ්චම වූ;
 යාති යාති ඡ පද්‍යනි, යම් යම් සපදනෙතෙත් වෙත් ද?; භාති භාති,
 ඒ ඒ පදයෝ; අත්මනෙපද්‍යනි නාම, ආත්මනෙපද නම් වෙත්.
 “කත්තරි ව” ඉති, “කත්තරි ව” යන සුත්‍රයෙන්; අත්මනෙපද්‍යනි,
 ආත්මනෙපදයෝ වෙත්.

306 කත්තරි ව 1-46

යනු අත්මනෙපද විධාන සුත්‍රයි. කත්තරි යනු, උ, ප්‍ර, කී, ස,
 එ, වචනයි. ව යනු තිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි. 07
 වන සුත්‍රයෙන් අත්මනෙපද්‍යනි යනු ද 330 වන සුත්‍රයෙන් බාහුති
 යනු ද මෙහි අනුවර්තීතියයි

බාහුති, බාහුන් කෙරෙත් පරව; කත්තරි ව, කත්තරිකයෙහි
 ද; අත්මනෙපද්‍යනි, ආත්මනෙපදයෝ වෙත්.

සෙසං, සෙස්ස; පුබ්බෙ ඉච්ච, පෙර මෙති. සො පච්චෙන තෙ පච්චෙනා තිං පච්චෙස භූචෙන පච්චෙභ අහං පච්චෙ මයං පච්චෙහ, සො (හෙතෙම) පච්චෙන (පිසසි) තෙ (ඔවුහු) පච්චෙන (පිසත්) තිං (තෝ) පච්චෙස (පිසෙති) භූචෙන (තෙපි) පච්චෙභ (පිසහු) අහං (මම) පච්ච (පිසමි). මයං (අපි) පච්චෙහ (පිසමු) යනු උදාහරණයි.

262 විස්තර:- වච්චාමානාය ආදී ආබ්‍යාත විභක්ති අවදේනානේ ම මුලින් ගැණෙන “කි” ආදී ප්‍රත්‍යය අවසාලීය පරසෙමපදයයි 297 වන සූත්‍රයෙන් කිය. එවිට ඉතිරිවන “හෙ” ආදී අපරභාගයට වූ ප්‍රත්‍යය අවසාලීය ආත්මනෙපදික ප්‍රත්‍යයයෝ යයි 305 වන සූත්‍රයෙන් දක්වන ලදහ. පරසෙමපද ආත්මනෙ පදයන්ගේ විශේෂය 261 වන විස්තරයෙහි කියනලදී. ආත්මනෙපදික ප්‍රත්‍යයයන්ගේ අයිතිය බෙහෙවින් කළු භාව භාරකයන්හට ය. එහෙයින් ම “කාතනරි ව” යන සූත්‍රය රචනාකරමින් කථිකාරකයෙහි ද ආත්මනෙපදික ප්‍රත්‍යයයන් වන බව මාගධිකයෝ කිය. එහෙත් ඒ සඳහා වශයෙන් ම යයි සැලකිය යුතුය. වච්චාමාන විභක්තියෙහි පර වූ පදයෝත් නම් තෙ, අනෙත, සෙ, වෙහ, එ, වෙහ යන මොහුයි. මොවුහු කථිකාරකයෙහි යයි සලකනවිට කළු භාව භාරකයන් හට තියමින් කායවිච්චිත් නොර වෙත්. එහෙයින් පච්චෙන, පච්චෙනා, පච්චෙස, පච්චෙභ, පච්ච, පච්චෙහ යන පද ඡටකාය ලැබෙයි. සො, හෙ, තිං, භූචෙන, අහං, මයං යනු පිළිවෙලින් ඔවුන්ගේ කථිකාරකයෝ යි. “ඔදනං” යනු ඒ ක්‍රියා සඳහා ම අගත් අනුකතාකමිම යයි. ඒ ක්‍රියා පදයන්ගේ සිද්ධිය සුභමයි.

307 අභ්‍යන්තරපදනි ගා:වෙ ව කාමමනි 5-155

යනු ආත්මනෙපද විධාන සූත්‍රයි. අභ්‍යන්තරපදනි යනු, අ, න, ස, ප්‍ර, බ, වචනයි. ගා:වෙ යනු, අ, ප්‍ර, කි, ස, එ, වචනයි. ව යනු තිපාතයි. කාමමනි යනු, අ, න, කි, ස, එ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද සතරකි.

ගා:වෙ ව, භාවකාරකයෙහි ද; කාමමනි ව, කළුමකාරකයෙහි ද; අභ්‍යන්තරපදනි, ආත්මනෙපදයෝ වෙත්.

ගා:වෙ, භාවකාරකයෙහි ද; කාමමනි ව, කළුමකාරකයෙහි ද; අභ්‍යන්තරපදනි නොනැති, ආත්මනෙපදයෝ වෙත්.

මිශ්‍රක සුභමයි.

263 විස්තර:- ආත්මනෙපදයන් කථිකාරකයෙහි වන බව 262 වන විස්තරයෙහි කියනලදී. එහෙත් ඒ අප්‍රධාන වශයෙනි.

ප්‍රධාන වශයෙන් නම් ආනව්‍යන පදයන්ගේ විම භාවයෙහිත් කමෙහිත් පමණකි. මේ සූත්‍රය රචනා කරණ ලද්දේත් ඒ දක් වනු පිණිස ම ය මෙහි භාව නම් ගමනය පිළිමය යනාදි වශයෙන් පවත්නා ධාතුවලින් විම මාත්‍රය මැයි. 282 වන සූත්‍රයෙහි කි භාවය නොවේ. කරනු ලබන දෙය නමුණි. ඒ භාවයෙහිත් කමෙහිත් බහුල වශයෙන් යෙදෙන්නෝ නම් ආනව්‍යන පදික ප්‍රත්‍යයයෝ ම ය.

“භාවකමෙමසු යෝ” ඉති, “භාවකමෙමසු යෝ” යන සූත්‍ර යෙන්; යෝ, ය ප්‍රත්‍යය වේ.

308 භාවකමෙමසු යෝ 5-412

යනු ය ප්‍රත්‍යය විධාන සූත්‍රයි. භාවකමෙමසු යනු, අ, න, ස, ස, බ, වචනයි. යෝ යනු, අ, ප්‍ර, අ, ප්‍ර, එ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි. 300 වන සූත්‍රයෙන් ධාතූහි යනු මෙහි අනුවර්තනීයයි.

ධාතූහි, ධාතූන් හෙරෙන් පර ව; භාවකමෙමසු, භාවකමෙ දෙකි; යෝ, ය ප්‍රත්‍යය වේ.

(විග්‍රහ ආදිය සුගමයි)

309 නසස් චචග්‍ය සකාර චකාරන්තං සධානිග්‍යසස් 5-413

යනු ආදේශවිධාන සූත්‍රයි. නසස් යනු, අ, ප්‍ර, ස, ඡ, එ, වචනයි. චචග්‍ය සකාර චකාරන්තං යනු, අ, න, න, ප්‍ර, එ, වචනයි. සධානිග්‍යසස් යනු, අ, ප්‍ර, ස, ඡ, එ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද තුනකි. 308 වන සූත්‍රයෙන් විභක්ති විපර්යාස වශයෙන් යසස් යනු මෙහි අනුවර්තනීයයි.

සධානිග්‍යසස්, ධානිග්‍යසස් සනිභ වූ; නසස් යසස්, ඒ ය ප්‍රත්‍යය හට; චචග්‍ය සකාර චකාරන්තං, චචග්‍ය සකාර චකාර බව වේ.

චචග්‍යා ච යකාරො ච චකාරො ච චචග්‍ය සකාර චකාර, චචග්‍ය සකාර චකාරන්තං භාවො චචග්‍යසකාරචකාරන්තං, හං චචග්‍ය සකාරචකාරන්තං, ධාතූනා අනන්තා ධානිග්‍යසා, සහ ධානි ග්‍යසා චචග්‍යනො සො සධානිග්‍යසා, නසස් සධානිග්‍යසස්,

ධානිග්‍යසා සහ, ධානිග්‍යසා සමග; නසස් යපචචයසස්, ඒ ය ප්‍රත්‍යයහට; යපචචයසස්, ලැබෙන පරිද්දෙන්; චචග්‍යසා ග්‍යානි, චචග්‍ය සකාර චකාරයෝ වෙත්. ඉධ, මෙ තැනි; ධානි ග්‍යසා, ධානිග්‍යසා නමා; චචග්‍යාදිග්‍යා, චචග්‍යාදි බැවින්; නාදිසෙ කතෙ, එබඳු කළ කල්හි; ද්විතො, ද්විතිය වේ.

264 විසාරය:— 308 වන සූත්‍රයෙන් කියනලද්දේ භාවකාරක කල්මකාරක දෙකේ යප්‍රත්‍යය වන බවය. මේ සූත්‍රයෙන් කියන්නේ නම් ඒ යප්‍රත්‍යයට යම් යම් ආදේශයන් වන බවය. ධාතුවක සහිත වූ ම යප්‍රත්‍යයට වචනාදේශාදිය වන බැව් සැලකිය යුතුය. 308 වන සූත්‍රයෙන් යසස යනු මෙහි අනුවචිතය වේ. සූත්‍රයෙහි ම තසස සි ත ශබ්ද නිදේශයෙන් අදහස් කරණ ලද්දේ වෙන මොන ම යප්‍රත්‍යයක්වත් නොව “භාව කමෙමසු යො” යන සූත්‍රයෙන් විහිත යප්‍රත්‍යය මැ යි. “ඉවණණොගමො වා” යන සූත්‍රයෙන් මෙහි අනුවචිතය වන වා ශබ්දය තෙමේ වචනෙක විභාසා වචකය. වචනෙක විභාසා ගැන 16, 31 වන විසාරයන් බලනු. ධාතුවක වූ ද යප්‍රත්‍යය සහිත වූ ද වචනී තවර්තීය අක්‍ෂරයන්හට පමණක් වචර්තීය අක්‍ෂරයන්ගේ ආදේශය ද එබඳු වූ ම රකාර වකාරයන්හට පමණක් යකාර වකාරයන්ගේ ආදේශය ද වන බැව් සැලකිය යුතුය. මේ පොතෙහි මේ සඳහා නිදසුන්කළ පව ධාතුව වචනාදී ගෙයින් ඔහු වැනි කළ කල්හි “පවච” යයි රූපෙකදෙශයක් ම ලැබේ. තදනනනරව පරසෙසව පදික හෝ ආතමනෙපදික ප්‍රත්‍යයයක් යෙදිය යුතුය. මෙහි ඒ පිළිබඳ යමක් දක්වනු පිණිස මේ ලභ සූත්‍රය රචිතය.

310 අතනනොපදහි පරසසපදනනං 5—520

යනු විධි සූත්‍රයි. අතනනොපදහි යනු, අ, න, ස, ප්‍ර, බ වචනයි. පරසසපදනනං යනු, අ, න, ත, උ, ඵ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි. “කචි ධාතො” දී සූත්‍රයෙන් කචි යනු මෙහි අනුවචිතීයයි.

අතනනො පදහි, ආතමනෙ පදයෝ; කචි, සමගර නැතෙක; පරසසපදනනං, පරසෙමපද බවට පැමිණෙත්.

අතනනොපදහි, ආතමනෙපදයෝ; කචි, කිසිකැනෙකකි; පරසසපදනනං, පරසෙමපද බවට; යනනි, පැමිණෙත්. තෙන කයා මයා වා සො ඔදනො පච්චනි පච්චනෙ වා තෙ පච්චනො පච්චනෙ පච්චනෙ පච්චනෙ පච්චනෙ—පෙ—වෙන යනු උදහරණයි. තෙන වා, ඔහු විසින් හෝ; තයා වා, තා විසින් හෝ; මයා වා, මා විසින් හෝ; සො ඔදනො, ඒ ආහාරය තෙමේ; පච්චනි, පිසනු ලැබේ. පච්චනෙ වා, පච්චනෙ කියා හෝ වේ. නො, ඔවුහු; පච්චනො, පිසනු ලැබෙත්. පච්චනෙ, පිසනු ලැබෙහි; පච්චනෙ, පිසනු ලබනු; පච්ච, පිසනු ලබමි; පච්චනෙ, පිසනු ලබමි.

265 විශාස:- පරසෙසිපදික ප්‍රත්‍යයයන් කථිකා කාරක
 යෙහි ද ආත්මනෙපදික ප්‍රත්‍යයයන් කථිමභාව කාරකයන්හි ද
 වන බව 298, 307 වන සුත්‍රවලින් කීහ. නමුත් සමහර භෞතකදී
 ආත්මනෙපදික ප්‍රත්‍යයයන්ගේ ද පරසෙසිපදිකතාව වන්නීය.
 එහෙත් මෙසේ වීම කථිමභාව කාරකයන්හි මිස කථිකාකාරක
 යෙහි නැත්මය. සමහර නැතක මේ විධානය නොවන්නේ ම ය.
 මෙහි පවටහි යනු නිදසුනයි. එය කථිකා කාරකයෙහි නොව
 කථිමකාරකයෙහි ය. පවටනෙ යි ආත්මනෙපදික ප්‍රත්‍යයයන් ම
 අනතකොට පදය ලැබියයුතු නමුත් මේ සුත්‍රයෙන් ලබාගත්
 විශේෂ විධානයෙන් පවටහි යයි දක්නා ලැබේ. එය දිව්‍යදි
 ගණයට අයත් පවටාතුලෙන් නම් කථිකා කාරකයෙහි ම පවටහි
 යයි ලැබේ. පවටනෙත, පවටසෙ, පවටවෙන, පවෙව, පවටමෙන
 යනු ක්‍රමයෙන් ප්‍රථමාදි පුරුෂයන්ට තිදැකියයි. මේ හැමතන්හි
 කථිකා පදය තෘතීයාවනුත් කථිම පදය ප්‍රථමාවනුත් දක්ක
 යුතුය. එහෙයින් පොතෙහි ම තෙත, තයා, මයා යි වචන
 තුණක්ම දැක්වූහ. මෙයින් අභිමත පදයක් කථිකානිකයන්
 සැලකිය හැකිය කථිමය වශයෙන් ඔදනො ඔදනා යන පද
 ද්වයයම් යෙදිය යුතුය. එහෙත් තිදැකිතයානේ ව්‍යක්ත භාවය
 පිණිස තනබද තුට්ඨතබදයන් ප්‍රථමා එතවචන බහුවචනයන්
 සමග සො ඔදනො, නෙ ඔදනා, නා ඔදනො, තුමෙන ඔදනා
 අනා ඔදනො මයං ඔදනා යි යොදා දැක්වූ හ. මේ සියලු පදයන්
 පිණිම අනිකුතයහි පව ධාතුවත් 308 වන සුත්‍රයෙන් ය ප්‍රත්‍යයයන්
 ප්‍රත්‍යය සහිත ධාතුවන්ට 309 වන සුත්‍රයෙන් වකාරයන්
 මතට දවිතියත් වී “පවට” යයි ලැබුන පසු ආබ්‍යාස ප්‍රත්‍යයයන්
 යෙදීමෙන් සිද්ධිකටයුතු බව සැලකිය යුතුය.

භාවෙ, භාවකාරකයෙහි; (නිදසුන් මෙසේයි.) භූ, භූ ධාතුව;
 සන්තායං, වීම් අනිකුතයහි. ඉධි, මෙහි; භාවෙ, භාව නම්; කාරකා
 මියෙසා, කාරකයන්ගෙන් මිශ්‍ර නො වූ; සුදො, පිරිසිදු වූ; ධාතුව
 නො, ධාතුවකි යයි; තසා, ඒ භාවය; එකතසා, එකක් බැවින්; එක
 වචනං එව, එකවචනය ම වෙ. තං ව, කෙද; පසම්පුරිසෙ එව,
 ප්‍රථම පුරුෂයෙහිම; භොති, වෙයි. තෙන වා, ඔහු විසින් හෝ;
 තයා වා, තා විසින් හෝ; මයා වා, මා විසින් හෝ; භූයෙන,
 වීමයි. තසා වා, ඔහුගේ හෝ; තව වා, තාගේ හෝ; මම වා,
 මාගේ හෝ; සමපති, දුන්; භවතා ඉති, වීමය යන; අපො,
 අනිකුතයහි.

266 විෂය: ආබ්‍යන්තරයට අයත් භාවය දක්වනු පිණිස මේ වාක්‍යය සමපාදිතය. තද්විතයෙහි වනාහි එක් විධියක භාවයක් කියනලදී. 282 වන සූත්‍රයට අයත් විෂයය බලනු. මෙහි කියන්නේ එයින් අන්‍යාකාරවූ භාවයකි. ආබ්‍යන්තරයෙහි භාවය නම් කතීයාකාරකයෙකුත් කමිකාරකයෙකුත් මිශ්‍ර නොවූ බාහිරීය පමණක්ම හෙවත් ක්‍රියාමාත්‍රයයි. එය එකක් ම බැවින් එක වචනය ම වෙයි. ඒ භාවය වනාහි ප්‍රථම පුරුෂයෙහි මුත් මධ්‍යම උත්තම පුරුෂයන්හි නොවේ. මෙකී සෑම උත්තමයන් හුයනෙක ක්‍රියා පදයෙහි ලැබෙයි. ඒම අතීතයෙහි පවත්නා අමිශ්‍ර හු බාහුව අකමිකයි. ඔහු කෙරෙත් පරව 318 වන සූත්‍රයෙන් ය ප්‍රත්‍යය ද ආත්මිනෙපද ප්‍රථම පුරුෂ එකවචන උත්තමය වූ නෙ ප්‍රත්‍යය ද කොට හුයනෙ යනු සිද්ධි කටයුතුය. මෙයින් හැඟෙන්නේ ඒම මාත්‍රයකි. හුදෙක් බාහිරීය යයි. එක වචනයයි. ප්‍රථම පුරුෂයි. සර්වියා හෙදය ලැබෙන්නේ ද්‍රව්‍යයන්හි ය ක්‍රියාව වනාහි අද්‍රව්‍යයි. 289 වන විෂයය බලනු එහෙයින් ම ද්‍රව්‍ය විෂයක වූ බහුභවය අද්‍රව්‍ය වූ භාවවචන වූ ක්‍රියා මාත්‍රයෙහි නොලැබිය හැකිය. එසේ නම් ඒ සුක්‍රියෙත් ම සර්වියා විෂයක වූ එකීතියත් නොවියසුතුද? යනු සිතියහැක. එකතිය නම් විෂය සුතුමය. කුමක්හෙයින්ද? යත්: නො එසේ ඒනම් අතීතභවතය නොකටහැකි හෙයින් එය ශබ්ද ශක්ති ස්වභාව වශයෙන් විෂය සුත්තකි. ශබ්දශක්ති ස්වභාව නම් ශබ්දයාගේ අතීතභවතයෙහි සමිතීභාවයයි. හුයනෙ යන්නෙහි එකවචනයවූයේ ඒ ශබ්ද ශක්ති ස්වභාවය කරණකොට ම ය. පුරුෂ විශේෂයක් නොවූවමනා නම් ප්‍රථම පුරුෂයන් නොවිය සුතුද? යනුත් ප්‍රශ්න කටහැකිය. එයටත් උත්තර මෙය ම ය. පුරුෂ ප්‍රයෝගය නැති නම් අතීතභවතය නොකටහැකිය. එහෙයින් ශබ්ද ශක්ති ස්වභාව කරණකොට ම ප්‍රථම පුරුෂයාගේ විමත් අතින් පුරුෂයන් දෙදෙනාගේ නොවීමත් කිවයුතුය. ශබ්දශක්ති ස්වභාවය ද වාද්‍රව්‍යවිකාරයට අවිරුද්ධව යෙදිය යුතුය හුයනෙක භාවකාරක ක්‍රියාපදය සමපාදන සුක්‍රියන්ට අනුව එකවචනත් ප්‍රථම පුරුෂත් ලත් නමුත් කතීයාකාරකයාගේ හෝ කමිකාරකයාගේ සමිතීතියක් නොලද්දේය. එහෙයින් හුයනෙ යන්නෙහි අතීත නම් ඔහු (හ ශබ්දයා) ගේ හෝ තා (තුමන ශබ්දයා) ගේ හෝ මා (අමන ශබ්දයා) ගේ හෝ විමය යනුයි.

සබෙබ ආබ්‍යන්තර පපව්වයා, සියලු ආබ්‍යන්තර ප්‍රත්‍යයයෝ; සාධන සත්‍යය, කාරක හුණෙහි; හවෙයත්‍රං, වත්තාහ. ඉධ, මෙහි; කසතා, කතීය ද; කමිමං ම, කමීය ද; භාවො ව, භාවය ද; සාධකානි ඉකී, කාරකයෝ යයි; වූව්වෙර, කියනු ලැබෙත්.

හෙ, ඒ ආබ්‍යන්ත ප්‍රත්‍යයයෝ; සකමමකමො ධාතුමො, සකමක ධාතුහු කෙරෙත්; කන්තුකමෙමසු, කන්තකාරක කමකාරක දෙක්හි; හොකති, වෙත්, හාවෙ, හාවකාරකයෙහි; න, නොවෙත්. කමම රතිතමො, අකමක ධාතුහු කෙරෙත්; කන්තුහාවෙමසු, කන්තකාරක හාවකාරක දෙක්හි වෙත්. අපරෙ, අන්‍යසු කමකාරකයෙහි; න, නොවෙත්.

කමම අවචන ඉවර්ශං, (විද්‍යමාන) කමය නොකියටි කල්හි; සකමකො, සකමක ධාතුහු කෙරෙත්; හාවෙ අපි, හාවකාරකයෙහි ද; න විරුද්ධිති, (ආබ්‍යන්ත ප්‍රත්‍යයන්ගේ විම) විරුද්ධි නොවෙ. නං යථා, ඊට උදහරණ මෙසේයි. ගෙහෙ දෙවදනෙතන පව්වනෙ යනුයි, දෙවදනෙතන, දෙවදන්හු විසින්; ගෙහෙ, ගෙහි; පව්වනෙ, පිසීමයි.

සඟ්‍ගං අපි, විද්‍යමාන වස්තුව ද; වන්තො, කියත්ව; කු අපි, කිසි නැනෙක්හි; ඉවර්ශං, කැමැත්ත; න, තැත්තිය. අසන්තං අපි, නැති වස්තුව ද; වන්තො, කියත්ව; සා, ඒ කැමැත්ත; හවෙ, වන්තිය. නං යථා, ඊට නිදර්ශන මෙසේයි. අනුදරා කඤ්ඤ-සමුද්දො, කුණ්ණිකා ඉති ව, අනුදරා කඤ්ඤ-සමුද්දො, කුණ්ණිකා යනුයි. කඤ්ඤ, දසහැවිරිදි සත්‍රිතොමෝ; අනුදරා, බඩ තැත්තිය. සමුද්දො, මුහුද; කුණ්ණිකා, කෙණ්ණියකි.

උපසකවසා, උපසගීයන්ගේ වශයෙන්; අකමකො අපි, අකමක වූ ද; කොපි, කිසි ධාතුවක්; සකමමකො, සකමකවත් නේශ. යථා, උදහරණ මෙසේයි. අභිභුගනෙ රාගො නාපසෙන මතිද්ධිතා යනුයි. මතිද්ධිතා, මහත් සෘද්ධි ඇත්තාවූ; නාපසෙන, නවුසා විසින්; රාගො, රාගයනෙමේ; අභිභුගනෙ, දේහි ලැබේ.

යසමිං ධාතුවහි, යම ධාතුවක්; කන්තුමාවිති, කන්තාවචක කල්හි; කමමං, කමය; ගවෙස්සනෙ, සොයනු ලැබේද?; සො, ඒ ධාතුවනෙම; සකමමකො ඉති, සකමක යයි; කෙයො, දන සුත්තේශ. තඤ්චරුද්ධො, ඊට විරුද්ධ වූයේ; අකමමකො, අකමක ධාතු නම්.

තථා හි, ඒ එසේම ය; සො පවති ඉති, ගෙනෙම පිසා යයි; වුභොත, කී කල්හි; පාකත්‍රියාය, පවත ත්‍රියාව විසින්; සමිඛනිය මානං, සමිඛනි කරනු ලබන්නාවූ; නං, එය; කිං ඉති, කුමක්දයි; ඔදනාදිකා, ඔදනාදිවූ; කමමං, කමය; ගවෙස්සනෙ, සොයනු ලැබේ. සො හවති ඉති, ගෙනෙම වේ යයි; වුභොත වු, කී කල්හි නම්;

භවත ක්‍රියාය, භවත ක්‍රියාව විසින්; සමබන්ධිතමානං, සමබන්ධිත කරනු ලබන්නාවූ; ඤං කිං ඉති, ඒ කුමක් දැයි; කිංචි අපි කමම, කිසිම කමමක්; ත භවෙය්‍යෙන, නො සොයනු ලැබේ. කුමක්වෙහෙයින්ද? යත්; තාදිස සදද සහතිස්සභාව අභාවා, එබඳු ශබ්ද ශබ්ද ශබ්ද සභාවක් තැනි හෙයින්. අඤ්ඤානු, අතින් තන්ති ද; තථා, එසේ දතයුතුයි.

267:— විග්‍යාන:— නි අනති ආදි සියලු ආබ්‍යාත ප්‍රත්‍යයයෝ සාමාන්‍යයෙන් කතී; කමී භාව යන සාධන (කාරක) වුණෙහි වෙති ආබ්‍යාත විශේෂයෙහි කාරකයෝ නමී කතී, කමී භාවයෝ මැයි. විශේෂ වශයෙන් නමී සකමීන ධාතුන් කෙරෙත් කතී; කමීකාරක දෙකෙහි පමණක් ද අනමීන ධාතුන් කෙරෙත් කතී; භාවකාරක දෙකෙහි පමණක් ද වෙති එසහන් යමී ධාතුවෙකෙහි විද්‍යමාන කමීය නොකියා හරිනු කැමැති වේ නමී එකල්හි පමණක් සකමීන ධාතුන් කෙරෙත් භාවයෙහි ද ප්‍රත්‍යයයන් වන බව සැලකිය යුතුය. පව්‍යෙන යනු පව්‍යාතුවුවන් නිපත් භාව ක්‍රියාවකි. සකමීන වූ ඒ ධාතුවුණේ කමීය නොසලකා හරිනොත් අනමීන ධාතුවකැයි සලකන්නෝ මෙසේ භාවයෙහි විමටත් බාධාවක් නැත. මෙහි කමීය නොසලකා හරින හෙයින් පිසීම යන භාවානීය ලැබෙයි. මේ නොසලකා හැරීමට ඉව්‍යා (කැමැත්ත) යයි කියනු ලැබේ. සමහර අවස්ථාවෙකෙහි විද්‍යමාන දෑ නොකියා හැරීමත් අවිද්‍යමාන දෑයක් විද්‍යමානයේ කීමත් මේ ඉව්‍යා බලයෙන් වන බව සැලකිය යුතුය. විද්‍යමානයක්වුණේ අවිද්‍යමානයෙහි කථනයට මෙහි පව්‍යෙන යනු ම නිදර්ශිතයි. “අනුදරා කාශ්ඤා” යනු ද නිදර්ශනයකි. මෙහි අනුදරා යන්නෙහි අදහස නමී බඩක් නැත්තිය යනුයි. බඩක් තැනි යනුයක් නමී නොමැතියි. නමුත් විද්‍යමාන වූ කුඩා වූ බඩ අවිද්‍යමානයක් සේ කියන්නට කැමැතිවීමෙන් එසේ කියා අවිද්‍යමානයක් විද්‍යමාන සේ කථනය කිරීමේ ඉව්‍යාවට “සමුද්දො කුණ්ඛිකා” යනු නිදර්ශනි. සමුද්දෙයෙහි කුණ්ඛිකාව (කෙණ්ඛිය) කසන් සචරුපයක් හැඟි නමුත් එසේ ඇති සේ කියන්නට කැමැති වීමෙන් එසේ කියා කුඩා වූවි ද ජලයෙන් පිරුණ හෙයින් කෙණ්ඛිය මුහුද මෙනැයි කියනු කැමැත්තෙන් “කුණ්ඛිකා සමුද්දො” යයි ද මෙහි අදහස ගතහැකිය. මෙසේ මේ ඉව්‍යා වෙන් අදහස් කරන්නේ නමී සකමීන ධාතුවක් අනමීනත් අනමීන ධාතුවක් සකමීනත් විය හැකි බවය. එහෙත් මේ ඉව්‍යාව වෘත්තව්‍යවහාරයට අනුව ම විශ්‍ය යුතුය. මේ ඉව්‍යාව

පමණක් නොව අකමික බාහු සකමිකවීමටත් සකමික බාහු අකමිකවීමටත් අන්‍ය වූ ද රීතියක් ඇත්තේය. එනම් උපසගී බලයයි. අකමික වූ සමහර බාහුවක් උපසගී සමමිශ්‍රණයෙන් සකමික වේ. අභිභූයතෙ යනු නිදහිතයි. භූ බාහුව අකමිකයි. එහෙත් අභි උපසගීය හා යොගය හෙයින් සකමිකවීමෙන් සලකනු ලැබේ. එහෙයින් ම මෙහි රුහො යනු උකත කමිපදය විය. සකමික බාහුවක් උපසගී යකතියෙන් අකමික ද විය හැකිය. විහරතී යනු නිදසුනකි. හර බාහුව සකමිකයි. එහෙත් වි : යන උපසගී යොගය නිසා අකමික විය. යම් බාහුවක් සිඳු වූ ක්‍රියාපදයක් වාක්‍යමයට පමුණුවා විනානාය කළ කල්හි කමිකයක් වුවමනා බව හැඟේ නම් ඒ සකමික බාහු යයි ද එසේ නොවේ නම් අකමික බාහු යයි ද සලකනු ලැබේ. හො පවතී (එතෙම පිසා) යයි කියනවිට ම කීං පවතී? (කුමක් පිසා ද?) යනු සිතන්නට සිදු වෙයි. එවිට ඔදකාදී යමක් අවශ්‍ය බව වැටහෙයි. එහෙයින් ම එහි බාහුව සකමිකයයි ද කියති. සො හවතී (හෙතෙම වෙයි) යයි කියනවිට නම් එබඳු සිතීමකට කරුණක් නැත. එහෙයින් ම එහි බාහුව අකමිකයයි කියති. වෙනත් බාහු විෂයයෙහි ද රීතිය මෙසේ ම යයි සැලකිය යුතුය.

“පඤ්චමි භූ අනතු හි එ මි ම-නං අන්තං සුසු වෙහා එ ආමසෙ” ඉති, “පඤ්චමි භූ --පෙ-- ආමසෙ” යන මේ සූත්‍ර යෙන්; ආදීනා, භූ ප්‍රත්‍යයාදීන්ට; පඤ්චමිසඤ්ඤා, පඤ්චමි විභකති සංඥාව වේ.

311 පඤ්චමි භූ අනතු හි එ මි ම-නං අන්තං සුසු වෙහා
එ ආමසෙ 5--126

යන පඤ්චමි විභකති සංඥ සූත්‍රයි. පඤ්චමි යනු, ඊ, ඉ, න, ප්‍ර, එ, වචනයි. භූ අනතු--පෙ--ආමසෙ යනු, එ, ජි, ස, ප්‍ර, බ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි.

භූ අනතු හි එ මි ම- නං අන්තං සුසු වෙහා එ ආමසෙ, භූ --පෙ-- ආමසෙ යන මේ ප්‍රත්‍යය දෙළස; පඤ්චමි, පඤ්චමි විභකති නමි.

පඤ්චතනං සුරණො පඤ්චමො, සා පඤ්චමි, භූ ව අනතු ව --පෙ--ආමසෙ ව භූ --පෙ-- ආමසෙ, තෙ භූ --පෙ-- ආමසෙ.

312 ආණ්ඩායමේ නුතනකාල පඤ්චමි 5--417

යනු පඤ්චමි විභක්ති විධාන සූත්‍රයි. ආණ්ඩායමේ යනු, අ, ප්‍ර, ස, ස, එ, වචනයි. අනුතනකාලේ යනු, අ, ප්‍ර, ස, ස, එ, වචනයි පඤ්චමි යනු, ඊ, ඉ, න, ප්‍ර, එ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද තුණකි.

ආණ්ඩායමේ, නියෝගාදීයක් ද ආසිංසනාදීයක් ද ඇත්තා වූ; අනුතනකාලේ, නොකීර්ත ලද කාලයෙහි නොහොත් සම්පයෙහි කීර්ත ලද කාලයෙහි; පඤ්චමි, පඤ්චමි විභක්තිය වේ.

ආණාපතං ආණතති, ආණ ධාතු පෙසණාදීයෙහි ය, ති ප්‍රත්‍යය යයි. ආසිංසනං ආසිට්ඨං, ආ පුළු සිංස ධාතු ප්‍රාදීනාදීයෙහි ය, ති ප්‍රත්‍යය යයි. ආණතති ව ආසිට්ඨං ව ආණත්‍යා සිට්ඨං, ආණත්‍යාසිට්ඨං අස්ස සන්ති ති ආණත්‍යාසිට්ඨං, තත්ථිං ආණත්‍යාසිට්ඨං, අනු සම්පෙ උදෙසා අනුතනං, ත උදෙසා වා අනුතනං, අනුතනං ව සො කාලොචෙ ති අනුතන කාලො, තත්ථිං අනුච්චතකාලේ, පඤ්චතං පුරණො පඤ්චමො, සා පඤ්චමි,

ආණත්‍යාසෙච ව, නියෝගාදීයක් ද; ආසිංසනෙච ව, ආසිංස නාදීයක් ද; ගම්‍යමානෙ, හැඟෙන කල්හි; පව්‍රුප්පනන වා, පවත්නා කාලයෙහි හෝ; කාලප්පදං, කාලප්පදයක්; අනාම සික්ඛා වා, නොගෙණ හෝ; පඤ්චමි හොති, පඤ්චමි විභක්තිය වේ.

නියොගං, නියොගය; ආණතති, ආණතති යයි; ජස්ස, දුත ගන්තෙත්ය. ආසිට්ඨං, ආසිට්ඨ නම්; ඉට්ඨප්පනං, සාමැති දෙයක් පැවිමි යයි; ජස්සද්ද, දුතගන්තෙත් ය; ඉධ, මෙහි; අනුතන කාලො, අනුතනකාල නම්; සාමිපෙ, සම්පභාවයෙහි; උදෙසා, කීර්ත ලද; කාලො, කාලයනෙම; ඉච්ඡිතො, කැමැතිවන ලද්දේය. පව්‍රුප්පනනාදි හෙදෙසා, වර්තමානාදි හෙදෙසන්; අවුපෙනා (කාලො) වා, නොකීර්ත ලද කාලය හෝ; ගභනබ්බො, ගත සුත්තෙත්ය.

268 විෂය:- මේ ග්‍රන්ථයෙහි වර්තමාන විභක්තිය ලභට දක්වනලද්දී පඤ්චමි නම් වූ ආබ්‍යන්ත විභක්ති යයි නාමාදීය නොසලකා හරිමින් හෝ මේ විභක්තියෙන් කියවෙන කාලය වර්තමානසට සම්ප යයි සලකන නොහිත් හෝ වර්තමාන විභක්තියට අනතුරුව මෙය යොදන ලදී. එහෙත් පඤ්චමි යන පුරණාදී නද්විත නාමයෙන් හැඟෙන්නේ මෙය ගණන් විය

යෙක් පඤ්චම (පස්වක) ස්ථානය පුරවා සිටින හෙවත් පස්වක
 යයි සලකනු ලබන විභක්තිය බවයි. නියතකාලික විභක්තියු
 වනාහී පරොයතා, හියතනනී, අජ්ජනනී, හවිසසනනී වශයෙන්
 සතරකි. ඔවුනතුරෙන් පරොකවා, අජ්ජනනී, හියතනනී, තුණ
 නියතඅතීත කාලික යයි ද හවිසසනනී විභක්තිය නියත අනාගත
 කාලික යයි ද සලකයි. ඔවුන් සතරදෙනා ලභට යොදනු ලබන
 පස්වක විභක්තිය නම් වර්තමාන යයි. එහෙයින් වර්තමාන
 විභක්තිය ම පඤ්චමී නාමයෙන් ඇදීන්වියයුතු නමුත් ඊට
 වර්තමාන යන නාමය ම ප්‍රමාණ වන හෙයින් ඔහුගේ ම ප්‍රභේද
 මාත්‍රයකැයි සලකන මේ විභක්තියට ඒ පඤ්චමී සංඥාව කරණ
 ලදැයි ඇතැම් ආචාර්යවරයෝ සලකති. එහෙත් මෙහි එබඳු
 අළු විවරණයක් බවටකිනී පාදයන් විසින් අතතිප්‍රභව බව
 පෙනේ. කෙසේවුවත් මේ විභක්තියට අයත් ප්‍රධානනාමය නම්
 පඤ්චමී විභක්තිය යනු මැයි. මේ විභක්තියෙන් වාච්‍යවන කාලය
 කුමක් දැයි දක්වනු පිණිස සුත්‍රයෙහි ම “අනුත්තකාල” ශබ්දය
 යොදන ලදී. එහි අනුයන්ත සම්පාදිතවක උපසර්ග වශයෙන්
 සලකන විට අනුත්තකාලය නම් වර්තමානයට හා අනාගතයට
 සම්පකාලය යයි ගතයුතුය. අනුත්ත යන්න න නිපාත පූර්වපද
 කම්භාරය සමාස යයි සලකන විට න + උත්ත = අනුත්ත යයි
 ලැබෙන හෙයින් අනුත්තකාලය නම් වර්තමාන අතීත අනාගත
 වශයෙන් එකාභ්‍යන්තියෙන් ප්‍රභේදකොට නොකියන ලද කාලයයි
 ගත යුතුය. එහෙයින් මේ විභක්තිය වර්තමාන සම්ප කාලානු
 යෙහි ද අනාගත වර්තමාන දෙකට ම අයත්කොට සැලකිය හැකි
 කාලානුයෙහි ද වන්නී යයි කියවිය කටයුතුය.

මේ විභක්තිය කවරානියන්හි වන්නී දැයි දක්වන පිණිස
 සුත්‍රයෙහි ම “ආණ්‍යාසියවෙස” යයි යොදන ලදී. ආණ්‍යතීය නම්
 නියොග (නියම කිරීම) යයි ද ආසිට්ඨ නම් ආශීච්ඛ (ශ්‍රීත ප්‍රාචීනා)
 යයි ද සලකති. එහෙයින් මූලික වශයෙන් නම් නියොගානු
 ආසිංසනානු යන්හි මේ විභක්තිය වන්නී යයි කියවිය කටයුතුය.
 මෙහි ආසිට්ඨ ශබ්දය මුකලි ආසිංස + අට්ඨ යන ශබ්ද යුග්මයක්
 හුගේ සමබන්ධයෙන් විය යි සලකයි. එහි අට්ඨ ශබ්දය සවාචී
 වාචක යයි ද සමහරු සලකති. ආණ්‍යාස යයි කී තන්හි ද
 සමාසයෙහි අට්ඨ ශබ්දය ලොප්කොට ආණ්‍යතී ශබ්දය ශෛෂ්‍යකොට
 ගත්හ. නොඑසේ වී නම් සුත්‍රය වියයුත්තේ “ආණ්‍යාසියවෙස
 නුත්තකාලෙ” කියායි. එහෙත් අත්‍ය ශබ්දය ලොප්කල පසු ඇති
 වූ ආණ්‍යතී ශබ්දය ම මෙහි යෙදීන. කාලය යනු අභට විභක්තී.

විෂයයෙහි ම අනුවර්තය වන්නකි. එසේ තිබියදී යලිත් සුත්‍රයෙහි ම “අනුභවකාලො” යයි ගැනීමේ ආබිභවයෙකි. එහි ප්‍රයෝජන නම් ආණන්‍යාසී ආසිංසනාසීයන්හි පමණක් නොව වෙනත් අතීයන්හි ද මේ විභක්තිය වනබව දක්වීම යි. එහෙයින් 1 විධි, 2 නිමොක්‍රණ, 3 අධ්‍යයණ, 4 අනුමතී, 5 ප්‍රාථමිකා, 6 ප්‍රාථන කාල, 7 ආත්‍රොය, 8 ආපථ ආදී අතීයන්හි ද මේ විභක්තිය වන බව සැලකිය යුතුය. 1 රාජා භොගු, 2 අබිවාසෙතු, 3 දෙසෙතු ධර්ම, 4 පුච්ඡ යදකඛ්ඛිසී, 5 දදති මෙ, 6 ආගච්ඡතු හවං, 7 වොරා තා ජිංඤනු, 8 අකඛයං භොගු නෙ භයං යනු නිදර්ශනයි.

අපච්චයො, අ විකරණ ප්‍රත්‍යය වේ. පච්චු පචනතු, පච්චු (පිඝවා) පචනතු (පිඝත්වා) යනු උද්භරණයි. “හි ලොපං වා” ඉති, “හි ලොපං වා” යන සුත්‍රයෙන්; හියා, හි ප්‍රත්‍යයහට; වා, විකර්‍ප යන්; ලොපො, ලොප් වේ. පච පචාහි, පච පචාහි (පිඝච) යනු උද්භරණයි. පකෙඛ, පකෙයෙක්හි; දීසො, දීඝී වේ. පචථ පචාමි පචාම, පචථ (පිඝච) පචාමි (පිඝමි පචාම (පිඝමු) යනු උද්භරණයි. අත්ත නොපදෙ, අත්තනෙපදයෙහි; පචතං පචනතං පචයු පචචෙතා පචෙ පචාමසෙ, පචතං—පෙ—පචාමසෙ යනු උද්භරණයි. කම්මති, කම්කාරකයෙහි; පචචතං ඉති ආදී, පචචතං (පිඝනු ලැබේවා) යනාදිය වේ. කතතුසමං, කතීකාරකය වැනිකි. යො එව, යප්‍රත්‍යය පමණක් ම; විසෙසො, වෙනසයි. භාවෙ, භාව කාරකයෙහි; භුයතං, භුයතං(විමිචේවා) යනු උද්භරණයි. ඉතො පරං, මෙයින් මත්තෙහි; කම්මභාවෙසු, කම්කාරක භාවකාරක දෙක්හි; තයානුසාරෙන, ක්‍රමානුසාරයෙන්; ඤෙයා, දනසුතුයි

313 හි ලොපං වා 5-481

යනු ලොපවිධාන සුත්‍රයි. හි යනු, ඉ, පු, අ, ලු, පු, එ, වචනයි. ලොපං යනු, අ, පු, කි, දු, එ, වචනයි. වා යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද තුණකි. 301 වන සුත්‍රයෙන් අකාරතො යනු මෙහි අනු වර්තීයයි.

අකාරතො, අකාරය කෙරෙන් පර වු; හි, හි ප්‍රත්‍යය තෙම; වා, විකර්‍පයෙන්; ලොපං, ලොපයට පැමිණේ.

269 විස්තර:— පච ධාවුනු කෙරෙන් පඤ්චමි “තු” ප්‍රත්‍යය යොදා 301 වන සුත්‍රයෙන් කි විකරණ “අ” ප්‍රත්‍යය ද ධාවුනන ලොපය ද කලු කල්හි “පචතු පචනතු” යනාදිය ක්‍රමයෙන් හිදු වේකි. මධ්‍යම පුරුෂෙෂකච්චන ප්‍රත්‍යය වු “හි” ප්‍රත්‍යය සමහර කැනක ලොප් කච්චතු හෙයින් එහි “පච” යන රූපය ද හිප්‍රත්‍යය

පරකල්පි 304 වන සුත්‍රයෙන් කී දීඝීය කළ කල්පි “පවාහි” යන රූපය ද ලැබෙති. කම්කාරකයෙහි වූකල්පි 308 වන සුත්‍රයෙන් විනිත “ය” ප්‍රත්‍යය කරනු ලැබීම පමණක් වේනසයි. භාවකාරකයෙහි “භුයනං” යනු නිදර්ශනයයි. මෙකැන් පටන් කරනු ලබන්නේ කභී කාරක පද දක්වීමයි. කම්මභාවකාරකයන්හි පදසිද්ධිය සුකර නිසන් බොහෝවිට එකාකාර නිසන් ග්‍රන්ථලාභය කැමැත්තෙන් ඔවුහු නොදක්වනු ලැබෙත්.

“සත්‍යම් එය එයං එයාසි එයාඨ එයාමි එයාම- එඨ එරං එඨො එයාවෙතා එයං එයාමෙත” ඉති, “සත්‍යම් - පෙ-එයාමෙත” යන සුත්‍රයෙන්; එයාදිනං, එය ප්‍රත්‍යයාදිත්ථ; සත්‍යම් සඤ්ඤ, සත්‍යම් විභතී සංඥව වේ.

314 සත්‍යම් එයා එයං එයාසි එයාඨ එයාමි එයාම- එඨ එරං එඨො එයාවෙතා එයං එයාමෙත 5-127

යනු සත්‍යම් විභතී සංඥ සුත්‍රයි. සත්‍යම් යනු, ඊ, ඉ, ත, ප්‍ර, එ, වචනයයි. එය-පෙ-එයාමෙත යනු, එ, ප්‍ර, ස, ප්‍ර, බ, වචනයයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි.

එය එයං එයාසි එයාඨ එයාමි එයාම- එඨ එරං එඨො එයාවෙතා එයං එයාමෙත, එය -පෙ-එයාමෙත යන මේ ප්‍රත්‍යය දෙදස; සත්‍යම්, සත්‍යම් විභතී නම්.

සත්‍යනං පුරණො සත්‍යමො, සා සත්‍යමි, එය ව එයං ව -පෙ-එයාමෙත ව, එය -පෙ-එයාමෙත, නෙ එය -පෙ-එයාමෙත,

315 අනුමතී පරිකප්පජ්ජ සත්‍යම් 5--418

යනු සත්‍යම් විභතී විධාන සුත්‍රයි. අනුමතී පරිකප්පජ්ජ යනු, අ, ප්‍ර, ස, ස, බ, වචනයයි. සත්‍යම් යනු, ඊ, ඉ, ත, ප්‍ර, එ, වචනයයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි. 312 වන සුත්‍රයෙන් අනුත්‍යකාලෙ යනු මෙහි අනුවර්තීයයි.

අනුමතී පරිකප්පජ්ජ, අනුදුතීම් අතීයමින් සාලකීම් අචී දෙකි; අනුත්‍යකාලෙ, අනුත්‍යකාලයෙහි; සත්‍යම්, සත්‍යම් විභතීය වේ.

අනුමඤ්ඤතං අනුමතී, අනු සුථි මනධාතු ඥානානිඥෙහිය, තී ප්‍රත්‍යය යයි. අනුමතී එව අනො අනුමතානො, පරිකප්‍යනං පරිකප්‍යො, පරි සුථි කප්‍යධාතු විතකානිඥෙහිය, අ ප්‍රත්‍යයයි. පරිකප්‍යො එව අනො පරිකප්‍යො, අනුමතානො ව පරි කප්‍යනො ව අනුමතී පරිකප්‍යො, නෙසු අනුමතී පරිකප්‍යොසු,

අනුමතානො, අනුමතී අනිඤ්ඤ ද; පරිකප්‍යනො ව, පරි කප්‍යනිඤ්ඤ ද භාගෙන කල්පි; අනුගතකාලො, අකච්චන කාල ඤෙහි; සත්‍යමි, සපාමි විභක්තිය වේ.

370 විස්තර:- එයාදි ප්‍රත්‍යය දෙලස සපාමි විභක්ති කමයි 314 වන සුත්‍රයෙහි කියන ලදී. ඒ විභක්තිය කවර අනි විශේෂයන්හි යෙදෙන්නී දැයි මේ සුත්‍රයෙන් කියති. අනුදතීම් අනිඤ්ඤතීන් පරිකප්‍යන (කච්චනානිඤ්ඤ) අනිඤ්ඤතීන් මේ විභ ක්තිය වන බැව් පෙනේ. 312 වන සුත්‍රයෙන් අනුච්චිතතය වන “අනුච්චිතාලො” යන්න සම්බන්ධව 268 වන විස්තරය බැලිය යුතුයි. මෙහි අනි දෙක පමණක් ගැණීම සදහා නම් “අනුමතී පරිකප්‍යොසු සත්‍යමි” යයි සුත්‍රය රචනා කටයුතුය. එහේ නො කොට “අනු” ශබ්දයක් හා සම්මිශ්‍රණය කරණ ලද්දේ වෙනත් අනි කීපයක මේ විභක්තිය වන බව දක්වීමටය. (මෙහි අනු ශබ්ද දෙකකි. මූල ශබ්දයේ අහ අනු ශබ්දය ලොප්කල බව පෙනේ.) එවිට සුත්‍රයෙහුන් අනු ශබ්දයෙහුන් විභක්ති අනි විශේෂයෝ මෙසේ දක්නා ලැබේ. 1 අනුමතී, 2 පරිකප්‍ය, 3 විධි, 4, කීම් භක්‍රණ, 5 ආමනක්‍රණ, 6 අධ්‍යයණ, 7 පාච්ඡන, 8 ප්‍රානිත යනාදීහුයි. උදාහරණ- 1 ගවේශයාසී, 2 කීම්භා කණ්‍යොමි, 3 ගාමි ගවේශය, 4 ඉධි භුඤ්ඤය, 5 ඉධි නිසිදෙය, 6 අප්‍රකා පෙය්‍ය මානවකා, 7 කීනනු ධම්මච්ඡිකායෙය්‍ය උදනු විතයො?, 8 දදෙයො න විකප්‍යොසො යනුයි.

යං කිඤ්ඤි, යමි කිඤ්ඤි; කතනුං, කරන්ට; ඉච්ඡනං, කැමැත් තනුට; අඤ්ඤා, අනිකෙක්; අනුමඤ්ඤති, අනුදතීය යන; යං, යමක් මේ ද?; සා, මනොමේ; අනුමතී, අනුමතී නම් වේ. පරි කප්‍යො, පරිකප්‍ය නම්; කතනිකානිඤ්ඤො, කටයුතු පිළිබඳ අනිඤ්ඤ යයි; මනො, දන්නාලද්දේ ය.

“යද” දිනා, “යද” දි සුත්‍රයෙන්; වා, විකප්‍යයෙන්; එය්‍යො, එය්‍ය ප්‍රත්‍යයකට; එ ආදේශො, එකාරාදේශ වේ. පවෙ, එකල්පි පවෙ (පිසන්තෙය්‍ය) යනු උදාහරණයි. පවෙය්‍ය, පවෙය්‍ය කීයා ද වේ. පවෙය්‍යං පවෙය්‍යාසී පවෙය්‍යාඨ පවෙය්‍යාමි පවෙය්‍යාම, පවෙය්‍යං, (පිසන්තානුය) පවෙය්‍යාසී, (පිසන්තෙහිය) පවෙ ය්‍යාඨ (පිසන්තනුය) පවෙය්‍යාමි (පිසන්තෙහිය) පවෙය්‍යාම

(සිසන්තනවූය) යනු නිදහිතයි. අත්‍යන්තාපදෙ, ආකම්කෙපදෙ යෙහි; පවෙඨ පවෙරං පවෙඨො, පවෙය්‍යවෙතා, පවෙය්‍යං පවෙය්‍යාචෙත, පවෙඨ - පෙ - පවෙය්‍යාචෙත යනු නිදහිතයි. පඤ්චමි සත්‍යමි ඉති, පඤ්චමි (විභක්ති)ය සත්‍යමි (විභක්තිය)ය යන; අයං, මෝනොමෝ; පුඛොචරියස ඤ්ඤ, පුචොවාය්‍යීයන්තේ සංඤායි.

271 විසාර:- පිසිමි අච්චියෙහි වූ “පව” ධාතුහු කෙරෙත් “ඵය්‍ය” ප්‍රත්‍යය යොදා වූ ඵ ඵය්‍ය ප්‍රත්‍යයනට “යද” දී සුත්‍රයෙන් එකාරාදෙශ කොට “පවෙ” යනු නිපදවිය යුතුය. ආදේශය විකල්ප හෙයින් “පවෙය්‍ය” යන රූපය ද ලැබේ. සෙසු පදයන්ගේ සිද්ධිය සුගමයි. “පඤ්චමි සත්‍යමි” යනු පුචොවාය්‍යීයන් විසින් නාවන ලද නාමි මාත්‍රයකැයි කීයමන් හැඟෙන්නේ ඒ සංඤාවන් රූපී සංඤාවන් වශයෙන් ධර්මකීච්චිපාදයන් අදහස්කළ බවය. බාලාවතාරයෙහි ආබ්‍යාත විභක්තින් දක්වාලූ පරිපාටිය ගැන සිතනොත් ඒවා රූපී සංඤාවන් ම බව මිස කිවයුතු අනෙකක් නැත. “පඤ්චමි සත්‍යමි” යනු පස්වන සත්වන විඛන් බව සංඤාච්චියෙන් වැටහෙන නමුත් එලෙසින් යොදා නැඟීගනියි. නමුත් ශබ්දනීති කාරකාවාය්‍යී මිත්‍ය ද සුඛොධිකාකාරකාවාය්‍යී මිත්‍ය ද අනුව කල්‍යානා කරන්තවුන් විසින් “පඤ්චමි සත්‍යමි” යනු රූපී සංඤා කොට අච්චි සංඤා ම යයි පිළිගත යුතුය. 268 වන විසාරය බලනු.

අතින්වර සත්‍යමි විභක්තිය ගිණිගමනිදී ඒ පඤ්චමිය සවැන්නලෙස සිතිය යුතු බවට පැමිණෙයි. එවිට විභක්ති ක්‍රමය ලැබෙන්නේ 1 පරොක්ඛා, 2 තියත්තනී, 3 අභ්‍යන්තී, 4 භවිසන්තී, 5 වත්තමානා, 6 පඤ්චමි යන පිළිවෙලිනි. පරිකල්පා ද්‍යුච්චාවක “ඵය්‍ය ඵය්‍යං” ආදී ප්‍රත්‍යය දෙලසින් යුත් විභක්තිය ර්ලනට යොදා ඔහු සත්වන බැවින් “සත්‍යමි” යයි නම් කළහ. මේ වනාහි මදක් ව්‍යාකූල යයි සිතියහැකි පරිපාටි කථනයකි. ධර්මකීච්චිපාදයන් කීයේ පඤ්චමි සත්‍යමි යනු පුචොවාය්‍යීයන්ගේ සංඤා (රූපීනාමි) මාත්‍රය කැයි පිළිගනින්නොත් මේ ව්‍යාකූලතාවෙන් තොරවිය හැකිය. ගෙතු යුගාරින් කුමක් වුවත් “පඤ්චමි සත්‍යමි” නාමයන්ගෙන් අදුන්වන ආබ්‍යාත විභක්ති දෙකක් මෙහි ප්‍රකාශිත බව සැලකිය යුතුය.

“පරොක්ඛා අ උ ඵ ස් අ වහ-ස් ටෙ රෙ ජො වෙතා ඉ මෙහ” ඉති, “පරොක්ඛා —පෙ— මෙහ” යන සුත්‍රයෙන්; අ ඉති ආදීතා, අ යනාදී ප්‍රත්‍යයන්ට; පරොක්ඛා සඤ්ඤා, පරොක්ඛාවිභක්ති සංඤාව වේ.

316 පරොක්කා අ උ එ ක්ඵ අ මහ-කේ රෙ කේවා වේවා
 ඉ මෙහ 5--428

යනු පරොක්කා විහකති සංඥ සුත්‍රයි. පරොක්කා යනු, ආ, ඉ, ක, ප්‍ර, එ, වචනයි අ උ -පෙ- මෙහ යනු, එ, ප්‍ර, ස, ප්‍ර, ඛ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි

අ උ එ ක්ඵ අ මහ-කේ රෙ කේවා වේවා ඉ මෙහ, අ-පෙ-මෙහ යන මේ ප්‍රත්‍යය දෙලිස; පරොක්කා, පරොක්කා විහකති නම්.

අක්කානං පරො පරොක්කො, පරොක්කො හවා පරොක්කා, කා පරොක්කා, අ ව ඉ ව --පෙ-- මෙහ ව අ --පෙ-- මෙහ, ඡන අ-පෙ- මෙහ,

317 අපච්චකේඛ පරොක්කා කීර්ම 5--419

යනු පරොක්කා විහකති විධාන සුත්‍රයි. අපච්චකේඛ යනු, අ, ප්‍ර, ස, ස, ව, වචනයි. පරොක්කා යනු, ආ, ඉ, ක, ප්‍ර, එ, වචනයි. අතීතෙහ යනු, අ, ප්‍ර, කි, ස, එ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද තුනකි. කාලෙ යනු මෙහි අනුච්චිතියයි.

අපච්චකේඛ, ප්‍රත්‍යක්ෂ නො වූ; අතීත කාලෙ, අතීත කාලා ජීයෙහි; පරොක්කා, පරොක්කා විහකතිය වේ.

අක්කං පඪී පච්චකේඛා, න පච්චකේඛා අපච්චකේඛා, නාමීං අපච්චකේඛ, අභිකකමම ඉතො (ගන්තා) කී අතීතො, අභි පුඪී ඉ ධාතු ගමනාජීයෙහිය, න ප්‍රත්‍යය යයි.

අක්කං, අක්ක නම්; ඉඤ්ඤං, ඉඤ්ඤ යයි. තනන්තීනං, ඒ ඉඤ්ඤ ය ය ආසුරකෝපල්; පච්චකේඛං, පච්චකි නම් වේ. න පච්චකේඛ, ප්‍රත්‍යක්ෂ නො වූයේ; අපච්චකේඛං, අපච්චකි නම්. අපච්චකේඛ, ප්‍රත්‍යක්ෂ නො වූ; නාමීං අතීත කාලෙ, ඒ අතීත කාලාජීයෙහි; පරොක්කා ගොඪී, පරොක්කා විහකතිය වේ.

272 විඝනා:- පරොක්කා විහකතිය අතීතාජීයෙහි වන බව මෙසින් කිය. අක්ක යනු නානාජීවත් ශබ්දයකි. එහි එක් අජීයක් නම් අභ ප්‍රධානකොට අභි ඉඤ්ඤ කීපයයි. ඔවුන්ට විච්චිඛ වූයේ (හවු නොවූයේ) පරොක්ක නම් වේ. එවිට ඉඤ්ඤ හවු

නො වූ මුද්‍රා (ආරක්ෂිත) මාත්‍රය කියවෙන කාලය පරොක්ෂය බවත් එය ප්‍රකාශකරණ ආබාසන විභයනිය පරොක්ෂාව බවත් නිශ්චය වෙයි. ඒ පරොක්ෂා විභයනිය වනාහි අප්‍රත්‍යක්ෂ (ඉදුරක් හමු නො වූ) පද්‍යානියක් ම වාච්‍යවන අතීත කාලයෙහි වන්නිය. එහෙයින් ම ඒ විභයනියට අයත් පදයන්ගේ බාහුලය ප්‍රකරණයන්හි ම දැක්ක යුතුය.

“කුවාදිවණ්ණාන මෙකසුරානං දොභාවො” ඉති, “කුවාදි වණ්ණාන මෙකසුරානං දොභාවො” යන සූත්‍රයෙන්; සසරයක, සවර සහිත වූ; ආදියක, ආදි වණ්ණයකට; ද්විතීය, ද්විතාවය වේ. පපව පපවු පපවේ, පපව (පිසිලු) පපවු (පිසිලු) පපවේ (පිසුටෙහි ලු) යනු උදාහරණයි.

318 කුවාදිවණ්ණාන මෙකසුරානං දොභාවො 5-460

යනු ද්විතීයවිධාන සූත්‍ර යි. කුවි යනු සපාමයනියෙහි නිෂ්පන්න නිපාත යි. ආදිවණ්ණානං යනු, අ, පු, ස, ඡ, බ, වචනයි. එකසුරානං යනු, අ, පු, ස, ඡ, බ, වචනයි. දොභාවො යනු, අ, පු, ස, පු, එ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද සතරකි.

“ධාතුපපවයෙහි විභයනියො” යන සූත්‍රයෙන් විභයනි විපයනීභවයෙන් ධාතුනං යනු මෙහි අනුවර්තීතියයි.

කුවි, සමහර නෑනක; ධාතුනං, ධාතුන්ගේ; ආදිවණ්ණානං, සූචිවණ්ණයන්ට; එකසුරානං, සමාන සවර ඇති වණ්ණයන්ගේ; දොභාවො, ද්විතීය වේ.

විග්‍රහ සුභමයි.

273 විසෂාර:- ධාතුන්ගේ ආදිවණ්ණයන්ට එවැනිවූ ම සවර ඇති වණ්ණයන් ද්විතී කිරීම නම් සමාන අකුරු දෙකක් කිරීමයි පිසිම් අනියෙහි වූ පවධාතුකු කෙරෙන් පරව පරොක්ෂා විභයනි ප්‍රථම පුරුෂෙක වචන ප්‍රත්‍යය වූ අකාරය ද බහුවචන ප්‍රත්‍යය වූ උකාරය ද මධ්‍යම පුරුෂෙක වචන ප්‍රත්‍යය වූ එකාරය ද යොදා ඔහුගේ ආදිවණ්ණය වන සවර ඇති පකාරයට එවැනි වූ ම සමාන සවර ඇති පකාරයක් ද්විතීකොට ධාතීන්හා ලොපය හා පැමිණි විම කළ කල්හි ක්‍රමයෙන් පපව පපවු පපවේ යන පද රූප තුණ් ලැබෙත්. මේ සූත්‍රයෙහි කී කුවි ශබ්ද ශක්තියෙන් බ, ඡ, ස ප්‍රත්‍යයයන් පරකල්පිත් පරොක්ෂා විභයනි ප්‍රත්‍යයයන් පරකල්පිත් කියලු ධාතුන්ට තීත්‍යයෙන් ද එසේ ම අප්‍රත්‍යය පරකල්පි

පුද්ගලයන්ගේ මානුෂීය ගුණාංගයන් නිසායෙන් ද ද්විතීය වේ. කිවදී කිවක ප්‍රත්‍යයයන් පරිකල්පිත පුද්ගලයන්ගේ පරිකල්පිත පුද්ගලයන්ට සමහර නැතැයි කියා ද ද්විතීය වේ. තිතිකතිය, ජ්‍යෙෂ්ඨතාවය, විමර්ශනය, බහුව, පුද්ගලය, පුද්ගලය, ජ්‍යෙෂ්ඨතාවය යනු උදාහරණයි.

319 ඉතාලියේ අසබඩ මානුෂීයත්වය 5-518

යනු ආගම විධාන සුත්‍රයයි. ඉතාලියේ යනු, අ, පු, ස, පු, එ, වචනයයි. අසබඩ මානුෂීයත්වය යනු, අ, පු, ස, ස, එ, වචනයයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි. මානුෂීයත්වය යනු ද කවි යනු ද මෙහි අනු වචනීයයි.

අසබඩ මානුෂීයත්වය, අසබඩ මානුෂීය ප්‍රත්‍යය පරිකල්පිත; මානුෂීය, මානුෂීයත්වයෙන් පරව; කවි, සමහර නැතැයි; ඉතාලියේ, ඉතාලියේ වේ.

ඉ එව ඉතාලිය, ඉතාලියේ ආගමය ඉතාලියේ, න සබඩ මානුෂීයත්වය අසබඩ මානුෂීයත්වය, තනිම අසබඩ මානුෂීයත්වය,

බසඳුන් නාදය, බසඳුන් නායක් ආදියට ඇති; අසබඩ මානුෂීයත්වය, අසබඩ මානුෂීය ප්‍රත්‍යය පරිකල්පිත; ඉතාලියේ, ඉතාලියේ වේ.

සියතකට පසුවම සතකට වචනමානා, සියතකට පසුවම සතකට වචනමානා විභක්තිය; සබඩ මානුෂීයත්වය, සබඩ මානුෂීයත්වය වේ. නදයෙහි, එයින් අත්‍ය විභක්තිය; අසබඩ මානුෂීයත්වය, අසබඩ මානුෂීයත්වය වේ. පපවිත් පපව පපවිත්, පපවිත් (පිසුවනු ලැබූ) පපව (පිසුවීමට) පපවිත් (පිසුවීමට) යනු උදාහරණයි. අත්‍ය නාමය, ආත්‍ය නාමය පදයෙහි; පපවිත් පපවිත් ආත්‍ය නාමය, පපවිත් පපවිත්, පපවිත් - පපවිත් - පපවිත් යනු උදාහරණයි. (මෙහි බසඳුන් නාදික ප්‍රත්‍යය සහිත ගැම වචනපදයන්හි ඉතාලියේ වූ මව සැලකිය යුතුය.)

274 විස්තරය:- සබඩ මානුෂීයත්වය යනු ආගමය විභක්තිය සහිතව පමණක් අයත් ප්‍රත්‍යය සහිතව අවකාශ නාමයකි. නම් වචනයෙන් නම් මවුනු සියතකට, පසුවම, සතකට, වචනමානා යන විභක්තිය සි මවුනු සියලු මානුෂීය වර්තනීය ගැබ් හෙයින් සබඩ මානුෂීයත්වය කියනු ලැබේ. පුත්‍රයකින් ම මේ විභක්තියට සබඩ මානුෂීයත්වය සඳහා දුන් හෙයින් නදනය වූ පරොක්කා, ඇල්තානි, හිමියනානි, කාලානිපතානි විභක්තිය සබඩ මානුෂීයත්වය නොවේ.

එහෙයින් ම අසබඩ ධාතුක නම් වෙත්. සබ්බධාතුක සංඥව මෙන් යමිකිසි සුත්‍රයකින් අසබඩධාතුක සංඥව නොකියන ලද නමුත් “වර්ගිසංඥව කී සුත්‍රයෙන් ම අවර්ගිසංඥව ද ගතයුතුය.” යන කියමයට අනුව සබ්බධාතුක සංඥ විධායක සුත්‍රයෙන් ම අසබඩ ධාතුක සංඥ විධානය ද සැලකිය යුතුය. එහෙයින් ඒ අසබඩ ධාතුක සංඥව ලත් ප්‍රත්‍යයයක් පරකල්පි ධාතුහු කෙරෙත් පරව ඉක්කාරාගමය වේ. එහෙත් එසේ වන්නේ ප්‍රත්‍යය ස්වරයක් හෝ ස්වරයක් ආදියෙහි ඇත්තක් නො වූ කල්හි පමණය. නො එසේ නම් පපව යනාදියෙහිත් විය යුතු වෙයි. එහෙයින් මෙයින් සැලකිය යුත්තේ නම් බ්‍යඤ්ජනාදික වූ සබ්බධාතුක ප්‍රත්‍යයයක් පරකල්පි ධාතුහු කෙරෙත් පරව ඉක්කාරාගමය වන බවය. යම් යන්තක් මේ සුත්‍රයෙහි අනුවර්තනය වෙයි. එහෙයින් බ්‍යඤ්ජනාදික ප්‍රත්‍යයයක් පරකල්පි පවා කෘම තන්තිම ඒ ඉක්කාරාගමය නොවන්නේ යයි සැලකිය යුතු ය.

“භියත්තනී ආ උභ ම ත්ව අ මහා-ත්ව යුං සෙ වහං ඉං මහසෙ” ඉති, “භියත්තනී -පෙ-මහසෙ” යන සුත්‍රයෙන්; ආ ආදීනං, ආ ප්‍රත්‍යය ආදීන්ට; භියත්තනී සඤ්ජ, භියත්තනී විභක්තිසංඥව වේ.

320 භියත්තනී ආ උභ ම ත්ව අ මහා-ත්ව යුං සෙ වහං
ඉං මහසෙ 5-429

යනු භියත්තනී විභක්ති සංඥ සුත්‍රයි. භියත්තනී යනු, ඊ, ඉ, න, ප්‍ර, එ, වචනයි. ආ උභ - පෙ- මහසෙ යනු, එ, ප්‍ර, ස, ප්‍ර, බ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි.

ආ උභ ම ත්ව අ මහා- ත්ව යුං සෙ වහං ඉං මහසෙ, ආ-පෙ- මහසෙ යන මේ ප්‍රත්‍යය දෙළස; භියත්තනී, භියත්තනී විභක්ති නම්.

භියො හවො භියත්තනො (කාලො), භියත්තනෙ හවා භියත්තනී, සා භියත්තනී, ආ ව -පෙ මහසෙ ම ආ උභ -පෙ- මහසෙ, තෙ ආ -පෙ-මහසෙ,

“අපච්චකෙඛ අතීතො” ඉති, “අභවච්චකෙඛ අතීතො” යනු; එව, මතු සුත්‍රයෙහි වැටේ.

321 භියොපච්චකෙඛ අපච්චකෙඛ භියත්තනී 5-420

යනු භියත්තනී විභක්ති විධාන සුත්‍රයි භියොපච්චකෙඛ යනු නිපාතයි. පච්චකෙඛ යනු, අ, ප්‍ර, ස, භ, එ, වචනයි. භියත්තනී යනු, ඊ, ඉ, න, ප්‍ර, එ වචනයි. මෙසේ මෙහි පද තුනකි. කාලෙ යනු මෙහි අනුවර්තනයයි.

නියෝගපසභුතී, ඉර්යේ පටන් කොට; පච්චකෙඛ, ප්‍රත්‍යක්‍ෂ වූ ද; අපච්චකෙඛ වා, ප්‍රත්‍යක්‍ෂ නො වූ ද; අනීතො කාලො, අනීත කාලයෙහි; නියතතනී, නියතතනී විභක්තිය වේ.

විග්‍රහ සුභමයි.

නියෝගපසභුතී, ඉර්යේ පටන්; පච්චකෙඛ වා, ප්‍රත්‍යක්‍ෂ වූ ද; අපච්චකෙඛ වා, ප්‍රත්‍යක්‍ෂ නො වූ ද; අනීතො කාලො, අනීත කාලා නියෙහි; නියතතනී හොති, නියතතනී විභක්තිය වේ.

“අකාරාගමො නියතතනජ්ජනනීකාලාතිපතනීසු” ඉතී, “අකාරාගමො නියතතනජ්ජනනී කාලාතිපතනීසු” යන සුත්‍රයෙන්; ධාතුනො, ධාතුහු කෙරෙත්; පුබ්බෙ, පූච්චයෙහි; කුච්චි, සමහර තැනක; අකාරාගමො, අකාරයෙක් ආගම වේ.

322 අකාරාගමො නියතතනජ්ජනනී කාලාතිපතනීසු 5-521

යනු ආගම විධාන සුත්‍රයි. අකාරාගමො යනු, අ, ප්‍ර, ස, ප්‍ර, ඵ, වචනයි. නියතතනජ්ජනනීකාලාතිපතනීසු යනු, ඉ, ඉ, ස, ස, බ, වචනයි. මෙයේ මෙහි පද දෙකකි. “කුච්චි ධාතු” දී සුත්‍රයෙන් කුච්චි යනු ද ධාතුනං යනු ද මෙහි අනුවභීතියයි.

නියතතනජ්ජනනීකාලාතිපතනීසු, නියතතනී අජ්ජනනී කාලාතිපතනී විභක්තීන් පරකල්පි; ධාතුනං, ධාතුන් සමබන්ධ; කුච්චි, සමහරතැනක; අකාරාගමො, අකාරයෙක් ආගම වේ.

අකාරස්ස ආගමො අකාරාගමො, නියතතනී ච අජ්ජනනී ච කාලාතිපතනී ච නියතතනජ්ජනනී කාලාතිපතනී, තාසු නියතතනජ්ජනනීකාලාතිපතනීසු,

අපචා අපචු අපචො අපචන්ඤ අපච අපචච්ඤා, අපචා (පිසි) අපචු (පිසු) අපචො (පිසුචෙහි) අපචන්ඤ (පිසුචනු) අපච (පිසිමි) අපචමහා (පිසුමු) යනු උදහරණයි. අත්‍යන්තොපදෙ, ආත්මතො පද යෙහි; අපචන්ඤ අපචච්ඤා අපචසෙ අපචචනං අපචං අපචාමහසෙ, අපචන්ඤ—පෙ—අපචාමහසෙ යනු උදහරණයි.

අජ්ජනනී ඊ උං ඔ න් ඉං මහා- ආ උභ සෙ වනං අ මෙහ ඉතී, අජ්ජනනී —පෙ— මෙහ යන සුත්‍රයෙන්; ඊ ආදීනං, ඊ ප්‍රත්‍යය ආදීන්ට; අජ්ජනනී සන්දන්ද, අජ්ජනනී විභක්තී සංඥාව වේ.

323 අජ්ජනනී ජ් උං ඔ යන් ඉං ව්‍යා-ආ උභ සෙ ව්‍යං අ මෙහ 5-430

යනු අජ්ජනනී විභක්ති සංඥා සුත්‍රයි. අජ්ජනනී යනු, ජ්, ඉ, ත, ප්‍ර, එ, වචනයි. ජ් -පෙ- මෙහ යනු, එ, ප්‍ර, ඝ, ප්‍ර, ඔ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි.

ජ් උං ඔ යන් ඉං ව්‍යා ආ උභ සෙ ව්‍යං අ මෙහ, ජ් -පෙ- මෙහ යන මේ ප්‍රත්‍යය දෙලක; අජ්ජනනී, අජ්ජනනී විභක්ති නම්.

ඉමසම්මං කාලෙ අජ්ජ, අජ්ජ භෂ්වා අජ්ජනනො, (කාලො) අජ්ජනනෙ භවා අජ්ජනනී, ඝා අජ්ජනනී, ජ් ච-මෙහ ච ජ් -පෙ- මෙහ, නෙ ජ් -පෙ- මෙහ,

අතීතන ඉති, අතීතන යනු; එව, මතු සුත්‍රයෙහි වැටේ.

324 සම්මපෙ ජ්ජනනී 5-421

යනු අජ්ජනනී විභක්ති විධාන සුත්‍රයි. සම්මපෙ යනු, අ, ප්‍ර, ඝ, ඝ, එ, වචනයි. අජ්ජනනී යනු, ජ්, ඉ, ත, ප්‍ර, එ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි. කාලෙ යනු ද 317 වන සුත්‍රයෙන් අපව්චකෙඛි යනු ද 321 වන සුත්‍රයෙන් පව්චකෙඛි යනු ද මෙහි අනුවච්චිතියයි.

සම්මපෙ, සම්මප වු; පච්චකෙඛි, ඉඤ්ඤිම විෂය වු ද; අපව්චකෙඛි, ඉඤ්ඤිම විෂය නො වු ද; අතීතන කාලෙ, අතීත කාලයෙහි; අජ්ජනනී, අජ්ජනනී විභක්තිය වේ.

සංගතො ආපො යසං සො සම්මපො, තසම්මං සම්මපෙ,

අජ්ජපපභුති, අද පටන්; සම්මපෙ; ලං වු; අතීතන කාලෙ, අතීත කාලානුෂ්ඨයෙහි; අජ්ජනනී භොති, අජ්ජනනී විභක්තිය වේ. අපච්චි, අපච්චි (පිපි) යනු උද්භරණෙයි. යදදිනා, “යද” දි සුත්‍රයෙන්; උසෙඤ, ප්‍රඤ්ඤා කල කල්හි; අපච්චි, අපච්චි යනු වේ. අකාරා ගමාභාවෙ, අකාරාගමය නො වු කල්හි; පච්චි, පච්චි යනු වේ.

325 සබ්බකො උං ඉංසු 5-506

යනු ආදේශ විධාන සුත්‍රයි. සබ්බකො යනු පඤ්චමාණී යෙහි නිෂ්පන්න නිපාතයි. උං යනු, නි, ප්‍ර, අ, ප්‍ර, එ, වචනයි. ඉංසු යනු, උ, ප්‍ර, අ, ප්‍ර, එ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද තුනකි. වා යනු මෙහි අනුවච්චිතියයි.

සබ්බකො, සියලු ධාතුන් කෙරෙහි පර වූ; උං, උං ප්‍රත්‍යය කෙරේ; වා, විකල්පයෙන්; ඉංසු, ඉංසු යන ආදේශ වේ.

සබ්බ ධාතුහි, සියලු ධාතුන් කෙරෙහි පර වූ; උං විභක්තියා, උං විභක්තියට; ඉංසු ආදේශො හොති, ඉංසු යන ආදේශය වේ. අපවිංසු අපවුං අපවො, අපවිංසු අපවුං (පිසු) අපවො (පිසුවෙති) යනු උද්ගරණයි. ඉකාරාගමො, ඉකාරාගමය වේ. අපවික්ඛ අපවිං අපවිඛො, අපවික්ඛ (පිසුවනු) අපවිං (පිසීම්) අපවිඛො (පිසුවු) යනු උද්ගරණයි. අභ්‍යන්තොපදේ, ආත්මනෙපදයෙහි; අපවා අපවු අපවිශො අපවිචො අපවිචො, අපවා -ප- අපවිචො යනු උද්ගරණයි.

අතීත රතතියා, ඉකුත් රාත්‍රියෙන්; පච්ඡිමො, යාමො වා, අනතීම යාමය හෝ; අවුස්ස, මේ යාමයාගෙන්; අද්ධං වා, අඩක් හෝ; අජ්ජතනො කාලො සීයා, අජ්ජතන කාලය නම් වන්නේය යනු; චේය්‍යාකරණ දස්සනං, ව්‍යාකරණඥයන්ගේ දැකීමයි.

275 විකාර:— 320 වන සූත්‍රයෙන් ආ ආදීන්ට හීයත්තනී නාමය ද 321 වන සූත්‍රයෙන් හීයත්තනීය වන කාලය ද දක්වුනි. ඉය්යේ පටන් ඔබ්බෙහි වූ ප්‍රත්‍යය වූ ද නොවූ ද අතීත කාලාභීයෙහි හීයත්තනී විභක්තිය වේ යයි සැලකිය යුතුය.

හීයත්තනීය ද අජ්ජතනීය ද තිත්ත අතීත කාලික විභක්තී දෙකකි. ඉය්යේ දවසින් මත්තෙහි වූවක් ප්‍රකාශ කරණ කාලය හීයත්තන යයි වචනාභීයෙන් හැඟෙවුද සීමා තියමයක් නොදක්වීම පාඩුවකි. අජ්ජතනයට තීයමිත කාලය සීමාකොට ගත් කල්හි හීයත්තනය ඇදින ගැනීම පහසුය. ඉය්යේ රාත්‍රියට අගත් යාම තුණෙන් (තීස් පැයෙන්) අනතීම යාමය හෙවත් දස පැය සමපූර්ණයෙන් හෝ ඉන් අඩක් (පස් පැයක්) හෝ අජ්ජතන (අදට අගත්) කාල යයි වෛය්‍යාකරණයෝ සලකති. එවිට ඉය්යේ රාත්‍රි ප්‍රථම මධ්‍යම යාම දෙකට අගත් පැය විශ්ස ද ඉන් ඔබ්බ ද හීයත්තන කාල යයි දැකිය කටහැකිය. මෙය මෙසේ වුව ද පද ප්‍රයෝග යන්හි නම් මේ කාල තීයමය ගැන සලකා නැති බව හීයත්තන අජ්ජතන ප්‍රත්‍යයෙන් යුක්ත වචනානුසාරයෙන් හැගේ. මේ විභක්තී දෙකට අගත් ප්‍රත්‍යයයෝ 320, 323 වන සූත්‍රයන්හි දක් වන ලදහ. ඔවුන් පරකල්පි ධාතුනුකෙරෙහි සුචීයෙහි අකාරා ගමය ද අජ්ජතනීයෙහි දි ප්‍රත්‍යයයෙන් සුචීයෙහි ඉකාරාගමය ද උං ප්‍රත්‍යයයට ඉංසු ආදේශය ද මෙහි දක්වුනි.

“භවිසානනි සාති සානනි සාසි සාඨ සාමි සාම-සානන සානනෙ සාසෙ සාඨෙහ සාං සාමෙහ” ඉති, “භවිසානනි - පෙ- සාමෙහ” යන සූත්‍රයෙන්; සානනාදිනං, සාති ප්‍රත්‍යය ආදීන්ට; භවිසානනි සඤ්ඤා, භවිසානනි විභක්ති සංඥාව වේ.

326 භවිසානනි සාති සානනි සාසි සාඨ සාමි සාම-සානන සානනෙ සාසෙ සාඨෙහ සාං සාමෙහ 5-431

යනු භවිසානනි විභක්ති සංඥා සූත්‍රයි. භවිසානනි යනු ජ්, ඉ, කි, ප්‍ර, එ, වචනයි. සාති -පෙ- සාමෙහ යනු, එ, ප්‍ර, ස, ප්‍ර, ඛ, වචනයි. මෙයේ මෙහි පද දෙකකි.

සාති සානනි සාසි සාඨ සාමි සාම සානන සානනෙ සාසෙ සාමෙහ සාං සාමෙහ, සාති -පෙ- සාමෙහ යන මේ ප්‍රත්‍යය දෙප්‍රභ; භවිසානනි, භවිසානනි විභක්ති නම්.

භවිසානනි කි භවිසානනි, භූ ධාතු වීම් අනියෙහිය, සානනු ප්‍රත්‍යයයි. සාති ව -පෙ- සාමෙහ ව සාති -පෙ- සාමෙහ, නෙ සාති පෙ- සාමෙහ,

327 අනාගතෙ භවිසානනි 5-423

යනු භවිසානනි විභක්ති විධාන සූත්‍රයි. අනාගතෙ යනු, අ, ප්‍ර, ස, ස, එ, වචනයි. භවිසානනි යනු, ජ්, ඉ, කි, ප්‍ර, එ, වචනයි මෙයේ මෙහි පද දෙකකි. කාලෙ යනු මෙහි අනුවර්තීයයි.

අනාගතෙ කාලෙ, අනාගත කාලානුසේහි; භවිසානනි, භවිසානනි විභක්තිය වේ.

අගම් කි අගතො, ආජුපී ගවුධාතු ගම්නානීයෙහිය. න ප්‍රත්‍යය යයි. න අගතො අනාගතො, නසීං අනාගතෙ,

අනාගතෙ කාලෙ, අනාගතකාලය; ගම්නානෙ, කැඟෙන කල්හි; භවිසානනි ගොති, භවිසානනි විභක්තිය වේ ඉකාරා ගමො, ඉකාරාගමය වේ. පවිසානි පවිසානනි පවිසාසි පවිසාඨ පවිසාමි පවිසාමි, පවිසාති (පිසත්තේය) පවිසානනි (පිසත්තා නුය) පවිසාසි (පිසත්තෙහිය) පවිසාඨ (පිසත්තනුය) පවිසාමි (පිසත්තම්) පවිසාමි (පිසත්තමු) යනු උද්ධරණයි. අනාගතොපදෙ, අනාගත පදයෙහි; පවිසානෙ පවිසානනෙ පවිසානෙ පවිසානෙහි පවිසාං පවිසාමෙහ, පවිසානෙ -පෙ- පවිසාමෙහ යනු උද්ධරණයි.

‘කාලානිපනති සාං සංසු සෙ සාඨ සාං සාමො - සාඨ සාංසු සාසෙ සාඨෙහ සාං සාමෙහෙ’ ඉති, කාලානිපනති-

පෙ-සාමාන්‍යය යන සුත්‍රයෙන්; සාදිතං, සා ප්‍රත්‍යය ආදීන්ව;
කාලාතිපතනි සඤ්ඤා, කාලාතිපතනි විභක්ති සංඥාව වේ.

328 කාලාතිපතනි සා සංසු සෙස සාඨ සාං සාමනා-සාඨ
සංසු සසසෙ සසචන සාං සාමනසෙ 5-432

සසු කාලාතිපතනි විභක්ති සංඥා සුත්‍රයි. කාලාතිපතනි
සසු, ඉ, ඉ, ස, ප්‍ර, ඵ, වචනයි. සා -පෙ- සාමනසෙ සසු, ඵ, ප්‍ර,
ස, ප්‍ර, ඛ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි.

සා සංසු සෙස සාඨ සාං සාමනා සාඨ සංසු සාසෙ
සාවෙන සාං සාමනසෙ, සා -පෙ- සාමනසෙ යන මේ
ප්‍රත්‍යය දෙලිය; කාලාතිපතනි, කාලාතිපතනි විභක්ති නමි.

කාලසා අතිපතනි කාලාතිපතනි, සා කාලාතිපතනි, සා ව
-පෙ- සාමනසෙ ව සා -පෙ- සාමනසෙ, හෙ සා -පෙ-
සාමනසෙ,

329 ක්‍රියාතිපනෙහ නිනෙ කාලාතිපතනි 5-421

සසු කාලාතිපතනි විභක්තිවිධාන සුත්‍රයි. ක්‍රියාතිපනෙහ සසු,
අ, ක, ස, ස, ඵ, වචනයි. අනිනෙ සසු, අ, ප්‍ර, ක්‍ර, ස, ඵ, වචනයි.
කාලාතිපතනි සසු, ඉ, ඉ, ස, ප්‍ර, ඵ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද
තුණකි කාලෙ සසු මෙහි අනුවචනීයයි.

ක්‍රියාතිපනෙහ, ක්‍රියාවක්ෂණේ අතිපතනෙහ වූ; අනිනෙ
කාලෙ, අනිතකාලාභියෙහි; කාලාතිපතනි, කාලාතිපතනි
විභක්තිය වේ

කරණං ක්‍රියා, කරධාතු කිරිමී අභියෙහිය, ඊරිය ප්‍රත්‍යයයි.
අතිපතනං අතිපතනං, අතිපුච්චි පදධාතු ගමනාභියෙහිය,
කප්‍රත්‍යය යයි. ක්‍රියාය අතිපතනං ක්‍රියාතිපතනං, තාමිං ක්‍රියාත්
පනෙහ,

ක්‍රියාතිපතනමිනෙහ, ක්‍රියාවසේ අභාව මාත්‍ර වූ; අනිනෙ කාලෙ,
අනිත කාලාභියෙහි; කාලාතිපතනි භොති, කාලාතිපතනි
විභක්තිය වේ.

විරුධා සනනිධානා වා, විරුධා ප්‍රත්‍යයක්ෂණේ ලංචිමෙත්
භෝ; හෙතුචෙකලතො අපි වා, හෙතුක්ෂණේ විකලභාවයෙන් භෝ;

ක්‍රියාය, ක්‍රියාවගේ; අභවනං, නොවීමය යන; යං, යමක් වේද?; නං, එය; ක්‍රියාතිපන්නං, ක්‍රියාතිපන්න යයි; ඉවර්තං, කැමැතිවන ලදී.

අකාරිකාරාගමො, අකාරාගමය හා ඉකාරාගමය වේ. සවෙ, ඉදින්; තබ්බිරුඤාං, ඊව විරුඤා ප්‍රත්‍යයයක්; තභවෙය්‍ය, නො වූයේ නම්; තදුපකරණං වා, ඊව උපකරණයේ; ලහෙඵ, ලද්දේ නම්; ඔදනං, බත; අපමිස්සා, පිසුයේය. අපමිස්සංසු අපමිස්සො අපමිස්සඵ අපමිස්සං අපමිස්සමනා, අපමිස්සංසු (පිසුවේය) අපමිස්සො (පිසුවෙහිය) අපමිස්සඵ (පිසුවහුය) අපමිස්සං (පිසුවෙමි) අපමිස්සමනා (පිසුවෙමු) යනු උදහරණයි. අත්තනොපදො, ආත්තනෙ පදයෙහි; අපමිස්සඵ අපමිස්සංසු අපමිස්සොසෙ අපමිස්සමනෙ අපමිස්සං අපමිස්සාමනසෙ, අපමිස්සඵ -පෙ- අපමිස්සාමනසෙ යනු උදහරණයි.

276 විකාර:— කාලාතිපතති විභක්තිය ක්‍රියාතිපන්න අතීත යෙහි වන්නීය. ක්‍රියාතිපන්නය නම් ක්‍රියාවගේ නොවීමයි. විරුඤා කාරණයකගේ පැමිණීම නිසා හෝ ක්‍රියා සිද්ධියට අවශ්‍ය වූ හෙතුචක්‍රයේ වැලකීම නිසා හෝ ක්‍රියාවගේ නොවීමයි. යාතාව ලැබුණේ නම් ගමන යන්නේය යන මෙහි යාතා සබ්බාත හෙතුව වෙනත් වී (නොලැබුණී) නම් ගමන ද වලකින්නේය. එසේ යම්කිසි බාධාවක් ඇති ක්‍රියාවට ක්‍රියාතිපන්න යයි කියනු ලැබේ. ඒ ක්‍රියාතිපන්නයෙහි මේ කාලාතිපතති විභක්තිය වේ. මෙය අතීතයෙහි පමණක් නොව අනාගතයෙහි ද වන බව ඇතැම් ආචාර්ය්‍ය කෙනෙක් කියති. 322 වන සුත්‍රයෙන් අකාරාගමය ද 319 වන සුත්‍රයෙන් ඉකාරාගමය ද සම්බාදුවෙන් පරව ස්‍යා ආදී ප්‍රත්‍යයන් ද යෙදීමෙන් අපමිස්සා ආදී පද සිද්ධිකාට සුත්තාහ.

පවත්තං, පිහත්නනු; පයොජ්ජති ඉති, මෙහෙයයි යන; අත්ථො, අතීතෙහි;

330 බාදුති ඡෙණ ඡාය ඡාපෙ ඡාපසා කාපිතාති
හෙවංසෙ 5—440

යනු ප්‍රත්‍යය හා සංඥා විධාන සුත්‍රයි. බාදුති යනු, උ, පි, කි, ප, බ, වචනයි. ඡෙණ ඡාය ඡාපෙ ඡාපසා යනු, අ, පු, ස, පු, බ, වචනයි. කාරිතාති යනු, අ, න, කි, පු, බ, වචනයි. හෙති ඡෙණ යනු, අ, පු, ස, ස, එ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද සඟරකි.

හෙළිපණ, හෙළිකෑය ඇතිකල්හි; ධාතුහි, ධාතුන් කෙරෙන්; ණේ ණය ණාපෙ ණාපය, ණේ ණය ණාපෙ ණාපය යන මේ ප්‍රත්‍යයගේ වෙත්. කාරිතාති, ඔවුහු කාරිත නම් ද වෙත්.

ක්‍රියත්‍රං දධාතී ති ධාතු, ධා ධාතු දූර්මි අතීයෙහිය, චු ප්‍රත්‍යය යයි. තෙහි ධාතුහි, ණේ ච ණයො ච ණාපෙ ච ණාපයො ච ණේ ණය ණාපෙ ණාපයා, තෙ ණේ ණය ණාපෙ ණාපයා, කාරි යනති ති කාරිතාති, කරධාතු කිරිමි අතීයෙහිය, ත ප්‍රත්‍යයයි. තාති කාරිතාති, භිනොතී ති හෙතු, හි ධාතු ගමනානීයෙහි හෝ පිහිටීම් අතීයෙහිය, චු ප්‍රත්‍යයයි. අරියතෙ හි අනො, අරධාතු දූර්මි අතීයෙහිය, ඵ ප්‍රත්‍යයයි. හෙතු ඵ හො අනො චා ති හෙළිපණ, තාමිං හෙළිපණ,

හෙළිපණ, හෙළිකෑයක්; ගමනානො, හැනෙතකල්හි; ධාතුහි, ධාතුන්කෙරෙන් පරව; ණේ ආදයො, ණේ ප්‍රත්‍යය ආදීහු; හොනති, වෙත්. තෙසං, ඔවුන්ව; කාරිතස ඤාදා ච, කාරිත සංඥාව ද වේ.

277 විඤාර:— හෙතු නම් ඉද්ධිකතීහු මෙහෙයන්තායි. ඉද්ධිකතී නම් ක්‍රියාව කරන්නායි. සුදෙ ඔදනං පච්චි (අරක් කැමි තෙම බත පිසයි) යන මෙහි සුදයා ඉද්ධිකතීයි. ඔහු මෙහෙ යන්නේ හෙතුකතී නම් සුදපෙටො සුදෙන ඔදනං පාචෙති (සුදපෙණසු තෙම සුදයා ලවා බත පිසවයි) යන මෙහි එය දැක්ව යුතුය. හෙතුකතී ම අතීකොච ඇත්තේ හෙළිකෑ නම්. ඒ හෙළිකෑය ඇතිකල්හි සියලු ධාතුන් කෙරෙන් ණේ ණය ණාපෙ ණාපය යන ප්‍රත්‍යය සකර වෙත්. අවිශෙෂයෙන් එසේ කීව ද සුත්‍රයෙහි අනුවර්තයෙන් විශේෂ වූ චා ශබ්ද ශක්තියෙන් විශේෂ විධානයක් ම කීහ එනම්:— උචණ්ඨනා ධාතුන් කෙරෙන් ණේ ණය ප්‍රත්‍යය දෙක ද ආකාරානා ධාතුන් කෙරෙන් ණාපෙ ණාපය ප්‍රත්‍යය දෙක ද ආකාරානා ඉකාරානා ඊකාරානා ධාතුන් කෙරෙන් සකර ම හෝ පච්චිම දෙක ද චත බවහ සුත්‍ර යෙහි අත්‍යවශයෙන් ණේ ප්‍රත්‍යය වේයයි න්‍යාසකාර යන් කී නමුත් එය ඇතැම් ආචාර්ය් කෙනෙක් නොපිළිගනී. මේ සුත්‍රයෙන් කී ප්‍රත්‍යය සකර ම කාරිත නාමය ද ලබති. මොවුන්ගේ ණකාරය අනුබන්ධ හෙයින් ප්‍රත්‍යයවයෙන් ගත යුත්තේ එ අය ආපෙ ආපය යන මොනුයි. අනුබන්ධ ණකාරයක්

තිබීමේ ප්‍රයෝජනය නම් බාහු සරයට 332 වන සුත්‍රයෙන් වාද්‍ය කිරීම මැයි. මෙහි කාරිතා යි කිවයුත්ත ලිඛිත විපයනීඝ වශයෙන් කාරිතානි යි කිත.

“කාරිතානං ණො ලොපං” ඉතී, “කාරිතානං ණො ලොපං” යන සුත්‍රයෙන්; ණ ලොපො, ණකාර ලොපය වේ.

331 කාරිතානං ණො ලොපං 5-525

යනු ලොපවිධාන සුත්‍රයි. කාරිතානං යනු, අ, පු, කී, ඡ, ඛ, ඛ, වචනයි. ණො යනු, අ, පු, අ, පු, ඵ, වචනයි. ලොපං යනු, අ, පු, කී, පු, ඵ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද තුණකි.

කාරිතානං, ණෙ ආදී කාරිත ප්‍රත්‍යයයන්ගේ; ණො, අනුබිඛි ණ කාරයනෙම; ලොපං, ලොපයට පැමිණේ.

“අසංයෝගනායාම වුද්ධි කාරිතෙ” ඉතී, “අසංයෝගනායාම වුද්ධි කාරිතෙ” යන සුත්‍රයෙන්; වුද්ධි, වාද්‍යය වේ

332 අසංයෝගනායාම වුද්ධි කාරිතෙ 5-435

යනු වාද්‍ය විධාන සුත්‍රයි. අසංයෝගනායාම යනු, අ, පු, ඝ, ඡ, ඵ, වචනයි. වුද්ධි යනු, ඉ, ඉ, කී, පු, ඵ, වචනයි. කාරිතෙ යනු, අ, පු, කී, ඝ, ඵ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද තුණකි.

කාරිතෙ, කාරිත ප්‍රත්‍යයය පරකල්හී; අසංයෝගනායාම, සංයෝගානා නො වූ බාහුහුගේ සරයට; වුද්ධි, වාද්‍ය වේ.

සංයුඤ්ජනි ති සංයෝගො, සංයුජී සුජ්ඛානු ගෙදීමි අනීගෙහිය. ණ ප්‍රත්‍යයයයි න සංයෝගො අසංයෝගො, අමෙතී තී අනො, අමබානු ගමනානීගෙහිය, ත ප්‍රත්‍යයයි. අසංයෝගනායාම අනො; අසංයෝගනො. තයාම අසංයෝගනායාම, (සෙස්ස සුගමයි.)

278 විඤ්ජන:- කාරිත ප්‍රත්‍යයයේ කවරනුදයි 330 වන සුත්‍රයෙන් කියන ලදී. ඔවුන් පරකල්හී බාහුහුගේ ආදී සරයට වාද්‍යය වන බවත් එසේ වන්නේ බාහුට සංයෝගානා නො වූ කල්හී පමණක් බවත් මේ සුත්‍රයෙන් කිත. කර පව ආදී බාහුහු අසංයෝගානානිගෙත් ද මනී මණ්ඩි ආදී බාහුහු සංයෝගානානි නිගෙත් ද සලකනු ලැබෙත්. මෙහි අකාරය අනානී වාචකය එනෙයින් සංයෝගානා බාහුන් හෙරෙන් අනාවු බාහුන්ගේ ය යනු කියවිය කටයුතුය.

යනු විභකර් විධාන සුත්‍රයි. බාහුපච්චයෙහි යනු, අ, පු, ස, ප, ඛ, වචනයි. විභකතියො යනු, ඉ, ඉ, කි, ප්‍ර, ඛ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි.

බාහුපච්චයෙහි, බාහුපච්චයෙහි විභිත ප්‍රත්‍යයයන් කෙරෙත් පර ව; විභතතියො, විභකතීන් වෙත්.

විග්‍රහ සුභමයි.

බාහුපච්ච, බාහුපච්චයෙහි; නිද්දෙව්හි, දක්වන ලද; බාදි කාරිතනෙතනි, බ ප්‍රත්‍යය ආදිකොට ඇත්තාවූ ද කාරිත ප්‍රත්‍යය අනුකොට ඇත්තාවූ ද; පච්චයෙහි, ප්‍රත්‍යයයන් කෙරෙත්; ක්‍යාදයො විභතතියො, කි ආදි විභකතීන්; කොතනි, වෙත්; පාවෙහි, පාවෙහි (පිසවයි) යනු උදහරණයි. පරලොපෙ, පරසවරය ලොප්කල කල්හි; පාවෙහනි, පාවෙහනි (පිසවත්) යනු වෙ. ඉති ආදි, මේ ආදිය වෙ. අවිභ විභතතීන්, අපට විභකතී විභයෙහි; කෙසො, දක්සුත්‍රයි.

අකමමකා අපි, අකමමකාවූ ද; කෙසොපච්චයෙහි, කෙසොපච්ච ප්‍රත්‍යයයන් අනුකොට ඇත්තාවූ; සකමමකා, සකමමක වෙත්. හං යථා, ඒ මෙසේ යි. හිංගු, මහණකෙනමේ; රාහාදි දුසකං, රාහ දෙව්හි දුසකය කරන්නාවූ; මහං, ආයතී මාතීය; කාවෙහි, වචයි.

සුවාදි, සුවාදි බාහු ගණයයි.

279 විභකර්:- මේ සුත්‍රයෙහි බාහුපච්චය ගබ්දයෙන් වාච්‍ය වන්නේ නම් බාහුපච්චයෙහි දක්වන ලද ප්‍රත්‍යයයෝ මැයි. ඔවුන් නම්:- බ, ජ, ස, ආය, ර්‍ය, කෙ, කෙය, කොපෙ, කොපය, කෙය යන ප්‍රත්‍යය සමූහයයි. මේ සුත්‍රය නොදක්වන ලද්දේ නම් මේ ප්‍රත්‍යයානායන් කෙරෙත් කී ආදි විභකතී ප්‍රත්‍යයන්ගේ විමට අවකාශ තාන. 294 වන සුත්‍රයෙන් දක්වන ලද්දේ බාහුන් කෙරෙ තුන් ලිඛනයන් කෙරෙතූන් ප්‍රත්‍යයයන් වන ඛවය. බාහුන් නො වන ලිඛනයන් නොවන හිකිකඛ, කාරය යනාදීන් කෙරෙත් ද ආචාර්‍ය ප්‍රත්‍යයයන් විමට මේ සුත්‍රය රචනාකල හෙයින් බාහුන් කෙරෙතූන් ලිඛනයන් කෙරෙතූන් පමණක් නොව බාහුපච්චයෙහි විභිත බ්‍රහ්‍මය ආදියෙන් ද පරව ප්‍රත්‍යයයන් වන ඛව මෙයින්

නිශ්චිතය. පාවෙහි, පාවෙනි යනු මෙසේ හඳුන්වා දිය යුතු පදයෙකි. පව ධාතුනුකාරණ පරව 330 වන සූත්‍රයෙන් ණේ ප්‍රත්‍යය කොට අනුබ්‍රැහ්මි ණකාරය පරකිමිත්තෙන් 332 වන සූත්‍රයෙන් රකාරසථ අකාරයට ආකාරය වෘද්ධිකොට අනුබ්‍රැහ්මිය ලොප්කොට පෑමිණ්ඩු කල්හි පාවෙ යන අධාතුක අලිඛිත රූපය ලැබිය යුතුය. ඔහු කෙරෙත් පරව මේ සූත්‍රබලයෙන් විභක්තියක් වන තිකාරය යොදා ගත්කල පාවෙහි යන. ක්‍රියාරූපය ලැබේ පවති යනු හෙතෙම රහිත අවස්ථාවයි. පිසයි යනු එහි අතීතයි. පාවෙහි යනු හෙතෙම සහිත අවස්ථාවයි පිසවයි යනු එහි අතීතය. පාවෙනි යන්නෙහි අමුත්ත නම් අතීත ප්‍රත්‍යයයෙන් අකාරය ලොප්කිරීම පමණකි. පව ධාතුව සකමිත මැයි. එහෙයින් එයින් සිදුවන හෙතෙම ක්‍රියාව කමිදායයක් අපෙක්ෂා කරයි. එසේ ම අකමිත ධාතුවකින් හෙතෙම ප්‍රත්‍යය සහිතව යම් ක්‍රියාපදයක් සිදු වී නම් හෙතෙම ප්‍රත්‍යය බලයෙන් හෙ ද සකමිත වේ. භූ ධාතු නෙමෙ ස්වභාවයෙන් අකමිතයි එතෙත් ණේ ණය ආදී හෙතෙම ප්‍රත්‍යයයන් ලදින් ක්‍රියාව සිදු වුවහොත් ඒ සකමිත මැයි. භවති යනු එහි හෙතෙම රහිත අවස්ථාවයි. වෙයි යනු එහි අතීතය. භාවෙහි යනු හෙතෙම සහිත අවස්ථාවයි. වඩයි යනු එහි අතීතය. තිකඩු මනං භාවෙහි යන්නෙන් මෙහි කියමන එයයි වඩන්නේ කවිද? කිඤ්ඤ (කතී) තෙමෙයි. වඩන්නේ කුමක්ද? මාහී (කමි) යයි. යාථාවේ රාභාදිද්‍රසකං යනු මනං යන්නට සමානාධිකරණ විෂෙසන බැවින් රාභ ද්‍රෙම මොහයන් තසන්නාඩු යයි අතීත දිය යුතුය.

රුධි, රුධිධාතු; ආවරණේ, වැලුම්ම අතීතයෙහි වැවේ. අ ඉති, අ යනු; එව, මතු සූත්‍රයෙහි වැවේ

334 රුධා. නො හිගහතින සුබබසවු 5-448

යනු ප්‍රත්‍යය හා ආගම විධාන සූත්‍රයි. රුධාදිතො යනු, ඉ, සු, ස, ප, එ, වචනයි නිකහිතං යනු, අ, න, කි, ප්‍ර, එ, වචනයි. සුබබං යනු, අ, න, කි. ප්‍ර, එ, වචනයි. ව යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද හතරකි. 336 වන සූත්‍රයෙන් කභාරි යනු මෙහි අනුවහිතියයි.

රුධාදිතො, රුධි ආදී ධාතුගණය කෙරෙත්; කභාරි, කතී; කාරකයෙහි; අ, අප්‍රත්‍යය වේ. සුබබං සුච්චෙහි; නිකහිතං ව, නිකහිතාගමය ද වේ.

රුධි ආදි යසස සො රුධාදි, තනො රුධාදිතො නිගන
තිත ශබ්ද ප්‍රබ්ධ ශබ්දයන්ගේ විග්‍රහ කියනලදි.

රුධාදිති, රුධි ආදි බාහුන් කෙරෙන්; කතනරි, කතී
කාරකයෙහි; අපච්චයො, අප්‍රත්‍යය වේ. බාහුනො, බාහුනුගේ
අන්තයෙන්; පුබ්බ, පුළුයෙහි; ඛිඤ්ඤ ආගමො ව, නිගනතිතාගම
ය ද වේ. රුකුකි රුකුකි ඉති ආදි, රුකුකි (විග්‍රහසි) රුකුකති
(විග්‍රහත්) යනාදිය වේ. අච්ච විභතතිසු, විභතති අවෙති ද;
හෙතිතො ව, හෙතිතීයෙහි ද; ඤෙයො, දභාසුතුයි. උපරි, මත්
තෙහි ද; තථා, එසේ මැයි.

රුධාදි, රුධාදි බාහු ගණයයි.

280 විසතර: 295 වන සුත්‍රයෙන් අ යනු ද 336 වන
සුත්‍රයෙන් කතනරි යනු ද මෙහි අනුවච්චිතනීයයි. එකෙසින්
සුත්‍රයෙහි අදහස කම් රුධි ආචරණෙ යනාදි බාහුන් කෙරෙන්
කතීකාරකයෙහි අවිකරණ ප්‍රත්‍යය වන බවත් බාහු සචරය
කෙරෙන් පුළුයෙහි නිගනතිතාගමයක් වන බවත් ය. මේ
ලක්‍ෂණය වෙත එක් බාහු ගණයකටවත් සමාන නොවන
ගෙයින් මේ ලක්‍ෂණෙන් රුධාදි බාහුගණය ඇදින ගත හැකිය.
සුත්‍රයෙහි නිගනතිතං යයි කිව යුතු තැන සුබොච්චාරණය
පිණිස නිගනතිතය ලොප්තොට “නිගනතිත” යයි දක්නා ලැබේ.
පුබ්බං යනු විභතති සචරුපයෙන් නපුංසක ලීභු ප්‍රථමා වූවද
අභීයෙන් සප්තමාණීයි. එකෙසින් මෙය ආධාරාභීයෙහි ප්‍රථ
මාව යයි කියති. “පුළු ව” යයි අභී ගතහොත් අභීයෙන්
සචරුපයෙන් ප්‍රථමා මැයි. එසේ කීම යුක්තීතර බැව් හැගේ
සුත්‍රයෙහි විකාරය සමුච්චයාණීයෙහිය. එයින් ඉ, ඊ, ඵ, ඹ යන
ප්‍රත්‍යයයන් ගණිත්. එවිට රුධාදි ගණිත බාහුන් කෙරෙන්
වන්තාමු විකරණ ප්‍රත්‍යයයෝ අ, ඉ, ඊ, ඵ, ඹ වශයෙන්
පස්දෙනෙකි. රුකුකි, රුකුකි රුකුකි, රුකුකි, රුකුකි,
යනු නද්දභරණයි. රුධි බාහුනු කෙරෙන් නි ප්‍රත්‍යය යොද
අ ප්‍රත්‍යය කල කල්හි රුධි+අ+ති යයි ද නිගනතිතාගම කල
කල්හි රුධි අ ති යයි ද බාහුනන සචරය ලොපා වගීනනාදෙශ
නොව පැමිණ වූ කල්හි රුකුකි යයි ද පදය ලැබේ. අතින් නිද
සුන්වල ද සිද්ධිය මෙසේ මැයි රුකුකු, රුකුකනු, රුකුකිය,
රුකුකියුං යනාදි වශයෙන් පඤ්චමි සත්‍යමි ආදි අතින් විභතති
වල ද වර්තයා ගත යුතුයි. රුකුකි, රුකුකි, රුකුකිපෙති,
රුකුකිපෙති යනාදි වශයෙන් හෙතිතීයෙහි ද වර්තනීය යුතුයි.

දිවු, දිවු බාහු; කිලාදිමති, ක්‍රියාදියෙහි වැටේ. “දිවාදිනො
 යෝ” ඉති, “දිවාදිනො යෝ” යන සුත්‍රයෙන්; කතනරි, කතී:
 කාරකයෙහි; යෝ, ය ප්‍රත්‍යය වේ.

335 දිවාදිනො යෝ 5-449

යනු ප්‍රත්‍යය විධාන සුත්‍රයි. දිවාදිනො යනු, ඉ, ප්‍ර, ස, ප, එ,
 වචනයයි. යෝ යනු, අ, ප්‍ර, අනු, ප්‍ර, එ, වචනයයි. මෙසේ මෙහි පද
 දෙකකි. කතනරි යනු මෙහි අනුවචනීතියයි

දිවාදිනො, දිවු ආදි බාහු ගණය කෙරෙන්; කතනරි, කතී:
 කාරකයෙහි; යෝ, ය ප්‍රත්‍යය වේ.

දිවු ආදි යස්ස කො දිවාදි, තතො දිවාදිනො,

“තස්ස” ඉති ආදි, “තස්ස වචනෙ යකාර වකාරතතං” යනා
 දිග ද; පුබ්බරූපං ඉති, පුබ්බරූපං යනු ද; එව, මතු සුත්‍රයෙහි වැටේ

336 යථා කතනරි ව 5-446

යනු ආදෙශ හා පුළුල්ව විධාන සුත්‍රයි. යථා යනු නිපාතයි.
 කතනරි යනු, උ, ප්‍ර, කී, ස, එ, වචනයයි. ව යනු නිපාත යි.
 මෙසේ මෙහි පද තුනකි

සධාකින්නස්ස, ධානි තය සහිත වූ; තස්ස, ඒ යප්‍රත්‍යය
 හට; යථා, භාව කමිම දෙකෙහි යමිතේ ද? (එසේම) කතනරි ව,
 කතී:කාරකයෙහි ද; වචනෙ යකාර වකාරතතං, වචනී යකාර
 වකාර බව ද; පුබ්බරූපං ව, පුළුල් රූපය ද වේ.

සෙන පකාරෙන යථා, කිරොතී තී කතනා, කරධාතු කිරිමි
 අනීතෙහිය, භූ ප්‍රත්‍යයයයි. තස්මා කතනරි,

භාව කමමිපු, භාවකාරක කමිමකාරක දෙකෙහි; යථා, යමිතේ;
 යපවචයස්ස, ය ප්‍රත්‍යයහට; ආදෙශො භොති, ආදෙශ වේ ද?
 කතනරි අපි, කතී: කාරකයෙහිත්; තථා, ඉති, එසේ වේ යයි; යකා:
 රස්ස, යකාරයහට; පුබ්බරූපො, පුළුල් රූපය වූ; වො, වකාරයෙක්
 වේ. ද්විතනා, ද්විතීකල කල්හි; “දෙ ධස්ස ව” ඉති, “දෙ ධස්ස ව”

යන; අභු, මේ සුභ්‍රයෙහි; වකාරෙන, ව ග්‍රහණයෙන්; බලයං, බකාර දෙකක් වේ. දිබ්‍යනි දිබ්‍යනි ඉති ආදී, දිබ්‍යනි (කෙලිය) දිබ්‍යනි (කෙලිය) යනාදිය වේ.

දිවාදි, දිවු ආදි බාහු ගණයයි.

281 විග්‍රහය:— දිවු ආදි බාහු ගණය කෙරෙන් වන්නාවූ විකරණය නම් “ය” කාරය බව “දිවාදිනො යො” යන්නෙන් කීහ. අතර කොට බාහුවකින් පරව වත් විකරණය වශයෙන් යප්‍රත්‍යයක් නොලැබෙන හෙයින් දිවාදි බාහුගණය හැදින්වීමේ ලක්‍ෂණය නම් මේ යප්‍රත්‍යය මැයි. දිවු බාහුහු කෙරෙන් පරව විකරණ යප්‍රත්‍යය යොදගත් කල්හි ද පද සිද්ධිය සදහා අඩුවු සුභ්‍රයෙහි යප්‍රත්‍යය, විකරණය යකාරය ම වුවත් එය කථිකාරකයෙහි වූ ප්‍රත්‍යයක් බැවින් ඔහුට 309 වන සුභ්‍රයෙන් කී විධානය නොවීය හැකිය. එහෙයින් “යථා කථනරි ව” යන සුභ්‍රය රචනා කොට කමිභාව කාරකයන්හි මෙන් ම කථිකාරකයෙහි ද යප්‍රත්‍යයට ආදේශ වන බව කීහ. ඒ සුභ්‍රයෙහි අනුවර්තීත සියලු පදයන් හා එක්කොට ගත් කල්හි “භාවකමිකාරකයන්හි යමිභේ නම් එසේම කථිකාරකයෙහි ද බාහුගණය සහිත යප්‍රත්‍යයට ආදේශ වන බැව්” හැගේ. එහෙයින් දිවු බාහුහු කෙරෙන් පරවූ බාහුගණය සහිත යප්‍රත්‍යයට ඒ සුභ්‍රයෙන් පූර්වප වූ වකාරය ආදේශ කළ කල්හි “දිව්ව” යනු ලැබෙයි. වකාරභවයට 18 වන සුභ්‍රයේ ව ග්‍රහණයෙන් බකාරභවයක් ආදේශ කළ කල්හි දිබ්‍යනි ලැබේ. කී අන්ති ආදි ප්‍රත්‍යය යොගයෙන් දිබ්‍යනි දිබ්‍යනි යනාදි ක්‍රියා පදයෝ ලැබෙත්. ක්‍රිඩාකිරීම, දිනනුකැමැත්ත, ව්‍යවහාරය, බැබලීම, සතුකිය, ගමනය යනාදිහු දිවු බාහුහුගේ අඩු ගෝඨි. සිබ්‍යනි, උපපජ්ඣනි, බුජ්ඣනි යනාදිය ද මේ යප්‍රත්‍යය විෂමෙන් සිදුවුවේ වෙයි.

පු, පු බාහු; සව්‍යණ, ස්වභාවිකයෙහි වැවේ. “සවාදිනො ඡුණො උණො ව” ඉති, “සවාදිනො ඡුණො උණො ව” යන සුභ්‍රයෙන්; කාතාරි, කථිකාරකයෙහි; ඡුණ වාදයො, ඡුණ ප්‍රත්‍යයාදිහු වෙත්.

337 සවාදිනො ඡුණො උණො ව 5-450

යනු ප්‍රත්‍යය විධාන සුභ්‍රය සවාදිනො යනු, ඉ, පු, ස, ප, ඵ, වචනය. ඡුණො උණො යනු, ආ, පු, ස, පු, බ, වචනය. ව යනු කිප්‍යාතයි. මෙසේ මෙහි පද තුනකි. කතාරි යනු මෙහි අනුවර්තීතියයි.

සමාදිනො, සු ආදි ධාවුගණය කෙරෙත්; කතනරි, කතී කාරකයෙහි; ඡුණ්ණො උණො ව, ඡුණ්ණ ප්‍රත්‍යය ඡො ප්‍රත්‍යය උණො ප්‍රත්‍යය යන මොවුහු ද වෙත්.

සු ආදි යසා සො සමාදි, තනො සමාදිනො, ඡුණ්ණ ව ඡො ව උණො ව ඡුණ්ණො උණො, තෙ ඡුණ්ණො උණො,

“අඤ්ඤසු ව” ඉති, “අඤ්ඤසු ව්” යන; ඉත, මේ සුත්‍රයෙහි; වකාරෙන, වකාරයෙන්; ඡුණ්ණ, ඡුණ්ණ යන්නට; වුද්ධි, වෘද්ධි මේ. සුණොති, සුණොති (අසයි) යනු උද්ගරණයි. උලොපො, උකාර ලොපය වේ. (එකල්හි) සුණන්ති ඉති, සුණන්ති (අසත්) යන; ආදි, මේ ආදිය මේ.

282 විභන්තර්— මෙයින් සු ආදි ධාවුගණය ඇදින ගැණීමේ උක්‍යණය වූ විකරණ ප්‍රත්‍යයන් කීහ. මේ ධාවුගණයට අයත් විකරණයෝ ඡුණ්ණ, ඡො, උණො යයි තුණක් වෙත්. සුත්‍රයෙහිම කී ව ඉබදයෙන් ඡුණ්ණ ප්‍රත්‍යයයන් වෘද්ධිය අදහස් කෙරෙත් යයි ඇතැම් කෙනෙක් කියති. ප්‍රත්‍යයාතාර සම්බන්ධය (අත්‍ය ප්‍රත්‍යය යක් ගැණීම) අදහස් කෙරෙත් යයි අන් කෙනෙක් කියති. මේ මතයට අනුව වම්මකීර්තීපාදයෝ මෙහි වෘද්ධිය පිණිස “අඤ්ඤසු ව්” යන්නෙහි ව ඉබදය ඇදගත්හ. එහෙත් සමාදි ගණිත ධාවුන් සම්බන්ධ ව වෙන විකරණ ප්‍රත්‍යයයන් නොදක්වනලද හෙයින් ද කිබෙන ප්‍රත්‍යය තුණෙන් සිද්ධිකව නොහැකි ක්‍රියාපදයක් නොලැබෙන හෙයින් ද ප්‍රත්‍යයාතාර සම්බන්ධතාව භාර නොගත යුතු යයි ද වෘද්ධි විධානය ම භාරගත යුතු යයි ද සැලකිය හැකිය. සු ධාවුහු කෙරෙත් කී ප්‍රත්‍යයයන් විකරණ ඡුණ්ණ ප්‍රත්‍යයයන් යොදා ඡුණ්ණ කාරණ උකාරයට මෙහි වකාරයෙන් වෘද්ධිකල කල්හි සුණොති යනු සිද්ධ වෙයි. බහු වචන අනති ප්‍රත්‍යය යොග්‍යයන් සුණන්ති යයි සිද්ධි කවුහුයි. සංවුණොති, පාසුණොති යනු ඡො, උණො ප්‍රත්‍යයයන්ට උද්ගරණයි. මේ සුත්‍රයෙහි සමාදිනො, ඡුණ්ණ, ඡො, ව, යි පද සතරකැයි ද සමාදිනො, ඡුණ්ණ, ඡො, උණො, ව, යි පද පසකැයි ද ඇතැම් ආචාර්ය මතයි.

338 අඤ්ඤසු ව 5—487

යනු වෘද්ධි විධාන සුත්‍රයි. අඤ්ඤසු යනු; අ, පු, ස, ස, බ, වචනයි. ව යනු තීපාතයි. මෙයේ මෙහි පද දෙකකි. 332 වන සුත්‍රයෙන් අසංගොගතතසා යනු ද වුද්ධි යනු ද “කවාදිනං” වා යන සුත්‍රයෙන් වා යනු ද මෙහි අනුවචිතියයි.

අදහස්සු ව, කාරිතයන්ගෙන් අන්‍ය වූ ප්‍රත්‍යයෙන් පරිකල්පි ද; අසංයෝජනඝ්‍ර, සංයෝගාභිත. නො වූ බාහුහුගේ ස්වරයට; වා, ව්‍යවසචිතභිභාෂා වශයෙන්; වුද්ධි, වෘද්ධි වේ. ස්වාදී, ස්වාදී බාහු ගණයයි.

කී, කීබාහු; දබවිනිමයෙ, ද්‍රව්‍ය ගණු දෙනුවෙහි වැටේ. “කියා දිතො තා” ඉති, “කියාදිතො තා” යන සුත්‍රයෙන්; කතනරී, කතී කාරකයෙහි; නා, නාප්‍රත්‍යය වේ. “යද” දිතා, “යද” දි සුත්‍රයෙන්; ඊසා, ඊකාරයට; රසා, ප්‍රසථ කල කල්පි; කිණාති කිණනති ඉති ආදී, කිණාති (මිල දී ගණිසි) කිණනති (මිල දී ගණිත්) යනාදිය වේ.

339 කියාදිතො නා 5-451

යනු ප්‍රත්‍යය විධාන සුත්‍රයි. කියාදිතො යනු, ඉ, ප්‍ර, ස, ප, ඵ, වචනයි. නා යනු, ආ, ප්‍ර, අනු, ප්‍ර, ඵ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි. කතනරී යනු මෙහි අනුවචිතීයයි.

කියාදිතො, කී ආදී බාහුගණය කෙරෙන්; කතනරී, කතී කාරකයෙහි; නා, නා ප්‍රත්‍යය වේ.

කී ආදී යසා සො කියාදී, තනො කියාදිතො,
කියාදී, කියාදී බාහු ගණයයි.

283 විකාර:— කී බාහුහු ද්‍රව්‍ය ගණුදෙනුවෙහි (මිල දී බඩු ගැණිම් අතීයෙහි) වේ. කී බාහුහු කෙරෙන් තී ප්‍රත්‍යය ද විකාරණ වූ නා ප්‍රත්‍යය ද කොට දන්‍යත තකාරයට “කව්‍යා” දි සුත්‍රයෙන් මූභිත්‍ය ණකාරය ද “යද” දි සුත්‍රයෙන් බාහුසථ ඊකාරයට ප්‍රසථ ද කල කල්පි කිණාති යනු ද බහුවචනයෙහි කිණනති යනු ද සිද්ධ කට යුතුයි. මෙහි ප්‍රත්‍යය දන්‍යත නකාර සුකත කරණලද්දේ ස්වාදී ගණය හා සංකර නොවීම පිණිසය.

ගහ, ගහබාහු; උපාදුනෙ, දුභිකොට ගැණිම් අතීයෙහි වැටේ. “ගහාදිතො පභණා” ඉති, ගහාදිතො පභණා” යන සුත්‍රයෙන්; කතනරී, කතීකාරකයෙහි; පභණා ව, පභණා යන ප්‍රත්‍යය දෙක ද වෙත්.

340 ගහාදිතො පභණා 5-452

යනු ප්‍රත්‍යය විධාන සුත්‍රයි. ගහාදිතො යනු, ඉ, ප්‍ර, ස, ප, ඵ, වචනයි. පභණා යනු, ආ, ප්‍ර, ස, ප්‍ර, බ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි. කතනරී යනු මෙහි අනුවචිතීයයි.

භයාදීපතා, භය ආදී ඩාතුගණය කෙරෙත්; භයාසි, භයී භාර්තකයෙහි; පපණ්ණා, පප ණිතා යන ප්‍රත්‍යය දෙක වෙත්.

භය ආදී යසා යෝ භයාදී, තපො භයාදීපතා, පප ටි ණිතා ටි, පපණ්ණා, පෙ පපණ්ණා,

“භයසා පෙ පො” ඉති, “භයසා පෙ පො” යන පුත්‍රයෙත්; පෙ ආදෙපෙ, පෙ යතාදෙප කත්‍ර කල්හි; පෙපෙහි, පෙපෙහි (හනීයි) යනු උදාහරණයි.

341 භයසා පෙ පො 6-191

යනු ආදෙප විධාන පුත්‍රයි. භයසා යනු, ආ, පු, අනු, ඝ, ඵ, ච්චිකයි. පෙ යනු, ඵ, පු, අනු, පු, ඵ, ච්චිකයි. පො යනු, ආ, පු, අනු, ඝ, ඵ, ච්චිකයි. පෙපෙ පෙහි පද දාණයි.

පො, පප ප්‍රත්‍යය පරකල්හි; භයසා, භයඩාතුගටි; පෙ, පෙ යතාදෙප වේ.

“භලොපො ණිතාච්චි” ඉති, “භලොපො ණිතාච්චි” යන පුත්‍ර යෙත්; ඩාණිතාසා, ඩාතුගුණේ ආත්‍යය වූ; භසා, භකාර්ච්චි; ලොපො, ලොප් වේ.

342 භලොපො ණිතාච්චි 6-192

යනු ලොප විධාන පුත්‍රයි. භලොපො යනු, ආ, පු, ඝ, පු, ඵ, ච්චිකයි. ණිතාච්චි යනු, ආ, පු, අනු, ඝ, ඵ, ච්චිකයි. පෙපෙ පෙහි පද දෙකයි. 341 වන පුත්‍රයෙත් භයසා යනු පෙහි අනුච්චිතියයි.

ණිතාච්චි, ණිතා ප්‍රත්‍යය පරකල්හි; භයසා, භය ඩාතුගුණේ; භලොපො, භකාර් ලොපය වේ. [භණ්ණාච්චි භණ්ණාච්චි ඉති ආදී භණ්ණාච්චි (හනීයි) භණ්ණාච්චි (හනීත්) යනාදිය වේ.]

භයාදී, භයාදී ඩාතු ගණයයි.

294 විකාර:- භයාදී ඩාතුගණය ආදීනගුණීවේ ලක්ෂණය නම් “ප, ණිතා” යන ප්‍රත්‍යය දෙකයි. යම් ඩාතුච්චිත් පරච්චි වේ ප්‍රත්‍යයෙත් වෙත්නම් ඔවුහු භයාදී ගණිත ඩාතුගටි සලකනු ලැබෙත්. මොවුහු ද කථී.භාර්තකයෙහි වින්දනෝය. භයඩාතුගුණ කෙරෙත් ඒ ආදී ප්‍රත්‍යය ද විකර්ණය වූ පප ප්‍රත්‍යය ද පොදු

ගහාදියො, ගහ ආදී බාහුගණය කෙරෙත්; කායමරි, කාය කාරකයෙහි; පපණ්ණා, පප ණ්ණා යන ප්‍රත්‍යය දෙක වෙත්.

ගහ ආදී යසා සො ගහාදී, කන්‍යා ගහාදියො, පා ච ණ්ණා ච පපණ්ණා, නෙ පපණ්ණා,

“ගහසා සෙ පො” ඉති, “ගහසා සෙ පො” යන සුත්‍රයෙන් සෙ ආදෙසෙ, සෙ යනාදෙය කල කල්හි; සෙපපති, සෙපපති (ගණිති) යනු උදාහරණයි.

341 ගහසා සෙ පො 5-491

යනු ආදෙය විධාන සුත්‍රයි. ගහසා යනු, අ, ප්‍ර, අනු, ජ, ඵ, වචනයි. සෙ යනු, ඵ, ප්‍ර, අනු, ප්‍ර, ඵ, වචනයි. පො යනු, අ, ප්‍ර, අනු, ස, ඵ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද තුනකි.

පො, පා ප්‍රත්‍යය පරකල්හි; ගහසා, ගහබාහුගට; සෙ, සෙ යනාදෙය වේ.

“හලොපො ණ්ණාවහි” ඉති, “හලොපො ණ්ණාවහි” යන සුත්‍රයෙන්; බාකිකතසා, බාහුසුගේ අන්තය වූ; හසා, හසාරාව; ලොපො, ලොප් වේ.

342 හලොපො ණ්ණාවහි 6-492

යනු ලොප විධාන සුත්‍රයි. හලොපො යනු, අ, ප්‍ර, හ, ප්‍ර, ඵ, වචනයි. ණ්ණාවහි යනු, අ, ප්‍ර, අනු, ස, ඵ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි. 341 වන සුත්‍රයෙන් ගහසා යනු මෙහි අනුවචනීත්වයි.

ණ්ණාවහි, ණ්ණා ප්‍රත්‍යය පරකල්හි; ගහසා, ගහ බාහුසුගේ; හලොපො, හසාර ලොපය වේ. ගණ්ණාවහි ගණ්ණාවහි ඉති ආදී ගණ්ණාවහි (ගණිති) ගණ්ණාවහි (ගණිත්) යනාදිය වේ.

ගහාදී, ගහාදී බාහු ගණයයි.

284 විසාර:- ගහාදී බාහුගණය ආදී නලාභිමේ උපාංගය නම් “පා, ණ්ණා” යන ප්‍රත්‍යය දෙකයි. යම් බාහුවකින් පරච මේ ප්‍රත්‍යයයෝ වෙත් නම් ඔවුහු ගහාදී ගණිත බාහුගණි හලොප ලාබෙත්. මොවුහු ද කාර්යාචාරකයෙහි වන්නෝය. ගහබාහුහු කෙරෙත් හි ආදී ප්‍රත්‍යය ද විසරණය වූ පා ප්‍රත්‍යය ද ගහාදී

මුළු බාහුකට සෙ ආදේශ කළ කල්හි සෙපයති සෙපයනති යනාදිය සිද්ධ වේ. (දැනිකොට) ගණිසි ගණිත් යනාදිය එහි අතීයි. ගහබාහුකු කෙරෙන් තී ආදී ප්‍රත්‍යය ද ණො යන විකරණය ද යොදා බාහුකක භකාරය ලොප් කිරීමෙන් ගණනාහි ගණනනති යනාදිය සිදු වෙත්. විකරණයාගේ ආකාරය ප්‍රසව කිරීමෙන් ගණනනති යනු ද සිද්ධ වේ.

කර, කරබාහු; කරණ, කිරිමි අතීයෙහි වැවේ.

343 නනාදිනො ඔසිරා 5-453

යනු ප්‍රත්‍යය විබාන සුත්‍රයි. නනාදිනො යනු, ඉ, පු, ස, ප, එ, වචනයි. ඔසිර යනු, අ, පු, ස, ප්‍ර, බ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි. කතනරි යනු මෙහි අනුවර්තනීයයි

නනාදිනො, තනු ආදී බාහුගණය කෙරෙන්; කතනරි, කතී; කරකෂයෙහි; ඔසිර, ඔ සිර යන ප්‍රත්‍යයයෝ වෙත්.

තනු ආදී යසා සො නනාදී, තනො නනාදිනො, ඔ ව සිරෙ ව ඔසිරා, නො ඔසිරා,

තනු ඉති, තනු යන; එවං ආදීහි, මේ ආදීවූ; බාහුහි, බාහුන් කෙරෙන්; කතනරි, කතීකාරකයෙහි; ඔසිරා හොනති, ඔ සිර යන ප්‍රත්‍යයයෝ වෙත්. කරොති, කරොති (කෙරෙයි) යනු උද්ගරණයි. “යද”දිනා, “යද”දී සුත්‍රයෙන්; බාහුරසා, බාහු සමබනි රකාරයට; ලොපො, ලොප් වේ. කසිරති, කසිරති (කෙරෙයි) යනු උද්ගරණයි.

285 විසතර:- තනු ආදී බාහුගණය ඇදීන්විම පිණිස මේ සුත්‍රය රචනා කළහ. මේ බාහුගණය ඇදීන්විමේ ප්‍රබාන ලක්ෂණයෝ නම් විකරණ වශයෙන් ලැබෙන ඔ සිර ප්‍රත්‍යයයෝයි. මේ බාහු ගණයට අයත් විකරණ වශයෙන් මේ ප්‍රත්‍යය දෙක සාමාන්‍ය යෙන් කීව ද මෙසින් සිර ප්‍රත්‍යය කරබාහුකු සමබනිව පමණක් අදහස් කරණලදී. එහෙයින් මෙහි තනු බාහුවෙන් උද්ගරණ නොදක්වා එම ගණයට අයත් කරබාහුවෙන් දැක්වූහ. කරබාහුකු කෙරෙන් පරව තී ප්‍රත්‍යය ද විකරණ ඔ ප්‍රත්‍යය ද නොව බාහුතන ලොපය හා පරතයතය ද කිරීමෙන් කරොති යනු ද කරබාහු

කෙරෙත් පරව ති ප්‍රත්‍යය ද විකරණයිර ප්‍රත්‍යය ද යොදා බාහින්න
 රකාරයකුට “යද”දී සුත්‍රයෙන් ලොප්තිදීමෙන් කසිරති යනු ද
 සිඬු කටයුතුයි. බහුවචනයෙහි වූකලී කරොහති කසිරනති යයි
 සිඬු කටයුතුය.

“උත්තමොකාරො ච” ඉති, “උත්තමොකාරො ච” යන සුත්‍ර
 යෙන්; ඔසා, ඔකාරයට; වා, විකල්පයෙන්; උත්තං, උකාරබව වේ.

344 උත්තමොකාරො ච 5-513

යනු ආදේශවිධාන සුත්‍රයි. උත්තං යනු, අ, ක, න, ජ, ඵ,
 වචනයි ඔකාරො යනු, අ, ප්‍ර, ක්, ප්‍ර, ඵ, වචනයි. ව යනු නිපාතයි.
 මෙසේ මෙහි පද තුනකි. වා යනු මෙහි අනුවර්තනීයයි.

ඔකාරො, ඔකාරයනෙමේ; වා, විකල්පවික විභාෂා වශයෙන්;
 උත්තං, උකාර බවට පැමිණේ.

උසා භාවො උත්තං, තං උත්තං, ඔ ඵච ඔකාරො, සො ඔකාරො,

“කරණකාරො ච” ඉති, “කරණකාරො ච” යන සුත්‍රයෙන්;
 බාහිකාරණ, බාහුත්‍රයේ අකාරයට; වා, විකල්පයෙන්; උත්තං,
 උකාරබව වේ. රලොපො, රකාරලොපය වේ. උසා (දෙවන)
 උකාරයට; සො, වකාරයෙන් වේ ද්විතීය, ද්විතීයකල කල්හි;
 බඳ්‍රො, බකාර දේකක් වේ. කුබඳ්‍රො, කුබඳ්‍රො (කෙරෙත්)
 යනු වේ. කරොහති වා, කරොහති කියා හෝ වේ.

345 කරණකාරො ච 5-514

යනු ආදේශවිධාන සුත්‍රයි. කරණ යනු, අ, ප්‍ර, අනු, ම, ඵ,
 වචනයි අකාරො යනු, අ, ප්‍ර, ක්, ප්‍ර, ඵ, වචනයි ව යනු නිපා
 තයි මෙසේ මෙහි පද තුනකි වා යනු ද උත්තං යනු ද මෙහි
 අනුවර්තනීයයි.

කරණ, කරබාහුත්‍රයේ; අකාරො, අකාරය නෙමේ; වා, වා
 වසවික විභාෂා වශයෙන්; උත්තං, උකාරබවට පැමිණේ.

286 විසයර්— කරබාහුත්‍ර කෙරෙත් අනති ප්‍රත්‍යය ද විකරණ
 ම ප්‍රත්‍යය ද ඔහට උකාරාදේශය ද උකාරයට වකාරාදේශය ද
 කකාරයට අකාරයට උකාරාදේශය ද බාහින්න රකාරයට
 ලොපය ද වකාරයට ද්විතීය ද කල කල්හි කුබඳ්‍රොහි යයි ද
 විකල්ප පඤ්ඤෙහි කුබඳ්‍රොහි යයි ද සිඬු කටයුතු ය.

අත්තනොපදෙ; ආතමනෙපදයෙහි; කුරුනෙ කුබ්බනෙත
 ඉති ආදී, කුරුනෙ කුබ්බනෙත යනාදිය වේ. කලෙම, කමිම
 කාරකයෙහි; යො, ය විකරණ ප්‍රත්‍යය වේ. 'ඉවණණාගමො වා'
 ඉති, "ඉවණණාගමො වා" යන සුත්‍රයෙන්; වා, විකල්පයෙන්;
 ඉ ඊ ආගමො, ඉකාර ඊකාරාගම වේ.

346 ඉවණණාගමො වා 5-444

යනු ආගම විධාන සුත්‍රයි. ඉවණණාගමො යනු, අ, ප්‍ර, ස, ප්‍ර,
 එ, වචනයි. වා යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි. 308 වන
 සුත්‍රයෙන් විභක්ති විපයනීය වශයෙන් යෙ යනු මෙහි අනුවතී
 නියයි.

යෙ, ය ප්‍රත්‍යය පරකල්පි; වා, ව්‍යවස්ථිත විභාෂා වශයෙන්;
 ඉවණණාගමො, ඉවණණාගමය වේ.

ඉ එව වණණා ඉවණණා, ඉවණණා ආගමො ඉවණණා
 ගමො, යො ඉවණණාගමො.

යසා, යකාරයට; දච්ඡෙත, දච්ඡ කල කල්පි; කරියානෙ
 කරියානෙත, කරියානෙ (කරනු ලැබේ) කරියානෙත (කරනු
 ලැබෙත්) යි සිද්ධයි. පනෙඛ, එක් පක්‍ෂයෙක්කි; රලොපො, රකාර
 ලොපය වේ කායානෙ, කායානෙ යනු සිද්ධයි.

වා ඉති, වා යනු; එව, මතු සුත්‍රයෙහි වැටේ.

347 කරසා කාසනා මජ්ඣනිමහි 5-493

යනු ආදේශ විධාන සුත්‍රයි. කරසා යනු, අ, ප්‍ර, අනු, ම, එ,
 වචනයි. කාසනා යනු, අ, න, භ, ප්‍ර, එ, වචනයි. අජ්ඣතනිමහි
 යනු, ඊ, ඉ, න, ස, එ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද තුනකි, 408
 වන සුත්‍රයෙන් වා යනු මෙහි අනුවතී නියයි.

අජ්ඣතනිමහි, අජ්ඣතනි විභක්තිය පරකල්පි; වා, විකල්ප
 යෙන්; කරසා, කරධාතුභව; කාසනා, කාස යනාදේශ බව වේ.

කාසසා භාවො කාසනං, නං කාසනං, අජ්ඣ භාවො අජ්ඣ
 භවො, අජ්ඣතනෙ භවා අජ්ඣතනී, තාසං අජ්ඣතනිමහි.

අජ්ඣතනිමහි පරෙ, අජ්ඣතනි විභක්ති ප්‍රත්‍යය පරකල්පි;
 කරසා, කරධාතුභව; වා, විකල්පයෙන්; කාසාදේශො භොති,

කාස යනාදිය වේ. “යද” දිනා, “යද” දි සුත්‍රයෙන්; ඊසා, ඊකාරයට; රසෙ, හුඬ කළකල්හි; අකාපි අකරි අකාසුං අකරුං ඉති ආදි, අකාසි අකරි (කෙලේය) අකාසුං අකරුං (කළහ) යනාදිය වේ.

287 විසතර:- අජ්ඣතනී විභක්ති ප්‍රත්‍යයයක් පරකල්හි කර ධාතුහුගේ මුළුල්ලට “කාස” යන ආදේශය මේ සුත්‍රයෙන් ක්‍රියා එතෙක් එපමණක් මෙහි ප්‍රත්‍යාජනය නම් “කරණා කාසොජ්ඣ ත නිමිති” යයි කිවයුතුය. මෙහි “කාසතතං” යයි ගාවතීදේශයක් කරණලද්දේ කරධාතුහුගෙන් අත්‍යවූ ද ධාතුන් කෙරෙහි සකාරාගමය නියම කරණ පිළිස ය. අජ්ඣතනී ප්‍රත්‍යයයක් පරකල්හි කරධාතුහට ‘කාස’ යන ආදේශය ද අජ්ඣතනී නොවූ ප්‍රත්‍යයයක් පරකල්හිත් කරධාතුහට “කා” යනාදේශය හා “ස” කාරාගමී ය ද වන බැව් මෙයින් කීහ. අකාසි යනාදිය උදහරණයි. එහි කරධාතුහු කෙරෙහි ඊ ප්‍රත්‍යය ද ධාතුහට කාසාදේශය ද ප්‍රත්‍යය හට “යද” දි සුත්‍රයෙන් හුඬය ද 322 වන සුත්‍රයෙන් අකාරාගමීය ද කළ කල්හි අකාසි යනු සිද්ධ වෙයි. අතින් පද ද මෙයෙයි. අජ්ඣතනී නොවූ තන්හි කරධාතුහට “කා” ආදේශවීමෙන් “අකා” යනු සිද්ධයි. එය හිග්‍යතනී ප්‍රථම පුරුෂෙක වුවහ යි. මේ කාසතී ය වනාහි දීඝාසරයක් කෙරෙහි පරව ම වෙකෙවිත් ලැබෙන බැව් ප්‍රයෝගානුසාරයෙන් පෙනෙයි. “අකොසි, අදසි” යනාදි තැන්වල කරධාතුහුගේ සමිඛකය තැන්වම් සකාරාගමීය වූ බව කීව යුතුය එතෙක් ඒ තැන්වල පවා අජ්ඣතනීකීය නො හැරේ.

ලොපො හවිසන්තිමිති සාසන ඉති, ලොපො හවිසන්ති මිති සාසන යනු; එව, මිතු සුත්‍රයෙහි වැවේ. “කරණා සප්ඵවයසා කාසො” ඉති, “කරණා සප්ඵවයසා කාසො” යන සුත්‍රයෙන්; කරණ, කරධාතුහට; කාසො, කාස යනාදේශ වේ. වා, විකල්ප යෙන්; සාසන, සාහගයාගේ; ලොපො ව, ලොපය ද වේ.) කාසති කරණති ඉති ආදි, කාසති කරණති (කරන්නේය.) යනාදිය වේ.

348 කරණ සප්ඵවයසා කාසො 5-483

යනු ආදේශ හා ලොප විධාන සුත්‍රයි. කරණයනු, අ, ප්‍ර, අනු, භ, එ, වචනයි. සප්ඵවයසා යනු, අ, ප්‍ර, ස, භ, එ, වචනයි. කාසො යනු, අ, ප්‍ර, අනු, ප්‍ර, එ, වචනයි. මෙයේ මෙහි පද දුණකි. 313 වන සුත්‍රයෙන් වා යනු ද විභක්ති විපසාසා වශ

යෙන් ලොපො යනු ද “හොනියුරොහොනෙ හවියුනනිමිහි සොසා ව” යන සුත්‍රයෙන් හවියුනනිමිහි යනු ද සොසා යනු ද ව යනු ද මෙහි අනුවර්තනීයයි.

හවියුනනිමිහි, හවියුනනි විභක්තිය පරකල්හි; සපවමයසා, ප්‍රත්‍යය සතිතවු; කරසා, කරබාතුහට; වා, විකල්පයෙන්; කාසො, කාභ යනාදෙශ වේ. සොසා ව, සා භාගයට ද; ලොපො, ලොප් වේ.

තනාදි, තනාදි බාතුහණයයි.

288 විකාරය:— හවියුනනි විභක්ති ප්‍රත්‍යයයක් පරකල්හි ප්‍රත්‍යය සතිතවු බාතුහට කාභ යනාදෙශය ද හවියුනනි ප්‍රත්‍යය යන්තේ මූලභාගයවු සා යන්තට ලොපය ද මෙ සුත්‍රයෙන් කිභ. සුත්‍රයෙහි අමුතුවෙන් සපවමය ශබ්දයක් හොනිවත් යපොකත කායසීය වියහැකි කල්හිත් සපවමය යනු කියනලද්දේ ප්‍රයොජනානාරයක් අපවකෂාකොටය. එනම් හවියුනනි විභක්තියෙහිදී “වම, මුම” ආදි බාතුහකින් පරවු ප්‍රත්‍යයාදික සහ භාගයට බ යනාදෙශය ද “වස,ච්ච” ආදි බාතුහකින් පරවු එම සා භාගයට ජ යනාදෙශය ද දක්වනු පිණිසය. කාභහි යනු කරබාතුහු කෙරෙන් පර වු සාති ප්‍රත්‍යයයාසේ සුචිභාගයටත් කරබාතුහටත් කාභ යනාදෙශවීමෙන් සිදුවු පදයකි. කාභහි යනුත් කරියුනි යනුත් එකාකීයි. කරන්තේය යනු එහි අකීයි. වතවනි-ලවච්චි යනු බ-ජ ආදෙශයන් හට කීදැකියි.

වුර, වුරබාතු; ජෙසො, සොරකමිහි වැටේ කාරිතානි ඉති, කාරිතානි යනු; එම, මතු සුත්‍රයෙහි වැටේ.

349 වුරාදිතො ණෙණො 5-154

යනු ප්‍රත්‍යය විබාන සුත්‍රයි. වුරාදිතො යනු, ඉ, පු, ස, ප, එ, වචනයි. ණෙණො යනු, අ, පු, ස, පු, බ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි. 386 වන සුත්‍රයෙන් කතාරි යනු ද 307 වන සුත්‍රයෙන් භාචෙ යනු ද කමමනී යනු ද 330 සුත්‍රයෙන් කාරිතානි යනු ද මෙහි අනුවර්තනීයයි.

වුරාදිතො, වුරාදි බාතුහණය කෙරෙන්; කතාරි, කතීකාර ක්ෂයෙහි ද; භාචෙ, භාවකාරකයෙහි ද; කමමනී, කමිකාරක යෙහි ද; ණෙණො, ණෙණො යන ප්‍රත්‍යයයෝ වෙත්. කාරිතානි, ඔවුහු කාරිත සංඥ ඇත්තෝ ද වෙත්.

වුරු ආදී යසා සො වුරාදී, තනො වුරාදීනො, නො ව නොයො,
ව නො නොයො, නො නො නොයො,

වුරාදීනි, වුරුපෙයො යනාදීවු; බාතුනි, බාතුන්කෙරෙන් පරව;
විකරණො, විකරණවු; නො-නොයො නොනනි, නො-නොයො යන ප්‍රත්‍යය
යෝ වෙත්. නොසො, ඔවුන්ට; කාරිතසංඝාද ව, කාරිතසංඝාද ද වේ.
නො ලොපො, නොකාර ලොපය වේ. වුද්ධි, වාද්ධිය වේ. වොරෙකි,
ඉති ආදී, වොරෙකි (කොරාගනිය) යනාදිය වේ.

වුරාදී, වුරාදී බාතුනොයයි.

289 විකාර:— “බාතුනි —පෙ— කාරිතානි කෙරෙහි” යන
සුත්‍රයෙන් කාරිතානි යනු ද “යථා තත්තරි ව” යන සුත්‍රයෙන්
තත්තරි යනු ද “අත්තනොපදනි භාවෙ ව කම්මනි” යන සුත්‍රයෙන්
භාවෙ යනු ද කම්මනි යනු ද මේ සුත්‍රය හා සම්බන්ධවන කෙරෙහි
වුරාදී බාතුන් කෙරෙන් කාරිතානොයෙහි මෙන් ම කම්ම භාව
කාරිතානොයෙහි ද නො ප්‍රත්‍යය හා නො ප්‍රත්‍යය වන බවත් ඔවුන්ට
කාරිතා සංඝාද වන බවත් මෙයින් කිත. මෙහි ප්‍රත්‍යයෙන්යේ
අනුබන්ධය ම කාරිත සංඝා ලාභයට හෙතු විය. එසේ කිරීමේ
ප්‍රයෝජනය නම් ඒ අනුබන්ධාව “කාරිතානො නො ලොපො” යන
සුත්‍රයෙන් ලොපකිරීමයි. අනුබන්ධයෙහි ප්‍රයෝජන නම් “අසං
යොගනනො වුද්ධි කාරිතො” යන සුත්‍රයෙන් වාද්ධි කිරීමයි. මේ
සුත්‍රයින්ට අනුව වුරු බාතුනු කෙරෙන් නි ප්‍රත්‍යය ද විකරණ නො
ප්‍රත්‍යය ද කොට නොකාරානුබන්ධනාවෙන් වාද්ධියත් අනුබන්ධ
ලොපයත් කළ කල්හි වොරෙකි යනු ද නො ප්‍රත්‍යය යොදා මෙහි
කායනිත් කළ කල්හි වොරෙකි යනු ද සිද්ධ වේ. අනිත්
විකරණයන්හිදී මෙන් මෙහිදී කාරිතානොයෙහි පමණක් නොකියන
ලද්දේ මේ ප්‍රත්‍යය දෙක අනිත් විකරණයන් මෙන් නොව කම්ම
භාවකාරිතානොයෙහි වන හෙයිනි. එහෙයින් ම “වොරියකි, වොරි
යනො” යනු ද දක්නා ලැබෙති.

නොනනො, අනුබන්ධකරන්ට; ඉවත් ඉති, කාමැති වෙයි යන;
අනො, අනියෙහි;

තුරු, භුරුබාතු ව; පාලකබාවකරණසු, රුකිමය කාමය
යන අනියන්හි වේ. බන්ධා වා ඉති, බන්ධා වා යනු; වී ව,
මතු සුත්‍රයෙහි වා වේ.

යනු ප්‍රත්‍යය විධාන සුත්‍රයි. හුරු සහ හර සු පා දිනි යනු, ඉ, ප්‍ර, ස, ප, බ, වචනයයි. තුමිව්ජනෙසු යනු, අ, ප්‍ර, ස, ස, බ, වචනයයි. ව යනු නිපාතයි මෙසේ මෙහි පද තුණකි.

තුමිව්ජනෙසු ව, තුං ප්‍රත්‍යය සහිත ඊජ්ජානීයන් ඇති කල්හි ද; හුරු සහ හර සු පා දිනි, හුරු සහ හර සු පා ආදී බාහුන් කෙරෙන්; වා, විකල්පයෙන්; බ ඡ සා, බ ඡ ස යන මේ ප්‍රත්‍යයයෝ වෙත්.

හුරු ව සහ ව හර ව සු ව පා ව හුරු සහ හර සු පා, හුරු සහ හර සු පා ආදී යෙසං නෙ හුරුසහහරසුපාදයො, නෙහි හුරු සහ හර සු පා දිනි, තුං ව ඉව්ජා ව තුමිව්ජ, තුමිව්ජානං ආදා තුමිව්ජනා, තුමනොන සුත්‍රතා වා ඉව්ජා තුමිව්ජා, තුමිව්ජාය ආදා තුමිව්ජනා, නෙසු තුමිව්ජනෙසු,

තුමනසහිතෙසු, තුං ප්‍රත්‍යයානාය සහිත වූ; ඉව්ජනෙසු, ඊජ්ජානීයන් ඇති කල්හි; හුරුදිනි හුරු ආදී බාහුන් කෙරෙන්; වා, විකල්පයෙන්; බ ඡ සා මොහති, බ ඡ ස යන මේ ප්‍රත්‍යයයෝ වෙත්.

290 විකාර:- මේ වනාහි තාමධාතුක ප්‍රත්‍යයේ විභාගය පිණිස විරචිත සුත්‍රයන් අතුරෙන් එකකි. බාහුන් කෙරෙන් ද ලිඝයෙන් කෙරෙන් ද අනුකරණයන් කෙරෙන් ද පරව ආබ්‍යාන ප්‍රත්‍යයයන් මේ සංඛාපිකය. මෙහි මූලීන් දක්වන ලද පවති යනා දීනු බාහුන් කෙරෙන් ආබ්‍යාන ප්‍රත්‍යයයන්ගේ වීම පලකෙරෙත්. මේ නැත් පවත් කියනු ලබන්නේ ලිඝනානොනබවු “කිතිකව බුභුකව” ආදී බබ්දයන් කෙරෙන් සහ විච්චිට යනාදී අනුකරණ බබ්දයන් කෙරෙන් පරව ආබ්‍යාන ප්‍රත්‍යයයන් වන අසුරුයි. “තිජ්ඣාකිතමානෙහි ඛිජ්ජා වා” යන සුත්‍රයෙන් අනුවන්නික බුභුකා යන්න සහිත මේ සුත්‍රයෙන් ප්‍රත්‍යය තුණක් නිමමලක. ඒ ප්‍රත්‍යයයන්ගේ වීමට සුග්‍රහී කිහිපයක් ඇතිවිය යුතුය. එනම් හුරු සහ ආදී බාහුවකගේ පූර්වස්ථි භාවයත් සාමාන්‍ය ඊජ්ජානීය නොව තුං ප්‍රත්‍යය සහිතවූ හෝ තුං ප්‍රත්‍යයයට ගොණවූ ඊජ්ජානීය (කැමැතිය යන අතීත) ත් ලැබීමයි. කොපක් නමුත් බාහුවක් පූර්වස්ථි වූ තාටවත් තුං ප්‍රත්‍යය රහිත ඊජ්ජානීය යෙදුනාටවත් ඊජ්ජානීය රහිත තුං ප්‍රත්‍යය යෙදුනාට වත් මේ ප්‍රත්‍යයයන්ගේ ලැබීමක් නොමැතියි. තුමනීයත්

උපසාදිතයන් එකතු සමාවෙසය ඇති කල්හි පමණක් මෙ ප්‍රත්‍යයයෝ වෙන් යයි තීරණය කටයුතුය. උදාහරණ පද සිද්ධි යෙහිදී දැක්ක හැකිය.

“කවාදිවණණානමෙකසාරානං දොභාවො” ඉති, “කවාදි වණණානමෙකසාරානං දොභාවො” යන සුත්‍රයෙන්; සසාරය, සාර සහිතවූ; ආදිය, ආදි වණණයනට; ද්විතං, ද්විතී වේ. “පුබ්බො බ්‍යාසො” ඉති, “පුබ්බො බ්‍යාසො” යන සුත්‍රයෙන්; ද්විතො, ද්විතියෙහි; පුබ්බස්ස, පුළුස්සට; අබ්‍යාස සංඥා, අබ්‍යාස සංඥ වේ.

351 පුබ්බොබ්‍යාසො 5-461

යනු සංඥ සුත්‍රයි. පුබ්බො යනු, අ, පු, කි, ප්‍ර, එ, වචනයි. අබ්‍යාසො යනු, අ, පු, කි, ප්‍ර, එ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි.

පුබ්බො, ද්විතී පුළුභාගයනෙමි; අබ්‍යාසො, අබ්‍යාස නමි වේ

පුරෙහි හි පුබ්බො, පුබ්බොවාචු පුරණාදියෙහිය. අප්‍රත්‍යයයයි. අහි අතිරේකං භාසිතනී හි අබ්‍යාසො, අහිපුළු භාසිතවාචු කථනාදියෙහිය. සො අබ්‍යාසො,

“දුතියවතුප්‍රානං පස්මතනියා” ඉති, “දුතියවතුප්‍රානං පස්මතනියා” යන සුත්‍රයෙන්; අබ්‍යාසය, අබ්‍යාස සංඥ වූ; වතුප්‍රා ය, සතරවන වූ; හය, හතරයට; තනියො, තුන්වන වූ; බො, බහාරය වේ.

352 දුතියවතුප්‍රානං පස්මතනියා 5-463

යනු ආදේශවිධාන සුත්‍රයි. දුතියවතුප්‍රානං යනු, අ, පු, ස, ඡ, බ, වචනයි. පස්මතනියා යනු, අ, පු, ස, ප්‍ර, බ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි. 351 වන සුත්‍රයෙන් විභතනී විපයනීඃ වශයෙන් අබ්‍යාස යනු මෙහි අනුවචනීතයි. *

අබ්‍යාසෙ, අබ්‍යාස සංඥයෙහි වූ; දුතිය වතුප්‍රානං, දෙවන සතරවන අක්‍ෂරයන්ට; පස්ම තනියා, පළමුවන තුන්වන අක්‍ෂරයෝ ආදේශ වෙත්.

විතනං පුරණො දුතියො, වතුප්‍රානං පුරණො වතුප්‍රානො, දුතී යො ව වතුප්‍රානො ව දුතියවතුප්‍රානො, තෙසං දුතියවතුප්‍රානං, පස්ම

කොපමණ, තීන්තා පුරණෝ තනියො, පඨමො ව තනියො ව
පඨම තනියා, තෙ පඨම තනියා,

“කො වෙ ව” ඉති, “කො වෙ ව” යන සුත්‍රයෙන්; ධාතුපට්ඨකය,
ධාතුසුත්තේ, අනන්තච; කො, කතාරයෙක් වේ.

353 කො වෙ ව 5 - 475

යනු ආදේශවිධාන සුත්‍රයි. කො යනු, අ, පු, අනු, ප්‍ර, එ, වච
තයි. වෙ යනු, අ, පු, අනු, ස, එ, වචනයි. ව යනු නිපාතයි.
කෙසේ වෙති පද දැක්කි. 356 වන සුත්‍රයෙන් බ්‍රහ්මචරිනියා
යනු මෙහි අනුචරිනියයි.

වෙ ව, ඛ ප්‍රත්‍යය පරකල්පි ද; බ්‍රහ්මචරිනියා, බ්‍රහ්මච
රිනියා ධාතුකච; කො, කතාරයෙක් වේ.

බ්‍රහ්මචරි සද්දනො, බ්‍රහ්මචරි ඉති, “ධාතුපට්ඨක
යෙහි විභවතියො” ඉති, “ධාතුපට්ඨකයෙහි විභවතියො” යි;
විභවතියා, කියන ලද බැවින්; ත්‍යාදි, ති ප්‍රත්‍යයාදිය වේ.
බ්‍රහ්මචරි බ්‍රහ්මචරි ඉති ආදි, බ්‍රහ්මචරි (කනු කැමැති වෙයි)
බ්‍රහ්මචරි (කනු කැමැති වෙයි) යනාදිය වේ.

291 විසාර:- තුර් ධාතුසුත්තේ ආදිවණීය ද්විතීය කල්පි
“බ්‍රහ්මචරි” යයි සිටියි. “පුබ්බාධිකායො” යන සුත්‍රයෙන් කියන ලද
පරිදි පුබ්බාධිකාරයට අබ්‍යාස සංඥ කටයුතුයි. ඒ සුත්‍රයෙන්
අදහස් කරන්නේ ද්විතීයයෙන් පුබ්බාධිකාරයට අබ්‍යාස සංඥ කිරීම ම
බැවිනි. එසේ අබ්‍යාස සංඥාත් තුකාරය තෙමේ පවර්තියෙහි
සතරවන අක්‍ෂරයයි. ඒ සතරවන අක්‍ෂරයට එම වර්තියෙහි
තුන්වන අක්‍ෂරය වන බ්‍යාදිය “ද්විතීය වතුකානං පඨම තනියා”
යන සුත්‍රයෙන් කටයුතුයි. අබ්‍යාස සංඥාත් දෙවන සතරවන
අක්‍ෂරයන්ට පළමුවන තුන්වන අක්‍ෂරයන් (මහාප්‍රාණාක්‍ෂරයන්
වෙනුවට අලා ප්‍රාණාක්‍ෂරයන්) ආදේශ කිරීම එම සුත්‍රයෙහි
නිශ්චිත බැවිනි. ඛ ප්‍රත්‍යය පරකල්පි ධාතුසුත්තේ අනන්තච
කතාරය ආදේශ කටයුතුය. “කො වෙ ව” යන සුත්‍රයෙන්
අදහස් කරන්නේ එය ම බැවිනි. මෙහි කැම විධානයක් එකතු
කොට සැලකූ පසු බ්‍රහ්මචරි ඉති යයි විය යුතුය. ඒ මෙසේයි:- තුර් + ඛ,
තුර් + ඛ, බ්‍රහ්මචරි + ඛ, බ්‍රහ්මචරි යනුයි. දන් මේ බ්‍රහ්මචරි ඉති
ධාතුසුත්තේ මෙහි. එහෙයින් “ධාතුපට්ඨකයෙහි විභවතියො” යන

සුත්‍රයට අවබෝධයක් වූ “බ්‍රහ්මය” යන්න කෙරෙහි පරවති, අනෙක් ආදී ආධ්‍යාත ප්‍රත්‍යයයෝ කටයුත්තක. එවිට බ්‍රහ්මය, බ්‍රහ්මයෙහි, බ්‍රහ්මයෙහි යනාදිය වෙත්.

අදනො, භක්‍ෂණාදීයෙහි; සහ, සහ ධාතුව ද; එවං මෙතෙයි. ජේ, ජ ප්‍රත්‍යය පරකල්පි; ද්විතාදී, ද්විතීතිඊම ආදිය වේ. “කවඥාස වචනො” ඉති, “කවඥාස වචනො” යන සුත්‍රයෙන්; අධ්‍යාසය, අධ්‍යාස සංඥ වූ; සයා, සකාරයට; සො, ක්‍රියාකාරකය වේ “ද්විතී” දිනා, “ද්විතීය වචනො” දී සුත්‍රයෙන්; ක්‍රියා, ක්‍රියාකාරයට; තතීයො, තත්වන වූ; ජො, ජකාරය වේ.

354 කවඥාස වචනො 5-464

යනු ආදේශවිධාන සුත්‍රයි. කවඥාස යනු, අ, ප්‍ර, ස, ෂ, එ, වචනයි. වචනො යනු, අ, ප්‍ර, ස, ප්‍ර, එ, වචනයි. මෙතෙ මෙහි පද දෙකකි. 351 වන සුත්‍රයෙන් අධ්‍යාසය යනු මෙහි අනුවර්තනීයයි.

අධ්‍යාසය, අධ්‍යාසයෙහි පවත්නාවූ; කවඥාස, කවඥාසට; වචනො, වචනාදේශ වේ.

වජ්‍යනී වචනො, වජ්‍යනී ගමනාදීයෙහිය. ජප්‍රත්‍යයයි. කාදී වචනො කවඥාස, තතීය කවඥාස, වාදී වචනො, වචනො, සො වචනො,

“අනන්‍යවචනොකාරො වා” ඉති, “අනන්‍යවචනොකාරො වා” යන සුත්‍රයෙන්; අධ්‍යාසනීය, අධ්‍යාස සංඥනතයට; ඉ, ඉකාරයෙක් වේ.

355 අනන්‍යවචනොකාරො වා 5-467

යනු ආදේශවිධාන සුත්‍රයි. අනන්‍ය යනු, අ, ප්‍ර, ක්‍ර, ෂ, එ, වචනයි. වචනොකාරො යනු, අ, ප්‍ර, ස, ප්‍ර, එ, වචනයි. වා යනු නිපාතයි. මෙතෙ මෙහි පද තුනකි. 351 වන සුත්‍රයෙන් අධ්‍යාසය යනු මෙහි අනුවර්තනීයයි.

අධ්‍යාසය, අධ්‍යාස සංඥයාහේ; අනන්‍ය, අනන්‍යතට; වා, වාචනීය වචනාභා වශයෙන්; ඉවචනොකාරො, ඉවචනොද ආකාරය ද වේ.

“ඛණ්ඩනන්‍යො වො ජප්‍රචනොසු ව” ඉති, “ඛණ්ඩනන්‍යො වො ජප්‍රචනොසු ව” යන සුත්‍රයෙන්; ඛණ්ඩනන්‍යො, ඛණ්ඩනන්‍යෙන් අනන්‍යයට; වො, වකාරාදේශ වේ. ජප්‍රචනො, ජප්‍රචනොහි (ඛණ්ඩනො වෙයි) යනු උදහරණයි.

යනු ආදේශ විධාන සූත්‍රයි. බ්‍රහ්මකර්මය යනු, අ, ප්‍ර, ස, ං, ඵ, වචනයි. වෛ යනු, අ, ප්‍ර, අනු, ප්‍ර, ඵ, වචනයි. ජප්තවිමසෙසු යනු, අ, ප්‍ර, ස, ස, ඩ, වචනයි. ව යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද සතරකි.

ජප්තවිමසෙසු ව, ජ ප්‍රත්‍යය පරකල්පී ද, බ්‍රහ්මකර්මය, බ්‍රහ්මකර්මය ධාතුහුගේ අන්තර්ව; වෛ, විකාරාදේශ වේ.

292 විස්තර:— 350 වන සූත්‍රයෙන් සස ධාතුහු කෙරෙන් ජ ප්‍රත්‍යය වේ. සස ධාතුහුගේ ආදී වර්ණය ද්විත්වකල කල්පී “සසස” යයි සිටියි. 351 වන සූත්‍රයෙන් ද්විත්ව පුළු භාගයට අධ්‍යාස සංඥ ව ද 354 වන සූත්‍රයෙන් ඒ අධ්‍යාස සංඥ ලත් සකාරයට ක්‍රිකාරාදේශය ද 352 වන සූත්‍රයෙන් ඒ ක්‍රිකාරයට ජකාරාදේශය ද 355 වන සූත්‍රයෙන් අධ්‍යාසාන්තයට ඉකාරාදේශය ද 356 වන සූත්‍රයෙන් ධාතුවන සකාරයට විකාරාදේශය ද කල කල්පී “සස + ජ, සසස + ජ, ක්‍රිසස + ජ, ජසස + ජ, ජසස + ජ, ජසස + ජ, ජසස + ජ” යන ක්‍රමයෙන් ධාතු රූපය ලැබේ. ඔහු කෙරෙන් ති, අනි යනාදිය යෙදු කල්පී “ජසස + ජ, ජසස + ජ” යනාදිය ලැබේ. අනුභවකරනු කැමැති වෙයි අනුභවකරනු කැමැති වෙත් යනාදී වශයෙන් මවුන්ගේ අභි දතසුහු වෙත්.

හර, හරධාතු; හරණ, පැහැර ගැනීමේ අභිපේක්‍ෂි වේ. “හරණය හිං ඝ” ඉති, “හරණය හිං ඝ” යන සූත්‍රයෙන්; හිං, හිං යනාදේශ වේ. ගණ, ගකාරයට; ජො, ජකාරාදේශ වේ. ජිහංසති, ජිහංසති (පැහැරගනු කැමැති වෙයි.) යනු උද්ගරණයි. තුමිව්ච්චෙසු ඉති, තුමිව්ච්චෙසු යනු; කිං, කුමටද? භුඤ්ජන මිච්චති, භුඤ්ජන මිච්චති යන නන්ති ව ආදී ප්‍රත්‍යයයන් නොවන පිණිසය. අට්ඨ විහන්තිසු, විහන්ති අවෙති ද; හෙතෙච්ච ව, හෙතෙච්චෙති ද; ඝොයො, දතසුහුයි. උපරි, මත්තෙති ද; තපා, ඵසේයි.

යනු ආදේශවිධාන සූත්‍රයි. හරණය යනු, අ, ප්‍ර, අනු, ං, ඵ, වචනයි. හිං යනු, ති, ප්‍ර, අනු, ප්‍ර, ප්‍ර, ඵ, වචනයි. ඝෙ යනු, අ, ප්‍ර, අනු, ස, ඵ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද තුනකි.

හෙ, ස ප්‍රත්‍යය පරකල්පී; හරණ, හරධාතුහට; හිං, හිං යනාදේශ වේ.

293 විෂය:— හර බාහුසු කෙරෙන් 350 වන සුත්‍රයෙන් ස ප්‍රත්‍යය ද 318 වන සුත්‍රයෙන් ද්විතීය ද 351 වන සුත්‍රයෙන් අබ්‍යාස සංඥව ද 357 වන සුත්‍රයෙන් හිං ආදේශය ද 354 වන සුත්‍රයෙන් හකාරයට ජකාරාදේශය ද කළපසු “ජ්හිංඝ” යයි ලැබේ. හි ආදිය යොදා ලු කල්හි “ජ්හිංඝනී, ජ්හිංඝනී” යනාදිය ලැබෙයි. ගනු කැමැති වෙයි ගනු කැමැති වෙත් යනාදි වශයෙන් ඔවුන්ගේ අභී දහසුත්තාහ. වනිමානාදි විභකති අවෙහි ද හෙතිභීයෙහි ද වරතැගිය යුතුයි. 350 වන සුත්‍රයෙහි “තුම්ච්චන්ද්‍ර” යනු දැක්වූ හෙයින් ඉච්චාභීය ආභන් තුම්චීය කැති තන්හි “ඛ, ජ, ඝ” යන ප්‍රත්‍යයගේ නොවෙත්. “භුඤ්ඤ මිච්චනී” යන නිදසුන ඒ පිණිසය. එහි “භුඤ්ඤ” යනු තුම්චීය යක් නොව භාවාභීයක් දක්වන වචනයකි. මෙසේ තුම්චීය කැති හෙයින් ජ ප්‍රත්‍යය නොවී “භුඤ්ඤ මිච්චනී” යන වාක්‍යය ම පැවැත්වෙත්.

අත්‍යානං, තමා; පබ්බතං ඉව, පච්චයක් මෙන්; ආචරති, ආචරති යයි සේසි; කරොති ඉති, කෙරෙයි යන; අපො, අභීය කිවමනා කල්හි;

358 ආය නාමිනො කන්තුපමානා ද්වාරෙ 5-137

ගනු ප්‍රත්‍යය විධාන සුත්‍රයි. ආය යනු, අ, ප්‍ර, අනු, ප්‍ර, ප්‍ර, එ, වචනයයි. නාමිනො යනු පඤ්ඤාභීයෙහි නිෂ්ඨකතා නිපාතයි. කන්තුපමානා යනු, අ, න, ඝ, ප, එ, වචනයයි. ද්වාරෙ යනු, අ, ප්‍ර, කි, ය, එ, වචනයයි. මෙසේ මෙහි පද සතරකි.

කන්තුපමානා, කතීභව උපමාන වූ; නාමිනො, නාමය කෙරෙන්; ආලාරෙ, ආචාරාභීයෙහි; ආය, ආය ප්‍රත්‍යය වේ.

උපමිතෙන අනෙක ඉති උපමානං, උප පූරී මාධාතු ප්‍රමාණාභීයෙහිය, යු ප්‍රත්‍යයෙයි. කරොති හි කත්‍යා, කර්මාතු කිරිමි අභීයෙහිය, භු ප්‍රත්‍යයයි. කන්තුනො උපමානං, කන්තු පමානං, තනො කන්තුපමානා, ආචරණං ආලාරො, ආ පූරී වරධාතු භාසිරිමි අභීයෙහිය, ණ ප්‍රත්‍යයෙයි. තනං ආලාරෙ,

අනෙක, මේ කරණනොටගෙණ; උපමිතෙන ඉති, උපමානරනු ලැබේ නුයි; උපමානං, උපමාන නම් වේ. කන්තුකා, කතීභව; උපමානමා, උපමාන වූ; ද්වාරෙ නාමා, ද්විතීයානන වූ; නාමිනො, නාමය කෙරෙන්; ආලාරෙ, ආචාරාභීයෙහි; ආයො නොති,

ආය ප්‍රත්‍යය වේ. "තෙසං" ගහණෙන, "තෙසං" ශබ්ද ග්‍රහණයෙන්; විහතතිලොපො, විහතතින්ගේ ලොපය වේ. සරලොපාදි, සරලොපාදිය වේ. පබ්බතාය සද්දා, පබ්බතාය ශබ්දය කෙරෙන්; පුබ්බෙ ඉච්ච, පෙර මෙන්; කාසදි, කී ප්‍රත්‍යයාදිය වේ. උපරි, මත්තෙති ද; තථා, එසේය. පබ්බතායති පබ්බතායති යනු උද්ගරණයි. යොති, තවුන්තෙමේ; පබ්බතායති, තමන් පවිතසක්මෙන් කෙරෙයි.

294:— විභාජ:— "පබ්බතායති" යනු සිදුකරණ උපාය මෙයින් කීය. "පබ්බත" ශබ්දය කෙරෙන් පරච මේ සුත්‍රයෙන් "ආය" ප්‍රත්‍යය කටපුකුය. ආය ප්‍රත්‍යය වනුයේ නාමශබ්දයක් කෙරෙන් පරචය. ඒත් ද්විතීයා විහතත්‍යන්ත නාමයකින්ය. ඒත් කතීහච උපමානවාවක නාමයක් කෙරෙන්ය. අනිචශයෙන් නම් ආචාරානිගෙතිය. ද්විතීයාන්ත උපමානවාවක ශබ්දයක් වූ "පබ්බත" ශබ්දය කෙරෙන් පරච යථොක්ත ආය ප්‍රත්‍යය කොට කිපදවා ගත් "පබ්බතාය" ශබ්දය කෙරෙන් "කී, අනති" ආදි ප්‍රත්‍යයෙන් යොදා ලු කල්හි "පබ්බතායති, පබ්බතායතී" යනාදිය සිදු වේ. "පබ්බතා ඉච්ච අත්‍යතානා ආචරති" යන වාක්‍යයෙහි පබ්බත ශබ්දයාගේ විහතතිය 215 වන සුත්‍රයේ "තෙසං" ග්‍රහණයෙන් ලොප් කටපුත්තිය.

පුත්‍යං ඉච්ච, පුත්‍යකු මෙන්; ආචරති ඉති, කෙරෙයි යන; අත්‍යං, අනිගෙති;

359 ජසුපමානා ව 5-438

යනු ප්‍රත්‍යය විධාන සුත්‍රයි. ඊය යනු, අ, පු, අනු, පු, ප්‍ර, ඵ, වචනයි. උපමානා යනු, අ, න, කී, ප, ඵ, වචනයි. ව යනු නීපාතයි. මෙසේ මෙහි පද තුණකි. 358 වන සුත්‍රයෙන් නාමනො යනු ද ආචාරෙ යනු ද මෙහි අනුවර්තනීයයි.

ආචාරෙ, ආචාරානිගෙතී; උපමානා, උපමානවාවක වූ; නාමනො, ද්විතීයාන්ත නාමය කෙරෙන්; ඊය ව, ඊය ප්‍රත්‍යය ද වේ.

උපමානමා, උපමාන වූ; ද්විතීයාන්තා නාමමා, ද්විතීයාන්ත නාමය කෙරෙන්; ආචාරො, ආචාරානිගෙතී; ඊයො කොති, ඊය ප්‍රත්‍යය වේ. ගරු, ආචාරානිගෙතී; සිත්තං, ගිහ්‍යයා; පුත්‍යතී, පුත්‍යකු මෙන් කෙරෙයි.

295 විභාජ:— උපමාන ශබ්දය ද 358 වන සුත්‍රයෙන් ම අනුවර්තනක කටපාති නමුත් එසේ කළහොත් කත්භූපමානා යන

සමයාන පදය ම අනුවච්ඡිතය වන්නේය. එහි වූ කතකු ඉබ්දය මෙහි ප්‍රයෝජන රහිතය. එහෙයින් ඒ සුත්‍රයෙන් අනුවච්ඡිතය වලක් වනු පිණිස ම මේ සුත්‍රයෙහි උපමාන ඉබ්දය යෙදුනි. “පුඤ්ඤා” යන ද්විතියානන නාමය කෙරෙහි ඊය ප්‍රත්‍යය යොදා 215 වන සුත්‍රයෙහි “කෙසං” ඉහණයෙන් විභක්ති ලොප්කොට නිපදවාගත් “පුඤ්ඤ” ඉබ්දය කෙරෙහි “කි” ආදි ප්‍රත්‍යයෙන් යෙදවීම “පුඤ්ඤකි, පුඤ්ඤනන්” යනාදීහු ලැබෙත්. පුත්‍රයකු කෙරෙහි පියකු මෙන් ම ශිෂ්‍යයකු කෙරෙහි ගුරුවරයා ද හිතවත් භාවය හෝ ප්‍රේමය කෙරෙයි. පුත්‍රයකුට මෙන් පවතී යනු අපේක්ෂාකොට “පුඤ්ඤකි” යි යොදනී.

අත්තනො, තමහට; පත්තං, පාත්‍රයක්; ඉට්ඨති ඉති, කැමැති වෙයි යන; අජො, අභීයෙහි; .

360 නාමමහා භනිව්ජ්ජෙඨි 5—439

යනු ප්‍රත්‍යය විධාන සුත්‍රයි. නාමමහා යනු, අ, න, කි, ප, එ, වචනයි. අත්තිව්ජ්ජෙඨි යනු, අ, පු, ස, ස, එ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි. 359 වන සුත්‍රයෙන් ඊය යනු මෙහි අනුවච්ඡිතියයි.

නාමමහා, ද්විතියානන නාමය කෙරෙහි; අත්තිව්ජ්ජෙඨි, තම හට කැමැතිය යන අභීයෙහි; ඊය, ඊය ප්‍රත්‍යය වේ.

අත්තනො ඉට්ඨා, අත්තිව්ජ්ජා, අත්තිව්ජ්ජාය අජො, අත්තිව්ජ්ජො, තයමං අත්තිව්ජ්ජො,

දුතියනනා නාමමහා, ද්විතියානන නාමය කෙරෙහි; අත්තනො ඉට්ඨජ්ජො, තමහට කැමැතිය යන අභීයෙහි; ඊයො භොති, ඊය ප්‍රත්‍යය වේ. හිංසු, මහණතෙමේ; පත්තියති, තමහට පාත්‍රයක් කැමැති වෙයි.

296 විඤ්ඤා:- මේ ද ඊය ප්‍රත්‍යය විධායක සුත්‍රයකි. මෙයින් ප්‍රථම කියනලද්දේ ආචාරානුස්ථාන උපමානයන් ඇති කල්හිම ඊය ප්‍රත්‍යය වන බවයි. මෙයින් කියන්නේ නම් යමක් තමහට කැමැතිය යන අභීය ඇති කල්හි ද්විතියානන නාමය කෙරෙහි ඊය ප්‍රත්‍යය වන බවයි. හුදෙක් ඊප්සානුස්ථාන ඇති කල්හි මේ ප්‍රත්‍යය නොවන්නේය. තමහට ම යමක් කැමැති නම් එය ම ප්‍රත්‍යයකිදීමේ ඊප්සාව (කැමැත්තු) ඇතිකල ම මේ ප්‍රත්‍යය වන්නේය. “පත්තී යති” යනු නිදසිනයි. මෙහි අතිකකුහට පාත්‍රයක් කැමැත්තේ

කම් “පතනීයකි” යයි නොලැබේ. තමතට ම පාත්‍රයක් කැමැතිය යනු කිවයුතු කල්හි “පතනීයකි” යනු යොදනි. මෙහි ද පදසිද්ධිය 295 වන විස්තරයට අනුව දැක්වෙයි.

කාරිතානි ඉති, කාරිතානි යනු; එව, මතු සුත්‍රයෙහි වැටේ.

362 ධාතුරූපෙ නාමණා ණයො ව 5-44

යනු ප්‍රත්‍යය විධාන සුත්‍රයි. ධාතුරූපෙ යනු, අ, පු, ස, ස, එ, වචනයි. නාමණා යනු, අ, න, කි, ප, එ, වචනයි. ණයො යනු, අ, පු, අනු, ප්‍ර, එ, වචනයි. එ යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද සතරකි.

ධාතුරූපෙ, ධාතුවීර්ණය ඇති කල්හි; නාමණා, නාමය කෙරෙත්; ණයො ව, ණය ප්‍රත්‍යය ද වේ, කාරිතානි, කාරිත සංඥ ද වෙත්.

ධාතුයා රූපො ධාතුරූපො, තසම් ධාතුරූපෙ,

ධාතුරූපො, ධාතුරූප නම්; ධාතුවීර්ණා, ධාතුවීර්ණයි. සො ව, හෙ ද; විසුද්ධො හොති ඉති ආදී, විසුද්ධො හොති යනාදියයි. ධාතුරූපෙ සති, ධාතුවීර්ණ ඇතිකල්හි; ස්‍යාද්‍යන්තා නාමණො, සි ආදීය අන්තකොට ඇති නාමය කෙරෙත්; ණයො හොති, ණය ප්‍රත්‍යය වේ. කාරිතසංඥ ව, කාරිත සංඥ ව ද වේ. විසුද්ධො හොති ඉති, පිරිසිදු වේය යන අර්ථයකි; විසුද්ධියති, විසුද්ධියති යනු වේ. රතති, රාත්‍රියයි. දළහං කරොති ඉති, දූෂිතකර්මය යන අර්ථයකි; දළහයති, දළහයති යනු වේ. මුනි, හිංසුතෙමේ; විනයා, විනාය; දළහයති, දූෂිතකරෙයි. හනිතා, ඇතු කරණකොටගෙන; අතිහකමති ඉති, ඉක්මම් වුයි; අතිහන්තයති ඉති ආදී, අතිහන්තයති යනාදිය වේ. අති පුබ්බො, අති ශබ්දය සුඵලකොට ඇත්තේය.

297 විස්තර:- මේ වනාහි ණය ප්‍රත්‍යය විධාන සුත්‍රයකි. මෙහි විස්තරයෙන් “ආර, ආල” ප්‍රත්‍යය දෙක වෙත් යයි සම්භර කෙනෙක් ද “ණ” ප්‍රත්‍යය වේ යයි සම්භර කෙනෙක් ද “කාරිත” ශබ්දය ආකඩ්ඛිතය කෙරේ යයි තවත් කෙනෙක් ද කීහ. මෙහි අනුවර්තනය “කාරිතානි” යයි බහුවචනයෙන් කියනලද්දේ සුත්‍රයෙහි කී ප්‍රත්‍යය පමණක් නොව එකඛ්දයෙන් කී ප්‍රත්‍යය යනුවත් අප්‍රකාශනාවය. ධාතුරූපෙ යනු කුමක් දැයි දක්වනු පිණිස “ධාතුරූපො ධාතුවීර්ණා” යයි කීහ. ධාතුරූපෙ නම්

බාහිරය යනු එහි තේරුමය, බාහුන් කෙරෙන් පරව වූ ප්‍රත්‍යයයෝ ක්‍රියායෙහිත් කාරකයෙහිත් පවතිත්. “පවති, පඬති” යනාදියෙන් ඒ පෙනේ. එසේ ම “හජී, ඒණා” ආදී ශබ්දයන් කෙරෙන් පරවූ ක්‍රියාවෝ ද බාහිරයෙහිත් ක්‍රියායෙහිත් පවතිත්. එසේත් බාහුරූප යයි සලකයි. ඒ බාහුරූපය ඇතිකල්හි නාමය කෙරෙන් පරව “ණය, ණෙ ආර, ආල” ප්‍රත්‍යයන් ද ඔවුන්ට කාරිත සංඥාව ද කිරීම මේ සුත්‍රයෙහි ප්‍රයෝජනයයි. “චිත්තයනි, දළනයනි, අතිතනයනි” යනු නිදසුන් කළහ. මේ තුන් තන්හි ම නාමය කෙරෙන් පරව ණය ප්‍රත්‍යයය ද ආඛ්‍යාත “නි” ප්‍රත්‍යයය ද භොව පදයෝ සිද්ධිකරවුන්තාහ. “ණ, ආර, ආල” ප්‍රත්‍යයයන්හට ක්‍රමයෙන් “උපත්මෙහනි, සන්තරාරති, උපකතමාලනි” යන මොවුහු නිදසුන් වෙත්.

යං, යමක්තෙමේ; තිකාලං, කාලත්‍රයයක් ඇත්තේ ද; තිපුරිසං, පුරුෂත්‍රයයක් ඇත්තේ ද; ක්‍රියාවාචි, ක්‍රියා ප්‍රකාශන වේ ද; තිකාරකං, කාරක තුණක් ඇත්තේ ද; අතතිලිඛං, ලිඛනත්‍රය රහිත වේ ද; ද්විවචනං, වචන දෙකක් ඇත්තේ ද; තං, එය; ආඛ්‍යාතං ඉති, ආඛ්‍යාත යයි; ව්‍රිච්චිති, කියනු ලැබේ.

298 විස්තර:— මෙය ආඛ්‍යාත ස්වරූප නිරූපණයයි. අනිත, අනාගත, වර්තමාන යයි කියන කාලත්‍රිකය ද-ප්‍රථම, මධ්‍යම, උත්තම යයි කියන පුරුෂත්‍රයය ද - තනී, කමි, භාව යයි කියන කාරක ත්‍රිකය ද - එකවචන, බහුවචන යයි කියන වචනත්‍රිකය ද ඇත්තාවූ ක්‍රියාප්‍රකාශන වූ ලිඛනයෙ ද රහිත වූ යමක් වේ නම් එය ආඛ්‍යාතය බව මෙහි අදහසය. න+තිලිඛං යයි කිවුහු තාන “න” නිපාතයට 221 වන සුත්‍රයෙන් “අ” ආදේශයත් 21 වන සුත්‍රයෙන් තකාර ද්විකීයත් කළ සාල්හි “අතතිලිඛං” යනු සිද්ධ වේ.

**ගබ්දිසිකා නම් වූ
බාලාවතාර වර්ණනා වෙහි**

සමාස නද්විත ආඛ්‍යාත සජ්ජක ද්විතීය භාශස
මෙහෙයින් සමාපනයයි.

ආබ්‍යාන කාණ්ඩයට අනතුරුව කිහිප දෙනෙකු දක්වනු
කැමැති ආවායම්පාදයෝ "ණාදයෝ තෙකාලිකා" යනාදිය කිහි.

362 ණාදයෝ තෙකාලිකා 6-562

යනු පරිගාමා සුත්‍රයි. ණාදයෝ යනු, ඉ, ප්‍ර, ස, ප්‍ර, ඔ, වචනයි.
තෙකාලිකා යනු, අ, ප්‍ර, ත, ප්‍ර, ඔ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද
දෙකකි.

ණාදයෝ, ණ ප්‍රත්‍යය ආදිකොට ඇති ප්‍රත්‍යයෝ; තෙකා
ලිකා කාලත්‍රයයෙහි (ප්‍රකත)වූවෝ නොනොත් කාලත්‍රයට ඇත්තෝ
වෙත්.

ණාදි, ණ ප්‍රත්‍යය ආදිකොට ඇත්තාවූ ද; ද්‍රව්‍යය පු අත
දෙවන පු ප්‍රත්‍යය අතකොට ඇත්තාවූ ද; වචනය, ප්‍රත්‍යයෝ;
කාලත්‍රය, කාලත්‍රයයෙහි; ද්‍රව්‍යය, ද්‍රව්‍යය පුත්තාහ.

ණාදි යෙහි තෙ ණාදයෝ, තෙ ණාදයෝ, ණාදයෝ
කාලාතං සමාහාරේ කිකාලං, කිකාලෙ කිසුතතා තෙකාලිකා,
(අචලා) කිකාලමෙතං අචලී කිකාලිකා, කිකාලිකා එච් තෙකා
ලිකා, තෙ තෙකාලිකා.

299 විකාරය:-- හැම බාහුවක් යම්කිසි කියවක් අච්ඡිකාට
ඇත්තේ වේ. ක්‍රියාපෙක්‍ෂාවෙන් මි අතිත වර්තමාන අනාගත යන
කාලතීයමය පවතී. එතෙයින් බාහුවක්කෙරෙන් ප්‍රත්‍යයෙන් යොද
සිඳිකරනු ලබන හැම පදරූපයක ක්‍රියාකාරීත් කාලාකාරීත් කිසිය
සුදුසුය. බාහුවක්කෙරෙන් එකතු වීමෙන් යුද්ධ පදරූපයෝ ආබ්‍යා
තය කිහිපයට වඩා වෙනස්ය. ආබ්‍යාත පදයකින් වාච්චන්,
ක්‍රියාකාරීත් සමක කාල, කාරක, පුරුෂ, වචන යන මොහු
කිහිපපදයකින් වාච්චන්වෙන් ක්‍රියා, කාල, කාරක යන මොහුය.
ආබ්‍යාත කිහිප දෙනෙකු මි ක්‍රියාකාරීත් කාලාකාරීත් එකසේ
ප්‍රකාශ වේ. කාරකාකාරීත් එසේ නොවේ. කතී, කමී, භාව යන
කාරකත්‍රය ආබ්‍යාතයෙහි යෙදේ. කිහිපයෙහි වූකලී කමී, කතී,
කරණ, සම්ප්‍රදාන, අපාදන, ආධාර යන භව කාරකයෝ ද භාවකාර
කය ද යෙදෙති. පුරුෂභෙදය ආබ්‍යාතයෙහි මිස කිහිපයෙහි
නැත. ආබ්‍යාතයෝ පුරුෂවශයෙන් බෙදී එකවචන බහුවචන
යන්හි වර්තනයෙන්. කිහිපයෝ වූකලී විභසති වශයෙන් බෙදී

එකවිනයෙන්ම වරතයෙන්. මෙසේ ආධාරක නිකායයන්ගේ අන්තර්ගත සාමාන්‍ය හා හෙදය දනවුණි.

කාලනියමයක් ඇතුළත් නැතුවත් යෙදෙන ආධාරක ප්‍රත්‍යය යෝ සාධනවත් ආධාරක කාලනියෙහි නිගන්වනු ලැබේ. නිකායකාණ්ඩ යෙහිත් ඒ ඒ ප්‍රත්‍යයෙන් ඒ ඒ කාලවල යෙදෙන අයුරු දක්විය යුතුය. ඇතැම් නිකාය ප්‍රත්‍යයෙන් තුන්කල්පිත යෙදෙත්. ඇතැම් මෙන් කාලදෙකක යෙදෙත්. ඇතැම් මෙන් එක් එක් කාලයෙහි යෙදෙත්. ඇතැම් මෙන් කාලාපයන්වත් නොමැතිව යෙදෙත්. ඔවුන්ගේ අන්තර්ගත කාලප්‍රත්‍යයට ම සාධාරණ ව යෙදෙන ප්‍රත්‍යයෙන් "ආදායක පොදුකාලිකා" යන සුත්‍රයෙන් දක්වුණි. ඒ ප්‍රත්‍යය පවත් දෙවන සු ප්‍රත්‍යය අවසන්කොට ඇති ප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රොකාලිකයන් බව ඒ සුත්‍රයෙන් කියවු ලැබේ. ඒ ඒ ප්‍රත්‍යයෙන් දෙවන සු ප්‍රත්‍යයෙන් කුමක්ද? යනු කවිකාණ්ඩ සුත්‍රයෙන් සොයා ගත යුතුය. නිකායකාණ්ඩයේ මූල ම "ධාතුයා කම්මාදිමහි භෝ" යන සුත්‍රය කියන ලදී. මෙකීයකලදීදී ආදි ඒ ප්‍රත්‍යයයි. දෙවන සු ප්‍රත්‍යයෙන් ම "තද්දිති සු" යන සුත්‍රයෙන් කී සු ප්‍රත්‍යයයි. "තද්දිතිමහිතරාදිති සු" යන සුත්‍රයෙන් සු ප්‍රත්‍යයෙන් මෙයට මුළුත් කියවෙන්නේ මෙය දෙවන සු ප්‍රත්‍යයෙහි කී බැව් සාලකිය යුතුය. "තද්දිතිමහිතරාදිති සු" යන සුත්‍රයෙන් විනිත සු ප්‍රත්‍යයෙන් දෙවන සු ප්‍රත්‍යය ම ය. ඒ සුත්‍රයට අමතරව මෙයට "තද්දිති සු" යන සුත්‍රයෙන් කියවෙන සු කාරණය කෙසේ වේ. මේ ඒ ප්‍රත්‍යයෙන් සු ප්‍රත්‍යයෙන් ඔවුන් අතර කියවෙන අතින් ප්‍රත්‍යයෙන් තුන්කල්පිත යෙදෙත්. ඔවුහු ගණන් වශයෙන් විස්සක් නොහොත් සුවිස්සක් වෙත්. එනම්:- 1. ණ, 2. අ, 3. ණවු, 4. භු, 5. ආච්, 6. ණ, 7. කී, 8. රමම, 9. ණී, 10. භු, 11. ආච්, 12. සු, 13. රු, 14. ණුක, 15. ර, 16. තබබ, 17. අනිය, 18. ණු, 19. ඊව්ව, 20. සු, යන මේ විස්සයි. මේ විස්සට "ණණ ව" යන සුත්‍රයට අමතරයෙන් ද "භාවෙ ව, ණිකාදිකො ව, තද්දිතිමහිතරාදිති සු ව" යන සුත්‍ර තුනෙන් ද කී "තෙයා, ණ, රු, සු" යන ප්‍රත්‍යය සතරක් එකතුව සුවිස්සක් ප්‍රොකාලික ප්‍රත්‍යයෙන් ලැබෙත්.

මෙහිත් අන්‍යවූ ප්‍රත්‍යයෙන් කාලනියෙහි හෝ එක් එක් කාලයෙහි හෝ කාලාපයන්වත් නැතිව හෝ යෙදෙත්. අනවල් අනවල් කාලයෙහි වෙත් යයි කියමනොට දක්වනලද ප්‍රත්‍යයෙන් ඒ ඒ කාලයන්හිම යෙදිය යුත්තාහ. එසේ කාල

කිද්දීයත් නැතිව කියනලද්දවුන්ගෙන් ණදි ප්‍රත්‍යය විශ්‍ය නොහොත් සුවිශ්‍ය කාලත්‍රයෙහි යෙදිය යුත්තාහ. කාලනිදේශයකුත් නැති ණදියටත් ඇතුළත් නොවූ ප්‍රත්‍යය සමූහය කාල ආයෙයෙක්හි හෝ කාලාපෙක්‍ෂාවක් නොමැතිව හෝ පුදුසු පරිදි යෙදිය යුත්තාහ. මේ ක්‍රමය බහුතරවෑයැහි සම්මතයි. කාල නිදේශයෙන් තොරව කියනලද හැම ප්‍රත්‍යයක් භෞතිකාලිකයෙහි ඇතැම්කෙනෙකුන් විසින් කියනලදී. එකී භෞතිකාලික ප්‍රත්‍යය යන් අනන්‍යතාව ඇති කිහිපනාමයෝ කාලත්‍රයට සාධාරණ වූවාහු තමතමන්ට අයත් ක්‍රියානීයත් කාරකානීයත් පවසන්නාහුය. ප්‍රත්‍යය අතීතකාලානුච්චත් වර්තමානකාලානුච්චත් අනාගතකාලානුච්චත් පදාරූපය එකක්මය.

363 අඤ්ඤා කීත් 6-548

යනු සංඥ පුත්‍රයි. අඤ්ඤා යනු, අ, පු, සබ්බ, පු, බ, වචනයි. කීත් යනු, ව්‍ය, පු, අනු, පුඤා, පු, එ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි.

අඤ්ඤා, (කිව්ව ප්‍රත්‍යයයන් හෙත්) අත්‍යයෝ; කීත්, කීත් තම වෙත්.

කිව්වහි, කිව්වප්‍රත්‍යයයන්හෙත්; අඤ්ඤා, අත්‍ය වූ; ණ දයො, ණ ප්‍රත්‍යය ආදිකොට ඇත්තාවූ ද; පුඤාභූතයො ඊ ප්‍රත්‍යයය ආදිකොට ඇත්තාවූ ද ප්‍රත්‍යයෝ, කීත්ඤ්ඤා හො, කීත් සංඥ ඇත්තෝ වෙත්.

අත්ථං කණ්ඨිති කීත්, කර්මාභු කිරිමි අනීතෙහිග. ඊත් ප්‍රත්‍යයයි.

300 විස්තර:- මේ සුත්‍රයෙන් ප්‍රත්‍යය සමූහයකට “කීත්” යන නාමය තබනලදී. ඒ ප්‍රත්‍යය සමූහය කාන්‍යායන සුත්‍රානුසාරයෙන් සෙවිය යුතුය. කාන්‍යායනාචාර්යයෝ “නො කිව්වො” යන සුත්‍රයට අතතුරුව “අඤ්ඤා කීත්” යන සුත්‍රය දක්වූහ. “නො කිව්වො” යන සුත්‍රයෙන් “තබ්බ, අනීග, ණ්‍ය, ඊව්ව” යන ප්‍රත්‍යය සකරට (“නෙය්‍ය” ප්‍රත්‍යයෙන් සමග තම ප්‍රත්‍යය පසට) “කිව්ව” සංඥාව කරනලද්දිය. එහෙයින් “අඤ්ඤා කීත්” යන සුත්‍රයෙහි “අඤ්ඤා” යන පදයෙන් ගතයුතු ප්‍රත්‍යයයෝ තම “තබ්බ” ආදි කිව්ව ප්‍රත්‍යයයන් හැර කිහිපයෙහි කී සෙසු ප්‍රත්‍යයයෝයි. මේ

ප්‍රත්‍යය සමූහය ණාදී, යථාදි වශයෙන් දෙකොටසක් කොට වැනතියෙහි “ණාදයො, සුප්පභුතයො ච” යි කියනලදී. එසේ දෙකොටසක් කොට දැක්වීමේ අවශ්‍යතාමි සලකාගෙනය. කිව්ව ප්‍රත්‍යයවිධායක සුත්‍රයන්ට පුළුච්චි “ණ” ආදී ප්‍රත්‍යය පසලොසක් නොහොත් සපලොසක් කව්වයන ව්‍යාකරණයෙහි කියනලදහ. ඒ ප්‍රත්‍යයන් එක්කොටසකට ගෙන “ණාදයො” යි ද, කිව්වප්‍රත්‍යය විධායක සුත්‍රයන්ට පසුව කී “සු” ආදී ප්‍රත්‍යයන් එක්කොටසකට ගෙන “සුප්පභුතයො” යි ද කියනලදී. මෙසේ තොකියා “ණාදයො” යන්න පමණක් කීමේ නම් කිව්ව ප්‍රත්‍යය යෝත් කිත් සංඥාවට අයත්ත යි සැක කළහැකිය. “සුප්පභුතයො” යන්න පමණක් කීමේ නම් කිව්ව ප්‍රත්‍යයයන්ට මුලින් කී ණාදීහු කිත් සංඥාවට අයත් නොවෙත් මැයි.

364 කතනටි කිත් 6-636

යනු පරිභාෂා සුත්‍රයි. කතනටි යනු, ට, පු, කී, ස, එ, වචනයි. කිත් යනු, ව්‍ය, පු, අනු, ප්‍රයා, පු, බ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි.

කතනටි, කතීකාරකයෙහි; කිත්, කිත් සංඥක ප්‍රත්‍යයයෝ වෙත්.

කිත් සංඥක, කිත්නම් ආචී ප්‍රත්‍යයයෝ; කතනටි, කතීකාර කයෙහි; දට්ඨබ්බා, දැක්කසුත්තාහ. යථාතනයි, පෙළවු පරිදි; කවී, කිසිතැනෙක්හි; කමොදිසු අපි, කමාදි කාරකයන්හි ද දැක්කසුත්තාහ.

(විග්‍රහ සුභමයි.)

301 විකාර:- කිව්ව-ප්‍රත්‍යයයන් හැර කිතකයෙහි කී සෙසු ප්‍රත්‍යයයන්ට 363 වන සුත්‍රයෙන් කිත්සංඥ කරණලද්දීය. ඒ කිත් සංඥක ප්‍රත්‍යයයෝ කිතම් කාරකයක වන්නාහුදැයි දක්වනු පිණිස මේ සුත්‍රය කියනලදී. සුත්‍රයෙහි පැහැන්තේ කිත් ප්‍රත්‍යයයන් කතීකාරකයෙහි පමණක් වන බවය. එහෙත් පාලියට අනුගතව කමීකාරකාදී සෙසු කාරකපඤ්චකයෙහිත් භාවකාරකයෙහිත් කිත් ප්‍රත්‍යයයන් වන බව බාලාවකාරවැනතියෙහි කියනලදී. “ඒතච්චනසුත්තාහි” යනු සියලු සුත්‍රයන්ට සම්බන්ධ වන්නකි. එය මේ සුත්‍රයට ද සම්බන්ධවීමෙන් පාලියට විරුද්ධ නොවන සේ මනුෂී කාරකයක කිත්සංඥ ලත් ප්‍රත්‍යයයන් යෙදිය හැකිය.

“විජාකඛ්‍යාත” යෙහි කියනලද පරිදි කීතකයෙහි කී ප්‍රත්‍යයයෝ “කිත්, කිච්ච, කිතකිච්ච” යයි තුන්කොටසක් වෙත්. මේ ප්‍රභේදය තවත් ආචාර්යවරයෝ ද අනුමත කෙරෙත්. බ්‍රහ්මචීන් කතාකාරකයෙහි යෙදෙන ප්‍රත්‍යයයෝ “කිත්” නම් වෙත්. භාවකමී කාරකයන්හි යෙදෙන ප්‍රත්‍යයයෝ “කිච්ච” නම් වෙත්. භූමි කාරකයකම යෙදෙන ප්‍රත්‍යයයෝ “කිතකිච්ච” නම් වෙත්. මේ තුන්කොටසින් “කිතකිච්ච” යයි කී කොටස වෙන්කොට ගැනීමෙන් හා අමුතු සංඥාවක් තබා ගැනීමෙන් යම් ප්‍රයෝජනයක් වේ නම් එයට එසේ වෙත් නොකලත්. අමුතු සංඥාවක් නොතැබුවත් බාධාවක් නොවේ. කච්චායනාචාර්යයන් විසින් ද “කිතකිච්ච” සංඥාවක් නොදක්වන ලද්දීය. එහෙයින් ත්‍යාග, රූප සිද්ධි, බාලාවතාරුදියෙහි “කිත්, කිච්ච” වශයෙන් කීතකයෙහි කී ප්‍රත්‍යයයෝ දෙකොටසකැයි කියන ලදහ.

පුඤ්ඤං, පින්; අකාසි ඉති අනෙච්චා, කෙළිය යන අභිමතෙහි ද; කරොති ඉති අනෙච්චා, කෙරෙයි යන අභිමතෙහි ද; කරණාති ඉති අනෙච්චා, කරන්නෙය යන අභිමතෙහි ද;

366 බාහුයා කම්මාදම්චිණ්ණො 6-526

යනු ප්‍රත්‍යයවිධි සුත්‍රයි. බාහුයා යනු, උ, ඉ, කී, ප, එ, ච්චනයි. කම්මාදම්චි යනු, ඉ, පු, ස, ස්, එ, ච්චනයි. චණො යනු, ආ, පු, අනු, පු, එ, ච්චනයි. මේසේ මෙහි පද තුනකි.

කම්මාදම්චි, කම්මාවක පදයක් ආදියෙහි ඇතිකල්හි; බාහුයා, බාහුනුකෙරෙත් පරම; චණො, ච්ච ප්‍රත්‍යය වේ.

කමෙම, කම්මාවක පදයක්; ආදො යති, ආදියෙහි ඇතිකල්හි; බාහුතො, බාහුනු කෙරෙත් පර ම; චණො ගොති, ච්ච ප්‍රත්‍යය වේ.

(අන්තං) දමාති බාසරතී ති වා බාහු, බා බාහු දර්ම අභිමතෙහි ය. තු ප්‍රත්‍යයයි, තනො බාහුයා. කරියතෙ ති කලමං, කර බාහු කිරීම අභිමතෙහි ය. රමම ප්‍රත්‍යයයි. ආදියතෙ ති ආද, ආ පුච්ච ද බාහු දීම අභිමතෙහි ය. ඉ ප්‍රත්‍යයයි. කමමෙම ආදි කලමාදි, භාසමං භාමොදම්චි.

302 විකාර:- හම් බාහුවක මූලින් කම්මාවක පදයක් (ද්විතීය, විභක්තයන තාමාක්)වේ යම් ඒ බාහුව කෙරෙත් පර ම ච්ච ප්‍රත්‍යය ම වන බව මේ සුත්‍රයෙන් කිහ. මූලින් “පුඤ්ඤං අකාසි කරෙති

කර්තෘති වා ත්‍යාජ්‍ය" යි දැක්වූයේ විග්‍රහ වාක්‍යයයි. එහි කර ඛාතුළට මුලින් "පුඤ්ඤං" යන ක්‍ෂේවාවක පදය යෙදී තිබේ. "අකාමි, කරෙහි, කර්තෘති" යි කරඛාතුවෙන් නිපන් ආඛ්‍යාත පද තුණක් දැක්වූයේ මේ ණ ප්‍රත්‍යය කාලත්‍රයටම සාධාරණ බව දැක්වනු පිණිසය. වාක්‍යයෙහි යෙදූ වා ශබ්දය සමුවටයානී හෙයින් ද විධාන කරනු ලබන ණ ප්‍රත්‍යය කාලත්‍රයට සාධාරණ හෙයින් ද "ඉති අත්‍යේ" යනු එක් එක් ආඛ්‍යාත පදයක් හා සවබැකි කොට අනී ගතයුතුය.

බාතු කම් ද්‍රව්‍යාශ්‍රිත ව පවත්නා ගමන, පවතාදි ක්‍රියානීයන් දරන්නෝය. ඒ බාතුහු සකමක, අකමක, සකමකාකමක යයි ත්‍රිවිධ වෙත් නොහොත් සකමක, අකමක යයි ද්විවිධ වෙත්. ගම් ක්‍රියාවක් කමිගක් අපෙක්‍ෂා කෙරේ ද? ඒ ක්‍රියාව අනීකොට ඇති බාතු ව සකමකය. මෙයින් අන්‍යවූයේ අකමකය. 385 වන සුත්‍රයෙන් කී ණ ප්‍රත්‍යය වන්නේ සකමක බාතුන් කෙරෙන්නි ය. කමිගක් උපපදව ඇතිකල්හි බාතුන් කෙරෙන්න ණ ප්‍රත්‍යය වේ යයි කීමෙන් ම එය හැඟෙයි.

"කාරිතං වීය ණානුබන්ධො" ඉති, "කාරිතං වීය ණානුබන්ධො" යන කායනීතීදේශ සුත්‍රයෙන්; කාරිතෙ ඉව, කාරිතය මේත්; කතෙ, කරණලද කල්හි; ණ ලොපො, ණසාර ලොපය වේ. වුද්ධි, වාද්ධි ද වේ. "නෙසං" ගතණෙන, "නෙසං" ශබ්දයාගේ ගැණී මෙන්; විභවනි ලොපො, ආඛ්‍යාත විභවනින්ගේ ලොපය වේ.

366 කාරිතං වීය ණානුබන්ධො 6-623

යනු අභිදේශ සුත්‍රයි. කාරිතං යනු, අ, ත, කි, ප්‍ර, එ, වචනයි. වීය යනු සදාකානීයෙහි නිපාතයි. ණානුබන්ධො යනු, අ, ප්‍ර, සි, ප්‍ර, එ, වචනයි. මෙයේ මෙහි පද තුණකි.

ණානුබන්ධො, ණසාරානුබන්ධි ප්‍රත්‍යය කෙරෙමි; කාරිතං වීය, කාරිතය මෙන් වේ.

කාරිතීන්ධාති කාරිතං, කර බාතු කිරිමි අනීයෙහි ය. විසෙ ණෙන එහි සමානතං ගවන්තී තී වීය. විපුජී ඉ බාතු ගමිතානීයෙ හි ය අනුබන්ධී තී අනුබන්ධො, අනු පුජී බව බාතු බැදිමි අනී යෙහි ය. අ ප්‍රත්‍යය යි. ණො අනුබන්ධො යන සො ණානුබන්ධො, ණො ණානුබන්ධො.

303 විසාර:- මේ කිහිප කාණ්ඩයෙහි මුද්‍රිත ණකාරයෙන් යුත් යම් ප්‍රත්‍යය කෙතෙක් වෙන් ද? ඒ සියලු කාරිත ප්‍රත්‍යයන් මෙන් සැලකිය යුතුබව මේ සුත්‍රයෙන් කත. එයේ සැලකීමෙන් ඇති ප්‍රයෝජනය නම් කාරිත ප්‍රත්‍යයයන් විෂයෙහි කියවනුද කාශ්‍යීයන් මේ ණානුබන්ධ ප්‍රත්‍යයයන් විෂයෙහිත් කිරීමය. නො එසේ වී නම්. මේ ණානුබන්ධ ප්‍රත්‍යයයන්ගෙන් සිඬු කටයුතු කිහිප පදයන් සඳහා අවුච්චවෙන් සුත්‍ර රචනා කටයුතුය. එකල ග්‍රන්ථයාගේ විශාරභාවය වේ. එන වැලැක්වීමට නම් පලමු කොට ණානුබන්ධයෝ කාරිතයන් මෙන් සැලකිය යුත්තෝය. එවිට කාරිත ප්‍රත්‍යයයන් උදෙසා කී භෑම කාශ්‍යීයන් ඒ ඒ සුත්‍ර වලින් ම ණානුබන්ධයන් විෂයෙහි ද කටහැකිය. එකෙහිත් මේ කාශ්‍යීයඉදහ සුත්‍රයෙකි. “කාරිතානං භොං ලොපං, අභංගො භන්තං පුලිං කාරිතො, තෙ ආවායා කාරිතො, ඡන්දිතං වා, ගුණ ද්‍රුතං දීභං, භන්තං ඝාතො” යන සුත්‍රවලින් කියවනුද කාශ්‍යීයෝ කාරිතයන් විෂයෙහි වෙත්. කිහිපයෙහි බාහුන් කෙරෙන් කරනු ලබන ණානුබන්ධ ප්‍රත්‍යයයන් ද කාරිතවත් කෙසින් මවුන් විෂයෙහි ද ඒ සුත්‍රවලින් කී භෑම කාශ්‍යීයන් ම කටයුතුය. අනුබන්ධයෝ නම් තමිතමන්ට අයත් කාශ්‍යීයන් සිදුවනතුරු සිට නැසී යන් තෝය. මොවුහු කාශ්‍යීකරණ කාලයෙහි මිස ප්‍රයෝගකරණකාලයෙහි දක්නට නොලැබෙත්. ණකාරය තෙමේ තෘතව අයත් කාශ්‍යීයන් වූ වාසි ආදෙශාදිය කිරීමෙන් පසු ලොපකරනු ලැබේ. මෙබඳු වශීයෝ (අනුබන්ධයෝ) සංයක්ත ව්‍යාකරණයන්හි “ඉත්” නමින් අදහස්වන ලදහ.

කිහිපයා, කිහිපයෝ වුමු; අභිධේයාලිභ්‍යා, වාච්‍ය (අභි) යට බඳු ලිඛන ඇත්තෝ වෙත්. ඉසුටණණ වරදිප්පා, ඉවණිණොත්තා ලවණිණොත්තා බාහුන් කෙරෙන් වූ ද වරදි බාහු කෙරෙන් වූ ද; අප්පච්චයො, අප්‍රත්‍යය ද; දුතීයො භොං, දෙවන ණ ප්‍රත්‍යය ද, ඉප්පච්චයො, ඉප්‍රත්‍යය ද; (යන මොවුහු) පුමෙ, පුංලිඛනයෙහි; සිදුං, වන්තාහ.

අකත්තරි, කපීකාරකයෙන් අන්‍ය කාරකයෙහි වූ; යු චි, යු ප්‍රත්‍යය ද; තාවමිං, භාවකාරයෙහි වූ; කීච්චා, කීච්ච ප්‍රත්‍යයෝ ද; තො ව, ත ප්‍රත්‍යය ද; නපුංඝකො, නපුංඝක ලිඛනයෙහි වන්තාහ; තවාදිකඛනාමන්තාං- තවෙ ආදී, තවෙ ප්‍රත්‍යය ආදිකොට ඇති; කඛනාං අන්තා, කඛනාං ප්‍රත්‍යය අන්තකොට ඇති ප්‍රත්‍යයයෝ; අලිඛනා ව, ලිඛකරිතයෝ ද; අච්චන්තයො ච, විභක්ති රිතියෙහි ද වන්තාහ.

304 විසාරය:- කිහිපකාමයන්ගේ ලිහිල්භාගය දක්වමින් මේ ආචාර්යය කියනලදී. සමාස තනිතයන්ට මෙන් ම කිහිප කාමයන්ට ද පුංඤ්ඤි නපුංසක යන ලිහිල් ක්‍රියා අයත් ය. ඒ කිහිපකාමයන් අතුරින් කවරෙක් පුංඤ්ඤික ද? කවරෙක් සත්‍ය ලිහිල්ක ද? කවරෙක් නපුංසක ලිහිල්ක ද? කවරෙක් අලිහිල්ක ද? යනු මේ ආචාර්යය දකින වෙන් වෙන් වශයෙන් දැනගත හැකිය. සාමාන්‍යයෙන් කිහිපකාමයෝ වාචනානුච්ඡේදයට අයත් ලිහිල්ක ලබති. කිහිප කාමයෙන් කියවෙන්නේ පුරුෂයෙක් නම් ඒ කිහිපකාමය පුංඤ්ඤික සත්‍යයක් නම් සත්‍ය ලිහිල්කය. උභයමුක්තකයෙක් නම් නපුංසක ලිහිල්කය මේ කිහිප කාමයන්ගේ සාමාන්‍ය පැවැත්මයි විශේෂ පැවැත්ම නම්— ඉ, ඊ, උ, ඌ යන ස්වරයන් අනන්‍යතාව ඇති බාහුන් කෙරෙහි වර, සර, දර, වර, සතාදි බාහුන් කෙරෙහි වන්නාවූ අප්‍රත්‍යය නියත පුලුල්කය. “විසාරජපදදිනො ණ” යන සුත්‍රයෙන් විභිත ණ ප්‍රත්‍යය ද “සුඤ්ඤයං දබ්‍රාහ්මණං” යන සුත්‍රයෙන් විභිත ඉ ප්‍රත්‍යය ද එසේම ය. සු ප්‍රත්‍යය වූකලී කතී කමාදි කාරක සංයෝජන භාවයෙහිත් වේ. එයින් කතී කාරකය හැර සෙසු කමාදි කාරක පඤ්චකයෙහිත් භාවයෙහිත් වන සු ප්‍රත්‍යය නපුංසකලිහිල්කය. කතීකාරකයෙහි වන කල වාචනලිහිල්ක (අනුච්ඡේද බිඳු ලිඟු ඇත්තේ) වේ. භාවයෙහි වන කිච්චි ප්‍රත්‍යය යෝද නපුංසක ලිහිල්කයක් න ප්‍රත්‍යය ද භාවයෙහි වන කල නපුංසක ලිහිල්ක වේ. කතී කමී ආධාර කාරකයන්හි වන කල වාචන ලිහිල්ක වේ. තව ව ප්‍රත්‍යය පවත් නබනතුං ප්‍රත්‍යය අවසන් කොට ඇති සත් දෙන ම ලිහිල්කිත ද විභක්ති රහිත ද වෙත්. මෙකී ප්‍රත්‍යයන්ගෙන් අන්‍ය වූ ප්‍රත්‍යයයෝ සත්‍ය ලිහිල්ක වෙත්.

නාමං ඉව කතෙ, නාමයක් මෙන් කල කල්හි; සි ආදි, සි ප්‍රත්‍යයාදිය වේ. පුඤ්ඤකාරෙ, (පුංඤ්ඤ ප්‍රථමෙක වචනයෙහි, පුඤ්ඤ කාරෙ යනු වේ. පුමා, පුරුෂනෙමෙයි. ඊ වහි, (සත්‍යයෙහි) ඊ ප්‍රත්‍යය කල කල්හි; පුඤ්ඤකාරී, පුඤ්ඤකාරී යනු වේ. ඉති, සත්‍ය නොමෝයි. පුඤ්ඤකාරං, (නපුංසකලිහිල්ක ප්‍රථමෙක වචනයෙහි) පුඤ්ඤකාරං යනු වේ. කුලං, කුලයයි.

305 විසාරය:- මෙතෙක් කියනලද්දේ “පුඤ්ඤකාර” යන කිහිපකාමය සිඬු කවුසු ආකාර යයි ඒ අතරෙහි ප්‍රභවිත වශයෙන් කිහිපයන් පිළිබඳ ලිහිල් භාගය ද දක්වනලදී. “පුඤ්ඤං අකාසි” යි හෝ “පුඤ්ඤං කාරෙති” යි හෝ “පුඤ්ඤං කරිසාති” යි හෝ තමා අභිමත වාක්‍යයන් ගෙණ “පුඤ්ඤකාර” ශබ්දය සිඬු

කවයුතුය. ණාදි ප්‍රත්‍යයයන් තුන්කල්හි ම විනාශෙයි. එසේ අතිමත වාක්‍යයකින් පරව “ධාතුයා කම්මාදිමිති ණො” යන සුත්‍රයෙන් ණ ප්‍රත්‍යය කලයුතුයි. ඒ ණ ප්‍රත්‍යයෙහි අතීතාදි කාලානුසාරී කීට්සංඥන හෙයින් කතීකාරකානුසාරී ද කීට්සි. එහෙයින් විකරණ ප්‍රත්‍යයන් ආබ්‍යාස විභක්තීන් ලොප්කල යුක්තාහ. ඒ ලොපය කලයුත්තේ “නෙහං විභක්තියො ලොපා මි” යන සුත්‍රයෙහි “නෙහං” ශබ්ද ක්‍රමණයෙනි. දන් ඉතීරිව ඇත්තේ “පුඤ්ඤං” යන ද්විතීයානන්‍යාපදයන් කර ධාතුමත් ණ ප්‍රත්‍යයන් පමණකි. “පුඤ්ඤං” යන උපපදයාගේ විභක්තියන් “නෙහං” ක්‍රමණයෙන් ම ලොප් කොට “පකතී වසා සරන්තසා” යන සුත්‍රයෙන් ප්‍රකෘති ද කලකල්හි “පුඤ්ඤං + කර + ණ” යි වේ. ඉක්බිති “කාරිතං විශ ණොක්‍රමණො” යන සුත්‍රයෙන් ණ ප්‍රත්‍යය කාරිතවත් කොට “අසංයෝගන්‍යතසා වුඤ්ඤි කාරිතො” යන සුත්‍රයෙන් කරධාතුත්‍රයේ ආදිඤ්චරයට වාද්‍යය ද “කාරිතානං ණො ලොපං” යන සුත්‍රයෙන් අක්‍රමණි ණකාරිලොපය ද “ධාතුයානන්‍යා ලොපො නෙකසරණං” යන සුත්‍රයෙන් ධාතුන්‍යා ඤ්චරලොපය ද පර නයනය ද කලකල්හි “පුඤ්ඤකාර” යි සිඬු වේ.

මෙය සාමාන්‍ය කිතකරුපයක් හෙයින් වාච්‍යලිඛිත වේ. එහෙයින් පුරුෂයකු කිවමනා කල පුලුලිඛන ද ගත්‍රියකු කිවමනා කල ගත්‍රිලිඛන ද උභයමුකතකයකු කිවමනා කල නපුංසකලිඛන ද වේ. “තඤ්ඤිකමාසකිතකා නාමං වාච්‍යවේදනාදිසු මි” යන සුත්‍රයෙන් “පුඤ්ඤකාර” යන කිතකරුපය නම්වත් කරනුලැබේ. එය නාම විභක්තීන් යොදගනු පිණිසය. පුලුලිඛන පුඤ්ඤකාර ශබ්දය නම් වුඤ්ඤිකමාසයෙහි මෙන් යි ආදි ප්‍රත්‍යයයන් යොද ද ඒ ඒ විභක්තීන්ට අයත් පදරූපයෝ සිඬු කවයුත්තාහ. ගත්‍රිලිඛන නම් 130 වන සුත්‍රයෙන් ගත්‍රානුසාරී ඒ ප්‍රත්‍යය යොද නදී ශබ්දයෙහි මෙන් පදරූපයෝ-සිඬු කවයුත්තාහ. නපුංසකලිඛන නම් විනත ශබ්දයෙහි මෙන් පදරූපයෝ සිඬු කවයුත්තාහ. මෙ බදු මු ම “කුභ්‍යාකාර, රථකාර” යනාදි කිතක නාමයෝ ද දේසේ මැ යි.

ධාතුයා ඉති, ධාතුයා යනු; අධිකාරෙ, (මතු කියන ප්‍රත්‍යය විධායක සුත්‍ර හා) සම්බන්ධ කරනු ලැබේ. කම්මාදිමිති අ ඉති, කම්මාදිමිති අ යනු; එව, මතු සුත්‍රයෙහි වැඩේ.

යනු ප්‍රත්‍යය වී තිබේ. සබ්‍යතා යනු, ආ, ඉ, සබ්‍ය, ප, බ, වචනයි. ණවුනාචී යනු ඊ, ප්‍ර, ස, ප්‍ර, බ, වචනයි. වා යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද තුනකි.

කම්මාදිවචි වා, කම්මක් ආදිවු කල්හිද නුමුකල්හිද; සබ්‍යතො ධාතුහි, සියලු ධාතුන් කෙරෙන්; ආ, අප්‍රත්‍යයද; ණවුනාචී, ණවු-නු-ආචී යන ප්‍රත්‍යය තුනේද වෙත්.

කමෙම, කම්මාවක පදයක්; ආදෙ වා, ආදිවු කල්හි ද; අනාදෙ වා, ආදිනොවු කල්හි ද; සබ්‍යධාතුහි, සියලු ධාතුන් කෙරෙන්; අකාරේ, අප්‍රත්‍යය ද; ණවුනු ආචී ව, ණවු-නු-ආචී යන ප්‍රත්‍යය ගේ ද; කොනහි, වෙත්. ද්විතිය, ද්විතීය වේ. තං කෙරෙහි ඉති, තං කෙරෙහි (එය කෙරෙහි) යන වාක්‍යයෙහි; තකකරේ, තකකරේ යනු වේ. සකකරේ, සකකරේ; විභතති අලොපො, විභතති ලොපය නොවේ. දීපඛකරේ ඉති ආදී, දීපඛකරේ යනාදිය (ඊට උදාහරණ) වේ. (විග්‍රහ සුභමිති)

306 විකාරය:- “ධාතුයා කම්මාදිවචි ණො” යන සුත්‍රයෙන් වචන විපර්යාස වශයෙන් ධාතුහි යනු ද කම්මාදිවචි යනු ද “සකකරේ මනු” යන සුත්‍රයෙන් අ යනු ද මේ සුත්‍රයට අනුවචිතය වෙත්. එහෙයින් කම්මක් උපපදව ඇතත් නැතත් කම්මාදිවචක් කෙරෙන් ආ, ණවු, නු, ආචී යන ප්‍රත්‍යය සතරදෙන වෙත් යයි මේ සුත්‍රයෙන් කියනලදී. “කම්මාදිවචි” යනු අනුවචිතය හෙයින් අ ආදි ප්‍රත්‍යයන් යෙදීමට නම් ධාතුවට මුලින් කම්මක් ද කිවිය යුතුය. එහෙත් සුත්‍රයෙහි කී වාඛඛද බලයෙන් ධාතුවට මුලින් කම්මක් නැතත් ආ, ණවු, නු, ආචී යන ප්‍රත්‍යය සතර යෙදිය හැක්කාක. “කමෙම ආදෙ අනාදෙ වා” යි වාක්‍යයෙහි කියන ලද්දේ එහෙයිනි. ඒ ප්‍රත්‍යයන්ට උදාහරණ දක්වමින් “තං කෙරෙහි ති තකකරේ” යනාදිය කීහ. තකකරේ යනු අ ප්‍රත්‍යයෙන් සිදුවූ කාදනතයෙකි. මෙහි පදසිද්ධිය “පුඤ්ඤකාර” ආදියෙහි මෙකි. අනුවචි ණකාරයක් නැතිහෙයින් කාරිතවත් කිරීමක් වත් ඒ නිමිත්තෙන් වන වාද්ධි ආදියක් වත් මෙහි නැත. ධාතුපුච්චි යනු කකාරය පමණක් ද්විතීය කරනු ලැබේ. මේ මෙහි ඇති වෙනසයි. “දීපඛකරේ” යනු ද අප්‍රත්‍යයන්ම සිදුකරවුණුය. එහෙත් මෙහි “තකකරේ” ආදියෙහි මෙන් උපපදයාගේ (දීපා යන කම්ම වාචක පදයාගේ, විභතති ය ලොප නොකලසුණුය. “දීපඛකරේ”

යනු සංඥා ශබ්දයක් නෙයිනි. “සඤ්ඤායං විභවතාලොපො” යන් නොත් ඒ බව කියනලදී. යමෙකු හැදිතභැණිම් පිණිස වුව භාර කරනු ලබන ශබ්දයෝ සංඥාවෝයි. එබඳු සංඥාව (කම) කදි-
 බාකුවට මුලින් තිබෙන කම්වැවක පදයේ විභවතාලොප් නො
 කොට පදසිද්ධිකිරීම බිම්මනිතීතිපාදයෝ බාලයන්ගේ සුබාව
 බොධය පිණිස දක්වත්.

කාන්තායනාලොප් යන් මිසින් “දීපඛකර” යනාදි සංඥා ශබ්ද
 යන්ගේ නිෂපතතිය මීට වඩා වෙනස් අයුරින් දක්වන ලදී. කවිමා
 යන සුත්‍රානුගතව “දීපං කරෙති” යන වාක්‍යයෙහි “සඤ්ඤාය
 මනු” යන සුත්‍රයෙන් අ ප්‍රත්‍යය ජයාද උපපදයාගේ අන්තයෙහි
 “නු” කාරයක් ආගම කොට උපපදයාගේ හා ආබන්ත පදයාගේ
 විභවතාලොප්කොට ආගම කල ‘නු’ කාරයට “නු කියනිතං
 පදනො” යන සුත්‍රයෙන් නියතනිතාදෙශ කිරීමෙන් “දීපඛකර”
 ශබ්දය සිඛිකල සුත්‍රයෙහි කියනලදී. තණතඛකර, මෙබඛකර
 යනාදි සෙසු ශබ්දයන් පිලිබඳවද මෙසේමයි.

නි, නී බාකුව; පාපුණනො, පැමිණිම් අදීයෙහි වේ. විපු
 බෙබො, වී යන උපසර්ග ප්‍රපීකොට ඇත්තේය උපසර්ගයා, උප
 සර්ගයෝ කුමු; බකුණො, බාකුනු කෙරෙත්; පුබබහානා එව, පුචී
 හාගයෙහි මුවානුම; දට්ඨබබො, දක්කසුත්තාත.

අසංයොගනායානු වුද්ධි ඉති, අසංයොගනායානු වුද්ධි යනු;
 එව, මතු සුත්‍රයෙහි වැවේ. “අඤ්ඤාසු ම” ඉති, ‘අඤ්ඤාසු ම’
 යන සුත්‍රයෙන්; අසංයොගනායානු, සංයොගයක් අන්තකොට
 තැත්තානු; බාකුණු, බාකුණුගේ; ඉවණ්ණවණ්ණොනං, ඉවණ් උවණ්
 යන්ව; වුද්ධි, වාද්ධි වේ. “එ අත” ඉති, “එ අත” සුත්‍රයෙන්;
 සරෙ, සරයා පරකල්හි; එයා, එකාරයව; අයො, අය යන
 ආදෙශය වේ. විතෙති, විතෙතිහි යේ හි; සිකධයති ඉති, හික්ම
 වානුහි; විතයො, විතය නම් වේ. බාකුනං, බාකුන; අනෙක
 ජවතානා එව, නොගෙක් අදී ඇති බැවින්ම; නී, ඉති, නී යන;
 අසමං බාකුමහි, මේ බාකුවෙහි; සන්තං එව, ඇත්තාවුම; සිකධිජථං,
 සිකා (හික්මම්) අදීය; ජ සද්දො, ජී (උපසර්) ශබ්දය නෙමේ;
 ජොතෙති, බඳුඑවයි. තථා හි, ඒ එසේමයි—

සන්තං එව හි, (උවහයෙක්හි) විදුමානවුම; නීලාදි වණ්ණං
 නීලපිතාදි වණ්ණය; දීපාදයො වීය, ප්‍රදීපාදීන් (දක්වන්නාක්)

යම් බාහුවක අනන්ත අකුරට මූලින් (උපාන්තයෙහි හෙවත් අග ලග) ඉතාර උකාරයන්ගෙන් එකක් ඇත්තේ ද ඒ බාහුවු ලක්ෂි පානක (ලක්ෂපානක) බාහු නම් වෙත්. එනම්- විද, හිද, පිස, මුද, වුද, බුධ යනාදීහුය.

මෙසේ ඉවණී උවණීනක වශයෙන් ද ලක්ෂපානක වශයෙන් ද විප්‍රකාර ම පවත්නා බාහුන්ගේ ඉවණී උවණීයන්ට මිස අතික් බාහුවක ඉවණී උවණීයන්ට මේ සුත්‍රයෙන් වෘතී කල නොහැකිය. අකාරයට ද මේ සුත්‍රයෙන් කරනු ලබන වෘතීය නොවේ.

එසේ ම ය, ඡු, ණ, නා, යන මේ ප්‍රත්‍යයයන් ද පරව්‍යාකර ණානුගතව “තිණා” නම් ලත් ත, තවනතු, තාවී යන මේ ප්‍රත්‍යය යන් ද ආදිශබ්දයෙන් ගත් අනන්‍යාදී ප්‍රත්‍යයයන් ද පරකල්පි කොසිම බාහුවක වුවත් ඉවණී උවණීයන්ට වෘතී නොවේ. තවත් අ, විකරණය පරකල්පි තුදදිගණයට අගත් බාහුන්ගේ ඉවණී උවණීයන්ට ද වෘතී නොවේ. ඡේනී, ඡේතනු, හෙනී, හෙතනු, බොඤ්ඤ, බොඤ්ඤිම යනාදීන්හි විකල්පයෙන් වෘතී වේ.

නී බාහුව ඉවණීනක හෙයින් ‘අඤ්ඤපු වු’ යන සුත්‍රයෙන් කී වෘද්ධිය කල හැකිය. එසේ වෘතී කල පසු “වි+නී+අ” හි සිටි රූපය “වි+නෙ+අ”හි වේ. මෙහි වෘතීගෙන් ලැබුනු එකාරය බාහුවක එකාර වශයෙන් සලකනු ලැබේ. ඔහුට අග ආදේශ කරනු පිණිස “එ අග” යන සුත්‍රය දක්වූහ. එය සුබොධය. එසේ අග ආදේශ කල පසු “වි + න් + අග + අ” හි වේ. සාරලොප පර නග්‍ය නාදීගෙන් “විනග්” යන කිතක තාමය සිඛ වේ. දන් විතය ශබ්දයේ තේරුම් නම් “තික්මවත්තා” යනුයි. මූලින් නී බාහුවේ තිබුණේ පෑමිණිමි අදීයයි. බාහුවේ නොතිබුනු අදීයක් කො සින් ලැබුණේදැයි සෙවිය යුතුය. එහෙයින් ‘සනනමේව හි’ යනාදිය කියනලදී. ලොකයෙහි විදුමාන හැම ද්‍රව්‍යයක නීල පිනාදී වණීයෝ පවතිත්. එහෙත් සුගතීලොකය හෝ ප්‍රදීපා ලොකය හෝ වෙත යම්කිසි ආලෝකයක් තැත් නම් අනිකාරයේ පවත්නා ඒ වණීගේ දුක්ත නොහෙත්. (ප්‍රකාශ නොවෙත්). ආලෝකයකින් ම නිල්, රත්, කහ ආදී වණීවිශේෂයෝ ප්‍රකාශයට පෑමිණෙත්. එපරිද්දෙන් නී බාහුවේ පෑමිණිමි අදීය ‘මේන්ම හික්මිමි අදීයකුදු තිබේ. ආලෝකයෙන් තොරව වණීවිශේෂ යන්ගේ ප්‍රකාශයක් තැනුවාගේ වි උපසගීයෙන් තොරව නී බාහු වේ හික්මිමි අදීය ප්‍රකාශ නොවේ. සෙසු බාහුන් පිලිබදවද

එසේමැයි. ද්‍රව්‍යයන්ගේ වර්ණය ප්‍රකාශකරන්නෝ ප්‍රාදීපාදී ආලෝකයෝයි. ධාවනුන්ගේ අභිය උපකාශකරන්නෝ උපසභී යෝයි.

“ඔ අවසරෝ” ඉති, “ඔ අවසරෝ” යන සුත්‍රයෙහි; ඔය්‍ය, ඔකාරයට; අවො, අව ආදෙශ වේ. භවො, භවති (වෙයි) යන වාක්‍යයෙහි භවො යනු වේ. වර, වර ධාවනු; වරණේ, වැලැකීමී අභිය යෙහි වේ. සංවරෙ, සංවරති (සංවරණය කෙරෙයි) යන වාක්‍යයෙහි සංවරෙ යනු වේ.

370 ඔ අව සරෙ 5-515

යනු ආදෙශ විධි සුත්‍රයි. ඔ යනු ඔ, පි, අනු, ප්‍රාය, ප්‍ර, එ, වචනයි. අව යනු අ, පි, අනු, ප්‍රාය, ප්‍ර, එ, වචනයි. සරෙ යනු අ, ප්‍ර, කි, ස, එ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද තුනයි. (ධාවනං යනු මෙහි අනුවචිතනීයයි)

සරෙ, සාරයා පරකල්පි; ධාවනං, ධාවනුන්ගේ; ඔ, ඔකාරය කෙරේ; අව, අව යන ආදෙශය වේ. (විග්‍රහ සුභමයි.)

වර සර, (වැලැකීමී අභියෙහිවූ) වර ධාවන (භමනාදී අභියන්හිවූ) සර ධාවන යන දෙදෙන ද; දර වර, (අනාදරභියෙහිවූ) දර ධාවන, (භමනාදී අභියන්හිවූ) වර ධාවන යන දෙදෙන ද; භමු යමු, (භමනාභී අවබොධාභී දෙක්හිවූ) භමු ධාවන (වෙත්ථීම් අභියෙහිවූ) යමු ධාවන යන දෙදෙන ද; සත භතා, (සමභවාභීයෙහි භෝ භබද්භීයෙහිවූ) සත ධාවන (භිංසාදී අභියන්හිවූ) භත ධාවන යන දෙදෙන ද; නද මද, (අව්‍යක්ත භබද්භීයෙහිවූ) නද ධාවන (මත්ථීම් අභියෙහිවූ) මද ධාවන යන දෙදෙන ද; රණ භතා (භබද්භීයෙහිවූ) රණ ධාවන (භැණීමී අභියෙහිවූ) භත ධාවන යන දෙදෙන ද; ජපාදයො, (ව්‍යක්ත වචනාභීයෙහිවූ) ජප ධාවන යනාදීහු ද; වරදයො, වරදී ධාවනු නම් වෙත්.

308 විසාර:- උභකාරනන ධාවු කෙරෙත් වන අප්‍රකාශයට උද්භරණ වශයෙන් “භවො” යනු දැක්වූහ. මෙහි පදසිද්ධියෙහිදී භවති යන වාක්‍යයෙහි 367 වන සුත්‍රයෙන් අප්‍රකාශය යොදා විභක්ති ලොප් කල කල්හි “භු + ” යි වේ. උකාරනන ධාවුවක් හෙයින් 368 වන සුත්‍රයෙන් වෘථී කල කල්හි “භො + අ” යි සිථි. “භව” යි සිද්ධකරීම පණිස කලසුභු ආදෙශය දක්වනු පිණිස “ඔ

මෙත්; උපසංඝා, උපසංඝයෝ භූමි; ඛාතුසංඝි, ඛාතුසංඝි; සන්තං
 එව අන්තං, අත්තංචුම අන්තං; පකාසකා, පකාසකරන්තෝ වෙත්.
 අඤ්ඤා, (මෙඛද) අන්තන්ති ද; න්තං, එසේය.

360 අඤ්ඤා ම 6-487

යනු වෘතී විධි සුත්‍රයි. අඤ්ඤා යනු, අ, පු, සබ්බ, ස, ඛ, වචනයි. ව යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි.

අඤ්ඤා ව, කාරිතයන්තෙන්) අන්තංචු ප්‍රත්‍යයෙන් පරකල්
 හිද; අසංයෝගත්‍යය, සංයෝගත්‍යය නොවූ ඛාතුසංඝි ස්වරූපයට;
 වා, ව්‍යවස්ථිත ව්‍යාභා වශයෙන්; වෘතී, වෘතී වේ.

368 එ අස 5-516

යනු ආදේශ විධි සුත්‍රයි. එ යනු එ, පු, අනු, පුත්‍ය, පු, එ,
 වචනයි. අය යනු අ, පු, අ, පු, පු, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද
 දෙකකි. (සරෙ යනු මෙහි අනුවර්තීයයි.)

සරෙ ස්වරූපය පරකල්හි; එ, (ඛාතුසංඝි) එකරූප කෙමේ;
 අය, අයාදේශ වේ.

307 විස්තර:- “සබ්බතො භවුකාච්චි වා” යන සුත්‍රයෙන්
 කීමේ කරණලද ප්‍රත්‍යයන් අවර්ණිතතාදිවූ සියලු ඛාතුන් කෙ
 රෙන් වන බව 306-වන විස්තරයෙහි කියනලදී. “තකකර, දීප
 ඛකර” යන දෙක අකාරනා ඛාතුවලින් වන අප්‍රත්‍යයට උදහ
 රණ වශයෙන් දක්වනලදී. “අන්තද, මජ්ඣ” යනාදිහු ආකාර
 නා ඛාතුවලින් පරව වන අප්‍රත්‍යයට උදහරණ වශයෙන්
 දක්විය යුත්තාක. අනතුරුව ඉවණිතන ඛාතුන් කෙරෙන් වන
 අප්‍රත්‍යයට උදහරණ දක්වමින් ම ඛාතුන් හා උපසංඝිත්තේ
 එකතුවීම පිළිබඳ තනි පවසන ආචාර්යාදයෝ “නී + පාපිණ
 නෙ” යනාදිය කිහි. නී යනු ජිකාරනා ඛාතුකි. ඛාතුකි සමය
 උපසංඝිත්තේ එකතුවෙන්. ප පර්‍ය යනාදි වශයෙන් උපසංඝි වික්
 සක්-171 වන විස්තරයෙහි දක්වන ලදහ. ඒ ප, පර්, යනාදීන්ව
 උපසංඝි සඳව (තාමය) ලැබෙන්නේ ඛාතුකිව මුලින් යෙදුනු
 කල්හිමය. පණිනි ආචාර්යාදයෝද “උපසංඝි: ක්‍රියායොගෙ” යන
 සුත්‍රයෙන් ක්‍රියාවක් සමග යෙදුනු පු, පර්‍ය ආදීන්ව ම උපසංඝි සංඤ
 ව කලාහුය. මෙසේ හෙයින් උපසංඝිත්තේ යෙදෙන්නේ නිකර ම
 ඛාතුකිව මුලින් බව සැලකිය යුතුය. විභක්‍යනන නාමකව

අයින් හෝ කාමයකට මූලින් හෝ ගෙදෙන ප, පර් යනාදීහු නිපාත සංඥාවල ඇතුළත් වෙත්. ඒ බව ම “උපසංහා ධාතුනො පුබ්බසාහා එව දට්ඨබ්බො” යනුවෙන් බාලාවතාර කතීවරයෝද කීහ. මී යන උපසංහා පුළුකොට ඇති නි ධාතුව හෙරෙන් 367 වන සුත්‍රයෙන් අප්‍රත්‍යයය කොට “විතය” යන කිතක කාමය සිඳි කටයුතුය. “විනෙති (සිකබයති)” යනු එයට අයත් වාක්‍යයයි. “සිකබයති” යනු “විනෙති” යන ක්‍රියාපදයේ අනිය ප්‍රකටකරනු පිණිස යොදනලද පයතීයයෙකි.

විනෙති යන වාක්‍යයෙන් පරව 367 වන සුත්‍රයෙන් අප්‍රත්‍යය යොද 216 වන සුත්‍රයෙහි හෙසං ග්‍රහණයෙන් ආබ්‍යාත විභක්ති ප්‍රත්‍යය ලොපය කල කල්හි “වි + නි + අ” යි වේ. ප්‍රත්‍යය ණානු බක්ඛි නොවන හෙයින් කාරිතවත් නොවේ. එහෙයින් ම “අසං යොගනායානු වුද්ධි කාරිතො” යන සුත්‍රයෙන් ධාතුකාරිතව වෘඪි කල නොහැකිය. වෘඪියෙන් නොරවද විතය ශබ්දය සිඛිකල නො හැකිය. එහෙයින් “අඤ්ඤසු ම” යන වෘඪි විධි සුත්‍රය කියනලදී. මේ සුත්‍රයෙන් ණානුබක්ඛි රහිත හෙයින් කාරිතවත් නොවු ප්‍රත්‍යය යන් අරකල්හි ත් ධාතුකාරිතව වෘඪිය නියම කරනු ලැබේ. “ඝටා දිනං වා” යන සුත්‍රයෙන් වා ශබ්දය අනුවානනවු හෙයින් ඒ වෘඪිය ව්‍යවහාරික විභාෂා වශයෙන් වන බව සැලකිය යුතුය.

එහෙයින්:-

“ඉවණ්ණු වණ්ණනානඤ්ච-ලහුපනතාන ධාතුතං
 ඉවණ්ණු වණ්ණනා මෙව-වුද්ධි: හොති පරයා න.
 සුවණ්ණොනලපි ය ඤ්ඤ ණා-නා නිට්ඨාදිහු වුද්ධි ත
 භුද්දිකා: ‘විකරණ-න ඡෙතාදිහු වා සියා’ යි කියනලදී.

මෙයින් “අඤ්ඤසු ම” යන සුත්‍රයෙන් විධියමාන වෘඪියට විශයවන තැන් ද නොවන තැන් ද වන නොවන තැන් ද කියන ලදහ.

ඉවණ්ණි උවණ්ණියන් අනාකොට ඇති ධාතුන්ගේ ත් ලහුපානන ධාතුන්ගේ ත් ඉවණ්ණි උවණ්ණියන්ට වෘඪි වේ. එයින් අනෙකකට නොවේ.

යම් ධාතුවක අවසානයේ ඉ, ඊ, උ, ඌ, යන භවරයන්ගෙන් එකක් ඇත්තේ ද ඒ ධාතුවහු ඉවණ්ණිනා උවණ්ණිනා ධාතු නම් වෙත්. එනම්- සි, වි, නි, හි, යු, සු, භු, ඩා, යනාදීහුය.

අව සරෙ" යන සුත්‍රය හදුලන. යම් බාහුවක අන්තයෙහි ඔකාර යෙක් වේ නම් ඔහුට පරභාගයෙහි ස්වරයකුත් දක්නා ලැබේ නම් එකක්හි මුලින් තිබෙන බාහුවක ඔකාරයට අව ආදේශ කලයුතු බව මේ සුත්‍රයෙන් කියයි. ආබ්‍යාන කිහිප දෙකකි ම මේ සුත්‍රය ප්‍රයෝජනවත්ය. එහෙත් ප්‍රාසංගික (අවස්ථානුරූප) වශයෙන් මෙහි දැක්වුනු.

ඝං යන උපසර්ග සුඵලකාට ඇති වර බාහු කෙරෙන් අප්‍රත්‍ය යාදිය කිරීමෙන් සංවර ශබ්දයෙන් ව්‍යුත්පන්නය ද පෙරසේ ම දක යුතුය. අභවී, භවති භවිෂ්‍යති වා යනු භව ශබ්දයට අගත් වාක්‍ය යයි. සංවරී, සංවරතී, සංවරිෂ්‍යතී වා යනු සංවර ශබ්දයට අගත් වාක්‍යයි. සංවරණං සංවරෙ යි භවාවී වශයෙන්ද වාක්‍යභව භෑකිය. කාරක ව්‍යවස්ථාව ව්‍යාකෘතීවක්‍ය වශයෙන් පවත්නා වෙයි.

මෙතෙක් කියනලද්දේ 367 වන සුත්‍රයෙන් කී අප්‍රත්‍යය පිළි බද උදහරණයන් හා ඔවුන්ගේ පදසිතී ක්‍රමයයි. කිහිපයන්ගේ ලිඛිතභාගය දක්වනු පිණිස කී භාස්ථාවල "ඉසුචිණ්ණො වරුදිජො" යි කී හෙයින් වරුදිය දක්වීමට දුන් සුදුසු අවස්ථාවය. එහෙයින් වරුදිය මේ යයි දක්වනුමෝ "වරසරු" යනාදිය කිහි. වරසරුදී බාහු තෙලෙසක් ස්වරූප වශයෙන් එහි දක්නා ලැබෙත්. "ජපා දයො" යි ප්‍රසාරණීවාවී ආදී ශබ්දය සලකනු කොට කී හෙයින් තවත් මෙබඳු බාහුනු වෙන් නම් ඔවුනු ද වරුදියෙහි ලා සැලකිය යුත්තාහ.

ණමහිඉති ණමහි යනු; එව, මතු සුත්‍රයෙහි වැටේ.

371 ආකාරනාන මායො 8-595.

යනු ආදේශ වීඩි සුත්‍රයි. ආකාරනානාං යනු අ, ප්‍ර, භ, ම, බ වචනයි. ආයො යනු අ, ප්‍ර, අනු, ප්‍ර, එ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි.

ණමහි, ණානුබකි ප්‍රත්‍යයා පරකල්හි; ආකාරනානාං; ආකාරනාන බාහුන්ගේ අන්තයට; ආයො, ආශාදේශ වේ.

ණානුබකො, ණාකාරනුබකි ප්‍රත්‍යයා; පරෙ, පරකල්හි; ආකාරනාන බාහුනා, ආකාරය අන්තකොට ඇති බාහුන්ගේ; අන්තසා,

අනන්‍යව; ආයෝගොති, ආයාදෙශවේ. අනුබන්ධා, අනුබන්ධි
යෝ නම්; අට්ඨනිබ්බමා, නොසිටිනා සබ්බාසමය ආත්තෝ ය.

විග්‍රහ සුභමයි.

“අනකා යුණ්චුතං” ඉති, “අනකා යුණ්චුතං” යන සුත්‍රයෙන්;
යුණ්චුතං, යු ප්‍රත්‍යය ණ්චු ප්‍රත්‍යය යන දෙකට; අනකා, අන අක
යන ආදේශ දෙක වෙත්. උ, උ බාහුව; උතො, දීම් අනීයෙහි වේ.
අනන්‍යයනො, අනන්‍ය දදනී තී (අහර දෙසියන වාක්‍යයෙහි) අනන්‍ය
දයනො යනු වේ.

372 අනකා යුණ්චුතං 6-584

යනු ආදේශ විධි සුත්‍රයි. අනකා යනු, අ, ප්‍ර, ස, ප්‍ර, බ, වචනයි.
යුණ්චුතං යනු, උ, ප්‍ර, ස, ණ, බ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද
දෙකකි.

යුණ්චුතං, යු ප්‍රත්‍යය ණ්චු ප්‍රත්‍යය දෙකට; අනකා, අන-අක
යන ආදේශ දෙක වෙත්.

අන ව අක ව අනකා, නෙ අනකා; යු ව ණ්චු ව යුණ්චු, නෙසං
යුණ්චුතං.

“නෙ ආවායා කාරිතෙ” ඉති, “නෙ ආවායා කාරිතෙ” යන
සුත්‍රයෙන්; එ ඔහං, එකාර ඔකාරයන්ට; ආවාච, ආච-ආච යන
ආදේශයෝ වෙත්. නායනො, නෙතී තී (පවුණුමයි යන වාක්‍ය
යෙහි) නායනො යනුවේ. සාවනො, සුණාතී තී (අසයි යන වාක්‍ය
යෙහි) සාවනො යනු වේ.

373 නෙ ආවායා කාරිතෙ 5-517

යනු ආදේශ විධි සුත්‍රයි. නෙ යනු අ, ප්‍ර, සබ්බ, ප්‍ර, බ, වචනයි.
ආවායා යනු අ, ප්‍ර, ස, ප්‍ර, බ, වචනයි. කාරිතෙ යනු අ, ත, තී, ස,
එ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද තුණකි. බාහුතං යනු අනුචතීති
යයි.

කාරිතෙ, කාරිත සංඥා පරකල්පී; බාහුතං, බාහුන්භේ;
නෙ, ඒ ඔකාර එකාරයෝ; ආවායා, ආච-ආච යන ආදේශ වෙත්.

විග්‍රහ සුභමයි.

309 විසතර:— 367 වන සූත්‍රයෙන් කී ප්‍රත්‍යයයන් අනුරන් අපත්‍යයය පිළිබඳ උදාහරණයන් දක්වා ඡේද්‍ර ප්‍රත්‍යයයට උදාහරණ දක්වමින් “ආකාරනතා මායො” යනාදී සූත්‍රයන් සභිත්‍ර හසලහ. යම් බාහුවක් ආකාරනතාද ඒ බාහුනුගේ අන්තයට එනම් බාහිනත ආකාරයට ඡේද්‍ර ප්‍රත්‍යය පරකල්පි ආය යන ආදේශය වන බව 371 වන සූත්‍රයෙන් කියනලදී. ද බාහුව ආකාරනතාය. ඉන් පරව ඡේද්‍ර ප්‍රත්‍යයයක් කීටි නම් බාහිනත ආකාරයට ආයාදේශ කොට “දය” යි සිදුකරගත යුතුය. නොසිටිනා = කායනී කරණයෙන් පසු නොපවත්නා ස්වභාව දැක්වේ අනුබන්ධ නම් වෙත්. 303 වන විසතරය බලනු.

සු ඡේද්‍ර යන ප්‍රත්‍යයයන්ට කටයුතු ආදේශයන් “අතකා සුඡේද්‍රිතා” යන සූත්‍රයෙන් කීහ. සු ප්‍රත්‍යයයට අන ආදේශයන් ඡේද්‍ර ප්‍රත්‍යයයට අක ආදේශයන් ඒ සූත්‍රයෙන් නියමිතය. සුත්‍ර යෙහි කිසු ආදේශයෝ දේද්‍රදෙනෙහි. ආදේශිනු ද දේද්‍රදෙනෙහි. එහෙයින් ආදේශාදේශිනු සමසඛිතක (= සමාන ගණන් දැක්වේ) වෙත්. මෙබඳු තන්හි එක් එක් ආදේශියයකට එක් එක් ආදේශය පිළිවෙල නොසික්මවා කටයුතුය. මේ සඳහා පරභාසීත්‍ර යෙහි “යථා සඛිත මනුදේශා සමානාම්” යි පරිභාෂා සූත්‍රයක් හද ලෝග. ඒ පරිභාෂාව අනුව හෝ යථා සඛිත තන්හි හෝ මෙ තැන සු හට අන ආදේශයන් ඡේද්‍ර හට අන ආදේශයන් නියමිතය. මෙබඳු සෙසු තන්හිද මෙසේ මැයි.

“අතන දයනො” යනු ඡේද්‍ර ප්‍රත්‍යයය සඳහා දැක්වූ එක් උදාහර ඡේද්‍රයකි. “අතනං අදයි දදති දදිතෙති” යි වාක්‍යය ගෙණ 367 වන සූත්‍රයෙන් ඡේද්‍ර ප්‍රත්‍යයය යොදා පෙර මෙන් විභක්ති ලොපා දිය කල කල්හි “අතන + ද + ඡේද්‍ර” යි සිටියි. ඉක්බිති ඡේද්‍ර ප්‍රත්‍ය යය කාරිත වත් කොට බාහිනත ආකාරයට 371 වන සූත්‍රයෙන් ආයාදේශ කට යුතුය. එවිට “අතනදය + ඡේද්‍ර” යි සිටී. ඉක්බිති ඡේද්‍ර ප්‍රත්‍යය හට 372 වන සූත්‍රයෙන් අකාදේශ කොට ස්වර ලොපාදිය කිරීමෙන් “අතනදයක” යි වේ. නමවත් කිරීම් ආදිය පෙරසේ මැයි.

ඡේද්‍ර ප්‍රත්‍යයයෙන්ම සිද්ධකටයුතු “නායක, සාවක” යන සබද යන්ගේ සිද්ධිය සඳහා “නෙ ආවායා කාරිතො” යන සූත්‍රය දැක්වූහ. මේ සූත්‍රයෙහි “නෙ” යන්නෙන් ම එ දේද්‍රන ගතයුතුය. කාචායා යනෙහි “මි අව සරෙ, එ අය” යන සූත්‍රයන්ට අනතුරුව මේ සූත්‍රය හදලූහ. එහෙයින් අනුවර්තිය වන ආදේශි වඡ්ඡන්ගේ

පිළිවෙලින් “ආවායා” යි සුත්‍රයෙහි ආදේශ වශීඥය දක්වන ලදහ. ධර පිළිවෙලින් නම් “ආයාවා” යි නියුක්තය. මෙහි “ඵ ඔනං ආයාවා” යි වාචනීයෙහි නියත ලද්දේ එහෙයිනි. යම් බාහුවක අග එකාරයක් වේ නම් ඔහුට ආයාදේශයද, ඔකාරයක් වේ නම් ඔහුට ආවාදේශයද කාරික ප්‍රත්‍යයෙන් පරකල්පි කවසුතුය. “තෙති, සුණාති” යන වාක්‍යයන් කෙරෙහි ඡේද්‍ර ප්‍රත්‍යය යොදා විභක්ති ලොප් කල කල්හි “ති + ඡේද්‍ර” යි ද “සු + ඡේද්‍ර” යි ද සිටියි. ප්‍රත්‍යය ඡාන්ද්‍රවක්‍ෂි හෙයින් 386 වන සුත්‍රයෙන් කාරිකවත් කොට බාචිකාත් උකාරයන්ට 333 වන සුත්‍රයෙන් වෘද්ධි කව සුතුයි. එවිට “නත + ඡේද්‍ර” යි ද “භො + ඡේද්‍ර” යි ද වේ. ඉක් මිනි 373 වන සුත්‍රයෙන් එකාරයට ආයාදේශයක් ඔකාරයට ආවා දේශයක් කලපසු “නාය + ඡේද්‍ර” යි ද “කාව + ඡේද්‍ර” යි ද වේ. පෙර තේම ඡේද්‍ර ප්‍රත්‍යයට 373 වන සුත්‍රයෙන් අත ආදේශයක් ධර ලොපාදියක් කලකල්හි “නායක, ඝාවක” යි සිද්ධිවේ. නම් වත් කිරිමාදිය පෙරයේ මැයි.

“කරණ ව නතතං තුයමි” ඉති, කරණ ව නතතං තුයමි” යන සුත්‍රයෙන්; තුමි, තු ප්‍රත්‍යය පරකල්පි; බාචිකාණ, බාහු හුණේ අනතයට; තො, තකාරදේශ වේ. කතතා, කරෙහි ති (කෙරෙහි යන වාක්‍යයෙහි) කතතා යනු වේ, සන්ධා ඉව, සන්ධි ශබ්දය මෙහි.

374 කරණ ව නතතං තුයමි. 6-621

යනු ආදේශ වීම් සුත්‍රයි. කරණ යනු, අ, ප, අනු, ඝ, ඵ, වච නයි. ව යනු නිපාතයි. තතතං යනු, අ, න, ත, ප්‍ර, එ, වචනයි. තුයමි. යනු, ඊ, පි, අනු, ස, ට, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද සතරකි. අනතසය යනු මෙහි අනුවර්තීයයි.

තුයමි, තු ප්‍රත්‍යය පරකල්පි; කරණ ව, කර බාහුහුණේ ද; අනතසය, අනතයට; තතතං, තකාර වච වේ.

විග්‍රහ සුමමයි.

දිස, දිසබාහුව; පෙකබනෙ, බැලීම අදීයෙහි වේ. ‘යද්’ දිනා, ‘යද්’ දි සුත්‍රයෙන්; ඉයස, ඉකාරයට; අනතා, අකාර වච වේ. භයදයාචි, භයං පණති ති (බිය දැනී යන වාක්‍යයෙහි) භයදයාචි යනු වේ. දණි ඉව, දණි ශබ්දය මෙහි.

310 විකාර:- 367 වන සූත්‍රයෙන් කී ප්‍රත්‍යයන්ගෙන් චූ, ආචී ප්‍රත්‍යය දෙකට "කතතා, හයදසාචී" යන උදහරණ දෙක දක්වමින් ඔවුන්ගේ සිද්ධිය සඳහා "කරණ ව තහනං කුසමිං" යනාදිය කීහ, චූ ප්‍රත්‍යය පරකල්පි කර බාහුසුගේ අනන්‍ය රක, රයට තකාරදෙස වන බව 374 වන සූත්‍රයෙන් කියනලදී. එහි වී ශබ්දය ග්‍රහණයෙන් හර, හර, වච, වච, වච, යනාදී බාහුසුගේ අනන්‍ය යටද තකාරදෙසය සමුච්චිය කෙරේ. කෙරෙහි යන වාක්‍යයෙහි 367 වන සූත්‍රයෙන් කර බාහුසු කෙරෙන් චූ ප්‍රත්‍යය යොද විභක්ති ලොපාදිය කලපසු "කර් + චූ" යි සිටී. 374 වන සූත්‍රයෙන් බාහුසුගේ රකාරයට තකාරදෙස කල කල්පි "කතතූ" යි සිද්ධිය. තමිවත් කොට සි විභක්තිය යෙදුනල "කතතා" යි ප්‍රථමෙකවචනය වේ. චූ ප්‍රත්‍යයානන්‍ය හෑම ශබ්දයක් ම සනු ශබ්දය මෙන් වරතැගිය යුතුය. එහෙයින් "සන්චාච" යි බාලාවතාර වාක්‍යයෙහි කියනලදී. හතතූ, හතතූ, වතතූ, යනාදී ශබ්දයන් ද මෙසේ ම සිඛිකවසුචු බැවී සැලකිය යුතු.

ආචී, ප්‍රත්‍යයයට උදහරණ වශයෙන් "හයදසාචී" යනු දක් වනලදී. හය පසුගිය යන වාක්‍යයෙහි 367 වන සූත්‍රයෙන් ආචී ප්‍රත්‍යයය යොද විභක්ති ලොපාදිය කලපසු "හය දිස් + ආචී" යි සිටියි. "දිසස පසු දිසස දකඛා වා" යන සූත්‍රයෙන් දිස බාහු හට දිසස යන ආදෙසය කල කල්පි 'හයදිසස + ආචී' යි සිටියි ඉන්පිති "දිසස" යන හන්ති දකාරයට ඉකාරයට "යද" දී සූත්‍රයෙන් අකාරදෙස කල කල්පි "හයදසස + ආචී" යි සිටියි. ස්වර ලොප පරතයනයෙන් "හයදසාචී" යි සිඛිකවසුචු වේ. තමිවත් කොට සි විභක්ති යෙදු නල "හයදසාචී" යි ප්‍රථමෙකවචන රූප යද වේ. ආචී ප්‍රත්‍යයය අනන්‍යකොට ඇති හෑම ශබ්දයක් ම දකඛී ශබ්දය මෙන් වරතැගිය යුතුය.

රූප, රූප බාහුච; හච්චිත, සිද්ධි අනීයෙහි වේ. "විසරුප් පදදිනො ණ" ඉති, "විසරුප්පදදිනො ණ" යන සූත්‍රයෙන්; ණො, ණ ප්‍රත්‍යයය වේ. "කභා වජානං" ඉති, "කභා වජානං" යන සූත්‍රයෙන්; ණොනුබනෙහි පරෙ, ණොනුබනෙහි ප්‍රත්‍යයය පරකල්පි; බාහුසුගේ, බාහුසුගේ; වජානං, වකාර ජකාරයන්ට; කභා, කකාර භකාරයන් වෙත්. රොහො, රූපතී හි (රූපකෙරෙහි යන වාක්‍යයෙහි) රොහො යනු වේ.

347 විසරුප්පදදිනො ණ 6-530

යනු ප්‍රත්‍යය විධි සුත්‍රයි. විසරුප්පදදිනො යනු, ඉ, පු, ස, ප, බ, වචනයයි. ණ යනු, අ, පු, අනු, ලුප්‍යා, පු, එ, වචනයයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි. බාහුති යනු මෙහි අනුවචනීයයි.

විසරුප්පදදිනො බාහුති, විස - රුප් - පද යනාදි බාහුන් කෙරෙත්; ණ, ණ ප්‍රත්‍යයය වේ.

විස ව රුප් ව පද ව විසරුප්පද, විසරුප්පද ආදී යෙසං කෙ විසරුප්පදදයො, තනො විසරුප්පදදිනො.

376 කතා මජ්ඣනිමං 6-626

යනු ආදේශ විධි සුත්‍රයි. කතා යනු, අ, පු, ස, පු, බ, වචනයයි. මජ්ඣනිමං යනු, අ, පු, ස, ණ, බ, වචනයයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි. අන්‍යානං යනු ද ණානුබන්ධි යනු ද මෙහි අනුවචනීයයි.

ණානුබන්ධි, ණානුබන්ධි ප්‍රත්‍යයය පරකල්පි; අන්‍යානං බාධිනකපු; මජ්ඣනිමං, මජ්ඣනිමං ජකාරයන්ට; කතා, කතාර ගතාර දෙයෙසේ වෙත්.

විග්‍රහ සුගමයි.

311 විසාර:- 347 වන සුත්‍රයෙන් කියන ලද්දේත් 365 වන සුත්‍රයෙන් කියන ලද්දේත් ණ ප්‍රත්‍යයයි. එහෙත් 365 වන සුත්‍රයෙන් ණ ප්‍රත්‍යයය කිරීමට නම් බාහුවට මුලින් කම් පදයක් විය යුතුමය. මේ "විසරුප් පදදිනො ණ" යන සුත්‍රයෙන් නම් තනි බාහුවක් කෙරෙත්ම ණ ප්‍රත්‍යයය කට යුතුය. "බාහුතා කම්මාදිමහි ණො" යන සුත්‍රය පමණක් කියන ලද්දේ නම් "පුඤ්ඤකාර" යනාදි විනිශානෙනාපපද සහිත කිහිපයන් මිස "පවෙස, රුක" යනාදිය සිඛිකට නොහැකිය නම් වාචික පදයක් උපපදව නැති හෙයිනි. එහෙයිත් ඔවුන්ගේ පදසිතිය පිණිස "විසරුප්පදදිනො ණ" යන සුත්‍රය ගදලිඟ.

"කතා මජ්ඣනිමං" යන සුත්‍රය කියන ලද්දේ බාධිනකපු මකාරයට කතාරයත් ජකාරයට ගතාරයත් ආදේශ කරනු පිණිසය. හෙද ණානුබන්ධි ප්‍රත්‍යයයක් පරකල්පි කටයුතුය. ආදේශි ආදේශයන් පිළිබඳව 309 වන විසාරයද බලනු. රුප්ති යන වාක්‍යයෙහි 347 වන සුත්‍රයෙන් ණ ප්‍රත්‍යයය යොද ව්‍යාකර්ම ලොපාදිය කල පසු "රුප් + ණ" යි සිටියි. කාරිතවත් කොට වාචි ආදිය කල කල්හි "රුප් + ණ" යි සිටියි. ඉක්බිති බාධිනක

ජකාරයට 368 වන සුත්‍රයෙන් භක්‍ෂාරදෙය නොට පැමිණවීමෙන් "රොග" යි සිඛියි. සෙසු කාර්යයෝ පෙරයේ මැයි. 347 වන සුත්‍රයෙන් විනිත ණ ප්‍රත්‍යාන්ත කිතකයන් පුලුච්චනයෙහි වන බව 252 වන විඤ්චයෙහි කියනලදී.

"භාවෙ ව" ඉති, "භාවෙ ව" යන සුත්‍රයෙන්; භාවෙ, භාවකාරකයෙහි; ණො, ණ ප්‍රත්‍යයය වේ. පවනං, පවනං (පිසිමය) යන වාක්‍යයෙහි; පානො, පානො යනු වේ. ඉහ ව, මෙහි ද; කම්ම-අවචන-ඉච්චායං, කම්ම නොකියවි කල්හි; භාවෙ අපි, භාවකාරකයෙහිද; ණපච්චයො, ණ ප්‍රත්‍යයය වේ. කිතක-අභිතිතො, කිතකය විසින් කියනලද; භාවො, භාවය වෙමේ; දබ්බං ඉව ඉති, ද්‍රව්‍යය මෙහි යන; ඤායා, න්‍යායයෙන්; බ්‍රුච්චනඤ්චං බ්‍රුච්චනයද; හොති, වෙයි. පානා, ප්‍රථමා බ්‍රුච්චනයෙහි පානා උක්ත වේ.

376 භාවෙ ව 5-581

යනු ප්‍රත්‍යය විධි සුත්‍රයි. භාවෙ යනු, අ, පු, කි, ස, එ, වචනයි. ව යනු නිපාතයි. මෙයේ මෙහි පද දෙකකි. සබ්බතො යනු ද ණ යනු ද බාතුහි යනු ද මෙහි අනුවර්තීතීයයි.

සබ්බතො බාතුහි, සියලු බාතුන් කෙරෙන්; භාවෙ ව, භාවකාරකයෙහි ද; ණ, ණ ප්‍රත්‍යයය වේ.

විග්‍රහ සුභමයි.

318 විස්තර:- 367 වන සුත්‍රයෙන් "සබ්බතො" යි ද 374 වන සුත්‍රයෙන් "ණ" යි ද අනුවර්තීතීයවූ හෙයින් හැම බාතුවත් කෙරෙන් භාවකාරකයෙහිත් ණ ප්‍රත්‍යයය වන බව මේ සුත්‍රයෙන් කියනලදී. පුච්චයෙහි සුත්‍ර දෙකකින්ම ණ ප්‍රත්‍යයයක් කියා තිබියදී තාවචන මේ සුත්‍රයෙන්. ණ ප්‍රත්‍යයයක් විධානකිරීම නිෂ්ඵල යයි නොසිතිය යුතුය. සාමාන්‍යයෙන් කිව්ව ප්‍රත්‍යයයන් හැර සෙසු ප්‍රත්‍යයයන් කිත් සංඥව ලබන බවත් ඒ කිත් සංඥ ප්‍රත්‍යයයන් කාර්යකාරකයෙහි වන බවත් "අඤ්ඤා කිත්" "කතතරි කිත්" යන සුත්‍ර දෙකින් කියනලදී. එහෙයින් "විසරජපදදිතො ණ" යන සුත්‍රයෙන් කි ණ ප්‍රත්‍යයයත් කාර්යකාරකයෙහි මිස භාවකාරකයෙහි නොවේ. පානො, භාහො, පටිප්‍රානො යනාදි පද යන්ගේ සිද්ධිය පිණිස භාවකාරකයෙහි ම ණ ප්‍රත්‍යයය කවනුතුය. "භාවෙ ව" යන සුත්‍රය කියන ලද්දේ එහෙයිනි. මේ සුත්‍රයෙහි වකාරය වෙමේ ණකාරයාගේ අනුකම්භය පිණිස ද භාවයෙහි පමණක් නොව තවත් කාරකයන්හි ණ ප්‍රත්‍යයය වන බව දක්වනු

පිණිස ද වේ. මේ සුත්‍රය කින් සංඥයන් කථිං කාරකයෙහි පමණක් නොවන බව හඟවයි. කාරකයන්ගෙන් තොරවූ (මුල තොවූ) හුදු ධාතුවක් භාවයයි ආඛ්‍යාතයෙහිදී කියන ලදී. (266 වන චියාරය බලනු.) දෙවදනෙක පව්වනෙ යන උදාහරණයෙහි "පව්වනෙ" යනු භාවකාරකයෙහි විය. කමීය කීමට කැමැත්තක් කැති තැන සකමික ධාතුවක් කෙරෙහිත් භාවයෙහි ප්‍රත්‍යයයන් වන හෙයිනි. කිතකයෙහි ද එය එයමැයි. පව ධාතුව කෙරෙහිත් භාවයෙහි ණ ප්‍රත්‍යයය වීමෙන් "පානො" යනු සිද්ධයි. පව ධාතුව සකමික වුවත් කමීය කියනු කැමැත්තක් මෙහි තැන. සෙසු තනිකි ද මෙසේයි. පදසිද්ධිය සුකරයි. "පාන" ශබ්දය භාවකාරකයෙහි සිද්ධ හෙයින් ආඛ්‍යාතයෙහි කී පරිදි නම් එක වචනයෙහි මිස බහුවචනයෙහි යෙදිය නොහැකිය. භාවය නම් දෙකක් තුණක් නොව එකක්මය එහෙයින් එකවචනම වියයුතුය. තමුත් ආඛ්‍යාත භාවයට වඩා මද වෙනසක් කිතක භාවයෙහි වේ. එනම් ද්‍රව්‍යයක් මෙන් වීමයි. කිතකය විසින් කියනලද භාවය ද්‍රව්‍යයක් මෙන් වේ යනු සුඛි ශබ්දයය. එහෙයින් "කිත කාභිතිතො භාවො දබ්බමිව" යි කීහ. ද්‍රව්‍යයන්ගේ බහු භාවය ඇත්තාසේ කිතකභාවයන්ගේ ද බහුකම වේ මැයි. ඒ බහුභාවය හෙතුකොට ගෙන ප්‍රථමා බහුවචනයෙහි පාකා යි වේ. සෙසු විභක්තිවල ද මෙසේ යි.

ගමු සප්ප, ගමු ධාතු සප්ප ධාතු දෙදෙන; ගතිවති, ගමිනාභී යෙති වෙත්. "කී ව" ඉති, 'කී ව'. තන සුත්‍රයෙන්; කී, කී ප්‍රත්‍යය වේ.

317 කී ව 6-532

ගනු ප්‍රත්‍යය විධි සුත්‍රයි. කී යනු, ඉ, පි, අනු, ප්‍ර, ප්‍ර, එ, වචනයයි. එයනු නියතයයි මෙසේ මෙහි පද දෙකකි. සබ්බතො යනු ද ධාතුවකි යනු ද මෙහි අනුවර්තීයයි.

සබ්බතො ධාතුවකි, සියලු ධාතුවක් කෙරෙහි; කී ව, කී ප්‍රත්‍යය ය ද වේ.

"ධාතීනාසං ලොපො කීවති" ඉති, "ධාතීනාසං ලොපො කීවති" යන සුත්‍රයෙන්; කීවති, කී ප්‍රත්‍යයය පරකල්පි; වා, විකල්ප යෙන්; ධාතීනාසං, ධාතුවුන්ගේ අනායව; ලොපො, ලොප් වේ.

318 ධාතීනාසං ලොපො කීවති 6-517

යනු ලොපවිධි සුත්‍රයි. ධාතීන්තසා යනු, අ, ප්‍ර, ස, ම, ඵ, වචනයි. ලොපො යනු, අ, ප්‍ර, ක්‍ර, ඵ, වචනයි. ක්‍රිවති යනු, ඉ, ප්‍ර, අනු, ස, ඵ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද තුණකි. වා යනු මෙහි අනුවචීතියයි.

ක්‍රිවති, ක්‍රි ප්‍රත්‍යයය පරකල්භි; ධාතීන්තසා, ධාතූන්ගේ අන්තයට; වා, විකල්පයෙන්; ලොපො, ලොප් වේ.

ධාතූයා අනොවා, ධාතීන්තසා, තසා ධාතීන්තසා; ප්‍රපාතෙ ති ලොපො, ප්‍රප ධාතූ වැනසීම් අනීයෙහිය. ණ ප්‍රත්‍යයයි. සො ලොපො.

“ක්‍රි ලොපො ව” ඉති, “ක්‍රිලොපො ව” යන සුත්‍රයෙන්; ක්‍රියා, ක්‍රි ප්‍රත්‍යයයට; ලොපො, ලොප් වේ. සබ්බගො, සබ්බං ගච්ඡති ති (සියල්ලට පැමිණෙයි යන වාක්‍යයෙහි) සබ්බගො යනු වේ. අභිභූ, අභිගච්ඡති ති (මැඩපවත්වයි යන වාක්‍යයෙහි) අභිභූ යනු වේ.

379 ක්‍රිලොපො ව 6-641

යනු ලොප විධි සුත්‍රයි. ක්‍රි යනු, ඉ, ප්‍ර, අනු, ප්‍ර, ඵ, වචනයි. ලොපො යනු, අ, ප්‍ර, ක්‍ර, ඵ, වචනයි. ව යනු තිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද තුණකි.

ක්‍රි, ක්‍රි ප්‍රත්‍යයය තෙමේ; ලොපො ව, ලොප් ද වේ.

විග්‍රහ සුගමයි.

313 විෂය:- “සබ්බග, අභිභූ” යන කිතකතාමයන් සිඳ්ධ කරනු පිණිස 377, 378, 379 වන සුත්‍රයෙන් දැක්වූහ. “ක්‍රිව” යන සුත්‍රයෙන් සියලු ධාතූන් කෙරෙන් ක්‍රි ප්‍රත්‍යයය විධාන කරන ලදී. මෙහි විකාරය සුබොච්චාරණය පිණිසය. නැතහොත් ණ ප්‍රත්‍යයය මෙන් මේ ප්‍රත්‍යයය ගාවයෙහි නොවන බව හඟවනු පිණිසය. එහෙයින් “ගාවෙ ව” යන සුත්‍රයාගේ අනුවචීතය වළකයි. “ධාතීන්තසා ලොපො ක්‍රිවති” යන සුත්‍රයෙන් ක්‍රි ප්‍රත්‍යයය පර කල්භි ධාතීන්ත ලොපය විධාන කරන ලදී. 293 වන සුත්‍රයෙන් කියන ලද්දේත් ධාතීන්ත ලොපය මැයි. නැවත ධාතීන්ත ලොපය සදහා මේ සුත්‍රය කියන ලද්දේ විශේෂයක් සලකා ගෙන බැව් ප්‍රකෘතියෙන් හැරේ. 293 වන සුත්‍රයෙන් ධාතීන්ත ස්වරයාගේ ලොපය නියමිත බව ද 378 වන සුත්‍රයෙන් ක්‍රි ප්‍රත්‍යය පරකල්භි ධාතීන්ත ව්‍යඤ්ජනයාගේ ලොපය නියමිත බැව් ද සිතිය සුදුසුය.

මේ ඒ සුත්‍ර දෙකේ එකිනෙකට ඇති වෙනසයි. 378 වන සුත්‍රයට වා ශබ්දය අනුවානීතය වන බව න්‍යාසය, රූපසිඛි, සුත්‍රකර්තෘඥයෙහි නොකියන ලදී. එහෙත් බාලාවතාර වෘත්තියෙහි වා ශබ්දයක් යොදන ලද්දේය.

“කී ලොපො ව” යන සුත්‍රයෙන් සමස්තේ කී ප්‍රත්‍යයායේ ලොපය කියන ලදී. මේ සුත්‍රය න්‍යාසයෙහි ඵපද යයි කියන ලදී. කවිව්‍යාසන වණ්ණනා, සුත්‍රකර්තෘඥයන්හි ත්‍රිපද යයි කියන ලදී. සබ්බං ගච්ඡති යන වාක්‍යයෙහි 377 වන සුත්‍රයෙන් කී ප්‍රත්‍යයය යොද වීභකති ලොපාදිය කළ කල්හි “සබ්බං + ගමු + කී” යි සිඛි. 293 වන සුත්‍රයෙන් ධානීතතා ස්වරලොපය කළ පසු “සබ්බං + ගම + කී” යි සිඛි. 37. වන සුත්‍රයෙන් ධානීතත වෘක්ඤ්ඤා ලොපයන් 379 වන සුත්‍රයෙන් කී ප්‍රත්‍යය ලොපයක් කළ පසු “සබ්බං” යි සිඛි. ක්‍රමවත් කොට සි වීභකති යෙදීමෙන් “සබ්බං” යනු වේ. “අභිභු” ශබ්දයායේ සිඛිය ද මෙසේ යි. එහි ඇත්තේ අභි පූච්ඡ හු ධාතු වශය. හු ධාතුව එකස්වර හෙයින් ධානීතත ලොපය නොවේ.

වර, ධාතුව; ගතිවයි, ගමනාචාර්යෙහි වේ.

380 තසසිලාදීසු ඡේත්‍යාචි ච 6-534

යනු ප්‍රත්‍යය මිඛි සුත්‍රයි. තසසිලාදීසු යනු, ඉ, ජ, ස, ස, බ, වචනයි. ඡේත්‍යාචි යනු, ඊ, ජ, ස, ප්‍ර, බ, වචනයි. ව යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද තුනකි. සබ්බතො යනු ද ධාතුහි යනු ද මෙහි අනුවානීතියයි.

සබ්බතො ධාතුහි, සියලු ධාතුන් කෙරෙන්; තසසිලාදීසු, එය (මිත්‍රණේ) ස්වභාවය යනාදී අනියන්ති; ඡේතු ආචී ව, ඡේ-තු-ආචී-යන ප්‍රත්‍යයෝ ද වෙත්.

ධාතුහි ධාතුන් කෙරෙන්; තසසිලාදී අනෙච්ඡු, එය ස්වභාව කොට ඇත්තේය යනාදී අනියන්ති; ඡේ ආදයො, ඡේ ආදී ප්‍රත්‍ය යෝ; හොනති, වෙත්. මුහමං, ප්‍රෙෂ්ඨවය්‍යාව; සිලොත, ස්වභාව යෙන්; වරති, කෙරේ නු යි හෝ; තං ධම්මො, එය සිරිත් කොට ඇත්තේ නු යි හෝ; තස්මිං සාධු වා, එහි දක්ෂ නු යි හෝ; මුහමොච්චි, මුහමොච්චි නම් වේ. ඉභි ආදී, මේ ආදී යයි; සිලා, සිල නම්; සභා වො, ස්වභාවයි. ධම්මො, ධම්ම නම්; ආවාණං, සිරිතයි. සාධු, සාධු නම්; කුසලො, දක්ෂයයි.

තං සිලා යස්ස සො තසසිලො, තසසිලො ආදී යස්ස සො තසසිලාදී, තෙසු තසසිලාදීසු. ඡේ ව තු ව ආචී ව ඡේත්‍යාචී, තෙ ඡේත්‍යාචී.

314. විසාර:- එය බහුමේ ස්වභාවය යනාදී අනිවල නීති වූ ආච්ඡික ප්‍රත්‍යයෙන් තිදෙන වන බව මේ සුත්‍රයෙන් කීය. ආදී ඉබදයෙන් එය මොහුගේ සිරිතය යන අනිය ද එහි මොහු සමාජීය යන අනිය ද ගනු ලැබේ. ඒ ඉබදයෙන් තමා පිළිබඳ මාතෘකා යෙහි ද මෙකී ප්‍රත්‍යයෙන් වන බව රූපසිතියෙහි කියන ලදී. “බ්‍රහ්ම වරතී සිලොන” යන වාක්‍යයෙහි තසයිලානියෙහි නීති ප්‍රත්‍යය යොදා වාක්‍යලොපය හා විභක්තිලොපය කල පසු “බ්‍රහ්ම + වර + නී” යි වේ. කාරිතවත් කොට වෘද්ධි ආදිය කල කල්හි “බ්‍රහ්මවාරී” යනු සිද්ධයි. “බ්‍රහ්ම වරතී බ්‍රහ්මන” කියා ද, “බ්‍රහ්ම වරතී සාධු” කියා ද වාක්‍ය ගත් කල්හි තද්විම, තසාධු අනියන්හි නීති ප්‍රත්‍යය වන බවට එයම උදාහරණ වේ. “බ්‍රහ්ම වරතී” ප්‍රත්‍යය යනු “සො” යනාදී වශයෙන් ද වාක්‍ය ගත හැකිය. කෙසේ වුවත් අනිවෙලපරිත්‍යයක් නොවේ. පසයනපවතනා, ආදීනවදසාපී යනු වූ ආච්ඡික ප්‍රත්‍යය දෙදෙනා පිළිබඳව දක්විය යුතු උදාහරණයෝ යි පණ්ඩිතමානි, බහුසුත්‍රමානී යනු ව ඉබදයෙන් වන නීති ප්‍රත්‍යයට උදාහරණයි. “පණ්ඩිතං අත්‍යාතං මඤ්ඤතී” පණ්ඩිතයා තමාගේ හිතිය යනු ද, “බහුසුත්‍රං අත්‍යාතං මඤ්ඤතී” (බහුසුත්‍රයා තමාගේ හිතිය) යනු ද එහි වාක්‍යයි. බ්‍රහ්මවාරී ඉබදයෙන් බ්‍රහ්මවර්තීව ස්වභාව කොට ඇත්තේ ද, බ්‍රහ්මවර්තීව සිරිත්කොට ඇත්තේ ද, බ්‍රහ්මවර්තීවෙහි සමාජීයයේ ද වාච්‍ය වේ.

සුභ, සුභ ධාතුව; සද්ග, ඉබදනියෙහි වේ. “සද්ගකුබ්වල මණ්ඩප රූවාදිති සු” ඉති. “සද්ග-රූවාදිති සු” යන සුත්‍රයෙන්; සු, සු ප්‍රත්‍යය වේ. සිලොන, ස්වභාවයෙන්; සොසති, සොභා කෙරේ නුයි; සොසනො, සොසන නම් වේ. එවං, මෙසේ; වර්තී, වර්තී ධාතුව; වර්තීන, වර්තී අනියෙහි වේ. වර්තීනො, වර්තීනී සිලොන යන වාක්‍යයෙහි වර්තීනො යනු වේ.

381 සද්ගකුබ්වලමණ්ඩප රූවාදිති සු 6-535 -

යනු ප්‍රත්‍යය විය යුතුයි. සද්ග-රූවාදිති යනු, ඉ, පු, ස, ප, බ, වචනයි. සු යනු, උ පු, අනු, ප්‍රියා, පු, එ, වචනයි. මෙය මෙහි පද දෙකකි. තසයිලාදීසු යනු මෙහි අනුවර්තීයයි.

සද්ග, ඉබදනී ධාතුව; කුබ, ක්‍රොධානී බ්‍රහ්මය; වල, වලනානී ධාතුව; මණ්ඩප, මණ්ඩනානී ධාතුව; රූවාදිති, රූවාදී ධාතුව යන මොවුන් කෙරෙන්; තසයිලාදීසු, එය ස්වභාව කොට ඇත්තේ යනාදී අනියන්හි, සු, සු ප්‍රත්‍යය වේ.

සඳු ව කුසො ව වලො ව මනෙකො ව සඳු කුඩ වල මනෙකො,
 සඳු- මනෙකො අනෙකො යෙසො කෙ සඳු- මනෙකො, රුව ආදී
 යෙසො කෙ රුවාදයො, සඳු- මනෙකො ව රුවාදයො ව සඳු-
 මනෙකො රුවාදයො, කෙහි සඳු - රුවාදීහි.

315 විසතර:- තසයිලාදී අනියන්ති 380 වන සුත්‍රයෙන්
 ක්ෂී කු ආචී යන ප්‍රත්‍යයෙන් වන බව කියන ලදී. ඒ තසයිලාදී
 අනියන්ති ම යු ප්‍රත්‍යය ද වන බව 374 වන සුත්‍රයෙන් කියයි.
 ශබ්දනීයෙහි පවත්නා යම්කාක් ධාතුහු වෙන් ද ඔවුන් කෙරෙහුත්
 ක්‍රොධානීයෙහි වැටෙන ධාතුන් කෙරෙහුත් වලන සෙලනීම) අනී
 යෙහි වැටෙන ධාතුන් කෙරෙහුත් මනෙක (සැරසීම) අනී
 යෙහි වැටෙන ධාතුන් කෙරෙහුත් රුවාදී ධාතුන් කෙරෙහුත්
 ඒ යු ප්‍රත්‍යය වන බව සුත්‍රයෙන් ම පෙනේ. ශබ්දනී ධාතු
 නම්- ක්‍ෂ, භාස, වද, හණ, සත, සර, තද, යනාදියයි. ක්‍රොධානී
 ධාතු නම්- කුඩ, කුප, රුස, විආසුචී පද, ද්‍රස, යනාදියයි. වලනානී
 ධාතු නම්- වල, ඉක්ක, එර, එදී, කපි. වෙප්‍ර, බ්‍රහ, හඹු, හු, යනාදී
 යයි. මනෙකානී ධාතු නම්- මහි, මකි, හුස, හබි, යනාදියයි.
 රුවාදී ධාතු නම්- රුව, ජ්‍රත, කාස, දීප, භාස, වහිස, යනාදියයි.
 මෙකී ධාතුන් කෙරෙන් තසයිල, තං ධම්ම, තං සාඤ්ඤ යනාදී අනී
 යන්ති යු ප්‍රත්‍යය වේ. කොසති සිලෙන යන වාක්‍යයෙහි 381
 වන සුත්‍රයෙන් යු ප්‍රත්‍යය යොදා විහකති ලොපාදිය කළ පසු
 "සුක් + යු" යි සිටී. "අනෙකුකු ව" යන සුත්‍රයෙන් ධාතුස්වරයට
 වාද්‍රියත් "අනකා යුක්චිතං" යන සුත්‍රයෙන් යුතට අන ආදේශ
 යත් කොට පරතයනය කළ කල්හි "කොසත" යි සිටියි. 'වහිසත'
 යන්නෙහි ද පද සාධනය මෙසේ මැයි. මෙහි ධාතු ස්වරය සංයා
 කානි කෙසින් වාද්‍රියත් නැත.

382 පාරදිගම්මො රු 6-5 6

යනු ප්‍රත්‍යය වීඛි සුත්‍රයි. පාරදිගම්මො යනු, ඉ, පි, ස, ප, එ,
 වචනයි. රු, යනු, ට, පි, අනු, ප්‍රප්‍ර, ප්‍ර, එ, වචනයි. මෙසේ මෙහි
 පද දෙකකි. තසයිලාදීසු යනු මෙහි අනුච්ඡිතියයි.

පාරදිගම්මො, පාරශබ්දදියෙන් පරවු හවු ධාතුව කෙරෙන්;
 තසයිලාදීසු, තසයිලාදී අනියන්ති; රු, රු ප්‍රත්‍යය වේ.

පාරදීහි, පාරශබ්දීන් කෙරෙන්; පරසො, පරවු; ගම්මාතුකො,
 ගම්‍ච ධාතුව කෙරෙන්; තසයිලාදීසු, තසයිලාදී අනියන්ති; රු,
 ඉහාහි, රු ප්‍රත්‍යය වේ.

පාර (සඳො) ආදි ගෙසං හෙ පාරුදයො, හමු එව ගම්, පාර දිගි ගම් පාරුදිගම්, තසා පාරුදිගම්මා.

383 රමෙහි රනෙහා ණදි නො 6-541

යනු ලොපවිති සුත්‍රයි. රමෙහි යනු, අ, පු, අනු, ස, එ, වචනයි. අනො යනු, අ, පු, කි, පු, එ, වචනයි. රුදි යනු, ඉ, පු, ස, පු, එ, වචනයි. නො යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද සතරකි.

රමෙහි, අනුබන්ධි රකාරය පරකල්ගි; රුදි, රකාරය හිමිනොව අයි; අනො, ධාතුවක්ව නෙමේ; නො, නොවේ. (ලොප් වෙයි යුගේයි.)

රුකුබන්ධි, රකාරකුබන්ධියා; පරෙ, පරකල්ගි; සබ්බො ධාතුව නොයා, සියලු ධාතුවක්ව නෙමේ; නො රෙන සහ, ඒ (අනුබන්ධි) රකාරය සමග; නො නොකි, නො වෙයි. පුප්‍රසාති ඉති, ලොප්-කරනු ලැබේ යන; අනො, අනි. පාරගු, පාරං ගව්ඡති සිලොග යන වාක්‍යයෙහි පරගු යනු වේ.

රො ආදි ගෙසං සො රුදි, සො රුදි.

හිකබ, හිකබ ධාතුව; ගාචනෙ, ඉල්ඵිම් අනිගෙහි වේ. “හිකබා දිනො ව” ඉති, “හිකබාදිනො ව” යන සුත්‍රයෙන්; රු, රු ප්‍රත්‍යයය වේ. යද දිනා, යද දි සුත්‍රයෙන්; ක්ඵි, කිහිත(තක); රසො, හ්‍රස්ව වේ. (එකල්ගි) හිකබු, හිකබු යනු වේ. එවා, මෙසේ; සො, සො ධාතුව; අචබොධනෙ, අචබොධානිගෙහි වේ. විඤ්ඤ ඉති ආදි, විඤ්ඤ යනාදිය වේ.

384 හිකබාදිනො ව 5-637

යනු ප්‍රත්‍යය වීඛි සුත්‍රයි. හිකබාදිනො යනු, ඉ, පු, ස, ප, බ, වචනයි. ව යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි. රු යනු ද කසිලාදිපු යනු ද මෙහි අනුවභීතියයි.

හිකබාදිනො ව, හිකබ යනාදි ධාතූන් කෙරෙන් ද; කසිලා දිපු, කසිලාදි අනිගන්ති; රු, රුප්‍රත්‍යයය වේ.

හිකබ ආදි ගෙසං හෙ හිකබාදයො, තනො හිකබාදිනො,

316 විකාර:- 382 වන සුත්‍රයෙන් රු ප්‍රත්‍යයය විධාන කරන ලදී. ඒ රුප්‍රත්‍යයය වන්නේ කසිල, කංඛමම, කංසාඛු යන අනි වලට, එහෙයින් 380 වන සුත්‍රයෙන් කසිලාදිපු යනු ඒ සුත්‍රයට

අනුවර්තය කටයුතුය. තසයිලාදී අතීතයන්හි වන ක්ෂී ඩු ආචී ප්‍රත්‍යයයන් මෙන් මේ රූ ප්‍රත්‍යයය කෑම බාහුන් කෙරෙත් නොවේ. පාර, වෙද, අන්ත, අඟ්‍රි යනාදී ශබ්දයන්ගෙන් පරව සිටි හමු බාහුව කෙරෙත් පමණක් රූ ප්‍රත්‍යයය වන බව සැලකිය යුතුය. ගම් යනු හමු බාහු කෙරෙත් ස්වාතීයෙහි ඉ ප්‍රත්‍යය වීමෙන් නිපෙන්නය. එහෙයින් බාහුව වශයෙන් උකාරුන්ත හමු යන්නම ගත යුතුය. 383 වන සුත්‍රය කියන ලද්දේ රකාරය අනුබ්‍රැහි කොට ඇති රූ, ර, රම රනු, රිතු රිරිය, රජු, රිව්ව යනාදී ප්‍රත්‍යයයන්ගේ ද රව්, රව්දු, රව්දු, රිව්, රිව්, රව්ව යනාදී ප්‍රත්‍යයාදෙයන්ගේ ද අනුබ්‍රැහි රකාරය සමග බාහුන්ත යාගේ ලොපය සදහාය. මේ සුත්‍රයෙහි “රව්” යන තන්හි ර ශබ්දයෙන් අනුබ්‍රැහි රකාරය පමණක් ගණියි. ත්‍යාසාවායීගේ වනාහි “රේ (රකාරේ) අයා අනු” යන වාක්‍යයෙහි “සඳාදිතොණ” යන සුත්‍රයෙන් ණ ප්‍රත්‍යය කොට ර ශබ්දය සිඛ කෙරෙත්. එහෙයින් ම ර ශබ්දයෙන් රකාරුබ්‍රැහි ප්‍රත්‍යයය හා ප්‍රත්‍යයාදෙය ගතයුතු යයි සලකත්. ඉහුදු අතීතවෙකල්‍යයෙන් නොවේ. රනො යන තන්හි රකාරය ආගම සනී විධියෙන් මුළුකී. රුද් යන තන්හි ආදී ශබ්දය මයනීදු (=භූරුදමනු ලබන සීමා) අතීතෙහි ය. එහෙයින් රුද් යන්නට “රකාරය සම කොට ඇති” යි අතීදුක්වීම. සන්න කථීවරු බොහෝ දෙනෙක් “අන්ත, බාහුන්තයද; රුද්, රකාරුද්‍යද;” කියා අතීදුක්වත්. එසේ අරුත් පැවසීම කායනී සිද්ධියට බාධාවක් නොදුළුවත් ශාස්ත්‍රයට අනුකූල නොවේ. එහෙයින් “රුද්” යනු “අනො” යන්නට කුලාබි කරණ විශේෂණ කොට මෙහි අතීදුක්වන ලද බව සැලකිය යුතුය.

“රව්‍යාදෙ ආදී සඳො ඩු — මරියාදන් වාවකො
තගනුණො ති ව සො ඤොයො—රේ'පි තෙනෙව ලුපතෙ”

යනු මේ සදහා පුරුණාවායීවරයන්ගේ උකතියයි.

“රව්” යනාදී සුත්‍රයෙහි ආදී ශබ්දය වනාහි මයනීදුච්චාව කය. රුද් යනු තද්දුණ සංවිදෙන බහුත්‍රිති ද වේ. එහෙයින් ඒ තද්දුණ සංවිදෙන බහුත්‍රිති සමාසයාගේ බලයෙන් ම රකාරයද ලොප වේ” යනු එහි අදහසයි.

“පාරංගව්‍රිති සිලොන” යන වාක්‍යයෙහි 382 වන සුත්‍රයෙන් රූ ප්‍රත්‍යයය යොදු විභක්‍යනාදිය ලොප් කිරීමෙන් “පාර + ගම + රූ” යි සිටිති. 383 වන සුත්‍රයෙන් රූ ප්‍රත්‍යයයේ රකාරයන්

315 විඥාන:- 378 වන සුත්‍රයෙන් තබ්බ අතීය යන ප්‍රත්‍යය දෙක විධාන කරණ ලදහ. “තෙ කිච්චා” යන සුත්‍රයෙන් මේ ප්‍රත්‍යය දෙක ද කිච්ච සංඥයෝ වෙත්. මේ කිච්ච ප්‍රත්‍යය දෙදෙන භාවකම් කාරකයන්හි වෙත්. භෑම ධාතුමක් කෙරෙන් මේ ප්‍රත්‍යය දෙක යෙදිය භැක්කාහ. තබ්බානියාදි කිච්චයන් සඳහා දක්වනු ලබන කාරිකාවෝ පොරණැදුරන් විසින් මෙසේ කියන ලදහ.

“ 1 අකමමකෙහි ධාතුනි—භාවෙ කිච්චා භවනති තෙ සකමමකෙහි කමමතෙථ— රහසකකත්ථ දීපකා.

2 කිච්චා ධාතුභ්‍ය කමමෙහි—භාවෙයෙව නපුංසකෙ තදන්තා පායතො කමම-සකමමෙහි තිලිඛිතිකා”.

1 අකමම ධාතුන් කෙරෙන් භාවකාරකයෙහි ඒ කිච්ච ප්‍රත්‍යය යෙදී වෙත්. සකමම ධාතුන් කෙරෙන් කමමෙහි කමමකාරකයෙහි වෙත්. ඒ භාවකම්දෙකෙහි වන කිච්චයෝ අභිභිභි (සුදුසු නොහොත් පුතුය යන අභිභි) ද, ඉකාභිභි (භැකිය යන අභිභි) ද දක්වන්නෝය යනු ප්‍රථම කාරකාවේ අදහසයි.

2 අකමම ධාතුන් කෙරෙන් වන කිච්ච ප්‍රත්‍යයයෝ කාරක වශයෙන් භාවකාරකයෙහිම ද ලිඛිත වශයෙන් නපුංසක ලිඛිතයෙහිම ද වෙත්. සකමම ධාතුන් කෙරෙන් වන කිච්ච ප්‍රත්‍යයයෝ බෙහෙවින් කමමකාරකයෙහි වෙත්. එසේම ලිඛිතත්‍රයෙහි භවනය කෙරේ. මෙහි (පායතො) බෙහෙවින් යි කියන ලද්දේ කුමක් හෙයින්ද යි විමසිය යුතුය. සකමම ධාතුන් කෙරෙන් ද කමම නොකියවි කල්හි භාවකාරකයෙහි ත් ප්‍රත්‍යයයන් වන බව 265 වන විඥානයෙහි ද 310 වන විඥානයෙහි ද කියන ලදී. එය මේ කිච්චයන් විෂයෙහි ද එසේම ය. එහෙයින් තබ්බානියාදිහු සකමම ධාතුන් කෙරෙන් ද භාවකාරකයෙහි වෙත්. ඔවුහු නපුංසක ලිඛිතයෝ ම වෙත්. කමමකාරකයෙහි වන්නෝ ත්‍රිලිඛිතයෝයි. මේ දෙවන කාරිකාවේ අදහසයි.

“ඉකාරගමො අසබ්බධාතුකමිති” යන සුත්‍රය ආචාර්යයෙහි කියන ලදී. 272 වන විඥාන ය බලනු. භවනං යන වාක්‍යයෙහි භූ ධාතුම කෙරෙන් 378 වන සුත්‍රයෙන් තබ්බ, අතීය යන ප්‍රත්‍යය දෙක වෙත වෙත ම යොද හත් කල “භූ + තබ්බ” යි ද, “භූ + අතීය” යි ද සිටියි. “අඤ්ඤපු ව” යන සුත්‍රයෙන් ධාතුමවරයට වාචී යන් වාචීයෙන් ලැබුනු ඕකාරයට “ම අව සරෙ” යන සුත්‍රයෙන් අව ආදේශයන් කලපසු “භව+තබ්බ, භව+අතීය” යි සිටියි. ඉක්බිති

“ඉතාරුගමො අසබ්බධාතුකමිති” යන සූත්‍රයෙන් ඉතාරුගම කට වුයුය. ව්‍යක්ඛ්‍යාසාරයක් පරකල්පි පමණක් මේ ඉතාරුගමය වේ. එසේ ඉතාරුගමය කළ පසු “භව + ඉ + ත්ඛ” යි සිටියි. ස්වරලොප පරතයනගෙන් “භවිතබ්බ” යි සිටියි. “භව + අනීය” යන තන්ති පරව ඇත්තේ ස්වරයක් හෙයින් ධාතු ප්‍රත්‍යය මධ්‍යයෙහි වන ඉතාරුගමයට අවකාශ නොලැබේ. ස්වරලොප පරතයනගෙන් “භවනීය” යනු සිටිය. භවිතබ්බ, භවනීය යන දෙදෙනම කිව්ව ප්‍රත්‍යයානතයෝය.

එහෙයින් “තද්ධිතසමාසා” දී සූත්‍රයෙන් නම්වත් කළ නොහැකිය. එහෙත් ඒ සූත්‍රයේ ව ඉබ්දයෙන් කිව්වානතයෝ ද නම්වත් වෙත්. අතථිත ධාතුවක් කෙරෙන් භාවකාරකයෙහි ප්‍රත්‍යයයන් යෙදී සිටුවු හෙයින් මේ භවිතබ්බ, භවනීය ඉබ්ද දෙකම තප්‍රසංසක ලිඛිතය. එහෙයින් අතාරුනත තප්‍රසංසකලිඛිත ඉබ්දයක් හැටියට මොවුන්ගේ විභක්තිරූප සිද්ධි කටයුත්තාහ.

තාත්‍යායන රූපසිද්ධි දෙකේහි ඉතාරුගමය සදහා “යථාගම මිකාරො” යි සූත්‍රයක් දක්නා ලැබේ. බාලාවතාර කතීවරයෝ ග්‍රන්ථ සංකෂ්පය කැමැතීවෙමින් “ඉතාරුගමො අසබ්බධාතුකමිති” යන සූත්‍රය ම දක්වා කායථීය පිරිමැසුහ. එහෙත් කිතකයෙහි අසථිධාතුක ප්‍රත්‍යයයන් පරව නොසිටිය හැකි හෙයින් “කවි” යන අනුවර්තය සහිත “යථාගමමිකාරො” යන සූත්‍රය ම මෙහි ඉතාරුගමය පිණිස සුදුසුය.

අන්‍යත්‍ය කරණ ව තත්‍යං ඉති, අන්‍යත්‍ය යනු ද කරණ යනු ද වී යනු ද; තත්‍යං යනු ද, එව, මතු සූත්‍රයෙහි වැවේ.

386 භූංභූනිගබ්බසු වා 6-622

යනු ආදෙශ විධි සූත්‍රයි. භූංභූනිගබ්බසු යනු, අ, ප්‍ර, ස, ස, බ, වචනයි. වා යනු තිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි.

භූංභූනිගබ්බසු, භූංභූනි-නබ්බ යන ප්‍රත්‍යයයන් පරකල්පි; කරණ ව, කර ධාතුන්ගේ ද; අන්‍යත්‍ය, අන්‍යයට; වා, විකල්පයෙන්; තත්‍යං, තතාර බව වේ.

භූමාදිසු, භූං ආදී ප්‍රත්‍යයයන් පරකල්පි; කරණත්‍ය, කර ධාතුන්ගේ අන්‍යයට; වා විකල්පයෙන්; නො භොති, තතාරදෙශය වේ. කරියති ඉති, කරියති (කරනු ලැබේ) යන වාත්‍යයෙහි; තත්‍යබ්බො, තත්‍යබ්බ යනු ද; කරණීයො, කරණීය යනු ද වේ.

එන්ද, මේ (කරණියෝ යන) තන්හි, "රතාදිතො නො ණ" ඉති,
 "රතාදිතො නො ණ" යන සුත්‍රයෙන්; තස්ස, (දන්ත) තකාරයට;
 ණො, (මුඛිජ) ණකාරය වේ.

තුං ච තුනො ච තබෙබ්බො ච තුංතූතතබ්බො, තෙසු තුංතූත
 තබෙබ්බසු.

387 රතාදිතො නො ණ 6-551

යනු ආදෙශ විධි සුත්‍රයි. රතාදිතො යනු, ඉ, පු, ස, ප, එ, චචි
 තයි. නො යනු, අ, පු, අනු, පු, එ, චචතයි. ණ යනු, අ, පු, අනු;
 පුප්ප, පු, එ, චචතයි. මෙයේ මෙහි පද තුණකි.

රතාදිතො, රතාර තකාරොදීන් කෙරෙන් පරවු; නො දන්ත
 තකාරය තෙමේ; ණ, මුඛිත තකාරය වේ.

රො ච ණො ච රතො, රතො ආදී ශෙසං නෙ රතාදයො, තනො
 රතාදිතො.

"සාසදිසනො තස්ස රිටෙඨො ච" ඉති, "සාසදිසනො තස්ස රිටෙඨො
 ච" යන; ඉති, මේ සුත්‍රයෙහි; චකාරොත, ච ග්‍රහණයෙන්; තස්ස,
 තකාරයට; රිටෙඨො, රිට්ඨ යන ආදෙශය වේ. දට්ඨබ්බො, පය්ඨියතෙ
 අඵඵා දිස්සතෙ (දක්කා ලැමේ) තන වාතාසයෙහි දට්ඨබ්බ යනු වේ.

388 සාසදිසනො තස්ස රිටෙඨො ච 6-574

යනු ආදෙශ විධි සුත්‍රයි. සාසදිසනො යනු, අ, පු, ස, ප, බ,
 චචතයි. තස්ස යනු, අ, පු, අනු, ස, එ, චචතයි. රිටෙඨො යනු, අ,
 පු, අනු, පු, එ, චචතයි ච යනු නිපාතයි. මෙයේ මෙහි පද
 සතරකි.

සාසදිසනො, සාස (අනුසිට්ඨියං) දිස (පෙතබ්භේ) යන බාතුන්
 කෙරෙන් පර වු; තස්ස, තපුත්තයට; රිටෙඨොච, රිට්ඨ යන ආදෙශය
 ද වේ.

සාස ච දිස ච සාසදිසා, තනො සාසදිසනො.

318 විස්තර:- "තමකරතමනතානං නිසුතතතමහි" යන
 සුත්‍රයෙන් වචන විපක්ෂාස වශයෙන් අන්තස්ස යි ද "කරස්ස ච
 තත්තං තුයමිං" යන සුත්‍රයෙන් කරස්ස යි ද, ව යි ද, තත්තං යි ද
 386 වන සුත්‍රයට අනුවචිතය වේ. එහෙයින් තුං, තුත, තබ්බ යන
 මේ ප්‍රත්‍යයයන් පර කල්හි කර බාතුන්ගේ අන්ත රතාරයට විකල්ප
 යෙන් තකාරයක් වන බව ඒ සුත්‍රයෙන් කිහිප ලදී. අනුවචිතිත

එකාරය සමුච්චයාළී හෙයින් එකී ප්‍රත්‍යයෙන් පර කල්හි වද, පද, භර යනාදි බාහුන්ගේ අන්තයට ද නිකායදෙක වේ.

කරියතෙ යන වාක්‍යයෙහි 385 වන සුත්‍රයෙන් තබබ ප්‍රත්‍යයය යොදු විභක්ති ලොපාදිය කළ පසු "කර් + තබබ" යි සිටියි. 388 වන සුත්‍රයෙන් රකාරයට තකාරය කළ කල්හි "කාතබබ" යි සිදුයි. මෙය සත්‍යව බාහුවක් කෙරෙත් නමිකාරකයෙහි ප්‍රත්‍යයය වී සිදු වෙයිත් ත්‍රිලිඛිතය. එහෙයින් 'කද්ධිතා' දී සුත්‍රයෙහි වකාරයෙන් තමිචත් කොට ප්‍රංශ්‍රී නප්‍රංශක ලිඛිතත්‍රයයෙහි විභක්ති රූපයෝ සිඛි කටසුත්‍රයාහ. සුත්‍රයෙහි වා ශබ්දය විකල්පාළී හෙයින් "කාතබබ" යි ද සිදු වේ. එහි කර බාහුවට "තවෙච්චතා දිපු කා" යන සුත්‍රයෙන් කා ආදෙක කරනු ලැබේ.

"කරණීය" යන නමින් අතීත ප්‍රත්‍යයයයි. ඒ අතීත ප්‍රත්‍යයයේ දනතර නකාරයට මුඛිතා ණකාරයක් ආදෙක කිරීමෙන් "කරණීය" යනු සිදු කටසුත්‍රය. ණකාරදෙක පිණිස දක්වන ලද්දේ "රකාදිනො නො ණ" යන සුත්‍රයයි. ඒ සුත්‍රයෙහි රකාදිනො යන් නෙන් කියන ලද්දේ බාහිනන වූ රකාර ණකාරදියයි. ආදි ශබ්දයෙන් රමු, අප, ණ, තා, ණ, යනාදි බාහුනු ද ශබ්දත්. එහෙයින් බාහිනන වූ රකාර ණකාරයන්ගෙන් ද රමු ආදි බාහුන් ගෙන් ද පර වූ දනතා නකාරයට මුඛිතා ණකාරයක් වන බව 387 වන සුත්‍රයෙන් කියන ලදී. කරණීය යන්නෙහි පද සිද්ධිය සුකාරය.

"සාසදිසනො තසා රිච්චාච" යන සුත්‍රයෙන් කියන ලද්දේ න ප්‍රත්‍යයයට රිච්ච යන ආදෙකය වන බවයි. ඒ ආදෙකය ද සාස දිස යන බාහු දෙකින් පරව සිටි කල්හි වේ. ඒ සුත්‍රයෙහි එකාරයෙන් කිවව සංඥක ප්‍රත්‍යයයන්ගේ නකාරයට රච්ච ආදෙකයන් ධූ ප්‍රත්‍යයයට රච්ච්ච යන ආදෙකයන් නි ප්‍රත්‍යයයට රච්ච්ච ආදෙකයන් වනු බව කියන ලදී. මේනමින් කියන ලද්දේ වකාරයෙන් වන කායරියයක් ප්‍රයෝජන කොටය. එනම් දච්ච බබං යන නමින් තබබ ප්‍රත්‍යයයෙන් නකාරයට ච්ච යන ආදෙකය කරගැනීමයි. දිසානි යන වාක්‍යයෙහි 385 වන සුත්‍රයෙන් තබබ ප්‍රත්‍යයය යොදු විභක්ති ලොපාදිය කළ පසු "දිස් + තබබ" යි සිටී. 388 වන සුත්‍රයේ එකාරයෙන් තබබ ප්‍රත්‍යයයේ නකාරයට රච්ච්ච ආදෙකය කළ කල්හි "දිස් + රච්ච්ච + බබ" යි සිටියි. ඉක්බිති රච්චාදෙකය අනුබන්ධි රකාරයෙන් යුක්ත වෙයිත් "රච්චි රනෙතා රුදි නො" යන සුත්‍රයෙන් අනුබන්ධි රකාර සහිත බාහිනන යට ලොප් කරනු ලැබේ. එකල්හි "දි + අච්ච්ච + බබ" යි සිටියි. සචර

ලොප හා පරනයනය කළ කල්හි “දැව්බඩ”හි සිද්ධිය. මෙය ද ලිඛිතත්‍රයයෙහි වරතැගේ.

‘ණො ව’ ඉති, “ණො ව” යන සුත්‍රයෙන්; භාවකමෙවසු, භාවකාරක කමිකාරකයන්හි; ණො, ණා ප්‍රත්‍යයය වේ. ව සද්දකතණෙන, ව සබදයාගේ ගැණීමෙන්; තෙය්‍යපචචයො ව, තෙය්‍ය ප්‍රත්‍යයය ද වේ. ඉ ආගමො, ඉකාරගම වේ. කරණං වා, කරණං (කිරීම) යන වාක්‍යයෙහි ද; කතතඛං වා, කතතඛං (කට යුතුය නොහොත් කට නැතිය) යන වාක්‍යයෙහි ද; කාරියං, කාරිය යනු වේ. ඤාතෙය්‍යං, ඤාණං ඤාතඛං වා (දැනීම හෝ දනගුත්ත) යන වාක්‍යයෙහි ඤාතෙය්‍ය යනු වේ.

389 ණො ව 6-543

යනු ප්‍රත්‍යය මිඛි සුත්‍රයි. ණො යනු, අ, ප්‍ර, අනු, ප්‍ර, ඵ, වච නයි. ව යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි. භාවකමෙවසු යනු ද සබ්බතො යනු ද බාහුචි යනු ද මෙහි අනුවච්ඡිතයි.

සබ්බතො බාහුචි, සියලු බාහුන් කෙරෙන් පරව; භාවකමෙවසු, භාවකමි කාරක දෙකි; ණො ව, ණා ප්‍රත්‍යයය ද වේ.

319 විභවර:- තඛං, අතීය යන කිච්ච ප්‍රත්‍යය දෙදෙන 385 වන සුත්‍රයෙන් කියන ලදක. මේ සුත්‍රයෙන් කියන ලද්දේ ණා ප්‍රත්‍යයයයි 385 වන සුත්‍රයෙන් භාවකමෙවසු යනු අනුවච්ඡිතය වන හෙයින් ණා ප්‍රත්‍යයය ද වන්නේ භාවකාරක කමිකාරක දෙකිහි. එහෙයින් 317 වන විභවරයේ කිච්ච ප්‍රත්‍යයයන් සදහා කියු සියලු රීති මේ ණා ප්‍රත්‍යයයට ද අගත්ත. සුත්‍රයේ වූ වකාර යෙන් තෙය්‍ය ප්‍රත්‍යයය ද වේ, එයද කිච්ච සංඥකය කරණං යි භාවයෙහි හෝ කතතඛං යි කමීයෙහි හෝ වාක්‍යය ගෙණ 389 වන සුත්‍රයෙන් ණා ප්‍රත්‍යයය යොදා “කාරියං” යනු සිදුකට යුතුය. කාරක දෙකි ම පද සිද්ධිය එකසේ යි. වාක්‍යය පමණක් වෙතයි. කරියතෙ යි ද වාක්‍යය ගත නැතිය. එසේ ණා ප්‍රත්‍යයය යොදා විභක්‍යාදීය ලොප් කළ පසු “කාර් + ණා” යි වේ. ණාකාරනුබන්ධ ප්‍රත්‍යයයක් හෙයින් 366 වන සුත්‍රයෙන් කාරිතවත් කොට 332 වන සුත්‍රයෙන් බාහුචාරයට වැඩි කළ කල්හි “කාර් + ණා” යි සිටී. 331 වන සුත්‍රයෙන් මූලිප් ණාකාරය ලොප් කොට රකාර යකාර මධ්‍යයෙහි 317 වන විභවරයෙහි කී නගින් ඉකාරාගම කළ කල්හි “කාරියං” යනු සිද්ධිය.

“කුණං” යි භාවයෙහි හෝ “කුනබ්බං” යි කමයෙහි හෝ වාක්‍යය ගෙණ “කෙය්‍ය” ප්‍රත්‍යය යොදා විභක්‍යාදීය ලොප් කිරී මෙන් “කුකෙය්‍ය” යනු සිඬු කටයුතුය. සමහරු තය්‍ය ප්‍රත්‍යය යෙන් “කුකය්‍ය” යි සිඬු කෙරෙත්. “දිට්ඨියං, පටෙතයං” යනාදී පදවලින් තය්‍ය ප්‍රත්‍යය කොට කෙය්‍ය ප්‍රත්‍යය ම බව පෙනේ.

390 වදමදගම් යුජ් හරහාකාරදීති
ජ්ජමමගගෙයහය්‍යා භාෂෙ වා 6-546

යනු ආදේශ විධි සුත්‍රයි. වදමද-කාරදීති යනු, ඉ, ප්‍ර, ස, ප, බ, වචනයි. ජ්ජ-ගෙය්‍යා යනු, අ, ප්‍ර, ස, ප්‍ර, බ, වචනයි. භාෂෙ යනු, අ, ප්‍ර, අනු, ප්‍ර, එ, වචනයි. වා යනු නිපාතයි, මෙසේ මෙහි පද සභරකි. අනෙකත යනු ද ණ්‍යය්‍ය යනු ද මෙහි අනුවච්ඡිතියයි.

වද, වද වචනෙ යන ධාවුය; මද, මද උමාදෙ යන ධාවුය; ගම, ගමු ගතියා යන ධාවුය; යුජ්, යුජ් යොගෙ යන ධාවුය; හරහ, හරහ කීර්ෂ්‍යං යන ධාවුය; ආකාරදීති, ආකාරනත ධාවුය යනාදීන් කෙරෙත් පර වු; ණ්‍යය්‍ය, ණ්‍ය ප්‍රත්‍යයයට; අනෙකත, ධානිකතය සමඟ; ජ්ජ - ගෙය්‍යා, ජ්ජ-මම-ගග-ගග-එය්‍ය යන ආදේශයෝ වෙත්. වා, ව්‍යවස්ථිත විභාෂා වගයෙන්; භාෂෙ, හරහ ධාවුහට භාර යනාදේශය ද වේ.

වදදීති, වද වචනෙ යනා ධාවුන් කෙරෙත් ද; ආකාරනෙහි ව, ආකාරනත ධාවුන් කෙරෙත් ද; පරය්‍ය, පර වු; ණ්‍යය්‍ය, ණ්‍ය ප්‍රත්‍යයයට; ධානිකතත සහ, ධාතුනුගේ අන්තය සමඟ; ජ්ජ, දශයා, ජ්ජ යනාදී ආදේශයෝ; ගොනති, වෙත්; හරහය්‍ය ව, හරහ ධාවුහට ම; වා, ව්‍යවස්ථිත විභාෂා වගයෙන්; භාෂෙ, භාර යන ආදේශය වේ. වද, වදධාවු; වචනෙ කිම් අනුයෙහි වේ; වජ්ජං වනතබ්බං, (කිසුකු යන වාක්‍යයෙහි) වජ්ජ යනු වේ. හරහ, හරහ ධාවු; කීර්ෂ්‍යං, කීර්ෂ්‍යෙහි වේ භාරය්‍යා හරහිතබ්බං, (හැරහිය යුතු යන වාක්‍යයෙහි) භාරය්‍යා යනු වේ පා, පා ධාවු; පානෙ, පිම් අනුයෙහි වේ. පෙය්‍යං, පානබ්බං (පියයුතු යන වාක්‍යයෙහි) පෙය්‍යං යනු වේ.

වදෙච මදෙච ගමුච යුජෝච හරහොච ආකාරෙච වද මද ගම යුජ් හරහාකාර, වද- හරහාකාර ආදී ගෙසං නෙ වද- හරහාකාරදශො, කෙහි වද-හරහාකාරදීති. ජ්ජ ව මම ව ගග ව ය්‍යව එය්‍ය ව ජ්ජමමගගෙය්‍යා, නෙ ජ්ජ - ගෙය්‍යා.

320 විශ්වර:- වද මදදී බාහුන් කෙරෙන් ණ්‍ය ප්‍රත්‍යයය වූ කල්හි පද සිද්ධියෙහිදී වන අමුතක මේ සුත්‍රයෙන් කියන ලදී. විහකතී විපරිණාම වශයෙන් අනෙකක යනු ද ණ්‍යයය යනු ද මේ සුත්‍රයට අනුවච්ඡාය වන හෙයින් වද මද යනාදී බාහුන් කෙරෙන් ද ආකාරනක බාහුන් කෙරෙන් ද ආදී ශබ්දයෙන් හත් අත්‍ය වූ ද, ම, ජ, ඝ යන අකුරු අත්‍ය කොට ඇති බාහුන් කෙරෙන් ද පරවූ ණ්‍ය ප්‍රත්‍යයයට බාහුනකයත් සමඟ ජ්, මම, යන, යන, එය්‍ය යන ආදේශයන් වන බවත් ගරභ බාහුකටම ගාර යන ආදේශය වන බවත් සැලකිය යුතුය. දකාරනක බාහුන් කෙරෙන් පරවූ ණ්‍ය ප්‍රත්‍යයයට බාහුනකය සමඟ ජ් ආදේශය ද මකාරනක බාහුන් කෙරෙන් මම ආදේශය ද ජකාරනක බාහුන් කෙරෙන් ගහ ආදේශය ද භකාරනක බාහුන් කෙරෙන් යන ආදේශය ද ආකාරනක බාහුන් කෙරෙන් එය්‍ය ආදේශය ද වෙත්.

වනතබ්බං යන වාක්‍යයෙහි හෝ වජ්ජනෙ යන වාක්‍යයෙහි හෝ 389 වන සුත්‍රයෙන් ණ්‍ය ප්‍රත්‍යයය යොදා විහකතී ලොපාදිය කොට “වද + ය” යි සිටි කල්හි බාහුනක දකාරයටත් යකාරයටත් දෙකට ම ජ් ආදේශය කිරීමෙන් “වජ්” යි සිද්ධි කටයුතුය. “ගාරය්‍යං” යන තන්ති ණ්‍ය ප්‍රත්‍යයය හා බාහුනක භකාරයට යන ආදේශයන් ගරභ බාහුනුගේ ඉතිරි අවශ්‍යවන වූ ගර යන්තට ගාරාදේශයත් කිරීම වෙනසයි. ජෙස්ස පෙර මෙකි. “පෙය්‍යං” යන තන්ති ණ්‍ය ප්‍රත්‍යයය හා බාහුනක ආකාරයට එය්‍ය ආදේශ කිරීමෙන් පෙය්‍ය යනු සිඛි කටයුතු. මජ්ජං, ගමමං, යොගං යනු මද, ගම, යුජ් බාහුන් පිළිබඳව දැක්විය යුතු උදාහරණයි. බජ්ජං, දමෙමං, හොගං, හොජ්ජං, ගගං යනාදීය ආදී ශබ්දයෙන් හත් බාහුන් පිළිබඳව දැක්විය යුතු උදාහරණයි.

කාත්‍යායනකයෙහි භූ බාහු කෙරෙන් පර ණ්‍ය ප්‍රත්‍යයයට බාහුනක උකාරය සමඟ “අබ්බ” ආදේශ කොට “හබ්බ” යන රූපය සිඛි කරනු පිණිස “භූකො බ්බ” යන සුත්‍රය කියන ලදී. මෙසේ සිඛි වන හබ්බ ශබ්දය ත්‍රිලිඛිතකය. එහෙයින් “හබ්බං, හබ්බං” හබ්බං” යි ලිඛිතයෙහි ප්‍රථමෙක වචනයේ ලැබෙත්. “අභ බ්බං හො තස්ස පටිච්ඡාදය, හබ්බං නු බො සො ගහපති භික්ඛා චතතිචා කාමෙ පටිභුඤ්ජ්ඣා” යනාදීය ජ්නවචනයෙහි ආබ්බන් හබ්බ ශබ්දයාගේ ත්‍රිලිඛිතකණීය පිළිගත යුතුමය. එහෙත් භූ බාහු ව අකමික හෙයින් භාවකාර යෙහි වන ණ්‍ය ප්‍රත්‍යයයෙන් නිපන් හබ්බ ශබ්දය නාසංඝක ලිඛිත විය යුතුය. මොගලප්‍රායකයෙහි හබ්බ ශබ්දය නිපාතනයෙන් සිඛි කරන ලදී.

ත්‍රිලිංගික හඹ බබලා සබදය භාවකරනයෙහි ණ ප්‍රත්‍යයයෙන් සිඛ තොවන බව පෙනේ. එසේම භූ ධාතුව අකමික හෙයින් කම්කාරකයෙහි ද ණ ප්‍රත්‍යයය තොවන බව පෙනේ. එහෙයින් මෙහි වූ ණ ප්‍රත්‍යයය කථිකාරකයෙහි යයි සැලකිය යුතු. සම භර කිව්ව ප්‍රත්‍යයයන් කථික කරණ දෙකේ ද වන බව ඒතව්වනානු සාරයෙන් පෙනේ එසේ කථික කරණ කාරකයන් හි වන ණපාද ප්‍රත්‍යයයන් කිව්ව සංඥකයන් තොව කින් සංඥකයන් බව සිතිය යුතුයි මර්ජ. යනු කරණ කාරකයෙහි ණ ප්‍රත්‍යයයෙන් සිඛයි. "හබ්බා" යනු කථිකාරකයෙහි ණ ප්‍රත්‍යයයෙන් සිඛයි.

"නියතානියං, නභානියං" යනු කථිකාරකයෙහි හා කරණ කාරකයෙහි අනිය ප්‍රත්‍යයයෙන් සිඛයි.

"කරමනා රිවෙවා" ඉති, "කරමනා රිවෙවා" යන සුත්‍රයෙන්; රිවෙවා, රිව්ව ප්‍රත්‍යයය වේ. රාදිලොපො, රකාරය මහරාදකොට ඇත්තනුයේ ලොපය වේ. කිව්ව, කතනබ්බං (කවසුතුය යන වාක්‍යයෙහි) කිව්ව යනු වේ.

391 කරමනා රිවෙවා 6-544

යනු ප්‍රත්‍යය වීහි සුත්‍රයි. කරමනා යනු, අ, ප්‍ර, අනු, ප, එ, වචනයි. රිවෙවා යනු, අ, ප්‍ර, අනු, ප්‍ර, එ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි. භාවකමෙමසු යනු මෙහි අනුවච්ඡිතියයි.

කරමනා, කර ධාතූ කෙරෙන්; භාවකමෙමසු, භාවකාරක කම්කාරක දෙකේ; රිවෙවා, රිව්ව ප්‍රත්‍යයය වේ

321 විඝනර;- කිව්ව සඳහන්වූ රිව්ව ප්‍රත්‍යයය වන්නේ කර ධාතූ කෙරෙන් පමණකි. එහෙයින් 'කරමනා රිවෙවා' යි සුත්‍රය කියන ලදී. මේ ප්‍රත්‍යයය රකාරය අනුබන්ධ කොට ඇති හෙයින් ධාතූතත්‍වය අනුබන්ධ රකාරයන් දෙක ම 383 වන සුත්‍රයෙන් ලොප් කරනු ලැබේ. කිව්ව යන්නෙහි පදසිතිය සුකරයි

"භාවකමෙමසු තබ්බානියා" යන සුත්‍රයෙන් පවත් ගෙණ මේ තාක් කි ප්‍රත්‍යයයේ කිව්ව නම් වෙත්. මව්නු "තබ්බ අනිය, ණ, භූයස, රිව්ව" යයි පස්දෙනෙකි. මේ ප්‍රත්‍යයයේ කවර අනියන්හි වෙත් ද යනු "පෙසා නියග්ග පග්ග කාලෙසු කිව්ව," යන කාතෘයනායෙහි පරිහාමා සුත්‍රයෙන් දනනුයුතුය. පෙස, අනි ඝග්ග, පග්ගකාල යන මේ අනියන්හි කිව්ව ප්‍රත්‍යයයේ වෙත්.

පෙස නම් යම්කිසි කටයුත්තක් කිරීමේ බලාපොරොත්තුවක් නැත් කවුට යුඝමතා විසින් මෙය කටයුතුයයි නියෝග කිරීම හා ආරාධනා කිරීමයි “නාවදෙව් ජායා මෙතබ්බා, උතුපමාණං ආවිකම් නබ්බං, නං තෙ අකරණීයං” යනාදිය ප්‍රභේදානුගතී කිවම් ප්‍රත්‍යයයන්ට උදාහරණයි. අතීතය නම් කුමක් කටයුතුදැයි විචාලනුට මෙය කටයුතු යයි හෝ ප්‍රතිපත්ති දැක්වීම වශයෙන් හෝ කටයුතු පිළිබදව අනු දැනීමයි. “සීමං සිතබ්බෙව සමමනනනොතන පඝමං සීමං සමමනනීතබ්බං, පච්ඡා තිච්චරෙන අච්චපවාසො සමමනනීතබ්බං, එවං ජාතෙන මච්චෙන කතතබ්බං කුසලං බහුං” යනාදිය අතීතානුගතී කිවම් ප්‍රත්‍යයයන්ට උදාහරණයි. පත්‍යකාල නම් කටයුතු දෙය සදහා සුදුසු කාලය පැමිණි බව දැක්වීමයි. “ආභව්ජාතී තී වත්තබ්බං, සත්තං අත්තී තී වත්තබ්බං” යනාදිය ප්‍රාජානාලානුගතී කිවම් ප්‍රත්‍යයයන්ට උදාහරණයි.

“නඤ්ඤිති සු” ඉති, “නඤ්ඤිති සු” යන සුත්‍රයෙන්; භාවකමෙම සු, භාව කමී කාරකයන්හි; සු, සුප්‍රත්‍යයය වේ. ගහණං, ගහෙන වා ගහණීයං (ගනු ලැබේ හෝ ගතයුත්ත යන වාක්‍යයෙහි) ගහණ යනු වේ. ඤාණං, ඤාණෙන වා ඤාතබ්බං (දන්නා ලැබෙයි හෝ දතයුත්ත යන වාක්‍යයෙහි) ඤාණ යනු වේ. දඤ්ඤි, දෙතන්හි, තසා, දන්තන න කාරයට; ඤො, ඉදිරි ණ කාරය වේ.

332 නඤ්ඤිති සු 6-549

යනු ප්‍රත්‍යය විධි සුත්‍රයි. නඤ්ඤිති යනු, ඉ, පු, ස, බ, වම් නයි. සු යනු, උ, පු, අනු, පුජා, පු, එ, වම්නයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි. භාවකමෙමසු යනු මෙහි අනුවච්ඡිතියයි.

නඤ්ඤිති, නඤ්ඤ යනාදී බාහුන් කෙරෙන්; භාවකමෙමසු, භාව කාරක කමීකාරක දෙක්; සු, සු ප්‍රත්‍යයය වේ.

නඤ්ඤ ආදී යෙසං තෙ නඤ්ඤයො, තෙහි නඤ්ඤිති.

322 විඤ්ඤරා:- ‘භාවකමෙමසු තබ්බානීයා’ යන සුත්‍රයෙන් භාවකමෙමසු යනු අනුවච්ඡිතනය වන හෙයින් නඤ්ඤ යනාදී බාහුන් කෙරෙන් වන සු ප්‍රත්‍යයය භාව කමී කාරකයන්හි වේ. එහෙත් මෙය කිවම් ප්‍රත්‍යයයෙක් නොවේ.

ගහෙන කියා හෝ ගහණීයං කියා හෝ වාක්‍යය ගහණ මේ සුත්‍රයෙන් සු ප්‍රත්‍යයය යොදා විනකතී ලොපාදිය කොට 372 වන සුත්‍රයෙන් සු ප්‍රත්‍යයයට අත ආදෙශයන් එහි දන්වන නිකාරයට

387 වන සුත්‍රයෙන් මුළු ණකාරාදේශයක් කළ පසු ගහණ ශබ්දය සිඛ වේ. “සු වා කතතරි” යනාදී භාෂාවෙන් මේ සු ප්‍රත්‍යයාත්‍ය ශබ්දයෝ නපුංසක ලිඛනයකින් කියන ලදහ. එහෙයින් කම් වන් කොට අකාරාත්‍ය නපුංසකලිඛන ශබ්දයක මෙන් විගතනී රූප සිඛ කටයුතුය. ඤාණං යන්තෙති ද පදසිඛිය මෙයේ මැයි. නන්ද ධාතු ව කෙරෙත් සු ප්‍රත්‍යය වී සිඛ වූයේ නන්දන ශබ්දයයි මේ භාවකාරකයෙහි නිපන්තේ නම් සන්තොෂය, සමාදායිය යන අර්ථයන් පවසන්නේ වේ. කම්කාරකයෙහි නිපන් කල නන්දන නම් දෙවි උයන වාච්‍යවේ. මේ කවචායනයෙහි ආ ක්‍රමයයි. දිව්‍යාදානවාචී නන්දන ශබ්දය කතීෂා කාරකයෙහි හෝ ආධාර කාරකයෙහි සු ප්‍රත්‍යයයෙන් උපකතනයකින් කිම කම් කාරකයෙහි සු ප්‍රත්‍යයයෙන් නිපතනයකින් කිමට වඩා යොග්‍යයි. එහෙයින් “නන්දයති” යි හෝ “නන්දනති එත්” යි හෝ වාක්‍යය ගතයුතුයි. කතීෂා කාරකයෙහි නිපන් නන්දන ශබ්දය නපුංසක ලිඛනවූයේ වාච්‍යාදාය අපෙක්‍ෂාකොටය.

“කතතුකරණපදදෙසෙසු ව” ඉති, “කතතුකරණපදදෙසෙසු ව” යන සුත්‍රයෙන්; සු, සු ප්‍රත්‍යයය වේ. චකාරෙත, ච ශබ්දයෙන්; සම්පදන අපාදනෙසු අපි, සම්පදන අපාදන කාරකයන්හි ද වේ. පදදෙසා ඉති, පදෙස කම්; ආධාරො, ආධාරයකින් රජං, රජත් (දුච්ඡල); කරති ඉති, දුරුකෙරේ නුයි; රජෙහරණං, රජොහරණ කම්; නොයං, ජලයයි. “එතෙස මො ලොපො” ඉති, “එතෙස මො ලොපො” යන සුත්‍රයෙන්; ඔ, ඔකාරාදේශවේ. යෙන, යම කිත්; පහරනති, පහර දෙද්ද! (ගහද්ද) නං, එය; පහරණං, පහ රණ නම්. ආස, ආස ධාතු ව; උපවෙසෙන, හිඳීම අර්ථයෙහි වේ. යසමා, යමෙක්කි; ආසනති, හිඳිද්ද; තං, එය; ආසනං, ආසන නම්. යසම, යමෙකුට; සමමා, මනාකොට; (පුජා වූවියෙන් හෝ අනුග්‍රහ වූවියෙන්) පද්ධතෙ, දෙකු ලැබෙද; නං, එය; සම්පදනං, සම්පදන නම්. යසමා, යමකින්; අපදදති, අපදදති යි යේයි; අපෙති, පහ වේද; නං, එය; අපදනං, අපදන නම්.

393 කතතුකරණපදදෙසෙසු ව 6-550

යනු ප්‍රත්‍යය වී සි සුත්‍රයි. කතතුකරණපදදෙසෙසු යනු, අ, ප්‍රි, ස, ස, ඛ, වචනයි. ච යනු නිපාතයි. මෙයේ මෙහි පද දෙකකි. සු යනු මෙහි අනුවච්ඡීයයි.

කතතුකරණපදදෙසෙසු ව, කතීෂා-කරණ-ආධාර කාරකයන් හි ද; සු, ප්‍රත්‍යයය වේ.

කරෙහි හි කතනා, කර බාතු කිරීම් අනියමය. භූ ප්‍රත්‍යයයි, කරෙහි අනෙකාහි කරණං, කර බාතු කිරීම් අනියමය, යු ප්‍රත්‍යයයි. පද්ධතී හි පදෙසො, ප සුචී දිස බාතු බැලීම් අනියමය, ණ ප්‍රත්‍යයයි. කතනා ම කරණං ම පදෙසො ම කතනුකරණප පදෙසො, තෙසු කතනුකරණපදෙසෙසු. විනොති හි ම, මි බාතු මි මි කිරීම් අනියමය. අප්‍රත්‍යය යි.

323 විග්‍රහ:- 392 වන සුත්‍රයෙන් කී යු ප්‍රත්‍යයය භාව කම් කාරකයන්හි වන බව 322 වන විග්‍රහයෙහි කියන ලදී. මේ සුත්‍රයෙන් කියන යු ප්‍රත්‍යයය වනාහි කතී; කරණ, ආධාර යන කාරක තුනෙහි වේ. තවද මෙහි වකාරයෙන් සම්ප්‍රදාන, අපාදන කාරක යන්ත්‍රීන් ඒ යු ප්‍රත්‍යයය වන බව වෘත්තියෙහි කීක. න්‍යාස රූප සිද්ධි කතීවරුදහු ද එය කීක. මේ සියල්ලටම මුල්වූයේ-

"කතනුකරුදෙ වසාරෙ - නුතන සමුවවයො මනො,
සම්පදන මපාදනං - න්‍යාදි තෙනෙව සිජ්ඛිති.

යන ආවෘත්තියෙහි. මෙසේ හෙයින් යු ප්‍රත්‍යය වනාහි කතී, කම්, කරණාදි කාරක සයෙහිත් භාව කාරකයෙහිත් වන බව සැලකිය යුතුයි. 392 වන සුත්‍රයෙන් භාව කම් දෙකේ යු ප්‍රත්‍යයය විභිතය. ම ඉබද සහිත වූ මේ සුත්‍රයෙන් මුකලී සෙසු කාරක යන්ත්‍රී යු ප්‍රත්‍යයය විධාන කරණ ලදී. සුත්‍රයෙහි කම් වශයෙන් නොදක්වූ කාරකයන් නොකියන ලද්දවුන් එකතු කිරීම් අනියමය වූ වකාරය තෙමේ එකතු කෙරේ. යටති භාවාවේ අදහසත් මෙයයි.

රජොහරණං යනු කතී කාරකයෙහි යු ප්‍රත්‍යයයට උදහරණයි. මෙහි රජ ඉබදය උප පදකොට ඇති හර බාතුවයි. රජො හරණ ඉබදයෙන් වාච්‍ය වන්නේ ජලයයි. පහරණං යනු කරණ කාරකයෙහි යු ප්‍රත්‍යයයට උදහරණයි. මෙහි ප උපසහීය සුචී කොට ඇති හර බාතුවයි. දෙතන්ති ම යු හට අත ආදෙයයන් එහි නකාරයට ණකාරුදෙයෙන් 372 වන 387 වන සුත්‍රවලින් කටයුතුය. පදසිද්ධිය සුකරයි. සම්පදනං යනු සම්ප්‍රදාන කාරකයෙහි යු ප්‍රත්‍යයයට උදහරණයි. මෙහි සං ප යන උපසහීයන් සුචී කොට ඇති ද බාතුවයි. අපාදනං යනු අපාදන කාරකයෙහි යු ප්‍රත්‍යයයට උදහරණයි මෙහි අප ආ යන උපසහීයන් සුචී කොට ඇති ද බාතුවයි. ආසනං යනු ආධාර (පදෙස) කාරකයෙහි යු ප්‍රත්‍යයයට උදහරණයි. මෙහි ආස බාතුවයි. කතී කාරකය

හැර සෙසු කාරකයන්හි වන සු ප්‍රත්‍යයය අන්‍යතොට ඇති හැම
ශබ්දයක් නියත නපුංඝකලීඛයි.

“සඤ්ඤයං ද මානො ඉ” ඉති, “සඤ්ඤයං ද මානො ඉ” යන
සූත්‍රයෙන්, ඉ, ඉ ප්‍රත්‍යයය වේ. ද, ද මාතු; දනො, දීම් අභීයෙහි
වේ. ආප්‍රබ්බො, ආ උපසභීය පුළුකොට ඇත්තේ යි. ආදීයති
ඉති, භන්තා ලාවේ නුසි; ආදී, නම්. ඛා, ඛා මාතුච්ච; ඛාරණේ
දුරීම් අභීයෙහිය. උදකං, ජලය; දඛාති ඉති, දරනුසි; උදඛි, උදඛි
නුම් වේ. “යද” දිනා, “යද” දී සූත්‍රයෙන්; කලොපො, කකාර
ලොපය වේ.

394 සඤ්ඤයං ද මානො ඉ 6-58

යනු ප්‍රත්‍යය විධි සූත්‍රයි. සඤ්ඤයං යනු, ආ, ඉ, කී, ස, එ,
වචකයි. ද මානො යනු, ආ, ප්‍ර, ස, ප, බ, වචකයි. ඉ යනු, ඉ, ප්‍ර,
අනු, ප්‍රත්‍ය, ප්‍ර, එ, වචකයි. මෙසේ මෙහි පද තුණකි.

සඤ්ඤයං, සංඥවත් වාච්‍ය කල්හි; ද මානො, ද-මා යන මේ
මාතුන් කෙරෙන්; ඉ, ඉ ප්‍රත්‍යයය වේ.

සඤ්ඤයනො ති සඤ්ඤ, සං පුළු සද්‍ය මාතු අවබොධනාභී
යෙහිය. අප්‍රත්‍යයයි. තසං සඤ්ඤයං; ද ව මා ව ද මා, නනො,
ද මානො.

324 විභතර:- මේ සූත්‍රයෙන් කිසු ඉ ප්‍රත්‍යයය භාව කාරක
යෙහිත් කම්භදී මචි කාරකයන්හිත් වන්නේය. භාව කම්භදී අභි
කාරකයෙහි ම කිසු කෙසින් ඒ බව හැසේ. මේ ඉ ප්‍රත්‍යයය වන්නේ
ද මා යන මාතු ඉදහින් පරවය. කෙද සංඥවත් (නමක්) වාච්‍ය
කල්හි ම ය. ආදීයති යන වාක්‍යයෙහි මේ සූත්‍රයෙන් ඉ ප්‍රත්‍යයය
යොද විභකති ලොපාදිය කල කල්හි “ආද + ඉ” යි සිටියි. සචර
ලොපාදිය කිරීමෙන් “ආදී” යි සිටියි. මෙහි ද මාතු කෙරෙන්
කම් කාරකයෙහි ඉ ප්‍රත්‍යයයි. ආ උපසභීය පුළුමාභීවාවකය.
උදකං දඛාති යන වාක්‍යයෙහි ද යටතේ සේ ඉ ප්‍රත්‍යයය යොද
විභකති ලොපාදිය කල පසු “උදක මා + ඉ” යි සිටියි. දන් උදක
ශබ්දයේ දන්තා ලාවෙන කකාරය ලොප් කට යුතුය. එය ලොප්
කරනු ලබන්නේ “යද” දී සූත්‍රයෙනි. සචර ලොපාදිය කිරීමෙන්
“උදඛි” යි සිටියි. මෙහි මා මාතු කෙරෙන් කතී කාරකයෙහි
ඉ ප්‍රත්‍යයයි. නිධි, පිධි, සකී, සමාධි, මාලධි, ජලධි, ශබ්දදීන්ගේ ද
පදසිද්ධිය මෙසේ ම දකයුතු.

“ඉන්ද්‍රියමතියවො වා” ඉති, “ඉන්ද්‍රියමතියවො වා” යන සුත්‍රයෙන්; ඉන්ද්‍රියං. සත්‍රී අතීතයෙහි; අතොරො, අ ප්‍රත්‍යයය ද; තී, තී ප්‍රත්‍යයය ද; යු ව, යු ප්‍රත්‍යයය ද; වා, විකල්පයෙන් වේ. ජර, ජර බාහුව; වයොනාතිමිති, වයස් පිරිහීම අතීතයෙහි වේ. ජරතී ඉති, දිරානුයි; ජර, ජරා නම්. පුත නෑවත; ආ, (‘ඉන්ද්‍රියමතො ආපා චිච්චයො’ යන සුත්‍රයෙන්) ආ ප්‍රත්‍යයය වේ. මත, මත බාහුව; සුද්ධේ, දූතීම් අතීතයෙහි ය.

“ගම බත හත රමාදිත මනො” ඉති, “ගම බත හත රමාදිත මනො” යන සුත්‍රයෙන්; හෙ, න ප්‍රත්‍යයය පර කල්හි ද; තිමිති ව, තී ප්‍රත්‍යයය පර කල්හි ද; ඛානිතනප්‍රොපො, ඛානුනුනේ අත්‍යයට ලොප් වේ. මති, (මඤ්ඤති යන වාක්‍යයෙහි) මති යනු වේ. විති, විති බාහුව; විතායං, සිතීමෙහි වේ. වෙනසති ඉති, සිතානුයි; වෙනතා, වෙනතා නම්.

395 ඉන්ද්‍රිය මතියවො වා 6-505

යනු ප්‍රත්‍යය විධි සුත්‍රයි. ඉන්ද්‍රියං යනු, ඊ, ඉ, කි, ස, එ, ච ච නයි. අතියවො යනු, උ, පු, ස, ප්‍ර, බ, වචනයි. වා යනු තීතානයි. මෙසේ මෙහි පද තුනකි. භාවකමෙමසු යනු ද කතතුකරණපාදෙසෙසු යනු ද මෙහි අනුවචනීයයි.

ඉන්ද්‍රියං, සත්‍රී අතීතක් වාච්‍ය කල්හි; භාවකමෙමසු, භාව කම් කාරක දෙකකි ද; කතතුකරණපාදෙසෙසු, කතී- කරණ- ආධාර කාරකයන්හි ද; වා, විකල්පයෙන්; අතියවො, අ- තී- යු යන ප්‍රත්‍යයයෙන් වෙත්. (විග්‍රහ සුගමයි.)

396 ගම බත හත රමාදිත මනො 6-506

යනු ලොපවිධි සුත්‍රයි. ගම බත හත රමාදිතං යනු, ඉ, පු, ස, හ, භ, බ, වචනයි. අනො යනු, අ, පු, කී, ප්‍ර, එ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි. හෙ යනු ද හො යනු ද වා යනු ද තිමිති සනු ද මෙහි අනුවචනීයයි.

හෙ, න ප්‍රත්‍යයය පර කල්හි ද; තිමිති, තී ප්‍රත්‍යයය පර කල්හි ද; ගම බත හත රමාදිතං, ගමු- බත- හත- රමු යනාදී බාහුන්ගේ; අනො, අත්‍යය හෙමේ; වා, විකල්පයෙන්; හො, හොවේ; හෙවත් ලොප් වේ. (විග්‍රහ සුගමයි.)

325 විසාර:- “භාවකමෙමසු තබ්බාතියං” යන සුත්‍රයෙන් භාවකමෙමසු යනු ද “කතතුකරණපාදෙසෙසු ව” යන සුත්‍රයෙන් කතතුකරණපාදෙසෙසු යනු ද 395 වන සුත්‍රයට අනුවචනීය වේ.

එහෙයින් ඒ සුභ්‍රයෙන් කියන ලද අ, කී, යු යන ප්‍රත්‍යය තුන විකල්පයෙන් භාව, කම්, කතී, කරණ, ආධාර කාරකයන්හි වන බවත් සත්‍රී අනියක් වාච්‍ය කල්හි ම සියලු බාහුන් තෙරෙන් වන බවත් සැලකිය යුතුය ජරතී යන වාක්‍යයෙහි 355 වන සුභ්‍රයෙන් අ ප්‍රත්‍යයය යොදා විභක්ති ලොපාදිය කල පසු “ජර් + අ” යි වේ. පරතයනගෙන් “ජර” යි සිටියි. මෙහි අ ප්‍රත්‍යය සත්‍රී අනියෙහි වූ හෙයින් මේ ජර ශබ්දය කියන සත්‍රී ලිඛනය. එය ආ ප්‍රත්‍යයය යෙදීමෙන් ආකාරනන ජර ශබ්දය කරගත යුතුය. වාච්‍යයෙහි “පුන ආ” යි කියන ලද්දේ එහෙයිනි. “ඉනිය මතො ආපච්ච යො” යනු ආ ප්‍රත්‍යය විධායක සුභ්‍රයි. සත්‍රී අනියෙහි වන අප්‍රත්‍යයය අනත කොට ඇති හැම කිහිපයක් මෙසේ ආ ප්‍රත්‍යයය යෙදීමෙන් ආකාරනන ශබ්දයක් කරගත යුතුය. ඉක්බිති සි ආදි විභක්තීන් යොදා පද රූපයෝ සිඛ කටයුත්තාහ. 396 වන සුභ්‍රය කියන ලද්දේ මත බාහු තෙරෙන් කී ප්‍රත්‍යයය යොදා මහි ශබ්දය සිඛ කරනු පිණිසය. “සාහදිසනො තසා රිටෙඨා ච” යන සුභ්‍රයෙන් විභක්ති විපරිනාම වශයෙන් තෙ සි ද “ජතාදීන මා තිච්චි ව” යන සුභ්‍රයෙන් කිච්චි සි ද “භුජාදීන මනොනො නො චි ව” යන සුභ්‍රයෙන් නො සි ද 399 වන සුභ්‍රයට අනුවච්චනය වේ. එහෙයින් ත, කී යන ප්‍රත්‍යය දෙක පර කල්හි ගමු බහු ආදි බාහුන්ගේ අනත ව්‍යඤ්ඤනයට විකල්පයෙන් ලොප් වන බව ඒ සුභ්‍රයෙන් කියයි. සුභ්‍රයෙහි ආදී ශබ්දය ප්‍රකාරනී හෙයින් අත්‍ය වූ ද නාකාර මකාරනන වූ බාහුහු ලැබෙත්.

“මඤ්ඤනං” යි භාවයෙහි හෝ “මනතබ්බං” යි කම්යෙහි හෝ “මඤ්ඤනී” යි කතී කාරකයෙහි හෝ වාක්‍යය ගෙන 396 වන සුභ්‍රයෙන් කී ප්‍රත්‍යයය යොදා විභක්ති ලොපාදිය කල පසු “මන් + නී” යි වේ. 396 වන සුභ්‍රයෙන් බාහුනන තකාරය ලොප් කොට නම්වත් කිරීම ආදියෙන් “මනී” යි ප්‍රථමෙක වචනය වේ. “වෙතනා” යනු යු ප්‍රත්‍යයයෙන් සිඛයි “වෙතනනී” යන වාක්‍යයෙහි යු ප්‍රත්‍යයය යොදා විභක්ති ලොපාදිය කල කල්හි වින් + යු යි වේ. ඉක්බිති 368 වන සුභ්‍රයෙන් බාහුසචරයට වාද්‍යයන් 372 වන සුභ්‍රයෙන් යු ප්‍රත්‍යයයට අත ආදේශයන් 126 වන සුභ්‍රයෙන් සත්‍ර්‍යනී යෙහි ආ ප්‍රත්‍යයයන් කීරීමෙන් “වෙතනා” යි සිඛයි. මෙහි යු හට අත ආදේශ කල පසු “වෙතන” යි වේ. ඒ ශබ්දය ආකාරනනය. සත්‍රී අනියෙහිය. එහෙයින් “ඉනියමතො ආපච්ච යො” යන සුභ්‍රයෙන් ආ ප්‍රත්‍යයය කිරීමට ඉඩ ලැබේ. කී ප්‍රත්‍යයයෙන් සිඛවූ ශබ්දයන්ගේ අකාරනන භාවයක් නැත්තෙන්

මවුන් කෙරෙත් පරව ආ ප්‍රත්‍යයයෙක් නො වේ මැයි. 395 වන සූත්‍රයෙන් විනිත අ, ති, යු යන ප්‍රත්‍යයයන් හෙන් සිඹවු කිතක නාමයෝ නිකර ම භූලිඛනික වෙත්. පටිපද, තීති, සජ්ඣායන, යන මොහු කරණ, අධිකරණ කාරකයන්හි අ ප්‍රත්‍යය ති ප්‍රත්‍යය යු ප්‍රත්‍යයයන්ට දක්විය යුතු උදහරණයෝ ය. “පටිපජ්ජති එතාය, නියති එතාය, සමමා ක්‍රියායති එතථ” යනු පිළිවෙළින් මවුන්ගේ විශ්‍රුත වාක්‍යයි. “නෙතති” යනු කතීා කම්, කරණ, අධිකරණ යන කාරක වතුපකයෙහි ති ප්‍රත්‍යයයෙන් සිඹයි. කිසි තැනෙක ති හට හි ආදෙශ විමෙන් ද පද සිඹ වෙත්. හානි, ජානි යනාදිය ඊට නිදසුනි.

337 ඊසදුයුග්ගි ම 6-562

යනු ප්‍රත්‍යය විධි සූත්‍රයි. ඊසදුයුග්ගි යනු, උ, ප්‍ර, ස, ප, ඛ' වච තයි. බ යනු, අ, ප්‍ර, අනු, ප්‍රජා, ප්‍ර, එ, වචතයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි. භාවකමෙමසු යනු ද ධාතුහි යනු ද මෙහි අනුවච්ඡිතයි.

ඊසදුයුග්ගි, ඊසං ශබ්දය දු ශබ්දය සු ශබ්දය යන මොවුන් කෙරෙත් පර වු; ධාතුහි, ධාතුන් කෙරෙත්; භාවකමෙමසු, භාව කම් කාරකයන්හි; බ, බ ප්‍රත්‍යයය වේ.

ඊසාදීති, ඊසං යනාදි ශබ්දයන් කෙරෙත්; පරෙහි, පරවු; ධාතු හි, ධාතුන් කෙරෙත්; ඛො, බ ප්‍රත්‍යයය; ඛොති, වෙයි. යද දීතා, “යද” දී සූත්‍රයෙන්; බලොපො, බකාර ලොපය වේ. ඊසං කාරියති ඉති, ඊසං කාරියති (මදක් කරනු ලැබේ) යන වාක්‍යයෙහි; ඊසකකරං, ඊසකකරං යනු වේ. දුකකරං, දුකකරං යනු ද; සුකරං, සුකරං යනු ද; එවං මෙසේයි.

ඊසකචු දු ව සු ම ඊසදුයුග්ගි, නෙහි ඊසදුයුග්ගි.

326 විසාර:- මේ සූත්‍රයෙන් බ ප්‍රත්‍යයය විධාන කරණ ලදී. බ ප්‍රත්‍යයය වන්නේ ඊසං යන නිපාතයක් දු, යු යන උපසඬි දෙකක් මුලින් ඇති ධාතුන් කෙරෙත් පරවය. එය ද භාව කාරක කම් කාරක දෙකිහි. න්‍යාසයෙහිත් රූප සිඛි ටිකාවෙහිත් “බුබු භමාදිනෙභි කතකරි” යන සූත්‍රයෙන් කතකරි යනු මේ සූත්‍රයට අනු වච්ඡිතය වේ යයි ද කියන ලදී. රූපසිඛි ටිකාවෙහි පමණක් “ඉත්‍රි ය මනියවො වා” යන සූත්‍රයෙන් “ඉත්‍රියං” යි ද “වා” යි ද අනුවච්ඡි තය වේ යයි කියන ලදී. එහෙයින් මේ බ ප්‍රත්‍යය කතීා කාරක යෙහිත් වන බව එයින් පෙනේ. එහෙත් කල්‍යාණයෙහි “භාව කමෙමසු කිච්චකතකඛ්ඨො” යන සූත්‍රයෙන් බ ප්‍රත්‍යයයක් භාව

මවුන් කෙරෙන් පරව ආ ප්‍රත්‍යයයෙන් නො වේ මැයි. 395 වන සුත්‍රයෙන් විනිත අ, නි, යු යන ප්‍රත්‍යයයන් හෙන් සිඬවු කිහිප නාමයෝ නිතර ම' සුත්‍රලිඛිත වෙත්. පටිපද, නීති, සැකිලියන, යන මොහු කරණ, අධිකරණ කාරකයන්හි අ ප්‍රත්‍යය නි ප්‍රත්‍යය සු ප්‍රත්‍යයයන්ට දක්විය යුතු උදාහරණයෝ ය. "පටිපජ්ජි එකාය, නියති එකාය, සමමා කියායති එන" යනු පිළිවෙලින් මවුන්ගේ විග්‍රහ වාක්‍යයි. "නොගති" යනු කතී, කමි, කරණ, අධිකරණ යන කාරක වනුකෙරෙහි නි ප්‍රත්‍යයයෙන් සිඬයි. කිසි තැනෙක නි හට නි ආදෙශ වීමෙන් ද පද සිඬ වෙත්. හානි, ජාති යනාදිය ඊට නිදසුනි.

337 ඊසදුසුති ව 6-562

යනු ප්‍රත්‍යය විධි සුත්‍රයි. ඊසදුසුති යනු, උ, සු, ස, ප, ඛ' වච නයි. බ යනු, අ, සු, අනු, ප්‍ර, එ, වචනයි. මෙයේ මෙහි පද දෙකකි. භාවකමෙමසු යනු ද ධාතුනි යනු ද මෙහි අනුවර්තීයයි.

ඊසදුසුති, ඊසං ශබ්දය ද ශබ්දය සු ශබ්දය යන මොවුන් කෙරෙන් පර වූ; ධාතුනි, ධාතුන් කෙරෙන්; භාවකමෙමසු, භාව කමි කාරකයන්හි; බ, බ ප්‍රත්‍යයය වේ.

ඊසාදීනි, ඊසං යනාදි ශබ්දයන් කෙරෙන්; පරෙහි, පරවූ; ධාතු නි, ධාතුන් කෙරෙන්; වො, බ ප්‍රත්‍යයය; කොති, වෙයි. යද දීතා, "යද" දී සුත්‍රයෙන්; බලොපො, බකාර ලොපය වේ. ඊසං කරීයති ඉති, ඊසං කරීයති (මදක් කරනු ලැබේ) යන වාක්‍යයෙහි; ඊසකකරං, ඊසකකරං යනු වේ. දුකකරං, දුකකරං යනු ද; සුකරං, සුකරං යනු ද; එවං මෙසේයි.

ඊසකද්වි ද ව සු ව ඊසදුසු, තෙහි ඊසදුසුති.

326 විකාර:- මේ සුත්‍රයෙන් බ ප්‍රත්‍යයය විධාන කරණ ලදී. බ ප්‍රත්‍යයය වන්නේ ඊසං යන නිපාතයක් දු, සු යන උපසර්ගී දෙකක් මුලින් ඇති ධාතුන් කෙරෙන් පරවය. එය ද භාව කාරක කමි කාරක දෙකකි. න්‍යාසයෙහිත් රූප සිඬි ටිකාවෙහිත් "බ්‍රධ ශමාදිපෙ කතතරි" යන සුත්‍රයෙන් කතතරි යනු මේ සුත්‍රයට අනු වර්තීතය වේ යයි ද කියන ලදී. රූපසිඬි ටිකාවෙහි පමණක් "ඉනී ය මනියවො වා" යන සුත්‍රයෙන් "ඉනීයං" යි ද "වා" යි ද අනුවර් තීතය වේ යයි කියන ලදී. එහෙයින් මේ බ ප්‍රත්‍යය කතී කාරක යෙහිත් වන බව එයින් පෙනේ. එහෙත් කවමායනයෙහි "භාව කමෙමසු කිව්වකතකබ්භා" යන සුත්‍රයෙන් බ ප්‍රත්‍යයයක් භාව

කමී කාරක දෙකේ ම නියම කරණ ලදී. ශබ්ද නීතියෙහි ද "ඊසදු සුතො ඛො භාවනමෙවසු" යන සුත්‍රයෙන් බ ප්‍රත්‍යයය භාව කමී දෙකේ විධාන කරණ ලදී. රුපසිඛි වෘත්තියෙහි දු මෙය මෙයේ පෙනේ. ඊසං කරියති යන වාක්‍යයෙහි 397 වන සුත්‍රයෙන් බ ප්‍රත්‍යයය යොදා විභක්ති ලොපාදිය කල පසු "ඊස + කර් + ඛ" යි සිටියි. ප්‍රත්‍යයයේ බකාරය "යදු" දී සුත්‍රයෙන් ලොප් කට යුතුය. එකල්හි ඉතිරිවන්නේ අකාරය පමණකි. ඊසං යන නිපාතයේ නිගන්තිය ද "යදු" දී සුත්‍රයෙන් ම ලොප් කට යුතුය. එවිට "ඊස + කර් + අ" යි සිටියි. කකාරයට විකීර්ණ පරනායනයක් කිරීමෙන් "ඊසකකාර" යි සිටියි. මෙය කමීකාරකයෙහි නිපන් බැවින් ලිඛිතත්‍රයයෙහි වරනැගේ. "දුකකාර" යනාදීන් ද මේ තබන් ම සිදුකට යුතු වෙත්. "දුකෙඛන කරියති" යනු "දුකකාර" යන් නෙති වාක්‍යයි. "සුඛෙඛන කරියති" යි "සුකාර" ශබ්දයේ වාක්‍ය භව යුතුයි. දුදුසු, දුරනුඛොධ, දුහර, සුහර, යනාදීන් ද බ ප්‍රත්‍ය යයෙන් සිඛි කටයුතු ශබ්දයෝය.

"සමාදිති ජමා" ඉති, "සමාදිති ජමා" යන සුත්‍රමෙන්; ජමා, ජ ම යන ප්‍රත්‍යය දෙක වෙත් සමු, සමු ධාතුම; උපසමෙ, සන් සිදිමි අනීයෙහි වේ. "යදු" දිත්‍ර, "යදු" දී සුත්‍රයෙන්; උසා, උකාරයට; අ, අකාරදෙක වේ. ධාතුවාදාලොපො, ධාතුවාදාලොපයේ ලොපය; න, නොවේ. සමෙති ඉති, සමෙති (සන් සිදවයි) යන වාක්‍යයෙහි; සමපො යනු වේ. හී, හී ධාතුම; හයො, හියවීමි අනීයෙහි වේ. යසමා, යමකු තෙරෙන්; භාතනති, බයවෙත් ද; සො, හෙතෙම; හීමො, හීම තමි.

398 සමාදිති ජමා 6-630

යනු ප්‍රත්‍යය විධි සුත්‍රයි. සමාදිති යනු, ඉ, ප්‍ර, ස, ප, බ, වච තයි. ජමා යනු, අ, ප්‍ර, ස, ප්‍ර, බ, වචතයි. මෙයේ මෙහි පද දෙකකි. වා යනු මෙහි අනුවච්ඡිතයි.

සමාදිති, සමු ආදි ධාතුන් කෙරෙන්; වා, විකල්පයෙන්; ජමා, ජ-ම යන ප්‍රත්‍යයයෝ වෙත්.

සමු ආදි යෙසං තෙ සමාදයො, තෙහි සමාදිති; පො ව මො ව ජමා, තෙ ජමා.

327 විකාර:- "වෘත්තිය මණ ම ව තො වා" යන සුත්‍රයෙන් මේ සුත්‍රයට වා යනු අනුවච්ඡිතය වෙයි. එහෙයින් මේ සුත්‍රයෙන් ජ ප්‍රත්‍යයයන් ම ප්‍රත්‍යයයන් සමහර ධාතුන් කෙරෙන් විකල්ප

යෙන් විසිතය. සාමාන්‍යයෙන් මේ ප්‍රත්‍යය දෙකට අයිති බාහුක්‍ර
 තම- සමු දමු, දර, අප, රක, වස, පු, දු, හි, සි, යා, ද යනාදි
 යයි. සමු ආදීන් කෙරෙන් වන මේ එම ප්‍රත්‍යය දෙකට කාරක
 නියමයක් නැත. ජනවචනය වූ පරිදි ඒ ඒ කාරකයන්හි මේ
 ප්‍රත්‍යය දෙදෙන යෙදිය යුත්තාහ. සමඵ යනු කතී, කාරකයෙහි
 එ ප්‍රත්‍යයයෙන් සිද්ධයි. අපඵ යනු භාව කාරකයෙහි එ ප්‍රත්‍යය
 යෙහි. ආවසඵ යනු ආධාර කාරකයෙහි. රඵ යනු කමී කාරක
 යෙහි. දුම යනු කතී, කාරක යෙහි ම ප්‍රත්‍යයයෙන් සිද්ධයි.
 සීමා යනු කමීකාරකයෙහි. එම යනු කරණ කාරකයෙහි. හිම
 යනු අපාදන කාරකයෙහි. සමෙති යන වාක්‍යයෙහි 398 වන
 සූත්‍රයෙන් එ ප්‍රත්‍යයය යොදා විභක්ති ලොපය කල පසු “සමු + ඵ”
 යි සිසි. මෙහි බාහුක්‍ර උකාරයාගේ ලොපය නොවේ. බාහුක්‍ර
 උකාරයට ‘යද’ දී සූත්‍රයෙන් අනාදදෙක කට යුතුය. එහෙයින්
 “සමඵ” යි සිද්ධ වේ. තමඵත් කිරීම ආදියෙන් “සමඵඵ” යි
 සිද්ධි කටයුතුය. යඵමා භාගනති යන වාක්‍යයෙහි මේ සූත්‍රයෙන්
 ම ප්‍රත්‍යය යොදා විභක්ති හා වාක්‍ය ලොපය කිරීමෙන් “හිම”
 ශබ්දය සිඛි කටයුතුය. සෙසු කායනීයෝ සුකර වෙත්. හිම ශබ්ද
 යෙන් වාච්‍යවන්නන් රාක්‍ෂසයායි.

ඉමං ඉම, මොහු මෙන්; නං, ඔහු; පසස්ති ඉති, බලයි යන;
 අපේඵ, අනීයෙහි; ඉමි සද්ද උපපද, ඉමි ශබ්දය උපපද කොට
 ඇති; දුස පෙකෙඛණේ ඉති, දුස පෙකෙඛණේ යන; අඵමා, මොහු
 කෙරෙන් කීමහි, කී ප්‍රත්‍යයය කල කල්හි; බාහුක්‍රයා, බාහුක්‍ර
 ගේ අන්තයට; ලොපෙ, ලොපය; සමඵකෙත, පැමිණි කල්හි;

399 ඉයනමකිඵසාන මහාභාෂ්‍යායෙව දීඝං කවිඵ
 දුසස්ස ශුණං දෙඝං සකති ව 6-644

යනු විධි සූත්‍රයි. ඉයනමකි ඵසානං යනු, අ, පු, ස, හ, බ,
 වචනයි. අන්තස්සරො යනු, අ, පු, ස, පු, එ, වචනයි. දීඝං යනු,
 අ, පු, කී, දු, එ, වචනයි. කවි යනු නිපාතයි. දුසස්ස යනු, අ, පු,
 අනු, හ, එ, වචනයි. ශුණං යනු, අ, පු, කී, දු, එ, වචනයි. දෙ යනු,
 අ, පු, අනු, පු, එ, වචනයි. රං යනු, අ, පු, අනු, දු, එ, වචනයි. ස
 යනු, අ, පු, අනු, ලුපා පු, එ, වචනයි. කඛි යනු, අ, පු, අනු, ලුපා
 පු, එ, වචනයි. ඊ යනු, ඊ, පු, අනු, ලුපා, පු, එ, වචනයි. ම යනු
 නිපාතයි. මෙයේ මෙහි පද දෙලොසකි.

ඉයනමකිඵසානං, ඉ-ය-න-ම-කි-ඵ-ස-ය-න-මොහුන්ගේ;
 අන්තස්සරො, අන්ති ස්වරය නොමේ; කවි, කිසිනැතක; දීඝං, දීඝී

යට පැමිණේ. දුසස්ස, දුස බාතුහුගේ (අවයව උකාරය තෙමේ);
 ගුණෝ, ගුණයට පැමිණේ; දො, (දුස බාතුහුගේ) දකාරය තෙමේ;
 කුට්ඨි, කිසි කැනෙක්කි; රං, රකාරයට පැමිණේ. සකඛි ව, (බාසු
 නකයර) ස-කඛි-ඊ යන ආදේශය ද වෙන්; නොහොත් බාසු
 නකය තෙමේ ස, කඛි, ඊ යන ආදේශයන්ට ද පැමිණේ.

අයතානං, ය-න ශබ්දයන් තොර කොට ඇති; ඉම-අමභ-
 කිං-එත-සමාන ඉති එතෙසං, ඉම-අමභ-කිං-එත-සමාන යන
 මේ ශබ්දයන්ට; ඉ-ම-කි-එ-සා ඉති ආදේසා, ඉ-ම-කි-එ-සා
 යන ආදේශයෝ; කොනති, වෙන්. තෙසං, ඔවුන්ගේ; අනතස්ස
 රෙ, අනත ස්වරය තෙමේ; කුට්ඨි, කිසි කැනක; දීසං, දීඝීයට
 පැමිණේ. දුසස්ස, දුස බාතුහුගේ; උකාරස්ස, උකාරයට වෙ ගුණෝ,
 ගුණෝ; ඉකාරෙ, ඉකාරය වේ. දස්ස, දකාරයට; රෙ රකාරදේශ
 වේ. බාසුනකස්ස, බාසුහුගේ අනතයට; සො, සකාරදේශය ද;
 කෙඛා කඛි ආදේශය ද; ඊ ව, ඊකාරදේශය ද වේ. ඊදිසො, ඊ
 දිසො යනු වේ. යාදිසො, යාදිසො යනු ද; කාදිසො, කාදිසො
 යනු ද; මාදිසො, මාදිසො යනු ද; කිදිසො, කිදිසො යනු ද;
 එදිසො, එදිසො යනු ද; සාදිසො, සාදිසො යනු ද; එවා, මෙසේ සි,
 දීසාභාවෙ, දීඝීය නොවන කල්හි; සදිසො, සදිසො යනු වේ. එවා,
 මෙසේ; රදේසො, රකාරදේශය කළ කල්හි; ඊදිසො ඉති ආදි,
 ඊදිසො යනාදිය වේ. කඛාදේසො, කඛි යන ආදේශය කළ කල්හි;
 ඊදිසො ඉති ආදි, ඊදිසො යනාදිය වේ. ඊකාරදේසො,
 ඊකාරදේශය; කතො, කළ කල්හි; රදේසො න, රකාරදේශය
 නොවේ. සස්ස නු, සකාරයට වනාහි; දීසො, දීඝීය; නිච්චං, අපි
 කල්පයෙන් වේ. ඊදි ඉති ආදි, ඊදි යනාදිය වේ. ඉභ, මෙහි; (මේ
 මාගධී ව්‍යාකරණයෙහි) එඛිතං, එ-ඛි දේදෙන; වුඛි ඉති ගති
 තතතා, වාඛි යයි ගන්නා ලද බැවින්; ගුණෙ ඉති, ගුණ නම්;
 ඉකාරදි, ඉකාරදියයි.

ඉ ව යො ව නො ව සමා ව කි ව එ ව සො ව ඉයන මසි
 එසා, තෙසං ඉයනමකිඑසානා; අනොනා ව සො සරෙ වාති
 අනතස්සරෙ (අඑවා) අනො සරෙ අනතස්සරෙ, සො අනතස්ස
 රෙ; දච්චි කි දිසො, දු බාතු ගමනාච්චියෙහිය. ස ප්‍රත්‍යයයි.
 නොහොත් දිසකාලෙ නිසුතොනා දිසො, නිසුතනාච්චියෙහි ණ
 ප්‍රත්‍යය යි. තං දිසං,

328 විශාර:- මේ සුත්‍රයෙහි දක්වන ලද කායභිගෝ සදේ
 නෙකි. ඉ-ය-ත-ම-කි-ස යන මොවුන්ගේ අනන්ති ස්වරයට

දීඝිකිරීම එක් කායයකි. දුඝ ධාතුහුගේ උසාරයට ලක්වී
 දේශ කිරීම දේවන කායයකි. දුඝ ධාතුහුගේ දකාරයට රකාර
 දේශ කිරීම තුන්වන කායයකි. දුඝ ධාතුහුගේ අත්ත සකාරයට
 ඝ, කඛ, ඊ යන ආදේශයන් කිරීම ඝතරවන, පඤ්චන, ඝවන
 කායයන්ය. “ඊදිඝ” යනාදී කිහිපයන්ගේ සිවිය පිණිස මේ
 සුත්‍රය කියන ලදී. මේ සුත්‍රයෙහි පද දසයකැයි න්‍යාසාවායයීගේ
 කියත්. නිදේශාවායීගේ පද එකොළොස්කැයි කියත්. සුඛො
 ඛිකාවායීපාදයන් විසින් පද දෙළොස්කැයි කියන ලදී. කාන්‍යා
 යන වචනාවෙහි ද එකොළොස් පදයකැයි පෙනේ. මේ ආවායී
 මත තුනෙන් න්‍යාසාවායීමතය හෝ සුඛොඛිකාවායීමතය පිළි
 ගත යුතුය. “ඝකඝි” යනු චන්ද්‍රසමාස වශයෙන් ඝත් කල එක්
 පදයකි. අසමාස වශයෙන් ඝත් කල පද තුනකි. මේ දෙවිදියම
 ශාස්ත්‍රවිරෝධී නොවේ. එකොළොස් පදයකැයි කියන නිදේශ
 කතීයුමා ස යනු එක් පදයකැයිද කඝි යනු එක් පදයකැයිද
 දක්වයි. ආදේශ තුනෙන් එකක් වෙන් වශයෙන් දක්වා දෙකක්
 සමාසකොට දක්වීම ශාස්ත්‍රානුකූල නොවේ. එක්කෝ තුනම
 ව්‍යංජන විය යුතුය. නැත් නම් සමාස විය යුතුය.

මේ සුත්‍රයෙහි “ඉ ය න ම කී එ ඝානං” යන පදයෙන් කියන
 ලද්දේ නම් ඉම ඝමදයට ආදේශවූ ඉ කාරය, ය ඝමදය, න
 ඝමදය, අමඝ ඝමදයට ආදේශවූ මකාරය, කී ඝමදයට ආදේශවූ
 කී කාරය, එන ඝමදයට ආදේශවූ එකාරය, සමාන ඝමදයට
 ආදේශවූ සකාර යන අමාත්‍රය. මේ සියලු ආදේශයෝ ම නිපා
 තනයෙන් කටයුත්තාහ. උපමානවාචකව සිටි ඉම ඝමදදීන්
 දුඝ ධාතුහට උපපදව ඇති කල්හි යට කී ආදේශයෝ කරනු
 ලැබෙත්. දුඝ ධාතුහට උපපදව ඇතත් උපමාන වාචකයා වූ
 ඉම ඝමදදීන්ට මෙහි කී ඉකාරදී ආදේශයෝ නොවෙත්. උප
 මානවාචක වූවත් දුඝ ධාතුහට උපපදව නැත් නම් ඒ ඉම ඝමද
 දිය සමබකව ද එහේ මය. එහෙයින් ඉකාරදී ආදේශයන් වන්
 නේ උපමානවාචකව ද දුඝ ධාතුහට උපපදව ද සිටියවූ ම ඉම
 ඝමදදීන්ටය.

මෙතන්හි ය ඝමද න ඝමදයන්ට වන ආදේශයක් නැත.
 එහෙයින් බාලාවකාර වාතනියෙහි “අයතානං” යි කියන ලදී. ඉම
 ඝමදදීන්ට ආදේශවූ ඉ, ම, කී, එ, ස යන මොවුන්ගේත් ය ඝමද
 න ඝමදයන්ගේත් අත්ත ස්වරය ව්‍යවස්ථිත විභාෂා වශයෙන් දීඝි
 වේ. ඉ ආදේශයෙන් එ ආදේශයෙන් අත්තස්වරවූවෝ ඉකාර

එකාරයෝ මැයි. “ආද්‍යාතවදෙකමන” යි පාණ්ඩ්‍යාවාදියන් විසින් දැක්වූ පරිභාෂාව මෙහිලා සැලකිය යුතුය. “එකකු කෙ රෙහි ආදිය මෙන් ද අන්‍යය මෙන් ද කායනීය වේ” යනු ඒ සුත්‍ර යේ පිණිසැවියයි. එයින් එකකු කෙරෙහි ම ආදි අන්‍ය ව්‍යවහාරය කටකැකි බැව් පෙනේ. එහෙයින් ඉ එ දෙක තනි භවයන් වුවත් අන්‍ය භවයෙහි කිවහැකිය. ය, ත, ම, කී, ස යන මොවුන්ගේ අන්‍ය භවයෝ තම අ ඉ දෙකයි. මේ අන්‍යභවයන්ගේ දිශීය වන්නේ ව්‍යවස්ථිත විභාෂා වශයෙනි. එහෙයින් සුත්‍රයෙහි “කව්” ශබ්දය ව්‍යවස්ථිත විභාෂාවේ වේ. එයින් දුස බාහුන්ගේ අන්‍ය (සකාර) යට වන ආදෙශය තුනෙන් ස කඩ දෙදෙන පරකල්හි සමාන ශබ්ද යට ආදෙශවූ සකාරය විකල්පයෙන් දිශී වන බැව් ද ඊ ආදෙශය පරකල්හි නිත්‍යයෙන් දිශී වන බැව් ද සෙසු ඉ ආදීන්ට ස, කඩ, ඊ භන ආදෙශ තුන ම පරකල්හි නිත්‍යයෙන් දිශී වන බැව් ද සිතිය යුතුය. මෙකී දිශීදෙශය පළමුවන කායනීයයි. දෙවන කායනීය නම් දුස බාහුන්ට ගුණ කිරීමයි. ගුණ කල්පයන්ගේ දුස බාහුන්ගේ උකාරයයි. සංසකාන ව්‍යාකරණයෙහි ගුණ සංඥව දෙන ලද්දේ අර්, එ, ඕ, යන තුනවය. සකාරයට අර් යනු ද ඉකාරයට එ යනු ද උකාරයට ඔ යනු ද ගුණ වෙත්. එහෙයින් සංසකාන ය අනුව තම මෙහි උකාරයට ඔකාරයක් කටයුතුය. එහෙත් එකාර ඔකාරයෝ මාගධී ව්‍යාකරණයෙහි වාද්වීන් වශයෙන් ගත් බැවින් ගුණ සංඥවට ඇතුළත් නොවෙත්. එහෙයින් උකාරයාගේ ගුණය වශයෙන් ගතයුත්තේ ඉකාරයයි. “ඉහ එ මතං” යනාදීන් බාලා වහාර වෘත්තියෙහි කියන ලද්දේ එයයි. තුන්වන කායනීය නම් දුස බාහුන්ගේ හල් දකාරයට හල් රකාරයක් ආදෙශ කිරීමයි. මේ කායනීයෙහි ද “කව්” ශබ්දය සම්බන්ධ කටයුතුය. එහෙයින් දකාරයට රකාරය වීමත් ව්‍යවස්ථිත විභාෂා වශයෙනි. ස, කඩ ආදෙශයන් පරකල්හි විකල්පයෙන් දකාරයට රකාරය වේ. ඊ ආදෙශය පරකල්හි කිසිසේත් නොවේ. සමාන ශබ්දය කෙරෙත් පමණක් රකාරදෙශය ද වේ. සභරවන, පඤ්චන, සචන කායනී යෝ තම ස, කඩ, ඊ භන ආදෙශයන් කිරීමයි. මේ ආදෙශ තුනම දුස බාහුන්ගේ අන්‍ය සකාරයට වෙත්. සකාරයට නැවත සකාර දෙශය විධාන කිරීමෙන් බාභිනකලොපය ඵලකයි. එහෙයින් “බාභිනකලො පො කවිමති, බාහුන්ගේ කා ලොපො නොකස රණා” යන සුත්‍රයන්ගෙන් කියන ලද ලොපයන් දෙදෙන ම මෙහි දී නොවන බව සැලකිය යුතුය. ස, කඩ, ඊ භන ආදෙශ තුන දුස බාහුන්ගේ සකාරයට වේ යයි තීරණය නොකරණලදී. එහෙත්

කිසිදු ලද කාර්මි කාර්යයන්ගේ අනුසාරයෙන් එය වැටගේ නෙකේ ද? යත්: උපපද ද උපමානද වූ ඉම ශබ්දදීන්ට ආදේශවූ ඉකාරදීන්ගේත් ය, හ, ශබ්දයන්ගේත් අන්තයට දීඝීය කියන ලදී. ඉක්බිති දුඝ ධාතුහුගේ උකාරයට ගුණය කියන ලදී. යළි දුඝ ධාතුහුගේ දකාරයට රකාරාදේශය කියන ලදී. කාර්මි වශයෙන් දුන් ඉතිරි වන්නේ දුඝ ධාතුවේ අන්ත සකාරයයි. සෙස්සන්ට එකී එකී කාර්යයන් කියන ලදහ. සුත්‍රයෙහි කී කාර්යයන්ගෙන් ඉතිරිවුවේ ය, කඩ, ඊ යන ආදේශ තුනයි. ඒ ඉතිරි කාර්යී තුනම ඉතිරි කාර්මිවූ දුඝ ධාතුහුගේ සකාරයටම මිස අනෙකකට අයිති නැත. එහෙයින් ය, කඩ, ඊ යන කාර්යීයන්ට අගත් කාර්මිහු මොහු යයි නොදක්වුනි.

“ඉම මිච නං පසානි” යි හෝ “අගමච සො දියානෙ” යි වාක්‍යය ගෙණ 377 වන සුත්‍රයෙන් කී ප්‍රත්‍යයය ගෙදිය සුත්‍රය. වාක්‍යයෙහි වූ ඉමං හෝ අගං යනු උපපදයයි. ඉච යන්න ඒ උප පදයම උපමානය බැව් හඟවනු පිණිසය. නං හෝ සො යනු අභි ව්‍යයනිය පිණිසය. පසානි හෝ දියානෙ යනු දුඝ ධාතුවෙන් නිපුන් ආච්ඡාය පදයයි. “වුත්තංචානමපාදයාහො” යනුවෙන් උපමානකීය හඟවනු පිණිස ගෙදු ඉච ශබ්දයන් අභිව්‍යයනිය පිණිස ගෙදු නං හෝ සො යන පදයන් ලොප් කටයුතුය. ඉක්බිති විකසනී ලොපය 215 වන සුත්‍රයෙහි “තෙසං” ශ්‍රවණයෙන් කට යුතුය. ‘දුන් ඉතිරිවූයේ “ඉම + දුඝ + ක්” කියයි. කී ප්‍රත්‍යය පරනිමිත්තෙන් 253 වන සුත්‍රයෙන් දුඝ ධාතුහුගේ අන්ත අකාර යට ද 378 වන සුත්‍රයෙන් සකාරයට ද ලොපය පැමිණි කල්හි 393 වන සුත්‍රයෙන් නැවත සකාරාදේශය විධාන කළ හෙයින් ඒ ලොපය වලකී. 379 වන සුත්‍රයෙන් කී ප්‍රත්‍යයයට ලොප් වේ. එවිට “ඉම + දුඝ” යි සිටියි. ඉන් පසු ඉම ශබ්දයට ඉකාරයෙක් නිපාතනය කටයුතුය. එවිට “ඉ + දුඝ” යි වේ. ඉක්බිති 399 වන සුත්‍රයෙන් ඉකාරයට දීඝීය ද දුඝ ධාතුහුගේ උකාරයට ගුණවූ ඉකාර යට ද දුඝ ධාතුහුගේ අන්ත සකාරයට සකාරාදේශය ද නවයුත් තාන එකල්හි “ඊදිඝ” යි සිටියි. නමචත් කිරීමෙන් විකසනී රූප සිඛ කටයුතුය.

“ගමච නං පසානි” යි හෝ “ගො වීය සො දියානි” යි වාක්‍යය ගොදු “ගාදිඝ” යනු සිඛ කටයුතුය. මෙහි උපපදවූයේ ය ශබ්දයේ ප්‍රථමා විධියා විකසනී රූපයන්ගෙන් එකකි. “නමිච නං පසානි” යි හෝ “සො ඉච සො දියානි” යි වාක්‍යය ගොදු “ගාදිඝ” යනු

සිඛ කටයුතුය. මෙහි උපපදවූයේ ත ශබ්දයේ ප්‍රථමා චිතියා විභක්ති රූපයන්ගෙන් එකකි. මේ දෙනෙහි ම පදසිතිය එකයේ මැයි. උපපදයන්ගෙන් පමණක් වෙතසි. “මමිච නං පසස්සති” යි හෝ “අහමිච සො දිස්සති” යි වාක්‍යය යොදා “මාදිස” යනු සිඛ කටයුතුය. මෙහි උපපදවූ අමිච ශබ්දයට මකාරයෙක් නිපාතනය කටයුතුය. සෙසු ක්‍යයාරී පෙරයේ මැයි. ‘කමිච නං පසස්සති’ හෝ “කො ඉච සො දිස්සති” යි වාක්‍යය යොදා ‘කිදිස’ යනු සිඛ කටයුතුය. මෙහි ද වෙනස වූයේ කිං ශබ්දයට කකාරයක් නිපාතනය කිරීම පමණකි. “එතමිච නං පසස්සති” හෝ “එසසො ඉච සො දිස්සති” යි වාක්‍යය ගෙන ‘එදිස’ ශබ්දය සිඛ කටයුතුය. මෙහි ද වෙනස වූයේ උපපදවූ එත ශබ්දයට එකාරයක් නිපාතනය කිරීම පමණකි. ‘සමාන මිච නං පසස්සති’ යි හෝ “සමානො චිච සො දිස්සති” යි වාක්‍යය යොදා “සාදිස” ශබ්දය සිඛ කටයුතුය. මෙහි ද වෙනස වූයේ සමාන ශබ්දයට සකාරයක් නිපාතනය කිරීමයි. සුත්‍රයෙහි කවි ශබ්දයෙන් දීඪිය නුවූ තන්හි සදිස යි වේ.

දුස බාහුනුගේ දකාරයට 399 වන සුත්‍රයෙන් විකල්පයෙන් රකාරාදෙන කල කල්හි යටකී පරිද්දෙන් ම පිළිවෙලින් “ඊරිස, ශාරිස, තාරිස, මාරිස, කිරිස, චරිස, ආරිස, සරිස” යන මොහු සිඛ වෙත්. පාලියෙහි මාරිස යි ආමනත්‍රණයෙහි නිපාතයෙක් ද වේ. එය අමිච ශබ්දය උපපද කොට ඇති දුස බාහුවෙන් කී ප්‍රත්‍යයය ව නිපාතනයයි කිව නොහැකිය. ඊදිස ආදි වශයෙන් ද ඊරිස ආදි වශයෙන් ද දැක් වූ සියලු ශබ්දයන්ගේ සිඛිය දුස බාහුනුගේ අන්‍යාස සකාරයට සකාරාදෙන කිරීමෙන් කටයුතුය. දුස බාහුනුගේ අන්‍යාස සකාරයට කඩ ආදෙන කිරීමෙන් ඊදිකඩ යනාදි පිළිවෙලින් කිතක රූප අටක් ද තවත් දකාරයට රකාරාදෙන කිරීමෙන් සිඛවන ඊරිකඩ යනාදි පිළිවෙලින් කිතක රූප අටක් දැයි මෙසේ කිතක රූප සෞලොසක් පෙරයේ ම ලැබෙත්. දුස බාහුනුගේ අන්‍යාස සකාරයට ඊකාරාදෙන කිරීමෙන් ඊදි යනාදි වශයෙන් පදරූප සතක් ලැබෙත් එසේ අටක් නොව සතක් වීමට හේතු වූයේ ඊ ආදෙනය කල කල්හි සමාන ශබ්දයට ආදෙන වූ සකාරයාගේ අන්‍යාස අකාරයට දීඪි නොවීමත් දුස බාහුනුගේ දකාරයට රකාරාදෙන නොවීමත් යන දෙකයි. ජාතක පාලියෙහි “මහග්ගච්ඡාපසරීවණණො” යන තන්හි ඊ ආදෙනය පරකල්හි සමාන ශබ්දය භෙරෙන් පරවූ දිස බාහුනුගේ දකාරයට රකාරාදෙනය පෙනත්. එනෙසින් පදරූප අටකි. මේ සියලුම විකල්පයන් ව්‍යව

සඵත විභාෂානී කවි ශබ්දයෙන් සුත්‍රයෙහි කියන ලදහ. 389 වන සුත්‍රයෙන් සිව් වන කිතක පදයන්ගේ මුළු ගණන එකුත්සාලිස (39) කි. නොහොත් සමසාලිසකි. ඒ මෙසේ දහසුතු දුස ධාතුනුගේ අන්ත සකාරයට සකාරදෙශ කිරීමෙන් ශබ්දරූප අවකි. විකල්පයෙන් දුස ධාතුනුගේ දකාරයටත් රකාරදෙශ කිරීමෙන් තවත් අවකි. නැවත දුස ධාතුනුගේ සකාරයට කති ආදෙශ කිරීමෙන් ද කිතක රූප අවක් අවක් බැගින් තවත් සොලොහක් වෙත්. දුස ධාතුනුගේ අන්ත සකාරයට ඊ ආදෙශ කිරීමෙන් තවත් කිතක රූප සතක් නොහොත් අවක් වෙත්.

සුත්‍රයෙහි වකාරය සමුච්චයානීයෙහිය. ඒ ව ශබ්ද බලයෙන් "තුමනාදිස, බකිාදිස" යනාදීහු ද සිඬි කටභැක්කාහ. "කම්ම නං පසසානි" යි හෝ "කම්ම ව සො දිසානි" යි තුමනාදිස ශබ්දයෙහි වාක්‍ය ගත යුතුය "බකිමිච නං පසසානි" යි හෝ "බකිො වි ය සො දිසානි" යි බකිාදිස ශබ්දයෙහි වාක්‍ය ගත යුතුය. ඇතැම් ආචාර්ය කෙනෙක් ව ශබ්දය විකල්පනානීයෙහි යයි කීහ. විකල්පනය පිණිස කවි ශබ්දය විද්‍යමාන හෙයින් නැවත විකල්පනය පිණිස ව ශබ්දයක් වුවමනා නැත. එහෙයින් ව කාරය අනුකත සමුච්චය පිණිස ම යොදන ලද බව සිතිය යුතුය.

හු, හොම කිරිමි අනීයෙහි හු ධාතුව වේ. "අනීතෙ ත තවනතු තාචී" ඉති, "අනීතෙ ත තවනතු තාචී" යන සුත්‍රයෙන්; අනීතෙ, අනීත කාලයෙහි; තො, ත ප්‍රත්‍යයය ද; තවනතු, තවනතු ප්‍රත්‍යයය ද; තාචී ච, තාචී ප්‍රත්‍යයය ද වේ. රසො, (ධාතුනුගේ අන්තයට) ප්‍රසව වේ. අහාචී ඉති, හොම කෙලේය යන අනීයෙහි; හු ජනො, හුතො යනු ද, හුතචා, හුතචා යනු ද; හුතාචී, හුතාචී යනු ද වේ.

400 අනීතෙ ත තවනතු තාචී 6-557

යනු ප්‍රත්‍යය විධි සුත්‍රයි. අනීතෙ යනු, අ, ප්‍ර, කි, ස, එ, චච කයි. ත තවනතු තාචී යනු, ඊ, ප්‍ර, ස, ප්‍ර, බ, චචකයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි.

අනීතෙ, අනීත කාලානීයෙහි; ධාතුහි, ධාතුන් කෙරෙන් පරව; ත තවනතු තාචී, ත- තවනතු තාචී යන ප්‍රත්‍යයයෝ වෙත්.

අච්චයි කි අනීතො, අනි පුචී ඉ ධාතු ගමනානීයෙහිය. ත ප්‍රත්‍යයෙහි. තයමිං අනීතො, තො ච තවනතු ච තාචී ච තතවනතුතාචී, තෙ තතවනතුතාචී.

329 විශාර:— කාලත්‍රයට ම සාධාරණ වූ ප්‍රත්‍යයයන් සුචිත්තයක් බව 299 වන විශාරයෙහි කියන ලදී. මේ සුත්‍රයෙන් විධිමත් කරණ ලද ත- තවනතු- තාචී යන ප්‍රත්‍යය තිදෙන වූහලි. නිගත වශයෙන් අතීත කාලාචීය ප්‍රත්‍යය කෙරෙත්. එකෙහිත් “අතීතෙ ත තවනතු තාචී”යි සුත්‍රය හදුලන. මේ ප්‍රත්‍යය තුන ද තිත් සංඥන හෙයින් කතී කාරකයෙහි ම යෙදෙත් පර සංඥ වශයෙන් මේ ප්‍රත්‍යය තිදෙන නිට්ඨා (නිඣ්ඨා) සංඥන වෙත්. “කත තවනතු නිඣ්ඨා” යන සුත්‍රයෙන් පෘඪ්ඨි ආවායචීයෝ නිඣ්ඨා සංඥන ප්‍රත්‍යය දෙකක් දක්වූහ. මේ 400 වන සුත්‍රයෙහි දක්වන ත, තවනතු ප්‍රත්‍යය දෙදෙන පර ව්‍යාකරණයෙහි තත, කතවතු යයි කතාරුහු බනිව පැණෙත්. තාචී ප්‍රත්‍යය බදු කතාචීන් ප්‍රත්‍යයයක් තොදක්නා ලැබේ එහෙත් බ්‍රහ්මසාම්ප්‍රදායෙහි අතීත කාලීන කතී කාරකවූ “භූතතාචී, හුතාචී” යනාදී පදයන් දක්නා ලැබෙන හෙයින් පර ව්‍යාකරණයෙහි නැතත් තාචී ප්‍රත්‍යයය කුදු මෙහි කියන ලද සි සැලකිය යුතුය. මේ සුත්‍රයෙහි කිසු ප්‍රත්‍යය තිදෙන හැම බාහුවක් කෙරෙත් යෙදිය හැකිවාක් මෙන් පෙනෙනත් ප්‍රත්‍යය තිදෙන ම හැම බාහුවක් කෙරෙත් නොයෙදෙත්. එම අචී යෙහි හු බාහුව කෙරෙත් එකක් වත් නොයෙදේ භූ බාහුව කෙරෙත් තවනතු තාචී දෙන නොවෙත්. භූර් බාහුව කෙරෙත් තිදෙන ම යෙදෙත්. සෙසු බාහුන් සවනිව ද මෙක් වනලාය සිතිය යුතුය. “අහොසි තී හුතො හුතවා හුතාචී” යි බාලාවතාරයෙහි ත් සත්ත වලත් දක්වූ වාක්‍යය ආවද්දය. අහොසි යන ආඛ්‍යාත පදය එම අචීයෙහි පවත්නා හු බාහුවෙන් සිඳිය. එම අචීයෙහි පවත් නා හු බාහුවෙන් පරව ත ආදී ප්‍රත්‍යයයන්. එමෙන් තිපත් හුත ඔබදයක් වත් හුතවනතු ඔබදයක් වත් හුතාචී ඔබදයක් වත් පාලීයෙහි නැත. ඇත්තේ තම හොම තිරිම අචීයෙහි වූ හු බාහු කෙරෙත් පරව ත ආදී ප්‍රත්‍යයයන් එමෙන් තිපත් හුත ඔබදදයයි එහෙයින් වාක්‍යය දක්විය යුත්තේ. ‘අහාචීති හුතො, හුතව, හුතාචී’ කියයි.

අහාචී යන වාක්‍යයෙහි 400 වන සුත්‍රයෙන් ත ප්‍රත්‍යයය යොද විභක්ති ලොපාදිය තිරිමෙන් හුත ඔබදය ද තවනතු ප්‍රත්‍යයය යොද හුතවනතු ඔබදය ද තාචී ප්‍රත්‍යයය ද යොද හුතාචී ඔබදය ද සිඛි කවයුත්තාහ. පදසිඪිය සුකාරය. මේ ප්‍රත්‍යය තුනෙන් තිපත් හැම ඔබදයන් ලිඛිතයෙහි වරනුයේ. එකෙහිත් ප්‍රලිඛිතයෙහි ත ප්‍රත්‍යයානත ඔබදයෝ සාමාන්‍ය අකාරානත ඔබදයන් මෙන් ද, තවනතු ප්‍රත්‍යයානතයෝ ගුණවනතු ඔබදය මෙන් ද, තාචී ප්‍රත්‍ය

යාන්තයෝ දැනටමත් ඔබදය මෙන් ද, වර්තමානය යුක්තය. සෑම නිවැරදි ලිඛිතවශයෙන් ද ඒ ඒ ලිඛිතවලට අයත් විශේෂ ලක්ෂණ යන් අනුව වර්තමානය යුක්තය.

තසා ඉති, තසා යනු, එව, මතු සුත්‍රයෙහි වැටේ.

340 භුජාදින මහෙතා නො ද්ව ව 6-580

යනු විධි සුත්‍රයි. භුජාදිනං යනු, ඉ, ප්‍ර, ස, ම, බ, වචනයි. අනෙතා යනු, අ, ප්‍ර, ක්, ප්‍ර, එ, වචනයි. නො යනු නිපාතයි. ද්ව යනු, ඉ, න, සං, ප්‍ර, එ, වචනයි. ච යනු නිපාතයි. මෙයේ මෙහි පද පසකි. තෙ යනු මෙහි අනුවනීතියයි.

තෙ, ප්‍රත්‍යය තකාරය පර කල්හි; භුජාදිනං, භුජ ආදි බාහුන් හේ; අනෙතා, අනතය තෙමේ; නො, නොමේ. තෙවන් ලොප් වේ. ච, ව, තකාරයට එකි ද වේ.

තාදෙ පරෙ, තකාරය ආදිකොට ඇති ප්‍රත්‍යය පර කල්හි; භුජාදිනෙතා, භුජ ආදි බාහුන්ගේ අනතය; ප්‍රත්‍යතෙ, ලොප් කරනු ලැබේ. පරත්‍ය තකාරය, පරවු තකාරයාහේ; මිතනං ව, මිතීවය ද වේ. අභුක්ඛ් ඉති, අභුක්ඛ් (අනුභව කෙළේය) යන වාක්‍යයෙහි; භුතෙතා, භුතෙතා යනු ද; භුතතවා, භුතතවා යනු ද; භුතතාව, භුතතාව යනු ද වේ.

භුජ ආදි යෙසං තෙ භුජාදයො, තෙසං භුජාදිනං.

330 විස්තර:- 329 වන විස්තරයෙහි ත, තවනභු, තාවී යන ප්‍රත්‍යය භුත අතීත කාලානුයෙහි වන බවත් හුතො, හුතවා හුතාවී යන පදයන්ගේ සිද්ධියත් කියන ලදී. භුජාදි බාහුන් කෙරෙන් ඒ ත ආදි ප්‍රත්‍යයන් යෙදෙන කල ඇති විශේෂ කායී ආයයන් දක්වමින් 40 වන සුත්‍රය දක්වුන තකාරය ආදියෙහි ඇති ප්‍රත්‍ය යයන්- එනම් තබබ, ත, තවනභු, තාවී, තො, තාන, තුත; භුං යනාදි ප්‍රත්‍යයයන් - ර කල්හි භුජ, සුජ, මුම, විව, ඊව, සිව, රඝුජ, සඝුජ ආදි බාහුන්ගේ අනතයෝ ලොපට පැමිණෙත්. බාහුන්ගේ අනතයෙහි වූ වෘක්ඛ්තය ම මෙහි දී බාහුනතය වශයෙන් සැලකිය යුතුය. බාහුනත ස්වරය වූකලී 293 වන සුත්‍රයෙන් ලොප් කරනු ලැබේ. ඊලඟට ඉතිරි වූ කල් අතුර ම මේ සුත්‍රයෙන් ලොප් කට යුක්තය. එසේ බාහුනතය ලොප් කොට ඉන් පසු පරම සිවී තකාරදික ප්‍රත්‍යයයාහේ තකාරයට 401 වන සුත්‍රයෙන් ම එකි ද කට යුතුය. එහෙයින් මේ සුත්‍රයෙන් කායී දෙකක් වන

බව සැලකිය යුතුය. ඒ සඳහා ම සුත්‍රයෙහි වකාරයක් ද යොදන ලද්දේය.

අභුක්ඛී යන වාක්‍යයෙහි :00 වන සුත්‍රයෙන් ත ප්‍රත්‍යයය යොදා විභක්ති ලොපාදිය කල පසු “භුන් + ත” යි සිටියි. ඉක්බිති 40 වන සුත්‍රයෙන් ධාතුවක ලොපයත් තකාර විභික්තියක් කල විට “භුත්ත” යි සිටියි. භුත්තවා යනු තවනතු ප්‍රත්‍යය යෙදීමෙන් සිඛි කට යුතුය. සෙසු කායනීයෝ භුත්ත යයිද ය පිළිබඳව මෙහි. තාව ප්‍රත්‍යයය යොදා එයේ ම භුත්තාවී යයිද ය සිඛි කට යුතුය.

ජන, ජන ධාතු; ජනන, ඉපදීම අනියෙහි වේ.

403 ජනාදීන මා කීමහි ව. 6-587

යනු ආදේශ විධි සුත්‍රයි. ජනාදීනා යනු, ඉ, පු, ස, ෂ, බ, වච නයි. ආ යනු, ආ, පු, අනු, ප්‍රපා, ප්‍ර, එ, වචනයි. හිමිති යනු, ඉ, පු, අනු, ස, එ, වචනයි. ව යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද සහ රයි. නෙ යනු ද අන්තය්‍ය යනු ද මෙහි අනුවර්තීයයි.

නෙ, ත ප්‍රත්‍යයය පර කල්හි ද; හිමිති ව, හි ප්‍රත්‍යයය පර කල් හි ද; ජනාදීනා, ජන (ජනන) යනාදී ධාතුන්ගේ; අන්තය්‍ය, අන්ත යව; ආ, ආකාරදේශ වේ.

විග්‍රහ සුභමයි.

නෙ, ත ප්‍රත්‍යයය පර කල්හි ද; හිමිති ව, හි ප්‍රත්‍යයය පර කල් හි ද; ජනාදීනා අන්තය්‍ය, ජන යනාදී ධාතුන්ගේ අන්තයව; ආ හොති, ආකාරයෙක් වේ. ජාතො, අජනී (උපන්නෝය නොහොත් ධූර්යෙය) යන වාක්‍යයෙහි ජාතො යනු වේ,

විකාර:- “සාසදීසනො තය්‍ය රිටෙධා ව” යන සුත්‍රයෙන් විභක්ති විපච්ඡාස වශයෙන් කෙ සි ද “භුජාදීන මනෙතා නො වී ව” යන සුත්‍රයෙන් විභක්ති විපරිත වශයෙන් අන්තය්‍ය යි ද මේ සුත්‍රයට අනුවාදන වේ. එකෙයින් ත ප්‍රත්‍යයයත් හි ප්‍රත්‍යයයත් දෙක පර කල්හි ජන ආදී ධාතුන්ගේ අන්තයව ආකාරයෙක් වේ යනු ඒ සුත්‍රයේ අදහසය. නෙ යනු මේ සුත්‍රයට වැඩෙන කෙයින් තකාරය පර කල්හි යයි අනුව කිව හැකිය. එකල්හි ත ප්‍රත්‍යයයත් හි ප්‍රත්‍යයයත් දෙක ම ගැනේ. ප්‍රත්‍යය දෙකේ ම මූලින් තකාර යක් ඇති කෙයිනි. එයේ නිඛිගදී සුත්‍රයෙහි දක්වන “හිමිති” යන්න වැඩියක් මෙන් පෙනේ. නමුත් ත, හි ප්‍රත්‍යයයන් දෙදෙනා පමණක් නොව තකාරය මුල් කොට ඇති තවත් ප්‍රත්‍යයයෝ

තවනතු, තාපී, ජා, චූ, තුන, නිහ යනාදී වශයෙන් දක්නා ලැබෙත්. එහෙයින් 'තිවති' යනු වෙන් වශයෙන් සුත්‍රයෙහි නො යොදන ලදී. ඒ නම් තකාරය මුල්කොට ඇති භෑම ප්‍රත්‍යයයක් පර කල්හි යටකී කාය්‍යය වේ යයි භෑමේ. ජනාදී ධාතුන්ගේ අන්තයට ආකාරදෙය වන්නේ ත, ති යන ප්‍රත්‍යය දෙක පර කල්හි මිස සෙසු තකාර සුක්‍ර ප්‍රත්‍යයයක් පර කල්හි නොවේ. එහෙයින් සුත්‍රයෙහි 'තිවති' ය යි දෙදීම වැඩියක් නොවේ. ප්‍රයොජන සහිත ද වේ. 'ජාත, ජාති යන කිතක ශබ්දයෝ ත, ති ප්‍රත්‍යයයන් පර කල්හි ජන ධාතුවේ අන්ත (තකාර) යට ආකාරදෙය වූ බවට උදාහරණ වෙත්. ජනිතා, ජනිතූ, ජනතු යනාදිය ත, ති ප්‍රත්‍යය දෙක භෑර සෙසු තකාරදික ප්‍රත්‍යයයන් පර කල්හි ආකාරදෙය නොවන බවට උදාහරණය. අජති යන වාක්‍යයෙහි 40|| වන සුත්‍රයෙන් ත ප්‍රත්‍යය යොද වීහකති ලොපාදිය කල පසු "ජන් + ත" යි සිටියි. 40෪ වන සුත්‍රයෙන් ජන ධාතුවුගේ අන්තය වන ත කාරයට ආකාරදෙය කල පසු "ජ ආ + ත" යි සිටියි. ස්වරලොප හා පරතයනය කිරීමෙන් ජාත යි සිටියි.

රුක, රුක ධාතුව; ජනනෙ, ඉපදීම අනියෙහි වේ.

403 භාෂණයෙහි භාෂා හස්ත ලො වා අදහනිභානං 6-591

යනු ආදෙය මිඬි සුත්‍රයි. භාෂණයෙහි යනු, අ, ප්‍ර, ස, ප, බ, වච තයි. භො යනු, අ, ප්‍ර, අනු. ප්‍ර, එ, වචතයි. හස්ත යනු, අ, ප්‍ර, අනු, ඡ, එ වචතයි. ලො යනු, අ, ප්‍ර, අනු. ප්‍ර, එ, වචතයි. වා යනු නිපා තයි. අදහනිභානං යනු, අ, ප්‍ර, ස, ඡ, බ, වචතයි. මෙයේ මෙහි පද සයක. තස්ත යනු මෙහි අනුවර්තීතීයයි.

භාෂණයෙහි, හකාරනත ධාතුවන් කෙරෙන් පරවූ; තස්ත, ප්‍රත්‍යය තකාරයට, භො, හකාරදෙයෙ ද; හස්ත, ධාතූනත හකාරයට; ලො, ලකාරදෙයෙ ද; වා, ව්‍යවස්ථිත විභාෂා වශයෙන් වෙත්. අදහනිභානං, දහ- නහ යන ධාතුවන් සම්බන්ධ ව නොවෙත්.

දහ නහ වජ්ජිතෙහි, දහ- නහ යන ධාතුවන් තොර කොට ඇති; හකාරනතෙහි, හකාරනත ධාතුවන් කෙරෙන්; පරස්ත, පරවූ; තස්ත, ප්‍රත්‍යය තකාරයට; භො භොති, හකාරයෙක්වේ. ධාතූනතස්ත, ධාතූ නුගේ අන්තය වූ; හස්ත, හකාරයට; ලො ව, ලකාරයෙක් ද වේ. ආරලොහා, ආරුහි (කාංශේය) යන වාක්‍යයෙහි ආරලොහා යනු වේ.

හො අනෙක අනෙකා වා යසස සො හානෙකා, තෙති හානෙකා
 හි; දහ ව නහ ව දහනහා, න දහනහා අදහනහා, නති දහනහා
 යෙසං තෙ ති වා අදහනහා, තෙසං අදහනහානා;

332 විස්තර:- හකාරානන ධාතුන් කෙරෙන් ත, ති ආදී
 ප්‍රත්‍යයයන් වූ කල වන්නාවූ ආදෙශ දෙකක් මේ සුත්‍රයෙන් කියන
 ලදහ. රුහ, වහ, භාහ, ශුහ, මුහ, බහ, දහ, නහ ආදී වශයෙන්
 හකාරානන ධාතුහු බොහෝ මෙවන්. ඔවුන්ගුරෙන් දහ ධාතුවන්
 නහ ධාතුවන් හැර සෙස්සන් කෙරෙන් පරව යෙදෙන තකාරාදීක
 ප්‍රත්‍යයයන්ගේ තකාරයට හකාරදෙශයන් ධාතීන්හ තකාරයට
 ලකාරදෙශයන් ව්‍යවස්ථිත විභාෂා වශයෙන් වන බව මේ සුත්‍ර
 යෙන් කියන ලදී. තකාරය ආදී කොට ඇති ප්‍රත්‍යයයෝ බොහෝ
 මෙවන් යයි 332 වන විස්තරයෙහි කියන ලදී. එහෙයින් ඒ හැම
 තකාරාදීක ප්‍රත්‍යයයන් පර කල්හි හකාරානන ධාතුන්ගේ අනන
 හකාරයට ල ආදෙශයන් තකාරයට හකාරදෙශයන් මේ යයි සිතිය
 හැකිය. එහෙත් සුත්‍රයෙහි ව්‍යවස්ථිත විභාෂාවී වා ශබ්දය යෙදූ
 හෙයින් එසේ සිතීමට ඉඩ තැන. හකාරදෙශය වන්නේ ත, තවනතු,
 ති යන ප්‍රත්‍යය තුනේ තකාරයට පමණකි. ල කාරදෙශය වූකලී
 තකාරයට හකාරදෙශය කල කල්හි මිස එසේ තැනි තැන නො
 වන්නේය. තවද හකාරානන ධාතුවන් වුවත් දුහ ආදී ධාතුන්
 කෙරෙන් තකාරයට හකාරයන් හකාරයට ලකාරයන් දෙක ම
 නොවන්නාහ. එසේ ම තකාරාදීක ප්‍රත්‍යයයට මූලීන් ආභම ඉකාර
 යෙස් මේ තම ව්‍යවධානය හෙතු කොට ගෙන ඒ ආදෙශයෝ නො
 වන්නාහුය. දබ්බා, සත්තබ්බා යන දෙදෙන දහ නහ ධාතුන්
 කෙරෙන් තකාරයට හකාරයන් හකාරයට ලකාරයන් නොවන
 බවට උදාහරණයි. ආරුලො, ආරුලොවා, ආරුලො යනු ත, තවනතු,
 ති යන ප්‍රත්‍යයයන්ගේ ම තකාරයට හකාරයන් හකාරයට ලකාර
 යන් වන බවට උදාහරණයි. ආරුලො, ආරුලොවා, ආරුලො, භාහෙතො,
 ගාහිචුං යනාදීය ත, තවනතු, ති යන ප්‍රත්‍යයයන් හැර සෙසු තකාර
 රාදීක ප්‍රත්‍යයයන් විෂය කොට යටකි කායභීයන් නොවන බවට
 නිදසුන්ය. දුභො, සිතීබො යනාදීය දුහ, සිතීහ ආදී ධාතුන්
 කෙරෙන් යටකි කායභීයන් නොවන බවට උදාහරණයි. මහිනො,
 සහිනො, හහිනො යනාදීය ඉකාරාභමයෙන් අතර ඇති කල්හි
 (ව්‍යවස්ථිත කල්හි) යටකි කායභීයන් නොවන බවට උදාහරණ යි.
 මෙසේ වා ශබ්දයේ ව්‍යවස්ථිත විභාෂාවීයන් ඒ ශදකා-දක්වීය යුතු
 උදාහරණන් දහ යුත්තාහ.

ආරුලො යන වාක්‍යයෙහි 400 වන සුත්‍රයෙන් ත ප්‍රත්‍යයය යොදා
 විගහති ලොපාදීය කල පසු “ආ රුග් + ත” යි සිටී. මෙහි මූලීන්

ලැබෙන්නේ ආ උපසංගීයයි. ඊලඟට රුහ බාභුවම. ඊලඟට අති නාඪියෙහි ත ප්‍රත්‍යයය යි. රුහ බාභුවම භකාරනත භෙසින් පරව දක්නා ත ප්‍රත්‍යයයේ “ක්” යන්නට 403 වන සුත්‍රයෙන් “ක්” යන ආදේශය කටයුතුය. බාඪිනත අල් භකාරයට අල් ශ්‍රිකාරදේශය ද කටයුතුය. එවිට “ආරුලහ” යි සිද්ධියි. ශාලහ, ගුලහ, මුලහ, බාලහ යනාදිය ද මේ තයින් ම සිද්ධි කටයුතුය. රුපසිද්ධි කතී වරයෝ භකාරයට වන ශ්‍රිකාරය දනතා හෝ වේවා! මුඛීජ හෝ වේවා! ශ්‍රි ල දේදෙනාගේ වෙනසක් නැතැයි නිත. එහෙත් බොහෝ සේ මෙබඳු පදයන් මුඛීජ ශ්‍රිකාර යුක්තව ම දක්නා ලැබෙන බව කිය යුතුය. ශ්‍රි ල දේදෙන උත්පතනී ස්ථාන විශයෙන් හා ශ්‍රිපි විශයෙන් එකිනෙකට වෙනස්ය. ස්ථාන විශයෙන් පවත්නා වෙනස්කම ලොකු හෙදයක් ලෙස සංයක්ත ශාබ්දිකයෝ ද බොහෝ මාගධිකයෝ ද සැලකුන. එසේ නීතිදී බ්‍රහ්මප්‍රියාවයීගේ කුමක් හෙයින් ශ්‍රි ල දේදෙන අහෙදයෙන් සැලකුවෝ දැයි සිතිය යුතුය. දුතට තාම මාත්‍රයෙහි ගොතම ව්‍යාකරණ බොධිසක් ව්‍යාකරණ යන්ති වණිමාලාවේ එකම ශ්‍රිකාරයක් බවත් එය අනුගමන කොට රුපසිද්ධි කතීවරයන් එසේ කී බවත් සිතිය යුතුය. මේ මතය ඇතැම් ආචාර්යයන්ට තම අප්‍රිය ජනකය.

“භාවකමෙමසු” ඉති, “භාවකමෙමසු ත” යන සුත්‍රයෙන්; තසා වචයො, ත ප්‍රත්‍යයය වේ. හෙ, හෙ බාභුව; හදෙ, හබ්දාඪියෙහි වේ. “සබ්බන් හෙ ගී” ඉති, “සබ්බන් හෙ ගී” යන සුත්‍රයෙන්; හෙසා, හෙ බාභුව; හී හී ආදේශ වේ. භායනා, භායනං (භාගිමය) යන වාක්‍යයෙහි; හීතා, හීතං යනු වේ. “රකාඤ ච” ඉති, “රකා ඤ ච” යන සුත්‍රයෙන්; හෙ, ත ප්‍රත්‍යයය පර කල්හී ද; තිච්චි ව නී ප්‍රත්‍යයය පර කල්හී ද; බාඪිනත ශ්‍රොපො, බාඪිනතයට ශ්‍රොප්, වේ. අකරී (සිත්) ඉති, අකරී (සිත්) (කරණ ලද්දේය) යන වාක්‍ය යෙහි; කතා, කතං යනු වේ. දු පුබ්බො, දු උපසංගීය පුඪිකොට ඇත්තේය. “දෙ ධසා ච” ඉති, “දෙ ධසා ච” යන; ඉහ, මෙ සුත්‍ර යෙහි; වකාරෙන, ව භබ්දයෙන්; තසා, තකාරයට; වො, ටකාර යෙන් වේ දුක්ඛවං, දුට්ඨි කතං (තපුරු කොට කරණ ලද්දේය) යන වාක්‍යයෙහි දුක්ඛවං යනු වේ.

404 භාවකමෙමසු ක 6-558

යනු ප්‍රත්‍යය විධි සුත්‍රයි. භාවකමෙමසු යනු, අ, ත, ස, ස, බ, වචනයි. ත යනු, අ, ප්‍ර, අනු, ලප්‍ය, ප්‍ර, එ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි. අනිගෙ යනු මෙහි අනුවචනීතියයි.

අතීත, අතීතානුයෙහි; භාවකමෙහි, භාවකාරක කමකාරක දෙකි; ධාතුකි, ධාතුන් කෙරෙත් පරම; ත, තප්‍රත්‍යය වේ.

භාවො ව කමො ව භාවකමොහි, තෙසු භාවකමෙහි.

405 සබ්බන්දං ගෙ හි 6-610

යනු ආදේශ විධි සුත්‍රයි. සබ්බන්දං යනු සප්තම්‍යනුයෙහි නිසේනන නිපාතයි. ගෙ යනු, එ, පු අනු, ප්‍රභා ප්‍ර, එ, වචනයි. හි යනු, ඊ, පු, අනු, ප්‍රභා, ප්‍ර, එ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද තුණකි.

සබ්බන්දං, සියලු තන්හි; ගෙ, ගෙ ධාතුම; හි, හි යන ආදේශය වේ.

406 රකායෙ ව 6-589

යනු ලොප විධි සුත්‍රයි. රකායෙ යනු, අ, පු, කි, ප්‍ර, එ, වචනයි. ව යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි. නො යනු ද තෙ යනු ද, කිමික් යනු ද අනෙකා යනු ද මෙහි අනුවච්චිතියයි.

තෙ, ත ප්‍රත්‍යය පර කල්හි ද; කිමිති, කි ප්‍රත්‍යය පර කල්හි ද; අනෙකා, ධාතුනුයේ අනතය වූ; රකායෙ ව, රකාරය තෙමේ; නො, නොවේ. හෙවත් ලොප වේ.

333 විභාග:- අතීත කාලයෙහි කතීකාරකයෙහි තමි ත, තචනතු, නාචී යන ප්‍රත්‍යයෙන් වන බව 324 වන විභාගයෙහි කියන ලදී. 404 වන සුත්‍රයෙන් වූකලී භාවකාරක කමකාරක දෙකි ත ප්‍රත්‍යයක් කියන ලදී. 'අතීතෙ තතචනතුතාචී' යන සුත්‍රයෙන් 'අතීතෙ' යනු 404 වන සුත්‍රයට අනුවච්චිතය වේ. එහෙයින් භාව, කමි කාරක දෙකි වන ඒ ත ප්‍රත්‍යය කාල වශයෙන් අතීත කාලයෙහි බව සිතිය යුතුය. "භාවකමෙහි ත" යන සුත්‍රය දෙකට බෙදා "ත" යන්න පමණක් හත් කල අතීත කාලයෙහි ත ප්‍රත්‍යය වේ යන අනුය ලැබේ. එවිට කවර තමි කාරකයක ඒ 'ත' ප්‍රත්‍යය වේ ද යන කියමනක් නැත. එහෙයින් ඕනෑ කාරකයක 'ත' ප්‍රත්‍යය කල හැකිය. එහෙත් රූපසංඛි කතීතානුමේ ආධාර කාරකයෙහි පමණක් ඒ ගෞභ විභාගයේ බලයෙන් සමහර ධාතුන් කෙරෙත් 'ත' ප්‍රත්‍යය වන බව කිය. එසේ ආධාර කාරකයෙහි 'ත' ප්‍රත්‍යය කිරීමට සැහෙන ධාතු තමි- චලනානු රතිත ධාතු ද, භමනානු ධාතු ද, හොචනානු ධාතු ද යනාදියයි. මෙදී ග්‍රන්ථයාචාර්යයෝ ද "භමනානු කමමකාධාරෙ ව" "ආකාරනා" යන සුත්‍ර දෙකින් ආධාර කාරකයෙහි ත ප්‍රත්‍යය වන බව

කීඛ. කඩවායනයෙහි කී 'ත' ප්‍රත්‍යය මොහොලොයනයෙහි 'කත' ප්‍රත්‍යය වනයෙන් දක්නා ලැබේ. භමනාභී ධාතු ද, අකභීඛ ධාතු ද, ආභාඤභී ධාතු ද යන මොවුන් කෙරෙහි ආධාර කාරකයෙහි 'කත' ප්‍රත්‍යය වේ යනු ඒ මොහොලොයන සුත්‍ර දෙකේ කී ම අභීඛ;

භීතං යනු භාව කාරකයෙහි න ප්‍රත්‍යයට උදාහරණයි. භාය නං යි හෝ භීයතෙ යි හෝ වාක්‍යය ලෙණේ 404 වන සුත්‍රයෙන් භාව කාරකයෙහි 'ත' ප්‍රත්‍යය යොදා විභක්ති ආදිය ලොප් කළ කල්හි "භෙ + ත" යි වේ. මෙහි මූලින් ලැබෙන්නේ 'භෙ' ධාතුවයි. එයට 406 වන සුත්‍රයෙන් භී ආදෙශ කළ කල්හි "භීත" යි සිද්ධියි. මෙය භාව කාරකයෙහි නීපත් හෙයින් නිත්‍ය නපුංසක ලිඛනයයි. කතං යනු කථී කාරකයෙහි 'ත' ප්‍රත්‍යයට උදාහරණයි. අකර්ෂ්ඨ යි වාක්‍යය ලෙණේ 404 වන සුත්‍රයෙන් 'ත' ප්‍රත්‍යය යොදා විභක්තියාදිය ලොප් කළ කල්හි "කර් + ත" යි සිද්ධියි. 406 වන සුත්‍රයෙන් ධාතුවකාරකාරය ලොප් කළ කල්හි "කත" යි සිද්ධියි. දුක්කච්ච යනු ද දු පූථී කර ධාතු කෙරෙහි ත ප්‍රත්‍යය යොදා මෙසේ ම සිද්ධි කච සුත්‍රය. වෙනස වූයේ ත භට චකාරයක් කිරීමයි. මෙය කථීකාර කයෙහි වූ හෙයින් වාච්‍යලිඛනියය. එහෙයින් ලිඛනග්‍රහණයෙහි ම චරනාභිය භාෂිත කතං යි නපුංසක ලිඛන වූ කල වාච්‍ය වන්නේ 'කම්භං' යනුයි. ආධාර කාරකයෙහි 'ත' ප්‍රත්‍යය වීමෙන් නීපත් කිතක නාමයෝ ද වාච්‍ය ලිඛනයක. භීත, ඵකභී යන උදාහරණ දෙක 404 වන 406 වන සුත්‍රයන්ගෙන් කී කායභීයන් කී ප්‍රත්‍යය පර කල්හිත් වන බවට සාධනය.

තස්ස ඉති, තස්ස යනු; එව, මතු සුත්‍රයෙහි වැටේ.

407 ධසීභගෙහි ධසීභ ව 6-568

යනු ආදෙශ වීථි සුත්‍රයි. දසීභගෙහි යනු. අ, පු, ස, ප, බ, වච නයි. ධසීභ යනු. අ, පු, ස ප්‍ර බ, වචනයි. ව යනු නීපාතයි. මෙසේ මෙහි පද තුණකි.

ධසීභගෙහි, ධාතුවකවු ධ- සී- භ- හ යන මොවුන් කෙරෙහි පරවු; තස්ස, ප්‍රත්‍යය තකාරයට; ධසීභ ව, ධ- සී යන ආදෙශයෝ වෙත්.

ධගෙහි, ධකාර හකාරයන් කෙරෙහි පරවු; තස්ස, තකාරයට ආධා හොඳි, ධකාරදෙශ වේ. සීගෙහි, සීකාර හකාරයන් කෙරෙහි පරවු; තස්ස, තකාරයට; ආධා ව, සීකාරදෙශ ද වේ.

බොව පොව හොව හොව බසහනා, හෙති බසහනෙති;
 බොව පොව, හෙ බස.

334 විග්නර:- “සාසදිසනො නසාරිට්ඨොව” යන සුත්‍රයෙන්
 නසාර යනු මේ සුත්‍රයෙහි වැටේ. එහෙයින් බාහිකතවු බ, සී, හ, හ
 යන අකුරුවලින් පරව තිබෙන ප්‍රත්‍යය තකාරයට බ, සී යන
 ආදේශ දෙක වෙන් යනු මෙ සුත්‍රයේ අදහසයි. යම් බාහුවක අනත
 යේ බිකාර හකාරයෝ වෙන් ද ඒ බාහුන් කෙරෙන් පරව සිටි
 ප්‍රත්‍යය තකාරයට බිකාරදේශය කටයුතුය. අනතයේ සිකාර හකා
 රයෝ වෙන් ද ඒ බාහුන් කෙරෙන් පරව සිටි ප්‍රත්‍යය තකාරයට
 සිකාරදේශය කටයුතුය. මේ සුත්‍රයෙහි ද ආදේශ ආදේශිත්‍ර යථා
 සම්බන්ධයෙන් ම සම්බන්ධ කටයුත්තාහ. සුත්‍රයේ මූලින් වූ ආදේශී
 වණිතව නිමිති වූ අකුරු සතරෙන් දෙක දෙක වෙන් කොට
 කායනී වූ බසා ගන්න සෑහ දෙවරක් සම්බන්ධ කටයුතුය. එවිට
 බසෙහි බසා, හහෙති බසා” යි පද සම්බන්ධය ලැබේ. දැන් යථා
 සම්බන්ධයට ද ගැලපේ. බිකාරය වන්නේ බ, හ යන අකුරු
 දෙකෙන් පර තකාරයට බවත් සිකාරය වන්නේ සී, හ යන අකුරු
 දෙකින් පර තකාරය බවත් පැහැදිලිව පෙනේ. සුත්‍රයට අනු
 වාතවු “නසාර” ගන්නට ව්‍යාධ්‍යා කතීවරයෝ “ත ප්‍රත්‍යයයට” යි
 අනී දක්වූහ. එහෙත් මෙ සුත්‍රයෙන් විනිත කායනීය වන්නේ ත
 ප්‍රත්‍යයයට පමණක් නොවේ. භූ, තබ්බ, නී යන ප්‍රත්‍යයයන්ගේ
 තකාරයවත් එකී කායනීයන් වන බව පෙනේ එහෙයින් “නසාර
 ගන්නට “ප්‍රත්‍යය තකාරයට” යයි අනී කී බව සැලකිය යුතුය. මේ
 සුත්‍රයෙහි කී පරිදි තම හකාරයා කෙරෙන් පර තකාරයට බිකාර
 දේශයක් නොවේ. එහෙත් මතු දක්වන “භවතුඤ්ඤා මනනානා
 දො ඓ” යන සුත්‍රයෙහි බිකාර පර නිමිත්තෙන් හකාරයවත්
 බිකාරය වන බව පෙනේ. ඒත් 407 වන සුත්‍රයෙන් මය. එසේ
 ඇති කල යථාසම්බන්ධ නයයක් එහිදී නොලැබේ තවද සුත්‍රයෙහි
 විකාරයෙක් ද යෙදින. එහි ප්‍රයෝජනය තම “සාදිසන” යනාදී
 සුත්‍රයෙන් වැටෙන “සාදි” ග්‍රහණය නැවැත්වීම යි. එහෙයින් ඒ
 විකාරය නිවනතාවබාරණානීය. එසේ සාදිග්‍රහණයන් මෙහි
 අනුවාතවුයේ තම බාහිකතවු බ, සී, හ, හ යන අකුරුවලින්
 පර තකාරයට ඒ බාහිකත අකාරයකුත් සමඟ බ සී ආදේශයෝ
 වෙන් යි අනී ලැබේ. තවුත් ඒතවචනයෙහි එබන්දක් නොයෙ
 දෙන හෙයින් සාදි ග්‍රහණයාගේ අනුවාතනීය විකාරයෙන් නො
 වැලැක්වූයේ තම සුත්‍රය සදෙස් වේ.

“බ්‍රහ්මය, ලඟ්‍ය, ව්‍රිදේසී, දඩ්ඪං” යනාදිය න ප්‍රත්‍යයයට බිකාර් සිකාර්දෙශ වන බවට දැක්වියයුතු නිදසුන්ය “බොඳ්ධං, ලඟ්ඛං” යනාදිය තුං ප්‍රත්‍යයයාගේ නිකාරයට බිකාර්දෙශ වන බවට දැක්වියයුතු නිදසුන්ය. බොඳ්ධං, ලඟ්ඛං යනාදිය තබ්බ ප්‍රත්‍යයයාගේ නිකාරයට බිකාර්දෙශ වන බවට දැක්වියයුතු නිදසුන් ය.

408 හවතුන්දාන මග්ගානං දො ඔධ 6-613

යනු ආදෙශ විධි සුත්‍රයි. හවතුන්දානං යනු, අ, පු, ස, ඡ, ඛ, බ, වචනයි. අන්තානං යනු, අ, පු, ක්‍රි, ඡ, බ, වචනයි දො යනු අ, පු, අනු, පු, එ, වචනයි. ඔධ යනු, අ, පු, අනු ස, එ, වචනයි. මෙයේ මෙහි පද සතරකි. අන්තානං යනු මෙහි අනුවච්ඡීයයි.

ඔධ, බිකාරය පරකල්ඡි; අන්තානං, ඛාඤ්ඤානු; හවතුන්දානං, හිකාරය වච්ඡීයේ සතර වන අක්ෂරය යන මොවුන්ට; දො, දකාරදෙශ වේ.

ඔධ පපර, බිකාරය පරකල්ඡි; ඛාඤ්ඤානං, ඛාඤ්ඤානු; හිකාරවච්ඡීයේ අන්තානං, හිකාරයට හා වච්ඡීයේ අක්ෂරයන්ට; දො, දකාර, දකාරදෙශ වේ. (විග්‍රහ සුභමයි.)

336 විෂයර:- 407 වන සුත්‍රයෙන් ඛාඤ්ඤානු බිකාර හිකාර යන් කෙරෙන් පරව සිටි ප්‍රත්‍යය නිකාරයට බිකාරයක් සිකාර හිකාර යන් කෙරෙන් පරවු ප්‍රත්‍යය හිකාරයට සිකාරයක් වන බව 334 වන විෂයරයෙහි කියන ලදී. එසේ ඒ සුත්‍රයෙන් ආදෙශ කළ බිකාරය පරකල්ඡි ඛාඤ්ඤානු හිකාරයටත් වච්ඡීයේ අක්ෂරයන් වත් දකාරදෙශ වන බව 408 වන සුත්‍රයෙන් කිය යි. මේ දකාර, දෙශය කිරීමට නම් බිකාරයක් පරව තිබියයුතු ය. ඒ බිකාරය ද නිකාරයට කරන ලද ආදෙශයක්ම වියයුතුය. ආදෙශින් එයයෙන් හිකාරයක් වච්ඡීයේ සතරවන අක්ෂරයක් තිබියයුතු ය. එසේ නැති නැත මේ සුත්‍රයෙන් කියන ලද ආදෙශය නොවේ.

409 ඔධා සිකාරෙ 6-614

යනු ආදෙශ විධි සුත්‍රයි. ඔධා යනු, අ, පු, අනු, පු, එ, වචනයි. සිකාරෙ යනු, අ, පු, ක්‍රි, ස, එ, වචනයි. මෙයේ මෙහි පද දෙකකි. හවතුන්දානං යනු ද අන්තානං යනු ද මෙහි අනුවච්ඡීයයි.

සිකාරෙ, සිකාරය පරකල්ඡි; අන්තානං, ඛාඤ්ඤානු; හවතුන්දානං, හිකාරය වච්ඡීයේ අක්ෂරය යන මොවුන්ට; ඔධා, බිකාර දෙශ වේ.

සෛ පරෙ, භිකාරය පරකල්හි; හවතුන්තානං, හකාරය වහි වතුන්තානං යන මොවුන්ට; චො චොති චිකාරාදෙය වෙ. බධ, බධ ධාතු; චකින, බැඳීම් අභියෙති වෙ. බඳො, අබන්ධි (බඳනා ලද්දේය) යන වාක්‍යයෙහි බඳො යනු වෙ. ලහ, ලහ ධාතු; ලානෙ, ලාබිම් අභියෙති වෙ. ලඛං, ලඛිත්ත (ලඛන ලද්දේය) යන වාක්‍යයෙහි ලඛං යනු වෙ. වඛි, වඛි භාතු; වඛි හ, වඛිම් අභියෙති වෙ. වුඛි, අවඛි (වැඩුණේය) යන වාක්‍යයෙහි වුඛි යනු වෙ. එන්, මෙහි; “යද දිනා, “යද” දි සුත්‍රයෙන්; උ, අකාරයට උකාරයදෙය වෙ. දහ, දහ ධාතු; හයම් කරණේ, හඵකිරීම් අභියෙති වෙ. දඛි, දඛිත්ත (දඛන ලද්දේ) යන වාක්‍යයෙහි දඛි යනු වෙ.

330 මිකාර :- “හවතුන්තානංතානං දෙ වෙ” යන සුත්‍රයෙන් හවතුන්තානං යනු ද අනාතානං යනු ද මෙ සුත්‍රයෙහි වැටෙ. එහෙයින් භිකාරය පරකල්හි ධාතුන්තානං අනාතයෙහි වූ හකාරයටත් වහිතේ හතරවන අකුරු වලටත් චිකාරාදෙය වෙ. යහි මෙ සුත්‍රයෙන් කියන ලදී. මෙහි ද පරනිමිතන වශයෙන් දක්වන භිකාරය 407 වන සුත්‍රයෙන් හකාරයට ආදෙය කිරීමෙන් ලැබෙන භිකාරය මෙ මෙසුතුහි බඳො, ලඛං, වුඛි, දඛි යන උදහරණ හතර “ධභිතහෙති ධභි ව, හවතුන්තාන මනාතානං දෙවෙ, චො භිකාරෙ” යන සුත්‍ර ත්‍රයයෙන් නිශ්චිත කායනීයන්ට අයත්ය.

අබන්ධිත වාක්‍යයෙහි 408 වන සුත්‍රයෙන් නම්කාරකයෙහි ත ප්‍රත්‍යයය යොදා විභක්තියාදිය ලොප් කල කල්හි “බධ + ත” යි සිටියි. ඉක්බිති 407 වන සුත්‍රයෙන් හකාරයට චිකාරාදෙය කල කල්හි “බධ + ධ” යි සිටියි. අනතුරුව 408 වන සුත්‍රයෙන් ධාතුන්තානෙහි චිකාරයට දකාරාදෙය කිරීමෙන් “බඳො” යි සිටියි. ලඛිත්ත යි වාක්‍යය හෙණ ලඛං යනු සිඛිතවසුතුය. සියලු කායනීයෝ බඳො හබදෙය පිළිබදව මෙහි. මෙහි ලහ ධාතුවය. භාවයෙහි හෝ කම්යෙහි ත ප්‍රත්‍යයයි. අවඛි යන වාක්‍යයෙහි 409 වන සුත්‍රයෙන් කම් කාරකයෙහි ත ප්‍රත්‍යයය යොදා විභක්තියාදිය කල පසු, “වඛිත් + ත” යි සිටියි. පර හකාරයට 408 වන සුත්‍රයෙන් භිකාරාදෙය කල පසු “වඛිත් + භ” යි සිටියි. ඉක්බිති 409 වන සුත්‍රයෙන් ධාතුන්තාන භිකාරයට චිකාරාදෙයයන් මඛිතාන භිකාරයට “යද” දි සුත්‍රයෙන් ලොපයන් ධාතුවෙ මුල අකාරයට ‘යද’ දි සුත්‍රයෙන් උකාරයදෙයයන් කිරීමෙන් “වුඛි” යනු සිටියි. දඛි යනු ද මෙ කයින් සිඛිතව සුතුය. මෙහි දහ ධාතුවය. භාවයෙහි හෝ කම්යෙහි ත ප්‍රත්‍යයයි.

දුඝ, දුඝ ධාතුව; අපච්චිත්ති, නොසතුටු අභියෝගී වේ. “සාදී සන්න පුච්ඡඤ්ඤාංසාදීති ටෙඨා” ඉති, “සාදී-ටෙඨා” යන සුත්‍රයෙන්; ආදී බ්‍යඤ්ඤානෙත යන, (ප්‍රත්‍යය තකාරයාගේ) ආදීයෙහි සිටි බ්‍යඤ්ඤාන සමඟ; තස්ස, ප්‍රත්‍යය තකාරයට; ටෙඨා, ටඨ යනාදෙශ වේ. දුටෙඨා, අදුග්ගි (නොසතුටු වීම) යන වාක්‍යයෙහි දුටෙඨා යනු වේ.

410 සාදී සන්න පුච්ඡඤ්ඤාංසාදීති ටෙඨා 6-575

යනු ආදෙශ විධි සුත්‍රයි. සාදී යනු, ඉ, ප්‍ර, ස, ආ, ඵ, චචනයි. සන්න පුච්ඡඤ්ඤාංසාදීති යනු, ඉ, ප්‍ර, ස, ප, බ, චචනයි. ටෙඨා යනු, අ, ප්‍ර, අනු, ප්‍ර, ඵ, චචනයි. මෙසේ මෙහි පද තුණකි. තස්ස යනු මෙහි අනුවච්චිතියයි.

සන්නපුච්ඡඤ්ඤාංසාදීති- සන්න, සකාරානන්‍ය ධාතූය; පුච්ඡ (පිළිවිසීම අභියෝගීවූ) පුච්ඡ ධාතුවය; ඤ්ඤා, (බිඳීම අභියෝගීවූ) ඤ්ඤා ධාතූය; ආංසාදීති (ප්‍රත්‍යයාගෙහිවූ) සංස ධාතූය යනාදීන් කෙරෙත් පරවූ; තස්ස, ප්‍රත්‍යය තකාරයට; සාදී, ආදී බ්‍යඤ්ඤාන සමඟ; නොහොත් සාදී, ආදී බ්‍යඤ්ඤාන සහිතවූ; තස්ස, තකාරයට; ටෙඨා, ටඨ යනාදෙශ වේ.

සඟ ආදීනා යො චතතනෙ සො සාදී, තස්ස සාදී, සො අනෙත යස්ස සො සනෙතා, පුටෙඨා ච භඤ්ඤා ච සංසො ච පුච්ඡ භඤ්ඤාංසා, සන්නා ච පුච්ඡ භඤ්ඤාංසා ච සන්න පුච්ඡ භඤ්ඤාංසා, සන්න පුච්ඡ භඤ්ඤාංසා ආදී යෙසං නෙ සන්න පුච්ඡ භඤ්ඤාංසා දයො, නෙති සන්න පුච්ඡ භඤ්ඤාංසාදීති.

337 විඤ්ඤා:- “සාසදීසනො තස්ස ට්ටෙඨා ච” යන සුත්‍රයෙන් “තස්ස” යනු මේ සුත්‍රයෙහි වැටේ. එහෙයින් සකාරානන්‍ය ධාතූය පුච්ඡ භඤ්ඤාංසා යනාදී ධාතූය යන මොවුන් කෙරෙත් පරව සිටි ප්‍රත්‍යය තකාරයට ආදී බ්‍යඤ්ඤාන සමඟ ටඨ යන ආදෙශය වන බව මේ සුත්‍රයෙන් කියන ලදී. මෙහි සාදී යන පදය අනුවාතන වන “තස්ස” යන්නට විශේෂණ වශයෙන් ගත යුතුය. එවිට සාදී යන්නෙහි ඇත්තේ ෂ්ඡ්චි වීභක්තියයි. “යද” දීන් වීභක්ති ප්‍රත්‍යයට ලොපය වූ හෙයින් සාදී යි ප්‍රත්‍යයේ රූපයෙන් සිටියි. එසේ නත් කල්හි ආදී බ්‍යඤ්ඤාන සහිතවූ ත ප්‍රත්‍යයයට යයි අභියෝගී යුතුය. සාදී යනු ප්‍රචම්භ වීභක්තිය වශයෙන් ගෙණ ක්‍රියා විශේෂණ යයි ද කිය හැකිය. එවිට අභියෝගී කිය යුත්තේ තකාරයට ආදී බ්‍යඤ්ඤාන සමඟ ටඨාදෙශ වේ කියයි. සකාරානන්‍ය ධාතූ කම් රූඟ, දංස, විස, දස, නස යනාදීයයි. සංස ධාතුවත් සකාර

නැත. එහෙයින් එය ද සකාරුනඤ්ඤා ධාතු කොටසෙහි ම ඇතුළත් වේ. එහෙත් සුත්‍රයෙහි හංස ධාතුව වෙන් කොට කියන ලද්දේ සකාරුනඤ්ඤා ධාතුවේ විෂයයෙහි සමහර කැනක මේ වර්ණයෙහි අතින් බව දක්වනු පිණිස ය. උත්‍රය. විචිත්ත යනු ඊට දක්විය යුතු උදාහරණයි. මේ උදාහරණ දෙකේ උපුළු ක්‍රියා ධාතුවෙන් ද එ පුළු බංස ධාතුවෙන් ද පර කාරයට වර්ණයෙහි නොවේ. ආදී සබ්දයෙන් ගතයුත්තේ පුළු සකාරු ධාතුවේ බඳු කවත් ධාතුව. එනම් යජ, සජ, මජ් යනාදියයි.

අද්‍රසි යි වාක්‍යය හෙණ 404 වන සුත්‍රයෙන් ක ප්‍රත්‍යයය යොදා විගතනී ලොපාදිය කළ පසු “ද්‍රස් * ත” යි සිටියි. ඉන්පිට 403 වන සුත්‍රයෙන් කාරයටත් ඊට මුලින් ලැබෙන සකාරයටත් දෙකටම වැඩිය යන ආදේශය කිරීමෙන් “ද්‍රස්” යනු සිඳිකට යුතුය. මේ සකාරුනඤ්ඤා ධාතුවකින් සිඳිවූවකි. “පුටස්” යනු පුළු ධාතුව කෙරෙන් ක ප්‍රත්‍යයය යොදා මෙසේම සිඳිකට යුතුය. හටස් යනු සකාරු ධාතුවෙන් කේ හජ් ධාතුවෙන් සිඳිය. හටස් යනු හංස ධාතුවෙන් සිඳිය. හංස ධාතුව මැද්දේ වූ බින්දුව “යද්” දීත් ලොප් කරනු ලැබේ.

හිද්, හිද් ධාතුව; විදරණ, පැලිම් අක්ෂරයෙහි වේ. “හිද්දිනො ඉනතානන ඊතා වා” ඉති, “හිද්දිනො ඉනතානන ඊතා වා” යන සුත්‍රයෙන්; තස්ස, ක ප්‍රත්‍යයයට; ඉනතාදයො, ඉනතා යනාදී ආදේශයෙන් වෙන්. බාහිනත ලොපො ව, බාහිනතයානේ ලොපය ද වේ. හිනො, අහිජ් (බිදුනේය) යන වාක්‍යයෙහි හිනො යනු වේ.

411 හිද්දිනො ඉනතානන ඊතා වා 6-584

යනු ආදේශ විධි සුත්‍රයි. හිද්දිනො යනු, ඉ, ප්‍ර, ස, ප, එ, වචනයි. ඉනතානන ඊතා යනු, අ, ප්‍ර, ස, ප්‍ර, බ, වචනයි. වා යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද තුනකි. තස්ස යනු ද අනෙකා යනු ද නො යනු ද මෙහි අනුවර්තීයයි.

හිද්දිනො, හිද් යනාදි ධාතුවේ කෙරෙන් පරමු; තස්ස, ක ප්‍රත්‍යයයට; වා, විකල්පයෙන්; ඉනතානන ඉතා, ඉනත-අනත-ඊත යන ආදේශයෙන් වෙන්. අනෙකා, බාහිනතය ද; නො, නොවේ; කෙවත් ලොප් වේ.

338 විස්තර:- “සාසදිසනො තස්ස ඊටො ව” යන සුත්‍රයෙන් තස්ස යි ද ‘තුජාදින මනෙතා නො ද්වී ව’ යන සුත්‍රයෙන් අනෙකා

සිදු නොසිදු මේ සූත්‍රයෙහි වැටේ. එහෙයින් සිදු, ඡද, ඡද, කී යනාදී බාහුන් කෙරෙත් පරව සිටි තු ප්‍රත්‍යයට ඉහත, අත්ත, ඊත යන ආදේශයන් විකල්පයෙන් වන බවත් බිඛින්නයට ලොපය වන බවත් මේ සූත්‍රයෙන් කියන ලදී. ඉත්ත, අත්ත, ඊත යන ආදේශයන් වන්නේ තු ප්‍රත්‍යයට ම ය. කී, භූ, කී ආදී වූ නාකාරාදික ප්‍රත්‍යයන්ගේ නිකාරයට වූ කල් තොවන්නේ ම ය. එහෙයින් අනුච්ඡාදන වන තසා යන්නට තු ප්‍රත්‍යයට යයි අද්ධි කිය යුතුය. අභිජ්ජි යන වාක්‍යයෙහි 397 වන සූත්‍රයෙන් කථිකාරකයෙහි තු ප්‍රත්‍යය යොදා විභක්ති ලොපාදිය කළ පසු "කිද් + ත" යි සිටියි. තු ප්‍රත්‍යයට 404 වන සූත්‍රයෙන් ඉත්ත යන ආදේශයන් බාහිනවූ දකාරයට ලොපයන් කළ පසු "භිත්ත" යි සිද්ධයි. සංජනන, රුණණ්ණි යනාදිය අත්ත ආදේශය වත් බිත, ලීත, ආසිත යනාදිය ඊත ආදේශයටත් දැක්විය යුතු උදාහරණයි.

ත ඉති, ත යනු; එව, මතු සූත්‍රයෙහි වැටේ.

412 බ්‍රහ්මයාදිනෙච්ඡා කතනර්ථි 6-569

යනු ප්‍රත්‍යය විධි සූත්‍රයි. බ්‍රහ්මයාදිනෙච්ඡා යනු, අ, පු, ස, ස, ඵ වචනයි. කතනර්ථි යනු, උ, පු, කී, ස, ඵ. වචනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි. සබ්බත්ථ යනු ද බාහුහි යනු ද මෙහි අනුවර්තීයයි.

බ්‍රහ්මයාදිනෙච්ඡා, බ්‍රහ්ම-හමු යනාදී බාහුන්ගේ අද්ධි හැඳෙන කල්හි; බාහුහි, බාහුන් කෙරෙත්; සබ්බත්ථ, සියලු කාලයෙහි; කතනර්ථි, කතී; කාරකයෙහි; ත, තු ප්‍රත්‍යයය වේ.

සබ්බකාලෙ. සියලු කාලයෙහි; බ්‍රහ්මයාදිහි, බ්‍රහ්ම- හමු ආදී බාහුන් කෙරෙත් පරව; තදනෙච්ඡා, ඒ බාහුන්ගේ අද්ධිය; හමුහමා නෙ, හැඳෙන කල්හි; කතනර්ථි, කතී; කාරකයෙහි; තො හොති, තු ප්‍රත්‍යයය වේ. බ්‍රහ්ම, බ්‍රහ්ම බාහුව; ජොධනෙ, අවබෝධාදියෙහිය; අබ්‍රහ්මි ඉති වා, අවබෝධ කෙරෙය යන අද්ධියෙහි ද; බ්‍රහ්මිහි ඉති වා, අවබෝධ කෙරෙයි යන අද්ධියෙහි ද; බ්‍රහ්මිහි ඉති වා, අවබෝධ කරන්නේය යන අද්ධියෙහි ද; බ්‍රහ්මිහි, බ්‍රහ්ම නම් වේ.

බ්‍රහ්ම ඵ හමු ව බ්‍රහ්ම හමු, බ්‍රහ්ම හමු ආදී යෙසං නෙ බ්‍රහ්ම හමාදයො, බ්‍රහ්ම හමාදිනං අනෙථා බ්‍රහ්මයාදිනෙථා, තසමිං බ්‍රහ්මයාදිනෙථා; කතනර්ථි කී කතනා, කර බාහු කිරීම අද්ධියෙහිය. භූ ප්‍රත්‍යයයි. කසමිං කතනර්ථි.

කර, කර බාහුව; කරණෙ, එකරම්භි අද්ධියෙහිය. "කරදිති ඉණණො" ඉති, "කරදිති ඉණණො" යන සූත්‍රයෙන්; තසා, භූ

ප්‍රත්‍යයට; ඉණේණ, ඉණේණ යන ආදේශය වේ. ධානිකත ලොපො ව, ධාතුනුගේ අන්තයට ලොප් ද වේ. කිණේණ, අහරි (ඵතරඵය) යන වාක්‍යයෙහි කිණේණ: යනු වේ.

413 තරුදිගි ඉණේණ: 6-583

යනු ආදේශ වීම් සුත්‍රයි. තරුදිගි යනු, ඉ, පු, ස, ප, බ, වචනයි. ඉණේණ: යනු, අ, පු, අනු, පු, ඵ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි. තණ්‍ය යනු ද අනෙකා යනු ද නො යනු ද මෙහි අනුවචිතී යයි.

තරුදිගි. තර ආදී ධාතුන් කෙරෙත් පරවු; තණ්‍ය, ත ප්‍රත්‍යය යට; ඉණේණ, ඉණේණ යනාදේශ වේ. අනෙකා, ධානිකතය ද; නො, නොවේ හෙවත් ලොප් වේ.

තර ආදී යෙසං තෙ තරුදයො. තෙ තරුදිගි.

339 විභාර:- “අතීතෙ ත තවනතුතාඵ, භාවකමෙමු ත” යන සුත්‍ර දෙකින් අතීත කාලයෙහි කතී, කමී, භාව, ආධාර කාර කයන්ති ත ප්‍රත්‍යය කියන ලද බැව් 329 වන 333 වන විභාරයන්ති කීයා ඇත. එසේ කීතීය දී නැවත 412 වන සුත්‍රයෙන් තවත් ත ප්‍රත්‍යයක් කියන ලදී. ඒ ත ප්‍රත්‍යය වූකලී මුලින් කී ත ප්‍රත්‍යය දෙක මෙන් අතීත කාලයෙහි පමණක් ම වන්නේ නොවේ. අතීත, වතීමාන, අනාගත යන තුන් කල්හි ම “බ්‍රහ්මමාදිනේ කතනරි” යන සුත්‍රයෙන් කී ත ප්‍රත්‍යය වන්නේය. ඒ ත ප්‍රත්‍යය වන්නේ කාරක වශයෙන් කතී කාරකයෙහි ම ය. කාල වශයෙන් තුන් කල්හි ම ය. ධාතු වශයෙන් තම අවබෝධාචී, ගමනාචීදීය ඇති ධාතුන් කෙරෙත් ය.

ත්‍යාස, සුත්‍ර නිදේශ, කවචායන වණිණිනාවන්ති “බ්‍රහ්මමාදිනේ කතනරි” යන සුත්‍රය ත්‍රිපදයයි කියන ලදී බ්‍රහ්මමාදි යනු එක් පදයෙකි. අනේ යනු එක් පදයෙකි. කතනරි යනු එක් එදයෙකි. “බ්‍රහ්මමාදිගි” යි කියනුතු තන්ති තීරුකති නයිත් හි ලොප් හොට දක්වන ලද්දි ද නැතහොත් අවිභක්තික නිදේශයයි ද කියත්. මෙය ද ආලකීය සුත්තකි. බ්‍රහ්ම මු ආදී ධාතුන් කෙරෙත් ත ප්‍රත්‍යය කිරීමට තම අවබෝධාචී ගමනාචීදීය ද ඒ ධාතු වල කිහි ය සුත්‍රය. උපසභී යොගයෙන් ඒ අතීයන් වැසී ගිය කල ත ප්‍රත්‍ය ය නොවන්නේ මැයි එහෙයින් බාලාවතාර වෘත්තියෙහි ද “බ්‍රහ්ම මාදිගි තදනේ ගමනමානෙ” යනු කියන ලදී. බ්‍රහ්ම ගබ්දයේ සාධන ක්‍රමය බද්ධ ගබ්දයේ සාධන ක්‍රමය මෙන්, අමුත්ත න ම

412 වන සුත්‍රයෙන් ත ප්‍රත්‍යයය කිරීම පමණකි. තිණේණෝ යනු ද 412 වන සුත්‍රයෙන් ත ප්‍රත්‍යයය වීමෙන් සිද්ධය. එහි වෙනස නම් ත ප්‍රත්‍යයයට 413 වන සුත්‍රයෙන් ඉණේණෝ යන අදේශය කිරීමක් බැඳීනම් ලොපයක් පමණකි. “අතීතේ ත තවනාහු කාචී” යන සුත්‍රයේ පවත් මෙතෙක් කියන ලද ප්‍රත්‍යයයේ අතීත කාලයෙහි කතී, කචී, අධාර, භාව යන මේ කාරකයන්හි වේ. “බ්‍රහ්මයමා දිනේ කතතරි” යන සුත්‍රයෙන් විහිත ත ප්‍රත්‍යයය වූකලී ක්‍රියාලී කය.

414 වග්‍ගමානේ මානනා 6-567

යනු ප්‍රත්‍යය විධි සුත්‍රයි. වග්‍ගමානේ යනු, අ, ප්‍ර, කී, ස, ඵ, වච කයි. මානනා යනු, අ, ප්‍ර, ස, ප්‍ර, ඛ, වචනයි. මෙයේ මෙහි පද දෙකකි. භාවකමෙමසු යනු ද කතතරි යනු ද මෙහි අනුවච්ඡිකයයි.

වග්‍ගමානේ, පවත්නා කාලයෙහි; භාවකමෙමසු, භාව කචීම කාරකයන්හි ද; කතතරි, කතී; කාරකයෙහි ද; ඛාතුකි, ඛාතුන් කෙරෙන් පරව; මානනා, මාන-අන්ත යන ප්‍රත්‍යය දෙදෙන වෙන්.

විග්‍රහ සුභමයි.

පවුට්‍යනේ, වච්ඡිමාන කාලයෙහි; ඛාතුකො, ඛාතුන් කෙරෙන් පරව; කතතු කචීම භාවෙසු, කතී- කචී- භාව කාරකයන්හි; මානො භොති, මාන ප්‍රත්‍යයය වේ. කතතරි, කතී; කාරකයෙහි; අනො ව, අන්ත ප්‍රත්‍යයය ද වේ. සහ, සහ ඛාතුච; ඛමායං, ඉවසිමි අච්ඡියෙහි වේ. සහමානො, සහති (ඉවසයි) යන වාක්‍යයෙහි සහමානො යනු වේ.

“භවිපරියයො ලො වා” ඉති, “භවිපරියයො ලො වා” යන සුත්‍ර යෙන්; යෙ, යකාරය පර කල්හි; භවිපරියයො, භකාර විපරියාසය වේ. තෙන ඔහු විසින්; සහමානො, ඉවසනු ලබන්නේ; යකති (ඉවසනු ලැබේ) යන වාක්‍යයෙහි සහමානො යනු වේ. භුයමා නං, භුයතෙ (විමයි) යන වාක්‍යයෙහි භුයමානං යනු වේ. භව්ඡං, භව්ඡන් (යෙහි) යන වාක්‍යයෙහි භව්ඡං යනු වේ.

415 භවිපරියයො ලො වා 6-590

යනු විධි සුත්‍රයි. භවිපරියයො යනු, අ, ප්‍ර, ස, ප්‍ර, ඵ, වචනයි. ලො යනු, අ, ප්‍ර, අනු, ප්‍ර, ඵ, වචනයි. වා යනු කිපාකයි. මෙයේ මෙහි පද තුනකි. යෙ යනු මෙහි අනුවච්ඡිකයයි.

යෙ, යකාරය පර කල්හි; භවිපරියයො, භකාරයාගේ විපරියා සය වේ. වා, වකල්පයෙන්; ලො, යකාරයට ලිකාරදේශ වේ.

විපර්යේෂණීය විපර්යේෂණය, වි පරි පුළුල් අග බාහු ගම්නාඨීයෙහි
 ය. අ ප්‍රත්‍යයයි. හ (කාර) සහ විපර්යේෂණය හවිපර්යේෂණය. සො,
 හවිපර්යේෂණය.

“ගම්සානොනා වෙණා වා සබ්බාසු” ඉති, “ගම්සානොනා
 වෙණා වා සබ්බාසු” යන සුත්‍රයෙන්; මසා, මකාරයට; වෙණා වජ්
 යන ආදේශය වේ.

416 ගම්සානොනා වෙණා වා සබ්බාසු 6-478

යනු ආදේශ විධි සුත්‍රයි. ගම්සාන යනු, ඉ, පු, කි, ම ඵ, වච
 තයි. අනොනා යනු, අ, පු, කි පු, ඵ, වචනයි. වෙණා යනු, අ, පු,
 අනු, පු, ඵ, වචනයි. වා යනු නිපාතයි. සබ්බාසු යනු, ආ, ඉ, ස, ඵ,
 ස, බ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද පසකි.

සබ්බාසු, සියලු ප්‍රත්‍යය විගතයින් පරකල්පි; ගම්සාන, ගමු
 බාහුසුඤ්ඤා; අනොනා, අනන (මකාර) ය නෙමේ; වා, ව්‍යවහරිත
 විශාභා වශයෙන්; වෙණා, වජ් යනාදේශ වේ.

340 විකාර:- අතීත කාලික ප්‍රත්‍යයයන් දක්වා ඉක්බිති
 වච්ඡාන කාලික ප්‍රත්‍යයයන් දක්වනුයේ “වනනමානෙ මානනා”
 යන ප්‍රත්‍යය විධි සුත්‍රය දක්වූහ. “භාවකවෙමසු ත” යන සුත්‍රයෙන්
 භාවකවෙමසු යනු ද “වුබ්ගමං දිවෙච්ඡා කතනං” යන සුත්‍රයෙන්
 කතනං හනු ද 414 වන සුත්‍රයට අනුවච්ඡාන වේ. එහෙයින් පවත්
 නා කාලයෙහි කතී කම් භාව යන කාරක තුනෙහි මාන අනන
 යන ප්‍රත්‍යය දෙක වන බව සුත්‍රයෙන් කියයි. මාන ප්‍රත්‍යයය වු
 කලී කාරක තුනෙහි ම වෙනත් අනන ප්‍රත්‍යයය වන්නේ කතී
 කාරකයෙහි පමණකි. වැඩි පැවැත්ම එසේ වුවත් කම් කාරක
 යෙහි ද අනන ප්‍රත්‍යය දක්නා ලැබේ. රූපසිඳ්ධි කතීතුමෝ
 කම් කාරකයෙහි දක්නා ලැබෙන අනන ප්‍රත්‍යයය මාන ප්‍රත්‍යයය
 ට වු ආදේශයකැයි සලකත්. එසේ සැලකීම යුතුය. කුමක්
 හෙයින් ද? යත්:- මාන අනන ප්‍රත්‍යයය දෙකම පරසංඥ වශයෙන්
 ආකම්නෙ පද පරසංඥ පද සංඥ ලබත්. මාන ප්‍රත්‍යයය ආකම්
 නෙ පදයි. එහෙයින් එය කාරක ග්‍රහණයෙහිම වේ. අනන ප්‍රත්‍යයය
 පරසංඥ පදයි. එහෙයින් එය කතී කාරකයෙහි පමණක් වේ. කිසි
 විටෙක කම්කාරක භාවකාරකයන්හි වන ආකම්නෙ පද සංඥකවු
 ප්‍රත්‍යයයන්ට “අනනනො පදනි පරසංඥ පදනං” යන සුත්‍රයෙන්
 පරසංඥ පද ආදේශ වෙත්. එහෙයින් කම්කාරකයෙහි වන අනන
 ප්‍රත්‍යයයක් ආකම්නෙ පද වු මාන ප්‍රත්‍යයයට පර
 සංඥකවු ආදේශයෙන් වු බව සිතිය යුතුයි. මාග්ධියෙහි කී මාන

අනන්‍ය ප්‍රත්‍යයදේදන සංස්කෘතියෙහි නීතිශාසන, ශක්‍ය ප්‍රත්‍යය දෙක මෙන් වෙන්. කාතනත්‍රයෙහි බානශ්, ශක්‍යා දෙක මෙන් ද වෙන්. වන්‍යාලායනියෝ ශක්‍ය, ශානච්ඡදක ලච්චි (වනීමාන) චිකානික පිළිබඳ ආදේශ දෙකක් වශයෙන් දක්වූ හ. පාණිනි ආලායනියෝ ද එසේ ම කියති. ශ්‍රීවිමලයෝ “ආනොත්‍රාත්මනෙ” යන සූත්‍රයෙන් බානශ් යන්නට ද ආත්මනෙ පද සංඥාවක් ශක්‍යා යන්නට ද පරසෙමපද සංඥාවක් කලහ. මෙසේ හෙයින් ඒ ප්‍රත්‍යය දෙක ද පරසංඥා වශයෙන් ආත්මනෙ පද පරසෙමපද සංඥාවක් ලබති. එසේ ම ආබාසන ප්‍රත්‍යයෙන්ට අයත් විකරණ ප්‍රත්‍යයෙන්ගෙන් ද සුකත වෙති. භූපාදි ගණයට අයත් බාභුවක් කෙරෙත් මාන, අනන්‍ය දෙක සෙදුකු කල්හි බාභුවටත් ප්‍රත්‍යයෙන් මඛ්‍යයේ අ විකරණය ද වේ. භාව කම්කාරකයන්හි නම් ය ප්‍රත්‍යය වේ. අනික් බාභුගණයන් පිළිබඳව ද මෙසේම ඒ ඒ බාභුගණයන්ට අයත් විකරණයන් යෙදෙන පරිදි සැලකිය යුතුයි.

මෙහි මාන අනන්‍ය දෙක වනීමාන කාලයෙහි වෙන් යයි කියන ලදී. එහෙත් අනන්‍ය ප්‍රත්‍යයය වූකලී කාලකීයමක් කැඩීව ද යෙදේ. වනීමාන කාලයෙහි මාන, අනන්‍ය, දෙක යෙදෙන තන්හි ඒ ප්‍රත්‍යය යන් අනන්‍ය කොට ඇති බාභුවේ අනීය එනම් ක්‍රියාව අවසන් නො වී පවතියි. සරමානො රොදනී (සිහි කෙරෙමින් හබයි) කිකල සිහි කිරීම් ක්‍රියාව අවසන් නැත. සිහිකොට ඉවරවී හබාය යන තේරුමක් එහි නොලැබේ. හැකිම් ක්‍රියාව සමහම සිහිකිරීම් ක්‍රියාවන් පවත්නන්නා ලදිත් පවතී. “භව්ජනො සො භාරදාපො අරුස අරුජ්ඣා ඉසී” යන වාක්‍යයෙහි අරුස යන ආබාසන පදයෙන් කී දැනීම් ක්‍රියාව අතීතය. එහෙයින් භව්ජනො යන අනන්‍ය ප්‍රත්‍යයානන්‍ය ශබ්දයෙන් කී ගමන ක්‍රියාවද අතීත විශයුතුය එසේ වුව ද ගමන ක්‍රියාව වූකලී දැනීම් ක්‍රියාවට වනීමානවම පවතී. දැනීම් ක්‍රියාව සිදුවන අවස්ථාවෙහි ගමන ක්‍රියාව අවසන්වී නැත. එහෙයින් එතන්හි ද වනීමානයෙහිම අනන්‍ය ප්‍රත්‍යය බව කියයුතුය.

යම නැතක එසේ ක්‍රියාව අවසන්වී තම් එතන්හි කාල නියමයක් නැතිව අනන්‍ය ප්‍රත්‍යයය යෙදේ. මහජානා අසොසි මහජනානා හවති, මහජනානා භව්සසති යනු ඊට නිදසුන් වෙති. මේ නිදසුන් වල අනන්‍ය ප්‍රත්‍යයානන්‍ය මහ බාභුවෙන් පවසන පූජන ක්‍රියාව වීම් ක්‍රියාවට සමකාලිකව නොපවතී වීම් ක්‍රියාවට පළමු පූජන ක්‍රියාව නිමවීය. එහෙයින් එතන්හි අනන්‍ය ප්‍රත්‍යයය කාල නියමයක් නැතිව යෙදුනු බව සැලකිය යුතුය.

සහමානෝ යනු කතී: කාරකයෙහි මාන ප්‍රත්‍යයට උදහරණයි. එහි සහ බාහුවය මාන ප්‍රත්‍යයය. අනෙර් අ විකරණයය. පද සිද්ධි සුකරය සහමානෝ යනු කමිකාරකයෙහි මාන ප්‍රත්‍යයට උදහරණයි. සහියහි (සහනහි යි වාක්‍යය ගෙන 414 වන සුත්‍රයෙන් කමිකාරකයෙහි මාන ප්‍රත්‍යයය යොදා විභක්‍යාදිය ලොප් කළ පසු “සත් + මාන” යි සිටියි. මාන ප්‍රත්‍යය කමිකාරකයෙහි වූ හෙයින් “භාවකමෙමසු යො” යන සුත්‍රයෙන් ය ප්‍රත්‍යයය කටයුතුය.

එවිට “සත් + ය + මාන” යි සිටියි. මේරූපය “සහමාන” යි සිඛිකටයුතු ඒ සදහා කියු සුත්‍රය නම් “භවිපරියයො ලො වා” යයි. “වච වස වසා දීන මුකාරො වය්‍ය යෙ” යන සුත්‍රයෙන් “යෙ” යනු මේ සුත්‍රයෙහි වැටේ. එහෙයින් යකාරය පරකල්පි භකාරයාගේ විපයනීසයත් විකල්පයෙන් යකාරයට ලකාරාදෙශයත් වන බව සුත්‍රයෙන් කියයි. “සත් + ය + මාන” යන තන්හි යකාරයට ලකාරයක් කිරීමෙන් ප්‍රයොජනයක් නැත. භාෂාවෙහි එබඳු රූපයක් නොදක්නා ලැබෙන හෙයින්. කටයුත්තේ භකාරයාගේ විපයනීසයයි. භකාරය සිටි තැනට යකාරයත් යකාරය සිටි තැනට භකාරයත් මාරුවියාම භකාර විපයනීසය යයි. එහෙයින් “සත් + ය + මාන” යන තන්හි බාහුවන අල් භකාරයත් විකරණය වූ ය ප්‍රත්‍යයයේ අල් යකාරයත් මාරුකළ කනිල් “යහ මාන” යි සිටියි. භූයමානෝ යනු භාවකාරකයෙහි මාන ප්‍රත්‍යයට උදහරණයි භූයතෙ යි වාක්‍යය ගෙන 414 වන සුත්‍රයෙන් මාන ප්‍රත්‍යයයත් 308 වන සුත්‍රයෙන් විකරණ ය ප්‍රත්‍යයයත් කළ කල්හි “භූයමාන” යි සිඛි වේ. භවිප් යනු කතී: කාරකයෙහි අනන්‍ය ප්‍රත්‍යයට උදහරණයි. භවිප් යන්නෙහි භවිද ප්‍රත්‍යනිය නම් භවිජනන යනු යි. භවිජනි යන වාක්‍යයෙහි 414 වන සුත්‍රයෙන් අනන්‍ය ප්‍රත්‍යයය යොදා විභක්‍යාදිය ලොප් කළ කල්හි “භම + අනන්” යි සිටියි. 301 වන සුත්‍රයෙන් අ විකරණය කළ පසු “භම + අ + අනන්” යි සිටියි. දන් මේ රූපය භවිජනන යි සිඛි කිරීමට නම් බාහුවන මකාරයට වත් යන ආදෙශය කටයුතුය. එහෙයින් ඒ සදහා “භම : සානො වෙජ්‍ය වා සබ්බාසු” යන සුත්‍රය දක්වු හ. භම විභක්‍යනියත් පරකල්පි ගමු බාහුවේ අනන්‍යට ව්‍යවස්ථිත විභාෂා වශයෙන් ව්‍යාදෙශය වන බව මේ සුත්‍රයෙන් කියන ලදී. සබ්බාසු යි සත්‍රී ලිඛිතකොට දක්වන ලද්දේ විභක්‍යනි භවිදය අපෙක්‍ෂාකොටය. සබ්බ භවිදය යොදන ලද්දේ විභක්‍යනි සද්ශමාන, අනන්, අ යන ප්‍රත්‍යයයන් ද ගනු පිණිසය ව්‍යවස්ථිත විභාෂානී වා භවිදය

යොදන ලද්දේ ඇතැම් තැනක තීන්තයෙන් ඇතැම් තැනක අති තීන්තයෙන් ඇතැම් තැනක අසන (අවිද්‍යාමාන) වශයෙන් මේ වර්ගයේ වන බව දක්වනු පිණිස ය.

කතා කාරකයෙහි මාන, අන්ත දෙක පරකල්පි වර්ගයෙහි තීන්තය. පරෙක්ෂා විභවයේ ප්‍රත්‍යයෙන් පරකල්පි නොහෙත් ම නොවේ. මෙයින් අතින් ප්‍රත්‍යයෙන් විෂයයෙහි විකල්ප යි.

භවික්ෂා කම්මති ඉති, භවික්ෂා කම්මති යනු; එව, මතු සුත්‍රයෙහි වැටේ.

417 සෙසෙ සාන්තූමානානා 6-667

යනු ප්‍රත්‍යය විධි සුත්‍රය. සෙසෙ යනු, අ, ප්‍ර, කි, ස, එ, වම් කයි. සාන්තූමානානා යනු, අ, ප්‍ර, ස, ප්‍ර, බ, වචනයි. මෙයේ මෙහි පද දෙකකි.

කම්මති, කම්මත් උපපදව ඇති කල්පි; භවික්ෂා, අනාගත කාලයෙහි; සෙසෙ, ක්‍රියාවෙන් නොතිම් (අධාර) අනුයෙහි; සාන්තූ මානානා, සං- නතු- මාන- ආන යන ප්‍රත්‍යයෙන් වෙත්.

සෙසො ඉති, සෙස නම්; අපරිසමනො, නොතිමයේ යි. භවික්ෂා කාලෙ, අනාගත කාලයෙහි; කම්මති උපපදෙ, කම්මත් උපපදව ඇති කල්පි; සෙසනෙ, අපරිසමානානුයෙහි; සං අද යො, සං යනාදි ප්‍රත්‍යයෙන්; නොනති, වෙත්. කම්ම, කම්මය; කම්මති ඉති, කරන්නේය යන අනුයෙහි; කම්ම කම්මය, කම්මය යනු ද; කරොනො, කම්ම කරොනො යනු ද; කුරුමා නො, කම්ම කුරුමානො යනු ද; කරොනො වා, කම්ම කරොනො යනු ද වේ. වජ්ඣ, යෙහි; පුබ්බරුපෙ, පුබ්බරුපයෙහි; සිලොපො, සි ප්‍රත්‍යය ලොපය වේ.

සික්ෂාති සෙසො, සිස ධතු (අසබ්බප්පයොග) අවශෙෂානුයෙ හිය. අ ප්‍රත්‍යයයි. නයම් සෙසෙ, සං ව නතු ව මානො ව ආනො ව සාන්තූමානානා, නෙ සාන්තූමානානා.

341 විසාර:- “භවික්ෂා ගමාදිති නි සින” යන සුත්‍රයෙන් භවික්ෂා යනු ද “කම්මති නො” යන සුත්‍රයෙන් කම්මති යනු ද මේ සුත්‍රයට අනුචාරක වේ. එහෙයින් අනාගත කාලානුයෙහි කල්පි කම්මවන පදයක් උපපදව ඇති කල්පි ශෙෂානුයෙහි සං, නතු, මාන, ආන යන ප්‍රත්‍යයෙන් වන බව මේ සුත්‍රයෙන් කියන ලදී. සාන්තූ යනු එක් ප්‍රත්‍යයක් වශයෙන් සලකා කිරි

සාං, කර්ණපනතා යනාදීහු ද සිඛ කටයුත්තාහ. කම්මං කර්ණං
 යනු සාං ප්‍රත්‍යයයට උද්භරණයි. මෙහි උපපද සමාසය නොවන
 හෙයින් කම්මං යන තන්හි විභක්ති ලොපය නොවීය. කර්ණං
 යන ප්‍රත්‍යය කෙරෙහි පර සි විභක්තියට “සෙසතො ලොපං
 ගපිපි” යන සුත්‍රයෙන් ලොප් කරනු ලැබේ. සාං ප්‍රත්‍යයානන්ත
 භෑම ඔබ්දයක් අවසය වශයෙන් සැලකිය යුතුය. සාන්තූ ප්‍රත්‍ය
 යානන භෑම ඔබ්දයක් අවන්තන ඔබ්දය මෙන් ඒ ඒ විභක්තින්හි
 වර්තමානය යුතුය. කරොනො යනු අන්ත ප්‍රත්‍යයයට උද්භරණයි.
 කුරුමානො යනු මාන ප්‍රත්‍යයයට උද්භරණයි. මේ දෙකන්හි 343
 වන සුත්‍රයෙන් ධාතු ප්‍රත්‍යයන්ගේ මධ්‍යයෙහි ඔ විභරණය යොදා
 පදසිසිය කටයුතුය. කරානො යනු ආන ප්‍රත්‍යයයට උද්භරණයි.
 මේ භෑම උද්භරණයන්හි කම්මං යන උපපදය දක්නා ලැබේ.
 වර්තී යන ආබ්‍යාතය ද එකක් පාසා යෙදිය යුතුය.

417 වන සුත්‍රය පිළිබඳව පද්‍යාචි හා විභරත් කව්‍යායන
 වාග්‍යීය භූ කද්‍යා පරිවාර ශ්‍රවණයන් අනුව මෙසේ ලියන ලද
 නමුත් තවත් අච්චි විභෙදයක් හා විභරයක් කෙරෙහි ද සිත්
 යොමුකළ හැකිය. ඒ මෙසේ සි “භවිසාති ගමාදිහි ත්‍යි තිත්” යන
 සුත්‍රයෙන් භවිසාති යනු ද “කිරියායං ත්‍යු තවො” යන සුත්‍රයෙන්
 කිරියායං යනු ද “කම්මති භෙස” යන සුත්‍රයෙන් කම්මති යනු ද
 “සෙසෙ සාන්තූමානානා” යන සුත්‍රයට වැටෙත්. එකල්හි-

පද්‍යාචි:- කිරියායං, ක්‍රියාවක් උපපදව ඇති කල්හි ද; කම්මති
 කම්මාවක පදයක් උපපදව ඇති කල්හි ද; සෙසෙ, ක්‍රියාවගේ
 අපරි සමාප්තියෙහි ද; භවිසාති, අනාගත කාලයෙහි; ධාතු
 හි, ධාතුන් කෙරෙහි පරව; සාන්තූමානානා, සාං- නතූ- මාන-
 ආන යන ප්‍රත්‍යයයෙන් වෙත්.

කර්ණං වර්තී, කරොනො වර්තී, කුරුමානො වර්තී,
 කරානො වර්තී යනු ක්‍රියාවක් උපපදව ඇති කල්හි අනාගත කාල
 යෙහි සාං ආදිය වන බවට උද්භරණයි.

මේ උද්භරණයන්හි වර් ධාතුහුගේ අච්චි යනු ගමන ක්‍රියාව
 උපපදව තිබේ. එය කර්ණං යනාදියෙහි කර ධාතුහුගේ අච්චි යනු
 කිරිමි ක්‍රියාව ප්‍රයොජන නොව ඇත්තේ ද වේ. එසේම කිරිමි
 ක්‍රියාව අනාගත කාලයෙහි ද වේ. එහෙයින් මේ උද්භරණයන්
 ක්‍රියාව ක්‍රියාව උපපදව ඇති කල අනාගත කාලයෙහි ධාතුන්
 කෙරෙහි සාං ආදිය විමෙන් සිඛ වූ බෑවි සැලකිය යුතුය.

කම්මං කර්ණං වජ්ඣී යනාදී තසින් කම්මවාමක පදයක් උප පද කල්පි අනාගත කාලානුසේනි ධාතුන් කෙරෙත් යෂං ආදිය වන බවට උද්භරණයෝ සිතිය යුත්තාහ. මෙහි මූලීන් කී විධි යට වඩා වෙනස්ව ඇත්තේ කම්ම වාමක පදය උපපදව යෙදීම පමණකි.

කර්ණං, කචරානෙතා, කුරුමානො, කරානො යනු ක්‍රියාවලේ අපරිඝමාපනානුසේනි (නොතිම් අතීයෙහි) අනාගත කාලයෙහි යෂං යනාදිය වන බවට උද්භරණයි. මේ උද්භරණයන්හි ක්‍රියා වක් වත් කම්මයක් වත් උපපදව නැත. එහෙත් ක්‍රියාවලේ අතිශායීය ලැබේ.

මේ අදහසම සලකා කම්මායනාවායීයෝ සුත්‍රය රචනා නො කලාහු ද? වාතනිකාරයන්ගේ වචනය කම්මායනය පිළිබඳ පරි වාර ග්‍රන්ථකතීවරයෝ ද අනුගමනය කලහයි නොසිතිය යුතු ද? කම්මායන වාතනීයෙහි උද්භරණ වශයෙන් පෙනෙන්නේ සුත්‍රය පිළිබඳව දක්වන යුතු උද්භරණයන්ගෙන් දෙවන කී කොටස පමණකි.

408 අකඛරෙහි කාරං 6-606

යනු ප්‍රත්‍යය වීඛි සුත්‍රයි. අකඛරෙහි යනු, අ, ප්‍ර, කී, ප, බ, වච නයි. කාරං යනු, අ, න, අහු, ප්‍ර, එ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි.

අකඛරෙහි, අක්‍ෂරවාචී ශබ්දයන් කෙරෙන් පරව; කාරං, (සාධකීයෙහි) කාර ප්‍රත්‍යයය වේ.

අකඛරවාචිකී ශබ්දෙහි, අක්‍ෂර වාමක ශබ්දයන් කෙරෙන්; සකඤ්ච, සවාචීයෙහි; කාරො හොති, කාර ප්‍රත්‍යයය වේ. අ එව, අ යනු ම; අකාරො, අකාර නම් වේ.

කකාරො රකාරො ඉති ආදී, කකාරො—රකාරො යනාදීය ද, එවං, මෙසේ යි. ධාතුතො, ධාතුන් කෙරෙන්; සකඤ්ච; සවාචී යෙහි; “යද” දිනා, “යද” දී සුත්‍රයෙන්; ඉ ච, ඉ ප්‍රත්‍යයය ද; තී ච, තී ප්‍රත්‍යයය ද යන; පච්චියා, ප්‍රත්‍යයයෝ; කාතබ්බා, කට යුත්තාහ ගමු ඉති, ගමු යන; අයං ධාතු එව, මේ ධාතුඑම; ගම්, ගම් නම් වේ. කරොති, (කර ඉච්චියං ධාතු එව) කරොති යනු ද; එවං, මෙසේ යි. තනාදීනො, තනාදී ධාතු ගණයා කෙරෙන්; ම, ඔවිකරණය යි.

බරන්තී තී බරා, බර ධාතු විනාශානුසේනීය අ ප්‍රත්‍යයයි. න බරා අකඛරා, හෙති අකඛරෙහි.

342 විසාර:- “අකමරෙහි කාරං” යන සූත්‍රයෙන් විධාන කරණ ලද්දේ කාර ප්‍රත්‍යයයි. මෙය කාල කාරකාදියක් අපේක්ෂා නොකොළ භ්‍යානීයෙහි පමණක් වන්නේය. මේ ප්‍රත්‍යය නිගම වශයෙන් අක්ෂර වාචක ශබ්දයන් කෙරෙත් ම යෙදෙන බව සූත්‍රයෙන් පෙනේ. අක්ෂර වාච ශබ්දයෝ නම් වණිණමාලාවේ පැණේ න අ ඉ ආදී භරයන් හා කාදී ව්‍යඤ්ඤයෝ යි. ඔවුන් කෙරෙත් කාර ප්‍රත්‍යයය වූ කල අකාර ඉකාර යනාදී වශයෙන් ද කකාර බකාර යනාදී වශයෙන් ද ශබ්ද රූපයෝ ලැබෙත්. අ යන්නෙන් ද අකාර යන්නෙන් ද හැඟන්නේ එකක්මය. එනම් අ යන භරයයි. එහෙයින් කාර ප්‍රත්‍යය භ්‍යානීයෙහි වූ බවත් අමුතු අතීයක් කාර ප්‍රත්‍යයේ නැති බවත් පෙනේ. අක්ෂරවාචී ශබ්දයන් කෙරෙත් භ්‍යානීයෙහි කාර ප්‍රත්‍යය වන්නාක් මෙන් ම ධාතුන් කෙරෙත් ද භ්‍යානීයෙහි ඉ, හි යන ප්‍රත්‍යයය දෙක වෙත්. “ධාතුකො සකන්ථ” “යද් දිනා ඉ ව හි ව පච්චයා කාතබ්බා” යනු වෙන් කියන ලද්දේ එයයි. ගමු ධාතුව කෙරෙත් “යද්නුපපන්නා නිපාතනා සිජ්ඣන්ති” යන සූත්‍රයෙන් භ්‍යානීයෙහි ඉ ප්‍රත්‍යයය කිරී මෙන් “ගම්” යි සිද්ධියි. කාර ධාතුව කෙරෙත් ඒ සූත්‍රයෙන් ම හි ප්‍රත්‍යයය කිරීමෙන් “කරෙති” යනු සිද්ධි කවයුතුය. මෙහි “තනා දිනො මහිද” යන සූත්‍රයෙන් කී ඔ විකරණය ද කවයුතුය. මෙසේම වෙනත් ධාතුන් කෙරෙත් ද හි ප්‍රත්‍යයය වූ කල ඒ ඒ ධාතුගණයට අයත් විකරණය ද යෙදිය යුතුය. “රුකිති- සුණොති” යනාදිය එයට උදාහරණයි. මේ ඉ ප්‍රත්‍යය හි ප්‍රත්‍යාන්තයෝ පුලුලිඛිතික කිහික නාමයෝයි. එහෙයින් ඇතැම් විභක්තිවල වර්තාගිය හැක්කේය. “ගමිනා, ගමියා, කරෙතිසා යනු එයට නිදර්ශනයි.

419 ඉවුජ්ජෙඨසු සමාන කතඤ්ඤාසු භවෙච්චං වා 6-563

යනු ප්‍රත්‍යය විධි සූත්‍රයි. ඉවුජ්ජෙඨසු යනු, අ, ප්‍ර, ස, ස, බ, වචනයි. සමාන කතඤ්ඤාසු යනු, අ, ප්‍ර, ස, ස, බ, වචනයි. තවෙච්චං යනු, නි, ප්‍ර, අනු, පුඤ්ඤ, ප්‍ර, බ, වචනයි. වා යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද සහරකි. ධාතුහි යනු ද, කතඤ්ඤාසු යනු ද මෙහි අනුවච් නියයි.

සමාන කතඤ්ඤාසු, එක් කතී කෙනෙකු ඇති; ඉවුජ්ජෙඨසු, ඊජ්ජානීයන් හැඟෙන කල්හි; ධාතුහි, ධාතුන් කෙරෙත්; කතඤ්ඤාසු, කතී කාරකයෙහි; තවෙච්චං වා, තවෙ- ච්චං යන ප්‍රත්‍යයයෝ ද මෙය.

එක කතනුකෙසු, එක් කතී: කෙනෙකු ඇති; ඉවුන්දෙන්න, කැමැතිවීම් අනුයන්; ගම්පොකෙසු; ගැහෙන කල්කී; බානුකී, බානුන් කෙරෙන් පරව; කතනරි, කතී: කාරකයෙහි; තවෙ වුං වා, තවෙ- තුං යන ප්‍රත්‍යයයෝ ද; හොනති, වෙත්. “තවෙතුනාදිසුකා” ඉති, “තවෙතුනාදිසුකා” යන සුත්‍රයෙන්; කරසු, කර බානුනට; කා, කා ආදෙශ වේ. කාතවෙ ඉවුන්කී, (කරන්තව කැමැති වේ යන අනුයෙහි) කාතවෙ ඉවුන්කී යනු වේ. කාතුං වා, කාතුං ඉවුන්කී කීයා ද වේ. යො, යමෙක් තෙමේ; කරෙහි, ක්‍රියාව කෙරේ ද; සො එව, ඒ තැනැත්තෝ ම; ඉවුන්කී, කැමැති වෙයි. ඉති, මෙපරිද්දෙන්; එකකතනුකතා, සමාන කතී:කතීය වේ.

“සාසා” දෙ; “සාසදියතො තසු රිටෙඛා ව” යන සුත්‍රයෙහි; වකාරෙන, ව ශබ්දයෙන්; තුං පච්චයසු, තුං ප්‍රත්‍යයයට; රට්ඨුං ආදෙශෙ, රට්ඨුං යන ආදෙශය කළ කල්කී; දට්ඨුං, දට්ඨුං යනු වේ.

ඉවුන්කී අනෙකු අර්ථය ඉවුන්කී එව අනෙකු ඉවුන්කී, කෙසු ඉවුන්කී; සමානො කතනා යසු සො සමාන කතනුකො, කෙසු සමාන කතනුකෙසු; තවෙ ව තුං ව තවෙතුං, තෙ තවෙතුං.

420 තවෙතුනාදිසු කා 6-597

යනු ආදෙශ විධි සුත්‍රයි. තවෙතුනාදිසු යනු, ඉ, පි, ස, ස, බ, වචනයි. කා යනු, ආ, පි, අනු, පුත්‍ර, ප්‍ර, එ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි. වා යනු ද, කරෙහියසු යනු ද මෙහි අනුවච්ඡිකී යයි.

තවෙතුනාදිසු, තවෙ- තුන යනාදි ප්‍රත්‍යයයන් පර කල්කී; කරෙහියසු, කර බානුනට; වා, විකල්පයෙන්; කා, කා යන ආදෙශය වේ.

තවෙ ව තුනො ව තවෙතුනා, තවෙතුනා ආදි යෙසු තෙ තවෙතුනාදෙයො, තෙ තවෙතුනාදිසු.

“අරහ සකකාදිසු ව” ඉති, “අරහ සකකාදිසු ව” යන සුත්‍රයෙන්; අරහාදි අනෙකු, සුදුසුය යනාදි අනුයන්කී, තුං, තුං ප්‍රත්‍යයය වේ. තිඤ, තිඤ බානුනට; ගරහායං, ගැරහීම් අනුයෙහි වේ. තිඤතුං අරහති, (ගැරහීම්ප සුදුසුය යන අනුයෙහි) තිඤතුං අරහති යනු වේ.

421 අරහ සකකාදිසු ව 6-564

යනු ප්‍රත්‍යය විධි සුත්‍රයි. අරහ සකකාදිසු යනු, ඉ, පි, ස, ස, බ, වචනයි. ව යනු තිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි. තුං යනු මෙහි අනුවච්ඡිකීයි.

අරභ සකසාදිසු ම, සුදුසුය- හැකිද යනාදි අනියන් හැඟෙන කල්හි ද; ධාතුනි, ධාතුන් කෙරෙන්; වූ, වූං ප්‍රත්‍යයය වේ.

අරභො ව සකසො ව අරභ සකසා, අරභ සකසා ආදී යෙසං වෙ අරභ සකසාදයො, වෙසු අරභසකසාදිසු.

343 විභවර:- “බ්‍රහ්මයොදිනෙව් කතතරි” යන සුත්‍රයෙන් කතතරි යනු 419 වන සුත්‍රයට අනුවාදන වේ. එහෙයින් එක ම කතී කෙනෙකු ඇති ඉවුණුව (කැමැත්ත) අනි කොට ඇති ධාතුන් යෙදුනු කල්හි ඔවුන් කෙරෙන් කතී කාරකයෙහි තවෙ, වූං යන ප්‍රත්‍යය දෙදෙන වන බව 419 වන සුත්‍රයෙන් කියන ලදී. මේ සුත්‍රයෙන් කී තවෙ, වූං යන ප්‍රත්‍යයයන් යෙදීමට නම් එක කතීක වූ ඉවුණුව ධාතුවක් උප පදව කිතිය යුතුය. එහෙයින් උපපදය ඉවුණුවයෙන් යුක්ත වීමත් එක කතීක වීමත් දෙක ඇති තන්හි ඔතැම ධාතුවක් කෙරෙන් තවෙ, වූං යන ප්‍රත්‍යයයන් යෙදිය හැකි බව සැලකිය යුතුය. කාදුං ඉවුණි යනු ඒ සදහා දැක්විය හැකි උදාහරණයෙහි. මෙහි කිරීම් ක්‍රියාවටත් කැමැතිවීම ක්‍රියාවටත් කතී වූයේ එකකු මිස දෙකුන් දෙකෙක් නොවෙත්. එහෙයින් සමාන කතීකත්‍වය ලැබේ. එසේ ම ඉවුණි යනු උප පදව තිබේ. එය ද ඉවුණුවයෙන් යුක්තය. මෙසේ තවෙ වූං යන ප්‍රත්‍යයයන් යෙදීමට, යුක්ත දෙකක් සම්පූර්ණ විය යුතුය. එකක් නම් ඉවුණුව පදයක් උපපද වීමයි. අනෙක නම් ක්‍රියාව කරන්නාත් කැමැති වන්නාත් එකකු ම වීමයි. සුත්‍රයෙහි වා ශබ්දය සමුච්චයාවී හෙයින් තායෙ ප්‍රත්‍යයය ද වේ. “තවෙ වූං වා” යන යොග විකාශයෙන් තදවී ක්‍රියා යොගයෙහි ද තවෙ වූං යන ප්‍රත්‍යයයේ වෙත්. කාතවෙ ඉවුණි, කාදුං ඉවුණි, දකිකිතායෙ අපරජිත සමභං, යනු තවෙ, වූං, තායෙ යන ප්‍රත්‍යයයන්ට පිළිවෙලින් උදාහරණයි.

කාතවෙ, කාදුං යන පද දෙකම කර ධාතු කෙරෙන් තවෙ, වූං යන ප්‍රත්‍යයයන් යොදා කර ධාතුකට කා ආදෙශ කිරීමෙන් සීමිතව යුත්තාහ. කා ආදෙශ කරනු පිණිස “තවෙවුනාදිසු කා” යන සුත්‍රය දක්වූහ. එය සුභමයි. ආදි ශබ්දයෙන් වූං, වූන, වූවා, තබබ යන ප්‍රත්‍යයයන් පර කල්හි ද කා ආදෙශය වන බව දක්වයි. දකිකිතායෙ යනු දිස ධාතු කෙරෙන් තායෙ ප්‍රත්‍යය යොදා “දිසසා පසාදිසාදකතා වා” යන සුත්‍රයෙන් දකිබ් යන ආදෙශය කොට “යථාගමමිකාරො” යන සුත්‍රයෙන් ප්‍රත්‍යය පූජිතෙහි ඉකාරගම කොට සිඛුකව යුතුය. කාතවෙ ගවුණි, කාදුං ගවුණි යනාදිය තදවී ක්‍රියා යොගයෙහි තවෙ වූං ප්‍රත්‍යයයන් වන බවට දැක්විය

සුභ උද්භරණයි. මේ උද්භරණයන්හි ගමන ක්‍රියාව කරණ ක්‍රියාව ප්‍රයෝජන කොට පවතී. එතෙයින් හදැනී ක්‍රියා යොග්‍යෙහි යයි කියන ලදී. දඬුං යනු දිස බාහු කෙරෙන් වූ ප්‍රත්‍යයය යොදා වූ ප්‍රත්‍යයයට රඬුං යන ආදේශය කිරීමෙන් සිඳි කටයුතුය.

අභිඤ්ඤා භ්‍යාසයන්ගෙන් සුකතවූ පදයන් උපපදව ඇති කල්හි ද වූ ප්‍රත්‍යයය වේ. "අරභ සකකාදිසු ව" යන සුත්‍රයෙන් කියන ලද්දේ එයයි. ව ගබ්දයෙන් කාල, සමය, වෙලා වාචක පදයන් උපපදව ඇති කල්හි ද වූ ප්‍රත්‍යයය මේ නිදිවූ අරභයී, කාචු, සකකා, භන්තූ වට්ටනී, ගවේඛා නියාමං ඛකකමිචුං, අනුච්ඡ විකො භමං දනං පටිග්ගතභවුං, කාචුං අනුරූපං, දචුං සුත්තං, කාලො භුඤ්ජචුං, සමයො භුඤ්ජචුං, වෙලා භුඤ්ජචුං යනාදිය උද්භරණයි. පදසිඳි සුකරයි.

422 පුබ්බකාලෙ කකතතුකානං තුන ඤාන ඤා වා 6-566

යනු ප්‍රත්‍යය විධි සුත්‍රයි. පුබ්බකාලා යනු, අ, පු, ස, ප, ඵ, වචනයි එකකතතුකානං යනු, අ, පු, ස, ඡ, ඛ, වචනයි. තුනඤාන ඤා යනු, අ, පු, ස, ප්‍ර, ඛ, වචනයි. වා යනු නිපාතයි. මෙයේ මෙහි පද සකරයි.

පුබ්බො ඵ සො කාලො වෙ ති පුබ්බකාලො තසමා පුබ්බකාලො, එතො කතතා යසස ඤො එකකතතුකො, තෙසං එකකතතුකානං තුතො ඵ ඤාතො ඵ ඤා ව තුන ඤාන ඤා, තෙ තුන ඤාන ඤා.

එකකතතුකානං, සමාන කතීත බාහුන් අතුරෙන්; පුබ්බකාලා, පූර්වීයා වාචක බාහුනු කෙරෙන් පරව; කතතරී, කතීතාරකයෙහි; වා, ව්‍යවස්ථිත විභාෂා වශයෙන්; තුනඤානඤා, තුන- ඤාන- ඤා යන ප්‍රත්‍යයයෝ වෙත්.

සමාන කතතුකානං, එක් කතීතෙතෙකු ඇති; බාහුනං, බාහුන්ගේ; මයේඛා, මැද්දෙහි; පුබ්බක්‍රියාවාචීහි, පූර්වීයා වාචකවූ; බාහුහි, බාහුන් කෙරෙන්; වා, ව්‍යවස්ථිත විභාෂා වශයෙන්; තුන ඤාන ඤා, තුන- ඤාන- ඤා යන ප්‍රත්‍යයයෝ; ඤාතනී, වෙත්. කාතුන ගච්ඡති (තොට යෙසි යන අභිඤ්ඤා) කාතුන ගච්ඡති යනු වේ. කඤාන, කඤාන ගච්ඡති කීයා ද; කඤා වා, කඤා ගච්ඡති කීයා ද වේ. ඤානා පිඤා වචනී ඉති ආදේ, ඤානා පිඤා යනාදියෙහි; පරපෙකතාය, පරවූ ක්‍රියාව අපෙකා කිරීමෙන්; පුබ්බතං, පූර්වී භාවය වේ.

314 විසාරය:- එක් කතෘ කෙනෙකුත් විසින් ක්‍රියා කීපයක් ම සිඛි කටකැකිය. එසේ එකම කතෘවකු ඇති ක්‍රියා කීපයක් එක් වාක්‍යයක යොදා කිව්වනා කල්හි අවසාන ක්‍රියාව වෙන් කොට ගත යුතුය. ඒ අවසාන ක්‍රියාවට මූලින් වූ ක්‍රියා එකක් හෝ වේවා වැඩි ගණනක් වේවා. ඒ සියලු ක්‍රියාවෝම පුළු ක්‍රියාවෝයි. ඒවා සින් ද මූලින් මූලින් වූ ක්‍රියාව අතින් අතින් වූ ක්‍රියාවන්ට පුළු ක්‍රියා වෙයි. ඒ පුළුක්‍රියා වාවක වූ බාහුව කෙරෙත් යෙදිය යුතුවූ ප්‍රත්‍යය යෙය් කිදෙනෙකි. එනම් තුන, සෘත, නො යන මොහුයි. මේ ප්‍රත්‍යය කිදෙනාගේ යෙදීම ද ව්‍යවයවික විභාෂා වශයෙනි. එහෙයින් තුන ප්‍රත්‍යය වන්නේ කිසි තැනකය. සුත්‍රයෙහි පුබ්බකාල ඔබ්දය පුළුක්‍රියා වාවක බාහුව කියයි. උපවාර වශයෙනි. සුත්‍රයෙහි “ගමන කතකුකානං” යි කියන ලද හෙයින් ද මේ ප්‍රත්‍යය යෙය් කතෘ කාරකයෙහි ම වන්නාහුය. කාතුන ගව්ඡනී යනු උද්භරණයෙකි. මෙහි කරණ ක්‍රියාවත් ගමන ක්‍රියාවත් දෙකම එකම කතෘ කෙනෙකුට අයත්ය. කරන්නේ යමෙක් ද යන්නෙන් කෙනෙමෙමය. ඒ ක්‍රියා දෙකින් පරවූ ක්‍රියාව තම් ගමන ක්‍රියාවයි. එයට මූලින් වූ කරණ ක්‍රියාව පුළු වෙයි. එහෙයින් ඒ පුළුක්‍රියාව කියන කර බාහුව කෙරෙත් තුන ප්‍රත්‍යයය යොදා “තුං තුන තබ්බසු වා” යන සුත්‍රයෙන් කර බාහුවට කා ආදෙශ කිරීමෙන් කාතුන යනු සිද්ධි කවියුතුය. කණින, කණි යනු ද මේ නයින් සිතිය යුතුය. එහි වෙනස වූයේ ‘රකායෙ ව’ යන සුත්‍රයෙන් රකාරයාගේ ලොපයයි. මේ පුළුක්‍රියා පදයෝ ද අව්‍යයයන් හෙයින් විභක්ති නොගණිත්. සිතා පිතා වචනී යනු ගමන කතෘක ක්‍රියා තුණකි. එනම්- සිටීම, බීම, යාම යන තුණයි. සිටීම ක්‍රියාවට පසු බීම ක්‍රියාව පැවති හෙයින් සිටීම ක්‍රියාව බීම ක්‍රියාවට පුළු වෙයි. බීම ක්‍රියාව ද නමට පසු ගමන ක්‍රියාව පැවති හෙයින් ඒ ගමන ක්‍රියාවට පුළු වෙයි. ගමන ක්‍රියාවට පසු තවත් ක්‍රියාවක් තැනි හෙයින් ඒ අවසාන ක්‍රියාව වේ. මේ උද්භරණය දක්වන ලද්දේ අතින් අතින් යෙදෙන ක්‍රියාව බලා මූලින් මූලින් යෙදෙන ක්‍රියාවන් පුළු ක්‍රියාවන් බව දැක්වීමටය.

යා, යා බාහුව; ගතීතිවුතනීමහි, ගමන් තැවතුම් අනීයෙහි වේ. “යාපානම් ඊ ව” ඉති, “යාපානම් ඊ ව” යන සුත්‍රයෙන්; යායා, යා බාහුවුගේ අන්තයට; ඉ ව, ඉකාරයෙක් ද; පායා, පා බාහුවුගේ අන්තයට; ඊ ව, ඊකාරයෙක් ද වේ. වාකාරෙන, සුත්‍රයෙහි කී වා ඔබ්දයෙන්; හිතනතකතුකෙසුප, වෙන් වෙන් වූ කතෘන් ඇති ක්‍රියා වන් විෂයයෙහි ද; වදනනී, (තුනාදී ප්‍රත්‍යයයෝ වෙන් යයි) කියත්.

යථා, උද්භරණ මෙතේ යි; සිතං දිස්වා හයං උපපජ්ජති ඉති ආදී, සිතං දිස්වා හයං උපපජ්ජති (සිංහයා දක බිය උපදිසි) යනාදියයි. එතථ, මෙහි (දිස්වා යන්තෙහි); “දිසා ස්වාන ස්වානන ලොපො ච” ඉති, දිසා ස්වාන ස්වානන ලොපො ච” යන සුත්‍රයෙන්; නුතාදීනං, නුතාදී ප්‍රත්‍යයෙන්; ස්වා, ස්වා යන ආදේශය වේ. ඛානිනන ලොපො ච, ඛානුනුගේ අන්තයට ලොප් ද වේ.

423 ආපානමිථ ච 6-590

යනු ආදේශ විධි සුත්‍රයි. ආපානං යනු, ආ, ප්‍ර, ස, ස, බ, වචනයි. ඉ ඊ යනු, ඊ, ප්‍ර, ස, ප්‍ර, බ, වචනයි. ච යනු නිපාතයි. මෙතේ මෙහි පද තුනකි. තෙ යනු ද කිමහි යනු ද අන්තයා යනු ද මෙහි අනුවච්චීතිය යි.

තෙ, ප්‍රත්‍යය තකාරය පරකල්හි ද; කිමහි, කි ප්‍රත්‍යය පරකල්හි ද; ආපානං, ආ-පා යන ඛානුන්තේ; අන්තයා, අන්තයට; ඉ ඊ ච, ඉ-ඊ යන ආදේශයේ වෙන්.

විග්‍රහ සුගමයි.

424 දිසා ස්වාන ස්වානන ලොපො ච 6-601

යනු ආදේශ හා ලොප විධි සුත්‍රයි. දිසා යනු, ද, ප්‍ර අනු, ප එ, වචනයි. ස්වාන ස්වා යනු, ආ, ප්‍ර, ස, ප්‍ර, බ, වචනයි. අන්ත ලොපො යනු, අ, ප්‍ර, ස, ප්‍ර, එ, වචනයි. ච යනු නිපාතයි. මෙතේ මෙහි පද සතරකි. නුතාදීනං යනු මෙහි අනුවච්චීතියයි.

දිසා, දිස ඛානුනු කෙරෙන් පරවු; නුතාදීනං, නුත යනාදී ප්‍රත්‍යයෙන්; ස්වාන ස්වා, ස්වාන-ස්වා යනාදේශයේ වෙන්. අන්ත ලොපො ච, ඛානිනන ලොපය ද වේ.

ස්වානො ච ස්වා ච ස්වාන ස්වා, තෙ ස්වාන ස්වා; අන්තයා ලොපො අන්තලොපො, සො අන්තලොපො.

344 විකාර:- 345 වන විකාරයෙහි කී පරිදි 422 වන සුත්‍රයෙන් නියම කළ නො ප්‍රත්‍යය පමණක් යොදා “සිතො පිතො” යන සුචිත්‍රියා දේදෙන සිද්ධිකළ නොහෙත්. ආ, පා යන ඛානු වලින් ස්වා ප්‍රත්‍යය වූ කල ස්වානො, පානො යි සිටියි. ඉන් පසු ඉ, ඊ, ආදේශයන් තොට ඒ පදයන් සිඛ කරනු පිණිස “ආපානමිථ ච” යන සුත්‍රය දක්වන ලදී. තෙ යනු ද කිමහි යනු ද අන්තයා යනු ද මෙහි අනුවච්චීතය වන හෙයිනි. නො ආදී ප්‍රත්‍යයන්ගේ තකාරයන් කී ප්‍රත්‍යයෙන් පරකල්හි ආ, පා යන ඛානුන්තේ අන්තයට පිළි වෙලින් ඉ ඊ යන ආදේශයන් වන බව ඒ සුත්‍රයෙන් කියන ලදී. සිතො, පිතො, .සිති, පිති යනාදිය ඒ සදහා උද්භරණයි.

ණය ආදී ප්‍රත්‍යයයන්ගේ වීම එක් කතීයවකු ඇති ක්‍රියාවන් අතුරෙන් පුළුන් ක්‍රියා වාචි බාවුනු කෙරෙත් යයි 344 වන විස්තරයෙහි කියන ලදී. එහෙත් "සිඛං දිස්වා හයං උපපජ්ජති" යනාදී නැන් වල එබඳු එක කතීයකතීයක් නොලැබේ. එසේ හීනන කතීයක වුවත් පුළුන් ක්‍රියා වාචි බාවුනු කෙරෙත් ණය ආදී ප්‍රත්‍යයයන් යෙදී මෙන් ම දිස්වා යනු සිඛ කවසුකුය. එබඳු තන්හි ද ණය ප්‍රත්‍යයාදිය කරනු පිණිස 422 වන සුත්‍රයෙහි වාග්‍රහණය යොදන ලදී. වාග්‍රහණයේ බලයෙන් කතීය එකෙකුම නොවුවත් පුළුන් ක්‍රියා වාචක බාවුනු කෙරෙත් ණය ප්‍රත්‍යයාදිය කවතැකිය. එහෙයින් තවත් කතීයවකු ඇති දභිත ක්‍රියාව ප්‍රත්‍යයකරණ දිස බාවුනු කෙරෙත් ණය ප්‍රත්‍යය යෙදීමෙන් දිස්වා යනු සිඛකව සුකුය. එසේ කිරීමේදී ණය, ණය, යන ප්‍රත්‍යයයන්ට ස්වාන, ස්වා, යන ආදේශයන් ද බානිතන ලොපය ද වන බව 424 වන සුත්‍රයෙන් කියන ලදී.

දිස බාවුනු කෙරෙත් යෙදෙන තුන, ණීත යන ප්‍රත්‍යය යන්ට ස්වාන යන ආදේශයන් ණය ප්‍රත්‍යයයට ස්වා යන ආදේශයන් බානිතන සකාරයට ලොපයත් වේය යනු ඒ සුත්‍රයේ අදහසයි. "සිඛං දිස්වා හයං උපපජ්ජති" යන තන්හි දුකීම හෙතුවෙන් ණීය උපදින හෙයින් පුළුන් ක්‍රියාව හෙතුවීමෙහි වේ. මෙසේ හීනන කතීය කවු සිගලම පුළුන් ක්‍රියාවන් හෙතුවීමෙන් සුකන බව සැලකිය යුතු.

සද, සද බාවුම, විසරණාදිවනි, විසිරිම ආදී අවුයෙහි වේ. "දබානතතො යො කවි" ඉති, "දබානතතො යො කවි" යන සුත්‍රයෙන්; "තුනාදිසු" තුනාදී ප්‍රත්‍යයයන් පරකල්හි; ගාගමො, ගකාර ගම වේ. "ගවතං" ආදීනා, "ගවතං නලන දකාරානං" යනාදී සුත්‍රයෙන්; සගකාරණ, ගකාර සහිතවු; දණ, දකාරයට; ජො, ජකාරාදේශ වේ. මිතං, "පරවෙචාවො ඔතෙ" යන සුත්‍රයෙන් වන වේ. ඉ ආගමො' ඉකාරාගමය වේ. සජ්ජි, (සරසා යන අවුයෙහි) සජ්ජි යනු වේ. "ගථා කතතරි ව" ඉති, "ගථා කතතරි ව" යන සුත්‍රයෙන්; සගකාරණ, ගකාර සහිතවු; බණ, බකාර යට; කො, කකාරාදේශ වේ. බුජ්ජි, (අවබොධ කොට යන අවුයෙහි) බුජ්ජි යනු වේ.

425 දබානතතො යො කවි 6-608

යනු ආගම විධි සුත්‍රයි. දබානතතො යනු, අ, ප්‍ර, ස, ප, එ, වචනයි. යො යනු, අ, ප්‍ර, අනු, ප්‍ර, එ, වචනයි. කවි යනු කීසා තයි. මෙසේ මෙහි පද තුනකි. තවෙතුනාදිසු යනු ද ගථාගාමො යනු ද මෙහි අනුවර්තීයයි

තුනාදිසු, තුනාදී ප්‍රත්‍යයයන් පරකල්හි; ගථාගමො, ආගමවු

පරිද්දෙන්; කිවි, කිසි තැනක; දඩාන්තනො, දකාර ධකාරයන්
 අන්තනොට ඇති ධාතුන් කෙරෙන් පරව; යො, යකාරාගම වේ.

දො ව ධො ව දධා, දධා අනොනා යෙසං නො දධාන්තා, තනො
 දධාන්තනො. කයමිනන් කවි. කියා ශබ්දයා කෙරෙන් සන්තමන්තී
 යෙති ව ප්‍රත්‍යය හා වී තිපාතයි.

446 විකාර:- දකාර ධකාරයන් අන්තනොට ඇති ධාතුන්
 කෙරෙන් තුන, නොන, නො යන ප්‍රත්‍යයයන් කළ කල්හි විශේෂ
 යෙන් වන කායනීයක් දක්වනු පිණිස 426 වන සුත්‍රය දක්වන ලදී.
 “තවෙතුකාදිසු කා” යන සුත්‍රයෙන් තවෙතුකාදිසු යනු ද “යථාගම
 මිකාරො” යන සුත්‍රයෙන් යථාගමං යනු ද මේ සුත්‍රයට අනුවර්තන
 වේ. එකෙයින් තවෙ, තුං, තුන, නොන, නො යන මේ ප්‍රත්‍යයයන්
 පර කල්හි දේශනා පාලියට ගැලපෙන යේ දකාර ධකාරයන්
 අන්තනොට ඇති ධාතුන් කෙරෙන් පරව සමිභර කැනක යකාර
 යක් ආගම වන බව මේ සුත්‍රයෙන් කියන ලදී. යකාරයක් ආගම
 වීමට නම් තවෙ ආදී ප්‍රත්‍යයයන් ගෙන් එකක් හෝ තුන ආදී
 ප්‍රත්‍යයයන් ගෙන් එකක් පරව තිබිය යුතුය. ධාතු ව දකාරය හෝ
 ධකාරය අන්තනොට ඇත්තක් වියයුතුය. මේ කරුණු දෙක සම්
 පූර්ණ වූවන් දේශනා පාලියට නොගැලපේ නම් එතැන්හි යකාරා
 ගමය නොකටයුතුය. සර්ජනීය යනු යකාරාගමයෙන් සිඛිය. මෙහි
 දකාරාන්ත සද ධාතු ව කෙරෙන් 422 වන සුත්‍රයෙන් නො ප්‍රත්‍යයය
 කළ කල්හි “සද + නො” යි සිටියි. ඉක්බිති 293 වන සුත්‍රයෙන්
 ධානුන්තය ලොප්තොට 426 වන සුත්‍රයෙන් යකාරාගම කළ කල්හි
 “සද + ය + නො” යි සිටියි. යකාරය සහිත දකාරයට 285 වන සුත්‍ර
 යෙන් ප්‍රකාරාදේශයන් එයට 21 වන සුත්‍රයෙන් මිනියක් කළ
 කල්හි “සජ්ජ + නො” යි වේ ඉන් පසු “යථාගම මිකාරො,” යන
 සුත්‍රයෙන් ඉකාරාගමය කළ කල්හි “සර්ජනො” යි සිටියි. බුරුකිනො
 යනු ධකාරාන්ත ධාතු කෙරෙන් වූ යකාරාගමයට උදාහරණ යි. පද
 සිඛිය පෙරයේ මැයි, අමුකන නම් යකාර සහිත ධකාරයට “යථා
 කතන ව” යන සුත්‍රයෙන් කිකාරාදේශ කිරීමයි.

“සබ්බති තුකාදිනං ජො” ඉති, සබ්බති තුකාදිනං ජො”
 යන සුත්‍රයෙන්; වා, විකල්පයෙන්; යාදේශො, යකාරාදේශ වේ.
 කරිය කතනන ඉති ආදී, කරිය-කතනන යනාදිය වේ. දිස, දිස
 ධාතු ව; උචාරණේ, උසුරුම් අනීයෙහි වේ. “පුබ්බරුපඤ්ච”
 ඉති, “පුබ්බරුපඤ්ච” යන සුත්‍රයෙන්; යෙ පරෙ, යකාරය පරකල්හි;
 පුබ්බරුපං, පුබ්බරුපාදේශය වේ. උද්දිසා, (උදේසා යන අනීයෙහි)
 උද්දිසා යනු වේ,

426 සබ්බභිකා චූඤ්ඤාං සො 6-599

යනු ආදේශ විධි සුත්‍රයි. සබ්බභිකා යනු, අ, ප්‍ර, සබ්බ, ප, බ, වචනයි. චූඤ්ඤාං යනු, ඉ, ප්‍ර, ස, ඡ, බ, වචනයි. සො යනු, අ, ප්‍ර, අනු, ප්‍ර, එ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද තුණකි. වා යනු මෙහි අනුවභීතියයි.

සබ්බභිකා, සියලු බාහුන් කෙරෙත්; චූඤ්ඤාං, චූඤ්ඤා ප්‍රත්‍යයෙන්; වා විකල්පයෙන්; සො, සකාරදේශ වේ.

මිත්‍රහ සුභමයි.

427 පුබ්බරූපඤ්ච 6-445

යනු ආදේශ විධි සුත්‍රයි. පුබ්බරූපං යනු, අ, න, ස, ප්‍ර, එ, වචනයි. ච යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි. බාහුති යනු ද සො යනු ද වා යනු ද මෙහි අනුවභීතියයි.

බාහුති, බාහුන් කෙරෙත් පරවු; සො, ප්‍රත්‍යය සකාරදේශයේ; වා, විකල්පයෙන්; පුබ්බරූපං ච, පුළු වණියාගේ රූපයට ද පාමිණේ.

347 විකාර:- කපිභ උද්දියා සකාරදී පුළු ක්‍රියා රූපයන් සිඛ කරනු පිණිස 426 වන සුත්‍රයෙන් චූඤ්ඤාං යනාදීන්ට සකාරදේශය කියන ලදී. “පුරුසඉපපජිති කරුණියා බබ්බර වා නපාවිවියෙසු ව” යන සුත්‍රයෙන් වා යනු 426 වන සුත්‍රයට අනුවාදන වේ. එහෙයින් භෑම බාහුවක් කෙරෙත් පුළු ක්‍රියාදේශයෙහි දේශන චූඤ්ඤා ප්‍රත්‍යයෙන් විකල්පයෙන් සකාරදේශ වන බව ඒ සුත්‍රයෙන් කියන ලදී. කොසිම බාහුවක් කෙරෙත් පරව වුවත් චූඤ්ඤා ප්‍රත්‍යයෙන් සකාරදේශ කටභෑකි බව සුත්‍රයෙන් පෙනේ. එහෙත් කවචාසන යෙහි උපසථි සහිත බාහුන් කෙරෙත් උද්භරණ බොහොමයක් දක්වන ලදී. උපසථි රහිත බාහු කෙරෙත් පරව දක්වන ලද්දේ එකම උද්භරණයෙනි. ඒ කෙසේ වුවත් සංඝාතයට අනුව නම් චූඤ්ඤා ප්‍රත්‍යයෙන් සකාරදේශය කටභෑකි කෙරෙත් උපසථි සහිත බාහුවක් කෙරෙත් පරව සිඛි කල්හි පමණකි. රූපසිද්ධියෙහි උපසථි සහිත වූ ද උපසථි රහිතවූ ද භෑම බාහුවක් කෙරෙත් චූඤ්ඤා ප්‍රත්‍යයෙන් සකාරදේශ වන බවත් එයට උද්භරණක් දක්වන ලදන.

කවචාසනයෙහි දක්වූ උද්භරණ වලින් “පොත වා නියො සමාසො” යන මොහොලොත ව්‍යාකරණ සුත්‍රයකින් පෙනෙන්නේ වැඩි වශයෙන් මේ සකාරදේශය උපසථි සහිත බාහුන් කෙරෙත් පරවූ චූඤ්ඤා ප්‍රත්‍යයෙන් වන බවය. එහෙත් දේශනා පාලියෙහි “ලතං දනෙතති ඡිද්දියං, පුරුණඤ්ච කමමං පුඤ්ඤං පුඤ්ඤං ව්‍යන්ත්තකරුකි, වචිය පුරුණඤ්ච කමමං, සකාරදීය දක්කා ලාබොත හෙයින් උපසථි

රහිත බාහුන් කෙරෙන් යටකි යකාරදෙයය නොවේ ම යයි කිය නොහැකිය. එහෙයින් සුත්‍රයෙහි “සබ්බෙති” යනු යොදන ලද බැව් සැලකිය යුතුය.

කරිය යනු යාදෙයයෙන් සිඛ කච්ඡුතු පුළු ක්‍රියා පදයකි. කර බාහු කෙරෙන් 422 වන සුත්‍රයෙන් ණා ප්‍රත්‍යයය යොදා ඔහුට 426 වන සුත්‍රයෙන් යකාරදෙයයත් යාදෙය පරනිමිත්තෙන් “යථා ගම මිකාරෙ” යන සුත්‍රයෙන් ඉකාරගමියත් කළ පසු “කරිය” යනු සිද්ධි. “කච්ඡුත” යනු විකල්ප පක්‍ෂයෙහි උදාහරණයි.

උද්දිය යනු ද යාදෙයයෙන් නිපන් පුළු ක්‍රියාපදයෙකි. උ පුළු දීඝ බාහු කෙරෙන් ණා ප්‍රත්‍යයය යොදා යකාරදෙය කළ පසු “උ දීඝ + ය” යි සිටියි. ඉක්බිති කායනීය දක්වනු පිණිස 427 වන සුත්‍රය කියන ලදී. බාහුන් කෙරෙන් පරව සිටි ප්‍රත්‍යය යකාරයට විකල්ප යෙන් පුළුරූපාදෙය වන බව ඒ සුත්‍රයෙන් කියන ලදී. එහෙයින් ප්‍රත්‍යය යකාරයට හෝ ප්‍රත්‍යයාදෙය යකාරයට මුලින් බාහිනත යෙහි ගම වණියක් වේ ද ඒ වණිය පරව සිටි යකාරයටත් ආදෙය කච්ඡුතුය. මේ සුත්‍රයෙහිදී 309 වන සුත්‍රයෙන් කියු සථානීන් හැර සෙස්සෝ ගතයුත්තාහ. එනම්- ක, ව, ට, ප, වගීයන් හා ලකාර සකාරයෝයි. මොවුන් කෙරෙන් පර යකාරයට මිශ්‍ර වේන වණියකින් පරවු යකාරයට පුළුරූපාදෙයය නොකට යුතුය. “උදීඝ + ය” යන නන්හි යකාරය ප්‍රත්‍යයයක් නූනත් ප්‍රත්‍යයයකට වූ ආදෙයයක් බැවින් ප්‍රත්‍යයයක් මෙන් සලකනු ලැබේ. 427 වන සුත්‍රයෙන් පුළුරූපාදෙය කොට දකාරයට විනි කළ කල්හි “උද්දිය” යි සිද්ධි. මෙබඳු පදයන්හි පුළුරූපාදෙයය “යථා කතනපි ච” යන සුත්‍රයෙන් කිරීම වඩා සුදුසු හේ පෙනේ.

දළහං ඉති, දළහං යන; දුභියනන උපපද, විනියා විභක්‍යා නනාය උපපදකොට ඇති; ගහ ඉති අසමා, ගහ යන මේ බාහු කෙ රෙන්; “යද” දිනා, “යද” දි සුත්‍රයෙන්; ණං පට්ඨයො, ණං ප්‍රත්‍ය යය වේ. කසමා, ඒ ණං ප්‍රත්‍යයයා යකරෙන්; ගහස්ස, ගහ බාහු හුණේ; අනුප්පයොගො ච, නැවත යෙදීම ද; කතනපිභා, කච්ඡුත් තේය. විභනති ලොපො, විනියා විභනති ලොපය වේ. දළහ භාහං ගණකාති, දළහභාහං ගණකාති යනු වේ. දළහං ගණකාති ඉති, දුභී කොට ගණිති යන; අනෙථා, අනීයි. අඤ්ඤං අපි, සෙස් ස ද; ඵචං, මෙසේ; ඤෙඤාං, දකයුතුයි.

348 විඤ්ඤා:- “දළහභාහං, සමුලඝාතං, ජ්වගාහං.” යනාදී වශයෙන් පාලියෙහි ක්‍රියා විශේෂණස්ථලෙන් දක්නා ලැබෙන පදයන්ගේ සිහිය දක්වනු පිණිස බමුණිතිතිපාදයෝ “දළහනති

දුකීර්ණතොපපද” යනාදිය කීහ. දළහභාහං යනු සිඬා කිරීමට කටවාරයකදෙසි සුත්‍රයක් නොකියන ලදී. එහෙයින් එය නිපාතන තයින් සිඬා කටයුතු වේ. දළහං, සමුලං, යනාදී විතීයාහත පදයක් උපපදව ඇති කල්හි හහ, හත යනාදී ධාතුන් කෙරෙත් පරව ණං ප්‍රත්‍යයය යොද පද සිඬා කටයුතු බව මේ ආචාර්යපාදයෝ කීහ. එය කාත්‍යයකදෙසි වෙන් වශයෙන් නොකියන ලද කමුත් මොහොලායනාදියෙහිත් පරව්‍යාකරණයන්හිත් කියන ලද බැව් සැලකිය යුතුය.

දළහං ගණනාති යන වාක්‍යයෙහි “යද” දී සුත්‍රයෙන් ණං ප්‍රත්‍යයය යොද විගතනී ලොපාදිය කළ පසු “දළහ + හත් + ණං”යි සිටියි. ප්‍රත්‍යයය ණංනුබකි හෙයින් කාරිතවත් කොට වැඩි ආදිය කළ පසු “දළහභාහං” යි නිගතනීතාහත ශබ්දරූපයක් ලැබේ. මේ රූපයෙහි හහ ධාතු වේ. අනීය ඇතත් නැවත හහ ධාතුව යොද මුහු කෙරෙත් කී ප්‍රත්‍යයාදිය යොද ගණනාති යන ආඛ්‍යාත පදය ද සිඬා කටයුතුය. එවිට “දළහභාහං ගණනාති” යනු සිඬාය. මෙහි අයින් ලැබෙන්නේ ක්‍රියාවයි. මුලින් ලැබෙන්නේ ක්‍රියා විශේෂණයයි. එය අව්‍යය කොටසකට ඇතුළත්ය. සමුලභාහං හතන්, ජීවභාහං ගණනාති යනාදිය ද ණං ප්‍රත්‍යයයෙන් ම යටකී යේ සිඬා කටයුතුය. යම් ධාතුවක් කෙරෙත් ණං ප්‍රත්‍යයය වේ නම් ඒ ධාතුව ම නව වරක් යෙදීමෙන් ආඛ්‍යාත පදරූපයක් ද සිඬා කටයුතු බව සැලකිය යුතුයි. “සරහස්සදං හණති” යනු හණ ධාතු කෙරෙත් මෙයේ ම ණං ප්‍රත්‍යයය යෙදී සිඬායි.

428 එකාදිතො සකියස කබ්භතාං 6-648

යනු ප්‍රත්‍යය විධි සුත්‍රයි. එකාදිතො යනු, ඉ, ප්‍ර, ස, ප, බ, වච නයි. සකියස යනු, තී, ප්‍ර, අනු, ම, එ, වචනයි. කබ්භතාං යනු, තී, ප්‍ර, අනු, ප්‍රාන, ප්‍ර, එ; වචනයි. මෙයේ මෙහි පද තුණකි.

එකාදිතො, එක ශබ්දයින් කෙරෙත් පරව; සකියස, සකීං ශබ්දයාගේ අනීයෙහි, කෙවත් වාඤ්චියෙහි; කබ්භතාං, කබ්භතාං ප්‍රත්‍යයය වේ.

විග්‍රහ සුගමයි.

සකීං ඉති, සකීං යනු; වාරං, වාරය යන අනීයි. එකාදිති, එක ශබ්දයින් කෙරෙත් පරව; සකීං සඤ්ඤා, සකීං ශබ්දයාගේ; අනෙ, අනීයෙහි; කබ්භතාං පච්චයො; කොති, කබ්භතාං ප්‍රත්‍යයය වේ. එකයම් වාගේ, එක් වරක්හි යන අනීයෙහි; එකකබ්භතාං, එකකබ්භතාං යනු වේ. විකබ්භතාං තිකබ්භතාං ඉති ආදී, විකබ්භතාං-තිකබ්භතාං යනාදිය වේ. විහතනී අලොපෙ භූ, විහතනී ලොප්

නොකළ කල්හි වනාහි; තිණිකඩනතුං ඉති ආදි, තිණිකඩනතුං යනාදිය වේ.

349 විසාර:- එක ශබ්දදීන් කෙරෙන් පරව වැරැදීමෙහි කඩනතුං ප්‍රත්‍යය වන බව 428 වන සූත්‍රයෙන් කියන ලදී. මේ ප්‍රත්‍යය අනන්‍යකොට ඇති ශබ්දයෝ නිපාතයෝයි. අනෙක ශබ්ද බහු ශබ්දයන් කෙරෙන් ද මේ ප්‍රත්‍යය යෙදී අනෙකකඩනතුං, බහුකඩනතුං යනු සිඛි වන බව සැලකිය යුතුයි. කඩනතුං ප්‍රත්‍යය සඛිඛියා වෘථක ශබ්දයන් කෙරෙන් ම යෙදේ. අනෙක ශබ්ද බහු ශබ්දයෝ ද සඛිඛියා ශබ්ද කොටසෙහි ඇතුළත් වෙත්. කඩනතුං ප්‍රත්‍යයානන්‍යයෙන් නිකනිතයා සමාස විෂයයෙහි ලොපට පැමිණේ. සත්‍යකඩනතුපරමො යනාදිය ඊට උදාහරණයි.

තිණිකඩනතුං යන තන්හි විභක්ති ලොපයක් නැත. තිණි යන විභක්තයනන පදයත් කඩනතුං ප්‍රත්‍යයයත් එහි වේ. එහෙත් එය එකම නිපාත පදයකි.

බාලපවබොධිත්‍යං, බාලයන්ගේ අවබොධය පිණිස; ලිඛිතං, ලිඛිතය කෙමේ; යෙහුග්‍යවුතනියා, බාහුලය වෘත්තියෙන්; වුතනං, කියන ලදී. තත් සබ්බත්, ඒ සිඤ්ඤ තන්හි; විසෙසො, වෙනස; විසෙසුහි, හුවණැඟිනන් විසින්; පාලිතො, පෙළින්; සෙදෙසො, දත සුන්ගේය.

350 විසාර:- බාලාවතාර ග්‍රන්ථයෙහි යම් යම් නැතන පුං, සත්‍රී, නපුංසක ලිඛිත නියමයක් කියන ලද ද එය දුහුනන්ගේ දැන ගැන්ම පිණිස බහුල පාවැත්ම අනුව කියන ලද බවත් වෙනසක් වේ නම් එය පාලිභාෂාවේ පද යෙදුන සැටි බලා දැනගත යුතු බවත් ගාථාවෙන් කියන ලදී.

තද්ධිත කාණ්ඩයෙහි ඒ ඒ තද්ධිත ප්‍රත්‍යයානන පදයන් ලිඛු ලබන සැටි ද කිහිප කාණ්ඩයෙහි කිහිප නාමයන් ලිඛු ලබන සැටි ද කියන ලදී. ඒ කියේ බහුල වශයෙන් පවත්නා අසුරය. ඒ කියන ලද්දට වඩා යම් යම් වෙනස්කම් භාෂාවේ යෙදෙන පද යන්හි විය හැකිය. ඒ සියල්ලම දැක්වීමෙන් ග්‍රන්ථය විශාල විය හැකිය. එහෙයින් භාෂාවෙන්ම ඒ ඒ වෙනස්කම් දැනගත යුත්තාහ.

කිහිප කාණ්ඩය සමාපනයයි.

කිහිප කාණ්ඩයට අනුරූපව කාරක කාණ්ඩය සම්පූර්ණව දක්වනු කැමැති ආචාර්ය්‍ය පාදයෝ "ඡ කාරකානි සාම් ව" යනාදීන් උදෙසා කළහ.

1. අප, මහලයක් වේවා! නොතොත් අතවුරුව; කාරකානි
 ඡ, (කමිමාදි) කාරක සය ද; සාමි ව, සමබන්ධය ද; වුත්තානුත්තතත
 හෙදතො, උත්ත බවය අනුත්ත බවය සන මොවුන්ගේ හෙදයෙන්,
 විධා, දෙපරිද්දෙකින්; වුච්චරෙ, කියනු ලැබෙත්. විභතතිතං,
 (ප්‍රථමා විධියාදි) විභතතින්ගේ; භෙදෙ ව, ප්‍රභෙදය ද; වුච්චතො,
 කියනු ලැබේ.

2. යත්ථ, (කමිමාදිවු) යම් අතීයෙක්සි; සමාස තද්ධිතාබ්‍යාත
 කිතකා, සමාසය- තද්ධිතය- ආබ්‍යාතය- කිතකය යන මොහු;
 ජායරෙ, වෙන් ද; සො අත්ථො, ඒ (කමිමාදි) අතීය තෙමේ; තෙහි,
 ඒ සමාසාදීන් විසින්; කටිතො භවෙ, උත්ත වූයේ වන්නේය, තද
 පදෙ, එසින් අත්‍යවූයේ; අවුත්තො භවෙ, අනුත්ත වූයේ වන්නේය.

3. කමමාදි සාමිසමිං, කමිම- කතී- කරණාදිය හා සමබන්ධය;
 වුත්තො, (සමාසාදීන් විසින්) කියන ලද කල්හි; ලිඛිතෙත්ථ, ලිඛිතානී
 යෙහි; පඨමා, ප්‍රථමා විභතතිය; සියා, වන්තීය; අවුත්තො භු, නො
 කියන ලද කල්හි වනාහි; යථාරහං, සුදුසු පරිදි; දුතියාදි, විධියාව
 ආදිකොට ඇති; අඤ්ඤා, අත්‍ය විභතතීහු; භවන්ති, වෙත්.

351 විසාර:- කාරක කාණ්ඩයෙහි දක්වියයුතු වූ ද මේ ග්‍රන්ථ
 කතී විසින් විසාර කරනු ලබන්නාවූ ද වාක්‍යභව ව්‍යාකරණ
 රීතීන් පිළි කොට ගත් කල්හි උත්තානුත්ත හෙදය විභතති හෙදය
 කියා කොටස් දෙකක් වෙත්. ඒ බව මෙහි ප්‍රථම ආචාරවෙන් කියන
 ලදී. උත්තානුත්ත හෙදය ඇත්තේ කාරක සමයෙහිත් සමබන්ධයෙ
 හිත්ය. එහෙයින් කාරක සය හා සමබන්ධය උත්ත වන හැටින්
 අනුත්ත වන හැටින් දක්විය යුතුය කාරක සය නම:- 1. කමිම,
 2. කතී, 3. කරණ, 4. සමප්‍රදාන, 5. අපාදාන, 6. ආධාර යන
 මොහුයි. සමබන්ධය වුකල් කාරකයක් නොවේ. ක්‍රියා සිද්ධියට
 කාරණ නොවන හෙයින් පාදයා ධපනං, (පා තාමිම) සියයා
 උත්තපනං (හිස එසවීම) යනාදි තන්හි “තැමිම, එසවීම” ක්‍රියා
 වන්නේ සිතියට පාදය හා සියය කාරණ (තීමිති) නොවුවෝ ද ?
 වූවෝ මැයි. එසේ නම් කුමක් හෙයින් සමබන්ධය කාරකයක් නො
 වන්නේ ද ? කිතක ප්‍රත්‍යයක් විසින් කියන ලද භාවය (සුදු බාභු
 වේ අතීය) ද්‍රව්‍යයක් මෙන් වේ. ද්‍රව්‍යයක්වූයේ නිසපත්තියට
 හෙවූ (නිමිති වූ) ද්‍රව්‍යයක් කාරකයක් නොවේ. එබඳු ද්‍රව්‍ය දෙ
 කක් අතරේ ඇත්තේ අන්‍යාත්‍යාපේක්ෂකතීය ලක්ෂණ කොට
 ඇති සමබන්ධයයි. එහෙයින් සමබන්ධය කිසියේත් කාරකයක්
 නොවේ. අකාරකයෙකි. “පුත්තලො පුත්තලයා සපත්තං පරිභාවා
 පෙති” යනාදි තන්හි සමබන්ධය විභතතීය සමබන්ධානීයෙහි නොයෙදූ

නේ වෙයි. කමාචියෙහිම යෙදුනේය. එහෙයින් ඒ කාරකයෙකි. එහි ඇත්තේ විභකති විපයනාසයයි. එනම්:- විනිශ්චය යෙදිය යුතු තනිම යෙදුනු ශබ්දයයි.

විභකති හෙදය ඇත්තේ කාරකයන්හිත් අකාරකයන්හිත්ය. අකාරකයෝ නම්:- 1. භාවලක්ෂණය, 2. හෙතුය, 3. සම්බන්ධය, 4. ආලපනය, 5. විශේෂණය, 6. නිශ්චාරණය, 7. අත්‍යන්ත සංයෝග ය යි සන්දෙනෙකි. විශේෂණය ගණන් නොගෙන ඇතැමෙක් අකාරක සයකැයි ද කියත්. විභකති නම් ප්‍රථමා විනිශ්චය වශයෙන් සන්දෙනෙකි.

දෙවන භාෂාවෙන් උක්තහෙදය හා අනුක්තහෙදය සැකෙ වින් දක්වන ලදහ. උක්තය කිමෙන් ද? අනුක්තය කිමෙන් ද? යනු එහි කියන ලදී. බහුත්‍රිති සමාසයත්, තද්ධිත ආඛ්‍යාත, කිකත ප්‍රත්‍යයයෝත් යම් අච්චියෙකිහි වන්තානු ද? ඒ අච්චිය ඒ සමාසාදීන් විසින් උක්ත හෙවත් කියන ලද්දේ වෙයි. බහුත්‍රිති සමාසය වූයේ අත්‍ය පද්ධියවූ කමාචිය සලකා ගෙන නම් එතනහි කමය ඒ සමාසය විසින් උක්ත වූයේ හෙවත් කියන ලද්දේ වෙයි. කතී අච්චිය සලකා ගෙන වූයේ නම් එතනහි කතී ඒ සමාසය විසින් උක්ත වූයේ හෙවත් කියන ලද්දේ වෙයි. කරණාදිය පිළිබඳව ද මෙසේ ම සිතිය යුතුයි. තද්ධිත ප්‍රත්‍යය වූයේ කමාචිය සලකා ගෙන නම් එතනහි කමය ඒ තද්ධිතය විසින් උක්ත වූයේ වෙයි. ආඛ්‍යාත කිකතයන් පිළිබඳව ද මේ තරින් සිතිය යුතුය.

සමාස, තද්ධිත, ආඛ්‍යාත, කිකතයෝ යම් අච්චියෙකිහි නොවන් තානු ද? ඒ අච්චිය ඒ සමාසාදීන් විසින් අනුක්ත හෙවත් නොකී යන ලද්දේ වෙයි. අත්‍ය පද්ධිය වූ කමාචිය සලකා ගෙන බහුත්‍රිති සමාසය නොවූයේ නම් එතනහි කමය ඒ සමාසය විසින් අනුක්ත හෙවත් නොකීයන ලද්දේ වෙයි. කතී කරණාදිය පිළිබඳව ද මෙසේ ම සිතිය යුතුයි. කමාචිය සලකා තද්ධිත ප්‍රත්‍යයය නො වූයේ නම්- වාක්‍යයෙන් ම සිටි නම් එතනහි තද්ධිතය විසින් කමය අනුක්ත වූයේ වෙයි. ආඛ්‍යාත කිකතයන් පිළිබඳව ද මේ තරින් සිතිය යුතුයි.

තුන් වන භාෂාවෙන් කාරකයන්ගේත් අකාරකයන්ගේත් සම්බන්ධයාගේත් විභකති හෙදය සැකෙවින් දක්වන ලදී. කමී, කතී, කරණාදී කාරකයන් ද සම්බන්ධ ද යටකී පරිදි සමාසාදීන් විසින් උක්තවූ කල්හි ප්‍රථමා විභකතිය වන්තිය. හෙද කමාචියේ යෙහි නොව ලිඛිතාචියෙහිමය. කමී, කතී, කරණාදිය යටකී පරිදි සමාසාදීන් විසින් අනුක්තවූ කල්හි සුදුසු පරිදි- එනම් කමය

අනුකූල කල්පි විනිශ්චය කථා හා කරණය අනුකූල කල්පි නැති, යාවත් යනාදි වශයෙන් ප්‍රථමාච භාර අතින් විභක්ති අදෙන වෙත් සම්බන්ධ භාර අතින් අකාරකයන්ගේ උකත බවක් කිසිසේත් නොලැබෙන හෙයින් බවිනු ප්‍රථමා විභක්තිය භජනය නොහෙරෙත්. එහෙයින් අකාරකයන්ගෙන් සම්බන්ධ පමණක් මෙහි කියන ලද බැව් දහසුතුයි. විභක්ති හෙදයෙහි විකාර මත්තෙහි පලවේ.

කරුණි, කරුණි යි සේසි; කිරිය, ක්‍රියාව; නිප්පාදෙති ඉති, නිපදවා (සිඛ කෙරේ) නුසි; කාරක, කාරක නම්. කිරිය නිප්පාදනි නිමිතයා ඉති, ක්‍රියාවගේ සිතියට කාරණය යන; අප්‍රථා, අජීසි. කාරක සද්ද, (ක්‍රියානිපෙතනි නිමිතතානිවාවකවු) කාරක ශබ්දය තෙමේ; මුඛයනො, මුඛය (ප්‍රධාන) වශයෙන්; කතතාරං, කතා ද; අමුඛයනො, අමුඛය (අප්‍රධාන) වශයෙන්; කම්මාදිං ච, කම් කරණාදි ය ද; වදනි, කියයි. තථා හි, ඒ එසේමැයි; සද්ධා සද්ද වොහායෙ, සියලු ශබ්ද ව්‍යවහාරය තෙමේ; මුඛය අමුඛය වසෙන, ප්‍රධාන අප්‍රධාන වශයෙන්; විධා, දෙපරිද්දකින්; වතතෙන, පවතිනි. යථ, ඒ වෙසේයි. ගඛතායං තතානං, ගඛතායං තතානං (ගහෙති නැහැම යි) යනු ද ගඛතායං සඤ්ඤා ඉති ච, ගඛතායං සඤ්ඤා (ගහෙති ගොයම යි) යනු ද මෙහි. පුබ්බෙ, ප්‍රථම උදහරණයෙහි; ගඛතා සද්දෙන, ගඛතා ශබ්දයෙන්; ජලප්පවාහො, දියපහර; වුච්චෙන, කියනු ලැබේ. පච්ඡිමෙන භු, පසුව කී ගඛතා ශබ්දයෙන් වුකලී; තං සම්පො, ඒ ගඛතාවගේ සම්පය; වුච්චෙන, කියනු ලැබේ.

352 විකාර:- මෙයින් හම් කාරකයන්ට කාරක තාමය ලැබෙන සැටින් සියලු ශබ්ද ව්‍යවහාරය මුඛයාපචාර වශයෙන් දෙපරිදි බවත් කියන ලදී.

කම් කතා කරණාදි සදෙන එකම කාරක ශබ්දයෙන් වාච්‍ය වෙත්. ක්‍රියාව කරණ තැනැත්තේ. කාරක නම් වේ. "කරුණි කිරියං නිප්පාදෙති" යන වාක්‍යයෙහි කර ධාතු කෙරෙත් ණවු ප්‍රත්‍යයය වීමෙන් කාරක ශබ්දය සිද්ධයි. එය එසේ නම් (ක්‍රියාව කරන්නේ කාරකය නම්) කාරක යයි කිවයුත්තේ කතාට පමණකි. කම් කරණාදිය ක්‍රියාව කරන්නන් නොවන හෙයින්. එහෙත් කාරක ශබ්දයෙන් වාච්‍ය වන්නේ කතා පමණක් නම් කාරක ශබ්දය තප්‍රාසක ලිඛිත නොව ක්‍රිලිඛිත විය යුතුය. ක්‍රියාවගේ නිපෙතනි යට (සිතියට) නිමිතයාවු වස්තුව වාචකවු කාරක ශබ්දය තිභත තප්‍රාසක ලිඛිත වේ. මේ තන්හි ලැබෙන්නේ තප්‍රාසක ලිඛිතවු කාරක ශබ්දයයි. එහෙයින් ක්‍රියා සිතියට යම් යම් වස්තුවු නිමිති

(කාරණ) ව පවතින් ද? ඔව්හු කාරකයෝ වෙත්. ක්‍රියා සිඛියට ප්‍රධාන වශයෙන් නිමිති වූයේ කතීයයි අප්‍රධාන වශයෙන් කම් කරණාදිය ද ක්‍රියා සිඛියට නිමිති වෙත්. මෙසේ ප්‍රධාන වශයෙන් කාරක වූයේ කතීයයි. අප්‍රධාන වශයෙන් කාරක වූවෝ කම් කරණාදීහුයි.

ප්‍රධාන වශයෙන් එක් අන්‍යයකුත් අප්‍රධාන වශයෙන් තවත් අන්‍යයකුත් ප්‍රකාශ කරන්නේ කාරක ශබ්දය පමණක් නොවේ. සියලු ශබ්ද ව්‍යවහාරය ප්‍රධාන අප්‍රධාන වශයෙන් දෙපරිදි ව පව තියි. එයට උදාහරණ වශයෙන් "ගඛතායං නභානා, ගඛතායං සසංසං" යන වාක්‍ය දෙක දක්වන ලදහ. මෙහි "ගඛතායං නභානං" යන තනි ගඛතා ශබ්දයෙන් වාච්‍ය වූයේ ජල ප්‍රවාහයයි. ඒ ගඛතා ශබ්දයේ ප්‍රධාන (වූබ්‍ය) අන්‍ය වේ. "ගඛතායං සසංසං" යන තනි ගඛතා ශබ්දයෙන් දීය පහරේ ගොයමක් නොලැබෙන හෙයින් ඒ ගඛතා ව ලක පිහිටි භූමි ප්‍රදේශය වාච්‍ය වේ. ඒ ගඛතා ශබ්දයේ අවුබ්‍යානීයයි.

මෙසේ තවත් ශබ්දයන්ට ද ප්‍රධාන අප්‍රධාන වශයෙන් අන්‍ය දෙකක් ප්‍රකාශ කිරීම පිණිස ශකති දෙකක් වෙත්. ප්‍රධානාන්‍යීය අභිධානකතීයෙන් ද අප්‍රධානාන්‍යීය ලක්ෂණශකතීයෙන් ද ශබ්දයෝ කුමු ප්‍රකාශ කෙරෙත්. අප්‍රධානාන්‍යීය ප්‍රකාශ කරන කල්හි ශබ්දයෝ කුමු උපවාර කාමයෙන් ද ව්‍යවහාර කරනු ලැබෙත්. එකදෙසක කින් පවත්නා සමානතීයක් සලකා අනන්‍යවභාවයෙහි තත් ස්වභාවානුප්‍රාප්තිය උපවාරයයි කියනු ලැබේ. පුරුෂයෙකු කෙරෙහි සිංහ ව්‍යවහාරය මෙහි.

උපවාරය දසවිධය යනු නාතිතමතයි. අක්ෂපාදයෝ ද එයට වෙනස්වූ උපවාර දසයක් කීයත්. උපවාරයෝ තෙලෙසක් යනු තවත් මතයෙකි. ඇතැමෙක් උපවාරයන් දෙවිස්සක් දක්වත්. ශබ්දසාධනීජාලීනී, තඤ්ඤඛ්‍ය, පඤ්චකාප්‍රදීප, සාතිතාදවිණ යන මේ ප්‍රභේදනීන් ඒවා විකාර කරන ලදහ.

මෙසේ කාරක නාමය ලැබෙන සැටි දක්වා අනතුරු ව උක්තා නුක්ත හෙදය විහාර වශයෙන් දක්වන බම්බනිකීපාදයෝ ප්‍රථම කොට උක්ත කමීය දක්වත්.

තනු, ඒ කාරකයන් අතුරෙහි; ව්‍රිතතකමමා, උක්ත කමීය; කාම, පලමුකොට (කියනු ලැබේ.) ආගත සමණෙ විහාරෙ, ආගත සමණා, (ආවාමු මුණෙයන් ඇති) විහාරෙ (විහාර යයි) යනු ද; සාතිකො ආහාරෙ, සාතිකො (හිතෙලින් අනත ලද) ආහාරෙ (ආහාර යයි) යනු ද; සුදෙත මදනො පච්චෙන, සුදෙත (අරක්කම

යා විසින්) ඔදනො (බත) පව්වතෙ (පිසනු ලැබේ) යනු ද, බුද්ධින දෙසිනො බලෙමා, බුද්ධින (සමීඤයන් වතන්සේ විසින්) දෙසිනො (වදරන ලද) බලෙමා (බමියති) යනු ද උදහරණයි.

එනමුත්, මේ (ආගත සමණෝ විහාරෙ යනාදි) උදහරණයන්හි; සමාස තභිත ආබ්‍යාත කිතකාතං, සමාසය- තභිතය- ආබ්‍යාතය- කිතකය යන මොවුන්; කමමති, කමානිකියෙති; විනිතතතා, කරන ලද බැවින්; තෙති, ඒ සමාසාදීන් විසින්; කමමං, කමමය; වුතතං ඉති, උතත (කියන ලද්දේ) යයි; වුවුවතෙ, කියනු ලැබේ.

353 විභාර:-මෙයින් උතත කමමය විභාර කරණ ලදී. 1. ආගත සමණෝ විහාරෙ යනු සමාසයෙන් උතත කමමයට උදහරණයි. "ආගතා සමණො යං" යන වාක්‍යය බහුත්වි සමාස විමේන් "ආගත සමණං" යි සිද්ධියි. ඒ සමාසය වූයේ කමමානිකියෙති. "යං" යන ආත්‍ය පදයෙන් එය පෙනේ. ඒ ආත්‍ය පදයෙන් වාච්‍ය වූයේ විහාර සබ්බසාත කමම යයි. එය ආගමන ක්‍රියාවට කමම සිටියේ යි. "ආගත සමණං" යි සමාස වූ කල්හි විහාරයාගේ කමමය සමාසය විසින් ම කියන ලදී. එහෙයින් එය සමාසයෙන් උතත කමමයකි. 2. ඝාතීනො ආභාරෙ යනු තද්ධිතයෙන් උතත කමමයට උදහරණයි. "ඝතෙන සංසට්ඨා" යන වාක්‍යයෙහි ආභාර සබ්බසාත කමම අපෙක්ෂා කොට තභිත ඝීත ප්‍රත්‍යය වූ හෙයින් එය තද්ධිතයෙන් උතත කමමයකි. 3. සුදෙන ඔදනො පව්වතෙ යනු ආබ්‍යාතයෙන් උතත කමමයට උදහරණයි. එහි "පව්වතෙ" යන තන්ති තෙ ප්‍රත්‍යය වූයේ ඔදන සබ්බසාත කමම අපෙක්ෂා කොටය. එහෙයින් එය ආබ්‍යාතයෙන් උතත කමමයකි. 4. බුද්ධින දෙසිනො බලෙමා යනු කිතකයෙන් උතත කමමයට උදහරණයි. එහි "දෙසිනො" යන තන්ති ත ප්‍රත්‍යය වූයේ බමි සබ්බසාත කමම අපෙක්ෂා කොටය. එහෙයින් එය කිතකයෙන් උතත කමමයකි.

ඒ උදහරණ සතරෙහි උතත කමමය වූයේ විහාරෙ, ආභාරෙ, ඔදනො, බලෙමා යන සතරයි. ආගත සමණෝ, ඝාතීනො, දෙසිනො යනු ඔවුන්ගේ විශේෂණ පදයෝ යි.

ඉක්බිති කමමයෙන් සිටි විහාරදී ශබ්දයන් කෙරෙන් විනිශ්චිත විභක්තිය නොවීමටත් ප්‍රථමා විභක්තිය වීමටත් ඇති හෙතු යුක්තියක් දක්වමු.

යථා, යමි ජේ; ඔදනං පව්වති ඉති ආදේ; ඔදනං පව්වති (බත පිසති) යනාදී තන්ති; ඔදන සබ්බසාතං, ඔදන යයි කියන ලද; කමමං, කමමය; දුතියාය, විනිශ්චිත විභක්තිය වූතතං ඉති, කියන

ලද නුඹ; පුත, නැවත; අනන්‍යතා, තමන් විසින්; විනාශකරණය, කිය යුතු වූ; අත් විභවය, අත් විභවයක් නුඹ; අභාව; තැනි හෙයින්; දුකිතා, විනිශ්චය විභවය නොමැත්; න, නොමැත් ද? තපා, එසේ ම; අනු අපි, මෙහි දු; සමාස ආදීහි එව, සමාස නඹිකාදීන් විසින් ම; විහාරදීනං, විහාරය ආහාරය යනාදී වූ; කමමානං, කමයන් කපි තනනා, කියන ලද බැවින්; පුත, නැවත; තපසකාසිකා, ඒ කමය ප්‍රකාශ කරන්නාවූ; දුකිතා, විනිශ්චය විභවය නොමැත්; න සියා, නොවන්නිය.

354 විහාර:-මෙහිත් කමයෙන් සිටි “විහාර ආහාර, ඔදන, බමම” යන ශබ්දයන් කෙරෙන් විනිශ්චය නොවීමට හෙතු යුක්ති වූ දක්වන ලදහ. “ඔදනං පවති” යන තන්හි පිළිබි ක්‍රියාවට කම වූයේ ඔදනයයි. “පවති” යන තන්හි ආධ්‍යාතය වූ හි ප්‍රත්‍යයය විසින් ඔදනයෙන් කමය නොකියන ලදී. කොහොම නවුත් ඔදනයෙන් කමය කිය යුතුය. එහෙයින් කමයේ ප්‍රකාශ කරණ විනිශ්චය විභවය ඔදන ශබ්දයා කෙරෙන් විය. එවිට ‘ඔදනං සි සිඤ්චි විය. එහිත් කම වූ ඔදනය බැව් ව්‍යක්‍යතය. දන් විනිශ්චය විභවය විසින් ඔදනයෙන් කමය කියා ඉවරය. එහෙයින් ඔදන ශබ්දයා කෙරෙන් කමය ප්‍රකාශ කරනු පිණිස තව වරක් විනිශ්චය නොවන්නිය.

“ආගත සමණො විහාරෙ, සාධිකො ආහාරෙ, සුදෙන ඔදනො පච්චනෙ, බුද්ධො දෙසිතො බමමො” යන මේ තැන්වලත් කම වූ විහාරයාගේ ද ආහාරයාගේ ද ඔදනයාගේ ද බමයාගේ ද කමය සමාස, තඹිත, ආධ්‍යාත, කිතක යන මොවුන් විසින් ම කියා ඉවරය. කමයේ සමාසාදීය වූ හෙයින්. ඔදන ශබ්දයා කෙරෙන් කමය ප්‍රකාශ කරනු පිණිස එක් වරක් විනිශ්චය වූ පසු නැවතත් විනිශ්චය නොවන්නාක් මෙන් ම විහාරදීන්ගේ කමය සමාසාදීන් විසින් කියා ඉවර වූ පසු විහාර ශබ්දදීන් කෙරෙන් විනිශ්චය නොවන්නී මැයි. සමාසාදීන් විසින් ම විහාරදීන්ගේ කමය කියා ඉවර වූ බැවිනි.

විනිශ්චය නොවන්නී නම් විය යුතු විභවය කුමක් ද? එයට හෙතු යුක්තිය කුමක් ද? යනු දක්වත්.

විභවය විනා ව, විභවය භාර ද; අත්, අත්; කිද්දී, කිද්දී; දක්වන්නට; අසකුණෙය්‍යත්තා, නොහැකි බැවින්; අවසිට්ඨ ලිඛිතා මතනා පෙක්කායං පන, ඉතිරි වූ ලිඛිතා මාත්‍රයෙන් අපෙක්ෂාවෙහි වනාහි; විහාරාදිකො, විහාර ශබ්දය කෙරෙන් ද; තබ්බි සෙසහෙනි, ඒ විහාරදීන්ට විශේෂ වූ; තනතුරු සාධකරණෙනි,

ඒ විහාරාදීන්ට සමාන සම්බන්ධය ඇත්තාවූ; ආගත සමෂණාදීන් ව; ආගත සමෂණ ශබ්දදීය කෙරෙත් ද; පස්මා, ප්‍රථමා විභක්ති නොමෝ, හොති එව, වේ මැයි.

෪෬෦ විභක්ති:- විභක්තියකින් තොරව ශබ්දයකින් අද්විතයක් දක්විය නොහැකිය. එහෙයින් හැම ශබ්දයකට විභික්තියක් ඕනෑ කෙරේ. ෪෬෪ වන විභක්තියෙහි කී පරිදි විහාරාදීන්ගේ කමිතිය සමසාදීන් විසින් ම කියන ලද හෙයින් විහාර ශබ්දදීය කෙරෙත් විතියාව නොවෙතත් අද්වි නිදේශය පිණිස කවර විභක්තියක් නමුත් ඕනෑමය, එනම් ප්‍රථමා විභක්තියයි. විහාරාදීන්ගේ කමිතිය සමසාදීන් විසින් කියන ලද නමුත් විහාරාදීන්ගේ ලිඛනාදීය හෙවත් විහාර-ආහාර-මදන-ධම්ම යන ශබ්ද ප්‍රකාශීන්ගේ අද්විත නොකියන ලදී. සමාස තද්ධිතාදීන්ට ලිඛනාදීය ප්‍රකාශ කිරීමේ ශක්තියක් වත් වසා දැමීමේ ශක්තියක් වත් නැත. එහෙයින් නොකියන ලදුව ප්‍රකටව පෙපෙනන ලිඛනාදීය කියවුණුමය. ප්‍රථමාව වන්නේ ඒ ලිඛනාදීය අපෙක්ෂා කොට ගෙණය. මෙකී ලිඛනාදීය හුදු (කෙවල) ලිඛනාදීය නොව කමි විශිෂ්ටවු (මිශ්‍ර) ලිඛනාදීය බැව් සැලකිය යුතුයි.

විහාර, ආහාර, මදන, ධම්ම ශබ්දයන් කෙරෙත් ලිඛනාදීයෙහි ප්‍රථමාව වූ කල්හි ඔවුන්ට විශේෂණව තුල්‍යාධිකරණව සිටි ආගත සමෂණ, ඝාතීක, දෙසිත, ශබ්දයන් කෙරෙනුත් ප්‍රථමාවම වේ. "අධිකරණං හි සම්බන්ධිතී මාත්‍රම" යි තෙතයාධිකයන්ගේ කීම පරිදි අධිකරණය යි කියනු ලබන්නේ සම්බන්ධයයි. එහෙයින් සමාන සම්බන්ධය ඇත්තේ යමකුට ද ඒ තුල්‍යාධිකරණය යි කියනු ලැබේ. ආගත සමෂණ ශබ්දදීය විහාර ශබ්දදීයට සමාන සම්බන්ධය ඇත්තේ වෙයි. විහාර ශබ්දදීයත් ආගත සමෂණ ශබ්දදීයට සමාන සම්බන්ධය ඇත්තේ වෙයි වාච්‍යාදීය එකක්ම වූ හෙයිනි. වාච්‍යාදීය දෙකක් වූ කල්හි හිනනාධිකරණිතමය මිස තුල්‍යාධිකරණිතමයක් නොලැබේ. තුල්‍යාධිකරණවු හෝ හිනනාධිකරණ පදයන් ගෙන් එකක් ප්‍රධාන වේ. එකක් අප්‍රධාන වේ. ක්‍රියාව සමඟ සම්බන්ධ වන වස්තුව ප්‍රකාශ කරණ පදය ප්‍රධානයි. ඒ විශේෂය නම් වේ. විශේෂය හෙවත් ප්‍රධාන පදය වණිතා කරන්නාවූ- ක්‍රියාව සමඟ සම්බන්ධයක් තැනී පදය නෙමේ අප්‍රධාන වේ. එය විශේෂණ නම් වේ. ප්‍රධානවූ විහාර ශබ්දදීය ප්‍රථමාවෙන් සිටි කල්හි ඔවුන්ට තුල්‍යාධිකරණව විශේෂණව සිටි අප්‍රධානවූ ආගත සමෂණ ශබ්දදීයත් ප්‍රථමාවෙන්ම සිටිය යුතුය.

ඉක්බිති විහාරාදීන්ගේ කමිතිය සමසාදීන් විසින් කී කල්හි

ඉතිරිවූ ලිඛිතානුමතයෙහි ප්‍රථමාව වන්නී නම් “ඔදනං පවති” යනාදී තැන්වල ඔදනායාගේ කමිසය විනිශ්චයවෙන් කී කල්හි තැවක ලිඛිතානුමතයෙහි ප්‍රථමාව කුමක් හෙයින් නොවන්නී ද? යන අංශවිකා පරිහාරය කෙරෙත්.

“ඔදනං පවති” ඉති ආදො, “ඔදනං පවති” යනාදී තන්හි; දුකියාය අපි, විනිශ්චය විභක්තිය විසින් ද; කමෙම, කමිසය; වුදෙක, කියන ලද කල්හි; පුත, නැවත; ලිඛිතං මනනං, ලිඛිතානු මාත්‍රය; අපෙකකිනි, අපෙකකොට; පඨමා, ප්‍රථමා විභක්තී නොමෝ; කුඨං, කයේ; ත හොති ඉති වෙ, නොවේ ද? යත්: - කමම මනෙත, කමි මාත්‍රය; තාය, ඒ විනිශ්චය විභක්තිය විසින්; පාකටං, ප්‍රකටකොට; වුදෙක සහි, කියන ලද කල්හි; සනො අපි, ඇත්තාවූ ද; ලිඛිතං යන, ලිඛිතානුමතය; තිරෙ භුතතනා, වැසුකු බැවිනි.

356 විඤ්ඤා:- “ඔදනං පවති” යන තන්හි පිසිම ක්‍රියාවට කමිවූ ඔදන ශබ්දය කෙරෙත් කමිනුම ප්‍රකාශ කරනු පිණිස විනිශ්චය විය. “ආගත සමනෙකා විහාරෙ” යනාදී තන්හි කමිනුම සමාසාදීන් විසින් ම ප්‍රකාශ කරණ ලදී. එහෙයින් විනිශ්චය නොවිය. 357 වන විඤ්ඤායෙහි කී පරිදි විහාරාදීන් කෙරෙනුත් ආගත සමන ශබ්දාදිය කෙරෙනුත් ඉතිරිවූ ලිඛිතානුමතයෙහි ප්‍රථමා විය. එපරිදි දෙන්නම “ඔදනං පවති” යන තන්හිත් විනිශ්චය විසින් කමිනුම කියන ලද කල්හි ඉතිරිවූ ලිඛිතානුමතයෙහි ඔදන ශබ්දයා කෙරෙත් ප්‍රථමාවන් විශයකු නොවේ ද? 358 වන විඤ්ඤායෙහි කී රිතිය අනුව විශයකියෙහි සිතීමට ඉඩ තිබේ. එහෙත් “ඔදනං පවති” යන තන්හි එබඳු ප්‍රථමාවක් කිසි කලෙක නොවේ මැයි. එයට කරුණු කිම? යත්: කමිනුම විනිශ්චය විභක්තිය විසින් ප්‍රකට කොට කියන ලදී. එකල්හි ලිඛිතානුමත වැසී යයි. ලිඛිතානුමත වැසී (වුවකට) ගිය කල්හි එය අපෙකකා කල නොහේ. එහෙයින් ප්‍රථමා විභක්තිය වීමට අවකාශ නැත ලිඛිතානුමත වනාහි කමි කතී ආදී කාටත් අගන්ය. මනුෂ්‍යකිය වූකලී යනු, පුරුෂ, නපුංසක, බාල, තරුණ, වාඩාදී කාටත් අගන් වන්නාක් මෙකී. විශේෂයෙන් යනු යයි කිකල යනු භරුපවු මනුෂ්‍යකිය ප්‍රකට කොට කී හෙයින් සමාන්‍යවූ මනුෂ්‍ය කිය අමුතුවෙන් කියයුතු නොවේ. එමෙන්ම කමි කතී ආදී විශේෂ යන් විභක්තියක් විසින් ප්‍රකට කොට කියන ලද කල්හි සාමාන්‍යවූ ලිඛිතානුමත අමුතුවෙන් කියයුතු නොවේ. ඒ ලිඛිතානුමත කමිනුම යෙන් වැසී තිබෙන හෙයින්, හැමවිටක ලිඛිතානුමතට වඩා කමිනුම දිය මුඛය වේ. මුඛයානුමත ප්‍රකාශ කරනු පිණිස විනිශ්චය විභක්තීන් වූ කල්හි අමුඛයවූ ලිඛිතානුමත අපෙකකොට ප්‍රථමාව නොවන බැවි සැලකිය යුතුයි.

ඉක්බිති එකඟ බහුතී සංවිධාන සභිකයා හෙදය ආබ්‍යාතයා විසින් ප්‍රකාශ කරණ ලද කල්හිත් නාම විභක්තියද සංවිධාන හෙදය ආචාරු කරන්නේ කුමක් හෙයින් ද? යනු දක්වත්.

“ඔදනො පව්වතෙ” ඉති අහු “ඔදනො පව්වතෙ” යන මෙ තන්හි; එකතෙත වු, එකතිය වතාහි; තෙ විභතියා, තෙ යන ආබ්‍යාත විභක්තිය විසින්; වුයෙන අපි, කියන ලද කල්හිත්; තාය, ඒ තෙ විභක්තිය විසින්; තා, ඒ එකතිය; අසුකස්ස එව ඉති, අස වලානේ ම යයි; අතියමෙතා, තියම නොකොට; සාමඤ්ඤන, සාමාන්‍යයෙන්; වුතතං ඉති, කියන ලද්දේ නුයි; ඔදනාබො, ඔදන නම් වු; විසෙසෙ, විසෙසයෙහි; සීතං, සීටියාවු; එකතතං, එකතිය; කියසාය, ආචාරුකොට; එකවචනං, එකවචනය; හොති එව, වේ මැයි. තථා හි, ඒ එසේමයි. ආබ්‍යාතා, ආබ්‍යාත ප්‍රත්‍යය යෝ; සාමඤ්ඤං, සාමාන්‍යවු; අන්තං, අන්තය; වදනති, කියත්. සි ආදයො වු, සි ආදි ප්‍රත්‍යයයෝ වුකලි; විසෙසං, විසෙසාණීය; (වදනති, කියත්.)

357 විසයය: 354 වන විභක්තියෙහි කී පරිදි සමාසාදීන්

විසින්ම කමය උක්ත කල්හි නැවත කමාණීය ප්‍රකාශ කරනු පිණිස විතියාව යම් යේ තොවන්නී ද එයේ එකතිය බහුතීය යන සංවිධාන හෙදයත් ආබ්‍යාත විභක්තිය විසින් ම කියන ලද කල්හිත් නාම විභ ක්තිය විසින් සංවිධාන හෙදය ආචාරු නොකටයුතුය. එකක් බව හෝ නොහොමයක් බව ආබ්‍යාත විභක්තිය විසින් කියා ඉවරවු හෙයිනි. එහෙත් “ඔදනො පව්වතෙ” යනාදි තන්හි නාම විභක්තියත් ආබ්‍යාත විභක්තියත් දෙක ම එකඟ බහුතී සංවිධාන සංවිධානහෙදය ආශ්‍රය කරණ බව පෙනේ.

“ඔදනො පව්වතෙ” යන තන්හි තෙ විභක්තිය විසින් කමය කියන ලද්දක් මෙන් ම එකතියත් කියන ලදී. තෙ විභක්තිය විසින් කමය කියන ලද හෙයින් ඔදන හඳුයා හෙරෙන් විතියාව තොවන්නාක් මෙන් ම තෙ විභක්තිය විසින් එකතියත් කියන ලද හෙයින් “ඔදනො” කියා නැවත එකතිය අපෙක්ෂාකොට එකවචනය නොවිය යුතුය. එහෙත් “ඔදනො” කියා ප්‍රථමා එකවචනය යෙදුනේ යි. එයට හෙතු කවරේ ද? යත්: හැමවිටක ආබ්‍යාතයෝ සාමාන්‍යාණීය පමණක් ප්‍රකාශ කෙරෙත්. අසවල් වසුවල යයි කියම වශයෙන් ප්‍රකාශ නොකෙරෙත්. “පව්වතෙ” යි කී කල්හි යම් කිසි වසුවක් පිසනු ලැබේ යන සාමාන්‍ය අණීය පමණක් හැකෙනු මිස පිසනු ලබන්නේ ඔදනය යාගුය යනාදි අසවල් එක් දේ යයි කියවිය වශයෙන් නොහැකේ. එහෙයින් ඔදනය පිසනු ලැබේ කියා හෝ යාගුව පිසනු ලැබේ කියා හෝ විසෙසයක්

අපේක්ෂා කරනු ලබන කල්හි විශේෂයටු ඔදනාදියෙහි පිහිටි එකකමය හෝ බහුකමය ඇසුරුකොට එකවචන බහුවචනයෝ වෙත්. "ඔදනො පවමනෙ" යන තත්හි ඔදන සංඛ්‍යාත විශේෂයා එකක් බව ප්‍රකාශ කරනු පිණිස ප්‍රථමා එකවචනය විය. සාමාන්‍යයෙන් එකක් බව ප්‍රකාශ කරනු පිණිස "පවමනෙ" යි එකවචනටු හෙ ප්‍රත්‍යයය විය.

මෙකී පරිදි ආබ්‍යාතයෝ සාමාන්‍ය අනීය පමණක් පවසත් නම්, විශේෂයටු ප්‍රකාශ කරනු පිණිස යි ආදිය ධ්‍රැවමනා කෙරේ නම්, "ඔදනො පවමනෙ" යන තත්හි ඔදන සංඛ්‍යාත විශේෂයාගේ කමිතිය ප්‍රකාශ කරනු පිණිස විනියා වහකතිය කුමක් හෙයින් නොවන්නීද? යනු දක්වමු.

යදි එවම, මෙසේ වීනම්; විශේෂයටු, විශේෂයෙහි පිහිටියටු; කවම, කමීය, තියාය, ඇසුරුකොට; දුතියා අපි, විනියා විහකතිය ද; කී, කුමක් හෙයින්; න නොති ඉති වෙ, නොවේ ද? යත්; තහතං අපි, ඒ විශේෂයෙහි පිහිටියටු ද; කවම, කමීය; සදුසහත් සහභාවනො, සබද ශතනිත්‍රයේ සවභාවය හෙතුකොට හෙණ; හෙ විහකතියා එව, හෙ විහකතිය කරණකොට ම; ගමසනෙ, හැරේ; ඉති, මේ කාරණයෙන් විනියාව නොවේ.

358 විභවර:- 357 වන විභවරයෙහි කී පරිදි ඔදන සංඛ්‍යාත විශේෂයෙහි පිහිටි එකකමය ප්‍රකාශ කරනු පිණිස "ඔදනො" කියා නැවත එකවචනය වියයුතු නම් ඔදන සංඛ්‍යාත විශේෂයෙහි පිහිටි කමිතිය ප්‍රකාශ කරනු පිණිසත් නැවත විනියාව වියයුතුය. "ඔදනො පවමනෙ" යන තත්හි හෙ ප්‍රත්‍යයය විසින් කියන ලද්දේ සාමාන්‍ය වූ යමකිසි වස්තුවක් හෙයින් කමිතිය පමණක් හෙයින්. එහෙත් ඒ රීතිය අනුව "ඔදනො පවමනෙ" කියා කිසි කලකත් විනියාව නො යෙදිය යුතුය. කුමක් හෙයින්ද? යත්; විශේෂයෙහි පිහිටි එකකම බහුකමයන් ප්‍රකාශ කිරීමේ ශතනියක් ආබ්‍යාත විහකතියන්ට නැතත් විශේෂයෙහි පිහිටි කමිතිය කතියාවන් ප්‍රකාශ කිරීමේ ශතනිය කිසි. එහෙයින් ප්‍රකාශ කරණලදුව පවත්නා කමිතිය අපේක්ෂා කොට "ඔදනො පවමනෙ" කියා නොයෙදිය යුතුය. ශබ්දයන් තම කමිතියේ ශතනිය වෙවිත්‍රය හෙතුකොට හෙණ යටකී පරිදි විශේෂයටු කමිතිය ප්‍රකාශ කරණ බවත් විශේෂයටු එකකම බහුකමයන් ප්‍රකාශ නොකරණ බවත් සැලකිය යුතුය.

"ආගත සමණං චිතාරං පසා" යනාදි වාක්‍යයන්හි විනියාව කෙසේ වන්නීද? යන ආශ්‍රිතා පරිචාරය කරන්නාහු "කථමා හත සමණං" යනාදිය කීහ.

ආගන සමණං විහාරං පස්ස ඉති, ආගන සමණං විහාරං පස්ස (ආවාචු මහණුන් ඇති වෙහෙර බල) යනු; කථා වෙ, කෙසේ වී ද? යත්; විහාරස්ස, විහාරයානේ; ආගමන කමම භුත අවන්තා; ආගමන ක්‍රියාවට කමිච්ච අවස්ථාව; සමාසෙන, සමාසය විසින්; චුයතා, කියන ලද්දේය; දස්සන කමම භුතං අවන්තං චු, දැක (දැකීම්) ක්‍රියාවට කමිච්ච අවස්ථාව වනාහි; ජොතසිචුං, ප්‍රකාශ කරන්නට; දුතියා, මිතිය විභකතිනොමෙ; සියා, වන්නිය.

එවං, මෙසේ; කතතාදිසු, කතී කරණොදි කාරකයන්හි ද; සාමි නිච්ච, සමඛකියෙති ද; යථා යොගං, යෙදෙන පරිද්දෙන්; චුතතතන විභකති චචනාති, උක්ත බවට- විභකතිය- වචනය සත මොහු; නෙ තනබ්බාති, පැමිණවිය යුත්තාහුය නොහොත් දකයුත්තාහුය.

359 විකාර:- මෙයින් 355, 357 වන විකාරයන්හි කී පරිදි “ආගතො සමණො විහාරො” කියා ප්‍රථමා එකවචනං යෙදිය යුතු නම් “ආගන සමණං විහාරං පස්ස” යන තන්හි විතියාව කෙසේ වී ද? යනු දක්වන ලදී. “ආගන සමණො විහාරො” යන තන්හි විහාරය ආගමන ක්‍රියාවට කමිය විය. විහාරයානේ කමිච්ච සමාසය විසින් කියන ලද කෙසින් කැවන මිතියා නොව ඉතිරිවු ලිඛනාභියෙහි ප්‍රථමා විය. “ආගන සමණං විහාරං පස්ස” යන තන්හි විහාරය දැකි ක්‍රියාවට කමිච්ච කෙසින් ද එය “පස්ස” යන තන්හි හි විභකතිය විසින් අකපිත කෙසින් ද මිතියා විය. මෙසේ අවස්ථා හෙද යෙන් ඒ ඒ විභකතීන් යෙදෙන පරිදි සැලකිය යුතුයි.

කමිය පිලිබද උක්තකරණන් විභකති හෙදයත් වචන හෙදයත් මේනාක් කියන ලද පරිදි දකයුතුයි. කතී කරණොදිය පිලිබද උක්තකරණ ද විභකතී හෙදය ද වචන හෙදය ද ඒ අනුව ම සිතිය යුතුයි.

ඉක්කිති අනෙක කමියන්ගේ උක්තානුක්ත හෙදය දක්වන්:-

අනෙකොසු කමෙමසු, නොයෙක් කමියන් අතුරෙන්; දුකාදිතං, දුකපාපුරණෙ යනාදි බාහුන්ගේ යොගයෙහි; අප්පධානං කමිමං, අප්පධානවු කමිය ද, නී ආදිතං චු, නී ප්‍රණතෙ යනාදි බාහුන්ගේ යොගයෙහි; පධානනං කමිමං, ප්‍රධානවු කමිය ද; චුතත කමිමං ඉති, උක්ත කමියයි; චුච්චති, කියනු ලැබේ.

දුක, දුකපාපුරණෙය; යාව, යාව යාවනෙය; රැබ්, රැබ් ආචරණෙය; පුච්ච, පුච්ච සමපුච්චනෙය; හිකබ්, හිකබ් යාවනෙය; සාසු, සාසු අනුසිට්ඨියංය; වච, වච ව්‍යන්ත වචනෙය යන; ආදයො, මේ ආදි බාහුනු ද; නී, නී පාප්‍රණතෙය; වහ, වහ පාපණෙය; හර, හර

හරණය යන; ආදයො ව, මේ ආදි බාහුනු ද; හෙ උභයෙ, ඒ දෙ කොටස; මකමමකා, මකමමක හෙවත් කමී දෙකක් ඇත්තෝ වෙත්.

360 විකාර:- සමහර ක්‍රියාවෝ කමී දෙකක් අපෙක්ෂා කෙ රෙත්. සමහර ක්‍රියාවෝ කමී කුණක් අපෙක්ෂා කෙරෙත්. එසේ කමී කීපයක් අපෙක්ෂා කරන්නාවූ ක්‍රියාවක් අතීතොව ඇති බාහු වක් කෙරෙත් කමීතීයෙහි ආබ්‍යාත කිතක ප්‍රත්‍යය වූ කල්හි ඒ කමී කීපය අතුරෙන් කවර කමීයක් ආබ්‍යාත කිතකයන් විසින් උකත ද කවර කමීයක් අනුකත දැයි දැනගත යුතුය.

සාමාන්‍යයෙන් කියතොත් මෙසේ කියයුතුය. කෙසේ ද? යන් දුභාදි බාහු ගණයා කෙරෙන් කමීතීයෙහි වන්නාවූ ආබ්‍යාත කිත කයන් විසින් කියත උද්දේ වන්නේ හෙවත් උකත වන්නේ අප්‍ර බාත කමීයයි. නි ආදි බාහු ගණයා කෙරෙන් කමීතීයෙහි වන් නාවූ ආබ්‍යාත කිතකයන් විසින් උකත වන්නේ ප්‍රබාත කමීයයි. දුභාදි බාහු යොගයෙහිදී අප්‍රබාත කමීය උකත වන බැවින් ඒ අප්‍රබාත කමීය වාචකවූ පදය තෙම ප්‍රථමා විභක්තියෙන් සිටියි. අනිත් ප්‍රබාත කමීය උකත නොවන හෙයින් කමීතීය ප්‍රකාශ කරනු පිණිස ඒ ප්‍රබාත කමීය වාචකවූ පදය විනිසා විභක්තියෙන් සිටියි. නි ආදි බාහු යොගයෙහිදී ප්‍රබාත කමීය උකතවන බැවින් ඒ ප්‍රබාත කමීය වාචකවූ පදය ප්‍රථමා විභක්තියෙන් සිටියි. අනිත් අප්‍රබාත කමීය උකත නොවන හෙයින් කමීතීය ප්‍රකාශ කරනු පිණිස ඒ අප්‍රබාත කමීය වාචකවූ පදය විනිසා විභක්තියෙන් සිටියි.

දුභාදියත් නි ආදියත් වෙත් කෙරෙමින් දෙවන ශාථාවෙන් විකමික බාහුන් දක්වන.

පිරිමි අතීයෙහි වූ දුභ බාහුව ද, ඉල්විමි අතීයෙහි වූ යාව බාහුව ද, වැලකිමි අතීයෙහි වූ රැගි බාහුව ද, ප්‍රශන කිරිමි අතී යෙහි වූ පුළුඵ බාහුව ද, සිඳිමි අතීයෙහි වූ හිකබ බාහුව ද, අනුශා ශනාතීයෙහි වූ සාසු බාහුව ද, කිමි අතීයෙහි වූ වච බාහුව ද යන මේ ආදීහු විකමික වූ දුභාදි ගණයයි. ආදි ශබ්දයෙන් දඹුවම් කිරිමි අතීයෙහි වූ දණ්ඩ බාහුව ද, රැස්කිරිමි අතීයෙහි වූ වි බාහුව ද, කැලඹිමි අතීයෙහි වූ මනු බාහුව ද, කිසි තැනක පිසිමි අතීයෙහි වූ පච බාහුව ද, දිනිමි අතීයෙහි වූ ඒ බාහුව ද දුභාදි ගණයෙහි ලා සලකනු ලැබෙත්.

පැමණිමි අතීයෙහි වූ නි බාහුව ද, වභ බාහුව ද, හැරිමි අතී යෙහි වූ හර බාහුව ද යන මේ ආදීහු විකමික වූ නි ආදි ගණයයි. ආදි ශබ්දයෙන් ආකමිණාතීයෙහි වූ කැරි බාහුව ද ත්‍යාදි ගණ යෙහි ලා සලකනු ලැබේ.

උද්‍යාන දක්වමින් “නං යථා” යනාදිය කියන.

නං යථා, ඒ මෙසේයි:- ගොපාලෙන, (ගොපල්ලා විසින්); ගො: (දෙන තොමෝ); බිරං, (කිරි); දුග්‍යතො, (දේනා ලැබෙයි) යනු ද; දුග්‍යා වා (ගොපාලෙන ගො බිරං) දුග්‍යා, (දේනා ලද්දී) යනු ද; උද්‍යානං ඉත, මෙහි; ගො රූපං, ගො ස්වරූප වූ; එකං කච්චං, එක් කමිසක් වේ බිර ලක්ඛණං ව, කිරි ස්වරූප වූ ද; එකං කච්චං, එක් කමිසක් වේ. එතෙසු, මේ කමිසත් දෙදෙනා අතුරෙන්; පයොජන තෙනන, ප්‍රයොජන භාවයෙන්, අතිමහං, කැමැති වන ලද්දවූ; බිරං, කිරි; ප්‍රධානං, ප්‍රධාන වෙයි. තනතිමිතන භුක්තා, ඒ කිරිට නිමිති වූ, ගො, දෙන තොමෝ; අප්‍රධානා, අප්‍රධානයි. තස්මා, එහෙයින්; ගො ඉති, ගො යන; එතං, මෙහි; වුත්තානතා, උක්ත බැවින්; පච්චා, ප්‍රච මා වෙයි. බිරං ඉති, බිරං යන; ඉත, මෙහි; අනුත්තානතා, අනුක්ත බැවින්; කච්චෙනි, කමිසියෙහි; දුතියා, වතියා විභක්තියා වේ. යාචාදිසු, යාව, රුධි ආදී බාහුන් විෂයෙහි දු; එවං, මෙසේයි; දුසෙ න, (දුසු විසින්); භාණං, (බර); භාමං, (භමට); නිපතො, (පවුණු වනු ලැබේ.) යනු ද නිතො වා (දුසෙන භාණං භාමං) නිපතො, (පවුණු වනු ලද්දේ) යනු ද උද්‍යානංයි. අහු, මෙහි; නිසමානො, පවුණු වනු ලබන්නාවූ; භාණං, බරහෙම; පධා නං, ප්‍රධාන වෙයි. තනති මිතනං, එයට නිමිති වූ; භාමො, භමතෙම; අප්‍රධානං, අප්‍රධාන වෙයි. වහාදිසු, වහ-හර යනාදී බාහුන් විෂයෙහි ද; තථා, එසේයි.

361 විස්තර:-360 වන විස්තරයෙහි කී පරිදි දුගාදී බාහුන්ගේ යොග්‍යතා අප්‍රධාන කමිසත් න්‍යාදී බාහුන්ගේ යොග්‍යතාහි ප්‍රධාන කමිසත් උක්ත වන සැටි මෙහි උද්‍යානංගෙන් දක්වන ලදී. කච්ච නමුත් බාහුවකගේ යෙදීම ඇත්තේ ආබ්‍යාත ප්‍රත්‍යයක් සමඟ හෝ කිහික ප්‍රත්‍යයක් සමඟය. එහෙයින් මෙහි උද්‍යානං දක්වීමේදී ආබ්‍යාතගෙන් උක්ත කමිසත් කිහිකගෙන් උක්ත කමිසත් දක්විය යුතුය. “ගොපාලෙන ගො බිරං දුග්‍යතො” යනු ආබ්‍යාත ගෙන් උක්ත කමිසට උද්‍යානංයි. “ගොපාලෙන ගො බිරං දුග්‍යා” යනු කිහිකගෙන් උක්ත කමිසට උද්‍යානංයි. මේ උද්‍යානං දෙක ම දුග්‍යා බාහු යොග්‍යතාවේදී අප්‍රධාන කමිස උක්ත වන සැටි දක්වන්නේ. “දුග්‍යතො” යනු විකමික වූ දුග්‍යා බාහු කෙරෙන් කමිසියෙහි තො ප්‍රත්‍යයගෙන් ය විකරණයත් විමෙන් සිද්ධිය. එහෙයින් තො ප්‍රත්‍යයය විසින් කමිස කියන ලද්දේ වෙයි. බාහුව කමි දෙකක් අප්‍රත්‍යා කරණ හෙයින් තො ප්‍රත්‍යයය විසින් කියන ලද්දේ එක් කමිසක් ද? තැනහොත් කමි දෙකම ද? එක්ක නම් දෙකකට කෝ ක ද? යනු නිසවය කටයුතුය. “ගොපල්ලා දෙන දෙම”යි කී කල

“දෙන” යනු එක් කමිසෙකි. තැවත කුමක් දෙවිදයි අපෙක්ෂා වක් ඇති කල්හි “කිර” යයි අපෙක්ෂා කරනු ලබන හෙයින් “කිර” යනු ද එක් කමිසෙකි. මෙසේ දෙනක ක්‍රියාව කමි දෙකක් අපෙක්ෂා කරණ හෙයින් තදනීචාවක දුභ බාගුව විකමික බව ප්‍රත්‍යක්‍යය. කමිසෙයෙහි වූ ආබ්‍යාත කිතකයන් විසින් කිසිනු ලබන්නේ එක් කමිසෙකි. එනම්, අප්‍රධාන කමිසයි. අප්‍රධාන කමිස උකත වූයේ නම් ප්‍රධාන කමිස අනුකත වේ. කමි දෙකින් ප්‍රයෝජන භාවයෙන් අභිමතවූ කමිස ප්‍රධානයි. ඒ ප්‍රධාන කමිසට නමිති වූයේ අප්‍රධාන කමිසයි. “ගොපල්ලා විසින් දෙන්නොමෝ කිරි දෙවනු ලැබේ” යි කී කල ප්‍රයෝජන භාවයෙන් අභිමත වූයේ කිරයි. ඒ කිරව නමිති වූවා දෙන්නොමෝ යි. එහෙයින් කිර ප්‍රධාන කමිසෙකි. දෙන්නොමෝ අප්‍රධාන කමිසයි. දුභාදි බාගු යොගයෙහි අප්‍රධාන කමිස ආබ්‍යාත කිතකයන් විසින් උකත වන හෙයින් “ගොපාලෙන ගො බීරං දුශ්‍යතෙ, ගොපාලෙන ජගා බීරං දුශ්‍යා” යන උදාහරණයන්හි “ගො” යනු උකත කමිසයි එහෙයින් ප්‍රථමා විභක්තියෙන් සිටියි. අප්‍රධාන කමිස අනුකත වන හෙයින් “බීරං” යනු කමිසෙයෙහි විනිශ්‍ය විභක්තියෙන් සිටියි.

ප්‍රාගමණෙන භහවති ඔදනං යාචියතෙ, යාවිතො වා- ගොපාලෙන වජේ ගාවං රුජ්ඣිනෙ, රුද්ධො වා- (කිසිවෙක් මෙහි “ගොපාලෙන ගො වජේ රුජ්ඣිනෙ රුද්ධො වා” යනු උදාහරණ කෙරෙත්. ප්‍රයෝජනකමයෙන් අභිමතවූ හෙයින් ප්‍රධාන කමිස වූයේ ගවයා මිඝ ගාල නොවන හෙයින් එය නුසුදුසුයි.) සියෙක හරු බමමං පුච්ඡියතෙ, පුච්ඡො වා- විපෙතන ජනො තණ්ඩුලං භික්ඛියතෙ, භික්ඛිතො වා- ආචරියෙන සියෙකා බමම මනුශාසියතෙ, අනුසිසො වා- පණ්ඩිතෙන ජනො කාන්තසිඛ මුච්චිතෙ- වුජ්‍යතා වා- රඤ්ඤ ගාමො සුභස්සං දණ්ඩියතෙ, දණ්ඩිතො වා- මාලාකාපරත රුකෙඛා පුච්ච මචචියතෙ, අචචිතො වා- ගොපාලිකාය දගි තොනිතං මපියතෙ, මපිතං වා- සුදෙන තණ්ඩුලා ඔදනං පච්චන්තෙ, පකකා වා- මාණවකෙන අකඛිතා සතං ජියන්තෙ, ජිතා වා යනු යාව රුබාදීන් ව පිළිවෙළින් උදාහරණ වෙත්.

තඤ්ඤාදි බාගු යොගයෙහි ආබ්‍යාත කිතකයන් විසින් ප්‍රධාන කමිස උකත වන හෙයින් ඒ ප්‍රධාන කමිස වාවක වූ පදය නමුත් විශිෂ්ට ලිඛිතාදියෙහි ප්‍රථමා විභක්තියෙන් සිටියි. අප්‍රධාන කමිස අනුකත වන හෙයින් ඒ අප්‍රධාන කමිස වාවක වූ පදය කමිසෙයෙහි විනිශ්‍ය විභක්තියෙන් සිටියි. ‘දුසෙත භාගේ ගාමං නියතෙ, දුසෙත භාගේ ගාමං නිතො’ යනු උදාහරණයි. මෙහි “නියතෙ”

යන තත්වී තෙ ප්‍රත්‍යය විසිනුත් “නීතො” යන තත්වී ත ප්‍රත්‍යයය විසිනුත් උක්ත වූයේ ප්‍රයොජනකීයෙන් අභිමත හෙයින් ප්‍රධාන කමීය වූ භාරයයි. එහෙයින් “භාරෙ” යි ප්‍රථමා විය. “භාමො” යනු ප්‍රයොජනකීයෙන් අනභිමත හෙයින් අප්‍රධාන කමීය විය. එය ආබ්‍යන්ත කිතකයන් විසින් අනුක්‍රම හෙයින් කමී, නීතොයෙහි විනිශ්චයෙන් සිටියේය.

දුසෙක භාරෙ භාමො වුයනෙ, වුලෙහා වා- දුසෙක භාරෙ භාමො හරියනෙ, හටො වා- ව්‍යාධෙත මිගො භාම මාකඛ්ඛියනෙ, ආකඛ්ඛිනො වා යනු වහ, හර, කඛ්ඛි යන ධාතුන්ට පිලිවෙලින් උදහරණ වෙත්. දුභාදි ක්‍යාදි සංඥවත් අනීය කරුණු කොට ඇති හෙයින් තනතුදනීවාචී අත්‍ය ධාතුනු ද ගත යුත්තාහ.

ගතී, ගමිතය; බොධ, අවබොධය; අත්ත, ආභාරය; සද්ද, ගබ්ද ය යන මොවුන්; අත්ථ, අනීකොට ඇති ධාතුය; හර, හර හරණෙ යන ධාතුය; කර, කර කරණෙ යන ධාතුය; අකමමකානං, අකමීක ධාතුය යන මොවුන්ගේ යොගයෙහි; අකාරිනෙ, කාරිත ප්‍රත්‍යයය නැති කල්හි; යො, යමෙක් කෙමේ; කතතා, කතී වේ ද; තං, හෙ කෙමේ; කාරිනෙ, කාරිත ප්‍රත්‍යයය ඇති කල්හි; වුතතකමමං හි, උක්ත කම ම වේ.

යථා, උදහරණ මෙසේ යි:- අකාරිනෙ, කාරිත ප්‍රත්‍යයය නැති කල්හි; දුසො භාමො ගව්ඡතී, දුසො භාමො ගව්ඡතී කියා වේ. (දුසො, දස්තෙම; භාමො, ගමට; ගව්ඡතී, යෙහි යන අනීයි. (කාරිනෙ භු, කාරිත ප්‍රත්‍යයය ඇති කල්හි වනාහි, සාමිකා දුසො භාමො ගව්ඡාපී යනෙ, සාමිකා දුසො භාමො ගව්ඡාපී යනෙ යි ද; ගව්ඡාපිනො වා, ගව්ඡාපිනො යි ද වේ. ඉති ආදී, මේ ආදියයි. (සාමිකා, සාමිකු විසින්; දුසො, දස්තෙමේ; භාමො, ගමට; ගව්ඡාපීයනෙ, ගව්ඡු ලැබේ. ගව්ඡාපිනො, ගව්ඡ ලද්දේ යන අනීයි.) අකමමකානං, අකමීවක ධාතුන්ගේ ප්‍රයොගයෙහි; යථා, උදහරණ මෙසේ යි. හත්ථි සයති, (අකාරිත විෂයයෙහි) හත්ථි සයති කියා වේ. (හත්ථි, ඇත් තෙමේ; සයති, හොචී යන අනීයි.) කාරිනෙ භු, කාරිත විෂයයෙහි වනාහි; හත්ථාඤ්ඤෙත හත්ථි සයාපීයනෙ, හත්ථාඤ්ඤෙත හත්ථි සයාපීයනෙ යි ද; සයාපිනො වා, සයාපිනො යි ද; ඉති ආදී, මේ ආදීය වේ. (හත්ථා ඤ්ඤෙත, ඇතැරුවා විසින්; හත්ථි, ඇත් තෙම; සයාපීයනෙ, හො වනු ලැබේ. සයාපිනො, හොවන ලද්දේ යන අනීයි.)

362 විස්තර:- ප්‍රකෘතියෙන් ම චිකමීක වූ ධාතුන්ගේ යෙදීම ඇති කල්හි උක්ත කමීය වන්නේ කෙසේද යනු 359 වන විස්තර ඉගනි භීයන ලදී. හෙකමී, නීතොයෙහි ඉගන- ඉගන- ඉගන- ඉගන- ඉගන

යන ප්‍රත්‍යයයන්ගෙන් යුක්තවූ කමි කාරක ආබ්‍යාසයන් යෙදවූ කල්හි උක්ත කමිමය වන්නේ කොතර ද? යනු දැක්වීමින් “ගති බොධා” දිය කිහු. හෙතෙම විෂයයෙහි ප්‍රයෝජ්‍ය කතී ක්‍රියාව කරණ හෙයින් කතීද වෙයි. ප්‍රයෝජක කතීහුගේ මෙහෙයීම් ක්‍රියාවට යටත්වන හෙයින් කමිද වෙයි. මෙසේ එකම ප්‍රයෝජ්‍ය කතී කතීකියෙන් ද කමිකියෙන් ද යුක්ත කල්හි කර්තෘකියෙහි තෘතීය කටයුතු ද කමිකියෙහි විනීයා කටයුතු ද යනු තිබිය නැත. එය තිබිය කටයුත්තේ මෙසේයි:- “සුදු මිදනා පවති” කි කල පිසීම් ක්‍රියාව කරණ හෙයින් සුදු කෙමේ උක්ත කතී වෙයි. “සුදෙන මිදනො පවතියෙ” යි කි කල සුදු කෙමේ අනුක්‍රම කතී වෙයි. උක්තානුක්‍රම හෙදය ඒ දෙකන්හි ඇතත් කාරක හෙදයක් නැත. එහෙයින් කතී සංඛ්‍යාන එකම කාරකය දෙකන්හිම ඇත්තේය. හෙතෙම විෂයයෙහි කාරිත්වය වූ කල “සුදුපේටෙසා සුදෙන මිදනා පාවෙති” කියා හෝ “සුදුපේටෙසා සුදෙන මිදනො පාවෙති” කියා හෝ වෙයි. ඒ දෙකන්හිම පිසීම් ක්‍රියාව වැසුණි අප්‍රධාන ද වෙයි. පිසීමට මෙහෙයීම් සංඛ්‍යාන ක්‍රියාව ප්‍රධාන වූවා වෙයි. මෙසේ අප්‍රධාන ක්‍රියාවට කතීවූ ද ප්‍රධාන ක්‍රියාවට කමිවූ ද සුදු ශබ්ද වාච්‍යයාගේ කමිකිය බලවත්ය. ප්‍රධානවූ ක්‍රියාවට කමි වන හෙයින්, එහෙයින් කමිකියෙහි විනීයා කටයුතුය. එහෙත් ඉම කන්හි ප්‍රයෝජ්‍ය කතී විනීයාවෙන් නොසිටී. සිටින්නේ බොහෝ සේ තෘතීයාවෙනි. ඒසේ සිටීමට හෙතු කවරේ ද? යත් ප්‍රයෝජ්‍යයාගේ ස්වධර්මය වූයේ කතීකිය යි. කමිකිය ස්වධර්ම නොවේ. එහෙයින් කියන ලදී:-

“ගුණක්‍රියායාං ස්වභවනුසාත් ප්‍රමුඛණේ කමිතාං ගතො තියමාත් කමි සංඥායා ස්වධර්මණොහිතියතෙ” යි.

මෙසේ ස්වධර්මවූ කතීකිය සලකා ප්‍රයෝජ්‍ය කතී කතීකිය වෙන් සිටියි. ගමන, අවබෝධ, ආකාර, ශබ්ද යන මේ අද්විතීයන් ඇති බාහුන්ගේ ද හර-කර බාහු දෙදෙනාගේ ද අකමික බාහුන්ගේ ද යොග්‍යයෙහි කාරිත විෂයයෙහි පමණක් ප්‍රයෝජ්‍ය කතී විනීයාවෙන් සිටියි. හෙද විකල්පයෙහි, එහෙයින් තෘතීයාවෙන් ද සිටියි. ඒ දැක්වෙනු සඳහා කාව්‍යායනාවාශ්‍රයේ “ගති මුහුණු පස හර කර සංඥා කාරිතෙ වා” යි සුත්‍රයක් රචනා කළහ. මේ සුත්‍රය විගකති විකල්පය පිණිසයයි. ඇතැමෙක් කියත්, ඇතැමෙක් කාරක සංඥ විකල්පය පිණිසයයි සිතත්. ධර්මකීර්තිපාදයේ කාරක සංඥ විකල්පය ම පිළිගත්හ. පාණ්ඩි මතය නම් ගමකය, අවබෝධය, ආකාරය යන අද්විතීය බාහුන්ගේ ද ශබ්දය

කමි කොට ඇති බාහුන්ගේ ද අකමික බාහුන්ගේ ද යොගයෙහි හෙතෙමි විෂයයෙහි ප්‍රයෝජ්‍ය කතී කිත්‍යයෙන් කමි සංඥ වන බවත් හර කර බාහු දෙදෙනාගේ යොගයෙහි හෙතෙමි විෂයයෙහි විකල්පයෙන් කමි සංඥ වන බවත්ය. ඒ අනුව සිත්ත කල කාරක සංඥ විකල්පය පිලිගත යුතුය. “හති වුද්ධි ප්‍රත්‍යවසානානි ඤඤ කමිකමිකාණා මණි කතීතාසණො (1. 4. 52) කෘත්‍යෝ රත්‍යතර සාම (1. 4. 53) යනු පාණිනීය යුතුයි. මොහොල්ලායනාවාශ්‍යයෝ ප්‍රයෝජ්‍ය කතීනුගේ කමිකම ම පිලිගත්හ. “සාමන්ධියා ව පයො ජක ව්‍යාපාරෙන කමමයා වස්‍ය පතීයතෙ” යනු මොහොල්ලායන වුනති පාඨයි මෙසේ මත ගෙද කීපයක් පිට ප්‍රයෝජ්‍ය කතීනුගේ කතීකමත් කමිකමත් පවතිත්. ප්‍රයෝජ්‍ය කතීනුගේ කමිකම හෝ කතීකම නිත්‍ය හෝ විකල්ප හෝ වේවා! ගමනග අවබෝධය, ආහාරය, ඤඤය යන මේ අතී ඇති බාහුන්ගේ ද හර කර බාහු දෙදෙනාගේ ද අකමික බාහුන්ගේ ද යොගයෙහි කාරක ප්‍රත්‍යයෙන් ඇති කල්හි කමි කාරක ක්‍රියා විෂයයෙහි ප්‍රයෝජ්‍ය කතී කිත්‍යයෙන් උක්ත කමි වන බවත් එහෙයින් ම ප්‍රථමා යෙ දෙන බවත් “හතිබොධා” දී කාරිකාවෙන් වාච්‍ය වෙයි. සෙසු තත්හි කමි කාරක ක්‍රියා විෂයයෙහි වුවත් ප්‍රයෝජ්‍ය කතී තෘතීයාවෙන් ම සිටිය යනු ගම්‍යමානයි. මේ නිගමනග උද්‍යුතරණයන් හා සසඳ බැලිය යුතුයි.

පධානපධාන ක්‍රියා සම්බන්ධතාව, ප්‍රධානවු ක්‍රියාවක් හා සම්බන්ධ හෙයින් හා අප්‍රධානවු ක්‍රියාවක් හා සම්බන්ධ හෙයින් ද; යස්‍ය, යමි (එක්) කමිකමක්‍රමේ; වුභවනුතතතතතා, උක්ත බවග අනුකක බවග යන දෙදෙන; සිසුං, වන්තානු ද?; තපථ, ඒ කමික කිවමනා කල්හි; පඨමා, ප්‍රථමා ඵලකතීය; හොති, වෙයි. අපරං, අනෙක හෙවත් විනීයා විභකතීය; න, නොවන්තීය.

යථා, උද්‍යුතරණ මෙසේයි; ම්‍රාහමණෙන, බුදුණා විසින්; ඕද නො, බත; පථිථා, පිස; භුජ්ඣෙන, අනුභව කරනු ලැබේ. භුතොතා වා, අනුභව කරණ ලද්දේග කීයා හෝ වේ. අනු, මෙහි; යදි අපි, ඉදිනුදු; එතං එව, එකම; ඕදතාකධාං, ඕදන කමිවු; කමමං, කමික මෙමේ; තෙතපථවගෙහි, තෙ ත යන ප්‍රත්‍යයෙන් විසින්; උතතං, උක්ත ද; තිපථවගෙහි තු, තිප්‍රත්‍යය විසින් වනාහි; අවුතතං ව සියා, අනුක්ත ද වන්නේය. තථා අපි, එසේ නමුත්; පධානතාය, ප්‍රධාන බැවින්; අභිමත, කැමැති වන ලද; හොජන ක්‍රියාහිසම්බන්ධ ආරෙන, හොජන ක්‍රියාවගේ සම්බන්ධතාවයෙන්; උතතතතා, (තෙ ත ප්‍රත්‍යයෙන් විසින්) උක්ත හෙයින්; පධානපධානතා, ප්‍රධාන අප්‍රධානගත් අනුරෙහි; පධානෙ එව, ප්‍රධානතා කෙරෙහි ම;

කාර්යපටිපිටි ඉති, කාර්යයාගේ පරිත්‍යය වේ යන; කෘතිය, කාර්යය
 ගෙන්; පඨමා එව, ප්‍රඨමා විභක්තිය ම; හොති, වෙයි. හොජන ක්‍රියා
 ය, ප්‍රධානවු හොජන ක්‍රියාවට; විශේෂතාතාය, විශේෂණ බැවින්;
 අප්‍රධානභූත. ප්‍රධාන නොවු; පචන ක්‍රියා, පිපිම් ක්‍රියාවගේ; සමබ්‍රි
 මුඛෙත, සමබ්‍රි ආරගෙන්; අවුත්තගෙත අපි, (එම ප්‍රත්‍යය
 විසින්) අනුක්‍රම කල්හි දු; දුතියා න, (ඔදන සබ්දයා කෙරෙන්)
 විතියා විභක්තිය නොවේ.

හිතවිතා වා, සිතා ගෙණ හෝ; කිණිතා වා, මිලදී ගෙණ හෝ;
 අකුකුචා වා, අත් පරිද්දෙකින් හෝ; හොජන ක්‍රියා, හොජන ක්‍රියා
 ව; කංචා, ආරන්ට; සකකා ඉති, පිලිවන් නුයි; හිතධාදිතං, හිතා
 දී ක්‍රියාවන්ට; සාමකුකුචා හුතං, සාධාරණවු; හොජන ක්‍රියා, හො
 ජන ක්‍රියාව; හිතධාදි ක්‍රියා, හිතාදී ක්‍රියාවන් කෙරෙන්; වච
 වර්තනී ඉති, පිරිසිදී නුයි; පාක ක්‍රියා, පචන ක්‍රියා නොමෝ; හො
 ජන ක්‍රියාය, හොජන ක්‍රියාවට; විශේෂතං, විශේෂණ වේ.

පවිතා, පිස; දුතං වා, දීම හෝ; ගහණං වා, ගැණීම හෝ;
 අකුකුචා වා, (හැරීමය බැලීමය යනාදී) අනෙකක් හෝ; කතං අපි,
 කරන්ටත්; සකකා ඉති, පිලිවන් නුයි. දුතාදිතං, දීමය ගැණීමය
 යනාදීන්ට; සාධාරණය, සාධාරණ වු; පචනසා, පචන ක්‍රියාව
 නමා; හොජන ක්‍රියාය. හොජන ක්‍රියාව විසින්; දුතාදිතො, දීමය
 ගැණීමය යනාදී ක්‍රියා වලින්; විශේෂය මානසා, වෙනස් කරනු
 ලබන හෙයින්; පචනං ව, පචන ක්‍රියාව ද; විශේෂයා නනු? විශේෂ
 (වන්නේ) නොවේ ද ?

සවමං, සැබව; තථා අපි, එසේ නමුත්; පචනං, පචන ක්‍රියාව;
 අප්‍රධානං, අප්‍රධාන යි. කචර හෙයින් ද? යත්; චානෙතන, චා
 ප්‍රත්‍යයානතායා විසින්; වුච්චමානතතා, කියනු ලබන හෙයින්. චා
 නෙතන, චා ප්‍රත්‍යයානතායා විසින්; අභිධිගමානා, කියනු ලබන්
 නාවු; ක්‍රියා හි. ක්‍රියාව වනාහි; කං අපි උතතර ක්‍රියා, කිසියම් මත්
 තෙති වන්නාවු (අපර ක්‍රියාවක්; අපෙකකති ඉති, අපෙකකා කෙරේ
 නුයි; අප්‍රධානා, අප්‍රධානයි.

363 විශාර්ථ:- එකම කම පදය ප්‍රධානවු ක්‍රියා පදයක් හා
 සමබ්‍රිම නසා උකත බවත් අප්‍රධානවු ක්‍රියා පදයක් හා සමබ්‍රිම
 කිසා අනුක්‍රම බවත් ලැබියයුතු කල්හි ඒ කමවැඩි පදය අනුක්‍රම
 කමයෙහි වන විතියා විභක්තියෙන් නොයොද උකත කමයෙහි වන
 ප්‍රඨමා විභක්තියෙන් යෙදියයුතු බව උද්භරණ සහිතව මෙහි කීහ.
 කම පදය උකත හෝ අනුක්‍රම විශයෙන් ක්‍රියා පදයට අගන්
 කාරකයාගේ වශයෙනි. ආබ්‍යාන ක්‍රියාව හෝ කිසක ක්‍රියාව

කම් කාරකයෙහි විනිත නම් එකල්හි කම්ය උකත විය යුතුය. කම් කාරකයෙහි විනිත නම් කම්ය අනුකත විය යුතුය. එකම කම් පදය කම් කාරක ආර්ථික කාරක ක්‍රියා දෙකකට සම්බන්ධ විය යුතු නම් එහිදී ප්‍රධාන ක්‍රියාව අනුගමනය කටයුතුය. “මූලමූලයෙන් ඔදනො පවිණි භුජ්ජන භුජ්ජනා වා” යනු මෙයට නිදසුනකි. මෙහි “භුජ්ජන” යනු ද “භුජ්ජනා” යනු ද කම්කාරකයට අයත් ආචාරා න කිහිප ක්‍රියා දෙකකි. එය “මූලමූලයෙන් ඔදනො පවිණි භුජ්ජන” කියා හෝ “මූලමූලයෙන් ඔදනො පවිණි භුජ්ජනා” කියා හෝ සම්බන්ධ කටහැකිය. “පවිණි” යන පවන ක්‍රියාවට ද “භුජ්ජන” හෝ “භුජ්ජනා” යන භෞජන ක්‍රියාවට ද ඔදන පදය කම් විය යුතුය. පවිණි යන පුළුක්‍රියා පදය කාර්මික කෙරෙහි මෙහි “ඔදන” යි අනුකත කම් ද “භුජ්ජන” හෝ “භුජ්ජනා” යන ආචාරාන හෝ කිහිප ක්‍රියා පදය කම් කාරක කෙරෙහි “ඔදනො” යි උකත කම් ද විය යුතුය. එහෙත් එකම පදය අනුකත කොටත් උකත කොටත් එකවිට විභක්ති දෙකක් නොයෙදිය හැකි බැවින් වඩා හුදුසුකම් ඇති විභක්තිය යෙදිය යුතුය. මෙහි “භුජ්ජන” හෝ “භුජ්ජනා” යන භෞජන ක්‍රියාව ප්‍රධානය. “පවිණි” යන පවන ක්‍රියාව අප්‍රධානය. “ප්‍රධාන අප්‍රධානත් දෙදෙනකු අතුරෙහි ප්‍රධානතාවේ කටයුතු සිද්ධිය වේ” ය යනු තර්කයෙකි. ඒ අනුව මෙහි ද “භුජ්ජන” හෝ “භුජ්ජනා” යන කම් කාරක ක්‍රියා පදයට සම්බන්ධකොට “ඔදනො” යි උකත කම්යෙහි ප්‍රථමා විභක්තිය යෙදිය යුතුය. “පවිණි” යන අප්‍රධාන පවන ක්‍රියාවට සම්බන්ධකොට අනුකත කම්යෙහි විනිත විභක්තිය නොයෙදිය යුතුය. පවන ක්‍රියාවෙහි අප්‍රධානත්වය ඇති වන්නේ එය භෞජන ක්‍රියාවට විශේෂණ වන හෙයිනි. භෞජන ක්‍රියාවෙහි ප්‍රධානත්වය ඇති වන්නේ එය පවන ක්‍රියාවට විශේෂණ වන හෙයිනි. සියලු කල්හි ම විශේෂණය ප්‍රධාන ද විශේෂණය අප්‍රධාන ද වෙයි. එහෙයින් මෙහි ද පවන භෞජන ක්‍රියා දෙකෙහි විශේෂණ විශේෂණය ද ඇති බැව් සැලකිය යුතුය.

මෙහි “පවිණි” යන පවන ක්‍රියාව “භුජ්ජන” හෝ “භුජ්ජනා” යන භෞජන ක්‍රියාවට කෙසේ විශේෂණ වේද යි සෙවිය යුතුය. විශේෂණය නම් බොහෝ දෙයකට සාධාරණ වූවක් එයින් වෙනස් කොට දක්වන්නාය. විශේෂණය නම් එසේ වෙනස් කරනු ලබන්නාය. එයින් විශේෂණය අප්‍රධානයි. විශේෂණය ප්‍රධානයි. මෙහි තමන් පිළිම නොකොට අනුන්ගෙන් ඉල්වා ගෙණ හෝ මිලට ගෙණ හෝ වෙන කිසියම් ක්‍රමයකින් හෝ භෞජන ක්‍රියාව කට හැකිය. එහෙයින් ඒ භෞජනය ඉල්වා ගැනීමෙන්, මිලට ගැනීමෙන්,

අනුන් විසින් දෙනලදුව ගැනීමේ යනාදී බොහෝ ක්‍රියාවන්ට සාධාරණය, පොදුය. එහෙත් "පවිත්‍ර" යන්නෙන් අන් ක්‍රමයකින් නොව නමුත් පිසගෙන ම භෞජන ක්‍රියාව කරණ බව අභවන හෙයින් සිහිමි මිලදී ගැනීමේ ආදී ක්‍රියාවන්ට භෞජන ක්‍රියාවෙහි භූමි සාධාරණය වෙතත් කරණ ලදී. එහෙයින් "පවිත්‍ර" යන්න "භූජන" හෝ "භූතනා" යන භෞජන ක්‍රියාවට විශේෂණ වෙයි. එයින් වෙනස් කරනු ලබන හෙයින් "භූජ්‍ය" හෝ "භූතනා" යන්න පවත ක්‍රියාවෙන් වෙනස් කරනු ලබන විශේෂණය වෙයි.

එසේ ඇති කල්හි සිහිමි කොට අනුභවය නොකොට අනෙකෙකුට දීම හෝ තබා ගැනීම හෝ බැහැර දීම හෝ අන් කිසිවක් හෝ කළ හැකිය. එහෙයින් පවත ක්‍රියාව දීමට ගැනීමේ යනාදී බොහෝ ක්‍රියාවන්ට සාධාරණය. එහෙත් එය "පවිත්‍ර භූජන" "පිස අනුභව කරනු ලැබේ" යන්නෙන් දනාදී ක්‍රියා වලින් වෙනස් කරනු ලැබේ. එහෙයින් භෞජන ක්‍රියාවක් පවත ක්‍රියාවට විශේෂණ වන්නේ නොවේ ද? යි ප්‍රශ්නයක් උපදී. ඊට දියයුතු උපකරණය නම් ඔව්, එසේ වියහැකිය යනුයි. එකල්හි එසේ නම් "පවිත්‍ර" යන පවත ක්‍රියාවට සම්බන්ධකොට "ඔදන" යි කෘතියෙහි විනිශ්චිතකරණය නොයෙදිය යුතු ද? යනු ගම්‍යමාන වන දෙවන ප්‍රශ්නයයි. ආ ප්‍රත්‍යයානායෙන් කියනු ලබන හෙයින් ඒත් නොයෙදිය යුතුය. ආ ප්‍රත්‍යයානාය පුළු ක්‍රියාවකි. හැම පුළු ක්‍රියා පදයක් අපර ක්‍රියා පදයක් අපෙක්‍ෂා කරන්නකි. එහෙයින් එය අප්‍රධානයි අපර ක්‍රියා පදය ප්‍රධානයි. ඒ අප්‍රධාන ක්‍රියාවට සම්බන්ධ වුවත් ප්‍රධාන ක්‍රියාවට සම්බන්ධකොට යෙදියයුතු විභක්තිය මිස අප්‍රධාන ක්‍රියාවට සම්බන්ධකොට යෙදියයුතු විභක්තිය කෘතියෙහි නොයෙදිය හැකිය. "භූතා සයති" "යතා පිත්‍රා කිලිත්‍රා ගවන්ති" යනාදියෙහි භෞජන යනාදී ප්‍රභේදවත් වූ හැම පුළු ක්‍රියා පදයක් අපර ක්‍රියා පදයක් අපෙක්‍ෂා කොට ඇත්තේය. අමාත්‍යයෝ ප්‍රජාපාලනාදිය කරන් තානු නමුත් රජු අපෙක්‍ෂා කොට ප්‍රධානකොට ඇත්තෝ වෙත් ද? එමෙන් ම සිසු පුළු ක්‍රියාවෝ ම තමතමන්ට අයත් ක්‍රියාව කරන් තානු නමුත් අපර ක්‍රියාවක් ම අපෙක්‍ෂා කොට- ප්‍රධානකොට ඇත්තෝ ම වෙති. එහෙයින් ඔවුහු අප්‍රධාන ම වෙති. මෙහි ද "පවිත්‍ර" යන අප්‍රධානවූ පුළු ක්‍රියාව ආශ්‍රයකොට "ඔදන" යි විනිශ්චිතකරණය නොව "භූජන" හෝ "භූතනා" යන ප්‍රධාන ක්‍රියාව ආශ්‍රයකොට "ඔදන" යි ප්‍රථමා විභක්තිය ම විය. අන් තත්ත්ව ද මෙසේ මැයි.

ආව, යම් බදු; කිසිදු පදවය, කිසියම් පද දෙකක්; සම්බන්ධ,

සමබ්බකි වූයේ; උපලබ්ධතො, දන්තා ලැබේ ද? තත්, ඒ පද දෙකෙහි; විසෙසන විසෙසාත්තං, විශෙෂණ විශෙෂාත්තිය; කාමනො; කාමැති පරිද්දෙන්; ගමනතො, ගාගේ.

යසමා හි, යමක් නෙතු කොටගෙණ, යබෙහද බුඬි, යමකගේ චෙතසෙහි බුඬිය; නොති, වෙ ද?; තං, ඒ ගෙතු වූ දෙය; තබ්බිසෙ සතං, ඒ වෙනස ඇත්තනුට විශෙෂණ වෙයි. තං ව, ඒ විශෙෂණ ය ද; ජාති, ජාතිය; ගුණ, ගුණය; ක්‍රියා, ක්‍රියාය; දර්ශං, ද්‍රව්‍යය; නාමං ඉති, නාමයයි; අනෙකධා, නොයෙක් පරිද්දෙන් වේ.

යපා, උදහරණ මෙයේයි:- ගො, ගොන් තෙම; ධවලො, සුදුය; ඝනතා, යෙයි; විසාණි, අං ඇත්තේය; දෙවදනතො, දෙවදනත නම්; ජාතාදිපි ජති ගුණාදිනු ද; සකෙහි, තමන් පිළිබඳ වූ; නිසා යෙහි තු, අංග්‍රයයන් විසින් වනාහි; විසෙසානෙතො, වෙසෙසනු ලැබෙත්.

තං යපා, ඒ මෙයේ යි; ගාවසා, ගො පදනීයාමින්; ජාති ජාතියයි; ධවලො, ඔහුගේ ධවලත්වයයි; ගමනං, ඔහුගේ යාමයි; තපා, එයේම; විසාණං, ඔහුගේ අභය; නාමං ඉති, ඔහුගේ නාමයයි; එවං, මෙයේ ම; ජාතාදිතං, ජාති ආදීන්ගේ; විසෙසාතො, විශෙෂණ බව වේ.

අත්තං, වාච්‍ය පදනීය; විසෙසයති ඉති, වෙසසා නුයි; පරියායො, සමානාත්ථී ඇති ශබ්දය තෙමේ; වසෙසතං, විශෙෂණ වෙයි; තං යපා, ඒ මෙයේයි; ගො ඉති, ගො යයි; කපිතො, කී කල්හි; වාචා ඉති, වාචා යන මේ පදයෙන්; අනෙතො, විවක්ෂිතාත්ථීය තෙමේ; විසෙසා තො, වෙසෙසනු ලැබේ.

ගො සද්දො, ගො ශබ්දය තෙමේ; පසු, සිව්පාය; ගුම්, බිමය; වචාදි, වචනය යනාදි වූ; අත්තවාචි, අත්ථි ප්‍රකාශ කරන්නේ වෙයි. තත්තො, එහෙයින්; ගො ඉති, ගො යයි; වුදෙන, කී කල්හි; කො වා අනෙතො ඉති, කවර නම් අත්ථියක් දෙ යි; තප්පතියතො, නොගාගේ. සුත, තැවත; පරියාය ගුත, පරිණාය වූ; වාචාසද්දප්පයොගෙ තු, වාචා ශබ්දයාගේ යෙදීම ඇති කල්හි වනාහි; වචන සබ්බාතො අනෙතො, වචන සබ්බාතාන අත්ථීය; විසෙසානෙතො, ගාගේ.

තනු, ඒ ජාතාදීන් අතුරෙහි; සකල, සියලු; බණ්ඩි මුණ්ඩාදි, බණ්ඩි මුණ්ඩි යනාදි වූ; ව්‍යතති, විශෙෂණ; අනුයායි, අනුච්ඡි යන්තා වූ; ගොතනාදි සාමසද්දො, ගො ගාචාදි සමානත්ථීය; ජාති, ජාති නම්. දබ්බ නිසීතො, ද්‍රව්‍ය ඇසුරු කලාවූ; නිලාදිකො, නිලය පිනය යනාදිය; ගුණො, ගුණ නම්. ක්‍රියා, ක්‍රියා තොමෝ; වුදෙන ලකඛණො, (අද්දබ්බ ගුණා යනාදීන්) කියන ලද ලක්ෂණ ඇත්තිය.

ජාති ආදීනං, ජාති ගුණ ක්‍රියාදීන්ට; ආධාරණ, ආශ්‍රය වූයේ; දබ්බං, ද්‍රව්‍ය නම්. පව්‍යන්ති භිජ්ජිකානී සබ්බානං, ප්‍රවෘත්තිය තීව්‍රතාවී යති කියන ලද; වොහාරජ්ඣං, ව්‍යවහාරය පිණිස; කරියමානො, කරනු ලබන්නාවූ; සුඝට්ඨනො, සලකුණ; තාමඤ්ඤාම, තාම නම්. අභිනනනෙට්ඨා, නොවෙනස් වූ අභී ඇති; සද්දො, ශබ්දය තෙමේ; පරියායො, පරියාය නම්.

විසෙසෙය්‍ය, විශේෂ පදයෙහි; දිය්‍යමානො, දක්නා ලැබෙන්නාවූ; යා ලිඛිත සබ්බානං විභවතියො, යම් ලිඛිත වචන විභවතී කෙනෙක් වෙද්දී ද? තා, ඒ ලිඛිත සබ්බානං විභවතීනු; කුලාසාධිකරණේ, සමානාධිකරණ වූ; විසෙසනො, විශේෂණ පදයෙහි භියොසා, බොහෝ හෙයින්; කතංඛො, කච්ඡුත්තානුය. (සෙදිය යුත්තානුය.)

කුලාසාධිකරණේ ඉති, කුලාසාධිකරණේ යනු; කීං, කුමට ද? යත්: රඤ්ඤං ධනං, රඤ්ඤං (රජනුණේ, ධනං ධනය) යන තත්ති නොවන පිණිසයි. භියොසා ඉති, භියොසා යනු; කීං, කුමට ද? යත්: ගුණො පමාණං, ගුණො (ගුණයෝ) පමාණං (ප්‍රමාණයක) යන තත්ති නොවන පිණිසයි. විසති විතතානී, විංගතී විතතයෝ; ජායනති, උපදිත් යනු; කථං ඉති චෙ, කෙසේ වේ ද? යත්: විසති සද්දො, විසති ශබ්දය තෙමේ; අභවනො, නමා; තියතිච්චිලිඛිතො වචනතනා, තියතිච්චිලිඛිත හා එකවචන ඇති බැවින්; විතත සද්දයො, විතත ශබ්දයාණේ; විභවති මතතං, විභවතීය පමණක්; ගණතාති ගණිතී. ආබ්‍යාතිකං කු, ආබ්‍යාත පදය වනාහි; අලිඛිතතා, ලිඛිත නැති බැවින්; ලිඛිතං, ලිඛිතය; ගතිතුං, ගත්ට; න අරහති ඉති, නුසුදුසු නුයි; විසෙසය්‍යො, විසෙසයාණේ; වචන මතතං, වචනය පමණක්; අපෙක්ඛනො, අපෙක්ඛා නෙවේ. නයමා, එහෙයින්; ජායන්ති ඉති, ජායන්ති යන; බහුවචනං අපි, බහුවචනය ද; විතතාපෙක්ඛනං එව, විතත ශබ්දය අපෙක්ඛා කොට ඇත්තේ මය. විසතිං, විසති ශබ්දය; අපෙක්ඛිතො, අපෙක්ඛා කොට; එකවචනං අපි, එකවචනය ද; කං න ගොති ඉති චෙ, කුමක් හෙයින් නොවේ ද? යත්: විසතියා, විසති ශබ්දය නමා; විතත විසෙසන භුක්තිය, විතත ශබ්දයට විශේෂණ බැවින්; අපච්චායනා, අප්‍රචාන හෙයින්. අයං නයො, මේ ක්‍රමය; අද්දොග්‍ර අප, අත් තත්ති දු; ඤ්ඤොසො, දකුණත්තේය.

304 විසාරද:- ක්‍රියාපද දෙකක් අතර පිහිටි විශේෂණ විශේෂණ සම්බන්ධ 303 වන විසාරදයෙහි කියන ලදී. ඒ අනුසාරයෙන් ම තාමපද විෂයෙහි පවත්නා විශේෂණ විශේෂණ සම්බන්ධ ද දක්වනු කැමැති ආචාර්ය්‍යපාදයෝ 'යව පදආයං' යනාදිය කියා කිසියම් පද යුක්තියක් අනෙකානස සම්බන්ධයෙන් යුක්ත නම් එහි

විශේෂණ විශේෂණ සම්බන්ධය ද පවත්වනේය. යම් හෙයකින්
 යම්ක වෙනසක් ප්‍රකාශ කරනු ලැබේ නම් ඒ හෙයකින් ප්‍රකාශ කරණ
 පදය ඒ වෙනස ඇති පදයට විශේෂණ වෙයි. වෙනස ඇති පදය
 වෙනස ප්‍රකාශ කරණ පදයට විශේෂණ වෙයි. නිලං උපලං යන
 කන්ති නිලය උපලය යන පද දෙකම එකම අවබුද් පද්ධතියෙහි
 පවත්නා හෙයින් ඔවුණොවුන් හා සම්බන්ධතා උපලය ද්‍රව්‍යය
 ගෙවන රකනාදී ගුණයන්ට ද සාධාරණය එහෙත් නිලං යන්
 තෙත් ඒ සාධාරණය වෙනස් කොට දක්වයි. එහෙයින් එය
 උපලය ද්‍රව්‍යයට විශේෂණ (උපලය ද්‍රව්‍යය වෙසෙසින් නා) වෙයි.
 උපලය ඉන් වෙසෙසනු ලබන්නා (විශේෂණ) වෙයි. නිල ගුණය ද
 හුමිද් ද්‍රව්‍යයන්ට සාධාරණය. එහෙත් උපලං යන්නෙන් ඒ
 සාධාරණය වෙනස් කොට පෙන්වයි. එහෙයින් එය ද නිල
 ගුණයට විශේෂණ වෙයි. හෙවත් නිල ගුණය වෙසෙසන්නා වෙයි.
 නිල ගුණය ඉන් වෙසෙසනු ලබන්නා වෙයි. හෙවත් විශේෂණ
 වෙයි. මෙසේ කැමැති සේ සමානාධිකරණ වශයෙන් හෝ භික්‍ෂාධි
 කරණ වශයෙන් හෝ විශේෂණ විශේෂණ යෙදිය හැකිය.

ඒ විශේෂණය ජාතී, ගුණ, ක්‍රියා, ද්‍රව්‍ය, නාම යන පස් වැදුරුම
 වේ. සම්බන්ධත්ව සමග සවැදුරුම යයි ද කිවයුතුය. මෙහි ජාතී
 ඉබ්ද නම්:- නාම ගොනු ලක්ෂණ අංකාර නීත ප්‍රණීතාදී වශයෙන්
 නාතා හෙද භික්‍ෂා වුවත් කෙරෙහි අවිශේෂයෙන් සූර්යය හා
 ධ්වනිය පවත්නා දෙව මනුෂ්‍ය නාතාදී ඉබ්දයි. ගුණ ඉබ්ද නම්:-
 ඒ ඒ ද්‍රව්‍යයන් ආශ්‍රය කොට පවත්නා සුදු කළු හිල් රතු ආදී වර්ණ
 යන් හා උස් මිටි දිගු පුළුල් ආදී ස්වභාවයන් ප්‍රකාශ කරණ ඉබ්දයි.
 ක්‍රියා ඉබ්ද නම්:- යාම ඊම ඉදිම සිටිම කැම පිම ආදී ක්‍රියාවන්
 ප්‍රකාශ කරණ ඉබ්දයි. ද්‍රව්‍ය ඉබ්ද නම්:- ජාතී ගුණ ක්‍රියා සංඥ
 වන්ට ආධාරව පවත්නා දේය ප්‍රකාශ කරණ ඉබ්දයි. නාම ඉබ්ද
 නම්:- නමක් නැති කල්හි සත්වයන් ක්‍රියාවෙහි යෙදවීම හෝ වැලැක්
 වීම අපහසු බැවින් සවේනනික අවේනනික වස්තූන්ට ව්‍යවහාර
 කරනු පිණිස සමවන කරගත් සංඥයි. මෙකී පහවුවම ඉබ්දයෝම
 විශේෂණයන් යෙදෙත්. ගො ධ්වලෝ ගනනා ව්‍යාණී දෙව
 ද්‍රව්‍යකො යනු එයට නිදසුනකි. ගො යනු ජාතී ඉබ්දයකි ධ්වලෝ
 යනු ගුණ ඉබ්දයකි. ගනනා යනු ක්‍රියා ඉබ්දයකි. ව්‍යාණී යනු
 ද්‍රව්‍ය ඉබ්දයකි. දෙවද්‍රව්‍යකො යනු නාම ඉබ්දයකි. මෙහි ගො
 භාව සම්බන්ධ ජාතීය හෙයකොට ගෙණ අඬු මහණදීන් ඉකරෙත්
 ගො ද්‍රව්‍යයෙහි වෙනස. පිලිබ්ද බුඬිය උපද්‍රව්‍ය හෙයින් ගො ඉබ්දය
 කුර අං කැල්ල ආදියෙන් යුත් වගුසෙද යථි රිණි සම්බන්ධ ද්‍රව්‍ය
 යට විශේෂණ වෙයි. ධ්වල ඉබ්දය යථොක්ත ගො ද්‍රව්‍යය නිල

පිතෘදී ගෝ උව්‍යයන් ගෙන් වෙනස් කරණ හෙයින් එයට විශේෂණ වෙයි. ගන්තා යන්ත ගෝඡන සයනාදි ක්‍රියා වලින් යථොක්ත ගෝ පද්‍යවිභව වෙනස් කරණ හෙයින් එයට විශේෂණයයි. විසාණ ශබ්දය යථොක්ත ගෝ උව්‍යය විසාණ රභිත ගෝ උව්‍යයෙන් වෙනස් කරණ හෙයින් එයට විශේෂණයයි. දෙවදනන නාමය යඤ්ඤදහන බ්‍රහ්මදහනාදි අන්‍ය ගෝ උව්‍යයන් ගෙන් යථොක්ත ගෝ උව්‍යය වෙණස් කරණ හෙයින් එයට විශේෂණයයි. මේ සියල්ල එක්කොට ගත් කල්හි සුදුසු, යන්තාවු, අං ඇත්තාවු, දෙවදත් තම වූ ගෝත් නොමේ යයි අද්විතාසුභුය. මෙකී ජාති ගුණ ක්‍රියා උව්‍ය නාමපද විශේෂණ කොට ද ශේදීය හැකිය. භාවයා ධවමලා, භාවයා ගමනා, භාවයා විශාණං, භාවයා නාමං, යනු උද්භරණයි. මෙකී ජාති ගුණ ක්‍රියා උව්‍ය නාමයන් අන්‍ය එවැන්නන්ට ද සාධාරණ විය හැකිය. එහෙත් ඒ සාධාරණත්වය භාවයා යන්තෙන් වෙනස් කරණ ලද හෙයින් එය යථොක්ත ජාති ගුණ ක්‍රියා උව්‍ය නාමයන්ට විශේෂණ වෙයි. මේ විශේෂණ විශේෂණ සම්බන්ධය භූලාභිකරණය භින්නාධිකරණය යි දෙපරිදි වේ. විශේෂණ පද යෙහි විද්‍යමාන වන ලිඛිත විභක්ති වචනයෝ විශේෂණ පදයෙහිත් බොහෝ සෙයින් වෙන් නම් ඒ භූලාභිකරණය යි. ඉන් වෙනස් වූයේ භින්නාධිකරණය යි. මෙකී "ගෝ ධවමලා" යනාදි වශයෙන් කියන ලද්දේ භූලාභිකරණයට තිදසුනි. පසුව "භාවයා ජාති" යනාදියෙන් කියන ලද්දේ භින්නාධිකරණයට තිදසුනි.

"රඤ්ඤං ධනං" යනු භූලාභිකරණයෙන් වෙන්වූ භින්නාධිකරණ විශේෂණ විශේෂණයට දක්වන ලද තිදසුනකි. "ගුණං පමාණං" යනු භූලාභිකරණ විශේෂණ විශේෂණයකි. මෙහි ගුණං යනු ප්‍රකාශි කාර්යයි. පමාණං යනු විකාශි කාර්යයි. මේ පද දෙකින්ම එක ම ශිලාදී පද්‍යවිභව වාච්‍ය වන හෙයින් මෙහි භූලාභිකරණ විශේෂණ විශේෂණ සම්බන්ධය ඇත්තේය. එහෙත් ගුණං යන්නෙහි පෙනෙන ලිඛිතය හා වචනය පමාණ ශබ්දයෙහි තැන. එසේ වුවත් භූලාභිකරණයට අයත් විශේෂණ පදයෙහි විශේෂණ පදය හා සමාන ලිඛිත විභක්ති වචන යෙදෙන්නේ බොහෝ සෙයින් යයි කී හෙයින් කලාතුරකින් මෙසේ වීමට ඉන් බාධාවක් නැත. මෙහි ද පද දෙකෙහි ම විභක්තිය එකක් මය. එහෙයින් භූලාභිකරණ ම වෙයි. "විභක්ති විභාග ජායතනි" යනු ද විශේෂණ විශේෂණ සම්බන්ධයකි. විභක්ති ශබ්දයෙන් හා විභව ශබ්දයෙන් එක ම මනෝලක්ෂණ පද්‍යවිභව වාච්‍ය වන හෙයින් මෙහි ද භූලාභිකරණ විශේෂණ විශේෂණයට ඇත්තේය. එහෙත් විශේෂණ වූ විභව ශබ්දයෙහි පෙනෙන නිසංසක ලිඛිත ප්‍රචමා

බහුවචනය විසති ඔබදගෙහි නැත. විසති ඔබදග නියම වශයෙන් ම සුත්‍රලිඛිත හා එකවචන ද ඇති ඔබදගක් හෙයින් එසේ නොගෙ දිය හැකිය. එහෙයින් විසති ඔබදගට අයත් විගතනිය පමණක් ගෙණ එයට විශේෂණ ව සිටී. අඛණ්ඩ ක්‍රියා පදය ලිඛිත ගජන යක් නොකරණ හෙයින් විශේෂණ වූ විගත ඔබදගාගේ විගතනිය නොගෙණ වචනය පමණක් ගෙණ බහුවචන ව සිටී. එසේ ඇති කල්හි විගත ඔබදග අපේක්ෂා කොට "ජායනති" යි බහුවචන වූ වාක් මෙන් ම විගත ඔබදග අපේක්ෂා කොට "ජායති" යි එකවචන න ද නොවිය හැකිදැයි සැලකිය යුතුය. කිසිවිටක විශේෂණ පදය අනෙකක් අපේක්ෂා කරන්නේ නොවේ. විශේෂණ පදය එසේ නොව හැම කල්හි විශේෂණ පදයක් අපේක්ෂා කරන්නේය. එහෙ යින් ම විශේෂණ ප්‍රධාන ද විශේෂණය අප්‍රධාන ද වේ. මෙහි ද එය විශේෂණ හෙයින් අප්‍රධාන වූ විසති ඔබදග අපේක්ෂා කොට "ජායති" යි එකවචනය නොගෙදිය හැකිය.

තවද මෙයින් අන්‍යවූ සමානාදී ඇති පදයන්ගේ ද විශේෂණ විශේෂණත්වයක් ඇත්තේය. හැම ඔබදගක නොගෙක් අදී ඇත් තාහ. ඒ ඒ අදී ඇඟවීමට සමහරවිට ඒ අදීයම ප්‍රකාශ කරණ අන්‍ය ඔබදගක් ගෙදිය යුතුය. එයට පය්‍යිය ඔබදග හෝ වෙවචන යයි කියනු ලැබේ. එය මුල් පදයට විශේෂණ වශයෙන් සලකනු ලැබේ. ගො ඔබදග සිව්පා, භූමි, වාතා, ජ්වල, රශ්මි, දිශා, ජල, ඊෂ්ණ, සවිතී, වජ්‍ර, වායු, වජ්‍ර, සුය්‍යාදී අදී රශ්මියක පවත්නේය. මෙය සිව්පාදීයෙහි ප්‍රසිද්ධය. භූමියෙහි ප්‍රකාශ කරන්නේ තම් ගො භූමි යි ද වාතාදීය ප්‍රකාශ කරන්නේ නම් ගො වාතා යි ද යනාදී ක්‍රමයෙන් ගොදගත යුතුය. එකල්හි ගො, ගො යි සේයි; භූමි, පාවිවී යයි; ගො, ගො යි සේ යි; වාතා, වචන යයි, යනාදී ක්‍රමයෙන් අදී කීවයුතුය. මෙසේ ම අන්‍ය අදී ප්‍රකාශ කරණ තන්හි ද ඒ ඒ අදීයන්ට සමාන අන්‍ය ඔබදගක් ගොද ගත යුතුය ගොපති යන තන්හි ගො ඔබදග සිව්පාය, පාවිවීය, රශ්මිය, සවිතීය, වචනය යන අදී ප්‍රකාශ කරන්නේ වෙයි ගොපති ඔබදග ගවගන්ගේ අධිපතියා කෙරෙහි හෝ ගවාසනසථ මහ දෙවියා කෙරෙහි ද පාවි වීගවර රජු කෙරෙහි ද කිරණාධිපති සුය්‍යායා කෙරෙහි ද සවාතීධි පති ගක්‍රයා කෙරෙහි ද වචනාධිපති බාහසපතීනු කෙරෙහි ද වෘථ, මේ හැම තන්හි වාතාච්ඡාච්ඡා වෙත ඒ ඒ අදී ප්‍රකාශ කරන්නාවූ පය්‍යිය ඔබදගක් ගො ඔබදග සමග ගෙදිය යුතුය. ගාවො ඉංද්‍රී යාන වරතන් එතො ති ගොවරෙ යනාදී වශයෙන් ගොදන හැම ඔබදගක් ගො ඔබදගට විශේෂණ වශයෙන් සැලකිය යුතුය. අන්‍ය ඔබදගන් සවිබ්බව ද රීතිය මෙ මැයි.

අනුකත කමම, අනුකත කමමය; යථා, මෙසේ යි; අහු, මේ අනුකත කමමයෙහි; සමාස නද්විතානං, සමාස නද්විත දෙකට; සකං සකං වාක්‍යං එව, සමාසය සමාසය වාක්‍යය ම; උද්ගරණං කඤ්ඤාබලං, උද්ගරණ කටයුතුයි. අනුකත කතනරී, අනුකත කතී; නෙහි ද; එවං, මෙසේ යි; සුභදා, අරක්කම් තෙම; මිදනං, බත; පවති, පිසයි. බුද්ධො, බුදුරජ තෙම; ධම්මං, ධර්මය; දෙසිතවා, දෙසුයේය. එතං, මෙම; සමාස නද්විත ආබන්ධන කිතකා, සමාසය නද්විතය ආබන්ධනය කිතකය යන මොහු; කමමයම්, කමමයම්යෙහි; ත කතා ඉති, නොකරණ උද්දනු නුයි; නෙහි, ඒ සමාස නද්විත ආබන්ධන කිතකයන් විසින්; කමම, කමමය; අනුකතං ඉති අනුකත යයි; බුච්චනෙ, කියනු ලැබේ. කතො, එහෙයින්; කමමනෙ, කමමයෙහි; දුතියා, වීතියා විභක්තිය වේ. එවං, මෙසේ ම; කතො දීසු, කතී කරණාදී කරනගන්ති ද; අනුකතතනං, අනුකත ගාමය; සෙදයං, දතයුතුයි.

අනෙක කමමකානං, අනෙක කමමක වාක්‍යන්ට; යථා, උද්ගරණ මෙසේ යි. ගො පාලො ගොපලු තෙම; ගාමිං, දෙන; බිරා, කිරි; දෙහති, දෙවයි. දුඛා වා, දෙවිනි කියා හෝ වේ. ඉති ආදී, මේ ආදිය වේ. දසො, දසතෙම; ගාරං, බර; ගාමං, ගමට; තයති, පමුණුවයි. නීතවා වා, පැමිණිවී යී කියා හෝ වේ. ඉති ආදී, මේ ආදිය වේ. ගාමිං ගාමං ඉති, ගාමිං ගාමං යන; උභයත්‍ර, දෙතන්ති; "යං කතෙති තං කමමං" ඉති, "යං කතෙති තං කමමං" යන; ඉහ, මේ සුත්‍රයෙහි; අනුචතතිත, අනුචතීතනය කරණ උද; වාකාරෙන, වා බඳදෙයන්; කමම සඤ්ඤා, කම සංඤ වේ.

සාමි, සාමි තෙමේ; දසං, දසයා; ගාමා, ගමට; ගමයති, ගමයි. දසෙන වා, දසයා ලවා යී කියා හෝ වේ. දසං ඉති, දසං යන; එතං, මෙහි, "ගතිබුච්චුප්පඨකරකර සයාදීනං කාරිතෙ වා" ඉති, "ගතිබුච්චුප්පඨකරකර සයාදීනං කාරිතෙ වා" යන සුත්‍රයෙන්; කාරිතෙ සති, කාරිතය (හෙතෙමේ ප්‍රත්‍යය) ඇති කල්හි; වා, විකල්පයෙන්; දුතියා, වීතියා විභක්තිය වේ.

429 ගතිබුච්චුප්පඨකරකරසයාදීනං කාරිතෙ වා 2-302

යනු වීති සුත්‍රයි. ගති-දීනං යනු, ඉ, ප්‍ර, ස, ං, බ, වචනයි. කාරිතෙ යනු, ආ, න, කි, ස, එ, වචනයි. වා යනු තීපාතයි. මෙසේ මෙහි පද තුණකි. 'කමමනෙ දුතියා' යන සුත්‍රය මෙහි අනුචතීත නීයයි.

ගති, ගමනාදී වාක්‍යය; බුච්චි, අවබෝධාදී වාක්‍යය; භුජ, භුජ පාලනබන්ධනරණෙසු යන වාක්‍යය; පඨ, පඨ බන්ධනවලෙ යන වාක්‍යය;

හර, හර හරණේ යන බාහුය; හර, හර හරණේ යන බාහුය; සයාදිනා, සි සයෙ යන බාහුය යන මේ ආදීන්ගේ යොගයෙහි; කාරිනෙ, කාරින ප්‍රත්‍යය ඇති කල්හි; කුම්බනේ, කම්බනේහි; වා, විකල්පයෙන්; දුතියා, විතියා විභක්තිය වේ.

ගති ව බුද්ධි ව භුජ ව පස ව හර ව කර ව සි ව ගතිබුද්ධිභුජ පසහර කර සයා, ගති-සයා ආදී යෙසං වෙ ගති-සයාදයො, නෙසං ගති-සයාදිනං. සෙස්ස සුගමයි.

පනෙක, විතියා විභක්තිය නොවූ පක්ෂයෙහි; කතතරි, කතී කාරකයෙහි; තතියා, තාතියා විභක්තිය වේ. ගාමං ඉති, ගාමං යන; අත්‍ර භූ, මෙහි වතාහි; පුබ්බ ඉච්, පෙර මෙන්; වාකාරෙන, වා ගබ්දයෙන්; කම්බ සංඝ්‍රය, කම් සංඝ්‍ර වේ. එවං, මෙකේ ම; ගරු, ගුරුවරනෙම; සියං, ගිණයාට, බලමං, බමීය; බොධගති, අවබොධ කරවයි. සියෙසන වා, සියෙසන සියෙසන (ගිණයා ලවා) යි කියා හෝ වේ. ඉති ආදී, මේ ආදිය වේ. අකම්බකානං, අකම්බ බාහුන් ව; යථා, උද්භරණ මෙසේ යි. ගන්ධාරෙනා, ඇතරුවෙම; හජ්චං, ඇතු, සායනි, හොවයි. හජ්චනා වා, හජ්චනා (ඇතු ලවා) යි කියා හෝ වේ. ඉති ආදී, මේ ආදිය වේ.

365 විසතර:-“ඡ කාරකානි සාම් ව වුත්තානුත්තනන හෙදනො” යනාදීන් දක්වන ලද උදෙසායට අනුව ඡවි කාරකයන් පිළිබඳ උත්තානුත්තන භාවය දක්වන බමිකීන්තිපාදයෝ කම් කාරකයෙහි උත්තාවස්ථාව දක්වා අනුක්තාවස්ථාව දක්වනු කැමැත්තෙන් “අනුක්ත කම්මං යථා” යනාදිය කීහ. කමීය උත්ත හෝ අනුක්ත විය යුත්තේ සමාස නිව්භ ආබ්‍යාන කිතකයන්ගේ වශයෙනැයි යට කියන ලදී. මෙහි අනුක්ත කමීය පිළිබඳව සමාස නද්විත යන්ට ඒ කම් කාරකයෙහි වූ සමාස නද්විතයන් පිළිබඳ වාක්‍යම උද්භරණ යයි දක්වා ආබ්‍යාන කිතකයන්ට පමණක් “සුදෙ ඔදනං පච්ඡි” “බුද්ධො බලමං දෙසිතවා” යි උද්භරණ දක්වන ලදහ. කම්බනේහි යම් සමාසයක් හෝ නද්විතයක් හෝ සිදුකරණ ලද්දේ නම් එකල්හි ඒ සමාසයෙන් හා නද්විතයෙන් ද කමීය උත්ත වෙයි. ඒ සමාසය හෝ නද්විතය සිදු කිරීමට කල්හි වාක්‍යාවස්ථාවෙහි එහි උත්තකමීයක් නැත්තේය. එහෙයින් මෙහි ද අනුක්ත කමීයට ඔවුන්ගේ වාක්‍යම උද්භරණ යයි කියන ලදී. “ආගතා සමණො” යනු කම්බනේහි යොදන ලද සමාස වාක්‍යයකි. මෙහි ආගතා යනු කිතක ක්‍රියාව වුව ද සමණො යන්නට භූලාභිකරණ විශේෂණකමයෙන් පවත්නේය. සමණො යනු ආගමන ක්‍රියාවෙහි උත්ත කතීයි. යං යනු එහි අනුක්ත කමීයි. එය ක්‍රියාවෙන් හා

(සමාජ නොකළ හෙයින්) සමාජයෙන් ද අනුකතයි. මෙය සමාජ කොට ආගත සමිණ ශබ්දය නිපදවා ගත්විට ඉන් වාච්‍ය වන්නේ යං සි ය ශබ්දයෙන් අතීතම වශයෙන් ප්‍රකාශිත ස්ථානයයි. පැමිණි මහණුන් ඇති ආරම්භ නේ විකාර යයි. යං යන්නෙන් අදහස් කරණ ලදුව සො යන්නෙන් ප්‍රකාශිත වූයේ ද සමාජයෙන් කචිත වූයේ ද එයම හෙයින් එය සමාජයෙන් උක්ත නම්. සමාජයාගේ වාක්‍ය අවස්ථාවෙහි එවැන්නක් අකචිත හෙයින් අනුකත නම්. “සතෙත සංසට්ඨා” යනු තභිතයෙන් අනුකත කමීයට තීදසුතයි. මෙහි ණික ප්‍රත්‍යය නොකළ හෙයින් සංසට්ඨ ශබ්දයෙන් වාච්‍ය වන ඔදනාකඛ්‍ය කමීය උක්ත නොවීය. එහෙත් සංසට්ඨා යි ප්‍රථමාව යොදන ලද්දේ තභිතයෙන් වූ උක්තකමක් නිසා නොවේය. මෙහි අත්‍ය ක්‍රියාවක් නැති හෙයින් විනීයා විභතයීය නොයොදා නිතක යෙන් වූ උක්තකම පමණක් සලකා සංසට්ඨා යි ප්‍රථමාව යොදන ලද බැව් සැලකිය යුතුය. යම් හෙයකින් මෙහි ණික ප්‍රත්‍යය යොදන ලද්දේ නම් එකල්හි එයින් සාගයෙන් මිලු කළ ද්‍රව්‍යය වන ඔදනය වාච්‍ය වේ. එහෙයින් එය උක්ත වන්නේය. ප්‍රත්‍ය යය නොකළ හෙයින් මෙහි එබඳු යමක් වාච්‍ය වන්නේ නොවේ. එහෙයින් මෙහි ද උක්තකමක් නැතැයි හෙවත් කමීය අනුකත යයි සැලකිය යුතුය. ආඛ්‍යාත නිතක ක්‍රියාවන් විසින් කමීය අනුකත වන ආකාරය සුබොධය. කොටින් සලකනොත් සමාජ තභිත ආඛ්‍යාත නිතකයන් කමීයවේයෙහි නොකළ විට ඒ කමීයෙහි සමාසාදීන් විසින් උක්තකමක් නැත්තේ යයි සැලකිය යුතුය. එහෙයින් ම මෙහි ද “එත් සමාජ තභිත ආඛ්‍යාත නිතකා කමීයමිං ත කතා ති තෙති කමමමනුත්තනනී වුවවතෙ” යනු කීහ.

විකමික බාදුක ක්‍රියා විෂයෙහි කමීය අනුකත වන අයුරු ද මෙහිදී ම සොය බැලිය යුතුය. දුභාදී වශයෙන් හා න්‍යාදී වශයෙන් ද දෙපරිදි වූ ඒ විකමික බාදු විෂයෙහිදී දුභාදීන්ගේ අප්‍ර බාන කමීයත් න්‍යාදීන්ගේ ප්‍රබාන කමීයත් උක්ත වන බව යට කියන ලදී. ඒ ක්‍රියාපදය කමී කාරකයෙහි පවත්නා කල්හි ය. කචී කාරකයෙහි පවත්නා කල්හි ඔවුන්ගේ අනුකතකම මෙහි කීරන ලදී. “ගො පාලො භාචිං බීරං දෙභති” “දුසො භාරං ගාමිං තයති” යනාදී ආඛ්‍යාත ක්‍රියා සම්බන්ධයෙහි හා “ගොපාලො ගාචිං බීරං දුඛවා” “දුසො භාරං ගාමිං තීතවා” යනාදී නිතක ක්‍රියා සම්බන්ධයෙහි ද ඒ අනුකතකම ලැබේ. ගොපාලො යනු ගො ක්‍රියාවෙහි ද දුසො යනු තයන ක්‍රියාවෙහි ද කචී යි. ගාචිං බීරං යනු දෙභත ක්‍රියාව විසින් ද භාරං ගාමිං යනු තයන ක්‍රියාව විසින් ද අනුකත කමීයි. මෙහි බීරය දෙභත ක්‍රියාවෙහි භාරය තයන ක්‍රියා

වචන එක එල්ලේම මූඛය වශයෙන් කමිය වෙයි. ආවිං යනු ද භාමිං යනු ද ඒ ක්‍රියාවන්ට කිමිතන වශයෙන් පවත්නානු විකමික ඛාතු සම්බන්ධය ලබා අමුඛය වශයෙන් කමී වෙයි. එහෙයින් ම එහි කමී සංඥාව "යං කරෙති තං කමිමං" යන සුත්‍රයෙන් නොව එයට අනු වාතකවු වාකාරයෙන් වෙයි. ධීරං භාරං යන දෙකන්හි තමී සුත්‍රයෙන්ම කමී සංඥාව වෙයි. "මුංගමණො ගතපතිං ඔදනං යාවති, යාවිතවා- ගොපාලො භාවං වජං රුකිති, රුචිවා- සියො භරං ධමමං පුච්ඡති, පුච්චවා- විපො ජතං භතතං හිතයි, හිතවිතවා- ගරු සියං ධමමං අනුසාසති, අනුසාසිතවා- පණිතො ජතං කතනබ්බං වදති, වුතතවා- මාලාකාරෙ රුකිං පුපථං අවචිනොති, අවචිතවා- ගොපාලිකා දබ්බං නොතිතං මථති, මචිතවති" යනාදිය දුභාදීන්ට ද "දුසො භාරං භාමිං වතති, වුලභවා- දුසො භාරං භාමිං භරති, භරිතවා" යනාදිය න්‍යාදීන්ට ද උදුභරණයි.

තවද ගතපතීදි ඛාතුන්ගේ යොගයෙහි කාරිත විෂයෙහි ද සැලකිය යුතු කමිකයක් ඇත්තේය. මේ ක්‍රියා විෂයෙහි කාරිත රහිත කල්පි කතී පදය කාරිත යොගොති කමිකය ලබයි. සාමී දුසං භාමිං ගමයති යනාදිය ඊට නිදසුනි. මෙහි ගමන ක්‍රියාව කරණ කතී දුසොති ඒ හෙතෙමී රහිත කල්පිතය. දුන් හෙතෙමීය ඇති කල්පි එය කරවන්නකු සිටින හෙයින් කල්පි කතී වශයෙන් සිටි පදය කමිකය ලබා දුසං යි සිටී. මෙහි ද දුසං යන්න ක්‍රියා වෙති මූඛය කමීම යයි භාමිං යන්න අමුඛය කමීම යයි. එහෙයින් මෙහි ද භාමිං යන්නට පෙර මෙන් අනුවාතන වා ශබ්දයෙන් ම කමීම සංඥාව වෙයි. මේ හෙතෙමී විෂයෙහි සකමික ඛාතු විකමික වූ අවස්ථාවකි. අකමික ඛාතු විෂයෙහි ද මේ නියමය මෙසේ ම ය. භතතොගො ගතීං සායති යනාදිය ඊට නිදසුනි. මේ දෙකොටසෙහි ම මෙහි කමිකය විකල්පය. විකල්ප පක්ෂයෙහි කතීකය සලකා තෘතීය විභක්තිය යෙදිය යුතු යයි කියන ලදී. "ගරු සියං ධමමං බොධයති, සියොන වා- උපාසකො හිකමුං භතතං ගොජයති, හිකමුනා වා- ආවරියො අනෙතවාසිකං පාලිං පාඨයති, අනෙතවාසිකො වා- සාමී දුසං භාරං භාරයති, දුසොන වා- මුති ජතං කුසලං කාරයති, ජනොන වා" යනාදිය ගතපතීයට ද "මාතා පුතතං ආසයති, පුතොන වා- උපාසකො හිකමුං නිසීදපෙති, හිකමුනා වා" යනාදිය අකමික ඛාතුන්ට ද නිදසුනි. මෙහි දුක්ඛී සවාහා මික විකමික ඛාතුය, හෙතෙමීය ජිසා විකමික වූ සකමික ඛාතුය, එහෙයින් ම සකමික වූ අකමික ඛාතුය, යන මේ සියලු ඛාතුන්ට අගන් ක්‍රියා පදයන් විසින් කතී ම වා වා වන හෙයින් මෙහි උදුභරණයන්හි කතී දුකත යයි ද කමීය අනුකත යයි ද සැලකිය යුතුය.

වුහන කතනා, උකන කතී තෙම; රථා, මෙසේ යි. ජීනි ජීයො, දිනන ලද ඉදුරන් ඇත්තාවූ; මුනි, සජීඤ්ඤතෙමෙ ය; ආතිබ්මිකො, අතිබ්මිය දන්තාවූ; හිකබු හිකුඤ්ඤතෙමෙය; සුදෙ, අරක්කාමි තෙම; ඔදනා, බත; පවති, පිසයි. පුඤ්ඤකාරෙ, පින් කරන්නාවූ; පුමා, පුරුෂතෙමෙය.

තෙත කතනුසු, නොයෙක් කතීන් අනුරෙහි; යො, යමෙක්; මුඛො, ප්‍රධාන ද; ජසා, හෙතෙමේ; වුහන කතනා ඉති, උකන කතී යයි; ඤෙදෙසා, දතයුත්තේය. කවර හෙයින් ද? යත්: යො, යමෙක් තෙමේ; කතකාරො, ක්‍රියාව කරන්නනු; පයොජයෙ, මෙහෙ යන්නේ ද; ජසා, ඒ මෙහෙයන තැනැත්තේ; උකනාභවතනා, උකනාභ ඇති බැවින්; මුඛො, ප්‍රධාන වෙයි.

රථා, උදහරණ මෙසේ යි. සුදපෙට්ඨො, සුපකාර ප්‍රධාන තෙමේ; සුදෙන, අරක්කාමියා ලවා; ඔදනා, බත; පාවෙති, පිසවයි. සුදපෙට්ඨො ඉති, සුදපෙට්ඨො යන; අහු, මෙහි; “යො කාරෙති ස හෙතු” ඉති, “යො කාරෙති ස හෙතු” යන සුත්‍රයෙන්; හෙතු කතනු සඤ්ඤ, හෙතු කතී සංඥ වේ.

430 යො කාරෙති ස හෙතු 2-284

යනු සංඥ සුත්‍රයි. යො යනු, අ, පු, සබ්බ, ප්‍ර, එ, වචනයි. කාරෙති යනු, ආබ්‍යාත ක්‍රියා පදයි. සො යනු, අ, පු, සබ්බ, ප්‍ර, එ, වචනයි. හෙතු යනු, උ, පු, කී, ප්‍ර, එ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද සතරකි. “යො කාරෙති ස කතනා” යන සුත්‍රයෙන් කතනා යනු මෙහි අනුවර්තනීයයි.

යො, යමෙක් තෙමේ; කාරෙති, (අනෙකකු ලවා) කරවා ද?; සො, හෙතෙම; හෙතු කතනා, හෙතු කතී නම් වේ.

(අඤ්ඤබ්‍යාපාරො පච්චි භමන පචිකාදිකං ක්‍රියං) හිනොති පචතොති ති හෙතු, ති ධාතු පච්චිම් අභීයෙහිය, තු ප්‍රත්‍යය යි. සො හෙතු,

වුහනතනා, උකන බැවින්; පඨමා ව, ප්‍රථමා ද වේ. සුදෙන ඉති, සුදෙන යන; අහු තු, මෙහි වනාහි; “යො කාරෙති ස කතනා” ඉති, “යො කාරෙති ස කතනා” යන සුත්‍රයෙන්; කතනු සඤ්ඤ, කතී සංඥ වේ. අනුතතනා, අනුකත බැවින්; තතියා ව, (“කතතරි ව” යන සුත්‍රයෙන්) තතියා ද වේ. උතතරහු, මත්තෙහි ද; එමො, මෙසේ මැයි.

යද පන, යම් කලෙකිනි වනාහි; යො අඤ්ඤ, යම් අනෙකෙක් තෙමේ; පයොජකං අපි, හෙතු කතීහු ද; පයොජයෙ, මෙහෙයන්

නේ ද; කද, එකල්හි; එසො, මේ හෙතු කතී; මෙහෙයන නැතැත්
 හේ; චුදුනු කතනා, උසන කතී; තමී වෙයි. කවර හෙයින් ද?
 යන්: කසමා අපි, ඒ හෙතු කතීටත් වඩා; උසාසාවනනනො,
 උසාසා අභි හෙයිනි.

යථා, උදහරණ මෙසේ යි; අමවෙවා, අමාත්‍යතෙමේ; සුදුපේ
 ටෙහින, සුදුපේභියා ලවා; සුදෙන, අරක්කාමියා මෙහෙයා; ඔදනං,
 බත; පාවෙතී, පිසවයි. පාවෙතී ඉති ආදී, පාවෙතී- පාවාපෙති
 යනාදිය හෝ වේ. එන, මේ පාවෙතී යන්තෙහි; දුතිය හෙතු
 වචනිවත්තො, දෙවන හෙතු කතීවතු කියනු කැමැත්තෙන්;
 කාරිතනනෙයො අපි, කාරිත ප්‍රත්‍යයානන වූ පාවෙතී යන්තනු කො
 රෙන් ද, පුත, නැවත; ඡේන හොති, ඡේන ප්‍රත්‍යය වේ. පුබ්බස්ස,
 සුචී (යෙහි යොදන ලද්ද) වූ; කාරිතස්ස, කාරිත ප්‍රත්‍යයහව; "යද්"
 දිනා, "යදනුපපනා" දී සුත්‍රයෙන්; ලොපො කතනබ්බො, ලොප්
 කටසුත්තේය. සුදුපේටෙහින සුදෙන ඉති, සුදුපේටෙහින සුදෙන
 යන; උභයත්‍ර, දෙතත්හි; අචුතනනනා, අනුකත බැවින්; කතාරි,
 කතී කාරකයෙහි; තතියා, තාතීයා විභක්තිය වේ.

කරිමොතං, කරනු ලබන්නාවූ; යං කමමං, යම කමයෙක්
 තෙමේ; සෙති භුඡේති, සවතිය භුඡේ වලින්; සුකරං, සුවසේ කරනු
 ලබන්නේ; සයං එව, තෙමේ ම; පසිඤ්චිති, සිඬු වේ ද; තං, ඔහු;
 කමම කතනා ඉති, කමී කතී යහි; විදුං, දතීත්.

කුසුලො, කොටුව, සයං එව, තෙමේ ම; තිජ්ජෙන, බිදෙයි (යනු
 උදහරණයයි.) කුසුලො බලු, කොටුව වනාහි; අතනටෙහිසු, නමා
 කෙරෙහි පිහිටියාවූ; ඉලිඤ්චි සකබ්ඤ්ඤා, කැට කැමිලිති ආදීත්,
 ඒඡේණසු, දිරි හිය කල්හි; පරපපයොහං ජිනා, අනුත්තේ ප්‍රයොග
 යක් නැතිව; හෙදං, බිදීමට; උපගච්ඡන්තො, පැමිණෙන්නේ;
 අතනනා එව, කමා විසින් ම, තිජ්ජෙන නාම, බිදෙන්නේ නමී.
 කතො, එහෙයින්; කමම භුතො ව, කමී වූයේ ද; කතනු භුතො ව,
 කතී වූයේ ද, සො එව, ඒ කොටුවම ය. කමම කතනා, කමී කතී
 තෙමේ; කමමං ඉව ඉති, කමීය වැනි යයි; වතනබ්බං, කියසුත්‍රයි.
 (කුමට ද? යන්:) කමමාතිදෙසනො ව, කමීය වැනි කොට හිමෙන්නේ;
 කමම කතනර් අපි, කමී කතීයෙහි ද; කමමති විය, කමීයෙහි මෙන්;
 අතනනො පද ය විකරණා, අතමනෙ පදය ය විකරණය යන
 දෙදෙන; සිඤ්චිනති, සිඬු වෙත්. ඉදං ව, මේ කමීය වැනි බව ද;
 "යද්" දිනා, "යද්" දී සුත්‍රයෙන්; සඛතීතං, සඛත්‍රහ කරණ ලදී.

අචුතන කතනා, අනුකත කතීතෙමේ; යථා, මෙසේ යි. සුදෙන,

අරක්කැමියා විසින්; ඔදනො, බත; පඬුවෙන, පිසනු ලැබේ. පුමුතා, පුරුෂයා විසින්; පුඤ්ඤා, පිත; කතං, කරණ ලදී.

අනෙක කතනුකානං, නොයෙක් කතීෂාන් ඇති ක්‍රියාවන්ට; යථා, උදහරණ මෙසේ යි. සුදජෙට්ඨන, සුදජෙණ්ඤායා විසින්; සුදෙන, අරක්කැමියා ලවා; ඔදනො, බත; පාචාපියනෙ, පිසවනු ලැබේ. අමච්චෙන, අමාත්‍යයා විසින්; සුදජෙට්ඨන, සුදජෙණ්ඤායා ලවා; සුදෙන, අරක්කැමියා මෙහෙයා; ඔදනො, බත; පාචාපියනෙ, පිසවනු ලැබේ. තීසු, තුන් තන්ති; තතියා, තාතියාව වේ.

පධාන අප්පධාන ක්‍රියා සම්බන්ධතො, ප්‍රධාන වූ ද අප්‍රධාන වූ ද ක්‍රියාවන්ගේ සම්බන්ධතෙත්, යස්ස, යම් කතීෂාවකුගේ; අවුත්තන වුත්තතා, අනුකත බව හා උක්ත බවය යන දෙදෙන; සීසුං, වන්තානු ද; තත්ථ, ඒ කතීෂෙහි; තතියා, තාතියා විභක්තිය; හොති, වෙයි; අපඨ, අත (ප්‍රථමා) විභක්තිය; න, නොවේ.

යථා, උදහරණ මෙසේ යි; මුභමණෙන, බමුණා විසින්; භුක්ථි, අනුභව කොට; සුප්පතෙන, තිදීමයි. එත්ථ, මෙහි; සුප සයනෙ ඉති, සුප සයනෙ යන; අස්ස, මේ ධාතුව තමා; අකමම කතතා, අකමික බැවින්; භාවෙ, භාව කරකයෙහි; නෙ විභතති, නෙ විභක්තිය; භොති, වෙයි. භාවො ව, භාවය ද; සාඤ්ඤාප්පතතා, සාධ්‍යමාන සථරූප ඇති හෙයින්; කතතාරං, කතීෂු; අපෙකඛනෙ, අපෙක්‍ෂා කෙරෙයි. කතතා ව, කතීෂ භෙමෙ ද; නෙ, විභතතියා, නෙ විභක්තිය විසින්; ත වුත්තතා, නොකියන ලද්දේය. නොපච්චයෙන පන නො ප්‍රත්‍යය විසින් වතාහි; වුත්තතා තාම, උක්ත (කියන ලද්දේ) නම් මේ (කචර හෙයින්ද? යන්:) භොස්ස, නො ප්‍රත්‍යය තමා; කතතරී, කතීෂා කාරකයෙහි; කතතතා, කල බැවිනි. තථා අපි, එසේ වුවත් පධාන, ප්‍රධානවූ; සුපින ක්‍රියා, සථරූප ක්‍රියාව හා; සම්බන්ධතොපායෙන; සම්බන්ධතොපායෙන්; අවුත්තතතා, (නෙ විභක්තිය විසින්) අනුකත බැවින්; තතියා, තාතියා විභක්තිය වේ. අප්පධාන, ප්‍රධාන නොවූ; හොප්පත ක්‍රියා, හොප්පත ක්‍රියාව හා; සම්බන්ධතොපෙන, සම්බන්ධතොපාය යෙන්; වුත්තතෙත අපි උක්ත බව ඇති කල්හි ද; න තු පථමා, ප්‍රථමා විභක්තිය නොවේ ම ය.

366 විසතර:- නම් කාරකයාගේ උක්තකර්මය-හා අනුක්තකර්ම දක්වා අනතුරුව කතීෂා කාරකයාගේ උක්තකර්මය හා අනුක්තකර්මය දක්වනු කැමැත්තෙන් "වුත්ත කමමං යථා" යනාදිය කිහි. කමිය මෙන් කතීෂ ද උක්ත හෝ අනුක්ත වන්නේ සමාස නඤ්ඤිත ආධ්‍යාත කිහිකයන් විසින් මය. "ඒති ෂ්‍රේයො මුති- ආභිධම්මිකො භික්ඛු-

සුද්‍ර මදනං පවති- පුඤ්ඤකාරෙ පුමා” යනු පිළිවෙලින් ඒ සමාසා දිත්ව උද්භරණයි. ජීවිත්‍යයෝ යනු සමාස පදයකි. මෙහි ‘ජීවනී ඉත්‍යොති යෙන’ යි වාක්‍ය ගත් කල්හි යෙන යන්නෙන් අපේක්‍ෂා කරනු ලබන්නේ ජීවනී යන කම්ම කාරක කාදන්ත ක්‍රියාවෙහි අනුකත කතියය. ජීව ගබ්දයත් ඉත්‍යො ගබ්දයත් සමාස කොට ගත් කල්හි ජීවිත්‍ය ගබ්දයෙන් වාච්‍ය වූයේ ද (ගමකු විසින් ඉත්‍යො විජය කරණ ලද නම්) හෙතෙමෙය. එනම් මූලි ගබ්දයෙන් කියන ලද කිසියම් තපස්වියෙකී එහෙයින් මෙබඳු තන්ති සමාසය විසින් කතී: උක්ත යයි දතයුතුය.

“ආහිධම්මකො භික්ඛු” යනු තද්ධිතයට නිදසුනකි. “අහිධම්මං අවෙති හෝ “අහිධම්මං අධීනෙ” යි එහි වාක්‍ය ගත් කල්හි මෙහි යොදන ණික ප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රකාශ වන්නේ අවෙති හෝ අධීනෙ යන ක්‍රියාවෙහි කතියය. දන්තා හෝ හදුරන්තා යන ඒ ක්‍රියාදීඛ ණික ප්‍රත්‍යයෙහි ඇත්තේය. එහෙයින් ණික ප්‍රත්‍යය යොදා සිදුකොට ගත් ආහිධම්මක යන තද්ධිත පදය විසින් ද අහිධම්මය දන්නෙක් හෝ හදුරන්තෙක් කථිතය. එනම් හික්ඛුතෙමෙය. එහෙයින් මෙබඳු තන්ති තභිතය විසින් කතී: උක්ත යයි දතයුතුය.

සුද්‍ර මදනං පවති යනු ආඛ්‍යාතයට නිදසුනකි. මෙහි පවති යන කතී: කාරක ක්‍රියාවෙහි තී ප්‍රත්‍යය කතී: වාචක හෙයින් තුල්‍යාධිකරණ නාමයකින් යුත් කතී: කෙතනකු අපේක්‍ෂා කෙරෙයි. එහෙයින් ම මෙබඳු තන්ති ආඛ්‍යාත ක්‍රියාවෙන් කතී: උක්ත යයි දතයුතුය.

“පුඤ්ඤකාරෙ පුමා” යනු කිතකයට නිදසුනකි මෙහි පුඤ්ඤං යන උප පදය සතිත කර බාහුව කෙරෙත් යෙදු ණ ප්‍රත්‍යය කතී: කාරකයෙහි කළ හෙයින් එයින් පින් කරන්නෙක් වාච්‍ය වෙයි. ණ ප්‍රත්‍යය විසින් අපේක්‍ෂා කරණ ලද්දේ පුණ්ණය කරණ කතී:ය. පුඤ්ඤකාර ගබ්දයෙන් ප්‍රකාශ වන්නේත් පින් කරණ තැනැත්තෙක් මය. එහෙයින් මෙබඳු තන්ති කිතකය විසින් කතී: උක්ත යයි සැලකිය යුතුය.

මෙසේ මෙහි සමාස තභිත ආඛ්‍යාත කිතකයන් විසින් පමණක් කතී: උක්ත බවට නිදසුන් දක්වන ලදහ. එහෙත් කිපාතය විසින් ද කතී: උක්ත වන බව පෙනේ. ‘බුද්ධො ති නිං ගතපති වදෙසි- නිං එවං වදෙසි විඤ්ඤණං මෙ අතතා නි- ධම්මං අධිවෙමා කී දීපෙති” යන මෙහි බුද්ධො, අතතා, අධිවෙමා යන පද ඉති යන නිපාතය විසින් ද “යෙ වා පත තසමිං සමයෙ අඤ්ඤ පි අපි පච්චසමුපපතනා අරුපිනො ධම්මා” යන මෙහි (පච්චසමුපපතනා

බිම්බා යනු අපේ යන නෙපාංකිතය විසින් ද උකත බව පෙනේ. කවී පමණක් නොව “කිං මයා කාතුං සකතා- නං කුතෙත්ථ ආනන්ද ලබ්භා” යනාදියෙහි සකතා ලබ්භා යන නෙපාංකිත ක්‍රියාව විසින් කිං තං යන කමි ද උකතය. මෙසේ හෙයින් සමාසාදීන් පමණක් නොව කිපාතය විසින් ද උකතවියක් ඇත්තේ යයි සැලකිය යුතුය.

යමෙක් ක්‍රියාව කෙරේ නම් හෙතෙම කවීය. ඔහු ලවා යමෙක් එය කරවා නම් හෙතෙම ද කවීය. එකල්හි එකම ක්‍රියාවට කවීහු දෙදෙනෙකි. එබඳු තැන උකත කවී වශයෙන් සැලකිය යුත්තේ ක්‍රියාව කරන්නා ද කරවන්නාදෙහි සෙවිය යුතුය. ඒ සඳහා මෙහි “චුතත කතතා” යනාදිය කිහිපයක කවීන් කීට දෙනෙකු ඇති කල්හි ඔවුන්ගුරුන් යමෙක් ප්‍රධාන නම් හෙතෙම උකත කවී වෙයි. යමෙක් ක්‍රියාව කරන්නාහු අනුලභකොට ක්‍රියාවෙහි යොදවා නම් හෙතෙම ක්‍රියාව කරණ කවීට වඩා උකතාකවත්ය. එහෙයින් ප්‍රධානතම වියයුත්තේ ද උකත කවී වියයුත්තේ ද හෙතෙම මය. සුදුපේටියා සුදෙන ඔදනං පාවෙහි යනු එයට තිදසුනකි. මෙහි පවන ක්‍රියාව කරන්නා සුදයාය. ඔහු ක්‍රියාවෙහි යොදවන්නා සුදුපේටියාය. එහෙයින් මේ එකම පවන ක්‍රියාවට සුදයා ද සුදු පේටියා දෙකි කවීහු දෙදෙනෙකි. මොවුන් දෙදෙන අතුරෙන් ක්‍රියා ව්‍යාපාරයෙහි සුදයා අනුලභකොට මේෂභයන හෙයින් සුදු පේටියා ප්‍රධානතම වෙයි පාවෙහි යන ක්‍රියාව ද කරන්නකු නොව කරවන්නකු ප්‍රකාශ කරන්නේය. ක්‍රියාව කරවන්නාට “යො කාරෙහි ස හෙතු” යන සුත්‍රයෙන් හෙතු කවී සංඥව තියම්තය. මෙහි ක්‍රියාව කරවන්නා සුදුපේටියා හෙයින් හෙතෙම හෙතු කවී නම් ද ක්‍රියාව විසින් උකත හෙයින් උකත කවී නම් ද වේ. එහෙයින් සුදුපේටියා යි ප්‍රථමා විභක්තිය වූය. ක්‍රියාවෙන් ප්‍රයෝජක කවීහු උකත කල්හි ශුද්ධකවී අනුකත වියයුතුය. ක්‍රියාව කරන්නා සුදයා හෙයින් එහි “යො කාරෙහි ස කතතා” යන සුත්‍රයෙන් කවී සංඥව ද අනුකත හෙයින් සුදෙන යි තෘතීයා විභක්තිය ද වූය.

යම් විටෙක ඒ හෙතු කවී නම් ලත් ප්‍රයෝජක කවී ද මෙහෙ යන්නාහු අනෙක් කවී කෙනෙක් වී නම් එකල්හි ඒ කාමටම වඩා උකතාකවත් හෙයින් ද ආබාසයෙහි කවීන් දෙනුන් දෙනකුගේ “ත විමක් තැති හෙයින් ද හෙතෙම උකත කවී නම් වෙයි. “අ- වමා සුදුපේටියා සුදෙන ඔදනං පාවෙහි” යනු එයට තිදසුනකි. මෙහි ද පවන ක්‍රියාව කරන්නා සුදයාය. ඔහු මෙහෙයන්නා සුදුපේටියාය. අමාත්‍ය හෙමේ ඔහු ද මේෂභයන හෙයින් සුදු පේටියාටත් වඩා උකතාකවත්ය. එබැවින් ක්‍රියාවෙන් වාච්‍ය වන

මූලික කාර්යයන්හිදී අමාත්‍යාංශය, අමාත්‍යාංශ සුදුසුකම් යයි ක්‍රියාව කරණ කාර්යයන් මෙහෙයවන්නන් දෙදෙනෙකු හෙයින් ඒ දෙදෙනම හෙතු කාරීන් වෙති. එයින් අමාත්‍ය තෙම ක්‍රියාව විසින් උකහවන හෙතු කාරී වෙයි. සුදුසුකම් අනුකූල කාරී වෙයි. මෙහි හෙතෙමෙයට අයත් ණ ප්‍රත්‍යයෙන් පමණක් නොව ණය-ණපෙ-ණපය-යන අතින් ප්‍රත්‍යයන් ගෙන් ද ක්‍රියා සිද්ධි කට යුතුය. මෙහි ප්‍රථම වරට හෙතෙමෙය ප්‍රත්‍යය යොදන ලද්දේ සුදුසුකම් හෙතු කාරී වශයෙන් සිටියදීය. දෙවන වර අමාත්‍යාංශ හෙතු කාරී වශයෙන් සිටින නිසා නැවතත් හෙතෙමෙය ප්‍රත්‍යයෙන් යෙදිය යුතුය. පළු බාහු කෙරෙහි 330 වන සුත්‍රයෙන් හෙතෙමෙයෙහි ණ ප්‍රත්‍යය ද 384 වන සුත්‍රයෙන් වාචික ද කළ කල්හි සිද්ධි වූ පාවෙ යන කාර්යාන්තරය බාහුවක් නොවේ. බාහු කෙරෙහි වන ණ ප්‍රත්‍යය දෙවන හෙතු කාරීන් කිවමනා කල්හි ඔහු කෙරෙහි කෙසේ වේ ද ? යත්: 333 වන සුත්‍රයෙහි "විභතියො" යි බහුවචන ඉහණයෙන් බාහුකාරී යෙහි කළ ප්‍රත්‍යයෙන් කෙරෙහි ප්‍රත්‍යය යෙදිය හැකිය. එහි විභතියො යන්නෙන් විභතිය පමණක් නොව ප්‍රත්‍යයෝ ද ගැණෙහි. විභතිය පමණක් ම ගතයුතු නම් විභතිය යි එකවචනය යෙදිය යුතුය. බහුවචනය යොදන ලද්දේ ප්‍රත්‍යයෙන් ද ගතයුතු හෙයින්, බහුවචනයෙන් අත්‍ය කාර්ය නොව ප්‍රත්‍යයෝ ම වන්නාහැයි කෙසේ කැපේ ද ? යත්: තාමයන් කෙරෙහි හා බාහුන් කෙරෙහි පරව විභතියින් හා ප්‍රත්‍යයෙන් මිස අනෙකක් නොවන හෙයින් මෙහි ද පාරිභෙදික න්‍යායයෙන් ප්‍රත්‍යයෝ ම ගැණෙහි. නැවත හොත් "බාහුපච්චයෙහි" යි සුත්‍ර විභාගයෙන් බාහුකාරී යෙහි කළ ප්‍රත්‍යයෙන් කෙරෙහි ද ප්‍රත්‍යයෝ වෙත් යයි කියන ලදී. එහෙයින් ම මෙහි "කාරිතන්තයමාපි පුන ණ හොති" යි කවිතයි. දුන් හෙතෙමෙය ප්‍රත්‍යය දෙකක් හෙයින් ඉන් එකක් යද්දි සුත්‍රයෙන් ලොප් කට යුතුය. අමාත්‍යාංශ ක්‍රියාව විසින් උකහ වන විට සුදුසුකම් හා සුදුසු ද අනුකූලය. එහෙයින් උකහ තත්ව අමවේවා යි ප්‍රථමාව ද අනුකූල තත්ව සුදුසුකම් සුදුසුකම් සි තාමියා ද විනිතය.

මේ කාර ක්‍රියාවක් ඉබේම සිදුවේ නම් එහි කාරී කමේ නියමය කෙසේ ද යි සැලකිය යුතුය. එබඳු තත්ව කමේ වනුයේත් කාරී වනුයේත් එකතුම හෙයින් ඒ කමේ කාරී නමැයි මෙහි කියන ලදී. "කුසුලො සයමෙව භිද්ධතෙ" යනු එයට නිදසුනකි. කොටුවෙහි වූ කැට කැබලිහි ආදිය දිරුපත් වූ කල්හි එය ඉබේම බිඳ වැටේ. හෙදන ක්‍රියාවට කමෙයක් අවශ්‍යය. අනෙකකු බිඳිනේත් ඒ බිඳිනු ලබන්නේ කොටුවේය. එකල්හි කොටුව කමේය විය යුතුය. දුන් හෙදන ක්‍රියාව සිදුවූයේ ඉබේ මය. එහෙත් ඒ ක්‍රියා විභෙදය

පැවැත්ම නිසා කොටුවම කතීය ද විය යුතුය. පරපුරොග රහිතව කමාම බිඳුන හෙයින් මෙහි කමිමය වූයේත් කතීය වූයේත් එකම කොටුව නිසා ඒ කමිම කතීය නමැයි කියන ලදී. මේ යටිය කතීය යටිය කමි නමැයි අන්‍යයන් විසින් කියන ලදී. කමි කතීයට අයත් ක්‍රියා විෂයෙහි ද ආතමනෙ පද ය විකරණයන් යෙදිය යුතු හෙයින් මෙ කමි කතීය ද කමිම වැනි යයි කියන ලදී. පාණිනිය ව්‍යාකරණ යෙහි “කමිමත් කමිණ් භූලා ස්‍රියා” යි ද කාතනත්‍රයෙහි “කමිමත් කමි කතීය” යි ද කමි කතීය කමිම වැනි යයි කී හෙයින් ආතමනෙ පද ය විකරණ කටයුතුය. එයේ නමුත් කාතනායන ව්‍යාකරණ යෙහි කමානිදෙන සුත්‍රයක් හෝ කමි කතීයෙහි ආතමනෙ පද ය විකරණ විධායක සුත්‍රයක් හෝ නැති හෙයින් මෙහි යදදී සුත්‍ර යෙන් කමි කතීය කමිම වැනි මේ යයි කියන ලදී. එකල්හි 307-308 වන සුත්‍රවලින් ආතමනෙ පද ය විකරණ වෙයි. මේ උක්ත කතීය වූ පිළිබඳව දැක්වූ නිදසුන් අනුව කටයුතු විධාර යයි.

අනුකත කතීය වූ ද පිළිබඳව “සුදෙන මදනො පටමනෙ-පුමුතා පුඤ්ඤා කතං” යනු උදාහරණ කරණ ලදී. මේ ආඛ්‍යාතයට හා කිතකයට නිදසුනි. මෙහි සමාස තභිත දෙකට උදාහරණ නොදක් වන ලදහ. ඒ සඳහා “ජිකානි ඉක්කානි ගත” යි ද “අභිධමමං අභිතො” යි ද උදාහරණ කටයුතුය. මේ දෙතන්හි පෙර මෙන් කතීය කාරකයෙහි සමාසය හා තභිත ප්‍රත්‍යය නොකල හෙයින් කතීය වූ උක්ත බවක් නැත. උක්ත වනුයේ කතීය වූ අපෙක්ෂිතව සමාසය හෝ ප්‍රත්‍යය කල කල්හි ය. වාක්‍යාවස්ථාවෙහි එවැන්තක් නැති හෙයින් අනුකතය. සුදෙන මදනො පටමනෙ- පුමුතා පුඤ්ඤා කතං යන දෙතන්හි ආඛ්‍යාත හෙ විභක්තිය හා කිතක ත ප්‍රත්‍යය ද කතීය කාරකයෙහි නොව කමි කාරකයෙහි කල හෙයින් කතීය අනුකත වේ. එහෙයින් සුදෙන පුමුතා යන දෙතන්හි “කතනරි ව” යන සුත්‍රයෙන් කතීය විභක්තිය විය.

පෙර මෙන් කතීයන් දෙදෙනෙකු හෝ තිදෙනෙකු ඇති කල්හි වුවත් ක්‍රියාව කමි කාරක විකමි ක්‍රියාව කරණ ශුද්ධ කතීය ද කරවන හෙකු කතීය ද යන සියල්ලෝම අනුකත වෙයි. ඒ හැම අනුකත කතීය විෂයෙහි “කතනරි ව” යන සුත්‍රයෙන් තාතීය විභක්තිය යෙදිය යුතුය. “සුදපෙරෙට්ඨන සුදෙන මදනො පාචාපිගතෙ- අමට්ඨන සුදපෙරෙට්ඨන සුදෙන මදනො පාචාපිගතෙ” යනාදිය නිදසුන් වෙයි.

මේ හැර කතීය වූ ප්‍රධාන ක්‍රියාවකට හා අප්‍රධාන ක්‍රියාවකටත් සමෙකම නිසා එකවිට අනුකත බව හා උක්ත බව ලබා නම්

එකල්හි ප්‍රධාන ක්‍රියාව අනුව අනුකූල කතීයෙහි තෘතීයාව යෙදිය යුතුය. මූලමණේන භූමි සුප්‍රසාරණ" යනු එයට නිදසුනකි. මෙහි සුප්‍රසාරණ අකමිතය. එහෙයින් සුප්‍රසාරණ යි නො විභක්තිය කරණ ලද්දේ භාව කාරකයෙහිය. භාව ක්‍රියාව වුව ද සිඳි කටයුත්තක් හෙයින් කතීය කෙතෙකු අවශ්‍ය ය. එහෙත් තෙ විභක්තියෙන් කතීය අනුකූලය. භූමි යන සුචි ක්‍රියාව කතීය කාරක හෙයින් එයින් නම් කතීය උකතය. එකල්හි මූලමණ පදයට එකවිට අනුකූලතාව හා උකතතාව ප්‍රාප්තය. නමුත් 363 වන විධාරයෙහි මෙන් ප්‍රධාන ක්‍රියාව අපේක්ෂා කොට අනුකූල කතීයෙහි තෘතීයාව කටයුතුය. අප්‍රධාන ක්‍රියාව ආශ්‍රය කොට උකත කතීයෙහි ප්‍රථමාව නො කටයුතුය. එහෙයින් මූලමණෙහි ප්‍රථමාව නොවී මූලමණෙහි තෘතීයාව වූ බව සැලකිය යුතුයි.

වුත්ත කරණං, උකත කරණය; යථා, මෙසේ යි. ජිත්ත රුකෙකා, කරක ලද වෘක්ෂය ඇත්තේ; ඵරසු, පොරොවයි. පභරණං, පභරණ නම්; ආයුධං, ආයුධ යයි.

වුත්ත සම්පදනං, උකත සම්පදනය; යථා, මෙසේ යි දිත්ත සුභෙකා, දෙන ලද සුචිත් ඇත්තේ; රුජා, රජ කෙමේ යි. දකඛිණෙයො, දකඛිණෙයා නම්; භික්ඛු, භික්ඛු නෙමේය. සම්පදනං, සම්පදන නම්; බුද්ධො, සජීඥ යි.

වුත්තාපාදනං, උකත අප්‍රදනය; යථා, මෙසේ යි නිත්ත ජනො, නිත්තිනු ජනයන් ඇත්තේ; භාමො, භ්‍රමී යි. භීමො, භය ජනන වූයේ; රකඛසො, රක්ෂක යි.

වුත්තො කාසො, උකතාධාරය; යථා, මෙසේ යි මත්තා මානවිතං, මත්වූ ඇතුන් ඇත්තේ; වනං, වනය යි. රුකඛවා, වෘක්ෂයන් ඇත්තාවූ; දෙසො, ප්‍රදේශය යි. ආසනං, ආසනවූ; පිඨං, පුවුවයි.

වුත්ත සාමී, උකත සාමිය; යථා, මෙසේ යි. දසබලො, බල දසයන් ඇත්තේ; භගවා, සජීඥ යි. වෙණිකො, විණොපාදනය ශිල්ප කොට ඇත්තේ; භකිබෙකා, භකිච්චි යි.

සමාසො, සමාසය තෙමේ; සබ්බන්, සියලු ශ්‍රී කාරකයෙහි හා සාමියෙහි ද; භොති, වෙයි. කිතකො, කිතක ප්‍රත්‍යය තෙමේ; සාමී වජ්ජෙන, සාමී රහිත ශ්‍රී කාරකයෙහි; භොති, වෙයි තද්ධිතො, තද්ධිතය තෙමේ; කරණොවධි වජ්ජෙන, කරණ අපාදන කාරකයන් තොර කොට ඇති (නම් කතීය සම්පදන ආධාර සාමී යන) තන්හි; කියො, බොහෝ සෙයින්; ලබ්බෙන, ලැබේ.

ආචාර්යය, ආචාර්යයන් හෙමේ; කතනු කමෙමු, කතී කමේ
 කාරක දෙකකි ලැබෙයි. කරණෝදීනං ච, කරණ සම්ප්‍රදාන අපාදන
 ආධාර සාමී යන මොවුන්ගේ වතාහි; අභාසිකෙ, අනුකත විෂ
 යෙහි; සං සං වාක්‍යං, තම තමන් පිළිබඳ වූ වාක්‍ය ම; උදාහරණ,
 උදාහරණ වෙයි. ඉති, එහෙයින්; තාහි, ඒ අනුකත කරණ සම්ප්‍ර
 දාන අපාදන ආධාර සාමී යන මොහු; අනුදහවං, නොකියන ලද්
 දහු වෙත්. ඉදං, මේ කියන ලද්දේ; වූතතානුභවං, උපතා
 නුකතයන් පිළිබඳව; දිසාමතං, උපාය මාත්‍රයකි. අනෙත තයෙන,
 මේ ක්‍රමයෙන්; වකමාතං අපි, මතු කියනු ලබන දෙය ද; හෙ
 තබබං, දහසුතුයි.

367 විකාර:- අනුකත කතීච අනතුරුව මෙහි පිළිවෙලින්
 අනුකත කරණෝදියට නිදසුන් දක්වන ලදහ මෙහි කරණ සම්ප්‍ර
 දාන අපාදන මතාස යන ඉතිරි කාරක සතරටත් සාමී විභක්තිය
 වත් උකත විෂයෙහි පමණක් නිදසුන් දක්වන ලද්දේ මේ උකත
 වන සමාස තද්ධිතාදීන්ගේ වාක්‍යාවස්ථාවෙන් ම අනුකතතීය ද
 සලකා ගැනීමේ පහසු කිසිය. එහෙයින් මවුන්ගේ අනුකතතීය ද
 සමාසෝදීන්ගේ වාක්‍යාවස්ථාවෙහි "ඡිනතා රුකෙඛා යෙන- යෙන
 පහරනති" යනාදී වශයෙන් පෙර සි පරිද්දෙන් අනුකතතීය සැල
 කිය යුතුය. මෙහි කරණ කාරකයෙහි-ඡිනත රුකෙඛා-පහරණං-සි
 සමාස කිහික දෙකට පමණක් උදාහරණ දක්වන ලද්දේ කරණ
 විෂයෙහි තද්ධිත ආචාර්යයන් නොලැබෙන නිසාය. එසේ ම සම්ප්‍ර
 දානට- දිනත පුලෙඛා- දකඛිණෙයො- සම්පදනං- සි සමාස
 තද්ධිත කිහික උදාහරණ පමණක් දක්වුයේ එහි ආචාර්යය නො
 ලැබෙන නිසාය. අපාදනයට- නිපතන ජනො- හිමො- සි සමාස
 කිහික උදාහරණ පමණක් දක්වන ලද්දේ එහි තද්ධිත ආචාර්යය
 නොලැබෙන නිසාය. ආධාරයට- මහත මාතඛං- රුකඛවා-
 ආසනං- සි සමාස තද්ධිත කිහික උදාහරණ පමණක් දක්වන
 ලද්දේ එහි ද ආචාර්යය නොලැබෙන නිසාය. සාමීයට- දසබලො-
 වෙණිකා- සි සමාස තද්ධිත උදාහරණ පමණක් දක්වන ලද්දේ
 එහි ආචාර්යය කිහික නොලැබෙන නිසාය. භාථාවලින් කියන
 ලද්දේත් එයම ය. සමාසය කාරක සයෙහිත් සාමී විභක්තියෙහිත්
 වෙයි. ආර්ථ සමාණා- ජිතිඤ්ඤා- ඡිනත රුකෙඛා- දිනත
 පුලෙඛා- නිකත ජනො- වෙන මාතඛං- දසබලො යනු ඒ ඡච
 කාරකයට හා සාමීයට පිළිවෙලින් උදාහරණ යි. කිහික සාමී
 විභක්තිය හැර කාරක සයෙහි පමණක් වෙයි. දෙසිතො- පුඤ්ඤ
 කායෙ- පහරණං- සම්පදනං- හිමො- ආසනං යනු පිළිවෙලින්

උද්භරණ යි. නදානිතය කරණ අවධි කාරක දෙක හැර ඉතිරි සිව්
 කාරකයෙහි හා සාමීයෙහි ද වේ. සාතියො- අභිධම්මකො- දක්ඛි
 ඤේයො- රුකඛවා- වෙණිකො- යනු පිළිවෙලින් උද්භරණ යි.
 ආබ්‍යාසය ඡරි කාරකයෙන් කතී කම් කාරක දෙකෙහි පමණක්
 වේ. සුද්ද ඔදනං පවති- සුද්දන ඔදනො පවතෙන- යනු උභර
 ණ යි. මේ කියන ලද්දේ උක්ත විෂයෙහි පමණක් උද්භරණ යි.
 අනුක්ත විෂයෙහි මේ සමාසාදීන්ගේ වාක්‍යම උද්භරණ යි "ජකාර
 කානි සාමී ව උත්තානුත්තතන හෙදනො- දම්බාඵ වුච්චරෙ හෙදො
 විහතතිනං ව වුච්චතෙ" යන්නට අනුව මේ දක්වන ලද්දේ කමීදී
 ඡරි කාරකයන් හා සාමී විහතතිය ද සමබන්ධී උක්ත අනුක්තයන්
 පිළිබඳ ස්වරූප මාත්‍රයකි. මේ අනුසාරයෙන් ම මතකෙහි, කියනු
 ලබන කම් කතී ආදීන් පිළිබඳ හෙද ද අවබෝධ කවියුතුයි.

අට, අනතුරුව; විහතති හෙදො, විහතති ප්‍රහෙදය නෙමේ;
 වුච්චතෙ, කියනු ලැබේ.

වා ඉති, වා යනු; එව, මතු සුත්‍රයෙහි වැටේ.

431 සං කතෙති නං කමමං 2-283

යනු කම් සංඥ සුත්‍රයි. යං යනු අ, ප්‍ර, සබ්බ, දු, එ, වචනයි.
 කරෙති යනු ආබ්‍යාස ක්‍රියාපද යි. නං යනු අ, න, සබ්බ, ප්‍ර, එ,
 වචන යි. කමමං යනු අ, න, කී, ප්‍ර, එ, වචන යි. මෙසේ මෙහි පද
 සඟරකි.

යං, යමක්; කරෙති, කෙරේ ද; නං වා, එය ද; කමමං, කම්
 කම් වේ.

කතතා, කතී නෙමේ; ඉච්ඡිතං, අභිලෂිතවු ද; අතිච්ඡිතං,
 අනභිලෂිත වු ද; ඉච්ඡිතාඤ්චිතං, අභිලෂිතත් අනභිලෂිතත් වු ද;
 යං, යමක්; කරෙති, කරෙති යි සේ යි. ක්‍රියාය, ක්‍රියාවෙන්; සමබන්ධි
 යතී; සමබන්ධි කෙරේ ද? නං ව, හෙද; වා භායරත, වා ශ්‍රතණයෙන්;
 අකච්ඡිතං ව, අකච්ඡිතය ද; කමමං නාම භොගි, කමම කම් වේ.
 "කමමන්ථ දුතියා," "කමමන්ථ දුතියා" යන සුත්‍රයෙන් (64 බලනු)
 විතියා වේ.

තත්ථ, ඔවුන් අතුරෙන්; තාව, පලමුකොට; ඉච්ඡිතං, ඉච්ඡිත
 කමය කියනු ලැබේ. වුච්චං වන්දො, (වුදුන් වදිමි); උත්ත පත්තං
 භුංඤ්ඤි (අවු වු පාත්‍රයක් වලදයි ; යනු උද්භරණ යි. එත්ථ, මෙහි;
 පත්තං ඉති, පාත්‍රය යනු; අහෙදොපචාර, අහෙදොපචාර වභයෙන්;
 තඤ්ඤං, තනුස්ථ වූ; භොජනං, බෝජන (කියනු ලැබේ) යි. භාමො

ආගමික ඉතිහාසය, ආගමික ආගමික (ගම එයි) යනු; සභා, සමයේ ද? එමෙන්.

අතිවිනය, අතිවිනය කමය (ට උදහරණ) මෙසේ යි. කණකං මග්ගි (කටුව මග්ගි); විසං ගිලිකි, (විසං ගිලිකි) යනුයි.

ඉතිහාසවිනය, ඉතිහාසවිනය කමය (ට උදහරණ); සභා, මෙසේ යි. ගාමං ගමනං, (ගමට ගමන්); රුකං මුල මුපසපපති, (ගස ලහට පැමිණෙයි) යනු යි. අනු, මෙහි; ගාම ගමනං, ගමට ගාම; ඉතිහාස, කැමැති වන ලදී. රුකං මුලොපසපපතං, ගසවෙත පැමිණීම; පාසබ්බිතං ඉති, ප්‍රසබ්බයෙන් වී නුයි; අතිවිනය නාම, අතිවිනය නමි.

අකපිතං, අකපිත කමය (ට උදහරණ) මෙසේ යි. ගහවා, (ගාහාවතුන් වහන්සේ); භික්ඛු, (භික්ඛුන්ට); එතං, (මෙය); අවොච, (වදනේ) යනු යි. එතං, මෙහි; භික්ඛු ඉති, භික්ඛු යනු; අකපිතං, අකපිත යි (නොකියන ලදී.) තංව, ගෙද; කෙන, කවරෙකු විසින්; අකපිතං, නොකියන ලද ද? ජකාරක සඤ්ඤාති, මහී විධි කාරක සංඥාවන් විසිනි. තසමා, එකෙහිත්; කෙනාපි සුපෙතන, කිසිම සුත්‍රයකින්; කාරක සඤ්ඤා, කාරක නාමය; ත විනිතා ඉති, නොකරණ ලදනුයි. වාකාරෙන, අනුවභවිත වා ගබ්භයෙන්; භික්ඛු ඉති, භික්ඛු යන; අනු, මෙහි; කමම සඤ්ඤා, කම සංඥාව (නාමය) වේ. බිරණ, (බෙරු තණ; කටං, (කලාලක්); කාරෙති, (කෙරෙයි) යනුද; එතං, මෙසේ යි. ඉති ආදී, මේ ආදිය වේ. අකපිතං ව කමම, අකපිත කමය ද; විකමක ධාතුයොගෙ, විකමක ධාතුන් හා යොගය ආදී කල්පි; දට්ඨබ්බං, දතසුතුයි.

368 විස්තර:-විහකතීන්ගේ ප්‍රභේදය දක්වනු කැමැති ආචාර්ය පාදයෝ 431 වන සුත්‍රය පලමුකොට දක්වූහ. එක් එක් විහකතීන්ගේ අසුමල් අසුමල් අනියන්ති වන්නේ යයි දක්වීමක් එක් විහකතීන්ගේ සිටින විහකතීන්ගේ රූපයක් වන්නේ යයි දක්වීමක් මෙහි විහකතීන්ගේ හෙද නාමයෙන් සැලකිය යුතුය. ධර්මකීර්තිපාදයන් විසින් විහකතීන්ගේ හෙදය දක්වන ලද්දේ මිත්තා විහකතීන්ගේ පටන්ය. එකෙහිත් ම 431 වන සුත්‍රය ප්‍රථම කොට දක්වන ලදී. ඒ වූකලී කමී විධායක සුත්‍රයක්වත් විධිසා නියමිත සුත්‍රයක්වත් තොව සංඥ සුත්‍රයකි. සුත්‍රය සුගමය. මින් මතු දක්වන 437 වන සුත්‍රයෙන් වා ගබ්භයක් මේ සුත්‍රයෙහි අනුවභවිතියයි. එහි ප්‍රයෝජනය වන්නේ අකපිත කමයට ද කමී ව්‍යවහාරය තබා ගැනීම පමණකි. කතීන් විසින් යමක් කරනු ලැබේ ද? එය (කරනු ලබන්නා) කමී යයි. එහි (64 වන සුත්‍රයෙන්) විධිසා විහකතීන් වන්නීය. මෙහි

බමකිනිතිපාදයෝ 1. ඉවර්ත කමය 2. අතිවර්ත කමය 3. ඉවර්තා නිවර්ත කමය 4. අකච්ච කමය යි ප්‍රථම කොට කමී ප්‍රභේද සතරක් දක්වූහ. බුද්ධි ව්‍යාජ, උභය පනතා භුඤ්ජනී යනු 1 වැන්නට නිදර්ශන යි. මෙහි බුද්ධි ව්‍යාජනය ද උභය පනතා භොජනය ද තත් කතී, තෙමේ කැමැත්තෙන් කරයි. එහෙයින් ම ඉවර්ත (කැමැති) කමය. මිනිසා නිදර්ශනයෙහි කී පනතා ශබ්දයෙන් පාත්‍රය (හික්ෂා භාජනය) නොව තත්‍රයට (එහි වූ) භොජනය අදහස් කරනු ලැබේ. එසේ අදහස් කිරීමට හෙතෙම හෝ යුක්තිය අභේදපවාරය යි කීහ. අභේදපවාරය නම් බොහෝ ප්‍රභේද සහිතවූ කිසියම් රීතී විශේෂ යකි. ඒ සමබකි විසාරය බාලයන් එසින් නොව බාලයන් ඉක්ම වුවත් එසින් දතයුතු හෙයින් මෙහි දක්වනු නොලැබෙයි. දතගන්ට ම සිතන්නවුන් එසින් සඳහාරයට ජාලිතිය හෝ පසුබිසාප්‍රදීපය බාලිය යුතුය. ඒ උපවාර රීතීන් අතුරෙහි ආනොපවාරය ද එකකි. ආනොපවාරය නම් ආධාර ආධේය දේදෙනා නොවෙතස් කොට සිතා ගැන්මය. පාත්‍ර සංඛ්‍යාත ආධාරයන් එහි වූ භොජන සංඛ්‍යාත ආධේයයන් අවිශේෂ කොට සිතා ගතහැකි හෙයින් ම පනතා භුඤ්ජනී යන්නෙහි අනුභව ද්‍රව්‍යය වූයේ පාත්‍රය නොව එහි වූ ආහාරයම යයි නිශ්චය කිරීම අපහසු නොවේ. මේ උපවාර විධිය පහසුවෙන් තේරුම් ගැනීමට විශේෂ දක්වන ලද නිදසුන නම් භාෂො ආභවජනී යන්න යි. ශ්‍රාම සංඛ්‍යාත වූ අවේනකික වූ පාවිච්චි බණ්ඩයකගේ ආගමනය (ගමන් කිරීම)ක් නම් තැන. ශ්‍රාමයට ජනයාගේ නම් ආගමනය නිරාවරණ ය. එහෙයින් “ගම එයි” යන්නෙන් අදහස් කරණ ලද්දේ ගමේ මිනිසුන්ගේ ආගමනය මය. එහි ශ්‍රාම සංඛ්‍යාත ආධාරයන් ජනයා සංඛ්‍යාත ආධේයයන් අභේදනීයෙන් සැලකීම මෙන් ම උභය පනතා භුඤ්ජනී යන්නක් සැලකිය යුතු බව කීහ.

තණ්ටකා මඤ්චි, විසං ගිලනී යනු 2 වැන්නට නිදර්ශන යි. කවුළක් මැඩීමත් විසයක් වැලඳීමත් දෙකම කතී, තෙමේ කැමැත්තෙන් නොකෙරෙයි. එහෙයින් අතිවර්ත (නොකැමැති) කමය යි. භාමං භවජං රුක්ඛමුල වූපසප්පතී යනු 3 වැන්නට නිදර්ශන යි. ප්‍රසංඛය නම් යමක් කරන්ට පටන් ගත් විට තවත් කටයුත්තක් එකවිට පැමිණීමයි. කතී, විසින් කරන්ට සිතන ලද්දේ ගමට යාමයි. එහෙයින් භාමං යනු ඉවර්ත කමය යි. ශ්‍රාම ගමන ක්‍රියාව පටන් ගත් කතී, ශ්‍රාමයේ ගත ලඟට පැමිණීම කැමැත්තෙන් නොව සභාගත ප්‍රසංඛ වශයෙන් වුවකි. එහෙයින් රුක්ඛ මූලය යනු අතිවර්ත කමය යි. මේ දෙකම එක්වූ විට ඉවර්තා නිවර්ත කමය යි.

කියනු ලැබේ. හඟවා ගිනුම් එතදුවොව යනු 4 වැන්නට නිදසි නයි. එහි හඟවා එතං අවොව යි ගත් කල උකතා කතී, අනුකත කමී, ක්‍රියා, තුනම සම්පූර්ණත. ගිනුම් යනු ද වාක්‍යයෙහි දක්නා ලැබෙයි. ඒ වනුහි කිසිම කාරකයකට ද අයත් නොවෙයි. වාක්‍ය යෙන් අස්කරන්ට ද නොහැකියි. එහෙයින් එය අකපිත (මට කාරකයන් අතුරෙන් එකක් වෙසින් වන් නොකියන ලද) කමීය යි ඇලකිය යුතුය. මේ අකපිත කමීය මුකලී විකමීක ධාතු යොග යෙහිම ලැබිය යුත්තකි. (විකමීක ධාතුවන් 360 වන විකාරයෙහි බලනු.) කර ධාතුව විකමීක ධාතු ගණයෙහි ඇතුළත් නැත. එහෙ යින් බිරණේ කටං කරෙහි යන නිදසුනෙහි බිරණේ යනු අකපිත කමීය නොව ප්‍රකෘති කමීය යි කිවයුතුය. තමුත් එයට කමී සංඥව අයත් වන්නේ කිසියම් සුත්‍රයකින් නොව 437 වන සුත්‍රයෙන් අනුවර්තනය කරණ ලද වා ගබදයෙහි.

නිබන්ධනී, තිපිතනී කමීය; විකනී, විකෘතී කමීය; පතනී ප්‍රාපනී කමීය; හෙද, යන මොවුන්ගේ ප්‍රහෙද වශයෙන්; කමම, කමීය තෙමේ; කිධා, තුන් පරිද්දකින් දන්තා ලදී. යපා, උදහරණ මෙසේ යි; කටා, (කලාල); කරෙහි, (කෙරෙයි); කටධා, (විගලී දකඩ); ක්‍රාපෙති, (දවයි); රූපං, (රූපය); විපසානී, (බලයි) යනු යි.

369 විකාර:- මේ වනාහි කමී විභවනීගුණේ ප්‍රහෙදහරක කටකයකි. ප්‍රාපිකත ඉවතීත කමීදිය පමණක් නොව තදන්‍යමු කමී ප්‍රහෙද ත්‍රිකයක් විද්‍යාන බැව් මෙයින් කිත. ඔවුනු නම:-

- 1 නිබන්ධනී කමම, 2 විකනී කමම, 3 පතනී කමම යනු යි.
- 1 කටං කරෙහි, 2 කටධං ක්‍රාපෙති, 3 රූපං විපසානී යනු තුමොදහරණ යි.

නිබන්ධනී නම, නොපැවති යමක් නිපදවැලීමයි. කලාල වනාහි ඒ සදහා යෙදියුතු තෘණ වර්ග කරණයොට නිපදවනු ලබන් තකි. කලින් පැවැත්තේ තෘණ විශේෂය පමණකි. කලාල නම එයින් සාද ගන්නා ආසාරණයකි. විකනී නම සවහාවයෙන් පවත්නා යමක් අන්‍ය සවහාව කට පමුණුවැලීමයි විගලී දකඩයන් මුල සවහාව නම කාලෙකයයි. එය දුම්ම අවසානාරගකට පැමිණවීම හෝ මුල සවහාව විකෘතියට පැමිණවීම යි.

පතනී නම පෙර පැවති යමක් ම සමුඛවනියට පැමිණවීමයි. රූපය මුකලී නිපිතියක් වන් විකෘතියක් වන් නොව පෙර පැවති ද්‍රව්‍යයකි. එය ඇස් හමුවීම පතනී (පැමිණීම) නමී ය. මොහු තිදෙ

න ද අනුකූල කම් යෝමය. එහෙයින් (424 වන සූත්‍රයෙන්) කම් සංඥව ලබති.

දුතියා ඉති, දුතියා යනු; එව, මතු සූත්‍රයෙහි වැවේ.

432. කාලද්‍රව්‍යානමච්චනන සංයෝගෙ 2-300

යනු මනියා විභකති විධාන සූත්‍රයි. කාලඥානං යනු, අ, ප්‍ර, ස, ෂ, බ, වචනයි. අච්චනන සංයෝගෙ යනු, අ, ප්‍ර, ස, ස, එ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි. 54 වන සූත්‍රයෙන් දුතියා යනු මෙහි අනුච්චිතිය යි.

කාලඥානං, කාලය මාථීය යන දෙදෙනාගේ; අච්චනන සංයෝගෙ, (ද්‍රව්‍ය ගුණ ක්‍රියාවන් හා) නිරන්තර සංයෝගය ඇති කල්හි; දුතියා, විනියා විභකතිය වේ.

කාලො ව අඥා ව කාලඥානො, තෙසං කාලඥානං, අතිතතතනං අතතං අච්චනනං, අති පුථී අම ඛාතු ගමනාච්චියෙහි ය, සංසුච්චනං සංයෝගො, සං පුථී සුච් ඛාතු යෙදීම අච්චියෙහි ය, අච්චනනං සංයෝගො අච්චනන සංයෝගො, තස්මිං අච්චනන සංයෝගෙ,

කාලඥානං, කාල මාථී දෙදෙනාගේ; දබ්බ ගුණ ක්‍රියාහි, ද්‍රව්‍යය ගුණය ක්‍රියාය යන මොවුන් හා; නිරන්තර සංයෝගෙ සහි, නිරත යෝගය ඇති කල්හි; දුතියා සියා, විනියා විභකතිය වන්නීය.

මාසං, (මසක් මුළුල්ලෙහි); මංසොදනො, (මංසොදනය යි); සරදං, (සරත් කාලය මුළුල්ලෙහි); නදී, (හඬහා නොමෝ); රමණීයා, (සිත්කල්පයි); මාසං, (මසක් මුළුල්ලෙහි); සඤ්ඛායති, (හදරයි) යනු නිදර්ශකයි

අඥානං, මාථී වාචි ගබ්භයා කෙරෙත් (විනියාවට නිදර්ශන දක්වනු ලැබෙත්.) යොජනං, (යොදුනක් මුළුල්ලෙහි); වන රුජ්, (වන රොදයි); යොජනං, (යොදුනක් මුළුල්ලෙහි); දීසො, (දීඝි වු) පබ්බනො, (පථීතය යි); කොසං, (හවසනක් මුළුල්ලෙහි); සඤ්ඛායති, (හදරයි) යනු නිදර්ශකයි.

370 විකාර:- අච්චනන සංයෝග නම් අතරක් නොමැති සේ එක්වීමයි. 1 කාලය හා ද්‍රව්‍යය ද, 2 කාලය හා ගුණය ද, 3 කාලය හා ක්‍රියාව ද, 4 මාථීය හා ද්‍රව්‍යය ද, 5 මාථීය හා ගුණය ද, 6 මාථීය හා ක්‍රියාව ද අනෙකානෙත් අතරක් නොමැති සේ (නිරන්තරය) යෙදී පැවැත්ම ම මෙහි අච්චනන සංයෝග යයි කිහ. 1 මාසං මංසොදනො, 2 සරදං රමණීයා නදී, 3 මාසං සඤ්ඛායති, 4 යොජනං වනරුජ්, 5 යොජනං දීසො පබ්බනො, 6 කොසං සඤ්ඛායති යනු ඔවුන්ට ක්‍රමයෙන් උදාහරණ යි.

1 මාසය මුළුල්ලෙහි ම මසවුලෙහි යුත් භෞජන යයි කීමෙන් තිස් දිනක් වූ කාලයක් මදකාලයක් ද්‍රව්‍යයන් සංයුක්ත බව ද, 2 හරත් කාලය මුළුල්ලෙහි තදිග සිත්කල යයි කීමෙන් දෙමසක් වූ කාලයක් රමණීය සංකීර්ණ ලුණුයන් සංයුක්ත බව ද 3 මසක් මුළුල්ලෙහි හදුරයි කීමෙන් තිස් දිනක් වූ කාලයක් හැදුරීම් සංකීර්ණ ක්‍රියාවන් සංයුක්ත බව ද, 4 යොදුන මුළුල්ලෙහි වනරෙද යයි කීමෙන් යොජන සංකීර්ණ මාසී (ප්‍රමාණ) යන් වනරු සංකීර්ණ තන් ද්‍රව්‍යයන් සංයුක්ත බව ද, 5 පච්චය යොදුනක් දිග යයි කීමෙන් යොජනාල මාසීයන් දීඝීතා සංකීර්ණ ලුණුයන් සංයුක්ත බව ද, 6 හඹසතක් පමණ වූ මාසීය මුළුල්ලෙහි හදුරයි කීමෙන් කොෂ (ගවු බාගයක්) සංකීර්ණ මාසීය හා හැදුරීම් සංකීර්ණ ක්‍රියාවන් සංයුක්ත බව ද සැලකිය යුතුය.

“කාලාධිවනොර් නෙරන්තයෙති” යන පාණිනී සූත්‍රයෙහි වූ නෙරන්තයෙති යන අර්ථයන් මේ සූත්‍රයෙහි වූ අවිචන්ත සංයෝග යන අර්ථයන් එකතුවෙන් ය. එහෙයින් කාලයාගේ ද මාසීයාගේ ද තීරනකර යෝගය ඇති තන්හි පමණක් විනිශා විභක්තිය වන්නී යයි මාගධ සංකීර්ණ ශාබ්දිකයෝ එකග සැලකූහ. නොඑසේ තන්හි වතුනී හෝ ෂෂ්ඨි විභක්තිය වන්නීය. “මාසයා විභක්තියෙති” යනාදී යෙන් එය නිශ්චයකර ගත යුතුය.

432 කම්මපාවනීයසූත්‍රය 2-301

යනු විනිශා විභක්තී විධි සූත්‍රයි. කම්මපාවනීය සූත්‍රය යනු, අ, න, ස, ස, එ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද එකකි. දුකියා යනු මෙහි අනුවනීයයි.

කම්මපාවනීය සූත්‍රය; කම්මපාවනීය සංඥන පදයන් හා යොදුන තන්හි; දුකියා, විනිශා විභක්තිය වන්නීය.

කාර්යයෙක ති කම්ම, කර ධාතු කිරීම අනුයෙහි ය, රම්ම ප්‍රත්‍ය ය යි, පවදිතබ්බං පවචනියං, ප පුච්චි වච ධාතු කීම් අනුයෙහි ය, අනිය ප්‍රත්‍යය යයි, කම්මං පවචනියං යෙසා නෙ කම්මපාවනීයා, සුඤ්ඤානං හි සුත්තං, පුච්ච ධාතු යෙදීම අනුයෙහි ය, ත ප්‍රත්‍යය යයි, කම්මපාවනීයෙහි සුත්තං කම්මපාවනීය සුත්තං, තසම් කම්මපාවනීය සුත්තං,

කම්මපාවනීයෙහි, කම්මපාවනීය සංඥ ලද්දවුන් හා; සුත්තං නානෙ, යෙදීම ඇති තන්හි; දුකියා යියා, විනිශා විභක්තිය වන්නීය.

ලක්ඛණ, ලක්ඛණානුයෙහි ද; විචාරයං, විචාරානුයෙහි ද; ඉත්ථෙසන, ඉත්ථෙසනානුයෙහි ද; භාගෙ, භාගානුයෙහි ද; සභු.

පේ, සහායීයෙහි ද, හිතෙ ව, හිතායීයෙහි ද; වතනමානසා, පවත්නාවූ; අනුසා, “අනු” ශබ්දයට ද; සහජ හිත වර්ජනෙසු, සහායී හිතායීයන් කොරකොට ඇති; ලක්ෂණෝද්‍රි, ලක්ෂණෝද්‍රි අයීයන්හි පවත්නාවූ; පතිපරිතං ව, “පති” “පරි” යන ශබ්දයන් හට ද; භාග සහජහිත වර්ජනේසු, භාගායී සහායී හිතායීයන් කොරකොට ඇති; තෙසු එව, ඒ (ලක්ෂණ විජයා ඉන්ධ්‍යා) අයී යන්හිම වූ; අහිසා ව, “අහි” ශබ්දයාහට ද; කම්මසාවචනීය සංඥාදු, කම්ප්‍රචචනීය සංඥාව වේ.

ලක්ෂණං, ලක්ෂණ නම්; බ්‍රහ්මඤ්ඤා, ප්‍රකාශන යි. වජ්‍ය, (වජ්‍ය තෙමේ); රුක්ඛමනුච්චේර්ජාතනෙ, (වෘක්ෂයෙහි බබලයි) යනු නිදර්ශිතයි. රුක්ඛෙ ඉති, වෘක්ෂයෙහි යන; අපේඛා, අයී යි. එනම්, මෙහි; රුක්ඛා, වෘක්ෂය තෙමේ; ලක්ෂණං, ලක්ෂණයි; විචේර්ජාත මානො, බබලන්නාවූ; වජ්‍ය, වජ්‍ය තෙමේ; ලක්ෂිතවෙබ්බා, ලක්ෂිත වෙයි. (ප්‍රකාශ කටයුත්තේ යි) තනු, එහි. අනුතා, අනු ශබ්දය විසින්; රුක්ඛසා, රුක්ඛ ශබ්දයාහේ; ලක්ෂණ චුතර්තා, ලක්ෂණායීයෙහි පවත්නා බව; පනාසිපති හි, ප්‍රකාශ කරනු ලැබේ නුයි; රුක්ඛා, රුක්ඛ ශබ්දය තෙමේ; අනුතා, අනු ශබ්දය සමඟ; යුතොතා නාම, යෙදුනේ නම් වේ.

වජ්‍ය, (වජ්‍ය නම); රුක්ඛං රුක්ඛං අනු විචේර්ජාතනෙ, (වෘක්ෂයෙහි වෘක්ෂයෙකින් බබලයි) යනු නිදර්ශිතයි. රුක්ඛං රුක්ඛං ඉති, වෘක්ෂයෙකින් වෘක්ෂයෙකින් යන; අපේඛා, අයී යි. යදදිතා, යදදිත පපනාදි සුත්‍රයෙන්; විචේර්ජාතං, විජ්‍යානීය ක්වමිතා තන්ති; සම්භවතීයා, මිභවති සහිත වූ; රුක්ඛං ඉති අසා, රුක්ඛං යන මොහුහේ; විතනං, විතාවය වේ. සංඥාදු, සංඥාදු, සංඥාදු, සංඥාදු, විජ්‍යානීයෙහි; විතනං, විතාවය; එවං, මෙසේ යි.

371 විඤ්ඤා:- කම්ප්‍රචචනීය යනු එක්තරු සංඥාවකි. සංඥාන ආබිදිකයන්ගේ සංඥාවක් වූ මෙය කාතායනාචාර්ය්‍යී පාදයෝ “පර සම්ඤ්ඤා පයොතෙ” යන පරිභාෂාවෙන් මාගධ ව්‍යාකරණයෙහි අතුලත් කළහ. කම්ප්‍රචචනීය යනු අසාර තෙතෙ කුන් විසින් නම් බවුනු ම කම්ප්‍රචචනී යයි කියනු ලැබෙයි අනු පති පරි අහි යන මේ උපසගී සතර ඒ කම්ප්‍රචචනීය සංඥාවෙන් හඳුන් වනු ලැබෙත්. එහෙයින් එම අනු පති පරි අහි ශබ්දයන් හා යෙදීම කම්මසාවචනීය යුතන නම් වේ. එහි විනිසා විභවනීය චන්ද්‍රික යනු මෙහි නියම යයි. යථොප්පාද උපසගීයන් මොන මොන අභිවල යෙදුනත් බවුන්හට කම්මසාවචනීය නාමය හිමි වේ යයි නොදන යුතුයි. ලක්ෂණායී, විජ්‍යායී, ඉන්ධ්‍යායී,

(යනු ලැබේ); ගාමො ගාමො, (ගම ගම), රම්ණියො, (සිත්තල ය); ගාමෙ ගාමෙ, (ගමෙහි ගමෙහි); ජලං, (ජලයයි.)

372 විස්තර:- එවන් නම් කැමැත්තයි. එකට සමබකි නොවී වෙන් වෙන්ව පවත්නා යම් වස්තුවක් ක්‍රියාවෙන් හෝ ගුණයෙන් හෝ ද්‍රව්‍යයෙන් හෝ එකට සමබකි කොට කියනු කැමැත්තම මෙහි එවන් යයි සලකන ලදී. මේ සමබකි කිරීම ක්‍රියා ගුණ ද්‍රව්‍ය යන් අනුප්‍රේරණය මේ කිසිවකි. ගමක් හා නවත් ගමක් හිතන වස්තු කයි. එහෙත් ගමයන, රම්ණියො, ජලං යන- ක්‍රියාවය, ගුණ නාමය, ද්‍රව්‍ය නාමය, යන මොවුන් විසින් ඒ හිතන වස්තුව මු ගම අභිතන වස්තුවක් මෙන් සමබකි කරනු ලැබේ. “ද්‍රව්‍ය ගුණ ක්‍රියා හිරිග්‍රහපඤ්ඤාචතුම්භිකා විජ්ජා” යන්නෙන් ද මේ අර්ථය ම කියන ලද්දේය. විජ්ජානියෙහි අනු ඛෙද ප්‍රභොගයන් විජ්ජා ප්‍රභෙදයන් දක්වා තදනතරව ක්‍රමයෙන් උද්භරණ දක්වන විශිෂ්ට “ඉන්ධ්‍යුතො” යනාදිය කීහ.

ඉන්ධ්‍යුතො, ඉන්ධ්‍යුත නම: කන්දු පහර, කිසි යම් ප්‍රකාර නතරයකට; පහො, පැමිණියේය යනු යි. දෙවදනො, (දෙව් දන් නම් තැනැත්තෝ); මාතරං අනු, (මව කෙරෙහි); සාධු, (මැනවි) යනු උද්භරණ යි. මාතරි, මව කෙරෙහි; සාධුතො, යහපත් බවට; පහො ඉති, පැමිණියේය යන; අනො, අර්ථය. ගාමො, ගාම නම; කොට්ඨාසො, කොටසයි. එන්, මෙහි; යං, (යමක්); මං අනු යියා, (මාගේ කොටස වන්නේ ද? තා, (එය), දීයතු. (දෙවු ලැබේවා) යන; අනො, අර්ථය. යො, යමෙක් තෙමේ; මම ගාමො, මාගේ කොටස වන්නේ නම; භො, ඒ කොටස; දීයතු, දෙවු ලැබේවා. බාරණසි, බරණැස් නුවර; නදිං අනු අවසිතා, නදිය හා එක්ව බැඳුණි. නදියා සහ, ගහිතාව හා; අවබ්ඛා ඉති, බැඳුණි යන; අනො, අර්ථය. හිකු, මහණ තෙමේ; පඤ්ඤා, නුවණින්; අනු සාරිපුත්තො, සාරිපුත්‍රයන්ට වඩා අඩුය. පඤ්ඤාය, ප්‍රඤ්චෙන්; සාරි පුත්තනො, සාරිපුත්‍රයන්ට වඩා; හිනො ඉති, ලාමකය යන; අනො, අර්ථය. එවං, මෙසේ; පච්චාදිති, පති ඉබ්දදීන් හා; යථා ගොභො, ගෙදෙත (සුදුසු) පරිද්දෙන්; යොජෙත ඛිං, යෙදිය යුතුයි.

373 විස්තර:- ඉන්ධ්‍යුත නම කිසි යම් ප්‍රකාර නතරයකට (අත්‍යාකාරයකට) පැමිණීමයි. “කසුචිත්තප්‍රකාරසා පතති රිජ්ච මාචා;” යන්නෙන් ද ඒ බව ම කීහ. සාධුතිය මුකලි දෙව්දන් වුගේ ප්‍රකාරිය නොවේ. එහෙත් ගෙනම මව කෙරෙහි “යහ පත්” බවට පැමිණියේ යයි කීමෙන් ඒ මුල ප්‍රකාරිය වෙතක් කොට අත්‍යාකාරයකට පැමිණියේ යයි සලකනු ලැබේ. ඒ වනාහි

අනු ශබ්දයාණේ ඉන්ධ්‍යාණීයෙහි ශක්තියෙන් විය. ඒ ඉන්ධ්‍යාණීයාණීවන් අනු ශබ්දය හා යෙදුන හෙයින් ම “මාතරං” යනු ඉන්ධ්‍යාණීයෙහි විනිශා යයි සලකනු ලැබේ. “යදෙත් මං අනු සියා” යන්නෙහි අනු ශබ්දය භාග්‍යාණීයෙහි ය. භාග නම් කොටසය, මෙහි යමක් මගේ කොටස වන්නේ නම් සි අනු ශබ්දය කල් එය සුළබාධයි. “තදි මනිසිතා බාරණසී” යන තාත් අනු ශබ්දය සමාණීයෙහි ය. ගම්‍යාව හා බරණසී යුචර එකාබද්ධ වියයි එයින් අදහස් කරණ ලදී. “අනුසාරිපුරාණං පඤ්ඤා භික්ඛු” යන තන්හි අනු ශබ්දය භික්‍යාණීයෙහි ය. පති පරි අභි යන උපසර්ගන් සමග කාම පද යන් යොදා ගැනීම ද මෙසේ මය. අනු ආදීන් ගෙන් සමහර කෙනෙකු සමහර අනීයක නොපවත්නා හෙයින් ම “යඨායොගං යොජෙතබ්බං” යි ධර්මකීර්ති පාදයෝ කිහි. අබ්‍රහ්මණ්‍යතා යන ක්‍රියාවෙහි වූ අභි ශබ්දය නිසා ‘තං ඛො පත ගඟවන්තං’ යනු කල්පව්‍යවකර්ම සුක්ක විනිශා යයි ආචාර්යයෝ කිහි. එහෙත් එය ශක්‍ය්‍යාණීයෙහි විනිශා යයි සලකන ධර්මකීර්තිපාදයෝ කල්පව්‍යවකර්ම ගණයෙහි නිදසුනක් සේ නොදක්වූහ.

434 කවි ද්‍රව්‍යයා ජට්ඨිත මූලය 2-808

යනු විනිශා විභක්ති විධාන සුත්‍රයි. කවි යනු සප්තම්‍යාණීයෙහි නිප්පන්න තිපාතයි. ද්‍රව්‍යයා යනු, ආ, සි, ඉ, ප්‍ර, එ, වචනයි. ජට්ඨිතං යනු, ඊ, ඉ, ත, ෂ, බ, වචනයි. අනෙච යනු, අ, ප්‍ර, කි, ක, එ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද සභරකි.

ජට්ඨිතං අනෙච, ශක්‍ය්‍යාණීයෙහි; කවි, සමහර නැතොන; ද්‍රව්‍යයා, විනිශා විභක්තිය වන්නිය.

ජට්ඨිතෙ, ශක්‍ය්‍යාණීයෙහි; කවි, සමහර නැතොන; ද්‍රව්‍යයා සිය, විනිශා විභක්තිය වන්නිය. තං ඛො පත ගඟවන්තං ගොතමං, තං ඛො පත ගඟවන්තං ගොතමං යනු නිදර්ශිතයි. තස්ස ගඟවන්තො ඉති, ඒ බ්‍රහ්මන්තේය යනු; අනෙච, අනීයි. (විග්‍රහ සුගමයි.)

අනතර, අනතර ශබ්දය; අනෙතා, අනෙතා ශබ්දය; කිරේ, කිරේ ශබ්දය; අභිතො, අභිතො ශබ්දය; පරිතො, පරිතො ශබ්දය; පටිහා, පටි පුච්චි හා දිතර්භං යන ධාතුය යන, ඉච්චාදීනං, මේ ආදීන් ගේ; යොගෙ, යොගෙයෙහි ද; එවං, මෙසේ ම (ශක්‍ය්‍යාණීයෙහි විනිශාව) වේ. අනතර ච නාලං, (නාලංචලයේ අතුරෙහි); අනතරච්චං, (දෙශයාණේ අභ්‍රමක; කිරේ ච්චං, (දෙශයාණේ පිටක); අභිතො භාමං, (ග්‍රාමයාණේ භාත්පස); පරිතො භාමං,

(ග්‍රාමයාගේ භාණ්ඩාගාර, උපමා, (උපමාවක්); මං, (මට); පවිතානී, (වැටහෙයි) යනු නිදර්ශන යි.

374 විකාර:-ඡන්දි අජීයෙහි විනීයා විහකතිය මේ සුත්‍රයෙන් විධාන කරයි. එහෙයින් “තං හතචන්තං” යන පද දෙක ඔරුපයෙන් විනීයා විහකතියයි. ශබ්දයෙන් පරව අං ප්‍රත්‍යය කොට නිපදවා ගතයුතු හෙයිනි. ඒ බ්‍රහ්මයේ යයි (විශෙෂණ විශෙෂ වශයෙන්) අජීය ලැබෙන්නේ ඡන්දි විහකතිය ම බැවින් මෙය ද මෙබඳු වෙතත් පද ද ඡන්දියෙහි විනීයා යයි සලකනු ලැබේ. අනතර, අනෙතා, හිරෙ, අභිපතා, පරිතො පටිතා, යනාදීන්ගේ යොග්‍යයෙහි වූ කලී ඡන්දියෙහි ම විනීයාව වන්නකි. අනතර ව කාලඤ්ඤා, කාලඤ්ඤාවෙන් අතර; අනෙතා රට්ඨං, රුද්‍රයාගේ (රවේ) ඇතුළත; හිරෙ රට්ඨං, රුද්‍රයාගේ පිටත; අභිපතා භාමං, ග්‍රාමයාගේ භාණ්ඩාගාර; පරිතො ගාමං, ග්‍රාමයාගේ භාණ්ඩාගාර; මං පවිතානී, මට වැටහෙයි; යන මේ කයින් අජී කථනයෙන් එහි තනි සලකියුතු වේ.

කවි ඉති, කවි යනු; අධිකාරෙ, මතු සුත්‍රය හා සම්බන්ධ කරනු ලැබේ.

435 තානීයා සත්‍යමිතයඤ්ච 2-309

යනු විනීයා විහකතිය විධාන සුත්‍රයි. තනීයා සත්‍යමිතං යනු, ඊ, ඉ, ඝ, ඡ, ඛ, ච වන්නයි. ම යනු නිපාතයි. මෙහේ මෙහි පද දෙකකි. දුතියා යනු ද කවි යනු ද මෙහි අනුවච්චිතිය යි.

තනීයා සත්‍යමිතංව, තානීයා සත්‍යමි විහකතීන්ගේ ද (අජීයෙහි); කවි, සමහර තැනක; දුතියා, විනීයා විහකතිය වේ. (විග්‍රහ සුභමයි.)

තනීයා සත්‍යමිතංව, තානීයා සත්‍යමි විහකතීන්ගේ අජීයෙහි ද; වකාරෙත, සුත්‍රයෙහි ව ශබ්දයෙන්, සමපදනෙ ව, සමප්‍රදාන කාරකයෙහි ද; පඤ්චමයනෙ ව, පඤ්චමි විහකතියෙහි ද; කවි, කිසි තැනෙකිනි; දුතියා සියා, විනීයාව වන්නකි. මං, (මා හා); කාලප්‍රිකානී, (කථා නොකරන්නේය) යනු නිදර්ශන යි. මයා සහ ඉති, මා සමගය යන; අනෙතා, අජීය. සත්‍යමිතංව, සත්‍යමි විහකතියෙහි (නිදර්ශන දක්වනු ලැබෙන්නේ); පුබ්බණ්ණ සමයං, (පෙරවරුයෙහි); නිවාසෙතො, (භාද්‍ර පෙරවා; සමයෙ ඉති අනෙතා, කාලයෙහි යන අජී යි. උප අනු අධි ආ පුබ්බණ්ණ උප අනු අධි ආ යන උපසභීයන් පෙරවූකොට ඇති; වස නිවාසෙ ඉති, වස නිවාසෙ යන; අඤ්ඤා, මේ බාහුණ්ණේ ද; අධි ආ පුබ්බණ්ණං, අධි ආ යන

උපසංඝයන් පෙරවුකොට ඇති; සි සයෙ ණ ආස ඉති, සි සයෙ- ණ
 ගති නිවුකනිමිති- ආස උපවෙසනෙ යන; එසං, මේ ධාතුන්ගේ ද;
 අති නි පුබ්බසා, අති නි යන උපසංඝයන් පෙරවුකොට ඇති; විසපා
 වෙසෙන ඉති, විසපාවෙසෙන යන; අසං ව, මේ ධාතුන්ගේ ද;
 යොගෙ, ගෙදීම ඇති කල්හි; (සපාමසංඝයෙහි විධියාව වන්නිය.)
 භාමං, (ගමෙහි); උපවසති, (වෙසෙයි); අනුවසති, (වෙසෙයි); අධි
 වසති, (වෙසෙයි); අාවසති, (වෙසෙයි); අධිසෙති, (සයනය කෙරෙයි);
 අධිනිවසති, (සිටියි.) අපඤ්ඤාසයති, (ඉදිසි); අභිනිවිසති, (වා) ඇතුලත්
 වෙයි; යනු උද්භරණ සි, / පාතාචාරනෙච්ඡ, සීමය කැසිප්මය යන
 අභිනිවසති; (විධියාව වන්නිය.) තද්ධං (භවිතාවෙහි); පිච්චි (පාතය
 කෙරෙයි); භාමං, (ගමෙහි); වරති, (කැසිප්මය) යනු නිදර්ශිත සි.
 සවපදනෙ, සවප්පදනාභිගෙහි; (විධියාව වන්නිය.) තං, (තව);
 පච්චාරෙවෙමි, (තාවන කියමි) යනු නිදර්ශිත සි. නෙ ඉති, තවය
 යන; අනෙච්ච, අභිසි. පඤ්චමසනෙච්ච, පඤ්චමි විභක්ඛාසංඝයෙහි;
 (විධියාව වන්නිය); භාමං, (ගමන්); පුබ්බසන, (පුළුභෙහි) යනු
 උද්භරණ සි. භාමසවා, ගමන්; පුබ්බසමිං ඉති, පුළුභෙහි යන;
 අනෙච්ච, අභිසි. සුඛං, (සුවසේ); සෙති, (සයනය කෙරෙයි); ඉති
 ආදිසු, යනාදී තන්හි; ක්‍රියා විශෙසනතතා, ක්‍රියා විශෙසණ හෙයින්;
 කම්මනෙච්චෙව, කම්මාභිගෙහි ම; දුකියා සියා, විධියාව වන්නිය.
 කපං, කෙසේ ද? භු කර, භු ධාතු කර ධාතු දෙදෙන; සංඛ ධාතු
 නෙච්ච ච, සියලු ධාතුන්ගේ ම අභිගෙහි සනති, ඇත්තානු ය.
 තතො, එහෙයින්; සෙති ඉති, සෙති යන මෙහි; සයනං කෙරෙති
 ඉති, සයනය කෙරෙයි යන; අනෙච්ච, අභිසි. කිං විසිටං සයනං
 ඉති, කුමකින් වෙසෙසන ලද සයනය දුහි; අපෙකඛායං, අපෙකා
 වක් ඇති කල්හි; සුඛං ඉති, සුවසේ (සැටවත් වූ) සයනය යයි;
 අපෙකඛි ය මාතතතා, අපෙකා කරනු ලබන හෙයින්; සුඛං ඉති,
 සුඛං යන; එතං, මෙය; සයන ක්‍රියාස, සයන ක්‍රියාවට; විශෙසනං
 ඉති, විශෙසණය නුසි; සයනෙන, සයන ශබ්දය හා; සුඛසා, සුඛ
 ශබ්දය; භුලුභාධිකරණතතා, සමානාධිකරණ හෙයින්; තඤ්ඤං,
 ඒ සයන ශබ්ද ගත වූ. දුකියෙකවචනං, විධියෙකවචනය ද;
 තපුංසකතනං ව, තපුංසක ලිඟු බව ද; සුඛ සද්ද, සුඛ ශබ්දය
 නෙමේ; ලභනෙ, ලබයි.

ක්‍රියා විශෙසනං, ක්‍රියා විශෙසණය නෙමේ; යාව, යම් පමණ
 වේ ද; තං සබ්බං හි, ඒ සියල්ල ම; තපුංසකෙ, තපුංසක ලිභකයෙහි
 වේ. එකවචනං ව සියා, එකවචනය ද වන්නේය. යථා, උද්භරණ
 මෙසේ සි. හිකුඤ්ඤා, හිකුඤ්ඤා; සුඛං, සුවසේ; භිතා, සිටියානුය.

උපසභීයන් පෙරවුකොට ඇති; සි සගෙ ණ ආස ඉති, සි සගෙ- ණ
 ගති නිවුකනවිති- ආස උපවෙසනෙ යන; එසං, මේ ධාතුන්ගේ ද;
 අභි නි පුබ්බසා, අභි නි යන උපසභීයන් පෙරවුකොට ඇති; විසප්ප
 වෙසෙන ඉති, විසප්පවෙසෙන යන; අස්ස ව, මේ ධාතුන්ගේ ද;
 යොසෙ, යෙදීම ඇති කල්හි; (සප්පමාසනීයෙහි විනිශ්ච වන්තීය.)
 ගාමං, (ගමෙහි); උපවසනී, (වෙසෙයි); අනුවසනී, (වෙසෙයි); අභි
 වසනී, (වෙසෙයි); අවසනී, (වෙසෙයි); අභිසෙති, (සගනය කෙරෙයි);
 අභිනිට්ඨති, (සිටිය) අප්ඤාසෙති, (ඉදිසි); අභිනිවිසනී, (වා) ඇතුළත්
 වෙයි; යනු උදකරණ සි./පානාවාරණේසු, සීමය හැසිරීමෙ යන
 අනීයන්ති; (විනිශ්ච වන්තීය.) තදිං (ගච්ඡාමෙහි); පිචති. (පානය
 කෙරෙයි); ගාමං, (ගමෙහි); වරනී, (ගැසිරෙයි) යනු නිදර්ශිත සි.
 සප්පදනෙ, සමප්පදනානීයෙහි; (විනිශ්ච වන්තීය.) තං, (නට);
 පච්චාරෙවෙමි, (නැවත කියමි) යනු නිදර්ශිත සි. ජෙන ඉති, තවය
 යන; අනො, අනීයි. පඤ්චමාණේථ, පඤ්චමි විභක්තානීයෙහි;
 (විනිශ්ච වන්තීය); ගාමං, (ගමන්); පුබ්බෙන, (පුළුයෙහි) යනු
 උදකරණ සි. ගාමසමා, ගමන්; පුබ්බසමිං ඉති, පුළුයෙහිය යන;
 අනො, අනීයි. සුඛං, (සුවසේ); සෙති, (සගනය කෙරෙයි); ඉති
 ආදිසු, යනාදී තන්ති; ක්‍රියා විශෙසතතතා, ක්‍රියා විශෙසණ හෙයින්;
 කම්මිනේයෙව, කම්මානීයෙහි ම; දුතියා සියා, විනිශ්ච වන්තීය.
 කථං, කෙසේ ද? භූ කර, භූ ධාතු කර ධාතු දෙදෙන; සඛං ධාතු
 නේසු එව, සියලු ධාතුන්ගේ ම අනීයෙහි සනති, ඇත්තානු ය.
 තනො, එහෙයින්; සෙති ඉති, සෙති යන මෙහි; සගනං කෙරෙති
 ඉති, සගනය කෙරෙයි යන; අනො, අනීයි. කිං විසිටං සගනං
 ඉති, කුමකින් වෙසෙසන ලද සගනය දැයි; අපෙකඛායං, අපෙකා
 වත් ඇති කල්හි; සුඛං ඉති, සුවසේ (සැපවත් වූ) සගනය යයි;
 අපෙකඛිය මානතතා, අපෙකා කරනු ලබන හෙයින්; සුඛං ඉති,
 සුඛං යන; එතං, මෙය; සගත ක්‍රියාය, සගත ක්‍රියාවට; විශෙසනං
 ඉති, විශෙසණය නුයි; සගතෙන, සගත ශබ්දය හා; සුඛස්ස, සුඛ
 ශබ්දය; භූලතාධිකරණතතා, සමානාධිකරණ හෙයින්; තඤ්ඤා,
 ඒ සගත ශබ්ද ගත වූ. දුතියෙකවචනං, විනිශ්චෙකවචනය ද;
 තප්පංසකතතං ව, තප්පංසක ලීඟ බව ද; සුඛ සද්දෙ. සුඛ ශබ්දය
 වෙමේ; ලභනෙ, ලබයි.

ක්‍රියා විශෙසනං, ක්‍රියා විශෙසණය වෙමේ; යාව, යම් පමණ
 වේ ද; තං සබ්බං හි, ඒ සියල්ල ම; තප්පංසනෙ, තප්පංසක ලීචනයෙහි
 වේ. එකවචනං ව සියා, එකවචනය ද වන්නේය. යථා, උදකරණ
 මෙසේ සි. හිනවු, හිනවු; සුඛං, සුවසේ; ජීනා, සිවියානුය.

376 විසතර:- “කිවි දුතියා ජිවිතමනෙත්” “තනියා සතතම් තසුච්චි” යන සුත්‍ර දෙක සුඛොධි හෙයින් එහි විසතර කටයුත්තක් තැන. සමහර උපසභී කේතනකුන් සමහර බාහුවක් හා සමබන්ධ වූ කල්හි ඔවුන්ගේ යොග්‍යයෙහි සමහර අවස්ථාවෙහි සප්තමසථී යෙහි විනියා වන බව “භාමං උපවසති-අභිසෙතෙ” යනාදී තීදසුන් වලින් දක්වාලන. පානාථී බාහු යොග්‍යයෙහි තීදසුන් වශයෙන් දැක්වූ “තදිං පිවති” යන්නෙහි අථීත තම් ගවිතාවෙහි ජලය පානය කෙරෙයි යනුයි. තදී ශබ්දයෙන් තත්‍රයා ජල ග්‍රහණය උපචාර ශක්තියෙහි.

ක්‍රියා විශේෂණයෙහි ද විනියාව වන බව මෙහි කීහ. මෙය නොසෙක් ආවායවිරගන් විසින් නොයෙක් ලෙසින් වණියා කරණ ලද්දකි. ඇතැම් මාගධි ශාබ්දිකයෝ මෙය භාව නපුංසක නාමයෙන් දැක්වූහ. ක්‍රියා නම් බාහුවී යයි ද තදී විශේෂණය ක්‍රියා විශේෂණ නම් යයි ද සංඝකාය ශබ්දිකයෝ කීහ. සියලු බාහු වක් ම කර බාහුග්‍රහණ හෝ භූ බාහුග්‍රහණ (කිරිම.හෝ විම) අථීය ඇත්තකි. සෙහි යනු සි බාහුග්‍රහණ අථී ප්‍රකාශක ක්‍රියා රූපයකි. එයට සංඝනං කණෙහි (සංඝනය කෙරෙයි) යන අථීය දැක්විය යුතුය. එවිට අමුභූවෙන් හත් කණෙහි යන පදයෙහි වූ කර බාහු ග්‍රහණ අථීය සි බාහුවෙහි පවත්නා බව ව්‍යක්තව හැඟෙයි. වසිත්තී යනු වසිත්තී බාහුග්‍රහණ අථී ප්‍රකාශක පද රූපයකි. එයට වසිත්තං හවති (වැහීම වෙයි) යන අථීය දැක්විය හැකිය. එවිට අමුභූ වෙන් හත් හවති යන පදයෙහි වූ භූ බාහුග්‍රහණ අථීය වසිත්තී බාහු වෙහි පවත්නා බව ව්‍යක්තව හැඟෙයි. සියලු බාහුග්‍රහණ ම අථී යන්හි කර භූ බාහුන් ඇතැයි කියන ලද්දේ මේ හැඟීම නිසාය. මෙහි සෙහි යන ක්‍රියා රූපයෙන් සංඝනය කිරීම ප්‍රකාශ වන හෙයින් ඒ කෙබඳු සංඝනයක් ද යන විචාරණය විය යුතු ය. සැපණේ (සුඛං) යයි කීකල කෙබඳු සංඝනය දැයි යලි ප්‍රශ්න කිරීමක් අනවශ්‍ය ය. එහෙයින් සංඝනය සංඝන ක්‍රියාව සුවයෙය යන අවස්ථානුරූපයට පරිවර්තනය වන හෙයින් සුඛං යන මෙහි ක්‍රියා වගේ විශේෂණය බවට සැකයක් නොමැතිය. සංඝනං යන පුලායාධිකරණ ද්විතීයයෙක වචනයට නම්කුන් පුලායාධිකරණව විශේෂණව පවත්නා හෙයින් සුඛං යන තන්හි නපුංසක ලිඟ් විනිශේෂකවචනයක් වූහ. ක්‍රියා විශේෂණය කාරකභාවෙන් ද ඇතැම් කෙතෙක් සලකන්. “මුද්‍රං පවති” යනු ඔවුන්ගේ මනසෙහි පරිදි තීදසුනකි. පාක ක්‍රියාවෙන් භමසු ගෞරව වස්තු ප්‍රකාශක පදය කම් කාරක යයි ද එයට විශේෂණභාවයෙන් සැලකිය යුතු වූ මුද්‍රං යන්නක් එහෙයින් ම (කම්) කාරක යයි ද ඔවුන් කීහ. ක්‍රියා

විෂයයන්ගේ අභිමතයන් නිසාදී ජනප්‍රිය ලිඛිත විකේතනවලට යයි මෙහි කියන ලද්දේ බහුල ව්‍යවහාරය සලකා ගෙන ම විගසනය. ප්‍රථම විකේතන විගසනයන්හි විගසනය ද දක්නට ලැබෙන හෙයිනි.

436 යො කෙරෙහි ස කතනා 2-282

යනු කතනා සංඥා විධි සුත්‍රයි. යො යනු, අ, ප්‍ර, සබ්බ, ප්‍ර, එ, වචනයි. කෙරෙහි යනු ආබ්‍යාස ක්‍රියා පදයි. යො යනු, අ, ප්‍ර, සබ්බ, ප්‍ර, එ, වචනයි. කතනා යනු, උ, ප්‍ර, ක්‍ර, ප්‍ර, එ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද සතරකි.

යො, යමෙක් තෙමේ; කෙරෙහි, ක්‍රියාව කෙරේ ද; සො, හෙතෙම; කතනා, කතනා නම් වේ. (විග්‍රහ සුභාෂි.)

යො, යමෙක් තෙමේ; අඤ්ඤා කාරකානං, අතර කාරකයන් හට, පරිච්ඡේද, ප්‍රධාන වූයේ; කම්මට්ඨං වා, කම්ම කෙරෙහි පිහිටි යාවූ කේ; අතරට්ඨං වා, නමා (කතනා) කෙරෙහි පිහිටියාවූ කේ; ක්‍රියං, ක්‍රියාව; කතනා, කෙරේ ද; සො, හෙතෙම; කතනා නම, කතනා නම් වේ. “කතනා ව” ඉති, “කතනා ව” යන සුත්‍රයෙන්; කතනා, කතනා විගසනය වේ. සුදෙන, අරක්කම්මයා විසින්; චාලියං, සැලියෙහි; කම්මට්ඨං, දරින්; ඔදනො, බක; පච්චනො, පිසනු ලැබේ. රඤ්ඤා, රජනු විසින්; පාදෙහි, දෙපයින්; පාසාදො, පසයෙහි; සියතො, සිටීමයි. එත මේ උදහරණයෙහි; චාලනාදි කාරක සමූහො, සැලියය දරය ඔදන යන කාරක සමූහය; සුදෙන, සුදො විසින්; යොජිතො, යොදන ලද්දේ; සං සං, සමන්ත සමන්ත වූ; ධාරණාදිතො බ්‍යාපාරෙන, දුර්ග්භී ආදී ප්‍රයත්නයෙන්; පාසං ක්‍රියං, පවන ක්‍රියාව; අභිනිබ්බතනායති ඉති, නිපදවා නුයි; උසාහ සුත්ත නනා, උසාහයෙන් යුත් බැවින්; සුදො එව, අරක්කම්ම තෙමේ ම; පරිච්ඡේද, ප්‍රධාන යි. චාලනාදි, සැලි ආදිය; ත පන, ප්‍රධාන නොවේ. තත්, එහි; පක ක්‍රියා, පවන ක්‍රියා නොමේ; කම්මට්ඨං, කම්මය කෙරෙහි පිහිටියාය; සිති ක්‍රියා වූ, සිති ක්‍රියාව වනාහි; කතනට්ඨං, කතනා කෙරෙහි පිහිටියාය.

යො, යමෙක් තෙමේ; අඤ්ඤා කාරකානි, අඤ්ඤා කාරකයන්; සක සතෙ ක්‍රියො, තම තමන් පිලිබඳ ක්‍රියාවෙහි; යොජනං, යොද මින්; යනන සුත්තනායො, උසාහ සුත්තන හෙයින්; පරිච්ඡේද, ප්‍රධාන වූයේ; කම්ම චිත්තං ක්‍රියං, කම්මය ක්‍රියාව ද; අච, යලින්; අතර ට්ඨං ක්‍රියං, අතරට්ඨං ක්‍රියාව ද; කෙරෙහි, කෙරේ ද; සො, හෙතෙම; කතනා ඉති, කතනා යයි, නිභද්දනො, කියන ලද්දේ ය. සො ව, හෙතෙම ද; අතෙක හෙදො, නොගෙක් හෙද ඇත්තේ ඉමි.

376 විස්තර:- කතීහු කවරෙකු දැයි අඳුන්වාලීම පිණිස මේ සුත්‍රය විනිසය. ක්‍රියාව කරණ නැතැත්තා කතී නම් මේ යයි මෙයින් ප්‍රකාශිතය. මේ වුකලී අනුකත කතී සංඥ සුත්‍රයක් වුව ද උකත කතී සංඥව සඳහා සුත්‍රාන්තරයක් නොදක්වන ලද හෙයින් “ක්‍රියාව කරන්නා කතීය” යනු සාමාන්‍ය රීතිය හෙයින් උකත කතීහුගේ ද කතී සංඥව මේ සුත්‍රයෙන්ම ය. මව් කාරකයන් අතුරෙන් යමෙක් අතින් කාරක පසට වඩා ප්‍රධාන යුගේ ම කමී යටි භාරවූ ද කතී ට භාරවූ ද ක්‍රියාව නිපදවන්නේ නම් හෙතෙම උකත වුවත් අනුකත වුවත් කතී නම් වෙයි. උකතාවයාවෙහි ප්‍රථමාවන් අනුකතාවයාවෙහි තෘතීයාවන් ඇසුරු කිරීම කතීහුගේ පැවැත්ම යි. මෙහි අනුකතාවයාව දක්වන හෙයින් “කතනරී ව” යන්නෙන් තෘතීයා ම විය. “සුදෙන ටාලියං කට්ඨෙහි ඔදනො පව්වනෙ” යන නිදසුන් වැනියෙහි සුදෙන (කතී) ටාලියං (ආධාර) කට්ඨෙහි (කරණ) ඔදනො (කමී) යයි කාරක සතරක් දක්නා ලැබෙයි. පව්වනෙ යන කමීසථ ක්‍රියාවගේ නිපැදීමට මෙහි මේ කාරක සතරෙන් ම ප්‍රධාන වූයේ කතී (සුදො) යි. ඔහුගේ ව්‍යාපාරය නැත් නම් අතින් කාරක සතර ම ක්‍රියා රහිත වන හෙයින්. එහෙයින් කමීසථ ක්‍රියාවෙහි දී කතීහුගේ ප්‍රධානතම සිද්ධි. “රඤ්ඤ පාණීද පාදෙහි සියනෙ” යන නිදසුන් වැනියෙහි ද රඤ්ඤ (කතී) පාණීද (ආධාර) පාදෙහි (කරණ) යයි කාරක තුනක් දක්නා ලැබෙයි. සියනෙ යන කතීසථ ක්‍රියාවගේ නිපැදීමට මෙහි මේ කාරක තුනෙන් ම ප්‍රධාන වූයේ කතී (රඤ්ඤ) යි. එහෙයින් කතීසථ ක්‍රියාවෙහි දී ද කතීහුගේ ප්‍රධානතම සිද්ධි වෙයි.

1 ඉඳු කතීය, 2 හෙතු කතීය, 4 කමී කතීය යයි ප්‍රමුඛ වශයෙන් කතීහු තුන් දෙනෙකි. අනෙකකුගේ මුසුමින් නොමැතිව තමන් ම ක්‍රියාව කරන්නා 1 ඉඳු (අමුල) කතීය යයි ද, අනෙකකු ලවා ක්‍රියාව කරවන්නා 2 හෙතු කතීය යයි ද, කතීන් කමීයන් තමන් ම වී ක්‍රියාව කරන්නා 3 කමී කතීය යයි ද සැලකිය යුතුය.

1 සුදෙ ඔදනං පව්වි, 2 සමණො සාමණෙරං ගමෙහි, 3 කුසුලො සසමෙව තීඨ්ඨෙන යනු ත්‍රමයෙන් උද්භරණ සි කතී ගෙද විඤ්ඤ අතිශය දීඨිය. ඉන් බාහුල්‍ය හිතියත් ශිෂ්‍යබෙද නීති යන් නිසා ඒ අති විඤ්ඤ නොදක්වා මෙහි සාමාන්‍ය විඤ්ඤයක් කරණ ලදී.

487 සෙන ඵා කසිරංචා නං කරණං 2-281

යනු කරණ සංඥ සුත්‍රයි යෙන යනු, අ, පි, සබ්බ, ක, එ, වච නයි. වා යනු නිපාතයි කසිරහෙ යනු, ආබ්‍යාත ක්‍රියා පදයි. තං

යනු, අ, න, සබ්බ, ප්‍ර, එ, වචනයි. කරණං යනු, අ, න, කි, ප්‍ර, එ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද පසකි.

යෙන; යමක් කරණකොට; කරිතො වා, (කතීං තෙම ක්‍රියාව) කෙරේ ද; තං, එය; කරණං නාම, කරණ කාරක නම් වේ. (විග්‍රහ සුභමයි.)

කතතා, කතීං තෙමේ; යෙන, යමකින්; කරෙති වා, කෙරේ ද; පසාති වා, දකි ද; තං, එය; කතනුසා, කතීනුසේ; ක්‍රියා සිද්ධියං, ක්‍රියා සිද්ධියෙහිලා; අතිසයෙන, අතිශයින්; උපකාර භූතං, උපකාර වූයේ; ගම්‍යතෙ ඉති, හැගෙන නුයි; කරණං නාම, කරණ කාරක නම් වේ. “කරණෙ තතියා,” “කරණෙ තතියා” යන සුභයෙන් තෘතීයා විභක්තිය වේ.

කරණං, කරණ කාරකය තෙමේ; බාහිරං ච, බාහිර යයි ද; තථා, එසේ ම; අජකියතං, ආධ්‍යාත්මික යයි ද; දුච්චං, දෙපරිදි වේ. යථා, උදාහරණ මෙසේ යි; දුතෙතන දුයෙන්; චීනං ලුතාති, ගොයම් කපයි. තෙතෙතන, ඇසින්; වැදං, සද; ඉක්කතො, බලයි.

377 විග්‍රහ:-ක්‍රියාවකගේ නිපදීමට අතිශය උපකාර වන්නේ කරණ කාරකය යි. කිරිමි දැකීමි ආදී භූම ක්‍රියාවකගේ සිද්ධියෙහි කරණ කාරකය මි ප්‍රමුඛ උපකාර කාරයා බව සියලුම වෛචර්‍යා කරණයන්ගේ පිළිගැනීමයි. මෙහි වතාහි බාහිර කරණය ආධ්‍යාත්මික කරණය යි එය දෙපරිදිදෙකින් දක්වන ලදී. කරණ කාරක යෙහි වන්නාවූ විභක්තිය නම තෘතීයාව මය. චීනං ලුතාති දුතෙතන යනු බාහිරයවත් තෙතෙතන වැද මික්කතො යනු ආධ්‍යාත්මිකය වත් තිදසුන් වෙති. කැපීමය බැලීමය යන ක්‍රියාවන්ගේ සිද්ධියෙහි දැක තෙතන යන බාහිර ආධ්‍යාත්මික කරණ කාරක වශය අති ශය ප්‍රයෝජනවත් බව තීරණයෙන් තේරුම් ගත හැකිය. තෘතීයා විභක්තිය වතාහි නොයෙක් අවස්ථාවන්හි පවත්නීය. මෙහි කරණාදියෙහි වන බව කීන. එපමණක් නොව 1 කතී, 2 කමී, 3 පසාතිමි, 4 සපාති විභක්තියාවන්හි ද, 5 නිපාත යොග්‍ය, 6 ප්‍රති ක්‍ෂෙපය යනාදියෙහි ද තෘතීයාව වන්නීය. 1 යවා, 2 නා භභ වතා, 2 තිලෙහි බෙතෙන වපති, 3 සුච්චතා මං තෙන මහාසම ණෙන, 4 තෙන වො පන සමයෙන, 5 සද්ධිං පසද්ධිං පෙනති තික්ඛු සනෙති, 6 කිං තෙ ඉඛ වාසෙන යනාදිය උදාහරණ යි.

තතියා ඉති, තතියා යනු; අතිකාරෙ, මතු යන්නෙහි සබ්බක කරනු ලැබේ.

438 සභාදියෝගෙ ව 2-289

යනු තනියා විධි සුත්‍රයි. සභාදියෝගෙ යනු, අ, පු, ස, ස, එ, වචනයි. ව යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි.

සභාදී යෝගෙ ව, සහ ශබ්දදීන් හා යෝගය ඇති කල්හි ද; (ව ශබ්දයෙන් සභාදීන්ගේ යෝගය නැතත් අද්වය ඇති කල්හි ද;) තනියා, තෘතීයා විභක්තිය වන්නීය. (විග්‍රහ සුගමයි.)

සහ අලං කිං ආදීනා යෝගෙ, සහ ශබ්දය අලං ශබ්දය කී ශබ්දය යනාදීන්ගේ යෝගයෙහි ද; සහජේ ව, සහ ශබ්දයාගේ අද්වයෙහි ද; තනියා සියා, තෘතීයා වන්නීය. සහ සද්දන, සහ ශබ්දය හා; යෝගො ව, යෝගය ද; ක්‍රියා ගුණ දළබ සම්චායෙ, ක්‍රියාවය ගුණය ඉව්‍යය යන මොවුන්ගේ සම්බන්ධය ඇති කල්හි; සම්චවතී, වෙයි. (උැබෙයි, ප්‍රවෙනත සහ, (ප්‍රිතා සමග); ප්‍රියා, (පැවැත්මග); පුත් වෙන සහ, (ප්‍රිතා සමග); ප්‍රියා, (සුප්‍රිය); ප්‍රවෙනත සහ, (ප්‍රිතා සමග); ධනං, (ධනය) යනු උද්භරණ යි. ප්‍රවෙනත ඉති වා, (සහ ශබ්ද යෝගය නැතිව ද සහාද්වය අපෙක්‍ෂා කොට පුත්‍රයා සමගය යනාදියෙහි හුදෙක්) ප්‍රවෙනත කියා ද වේ. අලං තෙ ඉච්ච වාසෙන (නා මෙහි විසීමෙන් කමක් නැත;) කිං තෙ ජටාති, (තාගේ ජටා වලින් කිම?) යනු අලං කිං යන අව්‍යයන්ගේ යෝගයෙහි තෘතීයා දක්වීමට උද්භරණ යි.

439 හෙතෙවෙව් ව 2-291

යනු තනියා විධි සුත්‍රයි. හෙතෙවෙව් යනු, අ, පු, ස, ස, එ, වචනයි. ව යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි.

හෙතෙවෙව් ව, හෙතෙවෙව් ඇති කල්හි ද; තනියා, තෘතීයා විභක්තිය වන්නීය. (විග්‍රහ සුගමයි.)

හෙතෙවෙව් ව, හෙතෙවෙව් ඇති කල්හි ද; හෙතු යෝගෙ ව, හෙතු ශබ්දයාගේ යෙදුමක් ඇති කල්හි ද; තනියා සියා, තෘතීයා විභක්තිය වන්නීය. අනෙතන, (අභාරය හෙතෙකොට;) වසනී, (වසයි;) කොත හෙතෙතා වා, (කවර හෙතෙවකින් හෝ) යනු නිදර්ශි න යි. (මේ උද්භරණ දෙකෙහි හෙතෙවෙව් හෙතු යෝගයන් දක්නා උැබේ.)

"සත්‍යමාසජේ ව" ඉති, "සත්‍යමාසජේ ව" යන සුත්‍රයෙන්; තනියා සියා, තෘතීයා වන්නීය.

440 සත්‍යමාසජේ ව 2-292

යනු තනියා විධි සුත්‍රයි. සත්‍යමාසජේ යනු, අ, පු, ස, ස, එ, වචනයි. ව යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි.

සත්‍යමතප්‍රේම, සත්‍යම විභක්‍යානුකූලයෙහි ද; තනියා, තනිය, විභක්‍යය වන්නිය. පුබ්බත භාමං, (ගමන් පුළුඹෙහි) යනු උදහරණ සි.

441 සෙනඛනවිකාරණෙ 3-293

යනු තනියා විධි සුත්‍රයි. යෙන යනු, අ, පු, සබ්බ, ක, එ, වචනයි. අඛන විකාරණෙ යනු, අ, පු, ස, පු, එ, වචනයි. මෙකෙ මෙහි පද දෙකකි.

යෙන, යමකින්; අඛන විකාරණෙ, ශරීරයාගේ විකාරණයක් (දක්‍යා ලැබේ ද); තනියා, එහි තනියා විභක්‍යය වන්නිය.

අඛනහි ගවජනී හි අඛනං, අඛන ධාතු හෝ අහි ධාතු ගමනානුකූලයෙහි. අ ප්‍රත්‍යය යයි. විකාරණං විකාරණෙ, වි පුළු කාර ධාතු කිරීම අනුකූලයෙහි. ණ ප්‍රත්‍යය යයි. අඛනස්‍ය විකාරණෙ අඛනවිකාරණෙ, සො අඛනවිකාරණෙ.

බ්‍යාධිමතා, රෙගවත් වූ, යෙන අවයවෙන, යම් අවයවයකින්; සරීරස්‍ය, ශරීරයාගේ; විකාරණෙ, වෙනස; විඤ්ඤායහි, දන්නා ලැබේ ද? තඤ්ඤ, එහි; තනියා සියා, තනියා විභක්‍යය වන්නිය. විකාරණෙ, විකාර කම්; අඤ්ඤාපා භාවො, අන් පරිද්දකින් වීමයි. අකඛිතා, (අසිත්); කාණො, (කණසි) යනු උදහරණ සි.

378 විභතර:- 59 වන සුත්‍රයෙන් තනියා යනු මෙහි අනුවහලීයිය යයි. එහෙයින් අවයවයන්ගෙන් වෙනස්වීම හෙවත් ප්‍රකාරය වෙනස් කොට විකාරණයට පැමිණීම යයි කියන ලද අඛනවිකාරණෙහි තනියා විභක්‍යය වන බව මේ සුත්‍රයෙන් කිය. මෙහි අඛන ශබ්දය තෙමේ ශරීර සමුදායානුකූල වාචක වේ. කණෙකු වීම අය කරණ කොටය. අස යනිය ප්‍රකාරය ඉක්මවා අනුමිත සබ්‍යාස විකාරණට (වෙනසට) පත්වීම මෙහි එක් අඛන විකාරණයකි. සොතෙන බධිණෙ, පාදෙන බඤ්ඤා යනාදිය ද මෙකෙ මය. මේ අඛන විකාරණෙහි ලැබෙන්නා වූ එකම විභක්‍යය නම් තනියාවය.

“විඤ්ඤානෙ ව” ඉති “විඤ්ඤානෙ ව” යන සුත්‍රයෙන්; විඤ්ඤානප්‍රේම, විඤ්ඤානානුකූලයෙහි; තනියා සියා, තනියා විභක්‍යය වන්නිය.

442 විඤ්ඤානෙ ව 3-294

යනු තනියා විධි සුත්‍රයි. විඤ්ඤානෙ යනු, අ, න, ක්‍ය, ස, එ, වචනයි. ව යනු නිපාතයි. මෙකෙ මෙහි පද දෙකකි.

විඤ්ඤානෙ ව, විඤ්ඤානානුකූල (ගමකින් යමක් වෙන් කොට දක්වීම අනුකූල) යෙහි ද; තනියා, තනියා වන්නිය. සොතෙනන, න,

(ගොනුයෙක්:) ගොතමො. (ගොතම නම්) යනු උද්භරණයි. වුත්තනො, කියන ලද්දවුන් ගෙන්; අඤ්ඤානු, අත් තත්ති; යා තත්තියා, යම තානීයාවන්; ද්දසාති, දක්තා ලැබේ ද? සා සබ්බා, ඒ සියල්ල ම; "කතතරි ව" ඉති, "කතතරි ව" යන; ඉහ, මේ සුත්ර යෙහි; වතාරෙත, ව ග්‍රහණයෙන්; සිප්ඛි, සිදු වෙයි. තං යථා, ඒ මෙසේ යි. කමම, කමානීයෙහි; (උද්භරණ නම්) තිලෙහි වපති, (තල වසුරයි) යනුයි. පඤ්ඤාමයං, පඤ්ඤාමයනීයෙහි; (උද්භරණ නම්) මයං, (අපි); තෙන මහා සමනෙත (ඒ මහා මහණනු කෙරෙත්); සුමුත්තා, (මනාසකාට මිදුනම්භ) යනුයි. පඨමායං, ප්‍රථමානීයෙහි; (උද්භරණ නම) අත්තනාව, (තෙමේ ම); අත්තායං, (තමන්); සමමනනී, (සමමන කෙරෙයි) යනුයි ඉත්ථමගුතෙ, ඉත්ථම භුතානීයෙහි; (උද්භරණ නම්) තිදණෙත, (දණෙතයෙහි) උප ලක්ඛිතවු; පරිබ්බාජනං, (පිරිවැජ්ජා) අඤ්ඤා, (දීව, යනුයි. ක්‍රයාප වයෙහ, ක්‍රියාපවතීයෙහි; (උද්භරණ නම) එකාතෙතෙව, (එක් දව සිත් ම); බාරණසිං, (බරණසව; පායාසි, (හිගේය) යනුයි. ක්‍රියාප වයෙහ, ක්‍රියාපවතී නම්; ක්‍රියාය. ක්‍රියාවගේ; ආපු, වහා; නිට්ඨාපනං, නිමිමයි. භුලො, භුලානීයෙහි; (උද්භරණ නම්) මාතරා සමො, (මව සමාන වුයේ) යනුයි කාලො, කාලානීයෙහි; (උද්භරණ නම්) කාලොත, (සුදුසු කාලයෙහි); ධම්ම සවණං, (බණ ඇසීමයි) යනුයි. පුබ්බාදි ගොගෙ, පුබ්බ ඉබ්බදීන් හා ගොතයෙහි; (උද්භරණ නම්) මාසෙන පුබ්බො (මසකින් පුජීයෙහි) යනුයි. ගෙභුගොතන, (බොහෝ ගෙභුන්); උපසංකම, (ඵලභිගේය) ඉති ආදී, මේ ආදීය වේ. මේ හැම උද්භරණයෙක්කි කතතරි ව යන සුත්‍රයෙහි වකාරයෙන් තානීයා විය.

443 යසා දභුකාමො රෙවතො ධාරගතො වා නං. සමපදනං 7-278

යනු සමප්‍රදාන සංඥ සුත්‍රයි යසා යනු, අ, පු, සබ්බ, ව, ඵ, වච නයි. දභුකාමො යනු, අ, පු, ස, ප්‍ර ඵ, වචනයි. රෙවතො යනු ද ධාරගතො යනු ද ආබ්‍යාත ක්‍රියා පදයි. වා යනු තිපාතයි. තං යනු, අ, න, සබ්බ, ප්‍ර, ඵ. වචනයි. සමපදනං යනු, අ, න, කී, ප්‍ර, ඵ, වච නයි. මෙසේ මෙහි පද සතෙකි.

යසා, යමෙකුට; දභුකාමො වා, දෙකු කැමැත්තේ ද? රෙවතො වා, රැවි කෙරේ ද? ධාරගතො වා, දරා ද? තං, ඒ කාරකය; සමපදනං තාම, සමප්‍රදාන නම් පෙයි.

දභුං කාමො යසා සො දභුකාමො; සමචා පදීගතෙති සමපදනං, සං ප සුචි ද ධාතු දීම් අනීයෙහිග. පු පුත්තය යයි. තං සමපදනං;

කහනා, කතී තෙමේ; පුජාබුද්ධියා වා, පුජා බුද්ධියෙන් හෝ; අනුග්‍රහ බුද්ධියා වා, අනුග්‍රහ බුද්ධියෙන් හෝ; යසා, යමෙකුට; දකු, දෙන්නට; ඉට්ඡති, කැමැති වේ ද? පිතිං වා කඳෙති, ප්‍රීතිය හෝ කේ ඊ ද? ධාරයනෙ වා, දරා ද? කාතුසා, කතීහුගේ; දුක්චර්‍යාදි නිමිත්තං, දුකෙත්තාදියට නිමිති වූ; තං, එය; සමපදනං තාම, සමපදන නම වේ. 'සමපදනෙ වතුච්ඡි,' 'සමපදනෙ වතුච්ඡි' යන සුත්‍රයෙන් වතුච්ඡි විගන්ති වේ. සමණස්ස, (මහණහට); විවරං (සිවුර) දදති, (දෙයි) යනු ද; සමණස්ස, (මහණහට); සවමං, (ඇත්ත; රෙච්ඡෙන, (රැවි කෙරෙයි) යනු ද; යඤ්ඤදහතස්ස, (යඤ්ඤ දහතයාහට); ඡතනං, (කුඛය) ධාරයනෙ, (දරයි) යනු ද උද්ගරණං යි.

අතිරකතනු, අතිර කතී යයි ද; අනුමනනු, අනුමනනා යයි ද; ආරාධනං, ආරාධන යයි ද; සමපදනියං, සමපදන කාරකය තෙමේ; තිසා, තුන් පරිද්දෙකින් වේ. යථා, උද්ගරණ මෙතෙයි රුකකස්ස, වාසකස්ස, ජලං, ජලය; දෙති, දෙයි. භික්ඛුනො, මහණහට; ජලං, ජලය; දෙති, දෙයි. අඤ්ඤා, යාමකයාට; ජලං, ජලය; දෙති, දෙයි.

379 විසාර:- මේ වනාහි සමපදන සංඥ සුත්‍ර යයි. සමපදන නම් මනාකොට දීමයි. එහෙයින් පුජා බුද්ධියෙන් හෝ අනුග්‍රහ බුද්ධියෙන් හෝ යමෙකුට යමක් දෙනු කැමැත්තේ නම් ඒ දැන ක්‍රියාවට නිමිත්ත සමපදන යයි සලකනු ලැබේ. දෙනු කැමැත්ත ය රුචිකිරීමය දර්ශය යන මොවුන් විෂයකොට ඇති තන්හි සමපදනය වන බව සුත්‍රයෙන් ම කීහ. දතුකාමො රෙච්ඡෙන ධාරයනෙ යන මොවුන් භා යෙදුන- සමණස්ස- සමණස්ස- යඤ්ඤදහතස්ස- යනු එයට උද්ගරණ වෙයි. ප්‍රභෙද වශයෙන් නම් මේ සමපදන කාරකය 1 අතිර කතී සමපදනය, 2 අනුමනනා සමපදනය, 3 ආරාධන (පෙෂක) සමපදන යයි තුන් වැදෑරුම් කොට කීහ.

- 1 දුනක්‍රියාව නොවලක් වන්නා අතිර කතී නම්.
- 2 දුනක්‍රියාවට අවසර දෙන්නා අනුමනනා නම්.
- 3 දුනක්‍රියාව මෙහෙයන්නා (ඉල්ලන්නා) (ප්‍රෙෂක) ආරාධන නම්.

1 රුකකස්ස ජලං දෙති, 2 භික්ඛුනො ජලං දෙති, 3 අඤ්ඤා ජලං දෙති යනු ක්‍රමයෙන් උද්ගරණ යි. වාසකස්ස තෙමේ ජලය නොතිල්වති. දෙන්නාවූ ජලය ද ප්‍රතික්ෂාප නොකරයි. එහෙයින් රුකකස්ස යනු අතිර කතී සමපදනයයි. මහණ තෙමේ දිය නො ඉල්වයි. යමකු විසින් දෙනු කැමැත්ත ඇති කල්හි දෙවයි අනු දනියි. එහෙයින් භික්ඛුනො යනු අනුමනනා සමපදන යයි. යාමක තෙමේ මේ දෙවියෙන් ම වෙනස් ය. නෙතෙම ඉල්වයි. දෙනු

කැමැත්තක්ව ඇවිටිලිකොට ලබා ගනියි. එහෙයින් අපිනො යනු
 ආරාධනා (ප්‍රේමය) සම්ප්‍රදාන යයි.

444 සිලාස හනු ආ සප බාර පිහ කුඩ දුකියොසුස
 රබිකබ පව්වාසුණ අනුපතිගිණ පුබ්බකතොරෙවනන්ව නදන්ව
 තුමාලමන්ව මහාදානාදරසාණිති ගතොරෙකමමති සංසට්ඨ
 සමමති තිසර සතනමාසෙවසු ව 2-279

යනු සම්ප්‍රදාන සංඥ සුත්‍රයි. සිලාස-පෙ-පාතිණි යනු, ඉ, ප්‍ර,
 ස, ස, එ, වචනයි. ගතොරෙ කමමති යනු, අ, න, ස, ස, එ, වචනයි.
 සංසට්ඨ සමමති තිසර සතනමාසෙවසු යනු, අ, ප්‍ර, ස, ස, බ, වචනයි.
 ව යනු නිපාතයි. මෙයේ මෙහි පද සතරකි.

සිලාස, සිලාස කන්තො (සතුකිය) යන බාහුය; හනු, හනු අප
 නයනෙ (පහකිරීමය) යන බාහුය; ආ, ආ ගති නිවුනතියං (ගමන්
 වැලැක්මය) යන බාහුය, සප, සප අනෙකාසෙ (පරිභවය) යන
 බාහුය; බාර, බර බාරණේ (දරිමය) යන බාහුය; පිහ, පිහ ඉව්භායං
 (කැමැත්තය) යන බාහුය යන මොවුන්ගේ යොගයෙහි ද; කුඩ,
 කුඩ නොපෙ (කිපීමය) යන බාහුය; දුහ, දුහපපුරණේ (පිරිමය)
 යන බාහුය, ඉසා, ඉසා ඉසායං (ඊෂ්ඨාවය) යන බාහුය; උසුය,
 උසුය දෙසාවිකරණේ (වෙම පහල කිරීමය) යන බාහුය යන මො
 වුන්ගේ හා තදන්වාවි අතර බාහුන්ගේ යොගයෙහි ද; රබ, රබ
 හිංසා සංරඳෙසු (හිංසාවය සතුටු කිරීමය) යන බාහුය; ඉකබ, ඉකබ
 දසානවෙසසු දුකීමය සලකුණය) යන බාහුය යන මොවුන්ගේ
 යොගයෙහි ද; පව්වාසුණ, පති අ: පුච්ඡ සවණේ (ඇසීමය) යන
 බාහුය; අනු පති හිණ, අනු පති පුච්ඡ හි අඥ (සබදය) යන බාහුය
 යන මොවුන්ගේ යොගයෙහි ව, පුබ්බ කංතු, පුච්ඡ කතීවෙහි ද;
 ආරෙවනන්ව, ආරෙවනානීයෙහි ද; තදන්ව, තදන්වයෙහි ද; තුමන්ව,
 තුං ප්‍රතරයාගේ අනීයෙහි ද; අලමන්ව, අලං ගත නිපාත සබද
 යාගේ අනීයෙහි ද; මහාදා, මහ බාහුන්ගේ යොගයෙහි; අනාදර
 අපසාණිති, අනාදරනී අප්‍රාණී වාවන අනීයන්ති ද; ගන්තන්ව
 කමමති, ගමනානී බාහුන්ගේ කමමයෙහි ද; සංසට්ඨ සමමති තිසර
 සතනමාසෙවසු ව, සංසට්ඨ, (සුභ පැතිම) ය; සමමති, (නිම) ය
 තිසර සබද ප්‍රයොගය සපාමි විභක්තානනීය යන මෙහි ද (වන්තාටු
 කාරකය තෙමේ); සම්ප්‍රදාන, සම්ප්‍රදාන නම් වෙයි.

සිලාසාදිසු, සිලාස ආදි බාහුන්ගේ යෙදීමක් ඇති කල්හි; යං,
 යමක් වේ ද? තං, එය; සම්ප්‍රදානං තාම, සම්ප්‍රදාන නම් වේ.

සිලාසො ව හනු ව ආ ව සපො ව බාරො ව පිහො ව කුඩො ව
 දුහො ව ඉසා ව උසුයා ව රබො ව ඉකබො ව පව්වාසුණ අනු

පස් හිණ පුබ කතනා ව ආරුචනනො ව තදනො වී තුමනො ව
 අලමනො ව මඤ්ඤනාදරපාණී ව සීලාස -පෙ- මඤ්ඤනාද
 රපාණී ඊතසමිං සීලාස-පෙ-පාණීති; ගතනන්තානං කමමං ගතනන්ත
 කමමං, තසමිං ගතනන්ත කමමති; සංසංඛා ව සමමති ව තියොසා ව
 සත්තමනනො ව සංසංඛා සමමති තියොසංගමනනො, තෙසු සංසංඛා
 සමමති තියො සත්තමනනන්ත; (මෙති ගභීපද විග්ගහ නොදක්වන
 ලදහ)

380 විකාර:- සීලාස, හනු, ධ, සප, ධර, පිහ, යන මේ මාතෘක
 ගේ යොග්‍යයෙහි ද කුඩ, දුහ, ඉසස, උසුය, යන මේ මාතෘකගේ හා
 මේ මාතෘකගේ අනි අති වෙනත් මාතෘකගේ යොග්‍යයෙහි ද රඬ,
 ඉකඩ, යන මාතෘකගේ යොග්‍යයෙහි ද පති ආ පුච්ඡ, අනු පති පුච්ඡ
 හි, මාතෘකදෙදෙනාගේ පුච්ඡ කතී: විෂයෙහි ද ආ පුච්ඡ රුව මාතෘකගේ
 හා තතසදුශානිවත් අතර මාතෘකගේ යොග්‍යයෙහි ද තාදනීය,
 තුං ප්‍රත්‍යයානීය, අලං ශබ්දනීය යන මෙහි ද අතාදරනීයත්
 අප්‍රාණ්‍යනීයත් හැඟෙන කල මත මාතෘක යොග්‍යයෙහි ද ගමනානී
 මාතෘකගේ කමයෙහි ද ආශංසනානීය සමමතනනීය තියොසංගමද
 ප්‍රයොගය යන මෙහි ද සත්තමනනීයෙහි ද සමපදන කාරකය වන
 බව මෙහිත් කිහි සත්තමනනන්ත යන තත්ති අන්ත ශබ්දය ගැණීමේ
 බලයෙන් වෙනත් නොයෙක් අනීයන්ති සමප්‍රදානය වන බැව් ද
 එහිනුත් නොගැනෙන යම් කැනක් වී නම් සුත්‍රයට ව ශබ්දයෙන්
 එය ගතයුතු බව ද කිහි. උදහරණයත් සමග සලකා බැලීමෙන්
 මේ සුත්‍රයෙහි කිහින ලද්ද අවසානුලව ඉගෙන ගත යුතුය.

සීලාස, සීලාස මාතෘ; කන්තො, සතුති කප්තයෙහි වේ. බුද්ධියා
 සීලාසනො, (බුද්ධන්ත යතුති කරයි) යනු උදහරණ යි. සීලාසනං,
 සීලාසන නම; ජොමනං, යතුති කිරීමයි. හනු, හනු මාතෘ; අපකයනො,
 වලුකිම් අනීයෙහි වේ. තුංගංගිනුනො, තව වලුකයි) යනු උදහර
 ණ යි. ධා, (ගමන් වැලැක්වීම් අනීයෙහි) ධා මාතෘ වේ. සත්‍ය
 පුයකානං, (ශාකස පුත්‍රයන්ට); උපනිට්ඨයස, (උපස්ථාන කරන්
 තේය) යනු උදහරණ යි. උපට්ඨානං, උපට්ඨාන නම; උපගමනං,
 වෙත පැමිණීමයි. සප, සප මාතෘ; අකොකාසෙ, ආක්‍රොශයෙහි වේ.
 තුංගං, (තට); සපගො, (ආක්‍රොශ කෙරෙයි) යනු උදහරණ යි.
 සපනං ඉති, සපන නම; නොස කරණන්තං, සතුටු කිරීම පිණිස;
 සච්ච කරණං, සත්‍ය ක්‍රියායි ධර, ධාර මාතෘ; ධාරණො, දරීම් අනී
 යෙහි වේ. තො, (තට); සුචණණං, (රත්රන්); ධාරයනො, (දරයි) යනු
 උදහරණ යි ඉධ, මෙහි; ධාරණං, දරීම් නම; ඉණ දෙයනො, ණය
 දියයුතු බවයි. පිහ, පිහ මාතෘ; ඉච්ඡාභං, කැමැත්තෙහි වේ. දරීභු,

(දිලීන්දෝ); සම්බන්ධාන, (සමාධානත්ව); පිහසන, (කැමැති වෙන්.)
 යනු උදාහරණ සි. කුඩාදැනීම, කිසිම ආදී අළු ඇති බාහුන්ගේ
 යොහයෙහි (මෙසේ සි.) කුඩා, කුඩා බාහු; නොපෙ, කිසිමෙහි වේ.
 තැන කුණකි, (ඔහුට කිපෙයි) යනු උදාහරණ සි. දුහ, දුහ බාහු;
 ජිංහාය, නැසීමෙහි වේ දුහ, දුහ බාහු; පසුරණ වා, පිරිමි අළු
 යෙහි හෝ වෙයි. මෙසො, (මෙසය තෙමේ); දියාන, (දියාවන්);
 දුහය, (නාසි හෝ පුරවයි) යනු උදාහරණ සි. ඉසා, ඉසා බාහු;
 ඉසාය, ඊෂායෙහි වේ. කීජිසා, (කීජිසයෝ); සමනාන, (මුමණ
 යන්ට); ඉසායන, (ඊෂායා කෙරෙත්) යනු උදාහරණ. ඉසා,
 ඊෂායා නම; අනාම, නොමැතිවෙයි. උසුය, උසුය බාහු. දෙසාචිකර
 නේ, දෙසා පහල කීරීමෙහි වේ. දුජන, (දුජනයෝ); ගුණවනා
 න, (ගුණවනුන්ට); උසුයන, (මෙස කෙරෙත්) යනු උදාහරණ සි.
 රාධිසා, සංරචෙසු ඉකඩ දසානවෙසු ඉති, රාධිසා සංරචෙසු
 ය ඉකඩ දසානවෙසු ය යන; එසං, මොවුන්ගේ; යොහෙ සහි,
 යෙදීම ඇති කල්හි; යසා, යමෙකුගේ; චුච්චන, චුච්චන
 වේ ද? සො, හෙතෙම; සච්චන, සච්චන නම වේ. චුච්චන
 ඉති, චුච්චන නම; විවිධා පඤ්ඤා, නොයෙක් ඇසීමයි. නං,
 ඒ ඇසීම; කසා පටිබදා, කවරකු පිළිබඳ ද? යසා සමච්චි,
 යමෙකු සමච්චි වූ; සුභාසුභ, සුභාසුභ දෙක; පුච්චනසා, විචා
 රන්කු සමච්චිවය; මෙ, (මාගේ); ආරච්චා, (ආරච්චානෙමේ,
 රඤ්ඤා, (රජු හවය) යනු උදාහරණ සි. රජානං වා, රජානං හි
 විනිශ්ච හෝ වේ. පුච්චා, විචාරණ ලද්දේ; ආරච්චා, ආරච්චාන;
 චුච්චන ඉති, හතවයි යන; අනෙච, අනිසි. උපච්චා, (උපච්චා
 නෙමේ); ආයච්චා, (ආයච්චාන); උපච්චා, (උපච්චා
 පනතිය කැමැත්තේ) යනු උදාහරණ සි. ආයච්චානං වා, ආයච්චා
 නාං හි විනිශ්ච හෝ වේ. පුච්චා, විචාරණ ලද්දේ; උපච්චා,
 උපච්චා; අපච්චා ඉති, බලාපොරොත්තු වේ ය යන; අනෙච,
 අනිසි. එච්චා, මේ සුච්චා ම; විකාරන ව ඔබ්බෙන්;
 එනෙසු, මේ උදාහරණයන් අතුරෙන්; පච්චා, පච්චානෙහි; දුච්චා,
 විනිශ්ච විචානෙහි වන්නිය.

පති ආ පුබ්බසා, පති ආ යන උපසම්පන්න පෙරවුනොට ඇති;
 සුච්චාය, සුච්චානෙහි යන බාහුගේ ද; අනු පති පුබ්බසා, අනු
 පති යන උපසම්පන්න පෙරවුනොට ඇති; හි සඤ්ඤා ඉති, හි සඤ්ඤා
 යන; අසා, මේ බාහුගේ ද; යොහෙ යොහයෙහි. පුබ්බසා ක්‍රියාය
 සුච්චි වූ ක්‍රියාවගේ; යො කතනා, යමෙක් කතී ද; සො, හෙතෙම;
 සච්චා, සච්චාන නම වේ. හච්චා, (හච්චානවනුන් වහන්සේ);
 ච්චා, (ච්චානවනුන්ට); එච්චා, (මෙය වදාලේ); හිච්චා, (හිච්චානුන්ට)

කුමු; හඟවනො, (හාඟවතුන් වහන්සේට); පව්වසොසුං (පුති
 වචන දුන්හ) ආසුණන්ති වා, (හිකුඤ්ඤ හඟවනො) ආසුණන්ති නියා
 හෝ වේ. පති පුබ්බො, පති උපසංගීය පෙරවු කොට ඇත්තාවු ද;
 ආපුබ්බො ව, ආ උපසංගීය පෙරවු කොට ඇත්තාවු ද; සුභොති,
 සු සවණේ යන බාතුප; පටිඤ්ඤා පුඤ්ඤාසු, පුතිඤ අනුඤ දෙක්ති;
 වයතනෙ, වැටෙයි. (පවතිති) එන්, මෙති; පුභ ක්‍රියා ඉති, පුච්චි වු
 ක්‍රියාව නම්; වචන ක්‍රියා, වචන චුභාවය; තසො, ඒ ක්‍රියාවගේ;
 කතතා, කතී තෙමේ; හඟවා, හාඟවත් තෙමේය; හිකුඤ්ඤ, මහණ
 තෙමේ; ජනං, ජනයාට; බමමං, බමුමං; සාවෙය, අස්වයි ජනො,
 ජන තෙමේ; හිකුඤ්ඤො, මහණහට; අනුගීණො, අනුදනයි. පති
 ගිණොති වා, (හිකුඤ්ඤො ජනො) පතිගිණොති නියා හෝ වේ. අනු
 පති පුබ්බො, අනු පති උපසංගීයන් පෙරවු කොට ඇති; ගිණොති, ගි
 හඟු යන බාතු තෙමේ; අනුඤ්ඤාණේ, අනුදනීමෙහ පවති.
 ආරෙචනන්දො, ආරෙචනානීයෙති; (උදහරණ නම්) වො, (කොටට;
 ආර්චනානම්, (කිසම්) යනුයි. තදන්දො, තදනීයෙති; (උදහරණ
 නම්) සුඤ්ඤා, (සුද පිණිස; සනතඤ්ඤා; (සැරසුනේය) යනුයි. තං
 එය; අන්දො, අන්දො යි යේයි; පයොජනං, ප්‍රයොජන වුයේ; යසා,
 යම්කට ද; තං, එය; තදන්දො, තදනී නම වේ. එන්, මෙති; සනත
 කතතා, සැරසීමට; පයොජන භුතං, ප්‍රයෝජන වුයේ; සුඤ්ඤා, සුඤ්ඤා
 යයි. කුමන්දො, කුං ප්‍රත්‍යයයගේ අනී මිමයෙති; (උදහරණ නම්)
 ලොකානුකම්පාය, (ලොවට අනුකම්පා පිණිස) යනුයි. කුං පව්ව
 යෙන, කුං ප්‍රත්‍යය නා; සමානන්දො, සමාන වු අනී ඇත්තේ;
 කුමන්දො, කුමන් නම් වේ. තසමා, එහෙයින්; ලොකං, ලොවට;
 අනුකම්පිතං ඉති, අනුකම්පා කරන්වය යන; අන්දො, අනී යි. අල
 මන්දො, අලං නිපාතානීයෙති; (උදහරණ නම්) මලො, (මල
 තෙමේ); මලසා, (මලයා හට); අලං, (සුදුසු යි) යනුයි. අරහති
 වා, (මලො මලසා) අරහති නිපා හෝ වේ. මෙ, (මට); සුව
 භේණන, (රත්රනින්); අලං, (කම නැත) යනු ද උදහරණයි. ඉහ,
 මෙති; අලං සද්දො, අලං සබ්දය තෙමේ; අරහ පටිකොපෙසු, සුදුසුය
 ප්‍රතිකොපය යන අනීයන්ති වේ. මඤ්ඤාති යොගෙ, මන බාතුකුඤ්ඤ
 යොගයෙති; අනාදරෙ ගමනමානො, අනදරයක් හැනෙන කල්කි;
 යො, යමෙක්; අප්පාණි අප්පාණික වාචක වේ ද? තං, එය; සමපදනං,
 සම්ප්‍රදාන නම් වේ. කො, (තා); කට්ඨසා මඤ්ඤා, කාණ්ඨයක් කොට
 සිතම්) යනු උදහරණයි. අනාදරෙ ඉති, අනාදරයක් ඇති කල්හිය
 යනු; කීං, කුමට ද? කො, (තා) සුවභේණං, (රත්රන් කොට); මඤ්ඤා,
 (සිතම) යන තන්ති සම්ප්‍රදානය නොවන හෙයිනි. අප්පාණි ඉති,
 අප්පාණිවාචක කල්හිය යනු; කීං, කුමට ද? කො, (තා); ගුණං,

(කොටුවකු කොට); මහෙස්සා, (සිතමි) යන නන්ති සම්ප්‍රදානය නොවන හෙයිනි. භග්‍යන්ධානුතං, ගමනානී ධානුන්තේ; යං, යමක් කමිං, කමීය වේ ද? තා, එය; සමපදනං, සම්ප්‍රදාන නම වේ. දුතියා ව, විතියා විභතනිය ද වන්තිය. ගාමස්ස ගතො, (ගමට ගියේ, යනු උදහරණ යි. ගාමං ගතො ව, (ගමට ගියේ, ගාමං ගතො යි විතියාව කෝ වන්තිය. සංඝට්ඨන්ද, ආංඝනානීයෙහි (උදහරණ නම) ගවතො, (පින්වත්කට); හද්දං භොදු, (ගහපතක් වේවා යනු සි සංඝට්ඨං, සංඝට්ඨ නම; ආසිංසනං, ආසිංසන යි. සමම ත්‍යන්ද, සමමති ඉබ්දනීයෙහි; (උදහරණ නම) සංචු සමමති මෙ, (මට සමමතිය මැනවි) යනුයි.

භියොසා යොගෙ, භියොසා ඉබ්දයානේ යෙදීම ඇති නන්ති; (උදහරණ මෙයේ යි) භියොසා යොමනාය, (ප්‍රමාණයට ඉතා අධික යනුයි ගතනමන්ද, සපනමි විභතනානීයෙහි; (උදහරණ මෙයේ යි) භුඤා ආචි කණමි, (තා කෙරෙහි පහල කෙරෙමි) යනුයි. අන්ධගහණෙන, අන්ධ ඉබ්දයානේ ගැණීමෙන්; උපමං තෙ කරියාමි ඉති ආදි, (තට උපමාවක් කරන්නෙමි) යනාදිය වේ.

381 විඤජ:- 1 සිලාස, 2 හනු, 3 ධා, 4 සප, 5 ධර, 6 පිභ, 7 කුඛ, 8 දුත, 9 ඉස්ස, 10 උසුය, 11 රධ, 12 ඉකඩ, 13 පච්චසුණ ප්‍රාඛ කතනු 14 අනුපති ගිණ සුඛ කතනු, 15 ආරෙචනන්ද, 16 තදන්ද, 17 තුමන්ද, 18 අලමන්ද, 19 අතාදරප්පාණී අන්විසයක මන ධාය, 20 භග්‍යන්ධානුම, 21 සංඝට්ඨන්ද, 22 සමමති සද්දයොග, 23 භියොසා සද්දයොග, 24 සතනමන්ද යන මේ සුචිචි ප්‍රභේදයෙහි ලා 1 බ්‍රහ්මස්ස සිලාසතෙ, 2 ආනුතෙ තුඤා, 3 උපතීට්ඨොස සතන ප්‍රභතානං, 4 තුඤාං සපතෙ, 5 සුවණ්ණං තෙ ධාරයතෙ, 6 සමිඤ්චා නං පිභයන්ති, 7 තස්ස කුඤ්ඛති, 8 දුතයති දසානං, 9 ඉස්සයන්ති සමණානං, 10 ගුණවතානං උසුයන්ති, 11 ආරෙචො මෙ රහෙස්සා, 12 ආයසමන්දා උපසමපදපෙචො, 13 ගගවතො පච්චස්සොසු, 14 භික්ඛුතො අනුගිණාති, 15 ආමනනායාමි වො, 16 බ්‍රහ්මය සතන දො, 17 ලොකානු කමපාය, 18 අලං මලුස්ස, 19 කට්ඨස්ස නිං මහෙස්සා, 20 ගාමස්ස ගතො, 21 හද්දං කවතො භොදු, 2 සංචු සමමති මෙ, 23 භියොසා යොමනාය, 24 තුඤාං ආචිකණමි යන මේ සුචිචි උදහරණන්ද සැලකිය යුත්තානුය. මොචුකතුරන් 1 වන උදහරණයෙහි පවත් 12 වැන්න කෙක් ඒ ඒ ධානුන්තෙන් සිදුවන ක්‍රියා පදයන් හා යෙදෙන නාම පදයන් සම්ප්‍රදාන කාරක යෙහි වන බව සුවච්චේ ජෙත්ථම ගත භූතිය. 7 වැන්න පවත් 10 වැන්න කෙක් ඒ ධානුන්තේ පමණක් නොව තදන්ද වාචි අතර

බාහුන්ගේ ද ගෞරවයෙහි සම්ප්‍රදානය කියමිනයි. 13 වන උද්භරණය පව් ආ පුළු සු බාහුන්ගේ පුළු කතීන්හු සම්ප්‍රදානය බව දක්වමිනි. මෙහි පුළු කතීන් ගසි කියන ලද්දේ පුළු වූ වාක්‍යයෙක්හි දක්නා ලැබෙන අපර ක්‍රියාවගේ කතීන් ගැනයි. "භගවා භික්ඛු එකදුවොව" යන වාක්‍යයෙහි "අවොව" යන ක්‍රියාවගේ කතීන් පදය "භගවා" යන්නයි. පුළුගෙහි වූ ඒ ක්‍රියාවගේ කතීන් වූ "භගවා" යන ප්‍රථමානනය "භගවතො පඬවුණොහු" යන අපර වාක්‍යයෙහි දී "භගවතො"යි සම්ප්‍රදානය විය. එසේ වීමට හෙතුව නම් "පති + ආ + සුණොති = පඬවාසුණොති" යන ක්‍රියා ගොගයයි. 14 වන උද්භරණය ද මේ නයිත්ම සැලකිය යුතුය. එහි පුළු කතීන් නම් "භික්ඛු ජනං ධම්මං සාවෙති" යන වාක්‍යයෙහි වූ "භික්ඛු" යන්නයි. ඒ ප්‍රථමානනය පුළු කතීන් පදය "භික්ඛුනො ජනො අනුභිණොති" යන අපර වාක්‍යයෙහි දී සම්ප්‍රදානයට පරිවර්තනය වී "භික්ඛුනො" යයි ව්‍යුහය වචනාත්‍යය විය. එසේ වීමට හෙතුව නම් "අනු + භිණොති" යන ක්‍රියා ගොග යයි පතිභිණොති යයි යෙදුනත් අතීත භාවය වචනාත්‍යය මෙසේ මැයි. 15. 16. 17. 18. 20. 22 24. වන උද්භරණයේ සුබොධිගත.

19 වන උද්භරණය මන බාහු ප්‍රයෝගය සඳහා දක්වන ලද්දේය. ගම් තැනක මන බාහුමුත් නිපන් ක්‍රියාවක් වේ ද? ක්‍රියා ඵලය ලබන්නා කෙරෙහි අනාදරයක් අදහස් කෙරේ ද? සම්ප්‍රදානය වියයුතු පදය අප්‍රාණී වාවකත් වේ ද? මෙහි ලකුණු තුන පිරුණු තත්හි පමණක් මේ සම්ප්‍රදානය වේ. අනාදර බව කුත් නැත්නම් සප්‍රාණී වාවකත් වේ නම් එකල විධියට මුත් සම්ප්‍රදානය නොවන්නේය. 21 වන උද්භරණයෙහි සංඝට්ඨ නම් ඉභාංගසක යයි. ඉභට්ඨ ප්‍රාණීතායෙහි වන "භොතු" යන ක්‍රියා රූපය තෙමේ එහි ආයිට්ඨය ප්‍රකාශ කරයි. 23 කීදසුනා නොයෙක් මන හෙද වලට භාජන වූවකි. හිගෙයා සො මත්තාය යන වූ එ පදය එකම භවිතර නිපාත යයි ද, හිගෙයා සො යන කොටස පමණක් සාතිරෙක හිගෙයාච්චි ප්‍රකාශන නිපාත යයි ද, සො යනු සඵ නාම ප්‍රථමමෙක වචනයක් යයි කියමින් හිගෙයා යනු පමණක් නිපාත යයි ද, එහෙයින් ම මත්තාය යනු මත්තා සඬද සම්ප්‍රදානෙක වචන යයි ද මෙසේ මත්තානතර බාහුලය දක්නා ලැබේ. සො, භගනෙම; මත්තාය, ප්‍රමාණගෙන්; හිගෙයා, අධිකය-මත්තාය, ප්‍රමාණ ගෙන්; හිගෙයා සො, ඉතා අධිකය-සො, සුතඛ තෙමේ; මත්තාය, ප්‍රමාණගෙන්; හිගෙයා, අධිකය. (ඉතා වණ්ඛය.) යනු ඒ ඒ ග්‍රන්ථ කතීන් වරුන් මෙහි අතීත අදහස් කළ ආකාර යයි. මෙය භවිතර නිපාතයක් නම් හිගෙයා ගොභ සම්ප්‍රදානයට කීදසුන් වශයෙන්

මෙහි ම අක්ෂරත්‍රයක් වෙන් කොට ගත නොහැකි හෙයින් ඡබක්ෂර නිපාත මතය ප්‍රතික්ෂේප කටයුතුය. සඵ නාම ත ශබ්ද රූපය සො යයි දක්නා ලැබෙන නමුත් මෙහි එය නිෂ්ඵල හෙයින් ඒ මතය ද ප්‍රතික්ෂේප කටයුතුය. සුතබාචී වාචක සා ශබ්දය මිස ස ශබ්දයක් හෝ ත ශබ්දයක් නොදක්නා ලැබෙන හෙයින් ඒ මතය ද ප්‍රතික්ෂේප කටයුතුය. මෙහි නාම ශබ්දය මතත යනු යි. ඔහු කෙරෙන් පර ස ප්‍රත්‍යයට ප්‍රායාදෙශ යයි. එහෙයින් මතතාය යනු අකාරනක නපුංසක ලිඛිත කිතනනත මතත ශබ්ද වතුචී එකවචන රූප යයි. දුන් ඉතිරිව ඇත්තේ භීයොසො යන්න පමණකි. භීයොසා යන්න මිස භීයොසො යන්නක් නිපාත සමුදායයෙහි දක්වා නැත. එහෙත් පෞරුණිකයන් විසින් වෙන් කොට නොදක්වන ලද නිපාතයෝ පාලියෙහි නොයෙක් තැන සුලභයහි. "කතෙ" යනු ශාබ්දිකයන් විසින් නිපාතානතරයෙහි නොදක්වන ලද නමුත් නිපාතයකි) භීයොසො යනු ද නිසැකවම නිපාත යකි. භීයොසා යනු බොහෝ යන අභීයෙහිය. සො යනු අභී රෙකාචීයෙහිය. එවිට භීයොසොසො යනු ඉ බොහෝ (ඉතා බහුල) යන අභීයෙහි වූ නිපාතයෙක් මය. ඒ "භීයොසො" යන මතා රුතන නිපාත ශබ්දයාණේ යොග්‍යෙහි මතතාය යනු සමුදානය විය. මෙය අපාදනාචීයෙහි හෝ කරුණාචීයෙහි සමුදාන යයි කිවයුතුය.

"නමො යොගාදීඤ්චි ව" ඉති, "නමො යොගාදීඤ්චි ව" යන සුත්‍රයෙන්; වතුචී විභක්තිය වන්නිය.

445 නමො යොගාදීඤ්චි ව 2-296

යනු වතුචී විධාන සුත්‍රයි. නමො යොගාදීඤ්චි යනු, ඉ, ප්‍ර ස, ස, බ, වචනයි. අපි යනු ද ව යනු ද නිපාත පදයෝ යි. මෙතේ මෙහි පද තුණකි. වතුචී යනු මෙහි අනුවචනී යයි.

නමො යොගාදීඤ්චි අපි ව, නමො අාදි ශබ්දයන්ගේ යෙදුම් ඇති කල්හි ද; වතුචී, වතුචී විභක්තිය වන්නිය. නමො කෙ (සුඝමතුන්ට නමසකාර වේවා); පජාතං, (සඤ්ඤන්ට); සොච්චි, (සැප වේවා; කෙ, (තට); ඤාගතං, (නිරුග ද?) විපච්චි සාරුඤ, (විපිලිසරයට); කිං, (හෙතු කිම) යනු උදහරණ යි. (විග්‍රහත් විඤ්චන් සුභම යි.)

446 යසමා දපෙති භය මාදනෙත පා නදපාදනං 2-273

යනු අපාදන සංඥ සුත්‍රයි. යසමා යනු, අ, ප්‍ර, සබ්බ, ප, එ, වචනයි. දපෙති යනු අබ්‍යාත ක්‍රියා පදයි. භයං යනු, අ, න, ක්, ප්‍ර, එ, වචනයි. අදනෙත යනු අබ්‍යාත ක්‍රියා පදයි. වා යනු නිපා

තයි. තං යනු, අ, න, සබ්බ, පු, එ, වචනයි. අපාදනං යනු, අ, න, කි, පු, එ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද සකකි.

යසමා, යමකු කෙරෙත්; අපෙති වා, පහ වේ ද? හයං වා, බිය වේ ද? ආදනෙත වා, ගණී ද? තං, ඒ කාරකය; අපාදනං, අපාදන නම්. (චග්‍රහ සුභම යි.)

යසමා, යමකු කෙරෙත්; අපෙති, පහ වේ ද? හයං වා, බිය වේ ද? ගණනාති වා, ගණී ද? කතනුසා, කතීනුසේ; අපහමනාදී හෙතු භූතං, පහවීම ආදියට නිමිති වූ, තං, ඒ කාරකය; අපාදනං, අපාදන නම් වේ. “අපාදනෙ පඤ්චමී” “අපාදනෙ පඤ්චමී” යන සුත්‍රයෙන් පඤ්චමී වන්නිය. භාමං, (ගමන්); අපෙනති, (පහවෙත්); වොරං, (සොරු කෙරෙත්); භායනති, (බිය වෙත්); උපස්කියායා, (උපාධාරයා කෙරෙත්); සිකං, (සිකාව); ගණනාති, (ගණිත)යනු උදහරණ යි. තියම පුබ්බසෙක, තියමය පෙරටු කොට ඇති; චිජ්ජා ඝනනණේ, විදු ග්‍රහණය; සාදෙධි, සිඳු කටයුතු කල්හි; ආදනෙතෙව නෙව, ගැණීම අනීයෙන් ම; සිජ්ඤති, සිඳු වේ. යපා, උදහරණ මෙසේ යි. උපස්කියායමහා, (උපාධාරයා කෙරෙත්); අධිනෙ, (භදරයි) යනු යි.

අපහමෙ, පහවීම; සමෙ අපි, (දෙදෙනාට) සම කල්හි ද; චිකං, දෙදෙනකුත් අතුරෙන්; යං, යම් වස්තුවක් පුබ්බ රූපා, පුච්ච රූප යෙන්; අච්චුතං, නොතිලිහිති ද? (පහ නොවී ද?) තං, එය; අපාදනං, අපාදන යයි; චුච්චමෙක, කීයනු ලැබේ. තං, ඒ අපාදනය නෙම; වලාවලනො, වල අවල වශයෙන්; චිධා, දෙපරිදි වේ. යපා, මෙසේ සි ධාවතා, (දුවන්නා වූ). අහ්තා, (අවහිතා කෙරෙත්); පොසො, (පුරුෂ තෙම; පනෙ, වැටෙන්නේය. රුකං, (භසින්); ඵලං, (ඵලය තෙමේ); පනෙ ඉති, (වැටෙන්නේය) යනු යි.

382 විකාර:- පහවීමය. බියවීමය ගැණීමය යන මොවුන් හට අවධි (සීමා) වූ පදනීය නෙමේ අපාදන නම් වේ. භාමං අපෙනති, වොරෙ භායනති, උපස්කියායා සිකං ගණනාති යනු ක්‍රම තෙන් එයට උදහරණයි. අපෙනති භායනති ගණනාති යන ක්‍රියා පද තුනෙහි පවත්නා පහවීමය බී වීමය ගැණීමය යන අනීයන් නිසාම බිච්චන් වූ නාමපදයෝ අපාදන නම් වූහ. තියම සුචික විදු ග්‍රහණය නම් මෙතෙක් කල් මේ මේ දේ ඉහෙහි ගණීම් හයි තියම සතිතව කරණ අධාරයන යයි. එ ද ගැණීමක් වන ගෙසින් සුත්‍රයෙහි “ආදනෙත” යයි දැක්වූ ගැණීම අනී බලයෙන් ම අපාදනයි

පහළම මුකලි වසඟු දෙදෙනකුගේ වෙන් වීමයි. ඒ වෙන්වීම වසඟු දෙකට ම එක සමානයි. භාමා අපොහොසි මුතලයා යයි කී කල සමන් මුතල ද මුතලකෙන් ගම ද වෙන් වන බව පෙනෙයි. එසේ වෙන්වීම වසඟු දෙකට ම සමානව පවත්නා කල්හි අපාදන කාරකය වන්නේ මොන වස්තුව දැනුරු කොට ද යන සැකයක් පහල විය හැකිය. භාමාවෙන් කියන ලද්දේ ඒ සැකය දුරු කරණ අකාර යයි. පහළම දෙදෙනාට සමාන වුව ද පුළුඹෙහි වූ ආරුපය නොසික්මවා හිටි වසඟුව ම අපාදනය ලබයි. මෙහි පහළම මුතලින් ගේ මිස ග්‍රාමයාගේ නොවේය. පුළුඹෙහි ආරුපයෙන් ම ගම නොවෙතැයි පවත්නා හෙයිනි. එබැවින් ගාම ගබදයා කෙරෙත් ම අපාදනය වන්නේය. වලාපාදනය අවලාපාදනය යයි මෙහි ප්‍රභේද දෙකක් දක්වන ලදහ. "අසා පොසො පතෙ" (අසු කෙරෙත් මිනිසා වැටෙන්නේය) යි කී කල්හි අවලාපාදනය බව ද "රුකබං ඵලං පතෙ" (ගසකන් ගෙහිය වැටෙන්නේය) යි කී කල්හි ගස අවලාපාදනය බව ද සලකාගත හැකිය. ගුණි ලාභවය පතා අපාදනය සමබන්ධී අධික විසාර කථනය නොකරමින.

447 බාහුනාමාන මුසසග්ගසොභාදි සට්ඨ ම 2-74

යනු අපාදන සංඥ පුත්‍රයි. බාහු නාමානං යනු, අ, න, ස, ඡ, බ, වචනයි. උපසග්ග යොගාදිසු යනු, ඉ, පු, ස, ස, බ, වචනයි. අපි යනු ද ම යනු ද නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද සතරකි. අපාදනං යනු මෙහි අනුවච්චියයි.

බාහු නාමානං, බාහුන්ගේ හා නාමයන්ගේ යොගයෙහි ද; උපසග්ග යොගාදිසු අපි ව, උපසග්ගාදීන්ගේ යොගයෙහි ද; (යම් කාරකයක් වේ නම් එය) අපාදනං, අපාදන නම්.

බාහුවො ව නාමානි ව බාහුනාමානි, කෙසං බාහුනාමානං; උපසග්ගාදං උපසග්ගෙහි වා යොගො උපසග්ග යොගො, උපසග්ග යොගො ආදි යෙසං කෙ උපසග්ග යොගාදයො, කෙසු උපසග්ග යොගාදිසු;

බාහුදි මිසෙසානං, බාහු මිසෙසා නාම මිසෙසය උපසග්ගි මිසෙසය යන මොවුන්ගේ; යොගෙ, යොගය අතී කල්හි; යං, යමක් වේ ද? නං, එය; අපාදනං නාම, අපාදන නම් වේ.

පර පුබ්බ ඒ යොගේ, පර යන උපසග්ග පෙරවු කොට ඇති ඒ ජයෙ යන බාහුනුගේ යොගයෙහි; යො, යමක් කෙමේ; අනති හවනියො, මැඩලිය නොහැක්කේ ද? නං, හෙතෙම; අපාදනං නාම, අපාදන නම් වේ. අසුඤ්ඤ භිත්තියා, (අතස තීර්ථකයෝ); බුද්ධියමා,

(බුදුන් කෙරෙත්); පරපේක්ෂා, (පරදීන්) යනු උද්භරණයි. බුද්ධි, බුදුන්; අභිභවිතූ, මැඩලත්ව; අසමන්තා ඉති, අසමන්තිය යන; අන්තරා, අන්තී. අනභිභවනීයෝ ඉති, අනභිභවනීය යනු; කිං, කුම ට ද? පීඨෙ, (පීඨතෙම); ඊජුං, (සතුරු); පරප්පේති, (පරදවයි) යන මේහි අපාදන නොවන හෙයිනි. ප පුබ්බ භූ යොගෙ, ප යන උප සභීය පුළු කොට ඇති භූ ධාතුන්ගේ යොගයෙහි; යතො, යමනින්; අවච්ඡිනපපනවො, නොසිද පැවැත්ම; (ආදි උපපත්තිය) මේ ද? හං, එය; අපාදනං නාම, අපාදන නම මේ. අනවභවනමනා (අනවභවන පවිලෝන්); මනාසාරා, (මනා භවිතාවෝ); පභවනති, (පලමුව හට ගනිත්) යනු උද්භරණයි. පඨමං, පලමුකොට; තතො එව, එයින් ම; උපලබ්ධනති ඉති, පහල වෙත් ය යන; අන්තරා, අන්තී යි. ඉපමනො, (ප්‍රෙමයෙන්); හයං ජායතෙ, (භීය උපදී) යනු උපසභී ඉතින ජන ධාතු යොගයෙහි අපාදනයට උද්භරණයි. ජිග්ච්ඡා පමාදන්තං යොගෙ, නිජ්ඣවිච්ඡි ද ප්‍රමාදවිච්ඡි ද ධාතුන්ගේ යොගයෙහි; (අපාදන මේ.) අධිමමා, (අධිමයට); ජිග්ච්ඡති, (නිජ්ඣ භෙරෙයි) යනු ද; අධිමමා, (අධිමයට); පමජ්ජති, (ප්‍රමාද වෙයි) යනු ද උද්භරණ යි.

නාම යොගෙ, නාම ශබ්දයන් හා යෙදීමෙහි; (අපාදනය මේ.) කතොපභූති (එතැන් පවත්) යනු ද; යතො සරුභී, (යම් තැනක පවත් සිහි කෙරෙමි ද) යනු ද උද්භරණයි. යතොපභූති ඉති, යම් තැනක පවත් ය යන; අන්තරා, අන්තී යි. මේ දෙවන උද්භරණයෙහි; පභූති සද්දො, පභූති ශබ්දය තෙම; නපපසුපෙනා, නොයොදන උද්දේය. ගමසමානත්ථයා, හැකෙන්නාවූ අන්තී ඇති; සද්දයා, ශබ්ද යාගේ; පයොගමපති, යෙදීමෙහි; කාමාවාරු ඉති, කැමැති පරිද්දෙන් පැවැත්මය යන; සද්දො, න්‍යාය හෙයිනි. අසුඤ්ඤානං, අනෙකය යන අන්තීවත් ශබ්දයන්ගේ; පයොගෙ, යෙදීමෙහි; (අපාදනය මේ.) නාසුඤ්ඤං දුක්ඛා, (දුකින් අනෙකක් නැත) යනු ද; භීතනො දෙව දහතො, (දෙවිදත්ත කෙරෙත් වෙත්) යනු ද උද්භරණයි. උපසංයා යොගෙ, උපසංයන් හා යෙදීම ඇති කල්හි; (අපාදනය මේ.) වාණිජා, (වෙළෙන්දෝ); අපසාරාය, (සාරාව හැර); ආයනති, (පැමිණෙත්) යනු උද්භරණයි. සාරං වජේජ්ඣා ඉති, සාරාව හැර ය යන; අන්තරා, අන්තී යි. ආ චුභම ලොකා, (බිම් ලොව තෙක්); සද්දො, ශබ්දය තෙම; අබ්භුභවත්ති, (උස්ව තනී) යනු ද උද්භරණ යි. මු ඛ්‍ය සද්දෙස, ප්‍රධානයා හා සමානය යන අන්තීයෙහි ද; පභීදනො, පභී, ප්‍රති දුක්ඛනීයෙහි ද; වනනමානසා, පවත්තාවූ; පභීයා, පභී යන උප සභීයාගේ; යොගෙ, යෙදීම ඇති කල්හි; අපාදනය මේ. සාරිපුපෙනා, (සාරිපුත් තෙම); බුද්ධිමා පභී, (බුදුන් හා ඉමාන) යනු උද්භරණ යි.

ණයි. බුඬු සදිසො ඉති, බුදුන් හා සමාන යන; අපේඛා, අච්චි. අසා. (මෝහට); තෙලයා පති, (තෙලට වඩා); ඝනං (හිතෙල); දදති. (දෙසි) යනු උදහරණයි. විනිමයෙ, ගණුදෙනු වෙති; උපා න්‍යාසා, ගන්තා ලද්දෙනුයේ; පතිනියාතනං, අපස දීම; පතිදනං, පතිදන නමි. තත්‍ර, එහි; ඝතථං, හිතෙල් පිණිස; පඨමං, පළමු කොට; තෙලං, තල තෙල; දිනං, දෙන ලදී. තෙලථසාය, තලතෙල් පිණිස; ඝනං, හිතෙල; පුත, තැවත; දීයතො, දෙනු ලැබේ. තෙලං ගහෙනා, තල තෙල් ගෙණ; ඝනං, හිතෙල; දදති ඉති, දෙයි යන, අපේඛා, අච්චි යි.

ආදිග්ගහණෙන, සුත්‍රයෙහි ආදි ශබ්ද ග්‍රහණයෙන්; කාරක මජ්ඣෙ අපි, කාරක මධ්‍යයෙහි ද; (අපාදන යෙ.) උද්‍යතො, (වැදි තෙම; ඉතො, (මෙයින්); පක්කමා, පසලොස් දිනකින්) මිභං, (ඉව්වා); විජ්ඣති, (විදිසි) යනු ද; උද්‍යතො, (වැදි තෙම); ඉතො, (මෙයින්); තොසා, (හඬසතකින්); කුණ්ඨරං, (අඳු); විජ්ඣති, (විදිසි) යනු ද උදහරණ යි. එථ, මෙහි; ඉතො ඉති, ඉතො යන; අපාද නාසා ව, අපාදන කාරකයට ද; මිභං ඉති, මිභං යන; කම්මස්ස ව, කම්ම කාරකයට ද; මජ්ඣි භුතො, මැද වූයේ, පක්කමා, පකි ශබ්ද යයි. නසා, ඒ පකි ශබ්දයට; අපාදන ශක්‍යං, අපාදන ශක්‍යව විය. අඨවා. නොහොත්; කරණං, කිරීම; ඡායෙ, කාරක මි. කායෙ එව, කිරීමම; කාරකො, කාරක නමි. ක්‍රියා, ක්‍රියාව යි යදිතා, යදි දී සුත්‍රයෙන්; සභපේඛ, භාවාචිකෙහි; තප්පමිසො, ක පුත්‍රාය වේ. ක්‍රියො, එකෙයින්; ක්‍රියානං මජ්ඣෙ අපි, ක්‍රියා වන්නේ මැද ද; කාරක මජ්ඣො තාම, කාරක මධ්‍ය නමි. යථා, ඒ මෙසේ යි අජ්ඣ විජ්ඣතො, (අද විද); පක්කමා, (පක්කයකින්); විජ්ඣති, (විදිසි); එථ, මෙහි; විජ්ඣතො, විජ්ඣති ඉති, විජ්ඣතො විජ්ඣති යයි; ක්‍රියා ආයං, ක්‍රියා දෙකකි.

අපි සද්දෙන, සුත්‍රයෙහි අපි ශබ්දයෙන්; නිපාත යොගෙ අපි, නිපාතයන් හා යෙදීම ඇති කල්හි ද; පඤ්චමී, පඤ්චමිය ද; දුතියා, විතියාව ද; තතියා ව, තතියාව ද වේ. රහිතා මාතුපා, (මාතුපා සහොදරයා කැර) යනු උදහරණ යි. රහිතා මාතුපං රහිතා මාතු ජෙන වා, රහිතා මාතුපං රහිතා මාතුජෙන යි විතියා තතියා ද වේ. ඊතෙ සඤ්චමො, (සඤ්චමය කැර) යනු උදහරණ යි. ඊතෙ සඤ්චමො ඊතෙ සඤ්චමෙත වා, ඊතෙ සඤ්චමො ඊතෙ සඤ්චමෙත යි විතියා තතියා ද වේ. විතා යොගෙ අපි, විතා ශබ්දයාගේ යෙදීම මෙහි ද; එවං, මෙසේ මැයි. (විතා සඤ්චමො විතා සඤ්චමො විතා සඤ්චමෙත යනු යි.) තානා කුලා, (තොගෙක් කුලවලින් වෙන්ව); සඤ්චතො, (පැවිදිවූවෝ) යනු ද; අයං, (මෙතෙම); අරියෙහි,

(අයතීයත් හෙත්); පුළුභව. (වෙත්මය) යනු ද විනාදී. යොග
 ගෙහි අපාදනයට උදහරණ යි. වකාචරක, සුත්රයෙහි වී ඔබදුයෙන්;
 අඤ්ඤත් අපි, වෙත තත්ති ද; හොච්චනබ්බං, ගෙදිය යුතුයි.

383 විකාර:- 1 පර පුබ්බ ජී ධාතු. යොගය 2 ප පුබ්බ භූ ධාතු
 යොගය, 3 ජීභූච්ඡාදී ධාතු යොගය, 4 පමාදුච්ඡාදී ධාතු යොගය,
 5 නාම ඔබදු යොගය, 6 අඤ්ඤ ඔබදු යොගය, 7 අඤ්ඤ යබදුච්ඡාදී
 යොගය, 8 සාමාන්ය උපසංඝී යොගය, 9 පති. උපසංඝී යොගය, 10
 කාරක මධ්‍යය, 11 නිපාත යොගය, යන මෙහෙක් තත්ති අපා
 දනය වන බව මේ සුත්රයෙන් කීහ. 1 බුද්ධියමා පරජෙනති, 2
 අනවතතනමනා මනාසාර පභවනති, 3 අධිමමා ජීභූච්ඡාදී, 4 අධිමමා
 පමජ්ජති, 5 තතොපභූති- යහනා සරුමී, 6 තාඤ්ඤං දුක්ඛා, 7
 තිනො දෙවදකතා, 8 අපසාලො අයනනී, 9 බුද්ධියමා පති සාරී
 පුතො- ආනමියා තෙලසමා පති දදුති, 10 ඉංතා පනාසමා මීභං
 විජ්ඣති- ඉපතා කොසා කුඤ්ජරං විජ්ඣති, 11 රතිතා මානුජා යනු
 ක්‍රමාදහරණ යි. පෙමනො ජායතෙ යතාදිය අතීයය සුභමයි.

මෙහි 1 වන උදහරණයෙන් හේරුමී භත යුත්තේ අනභිභව
 නීයයා (තොමච්චිත භැක්කා) ප්‍රකාශ වන පදය ම අපාදන වන
 බවය. එහෙයින් ම “රිපුං පරජෙහි ජීරණ” යන තත්ති අපාදන
 නොවී කමීය විය.

2 වන උදහරණයෙන් හේරුමී භත යුත්තේ නොසිදු පැවැත්
 මට හෝ පලමුවෙන් භවභැන්මට සීමාවන ස්ථානය ප්‍රකාශ වන
 පදය අපාදන වන බවය.

9 වන උදහරණයෙහි පති උපසංඝීය තෙම ප්‍රධාන තැනැත්
 තනු සමානය අපසු දීමය යන අදී දෙක්හි පවතියි.

10 වන උදහරණයෙහි කාරක මධ්‍ය භාවය දෙවිඨි. කින් වේ.
 ඉපතා යන අපාදන කාරකයටත් මීභං යන කමීම කාරකයටත්
 අතර මැද) වූයේ පකඛ ඔබදු යයි. ඒ අපාදන කමී කාරක දෙදෙනා
 හේ මධ්‍යය හෙයින් “කාරක මජ්ඣ” යයි කීහ. මේ එක් විධියකි.

විජ්ඣතියා යනු ද (පුච්චි) ක්‍රියාවකි. විජ්ඣතිය යනු ද (අපර) ක්‍රියා
 වකි කිරීමේ අදීයෙන් ඔවුහු දෙදෙන ද කාරක තම වෙති. එසේ
 කාරක තම ලත් ක්‍රියාවන් දෙදෙනා අතර වූ පකඛ ඔබදු තෙමේ
 අපාදන තම විය. මේ අතීන් විධියයි.

11 වන උදහරණය අපාදනය පමණක් නොව විභීයා තානීයා
 වත් (කමීම කතීය කාරක) ද වන ස්ථානයකි. මෙසේ ග්‍රහණයෙහි
 උදහරණ සම්ප්‍රායක් දක්වූ නමුත් සුත්‍රයෙහි වූ වකාර බලයෙන්

"රැකබානො" "යනොසිකරණං" යනාදි නොයෙක් නත්ති අපාදනය වන බැව් සැලකිය යුතුය.

448 රකබනන්දාන මච්ඡිනං 2-275

යනු අපාදන සංඥ සුත්‍රයි. රකබනන්දානං යනු, අ, ප්‍රි, ඝ, ඡ, ඛ, ච, චචනයි. ඉච්ඡිතං යනු, අ, ත, ක්‍රී, ප්‍ර, ඵ චචනයි. මෙතේ මෙහි පද දෙකකි අපාදනං යනු මෙහි අනුවච්ඡිතියයි.

රකබණන්දානං, රක්‍ෂණෝච්චි ධාතුන්ගේ; (යොගයෙහි) හෝ රැකිය යුතු වස්තු අතුරෙහි; ඉච්ඡිතං, යමක් ඊජ්ඣිත ද? (ඵය) අපාදනං, අපාදන නම් වේ.

රකබණං අනෙච්චි යෙසං තෙ රකබණන්දා, රකබිතබ්බා වා රකබණං, රකබ ධාතු පාලනාච්චියෙහිය. සු ප්‍රත්‍යය යයි. රකබණං ඵච අන්දා රකබණන්දා, තෙසං රකබණන්දානං;

රකබා, රැකීම; රකබණං, රකබණ නම් වේ. තං, එය; අනෙච්චි, ප්‍රයෝජන කොට ඇත්තේ; යෙසං, යම් ධාතුන් සවනිව ද; තෙසං, ඔවුන්ගේ; යොගෙ වා, යොගයක් ඇති කල්හි හෝ; (නාතං හොත්) රකබිතබ්බා, රැක්කයුත්තෝ; රකබණං, රකබණ නම් වෙත්.) රකබණං ව තෙ, රක්‍ෂා කටයුත්තන් මනුෂ්‍ය අන්දා ව ඉච්චි වස්තු මුචානුත් මනුෂ්‍යයා රකබණන්දා, රක්‍ෂණෝච්චි නම් වෙත්. තෙසං මජ්ඣෙ වා, ඔවුන් අතර හෝ; යං, යම් වස්තුවක්; ඉච්ඡිතං, කැමැති වන ලද ද? තං, ඒ වස්තුව; අපාදනං නාම, අපාදන නම් වේ. බෙතෙත, (කෙතෙහි), උච්ඡ්‍යතා, (උච්ඡිත්); සිභාලො, (සිවලත්); රකබනති, (රකිත්) යනු ද බෙතෙත, (කෙතෙහි); යචා, (යචයෙන්); භාවො, (භෙරිත්); පච්ඡෙසධෙතති, (වලත්වත්) යනු ද උද්භරණ යි. එන්ද, මෙහි; පකෙඛ, (පසුව කී) පක්‍ෂයෙහි; පච්ඡෙසධොරෙන, වැලැක්වීම මුඛයෙන්; රකබණං ඵච, රැකීමම; ගම්‍යතෙ, කැගේ. රකබණං ඉති, රකබණං යනු; කීං, කුමට ද? අභිධම්මං, (අභිධම්මය); අධිනෙ, (කරයි) යන නත්ති නොවන පිණිසයි. ඉච්ඡිතං ඉති, ඉච්ඡිතං යනු; කීං, කුමට ද? අභිච්ඡිතස්ස අභිලෂිත නොවූ; බෙතෙතස්ස, කෙතව; (බෙතෙත අභිදායට) න අපාදන සංඥා, අපාදන සංඥාව නොවීය. භතෙතො යචං රකබති තී, (මෙතෙකරු තෙමේ යච රකි) ගතෙතො යචං රකබති යන මෙය; කෙච්චි, සමහරු; පච්චුද්ධකරනති, චිරඥොද්ධකරණෙ කෙරෙත්.

383 විසාර:- රක්‍ෂණෝච්චි ධාතුන්ගේ යොගයෙහි අපාදනය වන බව මේ සුත්‍රයෙන් කිත. රකබ ධාතුවේ අච්ඡිත නම් "රැකීම" යනු යි. ඒ අච්ඡිත ප්‍රකාශ කරණ වෙනත් ධාතුනු වෙත් නම් (පාල-

පා- ගුප- තා- අව- යනාදී) ඔවුහු රක්‍ෂණෝචි ධාතු නම් වෙත්. "රක්‍ෂණ" යන කෘදන්තයායේ සිද්ධිය භාව කම් කාරක දෙකින් ම මෙහි දක්වුනි. රක්‍ෂණං රක්‍ෂා යනු භාවයෙහි විග්‍රහයි. රක්‍ෂි නබ්‍යා රක්‍ෂා යනු කම්යෙහි විග්‍රහයි. භාව කාරකයෙහි වූ රක්‍ෂණ ශබ්දය අත් ශබ්දය හා සමාස වන්නේ බහුත්‍රිති සමාසයෙනි. කම් කාරකයෙහි වූ රක්‍ෂණ ශබ්දය අත් ශබ්දය හා සමාස වන්නේ කම්ධාරය සමාසයෙනි. (සුත්‍රයෙහි විග්‍රහ බලනු) එහෙයින් බහුත්‍රිති සමාසයට අයත් පක්‍ෂයේ අදහස නම් රක්‍ෂණෝචියෙහි (රක්‍ෂ-පාල-තා-ආදී; වූ ධාතූන්ගේ යොගය ඇති කල්හි අභිමත වස්තු ප්‍රකාශන ශබ්දය අපාදනය වන බවය.

කම්ධාරය සමාසයට අයත් පක්‍ෂයේ අදහස නම් රුක්ක යුතු වස්තූන් අතුරෙන් රකිනු කැමැති වස්තුව ප්‍රකාශ කරණ ශබ්දය අපාදන වන බවය. "උච්ඡ්‍රවො සිභාලෙ රක්‍ෂිතාති වෙතෙත" යන උදහරණයෙහි "රක්‍ෂිතාති" යනු රුකිම් අච්චි ධාතුක ක්‍රියාවකි. උක් ගහත් සිවලාත් අතුරෙන් රකිනු කැමැති වස්තුව උක් ගහය. එබැවින් රක්‍ෂණෝචි ධාතු යොගයත් ඉච්ඡිතාචීයත් ඇති නිසා උච්ඡ්‍රවො යනු අපාදන විය. "යවා පටිසෙධෙනති භාවො" යන උදහරණයෙහි පටිසෙධය නම් වැලැක්වීමයි. එහෙත් ඉච්ඡිතය (රකිනු කැමැති වස්තුව) යව ධාතූය මැයි. එහෙයින් "යවා"යි අපාදනය විය. රක්‍ෂණෝචි යොගයත් ඉච්ඡිතයත් නොමැති නන්හි "අභිමතං අභිමතං- ගවං පටිසෙධෙනති" යන කැන්වල අපාදනය නොවීය. අපාදනය නොවීමේ උදහරණය වශයෙන් "ගහකො යවං රක්‍ෂිතා" යනු සමහරු උදහරණ කෙරෙත්.

449 ගෙන වා 'දක්‍ෂණං 2-276

යනු අපාදන සංඥ සුත්‍රයි. යෙන යනු, අ, ප්‍ර, සබ්බ, න, එ, වචි නයි. වා යනු නිපාතයි. අදක්‍ෂණං යනු, අ, න, ස, ප්‍ර, එ, වචනයි. මෙයේ මෙහි පද තුණකි. අපාදනං යනු ද ඉච්ඡිතං යනු ද මෙහි අනුවච්ඡිතයයි

යෙන, යමකු විසින්; අදක්‍ෂණං, තමන් නොදක්ම; ඉච්ඡිතං, කැමැති වන ලද ද? (ඒ කාරකය) වා, විකල්පයෙන්; අපාදනං, අපාදන නම් වේ. (විග්‍රහ සුගම යි.)

යෙන දර්ශිතා, යම් දන්නකු විසින්; අදක්‍ෂණං, තමන් නො දක්ම; දර්ශිතෙත, දැක්ක යුත්තනු විසින්; ඉච්ඡිතං, කැමැති වන ලද ද? කො දර්ශිතා, ඒ දන්නා කැනැත්තේ; අපාදනං නාම, අපාදන නම්. සිසෙයා, (ශිෂ්‍ය තෙමේ); උපධිකායා, (උපධිකායා කෙරෙන්); අනතරධායනී, (අතුරුදන් වේ) යනු උදහරණයි. තිලි

යනි ඉති, සැඟවෙයි යන; අපේ: අනීයි. එන, මෙහි; දසක ක්‍රියාය, දශීන ක්‍රියාවට; නගනු භූතන, කතී: වූ; උපර්කායෙහ, උපාධ්‍යයයා විසින්; අධ්‍යනය, නමින්හේ; අදසන, නොදක්ම; දට්ඨබ්බ භූතන, දක්ක යුතු වූ; සිසෙයා, ශිෂ්‍ය තෙම; අනර්ථකාම කාමො, නොහදරනු කාමැත්තේ; ඉච්ඡති, කාමැති වෙයි උපර්කායෙහ, උපාධ්‍යයයා විසින්; කායනබ්බං, කටයුතු වූ; අනතො: දසකනං, තමන්හේ දක්ම; සිසෙයා, ශිෂ්‍ය තෙම; උපර්කායො, උපාධ්‍යය තෙම; මං, මා; න පසාදු ඉති, නොදක්වා යි; ඉච්ඡති ඉති, කාමැති වෙයි යන; අපේ: අනීයි. වා කාරෙන සුත්‍රයෙහි වා, ශබ්දයෙන්; අනතම් ව, අනතී ද වේ. ජෙතවනෙ, (දෙවර්මන්; අනතරතීනො, (අතුරුදන් වී) යනු උදහරණයි. එන, මෙහි, ජෙතවන සඳහා, ජෙතවන ශබ්දයෙන්; ජෙතවනට්ඨා, ජෙතවනයට යෝ; (කියනු ලැබෙත්)

385 විකාර:- මෙහි දකින කැතැත්තාන් දක්කයුතු කැතැත්තාන් "දට්ඨ" "දට්ඨබ්බ" යන වචනවලින් කීහ. එය තම් ගුරුවරයාන් ශිෂ්‍යයාන්ය. නොහදරනු කැමැති ශිෂ්‍යයා "මාහේ අචාර්ය්‍ය තෙමේ නහමක් මා දක්වා" යයි කැමැති වෙයි එහෙයින් ම දට්ඨ සඛ්‍යාත ගුරුවරයා වෙතින් දට්ඨබ්බ සඛ්‍යාත ශිෂ්‍ය තෙමේ(පාබම් කිරීමට අලසකම්න්) සැඟවෙයි. එබඳු සැඟවී වෙන්නීම් අනී යක් කීවමනා කල්හි අපාදනය වන්නේ දට්ඨයා (දකින්නා) ප්‍රකාශ වන ශබ්දයෙන්ය. එහෙයින් මෙහි උපර්කාය ශබ්දයා කෙරෙන් අපාදනය විය. "ජෙතවනෙ අනතරතීනො" යනු අපාදනානීයෙහි අනතම් විභවනය දක්වීමේ උදහරණ යයි. "දෙවර්මනී වූවන් වෙතින් සැඟවෙයි" යනු එහි අදහසයි. යථානොපචාර වශයෙන් මෙහි දෙවර්මනී වූ ජනයාම භූතන බැවින්. මෙහි ද දට්ඨ දට්ඨබ්බ දෙදෙනෙකී. දට්ඨ තම් ජෙතවනසථ ජනයායි. දට්ඨබ්බ තම් කිලිය මාන සුද්දෙහියයි. ජෙතවනසථ ජනයා සඛ්‍යාත දට්ඨයාහේ නොදක්ම සුද්දෙහි සඛ්‍යාත දට්ඨබ්බයාහේ කැමැත්තයි. එහෙයින් ජෙතවන ශබ්දයා කෙරෙන් ම අපාදන කාරකය වෙනුවට ආධාර කාරකය යෙදුනේය.

450 දුරනතීකඳුකාල නිමමාණපාලොප දීපාණොග විභවනා රජසංඝොග සුද්ධසංගමොවනි භෙතු විවිතනපමාණසුබ්බ ඡොග බඩ්ඩනගුණවචනි පඤ්ඤකථනි ථොකාකතකුසු ව 2-277

යනු අපාදන සංඥ සුත්‍රයි. දුරනතී කඳුකාල -පෙ- ථොකා කතකුසු යනු, උ, පු, ස, ස, බ, වචනයි. ව යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි. අපාදනා යනු මෙහි අනුච්ඡිතියයි

දුර, දුර ඔබදු හා තදනීවාඩි ඔබදු; අනන්ත, සම්පාදී වාචි ඔබදු; අභිකාල නිමොණ, මාගී කාල දෙදෙනාගේ ප්‍රමාණ කිරී මය; ක්වලොප, ක්ව ප්‍රත්‍යය ලොපය; දිසා යොග, දිසා වාචි ඔබදු යන් හා තදනී යොගය; විභවති, විභවතානීය; ආරප්පයොග, ආරති ඔබදුයාගේ යෙදීමය; සුඛ, ඉඛානීය; පමොවන, මිදීම අනීය; හෙතු, හෙතනීය; විවිතන, විවිතනානීය, පමාණ, ප්‍රමාණා නීය; පුබ්බ යොග, පුබ්බ ඔබදුයාගේ යෙදීමය; බක්කින, බක්කිනා නීය; ගුණ වචන, ගුණ කථනය; පඤ්ඤ, පුත්තය; කථන, විසදීමය; ජොක, යටිපානීය; අකභ්‍රහු ව, කතී රහිතානීය යන මේ අනීගන්ති ද; යම් කාරකයක් වේ නම් එය) අපාදන, අපාදන නම් වේ.

දුරෙ ව අනතිකො ව දුරනතිකං, දුරනතිකං ව දුරනතිකත්තං ව දුරනතිකං, අඛා ව කාලො ව අඛාකාලා, අඛා කාලානං නිමොණං අඛාකාල නිමොණං, ක්වසං ලොපො ක්වලොපො, දිසාගී යොගො දිසා යොගො, ආරතියං පයොගො ආරප්පයොගො, පුබ්බසං යොගො පුබ්බ යොගො, ගුණසං වචනං ගුණ වචනං, නත්ති කතනා යසං සො අකතනා, දුරනතිකං ව අඛාකාලනිමොණං ව ක්ව ලොපො ව දිසා යොගො ව විභවති ව ආරප්ප යොගො ව සුඛං ව පමොවනං ව හෙතු ව විවිතනං ව පමාණං ව පුබ්බ යොගො ව බක්කිනං ව ගුණ වචනං ව පඤ්ඤා ව කථනං ව ජොකං ව අකතනා ව දුරනතිකඛාකාල-පෙ- ජොකා කතනාගේ, හෙසු දුරනතිකඛා කාල-පෙ- ජොකාකභ්‍රහු;

දුරදිසු, දුර ඔබදු ප්‍රයොගාදිය ඇති කල්හි; යං, යම් කාරක යක් වේ ද? නං, එය; අපාදනා නාම, අපාදන නම් වේ. එකා රෙන, සුත්‍රයෙහි ව ඔබදුයෙන්; කච්චි, සමහර තැනෙක; දුතියා, මිතියා විභවතිය ද; තතියා, තතියා විභවතිය ද; ඡට්ඨි ව, ඡඤී විභවතිය ද වේ. තං යපා, ඒ මෙසේ යි. දුරවාචනං, දුරනී වාචි ඔබදුයන්ට ද; තං යොගෙ, ඒ දුරවාචි ඔබදුයක් හා යෙදීම ඇති කල්හි; අඤ්ඤං ව, තදවචිඡට්ඨන්ට ද; (අපාදන සංඥ වේ.) දුරතො, (දුරින්); ආගමම, (අවුත්) යනු උදහරණ යි. දුරං දුරෙන වා, දුරං ආගමම, දුරෙන ආගමම යි (විතියා තතියා) ද වේ. කෙ මොස පුරිසා, (ඒ හිත් පුරුෂයෝ); ධම්ම විතයා, (සාසකයෝ) ආරකා, (දුර වූවෝ); ධම්ම චනයං ධම්ම විතයෙන වා, ධම්මවිතයං ධම්ම විතයෙන යි (දවිතියා තතියා) ද වේ. අනතිකත්තං, සම්පාදී යක් වාචන කල්හි; ගාමා, (ගමට); ගම්පං, (ලඟයි) යනු උදහරණ යි. ගාමං ගාමෙන වා, ගාමං සම්පං, ගාමෙන සම්පං යි (විතියා තතියා) ද වේ.

අඬු කාලාතං, මාමි කාල දෙදෙනාගේ; නිමොණේ, ප්‍රමාණයක්
 හැඟෙන කල්හි; (මෙසේ යි.) මඬුරු, (මඬුරු නුවරින්); වතුපු යොජ්
 නෙපු, (සිව් යොදුනකින් මත්තෙහි); සඹකයා, (සඹකයා නුවරය)
 යනු උදහරණ යි. ඉතො, (මෙසේ); එකනවුත් කපාමැරුණේ,
 (එකනු කපකින් මත්තෙහි) යනු ද උදහරණ යි. නිමොණේ, (මෙහි)
 නිමොණ නම; පරිමාණ, ප්‍රමාණ යයි. කො ලොපෙ සති, කො ප්‍රත්‍යය
 යාගේ ලොපය ඇති කල්හි; කමමාධිකරණ විසගෙ, කමම විෂ
 ගෙහි ද අධාර විෂයෙහි ද; (අපාදනය වේ.) කො ලොපෙ ඉති,
 කො ලොපය ඇති කල්හි යනු; කොත්තය, කො ප්‍රත්‍යය නතයාගේ;
 අපාදනවෙ අපි, අපි ලාභය ඇති කල්හිත්; තයා, මනුෂ්‍ය; අනු
 වාරණං, නොකියා හැරීමයි. පාසාද, (පහයට නැගී); සඹකමෙය,
 (සත්මන් කරන්නේය) යනු ද; අසනා, (අසනයෙහි හිඳ); වුට්ඨ
 ගෙය, (නැගිටින්නේය) යනු ද උදහරණ යි. කො ලොපෙ ඉති,
 කො ලොපෙ යනු; කිං, කුමට ද? පාසාදං, (පහයට); අතිරුහිකො,
 (නැගී); සඹකමෙය, (සත්මන් කරන්නේය.) අසනෙ, (අත්තෙහි);
 නිසිදිකො, (හිඳ); වුට්ඨගෙය, (නැගිටින්නේය, යන තැන්වල අපා
 දන නොවන බැව් දක්වන පිණිසය. දිසනෙ, දිසාවට්ඨි ඉබද
 යන්ගේ අභියෙහි ද; තං වාචිතං යොගෙ ව, ඒ දිසා වාචන ඉබද
 යන් හා ගෙදීම ඇති කල්හි ද; (අපාදනය වේ.) පුරතීමතො,
 (පෙර දිගින්) යනු ද; අච්චතො, (අච්චයෙන්); උපරි, (මත්තෙහි)
 යනු ද උදහරණ යි. විහාගෙ, විහාගාභියෙහි; (අපාදනය වේ.)
 යතො, (යමකට වඩා); පණිතතරො, (අතිගය ප්‍රණිත ද) යනු උද
 හරණ යි. අරතනන්තං යොගෙ, අරතනන්තී වාචි ඉබදයන්ගේ
 ගොගෙයෙහි; (අපාදනය වේ.) තාමධමො, (මෙවුන්දමින්); විරති,
 (වැලකීම යි) යනු උදහරණයි. පුඬුනෙ, ශුඬුනාභියක් වාචන කල්හි;
 (අපාදනය වේ.) මාතිතො, (මවගෙන්); පුඬුනො, (පිරිසිදුය) යනු
 උදහරණයි. පමොවනනෙ, මිදීම අභියෙහි; (අපාදනය වේ.) මාර
 බකිනා, (මර බැමීමෙන්; මුහුණ, (මුදුනේය) යනු උදහරණ යි.
 ගෙතනෙ, ගෙතනාභියක් හැඟෙන කල්හි; විකපොත, විකපොතෙන්;
 (අපාදනය වේ.) කයමා ගෙතුනා, (කැවර ගෙතුමකින්) යනු උදහර
 ණ යි. කිං කාරණං කොත ගෙතුනා කියා ගෙතු, කිං කාරණං
 කොත ගෙතුනා කියා ගෙතු යයි ද වෙත්. (ඒ තන්හි) දුතියා ව,
 විතියා විහකති ද; තතියා ව, තතියා විහකති ද; වතුපි ව, වතුපි
 විහකති ද වේ. විවිතනනෙ, විවිතනාභියෙහි; (අපාදනය වේ.)
 කාමෙහි, (කාමයන් කෙරෙන්); විවිච්චි ව, (වෙන්වම) යනු උදහර
 ණ යි. පමාණනෙ, ප්‍රමාණාභියෙහි; (අපාදනය වේ.) දිසනො,
 (දිගින්); තව විදන්තො, (විගන් නවියකි) යනු උදහරණ යි. "දිසො

රෙහි" ඉති, "දිසොරෙහි" යන සුත්‍රයෙන්; සමාසය, සමා ප්‍රත්‍යයට; සො, සො යනාදෙන වේ.

451 දිසොරෙහි 1-108

යනු ආදේශ විධි සුත්‍රයි. දිසොරෙහි යනු, අ, ප්‍ර, ස, ප, බ, විව තයි. මෙයේ මෙහි පද එකකි. සමාසය, යනු ද සො වා යන සුත්‍ර ය ද මෙහි අනුවර්තීය යි.

දිසොරෙහි, දීඝ ශබ්ද මිර ශබ්දයන් කෙරෙන් පරවු; සමාසය, සමා ප්‍රත්‍යයට; වා, විකාශයෙන්; සො, සො යනාදෙන වේ.

දිසො ව මිරෙ ව දිසොය, තෙහි දිසොරෙහි;

පුබ්බ යොගෙ, (ප්‍රථමානී) පුබ්බ ශබ්දයාගේ යොගයෙහි: (අපා දනය වේ.) සුමේධාධා, (සමයක් ශබ්දාධියෙන්); පුබ්බ එව, (පළමු කොට මු) යනු උදහරණ යි. අනු, මෙහි; පුබ්බො, පුබ්බ ශබ්දය තෙමේ; පරමතෙඨා, ප්‍රථමානීයි. බන්ධනතෙඨ, බන්ධනානීයක් හැඟෙන කල්හි; ඉණ විසයෙ, ණය විෂයෙහි; (අපාදනය වේ.) සතසමා, (සීගයකින්); බදොධා, (බදනා උද්දේය) යනු උදහරණ යි. සතෙන වා, සතෙන බදොධා යි හෝ වේ. පකෙබ, පවු ව කී පක්‍ෂ යෙහි; තතියා, තාතියා විභකතිය වන්නීය. ගුණ වචනෙ, ගුණ කථනානීයෙහි; (අපාදනය වේ.) රජා, (රජ තෙමේ); ඉසාරියා, (ජේඛානීයෙන්); ජනං, (ජනයා); රකබ්භී, (රකිසි) යනු උදහරණ යි. පසෙසා, පුත්‍රයක් හැඟෙන කල්හි ද; කථනෙ ව, විසදීමක් හැඟෙන කල්හි ද; කා ලොපෙ, කා ප්‍රත්‍යයානන්‍යයාගේ ලොපය ඇති කල්හි; කමමාධිකරණෙ, කමී ආධාර විෂයෙහි, (අපාදනය වේ.) අභිධමො, (අභිධමයෙන් = අභිධමය අසා = අභිධමයෙහි පිහිටා); පුච්ඡනති, (පිච්චානන්) යනු උදහරණ යි. අභිධමමං අභි ධමමෙන වා, අභිධමමං පුච්ඡනති අභිධමමෙන ව පුච්ඡනති යි හෝ වේ. අභිධමො, (අභිධමයෙන් = අභිධමය අසා = අභිධමයෙහි පිහිටා); කථයනති, (විසදන්) යනු ද උදහරණ යි. අභිධමමං අභිධමමෙන වා, අභිධමමං කථයනති අභිධමමෙන කථයනති යි හෝ වේ. පකෙබ, අපාදන නොවූ පක්‍ෂයෙහි; දුතියා ව, විතියා විභකතිය ද; තතියා ව, තාතියා විභකතිය ද වේ. අනු, මෙහි; කථනං, කථන තමී; විසය ජනං, විසදීමයි. කා ලොපෙ ඉති, කා ලොපෙ යනු; කිං, කුම ව ද? අභිධමමං සුකා පුච්ඡනති යන තත්හි අපාදනය නොවන හෙයිනි. අභිධමම ධනො වා, (එහි) අභිධමම ධනො පුච්ඡනති තියා හෝ වේ. අභිධමමං පභිසා, (අභිධමය හදුර); කථයනති, (විසදන්) කියා හෝ; අභිධමම ධනො වා, අභිධමම ධනො කථ යනති කියා හෝ වේ. ථොකතෙඨ, අලොපානීයක් කිවටි කල්හි;

කරණ විෂයය, කරණ කාරක විෂයයකි; (අපාදනය වේ.) ථොකා, (පිකිත්); මුවවතී, (මිදෙයි) යනු උද්භරණ යි. ථොකෙන වා, ථොකෙන මුවවතී කියා හෝ වේ. පකෙඛ, අපාදන නොවූ පක්ෂයෙහි; "කරණෙ තතියා" "කරණෙ තතියා" යන සුත්‍රයෙන් තාතියා වේ. අකතකරී, කතී කාරකයෙන් පිටත් තැනි; නිව්වා, නිරන්තරයෙන් අපාදනය වේ. විපුලතතා, (මහත් බැවිනි) යනු උද්භරණ යි.

386 විඝනරා:- 1 දුරුච්චි, 2 අනතිකාච්චි, 3 අභිඤ්චාණ, 4 කාලකම්මාණ, 5 න්ඩාලොප, 6 දිසායොග, 7 විභාග, 8 ආරභායොග, 9 ඉඤ්චාච්චි, 10 ප්‍රමොචනාච්චි, 11 හෙච්චි, 12 විචිකනාච්චි, 13 ප්‍රමොණාච්චි, 14 පුබ්බ ඉබ්දයොග, 15 බන්ධනාච්චි, 16 ගුණ කථනාච්චි, 17 ප්‍රශ්නාච්චි, 18 විසංජ්ජනාච්චි, 19 අභ්‍රාච්චි, 20 අතතී යන මේ අච්චියන්හි අපාදනය වන බැව් මේ සුත්‍රයෙන් කීක.

1 දුරතො ආගමම, ආරකා ඛමමචිතයා, 2 අනතිකා ගාමා, හමිපං ගාමා, 3 මධුරය වතුසු යොජනෙසු සබ්බසංඝං. 4 ඉතො එකනවුති කප්පමන්ථකො, 5 පාසාද සබ්බමෙය්, ආසනා වුට්ඨි හෙය්, 6 අච්චිනො උපරි, දක්ඛිණෙනො, 7 ගතො පඤ්ඤානෙරො, 8 ගාමධම්මා චිරති, 9 මානිනො පුඤ්ඤා, 10 මුත්තො මාර බන්ධනා, 11 කප්පා හෙතුතා, 12 විච්චෙච්ච කාමෙහි, 13 දිසසො නවවිදජ්චි යො, 14 පුබ්බච්ච සමෙබ්බා, 15 සතයො බඤ්ඤා, 16 ඉසාරියා ජනං රකනිති රුරා, 17 අභිධම්මා පුච්ඡනති, 18 අභිධම්මා කථ යනති, 19 ථොකා මුවවතී, 20 විපුලතතා, යනු මුච්චිතව ක්‍රමයෙන් උද්භරණ යි.

1 දුරුච්චියන් දුර ඉබ්දයන් දෙක ම අපාදනයට කරුණු වෙති. එහෙයින් දුරතො ආරකා යන නිදසුන් දෙකක් දක්වන ලදහ. 2 අනතික (හමිප) අච්චියන් අනතික ඉබ්දයන් දෙක ම අපාදනයට කරුණු වෙති. එහෙයින් අනතිකා ගාමා හමිපං ගාමා යි නිදසුන් දෙකක් දක්වන ලදහ. 3 න්ඩාලොපය නම් න්ඩා (පුළු ක්‍රියා) ප්‍රත්‍යයාච්චිය අති කල්හිත් එය නොකියා හැරීමයි. එහි අපාදනය වන්නේ කම් කාරකයෙහිත් ආධාර කාරකයෙහිත්ය. එහෙයින් පාසාද (කම්ම විෂයක) ආසනා (අධිකරණ විෂයක) යි නිදසුන් දෙකක් දක්වන ලදහ. 4 දිසාච්චියන් අනා ඉබ්දයන්ගේ යෙදීමෙහිත් දිසා වාචකවු ම ඉබ්දයන්ගේ යෙදීමෙහිත් අපාදනය වේ. එහෙයින් අච්චිනො, දක්ඛිණෙනො යි නිදසුන් දෙකක් දක්වන ලදහ. 5 ආරභායොගය නම් ආරභි යන පාදය හෝ නදච්චි වාචක චිරති වෙරමෙහි ආදි පදයක් හෝ තාම පදයක් හා යෙදීමයි. සුත්‍රයෙහි

ආරක්ෂාපාලන යෙදී කිවයුත්ත "නි" කාර ලොපයෙන් ආරපායොග යයි කීහ. 14 පුර්ව ශබ්ද යොගය නම් ප්‍රථමයෙහිය යන අතීත අපෙක්ෂා නොව ඇති පුර්ව ශබ්දය හා යෙදීමයි. නො එසේ නම් එය දිසැන් ශබ්ද යොගයට ඇතුළත් විය හැකි හෙයිනි. එහෙයින් උදාහරණයෙහි වූ පුර්ව ශබ්දයන්හට පළමු කොට ම යන අතීත කිව යුත්තේය. 15 මෙහි බැකිනානි නම් වෙන මොනම බැඳීමක් වත් නොව ණයෙන් බැඳී (ණය ගැනිවි) මයි. වෙන බැඳුමක් කියන හොත් එහි කරණ කාරකය විය යුතුය. සත්‍යමා යි නිදසුන් කරණ ලද්දේ එහෙයිනි. 17, 18 දෙකේ ම නිමා (පුළු ක්‍රියා, ප්‍රත්‍යය ලොප යත් නම් කාරකය හා අධිකරණ කාරකයත් ඇති කල්හි ම අපාදනය වේ. නො එසේ වූ කන්හි අභිධමමා අභිධමමෙහි කම්මායි කරණයන්හි ස්වකීය විභක්ති ම වෙත්. 20 කන්හි කාරකයෙහි නොව භාව කාරකයෙහි අපාදනය වන හෙයින් විප්‍රලතතා යි නිදසුන් දක්විය. මෙහි කී සමකර තැනෙන විනිසා තැනියා සපතම් විභක්ති ද වෙති. මෙහි නොදක්වන ලද අපාදන, ප්‍රයෝගයෝ ද වෙත්. ඔවුහු සුත්‍රයෙහි ම ශබ්දයෙන් සචිත්‍රක කටයුත්තෝ වෙත්.

452 අය්‍ය වා පරිභාෂානා නං සාම් 2-285

යනු සාම් සංඥ සුත්‍රයි. යස්‍ය යනු, අ, පු, සබ්බ, ම, එ, වචනයි. වා යනු නිපාතයි. පරිභාෂානා යනු, අ, පු, කි, ප්‍ර, එ, වචනයි. නං යනු, අ, න, සබ්බ, ප්‍ර, එ, වචනයි. සාම් යනු, ඊ, පු, න, ප්‍ර, එ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද පසකි.

යස්‍ය, යමෙකුගේ; පරිභාෂානා වා, අයිතිය හෝ වේ ද? නං, එය; සාම් නාම, සාම් නම් වේ.

පරිභාෂානි නි පරිභාෂානො, පරි පුළු ගත බාහු ගැනීමේ අතීතයෙහිය, සො පරිභාෂානො, සං අය්‍ය අත්‍ය නි සාම්, සමෙති සිලෙනා නි වා සාම් සවු බාහු උපසමනානිකයෙහිය, ඡන් ප්‍රත්‍යය යයි සො සාම්;

යස්‍ය, යමෙකුගේ; සං, අයිතිය වේ ද? සාම්, ආම් ද? සම්පො, ලක ද? සමුහො, රුහිය ද? අවයවො, අවයව ය ද? (විනම්) නං, එය; සාම් නාම, සාම් විභක්ති නම් වේ. "සාම්සම් ජට්ඨි", "සාම්සම් ජට්ඨි" යන සුත්‍රයෙන් මෙහි විභක්තිය වේ. භික්ඛුනො, (මහණ හුගේ); විවරං, (සිවුරයි) යන ද; කරුනං, (මිතිසුන්ගේ); ඉද්දො, (අභිපතියාය) යනු ද; නගරස්‍ය, (නගරයාගේ); සම්පං, (ලහය) යනු ද; සුවණ්ණස්‍ය, (සවණ්ණයාගේ); රුහි, (රුහය) යනු ද; රුක්ඛස්‍ය, (වෘක්ෂයාගේ); සාබ්‍ය, (අතුග) යනු ද උදාහරණයි. වා කාරෙන, වා ශබ්දයෙන්; අඤ්ඤානු අපි, වෙනත් කන්හි ද; ජට්ඨි, මෙහි විභක්තිය

වේ. යථා, උද්භරණ මෙසේ යි. හෙතු යොගෙ, හෙතු ශබ්දයානේ යෙදීමෙහි, බුද්ධියා හෙතු, (බුද්ධන් හෙතුකොට) යනු උද්භරණ යි. සද්ධිසන්ධි, සමානානිතෙහි; පිතුසා සද්ධිසො, (පියා හා සමාන) යනු උද්භරණ යි අනන්ත වචන යොගෙ, අනන්තප්‍රත්‍යය හා යෙදීමෙහි; මුසාවාදසා, (මුසාවාදයෙන්); ඔයනප්‍රා, (ඔය වෙමින්) යනු උද්භරණ යි. ගුණ යොගෙ, ගුණ යොගයෙහි; පඤ්ඤය, (ප්‍රඥාවෙන්); පවු භාවො, (ව්‍යක්ත බවයි) යනු උද්භරණ යි සුභිතන්ධි, තාප්‍යානිතෙහි; ඵලානං, (ඵලයන්ගෙන්) නිපෙතා (තාප්තියට පැමිණියේය) යනු උද්භරණ යි. භීරඤ්ඤ සුවණණය, (භීරණය ස්වභාවයෙන්); පුරං, (පිරුණේය) යනු ද උද්භරණ යි. නිපාතනතර යොගෙ, නිපාත විශේෂයන්ගේ යොගයෙහි; වසලසා කප්‍යා, (වසලයනු කොට) යනු උද්භරණ යි. කාලො, කාලානිතෙහි; මාසනට, (මාසනට ; විකම්පනං, (දෙවරක්); භුඤ්ඤි, (අනුභව කෙරෙහි) යනු උද්භරණ යි. රුජ් ඤොගෙ, රුජ් බාහු යොගයෙහි; දෙවදත්තසා, (දෙවදත්තයා); රුජ්ඤි, (පෙළුයි) යනු උද්භරණ යි. වංකමානෙ, වච්චමාන කාලයෙහි; ත්‍යා යොගෙ, කත ප්‍රත්‍යය හා යොගයෙහි; කතන්දි, කතී වංචන කල්හි; (ඡන්දිය වේ.) රඤ්ඤා, (රජනු විසින්); භමමනො, (භමමන කරණ ලද්දේය) යනු උද්භරණ යි. එත්ථ, මෙහි; “භාදිති මනිබුද්ධිපුජාදිති ච කෙතා” ඉති, “භාදිති මනි බුද්ධිපුජාදිති ච කෙතා” යන සුත්‍රයෙන්; කෙතා, කත ප්‍රත්‍යය වේ. යදදිතා, “යද” දි සුත්‍රයෙන්, ක ලොපො, ක කාරය ලොප් වේ.

408 භාදිති මනිබුද්ධිපුජාදිති ච කෙතා 6-615

යනු ප්‍රත්‍යය විධි සුත්‍රයි. භාදිති යනු, ඉ, ප්‍ර, ඝ, ප, බ, වචනයි. මනිබුද්ධි පුජාදිති යනු, ඉ, ප්‍ර, ඝ, ප, බ, වචනයි ව යනු නිපාතයි. කෙතා යනු, අ, ප්‍ර, අනු, ප්‍ර, එ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද සකරකි.

භාදිති, හි භයෙ යනාදි බාහුන් කෙරෙන් ද; මනිබුද්ධි පුජාදිති ච මන ඤ්ඤණ බුධි බොධිනෙ පුජ පුජායං යනාදි බාහුන් කෙරෙන් ද; කෙතා, කත ප්‍රත්‍යය වේ.

හි ආදි යෙසං තෙ භාදයො, තෙහි භාදිති; මනි ව බුද්ධි ව පුජා ව මනි බුද්ධි පුජා, මනි බුද්ධි පුජා ආදි යෙසං තෙ මනි බුද්ධි පුජාදයො, තෙහි මනි පුජාදිති;

387 විකාර:- ඡන්දි විකාරය වනාහි කාරකයක් නොවේ. කාරක ව්‍යවහාරය නොලබන විකාරය දෙක නම් මේ ඡන්දි විකාරය යන් ආලපන විකාරයන්ය. ත්‍රියාවකගේ නිපාදනයට මේ

විභකතිගෙන් කිසියම් ප්‍රයෝජනයක් නොමැති හෙයින් මෙය
 කාරක ව්‍යවහාරයෙන් බාහිර වුවද විභකති ව්‍යවහාරයෙන් පරි
 බාහිර නොවෙයි. යමෙකුගේ අයිතිය ද යම් භාවය ද සම්පය ද
 සමූහය ද අවමවය. ද ප්‍රකාශ කිරීමට අන්ති විභකතිය ම අවශ්‍යය.
 යසස් වා පරිග්‍රහණා නං. සාමී යන සුත්‍රයෙහි අදහසත් එයමය. සාමී
 යනු විභකතියගේ තාමය යි. එහි අන්ති විභකතිය වන බැවින්
 විභකතියගේ සවන ස්ථානය පුරවන බැවින් අන්ති විභකතිය යයි
 ද අන්තර්ගත සම්බන්ධ ප්‍රකාශ කරණ හෙයින් සම්බන්ධ විභකතිය
 යන ද කියනු ලැබේ. සුත්‍ර වාක්‍යයෙහි කිසි අද්ධ පඤ්චකයට ම
 පිළිවෙළින් හිකුණනොවීමට යනාදී උද්භරණ දක්වා සුත්‍රයෙහි
 වූ වා සබ්දයට උද්භරණ වශයෙන් බුද්ධිය හෙතු පිතුරු සාදන
 යනාදිය දක්වන ලදී. තාප්‍යානුභවයෙහි වූ “තිත්ත” සබ්ද යොග
 යෙහිත් සබ්ද යොගය නොමැති නොවුනු තාප්‍යානුභවයෙහිත් අන්ති
 වන බවට ප්‍රාණං තිත්තො, පුරං තිරඤ්ඤ සුවණණය යන උද්
 භරණ දෙක දක්වන ලදහ. තිත්ත විශේෂ යොගයෙහි පදවූ
 වසලයා නැති යන උද්භරණයෙහි කතිය යන පුළු ක්‍රියා දදය
 තිත්තයයි. රඤ්ඤ සම්මතො යන උද්භරණයෙහි සං පුළු මත
 ධාතුනු කෙරෙත් කත ප්‍රත්‍යය යොදා ප්‍රත්‍යයාදී කාරකය හා ධාතු
 නත කාරකය ලොප් කල කල්හි සම්මත සබ්දය සිදුවෙයි. ඔහු
 කෙරෙත් සි ප්‍රත්‍යය යොදා අකාරකත පුලුලිඛත තාමයක මෙන්
 පද සිද්ධි කටයුතුය. කාලයෙන් වහිමානගත් ප්‍රත්‍යය යෙන් කත
 ප්‍රත්‍යයගෙන් අති කල්හි ලැබෙන්නා වූ මේ අන්ති විභකති කතිය
 අද්ධයෙහි මය. එහෙයින් රඤ්ඤ යන අන්තියට රඤ්ඤ යන
 තාප්‍යානුවෙන් අද්ධ ගත යුතුය. මේ අන්ති විභකතිය ද මේගට
 කලින් දක්වූ වතුනු (සම්ප්‍රදාන) විභකතිය ද පද රූප වශයෙන්
 බොහෝ සෙයින් එකාකාරය. එහෙයින් මේ දෙකේ වෙනස
 හැඟවීමට නොගෙක් අවශ්‍යවීමට නොගෙක් අදහස් දක්වූහ.
 සංසකාතයෙහි තම මේ විභකති දෙදෙනාගේ වෙනස පද රූප
 වලින් ම දැක හැකිය. පාලියෙහි එසේ නොහැකි වීමට හෙතුව
 නම් විභකති දෙකටම එකාකාර පද රූපගත් ලැබීමය. වතුනුගට
 නියමිත වූ අංශ අද්ධය පමණක් නොව අන්තියට නියමිත වූ යා
 යත් රූපය ද පාලියෙහි වතුනු විභකති විශේෂයෙහි දක්නා ලැබෙන
 හෙයින්. අංශද්‍රව්‍යගත් නොකියන ලද නම් මුළුමනින් ම විභකති
 දෙක එකාකාර රූපවලින් යුක්තය. විභකති රූපවලින් පමණක්
 නොව විභකති ප්‍රයෝග වශයෙන් ද මොවුන්ගේ සමානතාව දක්වා
 ලැබේ මය.

යමෙකුට දෙනු කැමැත්ත (දිනාව) මේ නම් ඒ දීම ලබන්නා සම්ප්‍රදානයෙන් ම කිය යුතුය යනු 433 වන සූත්‍රයේ තියමිනි. යමෙකුගේ අයිතිය ප්‍රකාශ ගෙරේ නම් අයිතීකරු දක්වන විභක්තිය සාමිඥයන් ම විශයුතුය යනු 442 වන සූත්‍රයේ තියම යයි. එහෙත් “රඤ්ඤ පුඛං දදති” “රජකංඝ වන්ඨං දදති” යනාදී තැන්වල සම්ප්‍රදානය නොව සාමි (ඡෂ්ඨිය) ය විශයුතුය. සුඛිතමෙහි රජුන් වසනුයෙහි රජකරුගේ අයිතීකරුවන් බැවින්ය. නමුත් ඇතැම් ආචාර්ය කෙනෙකුගේ මතය මීට වෙනස්ය. ඒ මෙසේ යි,— “ශ්‍රේයෝ බුද්ධියෙනුත් අනුග්‍රහ බුද්ධියෙනුත් පමණක් දෙන දෙය ලබන තැන්වන්නා සම්ප්‍රදානයෙන් කිය යුතුය යනු පිළිගත නොහැකිය. රජු විසින් සුංකම් ගෙණ මහජනයාගේ ම අභිවාද්ධිය සඳහා යෙදිය යුතුය. රජකරු විසින් වසනු භාරගෙණ යලිත් ඒවා පිරිසිදු කොට මුල් අයිතී කරුවන්ට භාරදිය යුතුය. එසේ නම් රජුවන් රජකරුවන් සුංකමෙහිත් වසනුයෙහිත් නිශච්ඡ අයිතියක් නොහිත් ද? එබඳු අයිතියක් තැන්වනු ප්‍රකාශවන විභක්තියට සාමි (ඡෂ්ඨිය) සංඥාවක් නොහිත් ද? එපමණක් නොව දන ක්‍රියාව කරන්නහුගේ බුද්ධිය කෙබඳු වුවත් ඒ ක්‍රියාජන්‍ය එලෙස ලබන්නා ද ධාවු යොග බලයෙන් සම්ප්‍රදානයෙන් ම කිය යුතුය. එහෙයින් රඤ්ඤ රජකංඝ යන දෙනැව ම දදති යොගය හිසා ඡෂ්ඨි නොව වතුකී විශ යුතුය” යනු යි. ද ධාවු යොගයෙහි වූකලී සම්ප්‍රදානය මිම නොවැලැක් විශ හැකිය. විභක්තී රූපයෙන් සම්ප්‍රදානය නොවන තැන්වල පවා අනීතොන් සම්ප්‍රදාන මැයි. “සදුනො හෙ ධමේතිතං අශිච්චන්වනාචර දතා ප්‍රයොගෙ වතුන්ඨිනෙවී තාතීයා” යනාදී හැම මතයකින් එය සනුට වෙයි. කරුණු වෙසේ හෙයින් පසුව කී මතය කුමක්ද නිසායෙන් ඉවත දැමිය යුත්තක් වත් පලමු කී මතය ශෛලයේවා නිසායෙන් තහවුරු යයි වැලඳ ගත යුත්තක් වත් නොවන බැව් සලකා සාමාන්‍ය ශාස්ත්‍ර යුක්තී වශයෙන් ප්‍රථම මතය ද ශාසන යුක්තී වශයෙන් විතීය මතය ද පිළිගත යුතුය.

සමබ්ඛි, සමබ්ඛිකයන් වාච්‍ය කලී; (ඡෂ්ඨි වේ. :-)

යසමා අන්ථා, යම් වස්තුවක් හෙතු කොට ගෙණ; එහෙ යෙදි, මේ වස්තුව දෙදෙන; සමබ්ඛිනො ඉති, සමබ්ඛි ඇත්තෝ යයි; බුද්ධි, නුවණ; ජායතෙ, උපදී ද? සමබ්ඛිවය තිසසිනො, සමබ්ඛි ඇත්තවුන් දෙදෙන ඇසුරු කලාමු; සො අන්ථො, ඒ වස්තුව තෙම; සමබ්ඛිනා නාම, සමබ්ඛි නම් වේ

සමබන්ධි වශයෙන් ඒ සමබන්ධිය ඇත්ත වූන් දෙදෙනා අතුරෙහි ලා; කොළි, කිසිවෙක්; විශේෂයෝ, විශේෂයන් යි; කොළි, කිසිවෙක්; විශේෂ ස්වයං, විශේෂයන් යි; කැසුණි ක්‍රියා. කිසියම් ක්‍රියාවක්; උද්දිය, නිසා; තෙසං, ඔවුන්ගේ; සො සමබන්ධිය, ඒ සමබන්ධිය තෙමේ; පවත්න තෙ, පවතියි.

සමබන්ධිය, සමබන්ධිය තෙමේ; විදේශා අපි, විශේෂයන් විශේෂයන් දෙදෙනා කෙරෙහි පිහිටියේ නමුත්: හෙදකායමා එව, විශේෂයන් කෙරෙහි ම; ජට්ඨි ජායතෙ, ඡන්දි විභවතිය වේ. (කුමක් හෙයින් ද යත්:) යතො, යම් හෙයකින් සා, ඒ ඡන්දි තොමෝ; විශේෂයන්, විශේෂයන් කෙරෙහි; ජාතා අපි, වූවා නමුත්; සමබන්ධිය, සමබන්ධිය; න වදෙ, නොකියන්නී ද; එහෙයින්.)

එත්, මෙහි; අයං, මේ; සද්දසන්ධියානාමො ඉති, සබ්ද සන්ධි සන්ධිව යයි; පතියතෙ, කැපේ. පතියං, ප්‍රතියය; (කැපීම) අන නිකක්වම, නොසික්මවා; සද්දසන්ධියානාමො, සබ්දසන්ධියන්ගේ පැවැත්ම; හොති, වෙයි.

358 විස්තර:- මේ භාෂාවන්ගෙන් සමබන්ධිය විස්තර කළහ. සමබන්ධිය නම් එක්වීමයි. වෙන් වෙන්ව පවත්නා වස්තු දෙකකගේ ඇතැම්විට එක්ව පැවැත්ම පිළිබඳ බුද්ධිය (භැඪීම) පසල වන්නේ සමබන්ධිය නෙකුතොටය. එසේ නම් සමබන්ධියට වස්තු දෙකක්ම අවශ්‍යය. එසේ වස්තු දෙකක් ඇතිවූ කල්හි එයින් එක වස්තුවක පමණක් සමබන්ධිය නොලැබෙයි. වස්තු දෙකෙහිම ලැබෙයි. සමබන්ධි වන (වස්තු) පද දෙකින් එකක් විශේෂය යි. අනික විශේෂය යි. ඔවුන්ගේ ඒ සමබන්ධිය පවත්නේ කිසියම් ක්‍රියාවක් උදෙසා මැයි. එසේ වූ කල ඡන්දිය විය යුත්තී විශේෂයන් කෙරෙහි ද? නැත හොත් විශේෂයන් කෙරෙහි ද? යනු සිතිය යුතු වේ. විශේෂයන් කෙරෙහි (ඡන්දිය) වුවහොත් සමබන්ධිය ප්‍රකාශ නොවන හෙයින් විශේෂයන් කෙරෙහි ම ඡන්දිය වේ යයි නියමය කටයුතු වන්නේය. විශේෂයන් කෙරෙහි වූ ඡන්දිය මඟ විශේෂයන් කෙරෙහි වූ ඡන්දිය සමබන්ධිය ප්‍රකාශ නොකරන්නීය යන මේ උකහිය සබ්ද සන්ධි සන්ධිව යයි සලකයි. සබ්දසන්ධියන්ගේ පැවැත්ම වූකල්හි නිකරම ප්‍රතියය (භැඪීම) නොසික්මවා තදයුතවම මය. "පද මය පතනං" යන මේ උද්භරණයෙහි පදම සබ්දයෙහිත් පතන සබ්දයෙහිත් එක සමානව ම සමබන්ධිය පවත්නේය. මේ සබ්ද දෙකින් එකක් (පතන සබ්දය) විශේෂයයි. අනෙක (පදම සබ්දය) විශේෂය යි. "පදමය පතනං රූපතෙ" යයි යෙදූ කල්හි ක්‍රියා යොගය ද ලැබෙයි. මෙකී විශේෂයන් විශේෂයන් දෙදෙනාට ම සමබන්ධිය එකසේ අයත් හෙයින් ඡන්දිය විය යුත්තේ විශේෂයන්

කෙරෙත් ද නොහොත් විශේෂණයා කෙරෙත් ද යන විචාරකය පහල විය හැකිය. එහෙත් විශේෂණයා (පහත ශබ්දයා) කෙරෙත් (පහතයා යි) ශබ්දය යෙදීමෙන් සම්බන්ධයක් නොහැගෙන හෙයින් විශේෂණ (පදම් ශබ්ද) යා කෙරෙත් ම ශබ්දය වේ යයි නිගමය කට යුතුය. ඒ නිගමයට උපකාර වන්නේ ශබ්ද ශක්ති සම්භාව යයි හැඟෙන බව ද ඒ හැඟීම නොසික්මවා ම ශබ්දයින්ගේ පැවැත්ම වේ යයි ද කීහ.

අඤ්ඤමඤ්ඤ පෙකඛ ලකඛණේ; මවුනොවුන් අපෙකකා නරණ සම්භාව ඇත්තේ; සම්බන්ධයා, සම්බන්ධ කම් වේ. ජො ව, හෙද; අනෙකම්බො, නොයෙක් ප්‍රකාර ඇත්තේය. එනම් :— ජඤ්ඤ ජනක, ජඤ්ඤජනක භාව ලක්ෂණ සම්බන්ධය; වාච්චිවාචක; වාච්චි වාචක භාව ලක්ෂණ සම්බන්ධය; විකාර විකාරි, විකාර විකාරි භාව ලක්ෂණ සම්බන්ධය, පරිමාණ පරිමෙය, පරිමාණ පරිමෙය භාව ලක්ෂණ සම්බන්ධය; පුරණ පුරිතබ්බ, පුරණ පුරිතබ්බ භාව ලක්ෂණ සම්බන්ධය; ආදි භෙදන, යතාදි ප්‍රභෙද වශයෙනි. යථා, උද්භරණ මෙයෙ යි:— රඤ්ඤ, (රජනුගේ); පුනෙතා, (පුත්‍ර නෙමේය); සඤ්ඤ, (ශබ්දයාගේ); අනෙතා, (අනි යයි); ඛිරයා (කිරියාගේ); විකාරෙ, (විකාරිය නම්); දසි, (දීයි); තිලාහං, (තල වාතාසයන්ගේ); මුට්ඨි, (මුට්ඨි වසානං, වම්භන්ගේ); තභිභෙ මාසෙ, (තුන් වන මාසයෙහි) යනු යි. තභ්, එහි; රඤ්ඤ පුනෙතා ඉති අත්‍ර, රඤ්ඤ පුනෙතා යන මෙහි; සම්බන්ධයා, සම්බන්ධ නෙම; ජනක ක්‍රියාය, ජනක ක්‍රියාව විසින්; කනෙතා, කරණ ලද්දේය. තථා හි, ඒ එසේ මැයි. රජා, රජ නෙම; ජනෙති, උපදවයි. පුනෙතා, පුත්‍ර නෙම; ජනියතෙ, උපදවනු ලැබෙයි. තසමා, එහෙයින්; රජා, රජ නෙම; ජනෙති ඉති, උපද වා යයි; වුනෙතා, කී කල්හි; තා ඉති, කවරකුදුයි; විසෙසාපෙකකායං; විශේෂාපෙකකාව ඇති කල්හි; පුනෙතා ඉති, පුත්‍රයා යයි; අපෙකකිය මානවතා, අපෙකකා කරනු ලබන හෙයින්; පුනෙතා, පුත්‍රයා හා; රඤ්ඤ, රජනුගේ; සම්බන්ධයා හෙයින්, සම්බන්ධය වේ. පුනෙතා පුත්‍ර නෙම; ජඤ්ඤ නෙ ඉති, උපදවනු ලැබේ යයි; වුනෙතා තු, කී කල්හි වනාහි; නෙත ඉති, කවරකු විසින් දැයි; විසෙසාපෙකකායං, විශේෂාපෙකකාව ඇති කල්හි; රඤ්ඤ ඉති, රජනු විසින් දැයි; අපෙකකිය මානවතා, අපෙකකා කරනු ලබන හෙයින්; රඤ්ඤ රජා හා; පුනෙතා, පුත්‍රයාගේ; සම්බන්ධයා හෙයින්, සම්බන්ධය වේ. මුග්ගණයා, බවුණාගේ; පුනෙතා, පුත්‍ර නෙමේය; වේගයා, වේගයාගේ; පුනෙතා ඉති, පුත්‍ර නෙමේ යයි; වග්ගා කියන්ට, සකකුගේ ගසකුගා, හැකි බැවින්; මුග්ගණදීයං, මුග්ගණදීන්ට; සාමඤ්ඤ

භූතං, සාමාන්‍ය වූ; පුත්‍රතං, පුත්‍රයා; රුජා, රජ තෙමේ; බ්‍රාහ්මණෝ දිවො, බ්‍රාහ්මණාදීන් කෙරෙන්; විෂෙසසයනී තී, වෙසෙසා නුයි; විෂෙසනං, විෂෙසණ නම්. පුත්‍රතො භූ, පුත්‍ර තෙමේ වතාහි; තපො, ඒ බ්‍රාහ්මණාදීන් කෙරෙන්; විෂෙසියතී තී, වෙනස් කරනු ලැබේ නුයි; විෂෙසයො, විෂෙසය නම්. වාච්චවාචකාදිසු, වාච්චවාචක සම්බන්ධාදියෙහි ද; එවං, මෙසේ; වචන ක්‍රියාදයො, වචන ක්‍රියාදීහු; තෙනබ්බො, පැමිණ විය (දත) යුත්තාහුය.

389 විසාර:- සම්බන්ධ නම් ඔවුනොවුන් අපෙක්ෂා කිරීම (බලා පොරොන්දුව) ලකුණු කොට ඇත්ත යයි කියන ලදී. ඒ සම්බන්ධ වතාහි 1 ජනප ජනක භාව ලක්ෂණ සම්බන්ධය, 2 වාච්‍ය වාචක භාව ලක්ෂණ සම්බන්ධය, 3 විහාර විකාරී භාව ලක්ෂණ සම්බන්ධය, 4 ප්‍රමාණ ප්‍රමේශ භාව ලක්ෂණ සම්බන්ධය, 5 පූරණ පූර් තව්‍ය භාව ලක්ෂණ සම්බන්ධය, 6 කාරණ කාරී භාව ලක්ෂණ සම්බන්ධය, 7 සෙව්‍ය සෙවක භාව ලක්ෂණ සම්බන්ධය, 8 පූජ්‍ය පූජක භාව ලක්ෂණ සම්බන්ධය, 9-බොධි බොධක භාව ලක්ෂණ සම්බන්ධය යනාදී වශයෙන් නොයෙක් ප්‍රභේද ඇත්තේය.

1 රඤ්ඤ පුත්‍රතො, 2 සද්දයානො, 3 ඕරයා (විකාරණ) දධි, 4 තිලානං මුට්ඨි, 5 වසානං තතියෙ මාසෙ, 6 කම්මානං ඵලං, 7 මහොසධියා සුවෙ, 8 බුද්ධියා සාවකො, 9 ධම්මියා විඤ්ඤානාණෙ යනු ඒ සදහා ක්‍රමෝද්ගරණ යි. 1 වන උද්ගරණයෙහි සම්බන්ධ කරණ ලද්දේ ජනන ක්‍රියාවෙහි. ජනෙති ජනීයතො යන ක්‍රියා දෙකින් රුජා යනු ජනෙති යන්නෙහි කතීන් පුත්‍රතො යනු ජනී යතෙ යන්නෙහි කතීයන් බව පෙනේ. 'රජ තෙමේ උපදවයි' කී කල්හි "කවරකු ද?" යන විෂය පරික්ෂණයෙහිදී 'පුතා' යයි අපෙක්ෂා කරනු ලබන හෙයින් පුත්‍රයාගේත් රජුගේත් සම්බන්ධය වෙයි එසේම පුත්‍ර තෙමේ උපදවනු ලැබේ යයි කී කල්හි කවරකු විසින් ද යන විෂය පරික්ෂණයෙහිදී "රජු විසින්" යයි අපෙක්ෂා කරනු ලබන හෙයින් රජුගේ හා පුත්‍රයාගේ සම්බන්ධය වෙයි. තාගේ නමුත් පුත්‍රයා යයි කිව හැකිව පවතිද්දී අන්‍ය පිත්‍රයන් වලක්වා රජුගේ පුත්‍රයා යයි වෛසසන හෙයින් රජ තෙමේ (රඤ්ඤ යන්න) විෂයණ යි. වෛසසනු ලබන හෙයින් පුත්‍ර තෙමේ (පුත්‍රතො යන්න) විෂයණ යි. 2 වන උද්ගරණාදියෙහි ද ක්‍රියා සම්බන්ධ මෙලෙසින් යොදා ගතයුතුය. සද්දයා, ඕරයා, තිලානං, වසානං, කම්මානං, මහොසධියා, බුද්ධියා, ධම්මියා යන කෘමි පදයන් විෂයණයන්ගේ ද- අපො, දධි, මුට්ඨි, තතියෙ, ඵලං, සුවො, සාවකො, විඤ්ඤානාණෙ යන කෘමි පදයන් විෂයණයන්හි

ගෞරවය සැලකිය යුතුය. අනෙකුත් සමාජයේ ප්‍රකාශන වූ මේ උද්‍යමය සංකල්පයේ විශේෂයෙන්ම නිතරාධිකාරණයයි.

ජටිසි සහතිකයේ ඉති, ජටිසි යනු ද සහතිකය යනු ද; අධිකාරණය, මතු සුත්‍රයෙහි වැටේ.

454 සාමී සහතිකයේ දියාදසහතිකයේ පසුකාලයෙහි ව 3-305

යනු මෙහි සහතිකයේ විධි සුත්‍රය. සාමීසහතිකයේ දියාද සහතිකයේ පසුකාලයෙහි යනු, අ, ප්‍ර, ස, ප, බ, වචනයි ව යනු නිපාතය. මෙහේ මෙහි පද දෙකකි.

සාමී, සාමී සහතිකය; ඉසාර, ඉසාර සහතිකය, අධිපති අධිපති සහතිකය; දියාද, දියාද සහතිකය; සහතික, සහතික සහතිකය; පතිසු, පතිසු සහතිකය; පසුක, පසුක සහතිකය; කුසලෙහි ව, කුසල සහතිකය යන මොවුන්ගේ ගොභයෙහි; ජටිසි, මෙහි විභවය ද; සහතිකය ව, සහතිකය විභවය ද වේ.

සාමී ව ඉසාරය ව අධිපති ව දියාද ව සහතිකය ව පතිසු ව පසු කාලය ව කුසලෙහි ව, සාමීසහතිකයේ දියාදසහතිකයේ පසුක කාලය, නෙහි සාමීසහතිකයේ දියාද සහතිකයේ පතිසු පසුක කුසලෙහි;

සාමීසහතිකය, සාමී සහතිකයේ ගොභයෙහි; ජටිසි ව, මෙහි විභවය ද; සහතිකය ව, සහතිකය විභවය ද; හොභ, වෙයි. හොභයා, (භවයන්ගේ); සාමී, (භවයන්ගේ) යනු උද්ගාරණය. ගොභයෙහි ව, ගොභයෙහි සාමී නියා හෝ වෙයි. ඉති ආදී, මෙ ආදිය වේ.

390 විකාරය:- "සාමීසහතිකයේ ජටිසි" "මහාසෙ සහතිකය" යන සුත්‍ර වලින් ජටිසි යනු ද සහතිකය යනු ද මෙහි අනුචේතියයි. එහෙයින් සාමී ආදී සහතිකයන්ගේ ගොභය අධිකාරණය මෙහි විභවයන්ගේ සහතිකයන් වන බැව් මේ සුත්‍රයෙන් කිය. මෙහි සහතිකයන්ගේ පමණක් නොව මොවුන්ගේ පරමාර්ථය සහතිකයන්ගේ ගොභයෙහි ද මෙහි සහතිකයන්ගේ අධිකාරණය අධිකාරණය ද මෙහි සහතිකයේ දෙක වෙන් යයි සැලකිය යුතුය. සාමී සහතිකය නොව මෙහි සහතිකය වන බවට ගොභයා සාමී යනු ද සහතිකය වන බවට ගොභයෙහි සාමී යනු ද උද්ගාරණයයි. ගොභයා ගොභයෙහි ව, ඉසාරය- අධිපති- සහතිකය ද ගොභයෙහි සුත්‍රය. මෙහි සාමී ආදී සහතිකයන්ගේ අධිකාරණය නිසිව සාමී සහතිකයන් ද වොපදෙවො වොපදෙවො වනතු කලහ.

යනු ඡෙති සප්තම් විභක්ති විධි සුත්‍රයි. නිදහාරණෙ යනු, අ, ක, කී, ස, එ, වචනයි. ව යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි. ඡට්ඨි යනු ද සත්‍යම් යනු ද මෙහි අනුවච්චිතියයි.

නිදහාරණෙ ව, නිදහාරණානීයෙහි ද; ඡට්ඨි, ඡෙති විභක්තිය ද; සත්‍යම්, සප්තම් විභක්තිය ද වේ.

නිකර්තී ධාරණං නිදහාරණං, නි සුචි ධර ධාතු දූර්ථි අචී යෙහිය, සු ප්‍රත්‍යය යයි. තත්‍මං නිදහාරණෙ;

නිදහාරණෙ, නිදහාරණානීයෙහි; ඡට්ඨි, ඡෙති විභක්තිය ද; සත්‍යම් ව, සප්තම් විභක්තිය ද; හෙති, වේ.

ජාති ගුණ ක්‍රියා තාමෙහි, ජාතිය ගුණය ක්‍රියාය තාමය යන මොවුන් හෙතු කොට ගෙණ; හවුදයතො, සමුභයෙත්; එකස්ස, එකක්වුණේ; පුච්ඡකාරණං, වෙන් කිරීමය යන; යං හි, යමක් වේ ද? තං, එය; නිදහාරණං, නිදහාරණ නමැයි. අමුට්ඨං, කීක.

තරුතං, (මිතිසුත් අතුරෙන්; බහතීයො, (කෘත්‍රිය තෙමේ); සුරතරෙ, (ඉතා සුරය) යනු උදහරණෙ හි තරෙසු වා, තරෙසු (බහතීයො සුරතරෙ) කියා සප්තම් හෝ වෙයි තණ්හා, (කළ දෙත් තොමෝ); භාචිතං (දෙනුත් අතුරෙන්); සමපන්න ධරතමා, (අතීගය කිරි ඇත්තිය) යනු උදහරණෙ හි භාචිසු වා, භාචිසු කණ්හා සමපන්න ධරතමා කියා සප්තම් හෝ වෙයි. පටිකාතං, (මගින් අතුරෙන්); ධාමං, (දුරක තැනැත්තෝ) සිඝතමො, (ඉතා ඉක්මන්ය) යනු උදහරණෙ හි. පටිකෙසු වා, පටිකෙසු ධාමං සිඝ තමො කියා සප්තම් හෝ වෙයි. බ්‍රාහ්මණාතං, (බමුණන් අතුරෙන්); දෙවදදෙතො, (දෙව්දත් තෙම); පණ්ඨිතො, (නුවණැත්තෝ) යනු උදහරණෙ හි. බ්‍රාහ්මණෙසු වා, බ්‍රාහ්මණෙසු දෙවදදෙතො පණ්ඨිතො කියා සප්තම් හෝ වෙයි. වකාරෙන, සුත්‍රයෙහි ව ඔබ්ද... යන්, සමමතේ අපි, ප්‍රචමානීයෙහි ද; සත්‍යම්, සප්තම් විභක්තිය වේ. ඉදං අපි, (මෙය ද); අස්ස, ඔහුණේ; සීලසමං හොති, සීලය වේ යනු උදහරණෙ හි. සීලං ඉති, සීලය අත; අනෙවා, අචීති

391 විඝාර:— නිදහාරණානීයෙහි ඡෙති සප්තම් විභක්ති විධානය සදහා මේ සුත්‍රය කියනු ලදී. නිදහාරණෙ නම යමකින් යමක් වෙන් කොට ගැනීමයි. මේ වෙන් කිරීම වූකලී 1 ජාති, 2 ගුණ, 3 ක්‍රියා, 4 තාම යන මොවුන්ගේ වශයෙන් දහ සුත්‍රය. "ජාති ගුණක්‍රියාතාමුත්තමේණාපකමේණවා සජාතීයත් පච්ඡකාරණං"

නිචාරණං"යි ජාති ගුණ ක්‍රියා වශයෙන් නිචාරණය තුන් වැදූරුම්
 යයි ඇතැම් කෙනෙක් සලකති. මේ හුණුයෙහි දක්වාලූ ප්‍රකාර
 ජාතාදියට පිළිවෙලින් උදහරණ මෙසේ යි- 1 නරතං= නරෙසු
 වැනියො සුරතමො, 2 ගාචිතං= ගාචීසු කණකා සමපනා ඛිරතමා,
 3 පටිකාතං= පටිකෙසු ධාවං සිසතමො, 4 බ්‍රාහ්මණාතං= බ්‍රාහ්
 මෙසු දෙවදත්තො පණ්ණිතො යනුයි. 1 මෙහි මධුමාස සමුඛයා
 අතුරෙන් ක්‍රියායා වෙත් කළේ "ජාති" හෙතුවෙති. 2 මෙහි ගාචී
 සමුඛයා අතුරෙන් දෙන වෙත් කළේ "කාණ" ගුණ හෙතුවෙති.
 3 මෙහි පටික (මාර්ගික) සමුඛයා අතුරෙන් ධාවකයා (ද්‍රවණතා)
 වෙත් කළේ "ක්‍රියා" හෙතුවෙති. 4 මෙහි බ්‍රාහ්මණ සමුඛයා අතුරෙන්
 දෙවදත්තයා වෙත් කළේ "තාම" හෙතුවෙති මෙසේ යමකින් යමක්
 වෙත් තොට ගැණීම අතීතය. ඡන්දි සප්තමී විභක්තිය ද වන්නී යයි අත
 බැව් මෙහි පැහැන නමුත් පඤ්චමී විභක්තිය ද වන්නී යයි අත
 ශාබ්දිකයෝ කිහි. මෙහි දක්වූ නිදසුන් ම නරෙහි- ගාචී- පටි
 කෙහි- බ්‍රාහ්මණෙහි යයි යොදා ගත් කල එයට ද ඔවුහු ම නිදහිත
 යෝ වෙත් සුහුයෙහි ම ඉබ්දයෙන් ප්‍රථමානීයෙහි ද සප්තමීය වන
 බව දක්වීමට "ඉද්වියා හොති සිලසමි" යනු කිහි.

456 අනාදරෙ ව 2-307

යනු ඡන්දි සප්තමී විධි සුහුයි. අනාදරෙ යනු, අ, පි, ස, ස, එ,
 වවනයි. ව යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි. ඡන්දි යනු ද
 සත්‍යමි යනු ද මෙහි අනුවභීතියයි.

අනාදරෙ ව, අනාදරනීයෙහි ද; ඡන්දි, ඡන්දි විභක්තිය ද;
 සත්‍යමි, සප්තමී විභක්තිය ද වේ. (විග්‍රහ සුහුමයි.)

අනාදරෙ, අනාදරනීයක් ගම්‍යමානෙ, කැහෙන කල්හි; ඡන්දි
 ව, ඡන්දි විභක්තිය ද; සත්‍යමි ව, සප්තමී විභක්තිය ද; හොති, වෙයි.

දරකයා (දරාවා); රුදකො, (අඛද්දී); පඛඛජ්, (පැමිදීම) යනු
 උදහරණ යි. රුදකයමි වා. රුදකයමි (දරකයමි පඛඛජ්) යි
 සප්තමී හෝ වේ. රුදකතං, අඛන්තාමු; දරකයා, දරාවා; අනා
 දරීය ඉති අනාදර කොටය යන; අනෙතා, අතීයි.

457 ඡන්දි ව 2-310

යනු ඡන්දි විභක්තී විධි සුහුයි. ඡන්දි යනු, ඉ, ඊ, ත, ප්‍ර, එ වච
 නයි. ව යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි.

ඡන්දි ව, තානියා සප්තමී විභක්තියේ අතීයෙහි ඡන්දි විභක්තී
 ය ද වේ. (විග්‍රහ සුහුමයි.)

තනියා සහකම්මනං අනෙථ, තෘතියා සප්තම් විභක්තින්ගේ අනුයෙති; කුට්ඨි, සමහර තැනක; ඡයි හොති, අඡයි විභක්තිය වේ.

යජ්ඣා, යජ් ඛාභුක්තේ යොගයෙති; කරණේ කරණානුයෙති; (අඡයි විභක්තිය වේ.) පුපථයා (මල් කරණ කොට; බුද්ධං යජ්ඣි, (බුද්ධන් පුද්ධ) යනු උදහරණයි. කිමල මනෙථ, කිං අලං යන අවයව දෙදෙතාගේ අනුයෙති; (අඡයි විභක්තිය වේ.) කිං තයා, (බුදු විසින් කිමි?) අලං තයා, (බුදු විසින් පමණි) යනු උදහරණයි. සහකම්මනෙථ, සප්තම් විභක්තානුයෙති; අඡයි විභක්තිය වේ.) කථිච්චිතයා, (තාත්ත ගිතයෙති); කුසලා, (සමානුයෙති) යනු උදහරණයි. කුට්ඨි, කුට්ඨි යනු; කිං, කුමට ද? යත්: තා තෙඛසු, තා තෙඛෙ යන ප්‍රත්‍යයානන්ගේ යොගය ඇති කල්හි; තනියා එවි, තෘතියා විභක්තිය ම වේ. (එහෙයිනි) යථා, උදහරණ මෙයෙයි. මයා, මා විසින්; දෙසිතො, දෙසන ලද්දේය. හික්ඛනිති, හික්ඛනින් විසින්; සිකඛා, ශික්ඛා නොමෝ; පාලෙතඛො, රැක්ක පුත්තිය යනු උදහරණයි.

468 දුතියා පඤ්චමිනඤ්ච 2-311

යනු විධි සුත්‍රයි. දුතියා පඤ්චමිනං යනු, ඊ, ඉ, ඊ, ඊ, ඊ, වචි කයි. ව යනු තිපාතයි. ජෙසේ මෙහි පද දෙකකි කුට්ඨි යනු ද ඡයි යනු ද මෙහි අනුචේතියයි.

දුතියා පඤ්චමිනං ව, දුතියා පඤ්චමි විභක්තින්ගේ අනුයෙති ද; කුට්ඨි, සමහර තැනක; ඡයි, අඡයි විභක්තිය වේ. (විග්‍රහ සුඛමයි.)

දුතියා පඤ්චමිනං අනෙථ, දුතියා පඤ්චමි විභක්තින්ගේ අනුයෙති; කුට්ඨි, සමහර තැනක; ඡයි, අඡයි විභක්තිය වේ.

කමමයා (කමය); කතනාදො, (කරන්තානු) යනු උදහරණයි. සත්තපථ, සමාත්තානු ඛාගාය; ඉසු ඉච්චාය, ඉසු ඉච්චාය යන ඛාගාය; දය දත හති රකඛිණේසු, දය දත හති රකඛිණේසු යන ඛාගාය; ඉති ආදීනං, මේ ආදීන්ගේ; යොගෙ, යොගයෙති; (විතියා නුයෙති අඡයි වේ.) මාගුයා, මව්; සරති, (සිති කෙරෙයි), සිතුයා, (පියා; ඉච්චති, (කැමැති වෙයි.) කෙලයා, (කෙල); දයති, (රකඛි කෙරෙයි.) යනු උදහරණයි. කරෙතිසා, කර කරණේ යන ඛාගාය; (යොගයෙති) පතිගතනෙ, පතිගතනක් ඇති කල්හි; (විතියානුයෙති අඡයි වේ.) උදකයා, (උදය); පති කුරුපො, (පති කෙරෙයි) යනු උදහරණයි. සතො, විද්‍යමාන වූවනුගේ; ගුණා

ධාතං, ඉණ පිහිටුවීම; පතියතතං, පතියතන නම් වේ. පඤ්ච මෘතෙ, පඤ්චමී විභක්තානාමයෙති; (අභිසි වේ.) සබ්බො, (සියල්ලෝ; දණ්ඩයා, (දඩුවමින්); තසන්ති, (භූෂණ වෙන්.) යනු උදහරණ යි. කච්චි ඉති, කච්චි යනු; කීං, කුමට ද? තචනතු, තචනතු ප්‍රත්‍යය; තාච්චි, තාච්චි ප්‍රත්‍යය; චාං. චාං ප්‍රත්‍යය; ආත, ආත ප්‍රත්‍යය; මාන, මාන ප්‍රත්‍යය; ඤුකාදිසු, ඤුක ප්‍රත්‍යය යනාදීන්ගේ යෙදීමක් ඇති කල්හි; දුතියා එච්, විතියා විභක්තම වේ. (එහෙයින්) රථං, රථය; කතවා, (කෙලේය); කතාච්චි, (කෙලේය); කචා, (කොට); කරුණො, (කරන් හේ); කුරුමානො වා, (කරන්හේ) යනු උදහරණ යි. පසවො, සිචි පාචුන්; සාතුකො, (නසන්තේය) යනු (ඤුක ප්‍රත්‍යයට) උදහරණයි.

යද, යම් කලක; කිතක යොගෙ, කිතක ප්‍රත්‍යයෙන්ගේ යොග යෙති; කතනරි, කතී කාරකයෙති ද; කමච්චි ච, කමී කාරකයෙති ද; එකකඛණේ, එකවර; ජට්ඨි, අභිසි නොමෝ; සම්පතනා, පැමිණියා ද; තද, එකල්හි; කමමනෙ එච්, කමීකමයෙති ම; ජසි, අභිසි වේ. යථා, උදහරණ මෙයේ යි. අරජකෙන, (රජක නොවුණු විසින්); වන්තාං, (වසනුයන්ගේ); රුහො, (රඤ්ඤය), අච්චරිතො, (ආශ්ච යා යි.) එන්, මේ උදහරණයෙති; රුහො ඉති, රුහ යන; අහො කිත කයා, මේ කිතක පදයාගේ; යොගෙ. යෙදීම ඇති කල්හි; අරජකයා, අරජකයා තමා; කතනුතනා, කතී බැවින් ද; වන්තාං, වසනුයන් තමන්; කමමතනා, කමී හෙයින් ද; අරජක සද්ද, අරජක ශබ්දයා කෙරෙත් ද; වන්ච සද්ද ව, වන්ච ශබ්දයා කෙරෙත් ද; එකකඛණේ, එකවර; “ජසි ච” ඉති, “ජසි ච” යන සූත්‍රයෙන් ද; “දුතියා පඤ්චමී කඤ්ච” ඉති, “දුතියා පඤ්චමීකඤ්ච” යන සූත්‍රයෙන් ද; ජට්ඨිපස සබ්බො, අභිසියගේ පැමිණීම ඇති කල්හි; කච්චි යනහණෙන, සූත්‍රයෙහි “කච්චි” ශබ්ද ග්‍රහණයෙන්; අරජතා අරජක ශබ්දයා කෙරෙත්; ත හොති, නොවෙයි. වන්තාතු, වන්ච ශබ්දයා කෙරෙත් වනාහි; හොති එච්, වේ මය.

392 විස්තර:- අනාදරුණීය හැඟෙන කල්හි අභිසියත් සප්ත මයත් වන බව දරකයා- දරකයමේ යන නිදසුන් වලින් දක්වුහ. දරුවා අවිද්දී ඒ ගැන නොසැලකීම ඔහුට අනාදර යයි. තානියා සප්තමී විභක්තානාමයන්හි අභිසි විභක්තිය වන බව “ප්‍රපථයා චුඤ්චං යජති” “කුසලා තචච භීතයා” යන නිදසුන් වලින් දක්වුහ මෙහි අභිසිය කරුණානාමයෙහිය. කමී කාරක ත- තබ්බ ප්‍රත්‍ය ප්‍රත්‍යයෙන් ගේ සම්බන්ධ ඇති කල්හි අභිසිය නොවන බව “දෙසිතො- පාලෙ තබ්බො” යන නිදසුන් වලින් දක්වුහ “මයා-භීතචුඤ්චි” යනු ඒ ක්‍රියා දෙකේ අනුකත කතී පදයි. විතියා විභක්තානාමයෙහි අභිසිය.

වන බව "මාතුයා සරති- පිතුයා ඉවත්ති- තෙලයා දගති" යන නිදසුන් වලින් දැක්වූහ. උදකයා පතිකුරුතෙ යනු ද කමානීයෙහි අසීයව නිදසුනකි. පතිතනන නම් ප්‍රතිසංසාරණයි. පඤ්චමානීයෙහි අන්තර්ගත වන බව "සංඛිත තසනති දණ්ඩයා" යන නිදසුනෙන් දැක්වූහ. තවනතු ආදි ප්‍රත්‍යයෙන්ගේ උච්චතිය ආති කල්හි විනීයා විභක්තිය ම වන බවට රථං කතවා යනාදි නිදසුන් දැක්වූහ. කිතක පද ගොතය ආති කල්හි ආතැමි විට කතීා කාරකයෙහිත් කමී කාරකයෙහිත් අන්ති විභක්තියගේ පැමිණීම විය හැකිය. එකල්හි කෙසේ විය යුතු ද යනු "අවජරියො අරජනෙත වන්ථානං රුගො" යන නිදසුනෙන් දැක්වූහ. මෙහි රුගො යනු කිතක පදයකි. ඔහුගේ ගොතයෙහි අරජකයා කතීා ය. විසත්‍රය කමී ය. ඒ කතීා කමී දෙකේ ම "ජට්ඨි මි" "දුතියා පඤ්චමානඤ්ච" යන සුත්‍ර වලින් අන්තර්ගත පැමිණිය හැකි නමුත් "ජට්ඨි මි" යන සුත්‍රයෙහි අනුවර්තීතය වන කවි ශබ්ද බලයෙන් අරජක ශබ්දයා කෙරෙත් අන්තර්ගත වන්ථ ශබ්දයා කෙරෙත් ම විය.

459 ගො ධාතෙ නමොකාසං 2-304

යනු සංඥ සුත්‍රයි. ගො යනු, අ, ප්‍ර, සඛි, ප්‍ර, එ, වචනයි. ආධාතෙ යනු, අ, ප්‍ර, කී, ප්‍ර, එ, වචනයි. තං යනු, අ, ත, සඛි, ප්‍ර, එ, වචනයි. ඔකාසං යනු, අ, න, කී, ප්‍ර, එ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද සතරකි.

ගො, යමෙක් නෙමේ; ආධාතෙ, පිහිට ද; තං, එය; ඔකාසං, ඔකාස නම් වේ.

ආධගතෙ අසමන්ති ආධාතෙ, ආ පුච්චි ධර ධාතු දුරීචි අනීයෙහි ය. අවකසති දිප්පතී නි ඔකාසො, අව පුච්චි කාස ධාතු බැබලීම අනීයෙහි ය.

ගො, යමෙක් නෙමේ; ක්‍රියා නිසාය භුතානං, ක්‍රියාවන්ට නිල ය වූ; කතතු කමමානං, කතීා කමීයන් හට; පතිට්ඨා, පිහිට වේ ද; තං, එය; ඔකාසං නාම, ඔකාස නම් වේ. "ඔකාසෙ සත්‍රමි," "ඔකාසෙ සත්‍රමි" යන සුත්‍රයෙන් සත්‍රමි විභක්තිය වේ.

ඔපසිලෙසික, ඔපලෙසිකය; විසය, විසයය; අභ්‍යාස, සාම්ප්‍රිකය; බ්‍යාපික, බ්‍යාපිකය යන; හෙද්ද, ප්‍රහෙදගෙන්; ආධාතෙ, ආධාර කාරකය නෙමේ; වතුධා, සතර පරිදි වේ. සචෙසු, (කල යන්ති); වාටි, (ජලය වේ) යනු ද; සලිලො, (ජලයෙහි); මච්ඡා, (මත්‍යයෝ වෙන්) යනු ද; නදියං, (නදියෙහි); සය්‍යං, (ගොයම වේ) යනු ද; කිලෙසු, (කලවල); තෙලං, (තෙල වේ) යනු ද උදහරණයි.

393 විසාර:- යමෙක් ආධාරකයෙන් විවක්ෂිත ද ඒ ඔකාස නම්. කතීා ද කමීය ද ක්‍රියාවන්ට ආධාර වෙයි. ක්‍රියාධාර වූ කතීා

කම්මයන්ට ආධාර වූයේ ඔකාස යයි. එනම් කතී: කම්මයන් දරා සිටින වස්තුව යි. එය කිවමනා කල්හි සපුකම් විභක්තිය වේ. ආධාරය වූකල් සිව් වැදුරුම් වේ. ඔපසිලෙසිකය, විසයය, අභ්‍යාසය, ව්‍යාපිකය යන මොවුන්ගේ වශයෙනි.

1 ඔපසිලෙසිකාධාරය- යම් ආධාර වස්තුවක් ආධාරය වස්තුවක හැටි පවතී ද ඒ ඔපසිලෙසිකාධාර නම්. වාග් සටෙසු (කොතී) යනු උද්භරණ යි. මෙහි ආධාරය වස්තුව වූයේ වාග් (ජල) යයි. ආධාර වස්තුව වූයේ සට (කල) යයි. ඔහු දෙදෙන අතර කැනිව හැටි පවතීන්. ආසනෙ නිසිදැනී රජා, චාලො උත්තානකො සෙති මඤ්චකො, යනාදිය ද සිතිය යුතු.

2 විසයාධාරය- යම් ආධාරයක් ආධාරය විසින් නිතර ඇසුරු කරණ උද ද හෙවත් ආධාරය වස්තුව අන් තැනක නොවීමෙන් යම් ආධාරයෙකිනි පවතී ද ඒ විසයාධාර නම්. විසය නම් ගොවර යයි. හෙවත් නිත්‍ය සෙවිත යයි. "විසයො ගොවරෙ දොංග රූපාදො තිත්‍ය සෙවිතො" යනු අජය කොශ පාඨයි. සලිලෙ මව්කා (හොනතී) යනු විසයාධාරයට උද්භරණ යි. මෙහි සජ්ච මනසායන්ගේ විදුම්නතිය ජලයෙහිය. ආනාසෙ සකුණා වරනති, සිසෙ කෙසා සමුට්ඨිනනති යනාදී නිසිත් නවත් තිදිගියෝ දග යුත්තාහ.

3 අභ්‍යාස (සාම්පික) ආධාරය- ආධාරයාපෙක්‍ෂාවෙන් ආධාරය හට පිහිට වූ වස්තුවෙන් තත් සම්පය ගතයුතු වේ ද ඒ අභ්‍යාසාධාර නම්. සංඝ නදියං (කොතී) යනු එයට උද්භරණ යි. මෙහි ආධාරය වූ ශක්‍ෂය හට පිහිට (ආධාර) වූවා නදී යයි. එයින් තදී සම්පය ගනු ලැබේ. එහෙයින් තදීය සාම්පිකාධාර නම් හගලා සාවච්චියං විහරති, ගඛිතායං කොසො යනු තවත් උද්භරණ යි.

4 ව්‍යාපිකා ධාරය- යම් ආධාරයක් ආධාරය විසින් ව්‍යාප්ත (පැතිර ගන්නා ලද්දේ) වේ ද ඒ ව්‍යාපිකාධාර නම්. කිලෙසු තෙලො (කොතී) යනු උද්භරණ යි මෙහි ආධාරය වූ තෙලය විසින් ආධාර වූ තිලය පැතිර ගන්නා ලද්දේ යි උච්ඡුසු රසො, මඩු පටලෙ මඩු, යනු තවත් උද්භරණ යි.

"කම්ම කරණ නිම්ගනනෙච්ඡු සත්තම්" ඉති, "කම්ම කරණ නිම්තනනෙච්ඡු සත්තම්" යන යුත්‍රයෙන්; සත්තම්, සජ්නම් විභක්තිය වේ. ගහ වුම් අභිවාදිනා, (ගැණිම් අභිවෘද්ධිය) ගහ ධාතුය; සිඛිම් අභිවෘද්ධිය) වුම් ධාතුය (වැදීම අභිවෘද්ධිය) අභි වුම් වදි ධාතුය, යන මොවුන්ගේ; ගොතෙ, යෙදීමක් ඇති කල්හි; කම්මනි, කම්මානිවෘද්ධිය (සජ්නම්) වේ.

බාහාසු, (අත්); ගහෙණා, (ගෙණ); මුඛානි, (මුදුන); වුච්චිචා, (ඔබ); භික්ඛුසු, (මහණන්); අභිවාදෙනානි, වදිත්) යනු උදහරණ යි. භික්ඛාචාරො, පිචු පිණ්ඨ හැසිරීම; ගමාමානෙ, හැගෙන කල්හි; කරණෙ, කරණානිඥෙහි; (සත්තම්) වේ. පනෙතසු, (පාත්‍රයන් කරණ කොට ගෙණ); පිණ්ඨාය, (පිචු පිණ්ඨ; වරකනි, (හැසිරෙත්) යනු උදහරණ යි. නිමිත්තෙ, නිමිත්තානිඥෙහි (සප්තම්) වේ. කුඤ්ඤෙ, (අත් තෙමේ); දනෙතසු, (දත් නිමිති කොට); හඤ්ඤෙ, (කසනු ලැබෙයි) යනු උදහරණ යි. දනනඤ්ඤං, දත් දෙක; උද්දිසා උදෙසා; හඤ්ඤෙ ඉති, මරණු ලැබේ යන; අනෙචා, අනිඬි.

460 කාමම කාමණ නිමිත්තපෙඤ්ඤ සත්තම් 2-312

යනු මිඛි සුත්‍රයි. කමම කරණ නිමිත්තපෙඤ්ඤ යනු, අ, පු, ස, ස, බ, වචනයි. සත්තම් යනු, ර, ඉ, ක, පු, එ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි.

කමම කරණ නිමිත්තපෙඤ්ඤ, කමමානි කරණානි නිමිත්තානි යන්ති; සත්තම්, සප්තම් මිහකතිය වේ.

කමමඤ්ඤ කරණඤ්ඤ නිමිත්තඤ්ඤ කමම කරණ නිමිත්තානි, කමම- නිමිත්තානං අනෙචා කමම කරණ නිමිත්තානං, පෙසු කමම කරණ නිමිත්තපෙඤ්ඤ, සත්තනං පුරණි සත්තම් සා සත්තම්,

394 විඤ්ඤා:- කමමානිඥෙහි කරණානිඥෙහි නිමිත්තානි ඥෙහි සප්තම් වන බව මේ සුත්‍රයෙන් කියන ලදී. කමමානිඥෙහි සප්තම් වීමට ගහ, වුච්චි, අභි පුච්චි වදි, යන බාහුන්ගේ යෙදීම විය යුතුය. බාහාසු ගහෙණා යනු ගහ බාහු යොගයෙහි කමමානි ඥෙහි සප්තම් හට උදහරණ යි. මුඛානි වුච්චිචා යනු වුච්චි බාහු යොගයටය. භික්ඛුසු අභිවාදෙනානි යනු අභි පුච්චි වදි බාහු යොග යටය. භික්ඛාචාරො ගැහෙන කල්හි කරණානිඥෙහි සප්තම් වේ. මෙ කියන ලද්දේ බහුල පැවැත්මයි. අන් කැන්වල ද කමමානි කරණානිඥෙහි සප්තම් කිසිවිටෙක ලැබේ. මම සත්තකො ආග චන්තනි, පපෙසු ගවස්තනි යනු එයට උදහරණ යි. කුඤ්ඤෙරෙ දනෙතසු හඤ්ඤෙතෙ යනු නිමිත්තානිඥෙහි සප්තම් හට උදහරණ යි. මෙහි ඇතු මැරීමට නිමිති (කාරණ) වූවෝ දනනෙයෝ යි. බාහා ගබ්ඳ භාසනු කාරකයන් විසින් කමම යොගයෙහි සප්තම් වන බව කියන ලදී. පාලියෙහි 'මුඛාවාදෙ පච්චිකියං' යනාදීන් කමම යොගයක් කැබැත් නිමිත්තානිඥෙහි සප්තම් පැහේන හෙයින් කමම යොගයක් මෙහි නොකියන ලදී.

"සවපදනෙ ව" ඉති, "සවපදනෙ ව" යන සුත්‍රයෙන්; සත්තම්, සප්තම් මිහකතිය වේ. සඤ්ඤ, (සහ හට); දිනායා, (දෙන ලද්ද)

යනු උද්භරණ යි. “පඤ්චමානෙච්ච” ඉති, “පඤ්චමානෙච්ච” යන සුත්‍රයෙන්; සත්‍යමි, සප්තමි විභක්තිය වේ කදලීසු, (කෙතෙල් වලින්); ගජං, (ඇතු); රක්ඛනී, (රක්කිය) යනු උද්භරණ යි.

461 සමපදනෙ ව 2-313

යනු විධි සුත්‍රයි. සමපදනෙ යනු, අ, න, ක්, ස, ඵ, වචනයි. ව යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි. සත්‍යමි යනු මෙහි අනුවච්චියයි.

සමපදනෙ ව, සමප්‍රදානානීයෙහි ද; සත්‍යමි, සප්තමි විභක්තිය වේ. (විග්‍රහ සුගමයි.)

462 පඤ්චමානෙච්ච ව 2-314

යනු විධි සුත්‍රයි. පඤ්චමානෙච්ච යනු, අ, ප්‍ර, ස, ස, ඵ, වචනයි. ව යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි. සත්‍යමි යනු මෙහි අනුවච්චියයි.

පඤ්චමානෙච්ච ව, පඤ්චමි විභක්තියෙන් අනීයෙහි ද; සත්‍යමි, සප්තමි විභක්තිය වේ. (විග්‍රහ සුගමයි.)

395 විඤ්චර:- සමප්‍රදානානීයෙහි වතුච්චි නියමිතය. එහෙත් කිසි තැනක සප්තමි දක්නා ලැබේ. හේ සමප්‍රදානානීයෙහි සභාමි මිස නියත විෂය වූ ආධාරානීයෙහි සප්තමි නොවේ. සංඛික භොතමි දෙහි, දදෙග්‍ර උජ්ඣුතෙසු යනු තවත් උද්භරණ යි. රක්ඛණානී ධාතු යොගයෙහි රැකිය යුතු වස්තූන් අංශරෙන් යමෙක් ඉච්ච ද එය අපාදන නම වන බවත් එහෙයින් ම පඤ්චමි වන බවත් 384 වන විඤ්චරයෙහි කියන ලදී. එබැවින් කදලීසු ගජං රක්ඛනී යන තන්හි රක්ඛිතව්‍යයන් අතුරෙන් ඉච්ච වූ කදලීසු පඤ්චමි භව නියත විෂය වෙත්. එහෙත් කදලීසු යි සභාමි යෙදුනු හෙයින් ඒ පඤ්චමානෙච්ච සභාමි යයි. සභාමි භව නියත විෂය වූ ආධාරයෙහි නොවේ. කච්චායනාචාර්යයන් විසින් කමි, කරණ, පඤ්චමි අනීයන්හි ද කාලානීයෙහි ද විනිත වූ සභාමියන් “මඤ්චායුසුකකසු තතියා” යන සුත්‍රයන් විනිත සභාමියන් ඒ ඒ කාරකයන්ගේ විවක්ඛාවෙන් සාමිභයෙහි ම වුවත් බව මොහො ලායනාචාර්යයෝ කියති.

463 කාල භාවෙසු ව 2-315

යනු විධි සුත්‍රයි. කාල භාවෙසු යනු, අ, ප්‍ර, ස, ස, ඵ, වචනයි. ව යනු නිපාතයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි. සත්‍යමි යනු මෙහි අනුවච්චියයි.

කාල භාවෙසු ව, කාලානී භාවානී දෙකෙහි ද; සත්‍යමි, සභාමි විභක්තිය වේ.

කාලො ව. භාවො ව කාල භාවා, නෙසු කාල භාවෙසු,

අභු, මෙහි; භාවො, භාව නම්; ක්‍රියා, ක්‍රියාව යි කාලයේ, කාලාභීයෙහි ද; භාවයේ ව, භාවාභීයෙහි ද; සත්‍යම්, සප්තම් විභක්තිය; හොති, වෙයි. පුබ්බණ්හ සමයෙ, (පෙරවරයෙහි); ගතො, (ගියේ යි) සබ්බසු, (සඟුන්); හොජ්‍යමානෙසු, (වලදවනු ලබන කල්හි); ගතො, (ගියේ යි) යනු උද්භරණ යි. එනම්, මෙහි; සබ්බසානං, සඟුන්ගේ; හොජ්‍ය ක්‍රියාය වැලඳීම ක්‍රියාවෙන්; කසාවි, කිසිවකුගේ; ගමන ක්‍රියා, ගමන ක්‍රියාව; ලක්ඛිගති, හඳුන්වනු ලැබේ.

346 විඤ්ඤානං- කාල වාවකවු ද ක්‍රියා වාවකවු ද ලිඛිතො කෙරෙන් සප්තම් විධානං පිණිස මේ සුත්‍රය කියන ලදී. කාල භාවෙසු යනු තාම විශේෂණ යි යම් නාමයෙක් කාල වාවක ද භාව වාවක ද ඔවුන් දෙදෙනා කෙරෙන් සප්තම් වෙයි යනු මෙහි අදහස යි. කාල නම් නිමේෂ ක්‍ෂණ ලව වූහුත් සඵකාදි වශයෙන් ඔහු විධ වේ. භාව නම් ක්‍රියාව යි හෙද කිසියම් ක්‍රියාවකට සලකුණු වශයෙන් පවතී නම් ඒ ක්‍රියාවෙන් යුක්ත වුවහු කෙරෙන් සප්තම් වෙයි. ක්‍රියාවකට විභත නොවූ ක්‍රියාව කාරක භාවය නොවේ. පුබ්බණ්හ සමයෙ ගතො යනු කාලාභීයෙහි සප්තම් භට ද සබ්බසු හොජ්‍යමානෙසු ගතො යනු භාවාභීයෙහි සප්තම් භට ද උද්භරණ යි. විතීයොද්භරණයෙහි භාවාභීයෙහි සප්තම් වූයේ හොජ්‍ය මානෙසු යන තත්තිය. එහි භාවය (ක්‍රියාව) වූයේ හොජ්‍ය යයි. එය "ගතො" යන්නෙන් කී ගමන ක්‍රියාවට විභත විය. එහෙයින් ඒ හොජ්‍ය ක්‍රියාවෙන් යුක්ත වුවහු කෙරෙන් සප්තම් විය. එයට සමානාධි කරණ හෙයින් සබ්බසු යන තත්තිය ද සප්තම් ම වෙයි.

404 උපාධි ධර්මකිසිසර වචනෙ 2-610

යනු පිටි සුත්‍රය. උපාධි යනු, ඉ, පු, ස, උපා, නා, ඛ, වචනයි. අධිකිසර වචනෙ යනු, අ, න, ස, ස, එ, වචනයි. මෙසේ මෙහි පද දෙකකි. සත්‍යම් යනු මෙහි අනුවර්තීයයි.

අධිකිසර වචනෙ, අධිකාභීයක් ද ඊච්චරාභීයක් ද හැඟෙන කල්හි; උපාධි, උප අධි යන මොවුන් හා ගොගයෙහි; සත්‍යම්, සප්තම් විභක්තිය වේ.

උප ව අධි ව උපාධි තෙහි උපාධි; අධිකො ව ඉසාරො ව අධිකිසර, අධිකිසරානං වචනං අධිකිසර වචනං, තයම් අධි කිසර වචනෙ;

අධික වචන වූනතීනො, අධිකාභීයෙහි වැටෙන්නා වූ; උපසා, උප ශබ්දයාගේ ද; ඉසාර වචන වූනතීනො, ඊච්චරාභීය පවත් නාවූ; අධිසා ව, අධි ශබ්දයාගේ ද; ගොගො, ගෙදීම ඇති කල්හි;

සත්‍යය, සැත්‍යය විභවය වේ. උපනිකේට, (නිෂ්පාදන අධික වූයේ); කතාපණ, (කතවණුවක්) යනු උද්භරණය නිකවණ නිකවණ; කතාපණ, කතවණුවක් නෙමේ; අධිකෝ ඉති, වැඩිය යන; අපේඛ, අතීයි. අධි බ්‍රහ්මදේන, (අධිපතිවූ බ්‍රහ්මදේන රජුගේ), පඤ්චාලා, (පඤ්චාලයේ ය) යනු අධි යෝගයෙහි, සැත්‍යය හට උද්භරණයයි. ඉසාර භූතය, ජලවරු; බ්‍රහ්මදේන, බ්‍රහ්මදේන රජුගේ; පඤ්චාලා ඉති, පඤ්චාල රට වැස්සෝය යන; අපේඛ, අතීයි. අධිදේවෙසු, (දේවියන් හට ජලවර වූයේ); බ්‍රහ්මා, (සඵලය ය) යනු ද අධි යෝගයෙහි ම උද්භරණයයි. දේවතා, දේවියන්ට; ඉසාර, ජලවර වූයේ; බ්‍රහ්මා ඉති, සඵලය යන; අපේඛ, අතීයි. එත, මෙහි; විකාශන, වාසනය තෙමේ; ද්විතී, දෙපරිද්දකින් වේ. (කෙසේ ද? යන්:) වචන, වචන නම; උද්භරණ, නිම ය. ඉසාරය වචන, (ජලවරයාගේ නිම); ඉසාර වචන, (ඉසාර වචන නම) කියා ය. වා, නොහොත්; ඉසාරය වචන, (ජලවරයාගේ නිම) යස, (යමෙකු පිළිබඳ ව ද); තං, (නෙතෙම); ඉසාර වචන, (ඉසාර වචන නම) කියා ය.

337 විකාර:-උපනිකේට නානාතී වෙත්. යම්විටක උපබඳය අධිකාතීයෙහි ද අධි ශබ්දය අධිපති අතීයෙහි ද පවතිනම් එවිට ඔවුන් දෙදෙනාගේ යෙදීම ඇති කල්හි සැත්‍යය වේ. හෙද උප අධි දෙදෙනා හා යෙදෙන නානාතී කෙරෙන්නය. උපනිකේට කතාපණය යනු අධිකාතීයෙහි වූ උප ශබ්දයාගේ යෝගයෙහි සැත්‍යය හට උද්භරණයයි. මෙහි කතාපණය අධිකය වේ. නිකවණ අධික වෙයි. ඒ අධික අධිකින් දෙදෙනාගේ සමබන්ධ හෙවත් අධිකාතීය උප ශබ්දය විසින් ප්‍රකාශ කරනු ලැබේ. එකල්හි උප ශබ්දය හා යෙදෙන්නේ අධික වූ නිකවණ මැයි. අධික වූ කතාපණය නොවේ. කවර හෙයින් ද? යන්: සමබන්ධ ඇත්තේ වස්තු දෙකකය. ඒ දෙකින් එකක් විශේෂණ වෙයි. එකක් විශේෂණ වෙයි. අධික අධික සමබන්ධයේ ද අධික වූ විශේෂණ වේ. අධිකයා විශේෂණ වේ. සමබන්ධය පවසන මෙහි විශේෂණය කෙරෙන්න ම වන් නාක් මෙන් අධිකාතීය හෙවත් අධික අධික සමබන්ධය පවසන උප ශබ්දය ද අධික වූ විශේෂණයා සමග ම යෙදේ. එහෙයින් ඔහු කෙරෙන්න සැත්‍යය විය. නිකවණ කතවණුවක් යනු උපනිකේට කතාපණය යන්නෙහි අදහසයි. උපබාදියං දෙණෝ යනු නවත් එබඳු උද්භරණයෙහි. කරියකුත් නිමක් ය යනු එහි අදහසයි. අධි බ්‍රහ්මදේන පඤ්චාලා, අධි දේවෙසු, බ්‍රහ්මා යනු ජලවර (සාම) අතීයෙහි වැටෙන අධි ශබ්දයාගේ ආගයෙහි සප්තමි හට උද්භරණයයි. මේ උද්භරණ දෙකින් බ්‍රහ්මදේන ශබ්දයන් බ්‍රහ්ම ශබ්දයන් ජලවරයෙහි පවත්නා බව අධි ශබ්දයා විසින් ප්‍රකාශ

කරනු ලැබේ. එහෙයින් අධි ශබ්දයාගේ අතීත නම් සහ සමාච්ඡි සබ්දයකි. එය ද පරිපාලනාදී කිසි ක්‍රියාවක් කිසා වේ. ප්‍රථම උද්භරණයෙහි බ්‍රහ්මදේවයා වෙමි ස්වාමි යි. පඤ්චාලයෝ සහ (තදයතන යෝ යි. දෙවන උද්භරණයෙහි බුදුහු ස්වාමි යි. දෙවියෝ සවයෝ යි. ඒ දෙකන්හි ම සව ස්වාමි සවබන්ධය වේ හැම සමච්ඡි කියෙන්නේ ඒ සමබන්ධයට ආශ්‍රය වූ වස්තු දෙදෙනා අනුරෙන් යමෙක් ප්‍රසිද්ධි ද ඔහු කියා අප්‍රසිද්ධි වස්තුව හැඳින් විය යුතුය ඒ හැඳින් විය යුතු වස්තුව ම ප්‍රයෝජනකයෙන් අහිමිව ගෙයින් ප්‍රධාන ද විශේෂය ද වෙයි. ඒ අදහස් වනු පිණිස කියනු ලබන ප්‍රයෝජනකයෙන් අහිමිවන වූ වස්තුව අප්‍රධාන ද විශේෂයන් ද වෙයි. එහෙයින් ජ්‍යෙෂ්ඨවෘත්තක අධි ශබ්දය ස්වාමි වාචක ශබ්දය සමග ද සව වාචක ශබ්දය සමග ද යෙදෙයි. යම් විටක ස්වාමිහු ප්‍රසිද්ධි නම් හැඳින් විය යුතුවූ ප්‍රයෝජනකයෙන් අහිමිවන වූ සවය අප්‍රසිද්ධි නම් එකල්හි ස්වාමි වාචක ශබ්දය සමග අධි ශබ්දය යෙදේ. අධි බ්‍රහ්ම දෙවෙන පඤ්චාලා යනු එයට උද්භරණයයි. මෙහි පඤ්චාලයන් නොහඳුනන්නා හට ඔවුන්ගේ ස්වාමි වූ ප්‍රසිද්ධි වූ බ්‍රහ්මදේවයන් රජු කියා පඤ්චාලයෝ හඳුන්වන ලදහ. සවය ප්‍රසිද්ධි නම් හැඳින් විය යුතුවූ ප්‍රයෝජනකයෙන් අහිමිවන වූ ස්වාමිහු අප්‍රසිද්ධි නම් එවිට සව වාචක ශබ්දය සමග අධි ශබ්දය යෙදේ. අධි පඤ්චාලෙහි බ්‍රහ්මදේවතා යනු එයට උද්භරණය යි. මෙහි බ්‍රහ්මදේවයන් රජු නොහඳුනන්නා හට ප්‍රසිද්ධි වූ ඔහුට අයත් වූ පඤ්චාලයන් කියා බ්‍රහ්මදේවයන් රජු අදහස් වන ලද්දේ යි. අධි ශබ්ද යොග්‍යයෙහි උද්භරණ දෙකක් දක්වීම ස්වාමි වාචකයා කෙරෙන් ද සව වාචකයා කෙරෙන් ද සැනම් වන බව දක්වනු පිණිසය. ඉසාර වචන ශබ්දයේ වාක්‍යය තත්පුරුෂ බහුත්‍රිති වශයෙන් දෙවදුරුම කොට ගන්නා ලද්දේත් එහෙයිනි. තත්පුරුෂ වශයෙන් ගත් කල ස්වාමි වාචක ශබ්දයා කෙරෙන් ද බහුත්‍රිති වශයෙන් ගත් කල සව වාචක ශබ්දයා කෙරෙන් ද සැනම් වන බව හැඟේ.

466 මණ්ඩිතාසුකෙකසු නානියා ව 2-317

යනු මිඛ සුත්‍රයි. මණ්ඩිතාසුකෙකසු යනු, අ, පු, ස, ඔ, බ, වචනකි. තනියා යනු, අ, ඉ, ත, ප්‍ර, එ, වචනකි. ව යනු නිපාතකි. මෙසේ මෙහි පද තුනකි. සතනම් යනු මෙහි අනුවභීතියි.

මණ්ඩිතාසුකෙකසු ප්‍රසන්නාභී උත්සුකාභීගන් යොදනු ලබන කල්හි; තනියා ව, තානියාව ද; සතනම්, සැනම් ද වේ.

මණ්ඩිතො ව උසුකෙකසා ම මණ්ඩිතාසුකෙකසු, තෙසු මණ්ඩිතාසුකෙකසු, තිනනා පුරුෂී තනියා, සා තනියා,

මනෝකො, මනෝක නම; පසන්තො, ප්‍රසන්නො(පැහැදුණේ)යි. උස්සුංකකා, උස්සුකක නම; ඊසායුතෙතා, උත්තාහ යුක්තයා යි. මනෝත, ප්‍රසන්නානීය ද; උස්සුතෙත ච, උත්තාහ යුක්තානීය ද යොදනු ලබන කල්හි; තතියා, තතියා ද; සත්තමි ච, සප්තමි ද; හොති, වෙයි. ඤාණෙන පසිද්ධො, ඤාණෙන (නුවණින්) පසිද්ධො (පැහැදුණේ) යනු උදාහරණ යි. ඤාණෙවා, ඤාණේ (නුවණෙහි) පසිද්ධො, (පැහැදුණේ) තියා ද වේ. ඤාණෙන උස්සුංකකා, ඤාණෙන (නුවණින්) උස්සුංකකා (උත්සාහවත්තය) යනු උත්සුකානීයෙහි උදාහරණ යි. ඤාණෙවා, ඤාණේ (නුවණෙහි) උස්සුංකකා (උත්සාහ වත්තය, තියා ද වේ.

෧98 විස්තර:— ප්‍රසන්නානී උත්සාහ යුක්තානී ශබ්දයන් යොදනු ලබන කල්හි ඒ ප්‍රසාද උත්සාහ දෙකට නිමිති වූ වස්තුව ප්‍රකාශ කරණ තාමයා කෙරෙන් තාතීයා සප්තමි විධාන කද්දු පිණිස මේ පුත්‍රය කියන ලදී. මෙහි ව ශබ්දය සුත්‍ර නිදේශ කාණ්ඩය න වණිණිතාවන්ත නොපෙනේ. ඒ නොමැනවි. ව ශබ්දය නැති කලු තාතීයා ම වෙයි. සප්තමි නොවෙයි යනු සිතිය හැකි හෙයිනි. ඤාණෙන පසිද්ධො, ඤාණේ පසිද්ධො යනු මනෝතානී ශබ්ද යෙහි තාතීයා සප්තමීන් හට උදාහරණ යි. මෙහි පසිද්ධො යන මනෝතානී පදය යෙදුණේ යි එහෙයින් ඒ ප්‍රසාදයට නිමිති වස්තුව ප්‍රකාශ කරණ ඤාණ ශබ්දයා කෙරෙන් තාතීයා ද සප්තමි වූහ. උත්සුකානී යොග්‍යෙහි ද මේ ක්‍රමයෙන් ම සිතිය යුතුයි.

කාරක කාණ්ඩය මෙහෙයින් සමාපත යි.

බාලාවතාරෙ, බාලාවතාරයෙහි; සතී, සතීය ද; තාම, තාම ය ද; සමාසො ච, සමාසය ද; තද්ධිතාබ්‍යාතිකං, තද්ධිත ආබ්‍යාත දෙක ද; තථා, එසේ ම; කිතකං, කිතකය ද; කාරතා, කාරකය ද යන; ඉමෙ සත්‍ය කණ්ඩා, මේ කාණ්ඩ සත්‍ය වෙත්.

සාතිරෙකෙහි, අතිරෙකයක් සහිත වූ; චතුති තාණවාසෙහි, සිව් බණ වරකින්; තිට්ඨිතො, තම කලාවූ; බාලාවතාරෙ, බාලාවතාර නම ප්‍රකරණය නෙමේ; ජතතා වුද්ධි වුද්ධිං, ජන සමුත්තයෙන් පිණි වර්ධනය; කැරෙතු හි, කෙරේ වා !

සුධම්මාකර පටිපෙට්ඨානිපති ත්‍රිපිටක වාගීශ්වර්වාසී ඊර්ෂාබ්‍යාස පණ්ඩිත ශරීරල පුලුන්ද ශතීවරයන් විසින් විරචිත ගාලු දූපිකා නම්වූ බාලාවතාර විස්තර වණිණිතාව මෙතෙකින් නිමියාය.

කමි:සු:අ	රු:සි:සු:අ	බාලාවකා	සුඵය
235	281	209	අ ධුනාමිභි ව.
125	198	138	අං නපුංසකෙ.
30	58	0	අං බ්‍යඤ්ජනෙ නිග්ගහිතං.
223	188	0	අං යමීතො පසඤ්ඤතො.
8	10	8	අංඉති නිග්ගහිතං.
82	149	91	අංමො නිග්ගහිතං ඤ්ඤපෙහි.
343	336	234	අංචිභත්තීනමකාරන්තා අබ්‍යායිතාවා.
116	157	103	අකතරස්සා ලතො ය්වාලපනස්සවෙවො.
160	197	0	අකම්මන්තස්ස ව.
246	72	51	අකාරපිතාද්‍යන්තානමා.
521	457	320	අකාරාගමො භියාත්ථනීඅජ්ජනනීකාලාතිපත්තීසු.
480	438	302	අකාරො දීසං භිමීමෙසු.
647	662	0	අක්කොසෙ නම්භානි.
2	2	1	අක්ඛරාපාදයො එකචත්තාලීසං.

කම්:සු:අං	රු:සි:සු:අං	බාලාවකාර	සුත්‍රය
606	684	416	අක්ඛරෙති කාර.
95	145	0	අග්ගිස්සිති.
84	144	96	අසො රස්සමෙකවචනායොස්වසී ව.
430	468	321	අජ්ජනනී ඊඋං ඔත්ථ, ඉං මිහා, ආ උඹ, සෙ ව්හං, අං මිහෙ.
45	25	0	අජ්ඣො අධි.
330	352	224	අඤ්ඤපදන්ථෙසු බහුබ්බිති.
345	338	233	අඤ්ඤස්මා ලොපො ව.
548	562	361	අඤ්ඤෙ කිත්ත.
5	5	4	අඤ්ඤෙ දීසා.
487	434	336	අඤ්ඤෙසු ව.
200	159	105	අඤ්ඤෙස්චාරත්තං.
384	259	0	අච්චාදිතො ව.
47	23	0	අනිස්ස චන්තස්ස.
557	612	398	අනිතෙ ත තචන්තු තාවී.
349	368	243	අතො ණි වා.
218	196	134	අතො නිච්චං.

කළු:සුදු:අං	රු:සි:සුදු:අං	බාලාවතාර	සුත්‍රය
103	79	56	අතො නෙන.
335	344	219	අත්තං නස්ස තප්පුරිසෙ.
520	446	308	අත්තනොපදානි පරස්සපදත්තං.
455	444	305	අත්තනොපදානි භාවෙ ච කම්මනි.
211	126	70	අත්තන්තො නිස්මිමනත්තං.
1	1	0	අත්ථො අක්ඛරසඤ්ඤාතො.
408	429	295	අථ පුඛ්ඛානි-චිහත්තිනං ඡ පරස්සපදානි.
624	570	369	අනකා යු ඤ්චුතං.
172	218	154	අනපුංසකස්සා යං ස්මිම්භි.
423	473	325	අනාගතෙ භවිස්සන්ති.
307	323	454	අනාදරෙ ච.
171	219	155	අනිම් නාම්භි ච.
51	59	41	අනුපදිච්චානං චුත්තයොගතො.
418	454	313	අනුමතිපරිකප්පෙත්ථෙසු සත්තම්.
467	463	353	අන්තස්සිච ඤ්ණාකාරො චා.
266	393	0	අන්තිකස්ස නෙදො.
379	0	0	අන්තෙ නිග්ගහිතඤ්ච.

කවි:සු:අං	රූ:සි:සු:අං	බාලාවකාර	සුත්‍රය
419	460	315	අපච්චක්ඛෙ පරොක්ඛා'තීකෙ.
297	89	64	අපාදානෙ පඤ්චථී.
297	307	64	අපාදානෙ පඤ්චථී.
268	395	0	අජ්ජස්ස කණ.
44	24	27	අබ්භො අභි.
68	184	0	අමා පකො ස්මිංස්මානං වා.
329	351	223	අමාදයො පරපදෙභි.
153	138	0	අමාලපනෙකච්චනෙ.
173	223	160	අමුස්ස මො සං.
130	225	132	අමුස්සාදුං.
272	120	72	අමිහ කුමිහ න්තු රාජ චුන්මත්ත සබ්බ සන්ථු— පිතාදීභි ස්මා නාව.
120	243	175	අමිහස්ස මමං සචිභත්තිස්ස සෙ.
414	437	301	අමිහෙ උත්තමො.
407	365	240	අයුචණ්ණානඤ්චායො වුද්ධි.
564	638	419	අරහසක්කාදීසු ව.
639	0	0	අරහසක්කාදීභි කුං.

කළු:සුදු:අං	රු:සි:සුදු:අං	බාලාවතාර	සුත්‍රය
634	656	0	අල කල සලෙහි ල යා.
75	170	115	අවංචිති ව.
126	101	82	අවණ්ණො ව ගෙ.
263	369	282	අවණ්ණො යෙ ලොපඤ්ච.
638	659	0	අවස්සකාධම්මේණසු ණි ව.
485	527	330	අසංයොගන්තස්ස වුද්ධි කාරිතෙ.
509	501	0	අසඛ්ඛධාතුකෙ ඤා.
494	499	0	අසස්මා මිමානං මිමිහා'න්තලොපො ව.
60	177	119	ආ සො.
124	98	79	ආ සිමිති.
595	564	368	ආකාරන්තානමායො.
248	73	52	ආකාරො වා.
571	610	0	ආගමා තුකො.
417	451	310	ආණාතාසිවියෙ'නුත්තකාලෙ පඤ්චමි.
404	377	284	ආත්තඤ්ච.
69	186	94	ආදිතො ඔ ව.
156	142	0	ආනෙ ස්මිංචිති වා.

කළු:සු:අං	රු:සි:සු:අං	බාලාවකාර	සූත්‍රය
633	655	0	ආපුඛිඛවරස්ස ව.
109	304	61	ආය වතුන්ඵෙකවචනස්ස කු.
437	536	356	ආය නාමකො කත්තූපමානාදාවාරෙ.
373	404	261	ආයුස්සුකාරාස මන්තූමිති.
208	166	112	ආරො රස්සමිකාරෙ.
195	134	0	ආරො හිමිති වා.
287	70	49	ආලපනෙ ව.
57	71	50	ආලපනෙ සි ගසඤ්ඤො.
361	384	252	ආලු තඛිඛනුලෙ.
76	171	116	ආචස්සු වා.
644	588	397	ඉ ය ත ම කිං එසානමන්තස්සරො දීසං ක්චචී දුසස්ස ගුණං දොරං ස ක්ඛී ව.
518	466	317	ඉකාරාගමො අසඛිඛධාතුකමිති.
563	636	417	ඉච්ඡන්ඵෙසු සමානකත්තූකෙසු තවෙ කුං වා.
87	231	186	ඉණ්ණමිණ්ණන්තං තීහි සඛිධානි.
131	0	0	ඉත්ථිපුමනපුංසකසඛිධාං.

කළී:සු:අං	රු:සි:සු:අං	බාලාවකාර	සුත්‍රය
333	353	225	ඉත්ථියං භාසිකපුම්භ්වී පුමාව වෙ.
555	599	393	ඉත්ථියමනියවො වා.
237	176	125	ඉත්ථියමනො ආපච්චයො.
177	221	157	ඉමසද්දස්ස ව.
261	279	207	ඉමස්මා රහිධුනාදානි ව.
256	274	202	ඉමස්මා හධා ව.
234	265	191	ඉමස්සි ඵං දානි හ තො ධෙසු ව.
129	222	159	ඉමස්සිදමංසිසු නපුංසකෙ.
444	448	344	ඉවණ්ණොගමො වා.
58	29	87	ඉවණ්ණුවණ්ණා කුඛලා.
21	21	19	ඉවණ්ණො යං නවා.
524	476	0	ඉසුයමුනමන්තො ච්ඡො වා.
438	537	357	ඊස්ස'පමානා ව.
562	604	395	ඊසංදුසුති ඛ.
159	139	0	උ නාමිති ව.
203	162	108	උ සස්මිං සලොපො ව.
198	123	0	උත්තං සනාසු.

කළමනාකරු	රුහිඳු	බාලාවකාර	සුභ්‍රය
513	521	342	උත්තමොකාරො.
316	328	462	උප'ධ්‍යාධිකීස්සරචචනෙ.
359	382	0	උපමත්ථායිකත්තං.
321	330	230	උපසග්ගනීපාතපුඛ්ඛකො අබ්‍යයීභාවො.
86	227	0	උභාදිතො නමීන්තං.
328	341	218	උභෙ කප්පුරිසා.
661	669	0	උසුරන්ඡදසානං දංසස්ස දඬිචො ඩ්ඨා ව.
516	491	366	ඵ අය.
233	264	0	ඵ තොථෙසු ව.
377	412	276	ඵකාදිතො දස්සි.
383	254	271	ඵකාදිතො දස්ස ර සඬ්ඛානෙ.
648	419	426	ඵකාදිතො සකීස්ස ක්ඛත්තං.
236	280	208	ඵක රහිමිහි.
174	211	149	ඵකතෙසං තො.
63	217	153	ඵකිමාසමි.
183	48	264	ඵතෙසමො ලොපෙ.
183	386	264	ඵතෙසමො ලොපෙ.

කළු:සුදු:අං	රු:සි:සුදු:අං	බාලාවකාර	සුත්‍රය
22	28	23	එවාදිස්ස රි පුඛිබො ව රස්සො.
32	50	34	එහෙ ඤං.
515	435	367	ඔ අව සරෙ.
50	45	31	ඔ අවස්ස.
78	31	0	ඔ සරෙ ව.
304	94	67	ඔකාසෙ සත්තථී.
304	319	67	ඔකාසෙ සත්තථී.
244	109	0	ඔභාවො ක්වච්චි යොසු වකාරස්ස.
625	554	373	ක ගා ව ජානං.
665	673	0	කසාදිති කො.
626	563	362	කත්තරි කිත්ත.
290	78	55	කත්තරි ව.
290	293	55	කත්තරි ව.
456	440	304	කත්තරි ව.
458	430	296	කත්තරි පරස්සපදං.
550	597	391	කත්තුකරණපදෙසෙසු ව.
337	346	235	කදං කුස්ස.

කළී:සු:අං	රු:සු:අං	බාලාවකාර	සූත්‍රය
312	324	458	කම්මකරණනිමිත්තත්ථෙසු සත්තම්.
299	76	54	කම්මත්ථෙ දුතියා.
299	284	54	කම්මත්ථෙ දුතියා.
334	343	217	කම්මධාරයසඤ්ඤෙ ව.
656	649	0	කම්මනි ණො.
628	634	0	කම්මනි දුතියාය ත්තො.
301	288	431	කම්මජපවචනියයුත්තො.
288	83	59	කරණෙ තතියා.
288	291	59	කරණෙ තතියා.
556	601	0	කරතො ඊරිය.
544	557	389	කරම්භා රිච්ච.
493	523	345	කරස්ස කාසත්තමජ්ජතනිම්භි.
621	573	371	කරස්ස ච තත්තං තුස්මිං.
483	524	346	කරස්ස සජ්ජච්චයස්ස කාභො.
514	522	343	කරස්සාකාරො ව.
464	467	352	කචග්ගස්ස චචග්ගො.
338	347	236	කා'ජපත්ථෙසු ව.

කවි:සු:අං	රූ:සි:සු:අං	බාලාවකාර	සුත්‍රය
298	314	0	කාරණත්ථෙ ව.
623	553	364	කාරිකං විය ණානුබන්ධො.
525	526	329	කාරිකානං ණො ලොපං.
300	287	430	කාලද්ධානමච්චන්තසංයොගෙ.
315	327	461	කාලභාවෙසු ව.
432	474	326	කාලාතිපත්ති ස්සා ස්සංසු, ස්සෙ ස්සථ, ස්සං ස්සාමා, ස්සථ ස්සිසු, ස්සසෙ ස්සච්චෙ, ස්සිං ස්සාමිනසෙ.
652	651	0	කාලෙ චන්තමානාතීතෙ ණ්වාදයො.
258	0	0	කාලෙ.
415	427	0	කාලෙ.
259	276	204	කිංසබ්බඤ්ඤකයකුභි දාදාවනං.
253	269	196	කිංස්මා වො.
401	422	289	කිමීමෙති ථං.
451	513	337	කියාදිකො නා.
227	270	197	කිස්ස ක වෙ ව.
228	272	199	කු හිං නංසු ව.

කවි:සු:අං	රු:සි:සු:අං	බාලාවකාර	සුත්‍රය
674	682	0	කුටාදිහි යො.
500	480	0	කුසස්මා දී ඵීඡි.
475	529	351	කො බෙ ව.
424	475	327	ක්‍රියානිපන්නේ'නිතෙ කාලානිපන්නි.
654	648	0	ක්‍රියායං ඡන්චු තවො.
405	354	0	ක්වවාදිමජ්ඣක්කන්තරානං දීසරස්ස පච්චයෙසු ව.
460	461	316	ක්වවාදිවඤ්ඤානමෙකස්සරානං ද්වෙභාවො.
14	16	13	ක්වවාසව ඡන්ඤං ලුත්තෙ.
36	47	30	ක්වචි ඔ බ්‍යඤ්ජනෙ.
250	260	189	ක්වචි තො පඤ්චමාස්මෙ.
308	289	432	ක්වචි දුකියා ඡට්ඨිනමත්මෙ.
519	488	0	ක්වචි ධාතුචිභත්තිජ්ජච්චයානං දීසච්චපරිතාදෙස ලොපාගමා ව.
48	43	22	ක්වචි පටි පතිස්ස.
38	53	37	ක්වචි ලොපං.

කවි:සු:අං	රු:සි:සු:අං	බාලාවකාර	සුත්‍රය
339	350	226	ක්වචි සමාසන්ත ගතානමකාරන්තො.
532	584	375	ක්වචි ච.
641	585	377	ක්වචිලොපො ච.
666	674	0	බාදාමගමානං ඛන්ධන්ධගන්ධා.
629	652	0	බාදාදීනී මන ම ච තො වා.
391	413	0	ගණනෙදසස්ස ද්වි ති චතු පඤ්ච ඡ සත්ත අච්චනචකානං චී ති චත්තාර පඤ්ඤා ඡ සත්තාසනවා යොසු යොනඤ්චීසමාසංඨීරිතීකුති.
302	286	427	ගති බුද්ධි භුජ පඨ හර කර සයාදීනංකා රිතො වා.
588	600	394	ගම බන හන රමාදීනමන්තො.
598	551	0	ගමබනහනාදීනං කුංතබ්බාදීසු න.
503	443	0	ගමීස්ස සම්මං.
478	442	414	ගමීස්සන්තො චීඡො වා සබ්බාසු.
615	583	0	ගහස්ස සර ණො වා.
491	519	339	ගහස්ස සෙ ඡ්පෙ.

කළී:සු:අං	රු:සි:සු:අං	බාලාවකාර	සුත්‍රය
631	569	0	ගතස්සු'පධස්සෙ වා.
452	517	338	ගතාදිනො ජපණ්භා.
357	380	280	ගාම ජන බන්ධු සහායාදීති කා.
73	174	117	ගාව සෙ.
370	402	259	ගුණාදිනො වන්තු.
582	630	0	ගුපාදිනක්ඛ්ව.
488	543	0	ගුහදුසානං දීසං.
80	173	0	ගොණ නංමිති වා.
42	32	0	ගොසරෙ සුඵස්සාගමො ක්වච්චි.
486	542	0	සටාදිනං වා.
114	178	120	සතෙ ව.
111	179	121	සතො නාදිනං.
118	146	88	සපතො ච යොනං ලොපො.
179	204	144	සපතො ස්මිං සානං සංසා.
216	180	122	සපතො ස්මිංයං වා.
66	205	146	සො රස්සං.
386	407	267	චතුච්ඡෙ නි ඵ යා.

කවි:සු:අං	රු:සි:සු:අං	බාලාවකාර	සුත්‍රය
392	256	272	චතුපපදස්ස ලොපො කු'ත්තරපදාදිවස්ස වූ වොපි නවා.
600	643	0	චනන්තෙති රච්චං.
454	525	347	චුරාදිකො ණ ණයා.
310	317	455	ජට්ඨි ච.
658	666	0	ජදාදිති ක තුණ.
587	619	400	ජනාදින මා තිමිති ච.
507	482	0	ජරමරානං ජීර ජීය්‍ය මීය්‍යා වා.
355	378	250	ජාතාදිනම්මීයා ච.
341	358	0	ජායාය කුදං ජානි පතිමිති.
560	602	0	ජීනො ඉන සබ්බත්ථං.
52	60	42	ජීනචචනස්සත්තං හි.
215	141	93	කුලකො ච.
117	124	92	කුලකො සස්ස නො වා.
247	152	98	කුලපා රස්සං.
70	30	279	කුලානම්ඤ්චා සරෙ වා.
670	678	0	කුමාදිති ඊවරො.

කවි:සු:අං	රු:සි:සු:අං	බාලාවකාර	සුත්‍රය
472	514	0	ඤාස්ස ජාපංනා.
470	492	0	යා තිච්චො.
590	620	421	යාපානමීරී ව.
614	615	407	චො ඩකාරෙ.
354	376	249	ණ රාගා තස්සෙදමඤ්ඤන්ථෙසු ව.
363	388	285	ණ විසමාදීහි.
592	579	0	ණමිති රන්ජස්ස ජො භාවකරණෙසු.
239	190	129	ණව ණික ණෙයා ණන්තුහි.
350	371	244	ණවොපක්ඛාදීහි.
552	546	360	ණාදයො තෙකාලිකා.
347	366	241	ණායන ණාන වච්ඡාදිනො.
362	387	281	ණුත්තතා භාවෙ කු.
348	367	242	ණෙයො කත්තියාදීහි.
351	372	245	ණෙර විධවාදිනො.
543	552	387	ණො ව.
143	235	166	තංමමංමිති.
309	290	433	තතියාසත්තමීනඤ්ච.

කවි:සු:අං	රු:සි:සු:අං	බාලාවකාර	සුත්‍රය
54	62	43	තතො ව චිභත්තියො.
77	175	0	තතො නාමං පතිථිභාලුත්තෙ ව සමාසෙ.
469	533	0	තතො පාමානානං වාමං සෙසු.
205	160	106	තතො යොනමො කු.
65	215	151	තතො සස්ස ස්සාය.
212	129	73	තතො ස්මිං නි.
206	165	111	තතො ස්මිථි.
3	3	2	තත්ථොදන්තා සරා අච්ඨ.
446	511	334	තථා කත්තරි ව.
324	359	228	තථා ද්වන්දෙ පාණි කුරියෙ යොග්ග සෙනච්ඨ බුද්දජන්තුක විච්ඨ විරුද්ධ විසභාගත්ථාදිනඤ්ච.
56	64	0	තදනුපරොධෙන.
358	381	251	තදස්ස ධානථියො ව.
366	398	256	තදස්සත්ථිති වී ව.
603	334	216	තද්ධිතසමාසකිතකා නාමං වා'තවෙතුනාදිසු ව.

කවි:සු:අං	රු:සි:සු:අං	බාලාවකාර	සුත්‍රය
453	520	341	තනාදිනො ඔයිරා.
360	383	0	තනනිස්සිතත්ථෙ ලො.
367	399	257	තපාදිනො සි.
374	385	263	තජ්ජකතිවචනෙ මයො.
79	46	0	තබ්බිපරිතුපපදෙ බාසද්දනෙ ව.
353	374	247	තමධිතෙ තෙනකතාධි සන්තිධානනියොග සිජ්ජ භණ්ඩ ජීවිකත්ථෙසු ව.
255	273	200	තමිහා ව.
260	278	206	තමිහා දානි ව.
210	239	171	තයාතයිනං තකාරො ත්චත්තං වා.
110	201	141	තයො නෙව ව සබ්බනාමෙහි.
583	616	411	තරාදිහි ඉණ්ණො.
650	664	0	තරුණස්ස සුසු ව.
141	241	172	තච මම සෙ.
144	234	167	තචංමමඤ්ච න වා.
597	637	418	තචෙතුනාදීසු කා.

කළී:සු:අං	රු:සි:සු:අං	බාලාවකාර	සූත්‍රය
443	447	307	තස්ස ච වග්ගෙකාරවකාරත්තං සධාත්චන්තස්ස.
175	212	150	තස්ස වා නත්තං සබ්බත්ථ.
64	216	152	තස්සා වා.
534	590	378	තස්සිලාදීසු ණි ත්වා වී ව.
554	609	0	ති කිච්චා'සිට්ඨෙ.
380	414	0	ති ව.
133	230	185	තිවතුන්තං තිස්සො චතස්සො තයොචත්තාරො තීණි චත්තාරි.
435	528	0	තිජගුපකිතමානෙහි ඛජසා වා.
388	410	266	තියෙ දුතාපි ව.
496	495	0	තිස්ස තිස්ස ත්ථිත්ථං.
622	549	384	තුංතුනතබ්බෙසු වා.
139	245	177	තුම්හම්භාකං තයි මයි.
161	244	176	තුම්හම්හෙහි නමාකං.
146	236	168	තුම්හස්ස තුවංත්චමම්භි.
413	436	300	තුම්හෙ මජ්ඣිමො.

කළී:සු:අං	රු:සි:සු:අං	බාලාවකාර	සුත්‍රය
142	242	173	තුය්නං මය්හඤ්ච.
497	500	0	තුස්ස න්ථුත්තං.
517	541	370	තෙ ආවායා කාරිතෙ.
59	182	123	තෙ ඉන්ථිබ්‍යා පො.
547	548	0	තෙ කිච්චා.
46	26	0	තෙ න වා ඉචණ්ණෙ.
148	247	179	තෙමෙකචචනෙසු ච.
398	363	238	තෙසං ණො ලොපං.
319	332	213	තෙසං විහත්තියො ලොපා ච.
389	411	268	තෙසමච්චිසුපපදෙන අච්චිසුච්චදිච්චිසු දියච්ච' ච්චනියා.
406	370	0	තෙසු වුද්ධි ලොපාගම විකාර විපරිතාදෙසා ච.
127	102	83	තො තිතා සස්මිනාසු.
230	262	193	ත්‍ර තො ථෙසු ච.
251	266	194	ත්‍රථ සත්තමියා සබ්බනාමෙති.
232	267	195	ත්‍රෙ නිච්චං.

කළු:සු:අං	රු:සි:සු:අං	බාලාවතාර	සුත්‍රය
140	232	164	ත්වමහං සිමිති ව.
249	261	190	ත්වාදයො විහත්තිසඤ්ඤායො.
495	498	0	ඵස්ස ත්ඵත්ඵං.
368	400	258	දණ්ඩාදිනො ඉක ඊ.
608	642	423	දධන්තනො යො ක්ඵචි.
395	415	0	දසදසකං සතං දසකාතං සතං සහස්සඤ්ච යොමිති.
378	257	273	දසෙ සො නිච්චඤ්ච.
616	581	0	දහස්ස දො ළං.
501	507	0	දා ධාතුස්ස දජ්ජං.
484	508	0	දාදන්තස්සං මිමෙසු.
323	349	222	දිගුස්සෙකත්තං.
449	510	333	දිවාදිනො යො.
473	483	0	දිසස්ස පස්ස දිස්ස දක්ඛා වා.
601	644	422	දිසා ස්වානස්චන්තලොපො ව.
15	17	14	දිසං.
25	37	0	දිසං.

කළු:සු:අං	රු:සි:සු:අං	බාලාවකාර	සුත්‍රය
605	7	0	දිසො ව.
106	313	449	දිසොරෙහි.
463	464	350	දුතියවතුන්ඵානං පයමතනියා.
311	318	456	දුතියාපඤ්චමීනඤ්ච.
604	6	0	දුමිහි ගරු.
277	312	448	දුරන්තිකද්ධකාල නිමිමාන ත්වාලොප දිසා යොග විහත්තාරජ්ජයොග සුද්ධජ්ජමොවනහෙතු විවිත්තජ්ජමාණසුඛිඛයොග බන්ධනගුණවචන පඤ්භකඵන ඵොකාතත්තුසු ව.
20	27	18	දො ධස්ස ව.
165	208	0	ද්වන්ද්වියා වා.
394	418	277	ද්වාදිනො කො'නෙකත්ඵෙ ව.
387	409	265	ද්විතීහි තියො.
326	339	212	ද්විපදෙ කුලායාධිකරණෙ කම්මධාරයො.
410	431	297	ද්වෙ ද්වෙ පයමමජ්ඣමුත්තමපුරිසා.

කවි:සු:අං	රු:සි:සු:අං	බාලාවතර	සු:ප්‍ර:ය
385	253	270	ද්වේකට්ඨානමාකාරො වා.
578	607	405	ධ ස භ හෙ හි ධඨිඨා ව.
342	355	0	ධනුම්භා ව.
533	589	0	ධරාදීහි රම්මො.
274	309	445	ධාතුනාමානමුපසග්ගයොගාදීස්වපි ව.
457	530	331	ධාතුප්පච්චයෙනි විහත්තියො.
526	561	363	ධාතුයා කම්මාදිම්භි ණො.
441	539	359	ධාතුරූපෙ නාමස්මා ණ යො ව.
434	362	292	ධාතුලිඛිගෙනි පරා පච්චයා.
523	425	291	ධාතුස්සන්තො ලොපො' නෙකසරස්ස.
440	540	328	ධාතුහි ණෙ ණය ණාපෙ ණාපයා කාරිතානි හෙත්චත්ථෙ.
617	586	376	ධාත්චන්තස්ස ලොපො ක්චිම්භි.
149	248	180	න අංම්භි.
115	181	0	න අම්මාදිතො.
620	571	0	න ක චත්ථං ව ජා ණ්චුම්භි.
100	214	158	න තිමෙහි කතාකාරෙහි.

කළී:සු:අං	රු:සි:සු:අං	බාලාවකාර	සුත්‍රය
619	633	0	න ම ක රානාමන්තානං නියුත්තනම්භි.
85	150	95	න සිස්මීමනපුංසකානි.
224	153	99	නං ඤාතො කතරස්සා.
128	104	84	නංමිති තං වා.
238	187	126	නදාදිතො වා ඊ.
340	356	0	නදිම්භා ව.
549	596	390	නන්දාදීනි යු.
296	305	443	නමොයොගාදීස්වපි ව.
11	14	11	නයෙ පරං යුත්තෙ.
207	161	107	නා ආ.
166	209	0	නාඤ්ඤං සබ්බනාමිකං.
439	538	358	නාමම්භා'ත්තිච්ඡත්ථෙ.
412	432	298	නාමම්භි පයුජ්ජමානෙපි කුලායාධිකරණෙ පටමො.
318	331	211	නාමාන සමාසො යුත්තත්ථො.
331	357	227	නාමානං සමුච්චයො ද්වන්ද්‍රො.
145	238	170	නාමිති කයා මයා.

කළු:සු:අං	රු:සි:සු:අං	බාලාවතාර	සුභ්‍රය
137	116	74	නාමිනි රඤ්ඤා වා.
511	516	0	නාස්ස ලොපො යකාරක්කං.
609	578	0	නිග්ගහිත සංයොගාදි නො.
37	57	36	නිග්ගහිතඤ්ච.
468	489	0	නිග්ගහිතඤ්ච.
306	322	453	නිද්ධාරණෙ ව.
539	566	0	නු නිග්ගහිතං පදන්තෙ.
643	572	0	නුදාදිති යු ඤ්චුන මනා න නා කා න න කා සකාරිතෙහි ව.
180	207	147	නෙතාහි ස්මිමායයා.
67	229	184	නො ව ද්වාදිතො නංමිනි.
123	103	0	න්තස්ස සෙ වා.
241	191	130	න්තස්ස තධිකාරෙ.
122	99	80	න්තස්ස න්තො.
92	100	81	න්තස්සන්තො යොසු ව.
320	333	214	පකති වස්ස සරන්තස්ස.
586	618	0	පක්කමාදිති න්තො ව.

කවි:සු:අං	රූ:සු:අං	බාලාවකාර	සුත්‍රය
573	624	0	පච්චයාදනිට්ඨා නිපාතනා සිජ්ඣන්ති.
426	450	309	පඤ්චමී තු අන්තු, හි ට, මී ම, තං අන්තං, ස්සු චිනො, ඒ ආමසෙ.
314	326	460	පඤ්චමාසත්ථෙ ව.
134	251	187	පඤ්චාදිනමකාරො.
90	252	188	පඤ්චාදිනමත්තං.
667	675	0	පටාදීලාලං.
664	672	0	පටිතො හිස්ස හෙරණ හිරණ.
240	193	131	පතිහික්ඛුරාජීකාරන්තෙහි ඉතී.
91	194	131	පතිස්සිනීමිහි.
112	183	124	පතො යා.
565	639	0	පත්තවචනො අලමත්ථෙසු ව.
147	246	178	පදකො දුතියාවතුත්ථිජට්ඨිසු වො නො.
28	40	21	පර ද්වෙභාවො යානො.
9	11	7	පරසමඤ්ඤා පයොගෙ.
409	439	303	පරාණාසත්තනොපදානි.
40	55	39	පරො වා සරො.

කවි:සු:අං	රු:සි:සු:අං	බාලාවකාර	සුත්‍රය
428	459	314	පරොක්ඛා අ උ, එ ක්ථ, අං මීහ, ක්ථ රෙ, ක්ථො වීහො, ඉං මීහෙ.
72	185	0	පසඤ්ඤස්ස ව.
265	392	255	පසක්ථස්ස සො ව.
471	494	0	පා පිවො.
569	575	0	පාතිනො රිතු.
536	592	380	පාරාදිගම්මිහා රු.
43	33	0	පාස්ස චන්තො රස්සො.
209	168	113	පිතාදිනමසිමිති.
668	676	0	පුඨස්ස පුඨු පථා මො වා.
49	44	0	පුඨස්සු ඛාඤ්ජනෙ.
566	640	420	පුඛ්ඛකාලෙ'කකත්තුකානං කුන ක්ථාන ක්ථා වා.
10	12	9	පුඛ්ඛමධොධීතමස්සරං සරෙන විශොජයෙ.
445	449	425	පුඛ්ඛරුපඤ්ච.
16	18	15	පුඛ්ඛො ව.

කවි:සු:අං	රු:සි:සු:අං	බාලාවතාර	සුත්‍රය
461	462	349	සුඛිබො' බිභාසො.
152	136	0	සුමන්තස්සා සිමිති.
222	342	0	සුමස්ස ලිඛිතාදිසු සමාසෙසු.
596	582	0	සුරසමුපපරිති කරොතිස්ස ඛ බරා වා තස්පච්චයෙසු ව.
528	567	0	සුරෙ දදා ව ඉං.
637	559	0	පෙසානිසග්ගපත්තකාලෙසු කිච්චා.
167	210	0	බහුබ්බිතිමිති ව.
151	250	182	බහුවචනෙසු වො නො.
267	394	0	බාජ්ඣස්ස සාධො.
559	606	410	බුධගමාදිත්ථෙ කත්තරි.
474	531	354	බ්‍යාඤ්ජනන්තස්ස වො ඡස්පච්චයෙසු ව.
39	54	38	බ්‍යාඤ්ජනෙ ව.
41	56	40	බ්‍යාඤ්ජනො ව විසඤ්ඤාගො.
197	125	0	බ්‍රහ්මනො තු ස්මිංති.
193	122	0	බ්‍රහ්මනො වස්ස ව.
188	155	69	බ්‍රහ්මත්ත සබ රාජාදිනො අමානං.

කළමනාකරු	රුහිරුකළමනාකරු	බලාපොරොත්තු	සුඛසාධකය
522	502	0	බුනො රි කිමිනි.
477	465	0	බුහුනමාහභුවා පරොක්කොයං.
245	111	0	හදන්තස්ස හද්දන්ත හන්තෙ.
579	628	0	හන්ජනො ග්ගො ව.
572	611	0	හබ්බෙ ඉක.
242	192	128	හවනො හොනො.
653	647	0	හවිස්සති ගමාදිති ණි සිණ.
431	472	324	හවිස්සන්ති ස්සති ස්සන්ති, ස්සසි ස්සථ, ස්සාමි ස්සාම, ස්සතෙ ස්සන්තෙ, ස්සසෙ ස්සච්චෙ, ස්සං ස්සාමිහෙ.
627	605	0	හාවකම්මෙසු කිච්චන්තක්ඛන්ථා.
558	622	402	හාවකම්මෙසු ත.
542	545	383	හාවකම්මෙසු තබ්බා'නියා.
442	445	306	හාවකම්මෙසු යො.
655	306	0	හාවචාචිමිති චතුත්ථි.
531	580	374	හාවෙ ව.
537	593	382	හික්ඛාදිනො ව.

කවි:සු:අං	රු:සි:සු:අං	බාලාවකාර	සූත්‍රය
584	631	409	හිදාදිකො ඉන්ත අන්ත ඊණා වා.
436	534	348	භුජසසහරසුපාදිතිකුම්ඵ්ඡත්ථෙසු.
580	560	399	භුජාදිනමන්කො නො ද්ඵි ව.
545	555	0	භුකො'බ්බි.
459	424	290	භුවාදයො ධාතවො.
447	433	299	භුවාදිකො අ.
243	110	0	හො ගෙ කු.
645	635	451	භායාදිති මති බුධි සුජාදිති ව ත්කො.
317	329	463	මණ්ඨිකුස්සක්කෙසු තතියා ව.
636	658	0	මථිස්ස ඵස්ස ලො ව.
34	52	33	මදා සරෙ.
369	401	0	මධ්වාදිකො රො.
675	683	0	මනුසුරසුණාදිති උස්සනුසිසා.
181	95	135	මනොගණාදිකො ස්මිංනානම්ඤා.
121	233	165	මයං යොමිති පඨමෙ.
632	654	0	මසුස්ස සුස්ස ච්ඡරච්ඡෙරා.
332	340	215	මහනං මහා කුලයාධිකරණෙ පදෙ.

කවි:සු:අං	රු:සි:සු:අං	බාලාවකාර	සූත්‍රය
602	645	0	මහදහෙහි මීම යේහ ජ්ජ බිහ ද්ධා ව.
98	189	127	මාතුලාදීනමානත්තමීකාරෙ.
465	532	0	මානකිතානං ව තත්තං වා.
570	576	0	මානාදීහි රාතු.
403	375	248	මායුනමාගමො යානෙ.
422	471	0	මායොගෙ සබ්බකාලෙ ව.
660	668	0	මීදාදීහි ත්ති තියො.
671	679	0	මුනාදීහි වී.
35	34	24	ය ව ම ද න ත ර ලා වාගමා.
282	75	429	යං කරොති තං කමීමං.
282	285	429	යං කරොති තං කමීමං.
612	627	0	යජස්ස සරස්සී වියෙ.
505	485	0	යජස්සාදිස්සී.
257	275	201	යතො හිං.
607	547	0	යථාගමමීකාරො.
393	423	148	යදනුපපන්නා නිපාතනා සිජ්ඣන්ති.
17	19	16	යමෙදන්තස්සාදෙසො.

කවි:සු:අං	රූ:සි:සු:අං	බාලාවකාර	සුත්‍රය
504	493	0	යමිති දා ධා මා යා භා පා මහ මථාදිනමි.
71	505	0	යවකාරා ව.
271	41	283	යවනං තලණදකාරානං බ්‍යඤ්ජනානි චලඤ්ජකාරත්තං.
273	88	444	යස්මා දපෙතිං භයමාදත්තෙ වා තදපාදානං. (308)
273	308	444	යස්මා දපෙතිං භයමාදත්තෙ වා තදපාදානං. (308)
278	84	441	යස්ස දාතුකාමො රොචතෙ ධාරයතෙ පා තං සමීපදානං.
278	302	441	යස්ස දාතුකාමො රොචතෙ ධාරයතෙ පා තං සමීපදානං.
285	91	450	යස්ස වා පරිග්ගහො තං සාමී.
285	316	450	යස්ස වා පරිග්ගහො තං සාමී.
635	657	0	යාණ ලාණා.
396	416	0	යාව තදුත්තරි දසගුණිකඤ්ච.
88	147	89	යාසු කතනිකාරලොපෙසු දීසං.
651	665	0	යුවස්සුවස්සුවුචානනුනා.

කවි:සු:අං	රු:සු:අං	බාලාවකාර	සුත්‍රය
269	396	0	යුචානාස්ථි.
281	82	435	යෙන වා කයිරතෙ තං කරණං.
281	292	435	යෙන වා කයිරතෙ තං කරණං.
276	311	447	යෙන වා දස්සනං
352	373	246	යෙන වා සංසථිධං තරති චරති චහති ණිකො.
293	299	439	යෙනභීගචිකාරො.
283	77	434	යො කරොති ස කත්තා.
283	294	434	යො කරොති ස කත්තා.
284	295	428	යො කාරෙති ස හෙතු.
280	93	457	යොධාරො තමොකාසං.
280	320	457	යොධාරො තමොකාසං.
217	199	139	යොනං නි නපුංසකෙහි.
225	151	97	යොනං නො.
190	114	0	යොනමානො.
74	169	114	යොසු ව.
132	228	183	යොසු ද්විත්තං ද්වෙ ව.

කම්:සු:අං	රු:සි:සු:අං	බාලාවතාර	සුත්‍රය
96	148	90	යොස්වකතරස්සො කෙටා.
155	137	0	යොස්වතො.
510	515	0	යොස්ස ඤාතො ඉයා ඤා.
589	632	404	රකාරො ව.
275	310	446	රක්ඛණක්ඛානම්චිජිතං.
136	119	77	රඤ්ඤං නංම්භි වා.
663	671	0	රන්ජුදාදිති ධදිද්දකිරා ක්වචි ජදලොපො ව.
364	389	286	රමණියාදිතො කණ
541	558	381	රම්භි රන්තො රාදිතො.
26	38	25	රස්සං.
462	506	0	රස්සො.
551	550	385	රහාදිතො ණ.
169	117	75	රාජස්ස රාජු සුනං නිසු ව.
135	118	76	රාජස්සා රඤ්ඤො රාජිතො සෙ.
448	509	332	රුධාදිතො නිග්ගතිතපුබ්බඤ්ච.
381	258	274	ල ද රානං.

කවි:සු:අං	රූ:සි:සු:අං	බාලාවකාර	සුත්‍රය
119	115	101	ලකො වොකාරො ව.
499	477	0	ලහස්මා ඊඞංනං ත්ථත්තං.
4	4	3	ලහුමත්තා තයො රස්සා.
53	61	0	ලිඛිගඤ්ච නිජ්ජජ්ජතෙ.
286	65	45	ලිඛිගත්ථෙ පඨමා.
286	283	45	ලිඛිගත්ථෙ පඨමා.
27	39	28	ලොපඤ්ච තත්‍රාකාරො.
512	487	0	ලොපඤ්චෙත්තමකාරො.
31	49	32	වග්ගන්තං වා වග්ගෙ.
7	9	6	වග්ගා පඤ්චපඤ්චසො මන්තා.
29	42	29	වග්ගෙ සොසාසොසානං තතියපඨමා.
489	478	0	වච වස වහාදීනමුකාරො වස්සයෙ.
581	629	0	වච වා වු.
479	479	0	වචස්ස'ජ්ජතනිමිති මකාරා ඔ.
640	660	0	වජාදිති පබ්බජ්ජාදයො නිජ්ජජ්ජතෙ.
425	426	293	වත්තමානා තී අන්ති, සි ට, මී ම තෙ අන්තෙ, සෙවිහෙ, ඵ මීහෙ.

කළු:සුදු:අං	රු:සි:සුදු:අං	බාලාවතාර	සුත්‍රය
416	428	294	වත්තමානා පච්චුජ්ජන්තො.
567	646	412	වත්තමානො මාන'න්තා.
546	556	388	වද මද ගමු යුජ ගරහාකාරාදීහි ජ්ජ මිමග්ගය්භෙය්‍යාවාරො වා.
502	486	0	වදස්ස වජ්ජං.
659	667	0	වදාදීහි ණිත්තො ගණො.
594	503	0	වධො වා සබ්බත්ථං.
270	397	0	වන්තුමන්තුච්චනඤ්ච ලොපො.
18	20	17	වමොදුදන්තානං.
577	614	0	වස වාචු.
576	613	0	වසතො උත්ථං.
346	361	237	වා ණා'පච්චෙ.
150	249	181	වා තතියෙ ව.
201	163	109	වා නංඕහි.
13	15	12	වා පරො අසරුපො.
162	237	169	වා ය්වජ්ජයමො.
618	587	0	විදන්තෙ උආ.

කළු:සු:අං	රු:සි:සු:අං	බාලාවතාර	සූත්‍රය
672	680	0	විදාදීලාසුරො.
399	420	287	විභාගෙ ධා ව.
325	360	229	විභාසා රුක්ඛ නිණ පසු ධන ධඤ්ඤ ජනපදා දීනඤ්ච.
530	577	372	විස රුජ පදාදිකො ණ.
294	300	440	විසෙසනෙ ව.
365	390	253	විසෙසෙ තරතමිසිකිසිටියා.
382	255	275	විසති දසෙසු බා ද්විස්ස කු.
264	391	254	වුච්චස්ස ජො ඉයිටියෙසු.
402	364	239	වුද්ධාදිසරස්ස වා'සංයොගන්තස්ස සණෙ ව.
646	661	0	වෙසු සී දව වමු කු දා භුත්වාදිති උත්තිම ණිමා නිබ්බත්තෙ.
97	156	102	වෙවොසු ලො ව.
376	408	0	ස ජස්ස වා.
33	51	35	ස යෙ ව.
184	96	136	ස සරෙ වාගමො.

කවි:සූ:අං	රූ:සි:සූ:අං	බාලාවකාර	සූත්‍රය
62	206	145	සංසාස්වෙකවචනෙසු ව.
540	595	0	සංභනා'ඤ්ඤාය වා රො සො.
397	417	0	සකනාමෙහි.
204	167	0	සක්කමන්ධාකාදීනඤ්ච.
113	132	0	සබ්බො ගස්සෙ වා.
191	130	0	සබ්බො වායො නො.
194	131	0	සබ්බන්තස්සි නොනානංසෙසු.
327	348	221	සඨ්ඨාසුඛිබ්බො දිගු.
375	406	269	සඨ්ඨාසුරණෙ මො.
642	0	0	සවජානං ක ගා ණානුබන්ධෙ.
553	598	392	සඤ්ඤායං දාධානො ඉ.
527	565	0	සඤ්ඤායම නු.
427	453	312	සත්තම් එයා එයාං, එයාසි එයාථ, එයාම් එයාම, එථ එරං, එථො එයාච්භො, එයාං එයාමිභෙ.
292	298	438	සත්තමාන්ථෙ ව.
202	164	110	සත්ථුනත්තඤ්ච.

කළී:සු:අං	රු:සි:සු:අං	බාලාවකාර	සුත්‍රය
199	158	104	සත්ථුපිතාදීනමා සිස්මිං සිලොපො ව.
371	403	260	සත්‍යාදීනි මන්තු.
611	484	0	සදස්ස සීදන්ථං.
535	591	379	සද්ද කුඛ වල මණ්ඩන්ථ රුචාදීනි යු.
372	405	262	සද්ධාදිතො ණ.
185	112	0	සන්තසද්දස්සා සො හෙ බො වන්තෙ.
506	470	323	සබ්බතො උං ඉංසු.
178	224	162	සබ්බතො කො.
529	568	365	සබ්බතො ඤ්චුත්ථා'වී වා.
252	268	203	සබ්බතො ධි.
168	203	142	සබ්බතො නං සංසානං.
610	623	403	සබ්බත්ථ ගෙ ගී.
508	496	0	සබ්බත්ථා'සස්සාදිලොපො ව.
164	200	140	සබ්බනාමකාරතෙ පයමො.
102	202	143	සබ්බනාමානං නංචීනි ව.
400	421	288	සබ්බනාමෙහි පකාරවචනෙ කු ථා.
107	69	48	සබ්බයොජීනමාඵ.

කවි:සු:අං	රු:සි:සු:අං	බාලාවකාර	සුත්‍රය
93	106	0	සබ්බස්ස වා අංසෙසු.
262	277	205	සබ්බස්ස සො දාමිති වා.
170	220	156	සබ්බස්සමස්සෙ වා.
231	263	192	සබ්බස්සෙතස්සාකාරො වා.
221	282	210	සබ්බාසමාවුසොපසග්ගනිපානාදිති ව.
411	441	0	සබ්බෙසමෙකාහිධානෙ පරො පුරිසො.
599	641	424	සබ්බෙති කුනාදිනං යො.
19	22	20	සබ්බො වං ති.
630	653	396	සමාදිති ඵමා.
154	0	0	සමාසෙ ව විභාසා.
421	469	322	සමීපෙ'ඡ්ඡතති.
356	379	278	සමුහත්ථෙ කණ ණා.
313	325	459	සමීපදානෙ ව.
295	85	60	සමීපදානෙ චතුත්ථී.
295	301	60	සමීපදානෙ චතුත්ථී.
83	67	47	සරලොපො මාදෙසපච්චයාදිමිති සරලොපෙ කු පකති.

කළී:සු:අං	රු:සු:අං	බලාවකාර	සුත්‍රය
23	36	0	සරා පකති බ්‍යඤ්ජනො.
12	13	10	සරා සරෙ ලොපං.
390	68	0	සරුපාන මෙකසෙස්වසකිං.
336	345	220	සරෙ අන.
24	35	26	සරෙ ක්වචී.
344	337	232	සරො රස්සො නපුංසකෙ.
176	213	0	සස්මාස්මිංසංසාස්වත්තං
669	677	0	සස්වාදීති කු දවො.
182	97	137	සස්ස වො.
163	240	174	සස්සං.
213	127	71	සස්සනො.
289	296	436	සභාදියොගෙ ච.
61	86	62	සාගමො සෙ.
575	626	408	සාදිසන්ත පුච්ඡ හන්ඡ හන්තාදීති ටියො.
303	92	66	සාමිස්මිං ඡට්ඨී
303	315	66	සාමිස්මිං ඡට්ඨී

කවි:සු:අං	රූ:සි:සු:අං	බාලාවකාර	සුත්‍රය
305	321	452	සාමීස්සරාධිපති දායාද සක්ඛි පථිභු පසුක කුසලෙති ව.
574	625	386	සාසදිසතො තස්ස රිච්චො ව.
568	574	0	සාසාදිති රත්ථු.
55	63	44	සි යො අං යො නා හි ස නං ස්මා හි සනං ස්මිං සු.
219	195	133	සිං.
186	107	85	සිමිති ගච්ඡන්තාදිනං න්තසද්දො අං.
498	497	0	සිමිති ව.
94	105	0	සිමිති වා.
279	303	442	සීලාස හනු යා සප ධාර පිහ කුධ දුතිස්සො ස්සුය රාධික්ඛ පච්චාසුණ අනුපතිගිණ පුබ්බකත්තාරොචනත්ථ තදත්ථ කුමත්ථාලමත්ථ මඤ්ඤානාදරජ්ජාණිති ගතාත්ථකම්මනිආසිසත්ථසම්මුතිහියාස ත්තමාත්ථෙසු ව.
89	87	63	සුනංහිසු ව.

කවි:සු:අං	රූ:සි:සු:අං	බාලාවකාර	සුත්‍රය
196	133	0	සුනමංසු වා.
649	663	0	සුනස්සුනස්සො ණ වානුවානුනනමුනානා.
561	603	0	සුපකො ව.
585	617	0	සුස පව සකතො ක්ඛ ක්කා ව.
158	143	0	සුස්මිමා වා.
81	172	118	සුතිනාසු ව.
101	80	57	සුතිස්වකාරො එ.
662	670	0	සුචුසානමුචුසානමතො ටො ව.
220	74	53	සෙසතො ලොපං ගසිපි.
6	8	5	සෙසා බ්‍යඤ්ජනා.
657	650	415	සෙසෙ ස්සං න්තු මානානා.
229	226	163	සෙසෙසු ව.
187	108	86	සෙසෙසු න්තුව.
322	335	231	සො නපුංසකලිඨිගො.
105	0	0	සො වා.
104	66	46	සො.

කළී:සු:අං	රු:සි:සු:අං	බාලාවකාර	සුත්‍රය
214	128	0	ස්මා නා.
108	90	65	ස්මාස්මිංනං වා.
99	81	58	ස්මාහිස්මිංනං මිහාහිමිති වා.
226	154	100	ස්මිංනි.
138	121	78	ස්මිංමිති රක්ඛකො රාජිනි.
192	135	0	ස්මිමෙ.
189	113	68	සා වා.
450	512	335	ස්වාදිකො ණුණා උණා වා.
490	481	413	හ විපරියයො ලො වා.
613	608	406	හවතුත්ථානමන්තානං දො ධෙ.
538	594	0	හනකාදිනං ණුකො.
593	544	0	හනස්ස සාකො.
673	681	0	හනාදිති නු ණු තවො.
591	621	401	හන්තෙති හො හස්ස ලො වා අදහනහානං.
476	535	355	හරස්ස හි සෙ.
492	518	340	හලොපො ණ්හාමිති.

කළු:සුදු:අං	රු:සි:සුදු:අං	බලාවතාර	සුත්‍රය
466	504	0	නස්ස ජො.
481	452	311	හි ලොපං වා.
254	271	198	හිංහංහිඤ්චනං
429	455	318	හියාන්තනී ආ උභ, ඔ ත්ථ, අං මිහා, ත්ථ ත්ථුං, සෙවිහං, ඉං මිහසෙ.
433	458	0	හියාන්තනී සත්තමී පඤ්චමී චත්තමානා සබ්බධාතුකං.
420	456	319	හියොපභුති පච්චක්ඛෙ හියාන්තනී.
157	140	0	හිවිහත්ථිමිහි ව.
291	297	437	හෙත්චත්ථෙ ව.
482	490	0	හොතිස්සරෙ' හො'හෙ හවිස්සන්තිමිහි සස්ස ව.